Ad usum F. Petri van Ho

# ORIGINES HEBRAEAE

SIVE

# HEBRAEAE LINGUAE ANTIQUISSIMA NATURA ET INDOLES,

EX

ARABIAE PENETRALIBUS

Revocata

AB

ALBERTO SCHULTENS

EDITIO ALTERA,

Cui adjectum opusculum

DE

DEFECTIBUS HODIERNIS LING. HEBR.

*LUGDUNI BATAVORUM*,

Apud { SAMUELEM ET JOANNEM LUCHTMANS, ET JOANNEM LE MAIR. } 1761.

CELSISSIMO.

ET.

SERENISSIMO.

PRINCIPI.

# GUILIELMO. CAROLO. HENRICO. FRISONI.

DEI. GRATIA. ARAUSIONENSI. ET. NASSAVIO. PRINCIPI. COMITI. CATTIMELIBOCORUM. VIANDÆ. DIETZIÆ. SPIEGELBERGÆ. LINGÆ. MEURSÆ. BURÆ. LEERDAMI. MARCHIGNI. VERÆ. VLISSINGÆQUE. DOMINO. ET. BARONI. BREDÆ. GRAVÆ. BIELSTENII. LIESVELDIÆ. DIOECESEOS. CUKIANÆ. DIESTÆ. GRIMBERGÆ. HERISTALLI. CRANENDONCKI. VARNESTONI. ARLÆI. NOSEROCI. S. VITI. DASBORCHI. POLANI. GUILIELMOPOLEOS. NIVARTII. ISELSTENII. STEENBERGÆ. S. MARTINODICI. MONTIS. GERTRUDIS. CASTELLORENARDI. SEVENBERGÆ. SUPERIORIS. AC. INFERIORIS. SUALVÆ. NALTVICI. BURGGRAVIO. HE-

REDITARIO. ANTVERPIÆ. ET. BESANCONII. DOMINO. AMELANDIÆ. GELRIÆ. GUBERNATORI. ET. ARMORUM. PRÆFECTO. SUPREMO. FRISIÆ. ITEM. GUBERNATORI. HEREDITARIO. ET. MILITIÆ. SUMMO. DUCTORI. GRONINGÆ. ETIAM. AGRORUMQUE. CIRCUMJECTORUM. NEC. NON. DRENTIÆ. GUBERNATORI. MILITIÆQUE. RECTORI. ALMÆ. FRISIORUM. ACADEMIÆ. CURATORI. HONORARIO. MAGNIFICENTISSIMO.

ALBERTUS SCHULTENS.

# DEDICATIO.

Non ſemel admiſſus ad Purpuram Tuam privatim venerandam, publice etiam votivam veluti tabulam hanc ad pulvinar Tuum, Princeps Sereniſſime, deferre ac conſecrare ſuſtineo. Hoc ſummæ meæ perpetuæque in Te obſervantiæ pignus multis Tibi nominibus ac titulis devincis, idque ut ad pedes Tuos deponam, non uno me ſtimulo commoneri atque evocari perſentiſco.

Haud tamen fert animus, rationes illas, quæ mihi hanc religionem incuſſerunt, tralatitia & ſolenni dedicantium formula evolvere, longaque ſerie pertextas dare: tum quod Faſtigii Tui jam capax, Ipſe optime perſpectum habeas, quid Tibi a cive Reipublicæ & Academiæ Friſiacæ, in publicum ſe committenti, debeatur; tum quod ſacro ſilentio multa officia verecundius & ſubmiſſius colantur, quam quæſito verborum honore, & vel Eloquentiæ ipſius aureo flumine.

Tibi proinde volenti erit, & comprobanti si eum campum ingredi religiose detrectem ac reformidem, in quem nulla satis oratio condigne queat adspirare, sique impetum meum cursumque non admittam ad altissimi Tui & vetustissimi stemmatis gloriam, ad imaginum Tuarum speciosissimam seriem, Caesareis etiam & Regiis Diadematibus sacratam, ad Fulgentissimæ Domus inde ab ultima usque memoria recolenda decora, ad innumerabilium Heroum, quorum in Te sanguis virtusque confluxit, Immortalitatis in tholo suspensos clypeos, ad pulcherrimum illud & florentissimum Principalis Fortunæ culmen, cujus hereditatem crevisti, ad Celsitudinis denique sublimem illum gradum, quo jam spem Patrum Tuorum supergressus, eo escendisti, unde ingens Fœderatis Belgicæ Civitatibus præsidium, & communis Libertatis ac Religionis columen partim præstas, partim promittis.

In hac dignitatis & eminentiæ arce tutius mihi duxi, & reverentius, Te, Princeps Celsissime, manu ad os opposita, tacite consalutare, atque hoc devoti mei in Te animi monumento adficere, quam cur hæc operis mei libamenta Tibi inscribenda esse censuerim, ambitiose enarrare.

Haud tempero interim, quin Tibi ingenue declarem ac significem, non tam magnis hisce, & sane sacrosanctis, vinculis Principatus Tui, me commotum esse, ad hanc Tibi mentis addictissimæ testificationem exhibendam, quam interiore quodam sensu adfectuque, quo Te ipsum magis, quam Tuos natales, suspicio, Virtutesque Tuas præ Fortunis Tuis mihi exosculandas esse existimo.

Pro-

Profecto iis Corporis & Animi ornamentis Te Divinitus cumulatum, & Vox publica concelebrat, & hisce oculis nostris, plus vice simplici, summa cum admiratione perspeximus, ut, quamvis Regius sanguis in venis Tuis non flueret, Te tamen diademate & sceptro dignissimum esse, nemo non adverteret, omniumque oculos tanquam Cœlo demissum salutare sidus ferires.

Modestiam Tuam onerarem, Princeps, si Celsi Oris dignitatem, si corporis Gratiarum manibus ficti habitum, si venustissimi hospitii grande depositum, animum dico ad omnem magnitudinem exaggeratum, si ingenii admirabilem indolem & scintillas ex perenni fomite lucentes, si jam Musarum nectare largiter tinctum imbutumque Pectus, si ætatem antegressos animosque curasque Viriles, si quem in Comitatum denique Tuum, perpetuumque contubernium adscivisti, omnigenæ Virtutis Chorum, vel tenui penicillo adumbrare aggrederer.

Hæc Tui imago, plena majestatis, plena quoque suavitatis, & mirifica quadam temperatura simul venerabilis, simul amabilis, ex qua Gentilitium decus splendide emicat, & longe lateque Magnum Principem ostentat, sic sese medullis meis adfixit, tamque potenter visceribus insinuavit, ut ea me potissimum inflammatum esse profitear, ad Te tanquam præsens aliquod Numen complectendum, atque hisce quasi sacris primitiis colendum.

Sed pecco qui meam obscuritatem hic insero. Hæc Tua, Magne Princeps, imago in totius Belgicæ pectoribus veluti totidem sacrariis dedicata est. Hæc Tibi aditum emunivit

ad

ad tot potentium Civitatum gubernacula. Hæc Tibi sociatarum provinciarum summam, domi forisque, qua rogatam, qua sagatam Præfecturam destinat, & publico favore ac voto desponsatam addicit. Ut in hac sublimi specula pro Salute, Libertate, Religione, & Musarum etiam Sacris excubans, Domusque Tuæ immortalia munera ac merita complens, atque adeo superscandens, quæ nunc retro relapsa fluxere, revincias; quæque non una tempestate concussa sunt & afflicta, recrees, ad pristinumque vigorem simul & splendorem resuscites. Franekeræ Frisiorum ipsis Idibus Septembribus Anno post partam Salutem MDCCXXIII.

# PRAEFATIO.

*Qui scientiæ alicui excolendæ perpoliendæque se totos addixerunt, huc curam suam in primis convertant oportet, ut quibus ea radicibus enata, quibus incrementis propagata, & illustrata, quibusque adhuc defectibus & tenebris obsessa sit, cum ipsi promptum habeant, & exploratum, tum aliis quoque ingenue profiteantur, atque generosa cum simplicitate præbeant introspiciendum.*

*Radices rerum exponendæ sunt, fontesque recludendi, ut judicari possit ac decerni num initia satis fida sint & solida, ne fundamento temere aut incuriose posito, ædificium eo fœdiorem trahat ruinam, quo altius audaciusque fuerat eductum.*

*Incrementorum diversos gradus adspexisse, ut alias adfert opportunitates, sic hanc per sane quam insignem & multo uberrimam, quod unde lux obscuris adfulserit, dubiis ac vacillantibus firmamentum accesserit, atque in totum laboranti veritati fuerit succursum, patescat, ansaque porrigatur aliis, eadem in palæstra vires suas experturis, ut quod præclare adfectum atque profligatum erat, iisdem opibus & adminiculis feliciter exsequantur, & ad perfectionis culmen provehant.*

ad tot potentium Civitatum gubernacula. Hæc Tibi sociatarum provinciarum summam, domi forisque, qua rogatam, qua sagatam Præfecturam destinat, & publico favore ac voto desponsatam addicit. Ut in hac sublimi specula pro Salute, Libertate, Religione, & Musarum etiam Sacris excubans, Domusque Tuæ immortalia munera ac merita complens, atque adeo superscandens, quæ nunc retro relapsa fluxere, revincias; quæque non una tempestate concussa sunt & afflicta, recrees, ad pristinumque vigorem simul & splendorem resuscites. Franekeræ Frisiorum ipsis Idibus Septembribus Anno post partam Salutem MDCCXXIII.

PRAE-

# PRAEFATIO.

Qui scientiæ alicui excolendæ perpoliendæque se totos addixerunt, huc curam suam in primis convertant oportet, ut quibus ea radicibus enata, quibus incrementis propagata, & illustrata, quibusque adhuc defectibus & tenebris obsessa sit, cum ipsi promptum habeant, & exploratum, tum aliis quoque ingenue profiteantur, atque generosa cum simplicitate præbeant introspiciendum.

Radices rerum exponendæ sunt, fontesque recludendi, ut judicari possit ac decerni num initia satis fida sint & solida, ne fundamento temere aut incuriose posito, ædificium eo fœdiorem trahat ruinam, quo altius audaciusque fuerat eductum.

Incrementorum diversos gradus adspexisse, ut alias adfert opportunitates, sic hanc per sane quam insignem & multo uberrimam, quod unde lux obscuris adfulserit, dubiis ac vacillantibus firmamentum accesserit, atque in totum laboranti veritati fuerit succursum, patescat, ansaque porrigatur aliis, eadem in palæstra vires suas experturis, ut quod præclare adfectum atque profligatum erat, iisdem opibus & adminiculis feliciter exsequantur, & ad perfectionis culmen provehant.

*Defectus postremo, & dextre vestigandi sunt, & simpliciter omnibus nudandi, tum ne specioso tectorio in exulceratas partes illito, altius insidat error, quam ut convelli postmodum possit, tum vel maxime, ut vulnere pertentato, medicina circumspiciatur, atque ad affecta hæc & suppurata membra persananda, concurrat publica industria ac conspiret.*

*Hac via & ratione si disciplinæ artesque colerentur, nulla non latissima effloresceret, & splendidis identidem auctibus succresceret: quum, e diverso, nihil magis prosperum studiorum cursum sufflaminet, quam quod a plurimis scientiam aliquam promittentibus, tria hæc capita ferme negligantur, & præsertim defectus ambitiose occultentur atque incrustentur.*

*Hoc Literatura Hebraica, ne falcem alienæ messi admoveam, magno cum veritatis detrimento per aliquot jam secula experitur; paucissimis enim eorum, qui ad hæc sacra animum appulerunt, in promtu fuit, & forte etiamnum est, unde significationes in Lexica & Versiones nostras receptæ originem duxerint, quid ex fluxo & vago ad certam stabilemque sedem profecerit, quid denique inopia idonei luminis adhuc in obscuro jaceat, & veri indagandi aditu omni præcluso, bona fide definiri non queat. Neque id mirum adeo, quum longinquæ demum palæstræ, & laboris haud perfunctorii hocce præmium sit & honestamentum: atque huc culminis adspirari non possit nisi ab iis, qui nullis dictatis decretisque Magistrorum obnoxii; tum otio affluunt, tum ingenio, ad arduam & negotiosam hanc Provinciam sustentandam.*

*Magno equidem redemtum vellem, ut qui Literis Hebraicis instaurandis manum admoliti sunt, tres hasce conditiones &*

*re-*

*regulas tum sibi ipsis injunxissent, tum posteris quoque praestituissent; haud dubie felicius, quod bene cœptum erat, processisset, neque studia hac in parte tanto opere refrixissent, quorum impetus non aliunde magis elanguit, & extinctus jacet, quam quod ignoretur ferme, quantus adhuc campus hic restet emetiendus, & quam copiosa verborum ac sententiarum sylva curam culturamque severiorem desideret.*

*Nunquam etiam tot malignis suspicionibus & cavillis Criticorum patuisset lingua Hebræa, neque ejus ab interitu revocandæ consilium illusum & traductum fuisset, nisi incerta certis cæco acervo commista, & falsa, inducto fuco, pro veris jactata, occasionem præbuissent cuncta simul explodendi, atque etiam significationum fontes plerumque silentio suppressi, cogitationem movissent, omnia ex Rabbinorum cerebro temere procusa esse, atque ex nationis in reprobam mentem divinitus traditæ officina emersisse.*

*Rem proinde Hebræam magnifice promoveret, qui hodiernam Linguæ Biblicæ faciem summa cum religione, nec minori cum judicio delineandam susciperet, fontibusque, unde verborum notiones fere emanarunt, patefactis, quæ nunc confusa jacent digereret, verisque & solidis profectibus a conjectura & opinatione discretis, vitia, & a longo inveterata ulcera non velaret, ut quid jam confectum & satis in illustri positum censeri debeat, quid porro perficiendum, & viris, equis, pervestigandum supersit, omnium oculis subjiciatur.*

*Ad hoc munus suscipiendum & exantlandum ut humeros nostros longe impares esse probe persentiscimus, sic eo nos jam aliquot ab annis conniti, & comportatis undique præsidiis consurgere profitemur: quo ut viam communiamus, lentoque tandem ac certo gradu adspirare detur, Origines hasce*

*ce Hebraicas pandere ingressi sumus, Octo, minimum, Volumina impleturas, quarum materiam simul & tractandi methodum in hujus tomi initio summatim perstrinximus, & quadraginta sex illis sectionibus, quæ primum caput antecedunt, comprehendimus. Huc itaque ut se, lectionem continuando, transferat rerum nostrarum curiosus, simulque Orationis subjunctæ argumentum ut ponderet excutiatque, tum mea, tum ipsius magnopere interfuerit.*

ORI-

# ORIGINES HEBRAEAE

SIVE

# HEBRAEAE LINGUAE

Antiqua ratio & natura ex Arabum monumentis eruta & illustrata.

## LIBER PRIMUS.

I.

Quando animum adjicio ad linguæ Hebrææ conditionem, sortemque quam inter eruditos, & tam veritatum Divinarum, quam veterum monumentorum amantes & cupidos, nacta est, haud mediocris incessit admiratio, & quidnam sit, tacitæ mentem volutant cogitationes, quod divina hæc cœlestium vocum & oraculorum custos, hæc linguarum omnium princeps facile & regina, quæ cum antiquitate, tum dignitate præsertim & rerum pondere ac splendore, mirabiles sui excitare deberet amores, omniumque corda cœlesti quadam vi sibi devincire: contra ea, per omnem seculorum memoriam, paucorum admodum in se ardorem inflammarit, neque tantum valuerit apud eos, in quibus præclara ingenii industriæque indoles enituit, quique omnis eruditionis laudibus affluxere, ut ad eam amplectendam, colendam, atque ab calamitate temporum recreandam, tempus, vires, vitamque suam deferre ac transmittere sustinuerint. Hebrææ linguæ infelicior sors.

II, Etenim postquam præcipitato in ignorantiam orbi, salutare sidus affulsit, fluctibusque barbariæ obruta eruditio, se emersit atque extulit, ad colligenda reficiendaque ceterarum litterarum & artium naufragia certatim viri Ceterarum artium splendida conditio.

principes accurrerunt, omnesque undique naturæ bonis, ornamentis & præsidiis instructissimi, operam suam non minus magnifice professi sunt, quam splendide & cum proventu ediderunt; neque a renatis literis ullum fluxit tempus, quod non in omnibus terrarum oris, qua late litteratus patet orbis, & artium optimarum lumen pervasit, ingentem extulerit copiam eorum, qui posteritati imminentes, incredibili quodam studio in hanc laudem exarserunt, atque ex labore hoc immortalem nomini suo gloriam ad nepotes propagarunt.

III. Hæc ego quum altius introspicio, cogitationique huic paulo ubi penitius inhæreo, haud scio an jure prædicem, felices litteras! beatas artes! quæ non alium in finem occidisse videntur, in quas non alia de causa sæva temporum incubuit vis, quam ut lætius exsurgerent, atque ab stirpe accisa revirescerent. Sentio quid dicam, & vere mihi dicere videor; non patitur tamen instituti nostri ratio, ut latius hæc persequar, & contentione rerum in aperto collocem: absorberet me æstus illius disputationis, atque in vastiorem altitudinem, terram tantum quod solventem, eveheret, quam ut cursum commode capessere aut tenere possem; sustinebo itaque ipse me, neque calorem, qui in initio operis menti incidit, qua me cunque ducere posset, sequar.

*Praeclare in primis cum Graecis & Latinis litteris actum.*

IV. Illud tamen quod brevi expedire posse videor, quodque portum egredi & vela dare conanti, auram ostendit aliquam flatumque secundum, Lector eruditus & humanitate tinctus in mentem sibi revocari patiatur, quantum ad fastigium, quam ad nobile culmen, incredibili summorum virorum labore, res literaria Græcorum ac Romanorum, quæ fœda sub strage gemebat, excitata atque evecta sit, quanta in luce, quam in pleno die collocata sint ea, quæ densis antiquitus tenebris oppressa jacebant, nihil ut sit tam in ultima antiquitate retrusum, nihil tam in sinu elegantiarum utriusque linguæ reconditum, ac a communi conspectu & usu sejunctum, nihil tam temporum ruderibus obrutum atque sepultum, quod non immortalis excellentium ingeniorum industria, eruerit, protraxerit, exhauserit, atque ab interitu revocarit, ut parum sit quod Latinis ipsis aut Græcis hoc in genere concedere necesse habeant.

*Immortalis temporum nostrorum hac in parte gloria.*

V. Nihil dico nimis, ne nimis parum dixisse videar, subit animum vereri, neve eam laudem imminuerim, quæ augeri atque ornari satis non potest; etenim tantum esse nostrorum hominum hac in parte decus, semper existimavi atque etiamnum existimo, ut cum Veteribus ipsis de palma contendere posse videantur; sæpeque accidit ut homo Batavus, vel qui alius alia ex terra hac laude floret, plus viderit, vel in vocabuli notatione, vel in locutionis vi & elegantia, vel in ritu aliquo aut consuetudine prisca, quam ipsi illi quibus hæc domestica erant, & cum matris lacte indebantur: neque id fidem excedere videbitur, si in memoriam redire velimus, atque ad animum referre, quot quantique viri, quibus vis & vigor mentis inerat, huic uni se rei dederint, in hoc incubuerint, in hoc se continuerint, in hoc otium, quo abundabant, & vitam, qua longissima usi sunt, contriverint, quorum ut nominis splendorem nulla unquam obscurabit oblivio, ita propriam & nunquam inter-

intermorituram gloriam suo exemplo iis ostentant, qui in eadem incurrere vestigia impigre sustinebunt.

VI. Consimili ardore animorum atque impetu, si ad veterum Hebræorum monumenta excolenda consurrexisset, quicquid Christianus orbis ad studia nutrienda celsi tulit atque erecti, quanta inde cum ornamenta, tum quod antiquius est, adjumenta Veritati redundassent; quanta splenderent luce, Divina illa Oracula, quæ horridis adhuc circumsepta tenebris, summos etiam Theologos fatigant, atque ab interiori aditu prohibent; quæque tantis commentationum divortiis, nunc hanc, nunc illam in partem, abducuntur, ut quid sequare, aut ubi consistas, mentemque ac sententiam figas, vix invenias. Rei Hebraicæ aliquanto inferior conditio.

VII. Sed pressit olim, hodieque premit hujusce laudis cursum, importuna quædam clades, quæ longinquas adhuc Hebrææ matri minitatur ruinas, quæque obscuratam diu nimis veritatem enitere, & ad antiquum splendorem reviviscere nondum pati velle videtur; cujus quidem non una eademque origo est, sed diversis ex fontibus, diversæ causæ confluunt, inque unam rei Hebraicæ calamitatem conspirant; de quibus ut brevi explicem, sensusque meos aperiam, summa res, causaque communis postulant. Cujus rei variæ promuntur causæ.

VIII. Atque hic nescio an primo loco castiganda veniat misera illa & jejuna, quæ ad omnes fere obtinet, hujus linguæ colendæ ratio; eorum enim qui se hanc in partem, vel tradunt, vel disciplina Ecclesiarum & examinum legibus compelluntur, labor omnis omnisque industria, teritur & absumitur in exsangui ac enecta vocabulorum analysi, a perpaucis tantum si discesseris, quos altior animus, erectæque indolis vis, supera capessere, & ad illustriora assurgere jubet: in hoc pistrinum, ut ita dicam, detruditur nobile illud ac præclarum studium, quo tanquam palladio aliquo Divinitus allapso, munitam esse Ecclesiam Deus voluit contra omnes Acherontis nefarios impetus, & ejus satellitum consceleratum furorem, quoque, Cœlesti velut pignore, confirmata esse potest, nunquam in eosdem se scopulos illatum iri, nunquam fidei naufragium esse facturum, quoad hujus Prophetici verbi splendore, ac læto sidere illustretur: In hasce compingitur angustias Regina illa Orientis, & priscæ antiquitatis Domina, quam ex pulvere hoc scholastico educi, atque in regno majorum suorum collocari oportebat, ut quicquid ex abundantissimo opum suarum sinu in vicinas olim gentes transfudisset, id ex harum vicissim ubertate & copia, ad fontis sui inopiam sublevandam derivaretur. Prima ratio.

IX. Hoc quum optimæ causæ grave imponit vulnus, prolapsasque Veteris Hebraismi res, caput attollere non sinit, (quod omnes sentiant necesse est, qui quot quantæque demum res, linguæ alicujus interiorem cognitionem absolvunt, animo & cogitatione comprehendere valent) tum videre mihi videor, nihil esse aliud, quo juventutis ad hæc se sacra dantis, æque ardor extinguatur, debilitetur industria, & vis ac vigor mentis infringatur; atque hinc fieri vehementer persuasum habeo, ingenii indole florentissimos quosque, partim ab hoc studio plane refugere, atque haud secus, quam ab aliquo scopulo, sic ab hoc litterarum genere resilire, tanquam quod nulla alia re præter quam spinis & crucibus cultorem suum mactet; partim ante primo in spa- Ejus momentum.

 tio

tio tædio & desperatione frangi & corruere, quam cursum petere potuerint; partim ita ad humilia hæc, quasi humi depressos adhærescere, ita pondere punctorum degravari, ut se erigere & altiora suspicere non queant.

Ratio secunda.

X. Ex fonte hoc alterum, quod rem Hebræam sternit, manat malum, ingens ejus cultorum penuria & paucitas, talium dico cultorum, qui fidem alterius arbitrio obnoxiam gerere non solent, quique ex aliorum auctoritate pendere & sententiam moderari necesse non habent; sed qui suis nixi viribus, & robore animi pollentes, ipsi magni aliquid præstare & in commune conferre possunt; qui ita ab natura instructi & subornati ad Rempublicam literariam adeunt, quibusque tam divinos benigna illa mater judicii insevit igniculos, ut quamcunque in partem se tulerint, quocunque operam suam converterint, lux aliqua pervasisse videatur, splendidaque ingenii & industriæ suæ monumenta relinquant. Non quod eorum gloriam minuere animo habeam, quorum in hac parte laus vivit vigetque, sed de perquam exiguo eorum, si cum ceterarum litterarum antistitibus contendantur, numero conqueror, atque etiam superius veram vocem misi; unde summum in rem Hebraicam detrimentum redundare debere eos non fugiet, qui compertum habent, quantæ molis sit, & quam non paucorum sustineant nervi; res perditas & profligatas alicujus studii aut artis erigere, & ad antiquam pulcritudinem dignitatemque renovare.

Tertia ratio.

XI. Multo etiam gravissimam Hebraici studii calamitatem, quæ tristes edidit ruinas, nuper admodum, quum ad Academiam accederem, inaugurali Oratione peregi; quam sicuti pignus publicum esse jussi, quo fidem meam, ad divinas hasce litteras propagandas, Ecclesiæ Veritatique communi alligarem, ita quodammodo ipse mihi persuadeo, quamquam fieri potest ut fallar, nimiaque qua fœtus nostros complectimur indulgentia cæcer, haud contemnendis rerum ac rationum momentis planum me in ea fecisse, atque in omnium fixisse oculis, non eam fuisse felicitatem primorum linguæ restauratorum, ut necessariis copiis ac præsidiis subnixi, magnum munus suscipere, ejusque oneri subsistere potuerint; caruisse eos fere omni istoc instrumento, quod ad intima rerum facem præluceret; maximeque arere eos fontes, unde haurire adhuc usus venerit præstantissimis quibusque interpretum, qui ut ipsi suam sitim explere non potuerunt, ac propalam de inopia subsidiorum deplorant, ita non est, quod posterorum eos desideria restinguere & exsatiare non potuisse, miremur.

Quarta & maxima ratio.

XII. Vehementem denique optimæ causæ inflixit plagam, reique Hebraicæ sanandæ cursum vel maxime tardavit, quod haud ferme quisquam ejus velut vulnera tractare, defectusque nostræ in ea lingua scientiæ, aperire & nudare vel potuerit vel voluerit, quodque omnes fere nescio quo pacto, explorata penitusque perspecta sibi ea professi fuerint, de quibus si eos pertentes & excutias, non adeo compertum habuisse, nec aliter quam quasi per transennam aliquid vidisse deprehendentur. A Rabbinis fluxit malum hoc, atque inde ad nostros etiam homines permanavit, qui quum hisce magistris uti necesse habuerint, non potuerunt non eorum etiam vitia tanquam contagione

gione aliqua ad eos pertinere, quos tamen Rabbinos si in iis, quibus interior studiorum elegantia & nitor continetur, haud satis politos & callidos esse dixerim, eosque in rebus maximi momenti plane oculis & judicio carere affirmarim, non est quod verear, ne viris Eruditis judicium meum approbare non possim.

*Cujus momentum expenditur.*

XIII. Ingenti hoc veritatis Hebrææ dispendio accidisse, nemo homo est, qui inficias ire possit, si cogitare velit, non tantum umbram & fallacem speciem, pro eminenti & solida rei effigie, sæpe aliis tradidisse magistros, hosque iterum ad alios transmisisse, sed vel hac potissimum ex causa, tam studia nostrorum hoc in genere languescere & jacere, quod quantus & quam amplus hic pateat campus non cernant, in quo industria eorum excurrere, & præclaram operam edere possit. Quid enim? ad pauca ut redeam, si sexcentorum & ultra radicum, ex qua omnis interpretandi ratio ducitur, veram indolem & significandi vim, se plane fugere sensissent magni & graves Theologi, nonne incredibile eos studium inflammasset, ad veritatem latitantem quovis sudore persequendam, atque e tenebris eruendam: nunc veri specie ducti, se ab necessario hoc labore avocari, aciemque suam alio converti, atque hac in laude hebescere passi sunt.

*Ad eam levandam auctoris consilium.*

XIV. Hoc ego munus num sustinere & exequi possim nescio, voluntas certe & animi ardor adest, qui mihi faces admovet, summaque ope auctor est, ut quæ multorum annorum labore hanc in rem congessi, ea in commune conferam, atque in Ecclesiæ gremium deponam; quæ ut litteris mandem eo etiam facio libentius, quod spe aliqua tenear, fore ut gravitate dignitateque rei, quæ nunc studia strata & sopita jacent, somno excutiantur, quæque dilapsa fluxere, vinciantur, atque ad pristinum vigorem, vel eo etiam si fieri potest majorem, excitentur; quo omnibus undique ad decus hoc connitentibus, interclusa tandem aliquando veritas respirare possit, omnique pulsa caligine ad antiquam speciem & nitorem efflorescere.

*Quod ulterius aperitur.*

XV. Hanc autem operam non eo animo suscipio & ingredior, ut rei Hebraicæ, nimium sane quantum afflictæ, graviorem injiciam securim, sed ita me adhibebo, ita me hoc in negotio tractabo, ut non tantum cicatrices & vulnera Hebrææ linguæ, quem ad modum a Rabbinis nobis prodita est, atque in Lexicis hodie habet, protraham ac denudem; verum etiam simul medicam admovebo manum, & quæ diu nimis affecta jacuere, felici, ni vana est fiducia nostri, curatione sanabo: qua tamen spe & cogitatione si excidero, neque causam meam curamque viris gravibus & eruditis, quibus judicii & prudentiæ primas deferre mihi convenit, probaro; vel hunc operis tulisse fructum juvabit, aliorum studia commovisse, atque in præclarum hoc munus accendisse; quo ægræ ac pœne depositæ huic divinarum litterarum parti, opem & medelam ferre elaborent.

*Primum quo res Hebræa laborat vitium.*

XVI. Eadem vero, qua hoc præsto, instituti mei rationem informabo, receptique officii partes describam; ubi principem attribuam locum necesse est, verborum non sane exiguæ multitudini, quæ temporum sævitia adjuvante, injusta oppressit ditio, atque alienæ significationes occuparunt; quæ

res quantas veritati nebulas offuderit, facile exiſtimare eſt. Has ego, alienas quas dico & injuſtas ſignificationes, ex variis capitibus erupiſſe deprehendi, malumque pedem in Hebræas ſedes promoviſſe: bona quippe earum pars ex conjecturis & ariolationibus ſerpſit interpretum, neque quo ſe alio præſidio tutetur, habet; haud minor alia, ex ſitientibus Chaldæorum, Syrorum, Æthiopum, Samaritanorumque fontibus hauſta eſt, & lucis defectu melioris recepta; maxima denique harum copia ex pravo illo Rabbinorum ſeſe intulit inſtituto, quo de publice etiam verba feci, & in oratione mea expoſui, qui tenebris preſſi, & in veri ignoratione verſantes, ex paraphraſium Chaldaicarum turbidis & fœculentis fontibus, arripere neſcio quid maluerunt, quam ingenue quod res erat dicere, & ignorantiæ ſuæ apertam edere confeſſionem; aliæ poſtremo aliunde ortum traxere, quæ ſuis quæque locis, prout ſe res dederit, a me proferentur atque illuſtrabuntur.

XVII. Has omnes ſi falſo titulo ſe moviſſe, pedemque in Hebræas radices poſuiſſe patefactum erit, quis tam a recta ratione erit alienus, qui non amandandas eas unde venerint cenſeat, quique non magna ope id agendum arbitretur, ut quæ perlongo memoriæ intervallo, ut hereditaria ac juſta velut poſſeſſione hæſere, communi inde conſenſione detrahantur ac emoveantur; quo nativis ac domeſticis verborum notionibus in patritas avitasque ſedes, quaſi poſtliminio remigrare & veſtigium facere liceat.

Alter ejusdem defectus.

XVIII. Converto me ad alium longe maximum Hebrææ linguæ; quemadmodum ea ab Rabbinis defluxit, defectum, in quo mirificas turbas dedere magiſtri, ſummaque imis miſcuere. Hæc eſt intoleranda prorſus, & ab ſenſu communi abhorrens ſignificationum una ſub radice, non multitudo tantum, ſed diſcrepantia etiam, & ingens varietas; quibus nulla uti videtur, neceſſitudinis intercedit cauſa, nulla affinitatis ne umbra quidem. Eſt hoc vitium quod interpreti non tantum permoleſte cadit, anxio quid potiſſimum in tam temerario notionum motu, æſtuque vago ſequatur; ſed quod etiam ſplendorem linguæ haud leviter deformat, & fœdis quaſi maculis infuſcat: quis enim talem ſuſpiciat linguam, eamque tanquam prudentiæ gravitatis & dignitatis pleniſſimam, ſummis ferat laudibus, quæ toto inter ſe Cœlo diſſidentes uno vocabulo amplectitur notiones, *perforandi*, *ſaltandi*, *incipiendi*, *profanandi* aliasque, quas radici חלל omnes attribuunt Lexicographi: cui non ſtomachus commoveatur, & Hebrææ linguæ creëtur faſtidium, cum perdiſcendi deſperatione conjunctum, quum videat, *peregrinari*, *reformidare*, *convenire*, alia, unam tenere ſedem, unius ſtirpis propagines ab omnibus edi: cui denique aures usque eo impolitas & pingues natura affinxit, ut non incommodum ei accidat, quo vocabulo *exſpoliatio* & *dereptio hoſtilis* modo indicata erat, eodem ut mox *liberatio amica* enuntietur, niſi cauſa ſubſit, qua tanquam copula, diverſiſſima hæc apte colligantur, unique capiti innectantur.

XIX. Hic niſi defectus levetur, nunquam ego interiora Hebraismi viſcera inſpexiſſe nos in animum induxerim; hæ niſi pellantur tenebræ, nunquam ea nos luce munitos exiſtimarim, quæ lapſus a nobis & errores prohibeat; contraque

traque penitus mihi perſuadeo, hoc ſi lumen ſacris litteris infundi poteſt, nihil eſſe, quod ſe ad difficultates tollendas, ſolvendos nodos, ſcrupulosque eximendos benignius porrigere atque explicare poſſit.

*Tertium in litteris hiſce incommodum.*

XX. Eſt aliud huic affine malum, quo res Hebræa exulcerata diu jacuit; quod quamquam in tantos interpretem non abducat errores, atque illud quod proxime executus ſum, inſignes tamen perſæpe parit offenſiones: aut ſi hoc etiam abſuerit, eam ſine controverſia habet vim, ut hanc veritatis Divinæ ſtudioſo invideat laudem, hanc animi neget voluptatem, qua omnem ejus cogitationem exhauſiſſe, & mente comprehendiſſe, nimio opere juvaret. Prolixam ſatis hac ſuper re inſtitui diſputationem, in oratione quam propter materiæ cognationem, aliquoties mihi nominare neceſſe eſt, ejusque longe maximam partem in hac demonſtratione conſumſi. cum ita agerem, atque ex intima linguarum natura & ingenio probatum darem, fieri non potuiſſe, ut hæ nobis reliquiæ, hæ naufragii, quo res Hebræa peſſum abiit, tabulæ, tam arctis circumdatæ cancellis, tantis unius libri haud ſane maximi anguſtiis incluſæ, antiquiſſimam ac primævam radicum offerrent vim, eamque exhiberent indolem, qua prima eas incunabula imbuiſſent: cumque extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe diſputarem, quin in ingenti verborum tritiſſimorum copia, id quod in omnibus linguis fieri amaret, tranſſumti longiusque a prima ſtirpe ſejuncti uſus dominarentur, inque linguæ & ſtyli poſſeſſione verſarentur; ad quorum itaque verborum nativum ac domeſticum ingenium adſpirari non poſſe, niſi aliunde opes miniſtrarentur.

*Cujus illuſtre exemplum in re.*

XXI. Hoc quam non temere & cupide, ſed pedetentim & explorato, id quod rei gravitas jubebat, confirmarim, uno alterove exemplo palam facere fert animus; ubi quod illuſtrius ac luculentius in medium proferam vix habeo, quam ea radix, ex qua ſibi Dominus, *Jeſu* nomen ſumſit. Hoc verbum, ſi in propria ſua vi ac dignitate, ſenſum interpretum adhuc refugiſſe, atque a nemine in ea amplitudine inſpectum eſſe aſſeverarim, in qua veteres illud Hebræi collocarunt; haudquaquam fines modeſtiæ migraſſe, aut doctrinam alicujus vel auctoritatem violaſſe, quam procul a me peſtem verruncet Deus, videri potero: & tamen hac ipſa radice ejusque propaginibus nihil uſitatius eſt, nihil protritius, nihil quod ſe uberius in conſuetudine ſermonis ingerat aut diffundat.

*Judæos hic luce defici.*

XXII. Ad Judæorum profecto magiſtros adeas, & quid verbum הושיע contineat, exquiras, nihil aliud niſi לשון ישועה reſponſi loco auferes, ac ſi idem declaratum dediſſe non penitus nihil eſſet: quod ſi tendas, &, quid ergo ישועה valeat, urgeas, cum ענינו ידוע *ſignificatio ejus nota eſt*, te dimittent, atque ulteriore cura abſolvent: nihil attinebat ſcilicet, propriam primævam atque ab ultima ſtirpe inſitam radicum indolem veſtigaſſe; tanti non erat, fontes verborum adiiſſe, & quem odorem, quam vim, quam ſignificandi naturam, intimam, prima ab origine ducant, perſenſiſſe.

*Neque in vera ejus natura noſtros plus vidiſſe.*

XXIII. A magiſtris ad noſtros te homines confer, & nihilo eos hac in parte feliciores deprehendes. Valde quidem liberales vulgo ſunt lexicographi, & ſex ſeptem plura vocabula Latina, pro uno Hebraico largiuntur:

*ſalva-*

*ſalvavit* nempe, & *ſervavit*, & *auxilio fuit*, *opem tulit* etiam, vel ut *Forſterus*, *applicuit opem*, porro *tutum*, *incolumem*, *ſoſpitem præſtavit*, adde *eripuit*, *liberavit*, *in integrum reſtituit* aliaque quæ eodem redeunt: at vereor ut hæc ipſa copia nimiam prodat inopiam, & veri ignorationis manifeſtos faciat auctores ſuos. Quid enim cauſæ quis dicet, quo minus adjungam multa ejusdem indolis & uſus, quæ jugis & beata latini ſermonis ſcaturigo, ad rem hanc exprimendam, variis ex venis evergit effunditque; quæ ſi omni ex parte colligerem, atque ad radicem Hebraicam cumularem, tanto majoribus eam tenebris implicuiſſe videri deberem, quanto ampliorem lucem, ex verborum ubertate, præ me tuliſſem.

Quod urgetur.

XXIV. Profecto ita res habet: etenim id nunc non agitur, quem uſum noſtra radix in conſuetudine loquendi ſuſcipiat, & quo potiſſimum in argumento, tanquam in commoda ſibi ſede, poni & celebrari amet; cujus ſi cognitionem interpretibus detrahere vellem, cachinnos in me omnium moverem: ſed id laboratur, & in eo omnis noſtra oratio conſumitur, quidnam illud ſit, quod a primo ſui ortu הושיע complectatur, & cui maxime cogitationi, tanquam propriæ ſuæ formæ, Hebræi verbum hoc alligarint, unde velut ex capite alter ille uſus decurrerit. Hic fixi nihil & explorati tenere interpretes, ingens illa expoſitionum fluctuatio declarat, qua nunc hanc nunc illam in vocem deferuntur, quæ quamvis in eundem omnes ſenſum exeant, diverſiſſimæ tamen originis & etymi ſunt, neque a quoquam, niſi plane ſtipite, ſub unam unquam radicem compingantur.

Salva tamen eorum laude id fieri potuiſſe.

XXV. Sed demirari fortaſſe aliquem ſubibit, qui fieri potuerit, ut tot tantisque viris Doctis aqua hic hæſerit, & quid cauſæ ſit, tacite agitabit, quod verbi tam pervulgati naturam expedire non promtum habuerint. Is ita habeat, nihil cujusquam laudi hanc ob rem decedere, propterea quod ea eſt hujus verbi in ſacris ratio, ut primitiva ejus ſignificatio, cujus genuinam virtutem & vim perveſtigamus, ne unico quidem in loco compareat; cum alter ille tranſſumtus & a prima ſtirpe deflexus uſus, loca trecenta & quadraginta admodum obtineat: ex quo efficitur, a nemine unquam veram ejus indolem vel indagari, vel ſaltem finiri & certa ratione ac via conſtabiliri poſſe, niſi uberiori abundet ope & luce, atque ea eſt, quam una ſola ſacri textus lectio & meditatio ſuppeditare valet.

Ejus vis inſita proponitur.

XXVI. Quis enim, ut re ipſa, verborum velitatione omiſſa, in aciem prodeam, unquam aſſequi ſe potuiſſe, ſibi ſumere auſit, verbi noſtri naturam ſitam antiquitus fuiſſe, in *amplitudine*, *laxitate*, & *ſpatio*; primamque radicis ישע ut conjugationem, ſic ſignificationem dixiſſe, *amplus ſpatioſus & late patens fuit*, unde cum הושיע facili & perquam proclivi via, gradus factus ſit in *ſervare* & *ſalutem ferre*, quod eſt, *aliquem qui anguſtiis preſſus erat & circumſeptus*, *in ſpatium & libertatem*, *cum amplitudine & abundantia conjunctam*, *traducere*. Hæc vera Hebrææ radicis vis eſt, hæc dignitas, hæc majeſtas, ad quam amplificandam ſi vel unum faciam verbum, putidus ſim: quemadmodum nec animus eſt, in locum communem excurrere, qui omnibus hic patet, ad divinam nominis *Jeſu* gravitatem ex fonte hoc deducendam,

dam, atque ſupra aſtra evehendam. Illud tantum monuiſſe, fortaſſe non plane de nihilo fuerit, frequentari a Spiritu Sancto oppoſitionem inter צרה *anguſtiam*, & ישע ſive ישעה/ quod proinde *laxitatem* & *amplitudinem* propriè, dein *omnis felicitatis, omniumque copiarum magnam quandam abundantiam* ſonare, nemo eſt qui ultra dubitare poſſit, niſi qui, quum ſolis ſplendore perfrui poſſit, tenebras tamen & noctem ſequi præoptet: quam vibrare in eandem hanc vim, quam fortiter intorquere eſſet, has conſimileſque phraſes. מכל צרותיו הושיעו *ex omnibus ejus anguſtiis* הושיעו *ad ſpatium, lucem, liberum ſpiritum eum revocavit, & in uberrima omnium rerum copia, in ampliſſimo beatitatis gradu collocavit.* Pſ. 34. 7. & Pſ. 45. 8. הושעתנו מצרינו & Jer. 14. 8. מושיעו בעת צרה/ quorum locorum radii ut neminem prætervolare poſſunt, ita non eſt quod pluribus notionem a me poſitam adurgeam.

Propria ejus notio apud Arabes.

XXVII. Eant nunc viri Docti, & ſacrum textum ſolis inſtar, ſuo ſe ſplendore aperire, pugnacius contendant: eant, & ad omne foris illatum lumen oculos claudant. Mihi, niſi ex Arabum lingua, lætiſſima illa Hebrææ matris propagine; igniculus alluxiſſet, in iiſdem, cum ceteris, tenebris oberrandum fuiſſet. Huic ego quod modo in medium detuli, lubens meritoque acceptum refero, & niſi hæc fuiſſet, nunquam quicquam certi hac de radice me habiturum fuiſſe profiteor. Hic primum vidi ישע ſua in origine dicere, *ſpatioſus, & late patens fuit*, & الوسع ſive *actionem* verbi ישע ſeu وسع eſſe خلاف الضيق *contrarium anguſtiæ*: & in *pihel* ſive *ſecunda conjugatione dageſſata*, ישע *contrarium eſſe premendi & arctandi*, ut docet *Gjeuhari* æterni nominis lexicographus, quum ait التوسيع خلاف التضييق qui hæc eodem pertinentia ſubjungit تقول وسع الشي فاتسع واستوسع اي صار واسعا وتوسعو في المجالس اي تفسحوا ورجل وساع اي واسع الخطو وقد وسع وساعة Hoc eſt. *Dicis in ſecunda* ישעתי *ſpatium & amplitudinem feci, & in octava* אתשע *ſpatioſus factus eſt, ſimiliter in decima, factus eſt amplus: & in quinta, in conſeſſibus* חישעו *ſpatium & locum habuere: & vir* ושאע *qui amplo incedit paſſu; de quo etiam in prima dicitur* ושע *plenum gradum fecit.*

Ejusdem ampliſſimus uſus.

XXVIII. Hæc de prima radicis indole nemini dubium relinquunt; inde immenſum ſibi ſumit campum, in quo decurrat & linguam permittat. Præſertim ſedem fixit in *beatiſſima rerum omnium copia*, inque *eo fortunarum ſtatu, qui omnibus undique bonis tam corporis quam animi circumfluit.* Ita السعة/ שעה/ nomen ſubſtantivum formæ עצה a יעץ/ a *Gjeuhario* declaratur per الجدة الطاقة *divitiæ, opulentia, potentia.* Et وسع ſive ישע eodem gaudet uſu. participium واسع *amplus, omni eo, quicquid copiarum unquam aut opum fuit: amplus dignitate & honore; amplus pecuniis; amplus ſapientia* etiam quandoque. Et verbum in *prima conjugatione, omnibus iis rebus affluxit*: in *ſecunda & quarta, in hoc ampliſſimum fortunarum domicilium aliquem extulit*: quæ omnia exemplis hic firmare longa eſſet mora.

Aliud specimen in כנע

XXIX. Non felicioribus esse licuit linguæ cultoribus in radicis כנע virtute & indole evolvenda, quam in *Niphal* & *Hiphil* frequentatam, nemo est qui se non penitus penitusque perspexisse existimet, quod tamen secus se habere, si rem recte putare velimus, deprehendetur. Nihil hic acutulos illos ex Judæorum schola moror, qui כנע declaraturi, ei inesse narrant לשון כניעה: quasi tu *deprimere* expositurus, continere illud dicas *depressionem*. Valeant illi homines, & sibi suam illam præclaram linguæ habeant cognitionem; nos quo usque nostrorum hac in voce acies pertinuerit, sub examen vocemus. Luce eos, si te specie duci sinas, abundare dixeris; ita enim *Buxtorfius* aliique melioris notæ, *depressit*, *prostravit*, *abjectum*, *humilem reddidit* verbo הכניע addunt: at trepidare istuc est per sententias, non certo aliquid judicio constituere & definire. Quid enim? an non alia longe vis est *deprimendi*, quam *prosternendi*, si originem spectes? quid *abjici*? quid *humilem reddi*? hæccine ut ad unum se usum porrigere posse certum est, ita una etiam ab stirpe propagari sanus quis dixerit? quid si nulla harum vocum, vocis Hebraicæ naturam contingat? hoc certe *Coccejo* videbatur, qui נכנע sonare docet, *flecti*, *cedere*: sed & hujus placita alius rescindit, cui *incurvare* potius ridet; quibus ego, si ita luxuriare libet, & quod in solum venerit secure sequi, facile palmam præripiam: non enim puto, *affligere* vel *profligare*, & *conquassare*, & *percellere*, & *evertere* & *pessundare* & quæ non? necesse habere, ut ulli superiorum vocum significandi potestate & nervo cedant, aut minus esse accommodata, ad usum radicis Hebraicæ adumbrandum.

Ejus indoles & prima vis omnes fugit.

XXX. Miretur denuo quis, quæ hæc sit trepidatio, quæ tanta doctissimorum hominum varietas & inconstantia. at aliter rem habere non potuisse omnes intelligent, qui cum animo reputabunt, quanta obscuritate verbum aliquod circumsideri necesse sit, cujus nusquam locorum propria & primitiva significatio comparet, sed temporum vetustate sepulta & oblivioni tradita est. Hæc certe radicis כנע in textu Hebræo conditio est; quæ nullum plane locum sortita est, ubi nativam gerat faciem, eamque exserat vim, qua de interiori ejus natura certiores fieri possimus: unde qui diæ Critices sacris initiati sunt facile sentient, aut conclamatum jam esse, neque unquam certa & stabili sede errorem hic finiri posse, aut lumen aliunde esse affundendum, cujus beneficio tutam stationem teneamus.

Quam Arabes conservarunt.

XXXI. Diffiteri nolim, fieri potuisse ut divinando verum dixerint, quotquot in superioribus conjecturis suis indulgere vidimus; sed & secus id cadere potuit, & re vera, ni me mea lux fallit, cecidit: nulli quippe earum significationum, quas in acervum construximus tam ego quam alii, cum radice Hebræa quicquam est, quod jam nunc pervictum darem, atque fide & auctoritate Arabum affirmarem, nisi aurem locus quem tracto velleret, admoneretque, in eo me esse adhuc, non ut vulneribus medear, quibus Hebræa res oppressa jacet, sed ut ea cuivis adspicienda, & digito tangenda tradam; suo itaque loco curam hanc reservari, nemo ægre patietur.

Incredibilis hujus investiga-

XXXII. Hujus vero indagationis levius esse momentum cave credas, talemque esse hanc operam, qua tuto supersederi possit: non jam dicam, nihil quic-

quicquam, ubi Divina veritas agitur, parvi esse pendendum, illud confirmasse satis habebo, vix credi posse, quot locorum male habitorum mihi hinc surrexerit explicatio, & quanto opere nova hæc lux per omnes scripturarum partes se diffundat, cujus specimen aliquod repræsentasse non alienum fuisset, nisi jam in tertio hoc loco satis multus fuisse videri possem. *tionis utilitas.*

XXXIII. Ad quartum itaque accedo rei nostræ Hebraicæ vulnus, quod ut alligetur, & quoad ejus fieri poterit, coalescat, equis quod dicitur virisque annitendum est. hoc non tantum radices & vocabula, velut exteriora linguæ membra læsit, sed ipsa quoque ejus viscera appetiit, & in integras locutiones, in ipsum Hebraismi genium & omne illud quod reconditiore linguæ alicujus sinu concluditur, penetravit. Postquam enim lingua Hebræa horribilem illam cladem est experta, quam supremus miseræ gentis dies ei imposuit; tantum non inter Judæos, eadem sæviente procella, expiravit, & penitus deleta est: primitivæ vero ecclesiæ patres quantus ejus tenuerit neglectus, quis adeo in historia peregrinatur, ut ignoret? revixit quidem quodammodo post aliquot secula, & ex cineribus suis resurgere cœpit; cum eo tamen, ut illi provinciæ huic præsederint, & hoc administrarint munus, quorum longe ab Hebraismo veteri genius abhorruit, quibusque Europæo stylo & sermoni innutritis, nihil præter nomen, cum prisca gente intercessit. Hinc usu evenit, id quod fieri aliter non potuit, ut moribus externis oblita, atque ab Occidentis barbarie infuscata fuerit; dum pro se quisque ad recentiores loquendi modos, antiquissimæ linguæ rationem & elegantiam revocat, atque suum cothurnum, quicum in lucem editus erat, prisci orbis dominæ aptat. *Quartum quo res Hebræa laborat.*

XXXIV. Hujus rei momentum quale sit, & quanto cum veritatis intertrimento vires suas exercere debuerit, illos non fallet, qui quam immane sensus moresque nostri cum Orientis moribus sensuque diffideant, tenent: & sane hanc potissimam causam duco, quare non feliciori cum successu in prophetis in primis & poëtis sacris, versari detur, quam quod genium Orientis vix degustaverimus, iique nobis obstructi fontes sint; ex quibus illi phrasin suam hausere; unde si ad satietatem bibere, & pleno aliquando ore ducere concedetur, quam largo scientiæ flumine pectora nostra inundabuntur! *Quod scripturæ interpretationi vehementer officit.*

XXXV. Hæc rerum Hebraïcarum tristis adhuc & calamitosa sors est, hæc literarum sacrarum studium circumstant fata; dum nescio qui veternus manus animosque congelat, eumque restinguit ardorem quo ferri verum erat, & nihil reliqui facere, ad hasce ruinas excitandas, atque ab temporum atrocitate vindicandas; eorum ad exemplum, quos non pœnituit, in humani ingenii monumentis reficiendis, ac profanis auctoribus sanandis curam, laborem, vitam denique viresque suas collocare & absumere. *Gravis rerum harum neglectus.*

XXXVI. Hanc gravissimam religionis & veritatis causam dum me suscipere profiteor, perstringi me sacro quodam horrore sentio, quem mihi quum verbi Divini reverentia, tum eruditi orbis verecundia, tum pudor etiam, quem mihi natura attribuit, admovet. Etenim non tantum ipse mihi placeo, ut quantum vel ab ingenii deficiar bonis, vel ab doctrinæ cultu, non videam: non tamen animum contraham, neque me tanquam fluctu, sic *Quid nobis animi hic sit.*

 magni-

magnitudine negotii conturbari atque a propofito dimoveri finam, contraque erigam, atque impiger ac alacris illud fuccurram munus; eaque quæ mihi hanc in rem per aliquot annos meditata coctaque funt, emittere atque evulgare non verecundabor.

Quidve fiduciæ & voluntatis.

XXXVII. Hoc autem eo fidentiori animo facio, & quoad vires atque hæc quotidiani muneris acies, patiuntur, recipio; quod præclara fuftenter confcientia, non me audacia quadam critica, per haud explorata ferri, aut novarum rerum ftudio in hanc provinciam involare: fed fponte eam fua fub manus mihi fuccreviffe; defugienti fere, ultro fefe ingeffiffe, tantaque fui fpecie commendaffe; ut officium quo Deo, Ecclefiæ, Academiæ, bonis omnibus devinctus fum, prodere mihi viderer, fi illud quod mihi affulfit lumen, intra privatos conderem parietes, atque in commune conferre non fuftinerem.

Operis noftri prima pars.

XXXVIII. Quo vero in curriculo defudandum nobis fumferimus, & quidnam illud fit quo labor nofter adfpirat, quatuor illæ, quas pofui, partes exhibent; quibus totidem refpondebunt libri, quos opus noftrum continebit. Horum primus iis fe radicibus totum addicet, in quas alienæ fignificationes, iis ex capitibus quæ fuperius attigi, irrepfere, quas dum eo unde emerferint faceffere jubebo, fedibusque non fuis excedere, a viris gravibus, & fcripturarum cupidis petitum & impetratum velim, ut me hac in parte auctoritate fua armare non nolint, utque fugitivas hafce fub magni nominis umbra delitefcere ne patiantur.

Quid fecundo loco laborandum veniat.

XXXIX. Ex hifce vadis & fcrupulofis cotibus quum enavigavero, atque haud contemnendæ Hebrææ linguæ parti, dereptis erroris integumentis, nativam faciem ac pulcritudinem revocaro, difputationis noftræ curfum eo flectemus, ubi minus forte infeftis fluctibus, & aura fecundiori, uti licebit: ita enim ratio fecundi quem partitio noftra defcribebat, loci comparata eft, ut omnes qui non penitus in hifce nihil vident, animum adverterint, incredibili hic defectu rem Hebræam premi. Cujus me eo etiam major fpes tenet, quod non ingenio me tradam aut conjectandi morem geram artificio, id quod *Forfterus*, *Boblius*, *Coccejus*, *Gusfetius*, aliique hujus fcenæ Rofcii fibi fumfere, fed quod in iis nitar fundamentis, quæ nemo unquam labefactare aut attingere fuftinuit, nifi qui ea plane ignorando, auctoritatem ipfe fuam ante convellerat.

Quid libro tertio deftinatum fit.

XL. Hæc fpatia emenfum eæ radices accipient, quibus tertium ordinem attribui; longe quidem longeque plurimas illas, & majori numero, quam temere cuiquam in mentem veniat fufpicari. Hic ea quæ communia litterarum tempora, ea præfertim quæ rem Hebræam proftraverunt, obruerant, quæque ex omni funditus Judæorum memoria eraferat vetuftas, operam dabimus, ut incredibili cum facri ftudii emolumento in lucem evocemus. Ubi tanta caufæ eft fiducia, quam non levitas facit fed judicium, ut fructum fere officii mei præcipere aufim, ac bonorum omnium mihi affenfionem deftinare: inque vicem fidem meam iis adftringo recipioque, ea me prudentia curfum hunc effe moderaturum, ut nihil novis confiliis dediffe, nihil ftudio

effe

esse velificatum (si quidem mortale hoc est) nihil nimiæ saltem cupiditate obsecundasse videri possim: omnibusque planum fiat, nusquam me a Divini verbi majestate oculos dejecisse, aut auctoritatem cujusquam vel dignitatem abjecisse.

XLI. Hæc quum superavero, iis me totum tradere in animo habeo, quæ in supremam operis nostri partem conjeci: ubi vastum veluti æquor patescet, quod vix oculis aut cogitatione terminare est. Hic ea persequenda venient, quæ singularis antiqui orbis genius ab recentiorum interpretum cognitione retraxit, quæque eum in modum in Orientis penetralibus abstrusa atque a nostro conspectu seducta sunt, ut nisi Orientales ipsi viam muniant, fidosque se duces præbeant, vix est quod unquam ea erui ac illustrari posse fidamus. Quid quarto.

XLII. Quibus vero præsidiis & copiis succinctus, tanto me oneri subjungere non reformidem, tantasque spes conceperim, paucis faciendum existimo ut declarem. Hæ in lingua potissimum Arabica sita sunt, cujus linguæ si arctissimam cum matre Hebræa cognationem; si inexhaustas divitias, & incredibilem opum vim; si originem & antiquitatem ultimam; si utilitates denique & commoda, prædicare aut enarrare ingrederer, in quam immensum mare ea nos disputatio abriperet? hæc ut justi voluminis argumentum implent, ita alias ea pertractare decretum est, qui eum eximamus scrupulum, penitusque levemus, qui animis multorum contra præclarissimæ hujus linguæ usum & necessitatem insedit; ubi tamen bene habet, quod illi tantum ab hisce partibus se conspici patiantur, qui in summa ejus ignoratione, vel ipsis testibus, versantur: quos humani quid designare, atque linguæ sibi negatæ fastidiosa contemtione, inscientiam suam ultum ire velle, non est cur minus placate feramus. Quo maxime fundamento nostra nitantur.

XLIII. Hac autem opera eo majori jure in præsentia supersedere possum, quod ipsa res causam pro me sit dictura; quodque tantam exemplorum nostrorum confidimus fore vim & gravitatem, ut æquos rerum arbitros permovere, iniquos etiam perfringere poterint, quod si tamen frugibus inventis, sint, qui glande vesci malint, eoque sint palato, ut nostrarum rerum sensum percipere vel non velint vel non possint, his ego ut ingenio suo perfruantur non negabo, quemadmodum & meo me abundare verum æquumque est. Quod tamen invitis obtrudere animus non est.

XLIV. Unum tamen non tempero, quin verbo tangam, & levis instar excursionis præmittam, antequam aciem ipsam ac cornua disputationis commoveam: quod ejusmodi est ut me in stuporem sæpe dederit, ac miraculo vix eximi possit. Hæc est illibata illa linguæ Arabicæ, suis in radicibus, puritas, quam tot tantaque secula non temerarunt; eaque ejus salubritas, & quasi sanitas, quam quatuor annorum millia violare non potuerunt: ut adeo non possis non majorem in modum mirari, eandem adhuc linguam Meccæ florere, quæ Hierosolymis olim viguit, haud majori discrimine, quam quod nos a Germanis sejungit; vel quod Arabes sæpe prædicare consueverunt, quam inter eos linguam princeps condidit *Ismaël*, eandem ad hæc usque tempora perdurare. Intemerata linguæ Arabicæ puritas.

Gravis quorundam circa antiquitatem ejus error.

XLV. Hoc quam verum sit illi viderint: ego confirmasse satis habebo, ex vetustissimis Arabum monumentis fidem me facere posse, atque in omnium oculis defigere, ludibrium doctis debere, qui nescio qua cupiditate, *Muhammedem* auctorem & principem linguæ Arabicæ finxerunt, & vel eo maxime nomine ejus in sacris auctoritatem infirmare conati sunt. Quid talibus hominibus facias? & an non operam lusisse videri posses, si serio iiscum in certamen descenderes atque tam male sanam iis opinionem detrahere pugnares? cum umbris citius manus conseruerim, quam ut hæc mihi somnia confutanda suscipiam.

Libris multo antiquissimis usuros nos esse.

XLVI. Haud tamen pœnitet amplissimo me instrumento & supellectile subornatum, prodire posse, eorum apud Arabes auctorum, qui longe ultra Muhammedis tempora adscendunt; neque mihi necesse fore, si cuiquam hac de re offundi possit religio, quicquam ex posteriorum Arabum scriptis affirmare. De quibus codicibus, manuscriptis omnibus, quos auctores agnoscant; quidve gerant antiquitatis; tum quod homini non ingrato primum est, quorum munificentiæ debeantur, alias, spero, uberior dicendi nascetur occasio.

# CAPUT PRIMUM.

*De radice* בלג *&* LXX. *& Vulg. fluctuatio. Non minor* Chaldæi, Syri, & Arabis. *Rabbinorum sententia. Ex* Chaldæo *hausta. Forsteri alia mens. alia Cocceji. Vera significatio.* Aquila *illustratur.*

I.

Votum concipitur.

Quod facili ac propitio fiat Numine, aggredimur primam operis nostri partem, atque ad Elysios scripturarum campos, accessum interiorem meditamur; perennem itaque veritatis fontem supplici prece veneror, ut in tenebris inscientiæ & erroris clarissimum pedi lumen præferre velit; atque ad castigatos purosque sensus mentem nostram evocare: ut quæ ipsi gloriosa, Ecclesiæ salutaria, & bonis omnibus accepta sint, in lucem edamus. Ita crescat Divini honor nominis, ita verbi sacratissimi majestas effulgeat, & ad nobile ejus studium Deo devotæ juventuti calcar subdatur.

Inquiritur de notione rad. בלג.

II. Primordia nobis ducentur a radice בלג quinque in locis obvia, idque in *Hiphil* tantum, extra ea nullo sui vestigio invenienda. sunt ea Job. 9: 27. & 10: 20. & Ps. 39: 14. & Jer. 8: 18. postremo Amos 5: 9. Hic quid Veteres quid Recentiores viderint interpretes, ita omnium subjiciam oculis & judicio, ut nihil eos vidisse, quod veram verbi vim spectat, clarissime constet.

LXX. & Vulg. examinantur.

III. Hujus radicis significationem si ex veteribus quæras, non tantum spem

spem ludent, verum etiam haud paullo incertiorem dimittent quam acceseris. Primus in *Jobo* locus sic habet. אעזבה פני ואבליגה. Hic LXX. vel quicunque demum fuerint, qui monstrosam illam versionem Jobi architectati sunt, vertunt. Συγκύψας τῷ προσώπῳ στενάξω. Vulgatus autem dat. *Commuto faciem meam & dolore torqueor.* Huic proinde הבליג est *dolore torqueri*, illis στενάζειν, etiam vocabulum doloris plenum, mollius tamen quam interpretis Latini sententia ferebat. At vide hominum inconstantiam & mirare; iidem Græci penitus ipsi sibi elapsi, contrariam plane verbo assignant notionem in Cap. 10: 20. *Jobi.* ישית ממני ואבליגה מעט quæ illi. Ἔασον με ἀναπαύσασθαι μικρόν. est ergo nunc *quietem capere*, quod modo *suspiria ducere*; ubi quantum ad veritatem propius accedunt, tantum iis decedit auctoritatis, quod una verborum complexione, uno tenore orationis, uno quasi oris halitu, unum idemque vocabulum in diversissima traxerint. Constantior hic *Vulgatus*, sed eo infelicior, quippe quem sententia loci facile erroris condemnet; *dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.* Retinet ergo adhuc *dolorem*, eumque invito imponit Jobo: sed ne judicio id factum crederemus, strenue cavet, quum Pf. 39: 13. Hebræa השע ממני ואבליגה fui dissimilis reddit. *remitte mihi ut refrigerer.* Fregit virum τῶν LXX. auctoritas, eumque a superiori sententia dimovit; qui hic habebant ἄνες μοι ἵνα ἀναψύξω. sed lætam hujus radicis faciem iterum obscurant uterque, atque in *dolorem* suum recidunt Jer. 8: 18. מבליגיתי עלי יגון quod LXX. edidere. ἀνίατα μεθ' ὀδύνης. Vulg. *dolor meus super dolorem.* Denique ut se fluxa sequi conjecturarum penitus persuaderent, *Amosi* verba המבליג שד על עז transtulere LXX. ὁ διαιρῶν συντριμμὸν ἐπὶ ἰσχύν. Vulg. *Qui subridet vastitatem super robustum*, post *Aquilam* qui hic μειδιῶν dederat, qua de versione, & fonte unde manarit, postea dicetur.

IV. Hic ergo pedem cum figere non liceat, quumque nunc hanc nunc illam in partem, tanquam fluctuum, sic sententiarum jactatione feramur; age ceteros circumspiciamus memoriæ priscæ interpretes, & num tranquilla in statione nos collocare possint, experiamur: ubi quidem eadem nos tempestas manet, neque ab errore consistere patitur. quinque enim in locis, haud secus atque Euripo aliquo deprensos, triplici, *Chaldæus* quadruplici, eaque maxime dissona, nos circumagunt vertendi ratione dicam an libidine? quæ sententiæ moderandæ arbitrium adimat. Jobi nempe 9: 27. אבליגה *Syro* est ܐܬܐܠܨ ܐܢܐ *Arabi* ضاقت علي quod *angustia premor* utrumque dicit. *Chaldæo* autem אתגבר *confirmabor.* Cap. 10: 20. contra *Syro* est ܐܬܒܝܐܐ ܘܐܬܬܢܝܚ *solabor me & quiescam.* Et *Arabi* استريح *respirabo; Chaldæo* autem אנוח *quiescam.* Psalmo vero 39: 14. *Syrus* & *Arabs* in eadem mente iisdemque etiam vocabulis perstant, quæ repetere nihil attinet. *Æthiops* አዕረፍ *quiescam, refociller* ex LXX. At *Chaldæus*, cujus in primis hallucinationem haud fugitivo adverti velim oculo איזיל *abeam*: si ἀπλῶς, perquam frigide, ne dicam insulse; sin de *abitu ad plures*; ne sic quidem elabetur, ac male versi

Reliqui etiam ex Veteribus.

loci

loci crimen effugiet. In quarto autem Jer. 8: 18. loco, *Arabs* τῶν LXX. ſcopulis illatus, وليس لكم شفا *& nulla vobis eſt ſanatio:* quod qua via ex מבליגיתי extundi poſſit non aſſequor; niſi quod neſcio quomodo vexaverint forte rad. גהה *ſanare*, dum מבלי ab ſequentibus litteris divellunt. Non magis pronum eſt dicere, quid *Syrus* viderit, qui ܡܚܒܠ ſubſtituit; *attritus ſum.* An legit ܐܡܠ ܡܚܒܠ? nihil affirmo; nec tanti eſt errorum cauſas pernoſſe: aut in illo muſtaceo laureolam quærere. *Chaldæi* vero ſuaviludia vereor ne ſtomachum faciant: devoremus tamen quod jam dudum circumroditur moleſtiæ; ecce ergo tibi hominis verba על דהוו מלעיגין לקבל נבייא דמתנבן להון דתא ותנחתא איתי עליהון *propterea quod prophetis illudebant, qui prædicebant iis; dolorem & gemitum iis immittam.* Ex quibus hoc tantum obſerva הבליג hic novam plane induere faciem, & jam per העליג *irridere* verti, ſi modo id vertere dici poſſit; ut adeo jam quartum ſui diſſimilis ſit *Chaldæus.* Noviſſime ad priorem idem revolvitur ſententiam & מבליג Amos 5: 9. reddit מגבר *confirmans*, niſi quod hic *pahel* ſive activam adhibeat conjug. quum in priori loco *ithpahal* & paſſivam vim tenuiſſet. *Syro* autem hic placuit vertere ܡܫܠܛ *dominium dans. Arabi* ne transverſum quidem digitum a LXX. diſcedere tutum viſum fuit, & in المقسم ſive διαιρῶν acquievit.

Brevis excurſus.

V. Hanc vagam, fluxam, atque intemperantiſſimam veterum interpretum, non hoc tantum in verbo, ſed in aliis etiam ſexcentis, vertendi rationem, quum ad animum revoco, ſerioque expendo; haud leviter eorum auctoritatem, quod fieri aliter nequit, levari atque imminui ſentio: ſimul magnam apud me admirationem occupat, quæ tam acerba Hebræam linguam poſt ejus occaſum urſerint fata, ut ſedibus ſuis extorris, avitiſque pulſa domiciliis, per incerta & avia conjectationum raptata a poſteris, ſplendoreque ſuo, dignitate & certitudine in magna ſui parte exuta ac ſpoliata fuerit: dum interim, ſenta, inculta, horrida, ab præſtantiſſimis fere poſt habita ingeniis, emendicatis quibusdam & male conſutis pannis obſita jacet, quæ excuti nequeant, quin lapſa defluant: niſi ſi forte auctoritate illuſtris alicujus nominis ſe defendant, tenaciusque hæreant. Sed hoc habet; abiit jam tempus querelarum: non labar longius. eo ergo unde huc declinavit oratio revocetur, & quo intendimus proficiſcamur.

Ex Chaldæo aliquid arripuere Rabbini.

VI. In eo eramus, ut verbum hoc jam inde ab antiquiſſima memoria occidiſſe, noctemque ſibi induiſſe palam facerem, atque ejus vix umbram Veteres tenuiſſe: hoc eo feci, ut graviore vulnere Rabbinorum recentiorum cauſam jugularem qui ex tam Λοξίυ Apollinis, paraphraſtæ dico Chaldæi oraculis obſcuris & flexiloquis, temere aliquid excipientes, hoc ſumma deinde cum confidentia propagarunt, tanquam Divinitus editum, atque omni dubio vacuum; idque ad noſtros etiam interpretes tranſmiſere omnes, ab uno tantum alterove ſi diſceſſeris. Hos ſi audias חבליג eſt *confirmari* vel *confirmare ſe:* quod

quod passim per Lexica & Commentaria magistrorum volitare videas. *Kimchius* qui principatum tenet inter Judæorum lexicographos, inque cujus verba sacramento fere omnes dicunt, hæc prodit in Lib. Rad. אבלינה אתחזק והוא פועל עומד אע"פ שהוא מבנין הפעיל או פי' אחזק נפשי Hoc est אבלינה *notat confirmabor estque verbum intransitivum licet ex Hiphil sit, aut sonat confirmabo me ipse.* Hæc in libris suis commentariis ubivis locorum integrat. R. etiam *Levi* iidem sententiæ atque iisdem fere verbis adhærescit. אבליגה אתחזק ויהיה בודד או יהיה יוצא ויהיה. פי' אחזק לבי *Confirmabor dicit, estque intransitivum; aut transitivum est & ita accipiendum: confirmabo cor meum.* sic *Aben Esr.* sic *Raschi.* sic tota *Rabbinorum* natio, adhibentes vocabula הגביר vel התגבר vel התאפק vel התחזק quæ eodem omnia redeunt.

Quod ab iis ad nostros etiam transiit.

VII. Horum ex fontibus illa fluxere, quæ maximam Lexicorum partem hodie obsident, quæque per omnes versiones & commentarios pervaserunt, *Confirmari, corroborari, confortare se, refici, recreari:* quæ si cuncta suis auctoribus assignare vellem, in immensam paragraphus hicce excresceret molem, meque Lectoremque meum fatigaret.

Cujus opinionis levitas detegitur.

VIII. Huic opinioni, vires licet eundo sumserit, maximoque inveteraverit opere, obviam tamen ire non reformido: certus omnes, qui nullis auctoritatum, quas ratio deficit, vinculis illigari se patiuntur, eam animis suis lubentibus esse remissuros sententiam, quam res ipsa labefactabit, meaque a stirpe convellet oratio. Ubi quidem haud magno opus erit molimine, neque ad opinionem hanc discutiendam arietem admovere necesse habebo; sed vel digitulo injecto concidet atque in ruinas ibit. Quod enim hujus tam receptissimæ, tam ad omnes pervagatæ notionis fundamentum est? Chaldæi fides; qua nihil magis infidum ac fluxum esse, planum fecimus; cujusque præ ceteris mobilitatem & inconstantiam in medio destituimus. Ille nempe *Job.* 9. dederat אתגבר passive, *confirmabor.* At in *Amosi* laudato loco, activam vim sequens, מגבר *confirmans* reddiderat; ex quo suspensus Rabbinorum nostrorumque animus, nec quo se acclinet satis certus, transitivæne, quam *Hiphil* postulat, potestati, an vero intransitivæ, quam plurima loca velle videntur.

Chaldæi fides infida.

IX. Eadem qua opinionis originem adspiciendam do, ei omne firmamentum me subduxisse reor, neque quemquam adeo auctoritatum laqueis irretitum fore existimo, ut quem suam ipsum fidem prodidisse constat, ejus fidem sequi in animum inducat. Nego etiam, si vel æquabilius constantiusque se Chaldæus haberet, & ubique ὀρθὰν τὰν ναῦν teneret, veram genitivamque verborum indolem ab eo unquam repeti vel posse vel debere, quippe qui totus in eo est, ut sensum laxissime & solutissime adumbret, non ut vocum Hebraicarum expressa quasi imagine referat vim & ingenium.

Quæ fraudi fuit.

X. Ad hoc quum animum adjicere Judæorum magistri neglexerint, summæ iis fraudi, vel veritati potius Hebrææ, fuit; quam multis ex perverso hoc principio, incertis plane & rejiculis notionibus onerarunt: quod eo incommodius accidit, quanto se minus commode homines avocari patiuntur

ab iis rebus, quas res a teneris adamarunt, atque pro veris animo imbiberunt.

Duos viros doctos ante me ab communi sententia abiisse.

XI. Verum enim vero quantumvis molestus sit labor ille, sæpe etiam ab iniquiorum voculis non intactus, eum tamen capere non gravabor: atque hic quidem eo felicius decurrere licebit, quod viam quodammodo minus infestam reddiderint, duo præclare de re Hebraica promerita nomina, *Forsterum* dico & *Coccejum*: qui circumscripta Rabbinorum de hoc verbo nostro sententia, aliam plane, utervis modo sibi peculiari, ei subjecere significationem.

Quæ Forsteri fuerit sententia.

XII. Quod ad *Forsterum* attinet, *refrigescendi* ille amplexatur notionem; a Græcis, quod facile apparet, tractam interpretibus, quos ἀναψύχειν alicubi dedisse supra visum est, quos æmulatus etiam fuerat Vulg. *refrigerari* vertens. Ita ille in Lex. „ בלג *refrigeratus est tanquam e rivulo, nam non mul-*
„ *tum differt a verbo* פלג, *& legitur tantum in* 3 *conjug. ac neutraliter.* Deinde loca quinque percensens, quatuor prioribus passivam attribuit vim, Job. 9. *Deseram faciem meam & refrigerabor.* & sic in reliquis. Novissimum autem Amosi locum active accipit. *Qui refrigerat vastatorem contra regnum.*

Ad quam non acceditur.

XIII. Huic sententiæ ejiciendæ multum operæ insumere animus non est: omnia tenui pendent filo. Illud in primis argutulum est, & vehementer dilutum quod de פלג *rivulo* tricatur. Aliquid diceret si verbum פלג hanc indueret naturam. Ita tamen decrevi mecum ipse, *Forstero* si veterum auctoritatibus contendere velis, rationem præ ceteris adesse, atque secundum eum, si in causa judex sederem, pronuntiare non dubitarem.

Coccejí de hoc verbo sensus.

XIV. Ad *Coccejum* me converto, cui plane aliud hic sedet, quod ex ingenio promsit. Ita ille in Lex. tradit. „ בלג in Hiphil הבליג videtur ha-
„ bere significationem ἐυκολίας καὶ ἐυμαρείας, ut sit oppositum τοῦ קשׁה χαλε-
„ ποῦ. Transitivum est Amos 5: 9. *facilitare, facile efficere.* εὐμαρίζειν. *Qui*
„ *facilitat vastitatem in robustum. Quo facili negotio robustum profligat.* Intransitive tamen reliqua quatuor loca capere cogitur, quæ dicere existimat. *Levius habere.* εὐκόλως ἄγειν. Incommodum non parum conjecturæ isti detrahens momenti; ne nunc dicam aliam plane vim uni loco, quam ceteris, alligari.

Qui perpenditur.

XV. In hanc τοῦ καινοῦ sententiam cur pedibus ire non sustineam, præter illud quod jam attigi, & hoc maxime facit, quod verear ut errori vehementer obnoxia sit tota hæc divinandi ratio, eoque interpretem sæpe perducat, quo minime vellet: ubi enim pedem *Coccejus* ponit? anne in veteri aliqua versione? nullam earum tale quid præferre videmus. In finitima forte dialecto, *Chaldæa* aliave roboris & firmamenti aliquid habet; at nulla earum tale quicquam sub radicalibus hisce continet. Quid ergo? acies viri Docti hanc nobis confecit notionem: quæ si cuiquam veri inveniendi blanditur via, non intercedo; mihi ea ad præcipitium ferre videtur.

Ingenio non esse frena laxanda.

XVI. Quorsum sane non efferemur, hic si ingenio frena laxare velimus? eadem ego ratione tendam הבליג esse *spirare*: eadem alius alias, velocitas modo mentis adsit, & fontes teneat rerum, formabit notiones, easque haud ita

ita difficiliter facro textui aptabit. Vide enim obſecro te, quam in procli i ſit *Amoſi* verbis hanc ſubjicere vim. *qui ſpirat vaſtationem ſuper potentem.* quod vel ex Latinorum uſu valeret, *qui minitatur:* vel quod magis ſe probat, *qui ſpirando immittit & leni oris flatu injicit.* quam Deo dignam eſſe ſententiam nemo homo negaverit. Cape cetera loca, & quod in ſubitaria mea notione requiras, vix habebis, ſumma enim ſponte *reſpirandi* amplectuntur ſignificationem, quam cur præ *Cocceji* illa jure abjicias, non dabis. Quod ſi tamen, fatebor enim, filiolam hanc meam exoſculari vellem, aliisque eam conciliare, ne ſubimpudenter facerem vererer, meque ei culpæ affinem ipſe judicarem, a qua ut quam remotiſſimus ſim ſemper me paravi.

XVII. Sed eſt mihi quo omnes haſce hariolationes diſpellem, veramque verbi vim in tuto locem. Diu ergo jactata tandem conſiſtat veritas, atque ex fluctibus hiſce læta portum adſpiciat: exiſtat caputque exſerat ſpiſſiſſimis merſa tenebris, antiquiſſima verbi hujus ſignificatio; quæ tanto, auroræ inſtar, ſurget cum ſplendore, ut vel invitis nativæ ſuæ faciei admirationem exprimere poſſe confidat. Ab oriente nobis illa atque ex Arabum effulgebit monumentis, qui nunquam radicis hujus memoriam obſcurari aut evaneſcere paſſi ſunt: qui quod matri Hebrææ acceptum olim retulere, id ſe ei longinqua poſt tempora rependere poſſe ſerio triumphant. Ad fidos magis duces acceditur.

XVIII. Hic vero *Gjeubarium* in primis & *Phiruzabadium* proferemus, duo illa linguæ columina, qui fugientes gentis litteras ſtiterunt, quæque vetuſtate fere extabuerant, immortali opera, æternæ memoriæ commendarunt binis Lexicis, quæ Arabibus vicem omnium facile explent: quorum alteri قاموس *Camuſo* id eſt *Oceano* nomen eſt; alterum صحاح اللغة ſive *linguæ abſolutiſſimum opus* audit. Hos ego, antequam magnum opus, quod nunc capeſſo, ingrederer, inſpiciendos mihi exiſtimavi, ne in graviſſima cauſa turpiter me darem, eique fraudi latus præberem, cui viros in hiſce litteris pervolutatos patuiſſe deprehenderam. Hanc mihi curam & hoc etiam intendit & adauxit, quod *Giggejum*, qui *Phiruzabadium* Latio donavit, teſtem haud locupletiſſimum cernerem, ob magnos multosque quos in ſe admiſit errores: quodque *Golium* noſtrum, qui *Gjeubarium* toga induit, non parum ſæpe etiam offendiſſe adverterem: cujus religionis, & laboris inde mihi ſubnati, ut me nunquam pœnitebit, ita non leve hoc quum ornamentum, tum robur maxime & adjumentum operi noſtro adjuncturum eſſe perſuaſum habeo. Et Arabes conſuluntur.

XIX. Videamus ergo quid Arabes in deplorata cauſa remedii portent: illud præſentiſſimum eſſe nemo dubitabit, qui in hæc *Gjeubarii* oculos conjiciet. Ex quibus vera notio protrahitur.

البلوج الاشراق يقال بلج الصبح اذا اضاء وتبلج فلان اذا ضحك وهش

وفي الحديث في صفة النبي صلي الله عليه وسلم ابلج الوجه اي مشرقه

Hoc eſt. *Verbum* בלג *notat fulgere inſtar orientis ſolis; & dicitur de aurora quum illuceſcit: ponitur etiam in 5. conj. in eo qui ridet aut lætus eſt. Et in traditione de propheta b. m. eſt, eum fuiſſe,* אבלג *frontem, id eſt nitidum, ſe-*

*renum* Habeas & ea quæ in *Camuſo* produntur. بلج اضاء واشرق وكل منضح ابلج والابلبلاج الايضاح والوضوح واباجه اوضحه وفرجه ورجل بلج طلق الوجه *Dicitur aurora* בלג *quum ſplendet & ſurgit: & omne quod nitet* אבלג *audit; undec. autem conj. de omni re adhibetur clara, manifeſta, & candore quaſi ſplendente: quarta vero conj.* אבלג *eſt, clarum reddidit; nec non mœrore levavit: & vir* בלג *dicitur, quum exporrecta eſt fronte.* Hoſce verbi hujus uſus neſcio an in rem fuerit, ex antiquiſſimis Arabum Scriptoribus uno alterove exemplo firmaſſe: Philarabes certe hoc gratiæ mihi appoſituros facile animum induco ut credam. Cape ergo hæc ex *Diwan Hudeil*, ſive *ſyntagmate poëmatum*, quæ Muſa Arabica principibus *Hudeilitis* dictavit; quorum plerique *Muhammede* longe vetuſtiores ſunt. In hoc ita canit صخر الغي *Tzachr' ol'gai*

فباتا يسبران الليل حتي
اضاء الصبح متبلجا وقاما ۞

*Et omnem noctem ire perrexerunt, usque dum ſurgens affulſerit aurora: tunc reſtitere.* Alter ex eadem gente cui *Muleicho* nomen مليح ita amicæ ſuæ faciem in cœlum effert.

كالشمس برزها طلق وتبليج ۞

*Solis inſtar quem læta præfert dies, vel auroræ ortus.*

Unde Jobo ſuum reſtituitur decus.

XX. Hoc lumen ſacro textui inferre quid ego verear, quum nihil illuſtrius aut magnificentius ne cogitatione quidem fingi poſſit, quam quod hæc nobis ſuppeditat ſignificatio. Quid ſplendidius quam *Jobo* hæc dare verba? *Faciem meam* triſtem & nubilam *omittam*, ואבליגה *eamque ſerenam dabo & nitidam:* quid aptius etiam & verbis ipſis magis conveniens? פנים abſolute *Hebræis*, *triſtem* ſonat *faciem*, quod ex 1 Sam. 1: 18. diſces: hanc חבליג ex uſu Arabum dicit, ille, qui *pulſis triſtitiæ nebulis*, *ſolis inſtar lætam nitentemque eam effert.* Atque hic præſertim adverti poſtulo בלג apud Arabas nimium ſæpe in *fronte* poni *nitida & ſerena* uti ſupra ex *Camuſo* habebamus رجل بلج *vir læta & porrecta fronte.* Et ſic אבלג ابلج Comparativus formæ אכזב *nitidus, ſerenus vultu*: cujus plurale בלג بلج in eo *Abu Tzachr Hudeilitæ*, ex *Diwan* laudato.

بهاليل بسامون بلج لدي القري
ملاويث جلالون بالافيح الرحب ۞

*Ridentes, renidentes, frontem nitentes in convivio.*
*Inclyti, conſidentes ampliſſima & laxiſſima in domo.*

Sic

Sic בלג بَلِجَ etiam, quod induſtriam utriusque lexicographi fugiſſe videtur, eodem in uſu celebratur. Ita *Al Dachil Hudeilita.*

مضحكها بالج

*Ore renidenti eſt.* nam مضحك quod in Lexicis fruſtra quæras, eſt *locus dentium* proprie, dein *os* notante ſcholiaſte, a *ridendi* officio.

XXI. Hac autem *metaphora*, quam *Jobo* nova hæc attribuit verſio, ut nihil elegantius cogitari poteſt, ita nihil eſt quod per omnes linguas latius dimanarit: quod neminem paulo humaniorem fallere poteſt. Notiſſimum eſt hoc *Fabii. Triſtitia quoddam nubilum ducere oculos vultumque dicitur, & contra hilaritate eniteſcere.* Et quid magis in communi etiam *Latinorum* ſermone protritum, quam *nubila frons* & *ſerena? imbre* etiam *lacrymarum* apud poëtas quid celebratius? Cat. Quod porro illuſtratur.

*Triſtique imbre maduere genæ*

*Arbit.*

——*Oculis nec defuit imber.*

Et mox.

*Gurgite ſic pleno facies manavit*

aliaque infinita, apud *Græcos* non tantum & *Latinos*, ſed *Arabas* potiſſimum, & *Perſas*, quæ ſi huc extruerem, ingloriam mihi & inanem operam ponere viderer: unicum tantum *Ovidii*, quo minus calamo excidat non teneo; quod eſt Met. 5. de *Cerere* ex longinquo ſqualore tandem emergente

*Jam modo quæ poterat Diti quoque mœſta videri*
*Læta Deæ frons eſt: Ut ſol qui tectus aquoſis*
*Nubibus ante fuit; victis ubi nubibus exit.*

quæ *metaphoræ* dignitatem & ſplendorem multis modis illuſtrare mihi videntur.

XXII. Hac igitur figura cum nihil illuſtrius ſit, res ſuas ſibi habere jubemus *Græcos* & *Vulgatum.* plurimam etiam ſalutem mittimus *Chaldæo* ejusque אתגבר: nihil magis utimur *Forſteri* placito: *Coccejo* libenter ſubſcriberemus, niſi ipſa jam ratio intercederet. At præterierat fere de *Hottingero* dicere, neque tamen lubenti id animo facio: is enim in *Smegm. Orient.* ad rad. בלג quædam minus bene digeſta ex Arabica rad. بلغ tradidit; quæ cur exagitare velim cauſa non eſt, cum liberalis ingenii non ſit ex aliorum contumelia ſplendere velle; doleo potius tanto viro tam multa in opere illo excidiſſe, quæ non hoc egiſſe eum ſatis arguant; quum tanto ille majorem curam & circumſpectionem afferre debuiſſet, quanto illuſtrius ejus ad omnes nomen acceſſerat: nam profecto quam quisque maximo in pretio eſt, tam Hottingeri de verbo noſtro ſententia.

 maxi-

maximo periculo peccat. Quamquam ergo de *Hottingero* nihil a me, nisi ut de viro egregie docto, dictum velim; non possum tamen non plusculum in eo diligentiæ & accurationis requirere: nam quale tandem illud est quod בלג nostrum ut *Arabum* بلغ cum *gain* velit esse, *pervenire ad scopum?* unde Amos. 5: 9. vertendum veniat. *Qui intendit, destinat vastationem forti:* cum mox relicto eo, aliud sequatur, & *in Jobo* per *satis habere, contentum esse* verbum exponat.

Ceterorum locorum explicatio brevis.

XXIII. Nos quod semel amplexi sumus, ita tenebimus, ut nusquam divertere necesse habeamus: quam facilis enim & prona ceterorum locorum se offert explicatio ex notione quam fiximus? Job. 10: 20. *Recedat a me*, ואבליגה מעט quod videtur elliptice esse dictum pro אבליגה פנים prout in hisce fieri amat: *& paulisper faciem ex squalore relevabo:* nisi mavis הבליג absolute esse *nitescere*, sensu intransitivo, quem omnes interpretes hic agnoscebant, quod tamen si me audis, post habere non dubitabis. Eadem ratio est in Ps. 39. *Abscede a me* ואבליגה supple פנים *& serenare liceat frontem* luctu & mœrore perditam: etenim *frontem* hic sæpe exulare ob frequentissimum longe usum, ex *Arabibus* etiam supra visum est. Jer. 8: 18. מבליגיתי עלי יגון non aliud postulat; nisi quod anceps sit nec satis constet *substantivumne* sit an *adjectivum:* ego ad posterius illud accedo & sic sensum effero. *O Tu quæ me* lacrymis & squalore misere perditum, *vultu jubes esse sereno*, luctumque ponere. Tandem *Amosi* verba, si recepta interpretatione decedere religio est, sensu manente, at forma mutata hoc convertes modo: *qui frontem hilarat, quum cladem potenti infligit;* triumphosque eo oppresso agit.

Nova Amosi Interpretatio.

XXIV. Verum alia mihi de illustri hoc loco stat sententia; communem enim illam versionem, ad cujus exemplum me modo componebam, subduram esse & contortulam certum est: minus etiam se approbat, quod *Grotio*, *Drusio*, *Vatablo* aliisque placet; *qui confirmat vastatorem contra fortem.* neque enim vel הבליג id notat, vel שד quod *vastationem* sonat, summa absque necessitate pro *vastatore* capere fas est: magis se commendat quod *Coccejo* in mentem venit; *qui facile infert vastationem in robustum.* Magni interpretis vestigia servanti hæc dudum prodiit interpretatio. *Qui effulgere facit, & de subito, auroræ instar, oriri vastationem super potentem:* cujus sententiæ quanta vis sit & majestas quid me dicere attinet? gaudent magnifica hac figura prophetæ, inque ea eorum oratio exultat. Esai. 47: 11. *Veniet super te malum, cujus auroram nescis* &c. Joel. 2: 2. *Dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & obscuritatis: auroræ instar supra montes panditur.* Ὄφρ' ἐπικίδναται Ἠώς uti poëtarum canit princeps & proauctor. ubi nodum in scirpo quærunt, qui aliud quam nec opinatum adventum cum incredibili celeritate conjunctum hic volunt. Non tamen huc traxerim quod multi faciunt Hos. 10: 15. בשחר נדמה נדמה cujus diversam paulo esse rationem existimo, de quo alias: quemadmodum nec Esech. 7: 7. huc pertinere putem. באה הצפירה אליך *venit aurora ad te.* Saltem צפירה *auroram* esse, non satis exploratum est. Sed alia quædam

dam ex hoc usu suppeditant loca, in quibus fere interpretes in alia omnia abeunt. Jer. 1: 14. מצפון תפתח הרעה *ab Aquilone aperiet se*, auroræ instar, *malum*. Et sic verto Esech. 16: 57. בטרם תגלה רעתך *Ante quam malum tuum revelaretur*. Id est *prodiret* & *emicaret*: nam Arabice انجلى perquam usitate de *sole* dicitur *remoto quasi noctis*, *vel nubium velo caput exsertante*: quod si *Hebræis* quis minus usitatum esse caussari vellet, næ is quibus in angustiis rerum Hebraicarum constituti simus non attendit.

XXV. Sunt & alia præterea loca, ubi eadem hæc figura insignitam orationi vim & dignitatem addit: sed quando jam nimii hoc in capite fuimus, non omnia semel effudisse melius erit, nosque illi reservasse operæ, quam verbum גלה efflagitat, qui nubeculam, qua obvolutum quodammodo est disjicimus. Atque nunc in portum pervehi liceret, finemque hujus cursus, sic satis molesti & longinqui, facere: nisi *Aquila* latus foderet submoneretque, ut ne se jocum risumque esse patiar, eo quod *ridendi* potestatem in הבליג subjunxerit. Hoc facile ab eo propulsabit quod disputatum modo est, & e tenebris protractum: neminique mirum accidere poterit, *nitendi* vocabulum, ad *risum* tralatum esse, nihil enim proclivius, nihil in mundo magis; quod vel unum Latinorum *renidere* abunde docuerit. quin ipsum تبلج per ضحك *risit* & هش *exporrecta fuit fronte* declaratum vidimus. Sæpe autem numero usu venisse reperio, ut veteres, significationes verborum exhibeant ex usu Arabum promtas; quæ unde ad eos pervenerint, ut anquisitu dignum est, ita difficiles habet explicatus, & in tanta vetustæ memoriæ obscuritate haud temere quisquam declaraverit.

*Cur Aquila verterit ridere explanatur.*

# CAPUT SECUNDUM.

*Quo ex fonte potissimum linguæ Hebrææ cognitio manarit. Illius defectus. Radix* קדח *sub examen vocatur. Nova ei significatio attribuitur. Splendidæ Hebræorum figuræ nitor redditur. Antiquissimus Orientis ritus in igni eliciendo. Locus unus & item alter in* Esaja *insigni lumine perfunditur. verbum* בעה *enucleatur, & quatuor quinque loci aliam faciem induunt.*

I.

Ex viis, in quas se dedere, qui linguæ Hebrææ salutarem opem detulerunt, tenebrasque ejus pellere ingressi sunt; haud ulla æque trita est ac concelebrata, quam quæ in acri contentaque sacri textus consideratione ver-

*Princeps methodus qua Hebrææ lin-*

gua notitiam secuti sunt.

versatur: qua intra illius se continentes fines, domi verborum hauriunt & eruunt significationes; neque ad externa delabuntur subsidia, ad indolem eorum vestigandum. Hic arcem rebus suis collocarunt, qui ab ultima inde memoria, ad literas hasce colendas expoliendasque animum appulerunt: inque hac ratione tantam inesse vim nonnulli contendere sustinuerunt, ut vel ea sola in intimam linguæ naturam intrari possit, obliterataque radicum potestas reduci, atque in sedes suas reponi. Cursum moderante scilicet ipsa oratione, lumenque illud spargente ex universa complexione, filoque & momentis rerum omnium, quod, defæcatum modo adhibeatur judicium, aberrare veritatis indagatorem, ac per devia auferri non patiatur.

Vix aliam fuisse relictam, cui se traderent.

II. Vix aliam tenuisse viam Veteres videntur interpretes, quorum versiones ad hæc tempora defluxerunt; eandem etiam Rabbini impensius & improbo labore triverunt: maximeque nostrorum hoc in campo emicuit virtus, qui se totos in hanc meditationem effuderunt. Et sane in tantis parietinis rerum Hebraicarum, tam gravique labe, qua antiquissima Orientis monumenta oppressa sunt atque extincta, vix aliud se benignius ac majori opportunitate porrigebat, quo decurrerent qui ex ruderibus hisce linguam intermortuam recreare, dilapsasque ejus partes colligere in animo habebant.

Eam tamen præcipitem esse & perquam implicitam.

III. Horum omnium labor & industria, ut in grata posterorum memoria, tanquam æterna in luce collocari meretur, ita & ipse meam illis obligationem publico testimonio adstringere non defugiam; nunquamque committam, ut insignes, quas ex palæstra hac deportarunt, palmæ, mea voce aut manu violentur: quin virides secum habeant opto, serventque sepulcro. Illud tamen confirmare non reverebor, non minus ancipitem ac lubricam fuisse rationem hanc, quam speciosam & summis dignam ingeniis: multisque, ut sic dixerim, frondibus ac virgultis interseptam, atque inexplicabilibus salebris præclusam; ubi se induere necesse fuit vel sagacissimos quosque, unde se evolvere nequiverint, & quarum ludibrio in quam alienissima persæpe fuerint delati. Quid enim? tamne dextra natura in lucem mortales extulit, ut ubi nox tenet, tenebræque diem extinxerunt; ab errore tuti esse queant, atque haud secus quam medio sole, explorato pedem ferre? Tamne lætis Orientis Musis editi sunt, qui cœlum hauriunt Europæum, ut quod in lingua domestica ac patria, nemo homo præstiterit; id in lingua Orientali, toto cœlo a sensibus nostris sejuncta, tanquam virgula quadam divina ducti, efficere possint? Hoc qui sibi persuaderi patitur, næ hospes ille in ratione linguarum versatur, earumque profunda ne perfunctorie quidem introspexit: quippe in quibus omnibus innumera sese objiciunt, crassis occultata & circumfusa tenebris; quas nulla acies humani ingenii perrumpere possit, nisi lumen veterum monumenta præpandant.

Quo de alias commodius agetur.

IV. Sed huic me cursui & disputationi nunc non permittam; neque ea hic præsumam, quæ procedente opere exhaurienda venient: nullius tantam esse posse judicii vim & tam singulare acumen, ut sine antiquitatis instrumento, verborum naturas, quas in alto retrusit vetustas, & quasi in puteo demersit, valeat extrahere & persecare; inspicereque quibus radicibus hæreant, quibus radi-

quibus profecta initiis creverint, atque ad hunc vel hunc usum exteriorem, qui expositus omnibus est & in promptu, effloruerint. quod talia ea sint, quæ non natura inscribit, sed usus imprimere solet. Hæc, inquam, jam non præcipiam; neque extra illos limites, quibus me ipse circumscripsi, efferar: illud tantum quod cum prima laboris nostri parte conjunctum est, ex iis quæ dixi deducam, atque in medium dabo.

Ad illustre transitur exemplum.

V. Hoc illud est, quod methodus illa, quam tantopere ab interpretibus celebratam dixi; quæque ferme una sola patuit, cui se cum Veteres tum Recentiores committerent, non tantum ad ultimam verborum stirpem, primævamque originem eos manu ducere non potuerit: verum etiam sæpiuscule, specie quadam blanda, induxisse in fraudem videatur; umbramque pro solida effigie offudisse, in significatione aliqua finienda. Hic vero gravius alias offensum deprehendo; alias levius, taleque quid admissum, quod nullas judicii vis providere ac præcavere potuerit: immo ubi ipsa ratio auctor erat, huc mentem sententiamque inclinare ac convertere. quod jam nunc insigni aliquo exemplo demonstratum ibo.

Radicis קדח potestas anquiritur.

VI. Est inter reliquias linguæ deperditæ radix קדח/ ex minus frequentioribus, quæque in quinque tantum locis sedem occupat, in sola conjugatione prima. Hi sunt. Deut. 32: 22. אש קדחה באפי ותוקד Jer. 14: 44. אש קדחתם באפי עד עולם תוקד & Jer. 17: 4. קדחה באפי עליכם תוקד Esaj. 50: 11. ואש קדחי כלכם & tandem Esaj. 64: 1. בקדח אש המסים Hosce si quis inter se commissos excutiat locos, hujusque verbi potestatem ex orationis vi exprimere aggrediatur; ei se protinus *incendendi* subjiciet notio, summaque sponte ingeret: eaque eum significatio tam acriter feriet & occupabit, ut alterius circumspiciendæ cogitationem prorsum abjiciat, inque hac acquiescendum esse decernat. Constantissime enim אש *igni* adhærescere קדח/ eique extemplo *ardorem* & *conflagrationem* subjungi, deprehendet.

Quam ei vim addiderint.

VII. Mirum proinde non est, opinionem hanc qua antiquos, qua nostri ævi interpretes incessisse, atque in Lexicis & versionibus radices egisse. LXX. quidem interim καίειν reddidisse video, interim ἐκκαίεσθαι, nisi quod uno in loco turbellas dant, & pro בקדח Esaj. 64: 1. ὡς κηρός substituunt. *Vulgat*. etiam nunc *succendere*, nunc *succendi* extulit. & in novissimo illo Esajæ loco *Symmachus* habet, ὡς ἔκκαυσις; ex quo conjicere pronum est, eum in ceteris etiam locis, quæ vetustas delevit, sui similem fuisse, & ad eandem se rationem composuisse. Rabbini ad unum omnes idem tenent; & tum per בער/ tum per שָׂרַף declarant. Nostrique etiam summo consensu in hanc significationem conspirant: illi quoque qui eorum auctoritatem uncis alias naribus suspendunt, & vestigia eorum premere recusant.

Cum ratione tamen aliam ei subjici posse.

VIII. Quod si tamen veram rationem exequi quis velit, neque tot tantisque auctoritatibus frangi se patiatur; sed remoto paullulum illustrium nominum splendore, qui oculos præstinguebat, loca illa contentiore acie inspicere sustineat: in proclivi erit judicare, aptissimam quidem *incendendi* esse illam notionem; verum tamen non omnino necessariam, talemque cujus munus

nulla alia ſignificatio inire poſſet. Ecce enim tibi *exiliendi*, vel *emicandi* verbum quam fortiſſimum, cujus per ego exiguam parvi temporis uſuram mihi concedi velim; ut ſi ſe approbare poſſit, ſtatumque tueri, perpetuo retineatur: ſin aliter, de gradu dejiciatur, hoc ipſoque in loco depoſitum relinquatur.

Quod in Conſilium mittitur.

IX. Age vero pertentemus loca. Deut. 31: 22. אש קדחה באפי Reddunt vulgo. *Ignis accenſus eſt in ira mea.* Tolle illud *accenſus eſt* & inſere *emicuit*, *proſiluit*, *cum impetu & vehementia*; & vide num ſententia hæc palma excedere neceſſe habeat. quin imo, aut fallor, aut qui eloquentiæ guſtatum perceperunt, ſentient, neſcio quid ſplendidioris enitеſcere ex ſupremo hoc, quod in primo illo minus emicabat. Conſimilis eſt ratio Jer. 14: 15. Vibratius enim fertur *ignis emicuit, & fulminis inſtar erupit ſe*, quam ſi dicas *accenſus eſt*. Tandem ubi ἐνεργητικῶς venit, vulgoque obtinet *accendere*, tu velim inculces puncto tempore, *excudere*, *tundendo elicere* & *provocare ignem*, & periculum non erit, ut a potentiori ad infirmius decreſcat oratio; quin majores ſumere vires, grandiuſque aliquid ſpirare, apparebit.

Propter viam elegans Hebræorum locutio illuſtratur.

X. Hoc vero clarius adhuc perlucebit, ſi quando nubeculam diſpulero, qua Hebraismi nitorem obſcurarunt interpretes, quum אף hiſce in locis *iram* dederunt. Inveteravit hoc neſcio quo pacto, & plurimam elegantiam extinxit. Nonne ſuavitas periret & lux figuræ, ſi quis illud *Ciceronis*, *ſtomachus occalluit*, in patrium ſermonem transfundens ederet, *ira vel indignatio mea callum duxit?* aut ſi *Perſii* hoc, *rugoſa ſanna naſo cadat*, ita deformaret, *faſtidio tuo excidant rugæ*; quum dandum eſſet; *aufer mihi iſtum naſum tuum rugas trahentem, & faſtidii ac inſolentiæ plenum?* Atqui hoc in ſe admittunt, quicunque אף *iram* vertunt. Eximamus itaque opinionem, quæ a Rabbinis per Lexica noſtra dimanavit. Ita tradunt. אנף *iraſci*. אף *ira*. dein *facies*. tandem *naſus*. Haud vidi magis. Tu hæc præpoſtera ita refinge. אף *naſus*, quæ princeps eſt & genuina notio: tranſlate *ira*. plane uti *ſtomachus* Latinis *indignationem* ſonat perſæpe; & ipſum hoc *naſus*, *iram* vel *faſtidium*, quia ſedes iræ *naſus*: unde illa, *naſo adunco ſuſpendere*, quod *Horatius* dixit: & *bilem in naſum concire*, quod *Plautinum* eſt; & *fumans naſus urſi* apud *Martialem*: & *Perſii* hocce, *ira cadat naſo*. & Theocr. Idyll. 1.

Βαρεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.

Et *Lucilii*

*Eduxique animam in primoribus naribus.*

ſed ne omnia cum pulviſculo, quod ajunt, corradamus. אנף autem non eſt *iraſci* proprie, ſed *in naſo affici*, *commoveri*, *lædi*. deinde improprie *in iram conjici*, *cujus ſigna per naſum prorumpant*. *inde toties* חרה אף *Exarſit naſus ejus*. עשן אף *fumavit naſus ejus*. קצר אפים *Brevis nares*. Id eſt, *qui facile ſe inflat*, *ſpiritumque in primoribus*, quod ajebat ſatyricus, *naribus educit*. ארך אפים *Longus nares*. *cujus non ita leviter in nares provolat ardor*, *ſed qui* *frena*

*frena iræ ponere potest.* מיץ אפים Prov. 30: 34. *pressio narium* est *sanna rugosa, nariumve* quod ait Hor. *corrugatio.* Vulgare illud *pressio iræ* vel *irarum* non concoquo. Qui hanc elegantiam non cum lacte matris suxerant, eam miris modis infuscarunt אפים *iras* efferendo. Hi dicant mihi quid *duplices iræ* sint, nam est duale: sedit hic scrupulus veteribus etiam magistris, & belle eum se evellere putant, quum ajunt, non erga pios tantum sed & impios Deum iram suam reprimere. Ita Thalmudici *in Sanhedrin.* Sed auferant cavillam; non novi logos. אפים dixere Hebræi, quia *binas nares* nobis natura affinxit, per quas irarum incendia se produnt, forasque prorumpunt, præsertim in leonibus & generosissimis quibusque animalium.

XI. Internitere jam, credo, pulcra figuræ facies incipit, & non leve momentum opinioni nostræ accedere: nam אש קדחה באפי effeci vertendum non esse. *Ignis accensus est in ira mea;* sed *in nasum meum ignis* —— Supple lacunam hanc, & vide num aptius aut sonantius inveniri possit, quam quod posui, *emicabit. erumpet. prosiliet.* Item illud אש קדחתם באפי Jer. 17: 4. non esse, *ignem accendistis in ira mea;* verum *in nasum meum ignem* —— iterum farciatur litura, & etiam atque etiam fateare necesse erit, *concitastis, irritastis, ad evolandum lacessivistis*, potentius esse, & accommodatius, quam illud quod vulgo circumfertur.

Unde lux infertur locis male habitis.

XII. Hoc verbi ingenium inspexisse videntur Chaldæi Paraphrastæ. Targum quippe Hierosolymitanum Deut. 32: 22. exhibet אשא נפקת בשעת רוגזי *ignis exiit in tempore iræ meæ.* Et *Onkelos* ac *Jonathan* קדום תקיף כאשא נפק מן קדמי ברגז *ventus vehemens ut ignis exiit ex me in ira.* Eadem sententia retinetur Jer. 15: 14. & 17: 4. At Esaj. 64: 1. Utitur Chaldæus verbo שלח *emisit.* כד שלחתא רוגזך כאשתא *iram tuam ut ignem emisisti.* Etiam *Syri* aliquantulum juvat auctoritas; constanter enim radicem קדח, quam in sua quoque lingua deprehendebat, tenuit: ea autem *Syriace* nihil aliud sonat, quam *elicere ignem*, quamvis hoc in vulgaribus Lexicis minus accurate tradatur. Denique *Arabem* prætermittere nolui, qui Jer. 17: 4. reddit لان نارا تقدحت بغضبي *Quoniam ignis emicuit in ira mea.* Scilicet hic fraudi ipsi non fuit τῶν LXX. versio, quod ea heic loci deficiat. Alias eos sequi amat, & κατὰ πόδα exprimere.

Quid Chaldæus aliique Veteres in verbo קדח viderint.

XIII. Videor jam mihi novam hanc notionem iis copiis ornasse contra veterem illam, ut in aciem prodire & gradum contra tollere possit. Nondum tamen quo me acclinare debeam, exploratum habeo: paria me utrimque trahunt retrahuntque momenta: nato & pendulus fluito. Quis nunc mihi ex sola locorum commissione eam expromet lucem, quæ errorem a me defendat? aut quis non videt veterum Hebræorum hic desiderari monumenta, quæ litem componant. Sane hic specimen specitur, hic certamen cernitur: omnesque fateantur necesse est, nullis opibus veram vim ex ipso textu extundi posse. Quod si Veterum, qui florente lingua vixerunt, liber aliquis subito ex tenebris emergeret, quo in libro de genuina significandi indole ageretur radicum, atque is affirmaret, קדח cum *igne* junctum, dicere *lacere ignem*,

Sine antiquorum auctoritate certam verbi vim stabiliri non posse.

*tundendo vel terebrando elicere*; nonne omnes ocissime notionem hanc immigrare in suas sedes, eliminata altera, juberemus?

Eam auctoritatem ope Arabum reviviscere posse.

XIV. Talem auctoritatem non ita penitus præcisam deletamque duco, ut nullis artibus excitari possit: quin magis vivere eam & vigere existimo in ea gente, in cujus ditionem universa Hebræorum lingua transfusa est: vel potius, quæ ab eadem atque Abrahami minores stirpe propagata, iisdemque nixa radicibus, ex eodem fonte linguam suam traxit. Arabes inquam nobis hic in re præsenti aderunt, quamque labem & ruinam Vetustissimis Hebræorum auctoribus tempus importavit, exsarcient, modo ne ab officio hoc repudientur.

Quorum testimonium profertur.

XV. *Phiruzabadius* itaque nobis edat, quid antiquitus in Oriente valuerit קדח. Is ita in *Camus*. قدح بالزند رام الايراء به كاقتدح والقداح والمقداح حديدته والقداحة حجره *Verbum* קדח *in fomite est ignem ex eo extundere, ut &* אקתדח. קדאח *Kidahh autem, & Mikdâhh, vocatur ferrum quo id fit. Keddâhh vero, & keddâha silex appellatur.* Is scilicet, in cujus venis semina abstrusa sunt ignis, & unde conflictu vel tritu elicitur, qui Græcis πυρίτης audit. Videamus & *Gjeuharium*. المقدحة ما يقدح به النار والقدح الحجر الذي يوري النار وقدحت النار وقدحت في نسبه اذا طعنت وقدح الدود في الاسنان والشجر قدحا وهو تاكل يقع فيه والقادحة الدودة والقادح الصدع في العود والسواد الذي يظهر في الاسنان قال جميل ✿

رمى الله في عيني بثينة بالقذى
وفي الغر من انيابها بالقوادح ✿

Hoc est. מקדחה *instrumentum igni excudendo. Et* קדאח *silex qui ignem gignit.* Et קדחת אל נאר *ignem extrivi. Dicis etiam* קדחת *in familia ejus, quum maledictis eam incessis: vermis etiam vel erosio dentes arboresve infestans vocatur* קדח. *Et* קאדחה *illa pestis. Ut &* קאדח *quum rimas agit lignum, aut dens peresus nigrorem trahit. Hamil* poëta vetus

*Deus Butseinæ oculos festucis appetat:*
*Et candidulos ejus dentes nigrore fœdet tetro.*

Et exemplis firmatur.

XVI. Lubet hisce exempla quædam, ex ipsis fontibus libata, subtexere; quando id operam damus ut obscurata verbi indoles, quam clarissima in luce locetur. *Muhammedes* in *Alcorani* sur. 100. in hoc jusjurandum erumpit. والعاديات ضبحا . فالموريات قدحا ✿ *per ego cum fremitu latos, ignemque pedum pulsu cientes juro equos.* scilicet duellica illa proles in prælium ruens, Martisque accensa facibus, *tonat & fulgurat*: quæ splendida, quamvis auda-

daciuscula Arabum figura est, in *Jobo* etiam usurpata Cap. 39: 24. hoc est. & terram sonitu concutit, & silices jactando semina prolicit ignium, scintillasque spargit. quod extremum verbo קדח expressit. Insignes etiam sunt hi in *Hist. Tamerl.* versiculi, pag. 127:

الشر كالنار تبدو حين تقدحه
شرارة فاذا بادرته خمدا ✿
وان توانيت عن اطفايه كسلا
اورت قبايلا تشوي القلب والكبدا ✿

*Malum ut ignis est: exilit cum extriveris,*
*Scintillæ modo: quod si occupaveris, exstinguitur.*
*Sin relangueris ab eo opprimendo torpidus;*
*Inflammat gentes: uritque & cor & jecur.*

In *Diwan Hudeil* elegans admodum est illud *Abi tzachr poëtæ veteris.* قدح لا يوري *ignem extundens: quem non sequitur ignis:* in hominem cujus arida est & difficilis ingenii vena: qui multa movet sed nihil promovet.

XVII. Dignus autem est vetustissimus Orientis ritus in igni eliciendo, quem eruamus: eoque magis quod inde igniculi quidam evolabunt, ad lucem *Esajæ* loco infundendam. *Scholiastes Arabs* in *Hariri.* ad verba dissert. 5. قدح زناد *igniariis scintillas exterere* hæc prodidit. اكثر ما زناد العرب تكون من خشب المرخ والعفار وانما يوخذ منها عود قدر شبر ويثقب في وسطه ثقب لا ينفذ ويوخذ عود اخر قدر ذراع ويحدد طرفه ويجعل ذلك المحدود في ذلك الثقب وقد وضعه الرجل بين رجليه ويفتله فيبدي النار فالاعلي زند والاسفل زندة. *Igniaria Arabum maximam partem ex lignis sumuntur arborum March & Aphâr. Capitur ex iis fomes spithamæ amplitudine, cujus medium foratu cavatur non pervio: capitur item & alter brachii longitudine, cujus extremitas exacuitur, istique foramini inseritur: atque tunc inter pedes appositum circumagunt, quoad ignis emicet. Superius autem Zend, inferius Zendah audit.* Sic *Maulavi* مرخ وعفار دو درختست درديار عرب جون بهم سايند اتش بيرون ايد *March & Afâr duæ arbores sunt in terris Arabum, quarum mutuo tritu ignis exilit.* Poëta Vetus apud *Gjeubarium*

*Moris obsoleti memoria renovatur, quo ignem extundebant antiqui.*

اذا المرخ لم يوري تحت العفار

*Quum March ignem non concipit sub Aphar.* id est. *in atrocissima omnium rerum calamitate.* Idem ad *Syros* quoque *Armenos*, *Indos* aliosque usitatum est, uti videre est apud Cl. *Hyde* de *Rel. Vet. Pers.* qui etiam tradit, *Chinenses* de

Principe *Sui* dicto, prodidisse, eum cives suos hac via & arte igne locupletasse, eamque ad nostram quoque memoriam perdurare. Nil mirum adeo, quippe

*Emicat interdum flammai fervidus ardor.*
*Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur.*

uti pulcre Lucr. L. 5. indeque ignem mortales arripuisse, haud sine ratione colligit.

*Eundem inter Græcos viguisse, ad Romanosque etiam permanasse.*

XVIII. At non intra Orientis fines se hic ritus continuit, sed in Græciam etiam permanavit; ubi fomites illos πυρεῖα dixere. Apoll. Rhod.

Τοὶ δ' ἀμφὶ πυρήϊα δινεύεσκον.

Ubi Schol. Τὰ γὰρ ξύλα παρέτριβον, καὶ ἀπ' αὐτῶν πῦρ ἔβαλλον. Πυρεῖα γὰρ ταῦτα φησὶ τὰ παρατριβόμενα ἀλλήλοις ἄλληλα τὸ πῦρ ἐκγεννᾶν. ὧν τὸ μὲν ἐστιν ὕπτιον, ὃ καλεῖται στορεύς, θάτερον δὲ παραπλήσιον τρυπάνῳ, ὅπερ ἐπιτρίβοντες τῷ στορεῖ στρέφουσι. Similiter ad Theocr. Idyll. 20. πυρεῖα definiuntur τὰ ξύλα ἃ παρατριβόμενα ἑτέρῳ ξύλῳ πῦρ γεννᾷ. Lignum superius quod terit τρύπανον vocarunt, ab *terebrandi* munere; & τρίβανον. inferius στορεύς dictum est, quod *substerneretur* ad scintillas excipiendas, flammamque rapiendam: a quo eodem officio etiam ἐσχάρας nomen indeptum est. Elegantissime autem *Sophocles* ab *Hesychio* laudatus fomites superiores ἀχάλκευτα τρύπανα appellavit. Ad Latium etiam defluxit hic mos; & *Festo* auctore discimus, Vestæ ignem illum æternum, si quando extinctus fuisset iterum suscitari solitum ex *tabula felicis materiæ, quam tamdiu terebrabant Vestales, quousque exceptus foret ignis.* Meminit etiam *Plinius* Lib. 16. 40. ubi plura. *Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu.* Quod posterius mihi memoriam refricat splendidæ, qua in hoc negotio *Nonnus* usus est, figuræ; 2 Dion.

Λίθος ἀμφὶ λίθῳ φλογερὴν ὠδῖνα λοχεύων.

*Unde insignis Esajæ locus explicatur.*

quamvis de *filicibus* non de *lucubro & ramusculis* loquatur.

XIX. Medicinam nunc ex dictis faciamus illustri apud *Esajam* similitudini, cujus singularem plane nitorem hujus rei ignoratio maculavit. Est ea Esaj. 61: 1. כקדח אש המסים מים תבעה אש. *LXX.* vix umbram textus Hebraici exprimunt. ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται, καὶ κατακαύσει πῦρ τοὺς ὑπεναντίους. Nihil hic sani: quicquid tetigeris ulcus est כקדח dant ὡς κηρός. Τήκεται videtur natum ex המסים. Denique תבעה κατακαύσει malo exemplo vertunt. Quædam etiam extra textum inculcata. Horum tamen auctoritati se constrictum tradidit *Syrus*, & ne latum quidem unguem ab iis discessit. *Hieron.* etiam, ab hisce abreptus ducibus, revocare se ab lapsu non potuit. *Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igne.* Ita exhibet. apparet hinc *tabescere* respondere τῷ המסים. quod autem תבעה similiter *ardere* reddat, suspicionem injicit, Veteres תבער legisse. In eodem vado adhærescit *Symmachus.*

*chus.* ὡς ἐκκαύσεις πυρὸς ἐπιτήκη θάλασσα, ὕδατα ἐπτοήθησαν. legit primo המס ים ἐπιτήκη τάλασσα. deinde תבעת pro תבעה. Nec felicius ſcopulum hunc ſuperavit *Chaldæus.* כד שלחתא רוגזך כאשתא ביומי אליהו אתמסיא ימא מא מלחכא אשתא. *Miſiſti iram tuam ut ignem, tempeſtate Eliæ, contabuit mare, aquas lambebat ignis.* Ut adeo ſtrenue hic antiqui turbaverint, ſententiamque loci graviter afflixerint.

Divergia ſententiarum circa nocem המסים.

XX. Tædium ne parerem vererer, ſi ſententias, quas noſtra ætas tulit, omnes excutere & ad vivum ſecare ingrederer. Verba in pauca conferam, & levi brachio rem expediam. Scindunt ſe ſtudia circa המסים ἅπαξ λεγόμενον, quod quatuor quinque diverſas patitur interpretationes. Invaluit fere ſignificatio, quæ *Kimchium* agnoſcit auctorem. Hic ita in *Libro radicum*, e quo, ceu fonte perenni, rigari amarunt noſtri. פי' ר' יונה הקש היבש והקרוב שרצה לומר אש חזק והוא יוסף ויהיה משרש מסס׳ ר"ל האש החזק הממס כל דבר *R. Jona interpretatus eſt ſtipulam aridam. At veriſimile eſt dicere velle* prophetam *ignem validum; & He ſervile eſſe, & radicem* מסס. *Unde ſit, ignis validus omnia liquefaciens.* Hoc poſterius ut propius veritatem eſſe decrevit *Kimchius*, ita calculo ſuo longe plurimi comprobarunt. Fraudi fuit vicinitas cum radice מסס *liqueſieri.* At ſi demus *ignem liquefactionum* pro *igne vehementiore*, nihil habere duri; quid tandem coloris afferent, quare Dagesh forte non ſit inſcriptum, quod ex conſtanti uſu linguæ inſeri debebat. Idem hoc *R. Salomoni* reſponſum eſto, qui המסים a rad. מסס. exponebat הדבר הנימס *Omnem rem, quæ ad ignem tabeſcit & diffluit.* Atque hæc adhuc erant, quæ ſe non penitus nulla ſpecie commendabant: ecce autem tibi e transverſo *Arn. Bootium*, qui hæc omnia abjicere jubet, ſibique credi poſtulat אש המסים eſſe *ignem vehementem* ſeu *luculentum*, & vocem המסים ſonare proprie *vehementiam* vel ſimile quid: a quo non nimium abiret, quod τῷ המסא *audaciæ* notionem aſſignet *Forerius* in Lex. Syriaco. Digerat qui poteſt: ego illum *ignem audaciarum* non fero, atque munuſculum hoc viro docto lubens redono. Cl. *Hotting.* in *Smegm. Orient.* etiam cura aliqua locum noſtrum impertiit, atque non male, beneficio linguæ Arabicæ, ſic explicari poſſe. *Quemadmodum accenſo igne fit lenis ſubmiſſusque ſtrepitus.* & intelligit, *ſtridorem ferventis ollæ.* Scilicet המס همس apud Arabes notat, *ſibilum edidit, ſubmiſſiorem miſit ſonum.*

Vera poteſtas editur & firmatur.

XXI. Omnes hoſce fluctus ſedabit facile & componet, tum quod in ſuperioribus a nobis de genuina vi radicis קדח ratione & auctoritate finitum eſt: tum quod de ritu ignem e materia arida evocandi protuli. neque ultra dubitari par erit, quin המסים illi ſint *fomites*, unde ſemina ignis terendo & terebrando proliciebant Veteres. Veriſſime proinde prodiderat *R. Jona*, *ſtipulas aridas* indicari: quod eum, quamvis ſileat Kimchi, ex Arabica lingua affirmatum dediſſe, nullus ambigo: creberrime enim eum in hac niti dialecto, & matri inde Hebrææ multum deferre præſidii, deprehendere eſt. Quam autem probationem *Kimchius* intervertit, eam nos ex Arabum penetralibus expromamus, ut dulcis Eſajæ ſimilitudo a longinquo tandem ſqualore re-

recreëtur, & in omne reliquum tempus ſtabiliatur. Radix همش quæ הָמַס respondet, quod conſtanter *ſamech* in *ſchin* abeat, inter Arabes ſonat *ſtrepitare*, & ponitur in *rebus aridis*; ut *foliis, ramuſculis ſimilibusve inter ſe commixtis & ſtrepitum cientibus.* inde eſt metaphorica illa acceptio cui *Golius* principem locum aſſignavit. *garrire. nugas blaterare.* ut quum interſtrepit anſer olores. Sexta Conj. تهامش & octava اهتمش locum habet *in rebus ſiccis quæ inter ſe glomeratæ crepitant.* Inde tralate in *Hiſt. Tamerl.* 171. ولما اهتمش امر الناس وهاش *Quumque res hominum confuſæ inter ſe forent & cum ſtrepitu commixtæ.* Habent & Arabes affinem radicem هشم *fregit res aridas cavasque:* unde هشيم *caduca ex arbore folia; aridi fragilesque rami.* Alcor. Sur. 18. 43. نبات الارض اصبح هشيما تذروه الرياح *plantæ terræ in ſtipulas cremiaque converſæ, quæ venti differunt.*

Graviſſima verbi ingeminatio a ſordibus vindicatur.

XXII. En tibi jam comparationem quemadmodum ab *Eſajæ* manu eſt profecta. *Ut quum ignis fomitum emicat, proſilitque, aquæ efferveſcant igne.* Gravitatis pleniſſima eſt illa *ignis* repetitio, & nervum addit ſententiæ. Ex floſculis hoc cenſetur eloquentiæ inter Arabas, quorum paucos decerpamus, ut ne in poſterum languidum hoc & venere caſſum cenſeatur, ut quosdam exiſtimaſſe video. *Alphend Zimmani* poëta vetus in *Hamaſa* meo, ſive *Anthologia.*

شددنا شدة الليث عدا والليث غضبان

*Intulimus nos ritu leonis impete vaſto ruentis, & leo ira percitus.* pro, *qui ira percitus erat.* ad hunc locum *Tebrizius*, præclari nominis literator. كرر الليث في البيت ولم يات بضميره تفخيما وتهويلا *ingeminavit in verſu leonem, neque pronomen ſuggeſſit, amplificandi & horrificandi ergo.* Idem affert hocce *Addi Ibn Zeid.*

لا اري الموت تسبق الموت شي
نغص الموت ذا الغني والفقيرا

*Non video mortem prævertere mortem quicquam,*
*Conturbat mors qua opulentum qua inopem.*

Iterum tertiumque *mortis* velut amentatum intorquet nomen, ut quam diriſſimis numeris verſum evinciat: quomodo etiam *Silius Ital.* ter *ferrum* intexuit binis verſibus, quibus horrenda Martis templa deſcribit. In placidiori etiam negotio Maro. Æn. 7.

*Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent*
*Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.*

In

In eadem tèrgemina *auri* repetitione placuit etiam ſibi L. 4. Æneid. Et *Ovidius* in Metam. aliique. Tale porro illud eſt *Aaragj*.

نحن بنو الموت اذا الموت نزل ۞

*Nos filii mortis ſumus quandoque mors incubuerit.*

Id eſt. *Inter ferrum ignemque intrepidi verſamur.* Et *Mouſa Ibn Giabir.*

باشرت حد الموت والموت دونها ۞

*Obtuli me mortis aciei ſub qua mors habitabat.*

Et *Amr Ibn Michlât elbimar.*

ضاق عليه المرج المرج واسع ۞

*Anguſtum ei factum eſt pratum, & pratum erat ampliſſimum.* Sed ohe jam ſatis eſt, neque committendum ut nimia largitate faſtidium creëmus. haud pœnitet tamen inſignem figuram ex penitiſſimo eloquentiæ Orientalis ſinu protraxiſſe, & aliquanto pluribus conſtabilivisse.

XXIII. Aliud me manet jam, & brevi expediendum eſt, quid תבעה *efferveſcunt* dederim, quando interpretes ceteri maluere, *efferveſcere faciet*, poſt *Kimchium* qui ירתיח valere tradiderat: propter viam autem lucrentur faciam linguæ ſacræ ſtudioſi cognitionem verbi, ut rari in ſcripturis, ita haud ſatis, ut puto, perſpecti. בעה intranſitivum eſt; & ſonat *efferbuit*, *fervore erupit*. Ita Arabes de ſuo بغا ultima *je* pro *He*, ex more ſolenni, docent. per multa autem hoc transferunt: ut quum de *vulnere quod efferveſcit quaſi ſanie & pure* dicunt בעה. ponunt & *in nubibus quum vim profundunt aquarum*: quaſi dicas. *efferbuit* cœlum, exuberavitque haud ſecus atque *undantis aheni latices*, ut ait poëta, *exultant*, & effunduntur. De *equo* etiam dicunt בעה *quum fervido ſe rapit curſu, & ſuperfundenti ſe alacritate fertur.* De homine etiam concelebratur, atque declarat *importunitatem intumeſcentis animi.* De *fluvio* ſonat *extra ripas furere*; habetque denique multas alias tralationes grandes & magnificas. Hiſce etiam dicendi opibus circumfluxiſſe quondam matrem Hebræam credere equidem par eſt; idque tenuiſſimæ illæ reliquiæ, quæ huc illuc ſparſæ comparent, affirmare videntur; quamvis interpretes in alia omnia diſcedant, Nos flores quoſdam loquendi a Rabbinis obtritos, operam dabimus, ut bona cum gratia eruditorum priſtino honore induamus. Prima illa, quam apud Arabes frequentari dixi, metaphora *in ulcere tabido* ſeſe offert Exod. 9: 9. Ubi inter plagas Ægypt. שחין פרח *ulcus ſerpens & late contagia agens*, cui attribuuntur אבעבעות *purulentiſſimæ eruptiones*, geminatione radicalium convaleſcente etiam ſignificatione: φλυκτίδες ἀναζέουσαι LXX.

Verbi בעה nativa vis revocatur; & inſignis Metaph. apud *Eſajam.*



Hanc

Hanc eandem translationem adhibuisse duco *Esajam* Cap. 30: 13. פרץ נפל נבעה *parietina lapsabunda & ulceribus quasi hians & fatiscens*. Cujus figuræ decus & gravitatem insignem vehementer imminuit *Kimchius*, quum ad *Chaldæum* בעא *quærere* hic decurrit, quod vel tenuem admodum & dilutum, vel quæsitum longiusque arcessitum gignit sensum.

Conatus ad *Obadiæ* locum abstrusiorem bini.

XXIV. Affine etiam orationis lumen infuscasse *Kimchium* subvereor, suaque auctoritate omnes a vero avocasse Obad. vers. 6. איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו *ut pervestigati sunt Esavidæ! perquisita occulta eorum*: assumere hic rerum jubet notionem verbi Chaldaicam. Huic universus interpretum chorus accedit. sed etiam atque etiam viri docti expendant velim, num quid detrimenti sensui sim importaturus si indubiæ significationi inhærescens ediderim. *Ut excussi sunt Esavidæ! Ut in apertum efferbuerunt seque eruperunt occulta eorum quæ coquunt!* Illa *occulta* vulgo habentur *thesauri defossi reconditique*: mihi sunt *consilia & pestiferæ machinationes in profundo animorum structa*. Has tumore se suo prodidisse, penitusque discussas vel dilapsas potius esse, & in fumum abiisse, mirifice expingit propheta & quasi in oculis defigit, quum verbo בעה *ebullire* cogitationes nostras evocat ad *ollam* mente fingendam, qua in olla atrocia multa & perniciosa etiam coxerint: quæ tamen omnia emanarint, seque palam diffuderint. Dominatur illa *ollæ* figura in cothurnato Arabum stilo; & strenue ingenio suo in ea exornanda indulgent, si quando se odia bellaque obtulerint. In domestica nostra lingua simile quid radices cepit. Non alio etiam initio profectum est Latinorum *coquere bella. consilia cœpta*: & Græcorum πέσσειν ὀργήν, illudque uberrimi eloquentiæ Græcæ fontis.

χόλον θυμαλγέα πέσσειν.

aliaque quæ larga manu profundere in mundo foret. Nec abludit multum quod *tumescere bella* dixerit *Virg.* & *tumere* teratur in iis qui seditionem bellaque moliuntur. Quod autem *occulta*, *consilia* interpreter potius quam *thesauros*, efficiunt ea quæ vers. 7. 8. subjunguntur. Quod si tamen aliquis de *thesauris* agi magis existimet, ei hanc offerimus sententiam, quam ad priorem illam æstimet ponderetque. *Quomodo Esavi minores excussi sunt & pertentati*, איך נחפשו? *quomodo ex imis terræ visceribus effervescere coacti sunt infossi illi thesauri, quibus, tanquam gazam circumplexus draco, intactis usque adhuc illibatisqu incubabant?* Metaphora inter Arabes etiam pervagata.

*Esajas* iterum splendida figura augetur.

XXV. Quando autem bene de radice בעה promerendi ardor nos huc evexit, age & labeculam eluamus, qua idem *Kimchius* eam aspersit in ultimo, ubi comparet, loco, ut ita beneficium absolvamus. Esaj. 21: 12. ubi abrupte admodum prophetæ oratio fertur, legimus. אם תבעיון בעיו שבו אתיו Hic denuo Chaldaicam illam *quærendi* subjicit notionem. *Si quæritis, quærite, redite ite.* Hoc omnes omnium versiones occupasse video. Sed pace mihi principum virorum dicere liceat, nunquam eos in hanc sententiam discessuros fuisse, si late fusam hanc & patentem, quam erui, significandi pote-

potestatem in hocce verbo adspexissent: & fraudi mihi non fore spero, si significationem, nullo idoneo exemplo firmatam dimittam, ea servata quam *Esajas* binis in locis adhibuit. Verto. *Si effervescitis* animo, *si* succensi ira & indignatione *tumetis; tumete* quantum potest. *redite. venite.* festinate. trepidate. ultroque citroque discursate pro arbitratu. nihil agitis. Stant velut adamante perenni incisa, quæ Dei plenus edidi, fata, nullo vestro tumultu movenda aut refigenda. Horrendum intonuerat Propheta in *Idumæos*, & dirum משא onus ipsis injecerat. *Extulit se aurora & adhuc nox est* vobis. *Vos atra premit premetque nox, quum genti nostræ, quam eadem procella straverat, lætum salutis orietur sidus & libertatis aurora illucescet.* Vestigia pressi Gravissimi Theologi & Collegæ Venerandi D. *Campegii Vitringa*, cujus mihi splendida in Esajam & immortalis opera, facem præluxit ad tenebras involutæ hujus complexionis superandas.. Non poterat non gravem æstum ciere ex alto animi eorum dirus hicce nuncius, & ingentes indignationis fluctus commovere: at se nullum hoc morari ostendit Propheta, quo minus sæva hæc oracula ipsis intorqueat, jussaque Supremi Numinis facessat.

XXVI. At eo unde huc defluxi, tandem aliquando me referam, quodque exorsus eram, pertexam. planum feci מים תבעה אש esse; *aquæ effervescunt igne.* (Abruptum filum resumitur. & similitudo Esajæ plena in luce collocatur.) Ubi nemo religionem sibi objicere patiatur numeri discrepantiam: nihil enim familiarius est, & agmine exemplorum, si quis eam oppugnare vellet, constructio hæc sese tutaretur. Ante autem quam locum hunc e manibus dimittam, muneris suscepti ratio flagitat, ut similitudinis hujus vim, satis implicitam, evolvamus: nescio enim an minime eam interpretes exhauserint. Fertur inter Arabes comparatio elegans & venusta. *Excussi sunt fomites ejus.* id est. *animi ejus irritati fuere, & provocata ira.* Hist. Tamerl. p. 55.

فقدحت زناده وجرحت فواده وتاججت نيران غضبه واحرق راس تدبيره شواظ لهبه *Et fomites ejus excussi sunt, & vulneratum cor, accensique sunt igniculi iræ ejus; flammeaque animi vis caput consilii ipsius exussit.* Ita ex MSS. edidi. Impressis libris turpis macula insedit. Veteres Hebræos eandem similitudinem trivisse dubium esse nequit, ex locis quos supra illustravimus אש קדחה באפי *ignis excussus est in nasum meum*, atque ex vulnerato corde in faciem emicuit: nec ante deflagravit, quam cuncta corripuit, & pervastavit. Idem hoc in animo habuit *Esajas*, quum ait, כקדח אש המסים. *Quin Cœlos*, inquit, o Deus *rumpis, quin descendis, ut ante te montes diffluant. Ut quum emicat ignis fomitum; igne aquæ effervescant: ut notum facias nomen tuum hostibus. Ab ira tua gentes contremiscant.* Magnificum construit Propheta theatrum, in quo majestas brevitati certat orationis. primum, omne ut cœlum tonitru cieat Deus, & magno murmure misceat optat; quo ruptæ displosæque nubes effusis imbribus ruant. Hoc est לוא קרעת שמים ירדת. At non cœlestia tantum loca horrendo sonitu quati vult, sed tremorem illum montes etiam corripere, sedibusque suis excutere. Id declarat per מפניך הרים נזלו. Fas haud erat ut tanto in terrore *fulmina*, illa Dei irati tela,

jacerent. Hæc ergo ut crebra emicent, precatur; hostesque oreo demittant. Hoc pulcherrime exprimit כקדח אש המסים *ut quum ignis fomitum prosilit:* ita conferta ferantur tela tua corusca. Hac similitudine nihil aptius. præter ea quæ supra dedimus, affirmet hoc etiam Lucr. L. 5. & illustret.

*Fulgit item; nubes ignis cum semina multa*
*Excussere suo concursu, ceu lapidem si*
*Percutiat lapis aut ferrum: nam tum quoque lumen,*
*Exilit, & claras scintillas dissupat ignis.*

Sequitur מים תבעה אש. Ut suscepto ex fomitibus igne, arida circum nutrimenta dantur, & flamma vires acquirit, adeo ut *aquæ* fervore penetrentur & exæstuent: sic cœlestibus tuis ignibus in ingentem æstum conjiciantur *aquæ gentium*, fluctibusque agitentur

*Magna veluti quum flamma sonore*
*Virgea suggeritur costis undantis aheni,*
*Exultantque æstu latices: furit intus aquai*
*Fumidus, atque alte spumis exuberat, amnis.*
*Nec jam se capit unda. Volat vapor ater ad auras.*

quos versus ex beata & nobili *Maronis* vena natos, in rem nostram traduxisse liceat.

Elegans Arabum figura profertur.

XXVII. Hic vero regrediatur in memoriam Lector velim illius *ollæ bullientis*, quam in sublimiore Arabum stilo regnare dixi, quum odia, iras, seditiones, bella & ingentem rerum motum tumoremque expingere volunt. Quando autem vocat trahitque occasio, illud exequar, a quo me supra, ne longius delaberer, reflexi; & exempla nonnulla figuræ hujus in commune dabo, ut lumine hoc *Esajæ* locus in perpetuum perfruatur. in *Diwan Hudeil Abu tzachr*.

والحرب ان عرست بالحرب والتهبت
وجاش مرجلهم من بعد ايقاد

*Et bellum bello quum incubuit, arsitque;*
*Et olla efferbuit eorum, postequam accensus est ignis.*

Sic *Besschama* poëta vetus in *Hamasa*.

تغلي مراجلنا

*Bulliunt ollæ nostræ.* Ubi *Tebrizi* المراجل كنايه

عن

من الحروب كقول الاخر

يغور علينا قدرهم فنديمها
ونفثاها عنا اذا حميها غلي ۞

*Ollæ figuram ſuſtinent bellorum, ut ait ille.*

*Æſtuat contra nos olla eorum; at eam ſedamus.*
*Atque a nobis refutamus, poſtquam efferverit.*

Ab Hebræis *abenum* hoc traxerant Arabes, idque jam non ſine fœnore & fructu domum remittunt ſuam; nam *Jeremiæ* etiam viſo lux affunditur, quod eſt Cap. 1: 13. Ubi סיר נפוח *olla ſufflata* bella oſtentat ſurgentia, & magis magisque tumeſcentia, ſimulque præmonſtrat, haud moram fore, quin tota in Judæam efferveſcat Babylonia, ſeque armis viris equis effundat.

XXVIII. Non impero mihi, quo minus vela ventis permittam, & paulo ulterius auferri me hujus *ollæ* æſtu ſinam: cumque erudito orbe communicem alia quædam, quæ Arabes in emblemate hoc ludunt. Dicunt etiam *bullit olla ejus* de eo qui *ira inflammatur*, & *quaſi ſubditis facibus efferveſcit.* Ita *Omeija* in *Diw. Hud.*

**Ejusdem amplitudo, quamque late fuſa pateat.**

اقري عنه غالي الغيط كله
ولو غير سهم سبني جاش مرجلي

*Confuto ab eo exæſtuantem iram omnem:*
*Quod ſi alius Sabmo mibi nec recte dixerit, bullit abenum meum*

Talia pleno modio vel trimodio accumulare eſſet: ſed ſatius fuerit abſtruſiora quædam produxiſſe. Illius eſt indolis, etiam locum invenire phraſin hanc in eo, *qui metu agitatur, & perturbatione animi ſui compos non eſt. Amr Ibn Maadi Cheriba* in *Hamaſa.*

فجاشت الي النفس

*Et ollæ inſtar ebullivit contra me anima mea.*

Ubi *Tebrizi.* اي حبثت من الفزع وارتفعت مثل القدر تجيش *Hoc eſt. Ferbuit præ metu, atque exuberavit, prout olla exuberat.* Quod *Virgilii* verbis eſſet.

*—— —— —— Exultantiaque haurit*
*Corda pavor pulſans —— —— ——*

Vicinum eſt quod in *curarum fluctibus* idem hoc frequentetur, quum aliquem *coquunt & ſub pectore fixæ verſant* ut ait *Ennius.* At retruſioris eſt ingenii quod exſtat in *Diw. Hud.* ab *Omeija* profectum, qui vehementiſſimum aſinarum ſylveſtrium curſum deſcribens, ait

تجيش بهن القدور الغوالي

*Æstuant intra eas bullientes ollæ.*

præiverat ipsi *Amro'l'kis*, ex numero septem vatum, quorum monumenta in templo Meccano defixa sunt, & immortalitati consecrata. Is in generosi equi descriptione, hoc habet.

على الذبل جياش كأن اهتزامه
اذا جاش فيه حميه غلي المرجل

*Super gracilitatem æstuabundus, tanquam si ejus fremitus;*
*Quum efferbuit in eo ardor ejus, ollæ bullitum referat.*

Ad quem locum *scholiastes*. الجياش الذي يجيش في عدوه كما يجيش القدر في غليانه *Æstuabundus, qui æstuat in cursu fervetque, quemadmodum olla quum bullas agit.* Atque ita בעה absolute apud Arabes venire, de *equo, qui incitatissime fertur* monui: nunc addo idem hoc verbum sedem invenire in homine quum *trepidat & ultro citroque discursat*, teste *Camusi auctore*: quem usum libenter conjunxerim cum illo quem supra ad *Esajæ* Cap. 21. amplexus sum.

Eo unde deflexum erat reditur & Esaj. 50: 11. explanatur.

XXIX. Atque hæc quidem hactenus: missa nunc ea faciam, meque ad institutum revocabo. Hujus me ratio poscit, ut quod loco motum erat in radice קדח reponam, medicinamque faciam iis locis, quorum vel acumen leporemque, vel verum sensum ignoratio verbi hujus delerat. Atque hic novissime opem nostram efflagitat, Esaj. Cap. 50: 11. Verba, quod complusecula in iis nec recte habita putem, omnia exhibebo. הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו באור אשכם ובזיקות בערתם Verto. *Ecce omnes vos ignem extundentes, & malleolis cingentes: dispereatis ignis vestri vapore, malleolisque, quos succendistis.* Hanc versionem, quod cum vulgaribus non parum diffideat, singulis suis membris firmatam dabo, atque ita eruditorum judicio subjiciam: ut quantum ei deferendum sit, statuant.

Quid *extundere ignem* valeat in communi voce apud Arabes.

XXX. Ac principio quidem, quod קדחי אש *extundentes ignem* reddam, ejus rei illa jeci fundamenta, quæ non temere quis sollicitaverit. Ut autem ad verbi intellectum nos Arabes duxere, ita iidem phraseos indolem felicissime expedient. Familiaris & omnium usu contrita est locutio. قدح الزند *Excussit igniarium.* pro *consilia agitavit, animumque versavit volutavitque, ut inde artes, tam bonas, quam malas, eliceret.* Facetissimæ illius tralationis exemplum superius jam præbui, præcisum tamen mancumque, nunc integrum illud proferam. *Abu Tzachr. in Diw. Hud.*

زرين

زين المنابر يستشفي بخطبته
والخيل ان ركبوا والدار والنادي
ما ذا ابا خالد لما فرعتهم
من قادح لك لا يوري وزناد

*Decus suggestuum, cujus oratione sanitas redit;*
*Equitum item, quum vectantur; & domus, & concilii.*
*Non tibi O Abu Chalid, quum bisce præsides*
*Ignem quis extundit, fomitesque versat, absque ut eliciat.*

Celebrat laudes viri principis, eumque larga luce ingenii sui omnes suos complere ait, iisque tanquam igniculos inserere & semina prudentiæ ac consilii, quæ nunquam mentiantur aut deficiant; sed domi bellique, in sago atque in toga, ubertim sese proripiant exerantque. Princeps eloquentiæ Arabicæ *Hariri*, pluscula hujus figuræ exempla præstabit, de quo viro, quod eum sæpissime producam, dicere habeo; eum dissipatos lateque sparsos, orationis flores collegisse, in unumque corpus redegisse; atque

*Floriferis ut apes in saltibus omnia libant.*

omnia itidem aureola dicta undique carpsisse, dissertationibusque quinquaginta incredibili arte intexuisse. Is *Diss.* 3. ita orditur. نظمني واخدانا لي ناد لم يخب فيه مناد و لا كبا قدح زناد و لا ذكت نار عناد *Me meosque quosdam amicos recepit concilium aliquod, in quo nullus frustra erat orator; nullique fomites excussi fallebant; atque in quo nulli dissensionis igniculi micabant.* Ubi *scholiastes. Nunquam mentientes fomites declarant* ان ليس فيهم جاهل يكون كلامه فاسدا خابيا عن الاصابة *neminem interfuisse illis inficetum, cujus sermo putidus foret aut rectæ rationis expers.* Iterum in diss. 16. *Hariri.* ويقتدحون زناد المباحثة *Et extundebant fomites disceptationis.* Hæc fere in bono erant: sæpe quoque in malo est. In *Hist. Tumerlanis. pag.* 398.

فكم قدحت امراوه زند فتنة
حميت لذي الباساء واورت قبايلا

*Quot extuderunt fomites ærumnæ purpurati ejus:*
*Arseruntque illi calamitatum auctori; gentesque inflammarunt?*

Fidem MSS. secutus sum: editionem Cl. *Golii* plurima menda maculavit. Nescio tamen, an rectius آراوه *consilia ejus* dederit *Golius* pro امراوه *purpurati ejus:* quod margini MSS. sui adscripserat, atque edi deinceps curavit.

In

In eadem Hist. pag. 56. فلم تزل زناد الحرب توري ان تقدح وشرار السهام تتطاير *Et non cessarunt fomites belli ignem mittere, quum extunderentur; neque tela, ut scintillæ volitare.* Adde quod supra ex eodem hoc libro citatum est.

*Malum ut ignis est, extilit cum extriveris.*

nosti jam cetera.

Quid alii Interpretes secuti fuerunt.

XXXI. Non dubito quin *Esajæ* mens summa se sponte jam prodat: neque ampliore aliqua circumscriptione odio ero, aut in sedulitatis notam incurram. Verbulum tantum faciam, de iis quæ vulgo feruntur, sententiis. *Kimchi*, *Raschi* aliique Rabbinorum, & secundum eos ex nostris bene multi, etiam Ill. *Grotius*, ad *irritationem iræ divinæ* verba pertinere autumant. Hanc potestatem figuræ huic inesse, ipse supra lucide aperui. hic tamen alieniorem eam duco. Majori me probabilitatis specie percutit, quod *Belgæ* nostri, juxta cum aliis, eliciunt: quibus קדחי אש illi sunt, *qui sua nituntur sapientia*. Longiuscule arcessitum id videbatur ante, quam veram phrasis indolem adspexeram: ubi penitiorem ejus excussi sinum, alia oriebatur facies: maxime quum animum adverterem, Arabes tale quid sub locutionem hanc adoptasse: quod ea quæ proxime peregimus, satis superque declarant. Vide mihi etiam, quæso te, quam concinna hæc & sensui apta videatur sententia: superior enim vers. jubet in Deo spes opesque suas omnes collocare, quos tenebræ involverent temporum, & calamitosa nox urgueret. *At vero vos*, sequitur jam vers. ult., *qui ignem vobis extunditis* &c. etquid apparet, quam pulcre hic homines compellentur sua freti virtute; qui ipsi se magnifice circumspiciunt, igniculisque & lumine prudentiæ suæ sibi placent; cujus præsidio ex duris afflictisque rebus per se connixi, facile se emergant, ejiciantque? Venit etiam in mentem conjectare, id quod prophetiæ series nemini non subjicit, in miseram cœcamque illam gentem, fulmen hoc intentari, quæ refutata & cum supercilio abjecta Messiæ justitia, suis nixa seminibus & miserrimis scintillulis virtutis, sanctitatis & amoris Dei, elatos inflatosque spiritus gerebat, & ad æternam Numinis communionem animos facere sustinebat. Hæc quamvis sese mirifice mihi commendant; propius tamen veritatem esse existimo, qui *bellorum incendia* hic vident, & *seditionum flammas*; quas furialibus stimulis perciti iidem homines in Messiam, quique ejus sectam sequebantur, suscitabant. Horum malorum *pestifera semina*, *nefariasque molitiones*, verbum קדח exprimit, & singulari cum elegantia ante oculos proponit.

Quid זיקות *malleolos* verterim.

XXXII. Hæ machinationes, malorumque emicantes scintillulæ, evanescerent & per auras dilaberentur, nisi præsto foret, quod eas exciperet foveretque, ut ad flammam consurgere possent. Hanc materiam e vestigio ministrat propheta, in מאזרי זיקות / *cingentes malleolis*, aridaque & flammas rapientia nutrimenta circum dantes. Ita cognatum זקים *piceos laqueolos* sonare videtur in *Proverbiis*, *funestasque seditionum & incendiorum faces*. Alii

*flam-*

*flammas* dicere vocem tenent: alii *scintillas*, conjecturis se tradentes. sed ne quid astute. Omnes locupleti satis luce hic deficimur. Ad prius illud vis orationis me traxit, & potestas verbi אזר *circumdare*, quod cupide nimis in עזר mutatum ire vult Cl. *Capell.* ex LXX.

XXXIII. Tertium quod novavi, est. *Dispereatis*, *inque maximam malam rem eatis.* in Hebræo est לכו *ite.* Hoc verbi qui in communi illa notione retinent, frangere sententiæ vim videntur. Minus quidem sæpe exstat usus, quem in medium dedi, sed exstat. Job. 27: 22. *Tollet eum turbo & ibit.* וילך. Item Job. 7: 9. *Consumitur nubes & it.* וילך. *Abire* hoc usu apud *Latinos* protritum est. *Ire* minus in vulgum emanavit. Lucr. L. 6. Insolentior verbi ילך usus firmatur.

*Quod nisi respirent venti, non ulla refrenet*
*Res, neque ab exitio possit reprebendere euntem.*

Sic binis in locis idem auctor. sed quid alienam provinciam ornare sumo? Spartam nostram sustentasse fuerit melius. הלך eandem vim suscipit, & Arabes in suo هلك tam effuse se in hanc partem permiserunt; ut princeps illa & simplex *eundi* notio, penitus oblitterata atque deleta sit: quod in utriusque linguæ studiosorum gratiam dictum esto, ne diffidere putent radices, quæ arcto necessitudinis vinclo continentur.

XXXIV. Perpurgatus jam est locus de rad. קדח/ extulitque se, credo, & refulsit ea ejus vis, quæ se facile ad posteritatem tutabitur. Verum illius sortis non mihi assumo judicium: omnia me sapientioribus trado deferoque. Mirifice autem quæ posuimus confirmant, duo derivata אקדח & קדחת/ quibus pauxillulum operæ demus. אקדח exstat Esaj. 54: 12. אבני אקדח. Sine controversia *lapides* dicit *pretiosos*. At quos? *Chrystallum* dicunt alii, alii *carbunculum*, alii alium. Flagitiose autem labitur *Forer.* quum a קרח *gelu* deducit, & אקרח legit. At quid anxie definiunt, quod linguæ potestas nullis terminis circumdedit? אבני אקדח sunt *lapides igniculati*, ut vocat *Plin.* qui *igniculos fundunt*, *scintillasque spargunt.* Cave κυρίτην cogitare nos putes; non usque adeo obtusa pectora gestamus: intelligo *gemmas ignibus radiantes.* pulcre Claud. Verb קדח bina derivata illustrantur.

—— —— —— *Quis miscuit ignes*
*Sidonii Rubrique maris* —— —— ——

Et sic Plin. *igniculum amethysti* laudat. Non hic laude sua fraudandus Ill. *Grot. Et Hebraica & Chaldaica, & Arabica*, inquit, *lingua ostendunt intelligi hic lapides flammantes.* Quod ad vocabulum קדחת attinet, *febrim ardentem* interpretantur Lev. 26: 16. & Deut. 28: 22. Genuina nos indoles ducit, ad pestem aliquam in visceribus hærentem, hominemque exedentem, ero-

dentem, suoque æstu absumentem. In quam rem vestigia relegisse utile fuerit, & quæ supra exhibui *Gjeubarii* verba, consuluisse.

*Syrorum & Chaldæorum* consensus advocatur.

XXXV. Qui vero facilius gradum tueatur notio a me extracta, neve invidia quadam, quæ adversus Arabicam linguam in multorum animis persedit, opprimatur; e re fuerit *Syrorum* etiam & *Chaldæorum* conspirationem consensionemque ostendisse: quorum sacrosancta habetur fides. Inveteravit quidem in Syriacis quæ circumferuntur, Lexicis ܩܕܚ *inflammare accendere.* Verum fraudi fuit illud quod revicimus: quum enim Hebr. קדח hanc habere potestatem imbibissent, non potuerunt non in versione Syriaca, ubi eadem servatur radix, idem illud subjicere. At aliud docere potuisset ܡܩܕܚܢܐ *igniarium.* Aliud item ܡܩܕܚܬܐ *emicatio fulguris:* quomodo קדח in *fulgure* positum etiam supra vidimus. Talia autem multa iis qui Syriaca tractarunt obrepsere; latiusque opinione disseminatum est malum. Apud *Thalmudicos* celebratissimus est usus verbi in *cibo nimio sale condito;* ex quo quasi igniculi quidam acrioresque partes inter edendum emicant, faucesque lædunt. Hoc palam a primo, quem aperui, fonte manavit. Est alia etiam significatio in *Thalmude* contrita; *germinare pullulare*, cujus exempla ministrabit Celeb. Buxt. sensum verbi assequuti sunt interpretes; figuram minus. Hæc venustatis non parum nitorisque secum adportat. אספסתא דקדיח *Medica quæ germinavit* Bab. Batr. f. 28. est, *quæ emicuit, nitens prodiit & erupit.* Sic cetera. Denique *perforare terebrare* notat in *Thalmude.* Hanc principem duco & multo antiquissimam notionem; ex qua & illa *extundendi ignem* exiit, hoc enim *terebrando & terendo* fieri solitum fuisse, luculenter demonstratum est. Et sic *Gjeubarî* قدح per طعن *perfodit, perterebravit* exponebat.

# CAPUT TERTIUM.

*Verbum* מכן *excutitur, & potestatem ejus adhuc incognitam fuisse ostenditur. Vera ejus vis eruitur ex Arabum libris, & consensu totius Orientis firmatur. Loci deinde aliquot nova luce perfunduntur. Radicis etiam* זכר *obscurata diu indoles extrahitur.*

## I.

Opiniones penitus insitæ non facile evelluntur.

Non me animi fallit, quam arduum sit, & aleæ plenum, inveteratas opiniones sollicitare: quamque ægre sibi imperent homines; ut quæ teneræ mentes combiberunt, & primo quasi colore traxerunt, ubi se corrobora-

borarint, exuant & deponant. Per tamen paucos tam irata natura editos esse lubens crediderim, ut locum melioribus facere nesciant: nihilque gratius gravi viro accidere posse semper decrevi, quam ut ab iis quibus specie ductus se tradiderat, revocetur atque ad veritatem traducatur.

II. Superioribus illis, si qui, quod nolim, sint, ἐῤῥῶσθαι λέγω. Cum posterioris optimæ illius notæ hominibus ut res mihi sit, in hoc meo cursu vehementer exoptandum est, quo secundiore aura optatum finem detur contingere. Horum vero non tam gratiam favoremque mihi redimere velim, aut ambitiosa oratione venari, quam fidem religionemque devincire, ut de me meisque circa Divinas Scripturas consiliis, fortiter & severe in judicium eant. Vel centies enim causa cadere abjectusque discedere malim, potius quam ut minimus a me Legis apiculus violetur, aut unica verbi genuina significatio contemeretur.

III. Hisce legibus illigatus, operam meam dedo radici נפץ / qui veritas ejus nonnihil debilitata locoque mota, in integrum restituatur: eademque loci complures, tum singulari, qua adhuc caruerunt, gratia vestiantur, tum novo sensu mactentur. principio autem veterum fontes accedemus, & quid illi nobis subministrent opis videbimus: deinceps recentiorum examinabo opinionem, atque unde emanarit, quam parumque roboris habeat & auctoritatis, patefaciam: postremo nativam indolem edam, suisque finibus circumscriptam firmabo.

Radici נפץ manus admovetur.

IV. Magna satis fluctuatio τῶν LXX. tenet, quique eorum vestigia ferme persequitur, *Vulgatum*. συντρίβειν dederunt Psalm 2: 9. *conterere* uti *Hieron.* at Vulgat. *confringere*. Aliter paulo verterunt Ps. 137: 9. ἐδαφίζειν *allidere*. & Jer. 48: 12. συγκόπτειν *collidere*. Sed Jerem. 51: 20. 21. 22. 23. sexies διασκορπίζειν reddiderunt, ubi Vulg. *collidere* retinuit. Idem hoc διασκορπίζειν habent, Jerem. 13: 14. & *Vulg. dispergere*, ut & Dan. 12: 7. διασκορπισμὸς est, & *dispersio* apud *Vulg*. Huic affine διασπείρειν exhibent Esai. 33: 3. & 11: 12. & 1 Sam. 13: 11. & Gen. 9: 19. At Esai. 27: 9. אבנים מנפצות efferunt λίθους κατακεκομμένους. *Aquila* προσεῤῥαγμένους. *Symmachus* λελεπτοκοπημένους. *Theodotion* vero ἐκτετιναγμένους *excussos*. quo exemplo etiam *Aquila* Jer. 22: 28. ἐκτινάσσειν habet, secundum LXX. qui idem hoc verbi 1 Reg. 5: 9. & Jud. 7: 19. pro נפץ substituerunt.

Græcorum interpretum varietas & inconstantia in hoc verbo reddendo.

V. Ex spinis hisce & dumetis emersisse me lætor, ex quibus hunc velim fructum percipiat Lector, nihil admodum præsidii expectari posse ab veteribus interpretibus in potestate radicis alicujus figenda. Non quod dignitati eorum quicquam detractum ire velim, aut laudes eorum conterere: magno eos semper in pretio & numero posui. at præstringi me splendore hominis eorum non patior, neque mentis luminibus officere sino altitudinem famæ & antiquitatis. Multo uberrimum ex iis fructum redundare posse, præ me fero, domique adeo edoctus teneo: at in genuinam principemque radicum indolem, vix ac ne vix quidem eorum ope intrari posse videtur; magnamque frustrationem injici necesse est illis, qui in hisce ducibus omnes spes opesque suas

Non multum opis ferre veteres in notionibus finiendis.

ſuas reponunt. Sexcentis id exemplis vincere in proclivi foret: ſed non longe abiero: ſuffecerit, quod ſub manibus eſt. Edat mihi qui Veteribus omnia defert, quid in ſtirpe ſua dicat נפץ/ Eſtne συντρίβειν? eſt inquies. Ego vero negabo, & ἐκτινάσσειν prima in origine contineri contendam. Eodemque jure alius nobis ἐδαφίζειν, alius διασκορπίζειν, alius aliud oggerere poterit. Ut adeo fluctuandum ſemper ſit, in viciniaque hærendum, ſi horum ſe auctoritati dedere animum quis induxerit: non enim quemquam tam ἄμουσον fore crediderim, ut omnes hos ſignificatus tanquam primitivos, unam ſub radicem conglomerare ſuſtineat.

Similis Chaldæorum interpretum fluctuatio.

VI. Non felicius veritatem in tranquillo locare datur ex Chaldæorum paraphraſibus; ſimilique inconſtantia fluctuant ac per diverſa feruntur. Modo enim illis נפץ valet תרע *confringere;* modo רטש *allidere:* nunc גרי *instigare*: iterum רמי & טלטל *projicere, in longum porrigere:* denique בדר *diſpergere.* Quarum omnium notionum fieri poteſt ut nulla, non poteſt ut plus una genuina ſit & primo ab ortu inſita: quam tanta in obſcuritate nemo facile inveſtigaverit; præſertim quum periculum ſit, ne opera penitus ludatur.

Quorum tamen auctoritati ſeſe omnes tradiderunt.

VII. Ex hiſce tamen fontibus dimanavit ea, quæ nunc vulgo circumfertur, ſignificatio: atque auctore *Kimchio* נפץ habet ענין פזור *notionem diſpergendi* proprie & primario. At quum ſignificationem hanc citra multorum locorum vim & efficaciam ſtare videret, adjunxit & aliam itidem ex Chaldæo hauſtam: ויש מהם פזור עם חשבר והרצוץ *ſunt ex iis loca ubi diſperſionem valet, fractioni & contritioni conjunctam.* Sic R. *Nathan* radici noſtræ attribuit geminam poteſtatem פזור או רצוץ *diſperſionis aut contritionis.* Quam utramque deinceps omnes calculo ſuo firmarunt, atque in Lexica & verſiones receperunt.

Veram verbi vim omnes Orientis dialectos præferre.

VIII. Hic vero a veritate aberratum eſſe, eo magis mirum accidit, quod non in *Arabiam* ſe abſtruſerat, ſed in *Chaldæorum* & *Syrorum* reliquiis ultro ſeſe ingerebat. Verum impoſuit paraphraſium Chaldaicarum auctoritas, nebulamque Rabbinis offudit; quam tempus eſt ut pellamus, quo ſuo tandem ingenio prodeat vocabulum noſtrum.

Arabum uſus producitur.

IX. Arabum primo uſum inſpiciamus: hunc ita tradit *Gjeubari* نفضت الشي اذا حركته لينتفض Hoc eſt. נפץ *ponitur in re quæ commovetur & excutitur.* Ut نفضت الثوب *Excuſſi veſtem.* نفضت الشجر *excuſſi arborem* & infinita talia. Inde النفض ſubſt. נפץ *omne quod excuſſum in terram decidit:* præſertim *arborum folia*, & *rerum quaſſarum fragmina.* Ab hac primaria ſignificatione longe lateque ſeſe explicat & diffundit. Infinitum eſſet omnia perſequi: præcipua libabo. Elegans in primis eſt illud, quod dicunt نفضت المراة كرشها *Excuſſit fæmina uterum ſuum:* quum *ſarcinam ſuam effundit;* & امراة نفوض eſt *mulier fœcunda*, quæ *dulci partu diteſcit.* كثيرة الولد. Alius uſus eſt in illo نفض القران *excuſſit Coranum.* Id eſt *diligenter*

legit

*legit evolvitque;* quomodo etiam Latinis *excutere* venit. Notanda eſt & hæc phraſis نفضت يدي *excuſſi manum meam*, quum ſocietatem initam dirimo & diſcindo. Dicitur etiam نفض المكان *excuſſit locum*, qui ſcrutatur & pertentat, num quæ metus cauſa lateat. Et نفضة *exploratores*, unde decima conjug, ſônat *equitem explorandi cauſa præmittere*. Nec omittenda locutio انفض القوم *excuſſit populus* vaſa ſua, *quum commeatus abſumtus eſt:* quod idem etiam de iis dicitur *quorum res opesque funditus interiervnt*. Valet etiam *quaſſare*, *concutere*, unde نافض exponitur حمى ذات الرعدة *febris concutiens*, & نفضته الحمى *conquaſſavit eum febris*, & نفضاء *frigidus* ille *horror*, *qui membra febricitantis quatit*.

X. Arabibus pulcre ſuccinunt ceteræ Orientis dialecti, quæ ab Hebræa propaginem ducunt. Syrorum quidem ܢܦܨ per ſe cum *diſperſione* aut *diffractione* nihil commune habet, ſed *excutiendi* vim ubique præfert. Pſalm. 78: 65. *Inſtar viri* ܕܢܦܨ ܚܡܪܗ *quem vinum ſuum excuſſit*. Job. 17: 8. quod in Hebr. erat יתעורר *excitat ſe*, Syrus extulit ܡܬܢܦܨ *excutit ſe*. Gen. 24: 20. reſpondet Hebræo ערה *exinanire* vas, quaſi dicas *excutere*. notat etiam aliquando *vomere*, quod ab *excutiendo* tranſſumtum eſſe palam eſt. non aliter Chaldæos verbo hoc uſos eſſe, tenues quædam reliquiæ declarant. Gen. 24: 20. *Targum* quoque habet נפץ *excuſſit* vas, pro ערה Jud. 6: 38. *expreſſit rorem e vellere*. Chaldæus dedit נפץ *excuſſit*. Clarius Jeſ. 53: 2. אתנפצי מעפרא *Excute te ex pulvere* pro Hebr. התנערי. Nec minus luculenter Eſt. 1: 11. מנפצן עמר *excutiunt lanam*. Thalmudicis hac eadem poteſtate frequentatur. Schabb. fol. 147. חזה רבנן דקא מנפצן גלימיהו *vidit Rabbinos pallia ſua excutientes*. Plura Buxtorfii Lex. ſuppeditabit. Denique apud Æthiopes ſimili uſu conteritur. Gen. 31: 40. *Aufugit ſomnus ab oculis*. Æthiopica verſio ተነፍጸ *excuſſus eſt:* de *palea* etiam dicunt נפץ quum *ventilando excutitur*, habentque multa alia quæ indolem a nobis poſitam planiſſime referant.

Ceteræ etiam Orientis linguæ in partes advocantur.

XI. Hanc ſignificationem, in quam tanto conſenſu omnes Orientis linguæ conſpirant, revocandam ſuisque in ſedibus poſtliminio reponendam eſſe contendere auſim. Quod ſi veterum interpretum quis requirat auctoritatem, neque ea deficimur; LXX. enim aliquot in locis ἐκτινάσσειν vertiſſe, ſupra oſtendi: *Theodotionem* etiam & *Aquilam* ejusdem notionis auctores laudavi. Sed quod maxime movere debet, aſſenſionemque omnium conciliare, eſt plana dilucida & ſponte fluens omnium explicatio, talium præſertim, quæ ex recepta opinione commodam interpretationem ſortiri nequeunt. Etenim minimis momentis maximæ inclinationes ſenſuum fiunt, & ſi vel tantillum a veritate radicis declinaveris, tota ſæpe ſententia pereat, vel obſcuretur neceſſe eſt.

Sua radici reſtituitur vis & indoles.

Unde insignis in Daniële locus nova versione augetur.

XII. Illustri documento erit Dan. 12: 7. ככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה. Locus est variis obnoxius hallucinationibus. Receptissima versio est. *Et quum consummatum fuerit, dispergere manum populi sancti, complebuntur omnia hæc.* In quo *manum* capiunt pro *multitudine* & *copia.* Alii נפץ יד valere existimant *confringere vires*, *robur*, quasi dicas *frangere manum.* Est qui *manum* accipit pro *plaga* & *calamitate vehementius incumbente*, quæ populum sanctum *collidat*, miserisque exemplis *dissipet* ac *disjiciat;* quam vim hic נפץ exerere autumat. Mirum non est locutionem nusquam alibi exstantem exercitos habere viros doctos. Ego eleganti admodum metaphora eam inter Arabes ferri jam supra monere præcepi, atque ex flosculis eorum esse dixi نفضت اليد *manum excutio*, quum me *a societate & amicitia alicujus divello.* Poëta vetus in *Hamasa.*

وكتيبة لبستها بكتيبة حتى اذا
التبست نفضت لها يدي

*Sæpe turmam turmæ commisi, usque dum*
*Permista pugna, excussi illi meam manum*

Ubi *Tebrizi.* نفض اليد استعارة عن الاعراض *excussio manus* נפץ יד *figura est repudiati consortii.* Splendidam hinc reddamus Danièli sententiam. *Quamque finem habebit excussio manus populi Sancti, omnia illa consummabuntur. Excussio manus populi*, est dirum illud & acerbum repudium, quod genti olim adamatæ renunciavit Deus, tandem aliquando tamen finiendum & felici omnium conversione abolendum: quam spem fidemque ut alia faciunt vaticinia, ita hoc etiam oraculum fovere deinceps poterit, si ratio versioni nostræ constare judicabitur.

Locus ex 1 Reg. elucidatur.

XIII. Expediamus etiam quod hactenus impeditos habuit interpretes 1 *Reg.* 5: 9. *Servi mei comportabunt* cedros *ex Libano ad mare; easque ego ratibus junctas devehabam mari. ad eum quem mihi mittes locum:* ונפצתים שם ואתה תשא. Hinc nunquam se explicabunt, quibus *dispersionem* cum *diffractione* valet נפץ. Aperte reclamat sensus, nec simile quicquam patitur. At verte. *Et ibi locorum eas excutiam; tuque tolles.* & omnia erunt in vado. Nempe suo periculo cedrorum rates ad certum aliquem locum mari subvehendas suscipit Hiramus, quem ubi tetigerint, eas e manu sua emittere, Salomonique transdere postulat, ut ipse deinceps eas quo velit deportari curet. Hoc eleganter admodum & nervose verbo *excutiendi* exprimit. & sic LXX. hic loci etiam dederunt ἐκτινάξω. *Chaldæus* ארמינון *projiciam eas.*

Mosi insigne lumen orationis inditur.

XIV. Singulari etiam venustate & gratia sese commendat figura, qua stylum suum expolivit Moses Gen. 9: 19. *Tres hi filii Noachi sunt* ומאלה נפצה כל הארץ *atque ex his universa terra excussit se.* Hoc est. *Ex his novi mundi* pro-

*profeminatoribus quasi gravidata terra, innumeram illam, quam sustinet, prolem fudit.* Locutio est in Oriente celebrata, *excussit uterum suum*, & præcise *excussit*, de femina quæ *enititur partumque edit.* Hoc superius cursim perstrictum, uberius nunc exequamur. *Gjeubari.* نفضت الامراة كرشها فهي نفوض كثيرة الولد ونفضت الابل ايضا وانفضت نتجت قال ذو الرمة

كلا كفاتيها تنفضان ولم تجد
لها ثيل سقب في النتاجين لامس

*Excussit femina uterum suum* נפצה / נפוץ & נפוץ absolute *largæ prolis mater. De Camelis etiam in prima & quarta Conjug. suppresso uteri vocabulo, est fœtum effundere. dixit Dsulrumma.*

*Utraque Camelorum suboles excutit, neque invenis*
*Si anquisiveris, gemina in fœtura veretillum maris.*

Scilicet femellarum in veterino hoc semine, ut major est utilitas opportunitasque, ita majus etiam constituunt pretium. Metaphoram hanc, quam Mosi restituo, haud difficulter sese hominibus eruditis approbaturam confidimus, quum nihil familiarius sit quam terram *matrem* appellitari. Non satis autem perspicio, quomodo commode hic versari possint, quibus radix nostra *violentam dissipationem*, cum *diffractione* conjunctam, continere videbatur. Proinde vel vim hanc minuunt molliuntque, vel plane aliam assumunt potestatem, ut Nostri, qui *constrata est terra* dederunt; non optimo sane exemplo. Sed nec *dispergere*, si jam omnis violentia eximatur, satis convenit, quando non in eo est Moses, ut gentium per terrarum orbem dissipationem enarret, sed id solum intendat, quicquid hominum terra continet, id omne ex Noachi filiis seminatum procreatumque esse. Sed nulla ratio est, cum severitas extulit, in erroribus fugandis operam consumere.

XV. Simillimus huic & maxime geminus est usus, quem Arabes sub verbo مخض adscivere. Hoc quum in origine sua dicat, *agitare utrem & concutere butyri cogendi ergo*; haud invenusta tralatione migrarunt ad feminam, *quæ doloribus correpta & concussa parturit.* Sic in illo *Bursi el Taji* in *Hamasa.* Par Arabum alio etiam in verbo usus.

ويترك ذا الباو الشديد كانه
من الذل والبغضاء شهباء ماخض

*Et relinquit strenuum glorias flantem, velut si*
*Præ ignominia & acerbitate Camelus esset parturiens.*

Et apud *Zamachsharium* ad verba *Alcorani* Sur. 81: 8. واذا الموودة سيلت *Quumque quæ viva infossa est interrogabitur.* Ubi immanem hunc priscorum Ara-

Arabum ritum prodit. قبل كانت الحامل اذا قربت حفرت حفرة فتمخضت علي راس الحفرة فاذا ولدت بنتا رمت بها في الحفرة وان ولدت ابنا حبسته *Fama tenet moris fuiſſe, ut quum partui vicina eſſet gravida, foſſam effoderet, atque ſupra eam foſſam eniteretur. quod ſi filiam ederet, in foſſam projici, ſin filium, tolli ſolitum fuiſſe.* In Arabico pro *eniti*, eſt *utrem lactis agitare.* Actio autem verbi مخاض *agitatio utris* multo aſſiduoque uſu huc tandem evaſit, ut ſimpliciorem indolem quaſi exuerit, inque ſola metaphora uſurpari amet; etiam in vulgari plebis ſermone; unice enim per وجع الولادة *dolor partus* a Lexicographis declaratur.

Unde alius etiam apud Moſen locus nativo ſplendori reſtituitur.

XVI. Hæc non tantum ingens addunt præſidium iis, quæ proxime in medium detulimus: verum etiam ſplendidiſſimum lumen infundunt & acumen alteri Moſis loco, quem merum hactenus frigus occupavit. Gen. 30: 20. *Et dixit Lea*, זבדני אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי כי ילדתי לו ששה בנים Lætæ voces ſunt, quas gaudio elata rumpit fœcunda illa Jacobi matrona, ſextum jam enixa, & ſtirpe virili maritum ditans. Radix autem זבד cui tota innititur ſententia, hoc ſolo in loco, tanquam in tabula, commune Hebrææ linguæ naufragium enatavit, neque uſquam alibi ſeſe offert. Hoc ut magnam parere debuit obſcuritatem, ita auxit tenebras, quod lingua Chaldaica & Syriaca eadem, hac in parte, clade involuta ſit, & ne minimum quidem verbi hujus veſtigium reliquerit. Ergo ſeque conjecturasque ſuas indulgere interpretes; &, ut fit, primum quidque arripere atque amplexari. LXX. δεδώρηταί ὁ Θεός μοι δῶρον καλόν. Nec abit *Vulg. Dotavit me Deus dote bona.* Idem hoc placuit *Onkeloſo.* At *Jonathan* ipſa ſacri textus verba retinere ſatius duxit. Poſterioris memoriæ videamus *Kimchium.* ענינו לפי מקומו נתן לי מתן טוב *Radicis vis ex loci ſenſu haurienda eſt: eſtque, dedit mihi donum bonum.* Firmat etiam, ſi Muſis placet, ex Arabica lingua, in qua זבד veniret בלשון מתנה/ auctore *R. Jona.* Hinc vires ſumſit ea opinio, perque omnes fere propagata eſt. At veſtram fidem Interpretes! quid leporis, quid venuſtatis dignitatisque huic ineſt ſententiæ, *Dedit mihi Deus donum bonum?* Quis tam exſurdato eſt palato, quis aure tam jacente, ut hoc jacere, atque adeo frigere torpereque hic loci non ſentiat? At hæc te, ni falſus ſum, feriet, hæc implebit oratio, & in aurem animumque mira jucunditate influet. *Utrem mihi meum optima agitavit Deus agitatione: nunc utique conſueſcet & habitabit mecum vir meus, quod jam ſex ei partu edidi filios: & appellavit eum Zebulon.* Ubi cave prætervolet alliteratio verborum זבד & זבל/ in quibus haud ſine ſale & venere delicias hic facit Lea. Dedita opera *utrem* poſui, quum *uterum* verecunde deſignet. ſed corrumpendus non erat nativus ſententiæ color.

Quæ verſio auctoritate Arabum firmatur.

XVII. Hanc fugitivam notionem ex Arabia retrahens, bonis avibus ad ſedes ſuas remigrare jubeo, perennemque Moſi lucem adfundere. *Gjeuhario* quippe auctore, زبد זבד ejusdem eſt poteſtatis & indolis cum verbo مخض,

مخض, cujus tum propriam ſignificationem *utrem movendi*, cum transſumtam, quæ in *parturiendo fœtumque enitendo* frequentatur, ſuperius cauſæ noſtræ præmunivimus. Sed ipſius verba *Gjeubarii* apponam. زبدت المراة سقاها اي مخضته حتي يخرج زبده *Fœmina* זבדת *utrem ſuum, quum concutit eum donec butyrum exeat, quod* זבד *appellatur.* Verum ſatius fuerit, verbi inter Arabes uſum exhauſiſſe, intimosque ejus ſenſus & uſus recluſiſſe.

Univerſa radicis poteſtas panditur.

XVIII. Hic iterum *Gjeubarium* ducem ſequemur. Ita ille. الزبد زبد الماء والبعير والفضة وغيرها والزبدة اخص منه تقول منه ازبد الشراب وبحر مزبد اي مايج يقذف بالزبد وازبد السدر اي نور والزبد زبد اللبن والزبدة اخص منه وزبدت الرجل اي رضخت له من مال وفي الحديث انا لا نقبل زبد المشركين اي رفدهم وزبدت المراة سقاها اي مخضته حتي يخرج زبده وزبدته اي اطعمته زبدا وتزبيد القطن تنفيشه وزبد شدق فلان وتزبد بمعني ويقال تزبد اليمين اذا اسرع اليها *Zebed* זבד *aquæ, cameli, argenti aliarumque rerum ſpuma eſt, &* זבדה *idem, ſed reſtrictiore & peculiari magis uſu. Hinc de vino dicis in 4. conjugatione* אזבד *ſpumavit, & mare* מזבד *fluctuans ſpumasque agens. Loti etiam arbor, quum flores fundit,* אזבד *dicitur, quaſi ſpumas egit. Zubd* זבד *vero lactis, eſt butyrum; idemque* זבדה *ſed anguſtiore ſenſu. In prima conjug.* זבדת אלרגל *eſt, pauxillulo aliquo aliquem donavi. Uti in Traditione. Nos idololatrarum* זבד *donum non accipimus. De fœmina etiam* זבדת סקאהא *utrem ſuum concuſſit ad butyrum eliciendum* זבדתה *etiam eſt, dedi ipſi butyrum edendum. In ſecunda conjugatione uſurpatur in goſſypio carpendo carminandove; ut etiam de rictu ſpumas agente, nec non in quinta conj. in qua eadem, phraſis fertur* תזבד אלימין *temere juramentum effutiit.* quaſi dicas *deſpumavit.*

Uſus unus & item alter elegantior ſubjicitur.

XIX. Teſtimonium tam locuples, quum principem verbi poteſtatem, tum divitias dicendi, & opulentiam qua circumfluit, in omnium oculis defigit. Proinde in exemplis auctorum aggerandis odioſi multique notam vitabo. Florem tamen unum alterumve ſermonis ab *Gjeubario* neglectum, ex Poëtarum Oratorumque pratis decerpſiſſe, linguæ ſtudioſos juvabit. Ridens eſt & nitidum hoc *Hariræi* in diſſert. 19. ثم اقبلنا علي الحديث نمخض زبده ونلغي زبده *ingreſſi deinceps ſermonem ſumus, butyrum ejus agitato quaſi utre exprimentes, ſpumamque rejicientes.* Feſtive ludit in voce זבד quam ſi *Zubed* legas, *butyrum* dicit; ſin *Zebed*, *ſpumam* ſonat. Eſt etiam phraſis haud invenuſta تخرم زبده *diſcuſſa eſt ſpuma ejus*, in eo cujus *ira ſedata eſt:* qua de uberibus agendum erit, quum obſcuratam verbi זעם faciem renovabimus. Sed nec hoc venere caret quod *Omeija* reliquit in Diw. Hud.

ذو زبد يعلو الضريرين من عل

*Spumous ac ripis desuper imminens.*

in hostili exercitu cladem vastitatemque terris minitante, haud secus ac fluvius, qui sæviens spumosusque cultis diluviem meditatur. In Arabico est דו זבד quod Veteres Hebræi בעל זבד extulissent.

R. Jonæ error detegitur.

XX. Ante autem quam ad institutum revertar, *R. Jonæ* ab Kimchio laudati hallucinatio denudanda venit, ne cui error ex auctoritate ejus objiciatur. Hic *donandi* significationem inter Arabes obtinere verbum זבד tradebat: at monuisse oportuerat, *in abjecto* tantum *vilique dono* poni: quam vim si Lexsententiæ subjunxeris, qui antea frigebat sensus, penitus conglaciabit. Quam bellum enim est. *Vili me Deus dono donavit bono?* aut cujus tam concalluit stomachus, ut hoc ferat? *vilitatem* autem inesse, quum hunc usum sumit, declarat verbum رضخ quod a *Gjeubario* adhibetur: valet enim hoc اعطا له قليلا *parum quid ipsi donavit* teste eodem *Gjeubari*. Et apud Scholiasten *Hariræi* الرضخ exponitur العطا اليسير *leviculum & nullius donum*. Origo etiam phraseos hujus hoc palam faciet. זברת לה est *spumam feci illi*. Hoc improprie dicit *pauxillulum aliquid ipsi condonavi*; quod *R. Jonam* nisi fugisset, nunquam se ad tam adversum sibi usum contulisset.

Esajæ locus refingitur.

XXI. Redeo illuc, unde defluxi. Atque hic operam nostram sibi vindicat Esai. Cap. 30: 30. *Et exaudiri fecit Deus tonitru suum magnificum; & descensum brachii sui ostentavit*; *cum æstu venenato nasi* (ita vertendum est זעף אף) *& flamma ignis consumente:* נפץ וזרם ואבן ברד *Tremor* adfuit *conquassans*, *& imber*, *& lapis grandinis*. Hoc pacto longe commodius sententia & series orationis habere videtur, quam si נפץ cum plurimis interpretibus *fulgetra* demus. Ex conjectura manavit hoc; sed nec omnium responsat palato. *dissipationem diffusionemque* alii præferunt *aquarum cœlestium:* alii alio se convertunt. At radicis nudata a nobis indoles, omnem levat scrupulum: & ad *cœli terrarumque tremorem*, quo *quassentur* & sedibus suis *excutiantur* quasi, nos ducit; quo accommodatius nihil, nihilque sonantius heic loci reperiri potest. Nullus tamen negaverim, rationem linguæ Hebrææ tulisse, ut נפץ dicerent, pro *vibrare magnaque vi jaculari* fulmina, aliaque id genus: & numero in mentem est, quod *Lucan.* habet *L.* 3. *Pharf.*

—— —— —— *Excussaque nubibus atris*
*Fulmina* —— —— —— —— ——

verum *fulgetra*, quæ contorta ferri oportet, hic nimiopere jacerent, odiosaque repetitione vim suam deperderent, quod להב אש אוכלה jam præcesserit.

XXII.

XXII. Omnes hi loci, per quos hactenus progressi sumus, ope nostra nova renidescunt facie: compluribus aliis elegantiæ nonnihil & suavitatis, quæ deperierat, aspergemus. 1 *Sam.* 13: 11. נפץ העם מעלי. Vulgo *dispersit se a me populus.* Tu ede. *Excussit se a me populus;* & virtutis non parum ac roboris sententiæ accedere senties. Redi etiam in memoriam illius quod ad *Daniëlem* ostendi, *excutere manum* poni in eo, qui *vincula rumpit conjunctionis, societatemque* non *dissuit* sed *discindit.* Jes. 11: 12. נדחי ישראל ונפצות יהודה *Expulsi Israëlis, & dispersi Judæ.* sed fallor aut *excussi* plenius consignantiusque ad aurem accedit, quam *dispersi.* Sic Cic. in Philipp. *Consules ex Italia excussos; & juventutem omnem ex Italia excussimus* dicit. Terent. etiam *Ut me excutiat — id restat.* Et *Homo quatietur cum dono foras.* quæque alia id genus apud Latinos obvia sunt. Parilis est ratio Esai. 33: 3. נדדו־נפצו *Fugerunt—excussi sunt.* Nec abludit Esai. 27: 9. *Lapides excussi; quatiendo discussi & dispulsi.* Videamus etiam Jer. 13: 14. ונפצתים איש אל אחיו *Et excutiam eos, virum ad fratrem;* scilicet ut alii aliis collisi confringantur. Pessime Vulg. & LXX. *Virum a fratre suo dispergam.* consonat Psalm. 137: 9. *Beatus qui prehendet parvulos tuos* ונפץ אל הסלע *excutietque ad petram.* Simile est Jud. 7: 19. & Jer. 22: 28. Nec abit Psalm. 2: 9. cum quo contulisse juvabit Jer. 51: 20. *Aries tu mihi; instrumentum bellicum. Et arietabo excutiamve per te populos; regnaque disjiciam* &c. &c.

Per faturam multi alii loci illustrantur.

XXIII. Superat, quem singulari impertiemus cura, *Jeremiæ* locus Cap. 48: יב. per sane elegans & incredibili quadam venustate. *Ecce dies, fatur Dominus, venient* ושלחתי למואב צעים וצעהו וכליו יריקו ונבליהם ינפצו *quibus immitto in Moabum transfusores, qui transfundent eum, & vasa ejus inanient, & lagenas ejus excutient.* Gentem integram illibatamque a belli cladibus, quamque nulla unquam hostilis vis sedibus suis excusserat atque exturbarat, æquiparaverat vers. 11. *vino nunquam defuso,* cujusque *odorem* juxta ac *saporem nulla unquam injuria temerarat.* Hanc similitudinem persequens propheta, principio צעים immittit Moabitis. *Peragratores* vertunt partim, alii *hospites* ut Belgæ: partim *transportatores* proxime verum: *Coccejus* autem *grassatores* vel *grandientes gradum.* Extincta diu indoles ex Arabia exoriatur. Hic صغا צעה *inclinare* est. Præsertim *inclinare vas ad effundendum liquorem.* Quod quanto opere hic conveniat, quantumque nitorem addat orationi, quid me dicere attinet? Neque huc se conferre dubitabit, qui noverit inter Arabes eandem, qua hic usus est propheta, metaphoram hac in phrasi concelebrari: *transfudit vas ejus,* quum aliquem *sedibus suis ejectum* aliquo *deportatum* dicere volunt. Sed hæc alias loco commodiore: nunc quod instat. Hi defundendi hauriendique vini Moabitici siti flagrantes, postquam se pacatissimis gentis in opibus probe invitassent, ingurgitassentque, describuntur porro, tanquam dulci fortuna ebrii; qui haud secus atque illi quos vinum vicit, vasa capite sisterent, lagenasque siccatas manibus excuterent, soloque affligerent. Per *vasa* haud incommode *urbes* intellexeris, quæ direptæ dirutæque

Jeremiæ illustris locus larga luce completur.

& solo æquatæ sint. *Lagenæ* forte *oppidula*, *vicosque* & *pagos* exprimunt: quibus eadem incubuerit clades. Haud alienum etiam fuerit, *lagenas* pro ipsis *incolis* accipere, qui exhausti excussique & opibus evoluti, vita ad extremum ab insolentibus victoribus expulsi sint. Utrumque specie non vacat, & ex Arabum libris lucem aliquam fœnerari poterit.

Quo sensu phrasis *excutere lagenas* sumi possit.

XXIV. Pro priori sensu militat solennis in Arabia locutio. *Excussit vasa sua* populus: quum *res opesque* eorum *absumtæ* sunt & *exhaustæ*, vel *clade* aliqua & *calamitate deletæ*. *Gjeubarius.* انفض القوم اي هلكت اموالهم وانفضوا ايضا مثل ارملوا اذا فني زادهم والاسم النفاض ومنه قولهم النفاض يقطر الجلب هو الجدب اي اذا جاء الجدب جلبت الابل قطارا قطارا للبيع *Excussit populus* vasa sua, *quum res opesque eorum periere: ponitur etiam in iis, quorum ad arenam res rediit.* Quorum vasa arena & inaniis oppleta sunt. *Nomen inde declinatum* נפאץ *penuria victus*, *sterilitas*, *omnium rerum inopia. Ita in illo, vasorum excussio facit ut greges agantur, hoc est. Ingravescente annonæ penuria, Cameli per longas series venum asportantur.* Exempla paucula non fastidient Philarabes. *Hariri* principio primæ dissertationis طوحت بي طوايح الزمن الي صنعاء اليمن فدخلتها خاوي الوفاض بادي الانفاض لا املك بلغة ولا اجد في جرابي مضغة *Ejecerunt me adversæ fortunæ fluctus in Tsanaam felicis Arabiæ: eamque ingressus sum vacuus vasis, & manifestus excussionis, ne minimum quidem tolerandæ possidens fami neque vel bucceam reperiens in pera.* Ubi Scholiastes. الانفاض الفقر والانفاض في الحقيقة نفاد الزاد وقد انفض الرجل اي فني زاده وهو من النفض اى ينفض الرجل الوعاء الذي فيه زاده قال الشاعر

له ظبية وله عكة اذا انفض القوم لم ينفض

والمعني انه كثير الخير لا يحتاج الي نفض المزاود *Excussio, inopia est & egestas: proprie autem excussio, locum habet in absumpto commeatu; estque ab excutiendo, quum quis vasa in quibus repositus est commeatus excutit. Dixit poëtarum aliquis.*

*Sacculus ipsi & pera est. quæ ceteris excutientibus non excutit.*

Hoc est *Divitiis affluit, neque necesse unquam habet loculos excutere.* Secundum hunc usum, *Lagenas excutere* erit *universam regionem depopulari ac pervastare*; ac tandem *sævis ruinis affligere atque obterere*, prout ut *vas excussum projicitur atque conteritur.*

Altera ejusdem locutionis facies.

XXV. Sed aliam etiam multo pulcherrimam figuram Arabum divitiæ suppeditant. Horum non infrequens verbum est. صفر وطبه *Evacuatus est uter ejus*:

*ejus:* de eo qui *mortem occumbit*, ſive *naturæ debitam*, ſive potiſſimum *violentam*, & *hoſtili manu oblatam.* Doceat hoc *Phiruzabadius* in *Camus.* صفرت وطابه مات او قتل *Evacuati ſunt utres ejus. Mortuus eſt. Aut occiſus eſt.* Lucem addat Scholiaſtes *Hurirai* ad diſſ. 2. قال ابو البقا يكني بالوطب عن الجسم لانه وعاء الروح *Auctor eſt Abulbeka, utrem figuram ſuſtinere corporis, quod animæ ſit vas & receptaculum.* Exemplum habe ex *Hamaſa*, ubi *Taabbeta Sherran* inclytus ille Arabum Heros, extremum quod ſubierat diſcrimen ita tradit

قد صفر لهم وطابي ويومي ضيق الجحر معور

*Inibi erat ut uter ipſis meus evacuaretur; fuitque*
*Mihi dies peranguſtus & cladi patens.*

Ubi *Tebrizi.* يريد بالوطاب جسمه اي كاد تفارقه الروح *per utrem corpus intelligit, dicitque ſe pœne animam exhalaſſe.* Laudat etiam hoc veteris Poëtæ

ولو ادركته صفر الوطاب

*Quod ſi eum aſſecutus fuero, exinanietur uter.*

Id eſt, *obtruncabitur, animamque per vulnera efflabit.* Mirifice hoc arridet. Tantam fore victorum importunitatem immanitatemque oſtendit Propheta, ut omnibus exemplis vexatos expilatosque, atque ad medullam uſque exſuctos Moabitas, per ludum tandem jocumque dira nece mactatum iri, non aliter quam epotas lagunculas, qui vino permaduere, manibus excuſſas affligunt, proculcant, obteruntque. Conferas velim Pſ. 2: 9. Jer. 13: 12. 13. 14. & Thren. 4: 2.

# CAPUT QUARTUM.

*Oblitterata radix* פצץ *revocatur. Huic propriam fuisse notionem, quam verbo* נפץ *dederant: Arabum auctoritas profertur. Radicis etiam* פוץ *vera indoles panditur. Multa inde loca illustrantur.*

## I.

Res Hebræa deperdita radice augetur.

Verbo נפץ/ addicentibus auspiciis, male additam detraxi significationem. Eam fert animus suas in sedes, unde diu exulavit, reducere; reliquiasque Linguæ Hebrææ levicula accessione augere; ut ita quæ de נפץ disputavi, confirmatiora reddantur, gradumque facilius obtinere possint.

Ea פצץ est: veraque ejus natura.

II. De radice mihi sermo est פצץ. Hanc Rabbini ex Hebrææ linguæ finibus ejectam, sub פוץ in ordinem coëgerunt; eaque re non leves turbas in binis hisce radicibus edidere. Nos ductu auspicioque Arabum, quæ illi miscuerunt, secernemus, & plurima confusione rem Hebræam liberabimus. His si qua fides, si qua cum Hebræa lingua societas, non dubitabimus verbum antiquitus floruisse פצץ/. cujus indolem *Gjeuharius* ita pandit. الفض
الكسر بالتفرقة وفضضت ختم الكتاب وفي الحديث لا يفضض الله
فاك والمفضة ما يفض به المدر وفضاض الشي ما تفرق منه عند
كسرك اياه والنفض الشي انكسر وفضضت القوم فانفضوا اي فرقتهم
فتفرقوا وكل شي تفرق فهو فضض وفي الحديث انت فضض من
لعنة الله يعني ما انفض من نطفة الرجل وتردد في صلبه والفاضة
الداهية وتفضض الشي تفرق Hoc est. פצץ *fractionem dicit cum dissipatione.* פצצת חתם אל כתאב *tabularum sigillum diffregi: & in Traditione.* לא יפצץ אלה פיך *ne frangat Deus os tuum.* מפצה *instrumentum glebis diffringendis disjiciendisque: &* פצאץ *quicquid dissipatur quum rem perfringis: in sept. conjug. diffringi; & de populo, disjici ac dissipari, ut in prima, active eodem usu. Iterum* פצץ *est particula omnis diffracta alicunde. Quod vero in Traditione fertur dictum, Tu particula es ex Dei maledictione: eo intelligitur quod ex spermate quasi diffractum, intra viri lumbos versatur.* פאצה *autem infortunium est,* quasi *calamitas frangens omnia dissipansque. In 4. etiam conjug. separari, divelli.* Usum primo loco laudatum percipias etiam in hoc *Hariræi* diss. 26. وتاقت نفسي
الي ان افض ختم سره وابطن داعية يسره *Et cupido incessebat, sigillum secreti*

*creti ejus diffringere, causamque facilitatis ejus ac munificentiæ introspicere.* Ex Traditione autem quod laudat verbum *Gjeuhari*, id vero tale esse videtur, ut solennis formulæ instar habeat, qua dicunt, *Frangat Deus os tuum*, quum aliquem fractum abjectumque ac omnibus modis perditum optant. *Dentes confringere* hoc sensu in sacris cognitum est, eosdem etiam in locutione hac intendunt Arabes, auctores *Tebrizi* ad *Ḥamasa*, & Scholiaste *Hariræi*; & *os confringere* tantundem est atque *dentes comminuere.* Verum ea nunc diverticula sequi non lubet.

Loca ubi radix hæc comparet.

III. Hoc primo oculorum conjectu agnoscet verbum, qui tria hæc loca introspiciet. Jer. 23: 29. כפטיש יפצץ סלע Habac. 3: 6. ויתפצצו הררי עד. & Job. 16: 12. אחז בערפי ויפצפצני Hæc exempla propaginem ducere a radice פצץ/ non vero ut Rabbinis visum est a פוץ/ præter ea quæ jam produximus, adfirmabit etiam *Camusi* auctor, docens vocabulum فضاض speciali usu frequentari in *petris disjectis, diffractisque montium saxis.*

Verbi פוץ indoles ex Arabibus declaratur.

IV. Age vero verbi etiam פוץ interiores sensus aperiamus, quodque a Rabbinis hic turbatum est, sanemus. Illi *dissipandi* significationem verbo addixere: sed si ad Arabum nos auctoritatem conferamus, alia dilucescet indoles. *Gjeubari* وفاض الماء اي كثر حتي سال علي ضفة الوادي وارض ذات فيوض اذا كانت فيها مياه تفيض وفاض صدره بالسر اي باح به ونهر فياض اي كثير الماء ورجل فياض اي وهاب جواد ويقال افاض اناه اي املاه حتي فاض وافاض دموعه وافاض الماء وغيره اي افرغه Hoc est. פוץ *ponitur in aqua, quæ extra ripas exundat. & terra prædita* פיוץ / *ea vocatur, ex qua uberes latices dimanant. Dicitur etiam, abundavit pectus ejus secreto, quum illud effert: & vir* פיאץ/ *est liberalis, largus, munificus. In 4. conj. vasi conjunctum, est implevit illud adeo ut exuberet. & cum lacrymis, est ubertim flere: & cum aqua aliisve rebus est effundere.* Largus ex uberi hoc fonte redundabit fructus, perque multa Scripturæ loca ingenti cum utilitate se diffundet.

Unde Zachariæ lux accedit.

V. Et primo quidem luce hac perfruetur *Zacharias* Cap. 1: 17. עוד תפוצנה ערי מטוב *Exuberabunt adhuc civitates meæ bonis.* Haud paulo, puto, concinnius hoc, quam aliorum *dissipari*, vel *huc illuc spargi*, vel quod Nostri adoptarunt *conspergi*, sine tamen idonea probatione. protritus hic verbi ad Arabes usus. فيض *Magna quædam & abundans bonorum copia.* فاض *Bonis diffluit & redundavit.* ذو فيوض *opibus ac divitiis circumfluens atque abundans*, quæque alia id genus ex scaturigine hac, prono cursu, in elegantiorem hunc sensum dimanarunt.

Et in libr. Sam. metaphora illustratur.

VI. Hoc etiam lumen ad 2 Sam. 18: 8. insinuabit, pulcherrimamque ibi deteget tralationem, ותהי המלחמה נפוצת על פני כל הארץ *prælium per universam terram efferbuerat.* Ducta est figura a fluvio, qui extra alveum

erum-

erumpit, atque æstuabundus omnia ruit sternitque. *præliorum gurgites vorticesque* percelebrantur in Oriente. Et *copias* etiam *hostiles*, *cum ingruente aquarum mole* comparant. Omnes denique *angustias* & *calamitates* symbolo exprimunt *aquarum:* quod quanto opere Sacris quoque Scriptoribus frequentatum sit, neminem fallere potest.

*Jobi* etiam locus lumine hoc perfunditur.

VII. Ad *Jobum* quoque se notionis hujus porriget opportunitas, nubeculamque abstergebit, qua sententiæ decus insigne delerunt Interpretes. Cap. 40: 6. הפץ עברות אפך Hic primo solemnem illum errorem errant, quem superius jugulavi, qua אף *iram*, *furorem* edunt. Deinde הפץ *sparge*, *dissipa* efferunt. *Sparge excandescentias furoris tui.* Si sensum tantum quæris, hic acquiescas licet: sin te Hebraismus delectat, & nativum linguæ colorem adspexisse volupe est, ita vertas. *Exundare fac æstus nasi tui.* Irarum fluctus, qui ex corde in nasum consurrexere, fac erumpant effervescantque. עברה *tumorem* dicit *æstumque iræ*, a עבר quod in fluvio teritur quum *intumescit*, *altiusque se effert.* unde הפץ significationem, quam revoco, continuisse, summa se clari ate prodit.

In Genesi translatio elegantior.

VIII. Ni idiorem etiam faciem sumet Gen. 10: 18. נפצו משפחות הכנעני *Exundarunt familiæ Canaänis.* Ut aquæ scilicet, quarum magnitudo non alveos jam, non ripas ultra audit; sic familiæ illæ suis se sedibus extulerunt, novasque regiones inundarunt & opplerunt. Gemino plane in usu verbum hoc posuit Salom. Prov. 5: 16. יפוצו מעינתיך חוצה *foras fontes tui exuberabunt.* hoc est. proles tua largo se flumine diffundet. Ubi פוץ *fonti* attributum, vel maxime fidem Arabum adfirmat, argumentoque est fortem fidelemque eos rei Hebraicæ operam navare, in verborum significationibus finiendis, ac propria in sede locandis.

Alius adhuc verbi usus.

IX. Defuncti nondum sumus, aliaque illustranda superant. פוצו בעם locutio est subobscurior 1 Sam. 14: 34. hujus rationem recludat Scholiastes *Hariræi* ad diss. 13. افضنا اي اندفعنا وافاض الناس من عرفات اي دفعوا وجروا كجري السيل وافاضوا في الحديث اندفعوا فيه كذا في الصحاح. *Verbum* פוץ *in* 4. *conj. valet*, *cum impetu latus est*, & *effudit se in cursum. Ut in Alcor*, *effundunt se homines ex Arafat; hoc est ruunt curruntque fluminis instar* & *sic. effundunt se in sermonem. Ita in Gjeuhario Lexica.* Quod ex Alcor. citatur, in *surat.* extat 2. *vers.* 193. فاذا افضتم من عرفات فاذكروا الله عند المشعر الحرام *Quumque ex Arafat magno impetu vos effundetis, celebrate Deum ad Sacrum templum.* Sic vers. 194. ثم افيضوا من حيث افاض الناس *Tum citato cursu effundite vos, unde ceteri se effundunt.* Apparet hinc פצו בעם esse posse, *citato cursu permittite vos*, *effunditeque:* quam in mentem ceterorum etiam interpretum versio exibat, Sed tenet me suspicio, aliud quid in sinu suo gerere locum hunc. Scilicet פוץ etiam Arabibus dicitur, qui aliquid *vulgat* & *effert:* & quod *in vulgus emanavit* atque

*ad*

*ad aures pervenit* omnium vocant مستفاض به. Hoc ſi ſequamur, ſenſus ſe ſuggeret haud pœnitendus. *Exeat a vobis hoc, atque ad univerſum populum dimanet.* At ne dolo dicam, haud æque ridet poſterius hoc; & vix ſpongiam ut evaderet, impetrare potuit. melioribus donent Eruditi. Notentur interim ex priori, quem laudavi, uſu 1 Sam. 13: 8. & 1 Reg. 22: 17. aliaque nonnulla.

X. At non intra hos tantum fines, innoxio fere modo, fluit verbum hoc, ſed vehementiorem etiam ſibi contraxit poteſtatem, in maloque frequentari cœptum eſt. ita fluvii, quamvis clementi ab ortu decurrant, ſenſim tamen ſeſe incitant, celereſque vortices volvunt. valet quippe פוץ non parum ſæpe *dilabi, divagari* extra ſedes ſuas habetque noxam, errorem, interitum denique aliquando conjunctum. Num. 10: 35. יפוצו איביך *dilabantur inimici tui, & fugiant a facie tua.* metaphora tracta eſt ab *aquis diffluentibus;* quo ex fonte etiam manaſſe puto Latinorum *dilabi*, quod plane eodem uſu venire ſolet. Alia ad hanc rationem bene multa paſſim ſe offerunt. Zach. 13: 7. Eſech. 34: 6. ſimiliaque quæ non exſcribo. Unum non teneo, quo minus in medium dem, Jeſai. 24: 1. *Ecce Dominus evacuat terram* (*lagenæ* inſtar, uti alias ad בקק docebo.) *alliſamque capite ſiſtit*, והפיץ ישביה. En tibi *aquas dilabentes.* Non me fugiunt Prov. 25: 18. & Nah. 2: 2. ubi מפיץ aliud continent. Sed illud vel ad פצץ pertinet, vel ſaltem ſignificationem inde mutuo ſumſit, quod in vicinis radicibus nonnunquam uſu venit. Latius etiam manaſſe radicis vim.

# CAPUT QUINTUM.

*Explicitis duobus e Pſalmis locis, & reſtituta radici* פוץ *poteſtate; acceditur ad verbum* המם *cujus indoles in alto vetuſtatis ſepulta, miris hallucinationibus infuſcata eſt. Vera ejus natura eruitur,* in tabe *ſita. Variæ tralationes hinc ductæ, quibus Arabum lingua circumfluit,* Tabes nimborum *apud Lucr. quid. Reſiduæ in Sacris Metaphoræ aperiuntur, & aliquot locis gravis & illuſtris figura ac lumen additur orationis.*

## I.

Detexta ſuperioris capitis tela, obtulit ſe locus unus & item alter in Pſalmis, qui filum redordiri jubent, erroremque diſcutere, quem objicere ſolet verbi alicujus minus dextre inſpecta editaque poteſtas. Primus eſt Pſalm. 18: 15. וישלח חציו ויפיצם וברקים רב ויהמם. Hæc efferri video. *Et emiſit,* Nova explicatio Pſalm. 18: 15.

*misit tela sua, ac dissipavit eos: fulminaque jaculatus est, & conquassavit eos.* Intelligunt autem omnes sub pronomine *hostes*, quorum constipatos globos fœda strage edita discusserit Deus, & telis trisulcis fulminibusque ambusserit.

II. Verum nulla *hostium* in præcedenti oratione vola, nullum vestigium. In scenam obiter prodierant vers. 4. at verum non est, per decem retro saltum dare versus, tamque immanem admittere hiatum. Hunc tamen silicem multorum concoquere potuit stomachus. Molliit rem, & aliquanto plausibiliora prodidit *Clarius*, qui ita commentatur. *Hostes relativo designat, cum tamen nomen eorum non præmiserit, quod circa quæ animi magno affectu occupantur, putant ea neminem latere, in quibus ipsi sunt toti.* Audio; nec plane nihil est. Colorem tamen facile ipsa veritas diluet, angustiisque his nos explicabit.

III. Scilicet affixa illa pronomina respiciunt *Cœlos*, qui proxime antecesserunt; exhibentque sensum luculentum, gravem, altoque, quem induit Psalmographus, cothurno respondentem. Terroris enim plenissimum excitavit theatrum, induxitque atram tempestatem, sine modo & modestia furentem desævientemque, ita ut terra, mare, Cœlum misceantur, imbribusque effusis Cœlestis machina ruere videatur. Hanc scenam ita tragice magnificeque persequitur. *Intonuit in Cœlis Deus, Altissimusque murmur edidit; grandine commixta, & crebro igne micante. Et contorsit tela sua*, corusca illa & trisulca, *& fecit exundare atque effervescere eos*, Cœlos; *fulmina vibravit, eosque colliquefecit.* Sic reddo יהמם/ quod statim idoneis præsidiis firmabo. Nunc propositum urgendum est. Ad quod tamen vincendum verbis haud opus est: nihil enim cum tonitribus fulminibusque conjunctius, quam cœlestium vis aquarum, quæ hic tanto æstu præcipites sese effundunt, ut Cœlum ipsum quasi colliquescere & tabe nimborum dilabi videatur. Hæc nisi teneatur interpretatio nusquam in amplissima hac irati Cœli, spurcissimæque tempestatis descriptione, imbres apparebunt, quod quam longe a recta ratione sejunctum sit, omnibus palam est. פרץ autem in *nubibus*, *Cœloque* poni *largis imbribus descendente*, multo est celebratissimum apud Arabas; quod probare nihil attinet, quum id ex verbi natura sponte fluat.

Propter viam ejusdem Psalmi vers. 13. lux additur.

IV. Constituta sententia loci hujus, lubet, data ansa, figuram illustrare, quæ in vers. 13. sedem tenet, cujus rationem minus feliciter vulgo expediunt. מנגה נגדו עברו עביו *A fulgure coram ipso transeunt nubes ejus.* At quo sensu *transire* dicuntur *nubes*? sententiarum fluctus sunt & divergia. Sunt qui esse putent, *Celeriter ferri, verrique* per cœli faciem. Est qui καραφράζει. *præ fulgore micantium fulgurum disruptæ nubes, huc illuc distrahuntur.* Alii exponunt *extenuari, discuti* atque *ita transire. Coccejus* sequentibus adnectit sensu haud pœnitendo. *Nubes ejus perrumpebant grando & prunæ ignis.* Vi grandinis & ignium micantium nubes displodebantur. Obstat tamen vers. sequens, ex quo ברד וגחלי אש sejunctim capienda esse liquet: eaque verba semel iterumque abruptius interseri & velut intorqueri ad oculos animosque horrore per-

perfundendos. Ego in verbo עבר metaphoram relucere video splendidissimam, ductam *a fluvio intumescente, altiusque se efferente*, atque *ripas transcendere meditante.* Hunc enim usum verbum *transire* sæpiuscule induere, in literis nostris volutato ignotum esse nequit, & superius etiam Cap. IV. par. VI. a me declaratum est. Ut autem istic loci in medium dabam phrasin נפץ עברות אפך *exundare fac æstum nasi tui*, fluctusque irarum in nasum consurgentes fac erumpant: sic etiam atque etiam animum velim adverti, עבר & הפיץ hic quoque conjuncta se offerre, quorum prius dicit *æstum illum tumoremque quo se fluctus attollant supra ripas:* posterius *diluviem longe lateque se diffundentem.* Gravissima hinc & dignitatis plenissima effulget figura. *A corusco ejus fulgure, nubes ejus intumuere, atque æstu correptæ efferbuere.* Gravidas expingit nubes & ingenti aquarum pondere ruinam minitantes; quas deinceps vers. 14, 15. cum tonitruum fragore, fulminumque jactibus displosas exoneratasque inducit.

V. Simillimus est & plane geminus Psalm. 144: 6. locus, quem paucis expediemus. *Fulmina fulmen, eosque,* Cœlos vers. præc. atris nubibus subtextos, *æstu largo exundare fac: quate tela tua, & liquantur atque in tabem dentur jube.* Sic edo, utrumque pronomen in תפיצם & תהמם ad *Cœlos* referens; quam legem contentio cum Psalm. 18. imponere videtur, sensu sane grandi & uberi. Vehemens tamen me suspicio incessit, postremum illud תהמם *liquefacies eos*, ad *montes* pertinere, quorum proxime injecta mentio, quos Cœli ruina & vasto impetu aquarum desuper ingruentium *dissolvendos, in tabemque dandos* esse dicat.

VI. Sed edendum jam est, quo ductus initio, quove innixus fundamento, verbo המם invisitatam inauditamque adhuc addiderim potestatem: renovandaque deleta, & oblitterata radicis indoles, ut lucem suam per bene multa spargat loca, suavique ea ornet figura. Hic vero non novis me duci consiliis, aut nimio mihi opere indulgere, sed auctorem ducemque sequi rationem, varietas declarabit & inconstantia interpretum, qua circa radicis hujus vim definiendam fluctuant. Simulque iis rationum momentis, artisque Criticæ præsidiis operam causamque nostram permuniemus, quæ facile nobis non iniquissimorum devinciant assensum, locumque oppressæ & obscuratæ faciant veritati. Acceditur ad radicem המם.

VII. Non omnem tamen interpretibus detraxerim verbi hujus cognitionem: sensum enim usumque exteriorem satis feliciter indagarunt; sed de interiori mihi nunc res est ingenio, eaque potestate, quam prima insevit origo, propria & extra metaphoram considerata. Hic nihil certi exploratique se tenere produnt LXX. יהם enim Exod. 14: 24. συνετάραξε dant, quo vocabulo etiam Ps. 18: 15. & 144: 6. utuntur. At Deut. 2: 15. להמם efferunt ἐξαναλῶσαι αὐτοὺς; & Est. 9: 24. ἀφανίσαι. Aliter iterum Exod. 23: 27. המותי ἐκστήσω & sic Jud. 4: 15. Jos. 10: 10. & 2 Chron. 15: 6. quæ utcumque veritatem verbi adumbrant. Pessime vero Jerem. 51: 34. המני ἐμερίσατο με. Et tandem 1 Sam. 7: 10. ויהמם καὶ συνεχύθησαν. quod etiam errore non vacat, Varietas & inconstantia τῶν LXX. in ejus notione ponenda.



cat,

cat, quum in Hebræo activum extet. Quis ex tam multiplici errore veritatem in tranquillo collocet? Aut quis non videt fieri non posse ut ex tanta jactatione genuina indoles patescat & emergat?

Vulgati haud minor fluctuatio.

VIII. Fluctuationem hanc, trepidationemque augebit *Vulgatus*, si Veteribus in verborum notione vestiganda, & quasi in cubili deprehendenda, utare magistris. Exod. 14: 24. enim *interficere* vertit, serie orationis invita & reluctante. Exod. 23: 27. *occidere* nihilo felicius, & contra loci sententiam. Iterum *occidere* Est. 9: 14. At Jud. 4: 15. emollita potestate, *perterrere*. & Jos. 10: 10. *conturbare* quod retinuit 2 Chron. 15: 6. & Psalm. 18: 15. & 144: 6. *Exterrere* iterum 1 Sam. 7: 10. Semel *devorare* Jer. 51: 34. אכלני הממני *Comedit me, devoravit me*, quæ mera est hallucinatio. Denique *vexare* reddidit Esai. 28: 28. *Vexabit cum rota plaustri*, quo in loco egregie turbarunt LXX. & nihil sani habent.

A reliquis Veteribus nihilo plus ferri præsidii.

IX. Ulteriori Veterum examine supersedeo; quum enim Chaldæi libertate utantur paraphraseos, non est quod ab his multum lucis circa notionum veram propriamque sedem expectemus: quumque ceteri τοῖς LXX. fere sequantur, frustra in iis excutiendis tempus absumerem, quum cum Alexandrinis stent cadantque.

Recentiorum quoque vagus error.

X. Missis qui tantam objiciunt frustrationem, Recentiorum circumspiciamus opem, num forte errorem finire, certamque sedem capere possimus. At novi hic nos involvunt versantque fluctus; æque enim atque Veteres luxuriantur in aggerandis coacervandisque significationibus; quasi non lucem & divitias ostentando, tenebras prodant & inopiam solidæ fundatæque cognitionis. *Buxtorfius* tria hæc radici nostræ subjungit, *profligare*, *quassare*, & *conterere*. Aliud tamen, quamvis vehementer affinia sint, in origine est *fligo*, aliud *quatio*, aliud *tero*. Proinde ut fieri potest ut in tralationem migrantia, in eundem conspirent locum, ita proprias etiam sibi induunt metaphoras, ad quas cognata illa se porrigere nequeunt. Non enim ut *conterere* dicis *diem*, *vitam*, *studium*, ita etiam *quassare* dixeris aut *profligare* simili sensu: nec ut *profligare bellum*, *templum*, *opus* eleganter posueris, in hisce omnibus rebus pœne ad exitum perductis, & tantum non ultimam manum passis: idem cum ceteris verbis expresseris. Non minus largus est *Avenarius*, qui hæc liberali manu profundit. *Tumultuando deturbare*, *impetu quodam consternare*, *concitareque tumultum magnum*. Haud paulo prudentius circumspectiusque *Coccejus*, qui uno in *agitandi* vocabulo mentem fixit, quamvis tectorio veteri deleto, novum minus feliciter inducat, quum illud longe longeque infra vim subsidat radicis. *Forsterus* itidem unum tenuit *turbare*, vehementiam verbi nervumque etiam neutiquam attingens. Rabbinorum oracula si consulamus, forte dubia & ancipiti nos dimittent: tradunt enim חמם possidere לשון מהומה eandem potestatem quam radix habet הום; Ubi vero quid הום contineat requisiveris, nil præter לשון מהומה auferes, mirifico acumine idem per idem declarantes: quasi quis *Vexandi* indolem evoluturus, verbo *Vexationem* inesse magno edat hiatu.

XI. At-

**XI.** Atque hæc quidem probatiſſima tritiſſimaque præferunt Lexica, quod ſi per poſteriorum temporum verſiones ire vellem, eaque colligere & conſtruere ſignificata, quæ in iis noſtræ aſſignantur radici, major longe excreſceret acervus. Neque tamen id vehementer vitio verto interpretibus, in radice cujus propria & ab ortu inſita vis plane extincta eſt, & vetuſtate ſepulta, atque ad cujus primam originem nulla mortalis acies explorato penetrare poſſit, niſi veſtigiis & luce gaudeat Veterum monumentorum: ſed tantum requirere hac in parte poſſe videor vel judicium ſagacitatemque, vel voluntatem ſimplicitatemque eorum, qui Lexica condiderunt; quod aut non perſpexerint, aut monere neglexerint, in primæva indole perveſtiganda extrahendaque, liquidi nihil dilucidique ipſum Sacrum fontem ſuppeditare, & quod in omnibus, quæ ſuperſunt, exemplis hujus verbi metaphorica dominetur ratio, & ne unius quidem loci relictum ſit veſtigium, quo proprietatem verbi ſubodorari, & nativa in ſede indagare liceat: adeoque neceſſe eſſe, ut vel judicium circa verbi proprietatem ſuſtineatur, vel conſectandis rivis a matre Hebræa profectis nos demus, num forte deliteſcens inde veritas in lucem revocari poſſit. Qui tamen hac in parte excuſari merentur.

XII. Hanc generoſiſſimam ſimplicitatem ingenuitatemque ſi induere potuiſſent Rabbini, noſtrique omnes unanimi conſenſu exercuiſſent, refloruiſſet jam dudum res Hebræa, diuque diſcuſſæ fuiſſent illæ tenebræ, quæ nunc bonæ magnæque parti linguæ adhuc incubant, præſertim circa primitivum ingenium. Inflammato enim ſtudio rapti fuiſſent multi ſacræ doctrinæ amantiſſimi, ad adyta ea inſinuanda, monumentaque antiquitatis excutienda, unde haud vana affulgebat ſpes, afflictas & exulceratas partes & membra Hebraïſmi ſanari, & in integrum reſtitui poſſe. Nunc vulnera occultante medico, vel verius minus dextre inſpiciente & pertentante, colorem inſuper quendam adſpergente ſanitatis, plurimorum retardatus eſt impetus, ſufflaminata induſtria, & ardor animi reſtinctus, vel potius alioverſum traductus: dum interim errores altius altiusque inſederunt atque irroboraverunt, tantasque forte egerunt radices, ut moveri amplius ac convelli non poſſint. Niſi quod ſimplicioribus & magis ingenuis eſſe licuiſſet.

XIII. Sed jam tandem quietam ſtationem ex tanta jactatione invehamur, & ubi ceteri libere huc illuc per ubertatem Linguæ Latinæ vagabantur, certis ſuisque terminis verbum circumſcribamus. Phari vicem præbent Arabes & tutum monſtrant curſum. His auctoribus هم propriam ſedem occupat *in eo qui quid liquefacit vi ignis & ad tabem redigit:* quando enim *aqua affuſa* aliquid *maceramus* & *in liquorem damus*, مس potius adhibemus ſive מסס/ quamvis hæ leges, ut fit, in communi ſermone ſæpe refigantur, verbaque pro arbitratu permiſceantur. Affluentiſſimas autem Arabum copias opesque dicendi cum hoc verbo, ex *Camuſo* recludemus: quæque ibi confuſius & quaſi per ſaturam congeſta ſunt, juſtum in ordinem redigemus. Verbi vera natura eruitur & ſtabilitur.

XIV. Principem locum tenet. هم الشحم اي اذاب *Adipem* המס *id eſt liquefecit.* Et انهم الشحم *Liquefactus eſt adeps*, in paſſ. Cum quo conſen- Elegantior verbi uſus in *nive tabida*.

tit Scholiastes *Hariri* تقول في الاصل همند النار اذا اذابته *primario & in origine verbum* המם *in igne ponitur cum aliquid colliquefacit.* Habet non raro *tabem* conjunctam, quam vim *liqui* & *liquescere* etiam sumunt. انهم الهاموم *contabuit gibbus cameli:* & ipse ille *gibbus tabe affectus* هاموم audit האמום / nec non همام המאם *Homâm.* Dicitur etiam هاموم وهمام الثلج. האמום והמאם אלשלג *Hamoum & Homâm nivis; de liquescentis nivis tabe:* & همت الشمس الثلج وانهم *In tabem dedit sol nivem, & extabuit.* Hebræi Veteres dixissent השמש המם השלג ויהם. Latini quoque *tabem* in *nive* concelebrarunt, quomodo *fluentem tabem liquescentis nivis* dixit Liv. & *in tabida nive volutari.* Et *tabescere* Seneca. *Congestæ seculis tabuere nives:* nec non *Cicero* in *glacie. Aquilonibus durescit humor, idemque vicissim molliter tepefactus, tabescit calore.* Et qui minime hic prætermittendus est copiosissimus & elegantissimus *Lucretius* L. 6.

*Albas decedere ningues*
*Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.*

Abstrusior ejusdem verbi metaphora in *pluvia.*

XV. Ab hoc fonte longe lateque sese explicuit & diffudit per varias figuras & tralationes, quas persequi non vacantis fuerit operæ. Origini proximum est quod ferunt سحابة هموم *nubes* חמום *pluviam effundens, & tabe quadam quasi diffluens & liquescens.* Rationem metaphoræ mirifice illustrat *Lucret.* L. 6.

*Præterea cum rarescunt quoque nubila ventis,*
*Aut dissolvuntur solis super icta calore:*
*Mittunt humorem pluvium, stillantque quasi igni*
*Cera super calido tabescens multa liquescat.*

Notari autem velim, de clementiori pluvia suavissimam hanc similitudinem adhibuisse poëtam: subtexit enim mox.

*Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque*
*Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.*

Pulcre conspirant Arabes; quibus الهميم & الهمية אלהמים & אלהמימה est *pluvia tenuior & lenibus guttis destillans.* In quam mentem etiam accipio *tabem nimborum*, quam mirificus artifex fabricavit *Lucretius* L. 1. cujus venustatem floremque quum infeliciter obtriverit *Gifanius*, data ansa, splendori suo restituamus. Ita canit.

*Et nisi tempestas indulget tempore fausto*
*Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant;*
*Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:*
*Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.*

Ubi

Ubi per *tabem nimborum* intelligit *pluvium humorem*, quem nimbi, alii alios pellentes & protelo agentes, adſpergunt adfunduntque, tanta copia, ut rami nutent & graventur: ut eo, tanquam alimento ſuccoque, nutriantur arbores & magis magisque ſuccreſcant. A qua poëtæ mente toto cœlo aberravit Vir Doctus, quum *tabem nimborum*, *nimbos noxios & peſtiferos* interpretatus eſt. Sed ad Arabes revertor. Conſimili modo التهميم infinitivus conjugationis ſecundæ, uſurpatur *de pluvia ſenſim ſtillante & tenuibus guttis*. Proprie eam dicit actionem, qua Deus *nubes inſtar ceræ diſſolvit & quaſi liquefacit*, ſuperne calore & vi ſolis ictas. Nec longe abit من البير هموم חמום *In puteo* באר *poſitum*, quod valet, *largo humore affluentem & quaſi liqueſcentem*.

XVI. Hinc alia, ut fieri aſſolet, iterum effloruit translatio, per ſane venuſta. هم اللبن id eſt حلب vel مري *mulſit; ſtrictis uberibus lac expreſſit & eliquavit*. Uſum e veterum monumentis prodidit *Phiruzabadius:* originem, in qua pandenda ipſi ſæpe Arabes cæcutiunt, non attigit. Ego a *nubibus* ad *ubera*, atque a *pluvia* ad *lac* gradum eſſe factum pro certo atque explorato habeo. Et ſic viciſſim bina hæc *mulgendi* verba حلب & مري in *pluvia* etiam locum inveniunt, vel potius in *ventis*, qui *pluvium humorem* quaſi *exprimunt & emulgent:* quin etiam poëtæ calori quo feruntur, vel furori verius ſe permittentes, *nubes pluvia onuſtas*, *camelis* aſſimilant *fœtis & partui vicinis*, aut etiam *lacte diſtentis* quibus *ubera exonerare* neceſſe habeant venti. Ex multis unum alterumve ſufficiet. In Diw. Hudeil *Abu Tzachr*.

Unde nova iterum procuſa tralatio in *mulgendo*.

تجون مناتيج الغمام وتمتري
مطافيل لم ينذب بها صر حالب ✻

*Agunt*, venti, *fœtas nubium*, *mulgentque*
*Comitatas pullis*, nubeculis, *neque ubera adducta lædunt nodo*.

Alio in loco idem de nube

مسربة ضجوج لها مدر وحالب

*Admiſſarium paſſa, & clamorem edens quum mulgetur, quam venti verſant mulgentque*.

Radix etiam مري quæ hic adhibetur, utrumque uſum amplectitur: Valet enim *radiatim lac emiſit* camelus, & *pluviam* cœlum. *Ita Golius*. Et مدرار apud eundem *lacte affluens* camelus, & *copioſe pluviam fundens Cœlum*. Hæc propterea uberius executus ſum, quod radios ſuos per Sacras etiam Scripturas diffundere poſſint, quemadmodum in ſequentibus oſtendemus.

XVII.

Alia adhuc usurpandi ratio.

XVII. Cum usu tamen Biblico magis conjuncta est metaphora, qua ad *corpus animumve* traductum verbum, est *senio morbove conficere*, vel *ægritudine*, *mœrore*, *metu*, *consternatione aliisve perturbationibus tabificis*, *animum exedere* & *consumere*. Ita dicunt. همه المرض *colliquefecit eum morbus*, & *tabida macie consumsit*. Parili tralatione Græci suum τήκω ditarunt, & συντήκω aliaque composita, notique sunt Medicorum filiis συντηκτικοὶ πυρετοί. Et Latinis *tabes* in morbis celebrata, & *morbo tabescere* tam proclive est & obvium, ut probationem aspernetur. Vicino usu ponitur in *senio corpus conficiente*, & præcise هم passive, *senio contabuit*, ut & in sept. conjug. انهم. Unde adjectivum هم *decrepitus*, *ac senio fessus*; absolute usurpari solitum, & adjuncto etiam شيخ *sene*. Hariri diss. 7. شيخ هم *senex tabidus*: Ubi Scholiastes الهم الرقيق النحيف من همنه النار اذا اذابته הם *tenuis est* & *macilentus*, *ab eo quod radicem* המם *celebramus in igne liquefaciente*. Turpiter nimis se dat alius Scholiastes in bellulo hocce الهم الكبير الذي يهم به من رآه הם *magno natu est*, *quod qui eum videant*, *cura ejus ac reverentia ducantur*. Diceres homini pro naso cornu stetisse. Concinunt iterum Græci & Latini, atque *in senio confectis* Τήκω & *tabesco* frequentissimo permittunt usu. *Corpus animumque* amplecti videtur המם هم quum *in amore* ponitur, misero perditoque *tabem immittente*; Ἔρως enim Τακερὸς est, ut ait festivissimus *Anacreon*, & nequam ille puellus, ubi pestiferas faces insani amoris subdidit, efficit ut totus *lacrimis exstillet* amatorculus, & *misellum corculum guttatim contabescat*. Eodem sensu de omnibus rebus frequentatur, quæ *atrociores* immittunt *curas*, & *tabificas*, quibus tum *animus* tum *corpus exedatur*. اهمه & همه الامر in prima ac quarta conjugatione המם & אהם *Tabefecit eum* res, & *mœrore absumsit*. In septima & octava conjug. انهم & اهتم *Tabificis curis excruciatus fuit* & *quasi delicuit*. Et cum participio 4. conj. امر مهم *res* ψυχοτακής. Substantivum itidem הם هم *tabes*; dein *cura*, *sollicitudo*, *mœror*, *metus*; verbo, *omnes tabificæ mentis perturbationes*, *quæ mentem lacerantes tabem inferunt* & *cruciatum*, uti penes Cicer. est in 4. Tusc. cujus illustri hoc loco defungar, putidiusculum enim foret, Græciæ Latiique conspirationem in re clara adferre, & soli faculam accendere.

Mollissima denique potestas.

XVIII. Ut autem in omnibus linguis usu venit, ut vehementia verborum sæpe numero imminuatur & emolliatur, ita هم etiam in mitiorem sensum se explicare cœpit, hæsitque sæpe in *cogitatione* & *meditatione*. Originem tamen si respiciamus, est, *solicito* quid *animo versare volutareque*, *tantaque cum cura ut quasi rei intabescas*. Similis plane sors fuit vocabuli *curare*: nam *cura* auctore *Festo* dicta est, quasi *coreda*, quod *cor edat*, vel *quia cor urat*; ut & Græcum μελεδών dictum putatur quasi τὰ μέλη ἔδων. Ut verum tamen fatear, neutra

tra *Festi* notatio ad palatum eſt; cui etiam non reſpondent quæ ὁ πάνυ *Voſſius* in medium congeſſit in Etymologico. Mihi mentem pepulit κυρὰ ἀπὸ τῦ κείρειν quod cor *depaſcat*, *attondeat*, *exedat;* quorſum ſpectat hoc poëtæ

*At regina gravi jam dudum ſaucia cura*
*Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.*

Nec non & hoc

—— —— *Quando hæc te cura remordet.*

Adde & hoc

—— —— *Si juris materni cura remordet.*

Ut & illud comici

*Oſſa ac pellis totus eſt, ita cura macet.*

XIX. Hæc luculentius & diffuſius exequi, omnino e re eſſe duxi, ut ſcrupulos evellerem, qui inſidere debent circa conſtantiam Arabum in verbo hoc adhibendo ſi Lexica adeas, utque confuſioni mederer, qua genuinam ejus indolem, elegantiæque flores obſcurarunt ac deleverunt Lexicographi. Ita enim Golius, ita Giggejus, ita ceteri, ipſique adeo Arabes hic verſantur, ut neque pes appareat, neque caput. Sane quem non conturbet, atque ab veritate repellat radicis, qui in rudem hanc indigeſtamque inciderit molem, quam in medium conjecit *Golius*. *Verſavit apud animum. Anxit*, *ſolicitum habuit res. Impulit ad citatiorem greſſum. Liquavit* adipem. *Colliquavit*, *tabeſcere fecit* morbus, mœror. *Mulſit* lac. *Repſit*, *reptavit*. *Senio confectus eſt.* Merum Chaos & ſpiſſæ tenebræ, quæ ſignificationum originem & progreſſum involvunt miſcentque. has evolviſſe, cœcoque acervo exemiſſe, operæ erat pretium, ut quæ non parum inter ſe diſcordantes, labem imponere linguæ videri poſſent, concordi pace ligatæ, dignitatem gravitatemque ejus tueantur. Cur fuſius hæc perſecuti ſimus.

XX. Non poſſum interim non monere vitium hoc late ſerpere, ac dominari in Lexicis Arabum, linguæque interiorem cognitionem mirum in modum præpedire. Similiter enim fere inſtituunt, atque Veteres Latinorum Grammatici & literatores, ac linguæ vernaculæ proprietatem, verborumque nativam ſedem neminem fallere poſſe ſupponentes, quod inde deflexum, atque longiuſcule derivatum eſt, conquirunt, atque ad linguæ opes ac divitias oſtentandas, nullo ordine, nulla accuratione, confuſius effundunt & accumulant; unde extricare te ac certi quicquam expedire non poſſis, niſi aliunde jam verborum primitivum ingenium perſpexeris. Eccui, verbi gratia, juniorum fraudi non foret, ſi verbi *haurire* naturam ex *Nonio Marcello* ita digereret? *Haurire ſignificat implere; & avare ſumere; & defatigare. Ut* Dominans in Arabum Lexicis vitium.

 *Exul-*

*Exultantiaque baurit*
*Corda pavor pulsans.*

*Et baurire est confodere.* Virg.

*Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.*

*Et baurire, accipere, vel audire, nec non tenere.* Virg.

*Et medium sol igneus orbem*
*Hauserat.*

Magnam certe frustrationem hæc injicerent, nisi jam aliis ex fontibus, quid potestatis *baurire* contineat, teneremus. Quid si addidisset *Nonius*, quod in proclivi erat, plures, nec minoris elegantiæ, usus, atque ita versicolorem hanc telam pertexisset? *Haurire significat videre.* Virg.

*Hauriat bunc oculis ignem* —— ——

*Hauriri mergere.* Ut apud Liv. Tac. alios *aquis fluctibusve hauriri: & vertex eum hausit.* Iterum *baurire incendere est, vel consumere. Flamma eum hausit; & longi temporis opus, incendium hausit.* Denique *haurire, dilapidare est, & bona sua lancinare*, ut *haurire sua* apud Tac. & Mart. *Haurire patrias opes.* Gemina plane ratione proceditur in Lexicis Arabum, & nulla via, nulla arte critica, in cæcum construunt cumulum, quicquid ex divite linguæ vena, multa sæculorum serie, dimanavit longeque ac late propagatum est.

Detrimentum inde importatum.

XXI. Hanc ego unam omnium gravissimam esse duco causam, quod non majus adhuc ex Arabia lumen rei Hebraicæ infusum sit, quodque minus feliciter sæpe nostri hoc in labore versati sint, pro thesauro carbonem afferentes: neque feliciori mihi esse licuisset, aut scopulos, quibus obhæserunt alii, superare, atque ad clariorem cognitionem eluctari, nisi præter Lexicographorum principes *Zjauharium* & *Phiruzabadium*, faculam accendissent Veterum Poëtarum Scholiastæ & Commentatores aliquot multo nobilissimi, ex quibus significationes verborum dispensare, a primoque fonte repetitas, per varios quasi rivulos deducere, & qua ratione in hunc illumve usum devenerint, palam facere, in bona magnaque linguæ parte, didici.

*Tabefaciendi* gravissima figura aliquot locis inditur.

XXII. Hoc de radice המם posito fundamento, manum admoveamus locis, quorum vel elegantiam & nitorem, vel ipsum etiam sensum ac veritatem, ignoratio hujus originis imminuit, & labefacit. Et primo quidem propositum jam est, & in promptu, quanta vis insit & gravitas, ubi vulgo *agitare, vexare, profligare* adhibent. *contabefacere* substituas, & insigne lumen nascetur orationis, pulcherrimaque figura sacer textus ornabitur. Exod. 14:24. ויהם את מחנה מצרים ET CONTABEFECIT *exercitum Ægypti, metu, pavore & consternatione liquescere quasi fecit & consumtis viribus diffluere.* Exod. 23:

23: 27. *Terrorem meum præmittam tibi* והמתי אתכל העם ET IN TABEM DABO *omnem gentem* &c. Deut. 2: 15. aliquid peculiare continet, etiam atque etiam animadvertendum. *Manus Domini super eos erat*, להמם מקרב המחנה. Quid hic *profligare*, *quassare* aut similia? salebrosam redderent sententiam, quæ limpidissime fluet, si ita constituatur: *ad* TABEFACIENDUM *eos e medio castrorum*, *ad tabifica eos ægritudine*, *mærore*, *& plagis*, *consumendos & conficiendos*. Ut LXX. ἐξαναλῶσαι. Iterum Jos. 10: 10. ויהמם *Dominus ante faciem Israëlis*, *& gravissima eos clade stravit*. Haud putem *profligare*, quod hic radicis indolem ignorantibus se ingerebat, tam aptum visum iri quam *Contabefacere* nostrum, quod cum *fuga & clade*, *animum fractum*, *ac consternatione* divinitus immissa *solutum & diffluentem* complectitur. Eadem ratio est Jud. 4: 15. 1 Sam. 7: 10. 2 Chron. 15: 6. Est. 9: 24. quæ facile ad hæc exempla refingentur.

XXIII. Harum explicationum momentum crescet, si perpendatur, cognatam radicem מסס *liquescere*, eundem induere usum. Ut Deut. 1: 28. המסו את לבבנו *Liquefecerunt cor nostrum*. Et Jos. 5: 1. *Et liquefactum est cor eorum*, *neque quicquam spiritus iis reliquum*, *præ metu Israëlis*. Et absolute מס *liquescens*, de eo *qui mærore*, *ægritudine & tabe quadam ægroti animi exeditur*. Job. 6: 14. Alia complura non persequor. Gravissimam tantum Esaiæ figuram proferam, num forte nubeculam, quæ diu insedit, detergere possim, curasque interpretum ancipites sedare. Is atrocissimam descriptionem cladis, qua exercitus *Senacheribi* pessime periit, ita claudit Cap. 10: 17. והיה כמסס נסס Hoc vulgo editur. *Eritque ut quum liquescit vexillifer:* hoc est, futurum est ut superbus ille exercitus eo modo *metu liquescat & dissolvatur*, quo *diffluere* solent copiæ, quum *vexilla* in prælio *projiciuntur* & hostibus traduntur. Egregiam vero sententiam in clade, qua nulla dirior inflicta est, quæque centum & octoginta ac quinque mille homines una nocte absumsit. Ad hanc diritatem vereor etiam ut assurgat, quod gravissimo nuper Interpreti placuit. *Et erit*, *ut cum liquescit profugus*. Idem enim fere residet scrupulus: ne dicam נסס *profugum* reddere a נוס non satis tutum videri. *Coccejus* atrocitatem scenæ expressit. *Eritque ut tabes quod eminet*. *Omne eminens tabescet & colliquefiet*. At quid *omne eminens* excerpitur, quum potentes humilesque, duces & milites, eadem strages involverit, eadem fulmina ambusserint atque in cineres redegerint? Sub radice Arabica نشّ, quæ respondet Hebræorum נסס / eam deprehendo significationem, qua nulla opportunior cogitari potest. Nempe non tantum exponitur *extulit*, *elevavit in altum*, unde נס *vexillum*, verum etiam *crepuit imposita igni caro*, *dumque vehementius assatur*, *stricturas sparsit:* quasi dicas *emicuit*, *seque extulit inter assandum*. Hinc vehemens oritur tralatio, & orationi susceptæ mirifice congruens. *Et erit ut quum liquescit & in tabem datur caro in igne crepitans*. quod ut in illustri locetur, qua via descriptionem gravissimæ perniciei ingrediatur propheta, videndum est. vers. 16. ita incipit. *Mittet in pingues ejus maciem*, *& sub gloria ejus*, id est gravi atque opulento exercitu, *foco structo æstus ardebit*, *ut æstus ignis*, יקד enim, & وقد propriam sedem obtinet *in*

Similis usus verbi מסס & nova Esaiæ explicatio Cap. 10: 17.

*foco accenso.* Sequitur vers. 17. *Eritque Lux Israëlis in ignem, & Sanctus ejus in flammam, & exardescet & consumet uno die veprem ac sentem ejus.* vers. 18. *ab anima ad carnem usque absumet,* והיה כמסס נסס / *eritque ut cum caro igni imposita crepans & stridens colliquesit, & vehementia æstus, tabe diffluit.* Hoc non tantum similitudini respondet institutæ, & diritati scenæ, verum etiam cum veritate historiæ conjunctum esse videtur. Ingentes enim Assyriorum copias non tam *peste absumtas* fuisse duco, quam *fulminibus deflagrasse*, & *procella igne gravida*, quam שערה vocant Hebræi & Arabes, quæ æstum mortiferum visceribus insinuans, malos male necavit & exussit: quales venti calidi hodiedum turmas viatorum opprimere & suffocare feruntur.

Insignis usus verbi המם apud *Jeremiam* 51: 34. XXIV. Ad hunc tritissimum verbi המם usum non pertinet Jerem. 51: 34. sed singulari pollet venustate, quæ nisi inspecta origine, teneri non potest. Introducitur Zion cladem & ruinam, quam Nebucadnezar intulerat, hac figura expingens. *Devoravit me,* הממני *Nebucadnezar, vas vacuum me stitit: Draconis instar deglutivit me, ingluviem suam ex deliciis meis saturavit.* Insere hic, post *devoravit me, profligare*, vel *consternare* & similia, & abhorrere ab metaphora assumta senties: nec satis capio quid *Coccejo* mentis fuerit, quum, אכלני הממני reddens *voravit me, agitavit me*, subjicit, *paulatim procedere orationem.* quid enim *agitationi* commune cum *devoratione*, aut quisnam ab hac ad illam gradus? Nihil extrico, nisi forte *jactatam esse inter mandibula*, & *commolitam* voluit Magnus Vir. Gravius hic offenderunt Veteres Interpretes, angustias suas aperte prodentes. Hoc dicit Zion. *Devoravit me Nebucadnezar, &* in stomachum quasi conjectam, æstu ejus ac vi consumtrice *contabefecit, ac dissolvit*, omni meo succo exhausto, & in corpus ejus transfuso. Sic sane procedit oratio, & novo crescit robore, quum se non tantum *devoratam* conqueritur Zion, verum etiam in visceribus hostilibus quasi *consumtam, confectam, concoctam*, atque *in tabem redactam*, ut vi sua vitali, opibusque ac divitiis suis, Babelis famem, fœdamque ingluviem sedet, ejusque opes ac potentiam nova accessione firmet.

Eidem XXV. Hanc sententiam egregie sustinet ac fulcit quod in fine adjiciatur הדיחני. Hoc quid valeat, quique cum figura suscepta cohæreat, non satis in aperto est. Vertitur vulgo, *dispulit me*, & *patriis sedibus ejecit. Coccejus* paulo aliter, & cum natura radicis conjunctius. *Eluit me. Eluvione abstulit.* Sane הדיח *eluere* est, & *aqua probe expurgare.* 2 Chron. 4: 6. & Ezech. 40: 38. Neque tamen satis placet illud *eluvione abstulit.* Existimo peculiarem hic esse usum, & *eluere* esse tantundem, atque *potione sumta proluere e stomacho, & visceribus exigere:* sive id vomitu fiat, sive *dejectione in latrinam.* Sane ita *Esaias* usurpavit Cap. 4: 4. *sanguines Hierosolymæ* ידיח מקרבה *quasi medicamento cathartico eluet ex intestinis ejus.* Gradatio est evidens. *Devoravit, concoxit, ingluviem saturavit, dejecit & in latrinam excrevit.* Quod hanc vim habet, *Zionem* ab importuno tyranno *sanguine suo & succo*, divitiis & opulentia, *exhaustam, sordium instar esse habitam*, & *in abjectissimam conditionem detrusam.*

XXVI.

XXVI. Abstrusior est ratio verbi חמם Esai. 28: 28. והמם גלגל עגלתו. Totus locus tenebrosus admodum est, & multa difficultate implicitus. Vulgo ita constituitur. *Panis comminuetur, sed non in perpetuum triturando triturabit eum:* והמם גלגל עגלתו *neque vexat* illum *rota plaustri ejus:* quasi esset pro המם & panis nomine tritici granum intelligeretur. Pro *vexat illum*, alii *conteret*, *franget*, alia. *Coccejus* aliter structuram concinnat, haud paulo felicius. *Non in perpetuum triturat, nec agitat rotam plaustri sui.* Nimium lepidus est *Forerius*, qui affirmat חמם hic *strepitum* sonare. Ita absque ullo fundamento quicquid in solum venerit linguæ Hebrææ obtruditur. Usus est, ut dixi, insolentior, & alte retrusus. *Tabefacere* enim hic ponitur pro *vehementius agitare*, & *propellere, ut continuo motu ac volutatione res quasi attenuata tabescat & diffluat.* Translatio est, quam Arabes sub eadem hac radice frequentant. هم الناقة *Impulit camelum ad incitatiorem cursum*, proprie *liquefecit*. Et ناقة هموم נאקה המום *camelus vehementiori cursu actus*: quasi *diffluentem* dicas, & quodammodo *tabescentem* præ cursus vehementia. *In aliis* etiam adhiberi potest, *quæ motu vehementi comminuuntur*, adeoque nihil causæ nostræ officiet, si prior magis arriserit sensus. *Neque terit illud rota plaustri ejus.* proprie *liquescere faciet nimia tritura.*

# CAPUT SEXTUM.

*Ad radicem* עלל *multis involutam tenebris, manus medica admovetur: Interpretum in significationibus ejus expediendis fluctuatio nudatur. Vera verbi vis suis finibus circumscribitur; atque mirifica sermonis Hebræi gravitas dignitasque, altis, nobilibus & verecundis florens tralationibus, hoc in verbo exponitur. Ex eodemque illustre ducitur documentum varietatis & inconstantiæ in significationibus, quæ omnibus in linguis ea circumstet vocabula necesse est, quæ tralationibus ditia & opulenta, primæva sui origine delitescunt, seque in fonte adspici non patiuntur.*

I.

Luculentum specimen exhibuimus frustrationis & erroris, quem omnibus in linguis ignoratio offundit primigeniæ originis. Idem hoc manifestius reddet, in omniumque oculis configet radix עלל frequenti usu, lætaque pro- pagi-

Radix עלל lucis adhuc indiga.

paginae florens. Hujus antiquissimum & ab ultima stirpe insolitum ingenium quod nullus omnino locus pure & extra metaphoram sistat, fraudem peperit, notionumque eam varietatem ac inconstantiam, unde emergi non possit. Eam fluctuationem hoc caput componet, sermonisque Hebræi constantiam, gravitatem, verecundiam, inexhaustamque ubertatem, hoc in verbo, ex primis fontibus derivabit, post longinquasque tenebras in lucem revocabit.

Variæ & diversæ notiones quæ ei vulgo subjiciuntur.

II. Hujus radicis tres tantum superstitant conjugationes *Pihel*, *Pyhal* & *Hithpahel*, quod haud de nihilo moneo: fit enim ferme, ut quorum verborum conjugationem vetustas obliteravit, eorum proprietatem ac genuinam indolem major circumstet obscuritas. Buxtorfius Rabbinorum atque in primis Kimchii ductui & auspiciis se permittens principe loco declarat, *Fecit*, *Operatus est*. Mox *Affecit*, *confecit* mali assumta potestate. Tertio, *Racemavit*. Quarto, *Machinatus est*. Quinto denique, *Illusit*, *Ludificatus est*. R. Salomon sextam præterea adoptavit vim *Inquinandi* ac *sordibus commaculandi*, ductus levicula specie ex Job. 16: 15. qui etiam Comm. ad Ps. 8. vocabulum עולל *parvulum* sonans, sive *lactentem*, a *sordibus* tractum esse disputat, quas verbo nostro insitas esse decernit.

Cocceji conatus ad veram verbi vim curatius definiendam.

III. Haud fugit *Cocceji* sagacitatem, perplexiora hæc esse, quam ut se emunctæ naris Criticis approbare possint. Id itaque præclaro impetu operam dedit, ut certam aliquam fixamque sedem exploraret, valereque jussis tam dissonantibus significationibus, ut simplicius, ita constantius exponit, *Vexare*, *vim facere*, νεανικῶς ποιεῖν. quo novissimo subinnuit, quo ex fonte potestatem hanc dimanasse velit, ex vocabulo עולל scilicet, notione *pueruli*, a quo fluxerit verbum עלל *puerilem petulantiam*, *lasciviam*, *vexandique libidinem* afferens. Nec abit, quod ad Job. 16: 15. *Violenter & pro libidine tractare* declaret: quamvis in Lexico fluctuabundus aliud adhuc præsidium circumspiciat, atque a עול *inique egit* nostri עלל natalia arcessere malle videatur.

Cujus infirmitas demonstratur.

IV. Non nulla hæc specie se commendant: sed penitius introspecta & excussa diffluant ac dilabantur necesse est. Nam notio hæc, ut ad plurima loca minus benigne se porrigit & explicat, ita, quod caput est, a nonnullis plane repudiatur atque adeo confutatur. Quo enim colore עלילה quod *opus νεανικὸν* interpretatur, liniri lenirique poterit Ps. 66: 5, ubi Deus celebratur tanquam נורא עלילה *facinoribus tremendus*. Gemina ratio est locorum Jer. 32: 19. Ps. 77: 12. aliorumque per quæ postea ibimus. Officit quoque *Coccejo*, ejusque conjecturam labefactat, quod *racemandi* indubitata significatio nullo vinculo cum superiore illa contineatur, quod eum ad Chaldaicum עלל *ingressus est* decurrere, arcessitiusque cudere etymon subegit, quod qui *racemant*, *interius penetrant*, quæque recondita latuerant, perquirunt.

Avenarii infeliciora adhuc molimina.

V. Infelicius hac in palæstra versatus est *Avenarius*, quamvis haud multum a mente *Cocceji* abludat. Hic sequentia nobis propinavit. *Infantiliter locutus est. Corrupte locutus est ea quæ in cor adscenderunt: ausus & conatus est aliquid infantium & balbutientium more.* Item, *Corrupit abrupit racemando* vel *depi-*

depilavit. & in Hithpahel *Fecit se exercere abruptionem seu racemationem in alios. Illusit aliis racemando, & inferendo aliquid mali.* Quæ rudis sane & indigesta moles vereor ne stomachum Lectori erudito commoveat, qui lapides citius mecum concoxerit, quam hæc digerat feratque.

VI. Aliam expediendis superandisque salebris hisce viam ingressus est Vir Cl. *Christ. Stockius* in *Clavi Ling. sanctæ*, qui notionum seriem ordinemque ita struit, ut verbum in origine sua complectatur *faciendi operandique* vim ac potentiam. Secundo speciali usu valeat *facere quod in admirationem rapiat homines.* Exod. 10: 2. 1 Sam. 6: 6. nec non, *facere quod in damnum & ruinam cedat alterius:* Unde porro propagatæ sint veluti tres significandi classes, quarum prima versetur in *male faciendo*, *malumque inferendo* ut Thren. 1: 22. &c. altera levicula inflexione teratur pro *male cum aliquo agere*, *scelerateque & nefande eum tractare* Jud. 19: 15. tertia denique *contemtum* induat & *ludibrium*, valeatque *facere quod in contemtionem cedat alterius*, quibus radicibus enata sit non tantum *ludificandi* potestas, 1 Sam. 31: 4. ac alibi; verum etiam *racemandi* Lev. 19: 10. & Deut. 24: 21. & Jer. 6: 9. iis in locis metaphorice exprimens *deletarum copiarum internecionem*, *cum contemtione & ludibrio conjunctam.* Stockii quarta via & ratio ad fluctus hosce componendos.

VII. Cuncta hæc quam fragili stent talo quantasque prodant angustias, omnes facile advertunt, qui quid linguarum interior ratio & natura ferat pulchre callent. Emirabuntur interim qui Hebraicis imbuti non sunt, qui fieri possit ut in tam diversa abeant studia & commenta linguæ Hebrææ cultores, nonnullisque forte cogitatio incesset, vix umbram veritatis teneri ubi tanto opere diffidetur, exiguamque mereri laudem, qui tam diversis & contortis conjecturis veritatem implicarint verius & debilitarint, quam evolverint & constabilitam dederint. Hæc mihi discutienda est suspicio, præstantiumque virorum industriæ ac labori hæc demenda est labes, quorum famam & præclara merita non minuit offuscatve quod sub multis radicibus tam varios tamque discrepantes significatus cumularint, quum aliter fieri non paterentur miseræ illæ angustiæ & tenebræ, quibus fragmenta hujus linguæ oppressa jacent. Veritatem quoque consistere posse confirmo in ista fluctuatione & jactatione, si mentem Spiritus sancti generalius spectemus, quamvis si pressius curatiusque requiramus, ea haud parum obscurata, & genuino suo decore exuta censeri debeat. Ostenditur notionum varietatem in tanta caligine rerum Hebraicarum vitari non posse.

VIII. Hoc quod nude spectatum difficiliores forte habebit intellectus, operæ pretium fuerit uno alterove exemplo omnibus promto & proposito ex lingua Latina illustrasse; quod incredibile hujus rei sit momentum, latissimeque fundatur. Adhibere autem hic lubet ea verba, quæ indolem resipiunt radicis nostræ, *Carpere*, *Libare*, & *Haurire*. Horum mihi finge primariam notionem penitus extinctam, vestigia tantum sui reliquisse in usibus aliquot secundariis & tralatis. Hos si nasi bene sagacis aliquis persequatur & vestiget, fieri poterit ut mentem scriptoris ubivis locorum assequatur & sine ullo errore deprehendat, quamvis nativam verborum istorum sedem, ac veluti cubile, odorari non valeat, eorumque elegantiæ constantiæque multa signifi- Exemplisque ex Latina lingua depromtis illustratur.

cationum inconſtantia & confuſione haud levem maculam imprimere cogatur.

Carpendi diverſiſſimi uſus producuntur.

IX. Excutiamus exempla quæ in medium dedimus. *Ciceronis* eſt. *In omnium peccato carpi paucos ad pœnam non oportet.* Hinc *eligendi* & *aliorum e numero eximendi* vim elicere pronum eſt. At *Virgilianum* hocce

*Vulnus alit venis & cæco carpitur igni*

aliam plane movet cogitationem, & *lædendi*, *cruciandive* ſuppeditat poteſtatem, qua ratione *Apulejus* dixit, *Carpit me ſcrupulus;* &, *carpuntur præcordia.* & *Lucanus* L. 9. 741. *Carpitque medullas ignis edax.* ſed en tibi tertium ſignificatum longe longeque, ut videtur, diſſidentem, quem *Perſius* ſubjicit in illo

——— ——— *Genio carpamus dulcia.*

Hic jam *frui* exponendum eſſe video, uti *Donatus* ad *Terentium* hunc ipſum locum laudans: eodemque facile redigo quicquid locorum *Carpere oſcula*, *Carpere ſuperas auras*, *Carpere quietem*, *ſomnos*, aliaque id genus, cum *uſu fructuque* jucundo conjuncta miniſtrat. Aliam iterum ideam mihi objici ſentio, ubi in *Carpere iter*, *Carpere rura*, *Carpere volatus*, *Carpere fugæ compendia*, aliaſque conſimiles Poëtarum locutiones inciderim, in quibus, ſenſu duce, levi opera adverto vim ſubeſſe *corripiendi* & *brevius reddendi*, ſive quod *Nonio Marcello* placebat, *celeriter prætereundi & expediendi;* quomodo *Lucilius* dixit *Hyemem unamquamque Carpam.* & *Apulejus*, *Carpere ordinem rei.* ſed quid hoc *Aſconii* faciam L. 1. in Verr. Cap. 20. *Carpere digitis chordas citharæ?* ſi origo me fallit, quod ſuppoſui, *tangere* vel *pulſare* explicem neceſſe erit. At in eo, *Carpere dente maledico; obtrectandi* & *lacerandi* ſubnaſcitur ſignificatio. denique *Carpere agmen hoſtile* aliam non ſuſtinet interpretationem quam *attenuandi*, & *minutatim concidendi.* Habes ſeptem diverſiſſimas notiones. *Eligere*, *cruciare*, *frui*, *brevius reddere*, *pulſare*, *lacerare* ſenſu *maledicendi*, denique *attenuare*, & *minutatim delere*, quas cunctas ſummo jure verbo Latino attribues, quamvis extincta ejus origine, in *floribus carpendis* ſita, fontem indagare haud poſſis, unde variis velut venis & meatibus defluxerint, quum uno capite continerentur: ſentiaſque haud parum venuſtatis & honoris, floribus hiſce delibatis loquendi deteri, ubi radicem earum, pulchroſque ortus, injuria vetuſtatis tibi ſubtraxerit.

Libandi Vocabulum quam denſa lætaque propagine effloruerit & diffuſum ſit.

X. *Libandi* vocabulum ſuaviſſimas induens tralationes, ridentique lepore multis in locutionibus imbutum, aliud non minus illuſtre nobis præbeat documentum. Hujus genuinam vim atque indolem alta oblivione deletam eſſe, atque omnia, quæ apud ſcriptores late exuberant, exempla, per figuras & metaphoras a proprietate & prima ſtirpe deflexa fingamus: ſane fieri non poterit, quin ſex, ſeptem, plures, hinc inde colligantur notiones, ad primam ſpeciem vehementer inter ſe diſſonantes, quæ haud parum ſcripta veterum volutantem implicent, & offuſa veluti caligine obturbent, niſi originis accenſa

censa & prælata face, tenebræ hæ discutiantur, adversaque & pugnantia ad concordiam revocentur.

Ordiamur ab usu venustissimo Poëtarum quo *fulmen*, *hastam*, *gladios*, *tela* omne genus *libare* dicunt, quæ *strictim tangunt feriuntque*. *Stat. Theb.* 5. 586.

*—— —— Moti tamen aura cucurrit*
*Fulminis, & summas libavit vertice cristas.*

Et Sil. Ital. Punic. 9. 522.

*In Martem vomit immixtas mugitibus auras,*
*Bisque Dei summas libavit turbine cristas.*

Plura ministrabit Clar. *Drakenburgius* ad hunc locum. Hinc *lædendi parcoque vulnere violandi* potestatem assumas necesse est, quemadmodum *lædere* & *libare* conjunxit *Iscanius* 6. *Bell. Troj.*

*Lædit enim libatque humeros.*

Et *illibatus* pro *illæso*, *inviolato*, *invulnerato* passim conteritur, eandemque fere cum vocabulis istis sedem occupat. Ultra quo progrediaris, non habebis; neque enim tanta cuiquam mortalium innata acies est, ut origine verbi extincta, figuram illam introspiciat, qua cuspis, pro variis vulnerum gradibus, vel *degustare* dicitur *corpus* ac *cruorem*, apud *Virgilium Siliumque*; vel *haurire venas*, *jugulum*, *sanguinem*, quæ apud omnes pervagata sunt; vel *bibere cruorem* quod *Silio* iterum *Virgilioque* usurpatum; vel denique *sanguine satiari*, quod etiam *Silianum* est L. 4. 436.

*—— —— Quassatque per auras*
*Titanum bello satiatam sanguinis hastam.*

Ab hac autem *vulnerandi* notione immane quantum diffidere videtur alter hujus verbi usus, quo *libare*, *eligendi excerpendique* potentiam induit; ut in illo *Lucr.*

*Floriferis ut apes in saltibus omnia libant*
*Omnia nos itidem decerpimus aurea dicta.*

Et apud *Cic. Ex omnibus libare quodcumque maxima veritatis specie percussit.* Nec non *Omnes undique flosculos Carpere & delibare.* Neque abit hinc *Ennianum*

*Flos delibatus populi, suadæque medulla.*

Sed en tertium verbi hujus usum, quo alia plane cogitatio excitatur. Mirifice ac pereleganter dixit *Livius*, *novum delibare honorem* L. 5. 12. Flosculum

lum hunc genuino sensu mactat Latii genius: quod enim *Tiberius* imperium *Galbæ* præsagiens, extulit, *Et tu Galba quandoque degustabis imperium*, seram ac brevem potentiam significans, æque commode per *delibabis* enunciare linquisset. Alia tamen *Livii* mens est, cui *honorem delibare* non valet *carptim leviterque frui*, sed *princeps suscipere honorem*, *ejusque flore ac lumine perfrui & gaudere ante omnes alios*; sententia ipsa & series orationis hanc vim subjicit: sic enim ille de *P. Licinio Crasso*, homine plebejo post ingentes iras pugnasque, patres inter & plebem, ad Tribunatum militum Consulari potestate factione suorum evecto, *Non satis constat, cur primus ac potissimus ad novum delibandum honorem sit habitus.* Aliam quarto faciem verbo addunt bene multa loca, in quibus *deterendi imminuendique* residet potestas: ut apud *Lucr.* L. 3.

*Nihil ibi libatum cernas de corpore.*

Et L. 6. 26.

*Ergo terra tibi libatur, & aucta recrescit.*

Nec non ibid. 528.

*—— —— Intervalla nihil de corpore libant*
*Flammarum.*

Denique Lib. 3. 715. de anima

*Haud erit ut merito immortalis possit haberi;*
*Partibus amissis quoniam libata recessit.*

Qui locus perinsignis commonere potuisset & debuisset viros doctos, ne hanc verbi elegantiam delibarent atque imminuerent, *limandi* vocabulo odiose intruso: quod eo, unde malum pedem intulit, facessere etiam jubemus auctoritate compositi, quod itidem *imminuendi* significatione trivit *Lucret.* ut L. 6. 621. de sole

*Humoris parvam delibat ab æquore partem.*

Iterum L. 3. 1101. ubi cum *demere* pari incedit passu.

*Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum*
*Tempore de mortis, nec delibare valemus*
*Quo minus esse diu possimus morte peremti.*

Quo in loco mirari subit eorum gustum, qui *delibrare* toties jam recoctum, totiesque explosum, amplectuntur & mordicus retinent. Veram sanamque lectionem adfirmet, omnique dubitationi eximat *Seneca*, qui *imminuere* & *delibare* tanquam synonyma copulavit *Cons. ad Polyb.* *Cruenta rapina concordissimam*

*mam fratrum turbam imminuere, & bene stipatam domum delibare.* Hinc quinto gradus factus est ad *temerandi polluendive* significationem, ut enim *minuere* vel *imminuere numen, majestatem, omnesque* in universum *res*, in eo adhibemus, qui earum rerum *decus & gloriam præflorat*, sic *delibare* in eandem sese mentem largitur & explicat. *Lucr.* L. 6. 69.

*Delibata Deum per te tibi numina sancta*
*Sæpe aderunt; non quod violari summa Deum vis*
*Possit, ut ex ira pœnas petere imbibat acres*
*Sed quia tute tibi, placida cum pace quietos,*
*Constitues magnos irarum volvere fluctus.*

Et hic importunum illud *delibrata* post *Lambinum*, nonnullas editiones insedit. Doctissimus *Creechius* utrumque vocabulum ferri non posse contendit, & *deirata* substituit, eamque emendationem ex sequentibus firmari disputat. Parci potuisset medicina, integerrimus enim locus est, & *delibata Deorum numina* venustissime positum est pro *imminuta, temerata*, vesanis superstitionibus *polluta & violata*; quo novissimo verbo ipse *Lucretius* mentem suam tam dilucide patefecit, ut mirum sit, cuiquam hic fraudem objici potuisse. Eandem elegantiam venustatemque verbo huic addidit *Lucr.* L. 3. 24.

*——— ——— ——— ——— Neque ulla*
*Res animi pacem delibat tempore in ullo.*

Id est *serenitatem* ejus *temerat, polluit, contaminat, imminuit*: quo sensu etiam *Cicero* aliique *delibare de gloria, honestate, sanctitate* plus vice simplici, & *florem dignitatemque delibare.* neque tamen huc traxerim illud *Nepotis* in *Datame* Cap. 6. *Ne animi delibarentur militis*, quantumvis enim nonnullis ablandiatur, seque figuræ suavitate insinuet, importunum est & intempestivum heic loci vocabulum, & omnino *debilitarentur* est refingendum, quod *animorum infractio & consternatio* requiratur; quum *animi* tunc demum *delibari* dicantur, ex ingenio linguæ, quum vel *tranquillitas & gaudium contaminatur aliqua ægritudine*, vel *virtutis decus & lumen* concepta macula *minuitur & defloratur*, prout *Tacitus* alicubi; *Corpus otio, animum libidinibus imminuebat*, quod etiam per *delibabat* exprimere potuisset. sed per reliquas verbi nostri notiones cursum corripiamus. *Libare summa* rerum *fastigia*, est *paucis perstringere, & narrando transcurrere.* At in sacris & re divina, *libare laticum honorem, & aris tepidos libare cruores*, vim sumit *fundendi*: apud *Apulejum* tamen in illo rarioris exempli *sepulcrum cruore libavit, rigandi & imbuendi* potestatem exhibet, ubi vero *thura, dapesve libari* dicuntur, latius manat & *sacrificandi* potentia donatur. At *Virgiliana* illa gemmula quid faciemus, *oscula libavit natæ*? si *Servii* auctoritati nos permittimus, vertemus, *tenella ora leniter tetigit & demulsit*: at falsum esse Grammaticum, nec a communi *osculorum* usu esse discedendum, *Silius* declarat L. 6. 420.

 Tangere

*Tangere sacratos vultus, atque oscula ab ore*
*Libavisse tuo.*

Ergo *libare oscula* tantundem valet atque *carpere:* quibus denarium jam numerum explentibus significationibus, alias adhuc attexere pronum foret, si omnes linguæ angulos perreptare & excutere vacaret.

*Haurire* quam dissonas induat formas faciesque.

XI. Agmen claudat *hauriendi* vocabulum, cujus ex opulenta vena quam multæ variæque defluxerint tralationes, Cap. præc. par. xx. palam fecimus. per saturam in medium conjecimus *implere*, *defatigare*, *confodere*, *accipere*, *audire*, *videre*, *mergere*, *comburere*, *dilapidare.* Lancem hanc aggesto aliarum notionum cumulo degravare lubet; valet itaque præterea *tolerare*, *vel exantlare*, apud *Tac.* Hist. 3. 84. *Quicquid tot præliis laboris ac periculi hausissent.* Et apud *Stat. Th.* 1. 369.

*—— —— Per nigra silentia vastum*
*Haurit iter —— —— —— ——*

Id est *consumit*, *exhaurit*, *exantlat.* Huc revocari posset quod *Thebaid.* 2. 46. *Ungulam* dixit *arenas haurire:* quamvis malim audaciore figura sumere pro *rapido cursu tramittere & consumere*, *ac veluti absorbere*; quod *Nemesiano* est

*—— —— Latum fuga consumere campum.*

Et *Virgilio.*

*Acri carpere prata fuga.*

Et *Silio* L. 3. *Campum volatu rapere:* Arabibus atque Hebræis gemina plane loquendi ratione non parum firmamenti præbentibus, quibus *haurire*, vel *absorbere*, *in equo* celebratur *velocissime spatia emetienti.* Sonat etiam *haurire* nonnunquam *inhiare* & *avidissime appetere. Tac.* H. L. 1. 51. *Expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserant animo:* vel ut nervosius profundam gravissimi scriptoris mentem exhauriamus, *haurire* hic est *avidissimo hiatu atque insatiabili ingluvie absorbere & devorare:* quo sensu *haurire prædas*, *sanguinem*, *voluptates* idque genus alia bene multa idem *Tacitus* aliique usurparunt: & *ingluvie voraci haurire* dixit *Apulejus*, ipseque *Cicero* alicubi *fœnoris ingluvie hauriri:* quem *Tac. An.* 13. 42. æmulatus est in eo; *provinciæ immenso fœnore hauriebantur.* Est etiam ubi *hauriri* locum occupat in iis, quæ *terræ hiatu absorbentur. Tac. An.* 2. 47. *Urbes collapsæ nocturno motu terræ, diductis terris hauriebantur.* Unde explico *Hist.* 1. 2. *Haustæ aut obrutæ urbes.* Sed ad alia pergamus. Gravitatis plenissimus est usus, quo *haurire* ponitur in iis, quæ *penitus occupant* aliquid, & *insident:* ut apud *Lucan. Pharf.* 10. 71.

*—— —— Durum cum Cæsaris hauserit ignis*
*Pectus —— —— —— —— ——*

Hoc

Hoc eſt, *imis inſederit medullis* vis amoris. Conſimiliter *Stat. Theb.* I. 538.

*—— —— Pariter pallorque ruborque*
*Purpureas hauſere genas —— ——*

Mens eſt, *ſimul pallorem ruboremque pulcras genas occupaſſe, & penitus continxiſſe ac combibiſſe quaſi:* metaphora a veneno tinctili, quod venuſte dicitur *haurire lanam*, quam *penitus inficit & inſidet:* quemadmodum ex adverſo *lana* etiam *colorem haurire* non minus ſpecioſe dicetur. Hunc uſum non aſſecutus vetus interpres, *Statio* monſtrum affinxit, & *purpureas hauſere genas* expoſuit, *conſumſerunt, quia deſierunt eſſe purpureæ:* quæ mere tenebræ ſunt, & ineptiæ, *purpureæ* enim virginum *genæ* hic *formoſas* ſonant, & *læto juventæ honore afflatas*, quas *ſimul pallorem, ſimul ruborem*, conſpectis procis, *traxiſſe* ſignificat. Alioqui exploratum habeo, *haurire* uſurpari ſenſu *conſumendi & ſucco ſuo vitali exinaniendi*, quæ nova verbi hujus facies ſpeciesque porro nunc a nobis adfirmetur. *Stat. Theb.* L. 4. 799.

*Protinus Inachios haurit ſitis ignea campos.*
*Diffugere undæ: ſquallent fonteſque, lacuſque.*

Id eſt, *excoquit*, & *conſumto omni humore penitus exhaurit.* Eadem amplitudine ſumſit *Sen. Herc. Oet.* vſ. 1226.

*Exedit artus penitus, & totas malum*
*Hauſit medullas: oſſibus vacuis ſedet.*

Adde *Silium* L. 11. 540.

*—— —— Vires refovete tot hauſtas*
*Caſibus —— —— —— —— ——*

Alius iterum verbi adſpectus uſusque ſubnaſcitur, ubi *pectore, medullisve* aliquid *haurire*, valet *alto pectore demittere*, vel *tota mente intimiſque ſenſibus percipere.* Sic *Seneca* alicubi

*Quod ipſa demens pectore inſano hauſeram,*
*Mentita finxi —— —— ——*

Et graviſſime *Sil. Ital.* L. I. 345.

*Accenſæ exſultant mentes, hauſtusque medullis*
*Annibal exagitat, ſtimulatque ſequentia bella.*

Id eſt, *Annibalis vox, oratio, vehementia, & ardor bellicus penitus perceptus,*

*& quasi vividis haustibus, medullis eorum infusas.* Infinitum foret omnia conquirere & exequi; & in his ipsis subvereor, ne nimius fuisse videar. Accumulentur interim omnes hi significatus, & superioribus adstruantur, *tolerare, velocissime transmittere cursu, absorbere, penitus occupare, consumere, intimo sensu percipere*, tanquam exploratæ & dubio haud obnoxiæ, unius radicis notiones, & propagines: sane fieri non poterit, quin omnes, quibus ingenium inest & judicium, ineluctabilem agnoscant confusionem & perturbationem, qua retrusa penitus, vel minus rite vestigata verborum origo, non potest non linguarum studiosos implicare, multiplicique fraudi atque errori damnare.

Genuina vis verbi עלל editur, & suis finibus circumscribitur.

XII. Hisce præmissis, originem ac primævum fontem verbi עלל pandamus, ejusque tralationes gravissimas uberrimasque, multimodis obscuratas & imminutas, nativo flore honoreque induamus. Viam nobis emuniunt Arabes, quibus percelebrata sunt duo vocabula, multa affinitate connexa, نهل נהל & عل עלל: quorum prius sedem occupat in eo, *qui primo potu haustuque sitim sedat*: posterius locum sortitur in eo, *qui altera vice, haustuque geminato, aut identidem repetito, sitim penitus extinguit.* Hac luce auctus, asseverare sustineo, verbum עלל Hebræis valuisse, *sitim, primo ardore sedato, repetitis haustibus penitus extinguere*: vel liberius & solutius; *iterum iterumque hauriendo, & aquæ se immergendo, libidinem appetitumque suum explere & satiare.* Ab hac stirpe lætissimæ effloruerunt metaphoræ, aliæ aliis suaviores, quas antequam illustri in luce collocemus, sacrisque literis postliminio reddamus, *Zjauharii* & *Phiruzabadii* auctoritates in medium proferemus, eaque ex vetustissimis Arabum monumentis exempla exhibebimus, quæ fidem nobis firmissimam adstruere, & clarissimum in tenebris lumen præpandere possint.

Usus Arabum late patens & diffusus ex Zjauhario expromitur.

XIII. *Zjauharii* quidem studio ac diligentiæ hæc debemus. العلل الشرب الثاني يقال سقاه علل بعد نهل وعله يَعُلّه ويعلّه اذا سقاه السقية الثانية وعلّه بنفسه يتعدي ولا يتعدي واعلّ القوم شربت ابلهم والعلل والتعليل سقي بعد سقي وجني الثمرة مرة بعد اخري وعل الضارب المضروب اذا تابع عليه الضرب وفي المثل عرض عليّ سوم العالّة اي لم يبالغ لان العالّة لم يعرض عليها الشرب عرضا يبالغ فيه كالعرض علي الناهلة والعلة المرض وحدث يشغل صاحبه عن وجهه كانّ تلك العلة صارت شغلا ثانيا منعه عن شغله الاول واعتل اي مرض فهو عليل ولا اعلك الله اي لا اصابك بعلة واعتل عليه بعلة واعتله اذا اعتاقه عن امر واعتله تجني عليه وتقولهم علي علاقة اي علي كل حال قال زهير

ان

لن البخيل مسلوم حبيستد كان
ولاكن الجواد علي علاته هرم

وعلله بالشي اي لهاه به كما يعلل الصبي من الطعام ينجزا به عن اللبان· والعلالة ما تعللت به· والعلالة نقية اللبن والحلبه بين الحلبتين· وبقية جري الفرس وبقية كل شي يقال تعاللت الناقة استخرجت ما عندها من السير قال

وقد تعاللت ذميل العنس

واليعاليل سحايب بعضها فوق بعض الواحد يعلول وبنو العلّات هم اولاد الرجل من نسوة شتي سميت بذلك لان الرجل تزوجها علي اولي قد كانت قبلها ثم عل من هذه·

Hoc eſt. עלל *in repetita aquatione & iteratis hauſtibus propriam ſedem obtinet, quemadmodum* נהל *in prima aquatione, unde ſolennis formula* עלל סקאה בעד נהל *ubi largiſſima laticis præbetur copia, probeque ſitim extinguere datur. uſurpatur autem tranſitive æque ac intranſitive, &* עלל *dicitur tum qui alteri ſecunda vice bibendum dat, tum qui ipſe iterato hauſtu potat; futuro promiſcue dſamma vel keſra admittente. In quarta Conj.* אעל *adhibetur de iis, quorum cameli gregesve iterato ſitim propulſant.* עלל *autem &* תעליל *infinitivus Conj. non tantum valet iterum iterumque bibere, verum etiam iterum iterumque carpere, & fructus legere. Ex prima etiam Conj. venuſta tralatione dicitur,* על אלצארב אלמצרב *hauſit percuſſor ſecunda vice percuſſum, quum iteratis eum ictibus conficit. Leviore quoque ſenſu proverbialis increbuit locutio, gladio me hauſit ritu* אלעאלה *potantium altera vice camelorum, pro libavit tenuiter cruorem meum, ictu non valide adacto, quod ubi ſitis æſtum prima aquatione fregerunt greges, altera os tantum proluant, aquasque ſummis labris delibent. porro derivatum* עלה *morbum ſonat, nec non caſum cauſſamve nec opinato incidentem, quæ aliquem avertat a propoſito, ſic dicta quod ſit veluti altera occupatio, quæ priorem occupationem præpediat. Ægrotandi autem poteſtas invaluit potiſſimum in octava Conjug.* עליל*, quod pro cauſario morbisque confecto teritur: nonnunquam in quarta Conj. hæc quoque vis admittitur, ut in formula hac,* לא אעלך אללה *Averruncet a te Deus morbum malumque. Valet præterea conjugatio octava, avertere quem a propoſito, nova objecta occupatione, nec non prætextum falſamve cauſam adverſus aliquem quærere. Quod autem communi omnium ſermone contritum eſt* עלי עלאתה *tantundem eſt ac, quocunque tandem in caſu ac ſtatu verſetur. Zahir poëta vetus ſic utitur in ea*

Utique

*Utique avarus ubicunque degat, execrationi est.*
*Munificus contra, quacunque fortuna utatur, in pretio est.*

*Aliam adhuc notionem induit secunda Conjug. Lactare scilicet infantem & crustulis demulcere, ad mammæ damnum resarciendum, unde* עלאלה *Crustula idque genus alia quibus infantes lactamus. Idem vocabulum adhibetur pro reliquiis lactis, pro mulsione inter duas alias media, pro reliquiis equini cursus, denique pro omnibus in universum reliquiis. Hinc sexta Conjugatio* תעאלל *in Camelo adhibita valet, admisso cursu reliquias virium impetusque ejus consumere & exhaurire: unde veterum nonnemo*

*Rapidumque camelorum cursum exhausi.*

*Est etiam derivatum* יעאליל *plurale fractum a sing.* יעלול *nubes significans alias super aliis constructas. Denique* בני אלעלאת *appellitantur ex diversis mulieribus suscepti liberi, quibus nomen hoc inditum, quod superinductis priori uxori aliis, iterato, ac veluti repetitis vicibus aquatum haustumque, libidinis explendæ gratia, ivisse censeatur pater.*

Camusi etiam fontes reclusi. XIV. Conjungendus cum *Zjaubario* est *Phiruzabadius* largiore adhuc flumine nos inundaturus, opulentiamque & amplissimas radicis hujus divitias exhausturus. العل والعلل الشربة الثانية او الشرب بعد الشرب تباعا
واعلوا وعلت ابلهم وتعلل بالامر تشاغل او تجزا كاعتل وعللة
بطعام او غيره تعليل شغله والعلالة ما شغلك به وما حُلب بعد
الفيقة الاولي وبقية اللبن وغيره ومن السير وكل شي وان تحلب
الناقة اول النهار ووسطه واخره والوسطي العلالة وقد عالّت الناقة.
والعلة الضرة لان الذي تزوجها علي اولي قد كانت قبلها ناهل
ثم عل من هذه. وبنو العلات بنو امهات شتي من رجل ومن تقبض
جلده مرض والعلة المرض واعتل واعله الله فهو معل وعليل. والحدث
يشغل صاحبه عن وجهه والمعلل دافع جابي الخراج ومن يسقي مرة
بعد مرة. واليعلول الغدير الابيض والمطر ذو الحباب ونفاخات الماء
وسحاب ابيض والقطعة البيضاء منه والمطر بعد المطر ومن الصبغ
ما عل مرة بعد اخري. والبعير ذو السنامين. والعليلة المراة المطيبة
طيبا بعد طيب. وعل الضارب المضروب تابع عليه الضرب والمثل
عرض عليّ سوم عالة اي لم يبالغ لان العالة لا يعرض عليها الشرب
عرضا مبالغا كالعرض علي الناهلة *Haustus secundus* על *&* עלל *proprie vocatur,*

*tur, latius quoque usu sese fundente, ubi crebris & identidem repetitis haustibus indulgetur. Hinc absolute in 4. conj.* אעלו *in iis quorum Cameli altera vice sitim sedant: & ex prima* עלת אבלהם *Cameli eorum iterum iterumque biberunt. In quinta Conj. dicitur* תעלל באלאמר *occupatus fuit in negotio: nec non demulsus est, & blandimentis quibusdam compositus & sedatus: utraque notione in octava quoque vigente; nec non secunda, ubi conteritur significatio, edulio dulcive crustulo aliquem demulcendi, & occupandi. unde* עלאלה *quo lactaris & permulceris.* עלאלה *quoque audit, quod emulgetur post primum intervallum: complectitur praeterea reliquias lactis aliarumque rerum, ut & cursus, quin imo omnes omnino reliquias: quod si mulgeas camelum primo, medio, extremoque die, quod meridie mulgetur, proprie* עלאלה *est: indeque in tertia conjug. propagatum est* עאלת אלנקה *in camelis, quum secunda vice mulgentur. Et* עלה *dicitur superinducta priori uxor, quod maritus in primo matrimonio concipitur tanquam* נוהל *primo haustu bibens, mox inducta altera* עלל *haustum geminasse censetur: ex quo fonte diversarum matrum filii ab uno patre proseminati* בני אלעלאת *appellitantur. Alio usu complectitur etiam, quorum contracta morbo cutis est.* עלה *praeterea morbum sonat, & verbum valet morbo afficere in 4. & 8. conjugatione, quique laborat ex morbo vocatur* אעל *&* עליל. *Valet etiam* עלה *causam casumque subito oblatum, qui a priore instituto aliquem avertit.* מעלל *etiam ex singulari usu conjugationis secundae adhibetur in eo qui tributa colligit, proprie vero eum dicit qui repetitis vicibus haurit. Porro* יעלול *est stagnum candidum & pellucens: & pluvia bullas excitans; & ipsae aquarum bullae, & nubes candida; aut ejus particula lucidior; & pluvia pluviam subsequens: denique* יעלול *in libidinoso animali ponitur, identidem sitim libidinis restinguente; nec non in camelo gemino tubere praedito.* עלילה *teritur de muliere iterum iterumque odoribus se imbuente. Porro verberans* על *bibit hauritque verberatum, quum continuis eum ictibus insectatur. Proverbiale autem dictum, hausit me ictu,* ri̇̄ *[illegible]* עאלה *ritu, id est, camelorum altera vice potantium, ictum significat haud alte adactum, quod quae dicuntur* עלל */ non tam avide se ingurgitant, atque illae quae primo impetu sitim depellunt, quod* נהל *audit.*

XV. Hanc verbi nostri amplissimam ditionem ac potentiam, a principibus Lexicographis delibatam, strictimque percursam, uberiori luce afficiamus, & ex vetustatis sinu illustremus. Grave est & magnificum illud, quod in prima conjugatione usus metaphoricus suscipit, *iterato haustu bibit caedens caesum*, pro *repetitis eum ictibus confecit & exhausit.* Hac figura usus est *Abdo Menâph*, in *Diwân Hudeilitarum*, quum jugulum ejus hostilis in proelio gladius hauriret, hac strenua voce mortis sibi admovens solatium. Usus Metaphoricus in *ictibus & vulneribus infligendis* exhauritur.

يسعبل سيفي منهم وينهل
عركت فيهم كلاكلا بكلكل ۞

*Et meus eos gladius pro libidine hausit ac ebibit:*
*Cum iisque pectora pectoribus terens conflixi.*

Adhibet bina illa vocabula נהל & עלל quarum sedem *in primo secundoque haustu* definivimus, ut declaret, & suam se vicem, *cruore hostium* penitus *exsatiatum* fuisse. Utrumque etiam conjunxit simili in argumento *Solmi-Ibn-Rabiah* in *Anthologia* mea, cui *Hamasa* nomen,

ومناخ نازلة كفيت وفارس
نهلت قناتي من مطاه وعلت ۞

*Quot ego substiti ingruentia discrimina, quot equites?*
*Quorum e tergis hastæ meæ ad plenum se satiarunt.*

Ad quem locum *Tebrizius.* ورب فارس رويت قناتي من مطاه والنهل والعلل مثل هنا وكناية عن الري لان الناهل اذا عل فقد يناهي في الشرب وهذا كقول الاخر

نهل الزمان وعل غير مصرد ۞

فليس هناك نهل ولا عال *Sensus est, hastas ejus sæpe numero e tergis equitum hostilium rigatas & madefactas fuisse. Est autem* נהל & עלל *figura hic & similitudine inductum, ad sitim penitus restinctam circumscribendam, quod* נוהל *primi potus particeps, quum* עלל *haustum iterat, ad plenum se ingurgitat. Convenit autem cum alterius Poëtæ sententia hac.*

*Haurit Fortuna primum, haurit secundum, haud unquam expleta siti.*

Ubi *haurire* dicitur Fortuna, quæ nunc hos nunc illos *perimit*, *leto dat*, & acerbo funere *rapit*, ut in illo *Tragici.*

*Quos hausit, quos peremit, quos leto dedit*
*Dies* —— —— —— ——

Elegans cum primis & hoc est Celebratissimi Herois *Teabbeta Sjerran*, quod nominis ei ab *malo sub axillis gestato* inditum est, etiam *in Hamasa* memoriæ proditum.

ينهل

ينهل الصعدة حتي اذا ما نهلت
كان لها منه عل ۞

*Hastas aquatum ducit, ut sitim primo impetu sedent:*
*Iteratis mox haustibus easdem exsatians.*

Apud *Græcos Latinosque* eadem hæc percrebuit figura, & multis in verbis late dominatur. *Virg. Æneid.* 11. vs. 803.

*Hasta sub exertam donec perlata papillam*
*Hæsit, virgineumque alte bibit acta cruorem.*

Imitatus est *Silius Pun.* 15. 631.

——— ——— *Nondum arma manusque*
*Permixtæ, jam tela bibunt præmissa cruorem.*

Et L. 6. 291.

*Hæc tunc hasta, decus nobis pretiumque secundi*
*Vulneris, a vestro, Serrane, tributa parente,*
*Princeps quæ sacro bibit e serpente cruorem.*

Ubi videatur Cl. *Drakenburgius.* Cognatum *potandi* vocabulum eidem usui admoveri se patitur. *Stat. Theb.* 6. 102.

——— *Infandos belli potura cruores*
*Fraxinus* ——— ——— ——— ———

Pluribus etiam *Libare* paulo supra consimili virtute & venustate donavimus: ubi *satiatam sanguinis hastam* simul exhibuimus ex *Silio*, cui concinit hoc ejusdem Lib. 7. vs. 535.

——— ——— ——— *Multoque cruore*
*Exsatiate, Viri, plenos rubiginis enses.*

Eadem ratione *Saturare dextras sanguine* dixit *Silius* L. 12. 578. uti sagaciter restituit Ill. *Heinsius*, ad quem locum Celeb. *Drakenb.* ex Nasone laudavit *Satiatam ferinæ cædis dexteram.* Affine est quod *sitire sanguinem*, & *satiari cruore* celebretur in iis, qui *vulneribus* aliorum *inhiant*, eorumque *nece potiuntur.* Tac. 2. 21. *Ad noctem cruore hostium satiantur.* Et in illo *Tomyris* reginæ: *Satia te sanguine quem sitisti.* Estque hæc *sitis* gravissima figura, ad *hastas*, *tela*, *gladios* etiam traducta. *Silius* L. 12. 264.

*Transabiit non hunc sitiens gravis hasta cruorem.*

Et Claud. 2. in Ruff. [illegible]

— *Barbaricos sitientia pila cruores.*

Iterum *Conf. Manl.*

*Cædis sitientem differat arcum.*

Conf. *Nic. Heins.* ad Lib. 3. *de raptu Proserp.* 282. Concinunt hic & conspirant Arabes. *Arabsjades Hist. Tamerl.* p. 211. ولنوردن منك، ومن عسكرك نواهل القنا موارد الاضغان *Et profecto odiis inflammati hostilibus, ex te tuoque exercitu, hastarum sitientissimas largis haustibus mactabimus.* Sic *Abu'l Ata'* in *Hamasa*

ذكرتك والخطي يخطر بيننا
وقد نهلت منا المثقفة السمر

*Memor tui sum, vibrentur licet inter nos hastæ;*
*Rectæque illæ & fuscæ utrimque siti flagrent.*

Alter usus translatus, altus, gravis, & verecundus.

XVI. Est alia tralatio, multa sese honestate & verecundia commendans, qua עלל in *re Venerea*, & *libidinis siti ad satietatem usque explenda* locum invenit. Hinc علة עלה in familiari etiam & quotidiano sermone conteritur pro צרה *æmula tori*, *pellice*, &, ut *Phiruzabadius* declaravit, *priori matrimonio superinducta uxore*, quasi dicas, *quæ intemperantiori & libidinosiori alteras bibendi hauriendique vices*, *alteram præbet & ministrat copiam*: & بنو العلات sive בני עלות passim adhibentur, non tantum pro *unius patris prole ex diversis uxoribus suscepta*, ut uterque docuit Lexicographus, verum etiam pro *sobole meretricia*, & *vulgivaga venere edito ignobili fœtu*. Figuræ ut justum lumen infundamus, non solum observo, proclivi admodum gradu ab *æstu sitis identidem sedando*, ad *libidinis ardorem restinguendum* migrari potuisse, sed etiam imaginem hanc pudicam, & rei turpiculæ speciosum velamentum, longe lateque serpere ac fundi per Orientis linguas, & *sitire*, *aquatum ire*, *haurire*, *bibere*, aliaque argumento huic dicata verba, ad *Veneris res* creberrime traduci, ut statim uberius palam faciemus.

Tertia metaphora in *mulgendo* sita.

XVII. Tertiam excutiamus metaphoram, per sane venustam, quæ in tertia potissimum conjugatione invaluit, & sedem fixit. Exemplum producitur in *Camuso* עאלת אלנקה in *Camelis quæ secunda vice mulgentur*, ex usu scilicet transitivo primæ conjugationis, ut ipsæ *cameli* spectentur, tanquam *largum ex uberibus suis potum haustumque præbentes*. At quum intransitiva potestate quoque prædita sit ista conjugatio, עאלל rite etiam ponetur in eo, qui *secun-*

*secunda tertiave vice* animal *mulget*, quasi dicas *identidem eam haurire & ebibere.* Hinc علالة עלאלה *reliquiæ lactis, in ubere* nempe, *post primam emulsionem denuo confluentes*, quod monendum est, ne fraudem pariat Arabum concisior interpretatio, quos supra vidimus, *reliquias lactis, cursus, omniumque in universum rerum* hoc vocabulo comprehendisse: in quo popularibus suis, quibus vivus & vernaculus linguæ usus est, satis quidem lucis suppeditant, at nostris hominibus meras objicerent tenebras, nisi aliunde in promptu esset, non alias *reliquias* hic esse cogitandas, quam quæ *ex perenni quadam vena & scaturigine, collectis denuo viribus, emanant, atque ebulliunt.* Non prætereat autem, *Phiruzabadium* tradidisse, ex diligentiore linguæ disciplina, עלאלה proprie celebrari, *in lacte, quod interjecto spatio denuo emulgetur*, in quo genuina vis atque indoles radicis liquidissime tralucet.

XVIII. Hinc alia iterum emicuit insignis loquendi gemmula, quæ *lacrymis ubertim euntibus* nomen indidit עלאלה *liquoris, in statione veluti sua, ad mulgendum parati & confluentis*, atque conjugationem tertiam *mulgere*, vel *mulgeri repetitis vicibus*, admovet *oculis profusius exstillantibus, & perenni scaturigine manantibus.* Exemplum habe ex *Diwan Hudeilitar.* *Quæ quarto venustissime oculis lacrimantibus applicatur.*

واتبعت الظعاين طرف عين
علالة دمعها نضر غزير ۞

*Et misi, migrantium post pilenta, aciem oculi;*
*Emulsa cujus lacrymula largissime manabat.*

Formula est, summa sese gratia & pulchritudine insinuans, quam largiore luce ex aliis *mulgendi* vocabulis mactatam, Sacris Literis, ubi nonnulla adhuc expediverimus, inferemus.

XIX. Ex eodem hoc fonte effluxit sextæ conjug. תעאלל usus singularis & elegans, quem *Golius* sic circumscribit, *ultimo incedendi conatu, postrema continuandi itineris potentia quasi exhausit camelum.* Scilicet עלאלה valet etiam *reliquias cursus equini*, vel ut ingenium linguæ altius introspiciendum præbeam, עלאלה sonat *succum veluti vitalem, & perennem vigorem cursoris equi, qui multo itinere haustis jam viribus, non deficit neque exarescit, sed se identidem colligens, infatigatum sese præstat & inexhaustum.* Hinc in laudem generosioris equi concelebratur ذو علالة *præditus inexhausto & perenni cursu*, ut in illo *Meleichi* ex *Diw. Hud.* *Quinta metaphora in cursu alacriore & indefesso.*

ذو علالة درير ۞

*Perenni vigore præditus, & cursu velox.*

Ubi scholiastes علالة شوط *Olalab est cursus ad finem usque exantlatus.* Geminum est *Abu Tsacbri Hudeilitæ.*

اعمل مرجما ذا علالة
يبذ وجيف الناجيات المواخد

*Equum exerce validum, vigore præditum;*
*Incitatissimum fugientium camelorum gressum qui vincat.*

Adde *Anonymi* hocce in *Hamasa.*

وللقارح اليعبوب خير علالة
من الجذع المزجي وابعد منزعا

*Et sane quinquennis velox, cursus præstat vigore*
*Bimulum leniter agendum, longoque relinquit intervallo.*

Inde תעאלל teri cœptum sensu illo, quem ex *Golio* tantum quod promsimus: Metaphora, meo quidem animo, ducta ab *emulgendo*, vehementer enim Arabes amant *mulgendi* verba *in animalibus* adhibere, *effusiorem in cursum concitatis, & labore itineris exhaustis*, quemadmodum ex radicibus حلب, & دمر & مري pervincere pronum esset, si id nunc ageretur.

Sexta producitur metaphora, duabus aliis fœta.

XX. Alia via & ratione, ex radice nostra pullulavit conjugationis secundæ singularis notio & potestas, qua עלל علل media dagesch forti prædita, conteritur pro *identidem vindemiam exercere, iterum iterumque uvas legere & decerpere.* جني الثمرة مرة بعد اخري Hoc quod pervagati & constantissimi sit usus, & originem suam in fronte præferat, illustrare, atque exemplis firmare supersedeo. Hinc nova porro sese submisit suboles, quam a *Sjaubario* prætermissam, prodidit *Phiruzabadius*, participium מעלל معلل declarans per *collectorem & exactorem tributi.* Scilicet *tributa & vectigalia* sunt quidam quasi *reditus & fructus*, quos eleganter *carpere & vindemiare* dicitur, qui eos *exigit & comportat.* Haud levi autem conjectura ductus existimem, subesse huic metaphorico usui *importunitatem, & acerbam vexationem*, & verbum hac tralatione vestitum, sedem sumere in iis *qui pecus non tondent, sed deglubunt, & stipendiarios suos nudos excutiunt:* huc enim aperte ducit vocatque illud *vindemiam identidem exercere, atque ad novissimam usque baccam persequi.* Aliam adhuc propaginem subjicit Conjug. octava, huc revocandam; *Zjeubario* enim tradente اعتله & اعتل عليه אעתל עליה inter alia significat تجني عليه. *Golius* reddidit, *causam, prætextumve adversus eum quæsivit:* minus rite & feliciter, est enim *falsum imputare crimen, calumniis vexare, lacerare,* car-

*carpere*; plane quemadmodum Latinorum *carpere*, *injustæ criminationis & calumniæ vim ac rationem induit*, *vexationemque* & *malignam acerbitatem* habet conjunctam.

Nonæ tralatio luce adspergitur.

XXI. Secundæ conjugationi additam etiam vidimus vim *lactandi*, *demulcendi*, & *solamen adhibendi*. Hujus fontem verbulo patefaciamus. Manavit proculdubio ex eo, quod qui ægro animi *solatium adhibet*, eumque *læta*, vel *re*, vel *spe*, oblata, *mulcet* & *in quietem componit*, consideretur tanquam qui *aliquid hauriendum bibendumque* porrigat, quo *ægritudinis æstus*, & *rei amissæ triste desiderium leniatur*. Inde علالة *delinimentum*: & conjug. quinta تعلل תעלל *delinitus & sedatus fuit*. sed latius sese pandit venusta hæc notio, cujus uberiorem mihi potentiam subministravit *Tabelebi*, in amplissimo penes me Commentario ad dissertationes *Hariri*; qui diss. 2. hæc habet. التعلل قطع الزمان بالعيش اليسير وتعلل بشرابه اذا اخذ منه قليلا قليلا Hoc est. תעלל valet *traducere ætatem in vita facili & copiosa*, *proprietas autem sita est in potu sensim & suaviter hauriendo*. Exemplum hoc, aliaque superius a nobis collecta, insigni documento sunt, quantumvis largo Arabicæ literaturæ flumine nos inundaverint *Zjauharius* & *Phiruzabadius*, neutiquam tamen eos ubertatem & opulentiam linguæ exhausisse, sed incredibilem quandam rerum copiam, partim brevitatis studio circumcidisse, partim aliis conquirendam & colligendam reliquisse, neque enim vel viginti hominum vita, otium, diligentia, & industria suffecerint, inexhaustis ditissimæ linguæ thesauris expromendis.

Decimus usu *in morbo* positus illustratur.

XXII. Longo hinc intervallo dissidet conjugationis quartæ & octavæ potestas, اعل אעל enim expositum dedimus اصاب بعلة *morbo affecit*, *afflixitve*; & اعتل אעתלל *ægrotavit*, & adj. عليل עליל nec non participia معلول מעלול & معل מעל *morbo affectus*, denique substantivum علة עלה *morbus*. Et hujus notionis genuinam aperiemus venam, atque ex prima scaturigine derivabimus, eo magis, quod ipsi Arabes vel nihil omnino hic viderint, vel infelicius versati sint. *Zjaubarius* & *Phiruzabadius* altum siluerunt, quod nihil duri haberet nux hæc, scilicet! Vires periclitatus est *Tabelebi* ad differt. 7. *Hariri*. علة اي مرض وهي من العلل وهو الشرب الثاني كان تلك العلة صارت تشغل صاحبها شغلا ثانيا ومنعه عن شغله الاول. עלה *morbum dicit*, *ducitque originem ab* עלל *qui est baustus iteratus*, *quod morbus*, *quem corripuit*, *occupatum babeat novo quodam negotio*, *& a priori negotio attineat*. Scilicet in vocabulo עלה, & in binis verbi conjugationibus inest significatio *negotii aliquem occupantis*, *& in se penitus convertentis*; καὶ εὐφημίαν *morbum* fluxisse autumat. Mihi aliud sedet, penitusque adhæret, *morbum* in hac radice dimanasse ex eo, quod *vires* identidem *baurire*, *bumoremque vitalem ebibere* censeatur: quod pulcre *Lucan*. L. 9. 743. extulit

Ebibit

*Ebibit humorem circa vitalia fusum*
*Pestis* —— —— —— ——

Firmamentum addit & lumen, quod idem hocce vocabulum adhibeatur pro *clade*, *infortunio*, *calamitate*, alicujus opes, fortunas, vitam *hauriente ac perimente*, quam vim Lexicis ignaram, uno alterove exemplo munitam dabo. In *Hamasa* laudatur hocce *Zjabir Ibn Haijan*

وما وجد الاضياف فيما ينوبهم
لهم عند علات الزمان ابا مثلي ✿

*Neque inueniunt hospites, quum sævius infestantur,*
*Fortunæ in cladibus patrem sibi, instar mei.*

Ubi *Tebrizius* עלות علات الزمان مكارهه وشدايده *sunt infesta & dura temporum.* sic *Zijad ElAzjem* ibid.

اخ لك لا تراه الدهر الا
على العلات بساما جوادا ✿

*Frater hic demum tibi, quem in uita non videas,*
*Ne in ipsis quidem calamitatibus, nisi renidentem & benignum.*

Ex hoc autem fonte *Calamitatum cladiumque* notionem emersisse, pervincit hocce *Chetsamæi* cujusdam ibid.

نهل الزمان وعل غير مصرد
من ال عتاب وال الاسود ✿

*Bibit tempus, iterumque haurit, siti indomita;*
*Ex Attabæa gente, & gente ex Asuadæa.*

Ubi נהל / qui est الشرب الاول *primus bibendi impetus*, & עלל qui est الشرب الثاني *secundus haustus*, declarante Tebrizio, figuram induunt *stragis necisque* in binis hisce gentibus *editæ*, *ab calamitatibus identidem eas infestantibus* & *exhaurientibus*: ad quam similitudinem geminum hocce verbum *in morbis* ceterisque *pestibus* celebratum fuisse, dubio vacat.

Decima translatio aperitur. XXIII. Novissimo tandem loco enucleemus *negotiorum* atque *occupationum* potentiam, quam derivata, & conjugationes nonnullæ præ se ferunt. *Phiruzabadius* علالة ما شغلك به Hoc est, עלאלה *Ololah dicitur quicquid te occupatum tenet.* Item, علة الحدث يشغل صاحبه عن وجهه i. e. עלה / *sonat nego-*

*negotium quod totum occupet hominem*, *eumque a priori instituto avocet.* Hoc qua via & ratione e stirpe nostra succreverit, pandit *Zjaubarius.* علة حدث يشغل صاحبه عن وجهه كان تلك العلة صارت شغلا ثانيا منعه عن شغله الاول i. e. עלה *negotium valet*, *totum occupans hominem*, *in seque convertens*, *sic dictum*, *quod hæc veluti altera sit occupatio*, *quæ eum a priori occupatione avocet & avertat.* Scilicet ex *secundo haustu* hanc *secundi* cujusdam & majoris *negotii ac moliminis* propaginem editam esse decernit; quod hactenus quidem sagaciter odoratus est; sed omnem metaphoræ hujus amplitudinem & ditionem, vel non satis persensit, vel in usum nostrum minus copiose reseravit; altius enim & nervosius spirat figura hæc, quæ *moliminum*, *arduorumque negotiorum* vim ac significationem subjicit ex eo, quod qui ea aggreditur & suscipit, *descendere* videatur *in aquarum* quandam *molem*, & *labores*, atque *ardua rerum*, *baurire exantlareque:* quod, procedente indagationis nostræ serie, insignibus documentis confirmatum dabitur.

**Radicis nostræ primitiva notio in Bibliis nusquam occurrit.**

XXIV. Hæc fusius exequi & evolvere operæ duxi, partim ut Arabicæ linguæ dignitas & constantia in hac radice eniteret, partim ut luminis hujusce copiosissimi radii sese sacris Literis insinuarent, iisque florentissimas hasce figuras, maximam partem, infunderent. Est autem probe tenendum, primævam illam & antiquissimam potestatem, quam finivimus, nusquam plane locorum sese ingerere, sed secundarium ac tralatum usum in imaginibus a nobis expositis, longe lateque regnare, in quibus revocandis illustrandisque, illi filo nos permittemus, quod hactenus ductu auspicioque Arabum pertexuimus.

**Prima figura in *plagis & vulneribus* reponitur Thr. 1: 12.**

XXV. Redordimur ab ea figura, quam principe supra loco larga luce mactavimus; qua *baurire* nostrum, *ictus* affert & *vulnera* identidem *repetita*, quibus vires, vitalisque adeo spiritus, exhauriuntur veluti atque absumuntur. Hæc bene multis nobis locis reponenda est. Thren. 1: 12. *Vibrate aciem & inspicite*, *num dolor sit*, *ut meus hicce dolor*, אשר עולל לי אשר הוגה יהוה *in die æstus nasi ejus.* Hic LXX. dilute, & per sane frigide, prius illud membrum dedere, ἄλγος μου ὃ ἐγενήθη, quod imitatus *Arabs*, الذي صار لي *qui factus est mihi*; nec non *Syrus*, דעבד לי *quem fecit mihi.* Consignantius multo *Vulgatus*, *quoniam vindemiavit me*, cujus conatum laudo, quamvis *vindemiandi* nervosissimam in *cladibus* metaphoram, infra a nobis latius pandendam, minus heic loci opportunam, neque *a Jeremia* intentam autumem. Recentiores partim in *faciendi* notione obhærent, partim commodius ad sensum, & efficacius, *male haberi*, *vexari* & similia adhibent. Nativam indolem verbi sic reddimus, *quo hausit me*, *quo penitus excruciavit Jehova.* Activam hic malumus conjugationem, quam passivam, neque obstat *Patach* in fine, nam & ejus *Pihel* nonnunquam particeps est. sed majore adhuc nervo pollet illud עולל לי quam *hausit me* præfert; valet quippe, *quo hausit mihi*, id est, quo *mihi vires vitamque exhausit*, *in me ictus congeminans*, *me identidem telis suis repetens*, *cuspidemque suam meo cruore satians.* Hæc genuina locutionis vis,

M hæc

hæc amplitudo est & ubertas, quam nescio an *Chaldæus* adspexerit. quum vertit, דאסתקף לי / hoc in polyglottis sonat, *quoniam occasionem quæsivit contra me*, at *Buxtorf.* in Lex. Thalm. maluit, *irruit in me.* veram potentiam verbi hujus Chaldaici, nemo mihi mortalium ex solis *Targumim* explorato indagaverit. Arabum ثقف latitantem radicis סקף naturam aperire videtur inest enim in istoc verbo vis *contendendi* cum aliquo, eumque *infesta cuspide appetendi*, quod latius nunc exequi haud vacat.

Quæ illustratur.

XXVI. Pulcherrimum hocce lumen & insigne orationis, ut præter ea quæ jam ubertim peregimus, novo robore firmetur, omniumque assensum impetret, observari velim, non tantum *haurire jugulum*, *latus* aliave membra, pertrito Latinorum usu esse, *gravi vulnere transverberare*, verum etiam interiorem linguæ elegantiam afferre, ut *haurire aliquem* ponatur pro *ictibus exhaurire*, & *penitus conficere*, seu ut Tacitus alicubi dixit, *afficere in mortem*. sic *Silius* L. 7. 583.

*Quippe aciem denso circumvallaverat orbe;*
*Hausturus clausos conjectis undique telis.*

Et *Val. Fl.* L. 6. 554.

—— —— *Peditem pedes haurit Amastrum.*
*Sanguinis ille globos, effusaque viscera gestat.*

Adde *Stat.* L. 8. 667.

*Ille ego inexpletis solus qui cædibus hausi*
*Quinquaginta animas.* —— —— ——

Unde apparet nihil insolens, aut minus opportunum a nobis hic admitti, quin contra figuram sic structam & editam, nescio quid grande & atrox spirare, quod melius sensu percipi, quam verbis circumscribi potest.

*Venenum hauriens spiritum* dixisse videtur *Jobus.*

XXVII. Ad sublimem hanc & magnificam figuram revocari potest *Job.* 6: 4. *Sagittæ Omnipotentis in me stant defixæ*, tantum nervi possidet שתה heic loci, *quarum venenum meum haurit spiritum.* Haud equidem damnaverim quod in versionibus nunc fere irroboravit, *quarum venenum meus bibit spiritus:* nam, *bibere*, *combibere*, *imbibere*, *perbibere nequitiam*, *malum amorem*, *pestem*, *venenum*, est *visceribus immiscere*, *penitisque implicare medullis.* Poëta Æn. I.

—— —— *Longumque bibebat amorem.*

præcesserat

*Occultum inspires ignem, fallasque veneno.*

Similiter in *Herc. Oet.* 566.

Nunc

*Nunc congeratur virus, ut vestis bibat*
*Herculea pestem.*

Et 664.

*Nec Sidonio mollis aheno.*
*Repetita bibit lana rubores.*

Iterumque vs. 555.

*Amare discat conjugem, si quas decor*
*Joles inussit pectori Herculeo faces,*
*Extingue totas. Perbibat flammas mei.*

Magis tamen in superiorem illam sententiam inclinat animus, qua ipsæ *sagittæ venenatæ & letales*, *bibere*, atque *vitalem spiritum haurire* finguntur; quod vivis coloribus pinxit *Lucan.* 9. 741.

*Ecce subit virus tacitum carpitque medullas*
*Ignis edax; calidaque incendit viscera tabe.*
*Ebibit humorem circa vitalia fusum*
*Pestis, & in sicco linguam torrere palato*
*Cœpit. Defessos iret qui sudor in artus*
*Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.*

Verbo ירד incognita adhuc potestas vindicatur.

XXVIII. Mirifice genio suo in hac loquendi figurata ratione indulsit Oriens, omnibusque eam ornamentis amplificavit, ac proinde non cruorem tantum *sitientia* & *haurientia* induxit *tela*, verum etiam *ad plenum irrigata*, *satura*, atque adeo *inebriata*. In cantico suo *Moses Deut.* 32: 42. אשכיר חצי מדם *sagittas meas sanguine inebriabo.* Non minus graviter & nervose *Esajas cap.* 34: 5. ורותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד *Nam inebriatus est in cœlis gladius meus: ecce super Edomitas aquatum descendit.* Novissimum hocce quo jure adoptem, quove innixus fundamento תרד edere sustineam *descendit aquatum, immergit, ingurgitat se*, mirabuntur Viri Docti, quod vim hanc hactenus Lexica nostra ignorent: sed si demonstraro *descendendi* vocabulum hac significationis amplitudine sæpe numero ab *Hebræis* & *Arabibus* donari, nemo erit, qui eam non lubens volensque hoc in loco amplexetur, quippe quæ mirificam quandam venustatem gravitatemque orationi adjungat, & scenam propheticam splendidissime adornet. Penes *Arabes* adeo usus hicce invaluit, ut multa derivata unice hac in sede hæserint; nam ورد ירד proprie *descensus*, absolute valet *aquationem*, & وارد יורד *descendens*, exponitur *aquator*, ejusque plurale ورد, *turba sitientium & aquatum euntium*, & ipsum verbum in prima & quinta Conjug. frequentatur, pro *intrare aquam*, *aquatum descendere*. Hoc jam porro gravi & alta figura induerunt, qua *aquatum ire*

dicitur, qui *in prælium descendit*, *& multa cæde*, *multo sanguine* per hostes *grassatur*. sic *Abdo Menaph* in Diw. Hud.

وردناه باسياف حداد خرجن
قبيل من عند القيون ۞
تركناه يخر علي يديه
يمج عليهما علق الوتين ۞

*Descendimus in eum gladiis acutis, qui exierint*
*Paulo ante fabrorum ex officina.*
*Eumque reliquimus terram mordentem,*
*Ambasque sanguine vitali manus convomentem.*

Hic verbo ירד *descendere*, imaginem circumdari ejus, qui *multa siti flagrans, aquatum contendit*, & *pleno se proluit ore*, in oculis omnium defiget *Rabiah Ibn Zjebdar* in *Diw. Hud.*

اذبهم بالسيف ثم ابثها عليهم
كما بث الجحيم القوابس ۞
اذا قلت كعكعتهم يردوني
كما ترد الحوض النهال الخوامس ۞

*Gladio eos impello, mox spiculis superspargo,*
*Haud secus atque ignis ardentes spargit prunas.*
*Ubi autem jam stratos eos glorior, descendunt in me,*
*Quemadmodum in lacum descendunt Cameli quintum jam diem siti enecti.*

Scenam hanc luculentius adhuc instruxit *Zahir*, cujus poëma inter septem *Moallekât* conspicitur.

رعوا ظماهم حتي اذا تم اوردوا
غمارا تفري بالسلاح وبالدم ۞
فقضوا منايا بينهم ثم اصدروا
الي كلاء مستوبل متوخم ۞

*Pastum eunt inter duas aquationes; mox iterum intrant*
*Gurgites, media inter arma cruore undantes:*
*Miscentque vicissim Mortes; aqua deinde excedunt,*
*In pabula pergentes insalubria & pestifera.*

Hic

Hic scholia *Nebhasi* paucis monent. كل هذا مثل وانما يريد انهم تركوا الحرب مدة ثم رجعوا فحاربوا والظما العطش وهو هنا ما بين الشربين والغمار جمع غمر وهو الماء الكثير *Universum hocce emblematicum est, significatque eos, intermisso paulisper bello, prœlia de integro miscuisse, & cladibus se invicem attrivisse.* צמא *Sitim autem hic posuit pro intervallo inter duas aquationes, &* עמאר *a sing.* עמר *aquarum moles majores exprimit.* Dixit etiam in *Diw. Hud. Rabiah Ibn Zjebdar*

وكيف يلام المرء السي اكيلة
اذا ورد الحوض الذي هو وارده

*Et qui vituperetur vir sodali opem præstans?*
*Cum in eundem cum eo lacum aquatum descenderit.*

Ubi Scholiastes اراد بالحوض الشدة الحرب *per lacum & aquationem intelligit præliorum discrimina & vehementiam.* Hinc lux affunditur iis Sacri Codicis locis, ubi ירד in *bellis, præliisque* locum obtinet, quorum vim ac ubertatem alias commodius exsequemur, ubi radici isti novam hanc potentiam ex professo vindicabimus: quamvis etiam nonnulla adhuc, quæ huc faciant, paulo post simus inferturi. In præsentia, ne nimis longe evagemur, collegisse satius fuerit, penes *Jesaiam* על אדום תרד *super Edomum descendet gladius meus*, juxta genium Orientis valere, *super Edomitas incumbens & deseviens, cæde & sanguine veluti aquatum ibit, inque eorum viscera altius descendens, cruoris sitim exsatiabit.*

XXIX. Stabilita hunc in modum, validisque præsidiis emunita figura illa, quam in verbo עלל *Thren.* I. 12. aperuimus, perfacilis atque expedita erit explanatio eorum locorum, ubi gemina plane ratio & potestas versatur. *Thren.* I: 22. עולל למו כאשר עוללת לי, fui similis *Vulgatus* edidit; *Vindemia eos, sicut me vindemiasti.* Præiverant LXX. Ἐπιφύλλισον αὐτοῖς ὃν τρόπον ἐποίησαν ἐπιφυλλίδα. Hoc in ἐπιφαύλισον corruperunt, qui sermonis Hebræi expertes, ignorabant Metaphoræ hujus dignitatem. *Arabs* liberius, ارحضهم كما صنعوا لي غما *Afflige eos, prout mœrore me affecerunt.* A quo non longe abit *Syrus*: טרף אנון איכנא דטרפתני *Exagita eos, quemadmodum me exagitasti.* Denique *Chaldæus* satis etiam constanter dedit, אסתקף להון היכמא דאסתקפת עלי: quod, aliter ac vulgo fit, sic effero, *infesta eos cuspide appete, quemadmodum me appetivisti*; cui versioni quid ansam mihi præbuerit & firmamentum, supra expromsi. Egregie mentem nostram circumscripsit, quæ hæc est, *Hauri ipsis, quemadmodum mihi hausisti*, quæ structura quantum nervi afferat, quam amplumque conspectum patefaciat *ictuum altius in viscera descendentium, & vires omnes exhaurientium*, satis jam demonstratum est. Eadem est facies rerum Threnorum duo loca luce augentur.

rerum *Thren.* 2: 20. *Vibrata acie introſpice Domine, cui hunc in modum hauſeris* לְמִי עֹלַלְתָּ כֹּה, ubi *Vulg.* ſuum *vindemiaveris*, LXX. ἐπιφύλλισας, & *Chaldæus* אסתקפתא *impetiviſti telo* retinuerunt. *Syrus* jejune & exiliter, עבדת *feceris ſic;* ſolutius & vage admodum *Arabs* لماذا فضحتنا هكذا *cur nos ſic contumelia affeceris.* Huc revocarunt etiam interpretes *Thren.* 3: 51. ſed iſtic peculiare aliquod lumen, & orationis pretioſiſſimam gemmulam fulgere, inferius declarabimus.

*Jobo eadem hæc lux refunditur.*

XXX. Cum hoc uſu conjunctum eſt, quod *Jobi* 16: 15. ſe offert. *Centonem conſui ſuper cutem meam*, ועללתי בעפר קרני. *Vulgatus* quod ſub manibus erat arripuit, *operui cinere carnem meam.* LXX. τὸ σθένος μου ἐν γῇ ἐσβέσθη, etiam temere aliquid amplexi, ne nihil dixiſſe viderentur. *Chaldæus* habet פלפלית בעפרא איקרי *Gloriam meam pulvere conſperſi* vel *maceravi;* idem verbum adhibuit *Syrus:* nec abludit *Arabs* وغطيت بالتراب راسي *Caput meum pulvere cooperui:* qui ſeſe in tenebris ſimiliter micuiſſe ſatis produnt. Rabbinorum nonnulli, eorumque veſtigiis inhærentes multi e noſtris verterunt, *cornu meum in pulverem feci;* quod quam frigeat hebeatque nihil dicere attinet. *Coccejus*, *fœdavi in pulvere cornu*, poſt *Jarchium*, qui hic novam *inquinandi* adoptavit notionem, novumque cudit Etymon, *a ſordibus infantium* repetitum. Nobis haud ſatis liquet, activane ſit conjugatio, an paſſiva, ſed quæcunque illa fuerit, *haurire* noſtrum, *ictibus* illis & *plagis* fœtum, quibus ſanguis & noviſſimus conſumitur ſpiritus, multo uberrimam ſuppeditabit ſententiam. Ex *Pyhal* ſubnaſcetur, *Hauſtus ſum in pulvere cornu meum.* עֹלַלְתִּי קַרְנִי per ellipſim, pro *quoad cornu meum*, qualia infinita omnibus in linguis verſantur. Oratio eſt abruptior, quo vehementius vibret, cujus intortam veluti atque involutam brevitatem ſic evolvimus, *cornu meum*, opes, vires, dignitas, potentia, *multo vulnere ſtratum*, *confectum*, *exhauſtumque*, *in pulvere & ſordibus volutatur.* Sin activam vim ſequimur ex *Pihel*, orietur; *cornu meum in pulvere hauſi.* Hoc eſt, *in pulverem me ſordesque abjicere cogor*, *priſtinoque meo decori*, *robori*, atque ipſi adeo *vitæ*, *fœda imponere vulnera*, *meque* divinitus *fractum & contuſum* fateri.

התעלל *cæde & ſanguine graſſari.*

XXXI. Huic primæ claſſi inferenda videntur bina loca *Exod.* 10: 2. & 1 *Sam.* 6: 6. ubi *clades* illæ, quibus *Ægyptum afflixit* & *exhauſit* Deus, exprimuntur verbo התעלל ſequente præpoſ. ב, ſingulari elegantia ſane, atque efficacia, quod conſtructio hæc oculis ferme ſubjiciat impetum illum, quo *in* alicujus *ſanguinem*, veluti *ac viſcera*, *plagis* identidem *repetitis*, & *altius adactis*, *penetratur;* quæ imago quam appoſita ſit, ad *vulnera* illa, *ſtragesque* expingendas, quibus Ægyptus debilitata & fracta fuit, ultro patet. Non poſſum tamen non monere, aliam adhuc figuram exempla hæc recipere poſſe, neutiquam rejiculam, quam, nonnullis interpoſitis, ſuo ordine reddemus.

תעלולים *Atrociſſimæ calamitates.*

XXXII. Ut autem in hiſce locis ancipiti diſtineor cogitatione, ita certum habeo atque exploratum תעלולים *Eſai.* 66: 4. eſſe *ictus*, *plagas*, *vulnera*, vel

vel verius *calamitates & novissima malorum*, quæ Remp. Judæorum penitus *exhaurirent* & *internecione delerent*. Cl. *Capell.* jam ante nos lumen ex Arabia afferre conatus est, laudata significatione *morbi & ægritudinis*, quam *Jeremiæ* quoque vindicat in *Threnis*; sed neque originem hujus notionis penes Arabes, neque amplissimam ejus ditionem adspexerat vir Doctus, alias potius ad *clades stragesque ferro flammaque editas*, & *ad occidionem inflictas*, Arabicæ linguæ vim ac potentiam nos manu ducere monuisset.

XXXIII. Hæc fere sunt, quæ sub primam nostram classem subjungenda esse existimamus. Alteram nunc ingredimur, in *re turpiuscula* sitam, & speciosissimo honestatis ac verecundiæ velo obnuptam. Hujus unicum tantum in sacris extat vestigium, *Judic.* 17: 25. *Eduxit pellicem suam foras*, *eamque cognoverunt*, *totamque noctem* ויתעללו בה. Hujus locutionis dignitatem gravitatemque ut in illustri locemus, atque ab hallucinationibus, quibus obnoxia fuit, vindicemus, præter ea, quæ supra jam de hoc usu Arabum in medium detulimus, observo, *aquatum ire*, *sitire*, *bibere*, *haurire* quæque alia sunt hujus naturæ vocabula, verecundiam hanc suscipere figuram, & crebro Orientis usu ad *Veneris* res voluptatesque traduci. Verbo ירד ورد potestatem *aquandi* proxime adstruximus. Hoc negotio huic applicuit *Akil Ibn Ullepha* in *Hamasa* Altera aperitur figura poodoris involucro tecta.

ولست بسايل جارات بيتي
اغياب رجالك ام شهود
ولست بصادر عن بيت جاري
صدور العير غمره الورود ۞

*Haud unquam rogare soleo vicinas ædium;*
*Peregrene agunt viri vestri, an domi sunt?*
*Neque aquatum ingressus recedo e domo,*
*Onagri ritu, quem male aquatio juvit.*

Similitudinis interiorem vim, ac rationem sic aperit *Tebrizius*. العير اذا ورد فشرب اول الشرب ثم احس بالصايد الكامن له علي الماء رجع نافرا غير منلبث· يقول لست ادخل بيت جاري فاذا علمت بكمانه خرجت مسرعا كما يفعل العير اذا احس القانص فضرب ذلك مثل لطالب الريبة انه لا يتعرض لبيت جاره طاليا لنسايه·
*Onager*, *aquatum descendens*, & *labra humectans*, *ubi venatorem subolfacit & insidias ei ad aquam instructas*, *omni pulsa mora fugam arripit. Hoc itaque vult. Non soleo irrepere vicini domum*, *subsessor scilicet matrimonii alieni*, *ejusque perceptis insidiis in pedes me conjicere. Universum autem hocce figurate positum est in eo qui adulteria captat & furta Veneris*, *negatque se vicini ædes accedere*, *uxores*

*res ejus stupraturus.* Extat & hoc in *Hamasa*, auctorem præferens *Kebscha* quandam, sororem *Amr Ibn Maadi Kerb.*

فان انتم لا تثاروا واتديتم
فمشوا باذان النعام المصلم ✿
ولا تردوا الا فضول نسايكم
اذا ارتملت اعقابهن من الدم ✿

*Quod si vindictæ immemores, cædis recipitis pretium;*
*At vos strutbionum præcisas circumferte auriculas:*
*Neque aquatum eatis nisi in menstrua feminarum excrementa,*
*Quarum vestigia suo conspurcata sunt sanguine.*

Ubi *Tebrizius* قال النمري يقول اذا قبلتم الدية فاغشوا نساء كم وهن جيض. الفضول هنا بقايا الحيض وسمت الغشيان وردا مجازا *Auctor est Namerius, eam velle, ut si cædem redimi patiantur, feminis non utantur nisi menstruo pollutis, & פצול hic esse reliquias illius sanguinis; aquationisque figura coitum esse velatum.* In sacris complura hujus verecundiæ vestigia manent expressa, quæ dedita alias opera a nobis illustranda, nunc tantum stringemus. *Jeremiæ* 2: 21, 22, 23. Ecclesia Judaica spiritu scortationis percita, & libidine flagrans idolorum, componitur cum camelo dromade, cursus recursusque texente, & in ipsa mensium fœditate copiam sui haud negante; quam tanto a furore hisce retrahit vates. מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה *Cobibe pedem tuum ne discalceatus nudetur, & guttur tuum ne sitiat.* Utrumque membrum turpitudinem libidinis honesto involvit tegumento. Eodem hoc capite vs. 17. dictum erat; *Quid tibi in viam Ægypti ad bibendum aquas Nili? & quid tibi in viam Assyriæ, ad Euphratis aquas bibendas?* Hoc referri video ad opis auxiliique implorationem. Melius *Grotius*, qui *scortationem & idololatriam* hic assecutus est. Scilicet duplici involucro oratio implicita est, in quorum altero *Bibere aquas Nili Euphratisve*, est *impuram suam libidinem in Nilo vel Euphrate explere;* in altero vero *libido in Nilo vel Euphrate extincta*, valet *Ægyptiorum Assyriorumve fœditatibus sese polluere*, *& cum Niloticis Euphratensibusve diis adulterio misceri.* In hanc sententiam celebres etiam sunt Salomonis *furtivæ aquæ* Prov. 9: 17. neque fefellit exercitatos interpretes istud Prov. 5: 15. *Bibe aquam e cisterna tua*, cum reliquis coloribus istic loci adhibitis, in eandem plane mentem exire. Apparet luculentissime quid sit יתעללו בה, *in ea repetitis identidem vicibus hauserunt, libidinisque sitim ad satietatem usque explerunt:* quo verbo nihil hic opportunius ac gravius fingi potest.

XXXIV.

*Acceditur ad tertiam Metaphoram in mulgendo positam.*

**XXXIV.** Pergimus ad illum verbi noſtri uſum, cui tertium quartumque locum ſuperius aſſignavimus, quo עולל *mulgere* ſonat, in oculisque poſitum *ubertim fuſas* affert *lacrimas*. Hunc venuſtiſſimum loquendi florem *Jeremiæ* vindico *Thren.* 3:50. עוני עוללה לנפשי. Duriuſcule *Vulgatus*, *Oculus meus deprædatus eſt animam meam*. Non auſus *Vindemiare* ſuum hic introducere, illud flexit ad *deprædandi* figuram, qua præditum eſt. LXX. hic edere ſuſtinuerunt ὁ ὀφθαλμός μου ἐπιφυλλιεῖ ἐπὶ τὴν ψυχήν μου, qua in ſententia expedienda, & plauſibili colore commendanda, ipſi, credo, deſudaſcerent. Eos itaque hic deſeruit *Arabs*, deditque تنكسر عيني *frangitur oculus meus*; penes *Syrum* autem reperio עיני ארדיי דמיא טפא *rivos aquarum fuderunt oculi mei*; ſenſum quodammodo adumbraſſe contenti fuerunt. *Chaldæus* reddidit, בכותא דעיני אסתקפת למרע נפשי *Fletus oculi mei urget infeſtus, ad animam meam macerandam.* Non alia poteſt eſſe mens recentiorum, quocunque tandem pacto verſionem efferant, ſive *Facit oculus meus meæ* violentiam *animæ*; inſulto *violentiæ* vocabulo: ſive *vexat animam oculus*, ſive tandem *racemat*. Nobis interior radicis indoles ad vivum pertentata & excuſſa, duplicem oſtentat figuram, alteram alteri venuſtate ac dignitate certantem; quarum prior hac nitet facie, *Oculus meus aquatum deſcendit in animam meam*, vel *pro anima mea*: poſterior ſpecioſius adhuc refulget; *Oculus meus animam emulget meam.* Hæ ſuaviſſimæ formulæ quibus ex fontibus emicuerint, operæ pretium fuerit diligentius aperuiſſe.

*Aquatum ire in lacrimas fletumve pro ubertim lacrimari.*

XXXV. Quod ad primam attinet, ſolennis eſt Arabum ſtructura العين وردت البكا העין ירדה הבכי *Oculus aquatum deſcendit in fletum*, & ſine adjecto *oculo*, ورد البكا ירד הבכי *aquatum ivit in fletum*, pro eo quod plenius efferretur, *multo flumine lacrimarum ora genasque humectare; lacrimarum veluti rivis atque imbribus totum immadeſcere, perfundi, atque*, quod hic in primis ſecuti ſunt, *immerſum lavari.* Figuram ſua ſponte favorabilem & gratioſam, non eſt quod ambitioſe commendemus, aut exemplorum turba ſtipemus. In *Hamaſa* laudatur hocce *Anonymi*

وكنت اذود العين ان ترد البكا وقد وردت ما كنت عنه اذودها ۞
ولي نظرة بعد الصدود عن الجوي كنظرة ثكلي قد اصيب وليدها ۞

*Abegi oculum ne aquatum iret in fletum*
*Sed quicquid abigerem, aquationem peregit.*
*Mihi vero poſt divortium hoc præ deſiderio facies eſt.*
*Qualis facies eſt orbæ, natus cui fato raptus eſt.*

Hanc gravitatis ſuavitatisque pleniſſimam formulam Sacri etiam Scriptores locis compluſculis celebrarunt. Thren. 1: 16. *propterea flens ego ſum* עיני עיני ירדה מים *oculus meus, oculus meus deſcendit in aquas.* Et Jer. 13: 16. *Anima mea flebit uberrimasque fundet lacrimas*, ותרד עיני דמעה *atque adeo oculus meus in lacrimas aquatum ibit.* Et Cap. 14: 17. iterum תרדנה עיני דמעה *Oculi mei in lacrimas aquatum deſcendent.* Nec non Cap. 9: 17. תרדנה עינינו דמעה *Oculi noſtri in lacrimas deſcendunt, palpebræque noſtræ aquis diffluunt.* In hiſce omnibus vulgares verſiones inſedit *deſcendere lacrimis*, quod exponitur *lacrimis totum diffluere*

N

*diffluere*, *extillare*, & *colliquescere*. Locutio est vegeto succo, sanoque colore vigens virensque, quam gradu moveret nemo, nisi ipsi Orientales ad superius illud, aliquanto majore adhuc potentia præditum mentem nostram evocarent. Promiscue autem dicitur, *Oculus* ירדה בכי *intravit fletum* & בבכי *in fletum*, quo usus est *Esaias* Cap. 17: 3. *Totus ejulat*, *in fletumque descendit*, scilicet *lacrimis sese suis commadefacturus ac veluti lavaturus*. Huc etiam tendebat *Psaltes* Ps. 119: 136. פלגי מים ירדו עיני *Rivos aquarum intrant*, lavatum euntes, *Oculi mei:* Si enim id voluisset quod vulgo circumfertur, *Rivi aquarum descendunt ex oculis*, non potuisset absque vitio præpositionem intercipere. Quod nos dedimus, fulcitur etiam altero illo ex *Thren*. 3: 47. פלגי מים תרד עיני Non utique, *Rivi aquarum descendunt oculo meo*, a quo tota structura abhorret, sed *Rivos aquarum intrat oculus meus*, *iisque sese*, *haud secus ac si lavatum iisset*, *perluit* & *immergit*. Tale nobis lavacrum in cubili suo pinxit *Psaltes* Ps. 6: 7. *Natare facio lectum meum: lacrymisque meis spondam colliquefeci*. Ut autem Orientis fœcundum in figuris ingenium, aliquanto lætius luxuriosiusque spatiari solet per omnia ornamenta atque instrumenta amplificationis, ita deprendo Arabes & hic genio indulsisse, *situlasque*, & *ceteram aquationis supellectilem*, huic *lacrimarum* scenæ luculentius apparandæ admovisse: & *situlas agere* ac *reciprocare*, adhibuisse *in oculis largo sese fletu exhaurientibus*, & *omnem lacrymarum pausam adspernantibus*. Hoc splendidum Orationis decus & insigne vindicandum forte est *Esaiæ* 38: 14. דלו עיני למרום. Alii *Levati sunt oculi mei in altum*, alii, *attenuati sunt* spectando *in altum*. Radicem statuo דלה in qua residet *situlis aquandi hauriendique* potestas: quoque vibrantior feratur sententia, imperandi modo edendum esse autumo, *situlas reciprocate in altum Oculi mei: Jehova opprimor* &c. Id est, *cælo affixi*, *reciprocatis veluti*, *ac nunquam interquiescentibus*, *situlis*, *lacrimas haurite*, oculi mei, *perennique vena exantlate*. Allegoriam *sitularum reciprocantium* alio usu sensuque in *Proverbiis* alibi exposui, hoc ipso in verbo דלה, eamque omnibus modis adamarunt ac contriverunt Arabes, quod in præsentia longius persequi, minus est commodum, eamque curam quartæ operis nostri parti seponimus & delegamus. Ad hunc igitur modum, ut, quod intenderam, tandem efficiam cogamque, עיני עוללה לנפשי valere poterit, *Oculus meus aquatum exit*, & *lacrymis sese exercet hauriendis*, sive *pro anima*, ejus luctui quasi deserviens & velificans, sive quod malim, *ad animam*, vel *animæ*, omni ea potestate, quam præpositioni ל post עלל jam addidimus, ut indicetur *animam*, *spiritum vitæ*, *vitalem succum*, ac *vigorem omnem*, *dum situlas reciprocarent oculi*, *exhaustum*, atque ex imis medullis *evacuatum fuisse*.

*Mulgendi* suavis tralatio *Oculis* tribuitur.

XXXVI. Magis tamen animus in alteram propendet figuram, qua *oculus* hic introducitur tanquam *animam emulgens*, vel, quod linguæ ratio etiam ferre potest, *qui anima tabescente mulgetur*, *copiosoque manat humore:* promiscue enim frequentant Arabes عالت للابل *cameli mulgentur*, & عال ابله *mulsit identidem Camelos suos pastor*. Hac tralatione uberrima & suavissima usum hic esse *Jeremiam*, dubio vacabit, ubi obscuræ voculæ indolem extraxero, quæ vs. 49. adhibita, doctorum aciem hactenus subterfugit. Sic habet versiculus ille. עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות Verto. *Oculus meus effluit*, *absque ut conticescat:*

*ticescat: eo quod interstitia non sint mulgendi.* Tantum potest polletque τὸ הפגות, cujus stirpi *intermissionis & relaxationis* ingenitam esse potestatem non fugit interpretes, sed vestigare non valuerunt, aditu omni ad nativam hanc sedem obsepto, proprie usurpari in *spatio* atque *intercapedine*, qua *quiescitur a mulgendo.* Hanc tamen adstruit constans Arabum usus, quibus فواق est ما بين الحلبتين *quod binas intercedit mulctras spatium:* & فيقة *lac illud, quod mulgendi præbita pausa, de integro confluit in ubera.* Hinc quantum leporis nitorisque accessurum sit locis aliquot, in quibus פוג cum derivatis, sui reliquit vestigia, alias data opera demonstrabimus: in præsentia solenni hoc usu Arabum decerni colligimus, עולל nostrum *mulgendi* tralatione indutum comparere; & vs. 51. crescere, atque novo momento ingravescere, figuram, quæ vs. 49. suscepta erat. Eandem hanc affirmat exemplum ex Diw. Hud. jam prolatum, ubi עלאלה דמע oculis tributum vidimus: qualia bene multa ex hac ipsa radice effloruisse, perque Poëtarum & oratorum viridaria disseminata esse, ambigendum non est, quum omnia *mulgendi* verba, quibus opulenta affluit lingua, hac sede sacrata sint, & vulgari etiam consuetudine frequentata. Sic درّ *copiose manavit lac,* valet *in lacrimis, ubertim manare. Hariri* Diss. 30. فتنفس الصعداء مرارا وارسل البكاء مدرارا حتى اذا استنزف الدمع واستنصت الجمع *ingemuitque altius aliquoties ducto suspiritu, & lacrymas, lactis instar emulsi largius profudit; donec exarescerent, & turba conticesceret.* Similiter حلب, cujus quinta conjugatio تحلب & sexta تحالب *mulgeri, cum alia* magno numero amplectitur, *copioso humore manantia,* tum præsertim *oculos,* quod ex *Zjauhario & Phiruzabadio* jam produxit *Golius.* Aliud est verbum مري *strinxit ubera, & vehementius pressata emulsit.* Hoc admovent *ventis nubes in pluviam dissolventibus,* nec non *dolorum & ægritudinum stimulis, ac æstibus, lacrymarum vim acerbius exprimentibus.* In *Diw. Hud. Abu Tzachr*

تحوز مناتيج الغمام وتمري مطافيل لم يندب بها ضر حالب

*Gravidas nubium propellebant,* venti, *atque emulgebant*
*Fœtas, ubera stringentis nulla impressa nota.*

Sententia est, in lenem facilemque non minus, quam largum & copiosum imbrem, sese nubes, urguentibus & pressantibus veluti effudisse vendit: sed hujus verbi genuina ditio & potestas latius nobis differenda erit, & uberrimis exemplis instruenda, quum radicis מרה illustrandæ, atque in pristinum splendorem restituendæ, curam suscipiemus; ac proinde vela hic legentes concludimus, nihil vel cum radicis indole, vel cum Orientalium ingenio conjunctius concinnari posse, quam ut hanc Jeremiæ figuram attribuamus. *Oculus meus animam emulget meam, omnemque ejus vitalem succum veluti lacrimando exhaurit:* vel quod linguæ rationem etiam admittere monui, *Oculus meus emulgetur, ob animam,* vel *per animam mœrore contabescentem, & sua sese ægritudine consumentem;* utraque versio, velut paribus examinata ponderibus, sese sustinet, me tamen haud pœnitet priori calculum adjecisse.

*Racemandi notio quomodo ex radice noſtra propagata ſit.*

XXXVII. Quintæ metaphoræ, quam in *currendi perenni* quodam *ac inexhauſto vigore* collocavimus, nullum in Sacris exſtat veſtigium. Fidem tamen non abhorret, eam Hebræis qnoque uſitatam fuiſſe, ſed in re cujus memoria penitus abolevit, nihil decreviſſe melius fuerit. Ad ſextam itaque gradum promovemus, quæ novo nunc revireſcet honore, atque nativæ pulchritudini reddetur; neque amplius exercitos habebit viros doctos, via & ratio qua *carpendi racemandive* poteſtas, ſtirpi noſtræ ſubjungi commodiſſime poſſit: pateſcit enim ab *iteratis hauriendi vicibus* tralationem hanc dimanaſſe, eaque nihil uberius fœcundiusque ſenſu excogitari poſſe. Rem in oculos incurrentem non eſt quod illuſtremus: non poſſum tamen quin in עוללות, quod *racemationes* edunt, animum attendi jubeam ad *reliquias illas* rei jam exhauſtæ, *quæ ſenſim* denuo *pedetentimque vires colligere*, & *confluere* videntur, ut *deſiderium haurientis ſecunda, tertiave vice explere* valeant. Inſpiciantur loca Lev. 19: 10. Deut. 24: 21. Eſai. 17: 6. Jer. 49: 9. Obad. 1: 5. Jud. 8: 2. &c. quantaque origines a nobis proditæ vis, amplitudo, & dignitas ſit, perſentiſcetur.

*Racemationis graviſſima tralatio in cladibus.*

XXXVIII. Novum etiam lumen indipiſcitur nobilis illa & erecta figura, quam *racemandi, repetitisque hauſtibus vitem vacuandi* peperit ſignificatio; ſita in *cladibus ſtragibusque identidem inflictis, quibus* quicquid primus belli impetus *reliquum* fecerat, *penitus exhauriatur.* Jerem. 6: 9 עולל יעוללו בגפן שארית ישראל *etiam atque etiam racemabunt reliquias Iſraëlis, ut vitem: ut vindemiator manum tuam palmitibus denuo admove.* Nempe quum etiam extra hanc metaphoram עולל *vulnera* ferat & *plagas*, utique nihil proclivius erat, quam *vindemiæ* aſſumta imagine, ad belli incumbentis deſævientisque impetum expingendum, in eandem ſcenam עולל etiam advocare, duplici poteſtate fœtum, & tum *racemis ad ultimam usque baccam exhauriendis;* tum *ſanguini inexpleta quadam ſiti bibendo* accomodatum. Eadem eſt rerum facies Jer. 49: 9. Obad. 1: 5. Eſai 17: 6. & Jud. 8: 2. & 20: 45. in quibus non ultra immorabor, ne ſatietatem ac ſtomachum moveam, aut judiciis hominum eruditorum diffidere videar.

*Ejusdem uſus in vexationibus & exactionibus acerbis.*

XXIX. Idem hoc *carpere* & *racemare* ab Arabibus ſeptimo loco adhibitum vidimus in *acerba tributorum exactione, vexationibusque* ac *concuſſionibus importunius dominantium.* Hunc uſum ſi in duobus Eſaiæ locis adoptemus, multum jactata eorum ſententia tandem conſiſtere, atque in vado collocari poſſe videtur. Alter eſt cap. 3: 4. נתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם *Dedi pueros principes eorum, & —— dominantur iis.* LXX. Ἐμπαίκται, ut & *Theodotio* teſte *Hieron.* quibus etiam *Syrus* & *Arabs* calculum addidere. *Vulgatus* habet, *effeminati.* Intelligit, ut puto, *pathicos, molles*, utque *Aquila* edidit ἐναλλάκτας, *qui turpitudinis exerceant vices, quales in Judicum libro ſuper concubina Levitæ legimus.* Sic *Hieron.* ex notione illa turpicula radicis, quam modo diſcuſſimus *Chaldæus* vertit חלשיא *debiles.* In recentiorum verſionibus ferme *puerorum* vel *infantium* inoleuit vocabulum, quod נערים præmiſſi ſint, quodque לוללים tritiſſime hoc ſenſu veniant. Qua veterum, qua noſtrorum mentem repudiat linguæ analogia, quæ formas haſce *perſonis* attribuere non ſolet, ſed *actionibus* ab aliquo *profectis;* adeoque ſi τῶν עוללים hic ratio habenda

benda eſt, omnino vertendum exiſtimo, *& puerilibus dominabuntur modis*, quomodo pluralia abſolute celebrari, copioſe alibi oſtendemus. Teneo ſenſum hunc, ſed eum nova poteſtate exaugeo, quando enim עלל non tantum *puerorum ludibria* amplectitur, verum etiam *ludibrioſas & libidinoſas vexationes dominantium*, utrumque opportuniſſimo vocabulo expreſſit vates, & ſingulari quadam elegantia, ſimul *puerilem*, *vecordem* ac *diſſolutam petulantiam*, ſimul *importunam & acerbam impotentiam* oculis ſubjecit, qua Iſraëlis dominatores in ſubjectos ſuos graſſabantur, eosque omnibus modis *carpebant*, *vexabant*, *lacerabant*, & *nudos excutiebant*. In eodem Cap. 3: 12. geminum fere huic exſtat exemplum, in quo non minores fluctus cient interpretes. עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו LXX. Λαός μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται ὑμᾶς, καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες κυριεύουσιν ὑμῶν. *Vulgat.* levicula mutatione, *populum meum exactores ſui ſpoliaverunt, & mulieres dominatæ ſunt eis.* Scilicet נשים eſt ambigui ſignificatus, & *mulieres* valet ſi puncto kamets proferatur; ſed ſi cholem ei addatur ſonat, *fœneratores*, *exactoresve:* hoc poſtremum plurimi veterum ſecuti ſunt; *Theodotio* enim δανεισταὶ dedit; & *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, eodem ſententiam inclinarunt. Recentiores tamen *mulieres* maluerunt, quibuscum מעולל *puerorum* atque *infantium* notione conjunctum ire ſtatuunt, ut *manus imbellis* atque *impotens* rite expleatur. Mea ſic habet ratio, atque ſic animum induxi mei, omnino ex מעולל & נשים *puerorum* atque *mulierum* ſignificationem primo adſpectu eminere: ſed altius quid multo, nervoſiusque in ſinu recondi, quod utriusque vocabuli penitior indoles ſuppeditat. in מעולל ſcilicet deliteſcunt *protervi*, *laſcivi*, *petulantes*, *libidinoſi domini*, qui *vineam ſuam depaſcunt & exhauriunt*, qua figura uſus quoque eſt noſter Cap. 5. in altero autem נשים a radice, quae *fœnoris acerbitatem ac vim* complectitur, gemina plane importunitas & divexatio novo colore deſignatur: ac proinde dubium mihi non eſt, quin rem acu tetigerit *Chaldæus*. עמי דמרכוהי בזוחי כמעללי לכרמא וכמרא חובא שליטו ביה *populum meum moderatores exſpoliant, ut qui vineam racemant, & quaſi fœnus exercentes, imperium inhibent.*

XL. Transgredior porro ad *demulcendi oblectandive* uſum, quem noſtra deinceps edidit ſeries. Hic nobis etymon aperit vocabuli עולל, in quo operam adhuc luſerunt Critici. *Pueris* enim hoc nominis inditum eſt, a lacte jam depulſis, quod *cruſtulis* fere *demulceri*, & *vario ludo oblectari* ſoleant, poſt mammam amiſſam. Sic prævivere Arabes, & res liquida eſt ex ſolemni gradatione inter עוללים & יונקים, quam aliquot loca inculcant: poſtmodum, ut fieri amat, pro omnibus in univerſum *pueris*, qua recens natis, qua majore jam natu, & robuſtioribus, invaluit, & originis neglecta atque oblitterata eſt ratio. Sic Arabes ab لها *oblectavit*, quo *Zjauharius* עולל expoſitum dedit, derivarunt لهو notione *pueri* a matre jam depulſi, & *ludicris delinimentisque omnibus ſeſe oblectantis*. Verbum ipſum *oblectandi* notione longe lateque floruiſſe, non eſt quod dubitemus: quum duo exempla, eam clariſſime præferant, Num. 22: 29. & Jer. 38: 19. prior ſic habet. *Dixitque Bileam aſinæ ſuæ, eo quod* התעללת בי, *te ipſam ſuaviter oblectaveris, ludendo me; meque pro oblectamento & ludibrio habueris.*

**Nova metaphora *ludendi irridendique* illuſtratur.**

*bueris.* Hoc ſignificatu *Arabes* علل concelebrant, valet enim لها, cujus patentiſſima eſt ditio, amplectens omnis generis *ludicra*, *delinimenta*, *oblectamina*, *quibus tempus fallitur*, & *animo indulgetur.* Exemplum ſi requiras in ipſa noſtra radice, en tibi luculentum, ex *Hamaſa*.

ذكرت تعلة الفتيان يوما والحاق الملامة بالمليم ✿

*Ne quandoque in publicum abirem ludibrium, Et ignominia ignavo affigeretur.*

Ubi Tebr. تعلة الفتيان حديثهم الذي يتعللون به فيقولون اساء فلان Hoc eſt תעלה *Virorum hic eſt ſermo & fabula qua ſeſe oblectant, dicuntque hic & ille turpiter ſe dedit.* poſterior *Jer.* locus ſonat. *Ne tradant me in manus Chaldæorum* והתעללו בו. Veteres & Recentiores ſenſu duce, *Ludificentur me*, ſane bene, modo hoc rite teneatur, *ludificationem* hanc eo ex fonte manaſſe, quem aperimus, & identidem repetita inculcare ludibria, quibus quis animum ſuaviter mulcet & oblectat.

Quid התעלל 1 Sam. 31: 4. anquiritur.

XLI. Singulari cura impertio, quod cum hoc uſu prima fronte connexum eſſe videtur, ſed quod tamen aliam quoque induere poſſit vim ac faciem. 1 Sam. 31: 4. *Dixitque Saulus armigero, ſtringe gladium, meque confodito, ne veniant præputiati iſti*, ודקרוני והתעללו בי *meque configant & illudant.* Huc concedunt interpretes in univerſum omnes, nemine veterum excepto, eſtque ſententia ſic ſatis concinna, quam, ad formam eorum, quæ modo excuſſimus, illuſtrare & amplificare omnibus promtum eſt & propoſitum. Altius tamen ſenſum perſcrutanti, non nihil ſcrupuli objiciet ſimplex illa *eludendi* cogitatio, neque mentem legentis ſatis implere videbitur; etenim *Ludibrium* ſeſe Philiſtæis eſſe præbiturum poſt mortem, victore eorum exercitu circumventus, ignorare non potuit; quemadmodum etiam hiſtoria ſacra mox perſequitur, quam acerbis modis cadaveri inſultatum ſit, & omnibus exemplis ignominiæ illuſum. Quid ergo? Omnino requiritur dirum quid & acerbum, quod ne vivo ſibi ſpirantique ab hoſtibus infligeretur, pertimeſcebat. Hæc ſunt lenta & crebra vulnera, quibus odium hoſtile deſævire, & crudelitatem ſuam ſatiare ſolet. Hi ſunt ictus carnifices, quibus ſenſim vitalis ſpiritus exhauritur, & per ſingulos, ut ſic dixerim, artus mortis atrocitas & violentia exercetur. Aut vehementer animi falſus ſum, aut hoc dicere voluit *Saulus*, verboque התעלל multo ſignantiſſime expreſſit, quippe quod *crebro repetitos ictus*, atque *ad ſatietatem uſque expletam ſanguinis libidinem*, complecti; multis palam fecimus. Quod ſi quis *illudendi* hic notionem retinendam autumet, omnino erit ſtatuendum, hujus *illuſionis* vim ac potentiam per præcedens *transfigere*, ad *lentas & hoſtilis ludibrii plenas plagas*, determinari.

Significatio *facinorum ingentium* quomodo ex radice hac propagata ſit.

XLII. Occurrit porro filum noſtrum perſequenti *gravium* ac *periculoſarum valetudinum* poteſtas, quibus vires *repetitis* veluti *vicibus exhauriuntur.* Hanc contritam ac pervagatam fuiſſe veteribus Hebræis, non eſt quod dubitemus, quum verbi indoles ſumma illuc ſponte dimanet, ſeque liberaliſſime diffundat. Exempla tamen dilucida ſatis vim hanc oſtentantia oblitteravit vetuſtas, & anguſtiæ reliquiarum Biblicarum nobis ſubtraxerunt. Sed noviſſimi illius ſignificatus, in *arduis moliminibus & facinoribus*, *quæ magna mole patrantur & exantlantur*, ſatis luculenta manſere veſtigia: quibus largum lumen, nati-

nativamque addit pulcritudinem solemnis Arabum ratio, qua *aquam intrare*, *haurire* ejusdemque argumenti alia, ad omne majus *molimentum* patere voluerunt, sæpe quidem numero *probum*, *honestum*, *laudabile*, *gloriosum*; frequentius tamen *cum scelere & flagitio conjunctum*. Utriusque usus fidem in verbo ورد ירד *descendit aquatum* firmabit commentator *Haririi*, cujus differt. 12. hæc habentur. وساءني عظم تمرده وقبح تورده *Et male me habuit magnitudo protervia ejus, turpitudoque illa descendendi in aquam.* Ad quæ *Tabelebius*. قبح تورده اي اتيانه بما لا يحل واصل التورد قصد الما قال لبو البغا التورد تكلف ورود الشي الصعب. *Turpiter intrare aquam, est moliri & patrare nefas, verbum enim* תורד *quod. proprie Descendere in aquam dicit, auctore Abul' Beka usurpatur in omni re ardua & difficili quam quis subit, sibique exantlandam imperat & injungit.* Idem in verbo خاض obtinet, quod a notione *aquam subeundi, seque in eam altius immergendi*, manare cœpit ad *alta* & *profunda negotiorum*, *moliminum*, & *machinationum*, tum *in laudem ac decus*, tum *in dedecus ac flagitium*. Exempla dabunt *Golius* & *Giggejus*. Est aliud verbum قحم quod propriam sedem sortitur in *subeundis gurgitibus*; hoc eandem plane vim ac potentiam amplectitur, & partim in bonum *nobilia* signat *facinora*, *ingenti ope moleque exhausta*; partim in malum, *flagitionem ac scelerum veluti vorticosum gurgitem subjicit, in quæ quis præcipiti impetu se immergit*. Posterius illud dubio exemtum est, & ex Lexicis abunde noscitur: prius haud ita gnarum obviumque illustri documento probat hocce *Koradi Ibn Aijar* in *Hamasa*.

فوارس ان قيل اركبوا الموت يركبوا ۞ مقاحيم في الامر الذي يتهيب ۞

*Equites qui inequitare jussi Mortem, inequitant.*
*Atque in formidolosas negotiorum moles immerguntur.*

Ad quæ *Tebrizius*. المقاحيم جمع مقحام وهو الذي يخوض قحمة الشدايد اي معظمها מקאחים *est plurale nominis* מקחאם, *quo appellatur is qui terribilium rerum majorem quandam molem intrare sustinet.*

XLIII. Ex hisce robur sumunt ac firmamentum quæ superius paragr. 23. disputavi, viaque aperitur munitissima, ad hanc significationum classem expediendam, atque stirpi suæ innectendam. *Facinora ardua*, *generosa*, *ingenti mole suscepta*, *patrata*, *repetitisque identidem vicibus veluti exantlata*, agnoscas Ps. 77: 12. אזכור מעללי יה & vs. seq. אשיחה בעלילותיך aliisque locis: eodemque lubens revocaverim duo illa, quibus aliam faciem addidimus Exod. 10: 2. התעללתי במצרים & 1 Sam. 6: 6. התעלל בהם in Ægypto enim Deus exstitit גדול העצה ורב העליליה Jerem. 32: 19. Ex adverso *molimina flagitiosa*, *temeraria*, *præcipiti impetu & libidine concepta & exhausta* præfert 1 Sam. 25: 3. רע מעללים & Esai. 3: 8. מעלליהם אל יהוה & Ps. 14: 1. התעיבו עלילה quæque alia in eandem mentem exeunt. *Ea partim in bonum partim in malum sumuntur.*

XLIV. Ex posteriori hoc usu explicari potest obscuriusculum illud Psalmi 141: 4. *Ne inclinari sinas cor meum in rem nequam*, להתעולל עלילות ברשע, *ad* עלילות *denique*

*pro crimi-nationibus* producitur ex Deut. 22: 14.

*ad facinora improbissime haurienda.* Sed veteres aliud hic viderunt, nam LXX. τῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. Vulg. Ad excusandas excusationes in peccatis. Aliter paulo Arabs. فيجد سببا من الاسباب الي الخطايا *ut reperiat occasionem aliquam ad peccata*, atque adeo notionem eam verbi amplexi sunt, quæ Deut. 22: 14. occurrit, quamvis istius loci vim atque elegantiam haud liquido perspexerint. Verba sunt שם לה עלילות דברים *imponit, injicit ei cavillamenta verborum:* ubi עלילה est *prætextus, cavilla*, ex significatione, quam *Zjauh.* auctoritate edidimus اعتل عليه *causam, prætextumve quæsivit adversus eum*, vel verius, *falsum jecit crimen, calumniisque ac cavillis vexavit carpsitque.* Unde palam est עלילה minus rite hic per *facinora* reddi, cum iisque nihil commune habere. Quid in Psalmo citato ad veritatem propensius sit, aliis dijudicandum permitto. *** Non ausus fui quicquam decernere: rem gravioribus acutioribusque judiciis permisi. Nunc locum denuo inspicienti, aliquid affulget, ex vs. præced. quod supprimere religio est. Superior series sic habet. *Appone, Domine, custodiam ori meo:* נצרה על דל שפתי *Ad fores labiorum meorum excubias agito.* Istas labiorum *fores*, quas in ἅπαξ λεγομένῳ ex affini דלת hic amplexi sunt plurimi, adjutare posset Græcorum figura in ἀθυρόγλωσσος, & σόμα ἀπύλωτον. Displicet interim aliis, qui tentarunt, vel *ad imum labiorum*, vel *ad elevationem labiorum*, vel *quicquid efferunt labia mea*, vel denique, Ad Haustionem *labiorum meorum.* Hoc a *Coccejo* profectum mirifice blanditur, *situlæ* enim, דלי pulcre traducuntur ad *labia*, *alternatim* veluti ex imo cordis sermonem *haurientia, & effundentia.* De eo alias plura. Nunc quod instat. Hisce itaque *situlis labiorum* ne unquam abutatur orat Psaltes, neve cor ejus inclinetur in rem nequam, להתעולל עלילות ברשע ad se immergendum in profundum impietatis, atque *profligatum in morem Hauriendas haustiones* cum Viris strenue impiis; id est, *eos sermones* ex alto cordis *exantlandos, expromendos, exhauriendos*, in quibus delicias agunt improbi, quibusque ultro citroque nequitiam suam fovent, pascunt, satiant; semet avide obscœnitatibus & impietatibus ingurgitantes, easque aliis etiam propinantes: in quem sensum se præbet quod subjungitur, *Neve delicias eorum degustem.*

Lubet porro, invitante hac occasione, enucleare עליל Ps. 12: 7. quod implicat & exercet interpretes. Comparantur ibi eloquia Dei purissima *argento conflato, septiesque defæcato*, בעליל לארץ. Vulgo, *in operatorio terræ.* R. Salomo, ex notione Thalmudica, *manifeste.* Aben-Esra a בעל, *Domino terræ.* Ultima penitus rejicula: ἐργαλεῖον etiam fundamento caret: nec video quid magnopere ad rem faciat *fornacem* induci *terream;* quod enim magnus commentator *humanitatem* Christi *immaculatam* hinc extundit, paucis ridere potuisse crediderim. Constructio quoque refragatur: denique tota series clamat ארץ *terram* hic sonare *terrenas fæces sordesque*, quæ commode dici possunt *hauriri, exhauriri*, quum *eliquantur*, & conflando *exiguntur.* Reddiderim itaque, *Argentum conflatum iterum, tertio, sæpius exhausta terra: septiesque defæcatum.* עליל est actio verbi, & *haustionem* proprie exprimit; unde בעליל לארץ nervose & eleganter hic positum apparet. CA-

## CAPUT SEPTIMUM.

*Verbo* נהל *lumen infunditur, & nativum decus, quod in Kal est,* primo potu haustuve explevit & restinxit sitim. *Inde in Pihel* aquatum ducere *pecus: & laxiore sensu* sustentare, *atque* ubertim exsatiare. *Nec non tralate & venusta figura,* bonarum rerum affluentia beare. *Vocabulum* נהללים *multis divexatum conjecturis ad hanc radicem revocatur, & in illustri locatur: qua occasione Jobi obscurum* עטן *quoque illustratur, & elegantes Arabum locutiones proferuntur.*

I.

Cum radice עלל multa affinitate conjunctum est verbum נהל, cujus vim ex parte quidem assecuti sunt interpretes, nequaquam tamen omnem ejus potentiam attingere & aperire potuerunt. Scilicet primævus ille fons abstrusior erat, quam ut genuina ejus vena ex reliquiis Biblicis pertentari & introspici posset. Isti recludendo fonti & origini Caput hoc destinamus, ut inde mirifica quædam suavitas, venustas, & ubertas redundet per loca illa, quæ fugientia radicis hujus vestigia retinuerunt. *Acceditur ad radicem* נאל.

II. Facem præferet clarissimam *Zjaubarius*, qui copiose simul & solide omnem ejus indolem exhausit. النهل الشرب الاول وقد نهل وانهلته انا لان الابل تسقي في اول الورد ثم ترد الي العطن ثم تسقي الثانية وهي العلل ثم ترد الي المرعي. والمنهل المورد وهو عين ماء ترده الابل في المراعي وتسمي المنازل التي في المفاوز علي طرق السفار مناهل لان فيها ماء والناهلة المختلفة الي المنهل قال ابو زيد الناهل العطشان والناهل الريان وهو من الاضداد قال النابغة *Cujus origo panditur ex Zjaubario.*

ينهل منه الاسل الناهل ☼

נהל *Nehel est primus* aquantium *potus, diciturque in prima conjug. Nahila,* pecus *primo haustu sitim sedavit, & in quarta* אנהל, *curavit camelos primo potu bibere, etenim cameli prima aquatione rigati, redigi solent in* עטן, *sive locum circa aquas ubi paulisper recumbunt, ut postquam altera vice sitim restinxerint, quod* עלל *vocatur, pascuo reddantur. Hinc* מנהל *est aquationis locus, sive aquarum*

*rum scaturigo, in pascuis, in quam aquatum descendunt cameli. Appellantur etiam mansiones, quibus viatorum itinera in desertis distincta sunt,* מנאהל*, quod in iis aquæ sit copia.* נאהלה *etiam dicitur pecus ultro citroque commeans ad* מנהל *aquationis locum: Utque auctor est Abu Zeid participium* נאהל *tum sitientem significat, tum aquarum copia expletum, contraria in hoc verbo vigente potestate. Hinc illud Nabigæ*

*Unde hastæ potant sitientes.*

*Sitis notio quomodo accreverit.*

III. Postrema illa *sitis* significatio qua via & ratione assumta sit, ostendit *Tebrizius* in Commentario ad *Hamasa.* النهل مــن الاضداد لوقوعه علي الريـان والعطشـان وحقيقة النهل اول السقي والاكتفاء بـه قـد يقع وقد لا يقع ولذلك استعمل في الري والعطش נהל *ex iis est quæ contraria pollent notione, cadit enim in probe potum simul & sitientem: vera tamen & germana radicis indoles sita est in primo potu, qui quum interim sufficiat expleatque, interim minus, usurpari cœpit non tantum in potu explente, verum ipsa etiam siti.* Succinit huic *Succari* ad *Diw. Hudeil.* اصل النـهـل ان يـشـرب شربة ثم يخلي فكثر حتي قـالت العرب للريـان والعطشـان نهـال *Radix* נהל *proprie locatur in actu bibendi cœpto, sed mox intermisso: unde percrebuit usus ejus in rigato simul & sitiente.* Quibus liquidissimis testimoniis in præsens contentus, exemplis cumulandis supersedebo, satis jam monitus & instructus, ad genuinam verbi נהל potentiam ex ima stirpe eruendam, omnique sua amplitudine & opulentia evolvendam.

*In Pihel valet minare pecus ad aquandum, bibendumque.*

IV. Haud infelicem operam navarunt verbo nostro, qui vim ejus in *Pihel* ediderunt, *agere ritu pastoris*, aut *commode leniterque ducere.* Copiosius & uberius nos damus, *prominare ad aquam, ut sitis levetur*; & quidem, si proprietas religiosius servatur, *primo illo haustu potum*, quem post paululum respirationis ac quietis עלל subsequitur: quamvis usus latius evaluerit, finibusque his sce noluerit coerceri. Justam proinde & commodam sedem tenet Ps. 23: 2. *in herbidis me recubare facit mansionibus,* על מי מנוחות ינהלני *ad aquas placidas agit me sitis levandæ gratia.* Hoc sensu Arabes quartam potius conjugationem, sive *Hiphil*, adhibent, atque ex ea hic dicerent ينهلني *reddit me* נאהל*, ac large bibere præbet.* מי מנוחות optima interpretum pars *aquas lenes, placidas, sensim fluentes* exponit; ad verbum esset, *aquas requietum*: in qua locutione, si veram verbi indolem, & genium Hebraismi amamus, cogitandum magis erit de *aquis & scatebris fontium, ad quas in genua procumbitur a gregibus circumfusis*, ut alias palam faciemus. Utraque interpretatio nostra spiritualem Psalmi potentiam adauget, meditationumque largam ac benignam subministrat materiem. Non minus feliciter & opportune verbum *Esaias*

*Esaias Cap.* 49: 10. *Miserator eorum ducet eos*, ועל מבועי מים ינהלם & *ad scatebras aquarum aget eos siti sedandæ*. Eandem significandi ubertatem amplectitur Psalm 21: 4. ותנהלני תנחני *Duces me atque illuc prominabis, ubi æstum sitimve largis haustibus relevare detur*. Neque minor est sententiæ dignitas ac copia Esai. 40: 11. *ut pastor gregem suum pascet, in ulnam colliget agnellos, in sinuque portabit*: עלות ינהל *lactantibus potum abunde sufficiet, largosque haustus ministrabit, ad fontes vivos aquarum*.

V. Mirifica etiam gravitas subest ac venustas Esai. 51: 18. quam ut felicius assequamur, scena nobis vaticinii adornanda est. Inducitur istic loci Ecclesia venenato iræ Divinæ poculo inebriata, pestiferoque ejus æstu intimis medullis perusta, quam pestem flammamque intus grassantem nihil refrigeret, nihil temperet, nihil adspersa veluti aquula recreet mitigetque. Hoc nervose exprimit vates verbo נהל insignioris figuræ lumine convestito, אין מנהל לה *non est ei, qui vel minimum præbeat haustum aquarum, quo os proluat, venenum diluat, æstumque in visceribus furentem sedet*. Hæc germana est loci facies, quam oblitterata hactenus origo obscuraverat. Delicato exquisitoque judicio eloquentiæ propheticæ princeps, vocabulum pastoritium *hauriendam præbere aquam ut sitis levetur*, traduxit ad *refrigeria consolationum, dolorisque fomenta ac remedia*; estque non exigui in hanc rem momenti, quod eundem plane usum Arabum نهل induat, & pro *mulcere, lactare, consolationibusque recreare ac refovere* percelebretur.

*Singularis & multo elegantissimus usus Esaiæ, in consolatione, & æstus refrigerio.*

VI. Multum quoque elegantiæ interioris residet Exod. 15: 13. נהית בחסדך *Largiflua, ac succi vigorisque uberrima illa munificentia tua* (id omne sinu suo recondit חסד) *duxisti populum quem redemisti*: נהלת בעזך *potentia tua copiose rigatum, inundatum, expletum, largisque haustibus exsatiatum, ut pastor egisti ad mansionem sanctitatis tuæ*. Tam magnificum ac sublime spirat prophetica hæc oratio, quæ *rupes* prævidet *in deserto fissas, ut potus veluti ex abyssis subministretur*; & *fluenta e petris evocata, atque amnium instar emissa*, in præsentissimum pignus atque argumentum Numinis, plusquam pastoria cura, electum ac redemtum populi sui gregem, afficientis, atque ab omni æstu, siti, & inopia prohibentis.

*Alia metaphora illustrior Exod. 15. evolvitur.*

VII. Haud minus floris honorisque elucet ex splendida vocabuli nostri tralatione, 2 Chron. 32: 22. *Et servavit*, atque in amplam laxamque fortunam asseruit *Jehova Hiskiam, incolasque Hierosolymorum, e manu Senacheribi omniumque hostium*: וינהלם מסביב *atque undiquaque vindicatos, tanquam gregem suum bonarum rerum affluentia beavit, ac veluti ad fontes deduxit aquarum, quarum pleniore haustu*, in summa pace ac tranquillitate, *priorem illam sitim miseriamque exuerent eluerentque*. Magnam veri partem perspexerat hic *Coccejus*; *Videtur significari*, inquit, *Deum eos servasse ab hostibus, & aluisse ex omnibus partibus, ut commode vitam agerent*. Sed attingere non potuit illud in quo figuræ acumen & suavitas sita est, quæ, metaphora transsumta a pastoribus, *æstus refrigerationem, sitisque in beata aquarum copia depulsionem* continet. Verbi

usus abstrusior, & ex intimo artificio depromptus, liquidiore in luce collocetur. Absolute in quarta conjug. dicunt Arabes انهل אנהל *expletos potu camelos habuit pastor; & primo illo haustu a siti recreatos.* Cui subjungunt اعل אעל *altera jam haustu ad plenum satiatos habuit greges.* Utrumque adhibent vocabulum, ubi exquisitioris sermonis laudem aucupantur. At quum proprietatis non tam religiosa eos cura tenet, uno אנהל defungi licet, ad indicandum *pastoris statum, cui contigit largiore potu gregem recreare sitientem.* Locutionis ergo nativa facies hæc est. *Et undiquaque habuit eos potos, atque a siti recreatos;* ubi jam nemini mens tam læva esse potest, qui non statim advertat, omne illud pulcherrimo emblemati esse involutum, quod liberiore paraphrasi modo evolvimus.

Latior verbi usus ad *pastum* & *alimoniam* se porrigens.

VIII. Hi justi sunt radicis nostræ fines: non tamen tam alte termini hærent, ut eos migrare nefas sit; sed, ut fit, percrebrescens, & latius sese fundens usus, abusum traxit, atque a *siti potuque*, ad *famem*, *pastum*, & *alimoniam* se explicuit. Insigni documento est Gen. 47: 17. וינהלם בלחם quod exercet interpretes, multumque scrupuli facessit iis, quibus non alia quam *ducendi agendive* cognita est potestas. Ingeniose satis *Coccejus*, *fecit eos vitam prorogare, & ducere, pane*, id est, *sustentavit eos:* acutius tamen quam verius, quum duplex illa vis transitiva nulla firmetur auctoritate, & ab indole radicis alienior sit. *Sustentandi* tamen verbum rite hic adhibitum est, sed alio ex capite ac fonte summissum, ut *abunde eos pavit, expletosque habuit ac satiatos pane* proclivi admodum ac facili ratione sit dictum, ob similitudinem quæ inter *potum pastumque* intercedit, & affinitatem qua *sitis famisque desideria* conjuncta sunt. Difficultatem omnem levat consimilis plane Arabum abusus, quo نهل non tantum *potus* ille est, *quem primum hauriunt cameli*, verum etiam *omnis cibus qui comeditur, & quicquid nutrit, explet, ac famem sedat*, auctore *Phiruzabadio*. Ex adverso השביע *satiare*, cujus proprietas est *in fame explenda*, in *siti* etiam *sedanda* usurpatum reperio *Amosi* Cap. 4: 8. & laxius adhuc Job. 38: 26. *in terra compluta, & cælestibus aquis probe rigata.* Suntque ejus generis infinita omnibus in linguis passim obvia.

Duo loca quæ de nativa potestate remisisse videbantur, eandem tamen suaviter exercere ostenduntur.

IX. Sunt duo præterea loca, in quibus quid de potestate a nobis posita remissum videtur, & *commodus* tantum *lenisque* gregis *ductus* se exerere, non adjuncta illa *sitis depulsæ* notione. Et illud omnibus linguis solens est ac familiare, atque originem a nobis editam ne hilum quidem infirmare potest. Ubi tamen locorum istorum mentem altius introspicio, singulari judicio studioque eam ipsam vim captatam esse, & tacitis cogitationibus insinuatam, deprehendo. 2 Chron. 28: 15. *Sumserunt captivam illam multitudinem, eorumque nudos ex ipsa præda vestiverunt:* וילבשום ויאכלום וישקום ויסכום וינהלום בחמרים *eosque indutos, calceatos, cibo potuque expletos, atque oleo delibutos deduxerunt asinis.* Nil pote melius ac felicius, quam feriem hanc claudere verbo נהל, quod est *prominare pecus pulcre potum, & a siti, lassitudine, æstu recreatum*, quod ipsum hic intendit, ob oculosque habuit Sacer Scriptor. Non absi-

absimilis ratio versatur. Gen. 33: 14. *Transeat quaeso dominus meus ante servum suum;* ואני אתנהלה לאטי *pro podatu pecoris ac puerorum.* Redditur *procedam lente, leniter me ducem præbebo, meoque commodo;* sensu pleno suisque numeris absoluto, ut nihil loci relictum esse videatur *siti levatæ ac depulsæ.* Eam tamen neutiquam amittendam atque insuper habendam esse censeo; præcesserat enim vs. superiori, *puelli teneri sunt, ovesque ac boves lactantes mihi incumbunt, quas si vel unum diem majore impetu propellerent* pecuarii tui, *universus grex moreretur.* Nempe periculum foret, ne *æstu, siti, lassitudine, aquationisque & idoneæ quietis defectu* absumerentur: a quibus malis & incommodis ut gregem sibi suum prohibere & defendere liceat, fratrem interpellat Jacobus, pulchra & fœcunda in mentem suam locutione usus, *viam arripiat Dominus ante me, ego interim pro incessu ac tenello illo pede mei agminis, pecus meum meosque parvulos* אתנהלה לאטי *meo commodo lotos potosque prominabo, eorum æstu, siti, defatigatione, idoneis aquationibus refota & depulsa.*

X. Hæc sunt quæ ex uberrima atque florentissima radice, ad manus nostras devenerunt, & communem linguæ Hebrææ cladem evaserunt; ex quibus interiore literarum succo tincti, facile conjecturam capient, copiæ illius atque opulentiæ, qua larga hæc & benigna scaturigo novis, usque & usque, orationis luminibus, ac figuris, redundare potuit. Arabum divitias & flosculos omnes si carpere undique & colligere animus esset, multa nobis pagina implenda foret, atque a lege illa deflectendum, quam nobis diximus, non alia ex Arabicis scriniis expromendi, quam quæ usum lucemque Sacris libris infundere possint. Tale est quod منهل מנהל *aquationis in pascuis locus*, emblema induat *fortunæ lautioris, & beata rerum bonarum copia affluentis*, præsertim si *munificentia* adsit, & erga inopes *liberalitas.* Exemplum habe ex *Haririo* Diss. 5. فهل هذا الربع عذب المنهل *Numnam verna hæc mansio aquandi dulcem præbet copiam.* Ubi commentator. المنهل اسم مكان النهل اي الشرب يقول هل في المنزل رجل سخي كريم صاحب منهل عذب يقصده الواردون كني بعذب المنهل عن كونه سهل العطاء. מנהל *appellatur locus ubi bibitur, & aquatum itur. Sensus autem est, num hac in domo degit vir munificus, liberalis, dominus dulcis aquarii, quod aquarium intrare possint aquatores: quæ figurate posuit in homine opulento & largitore.* Estque figura hæc adeo adamata Arabibus, ut inexhaustam quandam Poëtis suppeditaverit materiem, atque nobile injecerit certamen, ad eam omnibus coloribus distinguendam, illuminandam, atque amplificandam.

Florida Arabum figura, quæ *aquationis locum* transfert ad *largiores liberaliores que fortunas.*

XI. Ejusdem plane potestatis, atque emblematicæ suavitatis fuisse conjicio vocabulum נהללים Esaiæ 7: 19. multis vexatum hallucinationibus. Magni nominis interpretes *laudatas arbores* significari putant, a verbo הלל Rabbini contra *arbores viliores & depressiores* notari contendunt. Non nemo ex eruditis *splendidos flores* maluit, quod הלל *splendere* valeat. Aliis a radice

Quam ex conjectura, Esaiæ reddimus in vocabulo obscurissimo נהללים.

dice נחל placuit vertere *ductus viarum*; ut minus commode, ita præter indolem, quæ *loca aquis irrigua* subjicit. Illud equidem, quamvis pro certo atque explorato venditare nolim, præhabuerim, atque ut נעצוצים sumo pro *senticetis*, *multoque squalore horrentibus vepretis*, sic נהללים interpretor *loca rigua*, *læta*, *aquis & fontibus perennia*. Ea autem figurate adhibita putem, pro *lautioribus lætioribusque fortunis*, *qua privatis* domuum ac familiarum, *qua publicis* urbium & civitatum. E contrario *horrida* illa *vepreta*, pro emblemate capio *humilioris squalidiorisque fortunæ*, tam *privatæ*, quam *publicæ*. Omnia ista depascerentur *Muscæ Ægyptiacæ*, & *Apes Assyriacæ*, quæ *valles* simul & *petrarum prærupta cacumina*, id est, tum *nuda & aperta* loca, tum *celsa & munita* oppida, pervaderent & pervastarent, *omniumque fortunis*, tanquam prædæ suæ *incubarent*.

Jobi עטן obiter illustratur.

XII. Hoc pulcherrimo insigni purpuram quoque suam prætexuit & distinxit Scriptor libri *Jobi* Cap. 21: 24. ubi impiorum florentes opulentasque fortunas expingens, hunc ceteris admiscet colorem: עטיניו מלאו חלב. Nusquam alibi lectum vocabulum עטינים fluctus ciet opinionum & conjecturarum. *Græci* & *Latinus*, *Viscera*: *Arabs* & *Syrus*, *latera*: *ubera* dedit *Chaldæus*. R. *Salomon adipem* sonare putavit עטן, quod מעטן Thalmudicis sit *cupa trapeti*, *in quam oleum pingue exprimitur*. Nugæ. Ex nonnullorum mente, qui *vasa mulctralia* arripuisse leguntur in *Kimchii Lexico*, versiones nostras ea jam suo velut jure obsident. Meliora docuerant *R. Jonas* & *Aben-Esra* qui Arabum auctoritate ediderant *loca in quibus cameli procumbunt ad aquas*. Nihil verius. Firmavit jam ex *Camuso Bochartus*. عطنت الابل رويت ثم بركت *Cameli dicuntur* עטן *ubi poti & expleti in genua procumbunt*. Inde عواطن a singulari عاطنة sunt *cameli circum aquam cubantes postquam potarunt*; & עטן عطن, nec non מעטן معطن exponitur مبرك الابل حول الحوض ومربض الغنم حول الماء *Locus in quo cameli ovesque circa piscinas & aquaria procumbunt*. Hæc tamen nihil ad *Jobi* locum pertinere pronunciat vir Magnus, emendatque עטמיו *Latera ejus*, & Chalab *lac*, in Cheleb *adipem* mutatum it. Nobis sana omnia & sincera, pulcherrimo nitent emblemate, ad quod tanta illa acies connixit: nam עטנים *loca rigua*, *ubi poti procumbunt cameli*, figuram hic sustinent *amplissimarum opum fortunarumque*; ut *omnium bonarum rerum ubertas*, *affluentia*, *& perennis copia*, colore *lactis* depingitur. Utrumque ex Arabum deliciis depromtum est, quibus, ut alia hujus argumenti locique vocabula, sic عطن etiam, *opulentiam* affert & *lautas lætasque res*; unde solenne illud رجل واسع العطن vel *opulentum* signat & *beatum*, vel *munificum & liberalem*, quum proprie sonet *hominem cui amplum est* עטן.

*Lactis emblema bonarum rerum affluentiam affert.*

XIII. In eandem mentem exit *Lac*, cujus tantum leviculam dabimus promulsidem, pleniores haustus in commentario ad Jobum largituri. *Tabelebius* ad Diss. 2. *Haririi*. يقال لله دره لان اللبن عند العرب يكني به عن كل

كل خير لانه هو اشرف المشروبات *Laudandi celebratur formula, Lillahi Derroho, per Deum quantus illi lactis fluxus! quod Lac penes Arabes figuram induat omnium rerum bonarum, quippe quod inter potulenta principatum teneat.* Nihil familiarius Arabibus quam illud *Lillahi Derroho, per Deum, quantus illi fluxus, quanta lactis ubertas!* quo laudem & admirationem complectuntur *hominis uberis, copiosi, abundantis,* qua *fortunis & divitiis,* qua *eloquentia,* quæ *aliis* præclaris *bonis donisque. Tabelebius* ad Diss. 8. *Harir.* لله درك اي ما احسن كلامك واصل الدر اللبن قال الذي يسمع صوت الحلب وصاحب الناقة لله درك فكانه قال والله ان درك هذا لكثير ثم استعير للفصيح في كلامه ولكل من احسن في شي. قال ابو البقا لله درك اي من الله كثرة ما فيك من الخير وهو العجب وفي الصحاح يقال في المدح لله دره اي علمه وفي الذم لا در دره اي لا كثر خيره *Per Deum, illum tuum lactis fluxum! hic valet o quanta polles facundia: radix propriam sedem habet in lacte: nempe quum quis strepitum audit lactis emulsi, possessorem cameli sic compellat, per Deum, fluxum illum tuum! quod plenius efferretur, per Deum, fluxus ille lactis tui copiosissimus est. Migravit hinc & traductum est ad eloquentia præpollentem, omnemque qui quacunque in re excellit & copiosus est. Auctore autem Abul' Beka non tam jurandi formula est, quam simplex cum admiratione asseveratio, divinitus omnem illam bonorum copiam fluxisse. Zjaubarii præterea lexicon non solum in laudem uberis scientiæ, aliarumbonorum formulam illam citat; verum etiam in vituperium, Non fluit lac ejus, pro, nulla ei copia sunt opesque.* Floride, ut solet, *Haririus* Diss. 12. شخصت عن العراق الي الغوطة وانا ذو جرد مربوطة وجدة مغبوطة يلهيني خلو الذرع ويزدهيني حفول الضرع *E Chaldæa Damascum emicui, equitatu instructus ornatissimo, opulentiaque invidenda affluens: adeo ut illa mihi laxitas delicias, & manantis lactis ubertas insolentiam irritaret.* Ad quæ *Tabelebius.* حفول الضرع امتلاوه باللبن وهو كناية عن كثرة المال وهم يكنون باللبن عن كل شي يعدونه خيرا *Ubera mammarum lactis plena, figurate ponuntur in opum affluentia: estque Arabibus solenne, lactis emblemate induere, quicquid in bonorum censum venit.*

CAPUT

# CAPUT OCTAVUM.

*Eruitur vocabuli* איתן *delitescens adhuc radix, forma, & significatio: proprie superlativum* perennitatis *gradum exprimit. Eam potestatem aliquot loca dilucide præferunt. Inde multæ & illustres effloruerunt metaphoræ, quibus nativum decus reponitur.*

## I.

Verbi איתן radix, forma, & vis, eruuntur.

Interioris cujusdam elegantiæ, & beatæ venæ est vocabulum איתן, pulcris & nobilibus sese commendans figuris ac tralationibus, cujus genuinum lumen & decus, nonnihil imminutum, atque a vero deflexum, hoc caput vindicabit, atque a vagis incertisque conjecturis, in fixam certamque sedem revocabit. Fugit adhuc linguæ studiosos vera stirps & radix, quæ nec אית est, nec אתן, quæ vulgo subjici video, quamvis nulla earum vi ac potestate edita: sed יתן, pro qua Arabes, more solenni, وتن ותן pronunciant. Fefellit etiam formæ & derivationis illa amplitudo & eminentia, quæ per Aleph Servile in principio positum, superlativum affert gradum. Destituit denique nativa, & justis finibus circumscripta, proprietas, quam alii in *aspero, duro, horrido* fixerunt; alii in *forti, valido, robusto*; alii multiplicatis notionibus, nunc per *gravem & severum*, nunc per *potentem*, nunc aliter reddiderunt; assumta etiam alicubi substantiva notione *roboris*, vel quod *Coccejo* allubuit, *rumoris & fluxus aquarum*. postremum hoc proxime ad veritatem accessit, & satis feliciter conjectum est, יתן enim proprium locum tenet *in aquis perenni vena præditis*, atque inde superlativa illa forma איתן ex origine sua semper & unice sonat, *maxime perennem, & inexhausta vena præditum*: unde insignes fluxerunt metaphoræ quas stabilita sede hac, nitori suo, multis in locis, restituemus.

Quid Arabibus valeat יתן.

II. Audiatur primo *Camusi* auctor. الواتن الشي الثابت الدايم في مكانه والماء المعين الدايم والوتين عرق في القلب اذا انقطع مات صاحبه واوتنه ووتنه اصاب وتينه والما وتونا ووتنة دام ولم ينقطع واستوتن المال سمن ואתן *dicitur omne quod durat & permanet sua in sede: aqua præsertim jugiter fluens & perennis:* ותין *autem appellatur vena ad cor pertinens, qua abscissa emoriendum sit; unde in* 4. *conj.* אותן, *& in* 1. *conj.* ותן *valet, affecit in* ותין, *ictu letali; Eadem conjugatio, adhibitis infinitivis formis* ותון *&* ותנה, *usurpatur in aqua perenni, & cujus non interrum-*

*pitur*

*pitur vena. In decima Conjug. de grege* אסתותן *uſu venit pro pinguem & obeſum eſſe.* Concinit *Zjaubarius.* الوتين نياط القلب اذا انقطع مات صاحبه
وقد وتنه اذا اصبت وتينه قال حميد الارقط

من علق المكلي الموتون ✿

والواتن الشي الدايم الثابت في مكانه قال روبة

علي اخلاء الصفاء الواتن ✿

يقال وتن الماء وغيره وتونا اذا دام ولم ينقطع والواتن الماء الدايم
الذي يذهب عن ابي زيد والمواتنة الملازمه في قلة التفرق
Hoc eſt. ותין *Vena cordis dicitur, qua præciſa moriendum ſit; unde* ותן *in prima valet, venam illam percuſſit. Eo ſenſu uſus eſt Homaid Alarkato*

*E concreto ſanguine ejus cui renes & cordis confixa vena eſt.*

ואתן *autem eſt perenne, ſtabile, fixum ſuo in loco: Unde Roubæ hocce,*

*Propter amicos ſinceros, perennesque.*

*In aqua aliisque rebus* ותן *adhibetur; quæ perennes ſunt, neque interceptæ emoriuntur. Eſt etiam* ואתן *abſolute, aqua perennis nunquam interareſcens, auctore Abu Zeid. In tertia denique Conjug.* מואתנה *uſurpatur in aſſiduitate & perſeverantia propoſito ſuo tenacius affixa, & avelli negante.*

*Divitiæ radicis panduntur.*

III. Doleo equidem tam parce operam ſuam adhibuiſſe hoſce Lexicographos, in radicis noſtræ potentia & prædivite copia aperienda: multo enim majorem amplectitur ditionem, liberaliusque in omne genus illuſtrium tralationum funditur ac propagatur. *Phiruzabadius* illum tantum legit floſculum, quo conjug. decima ſeſe commendat, *gregi præpingui atque obeſo* adſcribens ותן, quaſi *perenni* dicas atque *inexhauſta adipis vena* præditum, & luxuriantem gregem. *Zjauharius* autem hoc ipſo neglecto, *perennis* tantum *amicitiæ*, & *perennis aſſiduitatis* mentionem intulit. Fieri tamen non potuit, quin *perenne* illud, in lingua luxurioſiſſima, &, ut ſic dixerim, ambitioſiſſima, largius quaquaverſum dimanarit, uberioresque pepererit metaphoras. Has perſecuturus, & ad inſigne lumen Scripturarum e tenebris extracturus, obſervo, verbum ركد ſæpe numero, vel conjungi cum noſtro وتن vel ei explicando & illuſtrando inſervire. *Stabilitatem* quoque & *perennitatem* continet id verbi, *in* metaphora autem, elegantem occupat ſedem in *copia*, *abundantia*, *tranquillitate*, *lautisque ac lætis rebus*, quarum conditio & fortuna probe conſtabilita

ſtabilita perennat. In *Diw. Hudeil.* utrique verbo vim atque ſuavitatem hanc addidit *Moleich*

كدلح البشرب المجتنبام زينه
حمل عثاكيل فهو الواتن الركد ۞

*Velut gravidæ palmarum, irriguæ, quas exornat*
*Onus dactylorum, idque perenne ac ſtabile.*

In eadem Anthologia ناصفة ركود *vallis ſtabilis* ſeu *perennis*, a Scholiaſte declaratur التي في دعة وخصب per *tranquillam & proventu abundantem.* Eandem notionem ſumit ואתן & אותן, *ſedemque perennem* eleganter hoc vocabulo appellarent, *multa pace, tranquillitate, & copia abundantem.* Similiter dicunt ركد القوم *tranquillus fuit populus; longa fortunæ indulgentia floruit; abundantibus, illibatis, inexhauſtis uſus eſt fortunis.* Idem valet יתן. Affine eſt ناقة ركود *camelus perennis*, in ea, *quæ inexhauſto pollet ubere:* & قصعة ركود *ſcutella perennis*, pro *abundanti, & bonis rebus affluenti.* Ad quæ omnia, aliaque id genus complura ואתן & אותן quoque vim uſumque ſuum accommodant.

*Perennitatis* poteſtas clariſſimis locis firmatur. IV. In radice hac enucleanda, & ſuis finibus reddenda, fortem fidelemque operam nobis præſtaſſe Arabes, in oculos incurret eorum, qui acumine Critico præditi, omnes ejus reliquias perſequentur, & exempla inter ſe contendent. Proprietas quidem a nobis prodita, in *perenni & perpetim fluenti*, liquidiſſime ſeſe exerit tribus in locis. Amoſ. 5: 24. *Et evolvet ſeſe aquarum inſtar judicium: & juſtitia* בנחל איתן *tanquam perennis, & uberi ac inexhauſta vena decurrens fluvius.* Sic Pſalm. 74: 15. אתה הובשת נהרות איתן *Tu exareſcere feciſti flumina perennia.* Clarius adhuc Exod. 14: 27. *& protendente manum Moſe, rediit mare* לאיתנו. Mirifica ſubeſt gravitas & venuſtas, qua exciderunt, qui *adjectivum* ſingulari hic arte & judicio poſitum, commutarunt in *ſubſtantivum*, ac per *robur* converterunt, *ad robur ſuum rediit mare.* Propius originem *Coccejus*; *Rediit ad fluxum* vel *rumorem ſuum.* Tu edere ne cuncteris. *Et rediit mare ad τὸ perenne ſuum.* Grande quid ſpirat ſtructura hæc. *τὸ perenne maris* eſt *nativus ille atque inabruptus aquarum impetus, quo continuo æſtu fervent & reciprocantur maria.*

נחל איתן Deut. 21: 4. novo lumine afficitur, & recte per *vallem perennem* ſeu V. Huc pertinet etiam notabilis admodum lex Deut. 21: 4. quæ non una de cauſa, ut mox liquebit, ſingularem ſibi vindicat curam. præſcribit ea cædis incerto auctore patratæ ſolenne piaculum, ut urbis illius, quæ Cadaver proxime contingebat, Senatus, *vaccam injugem & operis ruſtici expertem deducant* אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע, *eique vaccæ collum præcidant* בנחל, *ac manus ſuas ſuper piaculari illo ſacro lavent* בנחל. Vocabulum

נחל

*opimam reddi ostenditur.*

נחל *vallem* complectitur & *torrentem* in valle decurrentem. Anceps proinde cura districtos tenet interpretes, aliis in *vallem*, aliis in *torrentem* sententiam inclinantibus. Prius non tantum versiones nostrorum fere occupavit, sed multis etiam veterum adhæsit, quibus נחל איתן sonat, *vallem asperam & saxosam*, uti *Vulgatus* edidit. præiverant LXX, qui φάραγγα τραχεῖαν dederunt. *Josephus* etiam L. 4. *Antiq. cap.* 8. φάραγγα exposuit, καὶ ἀνεπιτήδειον ἀρότρῳ καὶ φυτοῖς χωρίον. Hi omnes opinionis suæ fundamentum locant in verbis illis, אשר לא יעבד ולא יזרע *quæ nunquam arata ac consita est* vallis, ac proinde *inculta, aspera, squalida* sit, & *sentibus vepribusque borreat;* nonnullis etiam æternæ mortis, & diri inferorum carceris mysticum hic emblema reperientibus. Sed nimis leve est & fluxum hoc præsidium, etenim terra *nunquam imperium passa, & semente exercita*, circumscribere etiam potest *terram fertilem & opimam, nativo quodam ac perenni ubere præditam.* placuit hoc non nemini ex veteribus Hebræis apud *R. Bechaj.* ויש שפירש נחל איתן מקום דשן ותמן *Est qui reddiderit per locum præpinguem & opimum.* Hunc ego hominem; *perennis* originem, quam nos eruimus, propius adspexisse, jure contenderim; *perennis* enim *vallis*, est *divitis uber agri, & solum* sine imperio etiam *fœcundum, ac bonarum rerum proventu abundans.* Neque aliter reddere fas est נחל איתן, ubi semel *vallis* significationem hic fueris amplexus. Arrisit hoc *R. Jacobo Abendana*, in notis margini libri *Michlal Jophi* attextis, ubi eam ob causam *pingue & opimum solum* huic *piaculari sacrificio* captum, & quasi *damnatum* esse statuit, שיהיו נזהרים במחוזות גבולם שלא ימצא שם חלל כדי שלא יאבד מהם מקום מבחר אחוזתם *Ut eo diligentius caverent cujusque urbis incolæ, ne suis in finibus cædes patretur, perdituri hac via eximiam possessionum suarum partem, & felicissimam earum glebam.*

*Thalmudicorum versio paulo inconcinnior.*

VI. Novissima hæc interpretatio, paucos adhuc nacta miratores, cum auctoribus ferme suis extabuerat, & oblivioni ac tenebris tradita fuerat. Haud indigna tamen est, quæ aliquo loco & pretio habeatur, tum quod cum linguæ ingenio egregie consistat, tum quod argumentis & exemplis non absimilium sacrorum quæ penes alias gentes obtinuerunt, firmari & illustrari posset. Propensior tamen sum in Thalmudicorum unanimem sententiam, *Maimonidis, Abarbanelis*, aliorumque nationis Rabbinicæ Coryphæorum calculo commendatam: paulisper præsertim castigatam a nobis, & in melius refictam. Hisce נחל איתן hac in lege est *torrens validus rapidusve*, שוטף בחוזק *cum impetu undas agens*, ut *Abarbanel* commentatur. Iisdem verbis usus est *Maimon.* הלכת רוצה *Cap.* 9: 2. מור ידים העגלה אל נחל ששוטף בחוקה וזהו איתן האמור בתורה *Deducunt vitulam ad torrentem cum impetu undantem, hoc enim valet Ethan in lege positum.* Thalmudici doctores in Cod. *Sota* 9: 5. cerimoniam hanc enucleantes, adhibuerant vocabulum קשה *durus, validus.* Verba sic habent. מורידין אותה לנחל איתן ואיתן בשמעו קשה אף על פי שאינו איתן כשר *Deducunt Vitulam illam ad torrentem Ethan, Ethan autem sonat proprie durum. quod si durus*, rapidus,



*non*

*non esset torrens, nihilo minus aptus & idoneus censebatur.* posterius hoc decretum nunquam condidissent magistri, si linguam patriam percalluissent, & איתן nostri antiquam & *perennem* illam *venam* adspexissent; ea enim tantæ est religionis, tantique ponderis, in Cerimonia piacularis hujus sacri, ut qua typicæ & exteriori ejus rationi, qua spirituali & mysticæ intentioni vim suam ac potentiam addat, quæ debilitabitur omnisque dilabetur, si conditio hæc labefactata & convulsa fuerit.

**Genuina legis facies nudatur, exhibens vallem perennibus aquis coopertam.**

VII. Est aliud adhuc quod minus accurate perceptum Rabbinos hic impedivit; & eorum sententiam salebrosiorem reddidit, quam ut nostrorum hominum assensum impetrare potuerit. נחל scilicet strictius de *torrente* vel *rivo* capientes, magnam legis hujus partem supervacuam effecerunt, atque adeo absurdam. Otiantur sane, vel potius importuna admodum sunt, si נחל *fluvium* vertas, verba illa אשר לא יעבד ולא יזרע quis enim ferat *fluvium qui nec aratrum expertus fuerit nec sementem?* Itane tandem *fluvii* non remis tantum verum etiam *Vomere sulcantur, & imperatam fundunt segetem?* Absurditatem sensit & levare conatus est *Chazkuni*, quem hic integrum exhibuisse, pretium fuerit. אל נחל איתן אל נהר איתן כמו הובשת נהרות איתן וראיה לדבר ורחצו ידיהם אשר לא יעבד שלא היו בו גבים להשקות קרקע המטוך לו ולא יזרע אין זורעין קרקע הסמוך לו *Ad Nachal Ethan, sonat ad validum fluvium, quo sensu Ps. 74: 15. occurrit;* fluvium hic, non vallem, debere intelligi, *firmatur ex eo quod de manibus* בנחל *lavandis præcipitur* vs. 6. *quod autem dicitur, qui agricolæ imperium non passus est, requirit, ne rivuli inde derivati sint, ad irrigandum adjacens solum. Denique non consitus debebat esse* fluvius, *id est agris vicinis sementis nunquam debebat commissa esse.* Hæc quam contorta sint & perplexabilia, nemo non videt. Quid ergo? נחל nec *vallem* simpliciter hic valet, adjunctas enim aquas postulat vs. 6. totiusque sacri religiosa solennitas; nec *torrentem* vel *fluvium*, quod, postrema legis verba eum respuant: sed utrumque simul exprimit, *vallem* nempe *aquis irriguam*, per quam *hiberni* decurrant *torrentes*, *nivis montano flumine rapidi*, ut est apud Poëtam, sed quæ æstate *siccentur*, & sæpe numero *arentur*, *conserantur*, & *segetem efferant.* Hæc vocabuli est proprietas; abusus longius patere jussit, & ad *valles* etiam non *irriguas*, atque *torrentium ac fluviorum omne genus* accommodavit. Dilucere jam incipit, נחל איתן nec *vallem* esse *asperam*, nec *fluvium validum*, sed *irriguam perennibus aquis vallem*, quæ nunquam æstivis solibus adsiccetur, nunquam *agricultura exerceatur*, nunquam *conseratur;* אשר לא יעבד ולא יזרע ut in aliis sæpe *vallibus*, quarum *torrentes* æstas consumit & exhaurit, usu venire solet. Novissimi hujus generis Vallem poëticis coloribus expinxit Jobus *Cap. 6: 15.* quæ hyberno tempore aquis nivalibus cooperta, æstu invalescente penitus exarescat: cum cujus fallaci & evanido latice, infidelis amici benignitatem & munificentiam comparat, solenni more Arabum, alibi luculentius exponendo.

VIII.

VIII. Impetus erat, sapientissimum legis hujus institutum persequi, ejusque tum exteriorem & umbratilem, tum interiorem etiam & mysticam religionem evolvere, justoque afficere lumine: verum enim vero in præsentia auferri me non patiar, & temperare malo a materia jucundissima & fertilissima, quam extra oleas divagari, & lectori longis digressionibus molestiam parere. Eo etiam facilius hac opera nunc supersedeo, quod versio a nobis edita, exercitatum legum Mosaicarum scrutatorem manu veluti ducat ad cerimoniæ hujus utraque in parte convenientiam, amplitudinem, ac ubertatem. Gradum itaque promoveo ad tralationes & figuras verbi nostri, multo venustatis flore ac honore convestitas, quarum speciem ac dignitatem ignorata origo deleverat. Inter eas proprietatem quam proxime refert *Jobi* Cap. 33: 19. רוב עצמיו איתן. Interpretationum fluctus sunt, & divortia. *Coccejus* duplicem tentat viam, ut vel *substantive* fit, *quam multum est ossium ejus, horror est;* seu *gravi horrore febrium concutitur & divexatur:* vel *adjective, multitudo ossium ejus fuerit horridus acervus;* dum scilicet *morbo conflictatus fatiscit* miser, & *corporis* illa *robora* ac firmamenta *labefactantur.* Sed radici nostræ cum *horrido* nihil commune est. Eundem sensum alii hac ratione expresserunt, *Et multitudo ossium ejus vehementi,* supple *dolore, exagitatur.* plurimi tamen, *Et multitudo ossium ejus vehemens, fortis, robusta, corripitur dolore super cubili,* quod ex priori membro repetendum: intelligunt per *ossium robustam* illam & *valentissimam multitudinem, firmam ac solidissimam* quasi *valetudinem,* & *corporis habitum multo robore suffultum.* Placet. Sed pro *robustis ossibus* repono *perennia,* quo adeo nihil decedit sententiæ, ut novum etiam accedat pondus & lumen. Structuram dupliciter concinnaveris, ut sit, vel, *multitudo ossium perennis* רוב איתן, Poëtice: vel *multitudo ossium perennium* עצמיו איתן, ut נהרות איתן. *Ossa perennia* schemate alto, nobili, & cothurno Jobi dignissimo, sunt, *ossa obesa,* & *præpinguia,* multo *adipe* extus, intus *medulla* & *succo vitali vigentia ac virentia.* Firmant Arabes usu illo quem in conj. decima ex *Camuso* promsimus, استوتن المال *perenne evasit pecus,* pro *saginatum* fuit, & *pinguefactum.* Firmat geminum *Jobi* ac germanum Cap. 21: 24. מוח עצמתיו ישקה *medullis ossa ejus irrigua sunt.*

*Gravissima in Jobo figura illustratur, quæ ossa perennia adhibuit pro adiposis & præpinguibus.*

IX. Reperio etiam vocabulum hoc alia tralatione auctum *Jobi* 12: 19. מוליך כהנים שולל ואיתנים יסלף Abrupta sententiæ brevitas mentem scriptoris implicuit, & quid potissimum intenderit vehementer obscurum & anceps reliquit. Sunt qui *potentes, opulentos, fortunatos, lautissimis fortunis & divitiis affluentes* intelligunt. Hunc in usum summa sponte diffunditur nostrum איתן *perennis;* & nihil proclivius est, quam *homines perennes* adhibere pro iis, qui *perennibus* & *inexhaustis opibus abundant.* Annexuerunt alii *liberalitatem,* & *largissimam munificentiam;* tanquam si a *donando* נתן nomen traxissent איתנים. Nostrum *perennes homines;* haud paulo venustius esset, ad *munificentissimos largitores* exprimendos. Ad *strenuos, fortes, bellica præditos virtute,* alii rationes suas contulerunt. Hi sunt, qui *perenni* quædam atque *inexhausta* vir-

*Perennes absolute apud Jobum sunt potentes opulenti vel simile quid.*

*virtute vigent florentque.* Huic affine infra enotabimus ex Gen. 49: 24. Cl. *Coccejus* hic vidit *constantes*, *graves*, *propositi tenaces*, ἐνεργητικῶς; *qui*, *more torrentis fluvii*, *studio & vigore inexhausto ad finem suum provehuntur.* Laudo conatum, quo ad nativam vocabuli venam pulcre alluditur. Cl. *Schmidius* quoque *tropum* hic agnovit *majoris fluvii*, quo indutos vult *Viros Ecclesiasticos*, publicum docendi munus sustinentes, ac sapientia insigni rerum spiritualium praeditos; qui *perenni* doctrinae suae *vena* alios irrigant. Mihi in hisce fluctibus nihil definivisse tutissimum fuerit; satis habeo *perennium hominum* figuram nobilissimam ab oblivione vindicasse; acutiorum permittens arbitrio, quid sacer scriptor sub ea fuerit complexus.

*Michae* reponuntur *perennes montes*, & *perennia* terrae *fundamenta*.

X. Absolute etiam איתנים occurrunt *Michae* 6: 2. שמעו הרים את ריב יהוה והאתנים מוסדי ארץ *Audiant montes judicium Domini*, *& fortia fundamenta terrae.* Sic *Vulgatus*; repugnante constructione. LXX. καὶ φάραγγες θεμέλια τῆς γῆς. *Arabs* similiter, والاودية اساسات الارض, *& valles*, *fundamenta terrae.* Haud ita recte *Syrus*, עומקא דשתאסיה דארעא *profunda fundamentorum terrae*, quasi regiminis adesset copula. *Chaldaeus* ועקריא מיסודי ארעא *Et radices*, *fundamenta terrae*, *non fundamentorum* uti est in Polyglottis. Per eadem ferme vestigia decurrunt recentiores, vel junctim efferendo *robustissima fundamenta*, vel discretim, *aspera*, *terrae fundamenta.* Postremum hoc calculo suo adfirmavit etiam *Coccejus*, in versione edens *colles*, in Comm. autem subjugens, איתנים *sunt loca tumoribus terrae inaequalibus aspera & horrida.* Sic Job. 33: 19. &c. Nos, missis ambagibus, loci faciem sic proponimus. *Audite*, *Montes*, *contentionem Domini*, *& Vos Perennia; Vos Fundamenta terrae.* Tribus membris distinguitur Oratio, sic uti *perenni* mediam sedem obtineant, vimque suam in alterutram partem diffundant, *montibus & fundamentis terrae*, titulum addentia *perennitatis*, & *vetustae nobilitatis:* quo titulo sive *montes* & *fundamenta* ad literam interpretemur, sive mystico significatu augeamus, nihil opportunius, nihil consignantius adhiberi potuit.

*Perennis arcus*, vel *arcus manens in perenni ex Genesi* producitur. Atque ex *Jobo* etiam *arcus reviviscens*.

XI. Singularem quoque elegantiam spirat איתן Gen. 49: 24. ubi *Josephi* potentia, & invictae opes hisce coloribus pinguntur, *Et veneno exasperatis ipsum jaculis appetivere*, sic reddo exquisitissimam illam locutionem וימררהו ורבו: *& odio eum insecuti sunt*, *qui sagittas tractant.* ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו *At permansit in perenni arcus ejus*, *& brachia manuum ejus fuere expeditissima.* פזז non est *roborari*, *solidari*, sed *levem*, *agilem*, *expeditum esse*, ut alibi jam submonui. Multo autem pulcherrimum illud, תשב באיתן קשתו *Mansit* IN PERENNI *arcus ejus. Vigorem obtinuit suum; non remisit*, *non relanguit: non intercisa atque emoriente vena*, *crepuit.* Nemo non *potentiam* agnoscit quam nihil retundat, nihil domet; sed quae identidem victrix ac trinmphatrix, omnes hostium ictus eduret. Apud LXX. vix quicquam hic sani. באיתן dilute μετὰ κράτους dedere. *Vulgati* illud, *Habitavit in forti arcus ejus*, durius est & obscurius. Ex editione *Samaritana* profert Cl. *Drusius*, καὶ διέμεινεν ἐν βάθει τόξευμα αὐτοῦ. Non felicius alii veteres, nisi quod *Arabs*

*rabs* ſenſum egregie expreſſerit, hoc pacto emendandus & convertendus فبدنت قوسه في صلابة واهتزت ذراعاه *Et perſeveravit Arcus ejus in robore, & brachia ejus agilia extitere.* Lectio فبثنت quæ in polyglottis comparet ſubjectaque verſio, *& mentitus eſt arcus ejus cum duritie, & tremefacta ſunt brachia ejus*, tolerari nequeunt. فسن & هسن Arabibus idem ſonant: & بس eſt اقام *duravit, perſeveravit. Rabbinis* באיתן valet hic *in forti*, nempe *loco*, in *arce munita.* Nonnulli priſco & recenti ævo per איתן *fortem* hic *Deum* intellexere, in quem Arcus recubuerit Joſephi. Longe plurimi tamen, *permanſit in robore*, ſubſtantiva poteſtate. Quod nos edidimus eandem fundit ſententiam, nobiliſſima figura ditatam, *qua perennis vigor virorque* attribuitur *arcui* ſemper *victori*, cujus mirificum lumen ac decus *Jobi etiam* loco refundendum eſt, Cap. 29: 20. *Gloria mea recens mecum perſtabat*, וקשתי בידי תחליף *& Arcus meus mea in manu revireſcebat identidem*: quod alibi dedita opera clariore in luce collocabitur.

XII. Operoſius paulo expeditis atque elucidatis iis, quibus multa ſuberat difficultas & obſcuritas, cetera levi brachio profligata & confecta dabimus. Succedat itaque nunc uſus ille quo איתן *loci* epitheton præbet, non *aſperi*, non *horridi*, non *fortis*, ut hallucinati ſunt ab omni inde memoria, ſed *perennis*, & cujus vel ſanctitatem & religionem, vel ubertatem & abundantiam, vel ſecuritatem & profundiſſimam pacem, nihil unquam minuerit ac delibarit. Cuncta illa amplectitur Arabum loquendi conſuetudo in ſuo لوتـن. Hinc illud Num. 24: 21. *perennis tibi manſio eſt, & in petra nidum tuum poſuiſti. Attamen depaſtioni eris & deprædationi.* Veteres illas atque illibatas opes tuas, illas ſedes a belli cladibus integras atque intactas, illa arcium & fortunarum tuarum *perennia*, quæ jactas, & æterna, ſubitus belli impetus everſa atque exterſa dabit. Eadem potentia reſidet in נוה איתן Jer. 49: 19. & 50: 44. ubi qui *habitaculum horridum exprimunt*, haud attendunt ad indolem radicis נוה, quæ *manſionem* adfert *amœniorem & deliciis affluentem.* Sed nec *Habitaculum perenne* efferre placuit vati, verum *Habitaculum perennis*, ſeu *perennitatis* veluti *ipſius propriam & nativam ſedem*, ubi τὸ איתן *perenne*, quicquid opum, divitiarum, deliciarumque, jugi manat vena, *manſionem æternam fixiſſe* videbatur. Edere quoque liceret, *Habitaculum perennis*, pro eo quod eſſet *virorum perennium, beatorum, copiisque omnibus circumfluentium.* Sed prius illud adblanditur. Quomodocunque ſumatur, איתן hic in ſinu continet omne illud, quod Arabes comprehendunt ſub ركد *longa pace & quiete viguit*, خصب *ubertate omnium bonarum rerum affluxit*, aliiſque verbis, quibus ſuum יתן / وتن explanant; ſive de *hominibus* agatur, ſive de *locis*, promiſcue enim dicunt, اهل ركود & ناصفة ركود *vallis glebæ uberis, ager opulentus*, nec non *populus uber, opulentus.*

*Manſio perennis* partim ſimplicius, partim figuratius, pro *perennitatis ipſius quaſi ſede.*

XIII.

*Gens perennis* pro *antiqua nobilitatis & opulentia* apud *Jeremiam.*

XIII. Hæc vis reluceat Jer. 5: 15. Ubi *Chaldæi* titulo præsigniuntur גוי איתן *Gentis*, non *asperæ*, non *horridæ*, non *robustæ*, quæ vulgo feruntur, sed *Perennis*, *armis*, *viris*, *viribus opulentissimæ*. perpendatur modo constructio hæc גוי איתן הוא גוי מעולם הוא *gens perennis illa*, *gens ab æterno illa*: & ne minima quidem dubitationibus umbra manebit, quin titulus hicce cuncta illa complectatur, quæ in superioris paragraphi initio pluribus circumscripsimus, huc facile transferenda.

*Via perennis*, pro *intractabili & nimis rigida ratione convivendi.*

XIV. Superest unicum adhuc exemplum Prov. 13: 15. quod in longe diversam exit mentem, licet eadem radice teneatur. Dictum est haud adeo liquidum, quod ingenia Commentatorum exercuit. שכל טוב יתן חן ודרך בוגדים איתן. *Vulgatus* habet, *Doctrina bona dabit gratiam*, *in itinere contemtorum vorago.* LXX. haud absimiliter ὁδοὶ δὲ καταφρονούντων ἐν ἀπωλείᾳ. Assentantur *Syrus*, & *Arabs*. Notionem *robusti durive*, quam imbiberat, *Chaldæus* cum *perditione* conjunxit וארחא תקיפא דבזוי איכד *Et via dura*, importuna, *direptorum*, concussorum, vexatorum, *disperibit*. Sequuntur hoc Rabbini, nostrique, sed varie explicant & applicant. In eo congruunt, *morum asperitatem intractabilem* vocabulo hoc innui, quocunque tandem referatur. Ne longum faciam mea sic habet ratio, prius membrum שכל טוב יתן חן *bona intelligentia præbet gratiam*, signare hominem, *facilem*, *flexibilem*, *qui* virtutis suæ *severitatem* multa *condit* temperatque *comitate*, & se locis, occasionibusque, accommodare prudenter callet. Huic jam opponitur *inflexilis rigor* & *pertinacia* hominum *ferocium*, qui *contemtorem* gerunt *animum*, contumaciam suam virtutem interpretantium, qui eam sequuntur sectam, ut nusquam conniveant; nusquam remittant, sed obstinatius in proposito suo perseverent. Hoc extulit parœmiographus per דרך בוגדים איתן *via contumacium perennis est. perennem servat tenorem rigoremque suum.* Neque id ab indole radicis nostræ abhorrere censendum est, quando supra jam vidimus الوتنة *perennitatem* usurpari pro المحالفة *repugnantia*, ut *Golius* reddidit, quum quis *nimis rigide perseverat* in proposito: & ואתן الواتن adhiberi possit *in omni re* الثابت الدايم *durante & permanente.* Melius autem proverbii acumen & lumen in hoc vocabulo assequeremur, si origo radicis בגד penitius nobis inspecta foret: nunc fonte illo adhuc clauso, omnem sententiæ gravitatem ac venustatem exhaurire non datur.

CAPUT

# CAPUT NONUM.

Radix חלה seu חלא examini subjicitur. Quid fluctuationis circa eam deprehendatur. Arabum constans & dives usus panditur. Inde חלאה apud Ezech. illustratur. *Atteri* pro *debilitari* in metaphora. Item pro *affligi*: iterum pro *morbo afflictari*: latius, pro *omni genere malorum sterni & conflictari.* Speciatim *flagellis ictibusque excoriari.* תחלוא *Status corporis excoriati & excarnificati.* Elegantior usus verbi החלה. Vis locutionis מכה נחלה. denique חלי & חליה *monile*, proprie *polimen* multa luce adspergitur.

I.

Vetustatis damnum & injuriam sensit quoque spissiore usu contritum verbum חלה/ neque exemplorum copia satis se defendere valuit, quo minus genuinæ potentiæ nonnihil detereretur, atque pulcherrimæ tralationi, quam peperit, nativa facies deperiret. Oculos intendo in pervagatam illam formulam חלה פנים/ quæ adhibetur in *supplicationibus* & *obtestationibus* vehementioribus, in qua expedienda hæreant necesse est, qui *ægrotandi* vim stirpi subesse autumant. Radix חלה suscipitur illustranda.

II. Lexicographos si consulamus, minus certos & exploratos significandi fines assignari deprehendemus. חלה/ docente Celeb. *Coccejo*, sonat *ægrotare*, *infirmari*, *viribus privari*. Alii adjungunt, *debilitari*, *cruciari*. Non amo istam copiam, quæ me, dum ditat, pauperat. *Viribus privari*, seu *infirmari*, in quo potissimum pedem fixit Lexicographorum princeps, notio est laxior ac vaga, quæ viginti & ultra tralatis verbis eleganter exprimi potest. *Attenuari*, *atteri*, *enervari*, *contundi*, *frangi* aliaque bene multa, sua quæque proprietate distincta, confunduntur tamen, & concurrunt, ad *infirmitatem* & *virium privationem* indicandam. Dicamne חלה proprie esse *enervari?* at deficiente in sacris proprietate, & primitiva, quam vestigamus, indole, temere id definiretur. Dicamne *atteri?* verissimum id est, atque ut quilibet statim persentiscit, congruentissimum, & tamen nimis audacter id adfirmaretur, si intra cancellos reliquiarum Biblicarum nos teneremus. In ea reddenda quid secuti fuerint interpretes.

III. Veteres interpretes si excutiamus, non plus præsidii ac luminis subministrabunt: νοσεῖν enim, ἀῤῥωστεῖν, ἀσθενεῖν & similia, quo usi sunt LXX., eodem plane incommodo laborant; atque hujus etiam notionis vim vicemque

viginti alia verba, in metaphoram traducta, opportunissime implere possent. Ceterorum gemina est & germana ratio. *Rabbini* expectationem quærentis magis adhuc ludunt, quum pronunciant חלה habere לשון חלי ומחלה, quasi rogatus quid valeat *ægrotare*, reponam *ægrotationem & ægritudinem.* Atqui ego originem volebam, & primariam potestatem vocabuli illius, quam longa obliterarunt secula. Solus, ni fallor, *Avenarius* hac in parte defectum vidit, & remedium circumspexit. Juxta eum חלה est *dolere*, *cruciari*, atque hanc significandi vim traxit ab affini חלל, *confodi*, *vulneribus configi.* Amo conatum. Ipsa hypothesis, in literarum sola vicinitate fundata, per se sane fluxa, & ficulnea, ex iis quæ jam ipse promam, sponte dilabetur.

Scribitur per *He* in fine, & per *Aleph*, quod postremum Arabes tenuerunt.

IV. Scripserunt promiscue Hebræi חלה ultima *He* quiescente, & חלא ultima *Aleph.* Argumento est 2 *Chron.* 16: 12. ויחלא אסא, & *Jes.* 53: 10. החלי pro החליא: nec non derivata תחלואים, & חלאים, &, quod male hinc divulsum fuit, חלאה, penes *Ezechiëlem.* postremam scriptionem unice adoptarunt Arabes, sub حلا, ultima *Eliph* radicali & mobili, radicisque ingenium nativum, largo cum fœnore, Matri linguæ suæ refundent.

Significatio ejus genuina in *atterendo* sita firmatur.

V. Audiatur itaque *Zjauharius.* حلات له حلوا اذا حككت له حجرا علي حجر ثم جعلت الحكاكة علي كفك وصدات به المراة ثم كحلته به Hoc est. *Dicitur* חלאת *ipsi* חלאא, *quum teris alicui lapidem super lapide, ramentis in manum colligendis, ut madida fuligine oculos tangas, stibioque illinas.* Vocat nos ad ritum, quo *fuliginatos stibio orbes* oculorum fueat mulier, & ut *Satyricus* ait,

> —— *Supercilium madida fuligine tactum*
> *Obliqua producit acu, pingitque trementes*
> *Attollens oculos.* —— —— ——

Hoc in negotio frequentari docet verbum حلا idem quod حك *trivit*, speciatim *super lapide collyrium trivit.* Consentit *Zamachsjarius* in commentario suo ad proverbia Arabica, ubi hanc adagionem proferens, لاحلانك حلاء غير مردود *Teram tibi trituram nunquam repudiatæ mulieris*, rem sic enarrat, الحلا هو حكاكة حجر علي حجر يكتحل بها חלא *est terere lapidem super lapide, ut collyrium pares.* plenius Scholiastes الحلاء هو ان تاخذ الدهن فتجعله علي طست او حديدة فتحركه حتى ياخذ من صديه ثم تكتحل به חלא *adhibetur, quum sumis oleum, indisque pelvi aut ferro, & eo usque teris movesque, donec rapiat aliquid ex rubigine ejus, quo deinceps pro collyrio uteris.*

VI. Quid

VI. Quid luminis hinc redundare possit ad Ezechiëlis חלאה / deinceps exequemur: nunc submoneo, ne, quamvis a notione hac orsus fuerit *Zjaubarius*, pro primaria habeatur, quæ sita est generalius in *terendo*, *triti* idea *collyrii* peculiari ratione postmodum adscita. Adstruamus hoc, & radicis late fusam ditionem pandamus, ejusdem auctoritate Lexicographi, qui hunc in modum pergit. والحلاة قشرة الجلد التي تقشرها الدباغ مما يلي اللحم تقول حلات الجلد اذا قشرته وفي المثل حلات حالية عن كوعها لان المراة الصناع ربما استعجلت فقشرت كوعها *Est etiam* חלאה *derasio pellis, cui deterunt & deradunt coriarii partes carni vicinas. Dicisque* חלאת אלגלד *decorticavi pellem; uti in proverbio, decorticavit pulcre comta cubitum suum; sæpe enim comtulæ mulierculaｒum nimium festinant, ac gestiunt, suumque sibi cubitum atterunt atque excoriant.* Ex quibus colligere est, חלא *trivit*, frequentari pro قشر *decorticavit*, *excoriavit*, *cutem rasit*, & præsertim in *coriariorum* arte locum invenire: subjungit mox *Zjaubarius*. والتحلي ما افسده السكين من الجلد اذا قشر تقول منه حلي الاديم اذا صار فيه التحلي *Derivatum* תחליא *est quod culter corrumpit in pelle, quum decorticatur, atque inde dicis* חלי אלאדים *cultro corrupta fuit pellis, quum in ea existit* תחליא. In Lexico *Golii* redditur تحلي תחליא *pars pellis cultro scalpta & detracta*, quod obscuriusculum est, neque satis exprimit illam *pellis læsionem & affectionem, qua radendo corrumpitur & perforatur*, quæ hic accurate tenenda est, ut quid Hebræis valuerit התלוא / in luce locetur.

*Sonat etiam excoriari.*

VII. Affinis est usus, quem statim subtexit. والحلا ايضا العقبول وقد حلئت شفتي اي بثرت. חלא *etiam vocatur pustula post febrim in labio erumpens, diciturque* חלית שפתי *Labium meum pustulis & tuberculis affectum attritumve fuit.* Et hanc verbi חלא elegantiorem sedem diligenter observari velim, palam a *terendo* assumtam, in qua pari passu ambulat cum بشر & تنفط non in *Labio* tantum, nam pro exemplo tantum labium memoratur, verum *in* universo *corpore:* atque exprimit *corpus* ex febri vel aliunde, *pustulis & tuberculis attritum* quasi, atque *excoriatum*, ansa arrepta a תחליא quod paragr. præcedenti exhibuimus.

*Malis pustulis laborare* notione peculiari: proprie *atteri.*

VIII. Singularem etiam locum postulat, quod *Abu Zeidi* auctoritate producit firmatque, dici حلاته بالسوط حلاء اذا جلدته به وحلاته بالسيف ضربته به *Scutica illum terendo trivi,* חלאתה באלשוט חלא *quum aliquem flagellorum ictibus velut excorio: nec non, gladio eum trivi, eodem significatu excoriandi, vel ictibus perforandi.* In re aperta moras haud nectam; nativa enim pulcritudine se insinuat & commendat tralatio, quam Latinorum *terere* quoque amplectitur: quidni enim dixerim *scutica perustum & detritum latus?* vel ter-

*Alia significatio Terere scutica, & terere gladio: nec non detero, pro flagello vel fuste abigo.*

*tergum flagello terere*, *atterere*, *deterere*, & similia, quæ Græci sub τρίβειν etiam admisere, neque exemplis indigent. Hinc autem subnatum est quod *Zjauharius* mox subdit. وحلات الابل عن الماء اذا طردتها عنه ومنعتها ان ترده قال الشاعر

محلأ عن سبيل الماء مطرود ۞

وكذلك غير الابل قال امرو القيس

كمشي اتان حليت عن المناهل ۞

*Porro* חלאת אלאבל ען אלמאא *trivi camelos ab aqua*, *ponitur pro abegi ab ea*, *eosque ab aquando prohibui*: *ut apud Poëtam*

*Detritus a via aquæ*, *abactus*:

*similiter extra camelos*, *in aliis*, *ut in hoc Amro 'l Kisi*

*Pro ut asina incedit*, *quam ab aquatione detriverunt* i. e. *depulerunt*.

Ubi nemo non videt, *deterere* exquisitiore usu tantundem esse, ac *trito plagis tergo deterrere & abigere*.

*Nummos terere pro donare.* IX. Cuncta adhuc ex facili & liquido fluxere: sed ecce turbat nonnihil חלא a *Golio* declaratum per *donare*. Apud *Zjauharium* sic legitur. حلاته بالسيف ضربته به وحلاته ماية درهم اذا اعطيته *Trivi ipsum gladio*, *pro percussi ipsum gladio*: *& trivi ipsi centum drachmas*, *pro donavi ipsum tot drachmis*. Num a *percutiendo feriendove* significationem hanc *donandi* propagatam esse crediderit, ut *ferire munere* a quibusdam dictum putatur, adfirmare non habeo; constructio aliud redolet, quæ non dat *terere aliquem centum drachmis*, cui responderet *ferire aliquem munusculo*; sed *terere alicui centum drachmas*, quod manasse conjicio a *dinumerando*, quo drachmæ quasi *digitis teruntur*; quamvis exemplis defectus, ac lumine necessario, nihil fidentius pronunciare ausim.

*Terere pro affligere: & terere pro comprimere.* X. Supersunt duæ significationes, a *terendo* deductæ: quarum altera حلا admittit pro جلد *humi stravit*, *afflixit*, proprie *attrivit*, vel potius *contrivit*, *obtrivit*: altera حلا turpiculo sensu adhibet pro نكح *subegit feminam*, *cum eaque caput limavit*. Eandem metaphoram in درس aliisque *terendi* vocabulis deprehendere est; quod non tantum profero ad radicis nostræ amplitudinem omnem, & late fusam potentiam oculis subjiciendam, verum etiam ad interiorem turpitudinem vocis חלאה in *Ezechiële* introspiciendam per erit opportunum.

XI. Ra-

*Hinc jam* חלאה *ex origine valet ferruginem quæ fricando exteritur.*

XI. Radici ergo חלה vel חלא proprietatem & indolem suam redditurus, ordior a חלאה/ quod tribus in locis *Ezechiëlis* occurrens, ancipiti cura districtos habuit interpretes. Comparat ille Cap. 24: 6. Urbem Hierosolymitanam, cæde & sanguine pollutam, cum *lebete* seu *aheno*, אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה *in quo* חלאה *suum resedit*, *& ex quo* חלאה *exigi & exire negavit*, *etiam si multus ignis ei fuisset admotus*, vs. 11. *denuo super prunas statuendum esse illud ahenum*, & quidem *vacuum*, *ut candefiat*, *& exuratur ærugo ejus*, *& fundatur immunditia ejus*, *atque ad plenum consumatur ejus* חלאה. sed indomitum erat & pervicacissimum malum hoc, ut vs. 12. declarat: *Frustra fatigat. neque exit ex ea, multitudo*, vel potius *spissitudo sui* חלאה. *In ignem itaque cum isto suo* חלאה: hoc est, *igni permittatur penitus disperdendum illud ahenum*, *quod nihil est nisi merum* חלאה. Sententia sic a nobis in illustri locata, repudiat aperte *spumam*, quam multi ex nostris secuti erant, levicula ducti specie. *Rabbini* generalius *sordes* interpretati sunt, זיהומא/ quo vocabulo usus fuerat Paraphrastes Chaldæus. Rectius LXX. ἰὸς *ærugo*, & *Vulgatus*, *rubigo*. Non a חלה *ægrotavit*, quod *ærugo morbus sit æris*, quæ conjectura est minus dextra Cl. *Cocceji*: sed a חלא *ferrum trivit oleo*, & *effricuit*, *ad rubiginem ejus colligendam*, uti paragr. V. ex Scholiaste *Zamacbsjarii* in medium dedimus. נחשת ergo, quod vs. 11. primum nominatur, est Arabicum صداء *ærugo*, vel *rubigo* omnis, præsertim illa quæ palam succrescit, & situ crassiore metalla ista obducit: at حلاء חלא/ ut & حلاءة חלאה est illa *ferrugo* aut *ærugo*, quæ intus residet, & non nisi *terendo fricandove* elici potest.

*Emblematis hujes interior pulcritudo & ubertas apud Ezechiëlem.*

XII. Pulcrum autem emblema præbet חלאה/ hoc lumine perfusum, atque per sane quam opportune ac nervose depingit *interiorem* corruptionis humanæ *æruginem*, quæ sæpe nitidam ac politam mentitur faciem, sed si paululum *confricueris*, spurcitiem suam & alte hærentem labem prodet; manumque tibi tuam attaminabit. Hic generalior est adspectus: specialius amplectitur omnem turpitudinem venis atque visceribus ipsis sic implicitam & veluti intertextam, ut nulla ope extirpari possit, Præsertim hic intendi putem illum Spiritum nequam, & scortatorem, illam altissimis radicibus defixam libidinem idololatriæ, quæ a teneris unguiculis hausta, in medullasque infusa, non nisi flamma & igne exitii Babylonici edomari potuit. Ut adeo נחשת *exteriorem fœditatem* istius criminis, חלאה *interiorem*, טמאה tam *exteriorem*, quam *interiorem* ejus *diritatem* signanter inculcet.

חלה *atterere pereleganter & opportune locatum* Jud. 16: 7.

XIII. Verbum nunc porro ipsum aggredienti, offert sese exquisitum & perelegans Jud. 16: 7. *Si septem funibus recentibus me constrinxerint*, וחליתי non utique *ægrotabo*, non *cruciabor*; sed *atterar*; *attritis viribus fatiscam*. Ludit *Simson* in *funibus*, qui *stringunt*, *radunt*, *terunt*, atque adeo *excoriant*, si vehementius adducantur.

*Alius atterendi u-*

XIV. Subtiliorem etiam sensum præfert 1 Reg. 22: 8. Ubi *Saulus* ministros

*fus in cordolio, & ægritudine animi.*

ftros fuos in *Davidem* proniores fic increpitat. *Ecce conjuraftis cuncti adverfus me, & nemo mihi aurem revelat, filium meum fœdus pepigiffe cum Jeffæ filio,* ואין חלה מכם עלי *& nemo ex vobis mea caufa atteritur:* nemo *maceratur:* nemo *cordolii aliquid* ex meis vulneribus *fentit.* Lentis ego ictibus *perftringor, uror, atteror;* nemine veftrum mecum *attrito* atque *afflicto.* Significationem hanc præftruxerunt Paragraphi VIII, & X, ubi חלא *atteri* partim pro *fcutica uri*, & partim pro *affligi*, & *humi fterni* penes Arabes frequentari palam fecimus.

Quanta amplitudine polleat *atteri*, ubi ad *morbos* traducitur.

XV. Hinc porro crebrefcere cœpit in *morbis*, quibus aliquis *atteritur, afflictatur*, & *humi* velut *fternitur* lecto affixus, & *febrium* aliorumque malorum *flagello* peruftus. Hæc imago fufcipienda eft in omnibus illis locis, ubi חלה vulgo editur *ægrotare, morbo infirmari*, quam fcenæ hinc examuffim refpondere, non eft quod pluribus difputem. Exemplis Lectorem non onerabo: Specimen tantum unum alterumve edam. Jef. 38: 1. חלה חזקיהו למות *Et afflictatus eft Hiskias ad mortis usque periculum;* fcilicet *malo ulcere*, quo veluti *atterebatur in mortem.* 2 Reg. 13: 14. *Et Elifa* חלה את חליו אשר ימות בו *conflictari cœpit conflictatione illa, qua moriendum ei erat.* Apparet verbum effe opportuniffimum hac in fede, ditione fua tenens quicquid valetudinis iniquæ, quicquid doloris, corpufculum hocce *in mortem atterit* atque *affligit.* Notatio *morbi*, fic dicti, juxta nonnullos, quafi μόρος βίυ, vel μόρος βίας, *vitæ viriumve corruptio*, non procul abludit: confpirat etiam *æger* ex αἰκιαμὸς *plagis* ac *cruciamentis affectus.* Quæ etyma ftent cadantve ciccum non interduim.

Speciatim in *podagra*, illa *pedum excoriatrice.* Et תחלאים *atrociffima* quæque *morborum.*

XVI. Specialem notionem induit 2 Chron. 16: 11. *Et Afa* יחלא ברגליו *in pedibus fuis fuit afflictatus.* Ubi deprehendere licet *nodofam* illam *podagram*, quæ lentis fævisque ictibus *tundit, terit, excoriat, excarnificat.* Locus perquam notabilis, quod fcriptionem per *Aleph* fiftat, quæ in derivato תחלוא unice regnat, cujus ambitu tenetur *quicquid plagarum atrocius infeftat, atteritque*; vel potius, *ipfe ille ftatus corporis* omni dolorum acerbitate *attriti & carnificati.* Pf. 103: 3. הרפא לכל תחלואיכי. Ad verbum, *qui confuit*, refarcit, *omnes excoriationes tuas.* רפא proprie eft, *fciffum ruptumve farcire*, ut fuo reddetur loco & ordine. Jer. 14: 18. תחלואי רעב *Excoriationes famis*, eodem illo fermonis colore. Jer. 11: 3. ממותי תחלאים ימותו *Necibus Excoriationum enecabuntur;* folenni formula, pro *necibus omni carnificina atterentibus:* frigent *neces ægrotationum*, & fimilia. In rem præfentem deducet 1 Chron. 31: 10. *Et occubuit Joramus Excoriationibus malis*, בתחלאים רעים. *Morbum* cogito *pedicularem*, & *vifcera* per putredinem & tabem *effufa*, ut diferte innuitur. Hinc ferme unam fedem init cum מכות *plagis favioribus*, quas fic comitatur, ut *fciffum, dereptam, decorticatam*, & *undique detritam cutim* oculis ingerat. Deut. 29: 22. *Cernent plagas terræ hujus, ejusque* תחלואים *Excoriationes*, אשר חלה *quas Excoriando inuret ei Dominus.* Recolatur in hifce

omnibus Arabicum تحلي תחלי ex par. VI, & חלי אלארים حلي الادنم *in cute ſecta, lacerata*, ac *corrupta*.

Gravis & venuſta locutio *Michæ*.

XVII. Hic vero omnem ſuperat dicendi nervum ac leporem, quod *Michæ* 6: 13. duo hæc affinia הכה & החלה unam in ſententiam illigantur & inluduntur. החליתי הכותך. Jacet, hiatque, *Infirmabo, te percutiendo.* Minus dextre adhuc *Coccejus*, ac ſi eſſet התחליתי / *fatigatus ſum percutiendo te.* Duplicata hic potentia, pro more, pollet *Hiphil;* neque decus Hebraismi aliam in linguam transfundi poteſt. Cuncta hæc duobus verbis expreſſa ſunt, *Faciam excorians percutere tui: plagas, quas tibi infligam, præſtabo atrociſſimas, & viſcera ipſa lanìantes.*

Ejusdem indolis & venuſtatis aliud ex *Eſaia*.

XVIII. Ejusdem artificii eſt & ſplendoris, quod ſollicitos habuit Viros Doctos Eſai 53: 10. ויהוה חפץ דכאו החלי. Longa mora eſſet, quæ hic in medium prolata ſunt, perambulare. Si *Hiphil* ſimplicius ſumatur, haud alius exiſtere poterit ſenſus, quam qui jam a Celeb. Vitringa erutus fuit: *Et Jehova volens eum atterere, lethaliter afflixit;* ellipſi non adeo dura. Monet autem Magnus Commentator החליא fortius adhuc ſonare quam דכא *atterere*, & *lethiferam* apportare *infirmitatem:* ſolide. Et hæc illa *excorians carnificina*, quam toties inculcavimus. Sed rotundior exibit ſententia, ſi duplici tranſitione donetur החליא. *Et Jehova Volens, atterere ejus fecit excorians.* דכאו החלי graviter & venuſte, ut החליתי הכותך penes *Micham.* In nervum ergo collecta ſic vibrat Oratio: *Attritionem ejus præſtitit multo atrociſſimam, & omni excoriatione deſævientem.* Atque hæc quidem triſtiſſima ſcena *Jehovæ volenti fuit ac cupienti:* adeo ut in Meſſia *afflictando* velut *lætari* videtur. Omnia hæc tribus verbis mirifico acumine intexta ſunt חפץ דכאו החלי. Cumulum ea imponunt ſeriei hactenus deductæ per immenſam illam miſeriarum molem, qua Meſſias obruendus foret; atque hanc nobis poſtremo commovent cogitationem, tantis ictibus contritum atque contuſum eſſe innocentiſſimum hocce Caput, ut in eo ad noviſſimum usque gradum maledictionis deprimendo, quodammodo exultaret, ac triumpharet Divina ſeveritas: quod effatum cum ſana Theologia conjunctiſſimum prolixius evolvere non vacat.

Nec non ex *Hoſea* formulæ, vino *percuti, ſauciari, excoriari.*

XIX. Orationis idem hoc inſigne repono *Hoſeæ* Cap. 7: 5. יום מלכנו החלו שרים חמת מיין *Vulgatus* dedit: *Dies regis noſtri: cœperunt principes furere a vino.* LXX. pariliter: Ἡμέραι τῶν βασιλέων ὑμῶν, ἤρξαντο οἱ ἄρχοντες θυμοῦσθαι ἐξ οἴνου. *Arabs* & *Syrus* haud aliter: quin & *Chaldæus* huc ſe contulit, יומא דמניאו עליהון מלכהון שריאו רברביא למשתי עמיה חמר *Die quo impoſuerunt ſibi Regem ſuum, cœperunt magnates compotare cum eo vinum.* Acceperunt omnes pro הֵחֵלּוּ a rad. חלל / quæ lectio diluta eſt, & rejicula. Maſorethicam Scriptionem ſic declarat *Jarchius*, נעשו חולים מחום היין *Facti ſunt ægroti a calore vini*, quaſi voluiſſet *Hoſeas* החלו חמת היין. At durum eſt החלה intranſitive ſumere. *Kimchius* & *Aben-Ezra* חמת *utrem* interpretati

ti sunt, sententia hoc pacto ordinata. *Ægrotare fecerunt principes* Regem *utribus vino plenis*, ac si חמת מיין abruptius positum esset pro בחמת מלא יין. Hoc amplexi *Junius & Tremellius. Die Regis nostri morbo afficientibus principibus utre vini.* Plurimi tamen חמת a חמה malunt. *Coccejus* cum *Belgis*. *Dies Regis nostri!* quem *infirmant principes æstu a vino.* Inest in omnibus aliquid, quod unguem offendat: החלו חמת מיין absque ulla ellipsi efferendum est, ad exempla in medium proposita; *Æstum e vino faciunt excoriare.* Hoc est, *intemperantissime se in merum ingurgitant; perditum & profligatum in morem helluantur; adeo ut æstu vini omnes saucii non tantum, verum etiam excoriati quasi discedant.* Latinorum sunt flosculi *mero saucius*, & *percussus tempora Baccho*, apud *Lucretium*, & apud eundem.

*Lacte mero mentes percussa novellas,*

id est *inebriata* velut, *lasciva pecudum proles*, *pascua persultat.* Idem honos sermonis Hebræi in הלומי יין Esai. 28: 1. *percussi*, *sauciati a vino*, ut jam vidit magnus interpres: & Esai. 16: 8. *Vitis Sibmæa*, *cujus generosæ propagines* הלמו *contuderunt*, *consauciarunt*, *dominos gentium.* Hoc orationis colore haud contentus vates, *saucium vino*, ad majus dedecus, commutavit in *excoriatum vino:* egregie ludens, non tantum in *vena mero percussa*, sed & in *plagis & vulneribus* quibus tandem inter se desæviunt qui Bacchanal exercueeuerunt: nec non in *carnifice* illa & *excoriatrice podagra*, quæ percolando vino natos gurgites, pede haud-claudo assequi solet.

Illustratur *Proverbiorum* locus. XX. Lumen explicationi huic & firmamentum præbebit Prov. 23: 35. Ubi mimesis instituitur helluonis vino somnoque sepulti: הכוני בל חליתי *percusserunt me*, *nec fui excoriatus:* הלמוני *contuderunt me*, *neque sensi.* Refertur ad eos qui sic mero obstupuere, ut nec verberum meminerint, nec vulnerum, quæ madidis inflicta erant. Favet quod vs. 28. prægressum fuerat: *penes quem væ? penes quem Eheu? penes quem quiritatus? penes quem vulnera gratuita? penes quem cruore suffusi sugillatique oculi?* חכלילות עינים. *Iis qui super vino moras trahunt.* Haud adspernor: neque tamen necesse est *Centaureas* super mero *rixas*, & *diffracta capita* hic cogitare. Applicari potest ad *animæ & corporis vulnera*, tam magis atrocia, quam magis sensum fallunt, & ne discussa quidem crapula animadvertuntur. Huc vocat nexus cum vs. 32. *Mordebit ut serpens novissimum ejus*, *& basilisci instar in putredinem & tabem dabit.* Quicquid sit, חלה post vinum rite adhibebitur, tum *in eo qui plagis excoriatus inter manus aufertur*, tanquam e *Lapitharum* convivio: tum *in eo*, *qui animam & corpus suum ipse continua temulentia consauciat & contrucidat.* Utrumque artificiosissime complexus est *Hoseas* in החלו חמת מיין.

מכה נחלת *plaga excoriando inusta* illustratur. XX. Proprietatem porro, quam verbo חלה vindicamus, ejusque cum הכה arctissimam societatem subjicit quoque hoc *Nahumi* Cap. 3: 12. אין כהה לשברך נחלה מכתך. *Vulgatus* reddit, *Non est obscura contritio tua*, *pessima est*

*est plaga tua.* Vitreum acumen impendit in כהה *extingui* in metaphora, quasi hic valeret *obscurum esse.* Longius abit *Chaldæus* in priori membro, לית דכאב ליה על תבריך. *Non est qui doleat sibi de fractione tua:* quod *Syrus* iisdem verbis expressit. LXX. felicius, οὐκ ἔστιν ἴασις τῇ συντριβῇ σου, ἐφλέγμανεν ἡ πληγή σου. Neque tamen כהה proprie id valet. Arabice كهي est *retundi, hebetari*, de *acie* præclare itaque & acute *Coccejus, Non est mitigatio fracturæ tuæ:* ad verbum, *hebetatio*, qua *retundatur acies.* Adjungitur נחלה מכתך/ non sane, *ægra est plaga tua;* non, *infirmitate afficit*, addatur licet, *incurabili:* sed pro natura conj. passivæ; *plaga tua lacerando & excoriando inusta est.* Fallor, aut huc oculos intendit *Arabs*, احتدت ضربتك *plaga tua acutissima est;* domi scilicet habebat notionem *flagelli acris & viscera secantis.*

XXII. Eadem constructio occurrit Jer. 10: 19. *Væ mihi super* שברי *contritione mea;* נחלה מכתי. *Vulgatus* iterum, *pessima est plaga mea.* LXX. ἀλγηρὰ ἡ πληγή. Nostri, *Ægerrima est plaga: Cruciabilis: Infirmitate afficiens.* Nihil horum indolem conjug. *Niphal* refert, quæ exhibet *plagam multa cum excoriatione inflictam.* Sic Jer. 14: 17. & 30: 12. & נחלה absolute Esai. 17: 11.

חלי quid valeat *Esai.* 1. & alibi.

XXIII. Plura hujus generis, longe lateque fusa per omnes conjugationes, aggerere supersedeo. Ex iis quæ jam in medium contuli, larga satis lux per cetera dimanabit. Uni tantum exemplo adhuc insistam, ad derivati חלי potentiam enucleandam, quod nunc ad *morborum afflictationes*, nunc ad *plagas omni carnificina atterentes* se porrigit. Omnium instar esto Esai. 1: 5, 6. *Quare amplius percuteremini?* כל ראש לחלי וכל לבב דוי Vulgo. *Omne caput ægritudine affectum est; & omne cor languidum est.* Sententiam languoris damnat vs. seq. *A solo pedis ad verticem nulla integritas: sed vulnus, tumex, & plaga saniosa.* En tibi חלי: cum quo copulatur דוי *intus pure ac sanie peresum*, quod alibi cura nostra impertiemus.

חלה פנים *terere faciem alicujus* unde originem sumserit.

XXIV. Prodeat nunc tandem solennis & pervenusta illa formula חלה פנים *supplicationibus & obtestationibus* dicata. Effloruit ea *a terenda facie*, quasi dicas, *faciem alicujus supplicando, urgendoque, atterere: atque ad negandi adigere pudorem.* Placuit Latinis *perfricare os, frontemve*, in eo, qui *impudentius petit, fronte quasi detrita, ac deposita.* Hebræi ordine inverso adsciverunt, *faciem* alterius *perfricare, tenerumve* ejus *os* acrius instando *deterere.* penes Arabes celebratur اخلق ديباجته, proprie, *Sericum suum attrivit:* intelligunt autem *genas teneras, & virtutis colore tinctas.* Eleganter *Haririus* Consessu 37.

واحسن من ان قذيت عينه
اخفي قذا جفنيه عن ناظريه ۞
ومن اذا اخلق ديباجه
لم يسر ان يخلق ديباجتيه ۞

*Liber est, qui oculum festuca læsus,*
*Illam palpebrarum festucam aliorum conspectui adimit*
*Et qui, sericum suum ubi detriverit;*
*Non existimat deterendas sibi esse sericeas genas.*

Sensus est, *ingenuæ frontis honorem, pudoremque non atteri* ab homine libero, *etiamsi ad pannos ei res redierit:* neque unquam mendicabuli *perfrictam* sumi *frontem.* Idem Conf. 1. ارود كريما اخلق له ديباجتي *Quærebam munificum aliquem, cui sericeam meam cutim attererem:* id est, *cui perfricta fronte munusculum extorquerem.* Recipit etiam lingua Arabica, ut *sericeam frontem* alterius *attrivisse* dicatur ille, *qui acrius petendo extorquet: & negandi incutit pudorem.* Exemplis tamen in præsenti deficior: adeoque tantum hic mihi accredi velim, quantum res ipsa, & insitum locutioni lumen valere poterit. Ejusdem ferme originis est, *obtundere aures:* nec abit *dextram precibus fatigare:* addo *genua* alterius *prehensare,* quod alicubi per *genua terere* prolatum esse memoriæ obversatur: quam formulam adjutat & commendat *Senecæ* illud Ep. 118. *Manum osculis conterere.*

Alia adhuc origo examinanda proponitur.

XXV. Sed forte alio ex fonte derivanda erit locutio. Pertritum est Hebræis בקש פנים *quæsivit faciem,* pro *supplicavit, oransque adiit.* Idem per דרש effertur. Id in stirpe valet *Terere,* درس Arabibus. Inde percrebuit pro *frequentare, frequenter adire.* Ad hunc modum חלה פנים *Terere faciem* alicujus, dici potuit pro *enixius quærere, & frequenti prece compellare.* In oriente *Faciem Regis adire* qua præsens, qua absens libello supplici, dicitur ille, qui vota ac desideria, sua Regi exponit. Id si importunius fiat, *Terere faciem* adhibetur, prout *Conterere forum* apud *Senecam* ep. XIV. cum invidia quadam: & *vexare limina* potentiorum, apud *Juvenalem:* nec non *Alta terens Capitolia currus,* apud *Lucan.* IX. 79. in nimia triumphi frequentia.

חלי & חליה *monile, & omnis mundus muliebris,* apud Arabes.

XXVI. Non nihil scrupuli relinquere posset חלי/ ejusque collectivum חליה/ quod *Vulgatus* alibi *monile,* alibi *margaritum* dedit: LXX. ὁρμίσκοι, καθόρμια. *Coccejus* declarat *omne ornamentum aureum corpori appensum.* Plurale חלאים scribitur, pro חליים Cant. 7: 2. Veriverbium aperire nemo tentavit: neque sane ullis fidiculis ex notione vulgari radicis elici potest. Binas radices nullo vinculo nexas constituunt Arabes, חלא/ حلا & חלי حلي. posterior celebrat حلي *cheljon* pro *mundo muliebri,* & حلية *chiljaton,* aut *chuljaton,* pro *ornamentis gladii ad capulum & vaginam.* Ipsa autem valet *excolere mundo muliebri,* in conj. 1. nec non in 5. conj. תחלי تحلي *mundo & monilibus ornari.* In 2. conj. peculiariter, *capulum & vaginam ensis gemmis exornare.* Derivatum חליה حلية *chalyja,* & participium حالية est *mundo suo comta mulier.* Exemplum notabile edidit paragraphus VI. in proverbio, حلات حالية عن كوعها *Decorticavit pulcre comta cubitum suum:* lusu manifesto in vicinitate

nitate literarum חלאת חאליה. Reperio etiam حلية *chilja* pro *fuco*, seu potius *nitore*, ac velut *mundo & supellectile elegantiore orationis* in Enchirid. Stud. p. 90. Et in *Hamasa* meo, *viri nobiles* titulo donantur حلي الزمان חלי אלזמן / *Monilium* seu *Ornamentorum seculi*.

XXVII. Apparet usus: sed origo nondum comparet. Arabes, ut monui, secreverunt binas radices, neque de affinitate quicquam subolfecere. De etymo proinde otium & securitas. Sed nobis tam otiosis esse haud licet, neque adeo lubet, quum notatio percommoda ad manum, sit, a *terendo* ducta. Nempe *trivit* prisca memoria fuit etiam *polivit*; vestigium notionis istius servat حلية חליה *Chilja*, juxta *Golium*, *externa forma descriptioque viri*. Arabes declarant per خلقة *lævigata facies*, *politura*, *filum corporis*. Ut autem خلقة fluxit a خلق *lævigavit*, *atterendo expolivit*, sic حلية *exterior species*, & *politura* rei *oculos afficiens*, a *terendo* non nimis audacter derivabitur. Tenemus jam חלה *trivit* pro *polivit*. Inde חלי *monile: ornamentum aureum multa politura insigne: mundus muliebris nitidus & politus*. Latinis ad verbum forent *polimina*, aut *polimenta*: prout *baltei polimina* dixit *Apulejus*, eo quod *bullis aureis inoculatus veluti stellis sidereis reluceret*. Melius Hebræi, quam Latini, quibus *monile* a *monendo* ducere visum fuit; tanquam *virtutis monimentum* atque *insigne*. Origo ejus a *terendo*, id est, *poliendo*, quasi *polimina*.

XXVIII. Sic jam cape *Prov.* 25: 12. נזם זהב וחלי כתם *monile & polimentum aureum*: & *Hos.* 2: 13. vel 15. ותעד נזמה וחליתה. *Ornavitque se monili suo ac polimento: comptu & mundo suo universo*. Sed *Cant.* 7: 2. latet aliquid interioris elegantiæ. חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן *Ambitus femorum tuorum velut monilia*, *opus manuum artificis*. Alii malunt *juncturæ*, vel *vertebræ femorum sunt velut catenulæ* &c. Similitudo est intricatior, ad quam expediendam feliciter alluxit حلية חליה / peculiari usu ab Arabibus positum in *cultu gladiorum ad capulum ac vaginam*; ubi multiplici gemmarum serie distingui solent, more vetusto Orientis. Illos *pretiosorum lapidum ordines*, ac *suggestus artificiose structos* conjicio חמוקים appellitatos fuisse, quos pulcre ad *femora* bene *tornata*, omnique decore se commendantia, transtulit Salomon, ad eorum *tornatilem*, ut sic dicam, *rasilemque* pulcritudinem expingendam. Comparationem paucis verbis illigatam, sic liberius & solutius evolvo, *Femorum tornatiles illæ rasilesque circumcæsuræ, referunt gemmarum artificiosissime contextas series, quibus vaginæ regales circumfulgent*. Usus singularis in *vaginarum ornamentis regalibus*, ad *Cant.* 7: 2.

# CAPUT DECIMUM.

Radicis רגע indolem vetustate deletam esse ostenditur ex interpretum dissensione. Ejus ingenium eruitur, situm in *tremere*, *vibrare*, *circumtremere*. Verbi istius suaves metaphoræ apud Arabes. *Circumtremuit fulmen*, pro *continuata serie micuit*. *Circumtremuerunt opes*, pro *splendide abundarunt*. *Circumtremuit alveus* fluminis, pro *plenus fuit*. Et *circumtremere fecit* eum Deus, pro *reddidit opulentum*, & *splendide copiosum*. רגע ergo, *vibravit*, *circumtremuit*, *tremulo motu micuit lumen*, *fulmen* &c. proprie. porro, *tremulum vibravit oculus*, unde רגע *monumentum*, *vibramen*, *motus oculi*. alio respectu, *emicuit*, *fulminis instar*, *cursu*. Alio item, *vibravit*, *fulminavit gladius*. Potissimum *vibravit*, & *tremulo motu circumsplenduit fortuna*, *conditio opes*. Locutio insignis, *ire ad circumtremere suum*: pro *in summa affluentia & opulentia*. Tandem *vibrare terram*, pro *concutere*. *Vibrare mare* similiter. Unde Jobus illustratus.

## I.

Verbum רגע ad incudem revocatur.

Reconditæ non minus, quam elegantis, notæ est verbum רגע, metaphoris dives, quæ ex abdita quadam vena emanarunt, & genium orientis mirifice redolent. Has defectu idonei luminis infuscatas partim, partim deletas, suo nitori restituet hoc Caput: radicisque florentissimæ controversam & dissensioni obnoxiam potestatem definiet.

Quid Rabbini de eo statuerint.

II. Juxta Rabbinos פארותיו שלש *tribus* significationum *ramis* se diffundit רגע. Prima classis continet, מה שפירושו זמן מעט *quod per breve temporis spatium exponi debet*. Secunda, מה שפירושו השקט ומנוחה *quod declarari debet per tranquillitatem & quietem*. Tertia, מה שפירושו בקוע או מחץ *quod interpretandum est per findere aut ictu perrumpere*. Sic R. *Nathan*, *Kimchi*, ceterique magistri. Auctoritatem horum plurimi e nostris secuti sunt. Hinc apud *Buxtorfium* רגע *disrupit*, *disruptus*, *fissus fuit*, in *Kal*. In *Niphal* נרגע *quietum esse*. In *Hiphil* הרגיע *quievit*, *quietum reddidit*: nec non ארגיע *quiescam momentum*, *momentum transigam*. רגע *momentum*, quasi *temporis minutissimum fragmentum*.

III. Cae-

III. *Coccejus* illam *findendi* Rabbinicam ſepoſuit, & eliminatum ivit, in locum ejus inducta ſignificatione *movendi*. Impulit eum aurula, ex derivato רגע *momentum* adſpirans: partemque veri ſolita ſibi ſagacitate odoratus eſt. Tenuius tamen & languidius eſt *movendi* vocabulum, quam ut reſpondeat gravitati & ponderi eorum locorum, ubi Rabbini arripuerant ſuum *findere*, Eſai. 61: 15. רגע הים *qui movet mare, ut ſtrepant fluctus ejus*, & alibi; ubi mire torpebit רגע/ ſi nihil ultra *motum* ſinu ſuo complectatur. Haud reſpondet etiam palato meo נרגע notione *quieſcendi* auctum, juxta magnum Lexicographum, quod *minimum motus ſit quies*. Originatio contortula eſt, & *quieſcendi* idea, inopia melioris lucis retenta fuit. *Cocceji ſententia.*

IV. In *quieſcendi* tamen per errorem aſſumta illa *poteſtate*, ſi Clar. *Guſſetio* fidem noſtram dedere velimus, unice erit acquieſcendum: atque juxta eum רגע הים Eſai 51: 15. valet, *Tranquillans mare;* neve *fluctus* illi *frementes*, qui ſtatim ſubjiciuntur, quemquam turbent, retrahantque, ויהמו גליו *& ſtrepunt undæ ejus*, vertendum decernit, *etiamſi ſtrepant undæ ejus*. Sic locum jam expoſuerunt etiam *Aben-Ezra*, & *Abarbanel;* ſed infeliciter, & ſerie rerum reclamante, ut ſtatim videbimus. De cetero, *quieſcendi* ſignificationem haud aptam natam eſſe, ad ſententiam ubivis explendam, non eſt quod operoſius nunc diſputem, quippe quod, procedente opera noſtra, ſua ſponte in omnium oculos incurret: atque etiam, inſpecto Viri Doctiſſimi Commentario manu prehendi & teneri poſſit. *Guſſetii opinatio.*

V. Longe diverſum iter tendit *Avenarius*, notionum varietatem & inconſtantiam in unam ſedem redigere anniſus. Edit ille רגע per, *ſubitarius fuit, ſubito motus eſt, momentaneus fuit, ad momentum oculi concitatus eſt:* proprie, *ſubito moveri*, ſeu *excitari ad actionem aliquam*. Addit cognationem habere cum ערג *appetiit:* & Græcorum ὀργάω *impetuoſe & ſubito feror* hinc ductum eſſe. Hoc fundamento *Jobi* 7: 5. עורי רגע וימאס convertit *cutis mea ſubitanea fuit & repudiata eſt*. Et *Jeſ*. 51: 15. רגע הים *concitans mare*. Et *Jer*. 47: 6. הרגעי ודמי *citator & quieſcito*, pro *cito & ſubito quieſce*. Item *Jer*. 31: 2. להרגיעו *ad faciendum ſe ſubitaneum:* atque ita porro in ceteris; quorum mentionem infra commodius ſubferemus. *Avenarii conjectura.*

VI. Laboranti radici ſuccurrat nunc Arabicum رعج /רעג per leviculam metatheſin ab Hebræis transſumtum. *Zjauharius* الارتعاج الارتعاد ورعج البرق وارعج اذا تتابع لمعانه قال العجاج *Ingenium radicis apud Arabes.*

سحا اهاضيب وبرقا مرعجا ۞

ابن السكيت يقال للرجل اذا كثر ماله وعدده قد ارتعج ماله وارتعج عدده وارتعج الوادي امتلا Hoc eſt. *Radix in octava conj. valet tremulo motu agitari; de fulmine autem* רעג אלברק *in prima*, *&* ארעג *in quarta, quum continuata ſerie coruſcat: Sic uſus eſt El-Asjſiasj.*

*Imbrem largiſſimum & fulmen perpetim coruſcans.*

*Auctoritate autem Ibn El-Siccyth dicitur de viro opibus, & apparatu omni, affluente*, ארתעג מאלה *opes ejus circumtremuerunt:* & ארתעג עדדה *Apparatus, ſupellex, copia ejus circumtremuit, pro abundavit; nam & alveus fluvii* ארתעג *circumtremit, quum plenus eſt.* Hinc digeres, quæ Golius confuſe & permiſte diſperſit ſub رعج. *Multæ fuerunt opes. inquietavit. coruſcavit* fulmen. *Repletus fuit* alveus. *tremuit. agitatus fuit.* Cuncta *tremulum & coruſcum motum* radici vindicant; ejusque originem in *vibrando* ſitam eſſe liquido evincunt. *Vibrat* enim *alveus*, quum *plenus* eſt. *Vibrat fulmen*, quum *micat:* &, quod multo ſuaviſſimum, *vibrant opes*, quum pleno velut alveo *abundant*.

Major adhuc lux ex *Camuſo.*

VII. *Phiruzabadius* quoque ſymbolam ſuam conferat. رعج ماله كثر ورعج اقلق كارعج والبرق تتابع لمعانه والله فلانا جعله موسرا فارعج وارتعج ارتعد والمال كثر والوادي امتلا רעג *in opibus abundantiam ſignificat: alias tremiſcere, concuti, ut &* ארעג: *de fulmine autem, continua ſerie coruſcavit:* & ארעג אלה פלני *fecit illum divitem ac copioſum Deus. In octavo* ארתעג *idem eſt quod* ארתעד *tremiſcere; in opibus, abundare. In alveo, plenum eſſe.* Toto cœlo erravit *Giggejus* in جعله موسرا, quod vertit, *Eum vinctum & captivum voluit Deus:* quaſi eſſet ab اسر, quum ſit a يسر *copioſum & beatum eſſe:* in quo mirum eſt eum offendere potuiſſe, qui in prima *opum affluentiam* jam ob oculos habuerat.

Potentia verbi definitur.

VIII. Ecce jam tibi רגע/ *tremulo motu coruſcum*, & *vibrans*. Aſſenſum non denegabunt, qui ex *Coccejo movere* hauſerunt; quamvis id minus efficax, & male fidum, hæſitanter teneant. Sic ingenue profeſſus eſt in literis hiſce, ut in omni doctrina, conſummatiſſimus, *Camp. Vitringa* in Comm. ad *Eſai.* 51: 15. *Vocabulo* רגע *commodiſſime hic tribui video ſignificatum commovendi, ut idem fere valeat quod* רגז & רגש/ *etſi ipſam hanc ſignificationem validius aſſertam vellem.* Aſſerui; & quidem ſic, ut pro *commotione*, radici huic adſtruxerim *vibrandi* potentiam, *gravi tremore* ſemet exerentem, & ſimul *coruſcum* complectentem.

רגע *momentum* proprie *vibramen.*

IX. Ad lumen hoc, ſignificationum diverſas claſſes perluſtremus, & quanta poſſint polleantque venuſtate, demonſtratum demus. רגע *momentum* paſſim ſonat. Latinis id placuit, quaſi *movimentum*, qua *lancis*, qua *oculi*. At Hebræi non *momen* voluere, ſed *vibramen;* metaphora deſumta ab *oculo nictante*, & *tremulo motu vibrante*. Anſam hic porrexit رعج البرق in *fulgure* adhibitum רגע/ *continenti ſerie coruſcavit.* Id veteribus etiam fuit *Nictare:* unde Lucr. 6. 181.

*Quæ faciunt nictantia fulgura flammam.*

Inde

Inde *nictare*, *adnictare*, *abnictare* de *oculi nictu*, & *tremulo ac corusco motu*, vel *adnuente*, vel *abnuente*. Eandem metaphoram frequentant Arabes sub omnibus verbis *fulminandi*, quæ ad *oculorum percelerem* & *vibrantem motum* traducunt. Sic ومض in *fulmine* & *oculo*, est *micuit*. Item برق, quod est Hebræorum ברק / apud *Golium* præfert, in *gladio*, *fulsit*; in *cælo*, *fulguravit*; in *oculo*, *micuit defixus*; acriore scilicet & flammato intuitu. plura alibi dabo. Ad hoc exemplum רגע *vibravit fulmen*; item *vibravit oculus*. Inde רגע *momen*, *vibramen*, *nictus oculi*, *tenuissimum temporis punctum*.

*רגע in lumine adhibitum, vibravit.*

X. Quæ hic illustranda nunc forent loca, sepono ad momentum, ut quantocyus *vibrandi* proprietate hac nubeculam discutiam, quæ hactenus splendidissimam *Esaiæ* orationem fuscavit, Cap. 51: 4. *Lex a me prodibit*, ומשפטי לאור עמים ארגיע. *Vulgatus. Et judicium meum in lucem gentium requiescet.* Legit ירגיע. LXX, forte quod incommodius sentirent, si *requiescendi* adhærescerent notioni, tanquam supervacuum, scilicet, omisere. Καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν. Traxerunt *Syrum* & *Arabem*. Nostri ferme, post Rabbinos; *jus meum in lucem populorum faciam requiescere.* Explicant de fixa & stabili sede. Maluit tamen *Coccejus* ex hypothesi sua, *movebo*, *promovebo*, ubi tenue illud & dilutum cernis, quod ipsius conjecturæ obduxi. Apud *Aben-Ezram* non nemo: *producam momento.* similiter *Avenarius. Subito proferam.* Cl. *De Dieu* a *findere* illo magistrorum; *Rumpere faciam* seu *Erumpere.* Nunquam in hasce angustias fuisset deventum, si *vibrare* nostrum in promtu fuisset; quod hic nativam faciem ostentat. *Judicium meum in lumen gentium faciam vibrare: corusci instar jubaris emicare.* Vides Euangelii *radios* & *auroram*; ut sæpe alibi. Sed fortius aliquid hic residet, & imaginem *Fulminis* ingerit ארגיע / cum cujus corusco lumine, potentia, & incredibili rapiditate, exortus procursusque Novæ Legis comparatur.

*רגע in cursu fulmineo impetu ferri, vibrari.*

XI. Gaudeat etiam luce hac *Jeremias* Cap. 49: 19; & 50: 44. ubi *Leo vastator* inducitur, a Deo immittendus in נוה איתן *perennitatis ipsius sedem:* quod sic exprimitur. כי ארגיעה אריצנו מעליה. sunt qui ארגיעה nomen esse putant, sunt qui verbum; cogitant autem fere de *momento*, & *cursu celeri* ac *necopinato:* ut sensus sit, *momento faciam currere eum.* Id si placeat, causæ nostræ nihil decesserit. Sed aliud hic continetur multo floridius uberiusque. Vidit id Cl. *De Dieu*, sed male fido fundamento superstruxit: *Rumpere eum faciam & procurrere*; ut vastus impetus designetur, quo e latibulo *erumperet*. Refingatur: *Evibrare eum faciam & procurrere*, *e Jordanis illo celso cubuli.* Verba *coruscare*, *vibrare*, *micare* &c., usum suum explicant ad *cursum rapidum*, & *fulminis instar latum.* Sed pressius hic *fulmini* est insistendum. ארגיעה אריצנו Hebraismus est solennis, quo duo verba connectuntur sic, ut posterius rem, prius rei naturam declaret. Ad verbum sonaret; *Fulminare faciam, currere faciam eum:* id est, *fulminis ritu eum immittam.* Ecquid *fulmineum* agnoscis *cursum* Leonis? quem tigridi attribuit *Sil. Ital.* 12. 461. Ecquid ipsum *fulmineum leonem?* uti est apud *Sen. Agam.* 830. Ludunt passim in talibus grandioris cothurni scriptores; quorum sunt; *Fulminei rictus; Os Fulmi-*

*neum;*

*neum; Fulmineus dens; Fulmineus impetus.* Ad rem quoque facit *Claudiani* illud,

*Fulmineum perstrinxit iter.* —— —— ——

Et si luculentiorem vis scenam, in hanc *apri fulminei* imaginem oculos converte, *Ovid.* Metam. 8. 284. vivis coloribus pictam.

*Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix;*
*Et setæ densis similes hastilibus horrent:*
*Fervida cum rauco latos stridore per artus*
*Spuma fluit; dentes æquantur dentibus Indis:*
*Fulmen ab ore venit; frondes afflatibus ardent.*

Ne audiri quidem merentur qui post *Kimchium* ארגיעה *quiescere faciam* exposuerunt, hoc sensu: *Quiescere faciam* Israëlem, *& currere faciam eum ab illa*, pro *celeriter* meos ex Idumæorum manu *expediam*: quod interpretamentum etsi nihil habeat momenti, adducendum tamen duxi, ut patescat, quam impuræ sæpe aquæ tum propinentur, tum absorbeantur, ubi oblimati longa vetustate radicum fontes non satis fuerint detersi, atque a fœce alienarum notionum expurgati.

*Fulminare* in bellis protritum.

XII. Ceterum *Fulmineus* ille *Leo* repræsentat *victorem* gentium, ac *domitorem*. Protritum est in bello *fulminis* emblema. Nota etiam *duo Fulmina belli, Scipiadæ.* Virg.

—— —— *Cæsar dum magnus ad altum*
*Fulminat Euphratem bello* —— ——

Eumen. *perculsa Maurorum agmina fulminans* Sil. Ital. 5. 275.

*Intonuere minæ, violentaque lumina flammis*
*Exarsere novis, furit & diffulminat omnem*
*Obstantum turbam* —— —— ——

*Gladius diffulminans apud Jeremiam.*

XIII. Huc pertinet alius *Jeremiæ* locus, nobili figura mactandus: Cap. 47: 6. *Heus gladie Domini, quo usque non quiescis? recolligitor in vaginam tuam,* הרגעי ודמי *Hieron.* satis audacter, *Refrigerare & sile.* Alexandrinorum *ἀνάπαυσαι* sic expressit, ut nova adauxerit metaphora. *Chaldæus* לבית זמנא תנוחין *in domo temporis quiesce:* sic in *Polyglottis* editur בית זמנא nullo sensu: significari putem locutione rara & obscura *justum temporis articulum*, vel etiam *punctum temporis:* certe respexit Paraphrastes ad רגע *momentum.* Similiter *Avenarius*, ut supra vidimus; *citator quiescito*, pro *cito subitoque quiescas.* Verum illud ipsum *cito* sententiam impedit tardatque. Plurimi הרגעי *quiescito* dederunt, & דמי *sileto:* sed nec רגע talem continet *quietem*, quæ gladio cædibus lasso tribui possit; nec si possideret, conjug. *Niphal* commoda satis esset.

esset. Nativam sedem verbi hujus fiximus in *fulminis coruscatione:* jam nihil communius, quam ut gladio, hastæ, telo, mucroni *fulmen* detur, seu *acies fulminans:* inducto itaque in scenam *gladio Jehovæ*, longe lateque, ictu fulmineo potentius, strages edente, הרגעי peropportune subjungetur, notione *diffulminandi. Heus gladie, usque quo non considis?* (שקט id proprie valet) *Recipe te in vaginam: diffulmina & silesce.* Clausula est gravis, elegans, & indignationem expingens eorum, in quos fulminator Dei gladius desæviebat; quod sine modo ac modestia grassari videretur: increpant itaque mucronem hunc, &, *Heus gladie*, inquiunt, *diffulmina & consilesce:* Hoc est, *fulmina, cæde, sterne, obtere* pro libidine, *sævissimasque strages ede; sed tamen finis esto: ne infinitum sit illud fulmen tuum: tandem aliquando post longa satis fulmina consilescito.*

*Vibrare, circumtremere, pro omni opulentia circumfluere.*

XIV. Explicationem hanc ut muniam, demonstrabo porro *quietis* potestatem, quam alicubi præferre videtur רגע/ non talem esse, quæ *gladio in vaginam recondito aptari* queat. Esai. 34: 14. שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח Finge te penitus adhuc ignorare radicis nostræ indolem; quovis pignore posito contendes הרגיע esse *requiescere.* Nil mirum itaque, si LXX. dederint *ἀναπαύειν. Hieron. Cubare.* Nostri; *Requiescet ibi strix, & inveniet sibi quietem.* הרגיע junctum cum מנוח vix dubitationis umbram relinquebat. *Avenarius* tamen, *Quin & subitanea fuit ibi strix*, &c. Vitrea facta. Nos *quietis* vel expuncta, vel mirificis modis amplificata significatione; hanc damus sententiam. *Ibi deliciis circumfluet strix: invenietque sibi requietem.* Limpida oratio, nihil trahens quod tollere velis: *Requiescere alicubi ac quietem invenire*, etiamsi diversæ sint radices, aures onerat. Accuratius adhuc, & verbum e verbo. *Ibi circumtremet strix; invenietque sibi requietem.* Figura est abstrusa non minus, quam venusta, ad quam nec mea, nec cujusquam acies penetrasset, nisi radiolus ex Arabia luxisset, quo insinuatum fuit, *circumtremere* dici *opulentiam* alicujus, quæ *pleno* velut *alveo fluit & exuberat: & fecit eum circumtremere Deus*, ارعجه الله, adhiberi pro جعله موسرا *fecit eum opulentum, copiosum, summa rerum ubertate affluentem:* quæ paragr. VI. & VII. videri possunt.

*Figura illa majore luce afficitur ex elegantiis verbi tremere.*

XV. Nobilissima tralatio, eximiæ aliquid majestatis vibrans, digna est, quæ uberiore lumine perfundatur. *Tremulum & coruscum*, non tantum *fulmini* datur, verum etiam *flumini*, & *aquis splendore* quodam, & *fluctu irrequieto circumtrementibus.* Utique *tremor*, ex Latinorum etiam usu, ad *splendorem tremulum* jucundissime transfertur. *Stat. Theb.* 2. 532.

*Flammeus æratis lunæ tremor errat in armis.*

Idem *Theb.* 4. 129.

—— —— *Capiti tremit ærea cassis.*
*Ter nivea scandente juba.* —— ——

*Sil. Ital.* 7. 720.

*Ferrumque super cervice tremiscens.*

Id est *resplendens*, *tremulis splendoribus feriens* uti alicubi *Claudianus.* Iterum *Stat. Theb.* 1. 353.

*Nec non abrupta tremiscunt*
*Fulgura, & attritus subita face rumpitur æther.*

Similiter Lucr. 5. 696. *soli* tribuit *Tremulum jubar*: & L. 6. 172. in *coruscationibus* describendis hosce miscet vividos ac jucundos colores.

—— —— *Volucri loca lumine tingunt*
*Nubes, & tremulo tempestas impete fulget.*

Inprimis admirabile est, & magnificum, quod L. 1. 1088. dixit

—— —— *Totum circumtremere æthera signis.*

Vibrantes illos, & *tremulo fulgore micantes* stellarum *ignes*, quibus cœlum circumlucet, oculis quodammodo tradens usurpandos. Imitatus est *Claud.* 2. Stil. 276.

—— —— *Tremit orbe corusco*
*Jam domus, & summæ tergunt laquearia cristæ.*

Id est, *tremulo fulgore relucet.* Loquitur de clypeo, cujus radiis universa domus circumfulgebat: & de quo proxime præcesserat vs. 214.

—— —— *Eridanus clypei jam fulgurat umbra.*

Ubi etiam *tremit*, *circumtremit* rite posueris; nam & *locus* dicitur *tremere*, quem *tremulus splendor* alludit ac pererrat; & ipsa illa *imago* aut *umbra*, *tremulo vibramine* relucens ac *circumerrans. Val. Flacc.* L. 5. 109.

*Magnæ pelago tremit umbra Sinopes.*

Aliud non minus beatæ venæ apud Eundem extat L. 1. 427.

—— —— *Tremit ignea fuco*
*Purpura* —— —— ——

Migrarunt etiam ad *oculos tremulum vibrantes. Stat. Theb.* 2. 509.

—— *Vi-*

—— —— *Visuque trementi*
*Conlustrat campos.*

Ubi cave *pavorem* cogites; innuitur *acies fulminis in morem vibrans*, qua importuna illa & funesta sphinx, in cujus effigie ducenda occupatus est poëta, novam identidem prædam inhiabat, acutius quam

*Aut aquila, aut Serpens Epidaurius.*

Clarius, adhuc *Val. Fl.* 2. 500. cujus Sigeæ pesti, seu monstro marino

—— —— *Stellantia glauca*
*Lumina nube tremunt.*

Hoc est, *oculorum orbes vasti dirum in modum micant, fulminantque.*

XVI. Ex omnibus hisce cogo tandem efficioque *tremere*, & *circumtremere*, etiam ex Latii genio, opportunam tenere sedem in *aquis*, *tremulo splendore relucentibus*. Dubitationem omnem eximet *Sil. Ital.* 12. 731.

Quod pro *tremulum lucere*, & *circumfulgere* ponitur. nec non pro *fluctuare*.

*Redditur extemplo flagrantior æthere lampas:*
*Et tremula infuso resplendent cærula Phœbo.*

Soluta oratione dicere potuisset, & *mare, infuso solis splendore, circumtremit.* Deprehendo etiam *tremere* pro *fluctuare*, *undas crispare*, & *tremulo motu vibrari*. Sic usus *Lucan.* L. 5. 445.

—— —— *Pontusque vetustas,*
*Oblitus servare vices, non commeat æstu;*
*Non horrore tremit: non solis imagine vibrat.*

Describit graphice *jacentis aquæ stagna*, *mœsto profundo tam ignava, tam altoque torpore ligata*, ut *nec æstuum* secretos *accessus recessusque* unquam senserint, *nec fluctu* vel minimo *inhorruerint*, ac ne *solis* quidem *tremulum splendorem* recipere ac *reddere* possint. Eo spectat membrum; *non solis imagine vibrat.* Medium illud, *Non horrore tremit*, pertinet *ad undas & fluctus* quibus *mare inhorrescit*, ubi venti increbuere: indeque colligo *tremere*, *tremiscere*, *intremiscere*, in eandem metaphoram exire cum *inhorrescere*, quando *de mari fluctibus agitato* adhibetur. Id *Apulejus* vocat *in undam vibrari.* Ex eodem enotavi *vibrantes fluctus*. & *laciniam vibrantem*, quam *fluctuantem* appellare potuisset: quo sensu *Ovid. Metam.* 1. 528.

—— —— *Vibrabant flamina vestes.*

*In morem* puta *nudarum.* Hinc & illud *Apul. Membra leniter illubricans, lumbis*

*bis ſenſim vibrantibus undabat.* Nec non, *vibrare labia*, quod alibi extulit, *labiis undantibus affectare.*

*Vibrare tremulum liquorem* apud *Silium.*

XVII. Apparet *vibrare* pro *fluctuare:* eodemque ſignificatu mactari poſſe, atque adeo mactatum eſſe a *Lucano* noſtrum *Tremere*, Accedat *Silii Italici* auctoritas, qui *tremulum liquorem vibrare* dixit, cujus pulcherrima tabella, non parum lucis adfundens noſtræ materiæ, huc tranſcribatur ex Lib. 13. 24.

*Sic ubi perrupit ſtagnantem calculus undam,*
*Exiguos format per prima volumina gyros;*
*Mox*, TREMULUM VIBRANS *motu gliſcente* LIQUOREM,
*Multiplicat crebros ſinuati gurgitis orbes:*
*Donec poſtremo laxatis circulus oris*
*Contingat geminas, patulo curvamine, ripas.*

Oculis ſubjectam vides imaginem verbi רגע *circumtremuit*, *tremulo liquore vibravit flumen*, & *alveus aquarum*, id eſt, *plenus fuit*, *abundavit: tremulis undis circumfluxit*, *præ aquarum multitudine.* Hinc nova floruit tralatio, in quam omnes undique gratiæ & veneres confluxere, qua *fortunæ*, *opesque* alicujus *circumtremunt*, quum *pleno* velut *alveo undant*, & *tremulos fluctus cient:* ubi jam *fluctuanti* huic & *undanti copiæ* bonarum rerum intexendus eſt, & illudendus, *coruſcus* ille *ſplendor*, quem *tremori* ſubeſſe vidimus; oculos feriens *divitiarum fulgore*, omniſque *opulentiæ* admirabili *paratu* ac *pompa.* Cuncta hæc gremio ſuo amplectitur הרגיע/ ad *fortunatum conditionem* traductum, & vel tranſitive ſonat, *circumtremere fecit* Deus, pro *omni opulentia*, *affluentia*, & *rerum ſplendore donavit*, quod ex *Camuſo* produximus: vel intranſitive, *circumtremuit*, *divitiis opibuſque ſplendide circumfluxit.*

Magnifica *Eſaiæ* figura explanatur.

XVIII. Inſigni hoc ornamento orationem ſuam expolivit quoque *Eſaias* Cap. 66: 11. *Ut ſugatis*, *& ſatiemini ex ubere conſolationum ejus: & leni ſorbitione delicias trahatis ex tremulo ſplendore gloriæ ejus.* In Hebræo eſt, תמצו והתענגתם מזיז כבודה. Verbum מצץ quod *exprimere* declarant, nec alibi occurrit, ex Arabum uſu valet *lentius ſorbere*, aut *ſugendo bibere.* *Gloria* כבוד *βάρος*, elegantiſſime ponitur in *opulentia gravi*, ut ſic dicam, & *ſub mole ſua laboranti:* in *divitiis immenſis.* Hiſce attribuitur זיז *ſplendor radians ac vibrans*, a radice זוז cui ineſt *motitandi*, *vibrandique* potentia: de quo alias luculentius. Jam vero hunc *divitiarum tremulum & vibrantem fulgorem* revocandum eſſe ad figuram illam altam & nobilem, quam tantum quod illuſtratam dedimus, color univerſus orationis evincit, qui accumulatis *ſugendi*, *ſorbillandi* & *delicatius hauriendi* vocabulis, *potandam* hanc præbet *affluentiam* & *ſplendide circumtrementem ubertatem.* Nollem ſummo *Coccejo* hic excidiſſet; *ut exprimatis & deliciemini ab animalibus gloriæ ejus;* quantumvis myſtica interpretatione emolliatur. Sonat quidem זיז שדי *animalia agri*, Pſ. 50: 11. 80: 14. ſed Poëtica eſt locutio, ad verbum, *quod in agro micat*, *emicat*, *exultat; & ſemet rapido curſu evibrat:* unde *tremuli ſplendoris* ſignificatio majorem in modum fulcitur. Eam tamen expunxit quoque Celeb. *Vitringa* conjectans ſub-

*ſubſtantiam fluidam & vitalem* quæ eſt *in* matrum *uberibus* hac voce indicari: cujus & acumen, magno Viri merito, veneramur; & ſententiam præponderare, ſi poſſit, non inviti patiemur.

XIX. Ceterum ut ad *circumtremere* gradum referamus; eadem figura auctum reperio ab Arabibus verbum ماج *Fluctuare. Undare.* Inde derivantur locutiones, *fluctuavit alveus*, *undavit patella*, ejusdemque generis complures, quæ *plenitudinem* & *abundantiam* deſignant: ſed non enotarunt principes illi Lexicographi, quorum ope niti ſolemus, metaphoram *fluctuandi* in *opulentia* & *prædivite* bonarum rerum *copia;* quod eum in finem hic ſubmoneo, ne quis in animum inducat ſuum, ultra fines a *Zjauhario* & *Phiruzabadio* deſcriptos, ditionem linguæ Arabicæ non propagari; quum exploratum habeam eos ne dimidiam quidem partem, utique quod ad figuras & ornamenta eloquentiæ, diligentia ſua conſequi, & complecti valuiſſe. Sed hoc alias, loco commodiore: nunc quod inſtat. ماج itaque *fluctuavit*, ſeu ut a *Golio* evolvitur, *fluctibus commotum fuit*, *& undas jactavit* mare, ad *fortunas copioſas & circumtrementes* uſum ſuum diffundit, apud *Haririum Conſeſſu* 30. cujus verſiculos, Muſæo lepore continctos, in Philarabum gratiam hic apponam. *Undare, fluctuare pro opulentia affluere, alio in verbo.*

مسقط الراس سروج بها كنت اموج ۞
بلدة يوخذ فيها كل شي ويروج ۞
وردها من سلسبيل وصحاريها مروج ۞
وبنوها ومغانيها نجوم وبروج ۞
حبذا نفحة رياها ومراها البهيج ۞
وازاهير رباها حين تنجاب الثلوج ۞
من راها قال مرسي جنة الدنيا سروج ۞

*Natale mihi ſolum Serusj, in eaque ego undabam:*
*Civitas in qua omnium rerum percalet forum.*
*Lympha ejus Paradiſiaca: deſerta ejus, mera ſunt prata.*
*Incolæ ejus & domicilia, ſidera ſunt & ſiderum arces.*
*Beat vel aurula odoris ejus, lætusque ejus adſpectus;*
*Floresque collium ejus, ubi diſcuſſæ fuerint nives.*
*Hanc qui viderit, dixerit, ſedes Paradiſi mundani Serusj.*

Ad figuræ hujus ſublimitatem non pertinuit *Scholiaſtis* acies, quum اموج *fluctuabam*, *undabam* declarat اتحرك *verſabar:* propius اتصرف *libera omnium rerum poteſtate gaudebam*, quamvis originem locutionis linquat intactam.

XX. Planiſſime hoc voluit *Eſaias* in ſuo הרגיע: neque aliud intendit *Jeremias* Cap. 31: 2. הלוך להרגיעו ישראל *Vulgatus*, *Vadet ad requiem ſuam Iſraël.* *Ivit ad circumtremere ſuum*

Insignis gemmula apud *Jeremiam.*

*Israël.* LXX. βαδίσατε καὶ μὴ ὀλέσητε τὸν Ἰσραήλ. quasi esset לא הרגו Turbat etiam *Syrus.* אזל בשביא איסראיל *Abiit in captivitatem Israël.* Melius *Chaldæus*, לאשראה בית ניחא ישראל *ad Israëlem in domo quietis collocandum.* Secuti sunt Rabbini, nostrique, nec sane opportunius quicquam præsto erat; etenim *Avenarii* illud, *Eundo ad faciendum se subitaneum Israël*, i. e. *quum subito iret*, furcillas meretur. Sententiam hunc in modum ordinat *Coccejus; Eundem est ad tranquillandum Israëlem:* substituatur, *ad ubertate circumtremente donandum & ditandum:* quando futura respicientur tempora. Ad præterita retulere Belgæ aliique: *Invenit gratiam in deserto populus superstitum a gladio*, (vel *Ægyptiorum*, vel quod malim, *Angeli percussoris*, ut sit veluti *Israëlitarum* nota & caracter; *populus superstitum a gladio*) *quum irem ad Israëlem in quiete collocandum.* Redundabit hoc pacto ו in הלוך להרגיעו, ut sæpicule, & notionem transitivam exeret הרגיע *circumtremere fecit* pro *splendide opulentavit*, quam ex *Camuso* Arabibus vindicavimus. Quæ tamen in Bibliis superstitant exempla, intransitivum sonant, ac proinde tutius forte, ei potestati adhæsisse, præsertim si rotundior exiturus sit sensus. In futurum si feramur, dederim, *ibit ad circumtremere suum Israël.* Ad *circumtrementem suam opulentiam*, qua meliore sub Oeconomia exuberabit, *provehetur.* Retro si flectamus oculos, edi posset, *quum iret ad circumtremere suum Israël.* Quum ad *terram lacte & melle circumfluentem* properaret. Placebit, ni fallor, illud *suum* in הרגיעו, neque jam otiari censebitur. Verum longe suavius aliquid hic tralucere video. הלוך להרגיעו flosculus est lectissimus ut הלוך לאטו quod juxta cum Latinis vernacule dicimus *ire suo commodo*, proprie *ad lentitudinem suam*, vel potius, *ad lenem suum susurrum*; non per *strepitum & trepidationem.* Geminum puto & germanum הלוך להרגיעו, *Eunte ad circumtremere suum Israële.* Hoc est, *Quum Israël omni opulentia circumtremens desertum peragraret.* Nil pote gratiosius. *It, fluit, ad circumtremere suum fluvius*, הלך להרגיעו, *quum pleno exuberat alveo, & molem aquarum trahit.* Applices imaginem hanc *Israëli*, & oculis tuis usurpa populum vere omni gratia inundatum, & ditissimo ex cornu Copiæ Divinitus perfusum, sic ut *inter eundum* illa sua opulentia, & mole felicitatis, *circumtremere* videretur ad instar alvei exuberantis, & sub aquarum suarum multitudiue laborantis.

Suavitas vocabuli מרגוע.

XXI. Cetera, quæ huc pertinent, jam in propatulo erunt *Jerem.* 6: 16. Invenientes מרגוע לנפשכם LXX. ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ergo jam tum oblitterata fuit radicis indoles, & conjecturis fuit indulgendum, *Vulgatus*, ut alibi, *Refrigerium. Syrus* ניחא *quietum. Arabs* تقديسا *sanctificationem. Chaldæus* similiter *quietem;* nec habuere posteri, quod in melius refingerent, *Avenarii* enim *refrigerium momentaneum* cassa nuce non emerim. Assumatur pro *quiete*, *opulentia circumtremens*, & periculum non erit, ut quicquam sensui decedat. Licet etiam מרגוע exponere *locum opulentum; sedem divitiis deliciisque circumfluentem.*

XXII.

XXII. Aliam formam conservavit *Esaias* Cap. 28: 12. זאת המנוחה וזאת המרגעה Misere impegerunt LXX. cum suo Τοῦτο τὸ σύντριμμα, *Arabem* simul trahentes, qui habet هذا الانكسار *Hæc est contritio.* *Vulgatus* pro more, *Refrigerium*. Nostri, *Requies*, quam notionem per ipsum contextum facile adstrui pronunciat summus Commentatorum *Camp. Vitringa*. Fateor, si *rem* ipsam spectemus, non *rei colorem*, quo *quietis* illud *summum bonum* expingitur per *circumtrementem opulentiam:* quamvis & hic præstiterit de *loco* cepisse; ut מנוחה sit *locus ubi recubatur ad aquas.* מרגעה *sedes omni felicitate circumfluens.* Nec non תרגעה.

XXIII. Effugerat pene *Deut.* 28: 65. בגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך *In gentibus illis non requiesces, neque erit requies plantæ pedis tui.* Sic veteres pariter & recentiores. *Avenarius* tamen, *non concitaberis, non audebis movere te, aut mussare.* Nos. *Haud quaquam circumflues in gentibus illis: quin imo non erit ubi plantam pedis ponas*, ut *in tuo* nempe. Figuratus est sermo, *haudquaquam circumflues*, pro *omnium rerum angustia laborabis.* Usus exquisitior apud Mosen sub figura.

XXIV. Plura elegantiæ hujus vestigia non superant; nisi quod anceps sit illud *Jerem.* 50: 34. *Vindex eorum fortis est, Jehovæ ipsi nomen, omnino causam eorum aget:* למען הרגיע את הארץ והרגיז לישבי בבל. Plurimi ex nostris, *ut quietam reddat hanc terram, & commoveat habitatores Babyloniæ.* Ut oppositio fiat inter *Judæos*, & *Babylonios*, quorum illi *quiete*, hi *commotione & consternatione* essent mactandi. Sic הרגיע *fecit circumtremere opulentia, &* הרגיז *fecit trepidare consternatione*, utriusque populi sortem non sine sale ac lepore inculcaret. Propensior tamen sum in eorum mentem, quibus הרגיע una in sede locatum cum הרגיז pro ejus synonymo habetur. Sic *Coccejus Ad movendum terram, & tremorem injiciendum.* Eodem tendit *Avenarii Concitare*; placuitque id tum *Vulgato*, qui dedit, *ut exterreat terram, & ut commoveat* &c. nec non *Chaldæo* בדיל למתבר רשיעי ארעהון לאיתאה זיעא לבל יתבי בבל *ut conterat impios terræ eorum, adducatque commotionem in habitatores Babyloniæ.* LXX. ὅπως ἐξάρῃ τὴν γῆν, καὶ παροξυνεῖ τοῖς κατοικοῦσι Βαβυλῶνα. הרגיז alibi quidem παροξύνειν est, sed hic aliud requiritur. הרגיע ἐξαίρειν *attollere & sua sede movere.* In Hebræo. *Vibrare, in tremorem dare:* sententia hunc in modum restituenda, *ut intremiscere faciat terram, & incolas Babyloniæ faciat inhorrescere.* ارتعج & ارتعد junctim hanc sedem inire possunt apud Arabes: cum *externo* autem *tremore & horrore*, *internum* quoque artificiose hic insinuat vates. *Tremorem* in *terræ motu* absolute posuit *Seneca* ep. 91. *Horrorem* clarius maluit *Florus*. Verbum ipsum hoc sensu dabit *Sil. Ital.* 11. 521. רגז *Tremiscere, de terræ motu.*

*Intremit & tellus, & pulsus mugit Olympus.*

Et

Et *Lucr.* 6. 120.

*Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur*
*Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repente*
*Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi.*

Huc concurrit etiam *vibrare*, ut apud *Amm. Marc.* 17. 7. *Terram convibrant venti:* & *Claud.* 2. *Eutrop.*

—— —— *Rabies arcana cavernas*
*Vibrat.* —— —— —— ——

Idem 2. *Prof.*

*Ecce repens mugire fragor, confligere turres;*
*Pronaque vibratis radicibus oppida verti.*

Unde in *Psalmis* reponuntur *tremores terra.*

XXV. Eodem ex fonte fluxisse putem רגעי ארץ Pf. 35: 20. *Non enim pacem loquuntur;* ועל רגעי ארץ *& adversus quietos terræ machinantur negotia fraudulenta.* Sic bona pars interpretum, præeunte *Chaldæo*, quum παραφράζει, *Justos terræ* דניחין בעלמא ההוא *qui hoc in seculo quiescunt;* non bella, non tumultus movent. Idem observatum est *Syro* danti מכיכא דארעא *humilem terræ.* Longe diversus abit *Vulgatus*, cujus est, *in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.* LXX. consimiliter, ἐπ' ὀργῇ δόλους διελογίζοντο, quos secuti *Æthiops* & *Arabs* solentes. Nihil in his solidi. *Raschius* maluit *Contritos terræ*, a notione illa Rabbinica *scindendi* quam explosimus: indidem *R. Moses*, & *Aben Ezra* elicuerant, *in scissuris terræ*, pro *latebris* & *cavernis.* Ex incude *Avenarii* prodierunt *Subitarii terræ;* satis calidi illi, & male nati. Nobis sub manibus subnascitur hocce, *Non enim pacem loquuntur: sed super concussiones terræ structos dolos meditantur.* רגעי ארץ *vibrationes terræ*, quum *vibratis* quasi *radicibus terræ, summa imis miscentur.* על post חשב plerumque quidem *contra* valet; exemplis tamen non destituor, in quibus *super* sonet; neque est quod quemquam in re liquida adhæsurum esse subverear.

רגע in *mari* positum. *vibrare* & *fluctuum horrore concutere.*

XXVI. Affinis est tralatio, quæ רגע *vibrare* adhibet *in mari sedibus suis convulso, & fluctibus inhorrescente.* Sic *Virgilius*, *imbri, nocti, hiemi, & ventis magnum mare volventibus*, interserit,

—— —— *Inhorruit unda tenebris.*

Adde *Pacuvianum* illud

—— —— —— *Inhorrescit mare,*
*Tenebræ conduplicantur, noctisque ac nimbum occæcat nigror.*

*Sil.*

*Sil. Ital.* I. 134.

> *Heu quænam subitis horrescit turbida nimbis*
> *Tempestas?* —— —— —— ——

Quamvis nonnihil discriminis subsit. Sed consonat *horror*, elegantiore sede auctus a *Val. Fl.* I. Argon. 661.

> *Hæc ait, & pontum pater ac turbata reponit*
> *Litora, depellitque Notos: quos cærulus horror*
> *Et madido gravis unda sinu, longeque secutus*
> *Imber, ad Æoliæ tendunt simul æquora portæ.*
> *Emicuit reserata dies.* —— —— ——

Nec non a *Lucan.* L. 5. 564.

> —— —— *Niger inficit horror*
> *Terga maris; longo per multa volumina tractu*
> *Æstuat unda minax.* —— —— —— ——

Inspice jam illud *Esajæ* 51: 15. רגע הים ויהמו גליו *vibrans mare, ut fluctus ejus infremant.* Nil pote aut suavius, aut nervosius. Sensum expressere veteres, non figuram, & orationis lumen. LXX. Ὁ ταράσσων τὴν θάλασσαν. *Hieron. Qui conturbo mare.* Arabs المقلق البحر *qui quatio mare.* *Syrus* & *Chaldæus* hic, רגזיף/ ille דכאא בימא/ *Qui increpo mare.* Dilutius *Coccejus, Qui movet mare.* Rabbini hinc exsculpsere suum בקע *findere*, aut מחץ *percutere*, quod ad maris scissi miraculum adludi putarent. *Aben-Ezra* tamen & *Abarbanel*, quibus se comitem dedit Cl. *Gussetius*, maluerunt, *Tranquillans mare*, quorum errorem nudavit jam paragraphus IV. Nostrum *vibrans mare, nigrove horrore terga ejus inficiens quatiensque*, ea pollet gratia, eo pondere, ut sibi e fluctibus conjecturarum tranquillitatem polliceri ausit. Refingatur ad hoc exemplum *Jerem.* 31: 35. ubi eandem plane viam tenuere qua Veteres, qua Recentiores: at *Jobi* Cap. 26: 12. בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב LXX. habent κατέπαυσε τὴν θάλασσαν: *Vulgat. Repente congregata sunt maria*, tanquam a רגע *momento. Chald.* גזר ימא *scidit mare. Syrus* גער בימא *increpuit mare*, ut & *Arabs* ينهر البحر. Ex Rabbinis, nostrisque, alii *percutit, finditque*, ob conjunctum מחץ: alii *movet, concitatque subito*, alii *tranquillat*; quam fluctuationem ignorata radicis potentia injecit. Nos edimus, *Convibrat mare,*

> —— —— *Ut inhorreat unda tenebris.*

Audax hinc & dithyrambica figura in *Jobo.*

XXVII. Dithyrambica hinc dictio tracta est *Jobi* 7: 5. *Induit caro mea putredinem, & æstuantem pulverem:* (גרש non intellectum sic declaramus.) עורי רגע וימאס LXX. confusius, τήκω δὲ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξύων; ubi βώλακας γῆς ad גרש עפר pertinet; ξύων autem respondere videtur nostro רגע. *Vulgatus; Cutis mea aruit. Syrus* משכי קפוד. *Cutis mea contracta est:* imitante *Arabo* جلدي تنقبض, & R. *Salomone*, qui *cutem corrugatam* hic vidit: *Chaldæus* habet משכי רטט *cutis mea tremiscit:* Non crediderim tamen figuræ gravitatem ei introspectam fuisse. Rabbini *scissa est. Coccejus* duriuscule, *movit se, discessit:* sensu cognato. *Avenarius* jlocaliter, *subitanea fuit. Gussetius* sua ex hypothesi; *cutis mea quievit*, quod per *immobilis facta est*, *sordibus* videlicet, ac *pædore* declarat. R. *Jona* a *Kimchio* laudatus *quievit* pariliter, sed longe diverso flexu pro נרפה ונחלש *remissa & debilitata fuit.* Sic ubi dies interceptus est, cœcis ferme erratur vestigiis. Tragicum & grandisonum quid hic spirat רגע intransitive positum, metaphora sumta a *mari inhorrescente*, cum quo componit *Jobus* illud *corporis sui spirans cadaver*, & *vivum sepulcrum*, cujus *tumidos putridosque artus* non *tabo fluere* dicit, sed *fluctuare*, sed *moti maris instar vibrare*, sed *inhorrescere*, *atrasque undas volvere.* Sentis dithyrambicum illud quod in stylo hujus libri dominatur. Locum integrum adspexisse invabit. *Convestitur caro mea vermium putredine, &* גרש עפר *æstu pulveris*, hoc est, *sordibus quodam quasi æstu reciprocatis:* vel ut clarius dicam, *purulentia quadam exæstuante.* Subtexitur porro, עורי רגע וימאס *Cutis mea inhorrescit*, circumtremit, *& multo vulnere hiat.* Sic reddo ימאס rationem alias editurus. Ad vivum depingit carnis suæ *fluctuantem* veluti & *exæstuantem.* Mirifice hic quadrat *Lucani* pictura Lib. 9. 806.

*Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo.*
*Utque solet pariter totis se effundere signis*
*Corycii pressura croci: sic omnia membra*
*Emisere simul rutilum pro sanguine virus.*
*Sanguis erant lacrimæ: quæcunque foramina novit*
*Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant*
*Et patulæ nares: sudor rubet: omnia plenis*
*Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.*

Huic imagini respondet עורי רגע וימאס: ipsam autem verbi audaciorem tralationem sustentabit *Lucretius*, qui *fluctuare* in eandem plane metaphoram deflexit Lib. 3: 719.

*Unde cadavera rancenti jam viscere vermes*
*Exspirant? atque unde animantum copia tanta*
*Exos, & exsanguis, tumidos perfluctuat artus?*

Adspi-

Adſpiciatur & hæc *Lucani* tabella L. 9: 791. in eo quem Preſter veneno ſuo afflaverat:

*—— —— Illi rubor igneus ora*
*Succendit, tenditque cutem, pereunte figura;*
*Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra*
*Efflatur ſanies, late tollente veneno.*
*Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus:*
*Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.*
*Spumeus accenſo non ſic exundat aheno*
*Undarum cumulus: nec tantos carbaſa Coro*
*Curvavere ſinus. Tumidos jam non capit artus*
*Informis globus, & confuſo pondere truncus.*

Quod ſi cothurnatum nimis, & ampullaceum, videatur illud *inhorreſcit maris inſtar fluctibus jactati*, emolliri poterit, reddique, *vibrat cutis mea, multoque vulnere hiat;* ut ſignificatio detur *cutis ad ſingula momenta coborreſcentis, & præ dolore trementis*, quod *Chaldæo* in mentem fuiſſe autumarim, in ſuo משכי רטט *cutis mea tremiſcit.* Latinum *vibrare* in *palpitationibus*, & *membrorum convulſionibus* locum ſortitur. *Taciti* eſt *Ann.* 12: 51. in ea cui partitudo appetebat, *quatitur uterus, & viſcera vibrantur.* Et *Senecæ Ep.* 95. *Palpitatio nervorum vibrantium.* Prius tamen monumenti iſtius, nec non Orientis totius genio congruentiſſimum eſt.

רגע in *tremulo nictu, & vibramine* oculi.

XXVIII. Exercuit etiam diviſitque majorem in modum interpretes *Prov.* 12: 19. *Labium veritatis ſtabilietur in perpetuum:* ועד ארגיעה לשון שקר. LXX. μάρτυς δὲ ταχὺς γλῶσσαν ἔχει ἄδικον. *Vulgatus, Qui autem teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacii.* Reſpexere ad *ſubitum* illud & *repentinum* quod eſt in רגע *momento:* & pro עַד legerunt עֵד. Secuti ſunt *Syrus* & *Arabs*: concinit quoque *Chaldæus*, cujus eſt, סהדא מסתרהב בלישא דשקרא *Teſtis feſtinus lingua falſitatis.* Recentiores mira implicat varietas. *Pagninus* dedit. *Perpetuo quieſcere faciam linguam falſitatis.* Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς inducitur, qui dicat אשקיטה שלא תרבה דבר *ceſſare faciam* falſiloquam linguam, *ne pergat magna loqui*; uti eſt apud *Kimchium* in *Lib. Rad.* Rabbi *Nathan* ad *findendi* notionem exemplum hoc detorſit; *& perpetuo findam, exſcindam.* Nil moramur poteſtatem diffiſſam a nobis & exploſam. Senſum feliciter expreſſit bona & magna pars, quibus עד ארגיעה ſonat, vel *donec momentum tranſigam*, ut ſit verbum in *Hiphil:* vel *ad momentum*, ut habeatur pro derivato ejuſdem valoris cum רגע. Sic juſtiſſima oppoſitio *perenni veritatis ſtabilitati* ex adverſo locat *mendacii momentaneam durationem*, quod omne falſum ad veri tandem ſolem ac radios, nebulæ inſtar aut nivis, ſubito diſcutiatur ac tabeſcat. Hoc pervenuſte extulit Salomon, ועד ארגיעה & *usque dum nictem, oculo vibrem, ſubſiſtit lingua falſitatis.* Idem vides dictum, ſed novo lepore renidens. הרגיע *vibravit in oculo nictante* frequentari, ſupra jam adſtruximus; adeoque paucis

caput hoc abſolvemus, contenti unico exemplo *Jobi* 20: 5. *Gaudium hypocritæ* רגע עדי *eſt ad vibramen.* pro quo dicere liceret עד ארגיעה *donec oculum vibraro.* Ellipſis eſt voculæ עין / ex ſpiſſiore uſu invecta, prout אזן ſubintelligitur ferme ſub הקשיב.

# CAPUT DUODECIMUM.

Radix נבט ad incudem vocatur. Hallucinatio *Avenarii*, הביט a בטן deducentis. Arabum uſus panditur in *micando* & *fulgurando* ſitus; unde *micuit fulmen*, *micuit oculus*, & abſolute *micuit*, pro *vibrantem & fulminis ritu tremulam aciem contendit.* Aliæ formulæ venuſtiores. *Micat* germen; *micat* auris, *micat* vena &c. Noviſſime, *micuit* pro *furtim adſpexit: oculo adnictavit.* Multis hinc locis nativum decus pondusque reponitur.

## I.

Verbum הבים in origine nondum inſpectum.

Quem verbo רגע indidimus *oculum vibrantem*, & *fulminis ritu tremulum*, efficacius exeret radix נבט, penitius excuſſa: quamvis itaque commodius libro ſecundo prodiſſet, in dias luminis oras, moræ impatiens, geſtit erumpere, atque hanc ſibi ſedem eblanditur. Exponitur in *Niphal* & *Hiphil*, quæ ſolæ conjugationes manſerunt, נבט & הביט *vidit*, *adſpexit*, *ſuſpexit*, *intuitus eſt.* Recte. Sed ſcire pervelim, quid נבט illud obliteratum, & longa oblivione ſepultum in *Kal* proprie reſonuerit, ut inde, quid *Hiphil* in ſinu gerat, pervidere poſſim. An *Kal*, *Niphal*, & *Hiphil* nihil diſſonuiſſe pronunciabimus? Haud ſane veri ſit ſimile. Latinorum, *video*, *ſpecio*, *tueor*, *contemplor*, *conſidero*, ſuis quæque ex fontibus dimanarunt: jam rogo quid נבט ſit, & in quo conſonet, diſcordetve cum ceteris vocabulis ראה *vidit*, חזה *intuitus eſt*, השקיף *proſpexit*, השגיח *attendit*, cum quibus ſociari amat. Altum hic ſiletur; niſi quod *Avenarius* arripuit בטן *ventrem*, ut inde formatum הביט ſignificet, *partem anteriorem a capite usque ad ventrem inclinare ad intuendum aliquid*: quæ conjectura quanti ſit, diſputare nihil attinet.

Lucem adfundunt Arabica verba

II. Arabum præſidium circumſpectanti offerunt ſe verba נבץ نبض, & יבץ وبض, & ימץ ومض per ſolennem mutationem *Teth* in *Tſade* ex Hebræorum vetuſtis radicibus נבט, יבט, & ימט propagata. Omnibus illis ineſt *vibrare*

*brare*, & *tremulum micare*, in *fulmine*, in *oculo*, *in aliis* rebus *coruſcum motum edentibus*. Naturam cujusque, & fines, explanabimus.

hinc propagata יבץ, & נבץ, & ומץ. Radix יבץ vel יבט declaratur.

III. Incipio a יבט ſeu وبص, de quo *Zjauharius*. وبص البرق يبض وبيصا اي برق ولمع قال ابن السكيت يقال اوبصت الارض في اول ما يظهر نبتها قال واوبصت ناري وذلك اول ما تظهر لهبها ووبص الجرو توبيصا فتح عينيه ويقال ان فلان لوابصة سمع اذا كان يثق بكل ما يسمعه יבץ *de fulgure eſt fulguravit micuitque. in fut.* יבץ, *in infinit.* יביצא. *Ibn Elſiccyti auctoritate dicitur* אובצת אלארץ, *terra fecit micare, quum prima ejus germina prodeunt. Juxta eundem* אובצת נארי *micare fecit ignis meus, ponitur quum primulum flammam vibrat: in 2 Conjug. cum infinitivo* תוביץ *uſurpatur* יבץ *in catulo oculos aperiente. Denique dicitur ὁ δεῖνα* לואבצה סמע *auditu eſt micante, quum tenuem quamvis auditiunculam credit*.. Copioſius paulo *Camuſ*. وبص البرق لمع وبرق والجرو فتح عينيه والارض كثر نبتها كاوبصت وكتان البراق اللون والقمر والوابصة النار كالوبيصة وانه لوابصة سمع يثق لكل ما يسمع والوبص النشاط وفرس وبص نشيط وابصت ناري لهيبها ووبص لي بيسير توبيصا اعطانيه יבץ אלברק *Micuit & fulguravit fulmen. De catulo, aperuit oculos ſuos. De terra, copioſe germinavit: Ut &* אובץ *in 4. conj. Adjectivum* ובאץ *ſplendicante præditus colore, nec non, luna: ſimiliter* ואבץ *participium, unde etiam* ואבצה *eſt ignis; ut &* וביצה. *Dicitur quoque, eſt ille* לואבצה סמע *micans auditu, quum credit quicquid audierit. porro* ובץ *quoque alacritatem valet; &* פרס ובץ *eſt equus alacer; &* אובצת נארי להיבהא *micare fecit ignis meus flammam ſuam: denique in 2. conj.* יבץ לי *micare fecit mihi leviculum quid, cum infin.* תוביץ, *eſt, donavit*.

IV. Digeramus paucis ſeriem ſignificationum, & lucis nonnihil adſpergamus ex iis, quibus *micare* ſuum ditarunt Latini. *Micat fulgur*, protritum eſt. *Micat ſævo fulgore clipeus* Sil. 2. 395. *Micant gladii*, *tela*, *haſta* paſſim dixit *Livius*. Similiter *micat flamma*, *ignis*, *ſtella*.

Micandi venuſtates, & divitiæ.

*Volvenda micant æterni ſidera mundi.*

Apud *Lucret*. & *micare igne* apud *Sil*. 1. 503.

*——— ——— Ceu tota Saguntos*
*Igne micet ——— ——— ———*

In *Diw. Hud.* القمر الوباص *Luna micans*. Hæc fere primaria ſedes. Se-

cundarius usus pereleganter terit *oculos micantes*, quod *Apuleji* est, & *micantia oculorum lumina*, & *oculos micare*. *Lucr.* 3. 290.

*—— —— Ex oculis micat acribus ardor.*

Tertio *micare auribus*, est *prurire*, & *quamcunque rumoris auram venari*. Latinis *micant* ea, quæ *irrequieto motu vibrant*. De *manu moribunda*

*Dumque micans tremulo conatu lora retentat.*

Pulcre *Sil.* 4. 211. & 5. 285.

*Ense ferit tum colla viri dextramque micantem*
*Demetit —— —— —— —— ——*

Sic *Apul.* L. XI. *Assiduo pulsu micat cor.* & *Sen. Oed.* 376. *Micant tremulo rigore artus.* Ibid. 345. *Micat vulnere cruor.* Hinc quarto *micare* induit vim *alacritatis*, ut apud *Liv.* 6. 13. *Vultus ardore animi micans.* Solenne hic est *emicare Sil.* 3. 85.

*Emicat in Martem —— —— ——*

Et 7. 376.

*—— —— Faucesque viæ citus occupat armis*
*Pœnus, & in patulos exsultans emicat agros.*

Quinto *micant* etiam Latinis quæ *cum nitore germinant* & *erumpunt*. Sic *Micare semina* dicuntur apud *Lucan.* 6. 395. & *emicant herbæ*, *promicant germina*. Nec mirum: nam & *splendere florescendi*, & contra *florere splendescendi* sumit notionem. Postremo *micare fecit illi exiguum quid*, usu *donandi*, sua se venustate ac evidentia nemini non insinuat.

Radix נבט vel נבץ Arabibus quanta polleat ditione.

V. Hæc prosequi haud piguit, ut *micandi* potentiam ad liquidum perduceremus sub יבט unde הביט derivari potest, ut הקיף a יקף; idque generis compluscula alia. Præsto est interim, eadem pollens virtute & elegantia נבט, Arabibus נבץ نبض/ cujus indolem pandat *Phiruzabadius*. نبض الماء نبوضا سال والعرق ينبض نبضا ونبضانا تحرك وفي قوسه اصابنها او حرك وترها لترن كانبض والبرق لمع خفيا وما به حبض ولا نبض اي حراك وفواد نبض يتحرك ومنبض القلب حيث تراه ينبض والنابض الغضب נבץ אלמאא *micuit aqua*, *fluxit*. *Infinitivus est* נבוץ. *Et*, *micuit vena*, *infin.* נבץ *&* נבצאן/ *pro commota & agitata fuit*. *Et arcu suo micuit*, *pro jaculatus est eo*, *aut nervum ejus attraxit sic ut tinniret*. אנבץ *idem*. *Et* נבץ אלברק *micuit fulmen*, *est ex occulto resplenduit*. *Et*, *non est in*

*in eo* חבץ ולא נבץ *pro nusquam ſe movet micatve unde* מנבץ *cordis, eſt locus ille ubi pulſari vides cor. denique micans* נאבץ / *ponitur pro irato.* Audiamus etiam *Zjaubarium.* نبض العرق ينبض نبضا ونبضانا اي تحرك ومنه قولهم ما به حبض ولا نبض اي حراك وانبضت القوس وانبضت بالوتر اذا جذبته ثم ارسلته لتنرن وفي المثل انباض بغير توتير والمنبض المندف مثل المحبض נבץ אלערק *Micuit vena, agitata eſt: infin.* נבץ & נבצאן. *Inde ductum illud, Non eſt in eo* חבץ ולא נבץ *motitatio nec micatio. Et* אנבצת אלקוס *micare feci arcum, nec non* אנבצת באלותר *micare feci nervum, quum attrahis arcum nervumve, ut laxatus tinnitum edat. Proverbio autem celebratur,* אנבאץ בגיר תותיר *Tinnitum ciere tremulum, absque ut arcus nervo tenſus ſit.* מנבץ *præterea, ut &* מחבץ / *eſt inſtrumentum arcus inſtar majoris, cujus adducta remiſſave chorda goſſypium carminatur.*

VI. Non dubitabit, qui judicio pollet Critico, quin נבט eandem plane indolem præferat, quam in יבט deprehendimus; & primariam notionem figendam eſſe in *fulmine micante:* vel potius *in omni tremulo & coruſco motu*, qua *fulminis*, qua *oculi*, qua alterius rei. Inde *manandi* uſus in *aqua*, quam Latini etiam *micare & emicare*, & *promicare* dicunt, quum ex fonte erumpit. Inde etiam *vena micat*, quum *tremulum movetur.* Quodque potiſſimum hic attendi velim, *Arcus micat*, quum *miſſo telo intremit.*

Significationum nativa ſeries & propagatio.

VII. Accedat quoque ימט / Arabibus ومض, ut literis, ita poteſtate cognatum. *Zjauharius* ومض البرق يمض ومضا ووميضا وومضانا اي لمع لمعا خفيفا ولم يعترض في نواحي الغيم قال امرو القيس

اصاح تري برقا اريك وميضه
كلمع اليدين في حبي مكلل

وكذلك اومض ايماضا ويقال اومضت المراة اذا سارقت النظر Hoc eſt ומץ אלברק *fulgur micuit, in fut.* ימץ; *in infin.* ומצא / ומיצא / & ומצאנא; *quum leniter ſplendet, neque per nubium tractus diffunditur. Cecinit Amro'l kis.*

*O bone, videsne fulmen, cujus tibi commonſtro fulgetram,*
*Ut micant manuſculæ, in nubibus coronatis?*

Vicinum ומץ vel ימט aliquid adfundit luminis.

*Similiter* אומץ אלברק *in infin.* אימאצא *micuit fulmen. Dicitur etiam* אומצת *mulier micuit, quum furtim adſpicit.* Addit *Phiruzabadius* aliud a *Zjaubario* neglectum. اومض فلان اشار لشارة خفية Hoc eſt אומץ פלני / *micuit ὁ δεῖνα, pro, furtivum præbuit indicium, oculo* nempe *adnictante & adnutante.*

VIII.

הביט *micuit oculo: aut acie contenta vibravit.*

VIII. Nemo nunc, opinor, ambiget, quin נבט Hebræorum, ut ad originem hanc, ſic ad ſplendidam *oculo micandi* figuram ſit revocandum. Teneamus itaque נבט & יבט in *Kal*, notione intranſitiva, *micuit*, & *tremulum vibravit*. In *Hiphil* הביט *micare fecit oculum*, & *vibranti acie intendit*. Luminis haud pœnitendum incrementum hinc percipient, quotquot verbi hujus veſtigia remanſere. Omnia circumluſtrare haud lubet. pro ſpecimine paucula delibentur.

Formula elegans *videre & micare.*

IX. *Thren.* 1: 11. occurrit ſtructura ראה יהוה והביטה LXX. ἴδε κύριε καὶ ἐπίβλεψον. *Vulgatus*, *vide*, *Domine*, *& conſidera.* Sic reliqui tam Veteres; quam Recentiores, ſuo quiſque more; *vide & adſpice;* vel *vide & intuere.* Acrius vibrabit oratio, & pulcre renidebit, ſic concepta. *Vide*, *Domine*, *& micato.* Figurâ eſt quæ *oculum apertum*, *& aciem contentiſſimam, ac tremulo motu ſemet evibrantem* peropportune ſubjicit.

*Micare & videre, pro micante acie contemplari.*

X. Præponitur etiam הביט / & promiſcue ſtruitur, *vidit & vibravit*, vel, *vibravit & vidit:* Ut *Jobi* 35: 5. הבט שמים וראה / quod juxta genium linguæ circumſcribi debet, *vibrante & acri lumine oculorum contemplator.* Sic *Pſ.* 22: 18. יביטו יראובי. Frigent hic verſiones. LXX. κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με. *Vulgat.* *conſideraverunt & inſpexerunt me.* Eadem omnium ratio. Hebraiſmus ad verbum habet, *vibrant intuentur in me:* hoc eſt, *vibrante & contenta acie intuentur.* Innuitur *acies* oculorum *flammata*, & *fulminans* quaſi, præ *ira*: quorſum aperte ducit ſeries.

*Micandi* perelegans & exquiſita poſitio in *Pſalmis.*

XI. *Fulmineum* quid *emicat* quoque *Pſ.* 104: 32. המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו Pulcherrime ludi putem in duplici poteſtate radicis, *in oculo* pariter ac *fulmine micante;* exiſtimo præterea, aptiſſime hic ſedere vim illam *oculi* ac *fulminis leniter nictantis*, quam ſupra ex peculiari uſu Arabum enotavimus. Specioſiſſimam ſententiam ſic teneto. *Qui adnictat terræ, & contremiſcit: attingit montes, & fumant.* Senſus eſt, Deum leviſſimo etiam oculi nutu nictuve, & vel digituli tactu; cœlum terramque miſcere, & a fundamentis concutere. Quis ille *oculi* tremendi *nictus?* Nonne *nictantia fulmina?* Ut adeo ſingulari acumine vigeat heic loci מביט / & geminam potentiam exſertet. *Syllepſin* appellant hanc unius vocabuli duplicatam vim, cui impenſius deditum fuiſſe *Ciceronem* notavit *Seneca Controv.* 3. 18. Ornamentum hoc ſcriptores ſacri ſummo ſæpe judicio & artificio adhibuerunt, de quo alias noſtro commodo.

*Micare in oculo, furtim & ex occulto nictante.*

XII. Peculiare aliquid præferre videtur & hoc *Eſajæ* 18: 4. אשקוטה ואביטה במכוני. Vulgo, *Quieſcam & ſpectabo in ſede mea*, Non tantum hic *ſpectabo* augendum cenſeo *vibrante lumine oculorum*, ſed aſſumendus etiam videtur *oculus* ille *furtivus*, & *ex occulto* veluti *micans*, quem Arabes aliquando radici huic ſubjungere monuimus, ſimilitudine ducta a *fulmine* per nubium rimas *intermicante*.

*Micare in iis qui ex cæcitate ſubito*

XIII. Aliud invenio haud pervagatum, & ſingulare aliquid ſpirans Eſaj. 42: 18. *Surdi audite; & Cæci* הביטו לראות. Reciperet linguæ ingenium הביטו וראו / & compreſſius, הביטו ראו / *vibrate & videte:* aut *vibrate videte.* Sed

Sed venuſtius eſt & accommodatius hic loci הביטו לראות/ *vibrate ad videndum:* vel *videndo evibrate & exerite lumen* oculorum *apertum*, & ex tenebris ſubito *micans*. Dico *apertum & ex tenebris micans*, quod Arabes verbum hoc *in oculis* locatum, ſignanter alligatum voluerint *catulo* ex cæcitate ſua *ſubito deſpicienti*, prout ex *Camuſo* vidimus in prima conjug. وبص الجرو فتح عينيه *micuit catulus*, *aperuit oculos*: & ex *Zjaubario* in 2. Conjug. وبص الجرو توبيصا فتح عينيه *Micare fecit catulus*, *oculos aperuit*.

*deſpiciunt, apud Eſajam.*

XIV. Concinit *Pſ.* 119: 18. גל עיני ואביטה *Velo exue oculos meos*, & *micante acie deſpiciam*. Alluditur ad *cæcos catulorum*, & illas luminum *ſquamulas*, quibus demtis dicuntur הביט: eſtque hæc notio attendenda iis quoque in locis, ubi ſimpliciter valet *diſpicere*, & *oculum intendere*, quaſi dicas *aciem hactenus ſquamula implicitam exercere*, & *rebus admovere*.

Unde illuſtratur locus e *Pſalmis*.

XV. Hinc porro הביט *aperta & contentiore acie* oculorum *micare*, aut *vibrare*, increbuit pro *ſpes*, *opes*, *reſpectum ſuum* in aliquo *collocare*. Capio hic *reſpectum* ex elegantiore illa nota *Livii* L. 21. 44. *Illis timidis & ignavis licet eſſe, qui reſpectum habent; quos ſuus ager, ſua terra —— fugientes accipient.* Et L. 9. 23. *Nos omnium rerum reſpectum, præterqaam victoriæ, nobis abſcindamus.* Nec alium uſum ſumit apud *Ciceronem* cujus eſt, *Reſpectum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit Reip. qui ab illo exercitum abducit. Phil.* 10. Et *Phil.* 41: 11. *Non ut ex ea acie reſpectum haberemus, ſed ne ipſa acies ſubſidium haberet etiam transmarinum.* Malim ibi *in ea acie*, vel *ad eam aciem*, ut *Phil.* 5: 18. *Itaque cum reſpectum ad ſenatum, & ad bonos non haberet Cæſar, eam ſibi viam ipſe patefecit ad amplificandas opes ſuas* &c. Hebræis מבט eodem plane ſignificatu venit, proprie, *Quod quis micante acie reſpicit*, *Reſpectus*, *præſidium*, *ſubſidium*, *Eſaj.* 20: 5, 6. *Zach.* 9: 5. Ipſumque הביט *Job.* 6: 19. & alibi: nec non *Pſ.* 34: 6. הביטו אליו ונהרו *Ad eum vibrantem aciem intenderunt, & lumine perfuſi ſunt, gaudioque diffuſi.* Utrumque in נהר continetur; quod hic exquiſitam ſedem nactum eſt.

Uſus ſingularis in *reſpectu*, & *præſidio* flammanti veluti acie *circumſpecto*.

XVI. Expediendum noviſſime eſt ſolivagum נבט *Eſaj.* 5: 30. Locus eſt multa caligine circumvallatus. Sunt qui *Pihel* faciant; plurimi *Niphal*. Ex *Kal* deduxit Vulgatus, *adſpiciemus*. Ceteri fere, *adſpiciet in terram*; ut congruat cum הביט/ quod ſi placeat, omnino *Pihel* erit ſequendum, quam conjugationem, notione *aciem vibrandi*, produximus ex Arabia. Vulgo refertur ad *populum*, ut ſenſus ſit, *quocunque oculos adverterent*, *plurimam mortis imaginem fore*. Si placeat, cogitari poterit *de acie flammata & vibrante eorum, qui in anguſtiis verſantur, & opem circumſpectant.* Vehemens interim ſuſpicio inceſſit, quod communis interpretatio minus limpida ſit, figuram multo illuſtriorem heic reſidere, & נבט haud interrupta ſerie tribuendum eſſe *Leoni* illi *vaſtatori*, quem introduxerat vates vſ. 29. *Rugitus illi*, Romano victori, *ut Leænæ*, *rugit ut leones juvenes: Infremit*, *prædam corripit*, & *in tuto locat; nec eſt qui eripiat. Quin infremet die illo* עליו *ſuper ea* præda, *ut infremit mare;* ונבט לארץ & *vibranti acie* oculorum *fulminabit terram*: & ecce

Denique apud *Eſajam* exponitur *tenue fulgur oculi vibrare Adnictare.*

*ecce tenebræ; angustia: & lumen extinctum fluminibus sanguinis.* Mens est, *Romanum* hunc *Leonem*, *qua rugitu oris* sui, *qua fulmine oculorum*, longe lateque terrorem & vastitatem esse sparsurum. Conferantur quæ de *Leone Fulmineo* capite præcedenti congessimus. Nondum defuncti sumus. נבט ex genio linguæ verius *fulgur oculorum* & *stricturas*, ut sic dicam, *fulmineas* innuit, quam *plenum fulmen*. Sic ergo נבט לארץ *Si vel oculi sui tenue fulgur emiserit; omnia consternabuntur, & late fugam dabunt.* Redeatur ad Par. XI. qui sensum hunc suffulcit & illustrat.

# CAPUT DUODECIMUM.

In verbo נקף finiendo varietas & inconstantia. Vera ejus & genuina sedes ab Arabibus circumscripta, in *capite perfracto*, cum *discussione cerebri.* Insignes hinc figuræ restituuntur *Esajæ.* Ejusdem verbi obliterata gravitas & elegantia vindicata in *Threnis:* nec non uno, atque item altero *Psalmorum* loco. Vexatissimum oraculum *Ps.* 22: 18. nova luce adspergitur. *Festis victimis capita discutere* apud *Esajam*, *Cap.* 29: 1. pro eo quod est, *piacula iræ divinæ summo supplicio exitioque mactare.* Quid *Arielis* mysticum vocabulum resonet in isto vaticinio. Talmudicorum נוקפים. Ritus capita victimarum percutiendi abolitus a Joanne Hyrcano.

## I.

Verbum נקף examini subjicitur.

Opem feret caput hoc radici נקף / ejusque fluctuantem adhuc, atque temporis injuria imminutam potestatem, explebit. & in tuto collocabit. Rabbini לשון כריתה ושבירה *exscindendi & confringendi* vim verbo huic insitam esse pronunciarunt. *Coccejo* visum fuit *destringendi* notionem, indoli ejus adamussim respondere. Apud Cl. *Stockium* reperio, *excidit*, *excussit*, *decussit circumquaque:* Item *definivit*, *determinavit.* Apparet id secutum esse quemque, quod aliqua veri specie afficiebat, & locis potissimum congruere videbatur.

Quo usu penes Arabes celebretur.

II. Litem decernant Arabes, quibus نقف persamiliare est. Ejus ingenium *Zjauharius* accurate & copiose exponit. النقف كسر الهامة عن الدماغ

الدماغ وقد ناقفت الرجل مناقفة ونقافا ويقال اليوم قحاف وغدا نقاف اليوم خمر غدا امر ونقفت الحنظل اذا شققته عن الهبيد ومنه قول امري القيس

كاني غداة البين يوم تحملوا
لدي سمرات الحي ناقف حنظل ۞

تستخرج مخه وانقفتك المخ اذا اعطيتك العظم

Hoc eſt. נקף *valet caput diffringere cum cerebri comminutione: Unde 3. Conjug.* נאקף/ *cum infinitivis* מנאקפה & נקאף/ *eſt caput invicem comminuere & contundere, ut in ſolenni illo, Hodie pocula, cras capitis & cerebri comminutiones. Hodie vinum, cras negotium. Adhibeas etiam* נקף *quum colocynthidem findis ad ſemina eximenda, unde illud Amri l Kiſi.*

*Tanquam ſi ego, quum collectis ſarcinis diſcederent,*
*Inter nocturnas familiæ fabulas contuſor eſſem colocynthidis.*

*Dicitur etiam* אנקפתך אלמח *diffringendam tibi dedi medullam, quum oſſa tibi do ad medullam eximendam.* Adjicit *Phiruzabadius* hæc duo, *pertudit ovum, &, jugulavit diluitve vinum*, quaſi dicas, *caput* vini *infregit contuditve;* interque derivata notabile eſt نقاف נִקאף/ quod in *Camuſo* explanatur, *Latro truculentus.* quaſi dicas, *capitum contuſor*, & *cerebri diſſipator.*

III. Hanc *capitis perfracti* & *cerebri diſcuſſi* proprietatem ſi inferamus iis locis, in quibus verbum noſtrum occurrit, non parum ponderis & luminis ſententiæ accreſcet. Eſaj. 17: 6. noviſſima ſtrages Jacobidarum, per Salmanaſſerem tandem, geminato velut ictu, infligenda, hoc pingitur colore. *Et reliqua erit in eo racematio,* בנקף זית *ut quum diffracto velut capite & cerebro excutitur olea; duæ, tres baccæ, in vertice ſummi rami: quatuor, quinque, in ramis ejus fructuariis.* Non quadrat ſcenæ huic *Cocceji* illa *ſtrictura oleæ*, neque locus eſt *olivis manu deſtringendis*, quandoquidem agitur de baccis una, & item altera, alicubi ſummo in ramo deliteſcentibus. Ne *excuſſio* quidem, quam alii adſciverunt, ſatis nervoſa eſt. Requiritur omnino imago *capitis diſcuſſi*, & *cerebri diſperſi*, quam pulcre tranſtulit vates ad *oleam*, *cujus cacumen incuſſo ligno diffringitur*, ut ne bacca avaram evadat manum. Effigiem hanc applica Reip. Iſraëliticæ, occidione delendæ, & ſummam verbi opportunitatem perſentiſces. Eandem *internecionem* expingit נקף cum עללות conjunctum Eſaj. 24: 12.

Genuina ejus vis in *capite diſcuſſo cum cerebri ſparſione* applicatur *Eſajæ* 17: 6. & 24: 12.

IV. Simili plane figura auctum voluit נקף *Eſajas* Cap. 10: 34. *Ecce dominus Jehova detruncat ramum violenter, & celſi ſtatura ſuccidentur; altique dejicientur,* ונקף סבכי היער בברזל Veteres turbant, nec quicquam notatu dignum

Ejusdem figuræ de centiſſima ſedes *Eſaj.* 10: 34.

dignum ediderunt. *Coccejus* ex hypothesi, *destringet perplexa sylvæ ferro*; ceteri, *franget*, *excidet*, *præcidet*, *circumputabit*, vel simile quid, prout sententiam vel intendere, vel remittere visum fuerit. Sed cave quicquam relaxes, ubi propheta omnes orationis nervos contendit, & atrocissimum admovit vocabulum, *Et diffractis dispersisque cacuminibus contundet perplexa sylvæ ferro:* quod similiter ad mysticam potestatem traductum, multo accommodatissimum deprehendetur; & superborum *contusa capita*, atque *disjectum* multo cum horrore *cerebrum* oculis subjiciet.

Opportunitas ejusdem in tragica scena *Esaj.* 3: 24.

V. Tam diram faciem præfert etiam נקפה *Esaj.* 3: 24. *Et futurum est, ut loco aromatis adsit tabes*, ותחת חגורה נקפה. Veteres non intellexere. LXX. ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ. *Vulgat. pro Zona funiculus.* Id *Arabs* & *Syrus* quoque adoptarunt. At *Chaldæus* אתר דהואה אסרן פסיקיא יהי רושמין דמחא *loco Zonarum quas circumligabant, erunt stigmata percussionis.* Variant nostri. *Cocceji* est, *pro cinctu panni:* Vel ut maluit in *Comm. Lacerum.* Proprie, *destrictio.* Scilicet *destringitur*, qui *veste spoliatur*, & *ad pannos* redigitur. Huc exit etiam Belgarum *dissolutio;* & Grotii *confractio*, quam per *laceras vestes* declarat. Nos accipimus quæ dantur, sed *cum vestibus laceris*, *crines scissos* conjungimus, & *caput comminutum.* חגורה *cinctus* complectitur omnem *muliebris superbiæ paratum*, etiam *comæ suggestum*, & *celsæ frontis honores*, quod per מעשה מקשה significatum est, *Opus capillitii auro illusi*, cui succederet *calvities.* Pro illo jam *cinctu*, totiusque corporis *cultu* vanissimo, existeret נקפה *Capitis comminutio*, *cum cerebri dispersione.* Vocabulum est multo aptissimum, continens quicquid atrocitatis cogitari potest, *vestimenta dilacerata*, *crines vulsos*, *capita cruentata*, ceterumque desperationis horrorem. Arabes hac amplitudine donarunt נקאף / in dicto illo proverbiali, اليوم قحاف غدا نقاف *Hodie pocula, cras capitum contusiones:* quæ innuunt quicquid ebrietas *desperationis* & *horroris* secum trahit.

Radix hæc reponitur *Threnorum* insigni loco, unde hactenus exulavit.

VI. In tempore succurrit *Thren.* 3: 5. בנה עלי ויקף ראש ותלאה *Vulgat.* dedit, *Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.* Idem placuit *Syro*, אכרכני מררא ועמלא *circumvallavit me felle & labore.* הקיף a יקף passim est *cingere*, & ראש *caput* serpentis, pro *veneno* usu venit. Acquiescunt ferme recentiores: Nisi quod *Castalio* censuerit. „ *Fatigatio cum* „ *felle non belle conjungitur. Vide num legendum sit* לענה / *ut fel cum absyn*„ *thio conjungatur.*" Nec emendationem recipimus, nec sententiam, *cingit me felle & absinthio*, ubi metaphora ab *ædificio* & *circumvallatione* erat suscepta: Multo minus arridet vulgare *cingit me felle & fatigatione.* Postulasset linguæ genius ויקפני ראש ותלאה / si ullo pacto una in sede tam diversa morari possent. ראש *Caput* hic sonare, tum cetera vincunt, tum vs. præced. *Attrivit carnem cutemque meam, & ossa mea confregit*, proinde LXX. Ἐκύκλωσεν κεφαλήν μου, καὶ ἐμόχθησεν. *Arabs* احاط براسي واتعبني *vallavit caput meum, & fatigavit me.* Videntur legisse והלאה. *Chaldæus* ad figuram traxit *Capitis*

pro

pro *Metropoli*. *Machinis contra me exstructis* אקף קרתא ועקר רישי עממיא ושלהי אינן *circumvallavit Civitatem*, *& Capita populorum extirpavit*, *eosque fecit defetiſci*. Obſtinarant animis הקיף a יקף: Si נקף in mentem veniſſet, nunquam ſe ſpinis hiſce compunxiſſent. Fraudi fuit הקיף a יקף *cingendi* notione pertritum; a נקף vero nusquam vel repertum, vel ſaltem agnitum. Non fefelliſſet interim hic loci, ſi נקף ſedem ſuam in *Capitis comminutione* obtinere exploratum habuiſſent: qua proprietate eruta, ſponte ſubnaſcitur; *Et comminuit caput ſic ut cerebra diſpergat viam:* ותלאה *& fatiſco*, *feſſus procumbo*. Proprie, *& laſſitudo*, oratione abruptiore, ad horrorem augendum, exempla alias proferentur. Ceterum ſi cum *Chaldæo* cogitationem referre libeat, ad *Metropolin*, & *Religionis* atque *Reip*. *Arcem* ac *Caput*, undique *circummœnitum*, & *graviſſimis ſub ictibus* Babyloniorum *comminutum*, haud ſane repugnaverim.

VII. Hoc emblema non male ſederet quoque Pſ. 17: 9. *Propter improbos qui me vaſtant*, *& capitales inimicos* יקיפו עלי *qui me cingunt*. Sic vulgo; decreſcente oratione, quæ incrementum ſumet, & vires, ſi detur, *qui ſuper me tundunt*, *mihique caput & cerebrum commitigant*. Quisque in ſuo abundet ſenſu: mihi non diſplicebit, *cingunt me*, vel *circumquaque ſuper me imminent*, ſi שדוני *vaſtant me* ad primariam radicis poteſtatem reducatur, *infeſtant me*, *incurſant me*. בנפש etiam hic non necto cum איבי / pro *hoſtibus capitalibus*, ſed valere putem *cum flatu*, *cum faſtu*, *cum ſpiritu & ferocia*: quod *Euripidi* eſt πνόας θέρμας πνεῖν, & ſub *flandi*, *flatusque* vocabulis Romanis haud incognitum fuit. Stat. Theb. 3.

*Conjectura ad Pſalm. 17: 9.*

*Det libertatem fandi*, *flatusque remittat*.

Val. Fl. L. 3.

*Non hi tum flatus*, *non iſta ſuperbia dictis*.

VIII. Defluimus, prolectante materia, ad Pſ. 22: 18. Ubi הקיף non a יקף / ſed a נקף derivari poſſet, & haud injuſto forte ſub titulo in poſſeſſionem immitti. *Voetius*, *Morus*, *Altingius*, *Pocockius*, *Vitringa*, alii, jam præiverunt, & in hoc ipſo verbo *crucis* imaginem collocarunt, vertentes, *perfoderunt me* ex Job. 19: 26. de quo ſtatim. Nos ſi radicem נקף huc advocemus, potentiam ejus ſic circumſcribimus, *Gravi ictuum pondere contuderunt mihi manus pedesque inſtar Leonis*. Nihil inſolens proferrem, ſi a *Capitis diffractione*, ad aliorum membrorum *violentam contuſionem* verbi uſum ſe porrigere dicerem. Sed non neceſſe eſt, ut eo deveniamus. נקף eſt *diſcuſſo cranio extundere cerebrum*. Inde نقف الحنظل *colocynthidem perfregit granis eximendis*. Vides *cranii diſcuſſi*, & *cerebri ſparſi* proprietatem. Inde etiam

*Vexatiſſimo Pſalm. 22: 18. oraculo nonnihil lucis infunditur.*

نقف العظم *comminuit os ad medullam eximendam.* En iterum *cerebri dispersi* imaginem. Concisius hoc effertur انقفه المخ *fecit eum extundere medullam*, quod *Zjauharius* explanavit, *porrexit ei ossa quæ diffringeret, & quasi* capitum *crania* disscussa *cerebro spoliaret.* Talis *ossium diffractor exhaustorque* est *Leo*, quem non dubito quin epitheto النقاف נַקָּאף insigniverint Poëtæ; utique ex ingenio linguæ, invitante occasione, insignire licuisset: quod nobis nunc juxta habetur. Integrum locum, ad hunc modum ordinarem. *Nam circumdederunt me canes: cœtus maleficorum comminuerunt mihi, Leonis ad instar, manus pedesque meos.* Similitudo ob oculos ponit *Leonem* נקאף *violentius prædæ suæ incubantem: eique ossa ipsa comminuentem, & commolentem, horrendo sub murmure.* Hoc autem ultra scopum extendi nolim, qui absolvitur *immani* hostium *violentia*, leoninum in morem prædæ suæ *immurmurantium*, & *ingluviem suam medullis* ejus quasi *explentium.* Expromsi, quod in sinu linguæ clausum erat, a cujus indole longiuscule deflexit Cel. *Vitringa*, conglomerans notiones *destringendi* aut *nudandi*, *virgis cædendi*, & *perforandi*, quæ hic conspirarent ad novissimi supplicii atrocitatem pingendam. Non cessabit interim, sat scio, כארי crucem figere interpretibus, eosque sententiarum fluctu involvere. Nostræ interpretationi non parum officere judicabitur, הקיף cum סבב/ ut hic, sic alibi, conjunctum *circumcingendi* potestate. Ps. 48: 13. & Ps. 88: 18. Qui ex *Atnach* obmovetur scrupulus, agmine exemplorum discuti posset.

Illustratur *Job.* 19: 26.

IX. Enucleemus porro, quod ex hac radice propagatum tenent plurimi, *Job.* 19: 26. ואחר עורי נקפו זאת *Coccejus* sibi satis constans, *destrinxerint.* Alii *corroserint.* Alii *confregerint* aut *contriverint.* Ad radicem יקף respexit *Vulgatus*, quum reddit, *Et rursum circumdabor pelle mea.* Cl. *Schmidius* velificaturus *Luthero*, *Vulgatum* insecuto, *Et post cutem meam, circumdabuntur hæc.* Explicat, *post cutem putrefactam, hæc caro mea nova iterum cute convestietur.* Belle magis quam solide. Receptæ subscribimus opinioni, atque in נקפו agnoscimus imaginem hominis *carie* penitus *exesi*, & *consumti*, cui vermes *ossa* quasi *contuderint*, & *ad medullas* usque *exsuxerint:* نقيف נקיף enim Arabibus est *teredine exesus*, atque *ad medullam usque exhaustus*, ansa sumta *ab ossibus diffractis ad medullam exsugendam.*

Obscurissimo vaticinio *Esaj.* 29: 1. copiosa lux affunditur.

X. Novissime ad incudem revocandum est *Esaj.* Cap. 29: 1. Vaticinium multa obscuritate implicitum exercitos habet interpretes. Inter alia, nodum nectit חגים ינקפו. LXX. Φάγεσθε, φάγεσθε γὰρ σὺν Μωάβ: quod monstri simile est. *Vulgat:* dedit, *solennitates evolutæ sunt.* Aliter paulo *Syrus*, עדעאדא נתעבדון *solennitates celebrentur.* Horum vestigia persequens Celeb. *Vitringa* non infeliciter edidit, *solennitates in orbem eant*, significatione tracta a יקף/ & קוף/ unde תקופה *circumvolutio temporum.* Multum diversus *Aben-Esra*, *Festa cessabunt;* post *Chaldæum*, qui habet יבטלון *abolebuntur*, prout כרת *exscindere* vim induit *abolendi.* *Schmidius* paulo aliter, *Festa determinent.*

Sibi

Sibi non dissimilis *Coccejus*, & hic subjicit, *festas victimas destringant.* Invidiose & contemtim, *destringant*, id est *excorient*, *exenterent*, pro *mactent.* Major pars *Kimchium* sequitur, qui exposuit יכרתו ראש *capita præcident.* Observaverat ille ערף *decollare*, *cervices incidere* Exod. 13: 13. & alibi, a *Chaldæo* efferri נקף. Inde versio *Tremelliana* sumsit, *Festorum sacrificiis capita exsecent.* Alii maluere, *jugulent festa sacrificia.* Errant qui *cervices incisas*, & *jugulum haustam* radici huic inserunt. Unice sonat *caput percussum*, & *gravi ictu discussum*, *cum cerebri dispersione.* Adhibet *Esajas*, ut sagaciter assecutus est *Coccejus*, verbum grave & invidiosum, non tamen eo scopo, quem sibi ὁ πάνυ præfigebat, quasi cultus Leviticus adspernanter haberetur, jam abolitioni proximus. Frui possem hac hypothesi, multumque inde gravitatis sensui conciliare. Sed altius quid hic recondi putem, fœcundo & grandisono Vatis spiritui congruens, quo Judæos, occidione occidendos a Romanis, lanienæ admovet titulo *victimarum solennium*, quæ tanquam *piacula* justitiæ divinæ *capitibus discussis* ad altare ejus *procumberent*, & perenni vindictæ ejus foco consumerentur. Eminet jam, credo, Esajanæ vis eloquentiæ, quæ vocabulum multo appositissimum huc advocavit, quod sono ipso horrorem incutit, & dirissimas mortium imagines animo objicit. Totius scenæ conspectum, ex mente nostra, hunc præbemus. *Heus Ariel, Ariel, mihi es, Civitas in qua resedit David.* Constitui te totam, quanta quanta es, in Altare perenni flagrans foco, quod depascet, in cineresque rediget, quicquid ambitu suo complectitur. *Disperdite*, proprie *eradite*, *everrite*, *anno super annos festas capitibus discussis mactent victimas.* nempe laniones illi & victimarii Romani. Concinnius forte erit, si intransitivam notionem adsciscamus. *Discussis capitibus procumbant festæ victimæ.* Oratio ad hostes se convertit, qua jubentur, longam per annorum seriem, iræ Divinæ infulatas quasi, & festa pompa exornatas, hostias immolare, rebelles in Deum, Messiam, Cæsaremque Judæos, ferro, flamma, crucibus, omni pœnarum atrocitate exscindendos. Subtexitur vs. 2. *Attamen coangustabo Arielem.* Tanta vis & multitudo devotorum capitum est occubitura, ut cadaveribus capiendis non suffectura sint mœnia Hierosolymitana. *Eritque mœror & mæstitia.* Infando luctu omnia funestabuntur. *Sic erit mihi civitas ut Ariel:* sic ego Davidis illam regiam sedem in focum vertam irrestinctum, ubi vindictæ meæ æstus desæviat, instar *Leodei*, immani impetu lacerantis & devorantis.

XI. Hanc interpretationem adjutabunt nonnihil Thalmudicorum נוקפים, quo nomine appellarunt *laniones*, & *victimarios*, qui hostiis *frontem* inter cornua *feriunt*, ut sopitæ recumbant, minusque retractent. Mallei, lignive ictu graviore sic percussum caput, nonnunquam penetratur, & ad cerebrum usque pertunditur. Non male itaque נוקפים *capitum discussores* in hanc sedem immigrarunt, argumentumque præbent, & indicium, Veteres *Esajæ* hocce Oraculum, si non eodem, affini certe nobiscum sensu accepisse, de *hostiarum capitibus inter cornua discussis*; quamvis forte invidiosum illud & dirum, quod dedita

Ritus Vetustos capita victimarum percutiendi quando cessarit, in templo.

dedita opera sectatus est Vates, minus introspexerint. Non possum enim, quin coronidis loco apponam, priscum Templi ritum, a Johanne Hyrcano abolitum, cui, ex traditione Thalmudica, in codice *Sota*, oborta fuit religio circa morem *capita* victimarum *percutiendi*, ut stratæ consopirentur, & patientius jugulum præberent. Integritatem violatam id interpretabatur Johannes pontifex, & oblato vitio pro morticinis habendas esse tales hostias dictitabat. Instituit proinde ut in posterum capita uncis annulisve ferreis alligarentur, eum in usum solo atrii infixis, atque hoc pacto stantibus integrisque victimis, non stratis, læsisque, cultri subjicerentur, quando נוקפים in Templo cessarunt.

*Victima festa* pro *piaculis iræ divinæ*, & *sacrificia* pro *laniensis* & *cædibus.*

XII. Nobilissimam porro figuram, qua חגים *festas & solennes victimas*, traducimus ad *iræ cœlestis publica piacula*, & *populum summo supplicio divinitus mactatum*, non est quod multis commendemus. Qui in prophetarum scriptis volutati sunt, hunc colorem, grandiloquentiæ eorum consonum, statim agnoscent. Luculentissimum est hoc *Zephan.* 1: 7, 8. *proquinqua est dies Jehovæ: apparavit Jehova sacrificium, invitatos suos sanctificavit* &c. &c. Non minus illustris est scena *Esaj* 34: 6. *Gladius Jehovæ plenus est sanguine* &c, *quia sacrificium est Jehovæ in Botsra, & mactatio magna in terra Edomi.* Adde *Jer.* 46: 10. & *Esech.* 39: 17. Eodemque, præter alia, alias uberiore luce afficienda, retulerim *Thren.* 1: 15. *proclamavit super me solennem conventum.* Et vs. 21. Ibid. *Adducas diem, quam promulgasti.* In quam indixisti *festam* quasi *mactationem*, & stragem in gentiles edendam.

CAPUT

# CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Radix ספה minus dextre hactenus tractata. Ejus indolem quo pacto explicuerint, vel implicuerint, Lexicographi. Arabum constans usus in *radendo*. proprietas hæc Hebræis vindicatur, & exemplis Biblicis adstructa datur. Tralate porro *Radere* gravi & eleganti schemate pro *consumere*, *disperdere*. Loca quæ hanc figuram amplectuntur bene multa. *Radunt* venti, *radunt* malorum procellæ & tempestates. *Radere ebriam simul & sitientem*, locutio proverbialis. Alia facie *Radere*, pro *corradere* & *coacervare*, cum invidia & contemtu conjunctum. Loca quæ hinc lucem fænerantur.

## I.

Verbo ספה/ ansa præbita, capite superiori indidi ignaram interpretibus, atque fugitivam adhuc potestatem. Hanc unde hauserim, & quo jure ac titulo in pristinas reducere sedes sustineam, dabo: simulque radicem gravitatis ac venustatis plenissimam liberabo ambiguitate & confusione notionum, ex qua in Lexicis nostris laborat.

Verbo ספה manus admovetur.

II. Judæorum magistri significationes sub duas classes conjecerunt, quarum altera amplectitur כל מה שפירושו כליה *omne quod consumtionem interpretari licet*, altera מה שפירושו תוספת *quod per additionem exponitur.* Sic *R. Nathan* in *Corcord.* Sic *Kimchius* in *Libro Radicum*, sic mente ac voce consona omnes. Hinc per Lexica & versiones nostras circumferuntur notiones, *perdere*, *disperdere*, *consumere*, nec non *adjungere*, *aggregare* &c. atque nonnullis visum fuit, radicem hanc iis esse annumerandam, quæ opposita & contraria pollent potestate: ut quæ ex origine valuerat *addere*, per antithesin devenerit in *dissipandi*, & *perdendi* significationem.

Varietas & fluctuatio in notione figenda.

III. Hoc Grammaticorum commento duci se haud passus *Coccejus*, seriem sic ordinare instituit, ut ספה/ ex cognatione verbi סוף/ *primo*, usu venire possit pro *consumi*, *deficere:* ex affinitate, *secundo*, verbi אסף/ pro *auferre*, *consumere:* ob viciniam, *tertio*, verbi יסף/ pro *addere*, *conjungere*. Præiverat *Avenarius*, cujus hæc sunt meditamenta. ספה *contraxit*, *adjecit*, *consumpsit*, *absumpsit. Cognationem habet cum* אסף *traxit, &* יסף *addidit*, *item cum* סוף *finivit, nam significat contrahere ad finiendum.* Sed quam lubrica sit & fallax

Quomodo eam componere tentarint *Coccejus* & *Avenarius.*

X

fallax hæc *alliterationis* via, differere nihil attinet, neque trium diverfarum diverfas ideas, in quartam confluxiffe, feque confudiffe, fibi perfuadebunt illi, qui fpecie & colore præftringi non folent.

Genuina poteftas producitur ope Arabum, fita in *Radendo*.

IV. Perfenferunt jam, qui Linguarum abditos meatus & receffus tentarunt, fontes radicis hujus adhuc occlufos effe, atque hinc anguftias hafce & tenebras ingruiffe. Hifce nos explicabunt & evolvent Arabes, quibus سفي, ut cognatum سفن, سفي, & primario eft *radere*, *verrere*. Hinc prognatum eft, سفت الريح التراب اذا اذرته *Radit terram ventus, quum pulverem fpargit verritque;* tefte *Zjaubario:* ut &, سفا يسفو اي اسرع في المشي والطيران *Rafit, pro rapidus fuit in itu aut volatu*, penes eundem. *Golius* hunc *Zjaubarii* ordinem invertit, feriemque fic ordinavit. سفا 1. *velox fuit eundo vel volando.* 2. *Abripuit, afportavit, difperfit pulverem ventus:* nihil quicquam fufpicatus de *radendi* notione primitiva, unde utraque metaphora venufte propagata eft.

Speciatim de *vento radente*, ac *verrente*.

V. Exemplum ufus prioris promo ex *Hamafa*, ubi Anonymus hoc carmine mortuum deflet.

اضحي ابو القاسم الثاوي ببلقعة
تسفي الرياح عليه من سوافيها

*Eo recidit Abu'l kafim, qui nunc divertit ad vacuam tellurem* fepulcri,
*Ut radentia ventorum fuper ipfum radant*, aut *pulverem vehant verrantque.*

mentem Poëtæ, ut & fignificationis hujus amplitudinem, fic declarat *Tebrizius.* السفا والسافيا التراب يقال سفت الريح التراب وغيره والريح سافية والجمع سوافي تسفي التراب والورق واليبيس وقيل السافيا الريح تحمل ترابا كثيرا تهجم به علي الناس والسفا ما تسفيه

Hoc eft: אלספה & אלסאפיא *eft pulvis: dicitur, pulverem, ut & alia,* ספת אלריח *rafit ventus:* violentius afportavit. *Et ipfe ventus* סאפיה *rafor, cujus plurale* סואפי / *qui radendo vehit*, ac verrit, *pulverem, folia, & quicquid aridum. Juxta alios* סאפיא *eft ventus, qui multum vehit pulverem, quo irruit in homines, &* ספה *eft omne illud quod verrit raditque.*

Idem hoc plurale extat in *Hift. Tamerl.* p. 311. وارسل عليه زوابع سوافية *& immifit in eum Typhones radentium fuorum ventorum.* Confpirat Latinorum *verrere*, apud *Lucan.* 5. 572.

—— —— —— *Si murmura ponti*
*Confulimus, Cori verrent mare.* ——

Trita

Trita etiam hæc *Virg. Æn.* 1.

*Luctantes ventos, tempestatesque sonoras*
*Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.*
*Ni faciat, maria ac terras cœlumque profundum*
*Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.*

Adde *Georg.* 3.

*Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris*
*Incubuit* — — — — —
*Ille volat, simul arva fuga, simul æquora verrens.*

Præivit *Lucr.* 1. 280.

*Sunt igitur venti nimirum corpora cæca;*
*Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli*
*Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.*

Alibi sæpe idem,

— — *Venti verrentes æquora ponti.*

Ut Lib. 6. 624. & Lib. 5. 267, 389. quodque rarioris est structuræ, Lib. 5. 1225.

*Summa etiam cum vis violenti per mare venti*
*Induperatorem classis super æquora verrit.*

Ad hunc modum fas fuerit *ventos* inducere *radentes*, & *quæ converrunt eradentes*, ac *violentius asportantes*, quæ Arabes sub suo סחף comprehenderunt. *Lucr.* 5. 442.

*Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse*
*Vortex, conradens ex aëre semina nubis,*
*Et quasi demissum cœlo præstere imitetur.*

VI. Alterum etiam usum nonnulla luce afficiamus; quo *Radere* transfertur *ad cursum volatumve rapidum.* بغلة سفواء *Mulus rasor*, apud *Zjauh.* eleganter, خفيفة سريعة *velox rapidusve.* 'Nempe *radere iter* est *carpere iter*, & *cum impetu emetiri*, sive eatur, sive voletur, sive navigetur. ***Radere** etiam in cursu rapido & pulverem glomerante.*

Virg. Æn. 5.

— — *Mox aëre lapsa quieto*
*Radit iter liquidum.* — —



Idem

Idem *Æn.* 7.

*Proxima Circææ raduntur litora terræ.*

Et Lib. 5.

*Radit iter lævum interior.*

Magis tamen eſt ut in hac figura attenderint Arabes ad ſimilitudinem *venti radentis*, & *pulverem glomerantis*, ut *radere* dicatur *iter*, ex eorum mente, qui *multo pulvere excitato curſum rapit.*

*Radere* pro *vexare*, ac velut *ſub cultro habere.*

VII. Tertium adtexo uſum ex *Camuſo*, ubi اسفي به *Raſuram in eo exercuit*, exponitur, *nocuit*, *male fecit*, *vexavit.* ضر. Id imaginis aſſumſerunt Latini ſub verbo *tondere*; ſcenam facete adornatam dabit *Plautus* Capt. Act. 2. 2. 16.

*Nunc ſenex eſt in tonſtrina, nunc jam cultros attinet;*
*Ne involucre quidem injicere voluit, veſtem ut ne inquinet.*
*Sed utrum ſtrictimne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem,*
*Neſcio: verum ſi frugi eſt, usque admutilabit probe.*

Lepide idem in *Batchidibus*,

*Quem quidem ego hodie faciam hic arietem Phryxi:*
*Itaque tondebo auro, usque ad vivam cutem.*

Nec non,

*Is me ſcelus usque attondit dolis doctis indoctum,*
*Ut libitum eſt.*

Expreſſit Græcorum ἐν χρῷ κείρειν. & ἐν χρῷ ξυρεῖν. *Radere* eodem ſumma ſponte ſe porrigit. *Mart.* 2. 17.

*Sed iſta tonſtrix, Ammiane, non tondet.*
*Non tondet? inquis; ergo quid facit? radit.*

*Radere* pro *obtrectare.*

VIII. Quartum uſum ſubminiſtrat سفاء ספא/ quod pro نمام *ſuſurro*, *obtrectator*, uſu venire docet *Phiruzabadius.* Id proprie *raſorem* ſonat, vel quod aliorum famam inclementer *radat*, *perſtringat*, *lancinet*, *laceret*: vel quod *tonſtrinam* quandam *exerceat*, in qua *exiſtimatio* omnium *attondeatur* & *probe admutiletur*; alluſione ad tonſorum tabernas, quæ plerumque calumniarum & mendaciorum ſunt officinæ, dicam, an ſentinæ publicæ.

*Radere* pro *perdere*, *delere*, *radendo auferre.*

IX. Quintum uſum expromſit *Marupbides* apud *Golium*, qui السفي *Radere* poteſtate *perdendi* produxit: quod argumento eſt *Zjaubarium*, & *Phiruzabadium*, neutiquam radicis hujus formulas & elegantias omnes exhauſiſſe, atque aliorum diligentiæ, tum aliis in verbis, tum in hoc quoque, multum

tum reliquisse. *Radere* autem, aut *eradere*, ut *delere*, proclivi via & gradu devenit in notionem *disperdendi*, in quam etiam vicinum *verrere* se porrexit, aut *everrere*; de quibus statim plura. Ambigo interim, *ventum radentem*, & *asportantem* hic respexerint, an vero *novaculam*, quæ Orientalium figurato stylo emblema gerit *calamitatis* atrocius *sævientis*, & *disperdentis*.

X. Operam nullus luserim, si ante, quam Hebræorum ספה ad hanc potentiam revocare aggrediar, *novaculæ* figuram paucis illustravero, *exitium* & *internecionem* ferme adserentis. *Esaj*. 7: 20. Rex Assyriæ in manu Dei consideratur tanquam *Novacula conductitia*, Remp. Judaicam probe *attonsura*, ejusque *caput*, *pubem*, & *barbam*, hoc est, *principes*, *turbam proletariam*, & *antistites*, *abrasura*, atque *admutilatura*, non sine sanguine & cruciatu. Alii allegoriam traduxerunt ad *internecivam cladem* ipsius Assyrii, cum vastissimo exercitu una nocte *extirpati* & penitus *erasi*. Similiter *Ezechiel* Cap. 5: 1. &c. excidium Babylonicum, & strages imminentes populo suo expicturus, capit *Novaculam acutam*, *Novaculam tonsoris*, sibique *barbam* & capitis *pilos deradit*, partim *igni*, partim *ferro*, partim *ventis tradendos*, ad omnis fortunæ ludibrium adjiciendos. Eadem scena obversata est *Nahumo* Cap. 1. 12. ubi Assyriorum vastationem hoc colore adumbrat. אם שלמים וכן רבים וכן נגזו *prout integri sunt*, & illibati, *itemque ampli*, opulenti, *sic etiam attondebuntur*. Huc denique libens retulerim *Psal*. 9: 21. שיתה יהוה מורה להם *Appone ipsis*, *Jehova*, *novaculam*. Non, ut plurimi dederunt, *timorem*, מורא. Vidit jam figuram hanc Cl. *Gejerus*, exposuitque de *vindicta Divinæ acie penetrantissima*.

*Novaculæ allegoria Hebræis frequentata.*

XI. Hoc jacto fundamento verbum ספה suis finibus reddamus. Id *radendi* potestate præditum fuisse, extra controversiæ aleam locat *Esaj*. 7: 20. *Die illo attondebit Dominus*, בתער השכירה *Novacula mercenaria*, *per transfluviales*, *per Regem Assyriæ*, *Caput*, *& Pubem*; וגם את הזקן תספה *atque ipsa etiam Barba* RADETUR. Vel si תער alibi masculinum, fœminine sumi posse detur, *Atque ipsam quoque Barbam* RADET. Ut cohæreant תער תספה; LXX. Καὶ πώγωνα ἀφελεῖ. *Vulgatus* uno *radere* defunctus est, ad גלח & ספה experimendum. Infuscavit ille vatis artificium, qui leniori vocabulo *tondendi* גלח/ subtexuit atrocius ספה *Radere*, ut cladem non unam oculis subjiceret, aliam alia infestiorem, & per gradus desævituram. Gradationem hanc non assequuntur etiam, qui *perdere*, *absumere* aut simile quid hic secuti sunt: illa enim horrorem non intendunt, quem unice complet cumulatque *Radere*, *tondendi* figuræ superadditum, ad violentiam illam ingerendam, qua Assyriaca novacula stringeret, laceraret, cruentaret. Recolatur illud *Martialis* supra laudatum.

*In verbo ספה Radendi primitiva indoles illustri documento firmatur.*

*Non tondet, inquis? ergo quid facit? Radit?*

XII. Usus ejusdem, ad consimile emblema traducti, vestigium oblitteratum eruo ex *Jesaj*. 13: 15. כל הנמצא ידקר וכל הנספה יפול בחרב Grandisonus

*Alteroque item exemplo roboratur.*

difonus vates omnes eloquentiæ fuæ habenas effundit, ad Babyloniorum ftragem atque internecionem graviffimis figuris pingendam. *Ecce dies Jehovæ adventat*, fic fcenam terribilem exorditur vf. 9., *atrociffimus ille; cum excandefcentia, & æftu nafi: ad redigendum terram in defolationem; utque peccatores ex ea eradicet.* Hujus atrocitatis, & immanis fævitiæ, qua hoftes florentiffimum imperium perfultarent, notabilem caracterem ducit vf. 12. *Cariorem reddam mortalem auro puriffimo; & hominem metallo Ophirino.* Senfus eft, tam truculentos fore Medos & Perfas, ut non tam prædam & opima fpolia, quam cædem, & lanienam internecivam anhelare viderentur: multoque fitientius vitam & fanguinem Babyloniorum, quam eorum gazas & thefauros haurirent. Appofite ad rem *Claud.* de B. G. 605.

> *Invifum miles fitiens haurire cruorem*
> *Per varias veftes, oneratque plauftra metallo*
> *Tranfit, & argenti cumulos: &* CÆDIS AVARUS
> *Contemtas proculcat opes.* PRETIOSIOR AURO
> SANGUIS *erat: paffim negleƈti prodiga lucri*
> *Ira furens ftriƈtis odium mucronibus implet.*

Exhaurirent tamen illi longa fortunæ indulgentia cumulatam opulentiam, fed fic, ut ea neutiquam fatiati, mifere vexatos, laceratos, fpoliatos, atque ad medullam usque exfuƈtos, dira tandem nece conficerent ac contrucidarent: atque, ut *Jeremias* alicubi dixit, *evacuatas lagunculas*, per ludum jocumque, madidorum inftar, *manibus excuffas confringerent*, & proculcarent. Hanc imaginem ob oculos ponit vf. 15. verbis fupra adduƈtis; in quibus reddendis aqua hæret fummis virorum. Vulgaris fententia perfrigide exit, *Omnis qui inventus fuerit, configetur; & omnis qui aggregatus fuerit, cadet gladio.* Jacentem fenfum erigere conatus eft *Coccejus*, hoc paƈto: *Omnis qui præfto fuerit, confodietur, & omnis affixus, cadet gladio.* Diceres ei *affixum* hunc, per *conjunƈtum*; *qui adeft*, *qui accedit*, declarari, quod merum etiam frigus eft. *Schmidius* נספה heic loci *abfconditum* fonare fufpicatur, ut fit oppofitum τῷ נמצא *inventi*, quod eft nodum fecare, non exfolvere. *Kimchius* decurrit ad alteram illam, quam fupra ex mente Rabbinorum propofui, claffem fignificandi, laudatorem naƈtus & patronum Cel. *Vitringa*, qui edidit, *Quisquis deprehenfus fuerit, confodietur, & omnis deficiens, gladio morietur*, ac fi diceret Propheta: „ Non *deprehenfi modo*, qui præfto adfuerint, robufti, valen-
„ tes, gladio configentur: fed & *deficientes ac moribundi*, qui eo jam funt
„ ftatu, ut mortem alias etiam non effugerent, non tamen impetrabunt a
„ truce viƈtore, ut naturæ hoc perfolvant debitum: fed ipfi quoque, barba-
„ ra viƈtoris fævitia, ferro cadent ac profternentur. Petitur hæc fignificatio
„ vocis נספה ex *Prov.* 13: 23." De loco illo *Proverbiorum* mox videbimus, nunc pro *deficiente*, & *confumtis viribus exhaufto*, velim affumas, juxta indolem radicis patefaƈtam, *rafum*, *abrafum*, *derafum*, & *radendo excarnificatum*, atque pro נמצא *invento*, *exfuƈtum*, *expreffum*, *extortum*, & *torquendo exina-*

*exinanitum* atque *exspoliatum*. Integrum locum hoc convestimus lumine & insigni figurarum. *Omnis* EXSUCTUS *confodietur: & omnis* ABRASUS *cadet gladio.* נמצא / ex vicissitudine literarum *Ehevi*, positum est pro נמצה / a verbo מצה *suxit*, *sugendo expressit*, *& exhausit:* item, *compressit*, & *humentem spongiam exsiccavit.* Sic נמצא subjicit *hominem ad medullas usque exsuctum*, & *cui opes suæ tormentis expressæ* sunt. Adjungitur ei נספה *rasus*, *derasus*, & *tondendo* probe *admutilatus*, quem *novacula* hostilis vexavit, *pilavit*, deglabravit, & fortunis ac divitiis *exuit*, non sine multa *sanguinis missione*. Nullis interim vexationibus & deprædationibus redemta atque expleta crudelitas, ad extremum victimas hasce furori suo immolaret, seque ferro in viscera adacto exsaturaret.

XIII. Quod si religio incesserit, radicem מצא deferendi, & נמצא omnino *inventum*, vel *deprensum* hic sonare contendatur, nihil nobis decesserit, sed contra multum per nos vulgari etiam interpretationi accesserit, si pro *adjuncto*, *aggregato*, quod mirifice languet, dedero *corrasum*, *radendo contractum:* sive cum Belgis nostris intelligas *militem auxiliarium* & *conductitium*, invidiose & salse *corrasi* nota adspersum, sive cum Rabbinis referas ad eos qui ex agro in oppidum *congregati* erant & *corrasi:* quod similiter contemtum spirat: sive cum *Hieron.* exponas *qui supervenerit:* sive cum *Coccejo* denique, *qui superaccesserit*, quæ ad *corradendi* originem nullo negotio revocantur. Nihil tamen horum satis tutum: limpidius fluet נספה *corrasus*, pro eo qui est *ex fuga retractus*, *ex latibulisque extractus ad necem*, sententia hunc in modum concinnata, *Fugerint quisque ad terram suam*, *& singuli ad suos respexerint; Omnis ecce deprehensus confodietur, & omnis ecce corrasus occumbet gladio.* Nemo fuga elabetur, sed vel palam *deprensi*, vel ex latebris *protracti*, *corradentur* ad lanienam, & *cædis avaro*, ac sanguinario hosti, jugulum præbebunt hauriendum, ut sine modo ac modestia grassante gladio, omnes occidione occidantur, & cum pulvisculo, velut *radantur* atque *everrantur*.

*Alia ejusdem loci Interpretatio.*

XIV. Circumlustremus jam porro locos illos, in quibus *consumendi*, *perdendi*, *in perniciem auferendi* notionem adoptarunt interpretes, iisque figuræ illustris splendorem refundamus. *Gen.* 18: 23. האף תספה צדיק עם רשע *Etiamne justum cum improbo* RADES? Multo id potentius, & sonantius, quam *perdes*, *consumes*, *auferes*, adfert enim præterea gravissimam imaginem vel *Novaculæ* divinitus *admotæ*, ad cunctos *eradicandos*, & e terra viventium *eradendos;* vel *venti rasoris*, *omnia* uno turbine *verrentis*, & in exitium asportantis; vel, quod non multum abludit, *scoparum perditionis*, quas dixit *Esaj.* 14: 23. quibus cuncta *eversa* & *extersa* relinquerentur. Utrum horum arriserit, *Radere* nostrum non tantum fortius spirabit, verum etiam invidiosius, ut ne ipsa quidem Eloquentia opportunius vocabulum huc advocaverit.

*Radendi insignis gravitas & venustas in loco Genes. eruitur.*

XV. Ejusdem elegantiæ & gravitatis sunt, quæ cumulatim hic, & per saturam, in medium dabo. *Gen.* 19: 15, 17. פן תספה *Ne* RADARIS *in Urbis hujus iniquitate:* vel, si placet, *pœna*. Num. 16: 26. פן תספו בכל חטאתם *Ne* RADAMINI *in omnibus eorum peccatis*. Coccejus, *ne una auferamini*, aut, *ne*

*Alia multa ejusdem coloris & luminis.*

*ne adjiciamini*, *ne consortes pœnæ fiatis*, quod esset, CORRADAMINI. 1 Sam. 12:25. גם אתם גם מלככם תספו *simul vos*, *simul rex vester* RADEMINI, *Erademini*, *Everrimini*. 1 Sam 27: 1. אספה יום אחד ביד שאול RADAR *aliquando per manum Saulus*. Nollem *Coccejo* excidisset, *includar in manus Saulis*, pro, אאסף. Psalm. 40: 15. *Qui quærunt animam meam* לספותה *ad* RADENDUM *eam*. Jer. 12: 4. ספתה בהמה ועוף ERASA *sunt animalia & volucres*. Intransitive ut Esaj. 7: 20. supra vidimus. Iterum 1 Sam. 26: 10. במלחמה ירד ונספה *In prælium descendet*, *&* RADETUR. Ex quibus omnibus, cum pernicie & interitu, emicat aliquid vel *invidiæ*, vel *atrocitatis*, quod cum universa serie mirum in modum concinit, eique singulare momentum adjungit.

Duplex facies, quam admittit *Rasus* in loco Chronicorum.

XVI. Seorsum inspexisse pretium fuerit 1 Chron. 21: 12. Ubi Davidi pœnas irato Numini daturo optio defertur, num *triennii famem* mallet, an *tridui pestem*, & *gladium Divinum*, an vero *gladium humanum*, *trimestri spatio incubiturum*, ut qui victricia sæpe arma circumtulerat, esset נספה מפני איביו. Vulgo, *deficiens coram hostibus*, vel *consumtus*. Venustius multo & nervosius est nostrum *attonsus*, *adrasus*, *circumrasus novacula hostili*, & *multis cladibus attritus*: cui imagini respondet quod statim attexitur, וחרב איבים למשגת *gladio hostili undiquaque assequente*, *infestante*, *desæviente*. Posset etiam נספה *rasus* alia figura exponi *profligatus*, *fusus*, *fugatus*, & *procella* velut *bellica*, ac *vento rasore* huc illuc *disjectus*; ansa sumta ex derivato סופה in *ventis procellosis* & cuncta *verrentibus* frequentato. quorum similitudinem induit *exercitus victor*, omnia uno impetu sternens verrensque.

Proverbiorum locus obscurissimus illustratur.

XVII. Anceps est & involutum נספה Prov. 13: 23. sententiamque sua sponte obscuram nova caligine offundit. רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט Non vacat excutere, quæ huc congesta te incertiorem dimitterent, quam accesseras. Plurimarum calculum abstulit hæc versio, *Multum cibi effert novellare pauperum: & est qui consumitur defectu judicii.* Sensus hic constituitur, *industria* & *gnava agricolatione* etiam *pauperes* sensim *ditescere*, atque ad lautas possessiones atque fortunas pervenire: *ignavia* contra, & *dissolutione* vel *ditissimos pauperari*, *mergi*, *atteri*, *consumi*. Ecquid hac in sede admiseris נספה *attonsum*, *rasum*, *derasum*, pro *sensim ac pedetentim* suamet inertia *exesum* & *absumtum*? Mentem habes eandem, insigni schemate illuminatam. Sed נספה RASUS, ex genio Orientis non tam exprimit *minutatim consumtum*, quam, *subito* & *violenter opibus nudatum*, atque *eradicatum*. Demus itaque, *Et est qui* RADITUR, funditus eradicatur, *defectu judicii*, vel ut alii maluere, *justitiæ*. Non placet interim יש simplici illa notione sumtum, quod oppositio utriusque membri hoc pacto desideretur, & cogitatione veniat supplenda: ea vero apertissima reddetur, atque in oculos statim incurret, si יש capiamus pro *divitiis*, & *fortunarum summa affluentia*, *Ipsaque*, ut sic dixerim, *substantia*, *habentia*, *opulentia*; ex usu signantissimo; quam præfert Prov. 8: 21. להנחיל אהבי יש Non male tornatum hinc exibit dictum, *Novellare pauperum* pervenit *ad uberem proventum*, atque *abundantiam*: *At ipsa Substantia*, ac summa opulentia, RADITUR *defectu judicii*. Hoc est, diligens & attentus pafami-

familias, laboris sudorisque haud parcus, & tenui agello uberrimum sibi victum comparat, atque ad amplas opes emergit: at *negligentis* & *dissoluti* vel maxima *Opulentia*, nec opinato turbine *raditur*, *rapitur*, *verritur*, & cum pulvisculo *asportatur*.

XVIII. Unice equidem verum duco hunc sensum: non possum tamen quin mentionem injiciam versionis *Vulgatæ*, postremum membrum edentis. *Et aliis congregantur absque judicio.* Placuit id nonnullis, ex notione *addendi*, *aggregandi*, quam ספה subjecere. Explicatur de *opibus correptis* & *congestis* per vim atque injuriam, quibus opponatur *cibi abundantia ex justo labore collecta, ac convecta;* quo pacto נספה *corrasum* multo appositissimum erit, sententia sonante, *At est corrasum absque judicio*, vel plenius & uberius, *Et Opulentia* est, datur, existit, *corrasa per injustitiam.*

Alia adhuc ejusdem sententiæ interpretatio.

XIX. Exquisitissimæ elegantiæ est usus verbi nostri in *Hiphil*, unico illo exemplo salivam movens, & gustulum relinquens complurium id genus formularum *Deut.* 23: 23. אספה עלימו רעות. Distinentur interpretes inter *consumere* & *addere*, redduntque partim, *consumam*, impendam, *in eos mala;* partim. *Addam*, cumulabo, *super eos.* Utramque sententiam egregie impleret Radere, sic structum, Corradam *super eos mala.* Undique *aggeram*, *coacervabo*, *accumulabo*, & *acerbius conquisita effundam.* Sed versio ista genuinam potentiam conjugationis Hiphil non servat, qua retenta, sensus emerget multo gravissimus ac venustissimus, Radere Faciam *super eos mala.* Calamitates & mala sunt *venti*, *tempestates*, *procellæ*, quæ *radunt*, *verrunt*, & in exilium, exitiumque *asportant.*

הספה *Radere fecit*, calamitates, ritu procellarum, insigni figura *Deuteronomii.*

XX. Hanc interpretationem commendat derivatum סופה/ *turbinis* ac *procellæ* notione pervagatum: id vulgo in ordinem cogitur sub radice סוף *finiri*, & quæsitis frigidisque etymis torquetur. Est procul dubio *ventus* Rasor, *omnia*, multa cum glomeratione pulveris, *sternens verrensque.* Hos. 8: 7. *Ventum seminarunt*, Rasorem *turbinem metent:* ubi simul habes *tempestatis calamitosæ* figuram. Conjungi solet cum סער & סערה/ cui ab *Urendo*, & pestiferum æstum visceribus insinuando, nomen inditum est, Nah. 1: 3. יהוה בסופה ובשערה דרכו וענן אבק רגליו *Jehovæ via in vento est* Rasore *simul & Ustore, Nubesque sunt Pulvis pedum ejus.* Alludi vides ad *pulveris glomerata volumina*, quæ ventus *Rasor* vehit verritque; cum quibus disjecta & glomeratim rapta nubila comparantur.

סופה *Ventus rasor*, ut סערה *Ustor.*

XXI. Ad significationem *Radendi*, quæ internecionem portat, reduxerim quoque *Esaj.* 29: 1. ספו שנה על שנה/ Vulgo, *Addite annum super annum.* Sententiam sic in illustri luce locavit Cel. *Vitringa:* Vos profani & hypocri-
„ tæ, qui vobis persuadetis vos externo cultu, quo *annua* Festa celebratis,
„ & victimas festas magno numero offertis, Deo satisfacere, ejusque jam
„ placavisse iram, *addite*, si ita placet, *annum anno*, *celebrate festa*, *procura-*
„ *te victimas*, quod strenue satis agitis: attamen scitote, Deum in his sibi
„ neutiquam complacere, quod videlicet absque fide & cum hypocrisi dete-
„ stabili, alieno a Deo affectu, hoc externo Religionis ritu defungamini,
&c. &c.

*Radere* pro *corradere*, vel potius *eradere* apud Esajam.

&c. &c. Irrisio illa & contemtio, quæ ex oratione hac eminet, fastidiosore, puto, vocabulo aculeum suum exeruisset, quem altius figi senties, ubi pro *Addite* posueris *Radite*, *Corradite annum super annum.* Aliam tamen nostro quidem animo, mentem esse intricatissimi hujus Oraculi, capite præcedenti discussum est, cujus par. X. edidimus RADITE, *eradite*, *everrite*, ANNO SUPER ANNO: ut sermo ad victimarios & laniones Romanos dirigatur, qui Judæos, iræ Divinæ piacula, per annorum longam seriem, atrocissimis cladibus mactarent, eorumque *tenuissimas* etiam *reliquias occidione occiderent*, & *summa acerbitate eradicarent.*

*Corradendi* usus contumeliosus apud *Jerem.*

XXII. Ceterum CORRADENDI fastidium illud infero *Jerem.* 7: 20. עלותיכם ספו על זבחיכם Flaccet vulgare, *Holocausta vestra addite sacrificiis vestris.* Illuditur populi carnalis stupor, in sacrificiorum suorum paratu & pompa mirifice sibi placentis, Deoque nidorem illum imputantis. *Indignationem* itaque, cum *contemtione* conjunctam requirit oratio, quam spirabit sententia hæc, *Holocausta vestra* CORRADITE *super sacrificia vestra: & comedite carnem. Atqui non locutus fui cum majoribus vestris, quo die eduxi eos ex Ægypto, de rebus holocausti & sacrificii. Sed hanc ego rem præcepi eis; auscultate voci meæ, &c.* Ubi vides usque eo indignationem exardescere, ut Deus neget se cultum illum condidisse, quæ gravissima est figura Rhetorices, cujus vehementiam nihil æque sustinuerit quam quod modo productum est.

Qui aliis adhuc exemplis adfirmatur.

XXIII. Cognati coloris est *Esaj.* 30: 1. *Væ filiis refractariis, ait Jehova, qui ineunt consilium, sed non ex me: & texunt texturam, sed non spiritu meo:* ספות חטאת על חטאת, *ut peccatum peccato addant.* Sic passim interpretes; dilute satis. Nervus apparebit & aculeus, si supponas, *ut* RADANT *peccatum super peccatum*: id est, *radendo coacervent:* quo nihil invidiosius atque acerbius, hac in sede, excogitari potest. Similiter *Num.* 32: 14. *Ecce loco patrum vestrorum surrexistis progenies peccatrix:* לספות עוד על חרון אף יהוה אל ישראל *Ut addatis adhuc ad æstum nasi Jehovæ adversus Israëlem.* Refinge, *ut* CORRADATIS: ut *aggesta*, velut ac *corrasa materia* ad acriorem flammam excitetis æstum illum.

Vexatissimus & obscurissimus Deuteronomii locus prolixe excutitur.

XXIV. Lucem adhuc opemque expectat *Deut.* 29: 19. ubi sententia se objicit proverbialis, iis circumvallata tenebris, quas nulla adhuc Eruditionis aut Ingenii fax discutere, ad liquidumque perducere valuit. Si quis ex opinionum vago fluctu nactus est portum & stationem fidam, non equidem invideo, neque eum in altum retraxerim. Tantum dicam, ad quemcunque sensum quis animum appulerit, ei sensui haud parum ponderis ac gravitatis adjuncturam esse vim illam, quam ex longinquo exilio reduximus. Verba sic resonant, למען ספות הרוה את הצמאה, quæ trifariam converti video, partim *ad addendum ebriam sitienti;* partim *ad perdendum saturam & sitientem*, vel *cum sitiente*; partim *ut perdat*, consumat, *ebria sitientem.* Prius illud multis magnisque auctoritatibus subnixum est, sed diversa in studia scissis, quibus omnibus satis fiet, si substituero, *Ad* CORRADENDUM *ebriam cum sitiente.* Cogitarunt Rabbini aliqui, præeunte *Onkeloso*, de *peccatis* novo identidem crimine

mine *cumulatis*, ac præsertim de *carnali securitate* שלותא / *superbiæ & peccandi licentiæ* זדנותא *superaddita*, ut *ebria* sustineat imaginem *carnis vino somnoque sepultæ*, & in utramvis aurem secure altumque stertentis, *sitiens* autem repræsentet *carnem semet voluptatibus ingurgitantem*, & summa cum licentia ac libidine peccantem, quod stylo sanctuarii est *bibere iniquitates instar aquarum*. Hæc mihi genuina mens videtur *Paraphraseos*, לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא. non sane ut Cl. *Coccejus* cepit, *ad addendum sibi peccata erroris ad malitiam;* quod haud immerito castigatum esset, & obelo confixum, si ex *Onkelosi* calamo prodiisset: sed *ad cumulandum sibi peccata securitatis* & Atheïsmi, *super* elatæ manus *superbiam*, *& profligatam* peccandi *licentiam*. In hanc sententiam prolixissime se explicat RADERE, quod se nobis istoc usu jam approbavit in exemplis prægressis. Contende quæso *Esaj.* 30: 1. למען ספות חטאת על חטאת *Ad* CORRADENDUM *peccatum super peccatum*, cum dicto quod præ manibus est, למען ספות הרוה את הצמאה *Ad* CORRADENDUM *ebriam cum sitiente*, hoc est, *ad* peccandi *sitim irrestinctam*, Atheïsmi velut *temulentia* & *furore aggravandam & accumulandam:* quod sane patrat ille, qui *verba execrationis audiens, sibi in corde suo benedicit jactatque, Pax erit mihi, licet ex secreto cordis instinctu ambulavero.*

XXV. Huc oculos forte intendit etiam *Syrus*, quum dedit, *ut addat ebrietatem ad sitim;* licet latius id sumi possit, de libidine peccandi semet irritante, & crimina sua quotidie exaggerante; dum *sitis* illa continuam *ebrietatem & temulentiam trahit*, & mens dulci veneno consopita ad sanitatem redire non potest. Hæc imago obversata fuit *Belgis* nostris, aliisque, qui ad peccandi *effrenatum* & *insatiabilem æstum* solenne hoc Proverbium transtulere: quibus omnibus mirum in modum adblandietur nostrum CORRADERE, invidiam ferens & atrocitatem, toties jam similibus in scenis inculcatam. Belgarum interpretatio laudata.

XXVI. Hanc *corradendi* vim ultro quoque invitat, atque ambitiosius amplectitur versio & mens *Cocceji*, quæ multorum punctum tulit. *Ad addendum irriguam sitienti:* quod declaratur, *ad Ecclesiam promissionis exhibitione exsatiatam, &, quoad conscientiam, consummatam, redigendum in ordinem Ecclesiæ sitientis, id est, in metum mortis, & in servitutem elementorum mundi.* Cujus has in partes propendet animus, ei subministrabo, *ad* CORRADENDUM *irriguam cum sitiente;* ut ex isto verbo pelluceat *violentia* & *acerbitas*, qua Cerimoniarum antistites Ecclesiæ jam irriguæ abundantiam & libertatem extinguere, atque sub siticulosæ inopiæ jugo attinere niterentur. *Cocceji conjectura.*

XXVII. Commendat tamen magnus interpres simul hanc explicationem, *Ad perdendam satiatam cum sitienti.* Quo intelligi vult, *eos qui sibi benedicunt, ambulantes in sensu cordis proprii, fieri inimicos fœderatorum Dei, & operam dare, ut eos aboleant, primo dum expectant salutem Dei; deinde, quum Euangelium salutis receperint.* Hæc Commentarius. Lexicon addit, *Nulla est recta explicatio, nisi illa, ad perdendum saturam & sitientem, hoc est, credentes Euangelio, æque ac credentes promissioni: quasi dicas, ut non tantum sitientes, Prophetas, & Prophetarum Discipulos, sed etiam satiatos fide Euangelii, filios Dei &* Alia Cocceji interpretatio.

 *filias*

*filias ejus*, *persequatur & perdere conetur*.. Characterem cernis hominum ad impietatem & odium Dei tanto opere projectorum, ut omne semen religionis tum in se, tum in aliis deletum cuperent, & extinctum, ac proinde fideles & fœderatos utriusque Oeconomiæ *radere*, *eradere*, *everrere*, & persecutionis *procella ac tempestate eradicare* adlaborarent.

Alia item *Cocceji* mens.

XXVIII. Longius adhuc *Cocceji* conatus nobis exequendi sunt: subdit enim in *Comm. Hi duo sensus tam propinqui iisdem verbis innui potuerunt.* In *Lexico* triplicem sensum conglomerat, *Ad perdendum saturam & sitientem*, nec non *Ad jungendam saturam sitienti*, postremo, *ut satura perdat sitientem*. Verbo ספות per ἀντανάκλασιν sumto, partim pro *perdere* sive *consumere*, partim pro *jungere & copulare*: & particula את partim pro עם *cum*, partim pro accusativi nota. Ænigma hoc pacto nexuit, Labyrintheis ambagibus cæcatum, & implexum, e quibus vide num te satis filo hoc, artificis manu porrecto, explicare possis, „ Necesse erat, ut prius quidem haberent *sitim*, deinde vero *satietatem* agnoscerent. Si vero *sitim* non haberent, nec *satietatem* & illius auctorem erant cognituri: & eum non cognoscentes, ipsi, ut *saturi*, in tempore expectationis, *sitientes* erant oppressuri: & deinde *saturatos* erant vexaturi, & *perdituri*, idque propterea, ut *saturatos in statum sitientium retraherent*." Acumen hoc non ex solido relucet, seque sua intricat subtilitate, quum tam diversos significatus contexere fatagit. Felicius viam illam tentare potuisset, si ad manum habuisset hanc sententiam, AD RADENDUM SATURAM CUM SITIENTE: Ubi jam nihil paradoxi atque insolentis oggereret, qui *Radere* illud simul *jungendi* ac *corradendi*, simul *perdendi* ac *eradendi* potentia fœtum esse contenderet.

*Pfeifferi* sententia.

XXIX. Ex notione *consumendi* hac conjectura nos impertivit Cl. *Pfeiff.* in *Dub. Vex.* per *ebriam* intelligi *terram fertilem*, *aridam* vero *terram* emblemate *sitientis* proponi: sensumque esse, *donec omnia fuerint consumta* ac *dilapidata*, & omnis possessio ac *terra*, qua præstans ac *irrigua*, qua sterilis ac *siticulosa*, per viscera fuerit trajecta ac decocta. Helluonis itaque, & Epicuri de grege porci, perditam ac profundam luxuriem perstringeret hoc Proverbium, alta ventris voragine cuncta mergentis, quod si haud male conjectatum dixeris, en tibi RADERE nostrum, opportunissima sede locatum, *Ad radendum ebriam cum sitiente*, ut indicetur strenuus decoctor, qui

*Pernicies*, *& tempestas*, *barathrumque macelli*
*Quicquid quæsierat*, *ventri donabat avaro*.

Haud pœnitenda versio R. *Jonæ*.

XXX. Non indigna etiam est conjectatio R. *Jonæ*, quæ in hac serie compareat: is *consumendi* potentiam passivam heic loci adoptavit, hanc in mentem, *Propterea quod consumatur irriguus cum sitiente*, hoc est *justus simul ac injustus pereat*, *& ad nihilum redigatur*. Sententiam ejus exposuit *Kimchius* in *Lib. Rad.* כלומר שיראה הרשע כלות הצדיק עם הרשע ואין יתרון לצדיק על הרשע במותו אומר כי אין גמול ועונש *Id vult*, *improbo videri*, *pium simul ac im-*

*impium consumi, nullamque esse excellentiam justi præ injusto in morte sua; nulla præmia, nullas pœnas.* Intransitivam istam vim gemino exemplo jam firmatam supra, adstruet præterea, Ps. 73: 19. ספו תמו מן בלהות RADUNTUR, *consumuntur præ nebulis. Turbine radente verruntur.* Et Amos. 3: 15. *peribunt domus eburneæ,* וספו בתים רבים *& ædes magnificæ* RADENTUR. Non tantum *solo æquabuntur,* verum etiam omni cum *rudere* & *pulvere rasoribus ventis* asportandæ & *everrendæ* permittentur. Similiter למען ספות *propterea quod* RADATUR *irriguus cum sitiente;* seu, *iisdem scopis perditionis everratur, eadem* mortis atque interitus *procella dissipetur, in nihilumque feratur.* Confer, amabo, Gen. 18: 23. האף תספה צדוק עם רשע / ad quem locum oculos reflexisse videtur Rabbinus; cujus expositio pulcre cum scopo & serie conspirans quidem illa, aliorumque etiam magistrorum suffragio fulta, id habet incommodi, quod *irriguus* pro *justo,* & *sitiens* pro *injusto,* hac utique in sede, minus opportuna sint, quamvis alibi prolixe figuram illam recipiant.

Versio Septuagintaviralis examinatur.

XXXI. In omnibus hisce versionibus את valuit *cum,* non tamen a structura abhorret, ut pro nota accusativi sumatur. Sic visum fuit Alexandrinis, *ἵνα μὴ συναπολέσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν ἀναμάρτητον.* Quid viderint non satis expuго: conjicio רוה ipsis fuisse *peccatis ebrium,* צמאה *siccum, sobrium, hominem frugi.* Negandi particula, ab ipsis inserta, turbelas movet; eam si furcillaverimus, tolerabilis emerget sensus, *ut* RADAT *irriguus,* luxuria & nequitia ebrius, *sitientem,* siccum, sobrium: & *peccator projectus ac profligatus,* trahat, *perducat,* auferat, iisdemque secum involvat *frugaliores,* dum profanas hasce voces jacit,

*Ede, bibe, lude; post mortem nulla voluptas.*

Et

*Hæc habui quæ edi, quæque exsaturata libido*
*Hausit.* —— —— —— —— ——

Et

*Sapias, Vina liques, & spatio brevi*
*Spem longam reseces, dum loquimur, fugerit invida*
*Ætas: Carpe diem, quam minimum credula postero.*

R. Jonæ sententia à nobis in melius reficta.

XXXII. Posset etiam hæc *irrigui* & *siticulosi* allegoria ad R. Jonæ opinionem accommodari, eamque gratiosiorem reddere, quum scrupulus, supra a nobis motus, levetur, si רוה pingere dicamus *uvidos, madidos, pulcre potos, largo* semper *mero irriguum corpus habentes:* צמאה autem, *siccos, aridos, jejunos, illuvie, incultu, squalore siticulosos:* quorum prius, in ore *improbi* & *luxuriosi,* eam exprimat nationem, in qua ipse nomen suum profitetur: posterius gentem piam designet, ex ejusdem hominis profani ingenio, nota hac adspersam. Hinc sententia exsurgeret haud pœnitenda. *Pax erit mihi, quum ex secreto cordis instinctu ambulavero: propterea quod* RADENDUM *est irriguum simul cum sitiente.* Nempe juxta pestilentis hujus cordis שרירות *intimum secretum,*

*Soles ire & redire possunt:*
*Nobis quum semel occidit brevis lux,*
*Nox est perpetua una dormienda.*

Ergo, *Edamus*, *Bibamus*, *cras morimur*. Hilaria agitemus, genio indulgeamus, continuo nos mero *irrigemus*, curasque nostras *diluamus*; irato suo Deo & malo genio relinquamus *siccos illos*, & *jejuna siti enectos*, qui semet frustra macerant, & venturi judicii metu fatigant; quum *irriguum simul & sitiens sit Radendum*; & πανωλεθρίᾳ involvendum. Adagium videtur ductum a *grege poto & irriguo*, qui רוה sexu fœmineo absolute dictus fuerit, ex stylo Arabum, nec non *grege lassitudine ac siti enecto*, qui צמאה potuerit appellari: ut ubi *cuncta penitus deleta*, *extincta*, *eversa*, *extersa*, & *ad internecionem evastata* indicare vellent, dixerint ספתה הרוה את הצמאה *irrigua simul & sitiens Rasa est*.

# F I N I S.

# ORIGINUM HEBRAEARUM

## LIBRI PRIMI

## PARS ALTERA.

# PRAEFATIO.

Longe alia, quam destinaram, facie Volumen hocce in lucem prodit. Causam, conspectumque simul Operis, paucis strinxisse operæ fuerit. *Capite primo* recensentur *Dialecti* quæ cum *Lingua Hebræa* consanguinitatem habent. Harum tres primariæ *Chaldaica*, *Syriaca*, & *Arabica*; quibus sororius gradus tribuendus. Secundariæ *Æthiopica* purior, & impurior *Samaritana*: quibus accedit impurissima fartago *Rabbinico-Thalmudica*, ex reliquis fere conflata, atque commixta. Harum quæque quantum ferat vel auctoritatis, vel utilitatis, breviter indicatum. Ostensum quoque, quid *Dialectum* proprie dictam efficiat; quod ea res minus rite percepta multam Viris Doctis frustrationem injecerit, eorumque hac in parte judicia etiamnum non parum impediat. Hæc usque ad finem *Capitis Primi*.

Inde *Capite secundo* omnium *Dialectorum* consensione, ac conspiratione, *Thema* קרן mire fluctuans in *Lexicis*, & *Versionibus*, tuta, & undique munita, statione augetur; atque locis aliquot obscurioribus, nec pro dignitate explicitis, ea lux infertur, quæ se omnibus æquis arbitris facile sit commendatura.

Ex illo autem luculento specimine, unde judicium de reliquis nostris conatibus fieri non recuso, quinque, sex, elicui, & adstruxi, consectaria, quæ studii *Linguarum Orientalium* proram veluti ac puppim constituunt.

*Primum* est, ad unum Linguæ corpus pertinere quatuor *Dialectos* majores, *Hebraicam*, *Chaldaicam*, *Syriacam*, & *Arabicam*, sub quibus reliquæ in ordinem redigendæ sint.

*Secundum*, omnes illas *Dialectos* mutuam sibi opem lucemque ferre, atque socias inter se præstare operas; sic ut nulla earum sine aliquo intertrimento, atque incommodo, ignorari queat.

 *Ter-*

*Tertium*, omnium copiosissimam, citra controversiam, esse *Dialectum Arabicam*, felicissime in solo patrio conservatam, mutationumque graviorum, cladium, atque Fatorum, quæ in reliquas incubuere, expertem.

*Quartum*, primigenias præsertim potestates, Radicumque *Origines*, quæ in aliis *Dialectis* defectu Librorum maximam partem interciderunt, apud *Arabes* ob veteris Linguæ curam, custodiamque, incredibilem, integras plerumque reperiri, eorumque ope *Hebræis* auspicatissime, & solidissime, restitui posse.

*Quintum*, admota clavi *Dialecti Arabicæ*, etiam in *Chaldaicæ*, *Syriacæ*, ceterarumque *Orientalium Linguarum* adyta, felicius penetrari, atque suavissimam illam concordiam, & Harmoniam, inveniri, qua unius Stirpis primævæ late fusi Rami inter se connexi sunt.

*Sextum*, discrepantiam, quæ inter *Dialectos Orientales* intercedit, ex secundariis maxime usibus exsistere, qui Stirpe immota, & manente uno Radicali succo, varie sese inflexerint, atque propagarint.

Adtigi ibidem *septimum* hocce, quod & hic conspici velim, *merito quidem Veteribus Versionibus grande statui pretium, neutiquam tamen illarum ope primigenias Radicum potestates constitui atque definiri posse.*

In hisce, §. XXXI. & XXXII. deductis, nihil posui, quod non summa luce evidentiæ ultro sese insinuet omnibus, qui vel non hospites hisce in literis versantur, vel judicandi libertatem sibimet præjudicatis opinionibus non ademerunt.

Ut interim Juvenibus, qui necdum ad hæc omnia satis forte prompti, atque periti, aliquo modo subvenirem, eorumdemque hos in genere judicium acuerem simul, simul firmarem, *Capite tertio* produxi *Originum Latinarum* specimina quædam, ex quibus dignoscere detur, quid discriminis sit inter *Primarias* & *Secundarias significationes*; & quam abditi sæpe sint fontes vel familiarissimarum notionum.

Primum est, *Callere scientiam*, *artem*, *rem*, vel & *Callere in re*, *arte*, *scientia*, pro *peritissimum esse*, metaphora desumta a *Callo*, & *callosa duritie*, qua quis velut *tritus*, penitusque *subactus* in hisce intelligitur.

Secundum est *mactare*, cujus diversissimæ illæ potestates secundariæ *Mactare victimam*, & *mactare quem honoribus*, atque *beneficiis*, ab *Origine* dependent, per eamque in pulcherrimam redeunt concordiam. Tertium est *hostis*, qui in Veteri Lingua *peregrinus*; postea demum *inimici* vim induit. Quartum *taminare* pro *polluere*, proprie *contrectare*,

*ctare*, mox *tractando fœdare*; a veteri *tago*, unde & *contages*, *contagio*, manarunt. Quintum *adipisci*, quasi *adapisci*; ab obsoleto *apo*, *apor*, *apiscor*, pro *nector*, *assequor*: unde & *aptus* cum *inepto* effluxere. Sextum *temnere*, *contemnere*, ἀπὸ τοῦ τέμνω *secare*, *præsecare*, tanquam *præsegmen vilipendere*, & *abjicere*. Septimum denique *confutare*, & *refutare*, quæ duo verba omnibus quidem usu quotidiano contrita: sed non omnibus æque notum, *futum* olim fuisse *vas coquinarium*, *quo olla ferventi frigida suffunditur*: eaque ansa *confutare*, & *refutare*, pro *æstum*, aut *impetum bullientem*, *reprimere*, invaluisse.

His a §. II. ad VII. præmunitis, accessi ad *Thema* שלה, atque ostendi, tum *Veteribus*, tum *Recentioribus*, *Interpretibus*, satis quidem perspectam fuisse *secundariam* potestatem, *primariam* tamen adhuc omnium aciem, industriamque, fugisse. Eam demonstravi sitam fuisse in *Eliquatione*; unde *liquida* & *secura*, *tranquillitas*, itemque aliæ notiones prono alveo descenderint.

Hac occasione iterum adstrinxi omnia illa *Consectaria*, quæ supra exposui; atque etiam aliquid injeci adversus *Metaphysicum* illud artificium, quo *formales* Verborum *significationes* in officina ingenii sui sibi procudunt nonnulli, easdemque pro genuinis vendere sustinent. A §. VII. ad XLII. hæc procedunt.

Respiciebam in postremis istis stricturis ad audacissimum illum conatum Cl. *Boblii*, quo *Origines Hebræas ex ipsis Visceribus textus eruendas esse* contendens, vexillum erexit ingeniis *Philosophicis*, ad *Linguam Hebræam* sub *Metaphysices* imperium, & ditionem, subjungendam, ejusque *formales* sive *primigenias potestates*, repudiata *Dialectorum* auctoritate, ad arbitrium constituendas. Ejus viri vestigia premens Cl. *Gusset.* in *Comment. Ling. Hebrææ* istam viam ut unice veram, legitimamque, commendavit, atque argumentis sic satis speciosis usum *Dialectorum* animosissime impugnare, atque convellere, aggressus est.

Ne ergo temnere, & premere, velle videremur, quibus refellendis impares censebamur, *Capitis Quarti* honestum certamen ingrediendum fuit, atque cum Cl. *Gussetio*, cujus *Hypothesi* multos Viros doctos in *Belgio* & *Germania* favere cernebam, pes conferendus fuit. Non vereor ne quis me vel honorem Viro Eximio debitum minuisse, vel aciem *Argumentorum* ejus, quibus *Dialectorum* usum penitus proscribere conatus fuit, declinasse criminetur. Ea hic breviter teneri, e re communi fuerit.

 Pri-

Primum est, *Linguas Orientales Homonymiis laborare; unde nihil satis certi pro Hebræa Lingua hauriri queat.* Quid in hoc ratiocinio claudicet, & quidem utrimque, demonstratum §. XVIII. XIX.

Secundum non firmiore talo consistit. Eo tenditur, *per migrationes e gente in gentem, Linguave in Linguam, tantas fieri mutationes, ut vel Radix ignoretur, vel Notio atteretur.* Eum in finem collatio instituitur *Dialectorum Chaldaicæ, Syriacæ, & Arabicæ*, cum *Italica, Hispanica, Gallica, corruptelis Latinæ puritatis.* Talia cupidissime arripiuntur ab iis qui a *Dialectis Orientalibus* abhorrentes, in *Paralogismis* invictam sese Arcem tenere opinantur. Vide quomodo Cl. *Driessen.* me inde verberet *in Causa Linguæ Hebrææ adversus Arabismi abusum*, qua *Vindiciarum* mearum *aciem* infaustiore adhuc scriptione, quam qua prior *Dissertatio* in orbem prodiit, prævertere festinabat. „ *Haud dubie*, inquit peritissimus horum Judex, *Dialectus* „ *illa Hebrææ Linguæ, quæ Arabica dicitur, Originem debet hominibus indoctis, sermonis & morum cultum ignorantibus, inferioris conditionis plebeculæ, rusticis: & an ab his significatus primigenius conservatus sit* &c? *Ergo Dialectus & Arabica, & aliæ* „ *Orientales omnes, initio sunt Lingua Plebeja rustica* **bastert-taal.** „ *Cui non obstat majorem deinceps illis cultum adhibitum. Hoc & aliis Dialectis, Occidentalibus, accidit. Quis neget Linguam* Italicam, Hispanicam, Gallicam, *in sua Origine esse Barbaro-Latinas, quamvis cura nitorque ipsis deinceps accesserint, suisque ipsæ superbiant elegantiis. Idem, si placet, sentire poteris de Dialecto* „ *Arabica.*" Nec publici, nec sui adeo, reverens, qui talia chartis mandat. Omnia toto cœlo dissimilia sunt, & tamen hinc potissimum ut victores sese inferre solent, quos boni judices eo ipso victos esse decernunt, quod comparatione tam manca sese defensitare cogantur. Ita profecto est. Qui *Linguam Italicam, Hispanicam, Gallicam*, appellat *Linguæ Latinæ Dialectos*, vel ignorat, quid sint *Dialecti*, vel prudens sciensque commiscet, quæ distinctissima; ut *Hypothesi* verificetur. Iterum, qui *Dialectos Chaldaicam, Syriacam, & Arabicam*, ab *Hebræa* propagatas statuit, ea ratione, qua *Italica, Hispanica, Gallica Lingua* per corruptelam, & miscelam, derivatæ ex *Latino* fonte, vel materias hasce non satis intelligit, vel gaudet, si modo colore aliquo ad tempus uti queat ad labantem causam utcumque suffulciendam. Hoc ex iis quæ a §. XX. ad XLVII. adversus Cl. *Gusset.* disputata, in oculis omnium, qui videre vel possunt, vel volunt, defixum.

Nempe

Nempe sunt, qui videre non possint, quod suffusiuncula quadam hac in parte laborent: sunt etiam qui non velint; quod sententiam mutare haud satis rebus, partibusve, suis utile forte videatur. Utrumque genus dissentientium humaniter semper tuli, & ferre non desinam.

Tertia instantia melius, credo, pro Eruditionis suæ dignitate, abstinuisset Cl. *Gussetius*, quum *credere se* negat, *Deum nos tot Linguis discendis onerare voluisse ad Eum in verbo suo intelligendum.* Ei paucis occursum §. XLVII—XLIX.

Quarta item nihil infirmius; *Linguam Hebræam esse Matrem quæ a Dialectis fari non discat: quin ut Fons purioribus fluat aquis.* Iterum meri sunt *Paralogismi*, ut §. L—LIII. evictum.

Omnium autem infirmissima, & ruinosissima, Quinta, cui tamen *Hypothesis* universa unice innititur: *Solem quendam Linguarum esse Hebræam, quæ insito fulgore sese manifestet, nullius auxilio indiga.* Magnifica enim vero verba. Vide quæ §. VII. excerpsi. Justam ad ea responsionem reperies *Cap. Sexto* §. XXIII. Itemque *Cap. Septimo* §. XV.

Huc usque Optimam causam defendendo evectus, in me ipsum arma suscepi, atque *Capite Quinto* a §. I. ad XXII. quindecim aperui fontes *Argumentorum*, quibus *Methodus* nostra gravari posse videbatur. Nempe quibus veritas a dextris adstat, & animos facit, illi adeo nisus adversantium non reformidant, ut iis quoque tela suggerere, & suppeditare, gestiant.

Hæc argumenta, quibus non ut prævaricator cum memet ipso collusi, sed ut indagator veri in veram adversus memet pugnam descendi, resumit, & refutat *Caput Sextum* a §. II. ad XXVI. Omnibus quidem, tum objectionibus, tum responsionibus istis, majus spatium, major debetur deductio; sed copiosissima materia in brevem gyrum coacta, nunc utilior visa, atque nostra examinaturis opportunior.

Hisce perfunctus, *Originibus* prosequendis me denuo parabam, quum ecce ad manus meas perfertur Cl. *Driessenii Dissertatio de Veris Causis & Auxiliis interpretandi Linguam Hebræam Biblicam.* &c. Ea omnes meos conatus circa rem *Hebraicam*, cum præstitos jam, tum ulterius, favente Numine, præstandos, solo Titulo difflabat.

Scriptio illa, quæ occulti quid coquebat, ingratissimam mihi imposuit necessitatem *Vindiciarum*, quibus si ullo pacto supersederi potuisset, fecissem sane. Cur parci non potuerit Cl. *Theologo*, in præfatione vindiciis istic præfixa satis expositum. Non dubito quin ubi eas perlegerit, expenderitque, Vir Cl., sensurus sit, salem, quo uti debui, non

fuiſſe *virulentum* & nigrum illum, quem malevolentia ſpargit, ſed album, quem ipſa quoque benevolentia, & candor, inſpergit, quum inveteratis vitiis occurrendum, & mali humores expurgandi.

Eo conſperſum quoque *Caput ſeptimum*, quo defenſioni adverſus Cl. *Drieſſenium* ſuſcipiendæ præluſi; oſtendique, quam diverſis *Hypotheſibus* oberrent, atque præcipites abeant, qui *Regiam viam*, cognitione *Dialectorum* communitam, deſerunt.

Qui hactenus cæca tulere judicia, jam oculata ferre poterunt, atque conſtituere quibus e *Fontibus* cognitio *Linguæ Hebrææ* haurienda ſit, atque ad uberiorem lucem, ac perfectionem, pervehenda. Copia jam datur optandi, velitne quis *Voſſianismum*, an *Tridentinismum*, quo vernaculæ cuique ſuæ ſacræ, & authenticæ: num purum putum *Rabbinismum*, an potius *Forſteri* & *Avenarii* ſuaviludia, vel & *Bohlii Guſſetiique* delicias *Metaphyſicas*, aut *Neumanni Hieroglyphicas imagines*, atque *picturas*. Habet Cl. *Drieſſenius*, habent omnes, quibus noſtra *Methodus* non placet, quid ſibi præplacere declarent; ut *Orbis Eruditus* de controverſia noſtra Judex ſedere queat, atque litem nimis litigioſe tractam, & neſcio quibus cavillatiunculis obſcuratam, dirimere.

Eum in finem Volumini huic inſerendam duxi geminam Orationem de *Linguæ Arabicæ antiquiſſima Origine*, *Intima ac Sororia cum Lingua Hebræa adfinitate*, *nullisque ſeculis præflorata puritate.*

In iis oſtendo *Linguam Arabicam* ex *Heberi* domo oriundam, iisdem cum *Hebræa* natalibus gaudere, ejusque germaniſſimam eſſe ſororem, quæ *Radicalem* ſuam *Virtutem*, atque *vetuſtam indolem*, cum potuerit, tum debuerit, conſervare in interiore illo receſſu *Arabiæ Felicis*, in quem feliciſſime per *Joktanem* filium *Heberi*, & *Phalegi* fratrem, immiſſa fuit.

In *priore tres* expoſui *cauſas* externas illius integritatis, quæ tam longo ſeculorum decurſu ſemet ſuſtinere, atque corruptionem a ſe prohibere potuerit.

*Primam* miniſtrat ſitus *Arabiæ Felicis*, cujus interiores ſedes nec commerciis, nec connubiis, alienigenarum, unquam infectæ.

*Alteram*, idem ille ſecluſiſſimus receſſus, nec exercitibus, nec coloniis peregrinis, inundatus, atque oppreſſus.

*Tertiam*, perpetua ſucceſſio *Regum Joctanidarum*, qui *Heberi* ſanguine creti, interiorem *Arabiam*, ſive *Sabæam*, non interrupta ditione tenuerunt usque ad tempora fere *Muhammedis;* per quem tantum religionis, ac firmitudinis, iſti *Linguæ* accrevit, ut quam diu *Muham-*

*hammedanismus* obtineat, nihil mutationis metuendum habeat.

In *posteriore* expromsi *sex causas interiores* sese usque & usque sustinentis *Linguae Veteris*. Harum *prima* iterum, *Palma antiquitatis* eì semper ab *Arabibus* delata. *Secunda*, *religiosa* quodammodo *veneratio*, eidem tributa. *Tertia*, nationis *constantia*, & *gravitas*, a novationibus aliena. *Quarta* maximus semper honos veteribus loquendi formis, & significationibus, additus. *Quinta*, ambitio publica totius gentis, mutuis studiis sese ad antiquae Linguae faciem conservandam provocans, atque accendens. *Sexta* denique, fidele simul firmamentum, Literarum, quo *Jemanenses* ab antiquissima inde memoria prae reliquis *Arabibus* floruisse traduntur.

Adversus utramque hanc Orationem subita quaedam, & insubida valde, deproperavit Cl. *Driessenius*, in *Causa Linguae Hebraeae adversus Arabismi abusum*. Et alia ex aliis quibusdam meis, nec non *Oratione Inaugurali Prima*, prima *Franequerae* habita, quin & *Praefatione* ad *Comm.* in *Jobum*, isti scriptiunculae, quatuor admodum philyras implenti, quantum quidem me tangit, intexta, atque interlusa.

Ex ea deprendi, difficile esse tacere, quum doleas. Nempe ad *primam* meam *velitatiunculam*, *Vindiciis* gravioribus praemissam, quae *Capite Septimo* hujus Operis continetur, totus in fermento esse, & aliquid laxamenti quaerere, Cl. *Driessenius* ante, quam annunciatae illae *Vindiciae*, quae a tribus jam mensibus seorsim comparuere, prodirent.

Miratus sui praecipitationem: neque enim ignorare poterat Cl. *Dissertator Vindicias* meas brevi praelum liberaturas. Cur eae non expectatae? cur non firmo pede exceptae? Videtur cor saluisse Viro Docto, jam sero nimis sentienti, se eam in arenam descendisse, ubi vix stare posset, nedum gradum tueri. Commodius ergo duxit, & gloriosius, ante congressum receptui canere; & specie vincentis campum relinquere, ante quam ego copiolas meas eduxissem. Plura non addo, & quia nunc licet, parco veteri Amico, parco personae *Theologi*, a quo nec spolia appeto, nec tropaea. Eum vulnera sibi sua conduplicasse indolui. Ego quidem satis jam causae, satis Muneri, officioque, a me factum arbitror. Nebulas ab oculis *Academicae Juventutis* depuli: Methodumque nostram a suspicionibus, & voculis sinistris, ita vindicavi, ut non imprudentis & imperiti amplius esset, sed inverecundi, & importuni, eam, ab illa quidem parte, impetere.

Liceat tamen mihi Cl. *Driessenio*, liceat & aliis Viris Doctissimis, diversa a nobis sentientibus, ante oculos proponere, quam parum liberalis

beralis sit modus ille disputandi, quo mecum utuntur.

Quum *Originum* primum volumen ederem, verbum nullum feci de *Linguæ Arabicæ Origine*, *Antiquitate*, nullisque seculis libata *puritate*, quia *Experimentali certitudini* neminem contradicere posse, aut velle, arbitrabar.

Objectari tunc cœptum ab iis, qui *Arabica* non amant, fieri haud potuisse, ut non *Lingua* illa majorem in modum ab integritate *Hebraica* degenerarit, atque per tam longa secula in diversissimam & faciem, & vim, defluxerit.

Qui isti objectioni præcisim, & simpliciter, reponere potuissem, fas non esse, ut in dubium revocetur, quod *Experientia* ipsa quemvis, qui ad hæc sacra accedere volet, docere queat; ne responsio nimis superba videretur, scrupulos illos, ex sola ignoratione *Linguæ Arabicæ* injectos, levavi, differendo tum de *Origine* & *Antiquitate*, tum de *causis externis*, & *internis*, *integritatis* sese sine depravatione, & degeneratione, tuentis.

Quod æquis judicibus dubitationem omnem dirimere visum, iniquioribus iterum ansam præbuit cavillandi, quasi *Systema* nostrum solis istis principiis niteretur. O artes! Atqui vel sine firmamentis illis causa nostra stat, stabitque. Nempe evidentior est *consanguinitas* ut aliarum, sic in primis *Dialecti Arabicæ*, cum *Hebræa*, quam ut vel contentiosissimus eam negare ausit. Jam vero quod ipsa Natura dedit, & ab Origine inseminavit, nullius contradictio *Dialectis* hisce ereptum ibit, quantumvis, ut in reliquis disciplinis, sic & in hacce nostra, cum studia, tum ingenia, hominum, sese scindant, atque in diversissima abeant. Utinam modo tam felicibus nobis esse contingeret, ut non alii de rebus nostris pronuntiarent, quam qui legitimam causæ cognitionem sumere voluere. Dabam *Lugd. in Batav.* pridie *Kalend. Decembr.* 1737.

A D

AD

# ORIGINES HEBRAEAS

## LIBER PRIMUS.

FERME decennium est, ex quo in lucem emittere cœpi *Origines Hebræas*, in quibus primigeniam vim & indolem *Linguæ Hebraicæ*, antiquissimamque *Radicum* plurimarum potestatem, ad lucem *Dialectorum*, & præsertim copiosissimæ illius, quæ in *Arabiam Felicem* felicissimis auspiciis commigravit, eruendam enucleandamque suscepi. *Introductio operis*

Id operis in quatuor partes a me descriptum ac digestum fuit, secundum quatuor *Defectus* majores, quibus Linguæ illius cognitio, quantumvis lætis aucta incrementis, adhuc laborare deprehenditur.

Primus est, quod bene multis necdum vel stabilis, vel secura saltem, significationis sedes contingere potuerit: in quibus videlicet *Lexicographi* ipsi, partim fluctuant, atque inter sese discrepant; partim fundamento minus tuto solidoque nituntur; qualis est convenientia atque affinitas quædam literarum Radicalium; qualisque vel *Chaldæi*, vel alterius alicujus Veteris interpretis, sic reddere soliti, auctoritas.

Alterum incommodum, multo gravissimum, situm est in diversissimarum notionum agmine, unum sub thema ita congruentium sæpe, ut nulla copula, nulla plane concordia appareat; sed contra discordia ac pugna potius: quæ ut ingeniis minus sobriis ansam præbuit *Linguam Hebræam* macula adspergendi inconstantiæ, & confusionis; ita modestioribus plurimum tamen facessit negotii; atque etiam peritissimorum calculos miris modis implicat & conturbat.

Tertius defectus latissime manat, & ad *Radices* quoque tritissimas, atque una tantum, eaque certa atque indubitata notione, præditas, sese extendit: nam hæc notio ferme *secundaria* est, & *translata*; quæ ex *primaria* aliqua *antiquiore*, & vere *Radicali*, succrevit ac propagata est; ad quam inopia luminis idonei necdum penetratum fuit.

Quartum locum gradumque occupant integræ locutiones, formulæque, Orientali sub Cœlo natæ, ejusque Genium unice spirantes, ad quas, nisi ejusdem Cœli geniique participes aditum nobis patefecerint, omnis nostra acies hebescat necesse est, vel & blanda forte specie veri semet frustretur ac ludat.

Omnes hosce *Defectus*, aliosque minores iisdem cohærentes, atque innexos, peculiari opusculo ante triennium enudavi, exemplisque palpandos præbui.

Ad has debiliores partes *Rei Hebraicæ* nonnihil juvandas, ut cura nostra sese a longo acuit intenditque, ita etiam pignore non uno obstricta tenetur: quo vinculo, ac ære veluti, ut memet exsolvam, *Originum* interruptam telam redordiar, atque mora omni amputata, detextam dare conabor.

# CAPUT PRIMUM.

*Linguæ Hebrææ quinque fontes Lexicographis notandi. Quid auctoritatis cuique eorum competat. Dialecti lustrantur.* Thalmudica *duplex quid opis ferre possit, & justi ejus fines. Dialecti* Chaldaicæ *usus, & defectus.* Syriacæ *Conspectus, usus angustior adbuc quam Chaldaicæ, uberioris spes seculo huic affulgens.* Arabicæ *Dialecti ratio. Ea usos esse Rabbinos & summos quosque Viros. Ejus insigniores fructus. Dialectus* Æthiopica *lustratur, & usus ejus indicatur. Dialectus* Samaritana. *Persica & Turcica. Persicæ Natales & incrementa ex Arabica Dialecto. Turcicæ Natales & opes auctæ. Orientalium Linguar. Orbis & ambitus. Studii illarum curriculum stringitur. Premenda magnorum Virorum vestigia.* Unam *tantum esse* Linguam Orientalem *quam commendamus. Quid* Dialectus *sit declaratur, & tres classes Variationum per Dialectos indicantur.*

## I.

*Fontes rerum nostrarum quinque.*

Renovandum mihi in principio est, in memoriamque Lectori revocandum, quod alibi latius disserui, ex *quinque fontibus* ferme omnem *Linguæ Hebrææ* cognitionem ad nostra tempora dimanasse. Horum *primum* recluserunt cognatæ, iisdemque cum *Hebræa* radicibus nixæ *Dialecti*, *Chaldaica*, *Syriaca*, & *Arabica*: nonnullam in partem admissa quoque *Æthiopica*, *Samaritana*, & *Thalmudico-Rabbinica*: inter quas sola *Arabica* communi *Linguarum* cladi exem-

exemta, etiamnum lætissime viget floretque. *Alterum* aperuere veteres Versiones; *Judæis* quidem *Chaldaicæ* paraphrases; *Christianis* autem LXX., reliquique *Græci*, cum *Latino* & *Hieronymo*; itemque, crescente Orientalis Literaturæ lumine, *Syrus*, *Arabs*, *Æthiopsque* interpretes. *Tertium* sibi patefecit tum *Rabbinorum*, tum *Nostrorum* præcipue acerrima industria, qua ex nexu, scopo, serie orationis, aliisque domesticis indiciis, vim vocum collegerunt. *Quartum* præbuit *alliteratio*, sive similitudo quædam ac vicinitas literarum radicalium. *Quintum* postremo suggessit suum cuique ingenium, conjectandique acumen.

II. Hos *Fontes* alios aliis esse limpidiores, ac mirum quantum auctoritate differre, in omnium oculos statim incurrit. Utinam qui *Lexica* principes concinnarunt, verborumque significationes nobis tradidere, religiose adjecissent, unde ea haustæ, & qua auctoritate niterentur; sic enim primo oculi conjectu patuisset, ex merane *conjectura* profluxissent, an ex *affinitate* aliqua Literarum; an potius ex *serie* ipsa contextus, locorumque inter se collatione essent elicitæ, haberentne præterea robur suum vel a *Veteri Versione*, vel a *Dialecto* partim propiore, purioreque; partim remotiore ac impuriore. Hoc & mirificum lumen prætulisset posteris, & facilem præbuisset dijudicationem Veri a falso, certi ab incerto, integri sanique ab eo quod adhuc interiore *Defectu* laborat. *Qui Lexicographis tenendi notandique.*

III. Videlicet non eodem gradu locoque stare hos *Fontes*, nemo est qui non facile animadvertat. Etenim plus auctoritatis residet in *Dialectis*, quam in *Versionibus* veterum: iisdem Versionibus æquiparari non potest quod ex *collatione* locorum inter se, *sensuque* ipso elicitur. *Literarum affinitas*, tanto fallacior sæpe, quanto blandior, forte nunquam a prudentioribus captata fuisset, si adminiculis fidelioribus uti licuisset. *Conjecturæ* postremo vagæ fluxæque quantum sit tribuendum, nil dicere attinet. Ergo quicquid ex *duobus postremis Fontibus* in *Lexica* & *Versiones* recentiores est receptum, id ponderosiori auctoritati unius vel plurium simul *Dialectorum* concedat necesse est. Quod ex *secundo* & *tertio Fonte* est admissum, si *minus rite* se habeat, vel semet sua inconstantia & fluctuatione prodat, utique ex *primo* defectus iste, si pote, persanandus: sin *rite* & *recte* omnia processerint, vel sic tamen ad *Dialectos* erit redeundum, ut *primariæ* potestates Radicum inde eruantur: quandoquidem nec *Versiones Veteres* id intendere vel debuerunt vel potuerunt, ut *proprias* & *primigenias* verborum *Hebraicorum* notiones examussim repræsentarent: nec etiam ulla humana sagacitas per *solam* textus sui *commeditationem*, *locorumque* inter se *collationem*, illuc penetrare valeat; quemadmodum tum alibi, tum in *Libello de Defectibus*, idoneis exemplis evictum. *Quid auctoritatis cuique eorum competat.*

IV. Apparet luce clarius non nisi *Dialectorum Clave* reserari posse *Hebræas Origines*, id est *primævas*, *antiquissimas*, *proprias*, necdum in *metaphoras*, aliosque *usus secundarios*, deflexas Radicum significationes. Ad hanc autem investigationem quid quælibet *Dialectus* conferre apta nata sit, quove in pretio sit habenda, non inutile fuerit paucis discussisse; quum & hic nescio quid confusionis, & præjudicii, optimam causam premat, ac suspectam reddat im- Dialecti *lustrantur.*

imperitioribus. Lustremus itaque quicquid est *Dialectorum*, quæ cum *Hebræa Lingua*, ut *Rami* unius *Arboris*, proxime connexæ sunt; quemque nobis fructum ferre queant, in *Originibus pandendis*, sedulo perpendamus.

*Thalmudica duplex.* V. Incipio a Lingua *Thalmudicorum*, & *Rabbinorum*, *puriore* altera, altera *impura*, quam colluvies quædam, & mirifica multarum Linguarum mixtura conflavit. *Impura* illa conscriptum est *Thalmud Hierosolymitanum*, nec non *Babylonici Thalmudis Gemara*, paulo castigatior illa quidem, sed tamen multam barbariem fæcemque trahens. *Puriore* consignatæ sunt constitutiones *Mischnicæ*, quæ ad imitationem sermonis *Biblici* sese componens, in subsidium assumsit magnam copiam Vocabulorum *Chaldaicorum*, *Arabicorum*, aliorumque; iisque *Hebræam* quandam flexionem faciemque induit. Fabricavit quoque eadem multas novas Radices, multas phrases, ansa tum per reliquias *Bibliorum*, tum aliunde, porrecta; atque ita in *Scholis*, in *Libris Rabbinorum*, obtinere cœpit, ut *Lingua Eruditorum Erudita*; quæ *Abramidarum Sanctiorem* illam *Dialectum* utcumque adumbraret.

*Quid opis utraque ferre queat.* VI. *Impuram*, & infinita peregrinitate lutulentam illam, parum utilitatis adferre posse nemo non cernit. Altera *defæcatior* magnam haud dubie præfert lucem ad generaliores usus vocum *Biblicarum* dignoscendos: ejusque ope *Linguam patriam*, ruinis *Hierosolymorum* sepultam, quodammodo resuscitavit natio *Rabbinica*, atque ad seram posteritatem, nostraque tempora, propagavit. Quum tamen *Lingua* tantum sit *factitia*, ex intermortuis cineribus ac favillis excitata, perfacile est ad dijudicandum omnibus, languidam hancce lucem nec satis tuto semper ducere, nec unquam posse introducere in interiora adyta, *Originesque* vetustissimas verborum; quippe quibus omnino destituta est *Dialectus* hæcce *Rabinica*; & de quibus vel vestigandis, vel adsciscendis, ne somniavit quidem, nedum ut nobis eas recludere valeat.

*Justi fines indicantur.* VII. Videor mihi sat plane sub conspectum dedisse, quos intra fines stet cadatve auctoritas *Rabbinica*. Sunt ex *Christianis* qui nihil omnino eis deferendum pugnant; sunt qui omnia; sic ut temerarium pronuntient, vel tantillum a *Magistris* diffidere; aut ultra id quod ipsis visum decisumque, quicquam proferre velle. Dura enim vero utrimque sententia! cujus injustitiam persequi nunc non vacat. Mediam viam tenere res ipsa, & ratio jubent; neque enim ipsis adimendum, quod & præstare potuerunt, & reapse præstiterunt, *semi-vivam* dicam an *semi-mortuam* aliquam *speciem Linguæ avitæ* nobis conservantes. Neque ex adverso id illis tribuendum, ad quod neutiquam adspirare valuerunt, omnibus adminiculis si non interius, exterius saltem defecti, quorum inopia de *Defectibus*, si eos forte senserunt, *sanandis*, nullam omnino spem concipere ac fovere potuerunt.

Dialecti Chaldaicæ *usus.* VIII. Ex *Chaldaica* tamen *Dialecto*, ad cujus considerationem prævertor, non parum luminis hauserunt illi *Rabbini*, qui ad *Vocabularia* conscribenda animum appellere cœperunt, quum jam *Academiis* & *seminariis* omnibus in *Palæstina*, in *Babylonia*, extinctis, præsentissimum periculum imminebat, ne *Linguæ Sanctæ* cognitio penitus quoque extingueretur. Hæc *Dialectus*, quæ in *Paraphrasibus Bibliorum*, aliisque venerandæ vetustatis monumentis, ipsis

ferme

ferme domeſtica erat ac familiaris, ut intimam cum *Hebræa* habebat cognationem, *Radicumque* communitatem, ita magnas ipſis opportunitates præbebat, ad faciem ſermonis patrii in bene multis accuratius noſcendam, atque exprimendam. Etenim niſi ea fuiſſet, ne dimidiam quidem partem *Linguæ Biblicæ* intelligere, nedum paulo preſſius enucleare, potuiſſent Doctores *Judæi:* quorum veſtigiis inſiſtentes deinceps principes noſtri *Lexicographi*, quicquid *ſcaturigo* hæcce fundere & ſuppeditare poterat, id omne ad illuſtrationem *Hebræarum* vocum inſigni cum fructu expromſerunt.

IX. Quum tamen nullus *Fons* plus reddiderit aquarum, quam ipſe continet, manifeſtum eſt cuivis attendenti, opem illam lucemque, quam *Chaldaicæ Dialecti* reliquiæ reliquiis *Biblicis* miniſtrant, ſeſe neutiquam extendere poſſe ad omnes *Defectus* ſarciendos, *Originesque* præſertim *primigenias* omnium *Radicum Hebraicarum* perveſtigandas. Eadem ſcilicet clades huic *Dialecto* incubuit, quæ *Hebraicæ*, maximamque illius partem eadem fatalis rerum converſio ita delevit, ut intra *paraphraſes* ferme *Bibliorum*, earumque fines perangustos, id quod ex ea genuinum cenſeri poſſit, conſtringatur. Ergo etiam iisdem fere *Defectibus* cognitio ejus hodierna laborat, quibus *Hebrææ*, hoc eſt, & verbis crebro attributæ ſunt ſignificationes vel incertæ, vel perverſæ: & ubi *ſecundariæ* notiones ſatis feliciter & fideliter ſunt ſignatæ, *primariæ* tamen plerumque deſiderantur; ac proinde hac in parte adeo *Medicinam* non præſtat, ut ipſa eam adhuc flagitet atque expectet. *Ejusdem Defectus.*

X. Cum *Chaldaica* proxime cohæret *Syriaca Dialectus*, tam arctis ei vinculis innexa, ut *Aramææ* appellatione utramque complecti ſoleamus. Hujus quoque lumen, poſt renatas Literas, *Europæo* Orbi adfulgere cœpit in *Verſionibus* æſtumatiſſimis *Veteris ac Novi Teſtamenti*, nec non in aliis quibusdam ſcriptis Eccleſiaſticis. Illata etiam in *Europam* ſunt duo *Lexica Syriaco-Arabica* MSS. vel verius *Gloſſaria;* quorum alterum auctorem habet *Joſuam* ſive *Iſa Bar Bahloul*, qui medio ſeculo decimo vixit: alterum *Iſa* ſive *Joſuam Bar Ali*, qui ſub finem ſeculi noni claruit. Poſterioris partem dimidiam ad literam *Nun*, manu magni *Scaligeri* deſcriptam ex *Boreliano* exemplo, in theſauris ſuis Orientalibus reconditam eſſe gaudet Academia noſtra. Prius a ſummo noſtro *Erpenio* poſſeſſum olim, emigravit *Cantabrigiam*, indeque *Lexicon Polyglotton* haud parva acceſſione locupletatum. Utrumque opus MS. in Bibliotheca ſecreta *Medicæa* aſſervari diſco ex Cl. *Aſſemanno tom.* 3. *Biblioth. Oriental.* pag. 257. *Syriacæ conſpectus.*

XI. Lætiſſimus fuit Rei Hebraicæ, & reliquo ſcripturarum ſtudio, exortus ille, & multa, quæ a *Rabbinis*, ad hæc ſacra nunquam admiſſis, illuſtrari haud potuerant, induſtria excellentium noſtrorum *Philologorum* in clariorem diem ſunt protracta. Eadem tamen ferme penuria & calamitas fundum *Syriacum* premit, quæ *Hebraicum;* nam quæ adhuc ad manus noſtras pervenerunt, & a Viris Doctiſſimis tractari potuerunt, ne decimam quidem partem *Veteris Linguæ* exhibent; quippe quæ & ipſa graviſſimam cladem, converſione rerum in Oriente, paſſa ſit; atque opibus, ſtirpibusque velut, acciſis, intermortua langueat. *Ejusdem uſus anguſtior adhuc.*

*Uberioris spes seculo huic adfulgens.* XII. Lætius tamen hocce nostro seculo resurgere, atque ad uberiorem spem expectationemque nostram efflorescere incipit *Syrorum Dialectus*, opera & industria Cl. *Assemanni Syro-Maronitæ*, postquam auspiciis *Clementis* XI. Pontificis Romani, nuper admodum, comportata *Romam* est magnifica sane, cum aliorum *Orientalium*, tum præcipue *Syriacorum monumentorum* copia, quorum conspectum, gustumque quendam, præbuit nobis immortali laude dignus ille *Maronita*, in *Bibliotheca Orientali Clementino-Vaticana*, Egregio opere, in *quatuor tomos* digesto, quorum primum occupant *Scriptores Syri Orthodoxi*: secundum *Syri Monophysitæ*: tertium *Syri Nestoriani*: quartum scriptores *Græci*, *Latini*, aliique, in *Syriacum sermonem* conversi. Magno equidem redemtum vellem, ut ex hisce fontibus copiosissimis novum *Lexicon Syriacum* adornaret laudatissimus *Assemannus*, quod nobis vetustam *Dialecti* hujus indolem & abundantiam daret hauriendam: nam profecto ut hactenus sese res habet, *cisternis* tantum utimur, & *Canalibus*, unde omnis illa ubertas subministrari nec potuit, nec poterit unquam, quæ ad *Origines Hebræas* irrigandas, atque ab oblivione revocandas, desideratur.

Arabicæ *Dialecti quæ ratio.* XIII. Ad *Arabicam Dialectum* accedo, & quid illa suppeditare valeat pensitandum præbebo· Non est existimandum longius eam ab *Hebræa* deflectere quam *Chaldaicam*, vel *Syriacam*. Contrarium plane haud difficulter posset comprobari. Sed in præsenti nil sumam, quam quod ab æquis rerum arbitris & concessum fuit semper, & sine studio partium, dispendiove veritatis, in dubium vocari nequit, *Arabum Linguam* eadem affinitate *Hebræam* contingere, qua *Chaldæorum* ac *Syrorum*; eandemque propterea habere auctoritatem, ad id quod vel *Mater*, si velis, vel *soror Hebræa* habet obscuri, elucidandum.

*Ea usi* Rabbini. XIV. Ad ejus utique usum ab omni memoria recursum fuit, ab iis qui sacra nostra tractarunt. Ipsi *Rabbini* quantumvis externa alias adjumenta ac præsidia respuant, ad hocce lumen, ubicumque modo tam felicibus ipsis esse licuit, faculam suam lubentissume accenderunt; ut qui *Novitatis* nunc forte suspectam habent nostram hypothesin, methodumque, ignorare mihi videantur hanc esse *Veterem*, *Regiamque Viam*, a primis restauratoribus *Linguæ Hebrææ*, *Lexicorumque* conditoribus tritam, & haud dubie frequentius terendam, si uberiore cognitione *Linguæ Arabicæ* gavisi fuissent.

*Usi summi quique Virorum.* XV. Eandem & nominis splendore, & Eruditionis pondere, & felicissimis successibus, majorem in modum posteris commendarunt principes in Literato Orbe Viri, qui quo penitius in *Arabicæ Linguæ* Vim atque indolem sese penetrare valuerunt, eo promptiorem efficacioremque Medicinam laborantibus *Hebrææ Linguæ* partibus adhibuerunt. atque innumera *Rabbinis Rabbinizantibusque* ignorata, clarissimam in lucem protraxerunt.

*Ejus insigniores, fructus.* XVI. Tam benigne autem Cultoribus suis respondisse *Dialectum Arabum*, tamque uberem tulisse fructum, nemo mirabitur, qui oculos conjecerit in incredibilem ejus opulentiam, cum illibata integritate, & puritate conjunctam, per quam sinu suo etiamnum complecti deprenditur, quicquid ferme *Radicum*, inde a vetustissimis temporibus, & *Hebræi*, & *Chaldæi Syrique*, possederunt:

derunt: & quidem, quod infinitum hoc in ſtudio adfert momentum, non tantum in *ſecundariis* uſibus, quibus illæ *Radices* auctæ viguerunt, verum etiam in *primariis*, unde, tanquam e ſtirpe, reliquæ omnes pullularunt; quæ quidem *Primariæ* notiones quam diu latitant & abſunt, abſunt autem adhuc in maxima parte *Linguæ Hebrææ*, quin & *Aramææ*, tam diu & magnis incommodis *Defectibusque* laboretur neceſſe eſt, & permultum quoque de nativa pulchritudine, dignitate, ac gravitate ſenſuum in obſcuro remanebit; quod ſtatim hac luce infuſa ſponte effulgeſcit, prout in *Opuſculo* quod *de Defectibus* inſcribitur, evidentibus documentis eſt demonſtratum.

XVII. Hæ jam *primariæ* & *antiquiſſimæ* poteſtates, ipſas illas *Origines* conſtituunt *Verborum*, quas e penetralibus *Arabiæ* revocandas eſſe potiſſimum, tam fidenter aſſeverare ſuſtineo, quam unquam quicquam hoc in genere Literarum aſſeverari poteſt. Quorſum enim quæſo convertemur, ſi præſentiſſimam hancce opem aſpernati fuerimus? An cum *Avenario*, viro ingenioſiſſimo, ad alliterationes *Græcæ Latinæque Linguæ* recurremus, & neſcio quo fulgore vitrei acuminis nos duci patiemur? An cum Doctiſſimo *Bohlio*, ejuſque æmulatore Clariſſ. *Guſſetio*, in officina cerebri noſtri *formales* nobis *ſignificationes* Verborum excudemus, & quam auctoritatem *Dialecto Sororiæ Hebræorum* derogamus, eam noſtris conjecturis arrogabimus? An cum ſubtiliſſimo *Loëſchero* & *Neumanno*, ex figuris Literarum *Hebraicarum*, earumque diverſo adſpectu, ac ſitu, *Radicales* illas *formas poteſtatesque* exſculpemus, nodo *Gordio* perplexabiliores, atque a genio omnium Linguarum nimium quantum abhorrentes? Hæc & alia a magnis ingeniis tentata, quemadmodum nihil habent, quo ſe ſuſtinent, præter mirificam quandam ſubtilitatem; ita ſimul ſubmonent ut in ſolido potius pedem figamus, atque *Origines Hebræas* non arenæ, non acumini, non imaginationi noſtræ inædificemus, ſed antiquis ſuis fundamentis & firmamentis ſuperſtruamus: quæ per *Dialectum Arabum* feliciſſime nobis ſuppeditari, ut hoc in opere ſupponitur, ita hypotheſin hancce & numero & pondere exemplorum me ſtabiliturum eſſe confido; ſi forte alicui nondum ſatis ſtabilis ac firma eſſe videatur.

*Non aliunde opem æque certam eſſe.*

XVIII. Perſpicere hinc poſſunt, qui de conatibus noſtris integrum ferre volent judicium, nihil a me *Arabicæ Dialecto*, in hoc opere moliendo, attribui, quam quod æquiſſima ratio, & exactiſſimus calculus ei deferre jubent. Hoc ut in oculis omnium defigam, contemplandas offero quatuor *Dialectos*, quæ Orientis meditullium olim tenuerunt, *Hebræam*, *Chaldaicam*, *Syriacam*, & *Arabicam*, tanquam quatuor grandiores ramos unius maternæ ſtirpis, ſeſe, ad inſtar Arboris τετραγώνα, per *Chaldæam*, *Syriam*, *Palæſtinam*, & *Arabiæ* receſſus interiores, latiſſime explicantis. *Lingua primæva* videlicet, veluti *Materna Stirps*, hos quatuor *Ramos*, quum ſeceſſio fieret familiarum, per regiones iſtas propagavit, iiſdemque ex æquo infudit, una cum diffuſa materie vocabulorum, eundem ſuccum, eandem ſignificationum indolem, *primigeniamque* ac *nativam* poteſtatem. Has *Origines* ſuas *Hebræorum Dialectus*, ad unius ſacri Codicis anguſtias redacta, exhibere nobis nequit. Itur ergo ad *Chaldaicam Dialectum*; ſuccurrit ea in quibuſdam; in longe plurimis opem ferre

*Quod illuſtratur ſimili.*

ferre haud valet, opis potius indiga, quippe quæ & ipsa jam extincta, atque ad summam adacta inopiam, *Origines* suas, una cum reliqua suppellectile, scriptisque, ac monumentis suis, deperdiderit. Recurritur similiter ad *Syrorum Dialectum:* laudo, plaudo, acquiesco; ubi sat opis ea subministrat; sed, ut supra insinuatum, & hicce *Ramus* jacet succisus atque intermortuus: paucissimæ præsertim, id quod liquido confirmare possum, comparent ejusdem *Origines*, & *Primariæ* Radicum *potestates*. Princeps ille Glossator *Isa Bar Ali* altissimum de iis agit silentium; nimis aliunde etiam parcus & adstrictus. Ut ergo quod res est, non partium sane studio, sed veritatis, libere promam, *sitit* adhuc *Syriaca Dialectus*; ipsaque copiosius rigari, atque ad *Origines* suas recuperandas fœcundari expetit.

*Et pressius urgetur.* XIX. Eo rem hanc deduxisse mihi videor, ut cuncti, & oculis cernere & manibus palpare possint, vel *spem* omnem *Hebrææ Linguæ* ulterius instaurandæ, atque a *Defectibus*, quibuscum adhuc colluctatur, vindicandæ, esse deponendam, vel decurrendum esse ad *Quartum* illum, omniumque maximum, *Veteris Trunci Ramum*, quem eandem cum superioribus possidere indolem, iisdemque *Radicibus* nixum esse, dubio vacat. Sed nec *spes* illa *abjicienda*, quæ tam evidenti principio suffulta, uberem & præbuit, & porro promittit fructum: nec arbitrii nostri censendum, velimusne *Dialectum Arabicam* consulere, nec ne, in momentosissima hacce indagatione *Originum:* nam ad eas tum *Hebrææ*, tum *Chaldææ* etiam, *Syræque* sororibus restituendas, hæreditario & nativo gaudet jure, quod ut nostra judicia ei non dederunt, ita nec eripere unquam poterunt; ob arctissimam cognationem cum superioribus *Dialectis*, puritatem nullis seculis præfloratam, aliasque rationes, quas gemina Oratione super hocce argumento latius prosecuti sumus.

Dialectus Æthiopica *lustratur.* XX. Ex *Arabia* in *Æthiopiam* trajiciendum, ut reliquias venerandas *Dialecti*, illuc quoque propagatæ ac transmissæ, paucis examinemus. Miraculi quid habet primo adspectu, *Linguæ Hebrææ* genuinus *Ramus* in mediam sese *Africam* explicans, aliumque sub solem quodammodo dimissus. Sed mirari desinet, qui perpenderit, *Joctanidas*, *Arabiæ Felicis* possessores vetustissimos, Regnique opulenti conditores, secum Linguam parentis sui *Heberi* in interiores *Peninsulæ* illius sedes intulisse, indeque per angustissimum fretum, *Babelmandel* vulgo dictitatum, eandem facile transplantare, atque per *Æthiopiam* una cum coloniis suis diffundere potuisse. Hos esse Natales *Æthiopicæ Dialecti* supra omnem dubitationis aleam collocatum censeri debet. Sed controversia non vacat, quo ævo *Colonia* hæc & *Gentis* & *Linguæ* deducta. Ill. *Scaliger* eam rejicit ad tempora *Justiniani*, cujus calculum minus rite subductum esse ostendit *Æthiopicæ Linguæ* conservator unicus, *Job. Ludolfus*, in *Comm.* ad *Hist. Æthiop.* p. 58. & seq. magnis argumentis contendens *transfretationem* esse *vetustissimam*, quæ ætatem ferme *Mosis* attingat, vel & exsuperet. Hoc ut in medio relictum velim, ita pro certo asseverare possum, hancce *Dialectum Habessinam* præferre canam quandam antiquitatem, & tum *Arabicæ*, tum etiam *Hebraicæ Originis* manifestissima indicia, atque, ut sic dixerim, lineamenta in Fronte gerere: ex quibus elucere queat, eam ex stirpe *Heberi* per

per *Joctanidas Arabes* proseminatam esse a remotissima inde memoria, quandoquidem *Linguæ Arabicæ Priscæ* expressum & eminentem characterem nobis repræsentat, qualis antiquitus viguisse fertur in Regno *Homeritarum*, sive *Sabæorum*, quos a *Joctano*, fratre *Phalegi* minore, ex *Hebero* oriundos esse alibi est deductum.

XXI. Merito proinde magnum & huic *Dialecto* pretium statuerunt, magni in Literatura Orientali Viri, *de Dieu*, *Bochartus*, *Hottingerus*, *Job. Ludolfus*, aliique; ejusque insignem quoque in *Hebraicis* quibusdam illustrandis usum, fructumque, comprobarunt. Restant adhuc plura quæ refundere possit, non *Hebræis* tantum, sed & *Arabibus*, *Æthiopia*; quippe quæ & *Radices* & *Origines* nonnullas *fugitivas*, ab ipsisque *Arabibus* deperditas, conservarit. Quum tamen ea *Lingua* jam penitus emortua sit, *Ambarica* nunc per *Æthiopiam* regnante, & non nisi in versione V. ac N. T. paucisque monumentis *Ecclesiasticis* supervivat; unde exigua tantum portio ad nostras oras manusque pervenit; cuilibet judicare promtum est, nullas *Divitias* a *Dialecto* tam *pauperi* posse expectari; donec ad majores copias ope MSS. provehatur, alterque exoriatur *Ludolfus*, qui curtam ejus supellectilem in ampliora spatia educat: quod sane neutiquam pro deplorato habendum; quum superioris seculi initia, de tam mirabili incremento cognitionis hac in *Lingua* εἰδ' ὄναρ quicquam suspicari potuerint. *Illius usus.*

XXII. Agmen *Dialectorum* cogat tandem *Samaritana*, quæ decem tribubus patria expulsis, novisque colonis a Rege *Assyriorum* vacuas in sedes summissis, initium cepit, mixtura & impuritate Originem suam satis prodens, ex diversarum gentium colluvione. *Chaldæo-Samaritanam* multi appellitant, quod *Chaldaicam* flexionem potissimum in nominibus verbisque imitari credatur. Sed, meo judicio, æquum ferme jus in eam sibi vindicant *Hebræa*, *Aramæa*, & *Arabica Grammatica*, quarum normas formasque inter se commiscuit, admista etiam peregrinarum vocum farragine. Non injucundum itaque has *Linguas* callenti, earum vestigia *Dialecto* huic impressa agnoscere; indeque etiam hinc illinc aliquid forte non plane pœnitendum arripuisse, ac tanquam scintillam e silice extudisse. Sed non est quod multum inde veri luminis nobis promittamus, tum alias ob causas, tum ob summam penuriam, qua nunc ad solam *Pentateuchi* versionem, & *Liturgiarum* antiquam satis collectionem, omnes ejus res opesque reciderunt. De Dialecto Samaritana *quid sentiendum.*

XXIII. Finem cursus hujus longioris nactus essem, nisi paululum adhuc moræ objicerent Lingua *Persica*, & *Turcica*, quæ quia nunc Dominatum tenent in *Oriente*, & Charactere utuntur *Arabico*, a multis ambitu *Orientalium Linguarum* comprehendi existimantur, quin imo cum *Arabica Dialecto* arctam colere consanguinitatem. Error hicce ansam præbuit nonnullis opinandi, quum ad *Arabum* provocatur auctoritatem, in *Lingua Hebræa* enucleanda, nescio quos *Barbaros*, quibuscum nihil unquam commune fuit *Veteribus Hebræis*, odiose ingeri. Sciant ergo, quibus talis forte incussa religio est, tres hasce *Linguas* ratione Originis suæ toto, quod dicitur, Cœlo dissidere, & tam *De Lingua* Persica & Turcica.

parum sibi invicem respondere, quam *Latinæ Germanica*, aut *Germanicæ Hungarica*.

Persicæ *natales.*

XXIV. Quod ad *Persarum Linguam* attinet, ea *Europæam* præfert Originem, indolemque, quum omnes ejus *Radices*, forma infinitiva, exeant in *ten*, vel *den*, ut كرفتن *griften*, *capere*, داشتن *Dasten*, *tenere*, بستن *Besten* quod & بندن *Benden*, *ligare*; مردن *Murden*, *mori*. Facile agnoscas in hisce nostra illa, *grypen*, *tasten*, *binden*, *moorden*: quemadmodum & in خدا *Choda*, *Deus*, برادر *Broder*, *frater*; consimilibusque bene multis, quæ ex *Scythia Europæa* repetere jubent natales *Linguæ Persicæ*; alias tanto intervallo haud abituræ a *Linguis* illis vere *Orientalibus*, quas supra percensuimus, ut ne minimam quidem cum iis retinuisset communionem.

*Eam sibi voces multas* Arabicas *adjecisse.*

XXV. Adoptavit quidem *Persica* gens, postquam sub ditionem cecidit *Saracenorum*, infinitam quandam vim *Vocabulorum Arabicorum*, iisque pro domesticis ac suis utitur, ansam præbente religione *Muhammedis*, & summa erga Linguam illam veneratione: sed omnia illa æque facile discerni sese patiuntur, quam *Latina* aut *Gallica*, *Belgico* sermoni vel Stylo Curiæ, vel more & ore seculi politioris, immixta.

Turcicæ *origo.*

XXVI. Ut autem *Persica Lingua* ab *Arabica* immane quantum differt; ita *Turcica* & ab hac, & ab illa immenso dirimitur intervallo. Omnes ejus infinitivi in *Mak* vel *Mek* terminantur. In Conjugationibus, Declinationibus, reliquaque *Grammatica*, ex alio Orbe Sermonem huncce emersisse credas. Molli suavitate *Persica*, mascula gravitate *Arabica*, horrida quadam & bellatrice asperitate *Turcica Lingua*, velut nativo quodam charactere, consignantur. Nec mirum; est enim, ut brevi omnia complectar, *Tartaricæ* Originis, ex *Turkistaniæ* regionibus *Transoxianis* prorupta, atque cum *Togrulbecho Selsjukida* in *Chorasanam*, *Persiam*, aliasque provincias primum invecta; indeque porro cum *Othmanidarum* domo regnatrice ad summum in *Oriente* culmen evecta.

*Ejusdem opes auctæ.*

XXVII. Hæc *Dialectus* vere *Tartarica*, asperitatem suam suavitate *Persica* temperare cœpit, quum sub *Selsjukidis* in *Persia* sedem fixisset; adscitaque religione *Muhammedis*, universam ferme *Linguam Arabum*, præsertim in formis *infinitivis* & *participialibus* sensim ac pedetentim, sibi *accorporavit*, tamque scite admiscuit, ut quid Origine sit *Arabicum*, quid *Persicum*, quid *Turcicum*, e vestigio dignosci queat: qualis temperaturæ imaginem quandam in *Anglorum Dialecto* cernere est.

*Orientalium Ling. orbis & ambitus genuinus.*

XXVIII. Abunde jam liquere autumem, qui fines sint harum *Linguarum*, quæ *Orientalium* nomine salutantur, ad quarum censum nec *Turcica* nec *Persica* proprie pertineant: nedum ut eundem cum *Arabica* gradum obtineant, in *Linguæ Hebrææ* vetustissima natura ac indole nobis recludenda. Majore specie, solidiore etiam fundamento, contendere possem *Græcas Latinasque Origines* verborum e *Scythia* & *Tartaria* esse retrahendas. Prudentius itaque Viri

Doctis-

Doctissimi, qui *Turcica* & *Persica* calluerunt, ab iis hoc in genere studiorum commendandis temperassent; neque enim peregrinas istas auctoritates fas est inserere rebus *Hebraicis*, a quibus tam immani dissident intervallo. Si quid ex *Arabum* vetere & illibata opulentia hauserunt *Persæ*, hauserunt *Turcæ*, ut sane admirabilem inde copiam & vim in suas Linguas derivarunt, id utique limpidius dulciusque ex ipso fonte bibi poterit; atque ita scrupulus ille levabitur, quo multi Viri Cordati, scripturarum reverentes, adhuc forte gravantur, quo minus conatibus hisce, ad *Hebræam Linguam* ope *Dialecti Arabicæ* potissimum illustrandam, vel favere, vel subscribere sustineant.

XXIX. Sat dilucide, tanquam in tabella *Genealogica*, expinxisse mihi videor, quænam sint *Linguæ* illæ *Orientis* antiquæ, & genuinæ, quæ cum *Hebræa* eundem succum Radicalem imbiberunt, atque ad *Origines* ejus *enucleandas* non tantum legitime possint, sed etiam necessario debeant adhiberi. Elucescere quoque putem *Linguarum Orientalium* culturam, quam sapientissimi quique & gravissimi Virorum semper Theologiæ studiosis commendarunt, nec tam diffusam esse, nec tam arduam molestamque, quam plerique juvenes sibi imaginantur. Qui enim *Hebrææ Linguæ* fundamenta paulo profundius solidiusque jecerit, haud magno labore magnos in *Chaldaicis Syriacisque* capiet progressus; atque emirabitur, se tribus mensibus plus profecisse, quam tribus forte annis se facturum sperarat. Idem de *Dialecto* puriori *Mischnico-Rabbinica* pronunciare ausim: quod ad alteram impuriorem & *Gemaricam* attinet, atque vastum illud mare *Thalmudis* utriusque, id ut a præstantibus ingeniis cum fructu est navigatum, atque etiamnum enavigari poterit; ita sufficere autumem, si perpauci, quos illuc singularis rapit amor ardorque, cursum arduum emetiri haud recusent, atque *Judæos* suis jugulare armis, & condiscant, & condoceant. Porro qui cum superioribus illis *Arabicæ Linguæ* mediocrem modo cognitionem conjunxerit, in *Samaritanis Æthiopicisque* non magnopere sudabit; & cum Literarum novitate, diversitateque vægrandi, colluctandum sibi esse potissimum experietur.

*Curriculum Studii* Ling. Orient. *stringitur.*

XXX. Delineavi curriculum *Linguarum Orientalium*, quod intra *Academica* spatia, cum reliquis studii *Theologici* partibus non difficulter conjungi, & ad præclaram spem expectationemque Ecclesiæ solide fundari posset, si quotquot ad *Verbi Divini Interpretum* munus ac decus adspirant, vel satis erectam adferrent indolem ingenii, industriæ, virtutis; vel legitimum tempus arduæ huic palestræ impenderent, neque cruda in cathedram studia propellerent: vel bonas horas religiosa quadam ac diligentissima parsimonia redimerent: vel denique sat imperii sibi ipsis inhibere possent, ad incudem hanc lentis quidem, sed certis, ictibus tundendam, sub fideli aliquo manuductore. Quod tamen ab omnibus *Ministerio Sacro* semet destinantibus expectari nunquam poterit, id iis saltem, quibus tum externæ, tum internæ facultates largiter suppetent, jure meritissimo commendatur, & ad Egregium publicum augendum publica *Ecclesiæ* voce injungitur; ut ita lux illa quæ cum purioris Doctrinæ aurora adfulsit, atque duobus jam seculis continua cepit incrementa, in-

*Premenda nobis esse magnorum virorum vestigia.*

 dustria

duſtria & labore excellentium ingeniorum, non retro ſublapſa feratur, ſed novis identidem gradibus creſcat, atque ad meridiem, ſplendoriſque culmen, provehatur.

*Unam tantum eſſe* Linguam Orientalem, *quam commendamus.*

XXXI. Ceterum quando tot *Dialectorum Orientalium* cum nomina, tum elementa diverſa, neſcio quid vertiginis, & mali metus multis offundunt, etiam atque etiam tenendum, omnia hæcce *membra unum* modo *Corpus*, *unam vetuſtam* conſtituere *Linguam*, quæ *ad inſtar* ramoſæ *Arboris*, *quatuor majores propagines* emiſerit, *Hebraicam*, *Chaldaicam*, *Syriacam*, *Arabicam*; quas qui divellunt, diſſociantque, eodem jure *quatuor majores Dialectos Græcorum* diſſociare poterunt, atque irata *Minerva* contendere, haud opus eſſe ad *Græcam Linguam* penitus intelligendam, ut omnes illas ſimul complectamur: ſed ſuperſederi poſſe reliquo labore, ſi *unam* tantum ex illis, eamque ambitu breviſſimam, non indiligenti opera conteramus. Quouſque ſeſe hæc juſtiſſima comparatio extendat, cuique dijudicandum relinquo: concludoque, ut ad *Græcæ Eruditionis* faſtigium non eſcenditur, niſi per quatuor illas, ut ſic dicam, ſcalas, *Atticam*, *Ionicam*, *Æolicam*, *Doricam*, alias aliis ſubnixas injunctaſque; ſic ſupremum Culmen cognitionis *Linguæ Primævæ* attingi non poſſe, niſi *quatuor adminiculis* hiſce ejuſdem *Dialectorum* ſuffulti, illuc impigre enitamur.

*Id plenius exponitur.*

XXXII. Quo autem omnis ſcrupulus, circa rem maximi ſane momenti, eximatur iis, qui ad Veritatem indagandam ſanctiſſimis vinculis obligantur, *Dialectorum*, quæ vocantur, ſive *Orientis*, ſive *Græciæ*, ſive quarum tandemcumque aliarum iiſdem radicibus nixarum, conditionem, naturam, & originem paucis declarabo, atque ita, quemadmodum *una* tantum *Græca Lingua* ab omnibus agnoſcitur, ſic *Unam* ſtricte dictam *Linguam Orientalem* ſtatuendam eſſe, evincam.

*Quid* Dialectus *ſit, declaratur.*

XXXIII. *Dialectus* nempe nihil aliud eſt, nec eſſe poteſt apud omnes qui accurate loqui amant, quam *Unius Linguæ variatio* quædam *externa & accidentalis*, quæ ad *internam* ejus *ſubſtantiam* non pertingit, ſed *fundamentum* integrum illibatumque conſervat; hoc enim labefactato, alterato, corrupto, non jam amplius *Dialectus* erit, ſed corrupta & adulterina ſoboles, qualis eſt *Italorum* aliorumque populorum, qui *Latinam Linguam* invaſionibus *Barbarorum* tanquam a fundamentis ſuis convulſam, plus minusve corruperunt atque adulterarunt.

*Tres Claſſes* Variationum *per* Dialectos *indicantur.*

XXXIV. Hæ *variationes externæ*, quæ in *veram Dialectum* cadunt, commodiſſime ad tres claſſes poſſunt referri. *Prima* verſatur circa *elementa literarum*, *ſonos*, ac *pronunciandi modum*. *Altera* ad *ſignificationes* ipſas verborum ſeſe extendit. *Tertia* complectitur *conſtructionem*, *loquendi formas*, totumque *orationis ambitum*.

*Primæ claſſis fontes aperiuntur.*

XXXV. Dixi *primo*, *Dialectum* effici per *mutationem* quandam, quæ, *medulla intacta*, circa *corticem* ludens, aliquid diſcriminis inducit in *Literas*, *vocales*, *vocumque pronuntiationem*. Diverſis e fontibus omnem hanc varietatem derivare licet. *Primus* eſt temperies aëris in quo vivitur, qui ſi craſſior ſit, aſpe-

asperiorque, asperi ac rudiores adsciscentur soni; sin subtilior delicatiorque, in delicatam quandam mollitiem vel tenuitatem sponte devenietur. *Secundum* addit, ipsorum quoque hominum temperamentum, iisdem ex principiis sese in partem vel politiorem, vel impolitiorem exerens. Accedit *tertio*, linguæ lubrica mobilitas, quam proclivissime delabens in Literarum, vicinarum præsertim, aut *unius organi*, commutationem absque ulla intentione. Succedit *quarto* intentio, cura, industria, qua hoc ipsum jam captatur, & tanquam vel dignius, vel venustius, vel commodius, adoptatur. *Quinto* mirifice influit in hæc omnia *Accentus*, quem *Regem* appellare possum universæ pronuntiationis, a cujus nutu sic omnia pendent, ut si vel tantillum in eo figendo variaverit consuetudo publica alicujus gentis, diversæ & peregrinæ mox appareant *Linguæ*, quæ iisdem natalibus, iisdem cretæ radicibus, germana consanguinitate junguntur.

XXXVI. *Secundo* existunt sæpissime in *Dialectis*, easdemque simul constituunt, *diversitates* quædam tum verborum, tum significationum iis subjectarum, quarum aliæ aliis graviores, plus minusve pariunt dissidii ac divergii. *Gravissimum* est *divortium*, quum in *propria* ac *primaria notione* alicujus Verbi non conspiratur. *Secundum* efficit, vocabulum aliquod in una *Dialecto* frequentatum, in altera plane non occurrens: sive prior aliquid novaverit, sive posterior id emori siverit. *Tertiam differitatem* fatis grandem formant *Secundariæ* & *Metaphoricæ* notiones, quæ ex *primaria* aliqua enasci solent; sæpe enim fit ut in *secundariis* istis *usibus* pugna quædam ac discordia oriatur inter *Dialectos sororias*; atque, verbi gratia, *tristitiam* & *ægritudinem* designet apud *Atticos*, quod apud *Iones* sonat *lætitiam exultantem*. Aliquando etiam in una *Dialecto* plures propullulant potestates *secundariæ*, in altera pauciores. Reperio denique quasdam *Dialectos* sic usibus *secundariis* indulsisse, ut *primariæ* penitus in oblivionem iverint; quæ in alia magno studio conservatæ fuerunt, & recenti semper memoria viguerunt. *Secunda classis.*

XXXVII. Per *constructionem* quoque *tertio* mirabilis introducitur diversitas, quum phrases aliter in hac, aliter in illa *Dialecto*, conceptæ, conformatæque, in summo consensu *Radicalis* verborum *materiæ*, incredibilem pariunt dissensum, quoad universum ambitum orationis, *formamque*, ac veluti *faciem* domesticam *Dialectorum*. *Tertia classis.*

# CAPUT SECUNDUM.

*Ad rem acceditur, Radix* קרץ *illustranda sumitur. Notiones a Rabbinis ei tributæ. Quid nostris Lexicographis placitum. Quid opis quæsitum in Dialectis. Usus Thalmudicus hujus thematis. Arabum fontes recluduntur. Genuina notio figitur & finitur. Quæ aptissima Jobi Cap. 33: 6. Aptissima quoque ad nictus & nutus. Phrasis Aramæa* אכל קרצא *enucleatur, ex ambiguo duplicem vim exercens. Conatus ad illustrationem Prov. 6: 13.* Figura eadem, *vellicare oculos in Psalmis*, & in alio loco *Proverbiorum.* Formula *vellicare labia* in Proverbiis. De verbo עצה anquiritur. Profundius quid in *vellicatione labiorum* indicatur. Figura *vellicantis æstri*, vindicatur Jeremiæ. Diritas hujus mali. Salsa & venusta allusio. קרץ absolute usurpari in *vellicatione* insectorum. Locus *Mischnicus* illustratur. Divitiæ *Arabum* sub verbo قرض promuntur. Eadem proprietas *servata sub* قرز. Usus *Æthiopicus bujus* radicis. *Conjectura de Chald.* קריצא pro *aurora. Sex Consectaria. De Versionibus Veterum Observatiuncula.*

I.

*Ad rem acceditur.* Exhibito conspectu *Fontium*, ex quibus *Origines Hebrææ* sunt hauriendæ, eorundem verum legitimumque usum rebus ipsis declarare aggredior; atque omnia illa, quæ capite præcedenti summis fastigiis delibavi, totius operis progressu detextuque, copiosius evolvam atque exponam: quando fieri non poterit, quin crebræ nos occasiones sint invitaturæ, ad ea, quæ modo præmisi, ac velut ex *Hypothesi* præstruxi, ulterius communienda, & supra omnem dubitationis aleam collocanda.

*Radix* קרץ *illustranda sumitur.* II. Multam nobis ansam ad hæc porrigere poterit thema קרץ, tenuissimis tantum vestigiis in *Lingua Biblica* inveniendum; atque in *Chaldaicæ Syriacæque Dialecti* reliquiis haud sane frequens; unde in ejus significatione constituenda laboratum hactenus, nec satis ad nativam vim & elegantiam aliquot locorum penetratum.

*Notiones a Rabbinis ei tributæ.* III. A *Rabbinis* bifariam *Radix* hæcce exponitur. *Primo* per כריתה *excisionem* &c. *secundo* per רמיזה ונדנוד בעין *nictationem, motionemque oculi.* Ad prio-

*priorem classem* profertur *Job.* 33: 6. מחמר קרצתי גם אני *E luto excisus sum & ego;* nec non *Jerem.* 46: 20. קרץ מצפון בא *Excidium aquilone venit*, vel ut aliis placet, *mactatio*, *laniena;* quibusdam *lanionem*, *mactatorem* ipsum potius assumentibus. *Secunda classis* instruitur quatuor textibus *Psalm.* 35: 19. יקרצו עין *movent oculum*, quæ structura servatur *Prov.* 10: 10. At *Prov.* 6: 13. habemus קרץ בעינו *Nictans oculis.* Denique *Prov.* 16: 30. extat קרץ שפתיו, quod *Rabbinis* est *motitans labia;* aliis *nutans labiis;* aliis, sensu duce, *mordens*, *comprimens labia:* nonnullis tamen ex prima illa notione *abscindens*, *amputans labia & sermonem suum:* quod interpretamentum adoptavit etiam Clar. *Gussetius;* cui קרץ עין similiter est *amputavit oculum*, hoc est, *nutus* ejus *malignos* callide *occultavit & subtraxit.*

IV. Rabbinos secuti præstantissimi *Lexicographi*, *Mercerus*, *Pagninus*, *Buxtorfius*, alii, duplicem ferme significatum quoque sistunt, *scindere*, *excidere;* itemque, *annuere;* nisi quod *Avenarius* more suo captans affinitatem literarum dederit *breviter & raptim movere*, nec non *vellere*, *evellere*, quia cognatum קצר est *decurtare.* Hoc arrisisse videtur Cl. *Coccejo*, qui in solo *motu* pedem figit, tum *oculorum*, tum *labiorum: & Jobi* 33: 6. tentat *e luto emotus sum;* sive, *per agitationem effictus:* ut & *Jerem.* 46: 20. *Motus a borea venit;* monens in *Lexico* ex *vers.* 21. se *conjecturam* facere, per קרץ non notari *jugulationem*, sed *agitationem*, qualis stimulante œstro vel asilo exsistit in juvencis. *Quid nostris Lexicographis placitum.*

V. Præterire nequeo conatum Cl. *Stockii* tres significationes statuentis, *Movere*, *scindere*, *annuere;* addita quarta *contrahere;* quas sic in ordinem redigit, ut principem locum teneat vis *commovendi;* secundum *scindendi*, quia quod *scinditur* e loco suo *commovetur:* tertium *nictandi*, quia qui oculis *nictat* eos *commovet*, & visum quasi *scindit* ac *interrumpit;* quartum *contrahendi*, si transferatur *ad labia*, quia quicquid *contrahitur movetur.*

VI. Hæc ut parum limpide fluunt, ita *Defectum* arguunt *Originis* adhuc delitescentis, quæ quidem quæsita fuit in *Dialectis* cognitis, sed non inventa. Apud *Chaldæos & Syros* derivatum קרצא redditur *criminatio*, *delatio*, *accusatio*, in formula solenni *Dan.* 3: 8. & 6: 24. אכלו קרצוהי διαβάλλοντες apud LXX. prout ὁ Διάβολος in N. T. *Syriaco* ܐܟܠܩܪܨܐ אכלקרצא passim appellitatur, duabus vocibus in unam conflatis. Hanc *Criminationem* alii a *scindendo* ductam volunt, alii a *nutando.* Sed precariæ sunt hæ *Etymologiæ*, aliudque subjicere potuisset verbum אכל *comedit* in hac phrasi perpetuum. *Quid opis quæsitum in Dialectis.*

VII. Est etiam in *Dialecto Thalmudica* servatum קרץ *mactare pecus*, *occidere* ut putatur, in *Cod. Joma;* quæ auctoritas a *Kimchio* citatur in *Lib. Rad.* ad *mactationem & lanienam* adstruendam *Jer.* 46: 20. At in *Cod. Mikvaot* est *comprimere* labia; in *Peah*, uvam *avellere a* botro, & in *Kelim cap.* 25. *par.* 2. de *Pistore*, *massam compressione digitorum divellere;* ad quem usum si satis attendisset *Kimchius*, ejusque lumine rite usus fuisset, multo felicius cum ipse, *Usus Thalmudici hujus thematis.*

cum

tum nostri ipsum secuti, in *themate* hocce enucleando versari potuissent; quum loca omnia *Compressionem Vellicantem* apertissime præ se ferant.

**Arabum** *fontes recluduntur.*

VIII. Hanc *Compressionem Vellicantem* plenius copiosiusque restituit nobis *Dialectus Arabum*, in qua *Radix* قرص קרץ multo tritissima, lateque fusa per omnem formam *metaphorarum*, quarum præcipuas ita perstringit *Phiruzabadius* in *Camuso.* القرص اخذك لحم انسان باصبعيك حتي تولمه ولسع البراغيث والقبض والقطع وبسط العجين والقوارص من الكلام التي تنغضك وتولمك والقارص دويبة كالبق ولبن يحذي اللسان لو حامض يحلب عليه حليب كثير حتي تذهب الحموضة —— والقرصة الخبزة كالقرص وعين الشمس *Kerets* קרץ *vocatur, quum prehensam alicujus carnem digitis comprimis ad dolorem usque: item punctio pulicum: comprehensio; scissio; expansio massæ.* קוארץ *Vellicantes sermones dicuntur qui te vexant cruciantque.* קורץ *Vellicans cum articulo speciatim quoque signat animalculum culici simile; nec non Lac quod linguam pungit, sive acidum, cui recens bene multum supermulgetur, ut acor decedat.* קְרָצָה *ut &* קֶרֶץ *tum orbem panis, tum solis, designat.*

IX. Non absimilia exhibet *Sjeubarius* inserta etiam una alterave auctoritate veteri. القرص بالاصبعين وقد قرصه يقرصه بالضم قرصا وقرص البراغيث لسعها والقارصة الكلمة الموذية قال الشاعر

قوارص تاتيني ويحتقرونها
وقد يملا القطر الاناء فيفعم ۞

وفي الحديث ان امراة سالته عن دم المحيض فقال اقرصيه بماء اي اغسليه باطراف اصابعك ويروي قرّصيه بالتشديد قال ابو عبيده اي قطعيه به والقرص والقرصة من الخبز وقرصت المراة العجين تقرصه قرصا وقرّصته تقريصا اي قطعته قرصة قرصة والتشديد للتكثير وقرص الشمس عينها والقارص اللبن الذي يحذي اللسان وفي المثل عدا القارص فحزر اي جاوز الي ان حمض يعني تفاقم الامر واشتد والقرّاص البابونج وهو نور الاقحوان اذا يبس الواحدة قراصة. *Kerets est compressio & vellicatio inter duos digitos; habetque verbum* קרץ *fut. Dammatum, cum infin. kerts**. Usurpatur & in punctione pulicum, quin* קורצת *form. part. Vellicans absolute est dictum lædens, ut in illo Poëtæ*

*Velli-*

*Vellicantia mihi veniunt dicta, quæ contemnunt illi;*
*Quod pluvia receptaculum aquarum largiter impleat.*

*In traditione etiam extat Eum (Muhammedem) rogatum a muliere de sanguine menstruo, respondisse* אקרציה במאי *hoc est extremis digitis eum ablue. Legitur &* קרציה *cum dagesh forti ad mediam, valetque, secundum Abu Obeida, eum vulsim rescindito in aqua. Porro* קרץ & קרצה *orbiculum panis signant, & fœmina vellicavit massam* קרצת אלעגין *in forma 1. conj. cum fut. & infin. ordinario: nec non in form. 2. conj. inserto Tesdyd ad intendendam notionem; quum massam digitis concerpit & in panes conformat. Transfertur a pane ad solis orbem. Participium* קורץ *etiam absolute denotat Lac linguam pungens: unde in proverbio, Excessit Lac pungens ad summum usque acorem, in Rebus miseris anxiisque. Denique Kurrats notat flores anthemidis siccos; quorum unus Kurratsa appellatur.*

X. Elucet ex omnibus hisce *Glossis*, quæ particulam tantum Linguæ prædivitis adspiciendam præbent, constantissima potestas *vellicationis*, sive *compressionis vellicantis*, quæ sese pro diversa materia diversimode applicari patitur. Hæc ut in sedem pristinam merito a nobis reponitur, sic sese omnibus veritatem sine contentione quærentibus facile insinuabit, commendabitque, per insignem lucem quam locis S. Scripturæ refundet; vertendique rationem multo venustissimam, quam revocata hæc *Origo* subministrabit. *Genuina notio figitur & finitur.*

XI. Nil pulchrius sane figura *Jobi* 33: 6. adhibita, מחמר קרצתי גם אני ubi LXX. sensum utcumque adumbrantes ἐκ πηλοῦ διήρτισαι σὺ ὡς καὶ ἐγὼ, mutata minus commode persona. Commodius *Hieron. de eodem luto ego quoque formatus sum.* Similiter *Syrus* ܐܬܓܒܠܬ, & *Arabs* جبلت *plasmatus sum*, tanquam *a plaste fictus ac formatus*. Non incommode etiam *Chaldæus* אתלשית *revulsus sum;* tanquam *a communi massa* videlicet: idemque voluere qui *excisus* vel potius *resectus sum* dederunt, metaph. a *figulo* desumta, ut monuit Doctiss. *Mercerus*, qui de luto vas ficturus particulam aliquam *excidere* solet e reliqua massa. Idem quoque intendebat Cl. *Cocceji* illud, *e luto emotus sum;* quamvis paulo obscurius & incommodius id dictum nemo non sentiat. Nativa sententiæ facies hæc est: *E luto compressione vellicante decerptus sum & ego.* Comparatur Deus *Figulo* aut *Plasmatori* massam manibus tenenti, & *compressione vellicante digitorum eam concerpenti* in frustula, ut inde vel *vas*, vel *plasma* aliquod effingat. Hoc *Arabibus* est قرص العجين *Vellicavit massam subactam* pistor, *eamque concerpsit in orbiculos*, ad panes inde formandos. Hoc ad *figlinam*, omnemque aliam *plasmationem*, quæ fit *digitis vellicantibus*, usum quoque suum diffundit. Non de nihilo est, quod a *Zjauhario* annotatum vidimus, *dagessata forma* dici قرّص العجين, ad significationis vim amplificandam, nam & קָרַצְתִּי nostrum in *pyhhal* conformatum. *Quæ aptissima Jobi cap. 33: 6.*

*Aptissima quoque ad nictus & nutus.*

XII. Hanc *compressionem vellicantem* multo pulcherrime ad *oculos* quoque *nictantes* & *nutantes* transferri, nemo non animadvertit. Ut *Prov.* 6: 13. קורץ בעיניו, *Annuit oculis* quod *Vulgat.* habet, ex LXX. ἐννεύει ὀφθαλμῷ. *Syrus* & *Chaldaeus* similiter רמז בעינוי *Nictat oculis suis.* Potuisset & *Arabs* يرمز بعينه, sed maluit يغمز بعينه, quod غمز duplici significatione polleret *innuendi* & *diffamandi*, ut ita ad *danniones* dictum hoc pertinere subinnueret. Accuratius tamen Veritatem *Hebraicam*, more suo, repraesentavit *Aquila*, κνίζων reddens, unde apparet *Vellicandi* significationem tum temporis nondum penitus oblitteratam fuisse. Idem κνίζων *Vellicans* ab *Aquila*, *Theodotione*, & *Symmacho* expressum *Prov.* 16: 30. ubi LXX. habebant ἐπιδάκνων τοῖς χείλεσι, quod servatum ab *Hieron. mordens labia sua.* Ex quibus dubium nullum relinquitur, quin קרץ *in oculis*, *labiisve* eleganter *compressionem vellicantem* designet, quae *sannis* sese aliosque oblectare gestiat; quem sensum tria saltem loca, in quibus haec figura occurrit, palam praeferunt.

*Phrasis Aramaea* אכל קרצא *enucleatur.*

XIII. Suspicor tamen adhuc profundius quid in illis contextibus abditum esse, quod ut eruam, formulam illam *Chaldaeis* & *Syris* pertritam אכל קרצא *obtrectavit*, *calumniam exercuit*, quam supra adduxi, ad *Originem* suam revocabo. Quum אכל sit *comedere*, & קרץ *pistorium* sit *verbum*, in *massulis*, *orbiculis*, *crustulisque formandis* frequentatum, ipsumque קרצה *Arabibus* consignet *crustulum* panis; omnino videtur proprie & primario אכל קרצא inferre *comesorem crustuli*, παράσιτον *parasitum*, *scurram buccellarium*, qui vel *adulationibus*, vel *sannis*, vel *delationibus* victum sibi quaerit, & *aliena quadra pascitur*. Sic pro אנשי רכיל *obtrectatores Ezech.* 22: 9. *Chaldaeus* exhibet גברי אכלי קורצא *Viri comedentes crustulum. Buccellarii.* vel si mavis, *Sycophantae*, diversa quidem illa, sed non absimili Origine; unde posses *Dan.* 3: 8. אכלו קרציהון convertere, *Sycophantas eorum egerunt.* Vel *Sycophantati sunt.* Estque *Sycophantae* vocabulum multo commodissimum ad אכלקרצא exprimendum, quippe quod duplicem quoque significationem obtineat, alteram *Adulatoris* & *parasiti*; alteram *calumniatoris* ac *maledici Delatoris*, ut ex *Plauto* nemini non obvium.

XIV. Quum interim קרץ in *Origine* sit *Vellicare*, *carpere*, *rodere*, quod & sub قرض regnat; id etiam directe ad *maledicentiam* sese transferri sinit: nam *maledictum*, *convicium*, *dictum Vellicans* قارصة קוֹרֶצֶת absolute *Arabibus*: & قرضه cum *Dad* sive *Tzade punctato*, praesertim in *Conj.* octava, *Rosit eum*, est *vituperavit*. Proinde derivatum קרצא *maledicentiam vellicantem* per se etiam signare potest, & אכל קרצא *comedit vellicantem rosionem* pervenuste dictum erit, pro *fama* aliorum *vellicanda* ac *radenda sese pascit* atque *oblectat*: quod etiam a Cl. *Guthirio* observatum reperio in *Lexico Syriaco Novi Testam.*

XV.

*Ex Ambiguo duplicem Vim exercens.*

XV. Dubius, credo, pendebit Lector meus, ex duobus hisce quid præferendum censeat. Ipse utique, si alterutrum mihi optandum foret, tanquam bilance paribus ponderibus examinata, judicium sustinerem. Sed utrumque, ni fallor, rectius conjungetur, & per *Figuram ex Ancipiti*, multum *Orientalibus*, nec minus *Græcis Latinisque*, adamatam, אכל קרצא concinne valebit simul *comedit crustulum*, simul *comedit vellicationem*, ad *maledicentiæ* turpissimum characterem decenter & graviter expingendum. De hoc genere *Ambigui*, duplici aculeo ferientis, alibi data opera conscripsi, quorsum eos remitto, quibus color hicce Orationis haud satis forte cognitus.

*Conatus nostri ad illustrationem* Prov. *6: 13.*

XVI. Hisce præstructis accedo ad *Prov.* 6: 13. ubi *Vir nequam incedens in perversitate oris*, tribus hisce characteribus notatur קורץ בעיניו מולל ברגלו מורה באצבעתיו. Verti solet, *Nutat oculis, loquitur pedibus, docet digitis suis.* Refertur a Doct. *Mercero* aliisque ad hominem perdite improbum ac scelestum, cujus *omnia membra malitiam* ac *improbitatem cordis eloquantur* veluti. Aliis sensus est, *Hunc hominem nihil rotunde eloqui, sed omnia membra componere ad falsitatem.* Cl. *Cocc.* ad *Assentatores* applicat, qui *oculis, pedibus, digitis* ipsis *adulentur*, & *adblandiantur*. Plurimi cogitant de *Sannionibus*, & *Scurris* qui *nutibus*, aliisque *gesticulationibus* qua pedum, qua digitorum, probis illudunt, eosque deridendos propinant. Postremum hocce haud dubie palmam fert, quamvis *parasiticam adulationem* simul complectar; nam graphice pingitur *Scurra buccellarius*, & quidem triplici imagine, ex interiore sinu Eloquentiæ Orientalis depromta, *Vellicat oculis ut pistor; coquit panes subcinericios pedibus; & tonsorem agit digitis.* Ne *novitatis* nomine versio hæc suspecta sit, *antiqua* Linguæ *facies renovanda.* Primo quum קרץ *Vellicavit*, speciatim teri amet in *arte pistoria*, atque *in crustuli formatione;* nec non translate in *Vellicatione famæ alienæ;* sententiose admodum *Buccellarius scurra* dicitur קורץ בעיניו *oculis exercere compressionem vellicantem;* ipsosque suos *nictus, nutus, sannas* exerere, ut *vellicando* alios, *crustulum* quoque sibi paret atque venetur. Secundo מולל ברגלו nimis dilute redditur; *loquitur pedibus suis*, quamvis LXX. dederint σημαίνει ποδί. Secutus est *Arabs* يدل برجله *indicat pede suo.* Maluit *Hieron. terit pede*, *Aquilam* imitatur qui τρίβων habet, & *Symmachum* qui προστρίβων. At *Chaldæus* & *Syrus* תכס ברגלוי *taxans, perstringens pedibus suis.* A nonnullis etiam nostrorum tentatum *secans pedibus suis*, pro *noxam inferens*, vel *male urens.* Desumta ista vis ex cognato מול *secuit, circumcidit.* Sed figuratius quid suppeditat مَلّ מלל *cineribus calidis* aut *prunis supposuit coquendum* panem: item, *se versavit de latere in latus, præ inquietudine*, veluti *cineribus calidis coctus* videlicet; sive ex *languore febrili*, sive ex alia quavis *ægritudine.* Hoc est *Origo* Verbi אמלל, quod per *Languidum, debilem* exponitur; quasi tu dicas *lento igne coctum, excoctum, succo exhaustum.* Hinc & illud *Ps.* 90: 6. *Ad auroram floret & revirescit; ad vespe-*

*vesperam* ימולל ויבש *se excoquit & arescit.* Vulgo *succiditur*; quasi esset *Pyhal* a מול. Nostrum *excoquitur*, *excoctum elanguescit*, aptius ad *mortalitatem*, quæ *sua sponte semet consumit*, signandam. Itaque non *Arabica* tantum, sed & *Hebræa* phrasis est, מלל הקרצה القرصة مل *sub cineribus coxit orbiculum panis*, qui 1 *Reg.* 19: 6. עגת רצפים *Torta* sive *placenta prunarum*, pro quo ibidem *Arabs* قرص مليلة קרץ מלילה. Absolute quoque מליל مليل, & ממלול مملول *panem subcinericium* denotant. Hinc jam מולל ברגלו convertere licet, *Coquens panes subcinericios pedibus suis*, ad *sannæ* aliquod genus expingendum, quo *Buccellarius scurra motu pedum* aliis *illudit* & *insultat*. Tertium membrum מורה באצבעתיו, tanquam a ירה, plerique qua Veteres, qua Recentiores, *Docens digitis* reddidere, Δακτυλοδεικτῶν, *Symmachus*; διδάσκει ἐννεύμασι δακτύλων LXX., & *Arabs.* רמז *innuens* cum *Chaldæo*, *Syrus.* Potest id utcumque aptari ad *gesticulationes* & *sannas posticas*, quas *Persius* tetigit *Sat.* 1. 5.

> *O Jane, a tergo quem nulla ciconia pinsit:*
> *Nec manus auriculas imitata est mobilis albas!*

Quales *digitos subsannatores* merito *argutos* & *loquaces* dixeris. Attamen dignius videtur verbum הורה *Docuit*, quam ut sic traducatur. Quidni, si Radix ירה, altera potius significatio obtineat *jaculans digitis suis?* ut *sannæ* cum *jaculis* & *telis* comparentur. Hoc video tentatum a Cl. *Guss.* in *Comm. L. H.* qui & a Radice מרה *Rebellavit* conjiciebat *Rebellans*, *contumacius nocens digitis suis:* vel & *novacula vulnerans* ex significatione derivati מורה pro *cultro tonsorio.* Nos in Opusculo *de Defect. L. H.* ostendimus verbum מרה in Origine esse *pressius strinxit*, indeque מורה *Novaculam* nomen invenisse. Nihil itaque pronius hac vertendi ratione, *tonsorio more stringens digitis suis:* ut subsannator ridiculariis suis gesticulationibus dicatur *tonstrinam* quandam *exercere*, quemadmodum & nos *tondere* pro *Ludificari* frequentamus. Confer *Origin. Hebr.* supra *Cap.* XIII. §. 7.

*Figura eadem Vellicare oculum in Psalmis.*

XVII. Huic expositioni nostræ favet, & succenturiatur *Psalm.* 35: 19. *Odia habentes me gratis* יקרצו עין: ubi pro *nictant*, *nutant oculo*, figuratius hocce exhibeo *vellicando comprimunt ocellum*, citra ellipsin; vel si elliptice malis *vellicant oculo.* Habes sic *primo* cum *oculo compresso*, *sannam vellicantem*; intra quam subsisti posset: sed ex *vers.* 16. videtur præterea assumendus *usus* ille *pistorius*, quem indicavi, quia disertim ibi חנפי לעגי מעת *Sycophantæ irrisionum placentæ*, *scurræ buccellarii* notantur; vel & a *segolato* חנף, præeunte *Coccejo*, *Sycophantiæ buccellariæ*; ad *placentulam venandam* comparatæ: de quo tamen judicia libera sunto.

*Et in alio loco Proverbio.*

XVIII. Talis etiam *Sycophanta*, ac *scurra placentarius* depingitur *Prov.* 10: 10. קרץ עין יתן עצבת, ubi magna sententiarum varietas & fluctuatio: *Nictatorem* enim huncce alii explicant de *adultera oculos emissitios quaqua versum*

*sum circumferente;* alii de *adulatore;* alii de *subsannatore clandestinis nutibus* & *nictibus grassante.* Dissidetur etiam in יתן עצבת *Dat dolorem*, & ambigitur sitne hoc *sibi ipsi*, an *aliis*, an *utrumque* simul. Ego in *Lib. de Defect.* §. 159. conjecturam protuli, in qua quidem non plane acquiesco, sed cujus tamen necdum pœnitet, ut nempe עצבת secundum *Originem*, ibidem productam, sonet *funem stringentem*, & speciatim *eum qui admovetur femori* vel *uberi camelino ad lac copiosius emulgendum;* unde hæc emergeret sententia, *vellicatim comprimens ocellum*, vel *ocello nictante vellicans scurra buccellarius apponit, ista sua scurrilitate Sycophantica, & parasitica, funem, quo copiosius emulgeat, & emungat.* Nos quoque eum qui se ita *emungendum* & *mulgendum* præbet sannionibus proverbialiter appellamus *Vaccam fune constrictam.* Sequens membrum, quod & *vers.* 8. comparebat, ואויל שפתים ילבט, hanc sistit imaginem, *At stolidus labiorum instar Cameli luscitiosi claudicans corruet;* cujus Versionis fundamentum alio in capite adstruam.

XIX. Magna obscuritas premit etiam dictum *Prov.* 16: 30. עצה עיניו לחשב תהפכות קרץ שפתיו כלה רעה. in formula קרץ שפתיו pro *innuens labiis* nemini sane displicere poterit *vellicans labiis;* vel & citra ellipsin, *vellicatim comprimens labia sua.* Hoc intenderunt LXX. ἐπιδάκνων δὲ τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ ὁρίζει πάντα τὰ κακά: ut & *Vulgatus*, qui *mordens labia* dat. Οἱ τρεῖς habebant, κνίζων, ut supra monui. Hactenus ergo sic satis tuta & firma nostra significatio. Sed anquirendum, quorsum pertineat *compressum* hocce *labellum;* & num forte aliquid interioris elegantiæ & heic subsit. *Formula Vellicare labia in Proverbiis.*

XX. Hoc certius dijudicari posset, si prius membrum עצה עיניו penitius perspectum foret. Est ἅπαξ λεγόμενον, variantibus obnoxium conjecturis, thema עצה. LXX. dederunt στηρίζων ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ διαλογίζεται διεστραμμένα: cum quibus *Aquila* & *Theodot.* stant, qui habebant στερεῶν: nec non *Arabs* من يصلب عينيه *qui indurat oculos suos;* itemque *Vulgatus* paulo liberius, *Qui attonitis oculis cogitat prava.* Diverso adspectu *Chaldæus* & *Syrus* רמז בעינוי *Annuens oculis suis*, quod Recentiores nonnulli calculo suo comprobarunt. Receptissima tamen opinio fert, *Claudens oculos* esse vertendum, notione assumta ex cognato עצם, unde *Esaj.* 29: 10. יעצם את עיניכם *Clausit oculos vestros;* & 33: 15. עוצם עיניו *claudens oculos suos*, proprie *firmans*, ut *Bochartus* observavit *Hieroz. part.* 2. p. 32. adducta *Apulejana* phrasi *firmare*, *obfirmare fores* pro *claudere*, unde & *Gallorum fermer.* Sic revolvimur ad στερεῶν sive στηρίζων, nisi quod posterior hicce usus pro *apertis* & *rigida acie fixis oculis*, exhibeat *firmiter clausos*, quam notionem ex *Æthiopica Dialectico* confirmari posse monuerunt Clariss. *De Dieu* & *Ludolf.* ubi ዐጸወ עצו *ult. Vau* est *conclusit* januam; quod *secundarium* arbitror, a *primario* στηρίζειν, vel potius στερεοῦν *firmare;* omnino enim τῷ עצה videtur tribuenda potestas *firmi*, *durique*, prout *Arabibus* عص est *dura*, *firma*, *valida fuit* radix, nec non عصي *ult. Je* & *Vau*, cujus اعتصي exponitur *induruit* os dactyli, quasi frangenti *De Verbo* עצה *anquiritur.*

*contumax fuit*, ait Cl. *Golius;* mihi contrario ordine *contumacia*, *rebellio*, *inobedientia*, quam عصي creberrime exprimit, a *duro* ſubnata videtur. Hinc & עָצָה, *Arabibus* per geminationem عصعص *Orrhopygium. Coccyx. Spondylium.* Adiſis *Hieroz. part.* 1. p. 497, 498. Hinc præterea עֵץ *Lignum*, quod *Arabibus* عصا עֵצָה *fuſtis*, *baculus*. Hinc denique *Syris & Chaldæis* עצא *contradixit*, *obſtitit*, *oppreſſit;* ex quibus omnibus Origo *firmæ duritiei* ſatis eluceſcit.

*Profundius quid in* Vellicatione labiorum *indicatur.*

XXI. Nec dum tamen ſatis liquet, quid valeat phraſis עֹצֶה עֵינָיו, vertendumne ſit *firmiter claudens oculos*, ad intentius cogitandum videlicet, & machinationes quærendas: an *firmiter figens oculos*, & *aperta immotaque acie perſtans:* nam & is ſtatus habitusque quadrat in *machinatorem perverſitatis*. In quamcumque partem inclineris, opportunum ſenties קֹרֵץ שְׂפָתָיו *Vellicans labia ſua*, pro *crebro commordens;* nam ut *rodere ungues*, ita *mordere labra* conſpiciuntur intenſiſſima cogitatione in aliquid defixi; ac præſertim *mali* aliquid *machinantes;* quale genus *maleficorum* quum hic depingatur, haud alluſum putem ad *Vellicationem maledicentiæ* ob *cruſtulum*, more paraſitico ac ſycophantico; ſed ad *Vellicationem æſtri ſtimulantis*, & *ad veſaniam adigentis*, quam verbum קרץ haud dubie admittere potuit: ut hicce *Machinator malorum* jam dicatur *labia ſua Vellicare*, quia hoc pacto ſemet quodammodo *pungit*, *ſtimulat*, & magis magisque ad perniciem aliorum *irritat*, haud ſecus ac ſi *æſtro Vellicante inſtigaretur.*

*Figura* Vellicantis œſtri *vindicatur* Jeremiæ.

XXII. Hanc *Oeſtri vellicatim ſtimulantis* imaginem admirabiliter locatam ſiſtet quoque *Jerem.* 46: 20. *Vacca pulchro ore prædita eſt Ægyptus:* קרץ מצפון בא בא, *Chaldæus* ſenſum utcumque adumbrans עממין קטולין מצפונא ייתון עלה למבזה *populi interfectores ab aquilone venient ſuper eam ad deripiendam eam.* Dilutius *Syrus*, *exercitus veniet.* LXX. habent ἀπόσπασμα, obſcuriuſcule. *Vulgata* ad mentem noſtram *ſtimulator ab Aquilone veniet ei.* Cernis veſtigium veri, poſtea oblitterati; nam præeuntibus *Rabbinis* receptum deinde, *excidium*, *laniena*, *mactatio*, vel *mactator*, ut indicatum ſupra *par.* III. & VII. Clar. *de Dieu* novo tentamine dedit *Inciſio ab Aquilone venit*, quaſi *pulchri iſtius oris inciſio* denuntiaretur, *qua forma ejus deturparetur*, quia nempe קרץ non tam *excidium* ſonet, quam *inciſionem*, adducto etiam uſu *Arabum* in *concidendo*, ac *mordendo.* Si ingenii aciem acrius intendiſſet, penetraſſet utique ad *Morſum Vellicantem Oeſtri* Divinitus immittendi, quem Cl. *Coccejus* ſagaciſſime motus, quantumvis proprietatem Verbi minus feliciter finiviſſet in *motu*, vi ſententiæ deprendit, ut ad finem *par.* IV. indicatum. Sane præcedentia & ſequentia non *jugulationem* hujus *Vaccæ Ægyptiacæ*, ſed *trepidiſſimam* ac *velut æſtro impulſam ejusdem fugam* exigunt; ut vertere nullus dubitem, *Morſus Vellicans Oeſtri a Septentrione venit*, *venit.*

*Diritas hujus mali.*

XXIII. Ne levem nimis credas peſtem pro atrocitate comminationis *Propheticæ*, adſpice hoc Poëtæ *Georg.* 3. 147.

— *Voli-*

*—— —— Volitans, quoi nomen asilo*
*Romanum est: Oestrum Graji vertere vocantes.*
*Asper, acerba sonans: quo tota exterrita silvis*
*Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther*
*Concussus —— —— —— —— ——*

Advertas quoque velim, quod ibidem subnectitur;

*Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras*
*Inachiæ Juno pestem meditata juvencæ.*

Notissima fabula τῆς οἰστροπλῆγος Ἰνάχου κόρης, in qua paratragœdiatur *Æschylus* in *Prom. Vinct.* ubi ipsa *Jo* sic inducitur *vers.* 569.

Χρίει τις αὖ με τάλαιναν οἶστρος.

*Rursum me miseram æstrus stimulat.*

Ubi pulcre χρίει *ungit* pro κεντρίζει *pungit;* quia *stimulo* compuncta membra cruore illinuntur ac perunguntur. Iterum *vers.* 582.

Οἰστρηλάτῳ δὲ δείματι δειλαίαν
Παράκοπον ὧδε τείρεις;

*Per Oestrum incusso terrore miseram*
*Amentem itane vexas?*

Porro *vers.* 598.

Θεόσσυτον δὲ νόσον ὠνόμασας
Ἃ μαραίνει με χρίουσα
Κέντροισι φοιταλέοισι.

*Divinitus immissum vero morbum nominasti;*
*Qui me tabefacit unguens* i. e. pungens,
*Stimulis furialibus.*

Ubi *Schol.* λέγει τὸν τῆς πλάνης οἶστρον; ἥτις μαραίνει καὶ καίει με κεντοῦσα βέλεσι φοιταλέοις. Denique *vers.* 675.

—— —— —— ὀξυστόμῳ
Μύωπι χρισθεῖσ' ἐμμανεῖ σκιρτήματι
Ἤσσον —— —— ——

*—— —— —— Acutissimo*
*Peruncta æstro, saltu lymphatico*
*Ruebam —— —— ——*

Ex

Ex quibus omnibus efficitur aliquid ipsa *laniena* dirius *juvencæ Ægyptiacæ* intentari, quum ei *Oestri Vellicantis stimulus*, in fugam & furorem acturus, ex septentrione imminere ostenditur.

*Salsa & venusta allusio.* XXIV. Ad hanc ipsam fabulam *Inachidos* venuste allusum videtur a *Jeremia*; *Isidem* enim *Ægyptiorum* tutelarem Deam sanctissimis cerimoniis coli solitam, eandem habitam fuisse cum *Jo* in *Vaccam nitidam* conversa, quæ ex furiatis suis erroribus, in *Ægypto* tandem quietem & Divinitatem simul invenerit, nemini incompertum. Salse itaque Vates *Gentem Ægyptiacam Pulcherrimæ Vaccæ* comparat, eique denunciat *furibundam & lymphaticam fugam*, per *Oestrum Divinitus admovendum e septentrione*, id est *formidolosa Babyloniorum arma*; prout *Assyriorum terror bellicus Esaj.* cap. 7: 18. confertur cum *aculeo apis.* Ingeminatum verbum קרץ מצפון בא בא *Morsus Vellicans Oestri a septentrione venit, venit*, pertinet ad diritatem mali; quamvis forte elegantius adhuc verti posset *venit, intrat*; ut prius *Oestri adventum*, posterius *aculeum* ejusdem consignet *infestius intraturum*.

*קרץ absolute usurpari in Vellicatione insectorum.* XXV. Hunc usum absolutum verbi קרץ *Arabum Lexicographi* enotarunt in *part.* قارص קורץ *Vellicans*, quod in *Camus* speciatim exponitur *insectum Culici* vel *Cimici simile*. Uterque etiam *Glossator Arabs* habebat قرص البراغيث لسعها *Vellicatio pulicum est eorundem punctio.* Liquet קרץ ex genio Linguæ datum & dicatum fuisse potissimum *Morsibus Vellicantibus culicum, pulicum, cimicum, tabanorum*, idque genus pestium ac tædiorum; nec dubium quin *formidolosus* ille *asilus* sub appellatione קורץ قارص *Vellicantis* κατ᾽ ἐξοχὴν intelligendus veniat, ὁ κνίζων jure meritissimo dictus.

*Locus Mischnicus illustratur.* XXVI. Lubet hisce subtexere pro specimine, quam parum tribui possit *Rabbinis* in hocce genere *Originum*; quamque in tenebris sæpe micent, & divinent. Est in *Cod. Joma Cap.* 3. *par.* 4. usus rarus & insignis verbi קרץ, quem si recte intellexissent, tantam frustrationem non peperissent, sed indolem nostri thematis rite constituere atque enucleare valuissent. Dicitur ibi, *Quum Pontifex M. lavisset, vestesque aureas sumsisset* —— הביאו לו את התמיד קרצו ומרק אחד שחיטה על ידו *adduxerunt ad eum sacrificium, juge,* ——, *& alius perfecit jugulationem post eum.* In *Gemara* rogatur, *Quid sibi vult* קרצו? & respondetur לישנא דקטלא הוא *inest significatio occidendi.* Iterum quæritur, unde constet? regeritur, ex *Jer.* 46: 20. quia ibi קרץ in *Targum Rab. Joseph* convertitur קטולין . עממין *populi occisores.* Ex hoc fonte universa hausit schola *Rabbinica*; atque hac eadem auctoritate nixus *Kimchius* in *Lib. Rad.* notionem *occidendi* in nostra quoque *Lexica* transfudit. Atqui vertendum fuerat in *Misna* ista, *Vellicavit illud. Vellicantibus digitis pressit jugulum* sacrificii; *jugulationem* vero *alius peregit*, ut disertim additur. Non debuissent notionem istam ignorare *Gemarici Doctores*, qui in *Mischna* sua habebant קרץ pro *carpere, decerpere;* nec non *Vellicatione concerpere massam* ut *Pistor;* itemque מקרצות *Orbiculi, frusta massæ farinaceæ*, quæ *Arabibus*

*bibus* قرض & اقراض & قرضة. Posset tamen istud קרצו paulo fortiore etiam sensu exponi *incidit* ei *jugulum*, ex potestate Verbi قرض *secuit*, *incidit*; nam τὸ πρίζειν *Vellicare* amplectitur & *incisionem*, indeque מקרץ مقراض *forfex* dictus; ut Pontifex M. admoto secespite jugulum primus *inciderit*, sed alius post ipsum *jugulationem* confecerit.

XXVII. Non inutile fuerit L. L. O. O. Cultoribus, si hac occasione subfernero thematis قرض varios usus, quod in *Origine* sua idem plane est cum قرص, secundum fundamenta in *Clavi Dialect.* p. 279, 280, 281. posita; quamvis *Dad punctato* affecta Radix novas adhuc, sibique privas, metaphoras induerit. *Primo* exponitur a *Sjeuhario* & *Phiruzab.* per قطع *secuit*, *incidit*; & قرض رباطه *incidit vinculum suum* per مات او اشرف علي الموت *Mortuus fuit*, *vel morti imminuit.* Apud *Sjeuharium* reperio *secundo* الفار تقرض الثوب *Mus* תקרץ *rodit vestem.* Sic in *Hist. Tamerl.* p. 432. Utrumque præfert derivatum قراضة *quod secando rodendove decidit. Ramentum* auri, *Nummulus* quoque in *Resar.* p. 178, 284. *Tertio* قرض الشعر est *panxit carmen*, quasi *secuit*, *incidit*; ipsumque *Carmen* قريض dictum, quasi *sectum*, *incisum.* Confer ad *Hariri consf.* 2. p. 82. *Quarto* valet *retribuit*, *pensavit* apud Cl. *Golium*; quæ notio propagata est a قُرْضٌ & قَرْضٌ, *Quod fœnerato datur: Æs alienum*; a *mordendo rodendove* sic appellatum. Allusum illuc in *Nawabig*

*Divitiæ Arabum sub verbo cognato* قرض *promuntur.*

في قرض الاعراض قرض الاعراض

*Quum fœnerato dantur utensilia; roduntur famæ.*

Pulchre etiam *Haririus Consf.* 26. in descriptione *Literati inopis*, ثم شربه برض وقوته قرض وفلقه خسف وجلبابه خلق وقد قلق لتوغر غريم غاشم يستحثه بحق لازم *Potus quidem ejus, guttula aquæ est; cibus, rosio æris alieni: aurora ejus, primæ noctis tenebræ: amiculum, tritus pannulus: atque interiore æstu concutitur uriturque ob Creditorem importunum, qui ipsum exagitat propter incumbens debitum.* Quam late vis hæc invaluerit docebit *Sjeubari.* والقرض ما تعطيه من المال لتقضاه والقرض لغة فيه حكاه الكسايي واستقرضت من فلان اي طلبت منه القرض فاقرضني واقترضت منه اي اخذت القرض والقرض ايضا ما سلفت من احسان ومن اساة وهو علي التشبيه قال الشاعر

كل امري سوف يجزي قرضه حسنا او
سيئا ومدينا مثل ما دانا

وقال تعالي واقرضوا الله قرضا حسنا وقرضته وقارضته اي جازيته والتقريض مثل التقريظ يقال فلان يقرّض صاحبه اذا مدحه او ذمه وهما يتقارضان الخير والشر قال الشاعر

ان الغني اخو الغني وانما
يتقارضان ولا اخا للمقتر ❀

والعرنان يتقارضان النظر اذا نظر كل واحد منهما الي صاحبه شزرا والمقارضة المضاربة وقد قارضت فلانا قراضا اي دفعت اليه مالا ليتجر فيه ويكون الربح بينكما علي ما تشترطان والوضيعة علي المال

*Kards eſt quod de opibus tuis das fœnori, Kirds etiam dictum ex Dialecto quam adfert Kiſaeus. Inde in 10.* אסתקרצת מן פלן *petii ab aliquo ut fœnori daret, &* אקרצני *fœnori dedit mihi in 4. In 8. autem* אקתרצת מנה *fœnori accepi ab eo.* קרץ *etiam eſt quicquid vel beneficii vel maleficii confers; eſtque figuratus iſte uſus; ſic Poëta.*

*Rependendum cuilibet ſuum creditum eſt, ſive bonum*
*Sive malum, idemque quod fœnori dederat.*

*Sic & in Alcorano; fœnerate Deo æs alienum bonum. Hinc in 1. & 3. etiam repenſare. Et* תקריץ, *ut* תקריט, *eſt laudatio hominis Vivi ſive merentis ſive immerentis; diciturque in 2. Conj. fœnerat ſocio ſuo, quum eum vel laudat, vel vituperat. Sexta conjugatio in duobus adhibetur fœnerantibus inter ſeſe,* id eſt, *par pari referentibus, qua in bono, qua in malo. Ut in illo Poëtæ*

*Dives diviti frater eſt, namque illi*
*Inter ſe fœnerant: at pauperi nullus frater.*

*Uſurpatur eadem conjug. in pari pugnantium, qui torvo ſe invicem viſu intuentur. Tertia conjug. continet etiam concertationem & pugnam cum inf.* مقارضة, *ſed cum inf.* قراض *eſt, tradere te alicui pecuniam ut ea mercaturam exerceas, cujus lucrum ad vos ambos redundet ea conditione quam conſtitueritis, detrimento ſorti tantum incumbente.* Habes ampliſſimam ditionem τῶ قرض *fœnerare, a rodendo mordendove,* prout נשך *momordit* apud *Hebræos* ad *fœnerationem* quoque

que traductum. *Quinta* porro potestas est *Declinavit in dextram sinistramve*, unde *Alcor. Sur.* 18. 16. واذا غربت الشمس تقرضهم ذات الشمال *Quumque occideret sol relinquebat eos a sinistra.* Audi *Sjeubarium* وقوله تعالي تقرضهم ذات الشمال قال ابو عبيده اي تخلفهم وتجاوزهم وتقطعهم وتتركهم عن شمالها ويقول الرجل لصاحبه هل مررت بمكان كذا وكذا فيقول المسوول قرضته ذات اليمين. *Alcorani illud* תקרצהם זאת אלשמאל *secundum Abu Obeida* est, *post se relinquebat, præteribat, & secabat illos: dicit enim quis socio suo, num hunc illumve locum transivisti; at is respondet, secui eum a dextra.* Sic *Latinis* notum *secare viam; carpere iter*, & alia. *Sexto* قرض absolute valet *Mortuus fuit*, vel *morti imminuit*, quod plenius supra erat قرض رباطه *incidit, resecuit vinculum suum:* atque hinc in 7. انقرض *nullo superstite periit* familia; quasi *incisa* nempe & *resecta serie posteritatis.* Sic *Hist. Sar.* p. 271. انقرض ملك بني بويه *finitum est imperium Bojidarum*, proprie *incisum, resectum fuit.* Adde *Hist. Tam.* 420. احفاده غالبهم انقرض *Ad Nepotes ejus quod attinet, maxima pars eorum nullam familiam reliquit;* proprie *incisa est.* Hic est genuinus illius conjug. usus. *Septimo* denique in *Camus* 8. *conj.* اقترض عرضه exponitur اغتابه *Obtrectavit ei, arrosit famam ejus;* ut supra quoque ex *Nawabig* قرض الاعراض adductum.

XXVIII. Mirabilem cernis copiam Sermonis *Arabici*, quo קרץ cum *Dad* auctum fuit, retenta semper *primigenia indole τῦ κνίζειν;* quæ & sub *Radicem* قرض commigravit, ut עלץ pro עלץ dicitur. Vide *Clavim Dialect.* p. 282. Rarior tamen esse debet, nam apud *Sjeubarium* desideratur; & in *Camuso* paucissimis hisce perstringitur القرض قبضك التراب باطراف اصابعك *Kerz* קרץ *dicitur, quum extremis digitis terram capis vel pulverem.* Habes *Gallicum Pincer*, quod item *vellicare* sonat. Verisimile est cum mutatione *elementi*, aliquid Varietatis invectum in usibus *secundariis*, quos vel vetustas delevit, vel saltem *Literatorum* diligentia necdum eruere valuit ex vetustis monumentis. *Eadem proprietas servata sub* قرض.

XXIX. Indicanda mihi restat *Harmonia* & convenientia *Dialecti Æthiopicæ*, quam *propaginem* esse *Arabicæ*, & quidem *pervetustam*, *cap.* 1. ostensum. Sistit ea ቀረጸ קרץ *totondit* lanam, capillos; קרוץ *tonsus;* קראצי *Tonsor;* מקרץ *forfex;* مقراض, ab *incidendo* & *resecando* omnia: sive jam *attonsio* ista ab *Æthiopibus* novata sit, invitante indole Verbi; sive etiam in Veteri *Arabum* Lingua obtinuerit, quod a vero haud abhorret; quum ne nunc quidem peccaret, qui قرض ad *circumtonsionem lanæ* vel *crinium* transferret; præser- *Usus Æthiopicus hujus Radicis.*

 tim

tim in ſtylo ſublimiore; quemadmodum & قراضة rite appellari poſſet *quod ex tonſura decidit*.

*Conjectura ad* Chald. קריצא *pro* auro-ra.

XXX. Poſtulat etiam aliquid opis, ſi forte ferri queat, *Dialectus Chaldaica*, in qua קריץ, & *fœm*. קריצא, nec non *emphat. form.* קריצתא occurrit pro *Ortu ſolis*, *Aurora*. Sic in *Targum Jobi* 41: 9. עינוי כתימרי קריצתא *Oculi ejus ut palpebræ auroræ*. Plura dabit Cl. *Buxt.* in *Lex. Thalm.* ubi invenies etiam ex *Thalmude Hieroſolym.* קרץ ונפק *Mane ſurrexit & exiit*, Extat idem hic uſus in *Pentat. Samaritano Gen.* 21: 14. וקרץ בצפרא צפרתה אברהם. *Et ſummo mane ſurrexit Abraham*. Si *ſolem*, & quidem *Orientem*, vox קריץ deſignaret, ſcrupulum omnem tolleret *Arabum* قرص in قرص الشمس *Orbis diſcusve Solis*; quam phraſin reperies in *Hiſt. Tamerl.* p. 311. Sed neutiquam ad *Solem Orientem* ea reſtricta; ut patet ex *Roſario Sadii* p. 50.

قرص خورشيد در سياهي رفت
يونس اندر دهان ماهي رفت

*Orbis ſolis in tenebras ivit;*
*Ut Jonas os ceti intravit.*

Conjicio itaque a קרץ quatenus notat *punxit*, formatum קריץ *aurora*, plane ut apud *Gallos*, *la pointe du jour*, & *le jour commença a poindre*. In hac formula *pungere* eſt *emicare*, *metaph.* deſumta a *germine emicante*, quod eleganter dicitur *poindre pungere*, quum *primulum prodit & erumpit*. Hinc & *Samaritanis Chaldæiſque* קרץ pro *emicuit*, non tantum de *ſole*; ſed etiam de *homine mane ſurgente*. Si copioſior ad nos utraque *Dialectus* perveniſſet, certius de hac *Origine* judicium ferri poſſet.

*Sex conſectaria.*

XXXI. Deſino in *Conſectariis* quibuſdam, ſponte manantibus ex iis quæ hactenus diſcuſſa ſunt. *Principe loco* liquere jam poteſt evidenti ſpecimine, *unum* tantum *Linguæ Corpus conſtituere quatuor Dialectos Majores*, *Hebraicam*, *Chaldaicam*, *Syriacam*, & *Arabicam*, ſub quibus tres Minores, *Æthiopica*, *Samaritana*, *Thalmudica* comprehenduntur, atque in ordinem rediguntur. *Secundo* elucet, omnes illas *Dialectos* ſibi invicem opem lucemque ferre, atque ſocias præſtare operas in mutua illuſtratione, ac proinde nullam earum ſine aliquo incommodo ac detrimento ignorari. *Tertio* in oculos incurrit omnium *Dialectorum copioſiſſimam* eſſe *Arabicam*; quippe quæ cladem illam paſſa haud ſit, per quam reliquæ omnes afflictæ jacent, & emortuæ; ſed felicioribus auſpiciis in patrio ac nativo ſolo, per omnium ſeculorum decurſum a præſtantibus ingeniis exculta, veteres divitias illibatas aſſervet, atque infinitis in libris expromat. *Quarto* apparet, *ditiſſimam* & *affluentiſſimam* hanc *Dialectum* feliciter plerumque, ob rationes alibi indicatas, *conſervaſſe Origines* & *primigenias poteſtates Radicum*, quæ e reliquis ferme *Dialectis* intereiderunt, & amiſſæ

amissæ sunt. *Quinto* manifestissimum est, admota *Clavi Arabicæ Dialecti*, non tantum *Hebrææ Linguæ penetralia* fideliter reserari posse, sed uberrimum quoque lumen ceteris *Dialectis* infundi, ad *usus* illos *secundarios*, qui sese in earum reliquiis offerunt, ex *primævo* suo *Fonte* rite derivandum, atque sic quæ discordare videbantur, in amicissimam concordiam revocandum. Videlicet *sexto* clarissime cernere est, *Varietatem* illam ac *discrepantiam* quæ primo adspectu inter *Dialectos Orientales* deprehenditur, versari ferme circa *secundarias notiones*, quæ, *ramorum* instar *flexibiles* ac *sequaces*, sese miris modis omnem in partem, etiam contrariam sæpe, explicant ac diffundunt, *immota stirpe* hoc est *primario significatu* in omnibus *stante*, atque *indolem suam servante*.

XXXII. Deproperabo etiam stricturas quasdam, & observationes Criticas, *circa auctoritatem Veterum Versionum*, quæ ex disputatis sub manu subnascuntur. Summum enimvero pretium iis statuo; atque ad earum facem candelabrum hodiernæ cognitionis accensum lætius resplendere, cum gratissimis gratus agnosco. Sed adfirmare tamen, re rite examinata ac perpensa, sustineo, ope Veterum *Origines*, quas vestigamus, sive *primigenias* Radicum *potestates* nunquam satis liquido tutoque posse finiri. Non est *boni interpretis*, etiamsi *proprietates* illas omnes in promtu habeat, eas in *versione sua* exprimere; ac superstitiose, quin imo odiose, inculcare. Sequendus est genius Linguæ, in quam *Hebraica* transfunduntur; & pro varietate constructionis, rerumque, infinite variandum. Hinc diversitas illa omnium Veterum interpretum, tum a se invicem, tum a semet ipsis; quippe qui unam eandemque *Radicem* sæpe decem discrepantibus notionibus converterint. Solus *Aquila* captans *Etymologias*, & *Verborum Origines*, eo ipso vapulavit; & *Contentiosi interpretis* notam meruit. Sed de his alias locupletius. *De Versionibus Veterum observatiuncula.*

# CAPUT TERTIUM

Linguarum *origines* abstrusæ fere. Latinorum *callere* pro specimine adductum & illustratum. Verbum *mactare* sub conspectu ponitur. Locus *Horatii* aliqua luce perfusus. Alia exempla vocum *Latinarum*, quarum *origines* per usus *secundarios oblitterata*. Verborum *refutare* & *confutare* origo. In Bibliis maximam partem *secundariæ notiones regnant*. Verbi שלה usus Biblici. Ejusdem notiones *Chaldaicæ & Syriacæ*. *Arabicæ Dialecti* usus insigniores. Tentatur locus difficilis *Jobi* 27: 8. Originem שלה non esse quærendam ex alliteratione ad Græcam vel Latinam vocem. Princeps & formalis notio verbi שלה producitur. *Eliquari*, *liquere*, *liquidus*, ad *tranquillitatem* traducta. *item* defæcari. שלה significat *eliquatam & defæcatam puritatem*. Præsertim *in butyro & pinguibus*. שלוה *fortunas opimas & intactas* designat. Specialius adhuc *insolentiam ex fortunis opimis*. *Usus hinc peculiaris in* securitate & negligentia. An vox של huc pertineat. שלי *diversimode* tentata. Notiones *Aramææ* ex *liquida securitate* decurrentes. Defectus primariæ potestatis in *Chaldaicis Syriacisque reliquiis*. Quomodo defectus hicce sanandus. Usus radicis in *demulcendo* aut *lactando applicatur ad* 2 *Reg*. 4: 28. *Vocula* שלו *luce augetur*. *Nomen* שילה *Schylo*. *Jeruschalaïm hinc derivatum*.

## I.

*Linguarum* Origines *abstrusæ fere.*

Profundissimæ in omnibus Linguis sunt *Origines* verborum, quorum *secundariæ*, & per metaphoras deflexæ significationes, tantopere invalescere solent tractu temporis, ut *primariæ* vel obscurentur, & in oblivionem fere eant, vel etiam penitus oblitterentur.

*Latinum* callere *pro specimine adductum, & illustratum.*

II. Ajo primo *primarias* notiones ita obscurari, & tanquam præumbrari sæpissime usibus *secundariis*, ut etiamsi *Origo* remanserit, certissimaque sui vestigia atque indicia reliquerit, a perpaucis tamen agnoscatur, atque, ut par est, ad interiorem Linguæ intelligentiam pandendam applicetur. Exemplo uno alterove res fiet clarior. *Callere* est omnium sermone tritum vocabulum, pro

*rei*

*rei alicujus* esse *intelligentem ac bene peritum*. Sic *callere artes*, *linguas* &c. &c. pro *pulchre scire*, doctis indoctisque juxta gnarum; sed prioribus forte tantum rarius illud *callere in arte*, quo *Livius* utitur: nec non *Plin.* 8. 23. *Callent in hoc cuncta animalia*: & 9. 29. *Polypus alioquin brutum animal in re quodammodo familiari callet: omnia in domum comportat &c.* Omissa præpositione *Val. M.* 8. 12, 1. *Ab his id negotium aptius explicari posse, qui quotidiano ejus usu callebant*; ut & *Justin.* 24. 24. *Nam augurandi studio Galli præter ceteros callent.* Friget ibi, quod a quibusdam substituitur, *Calent*. Quæ ratio structuræ? *Origo*: quæ est intransitiva, a *callo*, & *callosa duritie* manuum pedumve; unde *callere in re*, est *bene tritum ac subactum* in ea *esse*, *ex longa* ac diuturna *exercitatione*. Allusum sæpius; ex *ambiguo*, ad hoc *Etymon* a *Plauto*: ut *Pers.* 2, 5, 4. *Magis calleo, quam aprugnum callum callet.* Hoc *Comicum* & *Ridicularium*: sed graviter & decenter *Lyricus* 4. *Carm. od.* 9. *Qui duram callet pauperiem pati.* Nec ambigendum, quin & *Cic.* L. 4. Ep. 5. huc respexerit, *Qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet*? ubi rectissime quidem *Manut*: *quasi callo ex consuetudine facto sic obduruisse ut novum dolorem non sentiat*, prout alibi *prorsus occallui* dixit, & *consuetudo callum obduxit stomacho meo.* Sed tamen quum præcedat *exercitatus*, fieri nequit ut in τῷ *callere* non simul alluserit ad *habitum animi* in hac palæstra miseriarum *tritissimi*, ac *subactissimi*, ita ut jam *calleat*, atque adeo *percalleat*, dura atque adversa forti pectore sustinere.

III. Aliud specimen præbebit verbum *Mactare*, quod in *Origine* est *magis auctare* vel *augere*; & quidem, usu sacrificali, *mola salsa* capiti inspersa, quod proprie *immolare* vocitabant: utroque mox vocabulo *secundariam vim*, quæ est *Cadere* victimam, tam frequenter exerente, ut princeps notio ferme deleta esse videatur. Ea tamen evidenter elucet ex formula *Mactus esto virtute tua*; vel quod malebant, *macte esto*; quæ translata est a Sacrificiis, ubi dicebant, *Jane pater*, *Mars pater*, *mactus vino inferio esto*, ut *Arnob.* effert; vel *macte vino inferio esto* apud *Caton.* de R. R. cap. 134. & 141. *Macte hisce suovetauribus lactentibus immolandis esto*: & 139. *Harumce rerum ergo macte hoc porco piaculo immolando esto.* Hinc *mactare* etiam valuit *Macte dicere*, ut in illo *Caton.* 134. *Ferctum Jovi moveto, mactatoque sic &c.* Hoc est *dicito mactus esto &c.* qua ratione *Mactare victimam* nihil aliud in *Origine*, quam *dicere macto esto hac mola salsa*. Ansam hanc tenuere ad varios usus insigniores non in *malum* solummodo, sed & *in bonum*, secundum illud poetæ. *Verbum Mactare sub conspectu ponitur.*

—— *Meritos aris mactabat honores.*

Ita *Cic.* de *Rep.* *Ferunt laudibus, mactant honoribus.* Et *Accius*, *patera Nestorem mactavit aurea.* Pulcre *Lact.* *Animas immortalitatis conditione mactatas*, pro *auctas*. Nempe non tantum dicebant *Mactare diis victimas*, sed & *deos victimis*; quo adspectu *Arnob.* L. 1. *Quos odiis acrioribus conveniebat a vobis carpi, pulvinaribus, aris, templis, atque alio mactatis cultu.* Imitatur *Ciceron.* in *Vatin.* C. 6. *Quum puerorum extis deos manes mactare soleas.* Argutus hinc lusus *Plauti* in *Amphitr.* 4. 2, 15. *Sacrifico ego tibi. Qui, quia enim te macte*

*infor-*

*infortunio.* Ambiguitas in eo residet, quod *Mactare Deum hostia*, sit *ei sacrificare: eum honore augere:* jam vero contrario & malo sensu, præter expectatum, infertur *macto te infortunio*, ex formula *Enniana*, *quin illum dei deæque magno mactassent malo.* Confer. *Muret.* ad 1 *Catil.* 11. & *Abram.* ad Cap. 6. *Vatinianæ.*

*Locus* Horatii *aliqua luce perfusus.*

IV. Dixi secundo notiones *secundarias*, tantas sæpe vires, tantum sumere ditionem, ut *primariæ* in totum expellantur, & quasi solum vertere cogantur. Insignis in hanc rem est locus *Off. Cic.* 1. 29. *Etiam illud animadverto, quod qui proprio nomine* perduellis *esset, is* hostis *vocaretur; lenitate verbi tristitiam rei mitigante.* Hostis *enim apud Majores is dicebatur, quem nunc* peregrinum *dicimus. Indicant* XII. *Tab. Aut status dies cum* hoste. *Quid ad hanc mansuetudinem addi potest, quicum bella geras tam molli nomine appellari? quamquam id nomen durius jam effecit vetustas, a* peregrino *enim recessit, & in eo qui arma contra fert remansit.* Vere *Horat. A. P.* 60.

*Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,*
*Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas;*
*Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.*

Insolens loquendi genus vocat ὁ πάνυ *Bentlejus*, *silvæ foliis mutantur*, quodque nullo exemplo defendi aut excusari possit. *Livius* tamen non refugit *mutari finibus* L. 5. *cap.* 46. pro *mutare fines.* Probæ etiam sunt phrases *mutari sententia*, pro *sententiam mutare: mutari odore* pro *mutare odorem:* ipseque *odor*, ut copiam cernas Linguæ, dicitur *mutari* non tantum sed & *mutare* absolute. *Vestem mutaverunt* simplex est structura, quam sic invertas licet, *mutati sunt veste*, & *vestem*, per *Græcismum.* Ad eam rationem *silvæ foliis mutantur:* ubi *silvæ* comparationem præbent *Linguarum*, ut *folia Verborum;* ac proinde in casu recto sat belle efferuntur, secus ac *Ill. Critico* videbatur. *Pronos in annos* etiam bellissime hic dictum, præ quo languere putem *privos:* non tamen pro *vergentes in autumnum*, quod recte improbatur: non etiam *morato sensu*, qui hic parum quadrat: sed pro *annis volventibus; in annos labentes; annorum orbe circumeunte.*

*Alia exempla vocum* Latinarum, *quarum* Origines *per usus secundarios oblitterata.*

V. Hæc quod scopo meo subservirent, & in rem præsentem deducere posse viderentur, paulo enucleatius exsecutus sum. Defluxit sane ad hunc modum, vel & decussa est, e *Latinitatis sylva*, copiosissima *materies*, tum *verborum* tum *significationum.* *Taminare* nuspiam reperitur: quum *intaminati honores; attaminare;* ac præsertim *contaminare*, in *honore* manserint, ac *gratia vivaci.* Et quid notavit olim illud *taminare? polluere* inquiunt Lexicographi, aut *maculare.* Recte vero. Sed unde? summus noster *Vossius* in *Etymol.* subscribit iis qui ad *Hebræum* טמא *Tame* decurrunt. Affert & דמן *domen* quod est *stercus.* Quam vellem nunquam talia magnis ingeniis placuissent. *Taminare* venit a *Tago* veteri, quod est *tango*, unde *Tagimen*, *contagimen:* & contracte *tamen*, *taminare; contaminare;* ut *examinare* ab *examen* pro *exagimen* profectum. Ergo *taminare* proprie fuit *multum tangere*, *attrectare*, *contrectare;* habes-

habesque non absimile in *contage* & *contagione*, itidem a *tangendo* dictis, quamvis diversa adhuc ratio subsit. Posses etiam a *tago*, *tagi*, vel *taxi*, (unde *taxim*, & *taxare*;) *tactum*, *tacmen*, & mox *tamen*: ut *momen* a *motum*, vel a *movimen*: *nomen* a *notum*, vel a *novimen*. Quicquid horum sequare, habes & *verbum*, & *veriverbium* Latinissimum, quod tamen, quia sic voluit usus, penes quem loquendi & norma est, & arbitrium, ita fuit obliteratum, ut Doctissimi etiam viri illud in Oriente quæsitum iverint. Cessavit quoque penitus, & ex omnibus libris exulat, primigenia vis τῦ *Adipisci*, *Adeptus*; quæ est *necti*, *annecti*, & inde porro *assequi*. Ne *apisci* quidem pro *necti*, sed tantum pro *assequi* prostat. Radix ipsa *Apo* vel *Apio* plane interiit; quamvis particip. *Aptus*, proprie *nexus*, hanc suam *Originem* per secundariam notionem obrui, & extingui, non siverit; propter lumina illa: *cœlum stellis ardentibus aptum*. Et, *non amo fortunam rudentibus aptam*, aliaque ejusdem naturæ. Nuspiam etiam locorum extat *temnere*, *contemnere*, pro *secare*, *resecare*; quæ tamen satis certa videtur Originatio ἀπὸ τῦ τέμνειν.

VI. Sexcenta talia proferri possent. Desino in pervagatis vocabulis *Refutare*, *confutare*. Thema *Futare* apud *Fest.* exponitur *Arguere*. Sed acceptionem esse Metaphoricam monuit *Voss.* ex eoque *Dacier.* a *futum*, quod est *vas coquinarium*, cujus ope *fervens abenum* infusa aqua *reprimitur* & *sedatur*; secundum illud *Titinii*. *Verborum refutare & confutare Origo.*

*Coquus abenum, quando fervit, paula confutat trua.*

Quanto opere ipsi sæpe veteres hoc in genere cæcutierint, vel *Festi* exemplo discere est, qui *Refutare* suo loco reddens *Redarguere*, a *fando* ait ductum *a* in *u* verso, quasi *refatare* scilicet. Id *confutatum* ab Ill. *Scalig.* hoc ipso loco *Titinii* producto, & *Origine* certissima a *Futo* vase indicata. Hinc pulchra, & per sane commoda, metaphora *Cic. Tusc.* 5. 31. *Dolores confutare* adhibuit pro *reprimere*, *compescere*, *sedare*. Usus rarior induxit Magnum criticum, ut mallet *compensare*; sed locum rite expendenti apparebit *Epicurum maximos suos dolores* non tam *compensare*, quam quidem *confutare*, id est *vim æstuantem* eorum *minuere* & *sedare* voluisse *inventorum suorum memoria ac recordatione*: quorsum etiam nos vocat verbum ἀντιπαρατάτλεσθαι, quo utebatur *Epicurus*; quod est *vim aciemque reprimere acie opposita*. Hoc *Cicero* per *confutare* jam reddens, elegantissime simul *æstum dolorum sævientium* sub conspectu posuit, quos *quasi aqua adfusa* voluerit *reprimere*. Eodem modo alibi dixit *vi vim oblatam frangere ac refutare*: & *Gallos refutandos potius bello, quam lacessendos putavere nostri imperatores*. Hinc vulgatissima illa notio *Refutandi adversarium*; &c. &c. profluxit, quasi dicas *comprimere ejus impetum*; *redarguendo & refellendo*. Latius deinde manante usu *Refutare* pro *repellere*, & *rejicere* invaluit; ut 2 *Tusc.* 23. *inprimisque refutetur ac rejiciatur Philoctetæus ille clamor*. Et *Epist.* 1. 9. *Præsertim cum sine suspicione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare*: in his locis tantundem valet ac *repudiare*, *respuere*, *abnuere*; & quidem *majore* quodam *conatu*: quod sequiori ævo assignatur a viris doctis, cal-

culo minus dextre posito. En & *Ciceronis* æmulum *Lib.* 10. *Cap.* 6. ubi de *Extemporali* facultate: *ut primum est domo adferre paratam dicendi copiam, & certam; ita* refutare temporis munera *longe stultissimum est.* Antiquior fundus esset *Lucr.* L. 3.

*Si quis corpus sentire refutat.*

Sed ibi *renutat* non immerito forte prælatum.

*In Bibliis maximam partem* secundariæ notiones regnant.

VII. Si jam tanta circa *Origines* obscuritas *Linguam* premit *Latinam*, cujus in copia uberrima versamur: si *Græcam*; quæ copiosior adhuc ad nostras manus pervenit: quantas incumbere necesse est tenebras, circa hanc partem antiquissimam & primævam, in *Linguæ Hebraicæ* tenues illas reliquias; quæ unius tantum Codicis sacri cancellis clauduntur? Nonne secundum omnium Linguarum naturam conditionemque evenisse necesse est, ut *Secundariis significationibus* longe lateque regnantibus, & satis claro in die se offerentibus, *primariæ* tamen, partim nusquam in tam parvæ molis libro consignatæ extent; partim non satis lucida atque expressa sui vestigia reliquerint?

*Verbi* שלה *usus Biblici.*

VIII. Hisce præmunitis accedo ad illustrationem Thematis שלה / quod triginta circiter locis occurrit, & quidem significatu diversissimo, altero *salvum, felicem, fortunatum, tranquillum esse*, altero *Oblivisci, errare.* Priorem illum LXX. per σωζέσθαι, Εἰρηνεύειν, ἡσύχαζειν, εὐσαθεῖν, εὐφραίνειν, εὐθηνεῖν, expresserunt: *Symmachus & Aquila* per εὐπαθεῖν. Posteriorem πλανᾷν & διαλυτειν reddiderunt. Hæc omnia *secundaria* esse, & *primigeniam* potestatem non satis enucleate definire, quilibet vel leviter literis tinctus facile perspicit. Et qui quæso ea *figi* ac *finiri* potuisset, quæ nusquam omnino in sacris literis compareat?

*Ejusdem notiones* Chaldaicæ *&* Syriacæ.

IX. In *Dialectis* quoque *Chaldaica & Syriaca*, quamvis sat tritum sit verbum, non alias tamen quam *Metaphoricas* offert significationes; quinque classibus distinctas; quarum prima adfert *tranquillitatem & quietem.* Altera *cessationem & omissionem.* Tertia, *oblivionem.* Quarta *aspernationem.* Quinta *errorem* ex *negligentia & securitate* oriundum.

*Promuntur & A*rabicæ Dialecti *usus insigniores.*

X. Ad hoc postremum suspicio incessere posset, *Originem*, quam circumspicimus, in *securo* sitam fuisse, unde tum in *malum, error, oblivio, cessatio*: tum in *bonum, quies & tranquillitas* sponte emanarint. Promamus interim, antequam hac de re decidatur, quid ferat *Arabum* Dialectus. Horum سلا *ult. Vaw & Je* שלו & שלי ne tantillum quidem ab *Hebræo* usu degeneravit; sed nativam vel *Matris* vel *Gemellæ sororis* faciem repraesentat, ex hisce *Gjaubarii* lineis conspiciendam. سلوت عنه سلوا وسليت عنه سليا مثله والسلوي طاير قال الاخفش لم يسمع له بواحد والسلوي العسل قال الهذلي

الذ من السلوي اذا ما نشورها

ويقال

ويقال هو في سلوة من العيش اي في رغد عن ابي زيد والسلا
مقصور الجلدة الرقيقة التي يكون فيها الولد من المواشي ويقال
سلّيت الناقة اذا نزعت سلاها فهي سلياء وفي المثل انقطع السلا في
البطن اذا ذهبت الحيلة كما يقال بلغ السكين العظم وسلّاني فلان من
همي تسلية واسلاني اي كشفه عني وانسلى عني الهم وتسلي بمعني
اي انكشف والسلوانة خرزة كانوا يزعمون انها ان صب عليها ماء
المطر ثم شربه العاشق سلا واسم ذلك الماء السلوان قال روبة

لو شربت السلوان ما سليت ✡
ما بي غني عنك وان غنيت ✡

قال الاصمعي يقول الرجل لصاحبه سقيتني منك سلوة وسلوانا اي
طيبت نفسي عنك وقال بعضهم السلوان دواء تسقاه الحزين فيسلو
والاطباء يسمونه مفرح *Dicitur* שלותי *ab eo, cum inf.* שלו, & שליתי *cum inf.* שלי *eodem significatu.* (Non adjecit significationem *Arabs*, *Arabibus* scribens, utpote nemini non notissimam, *securus*, *quietus*, *tranquillus*, *omni sollicitudine vacuus fui*) *derivatum* שלוי *est volucris. Achphasjus auctor est non usurpari posse nisi collective. Notat etiam mel. Sic Hudeilita.*

*Selva dulcius, quum illud ex alveari eliquamus.*

*Porro auctore Abuzeydo dicitur, esse in* שלוה *quoad vitam, id est in affluentia omnium rerum; & fortunis lautissimis. Quiescente autem tertia, selan, pro selawon & selajon notat membranam tenuem foetus pecudum involventem; inde in 2. Conj. extitit, camelum* שליתי, *pro secundinam ejus avulsi; & camelus* שליא, *cui id factum. Proverbiale hinc dictum, abrupta est secundina in ventre, quum res sunt desperatae: in quam mentem dicitur etiam, culter ad ossa penetravit. Eadem Conj. 2. format* שלאני פלן מן המי, *cum inf.* תשליה, *nec non in 4.* אשלאני, *pro curam mihi detersit, sive securum me reddidit: quibus respondet passiva* אנשלי *detersa est a me cura, &* תשלי *eodem sensu. Derivatum* שלונה *Sulwana est conchula, cui infunditur aqua pluvia; qua ab amatore epota, ajunt curas ei omnes decedere. Etiam Sulwana usurpatur in ipsa illa aqua; sic enim Rouba.*

*Etiamsi Sulwanam bibam, non* אשלו *curis liberor.*
*Non contentus sum fruitione tui, etsi te usque perfruar.*

*Asmaeus auctor est dici* שקיתני מנך שלוה & שלון *potionasti me remedio amoris;*

*ris; pro animam tranquillasti, missis ob te curis. Nonnulli tradunt* שלון *sulwan esse remedium quo potionatur mœrens, ut tranquilletur. Hoc medicorum filii vocant Mupharrisjon, Exhilaratorium.* Νηπενθὲς.

X. Gemina germana, sed contractius paulo, dabit *Camus*. سلاه وعنه
سلوا وسلوانا وسلوانية واسلاه عنه وتسلي والاسم السلوة ويضم والسلوانة
بالضم العسل كالسلوي وخرزة للتاخيذ ويفتح كالسلوان وماء
يشرب ليسلي وهو ان يوخذ تراب قبر ميت فيجعل في ماء فيسقي
العاشق فيموت حبه او دواء يسقاه الحزين فيفرجه والسلوي طاير
واحدته سلواة وكل ما سلاك والسلي جلدة فيها الولد من الناس
والمواشي وسليت الشاة انقطع سلاها فهي سلياء وسلاها تسلية نزع
سلاها واسلت طرحته ووقعوا في سلا جمل امر صعب لان الجمل لا
سلي له وانقطع السلي في البطن مثل كبلغ السكين العظم

*Radix* שלו *cum accus. nec non præp. ab construitur.* (Et hic omittit significationem, *tranquillus, securus, omni curâ vacuus fuit*, tanquam compertissimam omnibus) *ejus infin. formæ sunt* שלו, & שלון & שלוניה; *in 4. existit* אשלאה *tranquillavit eum ab aliqua re; cui respondet passive* תשלי. *tranquillatus est. Substantivum* שלוה *tranquillitas, selwa, & sulwa per damma scribitur. Sulwana vocatur mel; ut & selwa: itemque conchula fascino philtrove discutiendo. Ea & sulwan: quod & nomen aquae, quæ bibitur ad tranquillandum. Nempe capitur de sepulcro mortui terra, qua aquæ indita potionatur amans; moriturque tunc amor ejus. Est etiam pharmacum quo potionatur mœrens, ad detergendam ægritudinem,* שלוי *selwa porro est volucris collective; unitatis forma selwat. Itemque omne illud quod tranquillum, curisve vacuum te reddit.* שלי *appellatur membrana qua involutus est fœtus, qua hominum, qua pecudum; unde in prima dicitur ovis* שליח *rupturam passa est secundina: &* שליא *talis ovis. in 2. Conj. cum inf.* תשליה *notat secundinam ejus extraxit: in 4.* אשלת *ipsa ejecit. Adagium, inciderunt in secundinam maris cameli, difficile & arduum quid indicat: quod masculus careat secundina. Et rapta est secundina in ventre, aliud proverbium, ut culter ad ossa penetravit.*

*Tentatur locus difficilis* Jobi 27: 8.

XI. Cave hanc *secundinam membranam*, ejusque inter *Arabes* usum, qua *proprium*, qua *improprium*, extra oleas adductam putes. Ab isto quippe שְׁלִי, sive שִׁלְיָה *Mascul.* extat *Deut.* 28: 57. fæminina forma שִׁלְיָה; pro *fœtu secundis adhærenti adhuc, & recentissime edito.* שליתה היוצאת מבין רגליה. Ad hanc potestatem reductum fuit a *Rabbinis* quibusdam 2. *Reg.* 4: 28. לא תשלה אתי, quod exponunt לא תוליד *Ne parere facias me.* Id merito רחוק *longe petitum* pronunciatur a *Kimchio*. Vera loci facies infra pandetur. Felicius.

licius ad שליח nostrum revocare potuissent insignem figuram *Job.* 27: 8. כי ישל אלוה נפשו. Vulgo datur, *extrahet animam ejus;* tanquam a נשל, repugnante *Analogia.* A שלה nostro *Cocc.* minus limpide, *frustrabitur animam ejus.* Me suspicio tenet *Jobum* audaci metaphora voluisse, *quum ruptis secundis ejiciet animam* ejus Deus, velut *abortivo partu.* Agitur de *exitio immaturo*, in Hypocritam *divinitus immissu.* Præcedens יבצע non est *Lucrabitur;* sed ad Deum sese refert, qui dicitur improbi illius vitam *Abrumpere* ante diem, quo adspectu idem בצע deprendes *Job.* 6: 9. & *Esaj.* 38: 12. *Secundas* transferri ad *exuvias corporis* ab anima *relicti*, ne mireris in homine *Arabe*, quum simile quid *Senecæ* adblanditum fuerit *Epist.* 92. *Divinus ille animus egressurus hominem, non curat quo receptaculum suum conferatur: ignisne exurat illud, an feræ distrahant, an terra contegat, non magis ad se judicat pertinere, quam Secundas ad editum infantem.* Quidni sic *Ruptas secundas*, cum *abrupta* immaturo fato *vita*, conjunxerit *Jobus*, proverbiali etiam formula invitante, *Rupta est in ventre Secundina*, quam non possum quin ex *Gjeubario* enucleatius adhuc proponam, وان شقت عن وجه الفصيل ساعة ينتج والا قتلته امه وكذلك اذا انقطع السلا في البطن فاذا خرج السلا سلمت الناقة وسلم الولد وان انقطع في بطنها هلكت وهلك الولد يقال ناقة سلباء اذا انقطع سلاها *si diffinditur a facie fœtus camelini membrana hæcce, quum partu editur*, bene res habet. *Sin minus necat eum mater ejus. Similiter quum rumpitur secundina in ventre. At quum secundæ simul exeunt, & Camelus & pullus ejus servantur: ut contra ruptis secundis, & mater & fœtus pereunt. Talis camelus, cui rumpitur secundina absolute vocatur* שליא. Hac occasione ergo natum illud proverbium, *Ruptæ sunt secundinæ*, quod de *rebus desperatissimis* usurpari amat. Extat apud *Ibn Doreid:*

ولا اقول ان عرتني نكبة قول القنوط انقطع
في البطن السلا ۞

*Neque dico, si me oppresserit infortunium, Dictum*
*illud desperati: Ruptæ in ventre Secundinæ.*

Ubi *Scholiastes* هذا عبارة عن الياس التام *Est hæc figura desperationis summæ:*

XII. Hisce jam *Secundinis* quomodo nomen sit inditum a שלה anquiritur. Sunt qui a *tranquillo* derivent, quod embryo membrana ista involutus sit *in securo. Avenar:* edidit nobis *fœtum felicem;* quod ego infelix dixerim mostellum. Idem vir ingeniosissimus, more suo, alliterationes *Græcas* & *Latinas* captans, שלו contulit cum *salvus fuit:* & שלה cum σχολέω, σχολάζω, indeque exsculpsit *Primariam notionem*, ab aliis viris Doctissimis adoptatam, & pro- *Originem* שלה *non esse quærendam ex alliteratione ad Græcam vel Latinam vocem.*

propagatam, *Vacavit, in ocio tranquille aut ſecure vixit.* Quorſum hoc pacto non devenietur, ſi ex affinitate quadam Fortuita litterarum, ex *Latio*, & *Græcia*, *Origines Hebræas* venari licebit? σχολάζειν, & σχολὴ, a σχῶ, aut ἔσχον, producta, nihil commune habere poſſunt cum שלה. A luſibus, ubi cauſa agitur veritatis, temperandum. Non decent viros crepundiæ, & tamen talibus bracteolis maxima ingenia præſtricta ſæpe videmus. τὸ *Vacare*, tanquam princeps poteſtas, ex σχολάζειν exſculptum, ut ſcintillula e ſilice excuſſa, ſponte evaneſcet, ſi nullus ei fomes ſubjiciatur imaginationis, in officina ſua fabricantis, quod non niſi ex Antiquis Linguis & ideis *Orientalium*, diſerta ac ſolida cum auctoritate, aſſumere par erat & verum.

XIII. Ut hanc mihi legem in *Originibus Hebræis* perveſtigandis præſtitui, ita eam religioſiſſime obſervandam duco, ab omnibus illis, qui hac in palæſtra elaborare volent. Quis ferret, in *Græcis*, in *Latinis Originibus* pandendis, ſignificationes in cerebro tantum cuſas, ſine ullo antiquitatis veſtigio, teſtimoniove? ſi *Futum*, vas illud coquinarium, unde *futare*, *refutare* derivavit *Joſ. Scaliger*, non extaret apud *Varronem*; nec *Titinii* ullum compareret fragmentum, ubi *confutare abenum* in ſimplici & primævo uſu poſitum cernere eſt; ecquis Principi Literatorum id accredere nunc vellet, etiamſi forte multam ſpeciem *Originationi* iſti aliunde addere potuiſſet? Ex uno hocce reliqua ejuſdem naturæ intellecta velim. Quod ergo ſumma ingenia ſibi nunquam in profanis literis arrogarunt, quodque ab omnium *Linguarum* legitima tractatione eſt alieniſſimum; quo tandem jure, ad *Linguæ Hebrææ* vetuſtiſſimas ſignificationes eruendas, aſſumetur? *Formaleſque* conflabuntur & *Primigeniæ* poteſtates, quarum omnis auctoritas in ſubtili acumine eaſdem *efformantis*, & dextre ſatis accommodantis, eſt fundata?

XIV. Sed longius ferme eveherer, quam par eſt. Redeat illuc, unde deflexit, diſputatio. Ex iis quæ adhuc diſcuſſa ſunt nullum relinquetur dubium iis, qui aliquid hoc in genere vident, & judicare valent, quin de Radicis שלה Principe illa, & vetuſtiſſima *Forma*, quæ ſecundario uſu dedit *Tranquillitatem*, *felicitatem*, *lautitiam*, *opulentiam*; item *Securitatem*; indeque porro *negligentiam*, *oblivionem*, *errorem*; quin inquam, de *Fonte* unde omnia hæc dimanare potuerint, hactenus haud ſatis *liqueat*; neque unquam *liquido* conſtare poſſit, niſi major lux nobis adfulgeat, id eſt *amplior* adhuc *pateſcat conſpectus illius thematis*, ac præſertim *uſus* aliquis *proprius* ab oblivione longa revocetur, unde acceptiones illas *improprias* & *Metaphoricas* ductas eſſe, *liquidiſſime* appareat.

*Princeps & formalis notio verbi* שלה *producitur.*

XV. Talem *fontem*, *formamque Primitivam* ſubminiſtrant nobis *Arabes* quum dicunt سلا السمن שלו השמן *Liquavit butyrum*; & quidem *depurandi* ergo. Eadem vis 8. *conj.* استلي אשתלי utrumque ex *Maruphide* adductum a Cl. *Golio*; ſimul admonente ultimam tunc potius eſſe *Hamzatam*, id eſt, per *Aleph* radicale & mobile, שלא. Ita ſane in *Camuſo* سلا السمن طبخه وعالجه كاستلاه والاسم سلاء جمعه اسلية שלא אלשמן *notat conquendo ali-*

*qua-*

*quavit & concinnavit butyrum: ut &* אשתלא *in 8. Substantive* שלא *est butyrum excoctum & depuratum; cujus plur. fr.* אשליה. Similiter *Gjeubarius* سلأت السمن واستلأته وذلك اذا طبخ وعولج قال الفرزدق

كانوا كسالئة حمقاء اذ حقنت
سلاءها في اديم غير مربوب

*prima & octava conj. thematis* שלא *teruntur in butyro excoquendo, & eliquando. Hinc Pherezdacus*

*Similes sunt Liquatrici stultæ quum mittit*
*Eliquatum butyrum in utrem haud rite præparatum.*

Habes ibi *formam part. præsentis* absolute pro *Liquans butyrum* mulier, ad fæces sordesque demendas; qualiter *eliquatum* & *depuratum* iterum absolute vocatur שלא. In *Samachsjarii Lexico* laudatur & hocce veteris poëtæ:

انتم سوالي لا تحسنوا السلا تصربوا

*Vos estis Liquatores, qui butyrum non rite*
*defæcatum facitis acescere.*

In *Comment. Tebrizii* ad *Hamasa* reperio de *Koraisjitis* veteribus, eos quum sacra *Meccana* obirent, cum alia rigidiora observasse, tum ان لا يسلاون السمن اي يصفونه من الزبد *ut non eliquarent butyrum, hoc est repurgarent a spuma & sordibus.*

XVI. Patitur porro natura Linguæ, ut pro سلأ transitive *Eliquavit Butyrum*, med. *Kesrata*, substituas سَلِيَ, intransitive *Eliquatum fuit*; quod *ultima Aleph* in *Vaw* vel *Jod* commutata, ex *Eliquato & defæcato butyro* mox dedit *tranquillitatem*, *liquidam securitatem*, & alia, quæ supra vidimus, quæque inferius nova adhuc luce ac gratia perfundentur. Præmittam autem necesse est consimilem plane *Metaphoram τῶ Liquere & Liquidus* apud veteres *Latinos*. Luculentissimus hanc in rem est locus *Plauti Most.* 2. 1. 65.

Eliquari, Liquere, Liquidus *ad* Tranquillitatem *traducta.*

*Tranquille cuncta, & ut proveniant sine malo,*
*id videndum est mihi.*
*Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,*
*Profecto ut* Liqueant *omnia &* Tranquilla *sint:*
*Neque quicquam nobis pariant ex se incommodi.*

Sic

Sic in *Epid.* 5. 1. 36. *Animo liquido & tranquillo es.* Et *Pseud.* 1. 2. 3. *Tu ne curassis, Liquido es animo; ego pro me & pro te curabo.* Cernis *Liquidum opponi turbato, turbido, & curarum pleno.* Notabis & hanc translationem, *Mil. Glor.* 3. 1. 71.

*—— Laniorem dices, quam mutum est mare.*
*Liquidiusculusque ero, quam ventus est Favotus.*

Huic consonat *Most.* 3. 2. 94.

*Tam liquidus est, quam liquida esse tempestas solet.*

Hoc est, *tranquillus, sedatus, quietus, ne tantillum* quidem *turbatus.* Eodem adspectu iterum positum *Pseud.* 2. 4. 70.

*Quicquid incerti mihi in animo prius aut ambiguum fuit;*
*Nunc liquet, nunc defæcatum est: cor mihi nunc pervium est.*

Sensus est, *non amplius ipsum fluctuare, aut anxiis curis huc illuc jactari;* sed *liquido & tranquillo esse corde, instar aquæ non turbatæ,* sed *claræ, pellucidæ, perviæ.* Hoc sensu videlicet *cor pervium* figuravit facetia Comica. Si quis, *nunc liquet*, caperet usu illo vulgari tantum, omnem sermonis *Plautini* virtutem non assequeretur.

*Item defæcari.*

XVII. Eadem figura auctum quoque verbum *defæcare*, patet iterum ex *Aulul.* 1. 2. 1.

*Nunc defæcato demum animo egredior domo.*

Potuisset & *Liquido animo* ibidem dici, vel junctim *liquido & defæcato*, ad summum *tranquillitatis* gradum indicandum. Pulcre etiam traductum *purgata & effæcata animi voluptas*, apud *Apul.* quæ *Lucretio* est *liquida puraque voluptas.*

*שלה signat eliquatam & defæcatam puritatem.*

XVIII. Insignis ex hisce existit Metaphora in verbo שלה, *Liquidam & defæcatam tranquillitatem* exprimente, & quidem *qualis* est *eliquati butyri*, alteriusve *eliquaminis pinguioris;* unde quicquid est *Spumæ, sordiumve*, quod *acorem, rancoremve*, parere posset, sedulo est expurgatum. Simplicissimo illo usu ponitur *Prov.* 17: 1. טוב פת חרבה ושלוה בה *Melius frustulum siccum, cum tranquillitate liquida, quam domus plena Victimarum cum contentione.* ריב. Id vocabuli ex *Origine* signat *conturbationem & concussionem* ex injecto scrupulo oriundam, unde jucunda emergit oppositio. Confer. *Job.* 3: 26. ubi tria verba *tranquillitatem & quietem* signantia, שלו, שקט, & נוח, junctim comparent, elegantemque offerunt gradationem, quam in præsenti enucleare haud licet. Similiter *Ezech.* 16: 49. שלות הלקט *Tranquillitas sedationis liquidissi-*

*dissimæ : nullis curis turbatæ :* quamvis ibi ad *securitatem* nimiam, *ex opulentia* & *lautitia* bonarum rerum enatam, simul quoque respiciatur.

*Præsertim in butyro & pinguibus.*

XIX. Nempe εὐθηνίαν *Abundantiam bonorum*, cum *defæcata* & *liquida* illa *tranquillitate* conjunctam sæpissime adsciscit nostra Radix, proprietate ejus in *eliquato butyro* usum illum suggerente. Sic habes *Jobi* 12: 6. ישליו *Liquida prosperitate gaudent* improborum tentoria. Liceat potius dicere *Pingui*, *Opima*, & *defæcata re gaudent.* Hunc conspectum nobis aperit formula *Arabum* هو في سلوة من العيش *Versatur in* שָׁלוָה *eliquatione vitæ :* id est, *lautà* & *opima re utitur*, cum *summa tranquillitate.* Hoc etiam absolute est سلا عيشه *Eliquata est vita ejus.* sic πίων οἶκος *opima domus*, & λιπαρὴς *pinguis*, pro *beata* ac *divite.* Sat clarum nunc vestigium hujus proprietatis interlucet 1 *Chron.* 4: 40. *Et invenerunt pascuum* שמן *pingue ; & regio illa erat* שקטת ושלוה *fidens*, *& opimitate eliquata gaudens.* Eadem amplitudine dictum *Zach.* 7: 7. *Quum Hierosolyma* ישבת ושלוה *floreret opimitate tranquilla ;* vel *tranquilla opimitate.* Parili modo *Job.* 21: 23. *Ps.* 73: 12. שלוי עולם *inde ab ævo opimi*, *omni opimitate circumfluentes :* & *Ps.* 122: 7. שלוה בארמנתיך *opimitas defæcata sit in palatiis tuis.*

*Vocabulum*, שלוה *Fortunas opimas & intactas designat.*

XX. Mirifice & usum huncce, & *Originem*, quam dedi, amplectitur locus *Dan.* 11: 24. בשלוה ובמשמני מדינה יבוא: verti solet, *In tranquillitate etiam in pinguia provinciæ veniet ;* quod exponitur *clanculum*, *sine magno strepitu.* Rectius Cl. *Cocc. in tranquillitatem, & in opima regionis veniet.* Quid intellexerit Propheta, ipse mox explicat, quum ait *illibatas intactasque* ab aliis regibus *fortunas* hunc hominem esse direpturum. Tales *fortunas* venustissime appellat *Opimitatem liquidam, & pinguia regionis*, שלוה ומשמנים; quas voces amice hanc in mentem convenire, ac conspirare, signata illa locutio שלה השמן *Eliquavit butyrum* evidentissime demonstrat.

*Speciatim Fortunas Regales.*

XXI. Idem vocabulum שלוה ibidem *Cap.* 11: 21. facessit aliquid negotii; quum de eodem *Antiocho Epiphane* in regnum subrepenti dicitur, *spretus, cui non tribuerant Majestatem regiam,* בא בשלוה והחזיק מלכות בחלקלקות *venit in tranquillitate, & occupavit regnum per blanditias.* Sic iterum verti video; & τὸ בשלוה *tranquille*, capi, *sine strepitu armorum*, aut *vi bellica ;* sed *nomine tutoris*, ac *specie pacis.* Id ex *liquida tranquillitate* nostra, adhuc *liquidiorem* sumere posset adspectum. Magnopere tamen addubito. Sequens בחלקלקות *per blanditias*, proprie *per glabra* & quasi *butyracea verba*, adduxit me ferme ut שלוה etiam sic esse figuratum crederem, quippe quod ex genio Linguæ designare possit *Eliquatum butyrum ;* & sublimiore stylo *eliquata e blando ore verba*, quam imaginem pinxit *Ps.* 55: 22. חלקו מחמאות פיו *Glabra sunt butyracea oris ejus.* Sed ne in hoc quidem conatu acquiesco. Verius puto, quod nunc dabo. בא בשלוה *Venit in opimitatem, & occupavit regnum*

*regnum per glabra & butyracea verba.* Nempe: *Spretus* ille, cui *destinata non* fuerat *Majestas Regni*, illam tamen *Opimam* & *opulentissimam fortunam* adeptus est: ac propterea *insolescere* cœpit. Nescio an aliquid acuminis & luminis exerat ista positio, בא בשלוה בחלקלקות *Venit in opimitatem per butyracea*, seu *glabra verba*. Id in medio relictum malim; quum sentiam talia ut *blanda*, sic nimis forte esse *lubrica*.

*Specialius adbuc Insolentiam parientes* fortunas *opimas.* XXII. Tertium in eodem *Epiphane*, vel dicam *Epimane*, adhibetur שלוה *Dan.* 8: 24. *Faciet succedere fraudem per manum suam: & cum corde suo audaci insolescet;* ובשלוה ישחית רבים *& in tranquillitate perdet multos.* Et hic plurimis *clanculum*, & *per dolos* placere video, propter præc. מרמה. Possem, ut supra, *bolum blandum* quo *os sublinitur* ex meo שלוה, in eandem sententiam, elicere. Alii *in tranquillitate* constitutos *multos disperdet;* quod non sperno: & confero tunc *Cap.* 11: 24. Offero tamen בשלוה *in Opimitate liquidissima fortunarum* constitutus, indeque insolescens, *multos disperdet; atque in Deum ipsum insurget*, ejus sanctuarium profanaturus.

*Alia illius usus exempla.* XXIII. Hanc vim vocabuli שלוה, qua inclinat in vitium, & *insolentiam* ex *lautis opimisque rebus* secum trahit, reperies *Jerem.* 22: 21. ubi שלוות *form. plur.* adfert *fortunas opimiores* quæ pariant cum *securitatem*, tum *fastum* & *luxuriam insolentiæ plenam.* Similem usum indicavi jam Par. XVII. ex *Esech.* 16: 49. Adde *Esech.* 23: 42. וקול המון שלו בה, quod *Belgæ*, aliique, dederunt, *quum* autem *strepitus multitudinis sedatus esset* in eo lecto, tum adducti novi adulteri: commodius *Cocc.* exhibuit, *vocem multitudinis tranquillæ;* quod exponit, *felicis & nullum malum metuentis.* Cernis *opimitatem* quæ *luxuriam* simul, simul *securitatem*, ejus fere comites, trahat; de qua amplitudine dubitare non sinit *vs.* præced. qui graphice expingit *Adulteram lautissima mensa accumbentem in lectulo superbo, & mœchos invitantem omni genere deliciarum.*

*Usus binc peculiaris in securitate & negligentia.* XXIV. Affine *Jer.* 49: 31. גוי שליו יושב לבטח *Gens liquida gaudens opimitate, sedens securissime:* quam ansam sequentes usurpare cœperunt nostrum שלה *eliquatum esse*, pro *securum esse & negligentem* rerum suarum; *nihil omnino curare.* In *Niphal* ista vis occurrit 2 *Chron.* 29: 11. ubi *Cocc.* dat, *ne committatis errorem.* Alii *ne sitis tardi*, *ignavi*, *desides.* Alii aliter adhuc, ita tamen ut ad *negligentiam otiosam*, *remissam*, *securamque* cuncta redeant. Vim *passivæ conjug.* אל תשלו hunc in modum exprimendam duco, *ne conjiciamini*, vel *ne conjiciatis vosmet*, *in liquidam securitatem.* Ne *securo* illo, & *liquido animo* sitis, qui *officii sui negligens*, admittit in se *incuriam*, *oblivionem*, *errorem.* Ita jam שלו pro שלות designat *errorem* sive potius *negligentiam* & *incuriam*, *Esræ* 4: 22. & 6: 9. nec non *Dan.* 3: 29. & 6: 5. Radix quoque ipsa in *Targumim* passim pro שגה & שגג *erravit ex incuria:* ut *Ps.* 119: 21. דאשתלין מפקודיך *Qui incuriosi sunt præceptorum tuorum*, qualia huc congerere nimiæ foret curæ ac diligentiæ.

XXV.

*An vox של huc pertineat.*

**XXV.** Huc referri etiam solet 2 *Sam.* 6: 7. de *Uzza Arcam fœderis tangente, quem percusserit Dominus* על השל. *Propter incogitantiam*, aut *incuriam*, non male quidem quadraret; attamen *præcipitantiam* ibi magis quadraturam apparet. Eam mihi suggerit Radix שלל, cujus primariam vim in *raptim educendo & extrahendo* alibi aperiam, eoque, citra anomaliam, hoc derivatum revocari posse monebo.

*Vocula* שלי *diversimode tentata.*

**XXVI.** Aliud solitarium, ad שלה haud dubie pertinens, prostat 2 *Sam.* 3: 27. ubi de *Joabo* obtruncate *Abnerum* machinanti, *Seduxit eum ad mediam portam*, לדבר אתו בשלי, *ad loquendum cum ipso subdole*, sive *per errorem*, *dolumque ei sic structum*, ut putant multi. Alii maluerunt *in tranquillo*; id est *secreto*. Non desunt, qui *in tranquillitate*, pro *in pace*, *pacifice*, acceperint. Mihi, ut verum fatear, haud liquet; nisi quod ad omnes illos sensus *Origo* nostra sese præbere queat. *In Liquido* utique potest esse, *vultu voceque compositis* ad pacem & amicitiam; ac si nullus *rancor* subesset. Posset etiam capi pro *in puro*, *in securo*, *in loco solo*, & *ab arbitris remoto*; ut *Latinis* ferme *purus locus* pro *vacua*. Quin *in liquido*, si ad *Abnerum* referatur, sive *in securo*, notare poterit, dum *securus* admodum *periculi* esset *Abnerus*, & nihil minus quam fraudem ac necem sibi strui crederet. In hanc mentem melius forte redderetur, *ad Machinandam necem ipsi, in illa securitate*. Hoc est, ad *necem* ei *struendam*, dum *incuriosius*, & *securius* quam par erat, agere videt *Abnerum*. τὸ דבר *struere*, *longa serie nectere*, quæ primigenia est notio, non tantum valet *struere verba*, *loqui*: sed etiam *struere fraudem*, *machinari necem*. Sic sumendum videtur *Gen.* 34: 13. Et intercedente *præpos.* את 2 *Chron.* 22: 10. *struxit*, *machinata est*, *necem adversus semen regium.*

**XXVII.** Si nec notio, nec constructio ista τῷ דבר displiceat, dabo aliquid rotundius adhuc, *Ad machinandam necem adversus illum nec opinato. De improviso.* Eo sensu tritissimum opud *Syros* ܡܢ ܫܠܐ, מן שלי, *de tranquillo*, proprio *de liquido*, mox *de securo*, &, ut fit, vires eundo acquirente phrasi, *de improviso*, *de repente.* Dicunt etiam מן שליא, & מן תחת שליא *de sub tranquillitate liquida*: hoc est, *dum nihil minus* vel *metueretur*, vel *expectaretur*. Apud *Chaldæos Paraphrastas*, pro *Hebræo* פתאם & פתע *desubito*, fere semper substituitur מן שליא, & בשעיא *in securitate*, id est, *dum plane securus quis* est *rei illius. Ex improviso.* In contextu quoque nostro *Chaldæus* exhibet למללא עמיה בשליא; quod tamen parum commodum fundet sensum, si reddatur, *ad loquendum cum ipso derepente*: quum *Machinari necem derepente*, commodissime dicatur.

*Notiones Aramææ ex liquida securitate decurrentes.*

**XXVIII.** Alios adhuc usus in *Dialectis Chaldæa*, & *Syra*, ex *securitate* eadem deflexos, breviter attingendos esse video, & luce aliqua adspergendos. Frequentatur utrobique pro *cessare*, *absistere* ab aliquo; aliquem *omittere* vel *missum facere*, quasi tu dicas *non curare* aliquem, *ejusve* plane *esse securum* ac *negligentem*. Conteritur item pro *oblivisci*: ex eodem fonte *securæ negligentiæ*. Denique pro *aspernari* ac *rejicere*, fortiore adhuc significatione, adhibetur,

betur, prout *non curare*, aut *incuriose habere* dicimus ea quæ contemnimus: quæ si quis exemplis deducenda susciperet, haud pœnitendam operam phrasibus sane quam elegantissimis *Chaldæorum* ac *Syrorum* impertire posset, iisque novum quasi addere florem & honorem.

*Defectus primariæ potestatis in* Chaldaicis & Syriacis *reliquiis.*

XXIX. Repetendum hac occasione, quod alibi jam insinuatum, interiorem vim, *Originesque* adeo, Linguæ *Chaldaicæ* & *Syriacæ* simili fato premi, quo *Hebrææ*; hoc est, quam rarissime occurrere principes & venustissimas illas notiones, quæ ansam præbuerunt *Metaphoricis* usibus, longe & late omnem in partem sese fundere solitis, per miros flexus, & tanquam canales. Tales *acceptiones Metaphoricas*, quarum *Scaturigo* vel exaruit penitus, vel alicubi clausa delitescit, nemo mortalium sola vi ingenii, & acuminis, ad concordiam potest revocare; atque ita ad *primariam* suam *formam* reducere, ut tuto acquiesci ac subscribi queat.

XXX. Non diffiteor in nonnullis mirabili sagacitate virorum Doctorum id detectum, quod postmodum diserta auctoritas *Dialecti* comprobavit. Tale est כהן a Cl. *Cocc.* auctum proprietate *appropinquandi*, unde *sacerdotis* simul, simul *ministri aulici* secundaria potestas. Egregie enimvero! succinit enim *Arabum* vetusta radix גהן جهن, quæ in *Camuso* exponitur قرب קרב *appropinquavit*, & دنا *propius accessit.* τὸ כ in ג mutari *Clavis Dial.* ostendit. Fieri ergo potest, ut sagax conjectator, haud secus ac jaculator, *casu* quodam *fortuito* scopum feriat. Sed nec ipse certus esse potest, se rem acu tetigisse; nec cuiquam ulla in talibus certitudo ac firmitas, nisi firmamentum evidens, ex prisca Lingua productum, accesserit. Nollem sane vel ipse *Eliquationem* nostram *defæcatam*, sub themate שלה, in publicum expromere, vel ab aliis eandem propagari ac commendari, tanquam *Formalem significationem*, ad omnes usus liquidissime respondentem, nisi eam extra dubitationis aleam collocaret *Hebraicæ Dialecti* sive *propago*, si *Antediluvianam Linguam* jam ante *Heberum*, sic appellare placeat: sive *soror*, si ab *Hebero* conservatam eandem, & ad posteros transmissam concipiamus, per *Phalegum* quidem ad *Hebræos*, per *Joctanum* autem ad *Arabas*.

*Quomodo defectus hicce sanandus.*

XXXI. Hanc opem, & *Originis* ex eadem domo *Heberi*, & ultimæ *Antiquitatis*, & suavissimæ *Harmoniæ* solidis subnixam fundamentis, qui vel spernunt, vel saltem minus necessariam ducunt, quid tandem ejus loco substituunt offeruntque, in quo pedem figamus? *Alliterationem* quandam non jam ex *Sororia Dialecto*, sed ex *Græca* vel *Latina Lingua* arcessitam, ut vidimus nostro שלה subjectam fuisse proprietatem *Vacandi*, ob convenientiam literarum fortuitam cum σχολάζω. Alii, quibus hoc adminiculum haud satis fidum firmumque videtur, statuunt secundarias significationes rite expensas sat lucis præferre bono ingenio ad primigeniam vim vestigandam; quin imo *Linguam Hebræam* hac in parte, solis instar, suis lucere radiis, neque *Dialectorum* mutuaticio lumine indigere.

XXXII. Hæc jam nescio quid imaginationis introducunt in studium, quod illi

illi malo penitus inaccessum, sua natura, videbatur. Quomodo, quæso, solis instar sat lucis ipsa sibi subministrat illa Lingua, qua nulla in orbe terrarum est antiquior, nulla, quoad *Origines*, profundior, nulla ad majores angustias redacta, ac propterea difficilior ad percallendum? non sane in nudo cortice, quod facillimum, sed in interiori medulla, omnique illo nativo tum pondere, tum decore, quod ipsi a prima stirpe inseminatum fuit. Hoc maximam partem ne in ipsis quidem *Bibliis* inveniendum, ubi *secundarias* & *metaphoricas* fere significationes verborum regnare certissimum est, qui tamen in ipsis *Bibliis* se reperire posse dictitant, repugnantia loquuntur, & ex Fonte id hauriri posse contendunt, quod ipse non possidet. At, inquiunt, *Chaldaica* & *Syriaca Dialectus* succurrent, ubi aqua hæserit: *Arabica* nulli egemus. Et quid ergo si ipsæ illæ *Dialecti*, eidem cum *Hebraica* fato subjaceant, atque *primariis Potestatibus* deficiantur? ob rationes in *primo Capite* expositas. Nuspiam utique in reliquiis *Chaldaicis Syriacisve* שלא, & שלי pro *eliquari ad defæcatissimam puritatem* conservatum: sola *Arabia* veterem illam *Formam* nobis restituere valuit. Eadem est conditio plurimarum Radicum in utraque ista *Dialecto:* quod mihi ab exemplis, omni exceptione majoribus, satis parato & instructo, has veras exprimit voces, ut *Hebraicæ*, ita *Chaldaicæ*, & *Syriacæ* Linguæ *nativam faciem* ex collatione cum copiosissima & veterum *Formarum* retinentissima *Arabum Dialecto*, partim illustrandam, partim quoque, ubi a genuina notione aberratum est, renovandam esse.

XXXIII. Magnum hic, novumque, multorum industriæ campum aperio, in quem si se immittere volent Linguarum Orientalium Cultores, habebunt, in quo se felicissime exerceant, ad *Origines* non *Hebraicas* tantum, sed & *Chaldaicas* & *Syriacas* referandas: atque ita *Harmoniam* perficiendam quatuor *Principum Dialectorum* quæ quam amice conspirent, seque invicem illustrent, ostensum quidem evidenter a Viris Doctissimis, qui *Lexica Harmonica* concinnarunt; attamen quam plurima adhuc perpolienda superesse, vel ex *Clavi Dialectorum* abunde potest constare; in qua demonstrare occœpi, ne ipsam quidem *Copiam* illam, quæ ex *Dictionariis Arabum* hauriri solet, sufficere, ad *intimam* istam *convenientiam* demonstrandam.

XXXIV. In primis vero animum adverti velim ad illud monitum, quo Opusculi illius pag. 303. 304. insinuavi, *Gjaubarium* & *Phiruzabadium*, principes Arabum *Glossatoros*, diversis significationibus congerendis unice intentos, de iisdem digerendis, & Critico judicio in ordinem naturalem redigendis, parum solicitos fuisse, indeque effectum esse, ut Linguæ *Arabicæ* nativa facies, pulchritudo, constantia, cum reliquisque *Dialectis* consonantia, hactenus in debita luce collocari non potuerit. *Gjaubarium* cum *Suida* comparaverim; *Phiruzabadium* cum *Hesychio.* Et hi tantum *congessere*, non *digessere.* Hinc compertissimum, obscuram, confusam, imperfectam fore cognitionem *Linguæ Græcæ* penes eum, qui ex solis illis *Glossatoribus* saperet; neque ex ipsis *Fontibus*, ex quibus illi sua hauserunt, bibere condidicisset. Quid, quod, ut *Hesychius*, & *Suidas*, ita *Arabum* quoque *Lexicographi* illi, quam plurima in

in suis *Lectoribus* supponant, & bonam magnamque partem vulgarium usuum magno silentio prætereant?

XXXV. Documento esse poterit vel ipsum nostrum سلا, sub quo in *Dictionariis* non exhibentur significationes *incuriæ*, *negligentiæ*, *oblivionis &c.* quas a *liquido* & *securo* supra *Hebræis*, *Chaldæis*, ac *Syris* vindicavi. Eas tamen *Arabibus* quoque protritas esse *Haririus* doceat *Conf.* 28. والله ما ادري العجب من تسليك عن اناسك ومسقط راسك ام من خطابك مع ادناسك ومدام كاسك. *Per Deum, haud scio, mirerne magis quod ita* securus obliviscaris *gentis tuæ, solique natalis: an quod ita concionatorem agas cum turpibus tuis vitiis, & frequentibus poculis.* Iterum *Conf.* 4. البن مقالي للقالي وادیم تسالي من السالي *Mollibus dictis utor ad osorem; & instanter rogito securum mei neglectorem.* Ubi *Scholiastes* السالي الناسي للمحب يقال سلا عنه *part.* שולה *hic valet* נושה *obliviscens amicum*, ejusve incuriosus, *prout* שלו *securus fuit cum Præp. ab, amat usurpari.* Dicerem potius, fortiore adhuc significatu, السالي cum القالي *osore* conjunctum, sonare *aspernatorem*, prout שלא *Chaldæis Syrisque.*

*Usus Radicis in demulcendo aut lactando.*

XXXVI. Est alius adhuc usus *Arabum*, non satis clare consignatus in Lexicis, quo *tranquillitas* & *liquida securitas* nostri thematis, adhibetur in *secura* nimis *spe* qua quis *sese lactat.* Hanc vim exerit etiam phrasis سقاني سلوة שקאני שלוה *propinavit mihi eliquationem*; pro *animum lactavit & demulsit mihi bona spe.* Eodem quoque transferri se patiuntur voces سلوان, سلوانة, & سلوانية, *Selwan*, *Selwana*, & *Selwanya*, itemque *Sulwan* &c. &c. quæ signant *Remedium curis* veluti *eliquandis* propinatum: φάρμακον νηπενθές. Hinc in 2. سلي & in 4. اسلي, formis *Hebræis*, *Pihel* & *Hiphyl*, existit significatu *demulcendi* animum, & vel *re* ipsa *liquidum* reddendi, vel *spe*; quod est *Lactare.*

*Applicatur ad 2 Reg. 4: 28.*

XXXVII. Suavissimum hunc usum sibi vindicare videtur singularis locus 2 *Reg.* 4: 28. *Nonne dixi tibi* לא תשלה אתי. Verbo, *Ne fallas me*, ne *facias* me *errare.* Sic præiverat *Kimchius*, ex notione illa *Chaldaica* haud satis intellecta, quam supra illustravi. Alii arripuerunt שליה *secundinam*, & *fœtum secundis involutum*; unde תשלה per תוליד *parere facias*, converterunt; sensu coacto non tantum, sed & veritati adverso. *Vulgatus* sic satis commode, *Ne illudas me*, vi sententiæ ductus: incommodius LXX. οὐ πλανήσεις μετ' ἐμοῦ. Non displicebit, credo, præ hisce, *Ne me lactes; ne me demulceas; ne me securo & liquido animo esse jubeas; spe filii oblata, quem mox iterum sim perditurus forte.*

XXXVIII. Hinc apparet simul, stare non posse interpretamentum illud *Job.*

*Job.* 27: 8. ubi ישל pro ישלה magnus Interpres reddebat, *quum Frustrabitur* Deus *animam ejus*. Teneo ibi figuram *Tragicam* & *Cothurnatam*, qualibus refertum hoc antiquissimum monumentum, a *rupta secundina* deductam, ut explicitum par. XI. Sed unde jam postremo τοῖς ὑςέροις id nominis factum? Existimem שליה *eliquationem* dictas esse *secundas*, quae *partum* sequuntur, quod tum demum omnia *in liquido*, *secureque* censeantur, *purgamento* ejecto.

XXXIX. Finem nunc capiti huic imponerem, nisi vocabulum שלו *Exod.* 16: 13. *Ps.* 105: 40. aliquid adhuc lucis requireret. *Coturnicem* designat Eruditorum consentiente ferme calculo: quorum alii a *securo* & *tranquillo* nomen illud derivant; alii ab *abundanti* & *uberi*. Ab *opimo* & *pingui* haud dubie directius duxissent, si *Originem* τῆ שלה in promtu habuissent: quam mirifice firmat alterum *coturnicis* vocabulum inter *Arabes* سماني *Sumana*, & سماني *Sumani*, a שמן سمن *Pinguem esse*, est enim *avis pinguicula*. In *Pentat. Erpen.* pro השלו habes אלשמן السمان. Similiter سلوى *coturnix* exponitur, vel potius *coturnices* collective, a سلا, apud Cl. *Golium*; quod significationem istam dubitationi omni eximeret, nisi observatum esset ab Ampliss. *Ludolf.* in *Comm.* ad *Hist. Æthiop. p.* 169. & seq. non liquere satis ipsis *Arabibus* quid *Sur.* 2. 55. per السلوى intelligatur, quum alii *mel* exponant, alii *avem*, non expressa ejusdem specie. Addit, se vix putare in tota Lingua *Arabum* hoc vocabulum alibi reperiri; sive pro *Melle* sive pro *Coturnice*. Prius revincitur ex allegato apud *Gjauharium* loco poëtæ. Posterius paulo speciosius adfirmatur quum uterque *Lexicographus* السلوى dicat notare طاير *avem quandam*, non addito *quamnam*, unde *coturnicem* ipsis sub hac voce incognitam fuisse omnino colligendum. Multis dein rationibus vincere conatur vir summus, שלו apud *Mosen* potius designare *Locustas*. Ego hanc litem meam nunc non facio, atque rem in medio relinquo. Id tantum dicam, opinioni receptæ aliquid forte accedere per *Originem* nostram, si recte שלו ad שלה revocatur; ut ex collatione cum altero vocabulo *Coturnicis* a שמן *præpinguis fuit* modo visum. Monere etiam debeo in *Camuso* sub Radice سلا שלא ult. *Aleph* extare, السلاء طاير *Selaa avis quædam*, quam esse eandem cum سلوى *Selva*, illa ignorata avicula, ambigi vix potest. Ea appellationem accepisse videtur, quod *eliquationem butyri* offerat oculo & gustui *ob* miram *pinguitudinem*; unde *coturnicem* justior forte calculus præferret.

*Vocula* שלו *luce augetur.*

XL. Ad nostram Radicem multorum judicio referendum quoque nomen Mysticum שילה *Schylo*, *Gen.* 49. qui *Forstero* est *Salvator*, quia שלו ei ex alliteratione erat *Salvare*. Castigandum hoc genus universum ab omnibus qui solida amant, & a sacris hisce procul habendum. *Eliquatorem* exhiberet nostra *Origo*, qui *turbata* omnia & *confusa* ad *Liquidissimam* iterum ac *defæcatissimam tranquillitatem*, *pacemque*, cum *opimitate* & *opulentia* conjunctam revocaret.

*Nomen* שילה *Schylo.*

Ad

Ad hoc *Etymon* vocabuli vexatissimi commendandum, multa conferri possent, quæ nunc persequi haud vacat, Fontem uberis meditationis indicasse satis habenti.

*Jerusalaïm hinc derivatum.* XLI. Ad nomen ירושלם *Hierosolyma* etiam aliquid *liquidioris lucis* ex nostro themate redundare potest; si teneatur, quæ multis haud dubie tutissima videbitur, *Masorethicarum* lectio. Ea neglecta, maxime rideret Cl. *Relandi* ירוש שלם *possessio pace & perfectione* omni *aucta*, ultimo *Tseri* pinguiuscule enunciari forte cœptum. Vulgatum veriverbium, *videbant duplicem pacem* a יראו & שלום haud fluit ex facili & limpido: quum *Radicalis* ultima ו in שלם non debuisset abesse. Tentatum ab aliis *videbunt geminatam tranquillitatem*, a שלה, ejusque derivato שלי. Id longe commodius: nec tamen שלים omnino *ἀναλογῶς* a שלי. Malim non *Dualem*, sed *Pluralem* terminationem, a *sing.* שלה, *Part. Præs. Kal*, unde cum ירוש emerget *Hæreditaria possessio Liquida tranquillitate & opimitate gaudentium.* Notus ille pluralis in *Dialecto Chaldaica* ad omnia *partic. Verborum quiescent:* 3. *rad.* quæ pro גלין dant גלין; ad quam normam reducenda tum alia, tum שמים *Cœli*, a *Sing.* שמה, cujus thema שמה *Altus fuit*, *supereminuit.* Hæc notatio ut uberrima, ita *punctationi Masorethicæ* præ reliquis inhæret.

XLII. Luculentissimo sic exemplo iterum pervicta dedi sex illa *Consectaria*, quæ *Cap.* II. *par.* XXX. insinuata sunt. Elucescit quoque plane fieri non posse, ut vel LXX. vel reliqui Veteres *Originem* nobis præstent, quam vestigamus: quicquid enim verborum LXX, quicquid alii Veteres, Recentioresque adhibuerunt, quamvis secundarium usum plus minusve exprimat, *Fontem* tamen *Primigenium* non repraesentat. Ponamus etiam, quod aliquando sane factum, aliquem Interpretem vetustum, inter plura, quibus usus fuit, Vocabula, unum aliquod exhibere, quod *Originem* redoleat; unde tandem dignoscetur, & certa fide decernetur, hanc *esse Radicis proprietatem?* Eadem est ratio, quum acumini suo se permittentes Docti Viri, notionem aliquam *Primævam & Formalem*, quam vocant, excudunt. Decies, pluries, frustra erunt: semel ferient: sed unde eos scopum tetigisse cognoscetur? & quis character erit veritatis? Limpida, dices, deductio & digestio omnium notionum. At quis nescit in Philosophia, in aliis Scientiis, isto obtentu multimodis esse turbatum. Non omne Systema bene tornatum, rotundatumque, eo ipso verum. In Linguis nihil fluxius, fallaciusque, illa circinatione, quam dexteritas fabri efficit, non *Natura* ipsa, & *Origo:* quæ sane citra antiquam antiquæ *Linguæ*, & quidem *Sororiæ*, ac intima cognatione connexæ, auctoritatem, in *Radicibus Hebraicis* nunquam solide constabilietur.

CAPUT

# CAPUT QUARTUM.

*Ad cognata duo verba pergitur. Origines nostræ in se spectandæ, sepositaque auctoritate Dialectorum ponderandæ.* *Coccejo* id datum, datum & *Boblio.* Ejus Methodus: Methodus *Gussetii*, qui sufflamen injecit studio *LL. O.* Ejus rationes præcipuæ. Instantiæ ejusdem. Ad eas *prima* observatio. Observatio *altera*, *tertia*, *quarta*, *quinta*, *sexta.* Acceditur ad rationes Cl. *Gussetii.* Primum ejus argumentum. Quod nimis imbecillum. Alterum fortius & firmius. Primum ejus robur enervatur. Error vulgaris arguitur. *Arabum* Lingua invariata & ultimæ antiquitatis. Alterum argumenti *Gussetiani* robur. Quod infelicius conceptum. Nec scopum ferit. *Et* limites excedit. Confundi solet status Quæstionis. Dialectos non sine numine servatas. Renascentis Literaturæ Hebrææ conspectus seculo XV. & XVI. *Forsteri* Nova Methodus. Methodus *Avenariana.* Quid seculo XVII. sit præstitum in re Orientali. Uberrimi fructus inde ad nos redundantes. Harmonia LL. O. extra dubitationis aleam evecta. Cl. *Boblii* & *Gussetii* Systema. Linguarum Orientalium lumen felicissime exortum Europæ. Quod non extinguendum, sed ad culmen splendoris provehendum. Earum Linguarum harmonia ulterius perpolienda. Tertium robur argumenti *Gussetiani* enervatum. *Elementorum* mutationes justis fieri certisque Legibus. *Significationis* dissidium apparens. Ex ignorantia ferme nostra oriundum. Tertia Cl. *Gussetii* difficultas. Refellitur ut viro docto haud digna. Quartum ejusdem argumentum, omnium ori inerrans. Quod refutatur cum aliunde, tum ex absurdo. Quae ex Dialectis revocantur, ea vere Hebraicum fuisse peculium. Dissentientes rogantur, ut in statum quæstionis prudentius inquirant.

## I.

Radici שלה præcedens Caput *liquidissimam* restituit *Originem*, quam duobus quoque verbis שאנן, & שלאנן, *tranquillum*, *quietum*, *securum esse* subjiciemus, cum incremento significationis ex Radice deperdita אנן redundaturæ. *Ad cognata duo verba pergitur.*

daturæ. In ea ineſt *fuſio*, *effuſio*, quæ cum *eliquatione deſerata rerum pinguium* conjuncta, cumulatam præbebit notionem vel *tranquillitatis*, & *quietis*, vel *felicitatis* & *opulentiæ*, vel *luxuriæ* & *inſolentiæ*, vel *ſecuritatis* denique & *negligentiæ*, ut ita dicam, *effuſæ*, & *ſibi prolixe indulgentis*.

*Origines noſtræ in ſe ſpectandæ.*

II. Hanc *Formalem Notionem*, ut & reliquas *Origines*, quas ex *Dialectis* jam publicavi, atque copioſius hoc in opere expromere decrevi, ſi quis ex ingenio ſagaciore, atque acumine mentis, elicere poſſet, plauſum haud dubie auferret, & plerique judicarent optime ſic conſultum iri Linguæ *Hebrææ*; ad ejus nativam pulcritudinem, dignitatem, gravitatem, reliquasque dotes, pandendas; quas injuria temporum ſimul, ſimul vetuſtate, multimodis obſcuratas fuiſſe, nemo non agnoſcit, nemo non dolet.

*Sepoſitaque auctoritate Dialectorum ponderandæ.*

III. Non ergo nimium mihi ſumere videor, ſi ab iis, quibus hæc Sacra curæ cordique, id expetam, id expectem, ut ſi forte ſuſpectam adhuc habeant *Dialectorum*, & præſertim *Arabicæ*, auctoritatem, ea tantiſper ſepoſita, *Rem* ipſam *per ſe* ponderent, & *Principem*, quam profero, *ſignificationem* eo loco graduque ſtare patiantur, quo illas, quas ex ingenio, conjectandique artificio, protulerunt quam plurimi Magni Nominis viri, interque eos Magnus noſter *Coccejus*, qui *Radicibus* bene multis ſubjecit in *Lexico* ſuo, palmam omnibus reliquis præripienti, *Notiones* nec verſione Veteri, nec *Dialecto* ulla, ſuffultas, ſed ſoli innixas ſpeciei, ſeſe ex circumſtantiis aliquibus locorum offerenti, & ſatis blande inſinuanti. Sic בקק *ablaqueandi* poteſtate a celebri Interprete auctum: ſic נקף *deſtringendi*; ſic alia aliis novis ſignificationibus; quibus, cum applauſu, aſſenſus quoque tributus a Doctiſſimis virorum.

Coccejo *id datum.*

IV. Idem Vir ſummus diſcrepantes unius Thematis notiones, in concordiam, & harmoniam, revocare tentat, quam ſæpiſſime, per *Formam* aliquam *Primigeniam*, ac *Originem*, conſimiliter vi & *ſagacitate* ſola ingenii procuſam, quod genus a *Forſtero*, *Avenario*, aliiſque, immodice & luxurioſius tractatum, ſobrie, modice, prudenter, a *Coccejo* eſt adhibitum.

*Datum* & Boblio.

V. Præiverat ei *Sam. Boblius*, Academiæ *Roſtochienſis* lumen, in Diſputationibus *pro Formali eruendo Significationis*, in quibus indicato defectu per *Lexica* regnante, circa *Significationes Formales*, id eſt *Origines*, ad quas omnes notiones diverſæ reduci queant, *ſe tentaturum* profitetur, *numne Remedium inveniri*, *atque ex ipſa Sacra Scriptura erui queat illud Formale*; *unde diverſi Radicum uſus explicari poſſint.*

*Ejus methodus.*

VI. Ut viri Methodus penitius intelligatur, exempla quædam ſubjungam, quibus *Acumen* ſubeſſe, quin & *Lumen* nonnunquam, non inficias iverim. Themati קדש *Sanctum eſſe*, pro *Forma generali* ſubjicit, *Separatus fuit ab uſu communi ad uſum quendam ſpecialem.* אהב *Amavit* ei in Origine eſt *præpoſuit*: שנא *odio babuit* contra *poſtpoſuit.* אנף *iraſci*, & אף *ira*, *Naſus*, eidem venit a *ſuperintendendo*, *viſitando.* ברא *Creare* ait eſſe *Producere aliquid novo*, *Mirabili*, *imo captum tranſcendente modo.* שמים *Cœlis* reſtituit *Thema* deperditum שמה, quod valuiſſe debere cenſet *excelſum*, *erectum eſſe*, unde & שם *Nomen*, *excellentia*: *decus*, *dignitas*, *fama*. Satis candide apponit, *Non hic confir-*

*firmabo ex Lingua Arabica, in qua verbum* سما *dicitur significare* excelsus fuit, *quia etiamsi res forsan vera sit, ego tamen ex probatis auctoribus id probare nequeam. Et insuper sufficit mihi ipsa sacra Scriptura, in qua deprehendo* שמים *significare ipsum Deum verum.* Laudanda *ingenuitas*, qua se propterea non provocare ad auctoritatem *Linguæ Arabicæ* profitetur, quia eam ignorat. Sed eo ipso jam suspectum quod alibi ponit, *Linguas vicinas Chaldaicam, Syriacam, & Arabicam, lubens prætereo, cum sibi soli sufficiat Mater.*

VII. Plura excerpere nil attinet, quum *Disputationes* hæ *Bobliana* in *Thesauro differt:* post *Biblia Critica*, principem locum occupent. Ejus vestigia ingressus Clar. *Gussetius* in *Comment. Ling. Hebraicæ* conatus istos ita dilaudat, & commendat, ut quam plurima in iis desideret, corrigat, reformet, atque in *Addendis* etiam data opera refutet *Formas* illas אהב *præposuit*, & שנא *postposuit;* nec non אנף *superintendit*, aliasque ibi visendas. Ad vocem שמים autem, *Cœlorum* novam fabricat *Etymologiam* a מים & נשה, cui subdit ex ingenio haustam significationem *transferendi rem ex loco proprio*, ut *Cœlum* vocitatum sit *ab usu transferendi aquas e proprio earum loco, eas attollens & sursum retinens.* Ne mentione quidem ulla dignatur *Boblianum Etymon* ab *Excelso*, quod tamen multo commodius esse nemo non sentit: concinente *Dialectorum* auctoritate: & forma *Arabica plur. fœm.* سموات שמות luce meridiana clarius thema שמה præferente. Siccine tandem *Erudito Orbi* persuadebitur, *Linguam Hebræam propria luce, solis in modum, se ipsam nobis dare cognoscendam. Solem quendam Linguarum jure habendam esse Hebraicam, quæ ut sol siderum primum emicuit, ita & ipsa ante alias extiterit; & solis instar, insito fulgore sese manifestet, nullius auxilio indiga. Significandi munere functam esse eandem, prius quam ulla alia Lingua, atque ut independens nata sit, sic manere semper independentem. Quin quemadmodum sol aliis facibus cœlestibus communicat quidem splendorem suum, qui interim in ipso purior, vividior, constantior cernatur; sic Hebraicam Linguam alias illustrare, non ab aliis illustrari.*

*Gussetiana methodus.*

VIII. Ad hanc periodum, Oratorie ornatam a *Clar. Gusset.* in *Præf. Commentarii* sui, respiciebam *Cap. præced. par.* 31. 32. quam Judices boni facile deprehendent plus *declamationis* habere, quam *demonstrationis*. Talia quum Adolescens admodum legerem, mirabar equidem, nonnihil, dicam enim, & indignabar, potissimum tamen dolebam, quod quem in *Academia Patria* ut splendidum Eruditionis sidus suspiciebam, quemque ut Virtutis ac pietatis quoque singulare specimen colebam ac venerabar, illum Tantum, tamque amandum mihi virum, implicitum fuisse cernerem, non dicam *studio partium*, sed *nimis acri zelo veritatis Hebraicæ* a *Dialectorum*, ut putabat, *blande* quidem, sed *fallaci ope ac luce*, defendendæ.

*Qui sufflamen injecit studio LL. O.*

IX. Hunc *Zelum* expressissimis verbis declaravit in eadem Præfatione, rationem reddens suæ Methodi. „ *Significationem Principem*, inquit, non *e-* „ *mendicavi* ex aliis *Linguis Orientalibus*, quia enim & ipsæ laborant *Homonymiis*, nulla spes est certitudinis, qua carent, ab iis accipiendæ. Præterea „ video *Dictiones migrationibus*, ex gente in gentem, Linguave in Linguam, „ vix

*Ejus rationes præcipuæ.*

„ vix ullas evadere incolumes, quin vel *permutent elementum* aliquod *Radicale*, sicque Radix ignoranda sit; vel *Notio alteretur*; quæ incommoda animadversa reperies si quæras in indice rerum voce *Arabismus*, &c. &c. Nec „ crediderim Deum, ut a populo suo, nobisque, intelligeretur, onerare „ nos tot Linguis discendis voluisse. Denique illa est Mater istarum, nec „ ab iis verba vocesque desumsit aut fari didicit. Fons est, & purioribus „ proinde aquis fluit. Hinc evenit ut illas raro attingam; idque non in *Linguæ Hebraicæ* gratiam, sed ipsarum, ut ipsas per eam illustrem. „ Deinulterius progressus, *Rabbinicam* quoque *Linguam* nil juvare posse disputat: versionibusque veteribus *Græcis*, *Orientalibus*, *Latinæ*, parum aut nihil relinquens, concludit tandem discussionem hanc *periodo* superius adducta, atque *Linguam Biblicam* appellat iterum *Luminare Magnum*, *quæ Sibi Nobisque sol*, *sese nobis præbeat cognoscendam vi nativæ suæ proprietatis*.

*Instantia ejusdem.* X. Hæc *imago* quantopere adblandita fuerit Cl. *Gussetio*, ejusque oculos præstrinxerit, intelligi potest ex adjecta Pericopa, in qua illuc revolvitur, præcipuam, quam sibi obmoveri posse autumabat, difficultatem sic resoluturus. „ Ne regeras *Biblia* parvum Librum esse. *Luminare* non ex mole, sed „ ex vi, censeri debet. *Sol* plus ignium continet, quam millecupla aliorum „ corporum amplitudo. Præterea liber an parvus sit, ex rebus eo explicatis „ est judicandum. S. Scripturæ materia redit ad unam Doctrinam salutiferam, cujus omnia documenta, incitamenta, fomenta, Historiis, ritibus, „ & similibus, bene digesta, poterant, quantum satis est, tali volumine comprehendi, ut *liceret* inde percipere *Proprietates locutionum* ea exprimentium. „ Huc facit quod in ea sunt *Libri diversorum* supra vigenarium numerum *Auctorum*, quas, ad rerum sibi dicendarum expositionem complendam, res „ ab aliis dictas tangere, partimque repetere, oportuit; quique singuli peculiari suo stylo eas exsequuntur, sicque *copiam dant* nobis comparationis „ styli cum stylo instituendæ, quæ Linguis perdiscendis adeo accommodata „ est. *Facilis* autem est inter istos Auctores *collatio*, quia Lingua Hebraica „ in iis, plus quam MC. annorum intervalla occupantibus, semper sui similis, eademque est. Ex his *emicant*, in Scripturarum mole exigua, sed „ pura, *Plures ignes*, quam in mille Versionum & commentariorum Libris, „ humanas cogitationes permistas ingerentibus. Sic Deus in *hoc Lucis thesauro* servavit nobis unde proficeremus, *in recta* sinceraque *Linguæ*, quæ „ nos virtutem docet, *intelligentia*. Itaque age sane esto nobis S. Scriptura „ *fax*, cujus ope & ductu *ejus ipsius Naturam* ac *Vires* Studiosi deprehendant. „ Hæc mens mihi fuit, hic animus, cum *intra Scripturarum Templum* me recepi; & in iis *Hebraismum*, quoad ejus a me fieri posset, undiquaque contemplandum mihi, *deque seipso*, tanquam *fidissimo Magistro*, *consulendum* „ proposui.

*Ad eas prima observatio.* XI. Quum omnia hæc in primo studiorum meorum cursu mirabundus lectitarem, sensi opinionem, quam a Magnis viris partim auditione, partim lectione, hauseram, de *utilitate*, quin & *Necessitate Dialectorum Orientalium*, ad intelligentiam interiorem Sacri codicis, adeo non minui debilitarive, ut

con-

contra irroboraret, altioresque ageret radices; cernebam quippe jam tum *Ratiocinia* hæc non feliciſſime eſſe *inſtituta*, ac multimodis laborare, quamvis iis refutandis adhuc impar forem. Deprehendebam præterea, *tantum* ſibi aliisque *Lumen* promittens præclarum hocce ingenium, ex *Nativo fulgere Linguæ Hebraicæ;* ingentem *Sylvam Radicum*, materiamque haud ſane facilem, alto ſilentio transmiſiſſe. Excuſat quidem ſeſe in *Præfat.* id *ideo eveniſſe, quia nihil de iis peculiare habebat dicendum; atque exempla curarum circa voces a ſe tactas, excitatura eſſe deſiderantem ad intactas quoque novis curis excolendas.* Sed cur, quæſo, intactæ abierunt, quas ut *Magnum Luminare* ac *ſolem*, *ſuis* ſeſe *radiis*, attendenti manifeſtare, & ultro ingerere, vir Doctiſſimus contendebat.

XII. Obſervabam inſuper tam magnifice oſtenſum nobis *Lumen*, ubi *prælucere* debebat ad indagandam eruendamque *Formam* ac *Originem primævam* Thematum, ſæpe ſubito evaneſcere, & in neſcio quas *quæſitas*, *precarias*, & *obſcuras ideas* converti. Iſtud נשה verbi gratia, unde nobis שמים ſupra conflabat vir Clariſſimus, cujus notiones ſecundariæ ſunt *oblivisci*, *fœnerare*, ex ejus ſententia denotat *Rem moveri ex loco occupato*, *eoque proprio*, *vel natura*, *vel conſuetudine*, *vel jure*. Si hæc videantur *Lucida*, neſcire me quid ſint *Linguæ*, earumve *Origines*, profiteor. Ad *Radicem* גרה *miſcuit lites*, *bellum*, recte monens *miſcendi* ideam *Latinam* in hac phraſi, non evincere eandem fuiſſe proprietatem verbi *Hebraici*, ejus loco ſubſtituit *Bellicam aggreſſionem* aut *conflictum.* Ecquid lumine nunc auctus es? imo incertior es, quam dudum, quum te *miſcendi* metaphora oblectabas. Certiora tibi dabit *Libell.* de *Defect.* ubi hanc Radicem ab hallucinationibus conjectantium vindicatam reperies. Quis dicat porro claram eſſe *Originem*, vel *Formam* quam ſubjicit τῷ תפש *apprehendit*, quod tradit eſſe *Alicujus rei ſe compotem reddere arte & dexteritate utendi*, *ac ut libet tractandi*, *& diverſa effecta inde eliciendi.* Talia bene multa paſſim per magnum, Doctumque ſane, opus, ſparſa: e quibus, jam tum temporis, *Syſtema Guſſetianum* non præſtare poſſe, quod promittebat, merito mihi colligere poſſe videbar. *Obſervatio altera.*

XIII. Notabam quoque virum qui *Dialectos Orientales* proſcripſerat, & ſtudium *Linguæ Hebrææ* ſola lectione Biblica circumſcripſerat, indulſiſſe perſæpe alliterationibus & apicum cavillationibus, ad Formalis ſignificationis, vel *Originis*, ſpeciem quandam inde extundendam. Tale eſt חשך *tenebroſus fuit*, proprie, prælucente Dialecto *Arabum*, *horruit*, *inhorruit*, *aculeis erectis* quaſi; ab ipſo collatum cum חשה *ſiluit*. Item חשק *amavit*, conflatum, ut vult, ex חש *feſtinavit* & שקק *cucurrit*, ut ſit *Amor feſtinanter tendens ad amatum.* Iterum מעל *prævaricatus* eſt, & מעיל *pallium*, *toga*, reducuntur ex conjectura ad עלה *adſcendit*, præpoſito מ; ut מעל *peccatum Voluntarium* ſpectetur tanquam *adſcenſus*, & *inſurrectio contra Legem:* מעיל *pallium*, *quod ſemper aliam veſtem inſcendat.* Hæc, & alia ejusdem indolis, indicio mihi erant evidenti, per *Hypotheſin* iſtam *Linguam Hebræam* in eas cogi anguſtias, *Tertia.*

unde emergi nequeat, eosque qui *Fontes* copiosos *Dialectorum* deserunt, in captandis literulis sterilescere.

Quarta. XIV. Percipere etiam tunc temporis satis clare mihi videbar, quidquid a Magnis ingeniis ex *acumine* ac *solertia* conjectandi proferri posset, quantumvis *speciosum*, hactenus tamen nihil aliud esse, aut censeri posse, quam *felicissimam conjecturam*, cui *applaudere* liceat, *acquiescere penitus* non liceat, quamdiu Veteris Dialecti non detur auctoritas; quæ vel præcipua, vel sola, hoc in genere, solidum subministrare queat fundamentum, in quo pes figatur, atque a plausibili similitudine veri, ad veritatem exploratam adscendatur. Hoc *Cap. primo par.* 3, 4. & *Cap. Tert. par.* 30. obiter insinuatum, aliquando capite uno, alterove, data opera, latius adstruam, atque *Linguarum omnium naturam non aliam admittere demonstrationem*, quod ad *Origines*, & antiquissimas *Formas* Verborum, tum Rationibus, tum Exemplis, evictum dabo.

Quinta. XV. Postremo graviorem apud me futuram sentiebam auctoritatem *Gussetianam*, utpote viri in palæstra hac subactissimi, si eas, quas repudiabat, Dialectos, calluisset, atque ita non ex præjudicio, sed certo judicio, viam a Maximis Virorum commendatam, felicique successu comprobatam, improbasset, errorisque revincere aggressus esset. Nunc videbam Eum humani multum pati in eo, quod quæ ipse vel non attigisset, vel non excoluisset, *haud utilia* pronunciaret, quum utique de *utilitate* vel *inutilitate* harum *Dialectorum judex sedere* nequeat, nisi qui eas *cognitione*, & *causæ inquisitione*, dignatus fuerit.

Sexta. XVI. Accedebat haud levis momenti res, & observatio, jam tum intime me movens & adficiens, quod omnes in universum Eruditos, qui *Dialectis Orientalibus* operam navavissent, præclare de iisdem & sensisse, & testatos esse, cernerem, ratione *summæ* earundem *utilitatis*, quin & *Necessitatis*, ad *Linguæ Hebrææ* cognitionem promovendam & consummandam. Contra, inter omnes eos, qui adversus hanc *Necessitatem* sese vel ore, vel scripto, opposuerunt, ne *Unum* quidem comparere, qui *Dialectis* istis perdiscendis sese sedulo applicuisset, atque ita Legitimus cognitor judexque censeri posset. Agnoscebam quidem, ut hos posteriores, ita & priores illos, suo laborare forte præjudicio, & ut hos inscientiæ, ita illos scientiæ suæ, studiosius favere: sed tamen non veri simile autumabam, tot summos viros in re tam magni momenti, tam amice, tam constanter, conspirare potuisse, & ne *Unum* quidem, *Alterumve* saltem, inter eos extitisse, qui instar *Ulyssis* hos *Sirenum scopulos* remis velisque fugiendos esse monuisset, ni *Naufragium veritatis* facere velimus.

*Acceditur ad Rationes Cl.* Gussetii. XVII. Quando autem huc disputando sum provectus, haud satis candide adversus candidissimum Virum agerem, nisi *Rationes*, quibus se deterritum fatetur a *studio Dialectorum*, earumdemque *usu*, ad illustrandam Linguam *Hebræam*, expendendas sumerem: eo magis, quod *una* earum mihi, in prima mea palæstra, tantopere stringere videretur, ut ferme impetum, quem ceperam, vel retardasset, vel penitus extinxisset.

XVIII.

XVIII. *Argumento primo* negat *emendicandam esse significationem principem ex aliis Orientalibus Linguis, quod & ipsæ laborent homonymiis, ac proinde nullam spem esse certitudinis, qua carent, ab iis accipiendæ.* Per *Homonymias* intellige *diversas dissonasque significationes* sub una Radice, quas *vitium Linguæ* merito semper arbitratus Vir Clarissimus, ab *Hebraica* abesse debere, & summa sibi cura removendas propterea esse rectissime existimabat. Sed cur addit? *Ut præstantissimæ Linguarum personam sustineret?* Nullam in eo praestantiam agnosco *Linguæ Hebrææ.* Habet hoc omnis Lingua, *Latina, Græca,* quæcumque, ut *unius vocis unica sit significatio, princeps* nempe *& propria;* ut *ibidem* ex *Scalig.* de C. L. L. fuerat adductum. Habent ergo & *Chaldaica, Syriaca, Arabica, Linguæ,* sine quo ne *Linguæ* quidem forent; quippe quæ *certis* utuntur omnes *signis, sonisque,* ad certas *ideas* excitandas. Omnis *homonymia* per accidens tantum sese admiscuit; atque præsertim turba illa dissonantium significationum in omnibus Linguis, invecta est vel per *imperitiam* eorum, qui *Glossas* varias collegerunt, vel per *ignorationem* & *amissionem primigeniæ potestatis*, sive *Originis*, per quam discrepantissima quæque in concordiam quam facillime revocari se patiuntur. Hæc si *Libellus* noster *de Defectibus Hodiernis Ling. Hebr.* consulatur, nemini dubium relinquent: *Originibus* hisce idem illud omni Capite confirmantibus. *Primum ejus argumentum.*

XIX. Elucet statim ex hoc *primo argumento* Cl. *Gussetii*, nec tutum, nec æquum esse, ut de incognitis Linguis judicemus. Inspexerat vir Doctiss. *Lexica Harmonica* forte, aliave, quæ vel *Arabicæ*, vel *Syriacæ*, vel *Chaldaicæ Dialecti* copiam pandunt. Deprendebat ibi *Homonymias* incommodas, *Lexicographorum* vitio, vel & temporum injuria, introductas, latitante hactenus *Origine;* quod incommodum etiamnum *Lexica Hebraica* vel maxime quoque premit. An inde jam concludemus *certitudine carere* Linguam *Hebraicam;* saltem *spem* esse *nullam* ejusdem recuperandæ? Absit, enimvero, absit, & cum Cl. *Gussetio* maculam *incertarum* & *fluitantium* notionum ita a *Lingua Hebræa* depellamus, ut ne eam vel *Filiabus*, vel *Sororibus* ejus adfricemus. Habent & illæ similem *Certitudinem;* atque *Spes* est consimiliter, Easdem ad suaviorem *Harmoniam*, & cum semet ipsis, & inter se, fore promovendas, si non perfunctorie & a Limine Sacra hæc salutentur, sed in eorum adyta penetretur, & quidem ab iis, qui & *judicio Critico* pollebunt, & *Literatura Græca* ac *Latina* probe erunt instructi: quo quis enim ab his Literis paratior huc accessit, eo plus Luminis per eum accessisse animadverto. *Quod nimis imbecillum.*

XX. *Secundum* Cl. *Gussetii argumentum* sic habet. *Video præterea dictiones migrationibus ex gente in gentem, Linguave in Linguam, vix ullas evadere incolumes, quin vel permutent Elementum aliquod Radicale, sicque Radix ignoranda sit; vel Notio alteretur; quæ incommoda animadversa reperies in indice sub voce Arabismus. &c. &c. &c.* Hac ratiocinatione, prima fronte, nihil validius: triplici enim ariete ferit, & arcem causæ nostræ ita quatit, ut eam funditus subvertere posse videatur. Haud diffitebor quoque, me inter initia studiorum meorum non tantum, quum videndum mihi esset alienis oculis, sed ulterius etiam progressum, quum meis oculis uti jam possem, & in quam pluri- *Alterum fortius & firmius.*

mis

mis *Harmoniam mirabilem* ac *constantem* harum *Linguarum* cum *Hebræa*, tam clare perspicerem, quam sol meridie lucet, sæpiuscule tamen nescio quid dubitationis & confusionis esse expertum, quum ad argumenti hujus triplex robur respicerem, quod retundi & refutari vix ac ne vix quidem posse opinabar. Mediam itaque tenere viam apud animum meum constituebam, *nec diffidere Dialectis*, cum contemtu lucis, opisque præsentissimæ: nec iisdem sane *in totum confidere*, ob difficultates quas putabam insolubiles. Vere dicere possum me plus quam decennium, in ipso vigore ætatis meæ, quum aliquid maturitatis judicio accrevisset, suspensum hæsisse Lucem inter, ab hac parte invitantem, & Caliginem oculis offusam, ab illa parte; quam commune præjudicium omnium ferme *Literas Hebræas* salutantium in Academiis, haud parum adaugebat. Addere insuper debeo, me jam Professioni L. L. O. O. admotum, diffidentius sæpe, quin & obstinatius, radiolos, ex *Dialectis*, ac præsertim *Arabica*, utpote omnibus suspectiore, ultro emicantes, inter docendum, repulisse, si se ultra terminos, quos mihi descripseram, efferrent, seseque ingererent, non in Radices tantum rariores, obscurioresque, verum etiam in usitatissimas, & ut creditur, liquidissimas, quales sunt גדל *Magnus fuit*, חכם *Sapiens fuit*, מרה *Rebellavit*, aliæque, quas in *Opusculo de Defectibus* illustratas dedi. Tandem tamen lumine undique adfulgente circumfusus, & vi veritatis, cui frustra obluctabar, victus, umbris modo difficultatum, non veris difficultatibus, me territum fuisse persensi, atque ad *triplicem* illum *scrupulum* a Cl. *Gussetio* injectum, tamdiu me adhæsisse ipsemet emirabar.

*Primum ejus robur enervatur.* XXI. *Primo* sane, quod de *Migratione ex gente in gentem* objicitur, quæ passa non sit ut *Dialecti* manserint *incolumes*, haud facile dixerim, quid Viro Docto ante oculos fuerit obversatum in ista *migratione*. Vultne *Chaldæos*, *Syros*, *Arabas*, relicta veteri sede, in alias *regiones*, *gentesve demigrasse*, una cum eorum *Linguis*? vultne *Linguas ipsas* eorundem, ex *gente* in *gentem* esse *devolutas*, prout videmus *Linguam Latinam*, una cum imperio, in *Hispanias*, *Galliasque* immigrasse; atque inde etiam serius per *Angliam* radices ramosque propagasse? Sane *Lingua Arabica*, postquam *Secundo* a diluvio *Seculo* in *Arabiam* e Domo *Heberi commigrasset*, atque in *peninsula* illa sub *florentissimo imperio Joktanidarum* illibata ab exteris gentibus, penitusque intacta, viguisset, *ultra duo millia annorum;* sese cum Religione & potentia nova *Muhammedis*, seculo septimo æræ Christianæ, diffundere cœpit per *Palæstinam*, *Syriam*, *Ægyptum*, *Chaldæam*, *Mesopotamiam*, *Persiam*, *Chorasanam*, totumque adeo *Orientem*, quin & *Occidentem;* per *Africam*, in *Hispanias* quoque, fulminis ritu, penetrans; in amplissimoque imperio *Maroccano* etiamnum durans.

*Error vulgaris arguitur.* XXII. Has *Linguæ Arabicæ migrationes* respexisse Cl. *Gussetium* veri simile est: nam & præcipue *hanc suspectam* habet; & *Chaldæa*, ac *Syriaca*, non adeo longe unquam *emigrarunt*. Adhæsisse etiam putem Viro Doctissimo vulgarem illam opinionem, *Linguam Arabicam* sensim ac pedetentim degenerasse, atque hinc cum *Persica*, illinc cum *Turcica Lingua* coaluisse. Errorem, quantumvis magnum, nil est quod miremur; quis enim vel Literatissimus, illa-

illarum tamen Literarum expers, *confusionem* istam evitare queat, quum legit, quum audit, tum *Persas*, tum *Turcas*, cum *Religione*, & *Linguam*, & *scriptionem Arabicam* suscepisse. Sic videlicet *Linguam Latinam* tandem in *Italo-Gothicam*, in *Hispanicam*, in *Gallicam* degenerasse secum reputabit. Atqui sciendum, primo *Persicæ*, dein *Turcicæ Linguæ* ita infusam esse & immistam copiam *Linguæ Arabicæ*, ut ipsa manserit *inturbata* atque *impermista*, haud secus ac *Fons*, a puritate Venæ suæ non desciscens; etiamsi *aquæ* ejus a turbidis *lacubus* excipiantur. Sciendum præterea in *Mesopotamia*, in *Syria*, in *Palæstina*, in *Chaldæa*, quæ *Iraca Arabum* hodieque vocitatur, in *Ægypto*, quum illuc potissimum magna *Arabum* examina, relictis patriis sedibus, immigrarint; atque *Chalyphæ* tum *Damasceni* ac *Bagdadenses*, tum *Alcairenses* sive *Ægyptii*, sedem ibi tenuerint, *Arabicam Linguam* tantas radices egisse, ut etiamnum pro *Vernacula* Regionum istarum habeatur, quæ voces quidem aliquas peregrinas adsciverit per tot invasiones *Tartarorum*, *Turcomannorum*, *Persarum*, *Turcarumque*, neutiquam tamen temerata ac corrupta censeri queat, quippe quæ *fundamenta Linguæ pura* & *immota* conservet; *Alcorano* videlicet perpetuam normam præstante, cujus puritatem æmulari & exprimere conentur.

XXIII. Omnia hæc interim ex *superabundanti* disputata esse sciatur: ut appareat æquis arbitris quam dissimile sit illud simile, quod a *Latina Lingua*, in *Italicam*, *Gallicam*, *Hispanicam*, *Anglicam*, degenerante, ab Eruditis etiam hominibus adferri solet: Sed detur, in illis *migrationibus de gente in gentem*, *Linguam Arabicam* traxisse contagionem: an ergo inde consequetur eam in *Patria* sua *sede*, *in centroque interiore Arabiæ* fuisse contactam? Cupidus foret, & partium studiosus qui id contenderet, invitis Experientia & Ratione manifesta. Experientia, nam in *Hisjaza* provincia, ubi Sacræ Urbes *Mecca* & *Medina*, itemque in *Arabia Felice*, summa etiamnum viget puritas *Dialecti Arabicæ*, eademque plane, quæ *Muhammede* oriente vigebat. Accedit ratio evidentissima, quod *Arabiæ* interiores istæ sedes semper *intactæ* manserint ab alienarum gentium inundationibus, partim *situ* inaccesso defensæ, partim *sacrosancta* locorum *religione*. Ergo & Lingua ibidem *intacta* ac *intemerata* conservari potuit, quin imo debuit, longorumque spatia seculorum edurare. Arabum *Lingua invariata.*

XXIV. Sed, inquies, sint ista: *Muhammedes* tamen *seculo* demum *septimo* ortus fuit, atque *Alcoranus*, ut ut *Linguæ Arabicæ* scaturigo limpida, seriorem tamen præbet auctoritatem, quam *Origines Hebrææ Linguæ* requirunt. Speciosa objectio; quam oculos præstringere posse video eorum, qui *res Arabicas* e longinquo tantum notas habent. Centies, inde a quo Linguas Orientales docere cœpi, hæc mihi difficultas mota a Doctis indoctisque. Horum nonnulli eo laborant præjudicio *Linguam Arabicam* tam recentem esse, ut cum ipso *Muhammede* nata sit. Alii id nimis absonum intelligentes, *Libros* tamen *ante Muhammedem* nullos extitisse, unde de *Natura* & *Proprietate* hujus *Linguæ* judicium ferri queat, serio sibi persuadent, & bona etiam fide aliis persuasum cupiunt. Habeo *domi*, habet *Bibliotheca Academiæ* hujus, habet ingenti

genti copia *Oriens*, quo geminus error revincatur, atque ita refutetur, ut ne umbra quidem dubitationis cuiquam relinquatur. Officii ergo mei, munerisque simul, rationes flagitant, ut tantum istum errorem, qui tamen sub venia erratur, propter *Rerum Arabicarum*, in nostris regionibus, ignorationem, ab Eruditis hominibus prohibeam, eosque in penitiorem causæ cognitionem intromittam; ut ita de Methodo nostra, quæ severius examen non reformidat, sed propius cognosci, & explorari prudentius, avet, justos agere possint judices, atque legitime tandem aliquid pronunciare.

*Et ultima antiquitatis.*

XXV. Interim, ne susceptum abrumpamus filum, absolvenda nobis ante est discussio, veritatis, & viri simul, amica, quam adversus Cl. *Gussetium* instituimus. Is de *Antiquitate*, *Ortu*, & *Natalibus Linguæ Arabicæ*, & *Docte*, & *liberaliter* sensit; atque *pag.* 2. *Comm. L. H.* adversus *Ill. Huetium* disputans, qui *Demonstr. Euangel. Prop.* 4. *Cap.* 13. *Par.* 8. insinuarat *Chaldaicam*, & *Arabicam*, Dialectos, *ipsa Hebraica* forte esse antiquiores, ita ad calculum sedet „ *Chaldaicam* sane quidem esse majorem natu *Arabica*, plus „ quam probabile est, cum *Arabica* ab *Ismaële ejusque Posteris* orta, vel ipso, „ quo claret *Ismaëliticæ* nomine, perhibeantur. " Non me nunc in hoc certamen immisceo, in quod alias, dedita opera, descendendum mihi esse video, ut quæ de *Lingua Primigenia* sive *Antediluviana*; deque oriundis inde *Hebraica*, *Chaldaica*, *Syriaca*, & *Arabica*, sub idem ferme tempus, non satis accurate & distincte cognoscuntur, clariore in luce locentur. Non etiam dicam, nunc, haud satis in memoria fuisse Doctiss. *Gussetio antiquiorem* multo *coloniam*, ex *Heberi* Domo *immissam* in *Arabiam Felicem*, per *Phalegi* fratrem *Joctanum*, cum tredecim *Filiorum Populo*, ut *Gen.* 10. annotatum. In præsenti concessis tantum utar, *Gussetianumque* nutare *Systema* arguam ex eo, quod quum *Ismaëlitas* iisdem in sedibus, inde a Conditore *Ismaële*, omne ævum agnoscat, non debuisset *migratio de gente in gentem*, adversus *Arabicam* saltem *Linguam* obmoveri, quasi *illa* cum *gente Ismaëlitica* in alias regiones transplantata, a puritate sua descivisset, ac degenerasset.

*Alterum Argum.* Gussetiani *robur.*

XXVI. Sed forte per *Migrationem ex gente in gentem*, nihil aliud intellectum voluit *vir Celeberr.* quam quod mox innuunt subnexa verba e *Linguave in Linguam*. Quidnam ea sibi velint, clarius patescet ex *pag.* 6. *Comment. L. H.* ubi hoc argumentum resumitur, & urgetur. *Oportet ut quicquid certi Lingua Hebraica habet, ipsa id in suo sinu, inque propriis visceribus, servaverit. Ac proinde si illud videre volumus, ab ea impetrare nostro ejus in se examinandæ studio debemus, ut ea peregrinis abstracta, redeat in se ipsam, & semet ipsam interpretetur. Enimvero si attentius rem spectaverimus, intelligemus temere sperari aliquid melius a Linguis Derivatis ex Hebraica, vel eo solo nomine, quod derivatæ sint. Radices enim migrantes in illas, solumque vertentes, sæpe nativæ indolis jacturam facere coguntur. Exempla citavi ad finem Rad.* כרה, *& aliis borum Commentariorum locis. Imo id confirmatur, eo quod idem accidere comperiatur Linguis occidentalibus, & hodiernis, vocem unam*, inquam, *migrantem in Linguam aliam, aliam mentem capere. Unum vel alterum exemplum dabo. Ex Latinorum* Noxa, *fit Gallicum* Noise, *jam differens sensu, nam* noise *est jurgium*;

*gium; multæ tamen noxæ fiunt sine jurgio, quia clam. Post a Gallis hæc dictio ad Anglos trajecit: sed ut ea ipsis significet* Strepitum *quemvis in genere, cum contra & multæ noxæ fiant sine strepitu: & Strepitus non in noxis tantum aut jurgiis sed etiam in rebus lætis edatur. Si ergo aliquis reperiens apud Anglos vocabulum* noise, *ex eo judicare satagat quid sit vel Gallis* noise, *vel Latinis* noxa, *quantum aberrabit? Iterum Gallis* Lande *est ipsa Germanica vox* Land, *omnem terram, patriamque, significans. At Gallis sonat* terram incultam *& relictam præ sterilitate innata: quare si fiat ex Gallica Lingua regressus in Germanicam, huc nihil illinc adferetur nisi error in voce ista interpretanda. Quodque ad rem facit, hasce* variationes degeneres *non potuit prohibere istarum simul Linguarum, Gallicæ, Anglicæ, & Germanicæ cognitio, semper vigens ac familiaris, assidua earum ab amatoribus cultura, commercia, libri lecti, peregrinationes ultro citroque crebræ, & diuturnæ, ad eas probe addiscendas. Jam vero quod ad* Hebraicam Linguam *attinet, quantum deest, quominus talia & tanta auxilia, ad genuinam vocum ejus in exteras gentes translatarum significationem tuendam, restituendamve, appareant? inde igitur mihi sublata est fiducia, dignoscendæ proprietatis* Hebraïsmi *collatis aliis* Linguis Orientalibus.

XXVII. Prolixiorem periodum huc transscribendam duxi, ne vel minimum roboris *argumentationi* isti, in qua proram puppimque causæ suæ constituunt *Linguarum Orientalium* contemtores, subtraxisse viderer. Universa autem hæc ratiocinatio tam imbecilla est, tam caduca, tam nescio quibus cavillis implicata simul, simul implicans Lectorem, ut a tam docta manu profectam eam nollem, quemadmodum nec proficisci potuisset, si per *Hypothesin* suam in eas angustias non incidisset *Vir veritatis* haud dubie *Amantissimus*, ut quum *vera* & *solida arma* non adessent, plumbeo pugioni tantam committere debuerit pugnam, quam adversus *Scaligeros*, *Salmasios*, *Bochartos*, *Hottingeros*, aliosque Viros principes pugnandam susceperat. *Quod infelicius conceptum.*

XXVIII. Sane quid primum tangam, quid extremum, haud invenio. Quorsum enim istæ *peregrinationes* crebræ ad *Linguas* addiscendas? Quorsum *Latinæ*, *Gallicæ*, *Anglicæ*, *Germanicæ* cognitio semper vigens? Quorsum *Germanicæ* cum *Gallica* collatio. Quorsum, in quo *acies* consistit hujus argumenti, vocabulum *Noxa* e *Latio* in *Galliam* migrans sub *Jurgium;* indeque in *Angliam* sub *Strepitum* omnem. Quid si *Belga* Doctissimo *Gallo* aliud etymon aperirem sui *Noise?* Eidemque indicarem sub *Nuire*, & *Nuisance* permanentem etiamnum vim *Nocendi* in *Galliis?* sed non amo *velitatiunculas*, ubi *gravi armatura* est decertandum. Concedimus quicquid contenditur, & *Latinas Voces* in *Galliam*, *Hispaniam*, *Angliam* quoque, translatas, sensim ac pedetentim degenerasse, & tum *sono* tum *sensu* vitiatas esse per temporum injuriam, gentiumque diversarum commixtionem, ita ultro largimur, ut hoc ipsum clarioribus exemplis adstruendum, aliquo capite peculiari operis hujus, in me recipiam; quippe qui *Veritatem* unice sectans, nihil metuendum habeam ab iis qui adversus me stant, sed vel tela ipsis suggerere paratus sim, si forte Vincere queant: qnod ut in aliis meis curis semper fui professus, sic in hocce conatu, quo maximam partem *Linguæ Hebrææ* *Nec scopum ferit.*

circa *Origines* ſuas uberiore luce augendam ſuſcepi, denuo profiteor, atque reapſe confirmatum dabo.

*Et limites excedit.* XXIX. Sed quid tandem, ſi vel ſexcentis ſpeciminibus oſtendatur, vocabula ex una Lingua in aliam transfuſa, poſſe adulterari, inde exſculpetur? An tam fidenter propterea pronunciare licebit *temere Linguas Orientales conſuli de antiquo Genio Linguæ Hebrææ?* & an ea propter *omnem fiduciam ſublatam easdem conferendi*, ad *proprietates* & *ſignificationes Hebraicas veſtigandas*, audiente Univerſo Orbe Erudito, contendemus. Non agnoſcetur a *prudentibus* & *Cordatis Viris* tam grande poſtulatum, etiamſi *ſimile* Cl. *Guſſetii* a *Lingua Latina*, in *Galliam Anglicamque* migrante, quam *ſimillimum* foret; præſertim quum eundem viderent *Linguæ Arabicæ Natales* referre ad *Iſmaëlem Abrahamidasque* ex eo oriundos, & *Chaldaicam* ſtatuere adhuc antiquiorem. Quanto minus agnoſci poteſt aut debet μέγα λίαν αἴτημα, quum *diſſimillima* omnia reperiantur, atque *Linguæ Orientales* a *Scaligeris*, *Bochartis*, aliisque Magnis Nominibus, magno numero, in omnibus Regionibus cultæ, commendatæ, ſummo cum fructu illuſtrandis Sacris Literis admotæ, non ſint *Degeneres Propagines Linguæ Hebrææ*, quod nimis cupide urgeri & inſinuari ſolet, ſed *germanæ* vel *Sorores*, ſi *Hebræam Dialectum* ab *Hebero* denomines; vel *Filiæ*, ſi *Hebræum nomen* ad *Linguam Antediluvianam* & *primævam* extendas.

*Confundi ſolet ſtatus quæſtionis.* XXX. Ecquid apparet luce clarius, Statum quæſtionis, neſcio quo fato, fere ſemper obſcurari, quando de *Dialectis Orientalibus* agitur. Repudiantur pro *peregrinis*, *corruptis*, *novis*, atque a *Stirpe antiqua degenerantibus*, etiamſi *ſignatiſſimos* & *indelebiles* gerant *Characteres* intimæ conſanguinitatis. *Novatorum* nomine ſuſpecti ferme fiunt, qui inde *veterem* & *veram faciem Linguæ Hebrææ* reſtituere conantur, quam ignoratio harum *Dialectorum* obnoxiam reddidit hallucinationibus, Scripturarum auctoritati non ſatis decoris, quibus ad hoc usque tempus fluctuatur & in verſionibus, & in commentationibus, & in Lexicorum conſcriptionibus, ubi ſi vel *Robertſonium* quis inſpicere voluerit, ſæpe quot capita, tot reperiet ſenſus: *Criticorum* quoque *Synopſi Polana* largiſſimam talium ſegetem cuivis miniſtrante.

*Dialectos non ſine Numine ſervatas.* XXXI. Hic vero non poſſum quin invitante materia, aliquid conſpiciendum præbeam, ad quod pauciſſimos attendere animadverto: videlicet *ſingulari providentia Numinis* conſervatas nobis eſſe *Veteres Dialectos Orientales*, ut ex iis *Lingua Hebræa*, longum occaſum cum *Republicâ* ſubitura, atque ad oblivionem ferme ventura, in ſolidum reſtaurari poſſet, atque ab omnibus tenebris, quibuſcum haberet luctandum, tandem vindicari. Non ignotum Eruditis, quid magnum in orbe Literato nomen contenderit de *Lingua Hebræa ita extincta* ut nunquam *reviviſcere* poſſet. Hic *Rabbinos* omnes una litura delebat cum ſua ſibi cognitione Linguæ patriæ; atque ex ſolis LXX. ſapere jubebat. Sic erectum vexillum omnia *incerta*, *vaga*, *fluxa* eſſe clamantibus in *Linguæ Hebrææ naufragis* illis *reliquiis*, quæ ad manus noſtras pervenerunt; in quibus *Rabbini* & *Chriſtiani* ſuam magis *ignorantiam* prodiderint, quam

quam *scientiam* approbarint, quum omnes ferme a se invicem diffideant, & quod unus ædificavit mox ab alio convellatur ac destruatur.

XXXII. His malevolis criminationibus ansam præbuit varietas *Hypothesium* & *Methodorum*, quibus inde a renatis Literis, *Lingua Hebræa* culta & tradita fuit. Qui Principes in hac palæstra desudarunt, *Rabbinorum* ferme *placita* sequebantur, ac ne latum quidem unguem inde discedebant. Testis *Joh. Reuchlinus*, magnus ille *Capnio*, qui *fumum crassæ ignorantiæ* primus, vel inter primos, fugavit, nam ante eum *Laur. Holockius* fertur *Dictionarium Hebraicum* edidisse; nec non *Honorius* quidam *Ordinis Cisterciensis Monachus*, qui & *Synopsin* L. L. O. O. quandam seculo decimo quinto volvente dedisse dicitur. *Reuchlinus* ex *Kimchii Libro Radicum* pleraque hausit, admistis etiam significationibus quibusdam e Versione Vulgata, aliisque. Cardinalis *Ximenii* opera dein *Bibliis Polyglottis Complutensibus* subnexum *Lexicon Hebr.* & *Chald.* quod *Vulgatæ Versionis* auctoritati religiosius adhærescere nemo mirabitur. Eum excepit *Sebast. Munsterus* per eadem ferme vestigia incedens; in prima præsertim editione *Lexici Hebraico-Chaldaici*, cujus defectus & nævos altera detergere editione adlaboravit, auctus absolutiore *Grammatica*, & *Commentariis Rabbinorum*, quibus antea fuerat destitutus. Hujus viri laudabiles conatus æmulatus *Xantes Pagninus*, eosdem multo superavit intervallo, in *Thesauro Linguæ Sanctæ* longe *locupletiore*, atque deinceps quoque *ditando a Mercero*, *Cevalerio*, *Bertramo*, Clarissimis in hac palæstra Nominibus. Huc congestum & constipatum, quicquid *Rabbinorum Lexica* aut *Commentarii* subministrabant; assumta etiam luce *Paraphrasium Chaldaicarum*, & *Versionis Hieronymianæ;* ut adeo hoc *Opus* & tunc tempestatis habitum fuerit *absolutissimum*, & deinceps quoque, ut unica Norma *Hebraizandi*, a plerisque meruerit concelebrari.

*Renascentis Literaturæ Hebrææ conspectus, sec. XV. & XVI.*

XXXIII. Adversus illud tamen, ut & omnes omnium prægressos Labores, *medio seculo decimo Sexto* insurrexit *Joh. Forsterus*, *Ling. Hebr. Professor Vitebergensis*, qui quum animadvertisset *Pagninum*, reliquosque, in *Rabbinorum* fere verba jurasse, atque de *primariis* ac *propriis* verborum *significationibus* vestigandis vix ac ne vix quidem cogitasse edidit *Dictionarium Hebraicum*, *non ex Rabbinorum commentis, nec nostratium Doctorum stulta imitatione descriptum, sed ex ipsis sacrorum Bibliorum Thesauris, & Eorundem accurata locorum collatione depromtum.* Ad verbum expressus a me *Titulus*, *galeatus* sane, cujus *cristam* merito quis improbet, etiamsi forte conatum probet. Docti *Lutherani*, *Pfeifferus*, *Majus*, alii, judicant *Forsterum* eo in labore *omne punctum laturum fuisse*, *nisi a Linguæ Arabicæ subsidio fuisset imparatus.* Nempe *Ling. Orientalium* expers, in *Alliterationibus* præsidium suum collocat; & *solido* destitutus *fundamento*, in arena ædificat, *vitreoque* sæpe *acumini* se permittit. Nonnulla tamen feliciter & dextre enucleavit; de quibus alio in Capite disseram, & *Viri Methodum*, ejusque tum *Vitia*, tum *virtutes*, plenius sub conspectum dabo.

Forsteri *nova Methodus.*

XXXIV. Illius vestigia, pressit *Avenarius*, *Pagnino*, *Munstero*, *Reuchlino*, eorumve Magistris *Rabbinis*, aliquid tamen pretii statuens: nisi quod *nativam* &

*Methodus* Avenariana.

& *propriam* Verborum *vim* eos ignoraſſe arguat. Ei *defectui* ſupplendo dedit impreſſum *Vitenbergæ* prima vice Aº. M. D. LXVIII. *Librum Radicum*, cujus *titulus* promittit *Omnium Vocabulorum Biblicorum propriam ac certam ſignificationem*. Sed hoc rèvera fuit, *Parturiunt montes;* nam quum *Linguas Orientales* haud calleret homo ſane quam ingenioſus, partim ex alliteratione, & adfinitate Radicum inter ſe, partim ex collatione *Græcæ*, *Latinæ*, *Germanicæ* etiam Linguæ, partim ex ſubtilitate conjectandi, iſtud *proprium*, ac *certum*, quod quærebat, ita exſculpſit, ut *incertiſſima* omnia reliquerit, atque evidenti exemplo comprobarit, nihil eſſe infelicius, quam felix ingenium, ubi aliquid ex Principiis male jactis exædificare molitur.

*Quid ſeculo* XVII. *ſit præſtitum in re* Orientali.

XXXV. Hæc ferme ſeculo decimo ſexto geſta, quum *Linguarum Orientalium*, *Syriacæ* præſertim & *Arabicæ* parca adhuc copia, parcior foret notitia. Felicius *Hebrææ Linguæ* exortum *ſeculum decimum ſeptimum*, quod harum *Dialectorum* pleniore lumine infuſo, *rem Hebræam* lætis incrementis auxit, atque *Rabbinis* etiam debitam reſtituit auctoritatem. Nempe *Valent. Schindlerus* L. L. *Or.* in præcipuis *Germaniæ* Academiis Profeſſor, *Lexicon Pentaglotton* ineunte eo *ſeculo* concinnarat, quod immaturius extincto Auctore, poſt ejus fata editum *Francof. ad Mœn.* MDCXII. Ubi jam cum *Hebraica Lingua* habes conjunctas & collatas *Chaldaicam*, *Syriacam*, *Arabicam*, *Thalmudico-Rabbinicam:* additis etiam hinc inde *Æthiopicis*, *Perſicis*, *Turcicis*. Melius duæ poſteriores abfuiſſent, quippe quæ toto cœlo hinc diſſident, ut *Cap. primo* monui. Non magnos quoque progreſſus facere potuerat in *Arabicis* vir eximius, ſtudio illo adhuc in cunis jacente, & necdum per *Erpenios*, *Goliosque* ad pulchriorem maturioremque ſpeciem perducto. Quid ulterius in opere, quod Auctorem ſuum immortalitati conſecravit, deſiderari queat, illibata Viri laude, alibi indicabitur. Habeat interim hocce Utiliſſimi Laboris præmium, quod *Lexicon* ejus *Pentaglotton* tanquam *Phoſphorus* aliquis *Auroram lætiorem* & annunciarit, & maturarit, ſummis ingeniis ſummo jam ardore ſemet applicantibus ad hæcce ſtudia, quæ cernebant præferre lucem, & fideliorem, & uberiorem, diligentius, quam fieri hactenus potuerat, excolenda.

*Uberrimi fructus inde ad nos redundantes.*

XXXVI. Vidit ergo ſeculum ſuperius in *Linguarum Orientalium* ſtadio decurrentes, in eoque ad palmam quandam Eruditæ Famæ adſpirantes, cum Literati Orbis principibus, agmina excellentium Virorum, in *Belgio*, in *Germania*, in *Britannia*, in *Gallia*, in *Helvetia*, in aliis oris regionibusque, ubi *Veritati* & *Luci* aditus non præcluſus. Præclarus hicce curſus impetusque tot tantorumque Virorum, per Univerſam *Europam* ſe invicem provocantium quaſi, & incitantium, peperit nobis ea præſtantiſſimorum ingeniorum monumenta, quæ nulla unquam delebit oblivio, & quidem tanta copia, ut nulla ſit Emendatæ religionis regio, ne *Pontificios* quidem excipio, ſuave laude fruſtro, quæ non celebrare poſſit ſua *Decora*, & *Ornamenta*, ſive *Lexica* velimus *Arabica*, *Syriaca*, *Chaldaica*, *Thalmudico-Rabbinica*, *Æthiopica*, *Samaritana*, cum *Hebraicis* elucubrationibus vel ſeorſim, vel per *Harmonicam collationem*, conjuncta. Sive *Commentarios* quæramus in ſacram Scripturam, lu-

lumine *Critico* ad genuinum sensum prælucentes. Sive eandem Scripturam malimus versionibus vetustis expressam in *Chaldaica* non tantum *Lingua*, sed & *Syriaca*, *Arabica*, *Æthiopica*, *Samaritana*, aliisque. Sive *Corpora* spectemus rite digesta *Antiquitatum Judaicarum*; *inaccessosque* antea *fontes Thalmudicos*, nunc ex facili adeundos. Sive singulares tractatus respiciamus, *Animalia Sacra*, *Geographiam Sacram*, aliasque partes eruditionis Biblicæ complexos. Mitto *Historiam Orientalem* tum Veterem, tum Recentiorem, ex Manuscriptis *Arabum* erutam, & claro in die collocatam. Mitto *Alcoranum*, in ipso Fonte nobis reclusum, *Religionemque Muhammedicam* propius oculis subjectam fidelibus, non credulis auribus male perceptam amplius. Mitto *Arabiæ* antiquitates ultimas, in notis ad specimen *Historiæ Arabum* jucunda promulside appositas, quæ salivam moverunt omnibus Eruditis, ad *res ignotas* fere *gentis vetustissimæ* penitius cognoscendas. Mitto denique pulcherrimam supellectilem MSS. *Orientalium* in *Europam*, præcipuasque *Bibliothecas*, invectorum, ut fata inveniant viam, utque Magnum illud opus, quod *seculo prædicto* tam splendida cepit incrementa, a posteris non destituatur, sed sensim ac pedetentim culmen perfectionis attingat.

XXXVII. Inprimis *præcedentis seculi* perpetuum erit *Decus*, quod *Harmoniam* amicissimam quatuor *Dialectorum principum* ad illustrem provexerit evidentiam, quam nemo, quod sciam, in dubium revocare ausus fuit, nedum impugnare, etiamsi *Linguarum Orientalium* auxilio parum vel faverent, vel crederent forte, sat multi: sive quod, præjudiciis obsessi, in partem laudis venire nollent; sive etiam labore deterriti, vel occasione destituti, non possent. Ajebant tantum, quum nihil aliud haberent, *Linguam Hebræam*, ut *Matrem*, non indigere ope *Filiarum*. Hanc *Matrem* sua sorte, sua luce, contentam, *illustrare* posse *Dialectos* ex se propagatas, (quod sane lubentes agnoscimus) non autem ab iis *illustrari*. Ad istam consequentiam aliqua specie colorandam, insinuari debuit *Dialectos*, præsertim *Arabicam*, nam de *Chaldaica* & *Syriaca* paulo mitius adhuc sentitur, & pronuntiatur, esse *Recentiores*, esse *vitiatas*, esse *peregrino aëre* & *colore* ita *inquinatas*, ut puriori *Linguæ Hebrææ* nullum præstare queant auxilium. Hanc *Solis* instar suis relucere radiis &c. &c. &c. &c. ***Harmonia L. L. O. extra dubitationis aleam evecta.***

XXXVIII. Apparet *Systematis Bohliani* & *Gussetiani* origo ac fundamentum. Vide jam quo tandem egressio hæcce longior tendat, & quorsum cuncta collineent. Explosas cupiunt hi viri Doctissimi *Dialectorum* auctoritates, quia iis uti nequiverunt. *Versionibus Veterum*, *Rabbinisque* se carere quoque posse gloriantur. Nihil aliud pro *solida* & *interiore* cognitione *Linguæ Biblicæ* relinquunt, quam *Collationem* & *contentionem* locorum inter se: ut quid *Analogia fidei*, & *circumstantiæ* pati possint, quod non, sedulo expendatur. Ex ista *collatione* quilibet, sine periculo erroris, colligere poterit *secundarias* non tantum & *metaphoricas significationes* omnium verborum, quæ sub manibus adsunt, verum etiam *Primarias*, id est, *Antiquissimas* earundem *Formas* & *Origines*, quæ absunt, & longis seculis in oblivionem ipsius *gentis Judaicæ* iverunt. Has *Formas* quilibet *Acumine* pollens & *Sagacitate* tuto poterit & tenere, ***Cl. Bohlii & Gussetii Systema.***

nere,,

nere, & aliis tradere pro *genuina Notione*, & *Norma*, ad quam interpretatio Sacræ Scripturæ ſit dirigenda. Id a Cl. *Boblio* in centum circiter Radicibus tentatum, & cum plauſu exceptum ab iis, quibus *Orientalium Linguarum Fontes* clauſi erant, a Cl. *Gusſetio* pro *Regia Hebraizandi via* eſt ſuſceptum, & magna fiducia commendatum, quamvis ipſe *Boblium* in plerisque redarguat & refutet. Venient alii, qui viciſſim Cl. *Gusſetii Syſtema* amplectentes, pro ejus *Formis*, ſæpe *intricatis*, & *obſcurioribus*, ſubſtituent *planiores* atque *dilucidas*, quas *ingenio* forte *acutiori* adhuc & *feliciori* debebunt. Atque ſic tandem quilibet ſibi *Clavim* arrogare poterit, qua interiora *Linguæ Hebrææ* penetralia reſerare valeat.

*L. L. O. Lumen feliciſſime exortum* Europæ.

XXXIX. Repetam proinde quod ſupra poſui, iterumque monebo, non ſine Numine Lumen *Linguarum Orientalium Eccleſiæ*, & *Europæ* adfulſiſſe, ut ad earum radios certa ab incertis, antiqua a novatis, ſolida ab imaginariis, rite diſcerni poſſent. Id in magna parte *Linguæ Hebrææ* feliciſſime præſtitum *ſeculo ſuperiore*, ſive *Grammaticam* ſpectemus, ſive *Syntaxin*, ſive *Verborum legitimas ſignificationes*, ſpuriis inſiticiisque ao abire juſſis, unde malum pedem intulerant. Nondum temen ad Culmen perventum; neque *conſtantia*, *gravitas*, *pulchritudo admirabilis* ſacri ſermonis, pleno die enituit. Non *unius* erat *ſeculi* tantum opus. Plura, ni falſus augur ſum, labentur, antequam eo faſtigii eſcendat *Sol* Linguæ Hebrææ, vere *Sol*, ſi *propius* ac *nativus* ejus *ſplendor* non ex *Occidente*, ſed ex *Oriente*, nobis *illuceſcat*.

*Quod non extinguendum, ſed ad culmen ſplendoris provehendum.*

XL. Ne *ipſas* quidem *Dialectos* illas *Orientis* interim *ad culmen* lucis *pervectas* fuiſſe, etiam atque etiam mihi commonendum. Luctantur & illæ cum ſuis ſibi tenebris, quas vel *Gloſſatorum* incuria, vel *ignoratio Originis* iisdem offudit. *Primariæ* inquam *Significationes* vel abſunt, & exulant, a plerisque *Chaldaicis* & *Syriacis Radicibus* eandem ſortem expertis cum *Hebræa Lingua*, vel ita inter *ſecundarias* ſunt commixtæ & confuſæ, ut vix inveniri ac dignoſci queant. Incommodum hocce maxime regnat in *Arabum Lexicis*, in quibus copioſiſſima *congeſtio*, ſed vix ulla *digeſtio*. Hoc ſæpiuſcule jam a me inſinuatum, & *Cap. Præc.* etiam illuſtratum exemplis *Suidæ* & *Heſychii*, non tam *digerentibus*, quam *congerentibus*, & ſine ullo *lumine Critico* in medium dantibus, ab iis qui contextus ex *Gjauhario* & *Phiruzabadio* a me productos examinare volent, facile deprehendetur, atque ex bene multis aliis, procedente opere expromendis, quam clariſſime perſpicietur. Ip ipſi *Linguæ* imprudentius adſcriptum, & *vitio datum* a Clar. *Gusſetio*, ut ad primum ejus Argumentum vidimus. Nil mirum itaque ſi *Origine* vel abſente, vel non ſatis oculis manibusque præſente, in ſumma *Harmonia Linguarum Orientalium*, & *concordia* vere *ſororia*, aliquid tamen *diſcordiæ* & *diſſonantiæ* reperiatur. Hoc ſtatim atque *Origo* illuxerit, ſponte evaneſcet, *Linguæ primævæ* antiquum illud *decus* & *pondus*, per *quatuor Dialectos principes*, ſeſe magnifice exeret, ac præſertim *Hebrææ*, jucundioribus radiis oculos animosque mulcebit.

*Earum Linguarum Harmonia ulte-*

XLI. Ad hanc *Harmoniam* porro perfectius adhuc elaborandam, & omni ex parte complendam, prælucere forte poterit *Clavis Dialectorum* a nobis eum in finem edita, ut quam *ſuavis* eſſet *conſenſio* ac *conſpiratio* quatuor *Linguarum*

*guarum* inter se, ac præsertim *Arabicæ* cum *Hebræa*, penitius introspiceretur; perrupta illa *apparenti specie* cujusdam *dissensionis*, quam vel *Elementi permutatio*, vel *Notionis alteratio*, ac *diversitas*, oculis imperitorum objicere, & potest, & solet. Sic rediisse me sentio, post egressionem satis longam, sed necessariam, ad superioris discussionis filum, tantisper interruptum; atque *Secundi argumenti Gussetiani tertium robur*; ex ista videlicet *migratione Linguæ in Linguam vix ullas dictiones evadere incolumes, quin vel permutent Elementum aliquod Radicale*, quando *Radix sit ignoranda*, vel *Notio alteretur*: ut *Par.* xx. visum. *rius perpelienda.*

XLII. Ad hæc observo *generatim*, non prudentissime nexam videri geminam consequentiam, a viro consummatæ Eruditionis, qui cum *Theologia*, ac *Philosophia*, *Græcæ Linguæ professionem* summa cum laude sustinuit, ornavitque. *Græcia* utique, ejusque *quatuor Principes Dialecti*, contraria omnia ei suggerebant, ac demonstrabant. Quis ex *Atticis*, *Jonicis*, *Æolicis*, & *Doricis mutationibus Elementorum*, tam *variis*, unquam colligere sustinuit, *Radicem* verbi reddi *ignorabilem*? Quis ex peculiari & domestico usu *Radicum Græcarum* in *Atticis*, *Jonicis*, *Æolicis*, *Doricis*, regionibus, urbibusve; inferre ausus est, nullam lucem opemque sibi invicem ferre posse has *Dialectos*, tantamque esse hanc *alterationem notionis*, ut totum *corpus Linguæ communis* inde convellatur? Quis ex *Glossis* privatis *Provinciarum Belgii Fœderati*, orarumque circumjacentium, concludere jubeat, diversas plane Linguas esse gentium quæ *Belgico* nomine censentur? Si vicinum nimis, & suspectum hoc exemplum, quis ex differentia majore *Linguæ Germanicæ*, & in Elementis trajectis, & in significatione variante, in animum induxerit, eam cum *Belgica*, nulla consanguinitate, nullo cognationis tali vinculo contineri, quo mutuum sibi invicem auxilium in *antiquissima Origine*, & *Natura Linguæ*, vestiganda, præstare queant? Jam vero claris vinci potest documentis, non *Arabicam*, non *Aramæam Linguam*, quæ duplici nomine *Chaldaico* & *Syriaco* dispertitur, longius diffidere ab *Hebræa*, quam *Germanicam Inferiorem*, *Superioremve* a *Belgica*, vel *Jonicam*, *Doricamve*, ab *Attica*. *Tertium robur argumenti Gussetiani enervatur.*

XLIII. Intelligo interim, quid præpediverit Cl. *Gussetium*. quo minus lumine *Eruditionis* suæ *Græcæ* usus fuerit, ad has difficultates, nubecularum instar, sponte discutiendas. Suam sic caussam jugulasset, suamque funditus pervertisset *Hypothesin*; ad quam constabiliendam blandus sane, & nimium quantum potens, atque, ut sic dicam, fascinator opinionis semel conceptæ amor, ei suggessit *Gallicæ Linguæ* e *Latina* corruptelam, adjecta etiam *Anglica* diversarum linguarum *miscela*, ubi aliquando tanta incidere potest *Elementorum non commutatio*, sed *confusio*; tanta notionum non *alteratio*, sed *convulsio*, ut nec *caput*, nec *pes*, compareat; atque *membra* misere *distorta* & *diffracta* jaceant.

XLIV. Quod autem *speciatim* attinet ad *Elementi* ex *Dialecto* mutati investigationem, eam non negaverim perdifficilem arduamque esse, quamdiu ad interiorem harum Linguarum vim ac rationem non penetratur: sed eadem est conditio *Dialectorum Græcarum*, a quarum studio nemo ad *Eruditionem* il- *Elementorum mutationes justis fieri certisque legibus.*

 lam

lam adſpirans ſeſe propterea deterreri patietur. Conceſſerim quoque, omnem illarum permutationum *formam* & *normam* necdum ſatis patuiſſe *ſeculo præcedenti*, ac propterea in *Lexicis Harmonicis Schindleri*, *Hottingeri*, *Caſtelli*, aliorumque, multa ad ſuaviorem concentum poſſe perduci. Sed quid tum poſtea? Non ſane propterea elangueſcendum in præclaro curriculo, ſed potius ad perfectionis metam contendendum. Calcar ſubdidit *Clavis Dialectorum*; ſimulque *Elementorum commutationem* non eſſe *vagam* & *incertam*, ſed juſtis legibus adſtrictam, tum quoad *Literas*, tum quoad *vocales*, demonſtrat.

Significationis *diſſidium apparens.*

XLV. De *Alteratione notionis* quoque *ſpecialius* ſubmoneo, ſæpe minus perito videri aliquid *diverſum* non tantum, ſed *adverſa fronte pugnans*, quod tamen amiciſſime conſentit, eandemque *Originem* præfert. *Hebræis* עָלַז, & עלץ valet *exultare*. Quantum hinc *Arabum* diſcrepant uſus? *Avidum eſſe præ ægritudine corporis, animive, inquietum & impatientem eſſe.* Ita Cl. *Golius* in *Lexico*. Pleniorem conſpectum dabit *Camus*. العَلَزُ محركة قلق وخفة وهلع يصيب المريض والاسير والحريص والمحتضر وقد علز كفرح وهو عَلِزٌ اي وَجِعٌ قَلِقٌ لا ينام والعلّوز وجع البطن والجنون والموت الوحي *Vox gnalaz, media phatata notat agitationem & levitatem, atque impatientiam, quæ invadit ægrum, aut captivum, aut cupidum, aut moribundum. Radix* עלז *in his omnibus viget, diciturque* עָלֵז *ægritudine adfectus & jactatus, ut dormire nequeat. Forma* עלוז *trita pro dolore ventris, pro furore, pro morte repentina.* Habe & quæ *Gjauharius* dat العلز قلق وخفة وهلع يصيب الانسان وقد عَلِزَ بالكسر يَعْلَزُ عَلَزًا وبات فلان عَلِزًا اي وجعا قلقا قال الشاعر

ولذا له علز وحشرجة مما يجيش
في الصدر *

والعلوز لغة في العلوص وهو من اوجاع البطن *ſubſtantivum* עָלָז *eſt jactatio, & levitas, & magna impatientia, quæ hominem corripit: isque tunc dicitur Aliza med. Keſrata, in fut. Jalazo, in infin. Alaz. Dicitur etiam pernoctavit ò ... עָלֵז, ægritudine jactatus & irrequietus. Sic poëta.*

*Quumque ei irrequieta adeſt jactatio, & agon moribundi,*
*præ æſtu bulliente pectoris.*

Forma

Forma עלון *ex Dialecto idem cum* עלוץ, *est inter voces quibus termina ventris signantur.*

XLVI. Ecquid jam pugnantius, primo adspectu, quam *Hebræa gaudii*, *Arabica ægritudinis* & *doloris* notio, cum *furore* etiam & *morte repentina*? Ad talia adhærescitur, quum particulam tantum callemus *Linguæ* alicujus, nec omnem ejus amplitudinem & vim sub oculis habemus. Græcis πηδᾷν *salire*, *exilire*, & *gaudentis* est, & *vehementius commoti* ac *dolentis*. Latinorum *exilire*, & *exultare*, ferme omnibus solam movet ideam *lætitiæ*; quum tamen ad *metum*, *pavorem*, omnemque *graviorem commotionem* extendatur. *Cic.* 5. *Verr. Cap.* 29. *Exsiluit*, *conscientia sceleris*, & *furore*, *ex maleficiis concepto*, *excitatus*. Iterum pro *Flacc.* 23. *Cum illud Castricianum vulnus refricuisset*, *exiluerunt principes*, *neque in illa concione adfuerunt*. Id valet, *dolore*, *ægritudine*, *ira commoti fuerunt*. Lectio rarior, non intellecta, pro *exiluerunt* peperit *siluerunt*, quod valde ibi friget. Conf. Lucan. 1. 487. *sedibus exiluere Patres*. Ibid. *Curia exiluit*. nam textus sic se habet.

*—— —— Nec solum vulgus inani*
*Percussum terrore pavet*, *sed curia & ipsi*
*Sedibus exiluere Patres.* —— —— ——

Adde Sil. Ital. 2. 378. Sic *exultare cor pavidum* aut *commotum* rite dixeris, ut in illo *Virg.*

*—— —— —— Exultantiaque haurit*
*Corda pavor pulsans* —— —— ——

Ibi tamen *alacritatis* aliquid admirabiliter admixtum. Sed *Lucr. L.* 3. 141.

*Hic exultat enim pavor ac metus* ——

Nempe *in media regione pectoris*, ut *exultat* tantundem sit ac *palpitat*. Ne dixeris licentiam esse *Poëticam*, nam sic Veteres locutos fuisse, discas ex eorum imitatore *Gellio* N. A. 12. 5. *Cum petulantia morbi*, *dolorisque exultantia colluctantem vidistis philosophum*. Etiam *exultatio* pro *furore* & *furens exultansque* apud *Cicer.* de Harusp. Resp. cap. 1. & 18. Alia alias, si hæc non sufficiant. Iterum σκαίρειν *tripudiare*, *saltitare*, & σκαρθμὸς *tripudiatio*, transferuntur in malum, & non *Lycophroni* in *Cass. vs.* 101. tantum σκαρθμὸς στόλου est *jactatio Classis*, quod figuratius putem, a *saltatione* ductum, ut *Psalm.* 107: 27. verum etiam *Hesychio*, σκαρθμοὶ sunt σκαρισμοὶ & λακτισμοὶ *Palpitationes*, *jactationes pedum e dolore*, *calcitrationes*, ut quum *moribundus* λακτίζει ποσὶ γαῖαν formula *Homerica*. Hinc productiore forma σκαρίζεσθαι ab *Hesychio* exponitur ταράττεται. θράζει. *Conturbatur*, *æstuat*. Quin & σκιρτᾷν *exultare*, ab *Eurip.* in *Phœniss.* 1132. & alibi ad *metum*, ad *dolorem*, & alia traducitur. Hæc adjungas iis, quæ ex *Glossis Hesychianis* produxi in *Clavi Dial.* sub lit. *Tsade*, II. 1. ad σφαδάζειν, quod in

Ii 2 Com-

*Ex ignorantia ferme nostra oriundum.*

Communi Lingua valens *Exultare Gaudio*, ex *Atticis* ferme *Scriptoribus* declaratur per *Æstuare. Ægre ferre. Irrequieto motu jactari. Indignari. Furere. Sub vulnere bulliente conflictari. Duram pati mortem.* Addo hic quæ *Etymolog. Magnum* exhibet. Σφαδάζειν. Ἀττικοὶ μὲν ἐπὶ τοῦ χαλεπῶς φέρειν καὶ σχετλιάζειν λέγουσι. Ξενοφῶν ἐπὶ τὸ ἀλγεῖν, ἔνιοι δὲ τὸ σπαίρειν ἐκδέχονται, οἱ δὲ τὰ χαλεπῶς φέροντα πηδᾷν, οἱ δὲ ἁπλῶς τὸ δυσφορεῖν, ἢ πᾶν τὸ μετὰ βίας, ἐν δὲ τῷ ῥητορικῷ λεξικῷ εὗρον τὸ σφαδάζειν σημαίνειν τὸ δυσθανατεῖν, ματαίως σπᾶσθαι, χαλεπαίνειν, μετ' ὀργῆς στενάζειν, ὡς Εὐριπίδης καὶ Πλάτων. *Attici* σφαδάζειν *adhibent pro ægre & dolenter ferre. Xenophon pro dolere. Nonnulli sumunt pro jactatione pedum ægri aut moribundi. Alii pro exilire præ indignatione, Alii simpliciter pro indignari, aut pro omni motu violentiore. In Lexico autem Rhetorico inveni* σφαδάζειν *significare duram pati mortem; item convulsionibus temere distrahi. Graviter indignari. Iratius ingemiscere. Ut Euripides & Plato.* Conf. *Nonn. Dionys.* 590. & 594. Non ovum ovo similius, quam *Glossæ* hæ, *Glossis Arabicis* supra τῷ עלז additis, a *Gjauhar.* & *Phiruzab.* quas & *Hebræis* fuisse usitatas vivente Lingua, dubitare non patitur Natura Thematis, *irrequietam corporis, pedumve jactationem* signantis, quæ non *gaudium* tantum *tripudians* admittit, verum etiam *dolorem, furorem, mortem difficilem* cum *convulsione corporis*, & *pedum jactatione*, conjunctam. Utrumque usum tum *bonum*, tum *malum*, admirabiliter complexus est *Jerem. Cap.* 51: 39. *Quum incaluerint, compotationes ipsis apponam; ut* יעלזו *exultent, & dormiant somnum æternum: neque evigilent.* Hoc est, *Convivantibus, mero incalescentibus, & inter pocula exultantibus, alia apponam pocula, Calicem* mortis nec opinatæ, *quo hausto in furorem agantur, & moribundi terram pede pulsent* &c. &c. &c. Est figura ex ambiguo, qua nihil illustrius legisse me memini.

*Tertia Cl.* Guffetii *difficultas.* XLVII. Longius evectus sum, in secundo Cl. *Guffetii* præsidio ac firmamento subruendo; quod mihi diu validissimum visum fuisse, & sæpe dubias peperisse curas, supra confessus sum. Nunc quam infirmæ sint hæ argumentationes, quamvis instent triplici acie, ut a longo sensi, ita omnes arbitror sensuros, qui non obstinare amant sententias suas, sed justis concedere rationibus. Ut autem nescio quid gravioris præjudicii pellucet ex superioribus illis ratiociniis Viri Doctissimi, ita *Tertium*, quo præclaram causam impetivit, *argumentum*, quo nomine appellem, nescio. *Nec crediderim*, inquit, *Deum ut a populo suo, nobisque, intelligeretur, Onerare nos tot Linguis discendis voluisse.* Primo scire velim quorsum spectet illud *a populo suo?* ad veteremne *Judaicum*, an ad *Christianum*? Posterius putem, quia uno *Nos* omnes omnium temporum *Christiani* comprehendi videntur. Prius nimis absonum foret, quoniam *Lingua Hebræa viva ac florente*, nihil cuiquam obscurum esse poterat, circa regnantes *in communi sermone* significationes verborum: alias *Hebræos Veteres* doctos, indoctos, pariter, *Linguæ suæ* abstrusiores *Origines* quoque *omnes* calluisse, absurdissimum foret asseverare; quum domestica experientia nos monere possit in *Originibus Belgicis* parum aut nihil videri a longe plurimis *Belgarum*. Idem de aliis populis, quin imo *Latinis Græcisque*, nemini non constat, inter quos quum studium *Criticum* viguerit, in *Originibus* tamen miserrime fuit hallucinatum a *Varronibus*, aliisque Literatorum principibus: quos

quos *Scaligeri*, *Vossii*, *Salmasiique* nostri longo superant intervallo.

XLVIII. Ergo vel *vivente Lingua Hebræa* hocce, quod nunc tracto, quodque tractandum quoque post *Boblium* susceperat Cl. *Gussetius*, genus, profundioris fuit indaginis, ad quod vestigandum & eruendum, confirmare ausim *ipsos Hebræos Veteres*, si huic studio unquam incubuere, adhibuisse *Dialectorum* haud perfunctoriam cognitionem; quam facili tamen negotio sibi poterant comparare: haud secus ac *Attice* sciens, *Jonismum* aut *Dorismum* ex facili acquirere poterat: aut *Belga* vel difficillimas *Germanorum Dialectos* brevi spatio sibi reddat pervias.

XLIX. An jam quod ne *Hebræi* quidem prisci, in *Vernacula* sua *Lingua*, sine subsidio *cognatarum Dialectorum* unquam feliciter præstare potuissent, a *Christianis*, ista ope ac luce exclusa, vel prudenter tentari, vel cum successu poterit expediri? Stupeo enim vero, quum talia ab Eruditis Viris urgeri cerno: atque a longo perspicere cœpi eos materiam hanc non satis intellexisse, quemadmodum ne nunc quidem intelligitur a multis, qui *Linguas Orientales* despiciunt. *Boblius* in officina sua fabricans *Formas* Radicum, sub iis sæpe complectitur tales *notiones secundarias*, quæ vel per *Metaphoram*, vel per *Metonymiam*, vel per *Synecdochen*, longo deinceps usu Radici accreverunt. Idem fere semper peccatur a Cl. *Gussetio*. Sed hæc alias: nunc quod instat. Nempe *credibile non est Linguæ Græcæ Professori*, *Deum nos tot Linguis discendis voluisse onerare*. Qui fieri potuit, ut securim hanc injiciens *Linguis Orientalibus*, eam recidere non senserit in *Græcam*, cum suis sibi *Dialectis*? nec paucioribus sane, nec ad condiscendum facilioribus. Non captabo hic laureolam in mustaceo, neque Virum Eruditum cujus veneranda mihi memoria, & adversus quem invitus in arenam descendi, premam, ostendendo latam sic inertiæ aperiri fenestram, ruinæque omnis Eruditionis. Dixisse satis habebo, *Unam* fuisse *Linguam*, *unam* magnam *Arborem*, *quatuor* majoribus *Dialectis*, tanquam *Ramis* diffusam, quos *Ramos* si quis colere pigretur, nunquam *Origines*, & *Radicalem*, ut sic dicam, *succum* ac *vigorem Linguæ Hebrææ*, vel ipse gustabit, vel aliis gustandam præbebit. Hoc si nunc credi nequeat, ab homine veritatis studioso, & materiæ hujus non penitus imperito, adfirmatum fuisse, credet sentietque posteritas. Prout jam ante sexcentos annos a *Rabbinis* creditum; deinceps a principibus in orbe Literato Viris, magno consensu, inculcatum fuit.

*Refellitur, ut viro Docto haud digna.*

L. Restat *Quartum* Cl. *Gussetii argumentum*, sic conceptum. *Denique illa*, Hebræa, *Mater est istarum*, Dialectorum, *nec ab iis verba vocesque desumsit, aut fari didicit. Fons est, & purioribus proinde aquis fluit.* Hæc more translaticio ubique ferme legere, ubique audire est; quamvis inde a quo *Linguæ Orientales* consuli cœptæ, cavillatiuncula hæc ab omnibus Earundem Defensoribus sæpissime castigata & confutata fuerit. In hac autem *Capitali*, ut vulgo putatur, *objectione*, tam parum est roboris, tam multum confusionis, & *Ignorationis*, quæ dicitur, *Elenchi*, ut qui eo deinceps uti volet, scire debeat, se jam non *plumbeo pugione* pugnaturum, sed *pictis* lusurum esse *armis*.

*Quartum Ejusdem argumentum omnium ori pervagatum.*

*Quod refutatur tum aliunde, tum ex absurdo.*

LI. Rogo primum omnium, an *Filiæ Divites*, *pauperiem Matris* ad angustias redactæ, nequeant sublevare, eique copiam, ab Ea haustam refundere? Idem *Fontis purioris* adspectus, qui si scaturire ac fluere cœperit tenuiore venâ, aquas suas merito reposcat ab omnibus, fluviisque, inde derivatis, ut quanta olim ubertate abundarit, testentur, atque simul *Originis* suæ indolem præbeant cognoscendam. Sed abstineo imaginibus & metaphoris, semper ansam cavillationi relinquentibus. Simpliciter dispiciamus quid sit *Matrem esse*, quid *Fontem*, ex mente Cl. *Gussetii.* Hanc diserte expressit *pag. 6. Comm. L. H.* verbis supra *par.* XXVI. adductis. *Quicquid certi Lingua Hebraica habet, ipsam id in suo sinu, inque propriis visceribus servavisse: ergo a peregrinis abstractam, redire in se ipsam, & semetipsam interpretari posse ac debere.* Nunquam quicquam, specioso sub colore, repugnantius, & ab omni specie veri abhorrentius dictum. Tantundem hoc est, ac si quis rotundis verbis asseveret, *universa Lingua Hebræa in Bibliis continetur. Nihil* nec injuria temporis, nec fatis gentis *ex Dialecto Hebræa deperditum. Nullæ* in ea significationes *oblitteratæ.* Etiam *primariæ omnes Notiones* in textu Vet. Test. *occurrunt.* Hoccine appellabimus materiam suam intelligere? an potius *prima* ejusdem *principia negare?* contra quos disputare vetat commune dictum. Disputavi tamen, & sæpiuscule idem mihi faciundum esse prævideo, quod *Ignoratio* hæc *Elenchi* indoctis non tantum oculos suffudisse videatur, verum etiam doctis, & in literatura *Hebraica* versatis, identidem insinuantibus *Chaldæos*, *Syros*, *Arabas*, *ab Hebræis verba sua desumsisse*, Linguamque hausisse, *non* autem *Hebræos ab illis;* ac proinde *Dialectos* non posse *illustrare Matrem Hebræam*, sed potius *ab ea* debere *illustrari.*

*Quæ ex Dialectis revocantur, ea vere* Hebraicum *fuisse* peculium.

LII. Ad hæc hasce repono stricturas, alia occasione pleniorem sub conspectum dandas. *Primo;* nemo eorum qui lucem e *Dialectis* adferunt, unquam cogitasse potuit, nedum dixisse, *Hebræos* ab *Arabibus*, *Aramæisque fari didicisse.* (Ill. *Huetius Aramæam*, *Arabicamque Linguam* ipsa *Hebræa* antiquiores statuit; sed hanc opinationem merito seponimus.) *Secundo* omnes mente ac voce consona tenent, tendunt, inculcant, re & ratione jubente, olim, quum *Lingua Hebræa Viveret* ac *Vigeret*, *Hebræis* quoque in usu Domestico fuisse, quæ jam *eadem intermortua*, ex *Dialectis consanguineis* vel *Matri*, vel *Sorori*, restituuntur. *Tertio* asseverare sustineo, ut Nemini jus competit pro *Hebraicis antiquis* venditandi, quæ ex *Syria*, *Chaldæa*, *Arabia* producuntur, nisi *characterem antiquitatis* servent, & sua sese luce commendent: ita imprudens simul, simul iniquum esse, ut hæc unquam *Hebraica fuisse* aut *esse potuisse* negetur, non aliam ob rationem quam quod *Dialecti* sensim sine sensu desciscere soleant ab *Origine*, & tanquam *a stirpe sua degenerare.* Hoc effatum excluderet *Jones* ab omni communitate cum *Atticis;* atque *Hippocratem*, *Homerumque* adeo ipsum, nullius pretii redderet auctores, pro *genio* & *ingenio Linguæ Græcæ.* Hoc *Dores*, *Æolesque* pariter, suas sibi res habere, omnemque gratiam ac lucem inde oriundam procul facessere juberet.

*Dissentientes rogantur ut*

LIII. Elucet, credo, legitimo opus esse examine, ad perpendendum, ac decidendum, quid cuique *Dialecto* insit majoris vel minoris puritatis lucisque: ne-

*in statum Quæstionis prudentius inquirant.*

neque pro *impura* ac *degenere* esse damnandam aliquam vel *Filiam*, vel *Sororem Linguæ Hebrææ*, ab iis qui simul profiteri coguntur, cum Clarissimis *Bohlio* & *Gussetio*, se *Dialectis* istis addiscendis vel exiguam, vel nullam operam impendisse. Impetrent a sese hi Viri Docti, vel dicam *Veritas* & *Religio*, pro qua stare se putant, ab ipsis impetret, ut ne judicent de hisce nostris conatibus, quibus *cognitionem interiorem Linguæ Hebrææ* promovere studeo, antequam *accuratiorem*, quam habere hactenus videntur, *Cognitionem Causæ* hujus sibi compararint. Non postulo, quod importunum videri posset, & superbum, præsertim in *Professore Publico Ling. Orient.*, ut qui dissentiunt, *Dialectos illas*, quas descivisse ajunt *a puritate Hebraica*, prius *condiscant*. Illud tantum exigo, *ut status quæstionis non penitus ignoretur*, vel etiam *non callidiuscule obscuretur*; nam profecto jam per Vicennium mihi contradicitur ferme ab iis, qui vel existimationi suæ, & auctoritati, aliquid decessurum subverentur, si *systema* meum sit recipiendum: vel *quo de agatur*, ac disputetur, ne dicere quidem haberent, si pressius ad examen *circa Statum Quæstionis* vocarentur. Omnes candidissime adversus me ipsum fortioribus, quam quæ hac disputatione refutavi, armis, ipsemet instruam, &, quod *in opusculo de Defectibus*, ac *prima parte Originum* harum jam professus fui, nunc denuo profiteor, me pro *Optima Causa certamen honestum ac generosum* lubentissime esse subiturum, ut *Orbis Eruditus*, ut *Universa Ecclesia*, deprehendat, me non *rerum mearum studio*, sed *Verbi Divini sincero amore animari*.

# FINIS.

CAPUT

# CAPUT QUINTUM.

*Inter Dialectos princeps Arabica, quæ reliquis opem ferre apta. Bocharti simile judicium, improbatum a Cl. Gussetio, a nobis propugnatum; nunc a memet impugnandum. Argumentum primum. Secundum. Tertius nodus implicatus. Quartus non minus intricatus. Quintus scrupulus. Sextus multo gravior. Septima difficultas haud exigua. Octava instantia. Nona. Decima objectio. Undecima. Duodecima scrupulorum congeries. Cl. Gussetii querelæ similes. Decima tertia criminatio. Decima quarta. Tandem ultima instantia proponitur.*

## I.

*Inter Dialectos princeps Arabica.*

Capite primo conspectum pandens *Linguarum Orientalium*, quæ cum *Hebræa* nomine & titulo *Dialectorum* sociantur; & quid *Chaldaica*, quid *Syriaca*, quid *Arabica Dialectus* sigillatim possit, polleatque, indicans; simul insinuavi, ex *Arabum* fontibus, utpote copiosissimis, maximas redundare utilitates, ad *Defectus* hodiernos, quibus in cognitione *Ling. Hebr.* laboratum fuit, atque etiamnum laboratur, resarciendos.

*Quæ reliquis opem ferre apta.*

II. Quanta hic sit, & quam diffusa materia, quæ novam curam, limamve, desideret, percipere licet ex *Octo* illis *Classibus Defectuum*, quas *Libro singulari* perstrinxi. Has si quis attento oculo dignetur lustrare, perpensis quoque exemplis, quibus quamque *Classem* speciminis gratia instruxi, non poterit quin descendat in *Hypothesin* illam, quæ ex *penetralibus Arabiæ* idoneum lumen promittit, ad tenebras hasce maximam partem evincendas, non tantum in *Hebraicis*, verum etiam *Chaldaicis* & *Syriacis*; quippe quæ iisdem incommodis ac *defectibus* premi deprehendantur, si non, ut ferme fit, a primo tantum limine salutentur, sed interiora eorundem adyta penetrentur.

*Bocharti simile judicium.*

III. Hoc pro magnitudine ingenii, & Eruditionis copia, ut exploratissimum habebat summus *Bochartus*, ita ad posteritatis industriam honesta æmulatione accendendam consignatum voluit in fine *Præfat.* ad *Hierozoicon*; in quod exemplum, tanquam in speculum, inspicere deberent omnes, qui ad *Linguæ Hebraicæ* studium serio sese accingere volunt, atque veram ex hac nobili palæstra laudem reportare. *Cum a teneris*, inquit, *unguiculis Hebraicas literas ardentissimo studio amplexus sim, ut ex ipso fonte biberem, tantum in iis brevi profeci, quantum erat necesse, ut non solum Prophetarum textum, sed & Magistrorum*

*rum in illum commentaria magna ex parte intelligerem. Sed cum Linguæ ab annis bis mille intermortuæ multas voces ab ipsis Hebræorum Magistris ignorari deprehendissem, Syriacæ quoque, Chaldaicæ, & Arabicæ linguæ notitiam adhuc adolescens mihi comparare conatus sum, Celeberrimis usus doctoribus*, Capello *Salmurii*, & Erpenio *Lugduni Batavorum. Quibus abhinc aliquot annis accessit etiam Æthiopica, duce* Ludolfo &c. *His præsidiis instructus, non solum veteres Scripturæ versiones in locis difficilibus diligenter contuli, sed & ipsas inter se Linguas, ut ex hac collatione aliqua lux oboriretur; & quod Hebræos fugerat, in Babylonia, Syria, Arabia quærerem, quin extremos inter Æthiopas. Nec inutilis mihi fuit ille labor. Quasdam enim voces tanquam ex Babylonica captivitate in Judæam postliminio reduxi. Quasdam etiam ex intima Æthiopia arcessivi, ut cum Eunucho Candaces Hierosolymam venirent adoratum. Sed ut dicam quod res est, nihil mihi tam profuit quam Arabicæ Linguæ qualisque cognitio. Cum enim in reliquis Hebraicæ linguæ Dialectis, præter aliquot Scripturæ versiones aut paraphrases, vix quicquam habeatur, quod sit alicujus momenti, Arabes abhinc annis fere nongentis omnes omnino scientias magna cura excoluerunt; & de singulis multa scripserunt, iis plerumque verbis, quæ vel mere Hebraica sunt, vel cum mere Hebraicis magnam habent affinitatem. Itaque si quis Arabum scrinia sedulo excuteret, plura ex iis eliceret ad solidam sacræ Linguæ cognitionem pertinentia, quam vel ex vasta illa Thalmudicorum farragine, vel ex Magistrorum commentariis omnibus. Id expertus sum in hoc ipso Libro quem de Animalibus scripsi: quamvis enim Arabicos libros paucos habeam, & pauciores legerim, tamen ex paucis illis mihi multum lucis adfulsit.*

IV. Hæc interim copia & ubertas *Linguæ Arabicæ* intra fontes suos clausa atque obstructa maneat necesse est, quam diu sacrarum Literarum studiosis non eximuntur scrupuli illi, qua justi, qua injusti, qui adversus hujus potissimum *Dialecti* auctoritatem vulgo moveri solent. Eum in finem capite præcedenti sub examen revocavi argumenta illa, quibus Cl. *Gussetius* usum *Dialectorum* impugnavit, atque inprimis *Arabicam* exclusam voluit; nominatim *Scaligeros*, *Salmasios*, *Bochartos*, *Hottingeros &c.* taxans, ob splendidas lucis hinc fœnerandæ pollicitationes. *Improbatum a Cl.* Guſſet.

V. Quid in isto certamine, contra viri in *Hebraicis* pervolutati rationes suscepto, præstitum sit, ad optimam causam defensandam, alii judicabunt; mihi tantum profiteri licet, nihil aliud me intendisse, quam ut hac *Quæstionis* momentosissimæ discussione, ejusdem *status* planius cognosceretur; atque sic ab iis, quibus Sacra nostra curæ cordique sunt, dijudicari posset, qua tandem via ad consummatam *Linguæ Hebrææ* cognitionem perveniri tutissime queat; & quicquid hactenus *defectuum* interpretes Doctissimos implicat, distrahitque, solidissime expleri. *A nobis propugnatum.*

VI. Huc omnem meum laborem conniti, atque tanquam ad unicum suum scopum collineare, in oculis mentibusque omnium defiget præsens disputatio, qua meam ipsius *Hypothesin* gravioribus forte, quam hactenus factum fuit, armis oppugnare decrevi; nihil callide acturus, sed cordate, sed animose, adversus me ipsum tela destricturus, quippe qui sacramentum dixerim Veri- *Nunc a memet impugnandum.*

tati, ac tum vere me vicisse judicem, quum veritas vincit & triumphat.

*Argumentum primum.*

VII. Adversus *Methodum* ergo, qua ex *Arabica* inprimis *Dialecto* Linguam *Hebræam* illustrandam, ulteriusque percolendam esse contenditur, *Primum* desumo *argumentum* ex constanti sententia Eruditorum, Linguam *Arabum* longius ab *Hebræa* deflexisse censentium, quam *Chaldæorum*, ac *Syrorum*; ut si jam *Dialecti* nomen ei relinquatur, saltem non æque *pura* sit habenda, quam duæ reliquæ. Hanc *impuritatem* arguit longe major numerus *conjugationum*, tum *Activarum* tum *passivarum*. Confusa *pluralium fractorum* turba. *Casuum* variatio, *Hebræis*, *Chaldæis*, *Syris* penitus ignota. *Nunnatio*, quæ dicitur, *vocalium* ad finem; ipsorumque adeo *sonorum discrepantia per omnem* ferme *Syllabam*, quum *Arabia* tres tantum *vocales* agnoscat, easque *breves*, quibus *Hebraicæ voces*, secundum *puritatem* suam, pronunciari & conservari nequiverint. His causis adducti multi Viri Doctissimi *peregrinam* appellare *Linguam* hanc non dubitarunt; quorum si suspectior auctoritas, propterea quod eam ignoraverint, vel saltem neglexerint; credendum utique Magno horum studiorum antesignano, *J. H. Hottingero* in *introduct.* ad *Gramm. Harmon.* quatuor *Ling. Orient.* statuenti, *differre ab Hebraismo Chaldaismum*, *longius recedere Syriasmum*; *longissime abesse Arabismum.*

*Secundum.*

VIII. *Secundo* idem hocce grandius discrimen evinci posse videtur ex immensa verborum copia, qua *Arabum* Lingua, tanquam *Oceanus* circumfluit, qualem opulentiam *Hebræos* olim possedisse minus fit verisimile. Hinc usu venit, ut integræ periodi *Arabice* enunciari possint, in quibus vix ullum *Hebraicum* vocabulum occurrat. Specimen esto principium *Geneseos* اول ما خلق الله السماء والارض وكانت الارض غامرة مستبحرة وظلام علي אול מא חלק אללה אלשמא ואלארץ וכנת אלארץ עומרה وجه الغمر משתבחרה וטלם עלי וגה אלעמר *primum omnium creavit Deus* &c. *& tenebræ super facie abyssi.* Pleraque vides diversa abire ab *Hebræo* sermone, qui quatuor tantum voces ex omnibus hisce suæ agnoscit ditionis. Si differentia tanta in Sacris se exerit, quantam non in profanis deprehendere esset? Nimis ergo liberale illud *Bocharti* supra positum, *Arabes uti verbis quæ vel mere Hebraica sunt, vel cum mere Hebraicis magnam habent adfinitatem.*

*Tertius nodus implicatus.*

IX. Accedit *tertio*, quod *Arabes* non tantum possideant *Radicum* multitudinem ingentem, qua *Hebræi* careant, verum etiam ipsas *Hebræas Radices* sæpe frequentent longe alia significatione, vel una, vel pluribus, ita ut in iis, in quibus *Harmonia* saltem amica, ac fororia, constare debuisset, aperta pugna vel dissonantia deprehendatur. *Hebræis* שמח *Lætatus fuit*, at *Arabibus* سمح est *Beneficus*, *liberalis*, *facilis*, *clemens fuit*, in 1. & in 2. *conj. Rectam & æqualem fecit* hastam. *Hebræis* שער *horruit*, at سعر *Arabibus* est *accendit*, bellum; *occasionem præbuit* ei *ac potestatem* ad malum. *Dolorem intulit* atque *ussit* sagittis. *Percussit* eum fervidus ventus. *Huc illuc movit se* in obeundo negotio. Denique passive, *furore correptus fuit.* Sic a שבר *fregit*

[illegible]

toto cœlo distat شبر *spithamis dimensus fuit. Donavit.* Ab אסף *collegit*, اسف *mœruit, cum sollicitudine dolorem aut iram concepit.* Ab אלם *manipulos colligavit* in *pih.* itemque in *Niph. obmutuit*, الم *doluit.* A קהל in *Niphal, congregari, convocari in cœtum*, قهل quod est, *Exaruit* cutis. *Ingratus fuit* in benefactorem. *Inhumaniter aliquem excepit. Squaluit. Sordidus fuit.* Et in 7. انقهل quod esset נקהל *debilis fuit conciditque.* Talia complura recenseri possunt, unde sane non parum turbari videtur concentus ille amicissimus *Linguæ Arabicæ* cum *Hebræa*, qui tanto opere a Fautoribus ejus jactatur.

X. *Quarto loco* magnam obmoveo difficultatem *ex confusanea* illa *significationum multitudine*, qua *Radices Arabicæ* luxuriant, & tanquam silvescunt. Confusio ista ex uno alterove themate, quo *par. præc.* usus fui, ex parte percipi potuit. Dabo adhuc aliud indigesta mole, velut cœcum chaos, territans, sub צרב, quod in Bibliis est *urere*, ut *Prov.* 16: 27. אש צרבת *ignis adurens*; & *Esech.* 21: 3. נצרבו כל פנים *Adustæ sunt omnes facies.* Habes unum, certum, constans; quum *Arabum* ضرب incerto atque inconstanti fluctu te nunc huc, nunc illuc, circumagat. *Verberavit. Icit. Punxit. Amputavit* collum. *Natavit* in aqua. *Pulsavit* citharam. *Aufugit. Abiit. Festinavit.* Et contra, *Constitit. Substitit. Prehendit; Retinuit; probibuit:* addito علي يده. *Tetendit vergitque* ad nigrorem. *Inivit* admissarius camelum. *Caudam jactavit*, & *abiit* camelus. *permiscuit* rem rei. *Multiplicavit* numerum, per numerum. *Formavit* adagium. *cudit* monetam. *Fixit* tentorium. *Profectus fuit* per terram, *victus, lucri, prædæ quærendæ ergo. peragravit. Evolavit ad escam quærendam* avis. *Pulsum arteriarum incitavit* vulnus. *Percussus fuit frigore. Pruinam passa fuit terra. Egregio ictu polluit* manus. Hanc notionum *Sylvam* sola *conjugatio prima* offert. In aliis alia adhuc luxuries, quam amputo. Jam vero *centenæ*, atque adeo *millenæ Radices*, consimili ratione luxuriosissimam quandam profundunt materiem significationum, in quibus nec primigenia *stirps*, nec *rami* ad justas leges digesti compareant. Jure ergo Cl. *Gussetius* principe loco objiciebat, *nullam spem esse certitudinis accipiendæ per Ling. Orient. qua ipsæmet destituantur;* ut *par.* XVIII. *cap.* IV. vidimus. Reposui quidem omnem *Homonymiam*, per accidens exstitisse, atque *turbam* illam *dissonantium potestatum* invectam esse vel per *imperitiam* eorum, qui diversas *glossas* collegerunt, vel per *ignorationem amissionemve primigeniæ notionis.* Sic tamen nodus non resolvitur, sed arctius adstringitur. Quis enim sibi majorem hic arroget *peritiam*, quam habent ipsi *Arabes?* & si ipsimet vel *ignorant*, vel *amiserunt* antiquissimam vim, & *Originem*, utique Nobis ejusdem investigandæ nulla spes potest esse relicta: ac proinde frustra *Origines Hebrææ*, ex tam conturbatis & confusis fontibus, promittuntur. *Quartus non minus intricatus.*

XI. *Quintum* hinc subnascitur *Argumentum*, quo *Originum indagatio*, tum ex reliquis *Dialectis*, tum præsertim ex *Arabica*, suspectissima redditur, quod *universa* ista *ratio* videatur esse *arbitraria, imaginaria*, nullis solidis principiis *Quintus scrupulus.*

superstructa. Videlicet non ignotum in *Orbe Erudito* quam *vagum*, quam *vanum* sæpe & *ridiculum*, sit *studium Etymologicum*, in quo quot capita ferme, tot sensus: quum in campo lubrico quilibet acumini suo indulgens, pro gemmis vitrea fracta, proque Thesauro plerumque obtrudat carbones. Jam vero quod in *Latinis*, *Græcisque*, tam male firmum, male tutum, censetur; quidni in *Hebræis Originibus* ex *Arabia* revocandis, ut parum liquidum, a purissimis Scripturarum fontibus procul abesse jubeatur? Exemplum præbeat nomen שטן شيطن *Satanæ*, quod Scholiastes *Haririi* derivari posse tradit vel a شطن *procul abfuit*, quod *longissime distet tum a bono*, *tum a Dei gratia:* vel ab eodem themate, quatenus valet *spurcus* & *improbus fuit:* vel denique a radice שיט شاط *med. je*, quæ in *butyro*, *oleove*, est *excoqui ita ut aduratur:* itemque in *olla*, *sic aduri ut particula rei coctæ adhærescat:* unde *Satanas* cum *Nun* servili dictus sit, quod *uratur igne discidii* & *expulsionis* a Deo *urendus* deinde in gehenna. Novissimi illi lusus in *ustione*, *merum* spirant *frigus*. שוטן شاطن pro *improbo* & *spurco*, ab ipso *Satana* potius processit. Prius a *distando* nimis tenue. Non est ergo quod ad tales duces recurratur, qui te incertiorem faciunt, quam eras dudum.

*Sextus multo gravior.*

XII. *Sexto* auctoritatem *Dialecti Arabicæ* in elucidandis sacris nostris majorem in modum debilitat magna *diversitas gentis*, *genii*, *ritus*, *religionis*, *vitæ generis*, in quibus omnibus parum aut nihil commune habent, habuerunt, *Arabes* cum *Hebræis*. Jam vero omnia hæc ita in *Linguas* solent influere, ut inde colorem trahant, in verbis, in phrasibus, in universo apparatu orationis, in forma ac norma loquendi, quæ ubique locorum attemperata est ad mores tum publicos, tum privatos alicujus populi. Non potest ergo non *Lingua Arabum* majorem in modum dissonare ab *Hebraica*, etiamsi eosdem cum ea habeat natales; omninoque necesse est, ut tam magis a puritate *Heberi* desciverit, & degenerarit, quam magis ab *Hebræorum* gente non sedibus tantum, sed & moribus, cerimoniis, sacris, profanis, publicis, privatis, gens *Arabum* per omnem seculorum memoriam fuit diremta.

*Septima difficultas haud exigua.*

XIII. *Septimo* subnectam *loco*, quod quum omnis *Lingua* sit *volubilis*, & sua natura tendat ad mutationes, fieri nequeat ut *Dialectus Arabica* pura, integra, illibata permanserit, etiamsi omnes illæ *novationum* causæ, quas modo percensui, abfuissent; atque communitas morum cum *Hebræis* perpetuo obtinuisset. Retinuerit ea nativum florem honoremque per aliquot secula; ad *Mosis*, ad *Davidis*, si tendas, tempora: quin ad *Christi*, ut liberalissime agamus: nullam saltem speciem veri habet, deinceps quoque eandem integritatem conservari potuisse, tot novis causis mutationum undique confluentibus, & facie *Arabiæ* penitus innovata, ac conversa, per exortum *Muhammedis*, *Religionisque* ac *potentiæ Muhammedicæ*.

*Octava instantia.*

XIV. *Octavo* non parum auctoritatis *Dialecto Arabum* detrahit, cum omni illa quam ostentat opulentia, novitas *Auctorum*, *Librorumque*, quorum demum copia exstare cœpit longiuscule post *Muhammedem*, consarcinatumque *Alcoranum*,

*ranum*, quum in *Orbe Saracenico*, ſubjugatis pacatiſque omnibus, ſtudia literarum exarſere, atque ad Eruditionem, quæ inter ſtrepitum armorum jacuerat, reſuſcitandam, fuit conſurrectum. Horum jam *Librorum Scriptorumque* ſerior & ſubleſtior fides, quam *Origines Linguæ Sanctæ* requirunt. *Speciosiſſimam objectionem* tetigi *ὡς ἐν παρόδῳ cap. præc. par.* XXIV. eamque *obiter* quoque ſolummodo removi; pleniorem ejus diſcuſſionem rejiciens in commodiorem occaſionem. Nunc inſtans, *Bochartum*, principem *Arabizantium*, mihimet oppono, in loco ſupra adducto ſcribentem, *Arabes ante annos ferme nongentos ſcientias magna cura excolere cœpiſſe.* Ultra *Muhammedis* ætatem ergo ne *Bochartus* quidem adſcendit; totumque ejus *Hierozoicon* nititur *auctoritatibus* longe *Alcorano inferioribus*. Quid? an non *Lexicon Golianum* hauſtum eſt, & compoſitum, ex *Scriptoribus* qui poſt *Muhammedem* vixerunt? *Gjauharius*, ille *Lexicographorum* ſummus, ex calculo *Abulfedæ* anno *Hegiræ* 398. diem ſuum obiit. *Phiruzabadius*, *Camuſi* auctor, tempeſtates attingit *Bajazedi* & *Tamerlanis*, eorum muneribus honoratus, & fato functus anno 817. *Hegiræ*. An hi nunc fontes, unde & ipſe haurire ſoleo, ſat limpidi, ad Linguam *Moſis* & *Prophetarum* illuſtrandam? Nec erat fortaſſe quod gloriarer, habere *Bibliothecam Academiæ* hujus, habere me ipſum *domi*, *Libros* ante *Muhammedem* conſcriptos, unde de *natura* & *proprietatis* veteris Linguæ judicium ferri queat. Quæſtio manet, quouſque vetuſtatis monumenta illa aſcendant: & num cum *Syriacis* aut *Chaldaicis* hac in parte poſſint æquiparari; ut non tantum cum iis, ſed & præ iisdem, *Origines antiquiſſimas Hebrææ Linguæ* recludere ac reſtituere poſſe, cenſeri debeant.

XV. *Nono* contra *Methodum*, quam ſequor, hæc naſcitur difficultas, quam & a præſtantibus ingeniis mihi objectam commemini, quod *Originibus* meis ſemper aliquid ulterius reſtet, earundemque aliæ iterum *Origines* deſiderari poſſint. Verbi gratia Radix שלה *Cap. Tert.* a me aucta fuit *proprietate Eliquati*, ſive *liquide defæcati*, unde *tranquillitas*, *abundantia*, *ſecuritas*, & aliæ notiones ſecundariæ profluxerint. Sed unde jam ipſum illud *Eliquatum*? Hoc noſtra *methodus* nec promittit, nec ſane præſtare unquam poterit. Ergo fruſtra in iis veſtigandis opera conſumitur, quæ ſemper aliud quid perveſtigandum relinquunt; neque *Arabica Dialectus* apta nata cenſeri poterit, ad *Antiquiſſimas Hebrææ Linguæ Origines* referandas. *Nona.*

XVI. *Decimo* proponam judicioſiſſimam argumentationem, nuper adverſus *Syſtema* noſtrum inſtitutam in publico, ab erecti ingenii juvene, pulchra quæque & præclara minanti. Contendebat ille, jam ante *formatam*, atque ex *Heberi* familia per *Joctanum* propagatam, *Linguam Arabicam*, pleraſque, ſi non omnes, *Origines Hebræas*, id eſt *primævas poteſtates* Radicum, intercidere debuiſſe: ac proinde eas ad facem *Dialecti* iſtius non poſſe recuperari; etiamſi in priſtina ſua puritate conſtanter perſeueraſſet. Eam propoſitionem urgebat, & adſtruebat, hiſce ratiociniis. *Primo* quod *Lingua Hebræa*, ſive potius *Antediluviana* jam 1800. ferme annis viguiſſet, ante quam *Phalegi* frater *Joctanus*, *Arabum Jemanenſium* parens, & conditor, *Dialectum* iſtam no- *Decima objectio.*

vis in ſedibus condiderit. *Secundo* quod durante tanto temporis ſpatio ipſa *Lingua primæva* ſuas *Origines* vix ac ne vix quidem conſervare valuiſſe videatur; nedum eas in *Arabiam* transfundere; quum in omnibus *Linguis primigeniæ ſignificationes* ſenſim ſine ſenſu vel obſcurentur, vel intermoriantur, quotidiani ſermonis uſu eas negligente, atque in *ſecundarias poteſtates* potiſſimum inclinante. *Tertio* quum ſtudia literarum tunc vel rara, vel nulla fuerint; atque fidiſſima talium cuſtos, ſcribendi ars, necdum inventa: omnino neceſſe eſſe, ut memoria *primigeniarum poteſtatum* defluxerit, & aboleverit ante, quam *Arabicæ Linguæ* colonia ex *Heberi* domo deducta fuit.

*Undecima.* XVII. *Undecimo* graviorem adhuc arietem admovebo meæ *Hypotheſi*, ejusque fundamenta ipſa concutiam. Nempe quæ de *Joctanidarum* regno in *Arabia Felice* narrant Hiſtorici gentis, ultra duo millia annorum edurante, & florente; fabulis forte accenſenda, ſaltem non ſupra dubitationis aleam poſita. Ipſa illa *Joctanis*, cum numeroſa progenie, commigratio in *Arabiæ Felicis* interiorem receſſum, non ab omnibus admittitur; quin imo noviſſime in dubium revocata fuit a Cl. *Vitringa*, ſolide & candide omnia diſceptanti, in *Comm.* ad *Eſaj. cap.* 20. *pag.* 587. *Forte*, inquit, *Arabia Felix ex poſteris Cuſchi præcipuos ſuos incolas accepit, quod enim Doctiſſimi Viri pertendunt, eam inſeſſam fuiſſe a poſteris Joctanis, fieri poteſt illos hic minus feliciter divinaſſe. Semitarum ſedes cum terris Chamo ortorum non debent confundi.* Idem plenius ad *Cap.* 43: 3. inſinuatum. *Equidem verum eſt Cl.* Bochartum *Arabes illos Sabæos, incolas Arabiæ Felicis, cenſuiſſe ortos Joctane, Heberi filio: ſed nullo modo mihi perſuadeo, rem ita ſe habere. Arabia tota tam Felix, quam Deſerta, ceſſit poſteris Chuſi, eſtque id rationi, & analogiæ rerum conſentaneum. Poſteri Joctanis ſedem ſuam habuerunt ad ortum ſinus Perſici, & quidem Sabæi Joctane orti, in Carmania.* In hac jam manifeſta magnorum virorum diſſenſione, nimis ſecure illa *Colonia Joctanidarum* in *Arabiæ Felicis* ſedes immiſſa inculcatur, atque tanquam certiſſimus fundus *ſororiæ* duarum Dialectorum *conſanguinitatis*, identidem oggeritur.

*Duodecimus ſcrupulorum congeries.* XVIII. *Duodecimo* mea ipſius vineta cædam, atque viam hanc *Hebraica* ex *Arabicis* novo lumine perfundendi, iniquam, imprudentem, & periculoſam eſſe, arguam. Utique per eam anſa porrigitur hominibus profanis cuncta luxandi, & ſusque deque miſcendi. Per eam quodammodo delibatur, quicquid eſt præſtantiſſimarum, atque in Eccleſias receptarum, verſionum Sacri Codicis, quaſi non ſatis accuratæ ſint, magnisque ac multis *defectibus* & ipſæ laborare debeant, quum *Hebraicæ Linguæ cognitionem hodiernam* tantis adhuc *defectibus* premi contendatur. Per eam detrahitur & derogatur meritis Excellentium virorum, qui nobis *rem Hebraicam* egregie ornatam & percultam dederunt. Per eam *Novaturientibus* ingeniis lata porta panditur, ad quidvis ex quovis eliciendum, & ſine modo ac modeſtia graſſandum.

*Cl. Guſſ. querela ſimiles.* XIX. Non poſſum quin hic ſubſeram querelas a Cl. *Guſſetio* jam motas adverſus illos, quorum ſectam me ſequi profiteor. „ Revera ab exteris illis „ linguis, inquit, ut ut propter Radicum affinitatem magnas auxilii ſpes ex„ citantibus, tenue vacillansque ſubſidium advenit; quin, ſi nimium fideris,

„ *fal-*

„ *fallacia ingens*; *frequensque*. Hæc querela quam vera ſit, nimis longum „ eſſet ſigillatim oſtendere. Sed tu ipſe experiaris. Reſpice libros ab *Antiſtitibus* Linguarum Orientalium, *Scaligeris*, *Salmaſiis*, *Bochartis*, *Hottingeris*, *Hinkelmannis* editos, cum ſplendidis lucis ex iis *Hebraicæ* fœnerandæ pollicitationibus; excute eorum indices, & ſingula perpende: deprehendes quæcumque ex aliis Orientalibus huc applicant, ea eſſe fere ubique „ *ſuffragia emendicata ad privatum* aliquod *propoſitum conficiendum*; prælatas ex „ multiplicibus ſignificationibus eas, quæ *rariores* ſunt, & magis *accidentariæ*; „ vel *minus certæ*: tum *homonymias fortuitas*, *fluctuationes*, *hariolationes*, in „ quas ipſum *Hebraiſmum* ſecum *rapiunt*."

*Decima tertia criminatio.*

XX. Hæ cenſuræ, & querelæ, *Decimum tertium* mihi ſubjiciunt *argumentum*, quo cauſam noſtram valide impeti poſſe nollem ſane, atque magnopere doleo. Scilicet *ex fulgore ſæpe fumum* dediſſe reperiuntur *Orientalium Dialectorum promi condi*; atque poſt *ſplendidas pollicitationes*, nil niſi *tenebras* offudiſſe. Exempli gratia, זהב *aurum* a Cl. *Hotting.* aliisque arceſſitur ab *Arabum* ذهب *præſtrictos habuit ex intuitu auri oculos*; præſertim, *ingreſſus de improviſo micantem mineram auri.* Item זפת *pix*, a *rad.* زفت *pice illivit.* קיץ *æſtas*, a قاظ *æſtatem exegit*, *æſtiva habuit* in aliquo loco. Conſimiliter Magnus *Hierozoici* auctor, τὸ ליש *Leo* derivat ab *Arabum* لايث *retulit leonem*: & تليث *Audacem ſtrenuumque ſe geſſit.* Atqui nil evidentius, quam has *ſignificationes* non eſſe *primitivas*, quæ *Originem* præſtent vocum *Hebræarum*, ſed *ſecundarias*, ab ipſis illis *Hebraicis* propagatas. Talium ſeges congeri poſſet ex *Lexicographis Arabizantibus*. En aliud infelicius moſtellum. *Pſalmo* 76: 4. רשפי קשת Cl. *Hotting.* illuſtrat in *Smegm. Orient.* ex *Arabum* רשף رشف, quod ait ſignificare *petivit vibrata ſagitta*, unde رشف ſit *jactus rapidior*, vel *vibramen teli*, & رمينا رشفا *jecimus omnes uno veluti telorum nimbo.* Atqui omnia hæc *Arabes* habent ſub *Radice* רשק رشق, ut Cl. *Golium* evolventi luce liquidius parebit; unde hæc hauſta: quum רשף رشف *ibidem* valeat, *Sorbillavit*, *extremis labiis bibit ſorbendo*, quod toto cœlo differt ab *Hebræo* רשף, quum per *ſcintillam*, vel *prunam* exponatur in *Lexicis*. Apparet properantem Viri Docti manum in ק & ף lapſam: vel in ف & ق. Recentavit interim errorem, & pro illuſtri ſpecimine utilitatis *Linguæ Arab.* commendavit Cl. *Hinckelm.* in *Præfat.* ad *Alcoran.* ubi e ſuo quoque penu compluſcula expromit, ſalivæ movendæ, quorum nonnulla ſtomachum facere queant. Utique dilutum quod חלמות revocetur ad حالومة *ſpuma lactis*: caſtigatumque hoc ipſum a Cl. *Guſſ.* ſub חלם. Nec concinnior ibi حلمة *Papilla. Capitulum uberis*, quod Cl. *Capell.* ſuggeſſit. Dilutiſſimum quoque *Hinckelmanni* תפל iterum *Job.* 6. ex ثفل auctum notione *craſſi leguminis*, omnisque *rei guſtu & fragrantia carentis* ex تفل. Ex poſteriori themate etiam *Hotting.* dederat, *minima*

*nime fragrans*, peculiariter, *propter neglectum aromatum*. Et hoc merito reprehensum a Cl. *Guss.* in תפל; nam nec quadrat *res inodora*, *crassumve legumen*, in loco illo *Jobi*, & aliis in locis adhuc incommodius esse deprehenditur. Aliud male coctum, & justæ reprehensioni obnoxium, idem *Hinckelm.* apponit; *Jobi cap.* 6: 15. verbum בגדו *perfide egerunt* contendens male verti, quia nemo *perfidiam fluvio* tribuat; attendendum ergo esse usum in *Arabismo*; ubi بجد בגד *substitit*, ut ita vel *ironice* usurpetur: vel ipsa Radix, quod in plurimis aliis animadvertitur, contrariam quoque habuerit significationem. Sic vertendum foret, *Fratres mei substiterunt ut torrens; ut alveus torrentium qui prætereunt*. At nullus ibi locus *Ironiæ*. *Contraria significatio* est κωφὸν φάρμακον: admirabili autem Elegantia figuratum, *Fratres mei perfide egerunt ut torrens;* quum *Aquas fidas* pro *perennibus* det *Esaj. cap.* 33: 16. quæ לא יכזבו *nunquam mentiantur*, ut idem Vates *cap.* 58: 11. Laudatus tamen infelix hicce conatus a Cl. *Cromaj.* ad *Jobum*, qui & ipse similia peccasse coargui posset; una cum reliquo *Arabizantium* choro; quorum *novæ res* neutiquam *meliores* sæpe numero. Liberrime disputo. Veritatem quæro. Causam Ecclesiæ ago. Veteres limites minus prudenter nonnunquam motos ipse conqueror. Me ipsum quoque in *juvenilibus* super *Jobum* fusis, & prælusis, multa tentasse agnosco, & palam profiteor, parum solida, quæ *exagitari* & possent ab acri censore, & merentur. Hæc ergo *novationis* fenestra claudenda potius in perpetuum, quam ut perpetuis *dubitationibus*, *hallucinationibus*, & *conjecturis*, latior præbeatur introitus, sub quibus tandem *Scripturæ Sacræ*, haud secus ac *profani Scriptores*, cum gemitu velut sint laboraturæ.

*Decima quarta.* XXI. *Decimo quarto* saturam dabo lancem difficultatum leviorum, quæ *Methodum* meam gravant. *Arabica* videlicet *Lingua*, qua præ ceteris *Dialectis* utor, præ iis tamen *impurata* fuit, non *Græcis* tantum & *Latinis*, sed etiam *Persicis* vocabulis bene multis, quin & *Turcicis* in eam infusis. Ante seculum decimum sextum nemo etiam Nostrorum *Arabice* scivit; aut *Linguæ* isti aliquid detulit, ad *Hebraicæ* illustrationem. Qui deinceps eam in subsidium advocarunt, ad ἅπαξ λεγόμενα, ad *rariora*, ad *obscuriora*, ad *deperdita*, ad *Jobi monumentum*, *Arabiæ* genium, & ingenium, spirans, ejus usum restrinxerunt. At nemo *Dialectum Arabicam* in tam late patentem ditionem immittere, usumque illius per universum corpus *Linguæ Hebrææ* diffundere sustinuit. Hæc *Hypothesis* præterea, *Rabbinos*, quorum plerique *Linguam Arabicam* parum admodum, aut nihil omnino intellexerunt, detruderet, & excluderet, cognitione sermonis patrii; quo nihil absurdius, ingratius, iniquius. Eadem *Methodus* studium *Linguæ Hebrææ* nimis redderet operosum, molestum, difficile, insuperabile quin imo, vel saltem inaccessum plerisque eorum, qui ad sacra hæc accedere debent; quum paucissimis vel lubeat, vel liceat, tam longum suscipere cursum, atque in tam vastis & diffusis Linguis ingenium, tempusque, consumere. Denique dantur aliæ *Hypotheses*, ut commodiores, ita tutiores quoque; per quas multo brevioribus spatiis curriculum hocce queat absolvi; atque *Linguæ Hebrææ Defectus*, si qui etiamnum restent, feliciter expleri.

XXII.

XXII. Finiam in animadversione, quæ & mihi ipsi sæpe in mentem venit, & ab aliis crebro objecta est, adversus *Rationem* illam *Operosiorem*, qua *Origines verborum venandas*, & tanquam ex *abdito* quodam *cubili indagandas* suscepimus. Nempe vix videtur *operæ* esse *pretium*, tantum *laboris*, & *horarum*, impendere in studium diffusissimum *Dialectorum Orientalium*, unde pro emolumento, ac præmio omni, nihil aliud reportes, quam *verbi* alicujus *Originationem*, & *notationem*, non injucundam illam quidem, si forte, sed tamen supervacuam, qua carere absque dispendio possit interpres verbi divini; quippe qui *medullam* quærat, non *corticem*; seque *fructu pascere* & *satiare* malit, quam *flore oblectare*. Supra par. XI. insinuatum, quantis, quam vagisque erroribus, seque aliosque implicare soleant *veriverbiorum* aucupes. Nunc loquimur de *certissimis* quoque *Etymis*; quæ semper sunt & manent *Etyma*; id est, res curiosæ magis, quam necessariæ: quibus *pueros præludere* ad *solidiora*; non *juvenes*, non *viros* sese occupare debere, res ipsa & ratio suggerere videntur. *Ultima instantia.*

# CAPUT SEXTUM.

*Transitur ad dilutionem difficultatum objectarum. Prima denuo urgetur: refutatur, non una instantia. Secundæ obviam itur. Simile quid in Dialectis* Græciæ *locum habere. Eidem nervus inciditur. Occurritur tertiæ difficultati. Exempla resumuntur. Quartus nodus resolvitur. Nihil in L. L. O. O. confusum. Specimen promitur opulentiæ* Hebrææ *cum* Græca *&* Latina *collatæ. Conclusio hinc adstricta. Quintus scrupulus tollitur. Item sextus. Et septimus. Octavæ instantiæ nervus succiditur. Arabes ex antiquis fontibus hausisse ostenditur. Nonæ objectioni obviam itur. Et decimæ. Undecima instantia refutatur. Duodecima censura reprimitur. Confusio non una nudatur. Criminationibus, decimo tertio, occurritur. Aliæ cavillatiunculæ, decimo quarto, refutantur. Ultimæ instantiæ respondetur.*

I.

Exposui *quindecim argumenta*, vel verius *argumentorum fontes* totidem, quibus *Methodus* nostra, præsertim illa ejusdem pars, quæ auctoritatem *Arabicæ dialecti* spectat, non leviter quati, & labefactari, videtur. His quam parum veri roboris insit, demonstrandum porro, ut ita non à *Transitur ad dilutionem difficultatum objectarum.*

præjudicatis tantum opinionibus, sed etiam a justis scrupulis, liberentur, quibus *Linguæ Hebrææ* consummatior cognitio curæ, cordique, est.

*Prima denuo urgetur.*

II. *Primæ objectionis*, qua contenditur, *Dialectum Arabicam* longius ab *Hebræa* deflexisse, quam vel *Chaldaicam*, vel *Syriacam*, promptissima foret depulsio, & refutatio, nisi eam paulo difficiliorem reddidisset J. H. *Hottingeri*, Viri in his Literis Magni, magna apud me, apud omnes, dignatio. Ejus exemplo tracti & alii, similia ferme pronunciarunt. Cl. *Otto* certe *Synopsin Institut. Arabic.* sic incipit, *Arabica Ling. quarta est Hebraicæ propago, paulo longius, quam priores, a Matre abiens.* Sed notandum, Viris Doctiss. talia nonnunquam stili impetu excidere. Hoc evidens in illa gradatione Cl. *Hottingeri*, *ab Hebraismo differre Chaldaismum, longius recedere Syriasmum, longissime abesse Arabismum.* Ni certissimum foret, asseverare haud vererer, eos *specie externa* adductos magis ad ita judicandum, quam *internis causis*, & *adfectionibus* utriusque *Dialecti*.

Ad *speciem externam* pertinent 1. *tredecim conjugationes*, pro *septem*, quæ numerari solent, *Hebraicis*. 2. *pluralia perfecta* in وْنَ *Oune*, pro ים, desinentia. 3. *Pluralium imperfectorum* densa illa sylva, quibuscum *Hebræis* nihil commune. 4. *Casuum variatio*, qua *Hebræi* nunquam usi. Denique 5. *Vocalium diversitas*, atque *pronunciandi* ratio discrepantissima, ut quum *participium* פוקד *inspiciens*, فاقد *Phôkidon*; פוקדה, vel פוקדת, effertur فاقدة *phokidaton*. &c. &c.

*Refutatur non una instantia.*

III. Hæc sane talia, ut facile glaucomatis aliquid offundere queant oculis imperitis non solum, sed & doctis, ac peritis. Discutiamus ergo nubeculas istas, atque diem faciamus illis, qui lucem, & diem, amant.

1. Quod ad *numerum conjugationum* attinet, eum in *Grammatica Hebræa*, inde a quo recoli coepit, perpetuo fluctuasse, nemini ignotum, qui a limine sacra hæcce salutavit. *Kimchius* distinguens speciem פועל *Pohal*, a פעל *Pibbel*, ut par erat, *Octo conjugationes* posuit, qui, si sibi constare voluisset, ad *decem* progredi debuisset per *Po hal*, & *Hith-Po-hel*, quæ indivulso nexu priori isti formæ adhærent. *Abrah. Balmes* tradit, *Rabbinos* quosdam vetustiores *Undecim Formas conjugandi* statuisse. Si *Verba* per *Reduplicationem Tertiæ* conformata non a *Radice* velut sua avulsissent, & ad nescio quod genus *Imperfectorum* traduxissent, jam habuissent *Quatuordecim*, per פעלל, *Piblel*, *Pyblal*, & *Hithpablel.* Adde *speciem* פעלעל, quæ *quintam decimam* constituit. Adde alias, quas in *Institutionibus* nostris *ad Fund. Ling. Hebr.* restituere sustinui; quod jura earum fundatissima sint: ne jam loquar de aliis ibidem in medio relictis, unde numerum *Conjugationum Arabicarum* vel æquare esset, vel & superare. Res clarior fiet exemplo *Grammaticæ Aramææ*. Doceri solet *sex esse Conjugationes*, פעל *Pebal* cum *Pass.* אתפעל *Itpebel.* פעל *Pahel*, cum *Pass.* אתפעל

*Itpa-*

*Ithpahal*: & אַפְעֵל *Aph-hel*, cum *Pass.* אִתְפְּעַל *It-taph-hal.* Atqui *Aramæa Dialectus* scatet *formis* פֻּעַל vel פּוֹעַל, itemque פֵּיעַל vel פִּיעַל, cum suis frequentativis. Non minus abundat *speciebus Piblel*; & *Pehalhal.* Mirifice denique dedita est *formis* שַׁפְעֵל, & הִשְׁתַּפְעַל; quas *Grammatici* primi a *Jure*, & *Paradigmate*, *verbi perfecti* secludentes, *Linguarum* adyta, quæ recludere volebant, ex parte saltem occluserunt. Hoc nobis eam imposuit *necessitatem*, qua in *Institut. Gramm. Hebr.* usi sumus; quod sine *Paradigmate* amplificato nunquam *Lingua Hebræa* ab *Anomaliarum* mole, sub qua gemit, ad *Analogiam* justissimam emergere queat, nativumque suum nitorem, in multis membris haud leviter imminutum, recuperare.

2. *Terminationis pluralis* in *Oune* exeuntis tenuior scrupulus; mox levandus; si attendatur ad *casuum obliquorum* flexionem in ـِين, *iine*, quod est *Aramæum*, quin *Hebræum*, ִין, cum *tremulo* illo *sono* fictitiæ vocalis ad finem, quem *Dialectus* hæcce ad *casus*, qui a *Veteri Lingua Hadramautica* aberant, decore formandos adfectavit. Ut ergo *Casus rectus* a ceteris internosci posset, pro ִין, assumtum וּן, quæ *terminatio* est *Masc. Plur. Hebræorum*, æque ac *Arabum*, in Verbis. Eadem de causa Duale *Ajin*, translatum ex *aini*, quod *obliquis Casibus* relictum, in *âni*, *nominative.* Hæc alibi latius, si opus fuerit.

3. In *Pluralibus fractis* nihil quoque nodi, si modo eorum genuina *Origo* intelligatur. Sunt videlicet maximam partem *formæ singulares Substantivæ*, & *Infinitivæ*, quas *Collectiva potestate* auxit antiquitas. Inde ad *pluralium vim*, & *usum*, deinceps translatæ fuerunt. Et hoc alibi enucleandum.

4. De *Casuum variatione*, quæ miros ludos fecit, atque incipientium oculos ita præstringit, ut *peregrinam* quandam *Linguam* sibi imaginentur, id dictum in *Clavi Dialectorum*, *pag.* 370. & *seq.* quod ne minimum quidem scrupuli circa *Harmoniam* sororiam relinquat.

5. *Ibidem* p. 371. istud فَاقِدَةٌ *Phokida*, & *Phokideton*, utrique *terminationi* פּוֹקְדָה & פּוֹקֶדֶת recinere, & examussim respondere, demonstratum; atque *universa Vocalium commutatio* ea in luce locata, ut qui totum *Caput secundum* illius Opusculi a *pag.* 322. ad finem legere dignetur, facile sensurus sit, *Heberi* fontes in *Arabia* neutiquam esse turbatos, sed puritatem, limpiditatemque, pristinam, cum omni illa mutatione per *accentum* inducta, in *formis Nominum*, & *Verborum*, feliciter retinere.

IV. Ad *Secundam* accedo *Objectionem*, quæ non *externam Linguæ formam*, sed *universum* ejus *corpus* spectat. Nempe *integræ Periodi* concipi possunt *Arabice*; in quibus vix ulla *vox Hebraica* compareat. Ergo tanta, inquiunt, adfinitas, & necessitudo, inter *Dialectos* hasce non intercessit. *Secunda obviam itur.*

Feriret argumentatio, si *Lingua Hebræa*, tota quanta olim viguit, in *Sacro Codice* conclusa foret. Hoc nemo, cui aliqua publici, vel & suæ in

publico existimationis, reverentia, unquam adfirmabit. Maximam partem *Linguæ Hebr.* injuria temporum intercidisse, nunquam quisquam Eruditorum, quod quidem sciam, in dubium vocavit. Jam vero *Lingua Arabica* pleno fluit alveo, & *fluminis*, atque adeo *Oceani*, instar, immensas aquas, immensam vocabulorum copiam vehit. Nil mirum ergo, si *integræ* sæpe *sententiæ*, & *Periodi*, ita exeant, ut nihil simile in *Bibliis* reperiatur.

Instas: atqui *Bochartus* confirmabat, *Arabes plerumque uti Verbis, quæ vel mere Hebraica, vel cum mere Hebraicis magnam habent adfinitatem.* Rectissime sane, si modo Viri mens, & verba, non torqueantur. *Mere Hebraica* scilicet vocabat, quæ in *Sacro Codice* occurrunt: quorum sane longe maxima pars *Arabibus* quoque nativa, & domestica: quibusdam tamen, ut fit in omni *Dialecto*, amissis: certe in *Lexicis Arabum* omissis. Per *ea, quæ cum mere Hebraicis magnam colunt adfinitatem*, designabat ὁ πάνυ *reliquum corpus Linguæ*, in quo tum quoad *Radices*, tum quoad *propagines*, relucet genuina facies vel *Matris*, vel *Sororis*, *Hebrææ*. Enimvero fateor definiri nunc non posse, an omnes illæ *stirpes*, cum sua sibi *sobole*, quibus *Arabum Dialectus* floruit, apud *Hebræos* quoque olim viguerint. Imprudentis esset quicquam hac in parte vel asserere, vel negare. Mihi sufficit, utramque *Dialectum* ex *uno Fonte* primævæ Linguæ, quin *una* e *Domo Heberi*, emanasse, ad colligendum, maximam partem *Verborum radicalium* utrique communem esse debuisse, cum diversitate vel Pronuntiationis, vel Constructionis, sensim introducta, per sedium, & regionum, diversitatem.

*Simile quid in* Dialectis Græciæ *locum habere.*

V. Rem simili illustrasse juvabit. Diversissimus *Thucydidis*, & *Herodoti*, cum *Dialecto* diffidente, stylus. Quis tamen ita *Atticus* esse velit, ut *Jonem* illum spretum eat: & se postremo illo carere posse glorietur, ad *Thucydidei sermonis* gravitatem assequendam? Quid dicam de *Hippocrate*, *eloquentiæ Jonicæ*, non minus, quam *Medicinæ*, maximo statore? Scatet ille vocibus nuspiam alibi reperiundis. Exuberat sententiis, & phrasibus, quas frustra apud alios quærites. Anne igitur eo jam nomine *Jones* exclusos esse jubebimus ab officio *Atticos Auctores* illustrandi?

*Eidem nervus inciditur.*

VI. Apparet *nullum esse argumentum*, quod a discrepantia vocum plurimarum desumitur; ad *Linguæ Arabicæ* necessitudinem arctissimam cum *Hebræa* infringendam.

Monendum interim, in *Exemplo*, quod *par.* VIII. *cap. præced.* posui, itemque in aliis bene multis, quæ hic congerere non necesse, *majorem videri* illam *dissonantiam*, quam *esse*. Dicebam ibi, *quatuor* tantum voces, e *quatuordecim*, esse *Hebraicæ ditionis*. Id dedi filo istius disputationis. Hujus tenor exigit, ut omnes ferme *Hebraicas* esse obiter arguam. *Radicem* אול *principii* vim habuisse, observatum jam aliis. מא est מָה, pronomen. خلق est חלק *glabrum fecit*, *polivit*, *exasciavit*; & secundario, *Creavit*. אללה *Deus*, est אלאלוה. Duo אלשמא *cœlum*, & אלארץ *terra*, in oculos cuivis incurrunt. כנת est 3. *fœm. præt. Verbi* כון, *firmus fuit*. Id *Arabes* pro *existentia* cujusque *rei* usurpant.

עומרת

עומרת *aquis mersa*, *inculta*; a עמר *mersit*; unde עמיר *merges*. משתבחורה *abysso tecta*, longissime videtur abire; & tamen revera stirpem agnoscit *Hebraicam*. Nempe بحر *mare*, alias ים يم, sic dictum quasi *fissio*, λαῖτμα θαλάσσης; a primaria notione *Radicis* בחר, quæ est *effindere*. &c. צלם ظلم est *obscuritas*. &c. &c.

Potuisset tamen *interpres* ille *Arabs*, si hoc egisset, vocabula adhibere *Dialecto Hebrææ* intimiora, quando & ראשית, & ברא, & תהו ובהו, cum reliquis, *ditionis* quoque *Arabicæ* olim fuerint, atque etiamnum sint.

Hoc si non valeat ad intimam consanguinitatem pervincendam, nescio, quid tandem consanguineum, atque cognatum, in Linguis, dici queat.

VII. *Tertius* porro exsolvendus *nodus* est. Is cum præcedenti proxime cohærens, nectitur ex *diversitate*, quin *pugna*, *significationum*, quam in *Dialecto Hebræa*, & *Arabica*, sub una eademque *Radice* nonnunquam incidere diximus. Ad hæc observo: *primo*, dissensionem illam plerumque culpa *Lexicographorum* oriri, quibus vel non satis lucis sæpe, vel non satis curæ, vel non satis copiæ, ad *primariam potestatem* rite constituendam. *Secundo*, differentia illa, quin repugnantia, sæpissime in *Dialectis* una stirpe nixis, uno *succo radicali* imbutis, enascitur ex differentibus, quin repugnantibus, *metaphoris*, & *notionibus secundariis*, quarum aliæ his, aliæ illis, populis magis placitæ, *discordiam* in summa *concordia* effecere; quam *origo* detecta, & inspecta, mox conciliare, ad jucundamque *Harmoniam* revocare potest. *Tertio*, in *omnibus Linguæ* alicujus *Dialectis* semper observari possunt quædam *priva*, & *singularia*, quæ nunquam *communis juris* fuisse videantur. Sic *Chaldæa* quoque, sic *Syria*, habuit aliquid sibi proprium, & domesticum. Sic in *foro Attico* viguere verba, quæ jus civitatis nuspiam alibi tenuerunt. Publicum communitatis vinculum per usus privatos non dissolvitur. *Occurritur tertiæ difficultati.*

VIII. Ad *primam classem* pertinet, quod שמח apud *Hebræos lætitiam*, apud *Arabes clementiam*, & *beneficam liberalitatem*, signare tradatur. Non male equidem: sed non satis accurate, pro *natura*, & *indole*, *Thematis*. Hoc proprie infert contrarium *asperæ nodositatis*, sive *lævem* quandam *facilitatem*, quæ *nodis nullis adstricta*. Hinc proclivis transitus ad *lætitiam*, & *pectus nodis curarum solutum*. Hinc prona quoque translatio ad *clementiam*, *liberalitatem*, *indulgentiam*. Has notiones *Hebræis* non incognitas fuisse, processus harum *Originum* evincet. E primaria significatione ductus usus ille 2 *conj.* apud *Arabes*, *Rectam & æqualem fecit hastam*; q. d. *lævigavit*. Sed de his suo loco. Eadem ratio in שער *horruit*; cujus *primigenia vis* est, *ustus fuit*; itemque *ussit*, unde שערה *ventus urens*. Vides cur *Arabes* signate suum سعر exponant *perussit ventus fervidus*. *Ussit sagittis*. *Occasionem præbuit ad malum*, q. d. *adflavit noxio halitu*: denique *accendit* bellum. Ultimum, *huc illuc movit se*, *in negotiis obeundis*, ab *ardendo* venit: unde & *ardelio* dictus. *Glossæ* illæ, sic nude in *Lexicis* positæ, implicant minus peritos, & scopas quasdam dissolutas *Exempla resumuntur.*

lutas iis relinquunt; quas sola lectio Auctorum potest vincire. Non plus difficultatis in شبر *dimensus est*, cum שבר *fregit*, conciliando nempe شبر, *spithama*, idem in *origine* quod שבר *fractio; dispansio* ista *digitorum: portio; mensura* &c. Hinc assumtum, ut fit, novum verbum quod a שבר كبر *fregit*, levi quodam flexu pronunciationis cœpit distingui. Sed quid faciemus de אסף *collegit*, apud *Arabes* ad *mœrorem*, *indignationem*, *iram* traducto? Summus noster *Golius* contulit in *Lexico* עצב *doluit*, per mutationem sic satis facilem Elementorum. Propius quid ministrat usus signatus hujus *Radicis* apud *Hebræos*, in *collecto*, & *subducto*, *lumine*, &c. Ad eam rationem *colligere se*, aliquis dicitur, quum *vultus* præ *mœrore*, *indignatione*, *ira*, *obnubilatur*, & *adducitur*. Consimiliter fere, ألم *doluit*, proprie *constrictus fuit*: unde & *Hebræis* אלם *colligavit* manipulos: נאלם *obmutuit*, *constrictus fuit*, ἐφιμώθη. Pars horum ad *secundam* quoque *classem* nonnihil invergit; prout summa earum vicinitas. Talia sunt רפד *sternere* in *Lexicis* nostris; in *Arabum*, *fulcire*. שוש *hilarem esse*: at شاس *limis intueri præ superbia*, vel *ira*. חוס *parcere*: at حاص *consuere*, *arctare oculos*. עלז *exultare*: at علز *præ ægritudine inquietari*, *jactarique* &c. Sed abrumpo; neque enim vel repetendum, vel prævertendum, quod *opus Originum* jam *adfecit*, atque porro *profligare*, & *conficere*, debet. In *tertia classe* adhuc relinquendum mihi *Thema* קָהַל unde קָהָל *cœtus; Ecclesia*: & נִקְהַל *in cœtum convocatus fuit*. Quænam sit *origo*, & *proprietas Thematis*, mihi plane adhuc incompertum: nam ad *Græcum* καλεῖν ire, est ludere, & turbare, potius, quam limpidos fontes aperire. Apud *Arabes* قهل est *squalluit*, speciatim, *ex multa spirituali exercitatione*: nempe *jejuniis*, *precibus*, &c. &c. Hinc quidem aliquid elici posset ad concordiam, sed nec *conjecturis* delector; nec quicquam nobis decedit, si *singulæ dialecti* in quibusdam aliquid *singulare*, & plane *suum*, reservent.

*Quartus nodus resolvitur.* IX. *Quarto loco* removenda difficultas, quam obmovi ex *confusanea multitudine significationum*, quæ in *Lexicis Giggeji*, & *Golii*, sub una *Radice* sæpe comparet. Quid ad Exemplum a צָרַב *ussit*, collatum cum *Arabum* ضرب, responderi debeat, Criticæ artis non expertes jam senserunt. Non inutile tamen fuerit, nec injucundum, iis, qui fontes *Arabum* adire volent, hoc in specimine paulo propius inspexisse, quomodo principes eorum *Glossographi* hic versati: sic ergo *Gjauharius* ضَرَبَهُ يَضْرِبُهُ ضَرْبًا وضرب في الارض ضربا ومضربا وضرب الله مثلا وَصَفَ وبيّن وقولهم وضرب الدهر ضربانه

ضربانة كقولهم فقضي من القضاء وضرب الفحل الناقة ضرابا وضرب الجرح ضربانا وضرب علي يد فلان اذا حجر عليه والطير الضوارب التي تطلب الرزق وضرب البعير في جهازه اي نفر وضربت فيه فلانة بعرق ذي اشب اي التباس ابو زيد اضرب الرجل في بيته اي اقام &c. &c. &c. *Radix* צרב *dat fut,* יצרב, *cum infin.* צֲרב. *Hinc phrases percussit in terra cum infinit.* צרב *&* מצרב. *Percussit Deus adagium, pro, narravit, & clare proposuit. Quum dicunt, fortuna percussit ictum suum, tantumdem dicunt ac, fatale quid dedit. Item, percussit admissarius camelum fœminam, cum infin.* צרוב. *Percussit vulnus, cum inf.* צרבן. *Percussit manum* τῦ δεῖνα, *quum impedit eum. Percutiunt etiam aves prædatrices, quum quæritant victum. Item percussit jumentum in instrumento suo,* pro *aufugit: & percussit eum mulier radice perplexabili,* i. e. *Intricato negotio implicuit. Abu Zeidus adfert, percussit vir in domo sua, quum subsistit.* Ne tertiam quidem partem dedi *Glossarum*, quæ ad reliquas conjugationes congestæ. Cernis in Lectore supponi magnam Linguæ vivæ peritiam; cui ad Auctores omnes intelligendos ita facula tantum tenuissima præfertur. Commodiore, & completiore filo, usus *Phiruzab.* in *Camuso* ضربه يضربه فهو ضارب وضريب وضرب ومضرب كثيرة ومضروب وضريب المضرب والمضراب ما ضرب به وضريبة يده جاد ضربها وضربت الطير ذهبت تبتغي الرزق وعلي يديه امسك وفي الارض ضربا وضربانا خرج تاجرا او غازيا او اسرع او ذهب وبنفسه الارض اقام كاضرب ضد والفحل ضرابا نكح والناقة شالت باذنابها فضربت فرجها فهي ضارب وضاربة والشي بالشي خلط وضرب في الماء سبح ولدغ وتحرك وبذقنه الارض جبن وخاف والزمان مضي وضرب المثل &c. &c. *Radix* צרב *habet in fut.* יצרב; *in part.* צורב. *Formæ* צריב, צרב, *&* מצרב, *quum quis multus est in eo. Passive* מצרוב, *&* צריב *quoque. Instrumentum quo ictus infligitur* מצרב, *&* מצרוב. *Forma per mediam Damnatam* צרבת ידה, *polluit ictu manus ejus. Icit volucris, quum abit victum quæritans. Icit super manum ejus,* i. e. *probibuit eum. Icit in terra cum infin.* צרב, *&* צרבן, *quum quis exiit ad mercaturam, aut expeditionem, bellicam: properavit, aut, abiit. Item, ipsemet terram icit,* i. e. *substitit; ut &* 4. *conjug.* אצרב, *contrarium. Admissarius icit,* i. e. *iniit. Cameli fœminæ icere etiam dicuntur, quum sublatis caudis verberantes naturam suam abeunt, cum participiis* צורב, *&* צורבה. *Icere rem re, miscere. Icere in aqua, natare. Denique icit, est, punxit. Movit se. Icit terram mento suo* i. e. *pusillanimis fuit, metuit. Icit tempus, quod præteriit. Icere parabolam.* Am-

Amputo, quæ ad reliquas conjugationes ibidem cumulata. Sunt totidem *phrases*, cuivis uti in oculos incurrit, quas longa secula *Radici* omnem in formam sequaci subdidere. Dantur longe plures, quas frustra apud *Lexicographos* requiras. In *Alcor.* ضربنا علي اذانهم *icimus super aures eorum* i. e. *fecimus eos stertere.* In *Hist. Sar.* ضرب الجزية *icit tributum super eos*; pro *imposuit.* In *Eutych.* ضرب البوق *icit buccinam*, pro *inflavit.* In *Abulph.* ضرب النار بالبيت *icit ignem in domum.* i. e. *eam combussit.* Item ضربه النار *icit eum ignis*, i. e. *adussit*; ut *percutere*, & *icere*, pro *urere*, etiam *Latinis* perplacuit. Dubitet jam, qui potest, an אש צרבת *Prov.* 16: 27. sit *ignis percutiens*: & *Esech.* 21: 3. נצרבו כל פנים *percussi sunt omnes vultus*, ab *igne* illo *aridum* simul, simul *viride* consumente.

*Nihil in L.L.O.O. confusum.*

X. Non pœnitebit nunc quemquam longioris nostræ discussionis, quæ, cum illustratione gemini loci, ostendit, *Linguas Orientales*, ac præsertim *Arabicam*, neutiquam *certitudine destitui.* Sane si *abundantia significationum incertam* efficit *Linguam*, jam *Lingua Græca* æque *incerta* erit, quam *Arabum*; & quod Eloquentiæ hæcce Nutricula sibi titulo *copiæ inexhaustæ*, supra reliquas Linguas, arrogat, in vituperium, & dedecus, redundabit. Nec est quod quisquam cavilletur in ضد *contrario*, quatenus *abire*, & *subsistere*, hic una consistunt: id enim omnibus *Linguis* accidere solet, ex diversa structura, ad quam non attendentes *Grammatici*, *Antiphrasin* confinxerunt. Ita apud *Latinos*, *cadere* est *nasci*, & *mori*; est *evenire*, & *non evenire*; unde gratis *contrariam significationem* huic verbo subesse colligeretur: nedum ut inde *incertam* esse *Linguam* concluderetur.

*Specimen promitur opulentiæ* Hebrææ, *cum* Græca, & Latina, *collatæ.*

XI. Lubet hac occasione subnectere specimen copiæ *Græcæ* in πίπτειν, & *Latinæ* in *cadere*; cum *Hebræa* sub נָפַל collatæ: ut qui ad doctas Linguas excolendas accedunt, videant quid ad earum genium in omni ambitu suo percipiendum notare debeant. Præter *usus* ergo *vulgares*, & *simplices*.

1. Πίπτειν & *cadere* dicuntur quæ *eveniunt*, ut in illo *Cic.* *Nihil mihi optatius cadere potuit.* Videtur *metaphora* desumta esse ab *alea*, in qua *jacere*, βάλλειν, & πίπτειν, sibi recinunt. Sic *Hebræis* נָפַל *cecidit* tritissimum in *sortibus.* Inde formula הִפִּיל גּוֹרָל *cadere fecit sortem*; quæ absolute prostat 1 *Sam.* 14: 42. הַפִּילוּ *cadere facite inter me, & filium meum*, i. e. *jacite sortem.* Inde ad *eventum* translatio facta; ut *Ruth.* 3: 18. *Ut videam quomodo* יִפֹּל הַדָּבָר *casura res sit.*

2. Πίπτειν ἔραζε, & εἰς γῆν, dicuntur *tela*, *verba*, *irrita*: quo adspectu *Liv.* L. 2. 31. *irrita cadunt promissa*: & *Tac.* H. 3. 53. *cecidisse in irritum labores.* Pariter *Hebræi*, *verbum non* יפל ארצה *cadet in terram*, 1 *Sam.* 3: 19. 1 *Reg.* 8: 56. Simpliciter quoque לא נפל דבר אחד *non cecidit verbum ullum*, *Jos.* 23: 14. Vides genus illud, quod inconcinne admodum ضدّ *contrarium* vocant *Lexicographi Arabum.*

3.

3. Πίπτει dicitur quoque βέλος, *telum*; *fulmen*, *malum*, quum *ruit* & *incidit* in aliquid, sic *Val. Fl.* L. 1. *coruscæ cecidere faces* &c. Hinc tueri est illud *Ælian.* L. 3. 42. Ταῖς γυναιξὶν ἐνέπεσεν οἶστρος βακχικὸς, quod alias ἐνέπεσε. Tale est *Prov.* 19: 15. *pigritia* תפיל תרדמה *cadere facit soporem.* Et *Jos.* 2: 9. נפלה *cecidit formido vestrum super nos*; instar *fulminis* quasi. Sic sumendum *Jes.* 9: 7. *Verbum misit Dominus in Jacobum*, ונפל *& cecidit in Israëlem.* Est *sententia fulminis ritu emissa.*

4. Πίπτειν, *cadere*, est *graviore ictu sterni*: ut in illo *Lucan.* 1. 306. *In classem cadit omne nemus.* Sic *Tac.* H. 3. 85. *cadentes statuas* dixit, pro *dejectis.* Idem placuit *Hebræis*; unde תפילו *cadere facietis omnem arborem*; 2 *Reg.* 3: 19. 25. &c.

5. Vicinum, quod πίπτειν & *cadere* frequentetur pro *sterni*, *interfici*, præsertim *in acie.* Loca passim obvia. Consimiliter in *Sacris*; *cadere per os gladii*; & *absolute*; הנפלים *cadentes*, pro *occisis*, *Jud.* 8: 10. & 12: 6. & 20: 44. 46.

6. Solemne quoque πρὸ τῶν βωμῶν πεσεῖν, & *cadere ante aras*, in *victimis.* Id *Hebræis* minus placitum; forte, quod non adeo decorum in *re divina* videretur.

7. Πίπτειν quoque valet *stratum jacere.* Sic *Iliad.* 10. 200. ὅθι δὴ νεκύων διεφαίνετο χῶρος πιπτόντων *ubi locus purus dilucebat a cadaveribus cadentibus* i. e. *jacentibus.* Sic planissime, *Jud.* 3: 25. & 4: 22. נפל מת *cadens mortuus*, de iis qui *strati jam* aliquamdiu *jacuerant.* Item 1 *Sam.* 5: 4. *Dagon* נפל *cadens ante Arcam in terra*; & 1 *Sam.* 31: 8. *Invenerunt Saulum*, *& tres filios ejus* נפלים *cadentes in monte Gilboa*: i. e. *jacentes.*

8. Mitiore sensu נפל *cadere*, est *reclinari*, *recumbere*, *requiescere*, ut *Jud.* 7: 12. *Midianitæ & reliqui Orientales*, *cadentes in valle*, *ut locustæ præ multitudine*: i. e. *reclinati ad refectionem*, vel *quietem.* Eadem venustate, πεσὼν ἐν δεμνίοις κεῖται, *Eurip.* in *Orest.* 35.

9. Latius idem hocce extensum ab *Hebræis*, pro *sedes figere*, unde *Gen.* 25: 18. *ante faciem fratrum suorum cecidit*, i. e. *tentoria*, *& sedes*, *posuit* &c.

10. Aliis *cadere* istic loci est, *succumbere*, *inferiorem se fateri.* Ita *Job.* 12: 3. & 13: 2. לא נפל אנכי מכם *non cadens ego præ vobis.* Ita fere *causa cadere*; quamvis non plane idem sit: respicitur enim magis ad *animos Jobi non remissos*, *nec cadentes*, propter *minacia*, & *fortia verba*, adversariorum. Confer *Neh.* 6: 17. Sic *cadere* & πίπτειν, in *animo dejecto.*

11. Cognatum, sed reconditius, quod *Jud.* 2: 20. extat לא הפילו *non fecerunt cadere a facinoribus*, *& a via præfracta quicquam.* i. e. *nil remiserunt*, sed *in audacia*, & *rebellione sua*, *animose perseverarunt.* Simili granditate *Cic.* pro *Dom.* c. 52. *Es tu quidem audacia singulari*, *sed tibi tamen oculi*, *vultus*, *verba*, *cecidissent*, *quum* &c. Et *Lucan.* 4. 284.

*Paulatim cadit ira ferox*, *mentesque tepescunt.*

Sic apud *Joseph.* de B. J. τῦ Θυμῦ πεσόντες. & *Antiq.* p. 752. πεπτωκότα τὰ φρονήματα ἀναλαμβάνειν, *cadentes animos resumere.* Eadem figura *Æsch. Sept. ad Theb.* 800. πέπτωκεν κόμπασμα. Videtur esse *Metaph.* a *Ventis*, qui *Cadunt*, πίπτωσι; quum *remittunt*, & *ponunt*: *Odyss.* 19. 202. Attamen *Odyss.* 14. 475. contrario adspectu

—— νὺξ δ' ἄρ' ἐπῆλθε κακὴ, βορέαο πεσόντος.
*Mala nox supervenit, Borea irruente.*

unde summam *Linguarum* libertatem in hisce cernere est.

12. Πίπτειν & *cadere* frequentissime venit in omnibus, quæ *vigorem* amittunt, & *emarcescunt*. Ad eam rationem, נפל ירך *cadit femur*, *Num.* 5: 22. נפלו פנים *cadunt vultus*, *Gen.* 4: 5., 6. &c. Vicino sensu, *Lucr.* L. 3. *Oculis & vultu cadente in altum soporem ferri.* Et *Val. Fl.* 1. 330. *Gravi somno victa cecidere lumina.*

13. Grandius quid adfert usus *Cicer.* pro *Flac. Cap.* 2. *Omnia alia perfugia bonorum, præsidia innocentum, subsidia Reip. consilia, auxilia, jura, ceciderunt.* Potest esse *generalis* usus, quo *cadere* est *everti*, *stratum jacere*: potest & *speciatim* capi, *metaphora* a *sole cadente.* Huc aurigatur *Lectio* varians, *occiderunt*; quod quamvis *Ciceroni* sit familiarissimum, neutiquam tamen hac in sede prætulerim. Sic *Tac. de Mor. Extremus cadentis jam solis fulgor.* Item *Flor. Non prius signa convertit, quam cadentem in mare solem, obrutumque aquis ignem, non sine sacrilegii metu, & horrore, deprendit.* Nimis quidem adfectate, ut solet, postremus: attamen sublimius quid in *cadente sole*, quam in *occidente.* Et *Græcis sol* πίπτει. Apud *Hebræos* hanc figuram non reperio; quamvis illinc non procul absit *Jobi* hocce *cap.* 29: 24. ואור פני לא יפילון & *serenitatem vultus mei non facient cadere.* Si Libris *Hebraicis* abundaremus, vix dubium, quin נפל *soli cadenti* applicitum reperiretur. Huc reduxit Cl. *Cocc.* locum paulo obscuriorem *Jer.* 3: 12. לוא אפיל פני בכם *Non faciam, ut cadat facies mea in vos* i. e. *non exhibebo me vobis tristem, & offensum.* Alii aliter. Doct. *Belg. Ne cadere faciam iram meam in vos.* Hoc ad *num.* 3. rediret. Alibi res disceptanda.

14. Πίπτειν, & *cadere*, transferri quoque possunt ad *ortum*, & *nativitatem*: occasionem simul, simul usum, percipere est *Stat. Theb.* 1. 60. *Si me de matre cadentem, Fovisti gremio.* Sine *præpositione Val. Fl.* 1. 355. *matre cadentem.* Ex *Homeri* fonte ductum, cujus est *Iliad.* 19. 110.

Ὅσκεν ἐπ' ἤματι τῷδε πέσῃ μετὰ ποσσὶ γυναικός.
*Quisquis illo die casurus ad pedes mulieris.*

i. e. γεννηθῇ, *nasciturus*, ut *Schol.* monet. Ita magni interpretes *Esaj.* 26: 19. וארץ רפאים תפיל & *terra cadere faciet mortuos*, i. e. *partu enitetur.* Cl. *Cocc.* profundiore figura, & *terram orcus faciet cadere* i. e. *Ipse orcus excludet, & partu*

*partu edet, terram viventium.* Non negem נפל in *partu maturo* adhiberi potuisse, nam & *Arabes* مسقط راس *locum ubi caput cecidit* usurpant *pro solo natali.* Existimem tamen *Esajam* potius intelligendum de *infausto* & *abortivo* quasi *partu*, ut ad *Jobi cap.* 26: 5. late deduxi, in h. l. *Terra Manes damnatorum, Orcinorum, abortiet.* Sane *derivatum* נפל pro *fœtu cadivo, abortivo,* notum, ex *Job.* 3: 15. *Ps.* 58: 9. *Eccl.* 6: 3.

15. Alio adspectu *cadere* est *oriri*, in *flumine; Lucan.* 1. 213.

> *Fonte cadit modicó, purisque impellitur undis,*
> *Puniceus Rubicon.*

Sic *Lachrymæ ex oculis cadunt*, apud *Sen. Ep.* 116. Præiverunt *Græci. Eurip. Orest.* 1309. Ὅθι δάκρυα δάκρυσιν ἔπεσε *ubi lacrymæ aliæ super aliis cecidere*, &c. Apud *Hebræos* non occurrit.

16. Audax metaphora *Silii* L. 13. 333.

> —— *imoque cadit barba hispida mento*

i. e. *propendet.* Sic fere concepta videtur phrasis *Job.* 41: 74. ubi מפלי בשר *procidua carnis* exposui *molliores, & laxiores partes, quæ præ laxitate propendent, & cadunt quasi.*

17. *Cadere* est *subjugari.* Ita *Cic.* pro *Font. Cap.* 1 *Multo labore ac sudore sub imperium, ditionemque, P. R. cecidere.* Item *Lucr.* 3. 848.

> *In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum*
> *Omnibus humanis esset; terraque, marique.*

A *Græcis* iterum tractum, qui πίπτειν ὑπὸ δυναστείαν, & alia ejuscemodi, frequentant. Vide *Polyb.* 3. 23. 37. &c. Usus mollior non male quadraret *Ps.* 45: 6. עמים תחתיך יפלו *populi sub te cadent.* Anceps, sit ne *sternentur*, de *hostibus*; an *subjugabuntur tibi ad obedientiam fidei.* Utrumque per *syllepsin* consistere posset.

18. *Cadere* est *quadrare; locum habere:* ut quum dicimus *Non cadit in virum bonum, mentiri.* Apud *Græcos* adhuc paulo aliter, πίπτειν εἰς χρῆσιν: *usui aptum esse:* & πίπτειν ὑπὸ ἱστορίαν *Polyb.* 2. 14. &c. sic & נפל traductum, quamvis exempla absint, verisimile.

19. E contrario ferme, נפל *cadit*, quod *locum non habet, non venit in rationem. Num.* 6: 12. *Dies priores* יפלו *cadent; non computabuntur.* Est *metaph.* a *calculis qui intercidunt.* Sic πίπτειν, & *cadere*, quoque traduci potuisse, non ambigo.

20. Iterum alio flexu, *Jer.* 37: 20. תפל *cadat nunc deprecatio mea coram te.* i. e. *admittatur, acceptetur; non repudietur.* Hinc הפיל תחנתו *cadere fe-*

 *cit*

*cit deprecationem suam coram rege*, partim valet, *submisse oravit*, partim *efficaciter exoravit*. *Jer*. 36: 7. & 38: 26. *Dan*. 9: 20.

21. Desino in usu signatissimo, quo נפל *cadere*, est *Transfugere; ad hostem transire*. *Jer*. 21: 9. & 37: 13, 14. & 2 *Reg*. 7: 4. Ita *absolute* מיום נפלו *a die transfugii ejus*, 1 *Sam*. 29: 3. &c. Id *Græcis* magis διαπίπτειν, quamvis & πίπτειν, simpliciter.

*Conclusio hinc adstricta.* XII. Cave exhaustos putes fontes. Multo copiosius adhuc fluunt: sed μηδὲν ἄγαν. Aliorum etiam industriæ aliquid relinquendum. Jam vero quis unquam vitio vertit *Græcis*, *Latinisque*, quod *Lingua* tam flexili, & fertili, omnem in partem, usi fuerint? Quis *Hebræam* cavilletur *inconstantem*, *incertam*, *confusam*, quia tot induere potest *metaphoras*, & *figuras*? Maxima hæc virtus dicenda, quam carpere, est solem ipsum vituperare. Verum quidem est, nec in *Hebraicis*, nec in *Arabicis*, *Lexicis* istum significationum concentum ubique deprehendi: sed hoc, ut Capite IV. jam insinuavi, profectum fere vel ab incuria *Lexicographorum*, qui *potestates primarias* a *secundariis* raro discernunt; vel ab *ignoratione*; quin & *amissione Originis*, quæ ne ipsis quidem *Arabibus* ubique prompta satis, aut comperta.

Si hinc inferatur, nullam ergo spem nobis relictam *fugitivas* illas vestigandi, & ab oblivione retrahendi, regeram, maximam utique partem *Originum* in *Arabia* conservatam esse, & operæ pretium facturum, qui huc industriam contulerit. Quæ autem latitant, cum tempore erui poterunt, in lucemque produci; quod indagatio hæc a nobis multo facilius, & felicius, institui possit, quam ab ipsis *Arabum Criticis*; quippe qui ad lucem *Dialecti Hebraicæ*, *Chaldaicæ*, & *Syriacæ*, quam plurima detegere valeamus, ad quæ ipsi cæcutiunt, & obhærent. Progressus operis hujus rem multis documentis adfirmabit.

*Quintus scrupulus tollitur.* XIII. Non diu nos *quinta objectio* detinebit; *Originum indaginem*, *universumque* adeo *studium Etymologicum*, infinitis hallucinationibus patere, nec certis, solidisque, principiis niti. Enimvero, nuspiam magis a Doctis, indoctisque, juxta, luxuriatum. Quanta farrago in *Etymologico Magno*; quanta nugarum seges? Quales saepe ludos dedit Doctissimus Romanorum *Varro*? Nil mirum ergo, si & *Arabes* hic luxuriasse reperiantur, atque mala bonis admiscuisse. Prudens, & severa, falx, huic generi adhibenda, non res ipsa explodenda, nisi lumina nobis nostra obstructum ire velimus.

Hoc peculiarem, & longiorem, exigit curam, ut quid hocce in studio firmum, stabile, inconcussum, quid infirmum, & ruinosum, rite dignoscatur. Nunc tantum monebo, quicquid *in re Hebraica* tentatur ex *literarum vicinitate*, aliisve subtilitatibus, quibus ante nos plurimi indulserunt, nihil unquam solidi, certique, daturum. E. G. כּוֹכָב *stellam*, appellatam vult *Avenarius* per *Antiphrasin a* כָּבָה *extingui*, quod *nunquam extinguatur*. Cl. *Gussetius* geminam advocat *Radicem*, כָּוָה *accendit*, & כָּבָה *extinxit*, quod *mane extingui*, *vespere accendi* videantur *stellæ*. Sublimius acumen Cl. *Hilleri*, in insti-

*inst. L. H.* conflatum statuentis vocabulum, ex כה כאב, *talis*, *qualis pater*; i. e. *Artifex Deus*, *lucidus*, *incorruptibilis*, *immortalis*? Doleo *Linguæ Hebrææ* tam quæsita, & contorta, magnis sub auctoritatibus, obtrudi. Sed quid facient Docti homines? Multa desiderari vident, eaque expleta cupiunt. Veros fontes, unde *Etyma*, & *Origines*, hauriri, possint, vel ignorant, vel contemnunt. Eadem conditio eorum, qui *formales* verborum *significationes* vel ex *ingenio* eruunt, vel ex *figuris* exsculpunt *literarum*. Hoc *Cap.* I. obiter tactum: & *Cap.* IV. paulo pressius insinuatum adversus Cl. *Gussetium*, in hoc ipso opere sæpius demonstrabitur; & tam luculentis exemplis adstruetur, ut aequis arbitris ne minimum quidem scrupuli remansurum confidam.

XIV. Quæ *Sexto loco* a nobis posita *diversitas gentis*, *genii*, *vitae generis*, *religionis*, *ritus publici*, *ac privati*; unde *notabilis differentia* existere debuerit inter *Dialectum Hebræam*, & *Arabicam*, plus *speciei*, & *coloris* habet, quam ponderis, & legitimae conclusionis. *Primo* enim, eadem conditio *Chaldæorum* & *Syrorum*, quorum tamen reliquiis multum deferri solet ab iis, qui *Arabibus* vix quicquam concedere audent. *Secundo*, nemo negat aliquid discriminis in *Dialectis*, ex diverso more, & ritu, existere nationum: sed affinitatem propterea abrumpi, & conturbari, nemo rerum peritus dixerit. *Tertio*, prudenter distinguendum, quid nationi cuique proprium, ac domesticum, quid omnibus ex æquo commune, quibus unius *Linguæ* communitas est, & avita velut hæreditas. *Quarto*, non possum quin submoneam, multo arctiorem ut *Linguæ*, ita *rituum*, quoque & *Cerimoniarum*, cognationem semper fuisse apud *Judæos* & *Arabes*, quam vulgo creditur. Non ignoratur *Muhammedanismum* esse *recoctum* quendam *Judaismum*: sed non omnibus æque promtum, maximam *Muhammedanismi* partem jam ante *Muhammedem*, inde ab antiquissimis temporibus, in *Arabia* viguisse. Extat de materia hacce elegans, & Docta, dissertatio Cl. *Millii*; quam consuluisse, neminem pigebit.

*Item sextus.*

XV. *Septimam difficultatem* movebat *proclivitas* omnium *Linguarum* in mutationes, & novationes, & quæ non patiatur, ut *Dialectus Arabum integra* & *illibata* permanserit per tam longam seculorum seriem. Hæc una omnium ut gravissima, ita speciosissima est Objectio; cui propterea accuratissime occursum gemino sermone *Academico*, quo *externas* & *internas* simul *causas* illius *integritatis*, *ab Origine sua haud degenerantis*, fusius executus sum. Illuc Lectorem nunc remittere liceat; præsertim quum hujus *argumenti nervum* jam inciderim *Cap.* IV. Hic tantum addo, *Religionem*, & *potentiam*, *Muhammedicam*, quæ seculo septimo caput in *Arabia* extulit, adeo non concussisse antiquum *Linguæ Arabicæ* statum, ut inde potius nova sumserit firmamenta, atque splendorem priscum non tantum recuperare, sed etiam ad nostra hæcce tempora propagare valuerit.

*Et septimus.*

XVI. Sic defluimus ad *octavam instantiam*, qua contenditur *Linguam Arabicam* longe longeque recentiorem esse non *Hebraica* solum, sed & *Chaldaica*, ac

*Octavæ instantiæ nervus succiditur.*

ac *Syriaca*; quippe quæ cum *Muhammede* demum invalescere cœperit *seculo septimo æræ Christianæ*, cujusque norma sit *Alcoranus*, novicius haud dubie Liber, ad quem reliqui omnes Scriptores Stylum suum composuisse, pulcrum ducant, ac gloriosum. Horum ergo *Librorum*, *Auctorumque*, serior, & inferior, auctoritas, quam ut *Originibus Hebræis* pandendis inservire queat. *Magna*, & *Capitalis*, *objectio*, quæ tamen ne *objectio* quidem esset, sed pro mera *cavillatione* statim ab omnibus repudiaretur, si res *Arabicæ* nostris hominibus paulo notiores essent; aut vel minimum earum gustulum percepissent ex *specimine Historiæ Arabum* Cl. *Pocokii*. In eo, inde ab ultima memoria, *Tribuum Arabicarum* nomina, & fata, attinguntur. Florentissima olim, & opulentissima, Regna indicantur. Mores, ritusque, vetustissimi, describuntur. *Studium* præsertim *Poëseos*, & *Linguæ Patriæ cura*, ac *custodia*, diligentissima, claro in die collocantur. His omnibus fidem derogare, periniquum. Aliquid in majus auxerit, ut fit, gentis ambitio, & gloriæ cupiditas: rem ipsam ementiri non potuit. Etiam *Muhammedes* non sine exaggeratione gloriatus fuerit, *Linguam* qua uteretur in *Alcorano*, eandem esse *perfectione*, & *puritate*, qua *Abrahamus*, & *Ismaël*, olim usi: id saltem evidens, eum inter capitales hostes, *Koreisjitas*, talia jactaturum non fuisse, nisi probe exploratum, perspectumque, habuisset, quanta *Linguæ Veteris* veneratio pectora *Arabum* occupasset; ad eandemque conservandam, per omnem seculorum memoriam, accendisset.

*Arabes ex antiquis fontibus hausisse ostenditur.*

XVII. Sed quid hæc omnia tandem, si nulli tamen ante *Muhammedem* Libri? & si quicquid in *Lexicis Arabum* constipatum, & recentioris memoriæ Scriptoribus sit depromtum? Ponamus verum: ne sic quidem argumentatio valebit: nam si *Lingua Ismaëlis*, ad *Muhammedem* usque in *Arabia* potuit conservari, multo promtior adhuc ejusdem conservatio post *Alcoranum* jam pro norma Religionis, & Linguæ simul, religiosissime susceptum ab omnibus, qui *Arabico sermone* deinceps usuri essent. Sed succidamus nervum exceptioni. Non hauriunt *Arabum Lexicographi Linguæ* notitiam ex solo *Alcorano*, & *Auctoribus* qui *Muhammedi* æquales, vel posteriores; sed ex *fontibus* multo *vetustioribus*, & præsertim ex *Poëtis*, qui في الجاهلية *in Gentilismo*, sive *statu ignorantiæ*, ut vocant, ante *Muhammedem* vixerunt. Horum *Carmina* tanquam *Oracula* habentur; unde antiquissimus *Linguæ* genius cognoscatur, atque extra dubitationis aleam locetur. *Gjauharius* talibus citationibus a capite ad calcem est refertus; & vix quicquam interioris venustatis, ac gratiæ, promit, quod non ex *Veteri* aliquo *Poëta* confirmatum eat. Nempe صحاح اللغة *Delibatum Linguæ florem* se daturum promiserat: & magnifice præstitit. Non nimium dixerim, si plus quam *Sexcentos* ab ipso allegatos dixerim. Horum partem quandam ipse possideo: ut *Moallekaat*, sive *septem Poëmata* aureis literis in serico descripta, atque in Templo *Meccano* suspensa. Item ديوان هديل *Diwan Hudeiliticum*. Est *Collectio Poëmatum antiquissimorum*, a *Principibus Hudeiliticæ tribus* variis seculis editorum. Etiam in *Hamasa*, sive *Anthologia* illa Opti-

*Optimorum Poëtarum*, unde multa jam evulgavi, ejusdem vetustioris notæ quam plurima exstant. In *Catalogo Bibliothecæ publicæ Num.* 1694. reperietur *Muham. Ben Heschan Historia*, sive *classes illustrium Poëtarum, qui floruerunt tempore paganismi, & deinceps.* Possidet *Bibliotheca* nostra alias adhuc collectiones veterum Scriptorum, quas necdum excutere mihi vacavit. Cum maxime sub manibus mihi est magnum illud opus *Nuweirii, quatuordecim voluminibus*, forma majore, constans; quod *Num.* 1939. inscribitur *Bibliotheca humanioris doctrinæ Arabum.* Ex eo *Veterum Arabum Historia plenior* poterit exprimi, ut Eruditorum sitis, per Cl. *Pocokii Specimen* accensa, restinguatur. Copiosus Scriptor ille in omnium seculorum memoria recensenda, atque *Scientiarum* in *Arabia* ortum, & progressum, luculentissime exequitur. Fidem ille facere poterit iis, quæ in *Oratione Inaugurali*, hic habita, disserui de *cura*, & *cultura*, qua *Arabes Linguæ* suæ primævum florem, & honorem, studiosissime semper conservarunt: simulque longam seriem exhibere illustrium Poëtarum, qui antiquissimis temporibus tanquam Eloquentiæ miracula concelebrati, ab universa gente ut Literaturæ Arabicæ statores, & conservatores Linguæ patriæ, agnoscuntur. Ex his quum primi *Arabum Glossographi* sua hauserint, atque ad posteritatem transmiserint, non est sane, quod recentior ætas nobis objiciatur, vel *Gjauharii*, vel *Phiruzabadii*, quorum prior anno *Hegiræ* 398. decessit: posterior *Tamerlanis* tempestate vixit, muneribus ejusdem honoratus. Si hic calculus staret, *Hesychius*, *Suidas*, *Eustathius*, nullius forent utilitatis, & auctoritatis, in vetustis *Græciæ* auctoribus explanandis, quippe qui tot seculis sint posteriores. Hoc si illiteratum nimis, & absurdum, non minus absonum profecto, principibus illis *Lexicographis*, qui veterum monumenta assidue volutarunt, id detrahere, quod tota *Arabum* natio, atque adeo universus Oriens ipsis defert: *Gjeuhario* quidem, quod lectissimam Veteris *Linguæ* partem ex limpidis fontibus expresserit: *Phiruzabadio*, quod *Oceano suo* omnes sinus, & recessus, opulentissimi sermonis complexus, nihil omiserit eorum, quæ apud probatissimos Auctores reperiuntur; ut nihil ullo in Libro esset, quod quemquam morari, aut suspensum tenere, posset. En periodum e præfatione excerptam, quæ Viri consilium, & rerum molem, quam sustinuit, declarabit. ولما رايت اقبال الناس علي صحاح الجوهري وهو جدير بذلك غير انه فاته نصف اللغة او اكثر اما باهمال المادّة او بترك المعاني الغريبة النادّة اردت ان يظهر بادي بدا فضل كتابي عليه فكتبت بالحمرة المادّة المهملة لديه وفي ساير التراكيب تتّضح المزية بالتوجه اليه ولم اذكر ذلك اشاعة للمفاخر بل اذاعة لقول الشاعر

كم ترك الاول للاخر

Quum-

*Quumque viderem omnes homines ad Gjeuharii medullam vadere (qui quidem dignus isto honore, nisi quod dimidia Linguæ pars, & amplius, ipsum fugerit, partim materia vocum omissa, partim prætermissis significationibus rarioribus, & fugitivis) volui primum omnium ut Libri mei præstantia præ illo appareret: ac propterea rubro colore notavi materiam penes ipsum omissam. In reliquis præcellentia per collationem facile patescet. Hæc non glorias spargens commemoro, sed ut liqueat quod Poëta dixit:*

*O quantum prior posteriori reliquit!*

Ita deinceps finit. *Est itaque Liber hicce Lac sincerissimum ex bis mille Auctoribus, quorum scripta palmam ferunt, collectum, atque ex omni nobiliore vena derivatum.* Immensus profecto labor, sine quo infinita in scriptis veterum poëtarum ignorabilia nobis, atque ipsis adeo *Arabibus*, essent. Neutiquam tamen omnia exhausisse judicandus est. Certe quam plurima a me in priscis fontibus reperta, quorum mentio in *Camuso* nulla. Nec mirum; nullus enim *Thesaurus* tam copiosus; qui non nova copia cumulari queat: quum nec unius sit hominis omnia legere; nec si legerit, omnia excerpere, atque observare.

*Nonæ objectioni obviam itur.* XIX. Levi brachio expediam, quod *nono loco* movebatur, *Originibus nostris semper ulterius aliquid dari;* ac proinde nullum esse finem. Respondeo, utique *finem*, & *scopum*, attingi, quum similes nostris *Origines* panduntur, si id *primigenium*, & *proprium*, rite constituatur, quod *secundariis notionibus* ansam præbuit, earumque discordiam in amicissimam concordiam revocare valet. Ad constantiam, & pulchritudinem, *Latinæ Linguæ* pernoscendam, sciendum omnino, *mactare bestiam*, & *mactare aliquem honoribus*, ex uno fonte emanasse *magis auctandi.* Ulterius ire, & rogitare jam, unde ipsum *Augeo?* nihil facit ad curam, quæ istis conciliandis, & in proprietate sua intelligendis, dabatur שִׁבַּח nunc *laudibus prosequi*, nunc *compescere*, *sedare*, significans, a nobis reductum ad primariam potestatem *mulcendi.* Huc si perveniri queat in plerisque *Radicibus*, præclare res *Hebraica* restituta fuerit: nec est quod in *ulterioribus principiis*, & quasi *seminibus*, investigandis nosmet maceremus. Hoc ipsum alia occasione latius explanabo, atque nimiæ in hisce subtilitati occurram.

*Et decima.* XX. *Instantia decima* erat, *Linguæ primævæ Origines* gratis ex *Arabia* repeti, quod illæ vel perierint jam, vel ex memoria exciderint, antequam *colonia Linguæ Arabicæ* ex *Heberi* domo deducta sit. Ingeniosissimæ objectioni hæc satisfaciet responsio, *Origines Linguæ primævæ* fidissimam habuisse custodem *Longævam vivacitatem veteris Orbis*, cum *novo* per *Noachum*, ejusque *familiam*, connexi: ut tempestate *Heberi* omnia adhuc integra, & illibata, fuisse videantur. Materiam profundam nunc stringo tantum. Ea alibi enucleatius edissertanda.

*Undecima instantia refutatur.* XXI. Accedo ad *gravissimum* illum *arietem*, quo *Hypothesis* nostra funditus subrui posse videtur. Eum *undecimo loco* admovi ex Cl. *Vitringa*, bono talium Arbi-

Arbitro, qui in dubium revocat, quod *Bochartus*, *Spanhemius*, aliique in *Geographicis* viri principes, adfirmant, *Arabiam a Joctane*, *Heberi filio*, *occupatam fuisse*: atque contendit, *rationi magis consentaneum*, *ut Arabia tota*, *tam Felix*, *quam deserta*, *cesserit posteris Chusi*: *posteri autem Joctanis consederint ad ortum sinus Persici*, *& in Carmania*. Adhæc observari velim.

1. Dubitari non posse, quin tredecim Filii *Joctanis* unum tractum insederint: ex *Gen.* 10: 26—30.

2. Nullam regionem commodiorem indicari posse, in quam hicce Fratrum populus junctis sedibus immigrarit, quam *Arabiæ peninsulam*.

3. Eam nominibus *Joctanidarum* sic insignitam, & distinctam, ut alios illuc colonos immittere fas haud sit. Id a *Bocharto* in *Geogr. Sacra* p. 96. & sequentibus, tam clare evictum, ut nihil in populorum *Originibus* evidentius, aut cumulatius, dari queat.

4. Addidimus & nos aliquid in *Oratione prima* de *Linguæ Arab. antiquissima Origine*, *& sororia cum Hebræa adfinitate* &c. ubi monui simul, *Chusi posteros Desertæ*, & *Petrææ*, *Arabiæ* magnas lacinias tenuisse: sed interiora *peninsulæ* nunquam ab iisdem occupata.

5. Tam expressa, & diserta, hac in parte, *Historia Arabum*; ut hinc resilire non possit, nisi qui omnem *fidem Historicam* evertere sustineat: & qui *Græcis*, *Romanisque*, aliquid saltem defert, *Arabibus* plane nihil relinquendum esse pugnet. Non is Clar. *Vitringa*, qui illuc progredi voluisset. Quum autem illa scriberet, minus præsens forte habebat quæ *Arabum Historici* de
قحطان بن غابر بن سالخ بن ارفخشد بن سام بن نوح
*Kehtano*, ita *Jactanum* quoque vocitant, *Ibn Heber*, *Ibn Selah*, *Ibn Arphachsad*, *Ibn Sem*, *Ibn Noach*, uno ore prodiderunt, eum fuisse *Conditorem gentis Arabicæ*, quæ *interiora peninsulæ* nunquam turbatis sedibus obtinuit: cujus *pronepos* سبا שבא *Saba*, cognomento عبد الشمس, עבד השמש *servus solis*, illud *Sabæorum* regnum fundarit, quod ultra duo millia annorum floruisse, sub διαδεχομένοις ἐκ γένους ut *Diodor. Sicul.* loquitur, i. e. *Regibus Tobbæorum titulo insignibus*, omnis antiquitas contestatur.

6. Nihil ergo minuo, vel muto, in iis quæ hac de re disserui olim. Habent illa tantum convictionis, quin demonstrationis, quantum hoc in genere quisquam desiderare queat. Submoneo tamen, *Origines* nostras, vel negato, contra omnem rationem, illo Regno, vim suam retinere; quando non argumentamur ex *Regno* illo ad intimam cognationem *Linguæ Hebrææ*, & *Arabicæ*: sed eam aliunde evidentissimam, & dubio exemtam, ex illo Regno paulo plausibiliorem adhuc efficimus, atque ad captum eorum, qui in hæc sacra penitius intrare nequeunt, accommodatiorem. Si cui id minus videatur firmum, detrahat inde quantum lubebit: nunquam tamen illuc perveniet, ut *adfinitatem utriusque dialecti*, & *sororia jura*, subruat, atque evertat.

XXII. Excutiendæ, *duodecimo*, *criminationes*, quibus memet *par.* XVIII. *cap.* V. impetivi. Eæ *tres*, *quatuorve*, quibus supersedere licuisset si *studia literarum* semper satis *literate*, & *liberaliter*, tractarentur. *Prima* erat, *per* *Duodecima censura reprimitur.*

 *Me-*

*Methodum nostram profanis hominibus ansam porrigi omnia luxandi, & susque deque miscendi.* Doleo ingenii humani imbecillitatem, quæ in invidiam vocat ferme, quod non amat. Abusus qui ex aliqua re redundare potest, ejus legitimum usum excludere non debet. Nos in *Originibus* nostris nihil miscemus, sed quæ ab aliis mista, & confusa, ad liquidas rationes perducere conamur, & ex parte perduximus, plura in lucem educturi, adspirante Numinis gratia, quæ severius examen adeo non reformident, ut illud potius omnibus votis expetant. Si animosius agere vellem, retorquere possem telum, atque jure meritissimo inferre, illos cuncta miscendi ansam ministrasse, qui spretis fontibus *Dialectorum*, ex ingenio suo *formales significationes* eruere sustinuerunt. Sed facessant dura dicta. Quivis id tentet, & conetur, ad illustrationem Verbi Divini, quod Domino suo sese approbaturum, speret. Quis fœnum, stipulas, lignum: quis argentum, aurum, gemmas, in medium contulerit, dies, & ignis, manifestabunt. *Altera criminatio*, non æquior sane, *per novas* nostras *curas receptis in Ecclesia versionibus* multum derogari; quin quodammodo ipsum *fontem Hebræum imperfectionis argui*, quum *Hebraicam Linguam magnis defectibus* laborare assevero. Paucis ad hæc repositum esto: non ex veritate esse Zelum, qui veritatis ulteriorem discussionem pati nequit. Quanta veneratione prosequar versiones in Ecclesiis receptas, Veteres pariter, ac Recentiores, scripta mea loquuntur. Sed puderet me mei, puderet muneris quod sustineo, si per vestigia Excellentium interpretum non ad majorem in *Lingua Hebræa* cognitionem, & lucem, pervenire studerem. Hoc adeo nihil detrahit præstantissimis virorum, qui *rem Hebraicam* restituerunt, ut sic demum nos veros eorum imitatores probemus; quando ipsorum exemplo ad ulteriorem perfectionem connitimur. Hoc quam necessarium sit, in *opusculo de defectibus, quibus Linguæ Hebrææ cognitio hodierna laborat*, palam feci; atque *defectus* istos, ad certas classes redactos, illustribus speciminibus inspiciendos præbui. Jam vero tantum abest ut ea nostra cura aliquid deminuat, deteratve, de *puritate*, & *perfectione*, *Fontis Hebræi*, ut contra nativam dignitatem, & primævum splendorem, unde per injuriam temporum, & incuriam *Judæorum*, decidit in bene multis, præsertim in *Radicum Originibus*, eidem restituere allaboret. Aliud longe, *Hebræum sermonem accusare imperfectionis, obscuritatis, inconstantiæ*; quam incudem infeliciter tundunt audaciores illi Critici, qui quæ in *Lexicis*, vel *versionibus*, inconcinnius exposita, & digesta, ipsi *Linguæ* imputant: Aliud redarguere *nostros in Linguæ illius cognitione defectus, eorundemque sanandorum remedia indicare*. An non hoc omnes, qui ante nos Literas hasce excoluere, & professi sunt, & pro sua quisque virili sat egerunt? An non ipse Cl. *Gussetius* agnoscit *Originum generalem* illum, quem levare conamur, *defectum*, atque eas ex ingenio sibi fabricatum ivit: illa officina conjectandi, & pro arbitrio quævis conformandi, instituta, quam in *Græcis*, *Latinisque*, nunquam exercere sustinuisset; ut sane a doctis, indoctisque, juxta, confestim exploderetur, qui tale quid in *Literis Humanioribus* sibi arrogaret.

XXIII.

XXIII. Occasione hac paulo clarius, & distinctius, adhuc, sub conspectu ponendum, quid *Virum Clarissimum*, adversus cujus *Hypothesin* toto *Capite* IV. disserui, implicuerit, quum *Linguam Biblicam* vocitat *Magnum Luminare*, *solis instar suis radiis refulgens*, *ac proinde nullis Defectibus*, *ex collatione Dialectorum supplendis*, *laborans*. Manifesto commiscet *Doctrinam salutarem*, *Mosis & Prophetarum*, cum *Lingua*, qua Oracula sua consignarunt. Illam *Linguam*, ut *Linguam* per se, *solis instar fulgere*, & *suis* se *radiis legenti manifestare*, tam absurdum, ut ne *Fanatismus* quidem eo provehere aliquem posset. Si dicas confundendam esse *Analogiam fidei*, ad ejusque lucem *proprietates* verborum *vestigandas*, & *constituendas*, regeram, iterum confundi, quæ toto cœlo dissident. *Analogia fidei* dijudicat, quænam *vertendi ratio convenientissima* sit, & cum Doctrina cœlesti conjunctissima: *Linguam ipsam Hebræorum* non sane docet, nedum ut ejus *Origines*, & *Proprietates*, legentibus suggerat, atque inspiret. Tertia *confusio* in vocabulo *Defectuum*. Iis absque controversia exemtum est *Verbum revelationis*, at *Linguam*, qua Verbum illud revelatum, *nihil imminutionis* passam, sed omnem ejus *proprietatem*, & *virtutem*; omnem *amplitudinem* & *dicendi formam*; omnem *Grammatices*, & *Syntaxeos rationem*, in *Sacro codice* contineri; tam absonum est, ut hoc ne per somnium quidem cuiquam in mentem venire possit. Si instes, *Linguam revelationis* eo saltem usque *integram* remansisse, ut *Dialectorum Luce* non indigeat, sed sibimet suis opibus diem præstare valeat, fidenter reponam, *divisum* proferri: & vel rotundis verbis asseverandum, *universam Linguam Hebræam*, qua late patuit olim, *intra Bibliorum cancellos contineri*; vel concedendum, collatione *Dialectorum* prudenter instituta indigeri, ad profunda illius *Linguæ* penetranda. Ulterius liquidissimæ causæ fiducia progredior; veniat aliquis, qui hoc asseveret; (quod nunquam quemquam facturum serio, persuasissimus sum) sed tamen dicere sustineat aliquis, *universum Linguæ Hebrææ ambitum in Bibliis comprehendi*: tum eo rem deductam dabo, ut vel statuere cogatur, nec se, nec quemquam mortalium, quicquam de ea *Lingua* intelligere; vel ad *Dialectos* eundum, indeque *Clavim* illius *Sermonis* repetendam esse, ultro confiteatur. *Confusio non una nudatur.*

XXIV. *Ad decimam tertiam* venio *objectionem* simul, & *censura*, qua *Antistites Linguarum Orientalium*, *Scaligeros*, *Salmasios*, *Bochartos*, *Hottingeros*, &c. cum splendidos pollicitationibus lucis, nil magnum præstitisse contendit Cl. *Gussetius*, sed *fluctuationibus*, & *hallucinationibus*, seque, aliosque, involvisse. Non diffiteor multa minus feliciter nonnunquam viris illis principibus successisse: nimis tamen iniquum, ut propter fæces quasdam, & scorias, aurum improbetur: atque *Magno Auctori Hierozoici* detrahatur illustratio solidissima materiæ infinitis difficultatibus & tenebris obseptæ, quas ad lucem *Dialecti Arabicæ* primus exsuperavit. Consimilis ratio *Hottingeri* in *Smegmate Orientali*, quod *eluendis præjudiciis eorum qui Linguas Orientales contemnebant* ipsius tempore, adhibuit. Sunt in eo opere nimis festinanter scripta: sed totum Viri laborem propterea abjicere, nimis injustum profecto: quum pauca mala multis bonis redimat, atque compenset. Idem dicere possum, & de- *Criminationibus, decimo tertio, occurritur.*

debeo, de aliis Viris Doctissimis, qui in hac palæstra laborarunt. Neminem novi, penes quem non plus certi, & liquidi, reperias, quam incerti. Sed haec latent ferme eos, qui *Linguarum Orientalium studium* non toto pectore amplectuntur. Quid mirum? Non legunt Libros illos, aut si legant, vix eosdem intelligunt, quando Fontes, unde talia hausta, ipsis clausi. Risi, quod Cl. *Gussetius* illorum *operum indices excutere* jubeat; ad deprehendendum quam parum *veræ lucis* adferant. Cur non adfirmat se ipsa illa *opera* examinasse, atque bonae frugis vacua reperisse? Vereor nimis, ne ipse in *indicibus* obhæserit; atque de panno judicium tulerit ex margine ejusdem crassiore, ac minus tactui adblandiente. Quod jam ad *juvenilia* nostra in *Jobum* attinet, quicquid in his immaturum adolescenti excidit, id maturior, spero, dies emendavit. In *Præfatione Commentarii* nuper editi eas *Arabizandi* leges scripsimus, quas bonis Arbitris me approbasse nullus dubito. Si eæ rite observentur, omnes *Dialecti* in suavissimam *Harmoniam* poterunt revocari; & *Linguæ Hebrææ* præsertim, verum suum, & nativum, decus adstitui. Qui hoc *unius seculi opus* putat, nescit quantum adhuc materiæ illustrandum, & perpoliendum, restet. Habet virtus excellentium ingeniorum, in quo se incredibili cum fructu exerceat, novisque identidem accessionibus studium *Linguæ Hebrææ* coronet.

*Aliæ cavillatiunculæ refutantur.*

XXV. Levissima sunt, quæ *decimo quarto* per saturam lancem congessit. Ad *primum*, *Dialectum Arabum* ceteris esse *impuriorem*; saltem ad *Hebraicam puritatem* non pervenire, ob vocabula *Græca*, *Latina*, *Persica*, quin & *Turcica*, ei admixta: respondeo, quicquid *Peregrinum* in hac Lingua, suo statim Charactere dignosci: atque nihil aliud hic factum, quam quod in omnibus Linguis factitatur, ut voces *Technicæ*, quæ *scientiæ*, aut *materiæ* alicui, *propriæ* sunt, retineantur, ac civitate donentur. Sic in *Dialectum Syriacam* & *Chaldaicam* quam plurima *Græca*, *Latina*, *Persica*, sese infuderunt. In ipso *Daniële* habemus פסנתרין *Psalterium*, סומפוניא *Symphoniam*, & alia. In *Novo Testamento* πραιτώριον, σουδάριον, κῆνσον. &c. &c. Qui ad talia adhæreſcit, atque veram inde corruptionem nasci contendit, imperite judicat. Sed jam *secundo*, ante seculum XVI. *nemo nostrorum Arabice calluit.* Vellem sane magnus ille *Reuchlinus*, qui primus *Christianorum res Hebraicas* restituere aggressus, eam calluisset. At quid tum postea? Redibimusne ad *Reuchlini* illa? atque ultra *seculi* XVI. *lucem exorientem* nihil vel desiderabimus, vel expectari posse statuemus? Imo, inquiunt, *tertio*, ad *rariora*, ad *semel lecta*, ad *Jobi*, si forte, monumentum, *Arabicam Dialectum*, cum reliquis, aliquid conferre posse, a multis agnitum: at nemo ejus usum tam late extendit, atque per universum corpus *Linguæ Hebrææ* diffudit. Atqui primi *Judæorum Grammatici*, R. *Saadias Haggaôn*, qui seculo X. R. *Juda Hiug*, qui XI. R. *Jona Giannachides*, qui XII. floruit, *Grammaticas*, & *Lexica sua* conscripsere *Arabice*, *Lingua* ipsis *vernacula*, atque utramque *Dialectum* inter se contulerunt. Praesertim R. *Jona Cordubensis* refertur absolutissimum *Lexicon* conscripsisse, in quo *Radices* plerasque ex *Arabum fontibus* illustrarit. Sexcenta in-

indicare possem *Themata Hebraica*, quæ *Rabbinis* non aliunde innotuerint, quam *usu Arabum*, inter quos in *Babylonia*, *Ægypto*, *Africa*, & *Hispania*, versabantur. Minus perite ergo, *quarto*, asseritur, *Rabbinos Linguam Arabicam* non calluisse adeo. De posterioribus id verum; iis nempe qui in *Hispania* vel extra *ditionem Saracenicam*, vel post eam, fuere: inter quos *Ab. Esra*, & *Josephus Kimchi*, cum filiis *Mose*, & *Davide*, *Kimchiis*. Item R. *Joseph Ben Caspi Catalaunensis;* qui *Thesaurum Linguæ Sanctæ* composuit, & *Catenulas argenteas*. Mitto *Jarchium*, R. *Levi;* aliosque, qui in *Galliis*, vel alibi, orti, nullam ad *Arabica* aditum habuere. Hi omnes tamen *Ismaëliticam Linguam*, sic eam appellitare amant cum aliqua contemtione, adeo non spreverunt, ut passim ad *auctoritatem* ejus provocent, atque in rebus dubiis non minus ad *Arabicam*, quam ad *Chaldaicam*, *Dialectum* recurrant.. Cadit ergo sponte instantia hæc, quam qui movent, eo ipso ostendunt se *Rabbinos* nunquam volutasse; & in *Historia restitutæ* per *Judæos* primum, deinde *Christianos*, *Linguæ Hebrææ*, hospites versari. Alia, quæ hic dicenda haberem, in aliam occasionem sepono; & venio ad *quintum;* nimis sic *molestum*, & *onerosum*, reddi *studium Ling. Hebrææ;* & *dari* alias *Hypothefes commodiores*. Quænam illæ sint *Capite* I. indicavi; simulque quid pretii, ac ponderis, habeant, paucis perstrinxi. Res alibi latius, & ex professo, disputanda. Si modo legitima causæ cognitio sumatur, nec Literato, nec illiterato, ullum relinquetur dubium, quin unica, tutissima, & Regia, via, *Hebraicam rem constabiliendi*, atque *ad ulteriorem* adhuc *perfectionem provehendi*, præsertim circa *Origines*, sit *collatio Dialectorum*, inter quas *Arabica*, ut omnium ditissima, principem locum mereatur. Hoc *apud Eruditos nulla probatione indigere* putabat Cl. *Pfeifferus*, in *Hermeneut. Sacra* p. 646. Tam magis mirere, ne *Probationibus* quidem, & *demonstrationibus*, locum a quibusdam concedi.

XXVI. Finem facio in objectiuncula, quæ agmen claudebat *decimo quinto:* vix *operæ pretium* esse, ut *tantum laboris*, & *temporis*, si jam *molestia* devorari queat, in *vastissimum* illud *studium Dialectorum Orientalium* impendatur, ad *Origines* verborum vestigandas. Sane si nihil aliud ageretur, quam *Etymon* aliquod, aut *Originatio*, sine magno veritatis damno hisce supersederi posset. At agitur de *Formali significatione verborum*, i. e. de *medulla* ipsa, & *anima*, *Linguæ*. Agitur de eo, quod nullus non Enarrator verbi Divini, nullus non Interpres, officii sui ducit, non tangere tantum, sed etiam enucleare. Agitur de eo denique, quo rite constituto, Verbum Dei in omnibus Versionibus Unum erit, quando nemo aliter vertere vel poterit, vel sustinebit, quam *Vis* & *indoles Linguæ Originalis*, ad *liquidam claritatem*, & *evidentiam* productæ, patiantur. Huc lentis quidem, sed certis, passibus Providentia pergit. Regnum Dei in cursu est. Ejus complementum erit lucis summum incrementum, ad quam omnes tenebræ dissensionum, & discordiarum, quæ *nomen Christi* scindunt, dispellantur, ut *Nomen*, & *Verbum* ejus, Unum sint in universo orbe terrarum.

*Ultimæ instantiæ respondetur.*

# CAPUT SEPTIMUM.

*Circa cognitionem* Linguæ Hebrææ *conspectus variarum* Hypothesium, *panditur. Prima* Hypothesis *est* Vossiana. *Secunda* Pontificiorum. *Tertia, quæ* Versiones Vetustas *amplectitur. Quarta, quæ fert, penes* Rabbinos *jus esse* linguam patriam *exponendi. Quinta est* Forsteri *&* *cognata* Avenarii Hypothesis. *Sexta, quæ sua luce semet omnibus insinuat, siquidem* Veteres *&* Recentiores *cum* Rabbinis *non spernit, sed luce auget. Septima* Hypothesis *est Cl.* Bohlii. *Octava Cl.* Gussetii, *cui novationis criminatio impacta a quibusdam. Amplior hujus* Hypotheseos *conspectus præbetur. Adversus eam instantia. A Mathematicis tunc* Linguæ Hebrææ *cognitio repetenda. Nona* Hypothesis *Doct.* Neumanni *&* Loescheri. *Decima nostra, quæ tamen a* Sexta *nihil differt. Tandem acceditur ad Cl.* Driessenii Hypothesin. *Quæ penitius inspicienda præbetur. Velitatiuncula adversus eam instituitur.* Hypothesis Vera *clariore in die collocatur.*

## I.

*Panditur conspectus variarum* Hypothesium, *circa cognitionem L. H.*

Confido *Methodum* nostram liberatam esse scrupulis, quæ eam plus, minusve, *suspectam* reddebant. Ea ut adhuc clariorem in diem educatur, lucidisque veritatis telis quicquid dubitationum est, vel contradictionum, discutiat, sub conspectum *orbis Eruditi* ferendas esse video *diversas* illas *Hypotheses*, in quas discessere Viri Docti, *circa Rationem* vel *constituendæ*, vel ulterius *perficiendæ*, & *consummandæ*, *cognitionis nostræ*, in *Lingua Hebræa.*

Exploratissimum habeo, plerosque qui de rebus nostris sententiam dicunt, harum *Hypothesium* discrepantiam, collisionem, pugnam, valorem vel externum, qui ad *Linguæ corticem* pertineat, vel internum, qui ad *Medullam*, & *Origines* penetret, nunquam justis lancibus examinasse. Haud paucos etiam magna in ignoratione hujus materiæ versari non est quod ambigamus.

Ut ergo cognoscendi, & judicandi, major fiat copia, *Statusque Quæstionis* saltem nemini amplius ignotus sit, vel si cognoscatur, implicari, & obscurari, ulterius non possit, dabo *succinctam delineationem sententiarum*, in quæ scinduntur studia Erudita, circa *Capitalissimum* hocce *Argumentum*, in quo

quo agitur de *Fundamentis*, & *Firmamentis*, *quibus notitia hodierna Ling. Hebrææ*, id est, *Explicatio Mosis*, & *Prophetarum*, *innititur*.

Has *decem* in *classes* dispescam; nullus dubitans quin *Veritas* ultro sese oculis eorum, qui eam amant, sit ingestura.

II. *Primum locum* occupat *Hypothesis*, quæ *Linguæ Hebrææ cognitionem*, una cum *Republica*, funditus occidisse, & extinctam esse, contendens, ejus *clavim* non alibi, quam in sinu *Alexandrinorum Interpretum*, quærendam esse pugnat. Qui hinc stant, *Rabbinorum* nationi omnem auctoritatem, & fidem, derogantes, *Editionem Masorethicam*, qua nunc utimur, *corruptissimam* esse pronunciant. Addunt, ex Editione *Hebræo-Samaritana*, nec non LXX. illis, *Codicem Legis* emaculandum, reliquos item *Libros Sacros* ex eadem versione *Græca* unice & explanandos, & emendandos esse, si cum *Christo*, *Apostolis*, *primitiva Ecclesia*, sapere velimus, & non cum *Judæis* delirare. *Prima Hypothesis Vossiana.*

Notus hanc in partem excessus *Is. Vossii*, viri in omni Literatura magni, præterquam in Orientali, quæ ad hanc causam disceptandam vel maxime requirebatur.

Eandem incudem tutuderunt, suo quisque more, *J. Morinus*, *M. Meibomius*, *R. Simonius*, *G. Whistonus*, aliique *Critici* audaciores. Hæc quid foveant, quo tendant, nemini obscurum. *Systema* illud *Vossianum* non infeliciter quidem confutatum in *accessionibus*, quæ *Chronologiam*, & *Ætatem mundi* spectant: sed *arx causæ* ejus necdum convulsa. Nempe arma quibus expugnari potuisset, & debuisset, a plerisque imprudenter e manibus dimissa: idque insuper *Hebraizandi* genus introductum, quod *Vossianis* tantum non victoriam porrigit, hac saltem in parte. Id sententiis, per quas ituri sumus, introspectis, sponte patescet: simulque dilucescet, non aliunde fortius, & solidius, totam illam *Hypothesin* jugulari posse, quam ex *Dialectorum* evidentissima cognatione cum *Hebræa* vel *Matre*, vel *Sorore*. Fidenter dico; & quid dicam sentio: si *Dialectorum* illarum usus, & auctoritas, tollantur, nunquam *Prima* hæcce *sententia* everti, & exarmari, poterit; sed a nostrismet *Theologis* novis viribus instructa, caput denuo eriget, atque de iis per ipsorum manus triumphabit.

Testis mihi Clariss. *Driessenius*, in *Dissertatione de Causis & Auxiliis interpretandi Linguam Hebræam Biblicam*, quam nuper *adversus Originum* harum *Librum primum*, nec non *Opusculum de Defectibus*, in lucem edidit, una cum *considerationibus ad Novam* nostram *Versionem Libri Jobi*. Universa hæc scriptio præmissa est Ejusdem *Dilucidationi Analyticæ Libri Jobi*, *in qua verus status Controversiæ inter Jobum*, & *Amicos*, *dilucide indicatur*. *Verus item Behemoth* & *Leviathan*, *eaque occasione piscis Jonæ*, *qui hactenus delituerant*, *in lucem protrahuntur*.

Hujus jam *Dissertationis pag.* 11. inculcatum reperio, *Scriptores N. T. dictionibus utentes*, *quibus Versio Græca*, *eo ipso nos condocere*, *in Fundamentalibus his* Dogmatibus *Græcos nativam Dictionum Hebræarum indolem*, *genuinam notionem*, *recte dedisse*. Subsumitur deinde *Rhetoricatio* hæcce in nostrum Systema. *Quare in nativa vocum indole vestiganda eamus primum non in* Arabiam,

*sed*

*sed in* Ægyptum. *Mirari heic & adorare subit Dei vias.* Ægyptus *illa quæ populum Dei tamdiu hospitio excepit; dein vexavit equidem, sed sic ansam præbuit gloriosissimis prodigiis, & miraculosissimæ Liberationi:* Ægyptus *quæ Sospitatori a cultro carnificis latibulum fuit, ne necaretur ante absolutum salutis opus; eadem* Ægyptus *dedit nobis adminiculorum omnium* Textum Hebræum interpretandi *antiquissimum, præstantissimum, nulli depreciandum.* Ne *Vossianus*, vel *Meibomianus*, nobis subito extitisset Cel. *Driessenius*, subverebar; sed metu me absolvit clausula, *nunquam tamen Hebræo Codici æquiparandum.* Sic quidem ab *Hypothesi* illa resilitur quod ad *corruptionem Hebræi Codicis*, non vero quod ad Ejusdem *solidam & fundamentalem interpretationem*, *ab ipsis Scriptoribus N. T. nobis commendatam.* An hoc non est herbam porrigere *Adversariis*, seque manibus, pedibusque, constringendum iis dedere? Certe qui huc usque descendit, ut *Versionem* τῶν *LXX.* tantum non consecret, pro *solida & fundamentali interpretatione Codicis Hebræi*, is nunquam *Ejusdem integritatem* adversus *Systema Vossianum* sartam tectam præstabit, sed *Masorethicam* nostram *Editionem* mendis innumeris obsitam esse, vel invitus tandem fateri cogetur. Absit tamen, absit, ut de Veteris Amici *Orthodoxia* vel tantillum delibem. Pectus candidum, & virtuti ac veritati dicatum, suspiciones sinistras nec fovet, nec spargit, in Fratrem. Ne concipit quidem. Liberetur ergo V. Cl. istac consequentia; sed & paulo prudentius in posterum *Rhetoricetur*, nisi sonos sine sensu funditasse videri velit, apud omnes rerum intelligentes. Hi quomodo *triplex* illa *Ægyptus* in *superiorem periodum* inludi, & illigari, potuerit, emirabuntur. Miratur nunc forte ipse Cl. *Driessenius*, quod tam levem imaginatiunculam, quam oppositio *Arabiæ*, & *Egypti*, offerebat, gravissimæ Quæstioni admiscuerit; *Arabiam* quasi *profanam* quandam *Regionem* pingens, nimirum, quæ Sanctiori *Ægypto* cedere debeat, eique in *jure interpretandi Codicis Sacri* fasces submittere. Ego quidem *terram Arabiam* parum curo. *Linguam Arabicam* cum *Hebræa* intimam consanguinitatem colere, semper adfirmavi, atque etiamnum confirmo. Hoc Cl. *Driessen*: *pag.* 3. *Dissert.* non negat: *Lætus* inquit, *lubensque agnosco, si quæ Dialectus Orientalis, præsertim Arabica, illustrandæ Hebrææ Matri officium Filiale præstet.* Iterum *pag.* 79. *sed an igitur nullus Arabismi usus in Lingua Biblica? Certe idem qui Syriasmi, Chaldaismi* &c. *Si quæris quæ Dialectorum in hoc usu principatum teneat, non est opis meæ istam litem componere.* Pulchre locata modestia! Pergit; *Hoc teneo ea quam V. D. inflexit via, frustra primigenios vocum Hebræarum significatus quæri apud Arabes. Attamen non diffiteor ex secundariis & figuratis, quas illi promunt, in his, illis, justo ratiocinio ad primigenios, & simplices, significatus quem posse adscendere &c.* Miraris denuo fluctuationem, non sane decoram, & quorsum tandem evasura sint hæcce, scire aves. Hic vero curiositatem paululum sustineas velim, usque dum *decem sententiarum* lustrationem absolverim: ita enim comparata est *Viri Clar. Hypothesis.* ut cinnum quendam conflarit, atque id genus induxerit quod a recta ratione longissime repulsum.

*Secunda* Hypothe-

IV. Accedo ad *secundam sententiam*, quæ *Latinæ versioni*, ab *Hieronymo* emen-

emendatæ, omnia defert, atque hunc limpidissimum *Hebraicæ Linguæ* fontem esse decernit. Quid *Synodus Tridentina* hac in parte sanxerit, nemini ignotum. Qui in *Romanensi cœtu* servitutem hanc servire detrectabant, sub initiis *Reformationis*, & *Rabbinos*, atque alia auxilia, circumspiciebant, tantum non *Hæreticorum gregi* inserti. Hoc studia excellentium inter *Pontificios* ingeniorum, alias haud dubie exarsura, sufflaminavit, quo minus per vestigia *Ariæ Montani*, *Xantis Pagnini*, aliorumque, qui *Literatura Hebraica* inclaruere, ad ulteriorem perfectionem contenderent; atque ex *Linguis Orientalibus*, quarum florentissima semper conditio in media *Roma* fuit, copiosiorem lucem inferre sustinerent. Qui id tentarunt nonnunquam, nobilia pectora, nunquam ad magnas fortunas pervenere. Sed hæc alias. Nunc dicam tantum, quod & alibi insinuavi, ut nimis magnifice Pontificios, ita multos Nostrorum nimis tenuiter de *Vulgata* sentire. Mihi quidem, ea *Versio* nulli *Veterum* concedere videtur. Sed qui inde sibi *proprietatem* omnem *Linguæ Hebrææ* promitteret, ac præsertim *Origines* constituere vellet; plane quid *Origines* sint, quid *Linguarum proprietates*, & *primigeniæ potestates*, sese cum Cl. *Driessen.* ignorare ostenderet: quum nimis apertum sit, *Latina vocabula*, eorundemque *Etyma*, cum *Etymis Hebraicis* concinere, atque conspirare, non posse per omnia, ne in *uno* quidem, nedum in tot *millibus Thematum*, atque *derivatorum*. Ex *Versione* vel *Latina*, vel *Græca*, quantumvis *accurata*, & *fideli*, tam parum *Origines Hebrææ Linguæ* constitui possunt, quam ex *Gallica*, *Anglica*, *Germanica*, *Belgica*, reliquisque vernaculis, cuique, *Versionibus*. Res tam manifesta, ut vel cœco se ingerat. Talia probare non tantum, sed vel tangere, me hactenus puduit. *Originum* prior pars, hæc, ut cum sensu communi conjuncta, in omnibus, mea Lecturis, supposuit. Video tamen suppositionem istam nimis fuisse liberalem. Dabimus ergo id retro relapsis in *Belgio* studiis humanioribus, atque iis qui nostra cavillantur, aut criminantur, quia *Fundamenta demonstrationum nostrarum* non intelligunt, ut in Operis hujus decursu eam facem præferamus, quæ eos a *Statu Quæstionis* aberrare non patiatur, nisi ultro cœcutire, & errare, decreverint.

*sis Pontificiorum.*

IV. Pergo ad tertiam *Hypothesin*. Ea cum *Vulgato*, & LXX. reliquas *Versiones vetustas* amplectitur; atque ex omnibus hisce simul junctis sat luminis hauriri posse statuit, ad *Ling. Hebrææ genuinam indolem* expromendam, & constituendam. In hoc censu veniunt *Paraphrastæ Chaldæi*, *Onkelos*, & *Jonathan*, cum *Hierosolymitano* &c. Item *Syrus*, *Arabs*, *Æthiops*. Denique qui *Hexaplis Origenianis* inserti *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotio*, homines vel *Judæi*, vel *Semi-Judæi*, & *Semi-Christiani*; quorum *Fragmenta* insigni accessione locupletata edidit Nobiliss. *Montfauconius*. Subnexuit Vir Magnus *geminum Lexicon ad Hexapla* illa, infinitæ utilitatis, *Græcum* alterum, alterum *Hebraicum*: unde pretium cujusque ad intelligentiam *Linguæ Biblicæ* satis distincte dignosci, & statui, potest.

*Tertia Hypothesis.*

Rite interim tenendum quicquid ex *tabulis* hisce, & fragmentis, e naufragio collectis, subministratur, ad exteriorem tantum *Linguæ* adspectum pertinere: non ad *interiorem proprietatem*, & *Origines*. Eadem ratio *Para-*

*phrasium Chaldæarum*, quarum major adhuc in ſenſu declarando libertas fuit, & diffuſio. Reliqui *Syrus*, *Arabs*, & *Æthiops*, e LXX. fere expreſſi, hac in re quidem parum, aut nihil, faciunt momenti. Univerſim monebo, *peſſimum* fore *Vernaculum interpretem*, qui *ſtructuram* & *Origines Hebræas* verſioni paſſim intexeret. Unus *Aquila* hoc infeliciſſime adfectavit: de cujus conſilio ſic *Hieron.* ad *Pammachium*, de *optimo genere interpretandi. Aquila contentioſus interpres, qui non ſolum verba, ſed Etymologias quoque verborum, transferre conatus eſt, jure projicitur a nobis. Quis enim pro* frumento, *&* vino, *&* oleo *poſſit vel legere, vel intelligere* χεῦμα, ὀπωρισμὸν, στιλπνότητα, *quod nos poſſumus dicere* fuſionem, pomationemque, *&* ſplendentiam. &c. *Exemplum ex noſtro ſermone captare poſſumus. Quanta enim apud Græcos bene dicuntur, quæ ſi ad verbum transferamus, in Latino non reſonant? & e regione, quæ apud nos placent, ſi vertantur juxta ordinem,* (& originem) *apud Ipſos diſplicebunt.* Hæc alibi hoc ipſo in opere, Deo dante, exemplis illuſtrabuntur. In præſenti hæc ſumma eſto, planiſſume neſcire quid ſint *Origines Hebrææ*, qui eas ex ulla *verſione*, ſive *Vetere*, ſive *Recentiori*, elici, & finiri poſſe, aſſeverant.

*Quarta Hypotheſis.*

V. Diſpiciendum porro de *Quarta Hypotheſi*, in quam magno conſenſu a plerisque deſcenſum fuit, qui rei *Hebraicæ* inſtaurandæ manum admoverunt. Hæc fert, penes *Rabbinos* jus eſſe *Linguam Patriam* exponendi, ejusque *genuinas ſignificationes* pandendi. Hi inde a ſeculo decimo de *Ling. Sancta* e ruinis ſuis reſuſcitanda ſolliciti, cum *Commentatione Biblica*, cui animum appellere tunc cœpere, *Grammaticam* quoque pro firmamento ei ſubjiciendam ſenſere. Utrumque illud ſtudium, laudabile ſane, ad *Lexica* quoque concipienda, & in uſum diſcentium digerenda, gentis Doctores impulit. Quinam hac in palæſtra potiſſimum enituerint, *Cap. præced. par.* XXV. breviter tactum. Ibidem monuimus Magiſtros illos, qui primi magnum opus aggreſſi, maximam partem in *Babylonia*, *Ægypto*, *Africa*, *Hiſpania*, vixiſſe, atque *Arabicam Linguam* vernaculam habuiſſe: & R. *Jonam* ex *Arabum fontibus* omnia *Themata Biblica* majore lumine perfudiſſe in *Lexico* elaboratiſſimo. Magno redemtum vellem Opus, quod ſequentium *Rabbinorum*, quibus *Arabica* minus promta, livor preſſit. Supereſſe tamen dicitur, & ſpes eſt cum tempore emerſurum. Satis prudenter, & feliciter, eum hoc in curriculo verſatum, & ſpeciminibus ab *Ab. Eſra*, *Kimchio*, & aliis, in medium productis, cernere eſt. Quid pro univerſo ſcopo præſtiterit, dicere non habeo: illud quidem, ſine eo, aliisque, qui *facem Arabicæ Sermoni Biblico* intulere, ſi fuiſſet, *Rabbinos* illos, qui poſtea exorti ſunt, & alienam gloriam in ſe transmoverunt, parum, aut nihil viſuros fuiſſe, in *ſignificationibus externis*, quas nobis tradiderunt, *vocabulorum*. De *internis*, i. e. de *Originibus*, & *formis primigeniis*, ſive cur *ſapiens* vocetur חכם; cur *magnus*, *validus*, *potens*, גדול; cur *juſtus* צדיק, &c. nulla eos cura inceſſit, vel cogitatio, quippe quæ eorum ingenium, captumque, nulla humaniore literatura ad hoc præparatum, & imbutum, excedebat. Idem intellectum velim de *concordia*, &

& *concentu*, ad quem *diversissimæ sæpe unius Radicis potestates* revocari debent. Hoc, ut quivis sentit, magnum requirit usum doctarum Linguarum, cum *judicio Critico*, inde a pueris in hoc ipsum intento, & directo. Quod ergo ne viderunt quidem *Rabbini*, id frustra sane ab ipsis expectaretur: ineptius adhuc iisdem tribueretur. Et fuere tamen, semperque extituri forte, tam submissi miratores, devotique amatores, *Rabbinorum*, ut ultra eos sapere recusent; atque ne latum quidem unguem ab iisdem deflectere sustineant.

VI. Hoc Joh. *Forstero SS. Th. Doct.* & *Hebr. Ling.* in *Acad. Viteberg. Professori*, tantam bilem in nasum concivit, ut tanquam si arx *Christianæ fidei* prodita esset, medio seculo XVI. pro ea defensanda in arenam descenderit, cum titulo hocce galeato: *Dictionarium Hebraicum novum, non ex Rabbinorum Commentis, nec nostratium Doctorum stulta imitatione descriptum, sed ex ipsis Thesauris Sacrorum Bibliorum, & eorundem accurata locorum collatione depromtum, cum phrasibus V. & N. T. diligenter annotatis.* Hinc *quinta* nobis subnascitur *Hypothesis*, quæ paucis cognita, quum rarissimum sit ejus *Lexicon*, paulo pluribus nobis enarranda, verbis Viri ipsius, ita præfationem exordientis, *Vidi multis jam annis, post instauratam Euangel. Doctrinam, non minus regnare in Scholis Christianorum Commenta Rabbinorum, cum in Versione, tum in enarratione Scr. S. quam in ipsis Judæorum Synagogis; atque ipsorum interpretamenta, quasi sacrosancta mysteria Dei, ab omnibus summa reverentia, ac religione, coli, & adorari. Hinc factum, ut certum Scripturæ sensum nequaquam assequi poteris. Pio igitur Zelo motus, Dictionarium scribere institui, in quo ex* Mose *& Prophetis vera ac certa vocum Hebraicarum significatio indicaretur, ne studiosi hujus Linguæ illa significationum* confusissima Babylone, *ac varietate, quam uni themati hactenus tribuerunt, turbarentur: nec tam a Rabbinorum auctoritate penderent, quam solido S. Scr. fundamento niterentur. Ac sæpe vehementer demiratus sum nostratium (ut pace ipsorum dicam) socordiam, qui absque ullo judicio Commentaria Judæorum, in quibus nulla lux, nulla notitia, nullus spiritus, nulla ullius disciplinæ, seu artis, vera ac solida scientia, nulla Linguarum, ac ne quidem Hebrææ, est cognitio, amplecti maluerunt, quam ut ipsi considerarent voces, ac significationes*, &c. &c. &c.

Quinta Hypothesis Forsteri.

Nihil vehementius tota ista *præfatione*, e cujus *pag.* 3. hancce periodum subnecto. *In Scholis, & Dictionariis, oportet regnare*, non inania somnia Rabbinorum, *sed quantum assequi possumus, propriam ex fontibus Scr. S. sumtam significationem: quæ semper prælucere nobis, & tanquam Columna ignis in conspectu esse, debet: quod a Christianis Scriptoribus hactenus non est factitatum: sed fascino Judaico uni themati duo, tria, etiam plura, & quidem dissimilia, tribuerunt significata, ut in tam multiplici varietate nescias, quæ cujusvis vocis in quolibet Scripturæ loco* propria *sit* significatio: *& ita in ambiguo hæreas. Cum tamen* singula *themata* unam *tantum, eamque* propriam, & principalem, *habeant significationem, nec plures; exceptis tamen illis, quæ in conjug. vel una, vel pluribus*, contrarias *habent* significationes: *quam tamen* contrarietatem *nec ipsi pro ignavia sua considerarunt, nec indicarunt.* &c.

Concludit tandem eodem stylo: *Si quis est qui facultates suas in Rabbinos*

*profudit, qui in ipsorum Synagogis longo tempore versatus est: qui domi propriis impensis ipsos præceptores aluit: qui ipsorum commentaria Studiose evolvit*, Forsterus *est; & tamen (Deum & conscientiam testor) nihil eximii reportavi. Eram illis initio adeo addictus, ut alius quisquam: sed quo olim illis fui addictior, hoc nunc sum factus infensior, quod omnem* operam, & oleum, *me perdidisse vere, & non sine dolore, fateor &c.*

*In quo consistat illa* Methodus.

VII. Cognoscere aves quid vir tanta confidentia in *Rabbinos* non solum, sed & in omnes sui temporis *Doctores*, & *Scripturarum interpretes*, qui ex fontibus istis hauriebant, invectus, in medium tulerit. Expectas forte *Dialectos*. Falleris. Resilire inde debuit, qui *Rabbinos* hinc quam plurima derivasse, & illustrasse, compertissimum habebat. Harum præterea parca, & obscura adhuc, istac tempestate, cognitio: *Reuchlinum* enim habuerat præceptorem; cui ad eas accedere datum non fuit. Ad *Versiones veteres* ergo eum recurrisse suspicaris, ut *collatione locorum* ad istam facem instituta, opus suum consummaret. Imo vero valere eas jussit. Quid ergo? primus ille Auctor extitit *Linguæ Hebrææ notitiam*, abjectis reliquis auxiliis, *ex ipsis ejus visceribus eruendi.* Adstupes cœpto, & rogas, quidnam sit, *Linguæ incognitæ notitiam ex ipsis ejus visceribus eruere*? Dicam uno verbo. Est idem quod *Mathematici* appellant *Sifras resolvere*, sive *notas*, *figuras*, & *positiones Litterarum ignotas*, collatione accuratissima ad certum aliquod principium reducere, *Clavim* vocitant, cujus ope ad occultissima quæque consiliorum, & machinationum, penetrari queat. Nunc penitus, credo, obstupescis, eo descensum, ut *Verbum salutis* comparetur *Epistolæ*, vel *Libro*, *sifris & incognitis literarum notis*, conscripto, ad cujus sensus interiores, nonnisi *Arithmetico* hocce *artificio* pervenire detur. Miseram enim vero sortem *Homeri*! si *Mathematicus* aliquis sic eum sibi *desifrandum* sumeret: atque ex hisce suis subtilissimis demonstrationibus *novam* nobis *Linguam Græcam* fabricaret. Venio propius: *Novum Testamentum* non *Græcæ Linguæ* profundiore intelligentia jam amplius erit reserandum, & explanandum, sed *Clavicula* hæcce in posterum adhibenda, ut ita *ex visceribus Sacri illius textus*, missa *ope*, & *luce Græciæ*, quin *Literatura* illa *profaniore* res sibi suas habere jussa, *veros*, & *genuinos*, *sensus Spiritus S.* multo accuratius, & solidius, eruamus. Non cum larvis pugno. Temeritati huic jam pons jactus. Sed quo delabor? Redeo ad *Forsterum*; qui hinc provectus cum ingenio satis erecto, & audaci, eo tandem evectum se sensit, unde exitus non dabatur. Promiserat *veras*, *proprias*, & *principales*, *Radicum* omnium *significationes*. Has quum ex *collatione locorum* expiscari non posset, *mirabile aucupium alliterationum* instituit. E. G. pro *Regula* generali assumit: *Radices quæ unius Organi literas habent, eandem plerumque habere significationem.* Hoc fundamento גרש & ירש ei unam tenent *originem*, per quam prius sit *ejicere aliquem domicilio ceu cohabitatione indignum:* posterius *contraria significatione* valeat *hæreditare: possidere jure belli.* Trecenta talia, quibus nec finis, nec modus ullus. Addit alium *Canonem*, esse *Literas quæ etsi non unius instrumenti sint, pronunciatione tamen conveniant; & propter soni affinitatem significatione etiam congruant.* Talia ei בנע & צנע. Item רגם, רעם, רקם. Hoc jam est

est ruinas dare, & omnia susque deque miscere. Pergit porro. *Reperiuntur & dictiones, quæ cum Literas pictura similes habeant, etiam significatione conveniunt:* ut טען & שען: item ראה & ראה &c. En *quartum* adhuc *Canonem* qui per omnia regnat. *Verba in quibus una, aut duæ, aut tres, literæ similes, forma tamen nonnihil mutata, eandem habent significationem, & non nisi modo significandi inter se differunt.* E. G. נעל, יעל, עלה, עלל, עול. *Hæc omnia adscensionem significant, alia tamen, atque alia, ratione.* Item אב אבי אביב אבה בוא יבב נוב: *hæc omnia significant benevolentiam, desiderium, affectum, promtitudinem, fœcunditatem* &c. Proh Chaos! *congestaque eodem non bene junctarum discordia semina rerum!* Ludit in universum literis, tanquam nucibus, per *Prosthesin*, per *Aphæresin*, per *Apocopen*, per *Trajectionem:* nunc addens, nunc demens, quicquid lubet, &

*Destruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.*

E. G. זין, derivat a בזה: a בזר deductum vult זרזיר: a פתח *aperuit* per *transpositionem* פחת *fovea*, scil. *aperta:* nec non per *Apocopen* פח *Laqueus.* Tenues tantum stricturas moliminis nunc offero. Id alias dedita opera discutiendum, & refutandum. Ex iis quæ adduxi, satis apparet, deserta *Regia via Dialectorum* in *salebras inextricabiles* se induisse Optimum Virum, qui *Scholam Rabbinicam maximis* laborare *defectibus* deprendens, nimis festinato judicio omnia ipsis detraxit, atque *Systema Vitreum* condidit, quod semet destruit, atque elidit. Supra *Cap.* IV. *Par.* XXXIII. mentionem faciens hujus conatus *Forsteriani*, adjeci Clariss. *Pfeiff.* & *Majum* judicasse, *omne punctum laturum fuisse* Virum ingeniosum, *si a Linguæ Arabicæ subsidio imparatus non fuisset.* Conferas quoque velim, quæ *Vener. Læscher.* in *Causs. Ling. Hebr. pag.* 113. 114. censuit de hac methodo: non omissis quæ *pag.* 131. & 134. subseruit.

VIII. Vestigia *Forsteri* pressit *Joh. Avenarius*, item *Vitembergæ* edito *Libro Radicum*, seu *Lexico, in quo omnium vocabulorum Biblicorum propriæ, & certæ, redduntur significationes.* Prodiit prima vice A°. MDLXVIII. atque magno plausu exceptum fuit opus: quod videretur *Forstero* palmam præripuisse. Nempe ad speciem saltem quandam *lusibus* illis *ingeniosis* circumdandam, adscita a Viro non illiterato plane, copia *Græci*, *Latini*, quin & *Germanici* sermonis: ut inde *Origines* suas *Hebræas* confirmaret. Ita confert ידע & εἰδέω, nec non δαίω. ישע & σώω. בנה & καίω. רוה & ῥέω. ראה & ὁράω. אנה *navit, natavit*; ex ejus mente, & νάω, νέω. בלה, & παλαιόω. בעל & φιλέω. משל & βασιλεύω, *Mem* in *Betha* trajecto: ad quam legem & *pleo*, *plenus*, a מלא descenderint. Iterum מהר & ἁμαρτάνω. בוא & βαίνω. נגש & ἐγγίζω. נתך & τήκω. Item cum *metathesi* שאל & ἀσελγαίνω. עתר & ἐροτάω. קשת & τόξον: quin *venter* a בטן: & *frixit* a דבך. Per *Aphæresin* quoque a צדיק deducitur ει δίκαιος: a למד μαθέω & μανθάνω. &c. Per *Apocopen* a לשון λέσχη &c.

*Cognatæ Avenarii Hypothesis aperitur.*

Totum ejus *Lexicon* talibus *tessellis* compositum, quod *opere vermiculato* omnes Linguas perreptasset, si Auctor omnes calluisset. Sæpissime luxuria Viri a me castigata. Nunquam fecissem, sed suo eum genio gaudere sivissem, nisi ex *alliteratione* illa *Græcæ*, & *Latinæ*, *Linguæ*, nobis *Origines Hebræas* obtrudere sustinuisset. Operæ pretium fuerit specimina quædam posuisse. Dabo potissimum ea, quae ad defensionem *Originum* nostrarum conducent. ישע ei cognationem habet cum שעה *respexit*, quia *salvare* est *oculis misericordiæ respicere*. Addit, hinc natum σώω, σώζω, σαόω, σαόζω.&c. Radici בלג proprietatem tribuit *focillandi*, *refocillandi*; ob cognationem cum פלג *divisit; is enim*, inquit, *refocillatur a quo dividitur*, *seu dispellitur*, *molestia*. Belle profecto! Subdit: *hinc* φλέγω, φλογίζω, φλεγέθω, φλεγμαίνω. *Et Latinum focillo*. Scilicet per *metathesin* fit בגל, indeque *focillo*. Nil pote solidius. Iterum קדח apud eum *accensus fuit*, *ferbuit*, *efferbuit*; cognationem habere dicitur cum יקד *canduit*, *incanduit*: indeque, liquida interposita, ductum *cendo* apud *Latinos*, cujus composita *accendo*, *incendo*, &c.

Sed quid ago? necdum tempus est *Origines* meas adversus Cl. *Driessenium*, *Avenarii* æmulatorem, vindicandi, qui si primariam notionem *candendi* modo attendisset, unde *candor amicitiæ* dicitur, & *pectus candidum*, nunquam Radicis hujus *Originem* in *incendendo* sitam asseverasset. Ad *Avenarium* revertor. Is *methodi* suæ illustrissimum specimen daturus in *Præfatione*, profere *Thema* עמר quod τοῖς LXX. ἀδικεῖν, Vulgato *opprimere*, aliis aliud, ei ex *alliteratione* cum *Latino* est *Mereri*. Concludit deinde, unde viri judicium colligere erit. *Hoc autem filum inveniendi propriam significationem vocabuli non temere sequor; quum ipsi Rabbini in explicanda multarum Radicum significatione sæpe allegent* Arabicam & Ismaëliticam Linguam, *in qua ipsum Thema in eodem sensu usurpatur*. Jam facilius credo, quod in eadem Præfatione monuerat candide, se ex *Lingua Græca*, *Latina*, & *Germanica* tantum, collationem cum *Hebræa* instituisse, *quod eæ ipsi notæ fuerint*. *Alios aliis ex Linguis alia observaturos*. Amo ingenuitatem. Non temnit saltem, quod non didicit. Si ad veriores fontes aditus ei patuisset, haud dubie limpidiores verborum significationes dedisset. Nunc cum *Forstero totus in aucupio adfinium literarum*, assumtis insuper *Linguis* vere *peregrinis*, incredibilem quandam *confusionem* induxit, quæ a *Babylonica* illa *veteri* non multum abhorrere videtur.

*Sexta* Hypothesis. IX. Hanc turbidam tempestatem, quæ *Ling. Hebrææ* per *Duumviros* istos incubuit, excipit *serenior* rerum *facies*. Videlicet incrementa sub finem seculi XVI. sumserat cognitio *Dialectorum*. Cum *Chaldaicis Syriaca* passim tractari cœperant: atque *Arabicæ* quoque *Linguæ* amor pectora sollicitaverat Eruditorum, facile perspicientium, non aliunde firmiorem opem luctanti inter tot diversas opiniones *sermoni Biblico* ferri posse, quam ex ipso Oriente, iisque *Linguis* quæ cum *Hebræa* manifestissimam adfinitatem habent. Ex hac *collatione Dialectorum*, infinita quædam utilitas in *rem Hebræam* redundavit. Novum lumen infusum *Grammaticæ*. Externa *facies Linguæ*, quam *Rabbini* tradiderant, in plerisque vindicata. Multa quae apud ipsos fluctuabant, du-

dubitationi exemta. Alia ulteriori examini commissa. Quanta deinde *Seculi* XVII. hac in parte fuerit felicitas, quam lætisque accessionibus *Literatura Orientalis* e *Dialectis*, & præsertim *Arabica*, sit ditata, *Cap.* IV. *Par.* XXXIV. & XXXV. fusius declaratum.

X. Hujus *Hypotheseos* duplex palma. Prima quod hinc semper steterint quotquot in *cognitione Orient. Linguarum* enituerunt tam *Theologi*, quam *Philologi*. Altera, quod nemo unquam *Dialectorum auctoritati*, & *utilitati*, sese opposuerit, qui non vel fassus sit aperte, se eas ignorare; vel certe dilutissimis objectionibus istam ignorationem, etiam invitus, prodiderit. *Tertiam* addere possum, eos etiam qui non favent *Dialectis*, omnem tamen earundem usum proscribere non audere; sed tantum litigare de finibus, intra quos cohibendæ sint. Hoc ut *Prudentiæ* esse fateor, ita vereor ne nimiæ *imprudentiæ* sit, de *finibus* istis disputare, quam diu ad interiora istarum *Linguarum* non penetratum. Qui disputat quousque *Lingua Germanica* illustrare possit *Belgicam*, nec tamen *Germanicam* tum *inferiorem*, tum *superiorem*, cum *Belgica* sua callet, quem tandem locum apud peritos judices tuebitur? Nil aliud, credo, ei expectandum, quam ut jubeatur *Linguas*, de quibus Judex sedere vult, addiscere primum, atque tum demum sententiam ferre, nisi de Tribunali cum pudore detrahi, pulchrum ducat, & gloriosum. *Quæ sua luce semet omnibus insinuat, approbatque.*

XI. Hæcce *sexta Hypothesis* ut propius adhuc cognoscatur, tenendum insuper, eam *Veteribus interpretibus* nihil derogare: *Rabbinis* etiam suam relinquere auctoritatem: ita tamen ut nec in *Veterum interpretum*, nec in *Rabbinorum* verba, juretur: sed notabiles eorum *defectus* meliori luce suppleantur. Ecquid rationabilius? Ecquid cum amore veritatis conjunctius? Ecquid infinita illa veneratione, & religione, qua Verbum Dei prosequendum, dignius? Largiris enim vero; si modo vera *Lux* inferatur, non *tenebræ* omnia confusuræ inducantur. Dispiciamus ergo, ubi, secundum omnes sanioris *Critices* regulas, *Lux* illa residere queat; idque porro ex lustratione reliquarum *Hypothesium* in omnium oculis defigamus. *Ea Veteres, & Recentiores, cum Rabbinis, non spernit, sed luce auget.*

XII. *Septimum* ergo *locum* occupet *Novum Systema Bohlii* in *Dissertationibus pro formali significationis in S. Scr. explicatione eruendo*. Vir ille Cl. qui *Rostochii Cathedram Theologicam* tenuit, totus *Metaphysicis*, & *Logicis*, deditus, *Linguam Hebræam* primus sub *Metaphysices* imperium, ac ditionem, subjungere cœpit, atque ex *ingenio* tentare, quod ad *interiorem intelligentiam*, & *pleniorem lucem*, desiderabatur. *Diss. primam* orditur, a confusione quæ in *Lexicis* regnat; *ut si verum sit, quod illa tradunt, ne unum quidem Caput in prophetis recte explicari queat.* Subdit. *Tentabo ergo, numne remedium inveniri queat, ut significationes eruantur non e* Lexicis, *sed ex* Scriptura Sacra: *ut quorum officii, & status, ratio exigit, hoc permoti, de* Veris Lexicis *cum orbe Erudito communicandis cogitare incipiant, & pedetentim ab* Opinionistis, & *odiosis illis multarum sententiarum allegationibus Concionatoriis liberati, Scripturam sicut diploma principis auxilio Spiritus Sancti intelligere incipiamus.* Qui necdum carceribus egressus, tantum concitabat pulveris, sui temporis Concionatoribus sane placere nullus poterat. Indicat ipse *Diss.* II. ita pergens, *pro prœmio al-* *Septima Hypothesis Cl. Bohlii.*

*allegaram Lexicographos. Sensi id in sinistram partem accipi: quare antequam progrediar, quædam præmittenda. Dico ergo, omnia illa quæ de* defectu in Lexicis *dixi, me pro veris habere, & non aliter posse dicere, antequam videam opponentem cum ratione.* &c. Major hinc indignatio in eum coorta. Liquet ex *diss.* III. *pertexere cogor disputationes, ut omnem* MALI SPECIEM *vitem. Videntur enim in prioribus disputationibus quædam esse* dicta *nimis* dura; *ubi mens laudatur, verba carpuntur. Ideo ob* imbecilles, *qui nec bonam mentem recte perspiciunt; etiam hanc disputationem volui publicare: ut ex exemplis facilioribus sensa animi mei recte percipiantur. Non his quæro gloriam, sed tantum veritatis inquisitionem, assecutionem, & approbationem. Unde quando hanc disp. tert. publicō examini subjicio, proclamo* verissimas *simul priores disputationes duas, in quibus nihil dixi temere, nihil ex incogitantia, nihil ex juvenili fervore, sed omnia præmeditato consilio, & hoc ipso* ea omnia *tamdiu* pro firmis & veris *habeo; quam non video rationes contra me.*

Quid cum tanta *melioris causæ* fiducia produxerit Vir Doctiss. rescire gestis. En *Hypothesin* tribus *thesibus* a me ea, qua potui, fidelitate expressam. *Omnes significationes quæ Radici alicui, & derivatis ejus, competunt, reduci debent ad* primariam *aliquam* Formam; *unde omnia pendeant.* Rectissime. II. *Hæc Forma debet esse generalis, quæ omnes speciales significationes in se contineat, & involvat, in abstracto.* Id jam non *rectum* sane, sed ita *tortum*, ut nihil a *Linguarum natura*, & *Origine*, alienius dici queat. III. *Hanc universalem*, & *abstractam*, *significationem, ex sacræ Scripturæ visceribus eruere est, sine ulla ope externa, sola vi ingenii, & acuminis.* Habes supra, *Tentabo num remedium inveniri queat, ut significationes eruantur, non ex Lexicis, sed ex Scriptura sacra.* His adde e *diss.* I. *Adeo quidem valet usus* Generalis significationis, *ut & Linguæ vicinæ, Chaldaica, Syriaca, & Arabica, se ejus Legibus subjicere videantur. Ea omnia autem lubens prætereo; cum* SIBI SOLI SUFFICIAT MATER. Hoc jam est *Metaphysicam* suam constituere *Dominam* & *Arbitram Ling. Orientalium*, absque ut easdem didiceris. *Hoc* est *Verborum significationes* demonstrare velle per *Argumentum a priori*, ut sic ludam: atque *Linguæ primævæ Origines* ex suis *Ideis* restitutum ire. Dignum *Metaphysico* sublimiore conamen, ut *Scientiæ* illius *pomœria* extendantur, atque *Historiæ*, & *Linguæ* etiam, sub jura ejus redigantur. Velitor tantum: necdum graviora arma moveo. Apponam ergo, ne partium studio videar dissentire, quæ *summus Philol.* & *Theol.* inter *Lutheranos*, V. E. *Loescher. Caus.* L. H. p. 133. de *Systemate* hocce *Bohliano* monenda duxit. *Fateor optimam* Bohlio *intentionem fuisse: eoque nomine deprædicatoribus ejus lubens assurgo: eam vero, quam elegit, viam, nec sufficientem fini, nec certo fundamento instructam, nec utilem esse, imo potius periculum non leve creare, dudum & Theologi & Philologi, magni nominis, judicarunt. Ecquid enim Lingua sufficienter restaurata credenda est, si* generales significatus, *sub quibus tanquam latibulis Anomaliæ omnes recondi possint, comminiscamur?* Palliativam hanc curam *dixeris. Præterea fundamentum totius operis* ingenium Viri Doct. *incertum profecto, & lubricum. Potuit ille pro vivaci, quod nactus, ejus robore, excogitare* cothurnum, (*absit voci malignitas*)

*tas) qui diversissimis significationibus aptus sit: sed si alius quis, pari fertilitate ingenii idem tentet, alium forte, & priori oppositum, invenerit: cujus rei specimina jamjam a* Gussetio *data. Insuper multis* Formalium, *quas adinvenit, significationum abstrusa admodum & vix investigabilis subtilitas inest* &c. &c. *Nec* periculum *a* consilio *isto abest: cum veritatis* Hostes *vel abuti possint* latissimis *istis* significationibus; *vel ad imitationem earum alias, easque pestilentibus suis Hypothesibus amicas, comminisci.* Quid si sollicito nostro *Driessenio* hoc judicium Viri gravis, & pietate non minus, quam eruditione, conspicui, ante oculos proponerem? Ex *Bobliana* enim *Metaphysica*, adjecta *Semi-Vossiano Systemati* de LXX. nos, & nostra oppugnatum ivit; ut quum non tam de me, quam de meis discipulis, aliquid metuit, & ominatur, condiscat, quid ipse improvidus designarit, atque per discipulos in *Ecclesia* turbare posset; ni veritati concedat.

XIII. Huic *Boblianæ* cognata est *octava Hypothesis* Cl. *Gussetii*. Ei debemus *Commentarium Ling. Hebr.* incredibili diligentia, & solertia, elaboratum. Vix *dimidiam partem Linguæ* amplectitur tamen. Agnoscit ille *multos in hodierna Hebrææ Linguæ cognitione defectus*, vel ne ei tribuam, quod mihi vitio a quibusdam vertitur, contendit ille; *Linguam Hebræam, hactenus in Scholis Judæorum, & Christianorum,* necdum ita *elucidatam, ut non novis ubique curis indigeat.* Quid? Non *accusator* dico, sed *accusationum injustarum depulsor;* disertis verbis se id fecisse professus est Cl. *Gusset.* quod ego *facere* narror apud imperitos, quum nec fecerim unquam, nec facere possim. *Rabbinos* omnes tantum non una spongia delet. *Versionibus Veteribus* quid pretii statuat, ex Ejus verbis discas, volo. *Numquid nos ad Versiones convertemus? Heic quoque frustra erimus. Si quæ enim* Versio *ex antiquitate venerationem, ex proximitate auctoritatem, ex multitudine utentium famam, ex Virorum* Θεοπνεύστων *eam allegantium sapientia pondus, ex imitatoribus commendationem sortita est, illa est quæ LXX. virorum nuncupatur. Si quæ est, igitur, maxime ea est, unde* subsidium *ad Ebraismi intelligentiam sperare, ac quærere, deberemus. Atqui multum abest, quominus ad hoc valeat. Summam eorum, ac vix humanam, inconstantiam, in Concordantiis* Kircheri *conspicis. Observamus in his* Commentariis *auctores ejus nimis quam frequenter labentes, ignoratione conturbatos, hæsitantes, palpantes* &c. &c. Quid de *Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis fragmentis:* quid de *Vulgata Latina;* quid de *Chaldaicis Paraphrasibus, reliquisque Orientalibus versionibus*, senserit Vir Eruditus, jam sine verbis ejus abunde percipis. De *Novis, & Vernaculis*, satis animose tandem subnectit; *Interpretes postremorum temporum, quacumque regionum ab ortu ad occasum fœtus suos ediderint, non specto ut Magistros proprietatis mihi audiendos, quippe qui ejusdem, ac ego, sortis, iisdem difficultatibus commissi, eadem auxiliorum penuria sudent.*

*Octava Cl.* Gussetii.

XIV. Est in hisce *Excessus*, quem nullus probem; quamvis, ut dixi, nihil accusem. Erant, quum *Commentarius Viri Cl.* in lucem prodierat, qui ipsum in circulis vexarent, atque ut periculosum Novatorem in invidiam adducere satagerent. Quin gravius quid *Optimo Viro* intentatum, ad *Laborem quadraginta*

*Novationis ei criminatio impacta a quibusdam.*

*ginta annorum supprimendum*, *tenebrisque sepeliendum*, pars *Præfationis*, non sine gravi dolore scripta, satis innuit. Prostat *pag.* 7. quam legisse operæ fuerit. Inde hæc tantum periodus nunc teneatur. *Quid nisi scelus admitteret ille, qui nostra tenebris & silentio sepelire niteretur? Quem ista audentis animum esse oporteret. Videlicet quod Fratri invideret Dei χαρίσματα, & honorem Divinæ gloriæ promovendæ. Cujus invidiæ primus fons necessario foret, quod non Dei, sed suam propriam gloriam amaret. Absit ut ullum scelestum tantum existimare, nisi convictum, sustineam! Securus itaque, hunc timorem procul esse jubeo. Attamen etiamsi aliquid ejusmodi reformidandum appareret, id non morarer. Formidabilior est* Creditor Talenti, *Vindex ejus* Defossi *futurus. Divinæ ejus Providentiæ permitto successum; & modum, mensuramque lucri; quod inde ad Ecclesiam redire volet. Si magnum hoc esse decrevit, nullius adversariæ Linguæ venenata nocebunt tela.* חצו כמו יתמללו *Ps.* 58: 8. *Sagittæ ejus quasi a se ipsis frangentur. Opponet Deus Veritatis illorum malignis verbis, & artibus, Viros probos, qui pro nobis stent.* &c. Nota mihi Historia. Erant tum temporis in *Academia Patria*, qui indignissime ferebant, *novum Systema Hebraizandi* introduci a Cl. *Gussetio*; atque omnia *antiqua fundamenta Versionum*, cum *Dialectis*, & *Rabbinis*, luxari, & convelli, dictitabant. Res tamen in nervum non erupit: quin, quod mirere, *Methodus Gussetiana* sensim, ac pedetentim, ita invaluit in *Belgio*, ac *Germania*, ut ferme *sola* nunc *Legitima* censeatur; quantumvis superstructa sit principiis infirmissimis, quæ nemo integro judicio causam examinans approbabit. Hoc evidentissime a me evictum, & demonstratum, *Cap.* IV. hujus Operis; quod totum *Hypothesi* isti est oppositum. *Justis* ibi *armis* in aciem descendi adversus *Vir. Clariss.* quem ut *Unicum Specimen Pietatis*, *Virtutis*, *modestiæ*, vere *Christianæ*, in summa Eruditione, vivum observavi, mortuum deveneror, & meritissimis laudibus prosequor. Si Pientissimi illius Viri *novum Systema suspectum* reddere quæsivissem ex eo, quod *Vetera Auxilia* deseruerit; in *Orbe Erudito* Oculos amplius attollere non sustinerem. Hæc semper *impotentiæ arma* esse judicavi; & quidem geminæ: tam *Causæ* videlicet, quam *Animi*: quando nec *Animus impotens* aliter pugnare; nec *Causa imbecilla* aliter defensari queat. Sed hæc alias: commodiore occasione. Nunc quod instat.

*Amplior Hypotheseos illius conspectus.*

XV. Ad *Conspectum Hypotheseos Gussetianæ* ergo quem *Paragr.* XXXVIII. *Cap.* IV. breviter aperui, pro nostro nunc scopo addenda ejusdem *Primordia*, unde penitius adhuc in eandem introspicere dabitur. In *Præfat. pag.* 5. hæc reperies. „ *Non desperandum nunc videtur, si aliquis Hebraismum merum, qualem in Bibliis habemus, faceret Interpretem sui ipsius, collatis uniuscujusque Radicis, & structuræ, exemplis: locisque in quibus extant; fore tandem ut* Radicum notionem, & phrasium vim, *adstrueret seorsim ab* auctoritate Interpretum, & *ab* aliarum Linguarum (i. e. *Dialectorum*) imitatione: *quemadmodum qui Epistolam* Figuris *literarum sibi* ignotis scriptam *legere vult*, & *ut vocamus* dechiffrer, *ille Characteres spectat secundum ipsorum numerum, (quo alii frequentiores, rarius occurrunt alii:) collocationem in initio, medio, vel fine dictionum, aut separatim viciniam, vel distantiam: perque has, & si-*

„ *miles*,

„ *miles*, *observationes certo colligit*, *hunc characterem significare literam* a; *illum* „ b, *vel* c; *hanc dictionem esse* auxilium; *illam* ferre; *istam* cras. *Idque ex* „ *ipsa Epistola sola elicit; & tamen perducit ad* certitudinem manifestam. *Pari* „ *enim ratione considerando*, *& inter se comparando*, *eas* Linguæ dictiones, „ *quæ sæpius*, *tanquam magis usitata exprimentes*, *occurrunt; quæ hanc*, *vel il-* „ *lam*, *periodi*, *Locutionisque*, *sedem obtinere solent; quæ ad simplicem hujus*, „ *illiusve*, significationem modificandam *adhiberi*, *ac convenire*, *deprehendan-* „ *tur*, *quæ sociantur aliquando*, *quæ vero nunquam*, *sperandam esse* constitutio- „ nem indubitatam partium Orationis, *in illa Lingua comprehensarum*, *per* u- „ nam *ejus* inspectionem, *usque adeo ut deinceps Lectoris* mens minime suspen- „ sa *maneat* ab interpretibus *aut* Grammaticis. *Ad hoc adspiravi* &c." Quo non docta ingenia, quando semel aliquid colorare, & plausibile reddere, tum sibi, tum aliis, animum induxere, perveniunt? „ Præmiserat ibidem „ Cl, *Præfator*, *Merito igitur illis externis (nempe Dialectis*, *Rabbinis*, *& Ver-* „ *sionibus) non contentus*, *me ad ipsam* Ebraicam Linguam *confero; in* S. „ Scripturis, *ubi residet*, *eam contemplaturus.* Spes *non* vana *est*, *recto vultus* „ *ipsius intuitu*, *ejus indolem*, *&* visceribus *ejus* perspectis, *ac evolutis*, *inge-* „ *nium ejus apparitur um.* Spes est, *inquam*, *ut idem aliter exprimam*, Lin- „ guam *hanc* propria Luce, *Solis*, *in modum*, *se ipsam nobis daturam ad cogno-* „ *scendum.* Sol *enim quidam* Linguarum *Lingua Hebraica jure habenda est*, *quæ* „ *ut Sol siderum primum emicuit*, *ita extitit ante omnes alias* &c." Reliqua jam excerpsi *Cap.* IV. *Parag.* VII. quibus adjungas velim, quæ *Parag.* IX. & X. exhibui. Hæc *declamationis* plus habere, quam *demonstrationis*, semper existimavi, atque re centies perpensa, & examinata, etiamnum existimo. Judicium quoque meum de hac *Comparatione* promere sustinui, tum *Cap*, IV. *Par.* LII. tum nuper *Cap.* VI. *Par.* XXIII. ubi triplicem confusionem detexi, qua Vir *Doctiss.* semet implicuit, in hac imagine urgenda: simulque apertam repugnantiam, atque absurditatem, quam multimodis involvit. Forte hactenus in *Comparationis* hujus veram vim, & lucem, mihi penetrare nondum datum fuit. Doceri ergo discupio, quidnam sit in rerum natura, *Lingua Solis instar nativo fulgore sese oculis ingerens*, *& manifestans.* Fateor me tam hebetem, ut ne *ideam* quidem *talis Linguæ* mente informare queam. Enimvero agnosco *Scripturam S.* esse *Thesaurum lucis.* Sed an propterea *Lingua Hebræa*, quibus *Cœli Veritates* consignatæ, etiam *Thesaurus lucis suismet radiis sese explicans:* absque *ullis adminiculis externis*, sive *Versionum veterum*, sive *Rabbinorum*, sive *Dialectorum*? Dici mihi velim, nam plane nihil hic video, aut discerno; ubinam resideat illa *lux* nativa, ille insitus *fulgor*, qui etiam ad *proprietates* ipsas, & *Origines Primævas*, sese diffundat, quod Cl. *Gusset.* hac *similitudine* persuasum volebat *orbi Erudito.* In *literisne*, aut *sono?* Hoc quidem perabsurdum. In *sensu* ergo. Sed unde tibi *cognitus* ille *sensus*, in *Lingua* quam hactenus *incognitam* fateris? Ex *collatione locorum*, inquis, quorum *igniculi*, & *radii* undique collecti, *Solem* efficiunt. Vereor, ne oculi mihi præ nimia luce ista, non præstricti, sed præstincti sint: nam nihil adhuc dispicio. *Collatio* ista, si frequentia sit exemplorum, ad *externum*

 *sensum*,

*ſenſum*, ſi forte, eruendum præluxerit: an ad *internam* quoque *vim*, & *Originem*, omnium verborum prælucebit? Iterum dico, hebes ſum; non capio; doceri diſcupio; & veritati victas non ſolum, ſed & vinctas, dabo manus, ſi mihi illuceſcere, radiosque ſuos impertiri, dignetur.

*Adverſus eam inſtantia.* XVI. Liceat ergo denuo interrogare, an & *Novum Teſtamentum* ſit *Magnum Luminare*, *Theſaurusque lucis*, *domeſticis radiis*, & *nativo ſplendore refulgens?* Sane vero, inquis. At ſcias me non de *Doctrina veritatis* hoc rogaſſe, ſed de *Lingua*, qua *cœleſtis* illa *doctrina* nobis tradita eſt, & conſignata. Quid jam reſponſi fero? Quid me hac in quæſtione ſtatuere jubes? An etiam *Lingua N. T.* non utique in *Veritatibus a Sole Juſtitiæ* manantibus; quod nemo non agnoſcit; ſed in *verbis*, *verborumque ſignificationibus*, quin & in *Originibus*, id eſt *profundiſſimis Etymis*, haud indiget *ope externa*, & *luce Veteris Græciæ*; ſed *interna*, & *ſua*, *luce*, radiat; atque *fulgore proprio* nobis innoteſcit? Ego quidem hactenus, errans forte, hæreſin ſecutus ſum eorum, qui *Exemplaria Græca nocturna verſare manu*, *verſare diurna*, officii ſui ducunt, atque nonniſi ex illis fontibus profundiorem *Græcæ Linguæ* notitiam haurire poſſe, perſuaſiſſimum habent. Jam vero quid *Lingua Hebræa* prærogativæ hac in parte habere poſſit ſupra *Græcam*, me profundiſſime ignorare confiteor: nec hoc a Cl. *Guſſetio* vel tactum video: nedum in illuſtri luce locatum. An *Rabbinica* appellatio *Linguæ Sanctæ* tantum ei *interni ſplendoris*, qui ſua ſponte ſe oculis ingerat, circumdabit? An quod *princeps* ſit *Linguarum*, id eſt *Paradiſiaca*, & *primæva*; quæ inde a primordiis mundi fuerit dicata, ad *Cœleſtes Veritates*, & *Sacroſancta Dei Oracula*. Id Cl. *Guſſetius* ſubinnuere videtur. Rogo ergo iterum, ubinam reſideat ille *internus*, & *nativus*, *fulgor*? In *figurisne literarum*? Hoc quidem plus quam *Kabbaliſticum*. In *toto corpore Linguæ*, inquis. Atquin nihil in *toto*, quod non ante in *partibus*. Quænam igitur illa *Elementa lucis*, quæ *Solem Linguarum* efficiant *Linguam Hebræam*? Si *Veritates Divinas* huic *Linguæ* tantum *luminis*, & *ſplendoris*, infudiſſe, dicas, eadem iterum ratio erit, & conditio, *Græcæ Linguæ* in N. T. atque ſic tandem imprudentes eo delabemur, quo ne *Enthuſiaſtæ* quidem unquam pervenerunt.

*A* Mathematicis *tunc* Linguæ Hebr. *cognitio repetenda.* XVII. Longiſſime tamen ab his viſionibus, & ſomniis, abfuiſſe Virum Clariſſ. patet ex *ſimili*, quo eum ſupra uſum vidimus. Illud *artis* eſt, & *diligentiæ*, totum *Characteres ignotos* alicujus *Epiſtolæ* ad *claviculam* ſuam loqui cogit *Mathematicus*, atque ſenſus in ſinu abditos prodere. Sed an hæc jam conditio *Linguæ Hebrææ*, & *Sacrorum Oraculorum*? Ad *Mathematicos* ergo eamus quantocyus, ab iisque *Grammaticam*, *Lexica*, & *Origines Ling. Hebr.* elaboratiores, quam hactenus dari potuere, efflagitemus; ut per eos tandem tenebræ omnes, quibuscum *Theologi*, & *Philologi*, colluctari hactenus debent, diſſipentur, atque evidentiſſima lux demonſtrationis per eos *Eccleſiæ Chriſtianæ* exoriatur. Serio hic rogatos velim omnes, quibus *Hebraica Veritas* curæ, cordique; an qui hinc profectus fuit Doct. *Guſſet.* atque hoc *unicum Hypotheſeos* ſuæ *fundamentum* jecerit, in ſolido ſtruere potuiſſe videatur? Si hic ſtare debeat *res Hebraica*, vereor ne in perpetuis jaceat ruinis: atque

post

post longos labores, ac errores, ad *Vossianum Systema* redire, sub flagello *Critico*, tergis insonante, compellamur.

XVIII. Ad *nonam* progredior *Hypothesin*, subtilissimum conatum, & sublimissimum simul volatum, ingenii humani, ad *Origines Hebræas* in lucem protrahendas. Ejus non tam Inventor, quam Expolitor, & Propagator, Vir *Rev. Casp. Neumannus, Theologus Vratislaviensis*, qui sub fine *Seculi Præced.* edidit *Genesin*, & *Exodum Ling. Sanctæ*. Accessit deinde *Clavis Domus Heberi*, anno XII. *hujus seculi* evulgata. Is *Formas Radicum Hebræarum*, id est *Formales*, sive *Primarias*, *significationes* ex *figuris literarum*, earumque *appellationibus*, & *sonis*, exsculpendas censuit. His omnibus nempe *Hieroglyphicam virtutem*, & *potentiam*, subfuisse contendit, unde per admirabilem conflaturam omnia *Themata*, & *Semina Primæva*, *Linguæ* coierint, & vere *Divinam* quandam *vim significandi* hauserint. Ut res a natura aliarum Linguarum toto Cœlo remota, ex parte saltem, cognoscatur; paucula in medium conferam. *Aleph* א ei *motus* & *activitatis* est symbolum. *Beth* ב, adfert *trinam dimensionem*: & tum *materiam*, *corpus*, *corpulentiam*, tum *locum*, *spatium*, *capedinem*. Inde אב *pater* dictus, quasi *Crescentius*, qui *generat*; & per quem *familia corporescit*, *crescit*, *in omnes materiæ dimensiones abit*. Porro *Gimel*, ג, ei signat *flexum*, & *obliquitatem*: ut *Daleth* ד, *prolationem*, vel *promotionem ad anteriora*. At *He* ה adferre dicitur *præsentiam*, & *adessentiam*: ut *Vaw*, ו, *copulationem* & *annexionem*. In *Dsain* ז, ex *d*, & *s*, conflato, inesse ait *protrusionem in summo gradu*; quem superaddit videlicet ש index *numeri ternarii*, itemque *gradus superlativi*. Vides infinitam subtilitatem, & argutiam, quæ omnia *Kabbalistarum* acumina delere queat. V. G. אש *ignis*, proprie est *motus* sive *activitas* per א, *abiens in summum gradum*, & *intensissime*, *per* ש. Iterum ראש *Caput*, *principium*, ex *Origine* est, *egressionis*, per ר, *activitas*, per א, *summa* vel *extima*, per ש, i. e. *extimum initium egressionis*. Denique ברא *creavit*, est *rei*, ejusque *Corpulentiæ*, in ב, *egrediendi*, vel *prodeundi*, in ר, *activitas* per א: vel, si mavis, *res in egressum mota*. En tibi accuratissimam *vim*, & *ideam*, *creationis*; *Mathematice* demonstratam, ex ipsis literarum ductibus, e quibus *Radix* illa conflata. *Claviculam* vides, *Salomonis* illa celebratissima potentiorem, qua *Linguæ Hebrææ* adyta referari posse serio tandem sibi persuaserat vir ille ingeniosissimus; quin & aliis in *Germania* magnæ famæ Viris persuasit. Certe *Venerand. Loesch:* huic *Hypothesi Hieroglyphicæ*, in melius tamen reformandæ, vehementer favebat, quum initio *hujus seculi* emitteret Eruditissimum opus *de Caussis Ling. Hebr.* Quid ardoris, tum temporis, summum *Theologum*, & *Philologum*, animaret, ad *Linguæ Hebrææ Origines* hac methodo tentandas, ex universa illa scriptione, huic viæ communicandæ, & commendandæ, destinata, elucet. Est cur credam, consilium deinde, cum sententia, commutasse virum consummatæ doctrinæ, & sapientiæ. In recente, & flagrante cum maxime, *Hypotheseos* hujus amore, vis excellentioris ingenii, & judicii, Ei hæc verba expressit, *pag.* 272. *Ut persuasus sum huic Hypothesi solidum quid subesse, atque in nonnullis Literis rem clarissime perspicio, ita de multis velut per nebulam, atque in difficiliori crepusculo, nonnihil*

*Nona Hypothesis Doct. Neumanni & Loescheri.*

*observo:* totam *adeo* rem crudam, *adhuc*, *atque Eruditorum curis expoliendam*, *confiteor. Tantum ergo abest, ut hoc vel* unicum, *vel* capitale, *restituendi Hebraismi* præsidium *esse censeam*, ut *potius* in secundis *illud ponam: atque in subsidium tantum vocem.* Confer jam, quæ a *pag.* 9. ad 14. *Grammatices* nostræ discussa, de *Nominibus* & *Figuris literarum:* nec quicquam ulterius ad infirmitatem hujus *Systematis Hieroglyphici* arguendam requires.

*Decima nostra quæ tamen a sexta nihil differt.*

XIX. Qui *novem* hasce *Hypotheses*, a quo propriis oculis uti valui, semper in conspectu habui, earumque *principia*, & *consequentias*, intime, toto studiorum cursu, perspicere potui, atque adeo debui, si provinciam mihi traditam rite ornare cuperem, nunquam vel tantillum dubitari potui, quantumvis mihi ipse undique scrupulos incuterem, quin *sexta* illa, Ceteris omnibus longe præponderaret, atque *munitissimam exemplis*, *auctoritatibus*, & *rationibus gravissimis*, *viam* aperiret, ad *rem Hebraicam*, per omnia ferme secula *Christianismi*, in melius identidem, lætiusque, provectam, ulterius constabiliendam, e fluctuque variantium *Hypothesium* in portum educendam. Quid quæso aliud secutus essem? An jurassem in verba *Alexandrinorum Interpretum?* An in *Vulgati* potius sensus? An in omnes *Veteres* simul? An in mentem *Rabbinorum;* eorumque qui ex illis rivis hortulos suos rigarunt *Lexicographorum?* Non loquor de *debita* omnibus *existimatione*, quam nemo sine imprudentia iis detraxit: sed de *assensione*, & *subscriptione*, quæ non examinat, sed vera credit, quæ vera esse probare nequit. Hoc nemo mortalium dixerit; nisi quod nuper hoc nomine dicam mihi scripserit Cl. *Driessenius.* De eo postea. Nunc rogo porro quid mihi, qui publice *Linguam Hebraicam* docere, & juvenibus *Ecclesiæ* dicatis e purissimis fontibus tradere, debebam, *in hac diversitate*, quam cernebam, *opinationum*, pro *norma* recte *Hebraizandi* amplectendum esset aliud? An *Forsterianis*, & *Avenarianis*, *lusibus* me dedissem? Quod in *Latinis* & *Græcis*, derideo, in *Hebraica* per me non introducetur. An *Bohlianus*, vel *Gussetianus*, evasissem? Quod ne in *profana* quidem *Lingua* facere auderem, id in *Lingua Biblica* nunquam mihi arrogare sustinui. Ad *Hieroglyphica* sacra Cl. *Neumanni* me converterem? Nimis obtusum ad talia pectus gero: & ne prima quidem Elementa tam sublimium demonstrationum capere queo. Nihil ergo mihi omnia circumspicienti, omnia scrupulosissime excutienti; & centies, centiesque, *materiam professionis meæ publicæ* privato examini subjicienti, aliud sese obtulit, quam *Dialectorum* quæ cum *Hebræa eandem* tenent *stirpem*, & *Originem*, *interior cognitio:* ut ad eam *facem* dignoscere possem, quid in *Veteribus versionibus* recte, quid secus, redditum: quid a *Rabbinis* inter se pugnantibus bene, quid male, traditum; quid a *Recentioribus interpretibus* solide, quid minus solide, constitutum: quid denique ad *Origines Hebræas*, circa quas tantam fluctuationem maximorum virorum reperiebam, felicius tentari, atque ad *Sermonis Biblici* uberiorem illustrationem in medium conferri posset. Cur hæc jam *Hypothesis* dicatur vel *mea*, vel *nova*, plane non exputo: nisi quod multi *Historiam rei Literariæ* non satis promtam habere videantur. Non *nova* utique est, sed *vetus*, sed vere *antiqua*, & *Regia*, *via*, quam ipsa *Natura*, & *Cognatio Dialectorum*, omnibus ab ævo

ævo interpretibus præmonstravit: quamque *Rabbinos* ipsos tenuisse indubitatum. Minus adhuc *mea* dicenda, quam tot summi Viri, & Literaturæ Orientalis principes, in *Belgio*, in *Germania*, in *Anglia*, in *Gallia*, in *Helvetia;* in reliquis *Europæ* regionibus, & calcarunt ipsi, egregio cum successu, & posteris calcandam commendarunt. Non arrogo mihi *inventionis* honorem, contentus gloria sequendi, atque ad partem *palmæ* in medio positæ adspirandi. Si quis tamen *meam* appellare velit, quia eandem e longo nimis somno excitare, atque ad majorem vigorem, & fructum, *renovare* conor, non equidem tali me dignor honore: sed nec invidiolam, quæ inde a quibusdam non generosissimi animi, studiive, hominibus in me captari videtur, magnopere refugiam, multo minus reformidabo; certissimus enim sum, si modo *Historia Linguæ Hebraicæ*, a *Judæis*, & *Christianis*, *cultæ*, sub oculis, & conspectu, ponatur, omnes Veritatis amantes mihi accessuros. Scilicet, ut alibi quoque insinuatum, non *problema* tractatur, non *controversiosum* quid, & *obscuritate sua anceps*, tanta cum fiducia in publicum profertur, in sinuque *Ecclesiæ* deponitur, sed *rei liquidissimæ*, de qua nunquam dubitari nec debuisset, nec potuisset, nisi per Compendia *Literaturæ Hebraicæ* itum fuisset ad Dispendia, jus suum vindicatur.

XX. Descendo nunc tandem ad Cl. *Driessenium*, qui *universam* hancce *discussionem*, & variantium *Hypothesium* expositionem, a me, Summo suo jure, impetrat, quod V. D. majoribus, iisque infinitis, curis districtus, ad minores hasce se nunquam demittere potuisse videatur. Hinc ergo primum omnium *statum Controversiæ*, in quam me devocavit, planius, pleniusque, ut percipere dignetur, quam humanissime rogatum velim Cel. *Antagonistam*. Lætabar, quum in *Fronte operis* promisso *placidissimo examine nostræ Hypotheseos*, *paragr.* I. *Dissert.* legerem, *soliditatem fundamentorum nostrorum*, tum in *Commentario ad Jobum*, tum in *Originibus* editis, nec non *Opusculo* de *Defectibus*, *tentandam* esse *Amica discussione:* quæ pati posset, ut *Hypothesis* nostra *vinceret*, atque *nitidior etiam effulgeret per hanc oppositionem*, *si ex Arabismo ea*, qua utor *Methodo magna lux S. Codici posset adfundi.* Nil pote nobilius. Fortunas meas laudabam. Expectabam ut, pro gravitate *Argumenti*, res altius, repeteretur, & *statu Quæstionis* rite *proposito*, insigni accessione Lucis mactarer: non vinci tantum, sed & triumphari paratus, a Veritate. Hoc animo scripsi semper, hoc animo scribam. Ast expectatione ista, & tacito pectoris gaudio, mox excidi, quum eodem halitu subjunctum cernerem.

*Acceditur ad* Cl. Driessenii *Hypothesin.*

„ *Grata mihi lux est*, *qua data cumque manu*, *præsertim Viri amicissimi*, *pientissimi.* *Si vero* Justus *possit esse* metus *si tot receptos vocum Hebræarum significatus*, *præter necessitatem*, & *invitis veræ Hermeneutices Legibus*, *migremus*, *vocesque incognito hactenus*, *longe diverso*, *significatu*, ex Arabia advecto, *induamus*, *ne* sollicitudo *quem incessere possit*, dubios *esse hactenus* in quam plurimis *dictionum S.* veros significatus, *identidem posse figi*, & *refigi*, *variante Hypothesi*, & *Methodo*, *præsertim si hæc illa vires acquirat eundo* (*omnem præter*, & *contra*, *intentionem Viri S. Scripturæ reverentissimi qui non nisi lucem novam*, *hactenus desideratam*, *illi infundere omni industria*, *vigilia*, &

„ cura,

„ *cura, laborat) haudquaquam probiberet V. D. sua exigi ad severam, Logicamque,*
„ *methodum: quando tamen pretium non peribit Viri Cultissimi Lucubrationibus &*
„ *usus, sed manebit suus alio saltem flexâ ista methodo, quæ perperam* significatus
„ secundarios & allegoricos *cum* primigeniis simplicibus, & universalibus, *con-*
„ *fundit, tot* peregrinos & metaphoricos significatus *in textus S. invebit.*" His lectis statim deprendi, nihil esse quod ex universa hacce Scriptione, & congressione, mihi pollicerer. Totius Libri Character e brevi hac tabella pellucet. Qui sic disputare incipit, vinci metuit: quin se victum quodammodo præsentit, ad *impotentiæ arma* recurrens videlicet ante certamen. Sed necdum periodos hasce discutio, atque confuto. Eas nunc tantum inspiciendas præbui, ut nexus cum *Paragr.* II. *Dissert.* teneretur, ubi sic Cl. *Driess.* justitiam, & sapientiam, quam in Capitalissima hacce lite mecum disceptanda adhibiturus est, porro ostendit: *Veras causas*, & *auxilia interpretandi Linguam Hebræam Biblicam* summa gravitate, prudentia, Eruditione, simul aperiens. „ *Ut in rem præsentem*
„ *veniamus. Sedulo circumspiciendum quæ* media, *vel* adminicula, *Divina Pro-*
„ *videntia destinarit omni tempore, ad publicum & magnum in Ecclesia usum,*
„ *comprobatum eventu irrefragabili. Jure merito præsumimus, pro cura & fa-*
„ *vore quibus Deus est erga Ecclesiam suam id voluisse illa præcipuum quiddam ba-*
„ *bere, magnum quid in iis præstitum esse & insignem cum illis connexam esse be-*
„ *nedictionem. Nemo inficiabitur* Versionem Græcam *quæ multis nominibus Pri-*
„ *mas bic tenet (de qua Versione suo loco dicemus plura)* Versiones *alias* vetustas:
„ *etiam* Judæorum operam *in litera Verbi Divini positam, qui & in eo, mira*
„ *Dei Providentia faciente, veritati Christianæ servire debuerunt:* & Lexicogra-
„ phos his adminiculis adjutos, *nunquam satis deprædicandam attulisse utilita-*
„ *tem, magnam accendisse facem in indagando* figendoque vero sensu S. Litera-
„ rum, *præsertim post instaurata sacra puriora,* magnos *in sacris & literis sa-*
„ *cratioribus* Heroas illos ex *bis omnibus profecisse quam plurimum ad communem*
„ *Ecclesiæ ædificationem, docti piique illorum labores ævum per omne loquen-*
„ *tur.*" Confecta res est. Nil dari potuit rotundius, distinctius, absolutius, omnibus numeris completius, ad *fidem Ecclesiæ* fundandam. E Tribunali ergo veritatis pronunciat tandem solidissimus Causæ hujus Disceptator. „ *Quare*
„ *nibil* temere agendum *est vel* directe *vel* indirecte, *per quod* illa adminicula
„ *in quibus suppeditandis mirabilis & benigna fulsit Dei providentia, & quorum*
„ usus *longo tempore divina benedictione uberrima*, comprobatus *est*, magis vel
„ minus vilescant; & *ne in illorum locum reponantur ejusmodi* adminicula obscu-
„ riora, *quæ expressos illos admirabilis & benignæ providentiæ Divinæ ad publicos*
„ *Ecclesiæ usus ea destinantis characteres non babent.*" Bona cum venia Cl. *Driessen.* placide, & amice, exquirere liceat, quid sibi velit illud, *vel directe, vel indirecte?* Quid valeat item illud, *magis vel minus vilescant?* Si *Latine* intelligo, jam *consecrantur* pio Viri Zelo non LXX. solum, sed & *Vulgata* Versio. *Consecrantur* reliquæ *Versiones*, cum *Veteres*, tum *Recentiores*, æquo jure *Consecrantur* omnes *Judæorum Magistri*, maximi, medioxumi, infimi. *Consecrantur*, item qui præcedentibus *bis adminiculis adjuti*, *Lexica* condiderunt in universum omnes, *Tros Rutulusve* fuat, qui ad meum usque tempus fuerunt, atque

atque ibi *benigna Dei providentia* sibi *terminum* fixit *lucis* & *gratiæ*, ultra quem si conemur, *nulla* amplius *benedictio* nobis expectanda sit. Jam pœnitet me ferme mei: jam vereor ne in vanum cucurrerim: ita enim pergit gravissimus *Theologus*. *Imo quæ* obscuriora adminicula *forte* „ *a* Regia *& calcata piis* „ *Doctisque Majoribus nostris* via *a vero S. literarum significatu & purissimo Idio-* „ *tismo Biblico in* avia *& significatus alienos*, *inficetos*, *majorem elegantiam ne-* „ *quicquam pollicitos*, *& quæsitos admodum abducerent*, *&* novam *nescio quam* „ Linguam *Scripturis invitis obtruderent*." Nunquam sensi validiores ictus. Caput erigere non potuissem; nisi manum clementer supposuisset Amicissimus causæ meæ oppugnator. „ *Lætus lubensque*, inquit, *agnosco*, *si quæ* Diale- „ ctus Orientalis, *præsertim* Arabica, *illustrandæ* Hebrææ Matri *officium fi-* „ *liale præstet*." Respiro paululum. Tundit tamen denuo eadem manus. „ *Sed hactenus* nullus admiserim *ex* Lexicographis *& Scriptoribus* Arabum *lu-* „ *cem* ea methodo *ac volunt Viri D. D. aliqui*, *interque illos Literator princeps* „ *Vir. Celeb. in Hebræam matrem infundi: hujus* adminiculi *usum tam esse* „ *prædicandum*, *&* receptis *hactenus* adminiculis *tam esse anteferendum*, *ut de* „ *his* abjecte sentias, *& res sibi suas porro habere tantum non jubeas. Contra-* „ *ria mihi prorsus sedet sententia*, *si specto* Dei *Ecclesiæ suæ invigilantis* Provi- „ dam Curam *& multa benedictione omni tempore comprobatam*." Est tamen in hac ipsa periodo, quo erigar, & Verticem attollam. Illi *aliqui* Viri D. D. quibus adjungor, sunt *Principes Orbis Eruditi Literatores*. Sunt *Interpretum S. Script. flos*, *bonosque*, *delibatissimus;* qui non alienis, sed suis oculis, videre, & judicare, voluerunt, & valuerunt. Si vincar ergo a *Viro* Cl. qui *nullus hanc Methodum admiserit*, Magnis cum *Ducibus*, & *Literaturæ Orientalis Statoribus*, in triumphum ducar, currumque *Driessenianum* splendido in comitatu ornabo. Liceat tamen paululum pro me, meisque Majoribus in *Orbe Erudito*, interfari. Non *abjecte sentimus*, quotquot pro *Dialectis* stamus, de *adminiculis* reliquis, multo minus *ea res sibi suas habere jubemus;* sed *consecranda* nunquam duximus: quod humanas auctoritates consecrare, semper certissimum indicium autumaremus, vel *ignorantiæ*, vel *Causæ pejoris*. Denuo emergimus interim; nam uno filo sic resumit generosissimus pugnator. „ *Fateor*, *si cui volupe sit* omnes receptorum adminiculorum *convasare qui vi-* „ *dentur* Defectus *&* errata, *illisque ex adverso ponere* pulchra *omnia quæ* Ara- „ bismus *ille*, *præsertim in Radices Hebræas* Veris Originibus *suis reddendo*, „ Defectus *illos supplendo*, errata *emendando*, *& Hebræam matrem* nativo *suo* „ genio *&* lumine *collustrando*, *promittit*, *speciem qua delecteris*, *& alliciaris*, „ *oculis objicere*." Pulchre stare videmur. Iterum tamen defligimur, & Victorem sese magnifice infert Cl. *Driessen*. „ *Sed vicissim si quis longo ordine re-* „ *censere voluerit* multiplicem usum, *quem nemo cordatus negaverit*, recepto- „ rum adminiculorum *qui* Arabismum *omnem multis parasangis post se relinquit*, „ *&* Defectus lucis *illius* Arabicæ *caligantis & malefidæ in bene multis*, *in qui-* „ *bus gratissimam lucem spargunt* recepta *nostra* adminicula, *alius haud dubie* „ *isque diversissimus erit adspectus*."

Expectas jam ex intimis *Causæ* nostræ visceribus erutam demonstrationem,

*Adminiculis* illis *receptis*, quæ celebrat Vir Cl. *Versionibus*, *Rabbinis*, & *Lexicis*, omne illud *Lumen* inesse, quod Divina Providentia unquam *Ecclesiæ* destinavit: & temerarium esse ut uberius aliquid nobis polliceamur; quando *lucis* & *gratiæ terminus* hic *alte pactus*; quem transsilire piaculum fit. Expectas quoque, ut quum infinitum quantum inter se diffideant *Veteres Versiones*: toto etiam Cœlo a se invicem abire soleant *Rabbini*; denique *Lexicographi* plusquam *Centum* extent, quorum incredibilis, & stupenda, plane dissensio, in omnibus omnino *Radicibus*, constituendis, haud secus ac si *Babylonicæ turris* cerneres structores; expectas, inquam, ut Cl. *Driessen.* cui tanta lux veritatis adfluit, verbulo saltem indicaverit, quibus *Versionibus*, quibus *Rabbinis*, quibus *Lexicographis*, potissimum credendum haberemus. Frustra es. Nihil horum tactum. Non vacavit in præsenti *Viro* Doctiss. ista opera *Eruditum Orbem* impertire. Sic enim mora omni amputata, pedem mecum confert. „ *Ego autem in laudando*, *vindicandoque* recepta adminicula *non texam Catalogum multiplicis usus quem præstant*, *sed ad amicissimum examen revocabo naevos*, & Defectus *qui in illis culpantur*, & pulchrum *illud*, *quod in* Arabismo „ *prædicatur*, *nævis illis & erratis sic emendandis ex adverso positum*, *in Viri* „ *Erud.* Originibus Hebræis & Defectibus &c. *Ut si vel in his vincant* adminicula recepta & *probati usus*, & *succumbat* Arabismus, adminicula recepta *cum longe inferioribus non permutemus*, *quamvis* suum *illis* usum *non* „ *negemus.*" Ad hæc, alias plura daturus, in præsenti unum tantum observo; *Hypotheseos* nostræ Examinatorem a *Controversia* suscepta subitario quodam flexu divertere; quum negat se *in vindicando recepta adminicula Catalogum* esse *texturum multiplicis usus*, *quem præstent*. Contra Cl. *Gussetium*, *Versionibus*, *Rabbinis*, *Lexicis*, omnia detrahentem, istum *Catalogum* pertexet, si volupe sit, nimis sane distractus Scriptor. Nos quidem longe aliud quid deposcimus. Probari nobis volumus *recepta adminicula Versionum*, *Rabbinorum*, & *Lexicographorum*, omne illud *lumen* continere, quod ad *Linguam Hebraeam* in omnibus suis partibus maximis, minimis, rite constituendam, ac præsertim ad *Primævas Origines* vestigandas, claroque in die collocandas, requiritur. Hoc si præstiterit Vir Cl., non me tantum, sed & universam, qua late patet, *Remp. Literariam*, sibi devinciet: & quod magno serio dictum velim, non *Theologorum*, sed *Philologorum* omnium *Summus*, ac citra comparationem Princeps, salutari merebitur.

*Ea penitius inspicienda præbetur.*

XXI. Necdum interim ex longiore hocce discursu, quem cum Cl. *Driessenio* tenere coacti fuimus, cuiquam constare potuit, *Quid Hypotheseos*, *ac sententiæ*, sedeat Dissertatori, qui de *Veris Caussis*, & *Auxiliis*, *interpretandi Linguam Hebræam Biblicam* mecum in certamen descendit. Eam nunc tandem dias in luminis auras proferre tempus est, ut profundissimum, in hisce, Viri tum ingenium, tum judicium, stupeamus. „ *Versiones*, inquit *Par.* IV. & „ *ex iis Lexicographi*, *faciente Divina providentia*, *reddiderunt nobis vel significatus* primarios, simplices; *vel* secundarios; *significatus* universales; *vel ad* „ *hæc illa subjecta* determinatos: *quando mediante significatu* secundario, *vel* „ universali *his illis rebus particularibus applicito*, *ad significatum* primigenium

„ *Pul-*

„ *Pulchre adſcendimus. Conſervarunt, inquam, ſi non* Interpretes & Lexico-
„ graphi omnes *ubivis, certe* plerique, *ſaltem* aliqui, *ſignificatus vel* primarios,
„ *vel* ſecundarios; *quando ex loci vel locorum, ubi vox aliqua occurrit, attenta*
„ *conſideratione*, adhibito judicio Critico, *ſolide dijudicamus qui* Interpretes,
„ & quibus *in* locis *S. Scripturæ* (*ſi* iidem Interpretes *in locis omnibus non*
„ *eandem dent verſionem*) verum ſignificatum *tenuerint & an ab ipſis expreſſus*
„ *ſignificatus ſit* primigenius, *an* ſecundarius. *Neque ubi* a ſe diſſident iidem
„ interpretes, vel diſſidere *videntur, exagitandi ſunt; quia neſcimus an* ipſis
„ *an* Librariis *hic diſſenſus ſit imputandus. Aliquando etiam non tam* verba,
„ *quam* ſenſum *reddunt, quod verſioni eorum in locis ubi* verbum verbo *reddunt*,
„ *fraudi eſſe non debet. Satis eſt*, Divinam providentiam *ſic invigilaſſe, ut in*
„ locis *ſaltem* quibusdam *in* veros ſignificatus *nos duxerint*." Mirificentiſſima, & Cedro digna, periodus, quæ ad intima *Linguæ Hebrææ* penetralia tam facilem, promtumque, recludit aditum, omnibus qui modo a primo limine *ſacra* hæcce ſalutare non dedignabuntur, ut jam Illuſtribus *Academiarum* Curatoribus Auctor eſſe debeam, ne *Profeſſores* amplius male collocatis præmiis, honoribusque, huic *Spartæ ornandæ* præficiant; quæ *ſemet ſponte* quam ſplendidiſſime *ornat* e *Verſionibus*, & *Lexicis*: idque per ſingularem Dei Providentiam, atque Benedictionem. Faceſſat in poſterum *Ling*. O. O. ſtudium illud ſupervacuum, & *Eccleſiæ* noxium. Faceſſat *Grammaticæ*, & *Syntaxeos*, *Hebrææ* ardua, & moleſtiſſima, palæſtra. Prima tantum Elementa rapiantur, ut legi poſſit Sacer Codex, dein *Verſiones* inſpiciantur, *Lexica* replicentur, & *attenta conſideratione, adhibito judicio Critico*, (Et quis mortalium ſe eo carere judicat?) quisque, judice Cl. *Drieſſenio*, *ſolide* poterit *dijudicare*, quis *verus* ſit *S. Scripturæ ſenſus* ubique locorum; quin, gaudete ſodales tanti Ducis? decernere valebit, quisnam ſit *primigenius*, ac *verus*, cujusque *Radicis ſignificatus*.

XXII. Nimis gravis, & ponderoſus hanc in rem eſt locus *pag*. 61. *Diſſert*. quam ut hic non pro firmamento ſolidiſſimo *Methodi Drieſſenianæ* compareat. „ *Quare multum fallitur vir optimus*"; inquit, opponens ſeſe *Origini Thematis* זדה a me in *defect*. productæ, „ *has nodos atque has ſalebras* (*nullos ego*
„ *nodos vel ſalebras video; neque vidiſſet V. C. absque illa luce Arabica ſi fuiſſet*)
„ *expediri non poſſe ſine auxilio quod ex Arabia veniat. Sanior Philoſophia ancil-*
„ *lata Locorum Scripturæ meditationi, collationi, & longo uſu probata auxilia*
„ i. e. Verſiones, &. Lexica, *aſſumens plus præſtat quam omnis Arabia*."
Plura ejusdemmodi *Enthymemata* paſſim extant: alibi producenda. Ne miremur itaque, ab hoc principio profectum Celeb. *Theologum*, & *Philoſophum*, tam ſubitaria opera, ad quam vix ſediſſe videtur, *primigenios*, *ſimplices*, *proprios*, *univerſales*, & vere *ſuos ſignificatus* reddere potuiſſe omnibus illis *Radicibus*, quas ego, nimis, eheu! imperite, ex *Arabia* illuſtratum iveram. O me infelicem, & irato nimis genio natum! qui particulam ſaltem *ſanioris* hujus *Philoſophiæ* non perceperim ante, quam de *Originibus Hebræis* conſcribere aggrederer. Etiam ad *ſemel* tantum *Lecta*, etiam ad *deperdita*, non alio lumine indiguiſſem: ſic enim Cl. *Driſſen*. p. 78. *Diſſert*. „ *Confido τῶν ἅπαξ*

*Velitatiuncula adverſus eam inſtituta.*

„ λεγομένων *significatum*, *si non ubique propriissimum*, *eum saltem qui loci sensum* „ *non turbet*. Realiter *figi posse*, *ex nexu*, *scopo* &c. mediantibus illis, *quæ* „ *Deus superesse voluit*, adminiculis. i. e. *versionibus* & *Lexicis*. *Et quod ad* „ *derivata*, *quorum* Radix *jam* desideretur, *si vere desideretur*, *radix qualis fue-* „ *rit*, *quidque significarit*, judicio Logico *adsequimur*." Gratulor seculo nostro tantam felicitatem, *saniorisque Philosophiæ* lucem: & fortunas meas accuso, quod *Linguæ Orientales*, tanquam *Sirenes* quædam, me ad scopulos suos pellaci nimis cantu pertraxerint. Qui jam naufragium ferme facio *Hypotheseos*, per universam vitam elaboratæ, ad miraculum usque inclarescere potuissem etiam in *Orientalibus*, si illuc tandem mea me raperet voluptas, dum modo *Lexicon Polyglotton* mihi comparassem, atque ad *Logices*, & *Metaphysices*, lumen, *primigenios*, *simplices*, *universales*, tum *Hebrææ Linguæ*, tum *Dialectorum* ejus, *significatus* constituissem. In primis irascor *Græcæ*, & *Latinæ*, *Literaturæ*, inde enim alias combibi *Regulas*, quæ mihi *judicium* penitus subverterunt, & corruperunt. Nempe hinc profectus, existimaram *Linguam Hebræam*, cum *Dialectis* suis eodem modo tractandam esse quo *Græcam*, cum suis sibi *Dialectis*: id est *vim*, *indolem*, & *proprietatem* omnium, non e *Lexicis*, aut *Versionibus*, petendam esse, sed ex ipsis *Fontibus*; atque ex perpetua *Lectione* excellentium *Librorum*, qui in quaque *Dialecto verum* cujusque *Genium* repræsentant. Vereor itaque ne meis hisce *principiis Græcis*, & *Latinis*, infectus, ad *Metaphysicas Origines* Cl. *Driess.* nunquam sim perventurus. Certe hactenus quidem non tantum *universa* ejus *ædificatio* mihi in aëre suspensa videtur, sed in omnibus illis *Ratiocinationibus*, quibus *Dissertationem suam* adversus me deproperavit V. Cl., nihil aliud reperio, quam *ignorationem Elenchi*, & conatus ingenii extra *sphæram activitatis* egressi. Non ægre feret *Dissertator de Veris causis interpretandi* &c. si *veros* illos, quos sibi promsisse visus est, *significatus Radicum Hebræarum*, cum *Vero Behemotho* & *Leviathane*, itemque *Vero pisce Jonæ*, stare jubeamus. *Vindiciæ* ulteriores *Originum*, & *Novæ versionis* in *Jobum*, quas *Ecclesiæ*, & *Academiæ patriæ*, debeo, ostendent, nunquam quicquam in *orbem Literatum* infaustiore *Lucina* exiisse. Non utar in ista scriptione *armis impotentiæ*: non consequentiis vel directe, vel indirecte, ex *Methodo* hacce *Hyperphysica Hebraizandi* profluentibus, veterem Amicum onerabo. Qui sine his artibus stare nequit, jam jacet, dum stare sibi videtur. Faciam quoque ut satis *placidum Confutatorem* experiatur Cl. *Driessen.* qui in *Titulo placidissimum examen* promittens, vel eo nomine a me impetrat, ut quod facere voluisse videtur, factum censeam. Nempe *lubricus* hic *campus*: ubi nemo steterit, nisi ipsa *Veritate*, ut sic dicam, *calceatus*; atque adversus omnem *Adfectum*, & *Philautiam*, triplici circa pectus robore communitus.

*Hypothesis vera clariore in die collocatur.*

XXIII. Finem facio in brevi delineatione nostræ *Hypotheseos*, ut ne amplius quisquam circa eam fluctuare, aut alienis judiciis circumagi, queat. Agnosco ergo cum *Principibus* illis *Theologis*, & *Philologis*, quorum vestigia premo, multum lucis suppeditari per *Versiones Veteres*: multum per *Rabbinos*: plurimum per *collationem locorum* dextre institutam: *Versiones recentiores*, & *Lexi-*

*Lexicographos* quoque, magno in pretio habemus. Sed negamus, & fidentiſſime pernegamus, inde omne illud *Lumen* hauriri poſſe, quod ad *ſermonis Biblici* perfectiſſimam, ſuiſque numeris abſolutam, intelligentiam, requiritur. *Hodiernam Ling. Hebr. cognitionem magnis* adhuc *defectibus*, laborare, in *Grammatica*, in *Syntaxi*, in *Originibus* præſertim *verborum*, tanta cum fiducia aſſeveramus, quanta quicquam, de quo nobis quidem judicare datum, aſſeverari poteſt. Ut hi *defectus* ad majus verbi Divini decus *ſuppleantur*, non imus cum Clar. *Bohlio*, & *Guſſetio*, ad proprii *ingenii officinam*: non ad *Lexicorum cæcam congeriem* cum Cl. *Drieſſenio*: non ad *Alliterationes* cum Doct. *Forſtero*, & *Avenario*; non ad *Hieroglyphicas poteſtates literarum Hebræarum*, cum ſubtiliſſ. *Neumanno*: ſed accedimus ad priſcos *fontes Dialectorum*, quibus indubitata cognatio, & conſanguinitas, cum *Ling. Hebræa*; qualis olim erat illa *Dialectorum Græciæ*: qualisque noſtris temporibus *Belgicæ* & *Germanicæ Linguæ*. Hoc *Cap.* IV. adſtructum, & a Cl. *Guſſetii* oppoſitionibus vindicatum. In *Dialectis* hiſce *Orientalibus* æqua jura competere ſtatuimus *Chaldaicæ*, *Syriacæ*, & *Arabicæ*. Aliquid etiam relinquimus *Æthiopicæ*, *Samaritanæ*, & *Thalmudicæ*. Inter omnes *Arabum* illa, citra ullam controverſiam, opulentiſſima eſt; atque ceteris omnibus ſua luce colluſtrandis mirifice inſeruire poteſt; ut & ipſa viciſſim ab iisdem illuſtratur. Qui omnes non tenet, nullam ſatis profunde tenet. Hæc *Cap.* I. hujus ſecundæ Part. *Orig.* diſcuſſa. Suam ſibi auctoritatem præſlorat, qui rem tam manifeſtam in dubium vocat, poſt tot Eruditiſſimos, & immortales, magnorum virorum labores. Obſtat quoque *adminiculis veriſſimis & tutiſſimis*, quibus Providentia Divina *rem Hebræam* magis magisque exornandam eſſe præmonſtrat. Niſi huc communi conſenſione, & humerorum conjunctione, contendatur, *Lingua Hebræa* obnoxia manebit iisdem fluctibus, quibuscum in Scholis *Rabbinorum*, & *Chriſtianorum*, miſere colluctata adhuc fuit: atque ſingulis ætatibus novum induet habitum; quem ſua cuique *Metaphyſica*, vel *conjectandi*, & *deſifrandi*, *officina*, ſubminiſtrabit. Quid nunc in tali *Cauſa veritas*, & *Religio*, ſequi jubeant; quid ab omnibus, quibus *Hebraica* in publico tractanda, & exigant, & expectent, non Ego dicam, ſed Ipſæmet pro ſe jam dixere.

**F I N I S.**

# ALB. SCHULTENS

DE

# DEFECTIBUS HODIERNIS LINGUAE HEBRAEAE

EORUNDEMQUE RESARCIENDORUM

TUTISSIMA VIA AC RATIONE

ORIGINIBUS HEBRAICIS,

SUBSERVIENS OPUS.

# ALB. SCHULTENS

DE

# DEFECTIBUS HODIERNIS

# LINGUAE HEBRAEAE

EORUNDEMQUE RESARCIENDORUM

TUTISSIMA VIA AC RATIONE

ORIGINIBUS HEBRAICIS,

SUBSERVIENS OPUS.

# L. S.

Non exit in publicum foetus hic, ſed excidit, atque adeo excutitur. Ei in Illuſtri Friſiorum Academia concepto, legitimum tempus creſcendi, atque ad debitam, a materiaque ipſa deſcriptam magnitudinem perveniendi, contingere non potuit. In Lugdunenſem dein aërem tranſlato maturitatem abſtulere cauſæ bene multæ, agmine facto concurrentes undique, ac quaſi conſpiratæ, quas promere nihil attinet. Ubi a novis, quæ nunc me diſtringunt, curis, paululum nactus ero laxamenti, id quod hoc in opuſculo affectum eſt, confectum, ſuiſque numeris abſolutum dare conabor. Dabam Lugduni in Batavis ſeptimo Kalend. Novembr. 1730.

# CONSPECTUS TOTIUS OPUSCULI

## SUMMA RERUM CAPITA EXHIBENS.

*Post succinctum Operis conspectum, Cap. 1. Octo graviores Linguæ Biblicæ imperfectiones enotantur, tanquam totidem Classes Vocum uberiori luce indigentium, in quibus enodandis, & sarciendis universa Operis series a Capite ad Calcem decurrit. §. 11.*

### I.

Prima Classis Defectuum *collocatur in Radicibus plane omissis, postliminio ab exilio reducendis. Ubi ex elementis, & primordiis ipsis Linguarum Orientalium demonstratur, omnem Linguæ Veteris amplitudinem neutiquam in uno Codice Sacro sese conspiciendam dare; quod ex adjectis speciminibus adhuc clarius elucet.* §. 12—17. *Duplex dein excutitur error cum illorum, qui linguæ Hebraicæ opes ex reliquiis Biblicis metiuntur, tum illorum, qui ad affinitatem literarum oculos reflexerunt.* §. 18—21. *Inter Radices ope Dialectorum restituendas, omnibusque Lexicis exulantes producuntur* משע/ נבה/ משק *una cum fluctuatione Interpretum cum circa Radices ipsas, tum earum significandi potestatem.* §. 22—25. *Harum fugitivæ significationes ope Arabum denuo in lucem protrahuntur, & figuris pervenustis illustrantur* §. 26—42. *Agmen denique claudit observatio naturam Linguæ Arabum tangens* §. 43.

### II.

Secunda Classis Defectuum *complectitur themata, eorumque derivata quam plurima, quorum significatio adhuc vacillat: eum in finem variæ Variorum producuntur Hypotheses, ex quibus Radicum indolem indagandam censuerunt,* §. 44—46. *Ubi tria exhibentur exempla speciminis ergo; videlicet* נגר/ מחץ/ גלע, *quorum post Variorum, tum Veterum, tum Recentiorum conaminum discussionem, nativæ ideæ, proprietates, gravissimæque, quibus pollent figuræ, ope Arabum declarantur.* §. 47—80.

### III.

Tertia Classis Defectuum *sita est in verbis bene multis, non nativa, sed*

*sub*

*subdititia notione donatis, quam Cl.* Auctor. *compendifacit, quod* Origin. Hebr. *liber in talibus totus fere occupetur; quo Lectorem remittit. Profertur unicum thema* מסר, *semel tantum exstans* Num. 31. 16. *cujus nativa potestas, gravesque Metaphoræ, quibus apud Arabes gaudet, in medium dantur, & locis Biblicis applicantur.* §. 81 — 95.

## I V.

Quarta Classis Defectuum *constituitur in iis verbis, quorum significandi late fusa diversitas per Metaphorarum Canales sparsa exercet etiam peritissimos, neque adhucdum satis extricari potuit, latente videlicet primæva scaturigine. Documento e bene multis adducuntur* צרח, שבח, *ubi communi, & salebrosa Lexicographorum* defectuum resarciendorum *via discussa, primæva subministratur potestas ex Dialectorum fontibus prius eruenda; quam de conciliandis discrepantibus rationibus deliberetur.* §. 96 — 123.

## V.

Quinta Classis Defectuum *comprehendit Radices, quarum exterior quidem adspectus ex serie orationis, & collatione locorum potuit attingi; sed ad quarum genuinam vim nulla acie penetrari potest, nisi foris lumen inferatur. In qua disputatione præmittitur postulatum, quod nemo vel leviter literis tinctus negaverit, nihil difficilius esse in florentibus etiam linguis, nedum mortuis, quam primigeniæ potestatis indagationem. Hanc vero difficultatem in Lingua Biblica vel maxime esse urgendam duabus adstruitur rationibus;* primo: *quod angustissimis cancellis unius tantum Libri includatur;* secundo: *quod Criticorum Veterum monumentis hac in parte penitus destituamur. Utriusque rationis pondus pressius in sequentibus urgetur, atque exemplis illustratur. Adducuntur* קלם / עלם / עצב / מרה, *quæ omnia matri primævæ redduntur, atque pervenustis Metaphoris ornantur.* §. 124 — 195.

## V I.

Sexta Classis Defectuum *se extendit ad omnes in universum Radicales voces, triliteras etiam vulgatissimas, quarum genuina indoles ex tenuibus reliquiis Bibliorum elici non potuit, nisi lumine aliunde subministrato. Ubi ulterius inculcatur, cuilibet linguæ suum subesse Characterem, at-*

 que

*que Orientalium imprimis ideas ab Occidentalium sæpe mirum quantum discrepare, quod ulterius in thematibus* צדק חכם עגל *adjectis perspiciendum datur* §. 196—228.

## V I I.

Septima Classis Defectuum *sese diffundit ad plurimorum derivatorum, & conjugationum formationem, atque adeo ad Grammatices Regulas, & Fundamenta, unde simul elucet, analogiam & Linguæ interiorem naturam in hisce necdum satis exploratam haberi, cum Grammatica Hebræa conformata sit ad tenuissimas reliquias Biblicas, tum etiam sermonem Biblicum alibi plus, alibi minus Dialectorum habere admixtum, in quibus adhuc Sylva rerum restat, quæ falcem expectat. Quæ omnia haud aliunde melius enodari posse, quam ex copiosiore Hebrææ Linguæ Dialecto viva simul, & vigente satis luculenter demonstrat* Cl. Auctor §. 229—238.

## V I I I.

Octava *postremo* Classis Defectuum *sinu suo profert integras loquendi formulas, cœlo Orientis proprias, quas nemo unquam rite enucleabit, nisi eodem aëre Orientali, ut ita dicam, hausto, id est, pectore imbuto figuris, & Metaphoris grandioribus, quas genius erectior, & sublimis, ut & ingenium peculiare linguæ populis illis inspiravit. Pro specimine inserviunt tum Arabum* אנף*; in cujus figuris, ac metaphoris illustrandis grandiloquentia Orientalis elucet; tum loca Biblica vexatissima, genium Orientis exprimentia, unde simul nativa Linguæ Hebrææ amplitudo ex Arabum opulentia satis abunde declaratur.* §. 239. *ad finem usque.*

DE

# DE
# LINGUAE HEBRAEAE HODIERNIS DEFECTIBUS,
## Eorundemque resarciendorum tutissima ratione ac via.

I.

Ad pulchrum illum & laudabilem impetum, quo Juventus nostra Academica in Linguæ Hebrææ studium exarsit, pro provincia mihi credita, alendum inflammandumque, deliberatum mihi est aliquot disputationibus aperire, & ex intimis linguarum fontibus demonstrare, quanta adhuc materia communem diligentiam atque industriam invitet, & quam multæ etiamnum partes Literaturæ Sacræ, post acerrimam curam, a praeclaris ingeniis ei impertitam, necessarii luminis defectu, haud satis refectæ ac recreatæ, salutarem multorum manum, ulterioremque medicinam desiderent.

II. Hoc dum efficere conabor, non tantum cursum dirigam eorum, qui aliquid in hoc amplissimo campo elaborare aggredientur, sed eadem opera novi, vel & novitatis suspecti, instituti mei rationem expromam, eamque esse veterem, veram, regiam, egregieque communitam viam, pervictum dabo: ut ita præjudicatæ illæ opiniones, quibus nonnulli de nostra hypothesi vel dubitant, vel parum favorabiliter judicant, dissipentur, & tanquam umbræ Veritatis radiis ac telis discutiantur.

III. Hanc operam curamque eo magis mihi adhibendam esse intelligo, quod non solum imperitorum hac in parte voculæ exaudiantur, verum etiam, gravium, & in lingua Hebræa callentium Virorum, sententiæ ferantur, quibus pronunciant; haud pœnitendam quidem esse auctoritatem linguæ Arabicæ, in raris atque obscuris vocabulis Hebraicis elucidandis; sed minus tutum videri, tam late ditionem ejus extendere, usumque illius per universum, qua patet, Corpus linguæ Biblicæ diffundere velle.

IV. Nunquid humani affectus sic sentientibus ac decidentibus surrepat, ipsos malim esse judices ac arbitros, qui meum profecto esse nolim, Doctissimis Viris, & Veritatis Hebraicæ amantissimis hominibus, vel minimum detrahere. Crediderim quoque, neque id blandiloquus dico, sed serius ac severus, quosdam literis Arabicis tinctos, propterea tamen tam late fusam ejus linguæ utilitatem non agnoscere, sed eam judicio ac ratione in dubium devocare, quod deprehendant, radices Arabicas non semper radicibus Hebraicis fideliter respondere, quodque ea in Dictionariis Arabum varietas, & multitudo significationum regnet sub plerisque verbis, ut vix ac ne vix quidem vel filum Ariadnæum errabundos gressus ex illo Labyrintho explicare posse videatur.

V. Accedit, eosdem Viros Eruditos, gravioribus doctrinis occupatos ac detentos, forte Linguæ Hebrææ, quemadmodum illam ab adolescentia imbiberunt, latentes defectus minus advertisse, ac propterea cum animo sua destinatum fixumque tenere, ex vano nova ulteriorum profectuum adminicula circumspici, ubi vetera pulcre ac solide satis fundata reperiantur.

VI. Hisce omnibus præsens mea lucubratio sic facere conabitur satis, ut quos scrupulos memet ipsum longo tempore suspensum sollicitumque habuisse profiteor, eos æquis, & libero judicio præditis, arbitris me exemturum esse confidam: ut mecum cuncti, quibus perpolitio studii Hebraici cordi est, consentiant ac conspirent, ad eos fontes, vel adeundos, vel commendandos, quos uberrimos esse ac saluberrimos, rationibus atque exemplis liquidissimis commonstrabo.

VII. Exordiar autem a denudatione ac demonstratione illorum defectuum, quibus etiamnum linguam Hebræam, prout illa in optimis Lexicis consignata est, laborare, longa me docuit palæstra. Subtexam deinde consilia, quæ Viri exercitatissimi in hoc curriculo iniverunt, & medicamenta quæ adhibuerunt, ad id quod subulceratum & male firmum esse fatentur, persanandum. Inde, tertio, colligam efficiamque, vel ex dialectorum interiore & accurata cognitione, ac præsertim Arabicæ affluentissima atque illibata copia, lumen esse derivandum, vel spem omnem, hactenus quidem, esse deponendam, ad tenebras hasce ullo pacto exsuperandas. Quarto, caliginem illam perrumpam, quæ adhuc Arabum dictionaria obsessa ac circumvallata tenuit, quo minus tum admirabilem linguæ illius in una principe significatione, figuris ac tralationibus variis vestita, constantiam, tum suavissimam cum Matre Hebræa convenientiam, recognoscere potuerint Viri in Arabicis pervolutati; nedum illi, qui a primo tantum limine hæc adyta salutarunt. Quinto subnectam & exponam illa argumenta, quæ hypothesin meam labefactare videri possent, quæque mihi saxum hoc volventi crebro occursarunt; atque ita exponam, ut me non cupiditate ferri, sed veritatis amore duci, appareat, quando arma adversus me acuere & porrigere non detrectabo; lubentissime pro bona causa certamen honestum atque generosum subiturus, utpote qui tum vicisse me existimem, quum veritas vincit ac triumphat. Atque hæc quidem quinque membra operis suscipiendi, totidem nobis Capitum Titulos constituunto.

CAPUT

# CAPUT PRIMUM

*Exhibens incommoda & Defectus, quibus Hodierna Linguae Hebraeae cognitio adhuc laborat.*

## VIII.

Si quid unquam male tutum ac firmum convalescet, pristinumque vigorem recuperabit, adfecta ægrotantis conditio cognoscatur necesse est; cujus vitiosus habitus si occultetur, & tectorio incrustetur, malum altius persidet, atque eo usque vires sumet eundo, ut remedio locus deinde relinquatur nullus.

IX. Hæc me causa & ratio impellit, ad Hebrææ Linguæ, quemadmodum ea in dictionariis lectissimis consignatur, vel apertos & ab omnibus agnitos, vel tectos atque a Lexicographis minus intellectos defectus enudandos: ut ita illius studii ardor, quem ingenio atque industria pollentibus, in pulchrasque spes efflorescentibus juvenibus nostris commovimus, magis magisque incendatur, simulque facula ipsis praeferatur, quam in partem potissimum cura ipsorum incumbere debeat, seque cum insigni fructu exerere possit.

X. Eum in finem enotabo, & necessariis speciminibus sub conspectum dabo, octo graviores imperfectiones, quæ Linguæ Biblicæ cognitionem penitissimam & limpidissimam etiamnum præpediunt; omnemque Majestatem sermonis sacri exhaurire non permittunt. Has bene facient Studiosi Hebraicæ veritatis, si tanquam totidem classes vocum uberiori luce indigentium, semper ob oculos habuerint, atque in adversaria conjectas, copiosioribus exemplis adauxerint, ut probe perspectum sit illis, longaque meditatione subactum, quod Viri inter Viros facti, sua forte diligentia ac sagacitate illustrare poterunt, atque, ad egregium publicum, e penu Orientali expedire.

XI. Has Classes defectuum summatim delineasse operæ pretium fuerit. Prima continet radices omissas plane ac neglectas, quæ postliminii jure in suas sedes vindicandæ sunt. Secunda comprehendit ea themata, vel & derivata, quorum adhuc fluctuat, ac quasi sub judice pendet, genuina significatio. Tertia sita est in verbis bene multis, non nativa, genuina, sua, sed subdititia, aliena, ex lacu minus liquido hausta, notione, donatis. Quartam constituunt ea vocabula, quorum significandi late fusa diversitas, quinque, sex, septem, pluribus divergiis, & Metaphorarum aquæductibus sparsa, miris modis implicat distrahitque, etiam exercitatissimos, interpretes, quod primæva scaturigo ignoretur. Quinta complectitur radices, quarum exterior adspectus ususque utcumque ex orationis serie attingi potest, sed ad quarum interiorem proprietatem atque emphasin, nulla humana acie penetrari possit, nisi aliunde admi-

minicula ſubminiſtrentur. Sexta hanc ſubſequitur, ſe extendens ad omnes in univerſum radicales voces triliteras; etiam vulgatiſſimas, & ſexcentis in locis contritas, quarum tamen Origo atque antiquiſſima indoles, ex tenuibus reliquiis Bibliorum elici non potuit, neque profecto unquam elicietur, in liquidoque ac tranquillo ſtatuetur, niſi lumine foris conquiſito atque infuſo. Septima ſeſe diffundit ad plurimorum derivatorum, quin & conjugationum, formationem, in quibus analogia & linguæ interior natura nondum ſatis explorata habetur. Octava poſtremo ſinu ſuo profert integras loquendi formulas, cœlo Orientis proprias, quas nemo unquam rite enucleabit, niſi eodem aëre Orientali, ut ita dicam, hauſto, id eſt, pectore imbuto figuris & metaphoris grandioribus, quas genius erectior & ſublimis, ut & ingenium peculiare Linguæ, populis illis inſpiravit.

XII. Primam claſſem defectuum ſarciendornm, colloco in radicibus ab exilio reducendis, atque Poſtliminio in ſedem ſuam reponendis, ad intelligentiam multorum Sacræ Scripturæ locorum, ubi earum veſtigia ſeſe offerunt. Hoc ut quale ſit, quam lateque pateat, demonſtrem, res paulo altius erit repetenda. Omnes qui aliquid in literatura Hebraica vident, mecum conſciſcunt, magnam veteris linguæ partem intercidiſſe, atque in uno Codice Sacro, haud ſane voluminoſo, neutiquam omnem ejus amplitudinem ſeſe conſpiciendam præbere. Hoc ut ultro Viri Docti confitentur, ita minus videntur attendiſſe ad magnitudinem illius cladis, quæ aliquot millia radicum nobis ſubtraxit, multoque plures adhuc formas derivatas, ſuarumque ſtirpium propagines.

XIII. Curioſæ res eſt indaginis, nec injucundæ contemplationis, ex elementis & primordiis ipſis linguarum Orientalium, quæ cum Hebræa Matre iisdem radicibus nituntur, deprehendere, circiter duodecim millia thematum radicalium extare potuiſſe, tribus literis conſtantium, ut quadriliteras formas nunc circumcidam, quum interim vocabula primitiva & radicalia, quæ Bibliis Hebraicis comprehenduntur, ne duo quidem millia explere valeant.

XIV. Accedit huc ramorum, ex ſtirpibus ſubmiſſorum, ſylva, atque lætiſſima materies; quælibet enim radix, ſi ejus nativam vim, ſeque explicandi & diffundendi potentiam conſideremus, ex ſeſe propagare apta nata fuit, per ſuas conjugandi derivandique formas & inflexiones, ad minimum triginta, aliquando vel ſexaginta ſoboles, quæ ſi cum decies mille matricibus, quas injuria temporum delere potuit, in unam ſummam colligantur, trecenties millies vocabulorum Hebraicorum interceptum nobis ſit, ſi parciſſime calculos ponamus, atque ſub gentis Hebrææ interneciva ſtrage ſepultum jaceat.

XV. Capiatur ſpecimen arcani hujus, ex ordine vocum radicalium, quæ principem locum in Lexicis Hebræis obtinent. Comparent ibi אבב/ אבד/ אבה He quieſcente. אבח/ אבך/ אבל/ אבן/ אבס/ אבק/ אבר/ decem in totum themata, quum viginti duo vel tria, ſi *Sin* & *Schin* dirimamus, ſeries illa amplecti, potuerit, ut proinde interciderint אבא/ אבג/ אבה cum *He*

*Map-*

*Mappikato*, אבז / אבו / אבט / אבם / אבך / אבע / אבש cum *Sin*, אבש cum *Schin*, אבת. Pro אבו ultima *Vav* mobili, itemque pro אבי postrema *Jod* sese movente, quæ priscus mos retinebat sonabatque, politior ætas dedit אבה / ex classe quiescentium *He*, literis *Vav* aut *Jod* vel exclusis, vel in quietem transditis.

XVI. Huic proxime annexus ordo sistit tantum septem primitivorum thematum vestigia, quorum tria etiam a nonnullis penitus expunguntur, atque *Aleph* servile assumsisse creduntur. Sed si jam teneamus, quod a plurimis in medium confertur אגר / אגף / אגן / אגם / אגל / אגז / אגד / oblitteratæ erunt ex hoc litterarum filo sedecim radices, אגא / אגב / אגג / אגה / cum *He Mappikato*, אגו cum *Vav* mobili, אגח / אגט / אגי cum *Jod* mobili, אגם / אגע / אגץ / אגק / אגש dupliciter enunciandum, אגת.

XVII. Subsequitur series ad majorem adhuc paucitatem redacta, quippe quæ quatuor modo primitivas stirpes reservavit, vel forte tres, quum לאדיב 1 *Sam.* 2: 33. ad Chaldaicum דוב pro זוב / vel & דאב a multis revocetur. Ei autem conjunctus ordo non nisi duas אהב & אהל repræsentat. Alibi nonnunquam unica tantum tabula e magno naufragio apparet, alicubi nulla; quum tamen illum quoque compositionis radicalis ductum atque tenorem olim extitisse, & pulcris thematibus floruisse, ex nominibus propriis, quæ passim in monumentis Biblicis sparsa sunt, evidentissime liquere possit.

XVIII. Hoc Hebraicæ linguæ, aliqua saltem tenus, restituendæ, atque in ampliorem campum educendæ, principium, quam late sese porrigat, quantasque præbeat opportunitates, in nominibus propriis, quæ dixi, regionum, urbium, locorum, hominum, enodandis, otiosiori fortasse aliquando suscipere & exequi licebit. Nunc, quicquid me abducere posset a cursu proposito, amputans, & digitum ad hos fontes intendisse contentus, eo pedem referam, quo me instituta hæc disputatio ire jubet.

XIX. Elucet scilicet ex fundamento quod jecimus, sive id ad rotundatum numerum omnis radicalis structuræ sese extendat, sive etiam arctioribus cancellis includatur, capitalem errorem errare Viros illos eruditos, qui ex reliquiis tenuissimis Bibliorum, linguæ Hebraicæ opesne dicam, an inopiam metiuntur, & ditissimæ Matri opulentarum dialectorum, paupertatis dicam scribunt; quos male subductos calculos tum hoc, tum aliis e fontibus, redarguere festinanti mihi haud est animus.

XX. Elucet quoque, minus feliciter rationes suas instituisse illos Hebraici studii antesignanos, qui ubi in aliquod verbum rarius atque insolentius inciderent, continuo ad thema literis vicinum oculos reflexerunt, atque incognitum, aut minus promtum, sub cognitum quid in ordinem redegerunt: quo pacto angustas sane sermonis Biblici copias, multo adhuc angustiores reddiderunt, & quam arctissimis cancellis incluserunt, quod omni ope in antiquam amplitudinem fuerat educendum.

XXI. Hoc in genere luxuriarunt *Forsterus* & *Avenarius*, viri sagacissimi quidem illi, & de re Hebraica præclare meriti, sed quibus ipsum illud, quo vi-

gebant, acumen sæpe imposuit, umbramque pro solida significatione sugges-sit. Horum universam hypothesin institutumque caput sequens latius exequetur. Castigatiores quidem sese præbuerunt reliqui Lexicographi, neque tamen ab illa affinitate literarum captanda satis sibi temperare potuerunt, tum quod nescio quæ blanda species hic facile alliciat, fucumque faciat, tum quod vix ac ne vix quidem a nobis impetrare possimus, ut quod nescimus, nescire nos ingenue profiteamur. Ex hoc fonte dimanavit, quod derivata משק *Gen.* 15: 2. in phrasi בן משק ביתי *procurator domus meæ*, passim, itemque ממשק *Zeph.* 2: 9. in formula ממשק חרול, qua *Urticetum horridum* designatur, a *Coccejo* revocentur ad thema שוק *discurrere*, indeque non adeo limpide deducantur. *Buxtorfius* aliique posuerant pro posteriori vocabulo ra-dicem משק, sed cæcam, atque incompertæ potestatis, indeque, quod me-lius nihil præsto foret, ממשק *derelictionem*, aut *locum derelictum* exposuerant. Meo quidem judicio res & ratio exigunt potius, vocabulum ignoratum in medio relinquere, atque simul monere, in dialectis vestigandum esse, num forte ibi thema משק cum opportuno significatu conservatum fuerit. *Avenarius* interim jam ulterius processerat, atque radicem משק liberaliter donaverat potestate *scatendi vepribus*, ob agnationem, vel potius alliterationem cum קמוש *carduus;* indeque ממשק declaraverat *locum vepribus scatentem;* quasi omnia liquida & explorata hic forent: sed merito deseruerunt omnes ab omni auctoritate desertum, & solius lusus acumine vitreo nitentem.

XXII. Cum משק, cujus faciem nativam statim aperiam, connecto aliud in hoc ordine radicalium plane expunctum thema, nulloque in Dictionario, quod quidem viderim, comparens, משע. Ejus forma segolata sese offert *Ezech.* 16: 4. *Die quo in lucem edita es, non est resectus umbilicus tuus,* ובמים לא רחצת למשעי. Affixo demto, diceres redire משע, sed quod nec talem radicem, nec vestigium talis radicis deprehenderent interpretes, alius alia circumspicere cœpere, & vel ex Chaldaico שעע *nitorem* assumsere, vel ex שעה *adspectum meum*, vel ex שעשע *delicias meas*. *Avenario* vox sine affixo a שעה est *adspectus blandus*, indidemque *Forsterus* nobis *blandum amplexum, oscula blanda* exhibuit. Ecquid hæc ipsa fluctuatio & diversitas necessitatem arguit reponendæ radicis משע? Utique ubi משק, משל, משך, משח, משה, משש, viguere, dubitari jure nequit, quin משע, & alia complura hanc seriem struentia verba, viguerint tum, quum linguæ amplitudo et opulentia floreret. Sed, inquit aliquis, ignoratur, quid notionis istud משע gerere potuerit, præstiteritque proinde aliquid, specie non destitutum, assumsisse, quo expediare, quam impeditum resistere, locumque hiantem quodammodo relinquere. Haud diffiteor equidem, omnem in contextu, vel minimum, hiatum, perincommodum accidere, sed eum utcumque impleri melius esse, quam præteriri, in profanis auctoribus non admittunt graves & prudentes Critici, nedum ut in sacris tale quid admitti queat; ubi periculum est majus, ne novæ & ex inopia introductæ illæ significationes, longa possessione gaudentes,

dentes, veteres & genuinas, sub novitatis prætextu, excludant: cujus rei aleam forte משע nostrum subibit, quum paulo infra notionem ejus aperiam, atque ad textum *Ezechielis* applicabo.

XXIII. Inter radices restituendas porro offert sese נבה ultima *He* quiescente, quæ ex omnibus Lexicis exulans, clarissimum tamen vestigium sui reliquit 2 *Reg* 3: 24. ויבאו אל מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את מואב וינסו מפניהם ויבו בה והכות את מואב *Et venerant* Moabitæ *ad castra Israëlis: surrexerunt itaque Israëlitæ, & Moabitas straverunt fusos fugatosque;* ויבו *in iis, idque Moabitas sternendo.* Aqua, in hoc verbo nusquam alibi lecto, tantopere hæsit *Masorethis*, ut in margine ויכו correxerint, quo nihil inelegantius, hac quidem in sede; excogitari potuisse videtur, sic enim ingratissima exoritur repetitio ejusdem verbi, ויכו את מואב ויכו בה והכות את מואב *Et straverunt Moabitas* —, *& straverunt eos, idque sternendo Moabitas.* Inficetum & ταυτόλογον hujus orationis respuerunt quoque versiones fere veteres ac recentiores. *Vulgatus* dedit, *Et venerunt qui vicerant, ac percusserunt Moabum.* LXX. habent, καὶ εἰσῆλθον εἰσπορευόμενοι καὶ τύπτοντες τὸν Μωάβ. Scilicet emendarunt & ipsi locum salebrosum, quem aliter expedire non valebant substituendo ויבואו בוא *& ingressi sunt ingrediendo*, nempe *Moabitidem.* Etiam magistri hic *Masoram* repudiare coguntur, *Kimchio* pro ויבו sumente ויבו *Vau* pro *Aleph* posito ויבא; Cl. *de Dieu* mallet per *Apocopen* τοῦ *Aleph*, pro ויבוא. Clariss. *Clericus* reponit plurative ויבאו *Tum ingressi eorum* solum, *eos* iterum *ceciderunt:* ad quam faciem ferme Belgica nostra versio concinnata est, *Quin imo ingressi sunt in* regionem, *cædendo etiam Moabitas.* Aliam adhuc conjecturam proposuit *de Dieu*, thema יבב huc advocans, cujus *Pihel* semel extat *Jud.* 5: 28. per *lamentari* ibi conversum a *Coccejo*, ab aliis per *vociferari*, unde *vociferatio bellica* pro præsenti loco posset elici, adjutante insuper illum sensum usu Syriaco in *clangore tubarum.* Inde in *Kal* ויבו בה foret, *Et vociferati sunt in ea*, supple, *terra*, vel *loco* ubi erant; sed quia *Vau* per *Patach* & *dagesh* præfigitur futuris tantum, ויבו refingere debuit, cui medicinæ parum fidens ipse, tandem ad ויבו recurrit, in eaque emendatione pedem figit.

XXIV. Omnes hi conatus, qui neutiquam e limpido fluunt, & a me gravari possent suis quique incommodis, inde mihi profecti fuisse videntur, quod non satis vel perpensum, vel saltem menti præsens fuerit, multa rara atque singularia in Codice Sacro, perquam angusto illo, & ne centesimam quidem partem veteris linguæ comprehendente, occurrere posse, atque adeo, secundum omnium linguarum naturam atque conditionem, occurrere debere, quæ ex suppellectile reliqua unius illius Libri, explanari nequeant. Quis mihi negaverit, Hebrææ linguæ illum deferendum esse honorem, quem Græcæ, Latinæque exhibemus? ut si incidamus in vocabulum aliquod insolitum, analogiam modo servet, continuo illud pro gemmula antiquitatis suspicimus, licet forte adhuc minus intelligatur; quum interim longe dispar sit con-

 ditio,

ditio, & tanto majori jure rara Latina aut Græca ad trita & bene cognita reformarentur, quanto libris abundatur, patentioreque Linguarum illarum conspectu perfrui datur.

XXV. Legitime hinc infero ac concludo ad emendationem hujus contextus non tuto manum admoveri, quum plusquam verisimile sit, exstitisse, vivente ac vigente re Hebraica, verbum radicale נבה ultima *He* quiescente; qui enim habuere in hoc ordine litterarum נבא / נבה / נבט / נבל / נבע / etiam reliqua ejusdem tenoris habere potuisse intelliguntur, licet nusquam forte in Bibliis appareant, vestigiumve hic aut illic impresserint. De nostro quidem נבה / si quid video, dubitari non potest, quando evidentissima præ manibus est forma, ex futuro Hiphil inde derivata. Sed ignoratur in hodierno nostro ambitu, quo linguam Hebræam circumscripsere Lexicographi, tum radix illa, tum significandi ejus potestas! Quid tum postea? An propterea obelo configi debet, atque tanquam adulterina eradicari? Imo vero retineatur potius quam studiosissime, atque inculcetur simul, defectu necessarii luminis promi nondum posse, quid Hebræis olim valuerit נבה; sed esse cursperetur, fugitivam significationem posse in lucem retrahi, si dialectorum scrinia rite excutiantur.

XXVI. Quam id non ex vano adfirmem, illustri documento erit hoc ipsum thema, apud Arabes ea potestate conservatum, qua nulla opportunior, pro serie & filo orationis, excogitari posset. Videlicet نبا ultima *Vav & Je*, id est נבה cum *He* quiescente, secundum dialectum Hebræam, propriam sedem obtinet in *gladio retuso ictibus.* Adstruamus id paucis, figurasque pervenustas, quibus inter Arabes ea radix ditata est, etiam attingamus, ut hoc tanquam specimen sit opulentiæ ejus, qua Hebræam matrem quoque adfluxisse verisimile est, tum, quum res ejus integræ atque illibatæ vigerent. *Tebrisius* ad *Hamasa*, usum sic pandit النبو ان يرتد السيف عن الضريبة من غير تاثير فيها *Thema* נבו *adhibetur in gladio, qui resilit a re percussa, absque ut ullum in ea vestigium ictus imprimatur.* Versiculus ille, ad quem hoc annotavit accuratus ille Criticus, sic habet

انا السيف الا ان للسيف نبوة
ومثلي لا تنبو عليك مضاربه

*Ego sum Gladius* belli, *nisi quod Gladio retusio est;*
*At Viri, qualis ego sum, ictus super te, nunquam retunduntur.*

Consimiliter in *Camus.* نبا السيف عن الضريبة *Ensis verberando retusus fuit & resiluit.* Non tamen priora & primaria est illa notio, nam ut *Teblebius* meus, ad *Hariræum* docet, يقال نبا ينبو اذا ارتفع ومنه نبا السيف اذا ارتفع ولم يقطع נבה *ultima quiescente. dicitur de re quæ ob elationem protuberat,*

*berat*, *indeque orta est locutio* נבה הסיף *Gladius retusus fuit*, *quasi dicas tuberavit*, *non amplius secans.* Hunc primigenium usum exhibet *Hariri* in principio *Consessus* 3. ubi ex opulentia ad summam inopiam revolutas fortunas graphice secundum Orientis genium ita pingit. صفرت الراحة وقرعت الساحة وغاض المنبع ونبا المربع *vacuata est vola manus*, *& area decalvata*, *& scaturigo arefacta*, *& Gibbosus tuberansve redditus locus commodi decubitus.* Ubi iterum *Teblebius* نبا اي تجافا وارتفع يقال نبا المنزل باهله اي نبا وجدوه نبوه اي ارتفاعا غير وطي ولم تمكن فيه الاقامة *Verbum* נבה *hic est*, *incommodum & tuberantem reddi*; *dicitur enim* נבה המנזל באהלה *tuberavit sedes*, mansio, *pro populo suo*, *quum experiuntur eam Gibbosam*, *non planam*, commodam, *neque amplius subsisti ibi potest.* Ex fonte hoc sunt نبي & نابي *locus gibbosus ac convexus.* نبوة & نبناوة *pars terræ gibbosior & convexior* apud *Golium* & *Giggejum*; unde apparet نبا السيف عن الضريبة *retusus fuit gladius cædendo*, in origine tantundem esse ac, *veluti convexus & Gibbosus factus gladius resiluit*, neque amplius *sedere* ac *penetrare* valuit. Ejusdem porro originis sunt formulae elegantes نبا البصر عن الشي *retusa* resiluit *acies* oculi *a re aliqua*, apud *Golium*, id est *hebetatus fuit defecitve visus*; sed major est gratia atque emphasis, nempe quum *oculus a re ingrata quasi resilit.* Inversa etiam structura dici potest, نبا الشي عنه *res ab illo resilit*, & نبا صورته *forma ejus resiluit*, atque *oculo haud grata* accidit. نبا جنبه عن الفراش *resiluit latus ejus a strato*; id est, *incommodius* illud *sensit*, ac propterea reliquit. نبا السهم عن الهدف *resiluit sagitta a scopo*; pro *scopum non attigit.* Quæ omnia specimina eloquentiæ Arabicæ, ut genuinam indolem verbi נבה illustrant, ita gustulum præbent, quousque etiam in eloquentia Hebræa sese explicare & porrigere potuerit, quorum usuum exempla nobis librorum multitudo suppeditavisset, si tam beatis esse licuisset, ut pluribus monumentis priscæ linguæ abundaremus.

XXVII. Hocce jam *retusum* & *hebetatum* in *gladio*, quod themati נבה inest, locum antea salebrosum unice expedire & figura opportunissima augere, nemo non agnoscit. *Et surrexerunt Israëlitæ, ac Moabitas straverunt in fugam datos:* ויבו בה והכות את מואב *& retusos in illa* strage *reddiderunt gladios*, *idque Moabitas cædendo.* בה malim *in ea* strage, *in ea* actione. Potest etiam capi pro בם *in iis*; quia gentes *singulariter* & *fœminine* efferuntur. Sed prius venustius, credo, ac rotundius. Offendere autem neminem debet, quod חרב *gladius* hinc absit, nam & res ipsa id satis dictabat, & *formula bellica* hic exhibita illam nunc vocem, ut supervacuam, respuebat. Scilicet dixisse videntur Hebræi הכה והבה, non sine alliterationis pulcro lusu, *Cecidit & retusum reddidit*; nempe *gladium* suum, quum vellent *horrendam stragem* describere, quam formulam huic descriptioni propterea appositissime intexuit Sacer Scriptor, ויכו את מואב ויבו בה והכות את מואב, quæ uni-

verſa ſtructura, in primi ac poſtremi membri collocatione, ex intima Orientalis facundiæ artificio eſt depromta, ac nihil otioſi languidive trahit: quia cædes interneciva longe lateque omnem in partem continuata, ad *retuſionem* usque *ferri*, iſta venuſta repetitione inculcatur.

XXVIII. Invitat me occaſio, ut obiter inſeram ſpecimen rei ſuperius commemoratæ, in nominibus propriis locorum ac perſonarum veſtigia radicum obliteratarum eminere; unde ſimul relucebit propria illa & antiquiſſima poteſtas quam in נבו reſediſſe videmus, *Gibboſi nempe & cum convexitate editi.* Nihil ſcilicet opportunius eſt, quam hæc ipſa ſignificatio, ad etymon expediendum montis *Nebo* נבו, qui Moſis fato nobilitatus fuit, alias עברים *Abarim* dictus, exadverſus *Jerichuntem*, *ſitu valde excelſo* ut *Joſephus* teſtatur. *Euſebio* appellatur ὄρος Ναϐαῦ. *Vav* ſecundum dialectum Arabicam motum ſuum exerente. Nobilis quoque eſt cognominis urbs *Moabitarum*, *Eſaj.* 15: 2. & *Jerem.* 48: 1. de qua ambigitur, appellationemne ſuam invenerit a *monte*, an magis *mons* ab *urbe*. Poſterius illud ſequitur Celeb. *Vitringa*, quod forte non feciſſet, ſi *gibboſi* & *convexi* ideam, ſub hiſce radicalibus, in promtu habuiſſet. *Hieronimus* idoli Babylonici vocabulum hinc diverſum נבו *Eſaj.* 46: 1. male cum eo confudit, & *prophetiam* ac *divinationem* exprimere tradidit. Erravit ſolennem illum errorem, quo ignota ex notis explicantur, atque ad נבא ultima *Aleph* oculos intendit. Sed duo hæc themata multum in origine diſſident, quamvis nonnunquam ex viciſſitudine literarum *Ehevi* commiſceantur. *Lunam* eo titulo ſignari volunt viri docti, quæ conjectura ſi non falleret, ab *obtuſiore lumine* veriverbium poſſet derivari, in quem tamen campum me immittere jam non ſuſtineo.

XXIX. Ordine retrogrado confero me potius ad thema deperditum משע quod reſtituendum dixi *par.* XXII. *Ezechieli* Cap. 16: 4. ביום הולדת אתך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשע׳ והמלח לא המלחת והחתל לא התלת LXX. non intellectum omiſere illud למשעי. *Hieron.* dedit, *ad ſalutem*, arripiens aliquid ex vicinitate cum ישע. *Buxtorf.* poſt Rabbinos, *ad adſpectum meum*, a שעה, *quam* primum *te adſpexi*, quod Belgæ retinuere. Alias hallucinationes ſuperius exhibui, nec plures perſequi pretium eſt operæ. Aliquid tamen loci vindicat, quod ex שוע *linire* elicuerunt nonnulli, *ad liniendum*, *leniendum*, *lævigandum*, vel & *mollitiem*, quod ſuum fecit *Calvinus*. Id ſic ſatis quadrat ad ſeriem orationis, quæ ſimile quid exigit, *leniſque*, & inter lavandum fricandumque, *mulcentis manus blandiorem tactum* poſtulat. Id ipſum Arabibus eſt משע, divite vena per varias manans metaphoras, quas, ut fit, in lingua patria Arabum Lexicographi ſatura lance miſcent & effundunt. Submoneo illud, ne diverſitas & multitudo ſignificationum apud *Golium* & *Giggejum* fraudi ſit. Filum, naturali ſuo ductu a me evolvendum, ſic decurrit, ut principem notionem conſtituat *mulcere tergendo*, vel *blanda manu pertergere.* Inde phraſes in *Camuſo* enotatæ, & in *Gjeubario* مشع القصعة *terſit paropſidem*, pro *edendo penitus evacuavit.* Item امتشع ما في الضرع

*Ubera*

*Ubera mulgendo prorsus exhausit.* Proprie *tersit*, *extersit ubera.* Item porro مشع الغنم *pecus tersit* pro *mulsit;* imo vero *emulsit*, sic ut nihil lactis relinqueretur. Inde formula ממשוע غنم ممشوع *pecus emunctum*, apud *Giggejum.* Rectius posueris *extersum* atque *emulsum penitus.* משוע غنم مشوع idem. Hinc subnata locutio figurata, quæ apud *Golium* in primo agmine comparet, אמשע מנה מה משע לך امشع منه ما مشع لك *Mulge, terge ex illo, quicquid mulgere, tergere, tibi licet.* Dubito num *Golius* intellexerit, quum sine ulla declaratione originis vertit, *Cape ab eo quicquid inveneris*: præiverat quidem ei *Gjeubarius*, sed Arabs Arabibus scribens, non necesse habebat id aliter declarare, quum primitiva vis *mulgendi extergendique* omnium sermone contrita foret. Ergo illud *colligere*, *acquirere*, *lucrari*, quod in Lexico *Goliano* primam sedem occupat, nihil aliud est quam *mulgere*, *emulgere* lucrum, figura apud Latinos quoque recepta, nec nostro sermoni incognita; ubi si quis **Melcken**/ improprie *emungere* & *emulgere pecunias alicui*, non discerneret a proprietate, sed extra figuram crederet **Melcken** primario significare *Lucrari*, næ ille magnas in phrasibus nostris turbelas daret, atque omnia susque deque commisceret.

XXX. Quamvis autem verear ne nimius sim, in locutionibus figuratis hujus thematis persequendis, non possum tamen quin telam susceptam detexam, tum ut *Philarabes* consimilia dextre tractare condiscant, tum ne vagam quandam & confusam notionum multitudinem inter Arabes regnare criminentur, qui Lexica evolventes, sæpe viginti & ultra significationes dissonantes ibi inveniunt. Nostrum est vitium, quin & ipsorum Lexicographorum, haud satis in legitimo filo sequendo accuratorum, non vero Linguæ, quæ ut Metaphoris circumfluit, ita omnes illas ex unius propriæ ac primigeniæ significationis scaturigine profundit, quamvis non semper forte antiquissimus ille fons, vel ipsis Arabibus, sit introspectus.

XXXI. Redordior ergo quod abruperam, & ab *emulgendo extergendoque* promanasse ajo phrases مشع البول *minxit*, proprie *lotium mulsit:* iterum مشع المني *sperma emisit.* Diverso meatu مشع القنا *arundinem* saccariferam, aliudve quid tenerum, molle, delicatum *mulsit*, pro *suxit*, *ore commandit.* Alium per canalem مشعه بالحبل *Mulsit*, tersit, *illum fune*, pro *verberavit; male mulcavit*, *pertersit* ut ita dicam, in quam Metaphoram & Belgice *tergere*, **strpken**/ traducitur. Illustrat quoque vernacula nostra alium usum, quo امتشع السيف *tersit gladium*, valet *celerrime evaginavit.* Ut autem nos dicimus **strpken**/ **gaan strpken**/ in eo, qui *furtim se subducit*, &, **komen aanstrpken**/ quum *molli vel blando gradu accedit*, sic مشع iisdem notionibus auctum esse docet *Phiruzabadius*, atque ex eo *Giggejus*, tanquam multo tritissimis principe quoque sede iis assignata.

XXXII. Agmen claudat, meque tandem & lectorem meum absolvat, signa-

ta

ta & religiosa potestas Conjug. 5.. quam tamen & prima conjugatio recipere potest, qua تمشع الرجل *sese probe extersit Vir*, חמשע, est *a se omnem noxam legalem, omne vel minimum corporis inquinamentum removit*, speciatim *lapillis sese tergendo & fricando.* Sic recte *Golius.* Quid *Giggejus?* Vide & ride. *Noxia a se ipso removit. Lapidibus sese tutatus est.* Postremum illud, est interpretamentum verbi استنجا, quo *Camusi* auctor تمشع declaravit. Id neutiquam hic erat capiendum pro *tutari se* lapidibus, sed in legali illa & religioni dicata significatione, qua apud *Golium* convertitur, *pollutum stercore, urina, ventris crepitu, locum corporis mundavit ab illa immunditie*, نجو *dicta, sive aqua abluendo, sive lapillis detergendo.*

XXXIII. Otiosi nimis ac curiosi videri posset illud postremum, tam diligenter enucleatum. Sed ecce ipsissimum illum usum, quo e luce revocato indigebat *Ezechiel*, ad omnem emphasin loci obscurati adspiciendam. *Quod ad natalia tua attinet, quo die in lucem edita es, umbilicus tuus non resectus est, & aquis non es abluta* Ad Tersionem Mihi; *neque sale es conspersa, neque fasciis involuta.* Apparet משע eodem plane usu auctum, in *religiosa & puritatis legalis studiosa cura, qua sordes* fœtus a matre rubentis eluuntur, *extergentur*, effricantur; idque *manu molli*, ac totum corpus *permulcente*; quæ omnia in radicem مشع confluunt, ut proinde nervosius aut consignatius nihil inveniri potuerit. Pulcherrime autem positum est illud למשעי *ad tersionem mihi*, cum pleonasmo pronominis affixi; suffecisset quidem במים לא רחצת למשע *Aquis non abluta es ad sordes nativitatis tergendas*; sed illud *Mihi* in למשעי emphasin addit & gratiam orationi; quod genus locutionum cum affixo, haud satis ubique intellectum, in aliam operis nostri partem commodius seponam: nunc specimen modo habeatur ex *Esaj.* 13: 3. גברי עליזי גאותי *Heroës meos* advocavi, *qui exultant superbia mibi.* Cape id pro simplici. *Heroës superbe feroces & exultabundi ob victorias.* Itemque ex *Jerem.* 49: 15. איך לא עזבה עיר תהלה קרית משושי *Quomodo ut Nihil deserta est urbs celebratissima, Civitas hilaritatis meæ.* Sic vulgo. Sed sonantius & rotundius erit, *Civitas hilaritatis Mihi*, nisi quod pro *Hilaritatis* adhuc substituendum sit ibi, *superbiæ feroculæ, & limis ocellis gestientis.*

XXXIV. Convertor tandem ad thema משק, fluctuans adhuc, instabilisque tum sedis, tum significationis, ut *par.* XXI. vidimus. Istæ radicales مشق frequentantur ab Arabibus in *pectendo;* & idem plane sonant ac مشط *pexuit capillos*, nisi quod مشق משק latiorem sumat usum, atque non in *crinibus* modo *pectendis*, sed etiam in *lana carminanda*, similibusve, teratur. Hinc apud *Giggejum* المشق *pecten*, & المشاقة *decidua crinium, cum pectuntur; decidua lanæ, cum carminatur.* Item مشقة القطن *particula pexi Gossypii.* Ex hoc primario fonte *pectendi* metaphorarum larga copia fluxit. quas cursim illustrasse non abs re fuerit, ad linguæ amplitudinem simul & constantiam per-

perſpiciendam; præſertim quum dictionaria *Golii* ac *Giggeji* iterum minus peritos conturbare poſſent. Apud *Golium* in prima claſſe ſignificationum legas, مشق *celeriter haſta fodit, verberavit, conſuit, ſcripſit:* &, *deproperavit ictum.* His ſubnectitur deinde, tanquam in ſecunda quadam claſſe, *pexuit.* Atqui ſuperiora illa omnia *ſecundaria* ſunt, & per diverſas figuras a *pectendo* deflexa. Succurrant nobis hic, ex aliqua parte, Latium & Græcia, ut nihil temere adfirmaſſe videar. Nihil tritius apud *Plautum*, quam *pugnis pectere;* pro *propere & probe diverberare.* Habe modo Rud. 3: 2: 47.

*Opinor pugnis pectitur.*
*Nimis mavelim improbiſſimo homini malas edentarier.*

Adde *Pœn.* 1: 2: 145. Et *Mænecb.* 5: 7: 28. Adde & *Terentianum* illud ex *Heaut.* 5; 1: 77.

*Egone? ſi vivo, adeo exornatum dabo,*
*Adeo depexum, ut dum vivat, meminerit ſemper mei.*

Ubi luſus pulcherrimus ex ambiguo uſu *depexendi* captatus. Huc pertinet etiam *Rud.* 3: 5: 36.

*Extemplo ampectitote crura fuſtibus.*

Quæ *Acidalii* lectio videtur præferenda alteri illi *amplectitote*, quamvis & illa habeat quo ſe defendat. Græca quoque eſt elegantia πεκτεῖν adhibere in *ictibus repetitis.* Fundus mihi eſt *Suidas* πεκτούμενον. τιλλόμενον. ξεόμενον. Ἀριστοφάνης.

Καὶ ποιήσω τοὺς δημότας βωστρεῖν σ' ἐγὼ πεκτούμενον.

*Pexum, vulſum, raſum, dedolatum* verberibus. *Ariſtophanes.*

*Efficiam ego, ut probe pexus, prob popularium! clames.*

Locus eſt in *Lyſiſt.* vſ. 686. ubi Scholia etiam πεκτούμενον, τιλλόμενον, ξαινόμενον. *Pexum* dicit *vellicatum, carminatumve pugnis ac verberibus.* Nec omittendus hic *Heſychius*, qui præbet, πέκτει, κτείνει, τίλλει, ξαίνει. *Pectit, cædit, vellicat, tondet, carminat.* Nec mirum videri queat πεκτεῖν ſic tranſlatum ad *cædes* & verbera, quum ξαίνειν *carminare*, proprie, improprios hoſce uſus frequentiſſime admiſerit. ξαίνεσθαι μάστιξι. *carminari*, carpi, *pecti flagellis.* ῥάβδοις ἔξαινον τὰ σώματα *virgis carminabant corpora:* depectebant. σάρκες ξαινόμεναι *carnes carminatæ*, pexæ, laniatæ, apud *Stephanum* invenire ſunt; qui & formulam conſignavit ξαίνειν πληγάς *plagas incutere*, Pythagoricum illud ξαίνειν εἰς πῦρ inde quoque explicandum cenſens. Apud *Heſych.* inter alia ξαίνει valet δέρει ἱμάντι, *Loro ſcindit atque excoriat.* Quæ cuncta jam, aliaque ejusdem indolis,

in Græcorum thesauris, latentia, arguunt, quomodo a *pectendo*, *pectinando*, *carminandove*, gradus factus fit ad *ictus depropertatos*, *verberationem*, *lancinationemve* quæ hasta infertur. Est etiam insignis usus, a Lexicographis Arabum omissus, in *Hist. Tamerl. p.* 438. ولما رحلوا عن دمشق وقد مشقوا اوراق نعمها من اغصان وجودها اي مشق *Quumque* Copiæ Tamerlanis *discessissent Damasco*, *postquam frondes florentissimarum ejus fortunarum depexuissent a ramis Opulentiæ ejus*, *& quidem pectinatione vehementissima*. Sumo formulam illam משקו משק, ut κείρειν κλήματα apud *Homerum*; & apud Latinos *attondere* pro *vastare*. monere tamen debeo ut κείρειν in *vorando*, *carpendove pabulo*, sic משק مشق apud *Golium* declarari quoque, *voravit meliores pabuli partes*; atque inde locum illum *Arabsiadæ* posse explicari. Alio adhuc respectu مشق الاكل est *comestio lenta lenisque* in *Golio*, quasi dicas *oppectere cibum*; qui est flosculus *Plaut. in Pers.* 1: 3: 31.

> *Memini: ut murena & conger ne calefierent.*
> *Nam nimio melius oppectuntur frigida.*

Id est *circumcarpuntur digitis*, quasi *pectine*, & *comeduntur*. ut *Taubm.* annotavit. Iterum diverso canali مشق الحلب *pectinatio in mulgendo*, est *paucitas lactis*; a *raritate pectinis* ansa sumta. Similiter natum puto مشق الكتابة *pectinatio in scribendo*, quum quis *celeriter scribit*, aut ut *Giggejus* addit, *quum literæ scribendo protenduntur*: itemque *pectinatio in consuendo*, quum *suturæ* celeriter factæ *pectinatim rarescunt*, ac *hiant*. Porro امشق Conjug. 4. apud *Golium percussit scutica*, *flagellavit*, est *probe depexuit*. In 3. ماشق *sese invicem lacerare conviciis*, *ac quasi depectere*. In 6. تماشقوا *mutua laceratione traxerunt*, *& quasi oppexuerunt aliquid*. In 5. تمشق *Laceratus fuit*. Item, *retrocessit nox*, in *Golio*. imo vero figuratus ille usus est, تمشق جلباب الليل apud *Giggejum*, qui *Phiruzabadio* præeunte id exponit, *Auroræ accedentis fulgor apparuit*: *Aurora emergere cœpit*. Ad Verbum tamen sonat; *Laceratum est peplum noctis*; quemadmodum ibidem exstat تمشق ثوبه *dilacerata fuit vestis ejus*. In 8. Conj. امتشق *rapuit* quid e manu alterius, nempe *carminando* quasi & *lacerando* rem raptam. Alio etiam adspectu امتشق الضرع *pectinavit ubera*, pro *penitus emulsit*, a *manu*, ni fallor *carminante* & *pectinatim* juncta ad exprimendum quicquid lactis inesset.

XXXV. Ex potestate *lacerandi* prodiit quoque specialis notio, qua مشق media *kesrata*, intransitive; valet *intertrigine laborare*. امشق & fœminine مشقاء *intertrigine femorum laborans*. مشق *carminatio*, *pectinatio*, pro *affectione* illa *intertriginis*, qua femora, lacerata mutuo attritu, sanguine manant

nant sæpe numero. Hoc, cum reliqua *laceratione*, & *laniatione* quam sub משק admitti vidimus, recludit nobis conspectum adhuc clausum formulæ illius ממשק חרול *Zeph.* 2:9. *Moab erit ut Sodoma, & Ammonitæ ut Gomorra,* ממשק חרול *& fodina salis, & sideratio perpetua.* Verte, *Locus ubi senticetum carminat & lacerat.* Nil pote dignius pleniusque. *Carminant senticeta horrida* vestes transeuntium: eademque *lacerant & lancinant pedes, totumque* adeo *corpus;* quod utrumque in themate مشق usu frequente Arabum continetur.

XXXVI. Quamquam nihil omnino, in hisce, aliisque, quæ repectere, & in nitidiorem speciem refingere studebo, arrogatum mihi volo, non possum tamen quin libere profitear, nimis diu cessatum videri in iis fontibus salutandis, unde tam fidelis opera præstatur, quis enim, quamvis id ex Arabia nunc noviter retrahatur in lucem, pro vero & genuino Hebræo, agnoscere jure abnuerit, quod tam pulchre ibi quadrat, sententiamque fundit multo nervosissimam. Nonne languet nunc illud *Chaldæi Paraphrastis* משמט מלוחין *Locus derelictus rhamnis*, quod *Rabbini*, & ex iis *Buxtorfius* reliquique, defectu melioris lucis, adoptare coacti fuerunt? quamvis me vehemens teneat conjectura ממשט a *Chaldæo* expressum fuisse, a vetusto themate משט, idem ac משק sonante, atque in Arabia superstite, unde eadem plane figura emerget, ממשט מלוחין *Locus ubi rhamni vestes pectinant, pedes lancinant.* Nonne friget etiam *Vulgati* illud *siccitas spinarum?* Apud LXX. nihil est sani, ut nec apud veteres reliquos, sic ut Cl. *Capell.* hunc locum pro conclamato deposuerit, cui ne ex dialectis quidem *Chaldæorum, Syrorum*, & *Arabum* aliquid auxilii adfulgeret. Nimirum præpedivit virum doctum illa multitudo & diversitas notionum, qua משק مشق in *Golio*, & *Giggejo*, intricat, ut pes ubi figatur, vix reperiatur, quas salebras num applanaverim, Eruditi judicabunt.

XXXVII. Superest interim adhuc alius usus interior & pervenustus thematis مشق apud *Golium* ac *Giggejnm*, qui viam nobis aperiet, ad venustissimam illam locutionem in *Genesi* Cap. 15: 2. בן משק ביתי in nativo suo decore producendam. Variant interpretamenta, ut fit ferme, quum fundamenta, haud in solido jacta, nutant. LXX. tanquam nomen proprium foret, dedere, *ὁ δὲ υἱὸς μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου.* Ex *Hieronymo* scimus *Aquilam* expressisse, *ὁ υἱὸς τοῦ ποτίζοντος οἰκίαν μου.* Respexit ille thema שקה, & forte legit, saltem legendum credidit בן משקה ביתי sensu perquam arcessito & incommodo. *Theodotion* verterat *ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας μου.* Rem dedit, locutionis formam ac vim missam fecit; quem secutus *Hieron. filium procuratoris* vel *villici*, qui *universa dispensat & distribuit cibaria familiæ*, nobis exhibet; sic משק בית deberet esse *procurator*, quod parum congruit cum natura linguæ, quæ בן משק בית *Filium procurationis domus* potius efferri postulat; per solennem

 He-

Hebraismum, quo *Filius* in talibus formulis *personam* signat. Huc tendit *Kimchiana* interpretatio, quæ puncta recentiorum ferme tulit, *Filius discursationis domus meæ*, a שוק vel שקק *discurrere*. Dupliciter id capi posse monet *Full. Misc. Sacr.* 3: 15. vel de eo, qui jugiter *discurrens*, omnes domus partes *perlustrat*, ut cui totius familiæ cura incumbat: vel de eo, ad quem *recurrit* & *continenter* adit omnis familia. Similiter Cl. *Clericus* ad h. l. *Filius cursitationis domus meæ*, duplici sensu in idem recidente. Est enim, aut *is ad quem cursitat domus*, familia: vel *qui ipse omnia inspecturus per omnem domus partem discursitat*. Ecce tamen diversissimum quid, quod ex משק nonnulli exsculpsere, *Filius derelictionis domus meæ*, cui *hæreditatem* meam *relinquere cogor*; vel secundum alios *Filius derelictionis*, est *filius orbitatis*, qui sterilis & orbæ domus præbet argumentum. Utrumque Scholion habes apud *Vatablum*, qui priori calculum adjicere non dubitavit. Sed suas sibi res habeat adulterina illa significatio *derelictionis*, quæ non addicentibus avibus irrepserat in משק, ut locum concedat *pectinationi*, & flosculo delibato styli Orientalis, quo *Filius pectinationis domus* est *ille qui domum universam administrat*, *procurat*, *colit*, *polit*, atque ut ita dicam *suo sub pectine comtam*, *nitidamque servat*. Hac figura *pectere* seu *pectinare* suum ornarunt Arabes, nam a مشط משט, idem fere quod משק مشق, formula extat in *Giggejo* مشطت يده *manus ejus opus egregie præstitit*, proprie *pexuit*, *diligenter & nitide curavit*. Inde ماشطة *comtrix*, *quæ sponsas pectit*, *ornatrix*, latius etiam porrigitur, pro *conciliatrice*, *procuratrice*, *administratrice* omnis negotii, ad illud rite expediendum.

XXXVIII. Ex hac *pectinatione*, & *carminatione*, qua quid e *rudi* & *impolito* redditur *politum*, enucleanda tandem est notio thematis משק مشق, quæ prima fronte immane quantum diffidet ab iis quæ supra exsecuti sumus. Nempe *Golius* septimam classem, forma passiva, exhibet, in qua مشق valet *procera* & *gracilis fuit* mulier. apud *Giggejum* exstat مشقت الجارية medio *kesrata*, intransitive, *puella procera fuit & exilis*. Quid hoc commune habet cum *pectinato?* Imo vero quis non, in palæstra linguarum subactus, mecum agnoscit *pectinatum corpus*, pro *polito*, quodque *subtiliore* quodam *filo* sese commendat? Eandem figuram admittebat quoque alterum illud משט مشط *pectere*, unde رجل ممشوط *vir pexus* in *Camus*, exponitur *cum proceritate gracilis*; sed potissimum illa regnat in nostro משק مشق, atque ad *pulchrum subtiliusque filum corporis*, qua viri, qua fæminæ, traducitur. *Tebrisius* ad *Hamasa* الممشوق الطويل القايل اللحم وجارية ممشوقة حسنة القوام قليلة اللحم ממשוק *pectinatus dicitur de viro procerioris staturæ*, *simulque gracili corpore*: & ממשוקה *de puella staturæ pulchrioris cum gracilitate carnis*. Teneatur & versiculus, ad quem hoc subnotatum est

طاوي

طاوي البطن ممشوق الذراعين شرجب

*Plicabilis ventrem, pectinatus brachia, procerior.*

Unde perſpicere datur id *pectinatum* aptari poſſe omnibus rebus, quæ *ſubtiliore* quodam *filo deducta* & *perpolita* ſunt.

XXXIX. Liquet etiam hinc, quamvis diverſa ſit metaphora, משק *pectinare* tantundem eſſe ac *polire*; ac proinde בן משק ביתי eſſe *politorem domus meæ*. Iſtam loquendi formulam ne Latinæ quidem aures abnuerent, quibus *politiones ædium*, *veſtimentorum*, *agrorum*, *ſegetum* placuerunt: omnisque adeo *cura* & *cultura*, tanquam *politura* cenſetur. *Politores* quoque ſpeciatim dicti fuere, quia agros *curarent*, *pectinarentque*, unde *Cato* de R. R. *Operarium*, *mercenarium* & *politorem* conjungit. Nempe dicebant etiam *polire caput*, pro *comere*, *pectere*, *pectinare*, indeque *Apulejus* L. 6. formavit, *ſetas incuria congeſtas*, & *horridas*, *compta diligentia perpolire*. Ex adverſo *pectinare agros*, *ſegetes*, *pectita tellus*, *ferro bicorni pectere terram*, & *herbas exterminare*, pro *polire*, & *pectine ruſtico nitidare*. Non immorabor exemplis cumulandis: apponam tantum inſignem locum *Lucret.* 5. 1447. &c. unde ampliſſima ditio *poliendi* adhuc in bene multis aliis pellucebit

*Navigia atque Agriculturas, Mœnia, Leges,*
*Arma, Vias, Veſtes, & cetera de genere horum,*
*Præmia, delicias quoque vitæ funditus omnes,*
*Carmina, picturas, & dædala ſigna* POLIRE,
*Uſus, & impigræ ſimul experientia mentis*
*Paulatim docuit, pedetentim progredientes.*

XL. Perpurgatum jam autumabam, quicquid exemplorum Biblicorum ſeſe ad משק refert: ſed ecce aliud adhuc copioſi olim thematis veſtigium apud *Eſajam Cap.* 33: 4. ואסף שללכם אסף החסיל כמשק גבים שקק בו Locus eſt ſalebroſus, ad quem a Veteribus & Recentioribus obhæretur. LXX. Νῦν δὲ συναχθήσεται τὰ σκῦλα ὑμῶν μικροῦ καὶ μεγάλου. ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ ἀκρίδας, οὕτως ἐμπαίξουσιν ὑμῖν. Cl. *Capel*: conjicit eos משק & שוקק confudiſſe cum שחק ob ſoni affinitatem, ac legiſſe בן משחק שחק בך. Criſis minus dextre procedit, nam כמשק גבים eſt ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ ἀκρίδας. Unde id exſculptum? Neſcio. Niſi forte *pectere*, *depectere* noſtrum per tranſennam adſpexerint, detorſerintque ad uſum *converrendi*, *corradendi*, *coacervandique*. Sed hariolationibus peperciſſe melius fuerit quum nihil momenti hic facere poſſit prava haud dubie verſio, in cujus ratione reddenda non deſudaſcam. Miſſos quoque facio *Syrum* & *Arabem*, quibus כמשק גבים שוקק בו eſt, *veluti congeries locuſtæ coacervatæ*. Aliter paulo calculos poſuit *Hieron.* quum גבים non *locuſtas* ſed *foſſas* extulit, ſerie ſic concinnata, *Et congregabuntur ſpolia veſtra, ſicut colligitur bruchus: velut foſſæ plenæ fuerint de eo.* In Commen-

mentario id declarat; *Assyriis fugientibus, spolia congregata fuisse a Judæis, sicut solet bruchi & locustarum colligi multitudo, cum in fossas coacervatæ fuerint.* Oculos intendit ad גֵּב significatione *fossæ* notum, & שוק in suo *Hiph. exundare* nonnunquam significans, quam versionem merito duram & coactam esse arguit *Cl. Capel.* Nec tamen mollius duxerim, quod ipse nobis exhibuit, *secundum conculcationem locustarum conculcabat illud;* nempe *spolium*, victor *Judæus.* Elicit illam *conculcationem* in משק ex שוק *crus;* aitque *locutionem ductam esse a rusticis qui bruchos & locustas frugibus infestas colligunt cumulatim, collectasque pedibus conculcant, ut eas elidant, atque enecent.* In iis omnibus nihil admodum sese commendat, sensusque hujus incommoda jam ad *Esajam* demonstravit magnus Commentator, *Camp. Vitringa*, communem vertendi viam secutus, qua מַשַּׁק derivatum esse censetur verbi שוק vel שקק *discurrere*, ut sit, *secundum discursationem locustarum, subsultim discurretur in eo* spolio; hoc sensu; *Israëlitas spolia hostium prostratorum, per agrosque sparsorum, instar locustarum esse lecturos, & ad earundem locustarum morem subsultim in iis legendis esse discursaturos, modo huc modo illuc impetu facto, quo cupiditas prædæ traheret, in tanta cæsorum multitudine.* Illustrat simul & adfirmat hanc vim vocabuli שוקק ex *Joël.* 2: 9. ubi de *locustis* item, sive jam veris, sive etiam mysticis; dicitur, בעיר ישקו *per urbem discursitabunt;* profectamque censet notionem hanc a שוק *crus*, eo quod locustæ non pedibus tantum quatuor instructæ sint ad gradiendum, sed etiam *cruribus duobus* ad saliendum. Subscribo solidæ commentationi, quoad vocabulnm שקק; nec nego summa cum specie משק haberi pro *conjugato* ejusdem thematis, nam & in præcedenti membro אסף שללכם אסף החסיל *conjugata* unius radicis posita fuerant: scrupulum tamen aliquem movere potest *Dagesh forte* in *Schin* quod aliam potius radicem exigit. Non diffiteor quibusdam exemplis defendi posse illam derivationem a שוק vel שקק per *Dagesh;* sed si aliud commodius ad manum fuerit, analogiam anomaliæ prætulisse tutius erit. Ob illud *Dagesh* ad thema נשק respexerat *Paraphrastes* Chaldæus, atque hanc extuderat sententiam: ויכנשון בית ישראל נכסי עממיא סנאיהון כמא דכנשין ית זחלא ואזן במאני זינא כמא דאזן בזרקתא *Et colligent domus Israëlis divitias gentium, inimicorum suorum, sicut colligunt bruchum: & armabuntur armis bellicis, sicut qui armantur lorica.* Ita vertitur in *Polyglottis;* ita etiam in Lexico Thalmudico Cl. *Buxtorf.* sub זרק: quando משק descenderet a נשק, quatenus *armari* valet. Cl. *Capell.* in not. Crit. ad *Esaj.* posteriora illa sic proponit; *Et comburent thecas armorum*, hoc est pharetras, vel *instrumenta bellica, quomodo comburunt in pelvi, sartagine:* aut vero etiam *jaculum, balistam.* Male *pelvim* huc invexit, nam זרקתא est *jaculum, telum, hasta velitaris*, quæ Arabibus مزراق in plurali مزارق & مزاريق apud *Abulphar.* & *Arabsiadem.* Allusit haud dubie *Paraphrastes*; ut jam ex *Kimchio* submonuit quoque

*Capel.*

*Capel.* ad *Ezech.* 39: 9. בערו והשיקו בנשק *cremabunt & incendent arma Gogi & Magogi.* Ergo משק nostrum, si *Chaldæo* id accredimus, tractum a נשק per *Sin*, & *incendium* atque *cremationem* exprimit. Omnes hosce fluctus forte evasisset locus, si thema משק in illa claritate cognitum fuisset, qua illud in superioribus adfecimus. Habuimus inter figuras, quibus *pectinare* Arabum floret, aliquid tam pulchre quadrans in *locustas*, tam splendidoque ornamento sententiam universam insigniens, ut non dubitem quin plurimi illud assumsissent, si præ manibus fuisset. Nempe משק مشق الاكل האבל *pectinatio comestionis*, erat *celeritas in edendo*, & *pectinare* apud *Golium*, *vorare meliores partes pabuli*, quod in *Camuso* est مشقت الابل الكلاء *pectinarunt cameli pabulum*, pro *carpserunt præstantiores quasque partes.* in eodem *Camuso* enotatum est تمشق الغصن *Ramus arboris pectinatus est*, pro *cortice spoliatus fuit*, cum *foliorum* nempe *depastione & destrictione.* Ita in *Arabsiadæ* loco illo, quem adduxi par. XXXIV. supra, *Quumque* Copiæ Tamerlanis *Damasco discessissent*, وقد مشقوا اوراق نعمها من اغصان وجودها اي مشق *postquam frondes florentissimarum ejus Fortunarnm depexuissent a Ramis opulentiæ ejus, & quidem pectinatione vehementissima.* Ecquid *locustas* cernis, quæ agmine facto incumbunt *satis*, *arboribusque*, & paucis horis omnia *tondent*, & quicquid viret, ita *radunt*, *pectinant*, *deglabrant*, ut *mera vastitas* relinquatur. Id formula משקו משק ad vivum tibi expingit. Adde κείρειν Græcorum pro ἀπλήστως ἐσθίειν, & *tondere* passim apud Poëtas pro *carpere*, *depascere.* *Virgil.*

*—— Immortale jecur tondens*

De *vulture* illo, quem Græci pariliter κείρειν dixere, unde ἄξιος ὑπὸ ἑκκαίδεκα γυπῶν κείρεσθαι apud *Lucianum.* Id haud dubie figuratius & venustius quam *tundens*, ut jam viri docti ostenderunt ex *Sen. Agam.* 1: 18.

*Ubi tondet ales avida fœcundum jecur.*

Addo *Virgilii* imitatorem *Silium L.* 13: 839.

*Illa autem, quæ tondetur præcordia rostro*
*Alitis (en quantum resonat plangentibus alis*
*Armiger ad pastus rediens Jovis)* &c.

In *Culice* iterum *Virg.* vs. 50.

*Tondentur tenero viridantia gramina morsu*

Itemque *Lucan.* 4: 412.

*Spolia-*

*Spoliabat gramine campum*
*Miles, & attonso miseris jam dentibus arvo*
*Castrorum siccas de cespite vulserat herbas.*

Quæ omnia גבים משק *agmen locustarum tondens, celerique morsu pectinans, ac carpens, quicquid grato virore arriserit*, oculis subjiciunt.

XLI. Expressi גבים משק agmen locustarum tondens, ut forma fuerit מְשַׁק, adjectiva illa, atque emphatica, unde sententia exit plenior forte ac tornatior. Egregie tamen etiam hic sederet infinitivus in *Pihel* מַשֵּׁק cum *pathach* pro מְשֵּׁק cum *tzeri*, quam parvam vocalem pro magna in *Pihel* & *Hitpahel* per omnia tempora admitti norunt etiam Elementarii nostri. Inde foret, כמשק גבים שקק בו *secundum tondere*, pectinare *locustarum*, *discursator in illo*, supple, *spolio*, *tondebit*. Ex superiori illa ratione existeret, *sicut agmen locustarum tondens*, *discursator in illo;* iterum subaudi, *spolio*, *tondebit*, *& persultans grassabitur*. Ubi quid eligam vix repetio, difficilem forte optionem aliis quoque relinquens.

XLII. Atque hæc quidem pro specimine radicum, quarum restitutionem Mater Hebræa expectat flagitatque, in præsenti suffecerint. Materia fertilis est, campus longe lateque fusus: in quo ut bene multa hujus generis alia detexisse mihi videor, ita aliorum sagacitati complura indaganda, atque ex abditis veluti cubilibus eruenda, commendo.

XLIII. Perpaucos equidem tam angustæ mentis fore crediderim, ut hærere malint in salebris anomaliarum, atque in dumeta correpere originationis contortæ; quam in liberiora spatia Linguam Hebræam mecum educere. Sed forte a multis, non immerito, in dubium vocabitur, num prisca illa amplitudo eo usque extendi possit, aut debeat, quo rotundatus orbis omnis structuræ radicalis sese explicat. Quid? quod ne Arabes quidem, cum omni sua affluentia, orbem illum circinare possint? quippe qui non ultra octo, aut novem mille radices, vasto dialecti suæ ambitu comprehendere inveniantur, si modo tantum efficere valeant. Qui ita judicabuut, simul perpendant velim, haud dubie, volventibus seculis, ipsam Arabum linguam magna detrimenta sensisse, quin si Criticis eorum fides, ad dimidium ferme priscæ opulentiæ recidisse: quod non alio fundamento collegisse ac pronuntiasse videntur, quam quia deprehenderent radicalem illam compositionem literarum, non plenum efficere circulum, sed in multis hiantem atque interruptum relinqui. Habet interim res hæc profundiorem disquisitionem, explicatusque difficiliores, quam ut in hujus operis curriculo explanari, debitaque luce perfundi queat, qua propter laxatione vel restrictione finium, quos descripsi, cujusque æquo relicta judicio, materiam dignissimam in qua omnes nervi contendantur, commodiori occasioni reservo, vel & alterius industriæ elaborandam transmitto.

XLIV. Gradum promoveo ad *Secundam Classem Defectuum*, summis fastigiis deli-

delibatorum in *Paragr.* XI. Ea complectitur themata, eorumque derivata, quam plurima, quorum vacillat adhuc fluctuatque significatio, nunquam tranquillam stationem inventura, auctoritatibus Lexicographorum, velut undis, semet destruentibus, & nunc huc, nunc illuc impellentibus, nisi firmior quædam ancora accesserit; tale, inquam, firmamentum ac pondus, quo solidius in hoc genere Literarum, nec postulari debet, nec expectari unquam potest.

XLV. Ut & hunc late fusum defectum aperiam, atque inspiciendum præbeam, observo, Eos qui significationes Verborum in Dictionaria digesserunt, varias jecisse hypotheses, ex quibus Radicum vim ac indolem indagandam esse censuerunt. Quidam se ad versiones antiquas contulerunt, *Græcas* præsertim, & *Latinam* nostri, *Chaldaicam* fere Judæi. sed illæ sæpe incertiorem te dimittent, quam accesseras. Alii ergo cognationem quandam literarum circumspicere, & affinitatem soni cum hac vel illa radice: quod quam lubricum sit & fallax, nunc nondum disputo. Multi dialectos, quas adire & consulere poterant, excutere, *Chaldaicam* potissimum & *Syriacam*, quæ utinam non fragmenta tantum, & tenues reliquias amplissimæ olim copiæ nobis offerrent. Plurimi vero ex contextu ipso, ejusque serie, cum diligenti collatione locorum inter sese, naturam cujusque thematis declarandam sumserunt; pro diversitate ingenii atque acuminis, in diversissima sæpe abeuntibus judiciis, & ubi tuto pedem figas non exhibentibus.

XLVI. Hujus rei documenta evidentissima producta sunt in *Originum* priore illa parte, quæ lucem adspexit. Quædam etiam in Observatiunculis ad *Jobum*, atque in *Animadversionibus ad V. T.* sparsa sunt. Sed Crambên bis positam mecum fastidiret Lector: proinde nova fercula apponantur, & Hebraicæ Veritatis studiosis saliva recentibus exemplis moveatur.

XLVII. Est in *Proverbiis Salomonis* thema גלע / nusquam alibi in sacris obvium. Id tribus dictis sententiosis insertum, ut haud dubie plenum est acuminis, ac requisiti salis, ita ingenia interpretum exercuit, ad genuinam ejus potentiam enucleandam. Loca sunt, *Prov.* 17: 14. פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב. נטוש Iterum *Cap.* 18: 1. לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע Denique *Cap.* 20: 3. כבוד לאיש שבת מריב וכל אויל יתגלע Miri sunt versionum fluctus: magna opinionum divergia. In priori sede LXX. προηγεῖται δὲ τῆς ἐνδείας στάσις καὶ μάχη quod cassa nuce non emerim. In media, ἐν παντὶ δὲ καιρῷ ἐπονείδιστος ἔσται: ubi nucleo amisso, relinquunt pignori putamina. Tertio tandem pedatu aliquid tolerabile edunt, πᾶς δὲ ἄφρων τοιούτοις συμπλέκεται. Reliquorum Græcorum fragmenta ad priores contextus nihil pro התגלע subministrant, sed in posteriore, *Aquila* dedit ἐξυβρισθήσεται *Symmachus* autem ἐπικαλυφθήσεται, quod a συμπλέκεται satis dissidet. Audiamus & *Syrum*, cujus primum interpretamentum, דינא מגרג קדם שליטא *Litem concitat apud dominatorem*. Id nihili est. Alterum paulo melius וממיק ביולפנא טבא *& deridet institutionem bonam*. Tertium satis constanter וכל דסכל ממיק / *& quicunque stultus est, deridet*. Nil moror *Arabem*, quippe qui cum *Alexandri-*

*nis* stet cadatve. In partes ergo veniat *Chaldæus*. In primo loco habet, וקדם קדיא אטעי דינא *& antequam exardescat, dimitte litem*. In secundo וכבל מלכנא מצטרי *& omne consilium deridet*. In tertio item sibi constans, וכל רשטי מצטרי *Et omnis qui stultus est, deridet*. Exhibui versionem in *Polyglottis Londinensibus* prostantem, sed קדיא *exardescere* est vox nihili, pro qua צדיא emendandum esse inspecta postrema exempla pervincunt. Id etiam monuisse video Clar. *Buxt.* in *Lex. Thalm.* sub צדא / qui in omnibus hisce pro *deridere*, hocce אצטרי per *immiscere se*, *immisceri* declarat, quia Hebræi התגלע per התערב exponunt. Egregiam enimvero probationem: quasi *Hebræi* sic exponentes non in tenebris micarent. Atqui, ut ipse Vir Doctissimus submonet, in *Venetis* legitur per *Resch* מצטרי. Id melius crediderim, & illustrandum ex Arabico ضرى quo *incitatio canis in prædam* exprimitur; ut proinde a *Chaldæo* percommode potuerit adhiberi *in litibus* Caninum fere *in morem irritatis*, & *strictum dentem monstrantibus*; quæ observatio quid opportunitatis & lucis allatura sit, in sequentibus sponte patescet.

XLVIII. Debetur adhuc aliquid loci *Hieronymo*, ut deinde ad recentiores veniamus. In Cap. 17: 14. exhibet, *Et antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.* Mox 18: 1. *Omni tempore erit exprobrabilis.* Tandem 20: 3. *Omnes autem stulti miscentur contumeliis.* Apparet id utcumque expressum esse, quod series vel exigere videbatur, vel admittere poterat.

XLIX. Ad recentiora nunc conamina accedo. Apud *Kimchium* in *Libr. Rad.* reperio התגלע declaratum per התערב *permiscere se.* similiter *R. Nathan* in *Concord.* גלע פירושו עירוב *exponitur per mixtionem.* Non tamen omnis natio *Rabbinica* tum tempestatis ita calculos ponebat, *Ab. Esra* quippe, postquam *miscendi* notionem aptavisset, subnectit פ״א התחיל מעט ויצא הרבה התגלע והתגלות *Alia adhuc est interpretatio, a tenui incipere litem atque in multum quid exire, ut* התגלע *valeat idem ac* התגלות *revelari, & in publicum exire.* Respexere illi, quicunque tandem fuerint, vicinitatem ג גלע cum גלה, cui alliterationi quoque innixus *Raschi* לפני התגלע exponit קודם שתגלה חרפתך *Ante quam reveletur ignominia tua.* Ex quibus luce meridiana clarius cernere est, *Rabbinos* nihil certi de hac radice habuisse, sed incerta conjecturarum sequi.

L. Inde tamen per Lexica, per versiones invaluit, firmasque satis radices egit *immiscendi* potestas, nisi quod apud *Mercerum* cum *immiscendo* copuletur *emergere & apparere*, ut simul vis verbi התגלה sese exerat. Itane tandem? quorsum non evademus, si fenestra illa non claudatur? Ecce tibi *Avenarium*, cujus sub manu artifice, cera mollior est Lingua Hebraica, cui nostrum גלע ex affinitate cum גלל *rotavit* placuit donare potentia mirificentissima *sese ingerendi rotando & convolvendo.* Confert & suo more *Forsterus* radices גלה / קלע / עגל / & quid non? colligitque, התגלע significare *involvere se, implicare*

*plicare se.* Denique Lexicographorum facile princeps *Coccejus* noster, torrente tractus, a גלל derivandum esse censuit התגלע / pro *complicare, implicari, commisceri, se miscere*: locum *Prov.* 17: 14. dupliciter tentans לפני התגלע הריב *Antequam provolvatur lis, omitte.* Vel, *antequam lis fiat inexplicabilis.* In *Commentario* tamen maluit proponere, *antequam increbrescat contentio.* Secundum locum 18: 1. in *Comm.* declarat, *in omni veritate involvitur.* Id est, *omnia homini animali difficilia, tortuosa, intricata videntur.* Tertium 20: 3. ita constituit, *Et omnis Stultus se involvit.* Quod de *expromta* quadam *pugnacitate* & *conviciis e plaustro jactis* se intelligi velle, obscuriuscule indicavit.

LI. Ad portum jam anhelat mecum Lector; nec dum tamen finis fluctuationis. In altum nos referet Clar. *de Dieu*, qui ad *Prov.* 18: 1. verbo התגלע adstruere satagit vim *desolationis.* Elicit illam ex *Paraphrast Chaldaica*, & הצטרי illud, quod supra *paragr.* XLVII. in *Polyglottis*, itemque apud *Schindlerum*, vertebatur *deridere*, apud *Buxtorfium* vero *immisceri*; ipse convertit per *desolari*, vel *vastari*, quæ est indubitata, exemplorumque longo agmine firmata potestas thematis *Chaldaici* צדי, *Hebræorum* etiam צדה concinente, apud *Zephan. Cap.* 3: 6. quum superiores illæ notiones *deridendi* vel & *immiscendi* precariæ sint. Hoc fundamento *Prov.* 17: 14. effert. *Ante desolationem litem omitte.* Iterum *Cap.* 18: 1. *in omni consilio desolatur.* Denique *Cap.* 20: 3. *Gloria est viro, manere sine lite: & omnis stultus desolatur.* Optime illa quadrare censet Vir Doctus, sed, meo quidem judicio, non multum gratiæ ac leporis dictis ita concinnatis suberit. Quid si quadrarent? Ne sic quidem colligere fas esset התגלע proprie & stricte sumtum esse *desolari*, quia *Chaldæus* rem magis quam verborum proprietates exprimere solet. Addo צדי *Chaldæum*, & צדה *Hebræum*, tale genus *desolationis*, ex origine sua, designare, quale locis hisce aptari nullo idoneo colore possit: quam originem, ad concilianda duo diversissima significata, quæ radix צדה in Lexicis nostris præfert, hoc ipso in opere reclusam dabo, quum series nostra ad *quartam defectuum Classem* nos deduxerit. Quod autem postremo rem conficit, & conatum huncce funditus evertit, est, in omnibus hisce exemplis radicem צרי cum *Resh* a Chaldæo esse adhibitam, cujus cum vim, sitam in *incitatione canis ad prædam*, ignorarent posteri, in hasce angustias seque aliosque induerunt, unde emergi non possit, assumto vitioso הצטרי. Dubitare non patientur paucula hæc, quæ e penu Arabum depromam. In *Camuso* penes *Giggejum* est ضري الكلب الصيد *irritavit canem.* אצרי הכלב اضري الكلب צרי הכלב הציד *canis institit venatui. A præda haud recessit.* in *Dagessata* forma, ضراه *Illum prædæ instare fecit. Illum assuevit ad venandum. Illum irritavit.* Plura non persequar, nisi quod paululum loci eblandiatur pulcrum exemplum in *Hariri Cons.* 21. ابن ادم ما اغراك بما يغرك واضراك بما يضرك *O Adamida, quid te agglutinat, instar canis mordicus affixi, iis quæ te fascinant, & quid te irritat*, ejusdem instar canis, אצראך, *in ea quæ nociva tibi sunt?*

*sunt*? Dixerim ergo *Chaldæo Paraphrasti* has sententias adfulsisse. Primo, *Ante irritationem caninam*, *omitte*. & oblivione dele, *litem*. Secundo, *in omne consilium irritat se*, canino ritu, *stultus*. Tertio, *Gloria est viro*, *ut maneat sine rixa*, *omnis autem stultus ad instar canis semet irritat*. Quæ quam pulcre quadrent, quilibet persentiscit.

LII. An jam, aptissime sedente ista imagine, colligemus, & pro explorato trademus, התגלע esse, *Caninum in morem ringi*, *atque irritari*. Sic fere institutum Rabbinicum fert, eritque mihi, quum illuc pervenero, processu operis, in proclivi demonstrare, ex *paraphrasi Chaldaica*, sive bene intellecta illa, sive etiam male, quam plurimas verborum significationes fuisse introductas, quas nunquam Vetusta illa & genuina Moneta Hebræorum percusserat. Non tamen ipse in me admittam, quod in aliis reprehendere cogor, & suo loco argumentis simul documentisque revincam: quin contendere ausim, quantumvis speciosum sit, quod vetus aliqua versio ministrat, sententiamque impleat, neutiquam tamen id indubium censeri posse, nisi diserta auctoritas cognatæ dialecti accesserit: quam si producere non valeamus, fateamur oportet ingenue, id quidem, per se spectatum, palmam reliquis omnibus præripere, sed tamen fieri posse, ut adhuc venustius aliquid ac nervosius in sinu proprietatis Hebraicæ recondatur, quod deficiente necessario lumine penetrare nondum detur.

LIII. Sic demum, nisi me omnia fallunt, caste religioseque quæsita veritas, sese tandem aliquando conspiciendam perfruendamque præbebit, quæ videri possit conatus, secundum hasce leges haud directos, frustratione quadam lusisse & vindicasse. Documento sint, qui apud *Mercerum* ob alliterationem cum געל, nostro התגלע affinxerunt vim *abominandi*. Documento quoque est alius Vir longe doctissimus, quique Herculeos in re Hebraica labores exantlavit, qui adblandiente conjectura in *Commentario Linguæ Hebrææ* opinatur, התגלע valere *cæco impetu ruere*. Quam vellem, talia Viris, quorum merita suspicio & veneror, nunquam excidisse; si enim semel ista porta aperiatur, & magni nominis splendore aliis commendetur, jam finis nullus, nullus erit exitus: quando vel centum forte notiones fabricare possem, quæ melius satisfaciant sensui, quam illud *cæco impetu ruere*, in quo parum *luminis* & *acuminis*, dictum sententiosum erigens, altiusculeque figens, deprendere est.

LIV. Longius, quam speraram, me discussio hæc provexit. Nimirum, nudanda sunt, & vulnerario quasi specillo pertentanda, quæ sub nitida cute aliquid ulceris alunt. Apparet autem *defectus*; sed quomodo is persanari queat, nondum sane apparet; quando omnis medicina consumta esse videatur. Versiones antiquæ; alliterationes; collationes locorum inter se, acerrimæ virium contentiones ad aliquid sagaci conjectura exsculpendum. Nil profectum omnibus hisce: neque ex hac fluctuatione decem & ultra dissonantium opinationum thema גלע unquam tranquillum portum poterit invehi, nisi secundior aura adflaverit, & luculento Filiæ testimonio, quid Mater olim in sinu gesserit, decidatur.

LV. Aliud

LV. Aliud specimen thematis fluctuantis adhuc, & ancoram desiderantis, sistit מחץ. In versione LXXvirali decem diversa vocabula ei respondent, vel quod sui tantum officii autumarent, sensum expressisse, proprietate radicis seposita, quæ sane non semper in peregrinam linguam transfundi potest: vel quod jam tum illa interior notitia indolis ac proprietatis, sub מחץ multum obscurata fuisset. Adhibent ergo verba Στρωννύω. Βάπτω. Θλίβω. Παίω. Θλάω. Συνθλάω. Πατάσσω. Θραύω. Κατατοξεύω. Βάλλω. Pro derivato segolato מחץ posito ὀδύνη. *Esaj.* 30: 26. Hæc omnia ut se improprie ac figurate utenda præbent in unum eundemque sensum; ita quoque suum quiddam possident, nativum, proprium, quod sibi solis vindicant. Quid ergo jam stricte & pressim מחץ nostrum repræsentare dicemus? Estne Θλίβειν? Estne Θλᾶν? Estne Στρωννύειν? Estne Βάπτειν? Atque ita per universum catalogum. Quis, quæso, mortalium hanc dubitationem, missa veluti sorte, decernet? An non facile etiam fieri potest, ut nulla harum Idearum genuinam stirpis Hebrææ indolem attingat? Idem judicium esto de *Vulgati* illis ectypis, *percutere*, *transforare*, *vulnerare*, *confringere*, *intingere*, *conculcare*; quæ ut *Archetypum* suum utcumque adumbrant, ita satis inde luminis redundare, ad naturam & primigeniam vim verbi מחץ justis finibus terminandam, quilibet prudens mecum negabit. Similis est ratio cum reliquis Veteribus, *Chaldæo*, *Syro*, aliis, qui sane non id habebant propositum, ut *Origines Hebraicas* nobis panderent, & proprietatibus cujusque vocabuli scrupulose insisterent. cur ergo id ab iis sæpe repetitur, quod ipsi nec intendere debuerunt, nec efficere potuissent, si vel maxime intendissent, diversæ linguæ genio atque ingenio præpediente?

LVI. Hoc quum ad omnes in universum fontes vetustarum versionum pertineat, apparet, non e limpido satis & defæcato hausisse, qui inde Dictionaria instruxere, *Rabbinos* e *Paraphrasibus*, *Christianos* ex *Græcis* fere ac *Latino*. Utique Vulgati Vestigia pressit Cl. *Buxt.*, quum מחץ exponit, *percussit*, *fregit*, *vulneravit*. Item *intinxit*, *immersit*. Aliquid enucleatius jam dare voluerant *Forsterus* & *Avenarius*, quum מחץ proprie esse statuebant *infecit sanguine*, *cruentavit*. Probo equidem conatum aliquid definiendi, & certis sedibus figendi. Sed quodnam fundamentum nobis sustinet hanc substructionem? illa multo debilissima & plane ficulnea alliteratio, qua מחץ affine quid habere deprehendebant cum חמץ *fermento infecit*. Non decet, Viri Docti, non par est, ut ita imperitorum oculos, nescio quo fulgore e pelvi præstringatis, ne nescire videremini, quod revera nesciebatis. Jam profecto nasus cereus inter cujuslibet opificis manum evadet lingua Hebræa, si ita ad similitudinem literarum, nulla alia auctoritate succinente, fingere licuerit, quicquid libuerit.

LVII. Aliam viam sibi muniendam duxit *Coccejus*, qui affinitate literarum missa, aciem intendit ad aliquid e Collatione locorum inter sese eliciendum, quod omnibus accommodari posset. Fixit ergo pedem in *defligendo*, eamque

 vim

vim satis feliciter textibus aptavit. Si interim quæras, unde hausta sit illa significatio, quave auctoritate fundetur, nihil aliud reperies, quam conjectandi artificium: quod quam parum in hisce valere debeat, vel me indicente intelligitur, atque data etiam opera suo loco a me evincetur.

LVIII. Cl. *Gussetius* aliquid quoque de מחץ tentare voluit, ad ejus indolem declarandam: sed aquam Viro Doctissimo hæsisse, cuilibet *Commentarium* ejus *Ling. Hebr.* inspicienti patescit. Ne autem longum faciam, & quicquid Lectori meo tædium creare posset, amputem, paucis conclusisse satis habebo, excussis omnibus textibus, ubi מחץ positum comparet, elucere *graviorem quandam vim feriendi, cum cruentatione percussi conjunctam.* Hic est extremus terminus, quo ex acerrima collatione ac contentione locorum inter sese, aliquis eniti queat. Ulterius procedere, & ex suo acumine, conjectandive artificio, consignare velle fontem, unde ista *gravis percussio & cruentatio* profluxerit, & qua ex *proprietate* primigenia radicis, veteres Hebræi hanc *prægnantem metaphoram* derivarint, est, ut libere dicam, nec materiam suam satis intellexisse, nec lubricum conjectationis, in hoc præsertim genere, rite perpendisse.

LIX. Ergo, ut consequentiæ nodum adstringam, reverentia Sacro Codici debita, Linguarum omnium indoles, res, ac ratio omnis, jubent, vel circumspicere aberius aliquid, unde *defectus* possit sarciri: vel intra suos sese fines continere, neque unquam quicquam definitius de *primitiva potestate* nostri thematis pronunciare, quam quod supra fiximus *in gravi percussione cum cruentatione*: in quo si quis se habere autumet omne illud, quod desiderari possit, non equidem invidebo; sed, aut fallor multum, aut *proprietas* mox producenda fateri coget, aliquid adhuc defuisse, quod non sine detrimento rei Hebraicæ, perpetuo suppressum maneret & sepultum.

LX. Ad aliud documentum prævertor, thema נגר; haud dum satis constitutum, sed incertæ sedis, quam ope alliterationis certam & fixam reddere tentarunt principes Lexicographi. Ejus significationem genuinam jam antiquitus e manibus elapsam fuisse, declarat vaga illa varietas & inconstantia, qua apud Veteres exponi solet. LXX. in *Niphal* מים נגרים τὸ ὕδωρ τὸ καταφερόμενον dedere 2 *Sam.* 14: 14. & in *Hoph.* מים מגרים *Mich.* 1: 4. ὕδωρ καταφερόμενον. At *Thren.* 3: 38. עיני נגרה ὁ ὀφθαλμός μου κατεπόθη. In *Hiphil* iterum *Mich.* 1: 6. והגרתי κατασπάσω. *Jer.* 18: 21. הגרם על ידי חרב ἄθροισον αὐτοὺς εἰς χεῖρας μαχαίρας. *Ps.* 63: 11. יגירהו על ידי חרב παραδοθήσονται εἰς χεῖρας ῥομφαίας. *Ps.* 75: 9. ויגר מזה καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. *Job.* 20: 28. נגרות ביום אפו ἡμέρα ὀργῆς ἐπέλθοι αὐτῷ. *Ezech.* 35: 5. ותגר καὶ ἐνεκάθισας δόλῳ. In *Ps.* 77: 3. pro נגרה legerunt נגדה ἐναντίον αὐτοῦ ubi *Symm.* ἐκτέτ. At 2 *Sam.* 14: 14. dederat κατασυρόμενον. *Theodot.* vero ἐκχυνόμενον. *Symmachi* quoque superest ὥστε ἕλκειν *Ps.* 75: 9. pro ויגר Quæ omnia evincunt, alicubi assumtum quod series videbatur postulare; alicubi ex vicinitate literarum cum אגר ἀθροίζειν, itemque גרר σπᾶν, ἕλκειν, aliquid arreptum; alicubi nihil omnino extricatum: ut proinde ex Græcis hisce fontibus significatio verbi נגר ad liquidum perduci nulla ratione possit.

LXI. Ex-

LXI. Exploremus, tutiorne statio nos exceptura sit apud *Latinum* Interpretem. 2 *Sam.* 14:14. *Dilabi. Et Mich.* 1:4. *decurrere* Ibid. vs. 6. *detrahere.* At *Ps.* 77: 3. *extendi.* item *affligi* in *Thren.* 3: 29. *congregari* autem *Ps.* 63: 11. *propinare* 75: 9. *concludere* apud *Ezech.* 35: 5. *deducere* apud *Jerem.* 18: 21. postremo *detrahi* iterum *Job.* 20: 28. In hisce omnibus apparet aquam hæsisse *Hieronymo*, qui pro diversa serie nunc hoc nunc illud expressit, quod convenire videbatur: adeoque vix quicquam auxilii hinc expectandum habemus.

LXII. Missis reliquis Veteribus, qui consimiliter hærentes, implicant magis, quam expediunt; consulamus *Scholam Rabbinicam*, cujus ope jam constituta & constabilita videri posset nostra radix. Nempe *Kimchius*, *Pomarius*, alii complures, subesse docuerunt τῷ נגר, partim התכה *effusionem*, partim גלגול *volutationem*, & *detractionem ex alto:* circumstantiis locorum illis ferme ideas suggerentibus. Accedebat cognatum thema גרר *traxit*, unde ad *volutationem*, *effusionem*, *fluxum*, proclivis videbatur transitus. Ita saltem *Rabbinorum* hypothesin digessit *Coccejus* in Lexico, *manare*, *diffluere*, *effundere*, tanquam secundaria orta esse innuens a *trahendo*, & pro specimine reliquorum *Ps.* 77: 3. vertens ידי לילה נגרה *Manus mea noctu trahebatur*, & quasi *manabat.*

LXIII. Ista porro vicinitas cum גרר tanti momenti visa fuit *Forstero*, ut non dubitaverit vim Radicis hujus finire in *attrahendo*, sensumque inde pro quibusdam locis elicuerit, multum a superiori via ac ratione diversum. Scilicet *Job.* 20: 28. נגרות non jam *effusa* capit, sed *tracta*, *contracta*, atque *in horreum plaustris convecta.* Alia iterum figura *Ps.* 75: 9. *Et extrahere faciet ex eo*, pro *bibere*, *ducere*, *haurire.* Item alia, *Ps.* 63: 11. *Et trahentur super acies gladii:* ad quam similitudinem, formulam הגיר על ידי חרב tractat quoque *Ezech.* 35: 5. & *Jerem.* 18: 21. At *Mich.* 1: 4. *Traham in vallem lapides ejus.* mox vs. 6. *sicut aquae extractae in praeceps.* Et 2 *Sam.* 14: 14. *Et velut aquae tractae in terram*, id est, *absorptae*, Aliter *Thren.* 3: 29. *Oculus meus extractus est.* Denique *Ps.* 77: 3. *plaga mea noctu tracta est*, id est, *defluxit.*

LXIV. Vestigia *Forsteri* pressit *Avenarius*, aliquid tamen hic illic mutans, de suoque admiscens. Huic נגר, ex cognatione cum גרר, est, *Extraxit*, item *Extractus defluxit*, *decurrit*, indeque nobis ὑγρός, ὑγραίνω &c. quin & κρουνός, atque adeo Latinum *Curro*, mirificus talium faber, exsculpit. Scilicet, deme modo *Nun*, & duplica iterum *Resch*, imbre proclivius inde tibi descendet Latinum *Currere:* quam argutiam silentio præteriissem, nisi inter fulcra *Avenariana*, quibus hanc vel illam notionem verbis Hebraicis vindicat, magnum etiam locum occuparet, hæc ipsa Latini soni cum Hebræo consensio, atque conspiratio: qua aurem vellente jam submonebimur, נגר & *currere*, in *fluendi* saltem significatione mutuum sibi auxilium præstare.

LXV. Nondum tempus est, hanc fabulo fluxiorem hypothesin evertendi. Confero me potius ad *Schindleri* doctiorem conatum, quo themati נגר *trahendi*, ac deinde

deinde *tractim fluendi*, *effundendive* vim, non tantum ex literarum convenientia cum גרר adstruxit, verum etiam ex dialectis *Syriaca* atque *Arabica*. Sic enim in *Lexico Pentaglotto* procedit. Primo נגר *Hebr. Syr.* idem quod גרר *Lev.* 11: 7. גרה לא יגר *attractionem non attrabit* ad os; *non ruminat*. In *Hiph.* הגיר *Syr.* אגר *idem*. Ut *Mich.* 1: 6. והגרתי *& traham in vallem lapides ejus*. Et *Syr. Matth.* 18: 26. אגר עלי רוחא *trahe super me spiritum*. μακροθύμησον. *Joh.* 6: 44. *Nisi* נגרה *traxerit eum Pater* &c. Secundo per metaph. נגר *Hebr. & Arab.* significat נזילה, *tractim fluxit*, *defluxit*, *effusus fuit*. Ita *Ps.* 104. *Arabice*, *Et inter montes* נגרי *fluunt aquæ*. Item *Arab.* נגיראה *fluenta*, *stagna*. Inde jam loca Biblica expedit *Ps.* 77: 3. *Manus mea nocte tracta est*: id est, *plaga morbi mei fluxit*; atque ita deinceps reliqua, in *fluendi* aut *fundendi* secundaria hac potestate, quæ percensere nihil attinet, quum in plerisque versionibus id expressum compareat, quod jam dialectorum ope extra dubitationis aleam collocatum esse videbatur.

LXVI. Enimvero incredibile dictu est, levicula sæpe causa quantos pariat errores, qui secure deinceps propagantur, atque per manus traduntur. In versione *Arabica*, quam laudavit Vir eruditus, *Ps.* 104: 11. erat, inter montes تجري المياه *currunt aquæ*. תגרי, in fut. a fæm. גרי جري, *cucurrit*, *fluxit*, id male, vel scriptum, vel lectum fuit נגרי نجري, unius modo punctuli discrimine, inter *The*, & *Nun* Arabum, in errorem trahente; quam vocem nihili, deinde ad نجر minus dextre retulit *Schindlerus*, cujus significationes nihil commune habent cum *tractim fluendo*, quapropter & alterum illud נגיראת *fluenta* pro subreptitio est repudiandum, quum forma نجيرة, cujus hoc plurale esse deberet, designet *lapidem candentem fervefaciendæ aquæ*, e vetusto fonte Hebraico, deinceps referando.

LXVII. Sic nihil præsidii, in Arabum saltem dialecto, habere intelligitur illud *tractim fluxit*. Usus *Syrorum* itidem parum ei favet, quippe qui non in *fluxu tractuve aquarum* versetur, sed in *morando*, *tardando*, *protrahendo in longum*, *attrahendo*, similibusve: quibus si tanquam cumulus accesserit, non peræque aptam esse istam notionem, ad sensum omnium locorum explendum, legitime profecto concludetur, haud firmo niti talo, quicquid Doctissimi interpretes hactenus de נגר prodiderunt, ejusque veram indolem ex purioribus fontibus elucidandam nobis incumbere.

LXVIII. Eo fidentius id urgeo & assevero, quod qui post *Schindlerum* venerunt, novis difficultatibus radicem hanc implicuerunt: dum pro *Ps.* 77: 3. assumserunt *Buxtorfii* aliique vim *expandendi*, pro aliis locis alii vim *dispergendi*, sic ut finis nullus fluctuationis detur, & Lingua Hebræa Criticorum quorundam temerariæ sane calumniæ propterea subjacere cœperit, tanquam vix *certi* quicquam & *constantis* in plerisque suis thematibus exerens, quam maculam ut aliis bene multis, sic huic quoque me demturum esse confido.

LXIX. Hoc ipsum vero, absque ulteriori mora, aggrediar: retroque vestigia

gia legens, confestim promam certam, fixam, & justis finibus circumscriptam illam, vim thematis נגר, quam a Matre receptam, dives Filia, non sine fœnore, nunc refundet. Arabes eam scribunt, & pronunciant, نَغَرَ *Nagara*; proprie, *Bulliendo efferbuit* Olla, *nimioque bullitu aquam superfudit.* Sic ex *Camuso* adduxit *Giggejus* نغر القدر *Redundavit ebulliendo* olla, *vehementer ferbuit.* Inde figurate in eodem *Oceano* linguæ; نغر عليه ينغر نغرا ونغرانا *vehementissime in illum ira efferbuit, ita ut totum corpus bullire & exæstuare videretur.* In 5. Conj. تنغر idem porro هو نغر *vehementer bulliens præ ira.* امراة نغرة *Mulier Zelotypa* جرح نغار *vulnus multo sanguine manans*, ac veluti *bulliens.* In 4. *Conj.* انغرت الشاة *Sanguis fluxit cum lacte ovium: Lac ovium rubicundum & sanguine turbidum fuit.* شاة منغر *Ovis lac turbidum & sanguineum ebullire faciens ex uberibus.* نغرت الماء *copiose ebullivit aqua.* Denique انغرت البيضة *Ovum vitiatum & corruptum fuit*: quasi dicas *efferbuit & ebullivit.* vel *materiam putridam ebullire fecit.*

LXX. Hoc fundamento inferre ausim, נגר veteribus Hebræis, proprie, ac citra figuram, fuisse *Bullivit*, & quidem, *cum sonitu*, ac quasi *singultu; liquore propter nimium æstum effuso.* Hanc *imaginem* si demonstravero admirabiliter *illuminare* & *exornare* paucula illa loca; quæ vestigia hujus thematis exhibent, in structura ac serie aliquid grandisonum exigente, perpaucos exstituros crediderim, qui fruges inventas spernere velint: eoque quidem minus, quod reclusus hicce fons novas nobis venas sit ministraturus, ad longe aliter de quibusdam textibus cogitandum, quam unquam cuiquam alias in mentem venire potuisset.

LXXI. Exordior a formula הגיר על ידי חרב *Ps.* 63: 11. *Jer.* 16: 21. & *Esech.* 35: 5. in ea inest figura perillustris *vulneris bullientis*, & *cum æstu ac singultu sanguinem eructantis.* Refer oculos ad par. LXIX. & جرح نغار *vulnus bulliens.* Græci eandem Metaph. receperunt. *Hesych.* Σφαδάζει. Ταράσσεται ἀπὸ τραύματος ζέοντος. Latinorum *bullire* consimilem usum haud aspernaretur, & *sanguine bullire*, vel *sanguinem ebullire* rite dici possunt *vulnera.* Gravissime poëta *Æneïd.* 9: 333. *singultandi* verbum huc transtulit.

> *Tum caput ipsi aufert Domino, truncumque relinquit*
> *Sanguine singultantem* —— —— —— ——

Id est *cum singultu, & sonitu interrupto æstuantem, & rivos cruoris ejectantem.* Nempe *singultare* etiam locum invenit in *liquore qui inter angustias scaturit, & ebullit cum vehementia ac sonitu.* Ergo הגיר על ידי חרב *horrendam* aliquam *stragem* pingere aptum natum est, ubi *cadavera sanguine singultant, & vulneribus æstuantibus ac bullientibus rivos emittunt cruoris.*

 LXXII. Ad

LXXII. Ad hanc imaginem pertinet quoque *Ps.* 77: 3. ידי לילה נגרה ולא תפוג Male omnino calculos posuerunt, qui *extendendi* notionem hinc exsculpsere. Vidit jam *Coccejus* per *Manum* figurate *plagam* signari, & נגרה exprimere *fluxum sanguinis.* Verto proinde. *Plaga mea noctu æstuabat*, sanguine singultans ac bulliens, *absque ulla intercapedine singultandi.* id potestatis residet in verbo, פוג, raro simul & obscuro, quod aliquando *singultationem* exprimit, aliquando *interstitium illud, quo se singultans humor majore iterum copia colligit.* Duo hæc verba mutuam quoque opem sibi ferunt *Thren.* 3: 49. עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות *Oculus meus bulliendo scaturit, nec sane conticescit: eo quod nulla sint interstitia singultandi.* Vel ut cap. 6. §. 36. *Orig. Hebr.* dedi, *eo quod interstitia non sint mulgendi;* sensu eodem recidente; qui enim *emulgetur oculus*, & *largo fluxu* cogitur *diffluere* nullum habet *interstitium singultandi*, exhaustasque vires vel minimum recolligendi.

LXXIII. Grandis haud dubie figura est, *Oculus ebulliens lacrymas*, instar *fontis* alicujus; intra quam subsistere possumus. Monere interim debeo, specialem usum ﻍ نغر in 4. Conjug. de Ovicula, *lac turbidum & sanguineum emittente inter mulgendum*, mirifice etiam hic quadrare, ut non tantum *Oculus scaturiens*, sed *lacrymas sanguine mistas exæstuans atque ebulliens* in scenam hanc multo tristissimam inducatur. Illam utique vim exerere putem verbum nostrum *Psalm.* 75: 9. *Calix est in manu Domini, plenus turbidissimæ & venenatæ potionis*, ויגר מזה *etiam fæces ejus exsugent, exhaurient, omnes improbi terræ.* Vulgo. Et *infundit inde.* Alii, *Et effundit inde.* Id si sequi velles, substituerem modo, *& facit inde ebullire & effervescere*, id scilicet, quod improbi ebibere cum summo suo cruciatu ac malo cogantur. Sed hoc ipsum, *facit inde ebullire & exæstuare*, ista serie locatum, altiorem cuilibet attento ac sagaci movet cogitationem, quam si indoles Linguæ non patiatur tantum, sed & invitet, utique recipienda, & unice tenenda videri possit. *Facit inde ebullire* ergo, absolute positum, sonabit, *vi venenata istius poculi facit universum corpus exæstuare, & sanguine per venas erumpente tabescere.* Acerrimi & præsentanei veneni effectus pingitur letalis.

LXXIV. Ne sic quidem omnia expedita. Illud מזה, aures hic minus implet, si sumatur tanquam pronomen *ex hoc*, & nescio quid exilitatis rei atrocissimæ interserit. Sonantius & plenius quid exibit, si a themate נזה *sanguis e vulnere exiluit* hocce מזה derivemus. *Calix est in manu Domini turbidæ & venenatæ mixtionis plenus, qui faciet bullire, exiliente sanguine. Etiam fæces ejus exsugent, ebibent, omnes improbi terræ.* Thema נזה est *cum impetu exilire, seque ejaculari:* ut نزا declaratur ab Arabibus, præsertim *de sanguine emicante altius.* Sic *Esaj.* 63: 3. 2 *Reg.* 9: 33. *Lev.* 6: 20, 27. & alibi. Inde מזה *emicatio sanguinis*, citra controversiam nota esse debuit veteribus Hebræis, licet illa forma in Bibliis nusquam nunc compareat. ויגר מזה *bullire facit emicatione sanguinis* hinc porro formari potuit, vel *Bullire fecit emica-*

*cationem sanguinis;* ad illum *interiorem æstum* exprimendum, quo sanguis e venis jam non exsudat, sed exilit, seque radiatim evibrat.

LXXV. Quæ supersunt exempla de נגר levi deinceps brachio absolvi poterunt: quippe quæ designant *fluxum aquæ fervidum & bullientem;* quæ est simplicissima thematis significatio, unde superiores usus dimanarunt. *Mich.* 1: 4. *Liquescent montes sub eo; valles diffindentur; ut cera ante ignem,* כמים מגרים במורד *ut aquæ per declive effusæ.* Sic vulgo, sensu duce. Tamen fortius aliquid non admittit tantum series, sed & flagitat, *aquas* nempe *cum magno sonitu & strepitu in præceps delabentes, ac veluti rebullientes & effervescentes inter præcipitandum.* Comsimilis emphasis ex vs. 6. ibid. elucet והגרתי לגי אבניה ויסדיה אגלה *Lapides ejus cum sonitu & strepitu faciam exæstuare in vallem,* videlicet præfervido torrente veluti, illos devehente ac devolvente. Eadem imago adhibetur *Job* 20: 29. נגרות *torrente æstu raptæ & avectæ;* de *fortunis* improborum *in pejus relapsis.* Denique *torrentis,* & inter labendum *bullientis aquæ* figuram ultro recipit etiam 2 *Sam.* 14: 14. מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו; ubi non *effusa* tantum, sed & cum *sonitu* ac *strepitu prætervecta ac in præceps delata aqua* vim similitudinis intendit.

LXXVI. Ad thema מחץ manum porro admoveo, proprietatem ejus, gravissimamque, qua pollet, figuram ope Arabum definiturus. His مخض & خاض, cognatæ ut literis, ita significatione, radices, frequentantur in *agitatione & concussione vehementi aquarum alteriusque liquoris.* Ita dicunt مخض מחץ הדלי الدلو *situlam immersit & in puteo huc illuc agitavit, aquam hausturus.* מחץ הבאר مخض البير *puteum agitavit & vehementius commovit huc illuc jactata sua situla.* Hæc ex *Camuso* adduxit *Giggejus.* Inde apud *Golium* مخض exponitur etiam *agitavit* lac, vel utrem, *butyri cogendi ergo;* & nova metaphora hinc propagata, *parturiendo laboravit* femina, quasi dicas *utrem concutere cœpit.* ماخض *parturiens.* proprie *utrem,* hoc est *uterum, concutiens.* in 5. تمخض اللبن *concussum in utre fuit lac ad butyrum eliciendum* تمخضت بطنها *Concussus est venter ejus, & fœtum enixa est.* تمخضت البير *Concussus est immissa urna, situlave puteus.* Ex quibus jam efficio colligoque, proprie & in stirpe sua, citra respectum adhuc ad metaphoram, מחץ valuisse *Hausit, conturbato vehementius vado, & situla huc illuc jactata.*

LXXVII. Hæc proprietas, signata admodum & emphatica, non potuit non transferri in illam figuram, quam omnia exempla Biblica præ se ferunt, qua pingitur hoc uno, vere gravi ac prægnanti, vocabulo, *vehemens percussio, conjuncta cum fusione sanguinis, & fœda cruentatione.* Scilicet solenni stilo Orientis ירד *descendere aquatum,* est *prælia miscere:* & *Aquarium, Locus aquationis,* est *campus certaminis.* Ubi qui *hostilem sanguinem fundere* studet, dicitur *sitire;* qui *vulnera infligit, haurire;* qui denique *profundissime sauciat, at-*

*que cruentat*, *gladium* veluti *commovens* & *agitans in visceribus* eorum *quos altissimis plagis contrucidat*, מחץ, *jactata situla baurire*. Omnia hæc *lumina* atque *insignia* figuratæ orationis, quum late executus sim in *Orig. Hebr. Cap.* 6. par. 15. &c. illuc remittam: atque in præsentia tantum adjungam *exanclandi*, vel potius *exantlandi* vocabulum, consimili metaphora auctum ab *Ennio* in *Eumenidibus*.

*Nisi patrem materno sanguine exantlando ulciscerer.*

Cui præiverunt Græci in suo ἐξαντλεῖν, unde apud *Lucian.* in *Timon.* habemus, ἀτίμως λακτιζόμενος, καὶ λαφυσσόμενος, καὶ ἐξαντλούμενος *ignominiose calcibus appetitus*, & *laniatus*, & *exantlatus*, *atque exhaustus plagis cruentantibus*.

LXXVIII. Liquet hinc, quid sequantur Arabes, quum verbum خاض, ejusdem notionis atque مخض, *immersit situlam in aquam*, declarant, *crudeliter tractavit hominem percussum*, *cæsumve*; *gladio in ejus corpore commoto ac converso*. Hæc utique est מחץ מכה *profunda cruentatio plagæ*, *qua sanguis*, commota velut situla, *exantlatur*. *Jes.* 30: 26. atque hac *imagine* insignita & distincta sunt omnia illa loca, ubi מחץ comparet. Ut *Job.* 5: 18. & *Job.* 25: 12. *Deut.* 32: 39. & 33: 11. *Num.* 24: 8. *Jud.* 5: 39. *Hab.* 3: 12. *Ps.* 110: 5, 6. & *Ps.* 68: 22. Unum specimen suffecerit, ad reliquorum amplitudinem pandendam. capiamus ergo quod ultimum sese offert אך ימחץ אלהים ראש איביו קדקד שער *profecto repetitis haustibus cruentabit* & *profundissime sauciabit Deus caput inimicorum suorum*; *verticem comatum*: *gladio in altis vulneribus commoto ac converso quasi*, *prout aliquis situlam commovet inter antlandum*. Addamus vs. 24. ejusdem *Psalm.* 68. למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך Ubi *pes victoris strata cadavera calcans inter rivos sanguinis*; itemque *lingua canum ad cruorem ruentium* eleganter & graviter dicuntur מחץ *aquatum descendere*, & *commota ac jactata veluti situla sanguinem baurire*.

LXXIX. Restat enucleandum postremo verbum התגלע, quod principe loco proposueram par. XLVII. & seq. Apud Arabes protritum est in 1, 3, & 7. conjug. atque a *Golio* exponitur جلع *impudenter* & *obscœne locutus fuit*; *restrictum patuit os*, *labris dentes non tegentibus*. in 3. جالع *in potu* & *alea pugnavit*; *obscœnos cum alio sermones miscuit*. In 7. انجلع *retectus fuit conspectuique patuit*. Derivata quoque جالع & جاع גולע & גלע, itemque اجلع אגלע forma comparativa. & superlativa, declarantur, *Qui restricta babet labia*, *ita ut dentes appareant*. *Obscœnus* & *inverecundus*, *impudens*. Audiamus etiam *Giggejum*. فلان فم جلع פלון פם גלע *Aliquis labiis contractis fuit*, *ita ut dentes appareant*. المراة جلعت *impudenter* & *obscœne egit mulier*, *canino ritu aperte turpitudinem patrans*. المجلعة *disceptatio in alea. in compotatione. in re partienda.* الجلعة *cum dentes nudantur in ridendo*. Ex quibus omnibus hæc

sum-

ſumma colligitur, themati גלע ineſſe *reſtrictionem dentium caninam*, quæ ſpeciatim uſurpari amet in *obſcœnis & impudentibus* verbis, ad quæ *in alea*, *in compotatione*, *in lite* provolatur.

LXXX. Ampliorem & dilucidiorem commentarium nemo deſiderabit ad dicta Salomonis penitiſſime perſpicienda. *Prov.* 17: 14. *principium litis eſt ut quum quis aquam laxat.* ולפני התגלע הריב נטוש *Ergo antequam ad reſtrictos dentes utrimque veniatur, litem omitte.* Iterum Cap. 20: 3. *Gloria eſt viro, manere ſine rixa: omnis autem ſtultus reſtrictos nudat dentes* כל אויל יתגלע. Denique Cap. 18: 10. *pro libidine quærit*, diſputat, *is qui ſe ſeparat*: qui ſibi ſolus videtur ſapere: & *in omnem ſapientiam nudatos ſtringit dentes.* ובכל תושיה יתגלע. Suntque hæ ipſiſſimæ illæ figuræ, quas *Chaldæum* paraphraſtem per verbum הצטרי *canino more ſeſe irritare* commodiſſime expreſſiſſe paragr. LI. præſtruximus.

LXXXI. *Tertia* nunc porro *defectuum claſſis*, ſecundum delineationem par. XI. operam noſtram poſtulat: quam tamen compendifacere nunc licet, quod *Origin. Hebraicarum* Liber in talibus Radicibus fere totus occupetur, quas ex fonte minus limpido aliena & ſubdititia ſignificatio inſederat. Illuc ergo remittens, & operis illius progreſſui, plura, ac non minus luculenta documenta, reſervans, in præſentia unicum tantum ſpecimen adducam, ex quo de pluribus ejusdem indolis conjectura capietur, ſimulque perſpicietur, id genus quam latiſſime ſerpere potuiſſe, atque adeo debuiſſe.

LXXXII. Extat duobus in locis apud *Moſen* מסר, in *Kal Num.* 31: 16. *Quid feminas in vita conſervaſtis? Ecce illæ fuerunt filiis Iſraëlis, conſilio Bileami*, למסר מעל ביהוה, *in negotio Pheboris, ut extiterit gravis illa plaga in cœtu Jehovæ.* Iterum in *Niph.* ejusdem Cap. vſ. 5. coll. vſ. 3. *Accingi jubete e vobis Viros ad expeditionem militarem; qui ſint adverſus Midianitas ad vindictam Jehovæ infligendam Midiani* — וימסרו *ex millibus Iſraëlis, mille pro tribu: duodecim millia ſtrenuiſſimorum in expeditionem militarem.* Nusquam alibi comparet thema, quod inſignem quandam emphaſin poſſidere innuunt omnes circumſtantiæ: derivatum modo מסרת ſecundum quosdam occurrit adhuc ſemel *Eſech.* 20: 37. הבאתי אתכם במסרת הברית; quamvis alii id pro מאסרת *vinculum* poſitum velint, diverſoque e fonte arceſſant.

LXXXIII. Hoc jam derivatum *Maſoreth* quum Rabbinis domeſticum eſſet, ac perfamiliare, ad *Traditionem Maſorethicam* deſignandam; iidemque in Paraphraſi Chaldaica frequentari cernerent Thema מסר, pro נתן, *dedere*, *tradere*, magno conſenſu notionem iſtam adoptarunt, tanquam genuinam, & indubitatæ auctoritatis. Atque dilutum admodum ſenſum gignit illud *tradere*, & longe gravius aliquid ac ſignificantius in illis contextibus requiritur. Præterea ſi מסר Moſi & priſcis Hebræis valuiſſet *Tradere*, latum ſibi uſum in omni ſermone ſumere debuiſſet verbum, nusquam extra geminam hanc ſedem recurrens; in quibus grave aliquid & emphaticum reſidere quilibet perſentiſcere poteſt. Addo infirmitatem iſtius ſignificationis prodere ficulneum, quod ei ſubditur, fulcrum; quum conferre jubent themata יסר *caſtigavit*, & אסר *vin-*

*vinxit*, ut sit vel *tradere vinctum in potestatem* alterius; vel *tradere in disciplinam & castigationem*; vel *tradere castigando*, *sermocinando*, *& ad correctionem*.

LXXXIV. Expositis rationibus, quæ me receptissimæ significationi controversiam movere cogunt, simpliciter in medium dabo potestatem, gravesque figuras, quibus radicales hæ inter Arabes gaudent, unde nativa pulchritudo gemini apud Mosen loci, omnium sese oculis sponte ingeret. Apud *Golium* ita notiones verbi مشر implicitæ sunt & commixtæ, ut justo filo vix evolvi queant, & tenebræ inde offusæ sint Viris Doctissimis, quo minus מִסְפַּר inde pristinum splendorem restituere aggressi sint. Sic enim enarratur. In Conj. 1. مشر *protulit frondes ramosque* arbor, planta. *Foliis suis & virgultis germinavit.* in conj. 2. præter has significationes inesse dicitur vis *dividendi* aliquid; itemque *amiciendi.* in 4. conj. additur, *virorem plantasque suas extulit* terra. in 5. *Dives apparuit*: *dives evasit.* Subjunguntur deinceps propagines, مشر *valde rubicundus* Vir. مشرة *Facies & planicies terræ.* تمشير *Lubentia & alacritas ad coitum.* In quibus significationibus plena lance congestis, Arabes, qui cum lacte nutricis primigeniam vim radicis suxerunt, sat utilitatis & lucis percipiunt: exteri vero misere cæcutiunt & torquentur, nisi aliunde ingenium radicis perspectum atque exploratum habeant.

LXXXV. Abstrusior illa indoles adfulgere mihi cœpit, jucundisque sese radiis insinuare, ubi *Giggeji* thesauros accuratius excussi. Is ita incipit. المشرة *Ramus viridis & mollis antequam colorem induat & germinet.* مشر الشجر *Arbor ejusmodi ramis prædita fuit.* امشر Idem. المشرة *superficies cutis.* ما احسن مشرة الارض *quam pulcra est terræ superficies in herba.* تمشر مشرة *Hujusmodi ramum produxit.* تمشر الورق *Viror frondium apparuit.* تمشر الرجل *Opulentiæ vestigia in viro apparuerunt.* تمشروا القوم *Vestes induerunt.* تمشر لاهله *pro gente sua luctatus est.* امشر *Inflatus* fuit: TURGIDUS EFFECTUS est. امشرت الارض *Terra germinavit.* امشرت الشجرة *Arbor folia & ramos emisit.* امراة مشرة الاعضاء *Mulier egregiis membris.* الماشرا *Apostematis genus* التمشير *Jucunditas*, *hilaritas ob concubitum.*

LXXXVI. Perlustrata hac serie notionum, nullus ambigere potui, quin مشر, in origine & proprietate sua, idem sit plane atque Latinorum TURGERE, Græcorumque Ὀργᾶν; eoque ex fonte quicquid est figurarum ac tralationum profluxisse. Fœneremur singulis aliquid luminis atque ita facem obscuratis illis apud Mosen imaginibus accendamus.

LXXXVII. Prima & regnans sub مشر metaphora est, in *Arbore*, *plantave*, cujus jam *gemmæ turgent*, & *erumpere* incipiunt, *cum grato virore ac vigore. Virg. Ecl.* 7.

*Jam*

*Jam læto turgent in palmite gemmæ.*

Iterum *Georg.* I.

*Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent.*

Similiter *Lucan.* L. 6.

*——— ——— Nondum turgentibus altam*
*In ſegetem culmis. ——— ———*

Et *Claud. Epith. Hon. verſ.* 94.

*Hic caſiæ matura ſeges, Panchæaque turgent*
*Cinnama ——— ——— ——— ——— ———*

Item de *Rapt. Proſ.* 2. 90.

*Quaque volat vernus ſequitur rubor, omnis in herbas*
*Turget humus.*

Eadem ratione ὀργᾷν, & ὀργᾷν πρὸς τὴν ἄνθησιν, itemque ὀργᾷν πρὸς τὴν βλάστησιν Græcus ſermo frequentat in arboribus, quæ germina protrudere geſtiunt; quin & notante *Stephano* ὀργᾷν dicitur *terra*, quum *turget*, & *ſemina appetit*, quod Poëta *Georg.* 2: 324. admirabiliter pinxit.

*Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.*

Ubi operæ fuerit *La Cerdam* conſuluiſſe. Hinc elucet venuſtas formulæ illius ما احسن مشرة الارض *Quam pulchre turget & tumet humus!* vel ut *Gigg.* dabat, *quam pulchra eſt terræ ſuperficies & herbæ.* Imo vero, *in herba*, ut ſupra jam correxi. Nempe مشرة eſt *Facies* terræ *in herbas turgentis*; مشرة in *arbore* eſt *primum ac tenerum germen. gemma extuberans.* Unde duplex phraſis امشرت الارض *terra turget in herbas*, & امشرت الشجرة *arbor turget in folia & germina.*

LXXXVIII. Secunda, quæ hinc ſuccrevit, metaphora, adfert *opulentiam*, & *magnificentiam in cultu*, ac *veſtitu.* anſa, ut puto, ſumta a locutione تمشر الورق *viror turgens frondium apparuit.* Hinc duxiſſe videntur تمشر الرجل quod *Giggejus* declarabat, *opulentiæ veſtigia in viro apparuerunt.* Apud *Golium* vero erat, *Dives apparuit*, itemque *dives evaſit.* Pariliter تمشروا القوم *Veſtes induerunt populus*; nempe *ſplendidas.* Figuratus ſermo Arabum ورق *Fron-*

*Frondes* transfert ad *opes*, *paratum*, *cultum ſpecioſum*, eoque proclivius *turgentem in frondes* traducere potuere ad *divitiarum oſtentatorem*. Apud Latinos *Turgidi* ſunt *inflati*, *ſuperbi*, *pompa & oſtentatione utentes*. Nec alienum eſt, quamvis non omnino idem ſit, quod *Juven.* habet *Sat.* 14: 138.

*Interea pleno cum turget ſacculus ore*
*Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia crevit.*

LXXXIX. Ad tertiam propero figuram, *qua militaris alacritas*, *& animus in prælia promtus*, *ac quaſi turgens*, exprimitur. Id adriſit quoque Græcis, ſub ſuo ὀργᾷν, quod inter alia exponitur *belli libidine prurire*, vel *in pugnam geſtire*; ut in illo *Thucyd.* L. 4. ὅτι τὸ πρῶτον Λακεδαιμονίων ὀργώντων ἔμελλον πειράσασθαι. *In prælia turgentes experiri*: vel *Martem ciere geſtientes*. Sic jam intellige illam formulam تمشى لقومه in *Camuſo* enotatam, quam *Giggejus* obſcuriuſcule reddidit. *Luctatus eſt aliquid pro gente ſua*, Reddatur potius *in prælia & expeditiones turſit pro gente ſua: promtum & alacrem ſe præbuit ad Martis aleam pro iis ſubeundam.* *Tumuit*, *& fidenti animo ivit in arma pro ſuis.* Latinis *Tumet bellum*, *ſeditio*, *tumultus*, quum in eo eſt, ut *malum gliſcens erumpat*: metaph. a *mari*, quod *tumeſcere* dicitur, quum *fremere* cœptat & *tempeſtatem minatur*: vel etiam a *vulnere*, quod *exulceratur*, & *gliſcente purulentia tumeſcit*. Græci in hunc uſum admittunt ſuum οἰδέω & οἰδαίνω, quibus οἶδμα θαλάσσης, & οἰδαίνοντα κύματα; & οἰδοῦντα vel οἰδαίνοντα πράγματα pertrita ſunt. Hæc alterius ſunt naturæ & originis; ſed ſuperiori figuræ Arabum reſpondet idem οἰδεῖν & οἴδημα ad θάρσος & *fiduciam* tranſlatum; quum θαρσαλέον κῆρ ἐν στήθεσσι οἰδαίνεται, *inflatur*, *animatur*, *ac quaſi turget ac tumet in arma*. Sic *tumere* eleganter adhibetur a *Val. Fl.* L. 1: 199.

*Sed non ſponte feror, nec nunc mihi jungere montes*
*Mens tumet; aut ſummo depoſcere fulmen Olympo.*

Ubi *tumet*, eſt ὀργᾷ, οἰδαίνεται, & *praefidentia virium ſeſe effert ad arma* Diis *inferenda*. Negat *Jaſon* ſe cum Gigantibus montes montibus imponere velle, ad cœlum oppugnandum, & fulmen in caput ſuum devocandum. Celeberrimus editor dubitat an *jungere montes* eo ſenſu dici poſſit; & ſubſtituit *mortes*; quaſi negaret *Jaſon* ſe *Acaſtum* occidere velle, & deinde *Peliam* ei jungere. Nodus in ſcirpo. *Jungere montes* eſt *imponere Pelio Oſſam*, *& Oſſæ frondoſum involvere Olympum*, ad quæ *Virgiliana*, in hoc ipſo negotio de Gigantibus, haud dubie alluſit *Valerius*. Struenda deinde ſunt *jungere montes ſummo Olympo*; id eſt, in cœlum usque junctos, aliosque aliis involutos, exaggerare: ἀπὸ κοινοῦ conſtruenda item *ſummo Olympo fulmen depoſcere*, quod eſt *provocare* & *cum ferocia elicere*, atque *irritare*: non ſane, ut Clar. *Burmannus* putabat, *rogare precibus*. Principi iſti literatori obſtitiſſe videtur, rarior uſus verbi *Tumet*, quod exponit de *tumore iræ*, ut apud *Apoll. Rhod.* 3: 383.

— Μέγα

— — — — Μέγα δὲ φρένες Αἰακίδαο
Νείοθεν οἰδαίνεσκεν. — — — —

Quem locum conferre jubet. Conferri potius debuiſſet quod *Argon.* 1: 477. extat.

Ἠέ τοι εἰς ἄτλω ζωρὸν μέθυ θαρσαλέον κῆρ
Οἰδαίνει ἐν στήθεσι. Θεὺς δ' ἀνέηκεν ἀπίζειν;

Ubi *Schol.* ἐπαίρει, μετεωρίζει, θρασύνει, ἐνεργητικῶς. ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὅταν ἄρξηται μετεωρίζεσθαι. Is eſt *tumor fiduciæ & audaciæ, in arma erumpere geſtiens*, quem huic verbo docte adſtruxit Ill. *Heinſ.* ad *Claud.* de *B. Gild.* 330. ubi legendum autumat.

*Tantane devictis tumuit fiducia Mauris?*

Pulcre interim obſervandum, ſub hoc *Tumendi* uſu Latino aliquid invidiæ ſubeſſe, quod *inflationem ſuperbam turgentis animi* adferat, quum Arabum تنشّر citra ullam invidiam exprimat *lætam*, & *ſucci ac vigoris*, ut ita dixerim, *plenam alacritatem, qua quis in ſtrenua & militaria facta proſilire geſtit;* metaphora *a palmite in gemmas turgente.* ad quam ſimilitudinem proxime accedit *Horatiana* imago *Od.* 3: 13.

*Cui frons turgida cornibus*
*Primis, & venerem & prælia deſtinat.*

XC. Venereum illud, quod præterea in verſ. illo ſe exerit, quartam conſtituit metaphoram, qua الانشار infin. ſecundæ conjug. exponitur *Lubentia & alacritas ad coitum.* Proprie valet *vehementius turgere.* Hoc Græcis eſt Ὀργᾷν πρὸς ὁμιλίαν; abſolute ὀργᾷν, ut principem propterea ſedem in Dictionariis obtineat. *Horatius* alibi quoque *Turgentem caudam* poſuit in hunc ſenſum, quem pluribus exequi nihil attinet.

XCI. Amputo etiam reliquas tralationes Arabum, quibus ſuum مشر quod eſt Hebræum מסר ditarunt, ut tandem illuc deveniam, quo a principio tendebam, atque æquis cordatisque arbitris dijudicandum dem, num temere contendam *Turgendi* ſignificationem reponendam eſſe, ſi dignitatem figurarum, quibus uſus eſt *Moſes* in binis contextibus, conſequi velimus; eliminata *tradendi* illa, quæ per melioris defectum luminis ſubrepſerat.

XCII. Exemplum primum ex *Kal* erat *Num.* 31: 16. *Illæ Midianitides fuerunt conſilio Bileami,* למסר מעל ביהוה, *in negotio Pehoris.* Notum eſt turpiſſimum facinus. Rogo jam ecquid gravius aut honeſtius in tali re excogitari poſſit, quam formula מסר מעל *Turgere prævaricationem*, atque *libidinoſam defectionem*, & *violationem* caſtiſſimi cum Deo fœderis? conſtructio ſimplex

& ordinaria dedisset *Turgere in prævaricationem & scelus turpissimum.* Sed figuratius extulit *Moses*, maluitque directe *Turgere turpitudinem scelestam*, ut eo acrius feriret: quod genus locutionum magnificum, & singulari gratia atque emphasi pollens, pluribus illustrari mereretur. Arabicæ linguæ genius ex æquo hic admittit مشى للنكاح *Turget in venerem*, quod simplicius est, & مشى النكاح *Turget venerem*, quod figuratum & sonantius.

XCIII. Alterum exemplum ex *Niphal*, quod est انمشى in Sept. conjug. ad tertiam metaphorarum classem referendum est, *Num.* 31: 5. *Et turgidi facti sunt, ex millibus Israëlitarum, duodecim mille viri, ad bellum accincti.* וימסרו *Animo vigoris bellici, & Zeli,* pro causa Dei, *pleno, tumuerunt & turgescere inceperunt*, in arma ire gestientes, & edita per scortatores strage, vindictam violati fœderis sumere. Non vereor, ne nimis argutus videar, si dixero, dedita opera *Mosen* illud נמסר & *Bellicum turgescere* huc intulisse, in ultionem *Venerei* illius *turgescere*, quod mox erat positurus: in quo tamen si ratio minus bene ducta sit, id saltem facile obtinebo, nullum signantius verbum in hanc rem potuisse admoveri.

XCIV. Verbulum adhuc faciendum est de dialecto, qua *Samech* aut *Sin* Hebræum, ore Arabum, effertur per *Schin*, ut מסר secundum hanc legem in משר مشى transire debuerit. Sic ergo סכך est شك *implicuit, intexuit, prætexuit* umbraculo, atque ita tandem *obtexit.* סבך est شبك *perplexa densitas spinarum, ramorum, retis.* סאן est شان *strenue rem gerere.* סתו est شتاء ultima *Vau*, *hyems.* שרוך per *Sin*, est شراك per *Schin*, *corrigia.* שהד item per *Sin*, est شاهد *Testis, præsens.* Conversis vicibus pro *Schin* Hebræo, Arabes resonant sæpe *Sin.* Sic pro שמע *audivit* existit سمع. Pro שאף *auram & odorem naribus attraxit*, ساف. Pro שי *munus*, سي *copiosus lactis fluxus*, quæ est propria & primitiva illius voculæ notio. Pro שמם *siderari tanquam urente & pestifero adflatu*, سم. Pro שמן *pinguescere*, سمن. Pro שלם *incolumem esse*, سلم. Pro שלה *tranquillum esse, & securum*, سلا ultima *Vau*, proprie *liquidum esse & defæcatum instar butyri;* unde *tranquillitatis*, alioque flexu *securitatis* idea emersit.

XCV. Jam manum de hac tabula tollebam, sed ecce lineam adhuc unam alteramve poscit derivatum מסרת *Esech.* 20: 35. *Coccejus* & præstantissimi quique Lexicographorum id ordinant sub אסר *ligavit;* ut sit contractum pro מאסרת *vinculum.* Aliis tamen *traditio* & ibi placere potuit, ut הבאתי אתכם במסרת הברית valeat *adducam vos in traditionem fœderis*, sensu satis incommodo ac diluto. Si a מסר id vocabuli descendit, debebit pingere *vigorem ac virorem lætum fœderis renovandi, ac veluti turgentis jam & gemmas suas trudere parantis.* Nihil venustius aut jucundius hac imagine; quam firmat & illustrat formula superius visa ما احسن مشية الارض *Quam decora* su-

*superficies terræ in herbas turgens.* Quidni ita efferre liceat مشرق العهد *turgens adspectus fœderis revirescentis, in novumque se florem ac honorem induentis?* Non displicebit suavissima figura iis, qui vaticinium illud in bonum accipiunt: sin in malum id tendere quis autumet, poterit מסרת tanquam מאסרת, haud refragante analogia, retinere. Utriusque hypotheseos pondera & momenta librare, in præsentia haud vacat.

XCVI. Accedo ad Quartam defectuum Classem, quam par. XI. constituimus in iis verbis, quorum significandi late fusa diversitas, per metaphorarum canales & aquæ ductus sparsa, multum implicat, excercetque etiam peritissimos, neque adhucdum satis extricari potuit, latente videlicet primæva scaturigine. Hoc incommodi sæpe ditissimas etiam linguas premit, ne iis quidem exceptis, quæ cum maxime vivunt, florentque; ac proinde multo magis linguam intermortuam, & ad ultimum inopiæ redactam, premere debet.

XCVII. Documento nobis erunt paucula è bene multis. Radix צדה apud *Coccej.* dupliciter exponitur. Primo *intentionem habere, quærere ad noxam,* & צדיה *industria, data opera.* Secundo in *Niph.* נצדה *vastari.* Alii ponunt in prima sede *insidiari, venari,* ob affinitatem cum צוד In altera autem *vastari,* ex צדא *Chaldæorum* notione mutuo assumta. Iterum thema שבח in suo *Pihel* partim *laudavit* declarari solet, partim *sedavit, compescuit.* שמם *desolari, vastari;* item *admirari, stupere.* parilis concursus sub שאה *vastari cum strepitu & fragore.* Dein *obstupescere;* Tertio denique *collidi & conteri.* Themati חלף quatuor minimum dissonantes potestates subjiciuntur. Prima *Transivit, permeavit.* Secunda *mutavit, alteravit.* Tertia, *instauravit, renovavit.* Quarta, *succidit, exscidit.* Similiter ערב a quatuor, quinque, sex diversis notionibus occupatur. *Miscere, dulcescere, spondere, oppignerare, negotiari, advesperascere:* ne derivata nunc percenseam, inter quæ ערב *corvus.* ערבה *solitudo.* ערבים *salices,* ערוב *canina musca* secundum *Bochartum*, quæ non parum a se invicem diffident. Sub חלל non minor regnat discrepantia, quippe ubi *tripudiare; confodi ac perforari; profanari; incipere* & alia significata confunduntur. Plura cumulare nihil attinet, quum linguæ Hebrææ studiosis quotidiana experientia notissimum sit genus hocce, quippe quod profectum simul & dulcedinem in litteris hisce excolendis vel maxime præpedit; & in medio sæpe curriculo sic fatigat, ut spes omnis eluctandi, & salebras hasce exsuperandi abjiciatur.

XCVIII. Nodos hosce Rabbini ne attingunt quidem plerumque, nedum ut eos resolvant. Id ego quidem non tantum facile ipsis condono, sed & in gratiam appono. Si enim nostri, humanitate & Literis probe tincti, multa hic turbarunt, quid non turbassent, qui Critices, & Græcæ Latinæque Eruditionis omnino expertes agebant?

XCIX. Hi jam nodi, atque hæ salebræ, quibus omnes undique se teneri sentiunt, nunquam, si quid video, expediri poterunt, nisi assumatur præsentissimum illud, quod Arabia fert, auxilium; in qua antiquissima proprietas

 at-

atque indoles complurimarum radicum felicissime conservata est, quam si semel modo adspicere contigerit, omnis mox difficultas evanescit: & quod ne Lynceus quidem alias penetrasset, suo se lumine sponte ingerit.

C. Fidem meam firmabit thema צדה. unde filum resumo. Id inter Arabes ultima *Vav* & *Je* صدا, & ultima *Eliph*, teritur in *rubigine ferri* aut *æris.* In *Camuso* صدي الحديد *ferrum rubiginem contraxit*, צדי; حديد صدي *ferrum rubigine infectum;* صداء الحديد *Rubigo ferri.* كتيبة صداء *caterva rubiginosis armis prædita.* صداء *gladius rubiginosus.* صداة *Rubigineus color. Ferrugo* اصدا *Rubigineo colore præditus. Ferruginosus.* صدي الفرس *Equus ferrugineo fuit colore.* Apud *Zjauharium* quoque يد صدي *rubigine ferri infecta manus*, יד צדי & in figura, صاغر صدي צאער צדי *probro & criminationi obnoxius*, ut *Golius* exhibet, vel, ut *Giggejus* ex *Camuso* dedit, *culpatus & ignominiosus.* Proprie, *vilis & æruginosus*, vitiis *æruginis* emblemate designatis. *Æruginosum animum* Latini partim pro *maligno*, partim pro *avaro & sordido* dixere. Notissimum est illud *Horatii*

*—— —— Hic nigræ succus loliginis, hæc est*
*Ærugo mera. —— —— —— ——*

Item.

*—— —— Animos ærugo & cura peculi*
*Cum semel imbuerit.*

Prius *maledicentiam* & *livorem*, posterius *avaritiam* ac *sordes* depingit. *Æruginosa lamella* contemtim apud *Senec.* quæ *sordide & avare habetur;* vel *habet* potius *habentem.* Utramque imaginem sub formula صاغر صدي *vilis æruginosus* comprehendi quoque putem. *Rubiginosum* in eandem figuram traduxerunt, unde apud *Mart.* L. 5. Epigr. 26.

*Rubiginosis cuncta dentibus rodit.*

Apud *Senec.* item ep. 7. *Malignus comes quamvis candido & simplici rubiginem suam affricuit;* & latiore adhuc sensu, si recte memini, ep. 95. *effricare rubiginem animorum.* Claudet agmen hoc insignis locus *Jacob.* 5: 3. cum Arabica versione وذهبكم وفضتكم فقد صديا وصداهما يشهد عليكم ويأكل اجسادكم مثل النار ודהבכם ופצתכם קד צדיא וצדאהמא ישהד עליכם ויאכל אגסאדכם משל אלנאר *Et aurum vestrum argentumque ærugine est infectum; eorumque ærugo testabitur contra vos, & exedet corpora vestra instar ignis.* Cernis *æruginem* proprie sic dictam, quæ *metalla vitiat.* cernis & impropriam illam *æruginem*, quæ *avarorum carnes depastura* sit *instar ignis.* Luculentissima, ex ambiguoque feriens, sententia!

CI. A

CI. A *rubiginoſo* quod eſt in صدا propagata porro eſt poteſtas *ſitis*, ac *ſitiendi*, quaſi *rubiginoſis faucibus eſſe*, *ſqualere æſtu*. in præfat. *Camuſi* ناقع غلة الصوادي *ſedans ardentem ſitim rubiginantium*, ut ſic dixerim, aut *æſtu ſqualentium*. Clar. *Golius* hanc originem *ſitiendi* non perceperat, quum *rubiginoſum eſſe* inde ſic diſtinguit, ac ſi alterius foret radicis atque naturae صدي ultima *Je* peraeque *rubiginoſum eſſe* valet, ac صدا ultima *Eliph*, ex eoque fonte *ſitiendi* ſignificatio, tanquam ſecundaria, eſt derivanda. Docte non minus quam venuſte in illa origine luſit *Hariri* conſ. 37. صدي دهني مذ صديت *Rubiginem traxit ingenium meum*, *ex quo ſiti ſqualeo*, & quaſi *rubiginoſus evaſi*. Ubi in tranſitu aliam adhuc metaphoram obſervabis, a principibus Lexicographorum omiſſam, qua *acies ingenii* dicitur *rubiginem induere*, ut *ferrum* nempe *quod uſu ſplendeſcit*, *ſitu rubiginat*, phraſi *Apulejana*. Id autem *ſiti ſqualere* ut *terris* non minus convenit, quam *hominibus*, ita illuc quoque uſum ſuum emittit, nam برية صادية *deſertum rubiginoſum* enotavit *Phiruzabadius*, pro eo quod *aqua penitus* eſt *deſtitutum*, *aridoque ſitu ſqualet*.

CII. Nemo equidem tam alienus eſſe poterit a ſtudiis noſtris, tantaque imbutus ærugine adverſus hypotheſin, quam ſequor, ut negare ſuſtineat, figuram hancce grandiſonam aptiſſime ſedere *Zeph.* 3: 8. *Excidi gentes*, *ſiderati ſunt anguli earum: evaſtavi plateas earum*, *ſic ut nullus transeat:* נצדו עריהם מבלי איש מאין יושב *ad rubiginem redactæ ſunt urbes earum*, *nemine homine ſuperſtite*, *nemine habitatore*. Oleum & operam perdidit *Avenarius*, quum *inſidiis captæ ſunt urbes earum*, ſenſu & ſerie reluctante, ingeſſit; anſa arrepta a צור *venari*, & צדד *ad latus eſſe*; cum quibus radicibus צדה noſtrum nihil commune habet, quicquid coloris Vir Doctus illinat. Prudentius reliqui interpretes ad Chaldaicum צדא *vaſtari* confugerunt; & צדותא *vaſtitas*; ſed vel me tacente quilibet ex ſuperioribus intelliget, ipſam illam Chaldaicam notionem, eſſe figuratam, atque a *ſqualido & rubiginoſo* translatam; *Syrorum* uſu huc etiam conſpirante, qui *rubiginem* ſimul & *vaſtitatem* ſub themate צדא agnoſcunt.

CIII. Non abludit hinc *Rubigo* Latinis perquam familiaris, pro peſte illa quæ ſegetes exeſt, & *agros ſquale*, *ſcabre*, *illuvie*, & *vaſtitudine*, ut Varro loquitur, opplet. Sed in re liquida egomet me morarer, ſi plura congererem. Videamus alterum adhuc *Rubiginis* adſpectum, in quatuor locis ſeſe ſumma cum elegantia exerentem, ubi *inſidias* aſſumſerunt plerique, ob vicinitatem literarum cum צור *venari*: alii *ſtudium*, *deditam operam*, *intentionem malam* aut ſimile quid, quod quadrare videbatur. Ecquid jam pro *intentione* illa *mala* ſatis arridet *Rubigo* animi, atque *Ærugo?* Nil pote nervoſius & expreſſius *Num.* 35: 20. *Quod ſi* בשנאה *odio eum impulerit*, *aut lapidem in eum jecerit* בצדיה *mala rubigine; morietur*. Iterum vſ. 22. לא באיבה *ſine ulla inimicitia*, & בלא צדיה *ſine ulla ærugine*. In eodem negotio *Exod.* 21: 13. *Qui percutit aliquem*, *morte mulctabitur*. ואשר לא צדה *At qui ærugine non imbutus fatali*

*casu fecerit, ei ego destinabo asylum.* Similiter 1 *Sam.* 24: 12. ואת צרה את נפשי לקחתה *Tu autem ærugine imbutus es erga animam meam, ad eam capiendam.* Quin imo exemplum illud in *Daniele* cap. 3: 14. unde *industriam, deditam operam* eliciuerunt Viri Docti, huc pertinet. הצדא *An ærugine, O Viri, Deos meos non adoratis?* In omnibus hisce *Ærugo* pingit *malignitatem*, & quidem *inveteratam*, ex occulto odio, livore aliisque principiis. Peropportuna in hanc rem est observatio *Turn.* Adverf. L. 30: 30. ubi notavit veteres *invidiam* censuisse *animi vitium*, ut *rubiginem ferri*, *æruginem æris*, indeque *æruginem* translate posuisse; ut in illo *Mart.* 10: 33.

> *Ut tu si viridi tinctos ærugine versus*
> *Forte malus livor dixerit esse meos,*
> *Ut facis, a nobis abigas.* —— ——

Addatur hoc exemplis ex *Horat.* & *Senec.* supra jam adductis: & locus etiam hic concedatur *animo æruginoso*, ex capitali emendatione *J. F. Gron.* ad *Sen.* ep. 115. ὁ πάνυ *Malitiam & æruginosi animi veternum*, pro vulgato *ærumnosi*, quod est *Fortunæ* vocabulum, non *vitii*, quale hic requiritur. *Rubiginosis dentibus* apud *Mart.* ansam præbuisse videtur *Ovid. Metam.* 2. in graphica pictura *Invidiæ.*

> —— —— *Livent rubigine dentes.*

Quibus pro clausula subserviat locus *Sidon.* ep. 6. 6. *Ne vester affectus quandam duceret, ut gladius impolitus, rubiginem.*

CIV. Ex specimine jam enucleato Sanioris Critices certissimam regulam elicio, frustra semet acutissima ingenia exercere, in dissidentibus notionibus conciliandis, quamdiu stirps, & nativa indoles in obscuro est. Eandem regulam adfirmabit, atque extra dubitationis aleam collocabit alterum, quod posueram, thema שבח, aliquando per *laudare* ac *celebrare* conversum, aliquando per *compescere* & *sedare.* Quid hic Doctissimi interpretum ad copulam & concordiam inveniendam? Si *Forstero* id accredimus, שבח primo significavit *provehere verbis, promovere laudatione, commendare:* dein contraria vi, *continere, cohibere, compescere.* Paulo aliter *Avenarius*, cui שבח primo est *commendare*, tum deinde *mandato compescere.* in Comm. *Gejer.* ad *Ps.* 65: 8. reperio hunc conatum, a *laudando* per antiphrasin ductum esse *deprimere*, & *silentem reddere.* Meliore judicio *Coccejus* a *laudando* per *metonymiam* simul & *metaphoram* deduxit *laudibus adhibitis sedare.* Aliter adhuc calculum subduxit *Gussetius* in Comm. L. H. ita ad rationes sedens. *Significata* laudandi & compescendi, *huic radici attributa quid commune habent? An spectatur modus mitigandi per hortationes lenes? An effectus spectatur? nam laudabiles reddis quorum furorem sedas & in benignitatem commutas.* Hujus vestigia pressit, quin verba ipsa expressit Cl. *Stockius*, utramque hanc rationem conjungens; quum tamen posterior plane rejicula sit; neque ullo pacto in censum venire debuisset.

CV. Demiror equidem, a ſe impetrare non potuiſſe Viros Doctiſſimos, atque ex palæſtra Græcæ, Latinæque linguæ, talium haud ignaros, ut profiterentur, Originem forte & primigeniam proprietatem hujus radicis, unde conciliatio pendet, abeſſe, quæ ante erui debeat, quam quicquam tentari, nedum præſtari queat. Quid enim? an incredibile eſt antiquiſſimam alicujus thematis notionem haud extare in Codice-Sacro? Atqui longe maxima radicum pars ſub ea conditione jacet; curſu omnium linguarum ſua ſponte id ipſum efficiente; ut res aliter ſe habere non potuerit. Porro an ullo indicio comprobatum erat, ſignificationem *laudandi* eſſe *propriam* ac *primariam*, ac non potius *tranſlatam* & *ſecundariam*? *Secundariam* eſſe omnia magis ſuadebant, quum *laudationis magnificæ* vim præferat verbum hocce, cum *applauſu*, *honoreque omni verborum* conjunctam, unde per *concelebrare publico plauſu* opportune exprimi poſſet. Ergo *primaria* illa *poteſtas* in Bibliis nusquam occurrens, ex dialectorum fontibus ante fuerat protrahenda, quam ſerio de conciliandis diſcrepantibus hiſce notionibus deliberaretur.

CVI. Manu palpandum præbere volui defectum hunc, quando in defectibus hodiernis, circa interiorem cognitionem Hebrææ Linguæ, denudandis occupor, ut omnes, qui de his rebus aliquid judicare valent, perſpicerent, vel ſpem eſſe deponendam linguæ hujus, quoad ejus fieri poſſit, perſanandæ; vel externa auxilia eſſe admittenda, ut quod domi nulla unquam ſagacitate veſtigari queat, id foris exquiratur, & conſpirante excellentium ingeniorum induſtria, velis remisque, convehatur.

CVII. In Arabiam ſi quis mecum vela dare non refugiat, Filiæ opulentiam Matris inopiæ recreandæ inſigniter conducere deprehendet. Nam cum *laudandi* & *ſedandi* poteſtate, multo plures adhuc notiones ibi inveniemus, quæ ad primam originem nos perducere valeant. Nempe سبخ per *Sin*, in quod Hebræum *Schin* ſæpe ex dialecto tranſit, ut exempla parag. xciv. exhibita docent, complectitur propriam & principem poteſtatem *permulcendi*, & *leni manu tactuve contrectandi*. Speciatim ſedem obtinet in *lana*, aut *Goſſipio*, *quod carminatum colo obvolvitur*. Id vocant التسبيخ תשביח; unde سبخ apud *Golium* declaratur, *decerpſit aliquid de Goſſipio*, *lana*, *pilis camelinis*, *dum carminarentur*, *colove obvolverentur*. Vides illud *leni manu contrectare* & *permulcere*, ad *materiam mollem* ſordibus repurgandam, & *lanificio accommodandam* التسبيخ תשביח etiam ex *Camus* proponitur a *Giggejo* ſub notione *Goſſipium extendendi ut ſuper illud medicamentum expandatur*. Habes iterum *materiam mollem leni manu permulcere*. Eadem vis relucet ex سبيخ שביחה *plumæ quæ expanduntur*, & alia forma سبيخ, *quod decidit e goſſipio*, *aut plumis*. Ita Lexica. Ita etiam *Schol. Diw. Hud.* السبيخ ما نسل من ريش الطير *Appellatur* שביח *quod defluit e plumis avium*. Sed plenior forma loquendi ibi proſtat سبيخ النسال, quod aliter verti non poteſt proprie *demulſum plumæ effluentis*: ad quam rationem primitus dixerunt سبيخ القطن *quod inter mul-*

cen-

*cendum & leni manu pertractandum de gossipio decidit.* Pro quo utroque deinceps سبخ absolute invalescere cœpit.

CVIII. Hæc de proprietate. Excutiamus nunc impropria, & translata, quæ ex *leniter mulcendo* profluxerunt. Apud *Giggejum* velut glomus quoddam significationum sub תשביח التسبيخ comparet: *Cum quid leve fit; cum quid quietum redditur; quies venæ pulsantis ex dolore; rei absolutio vel evacuatio; somnus vehemens.* Item ex 2. Conj. سبخ الله عنه الحمي *illius febris levior facta fuit. Deus vim febris fecit defervescere.* & alia formula لا تسبخ عنه بدعايك عليه *Ne illius crimen leve facias precibus tuis.* Iterum سبخ الحر & in 5 conj. تسبخ الحر *æstus deferbuit.* Apud *Golium* sub 2. conj. habes *Gossipium tractavit*, ut supra dictum: *Leviorem reddidit ac sedavit febrim* Deus. *Dormivit vehementius; remisit & sedatus fuit* calor. Additur tanquam infinit. 1 conj. سبخ *liberum vacuumque esse.*

CIX. Ob oculos propone tibi in hac congerie principem aliquem Glossatorem; *Hesychium* verbi gratia, aut *Nonium Marcellum*, qui sparsas linguæ patriæ divitias summatim undique carpens, atque ex oratorum, poëtarumque, pratis delibans, nihil pensi habet quo pacto corollam suam digerat contexatque. Non multum inde lucis deportabit, nisi qui diffusa lectione jam ante pectus imbuerit, & quo quidque pertineat, nocturna diurnaque volutatione omnium ferme auctorum, addidicerit.

CX. Submonitione hac occurrere debui iis, qui vix primoribus labris degustata lingua Arabica, sine ullo usu librorum ex Lexicis tantum sapere possunt; ut sciant vastum esse hoc mare, intuta brevia; ubi facile cymbulam frangere quis possit, nisi ante genium & cursum linguæ in omni genere orationis, prosæ, versæ, exploraverit, sibique familiarem reddiderit.

CXI. Ut mentem meam illustri documento declarem, quod incredibile hæc res momentum habeat in studio Linguarum Orientalium, Glossatorem agam in Latino *Mulcere*, secundum illam viam & rationem, quam tenet *Zjauharius* a *Golio*, & *Phiruzabadius* a *Giggejo* conversus: id est, prout vel communis sermo, vel memoria, vel annotatio ideas sub manus suggesserit. Ergo *mulcere* est *leviorem facere, allevare; quietum reddere, pacare; dolorem sedare; tumultum compescere* aut *componere; curis absolvere* & *evacuare;* altiore somno *sopire; facere ut quid defervescat; mitigare* & *lenire* crimen; *solari; blandiri,* & *adulari; recreare; titillare,* & *jucundo sensu perfundere; subigere* cudendo ferrum; *edomare; plaudere, applaudere; collaudare* & *omni honore verborum adficere* ac *concelebrare.* Affatim, credo, glossarum; nec tamen omnia exhausi, quæ hic inexhausta quasi vena scaturiunt. Ad hunc modum notiones notionibus cumulantur in *Camuso*, sine allegatione ulla, sine auctorum exemplis. *Zjauharius* hic illic exempla interspersit, ex Poëtis præsertim, sed quæ sitim legentis irritent magis, quam sedent. Facile etiam evicerim, ne dimidiam quidem partem figurarum & tralationum, sub plerisque radicibus, esse configurarum

ſignatam ab illis duobus Lexicographis; quum *Phiruzabadius* alterum tantum ad *Zjaubarium* ſe adjeciſſe non vane glorietur; atque bis altero tanto cumulatius aliquid præſtari poſſet, ſi in immenſum opus conſpirata Doctorum inter Arabes virorum diligentia incumbere ſuſtineret. Comperta loquor, quippe qui ex paupertina mea re, & penu, Lexica Arabum haud pœnitenda acceſſione locupletare poſſem: haud ignota etiam Eruditis noſtris profero; ſi enim Theſaurus ille copioſus *Stephani* guſtulum modo præbet divitiarum Græcarum; ſi *Fabri* illud *penuarium Latinum*, a *Buchneris*, *Cellariis*, *Græviis Gesnerisque* luculentiſſime ditatum, plenis adhuc modiis & trimodiis poſſet adaugeri, utique in uſibus vocabulorum figuratis; quilibet liquido mecum concludet, & decernet, fieri non poſſe ut omnem copiam ac facultatem ſermonis Arabici *Phiruzabadii* ille *Oceanus* expromſerit.

CXII. Sed hæc alias latius, & tempeſtivius. Nunc, quod inſtat. Si ergo in hunc meum cinnum, in quem admiſcui ſignatiores uſus verbi *Mulcere*, oculos conjecerit aliquis, tenuiter literis Latinis tinctus; nonne mirifica ei perturbatio & confuſio oborietur? præſertim ſi ne primigeniæ quidem proprietatis limpidam ideam imbiberit, quemadmodum ſæpe Arabes, ſuorum in gratiam ſcribentes, eam ne enotare quidem dignantur. At qui auctorum lectione imbutus ac coloratus, meam congeriem, fugiente tantum oculo, adſpexerit, quantumvis nullo ordine ea profuſa ſit, in ſingulis tamen phraſibus lumen ac decus inſignium metaphorarum agnoſcet, & ad ſuam quamque ſtirpem ac originem revocare callebit.

CXIII. Quia interim hæc opera noſtra Juventuti Academicæ debet prælucere, eique per linguarum anfractus iter emunire, æqui bonique conſulent homines Eruditi, ſi gloſſemata mea exemplis illuſtrata dedero; & quod imperitis turbidum videri poſſet, defæcatum liquidumque effecero.

CXIV. Ajebam *mulcere*, eſſe, *leviorem facere*, ut Arabes etiam سبخ exponunt. Sic *Sil. Ital*, 13: 396.

*Alloquioque virum tantos mulcere dolores.*

Et 12: 120.

*—— —— Aonio plectro mulcere labores.*

Adde L. 4: 750. qui verſ. tamen merito ſuſpectus eſt viris doctis. Sequebatur *quietum reddere*, *pacare*. Sic *Horat*. 2. Ep. 1: 211.

*—— —— Meum qui pectus inaniter angit,*
*Irritat, mulcet; falſis terroribus implet.*

Et *Val. Fl.* 1: 298, 299.

*Illis placidi ſermonis Jaſon*
*Suggerit adfatus. turbataque pectora mulcet.*

 Item-

Itemque *Sil. Ital.* 10: 616.

> *Hos mulcens questus Fabius.*

Deinceps ponebam, *sedare* dolorem. *Plin.* L. 28: 19. *Si ubera dolent, lactis asinini potu mulcentur:* & ita sæpiuscule, posses etiam *fovere* pro glossa substituere. *Sil. Ital.* 5: 368.

> *Mulcebat lympha purgatum sanguine vulnus.*

Idem 6: 91, 92.

> *— — Nunc purgat vulnera lympha;*
> *Nunc mulcet succis. — — —*

Similiter 13: 455. &c. &c. Inde porro, *compescere*, *componere* tumultuantia. *Virg.*

> *Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento.*

Et *Liv.* L. 7: 40. *Extemplo memoria patria militi iras permulsit*; & *Apulejus* alicubi, *fervidos mores blanditiis permulcere.* Etiam *Tacitus* aliquoties *mulcere* hoc adhibuit, ubi *militaris tumultus sedatur.* Addatur *Virgiliana* imago.

> *Ille regit dictis animos & pectora mulcet.*

CXV. Subsequens erat *curis absolvere & evacuare*, quomodo & Arabes suum التسبيخ declarant & سبخ, citraque punctum, سبح *liberum, vacuum, curis solutum esse* فراغ. *Horat.* 3. *od.* 11.

> *Quin & Ixion, Tityosque voltu*
> *Risit invito; stetit urna paullum*
> *Sicca, dum grato Danai puellas*
> *Carmine mulces.*

Nil tritius. Speciatim *somnus curarum domitor*, dicitur *mulcere*; unde تسبيخ *somnus altior*, & conj. 2. سبّخ *vehementius dormivit.* Sic *Sil. Ital.* 3: 170.

> *Nec mora; mulcentem securo membra sopore*
> *Aggreditur juvenem.*

Iterum L. 7: 293.

> *— — Et mulcebat tristia somno.*

Opportune incidit & hoc *Ovid. Metam.* 8.

*Lenis adhuc somnus placidis Erisichtona pennis*
*Mulcebat.* — — — — —

CXVI. Series nostra proponebat deinde, *Mulcere* pro *facere ut quid defervescat;* ubi me accommodavi ad Arabes ita phrasin سبخ الله عنه الحمى declarantes, *fecit Deus defervescere febrim ab eo.* Nobilem enimvero figuram! *Permulsit Deus febrim ejus;* quomodo *permulcere iras*, in alio æstu plusquam febrili *Livius* dicebat. Ejusdem venustatis, تسبخ الحر *deferbuit æstus, calor remisit*, proprie *remulsus, permulsus est.* Huc facit *Silii* hocce L. 6: 163.

*Isque ubi ferventi concepta incendia pastu*
*Gurgite mulcebat rapido, & spumantibus undis.*

CXVII. In *criminis mitigatione* usurpant etiam Arabes suum سبخ, secundum formulam illam لا تسبخ عنه بدعائك عليه *Ne illius crimen levius facias pro eo intercedens.* Proprie, ne *molli manu palpes & permulceas* crimen *quo onustus est.* In *Suas.* 1. *Senecæ* est, *Multa adulatione animum alicujus permulcere.* Trita sunt tum in *adulatione* omni, tum speciatim in *blanda criminis elevatione* vocabula *palpandi*, & *palpo mulcendi* & *palpationis*, ad quæ digitum intendisse suffecerit.

CXVIII. Vicinum est, *blande solari*, quod non dubito quin Arabum usus quoque admittere possit, quamvis a Lexicographis non annotetur. *Val. Fl.* 4: 443.

— — *Jamque hoc animum solamine mulcens.*

Directius, & absolute L. 2: 140.

— — *Et longo mulcent insomnia pense.*

Huc pertinent, *recreare, titillare, jucundo sensu perfundere*, quæ pervagata sunt, & probata tædium parerent. Unum modo veniam eblanditur, ex *Sil.* L. 12: 3, 4.

— — — *Blandisque salubre*
*Ver Zephyris tepido mulcebat rura sereno.*

Et item alterum *Val. M.* 2. 44. *Novitate grata oculos permulcere.* Unde totum genus cognoscitur.

CXIX. Quantocyus absolvamus pensi reliqua. *Mulcere* antiquis fuit speciatim *subigere* & *emollire* ferrum: nam inde *Mulciber* nomen invenisse traditur. Apud *Silium* valet etiam *Edomare. Cicurare. Mansuetum reddere.* Lib. 1: 406.

— — *Non pavidus fœtas mulcere leænas.*

Et Lib. 2: 440.

*Assuetas patrio mulcet sermone leænas*

Præiverat *Virg.* cujus eſt, *Mulcere tigres.* non abludit etiam illud *Livii* L. 3: 14. *paulatim permulcendo tractandoque manſuefecerat plebem.*

CXX. Cogat longum nimis agmen *Mulcere*, pro *plaudere*, *plaudente & palpante manu demulcere*; anſa deſumta ab *equis*, qui blanda manu, & verborum honore permulceri gaudent. Huc ſpectat *Terentianum* in *Heaut.* *Non poſſum pati, quin tibi caput demulceam.* Apud *Val. Fl.* L. 358. etiam eſt

*Plauſu fovet hanc, & pectora mulcet.*

Nec abeſſe hinc debet *Virg.* deſcriptio, qua equorum indolem pingit *Georg.* 3: 185.

*Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri*
*Laudibus, & plauſæ ſonitum cervicis amare.*

Ubi & *mulſæ* genius Latii reciperet, niſi quod ſonantius ſit illud *plauſæ*. Adde *Æneid.* 12.

*Circumſtant properi aurigæ manibusque laceſſunt*
*Pectora plauſa cavis.*

CXXI. Ab hac, vel ſimili aliqua anſa, Arabes *cum plauſu laudandi & magnifice celebrandi* poteſtatem quoque adſciverunt ſub سبح, quod eadem cum سبخ radice tenetur, & Hebræum שבח repræſentat. Unam eandemque eſſe ſtirpem, licet puncta diſtingui ſoleant, nullum eſſe poteſt dubium, quia سبح æque ac سبخ exponitur *ſomnus*, *quies*, *ſedatio & vacuitas curarum.* فراغ. Diſcreverunt tamen, ut apud Latinos quoque *mulcare* diſcernitur a *mulcere*, quum ejusdem ſit originis. Duo autem ſignificata ſub سبح regnant, alter *collaudandi cum plauſu*; alter *natandi.* Miretur aliquis, & roget quid *natatui* cum *plauſu*? Sed mirari deſinet, qui hoc *Statii* modo adſpexerit L. 1. *Sylv.* 3. vſ. 73, 74.

*Aut ingens in ſtagna cadit, vitreasque natatu*
*Plaudit aquas* — — — —

Nempe qui *natat*, *manibus pedibusque everberat aquas*, & quaſi *plaudit eas*, *remigem agens.* De *remigatione* non diſplicebit hic imago *Silii* L. 6: 461. hortatorem deſcribentis.

Qui

*Qui voce alternos nautarum temperet ictus;*
*Et remis dictet sonitum, pariterque relatis*
*Ad numerum plaudat resonantia cœrula tonsis.*

Ergo *remex plaudit aquas*, itemque *natator: aëra* quoque *ales;* quem & poëtæ *tranare remigio alarum* dicunt *cælum.* Non indecore *Silius* hæc complexus est L. 12: 95. ubi *Dædalum* inducit, qui *novus ales aëre tentans*, & *Natum* quoque *docens vias volucrum attentare*, *lapsum*

*——— ——— ——— Solutis*
*Pennarum remis, & non felicibus alis*
*Turbida plaudentem vidit freta.*

Invenio etiam *plausum* pro *natatu* eleganter positum, vel saltem pro *conatu piscis nataturi*, ab *Auson.* in *Mosella* vs. 263. de pisce capto, in arenamque extracto, & moribundo.

*Jam piger invalido vibratur corpore plausus;*
*Torpida supremos patitur jam cauda tremores.*

De *natatore* iterum *Manil.* 5: 430.

*Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,*
*Et plausa resonabit aqua. ——— ———*

*Plaudere* ergo recte pro *natare* Arabes, sub suo سبح; & سبوح *natator;* qua homo, qua aliud quid, aquam, dum fluitat, *plaudens*, *mulcensque.* In *Alcorano*, *Sur.* 36: 40. الشمس والقمر في فلك يسبحون *Sol & luna in navi natant.* Proprie *plaudunt*, *mulcent*, *tranant*, *eremigant cœlum.* Fabella vetus; in quam nunc non excurro. Mirifici sæpe sunt natales significationum. *Mulgere*, quod & cum *mulcere* in origine concinit, apud veteres, licet diverso adspectu, receptum fuit in *volatu*, *natatuque.* Apud *Ennium* in 7. Annali.

*Mulserat huc navem compulsam fluctibu' pontus.*

Id est *nantem attraxerat.* In *Arat. Cic.*

*Igniferum mulgens tremebundis æthera pennis.*

Sed nimius sum; & *plausus natationis* neminem amplius turbabit, cum *plausu laudationis* in unam sedem congruens, sub themate سبح.

CXXII. *Laudationis* autem *plausum* illum Arabes solenni formula exprimunt, ubi quid *admirabile*, & omnibus modis *prædicandum*, *celebrandumque* conspe-

xere, proclamantes *Sobhan* سبحان من هكذا *O rem plausu*, & *demulsa*, ut sic dicam, *cervice dignissimam*. Inde formula انت اعلم بما في سبحانك *Tu te ipsum noscis*. Ita *Gigg*. proprie *Tu optime scis quid in te plaudi*, & manu demulcente *laudari mereatur*. Solenne item hinc سبحان الله *Laus Deo*; سبوح الله אלה שבוח *Deus laudandus*; سبحة الله *Magnificatio & concelebratio gloriæ divinæ*; & verbum سبح *plausu*, *omnique honore verborum magnificavit* rem aliquam; speciatim Deum. In *Alcorano* كان من المسبحين *Fuit ex veneratoribus & laudatoribus Dei*.

CXXIII. Ex hisce omnibus jam sole meridiano clarius relucet tum majestas, tum gravitas & constantia sermonis Hebræi, in themate שבח, quod a *permulcendo* usum suum secundarium diffundit, partim ad *honorificentissimam laudationem*, partim ad *blandam sedationem*. *Laudationis & concelebrationis* pulcherrimam hanc imaginem præferunt sequentia loca. *Ps.* 117: 1. הללו את יהוה שבחוהו *Celebrate Jehovam, & plausu publico permulcete quasi*, exclamantes solenne illud *Sobhan Ps.* 63: 4. שפתי ישבחונך *Labia mea plausu te commulcebunt; omnique honore verborum vehent atque extollent*. *Ps.* 147: 12. *Jerusalem* שבחי את יהוה הללי אלהיך *O Tzion; publicis plausibus permulce Jehovam, concelebra Deum tuum*. *Ps.* 106: 47. להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך *Ad concelebrandum nomen tuum sanctum; ad commulcendum nosmet ipsos in tua laudatione*; hoc est, *ad nosmet ipsos beatos & gloriosos prædicandos dum te celebramus*, ut *Coccejus* recte declaravit. Posset quidem paulo aliter adhuc illud השתבח בתהלה exponi, *resonante plausu & clamore publico*, Sobhan *dilaudare*, sine usu illo reciproco, sed prius prætulerim. Addatur 1 *Chron.* 16: 35. *Eccl* 4: 2. & 8: 15. Alteram figuram *blandæ sedationis* exerit *Ps.* 65: 8. משביח שאון ימים *permulcens fragorem marium*. Et *Ps.* 89: 10. *Tu imperas elationi maris: quum tollit fluctus suos*, אתה תשבחם *Tu permulces eos*. Consonat *Virg. Æn.* 1: 65.

*Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento.*

Iterum *Prov.* 29: 11. *Omnem Spiritum suum exire sinit e lumbis*, id est, *iræ frena laxat; at sapiens retro remulcet eum* ישבחנה. Id *Statius* similiter expressit *stimulata corda remulcere*. & conferri debet *Æneid.* 1: 153.

*Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.*

CXXIV. Hæc ad *Quartam Classem* defectuum libata sunto. *Quintam* nunc brevibus quoque stringam, par. XI. propositam in Radicibus, quarum exterior quidem adspectus ususque, ex serie orationis, & collatione locorum, potuit attingi, sed ad quarum definitam proprietatem, & genuinam vim, nulla acie

acie penetrari potuerit, neque unquam penetrabitur, nisi foris, dialectorum ope, lumen inferatur.

CXXV. Ut hoc quale sit, quam lateque se extendat, intelligatur, attendi velim ad id, quod nemo sensu communi modo præditus, leviterque literis tinctus, negaverit, in omnibus linguis primævum fontem distingui debere a rivulis, id est primariam & antiquissimam notionem, a secundariis usibus; & nihil difficilius esse, etiam in opulentia & copia librorum florentibus linguis, quam primigeniæ Originis ac potestatis indagationem.

CXXVI. Hæc jam difficultas Linguam Hebræam, puram illam & antiquam, quæ Bibliis continetur, duabus de causis maxime premere debuit. Prima est, quod angustissimis cancellis unius tantum Libri includatur; altera, quod Criticorum, & Grammaticorum Veterum monumentis, hac in parte, penitus destituamur. Utriusque rationis pondus ac momentum paulo pressius est urgendum, quia hoc ipsum magnitudinem defectus, per latam linguæ ditionem regnantis, evincet, & simul necessitatem lucis, e dialectis infundendæ, demonstratam debit.

CXXVII. Primo aliquis modo gustus, & vel levicula in linguis tinctura, dictat cuivis, ad significationes primævas vocabulorum indagandas requiri magnam librorum supellectilem, & per omne genus artium ac scientiarum sese diffundentem copiam præstantium auctorum, qui patrii sermonis vim atque indolem feliciter repræsentare studuerunt. Quo ergo angustius habitatur, hoc est, quo minus Scriptorum habetur, eo majoribus difficultatibus ac tenebris laborari necesse est.

CXXVIII. Ponamus casum, cujus fingendi, & ad propositum meum deducendi, necessitatem imponit commune præjudicium, quo status quæstionis nostræ vix cognitus, nedum perspectus, gravatur. Supersint modo ex illa Græcorum affluente opulentia *Thucydidis* & *Euripidis* præclari labores; omni reliqua lingua penitus deleta & extincta, quisquamne mortalium sibi persuadebit, aut aliis persuadere conabitur? se ex indefessa & attentissima volutatione illorum Auctorum, tum generalius sensum Universi contextus assecuturum esse, tum specialius cujusque sententiæ pondus ac decus esse eruturum, cum omni illo lumine, quod ad primitivam indolem thematum, naturam metaphorarum, profundosque recessus totius orationis reserandos desiderari potest.

CXXIX. Progredior ulterius. Si ista jam *Thucycidis* & *Euripidis* superstitantia tantum monumenta, consentiens Eruditorum chorus per mille, per bis mille, per quantum quis voluerit annorum excutiat, & acri locorum collatione, Lexicorumque ac Concordantiarum confectione, novis usque ac usque curis subjiciat; quisquamne sperandum esse contendet, ut omnes tandem tenebræ discutiantur, quæ ex angustia & inopia linguæ, tantam cladem passæ, ingruerat; & res deducatur ad liquidam omnibusque suis numeris absolutam explanationem? haud dubie, si id fati Græcis rebus incubuisset, ut quilibet materiæ suæ callidus æstimator, gravem Linguæ jacturam deploraret, ita ultro & sponte profiteretur, aquam sibi in bene multis hærere, & magno re-

demtam

demtam vellet ampliorem librorum supellectilem, unde genuinas verborum origines, diversas metaphoras, splendidas figuras, universæ Orationis instrumentum penitius pertentare, & ad vivum secare daretur: Dialectorum opem neutiquam aspernaturus, si forte Jonice, Dorice, Æolice, Vulgariter, conscripta prisca monumenta, ex angulo aliquo emergerent; sed ea tanquam e cœlo lapsa suscepturus.

CXXX. Quo collineem, cujusvis oculis se ingerit: & jure meritissimo me colligere posse autumo, frustra esse Viros Doctos, qui in summa paupertate linguæ Hebraicæ, unius satis exigui Libri finibus conclusæ, dialectorum sibi interiorem cognitionem minus necessariam esse existimant, quum citra illud lumen nunquam ad primigenias & antiquissimas Radicum Hebraicarum significationes perveniri queat, etiamsi exterior usus & adspectus ex circumstantiis contextus comprehensus fuerit: quod nunc in præsentia disputasse suffecerit ad primam causam defectus illius, quem mox exemplis palpandum præbebo, illustrandam.

CXXXI. Alteram causam obscuritatis, quam regnare dico per linguam Biblicam, circa primigeniam proprietatem Radicum, collocavi in eo, quod destituamur omni luce Veterum Criticorum, qui stante adhuc & vigente Hebræorum Lingua floruerint. Masoretharum Crisis circa literas & puncta sterilescit: quæ a Thalmudicis hic illic attinguntur, mirificam produnt inscitiam: & eruditis stomachum movent. Qui aliquid deinceps conati sunt ex natione Rabbinica, tum demum extiterunt. quum longa clades cuncta dissipasset, quibus Lingua Hebræa non magis vernacula fuit, quam Italis recentioribus, Romana puritas ac majestas; aut Græcis hodiernis in *Euripide* ac *Thucydide* exponendo quicquam auctoritatis præ nobis competit. Si ergo, ut similitudinem modo adhibitam, adhuc semel urgeam, librorum Græcorum penuriæ, accederet Veterum Scholiorum universalis interitus, sic ut nihil vel de etymologia ac primæva stirpe verborum, vel de metaphoris & figuris ex sua quibusque stirpe propagatis, vel de reliquo apparatu Critico, quicquam ad nostras manus pervenisset, a veteri aliquo Literatore annotatum, aut exceptum, qui florente Græcia floruisset; utique omnes, qui illiterati non erunt, haud gravatim agnoscent, si jam exteriorem verborum vim & usum assecuti fuerint, interiorem tamen originem & proprietatem in plerisque a se nec penetrari, nec adeo sperari posse, nisi aliunde suppetiæ adferrentur, defectibus tum librorum, tum Scholiorum veterum supplendis idoneæ: hoc est, nisi monumenta quædam prodirent in lucem, unde patentior Linguæ Græcæ conspectus aperiretur, vetustis auctoritatibus illustratus ac confirmatus, licet forte monumenta illa jam non Atticam gravitatem spirarent, sed alterius alicujus dialecti colorem ac gustum præferrent, quæ cum Attica iisdem stirpibus maternis teneretur.

CXXXII. Ut his levi velitatiuncula præmissis, cornua nunc commoveam disputationis, & exemplis in aciem descendam, ex trecentis thematibus tria adduxisse satis habebo. קלס / עלם / מרה. Prius מרה, post infelices conatus *Forsteri*, qui ex affinitate cum מור elicuerat vim *mutandi*; itemque *Avenarii*, qui

qui ex cognatione cum מרר exsculpserat notionem *amarescendi*, consedit tandem magno consensu Lexicographorum nostrorum in significatione *Rebellandi*. Ista idea quum generalis sit, & sub varias cadat loquendi formas, copia Latinæ linguæ usi Viri Docti addunt, *immorigerum esse*, *refractarium*, *contumacem*, *pervicacem se gerere*, quæque alia in eundem exeunt sensum. Nihil equidem carpo; nihil demuto. Omnia hæc recte & rite se habent. Sed jam dari mihi velim unde *rebellantis contumaciæ* secundaria illa potestas sit prognata; & quæ nativa ac prisca sit facies verbi מרה. Estne *Tumuit*, unde *contumacia* nomen invenit? Estne *Refregit*, unde *Refractarius* dictus? Estne *Pervicit*, e quo fonte *pervicax*? Utique sine temeritate nihil hic eligi, aut adfirmari posset, omni fundamento deficiente; & vel viginti aliis ideis sinum modo concutienti sese oblaturis ad illud *Rebellem* & *immorigerum esse* exprimendum. Quid ergo מרה veteribus Hebræis in stirpe sua signasse dicemus? Nescio, inquies, nec curo equidem, quum exploratissimum habeam *contumacis rebellionis* potestatem subesse, unde illa tandem derivata fuerit. Itane vero non curabitur id, quod grandia persæpe adfert momenta? Cordatius, credo, foret, defectum palpabilem agnoscere; ejusque remedia, quæ Filia Matri præstare valet, non repudiare.

CXXXIII. Hic quam amice Hebræa & Arabica dialectus conspirent, *Giggejus* jam insinuaverat, quum مري, æque ac מרה exponebat *contradicere*, *rebellare*, *contumacem esse*. المراء & المماراة *disputatio*. ماراه بالحجة *in controversia illi adversatus est*. (Imo vero, *in clara probatione se ei contumaciter opposuit*.) ماراه *cum illo disputavit*; *contendit*, *litigavit*, *altercatus est*. المرية *Dubitatio. hæsitatio. disceptatio. altercatio. controversia*. مري حقه & مراه *Se aliquid debere inficiatus est*. Hæc linguarum callens statim sentit esse secundaria. Quid jam primarium? En tibi. מרי المري *fricatio*, *attrectatio*; *pressio stringens*. مري الناقة *Cameli ubera strinxit mulgendi ergo*, ut est apud *Golium*. Item *inflixit* illi centum flagelli ictus. Formula est in *Camuso* مري فلاناماية سوطا מרה פלן מאה שוט *Illum centies flagello verberavit*. Ad verbum, *strinxit illum centum scuticas*. Id est *stringentibus plagis inflixit illi*. Iterum, *ad vehementiorem cursum scutica aliave re egit* equum. مري الفرس *strinxit*, *perstrinxit equum*, absolute sic nonnunquam poni amans. Porro *in pluviam dissolvit ventus* nubem. مري السحاب. a *mulsione*, *emulsione aquæ* quæ fit *pressione stringente venti*. Similitudine ducta ab المري sive *Camelo quæ stricto ubere lac radiatim emittit*. Alio adspectu, *Anteriores pedes in solo motitavit* equus, *præ agilitate*, vel *præ noxa*; quasi dicas *præstrinxit*: denique, *inficiatus fuit*, *aliter sibi conscius*, & *denegavit quod deberet*. Sic *Golius* vertit formulam supra jam propositam ex *Giggejo* مراه حقه, ad verbum *strinxit eum jus suum*, cum duplici accusativo, hoc est, *ei in jure suo obstitit*, *obstrigillavit*, & *contumacia rebelli obluctatus est*.

CXXXIV. Ex glossematis hisce Arabicis evidenter apparet, מרה in Origine sua valuisse *strinxit*, *perstrinxit*, *præstrinxit*; atque inde ductu proclivi emanasse, *stringendo pressit*. Item *stringente scutica percussit*. Item *obstitit*, & *disputando contendit*, ut *Golius* in 3. conj. ماري declarat. *Alcorano* perfamiliaris est hic usus. *Sur.* 53: 10, 11, 12. فاوحي الي عبده ما اوحي ما كذب الفواد ما راي افتمارونه علي ما يري *Revelavitque Servo suo id quod revelavit. Non finxit cor* Muhammedis *id, quod vidit. An ergo disceptabitis cum illo, de eo quod vidit?* Sic vertit *Maraccius*, proprie est, *stringendo contendetis*, & *contumaciter resistetis*. Locum in *Camuso* citatum infeliciter vertit *Giggejus*, ut fit, quum series, unde aliquid excerptum est, ignoratur. Iterum *Sur.* 42: 17. *Deus est qui demisit cælo Alcoranum cum veritate, & Stateram* instantis judicii: *quo pacto autem scies utrum Hora ista sit propinqua? Accelerari & repræsentari volunt, qui non credunt in eam: qui vero crediderunt, eam reformidant, & sciunt esse ipsissimam veritatem.* الا ان الذين يمارون في الساعة لفي ضلال بعيد *Nonne porro, qui disputant de Hora, in errore sunt longissime avio?* Sic *Maraccius*. Alii pro *disputant* dant *dubitant*: vis phraseos Arabicæ adfert *stringendo pertinaciter contendunt*. Plura hujus generis non congeram, quod hinc sat luminis ad Sacræ Scripturæ consimiles usus sit redundaturum.

CXXXV. Signata est formula in sacris מרה את פי יהוה, *Num.* 20: 24. & 27: 14. *Thren.* 1: 18. &c. &c. *Immorigerus fuit verbo Jehovæ.* Ita *Coccejus* in Lexico. substitue, *disputando*, *cavillando*, *dubitando*, *abnegando*, *contentiose reluctari*, & *Os ejus Sacrum veluti stringere.* Hæc est idea Orientis, quam constructio per accusativum enunciata inculcat. Item *Ps.* 105: 28. לא מרו את דבריו *Non contentiose strinxerunt mandata ejus*; id est, *nec dubitando*, *cavillandove*; *nec detrectando restiterunt iis*. *Personam* etiam, cui *contumaciter resistitur* elegantior structura *stringere* dicitur pervicax. *Jer.* 4: 17. אתי מרתה prout Arabes formant مراه *strinxit eum*. pro *reluctatus est ei*; & cum gemino accusativo مراه حقه *strinxit eum jus ejus*, pro *in eo quod ipsi debebatur*, *contentiose & pervicaciter ei restitit*. Intercedere quoque potest præpositio مراه ب حقه *Strinxit eum in jure ejus*, eodem sensu; & ماري في الشي *stringendo & contendendo in re aliqua repugnavit*, & vel *incredulum dubitatorem*, vel *contumacem* jussorum *detrectatorem se præbuit*. Ita *Hos.* 14: 1. מרתה באלהיה id qui facit, est בן סורר ומורה *Filius retractator & strictor*; sive *contentiosius & contumacius* jussa paterna *detrectans*. *Deut.* 21: 18. &c. &c.

CXXXVI. In *Hiphil* similiter ratio constructionis procedit. Ut *Jos.* 1: 18. כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך *Qui obstrigillaverit os tuum* liceret vertere, ex veteri forma loquendi, qua *obstringillare*, vel *obstrigillare*, a *stringendo*, *est contentiosius resistere*, *reluctari*, *adversari*. Ex *Ennio* apud *Non. Marcellum* habemus. *Restitant*, *occurrunt*, *obstant*, *obstringillant*, *obagitant*. Item

Item ex *Varr.* de vita P. R. *Quod Curio dicebat, ut illi renuntiaretur, se obstringillaturum, ne triumphus decerneretur, aut ne iterum fieret consul.* Plura adhuc ibidem exhibentur. Paulo aliter posuit *Senec. ep.* 115. *Multa obstrigillant, & aciem nostram aut splendore nimio repercutiunt, aut obscuro retinent.* Simpliciter *Lipsius* declaravit *obstant, se opponunt,* Fortius est, & signat *obstant stringendo,* allusumque crediderim haud invenuste ad phrasin *perstringere,* vel *præstringere aciem.* Redeo ad Hebræa. *Ps.* 107. 11. חמרו אמרי אל *contumaciter immorigeri fuerunt dictis Dei.* Sic *Coccejus.* Substitue, *Obstrigillarunt dicta Dei,* & Latino ore vim Hebraismi repræsentabis: nam ex æquo structum fuisse videtur a Veteribus, *obstrigillare aliquem,* & *obstrigillare alicui.*

CXXXVII. Quo autem tum hæc, tum secutura etiam exempla, pleno in die collocentur, inseram hic derivatæ voculæ מרי amplissimam potentiam. *Rebellio, Contumacia* est in Lexicis. *Coccejus, inobedientiam,* satis molliter exponit; nisi quod mox *pertinacem inobedientiam* subnectat. Est proprie *obstrigillatio, contentiosa & stringens reluctatio,* sese apud Arabes sub mascul. forma مري, & fæmin. مرية præbens ad omnem *altercationem, dubitationem, disceptationem, cavillationem, juris debiti denegationem, claræ veritatis abnegationem,* & *pervicacem resistentiam atque inobedientiam.* Instar omnium sit illud *Alcor. Sur.* 41: 55. الا انهم في مرية من لقاء ربهم *An non illi sunt in contentiosa obstringillatione circa occursum Domini sui* i. e. *Diem judicii.* Non est *dubitatio* tantum, & *cavillatio;* sed *contumax abnegatio,* cum *inobedientia pervicacissima,* quæ vis ex עם מרי *Esaj.* 30: 9. & בית מרי *Ezech.* 2: 5. aliisque locis etiam relucet.

CXXXVIII. Resumo jam filum ut hanc significandi emphasin vindicem *Ezech.* 5: 6. ותמר את משפטי לרשעה מן הגוים. Forma תמר est ex *Hiph.* per apocopen a nostro מרה Belgæ tamen, aliique præclari viri, tanquam a מור esset, converterunt, *& commutavit judicia mea in impietatem præquam gentes.* Nollem factum. Melius *Coccejus. Et refractaria fuit judiciis meis, ut impie ageret præ gentibus.* Error natus ex structura rariore & admodum nervosa. *Obstrigillavit judicia mea ad impietatem,* id est, *statuta & jura mea cavillans, contentiose abnegans, ejuransque contumaciter, sese projecit ac profligavit ad impietatem præ gentibus.*

CXXXIX. Vindicanda etiam sunt loca quædam, in quibus ad thema מרר *amarum esse* sese contulerunt docti interpretes *Ps.* 78: 17. *perrexerunt autem peccare adversus eum:* למרות עליון *ad exacerbandum Altissimum in deserto.* Sic *Belgæ.* Sic etiam *Coccejus.* Frustra. Exprimitur enim *indomita* illa *contumacia qua* Dei *miraculis obstrigillarunt.* In *Ps.* 106: 33. המרו את רוחו *Belgæ* iterum, *Exacerbarunt spiritum ejus;* pro quo accusandi casu retento præbeo, *Obstrigillarunt Spiritum ejus, & continua sua* מרי *cavillatione, dubitatione, infidelitate ac pervicacia, impulerunt ad aliquid temere labris suis effutiendum.* Videbantur tamen, qui *exacerbationem* ex מרר mutuati sunt, præsidium habere in *Esaj.* 3: 8. *Nam lingua eorum, & quæ exantlant audacia facinora, sunt adversus Dominum,* למרות עיני כבודו *ad exacerbandum oculos gloriæ ejus.* Id concinnius cre-

credebatur, quam *ad rebellandum oculis*, quod sane incommodum. Sed en tibi sententiam multo pulcherrimam, *ad obstrigillandum oculos gloriæ ejus:* Id est, ad *oculos* ejus *sanctissimos & gloriosos* turpissimis suis facinoribus *perstringendos* quasi, ac *male urendos*; ansa percommoda in istam nobilem figuram porrigente usu thematis, qui adfert *stringentes plagas*; ut quum dicitur מרה פלון מאה שט مري فلانا ماية سوطا *Strinxit τὸν δεῖνα centum scuticas*, pro *centum scuticæ plagis illum perstrinxit.*

CXL. Nil mirum est in talibus aliquid erroris subrepere, quum Linguæ prisca ditio ac conditio non tota patet, radicumque fines accurate regi vix possunt; tunc enim vicinitas literarum nescio quid fuci sæpe facit, & perspicacissimis quoque blanda specie imponit. Documento erit, quod a Celeb. *Vitringa* annotatum reperio ad *Esaj.* 63: 10. והמה מרו ועצבו את רוח קדשו „ LXX. ἐρεθίζειν & παραπικραίνειν reddunt τὸ מרה, quod Hebræis est „ *inobedientia quem repellere*, vel *amarore afficere, exacerbare. Utro ceperis modo* „ *non erraveris.* Multum tamen differunt tum natalibus, tum usu, מרר. مرّ *amarus fuit*, etiam apud Arabes, & مري *strinxit*; ac proinde non sine errore hæc themata commiscerentur. Bene ergo, quod tum magnus Commentator, tum *Belgæ* dederint. *At illi contumaciter restiterunt, & dolore adfecerunt Spiritum sanctum ejus.* Sic tamen non satis tralucet vis transitiva *&* מרה, ad quam exprimendam Clar. *Vitr.* formavit ideam *repellendi inobedientia.* Commodius structuram expediet nostrum *Obstrigillare*, singulari gratia & emphasi hic conjunctum cum עצב, quod item in antiquissima sua scaturigine habet *arctius stringere, & stringendo urere*, unde secundatio *dolore afficere* prognatum est. Tota ergo sententia sic decurret. *Obstrigillarunt, & sua* מרי, dubitatione, cavillatione, murmuratione, abnegatione miraculorum, reliquaque indomita contumacia, *male usserunt Spiritum Sanctum ejus.*

CXLI. *Stringendi* hanc originem radici nostræ subfuisse, dubitare haud patitur derivatum מורה *Novacula Jud.* 13: 5. & 16: 7. & 1 *Sam.* 1: 11. Adde *Ps.* 9: 21. שיתה יהוה מורה להם *Appone ipsis novaculam Domine*, in figura gravi & apposita. *Coccejus* sub מרה illud proponens, ambigit an ob הורה & מורה thematis ירה *jaculatus est* potius sit deducendum. Id voluerat jam *Jarchius*, cui *novacula* sic dicta videtur, quod *pilos a mento dejiciat*, & quasi *jaculetur.* Valido opus est stomacho ad tale veriverbium concoquendum. *Gussetio* a מרה *rebellavit*, מורה *novacula* quod *rebellet in pilos*, *quibus aciem infestam obvertit*, elici posse visa fuit. Ipse tamen id dilutum fatetur, & mallet ab *obfirmatione ad lædendum* quam ponit primariam, & formalem, ut vocant, vim radicis, Id non longe jam a scopo; a *stringendo* enim *novacula* nomen illud invenit, ut תער vocitata fuit a *Nudando.* Est autem proprie מורה participium fæmininum, *stringentem* sonans, substantivo subaudito. Græcis simili ansa natum est ξυρόν, a ξύω, *stringo, rado*; at Latinum *novacula* a *novando mento* defluxit; quod moneo, ut in transitu condiscant linguarum studiosi, quam diversis e fontibus sæpe una eademque res dimanet.

CXLII.

CXLII. Novam a *ſtringendo* faciem & lucem quoque ſumit 2 *Reg.* 14: 26. *Nam vidit Dominus* את עני ישראל מרה מאד *afflictionem Iſraelis valde amaram.* Sic plerique, a מרר opem mutuantes. *Coccejus* ex *immorigero & contumaci* tentat, *inopiam non cedentem remediis, & quæ per nulla ſolatia vincitur, ut deſinat eſſe moleſta.* Id elegans, doctumque; nec ſperno proinde, quum pulcre conſiſtere queat cum *obſtrigillatione* vel *ſtringente contumacia*, quam repoſui. Sed commodius erit & ſimplicius, *adflictio, vexatio, ſtringens admodum.* metaph. deſumta a *flagello incuſſo*, quod *ſtringere* dicitur, quum *acrius urit*, & *cum laceratione cutis ſanguinem elicit;* ex formula ſuperius jam adducta, مري فلانا ماية سوطا *perſtrinxit illum centum ſcuticas;* quod loquendi genus pertritum etiam fuiſſe veteribus Hebræis, quum lingua viveret ac vigeret, nemo jure inficias iverit.

CXLIII. Lubet hic, illuſtrandi ergo, inferere Gloſſas *Nonii Marcelli*, quibus indolem & uſum varium verbi *Stringere* declaravit. Series ejus ſic habet. *Stringere, percutere.* Ut *Æneid.* 10.

*Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago.*

*Stringere, nudare;* ut *Æn.* 11.

— *Strictum rotat acer Lucagus enſem.*

*Stringere, rarefacere, exſcindere.* ut *Georg.* 2.

— — *Tunc ſtringe comas, tunc brachia tonde.*

*Stringere, decerpere,* ut G. 1.

*Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus.*

*Stringere, radere,* ut *Æn.* 8.

— — *pleno quem flumine cernis*
*Stringentem ripas* — —

*Stringere, vulnerare,* ut *Æn.* 9.

— — *Hunc primo levis haſta Camillæ*
*Strinxerat.* — — —

Habes ubertatem Latini ſermonis ex uno tantum *Virgilii* fonte hauſtam, nec ſane exhauſtam, quando plures hic ſcatent venæ; ut quum *ſtringere*, eſt *compendifacere, & preſſis narrandi metis*, ut *Silius* loquitur, *celeriter præterire* aut

 trans-

*transcurrere:* unde *strictim & breviter dicere* passim; & in compositione *perstringere & attingere tantummodo aliquid.* Alio adspectu *stringere* est *distringere & distrahere*, ut apud *Amm. Marc.* 17: 3. *Magnis curarum molibus stringi*, qui crebro sic utitur. Iterum *stringere* est *frigore adstringere & congelare*, unde *Val. Fl.* 1: 512.

*—— —— Horrida sævo*
*Quæ premis arva gelu, strictosque insedimus amnes.*

Aliter adhuc *stringere*, *terere*, *atterere*, & quidem *raptim*: ut in illo *Val. Fl.* L. 2: 449.

*Citum strictis alius de cautibus ignem,*
*Ostendit foliis; & sulfure pascit amico.*

Ill. *Heins.* mallet *tritis de cotibus*, concedens interim *strictas cotes* commode posse defendi. Sane vero; nam dedita opera *strictas* posuit *Valerius* pro *tritas*, ut adjuvaret *citum & raptim elicitum ignem*, lusu simul pulcro ad *stricturas*, id est *massæ cusæ scintillas* facto. Aliud rarius, in quo adhærent summa ingenia, habemus *Argon.* 7: 483.

*Hei mihi cur nullos stringunt tua lumina fletus!*

Tentat ibi *N. Heins. Nullo stringuntur lumina fletu*, vel, *Nulli stringunt tua lumina fletus.* Phrases illæ bonæ; sed non quicquid bonum, continuo reponendum. Nota Clar. *Burm.* hæc est. „ A spongia deductam locutionem vult „ *J. P. Pius* quæ pressa & stricta liquorem exsudat. Certe singularis est lo„ cutio. An dictum, ut *stringere tela*, *fulmina* &c. an vero legendum *spar*„ *gere*, ut illa verba apud *Claud.* 1. R. P. 98. etiam permutantur." Videamus. *Stringere manus* apud *Ovid.* est, ut *stringere tela*, & *stringere ungues* similiter posuit *Statius*, nec non *Horatius* ex felici & ingeniosa emendatione *Bentleji* Od. 1: 6.

*Strictis in juvenes unguibus acrium.*

Satyricus etiam alter *strictas mamillas* hinc ducere ausus fuit: sed *stringere fletus* isto colore elatum, nemo approbarit. Ergone *spargere fletus* erit rescribendum? Id ex genio Latii foret *ubertim flere sparsis per genas lacrimis*, quod *Valerium* non intendisse facile mihi assentietur Literatissimus Editor; quum ne *lacrimulam* quidem *expressam* innuat; quorsum *Heinsianæ* etiam correctiones aurigantur. *Stringere*, non tantum est *comprimere*, sed & *exprimere*, proinde ut *oculi nullos fletus exprimere*, recte dicuntur, sic *iidem nullos fletus stringere* pervenuste dicentur, quum *instar pumicis arent*, & ne *lacrimulam* quidem *mittunt*. Apud Arabes مرى *stringere nubem* dicitur *ventus*, *pluviam eliciens.* Item *stringit ubera*, qui *emulget*, sive *copiosius*, sive *parcius* humore fluente; quamvis genius linguæ in *copiam* potissimum sese inclinet.

CXLIV.

CXLIV. Hinc, ut e diverticulo jam in viam me referam, explicandum esse suspicor dictum obscurius *Jobi* 23: 2. גם היום מרי שיחי ידי כבדה על אנחתי. Præstantissimæ versiones exhibent, *Etiam nunc contumacia est, querimonia mea: manus mea gravis est super gemitum meum.* Id exponitur a plerisque, *querelæ meæ habentur pro ferocia contumaci.* R. *Salomon* maluit *contumax est questus meus*, hoc est, *perseverat; nihil quippe solatii adfertis.* Rectius tum *contumacem questum* sumere liceret pro eo, *qui omnia lenimenta respuit, nullisque solatiis mitigari se patitur:* qui *obstrigillat remediis*, ut sic dicam, prout עני מרה 2 *Reg.* 14: 26. *Afflictio obstrigillans* capi posse supra par. CXL. monui. Quia tamen *Afflictio stringens* simplicius visum fuit, etiam heic loci *strictio querelæ*, & *lamentationis* forte melius quadrabit, hoc est *plaga stringens & urens*, quæ *ore querelas*, & *oculis lacrimas exprimit.* Hoc ex illa figura esset, qua in *Diw. Hud.* plus semel lego, تمتري الريح الغمام *stringunt venti nubem*, quum *imbrem* inde *eliciunt*, ad quam formam sublimior stilus assumere potest, *calamitates* & *plagæ stringunt* pectus oppressum, sic ut *lamenta* ex ore, *lacrymarum imbres* ex oculis *extorqueantur.*

CXLV. Periculum conjecturæ hujus facere debui, quod adspectus, rarus licet, in thematis מרה ingenio, genioque simul Orientis, fundamentum haberet. Magis interim inclino in simpliciorum vertendi rationem, qua מרי jam non passive, *id quod exprimitur*, sed active, *id quod exprimit*, designabit. *Etiam hodie strictio mea lamentationis existit.* Id est, *plaga stringens, lamenta mihi acerba exprimens* plane ut supra habuimus עני מורה מאד *afflictio stringens admodum;* & مري فلانا مائة سوطا *perstrinxit illum centum scuticas*, pro *tot ei plagas inflixit.* Eo magis id adridet, quod in posteriori membro ידי *manus mea* sit haud dubie, *manus verberans quæ mihi incumbit*, sive *ictus mihi impressus.* Junge jam מרי *strictionem* cum יד *manu*, & habebis *perstringentem, flagelloque acri incumbentem manum*, quæ *lamentationes* & *gemitus eliciat.* Pressius adhuc & dilucidius dicam. Vivente lingua Hebræa in multo usu esse debuit יד מורה *Manus stringens*, tum *simpliciter* pro *manu verberante*, & *ictibus perstringente*, tum *figurate* pro *ipso vulnere inflicto per manum stringentem*, & *viscera penetrantem.* Hinc loci conspectus talis sese exerit. *Etiam hodie strictio lamenta mihi exprimens existit: & plaga mea super gemitum meum gravis est.* Id interpretari est, vel *dum ingemisco, increscit*: vel, *ultra quam gemitu significare possum, crudescit*, & *exasperatur.* posterius illud, ut signantissimum, ego quidem præferendum duxerim.

CXLVI. Raritas exemplorum in hisce aliisque interpretationibus, quas in medium profero, non est quod quemquam offendat: quid enim miri habet, si in summa penuria rei Hebraicæ, solitariæ quædam formulæ inciderint, quum, in media abundantia Græcorum ac Latinorum, multa tamen solivaga reperiantur, quæ nemo alius sic extulisse deprehenditur. *Horat* 1. *Sat.* 2: 7. nepotem rogat.

— *Avi*

*—— —— Avi cur atque parentis*
*Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem?*

Obscuriuscule dictum est. Arbitratur *Lambinus* expressam esse formulam Græcam, qua decoctor dicebatur σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν *pilulam facere ex patrimonio suo*, atque ita improba fauce, simul ac semel, illud devorare. Non abludit inde *Cruquius*, qui exponit, *quasi in massam redacta, strictim vorare.* Vetus commentator simplicius per *consumere, diminuere, attenuare, radere* declarat; metaph. sumta a ramis, quos *stringimus*, quando illos foliis *nudamus*. Id firmari posset ex *Plin. paneg.* 37. *Quanto cum dolore laturi essent homines, aliquid destringi & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, sacrorum societate, meruissent.* Agitur de *tributis* & *vectigalibus;* ea si acerbius intendat concussor, jam non *aliquid destringere*, sed *omnia stringere & radere* dici poterit; itemque *decoctor strenue nepotans rem avitam* simul & semel *stringere* haud male dicetur. Suspicio tamen mihi incessit, *rem avitam stringere ingluvie* desumtum esse a *spongia*, quæ *strictim exprimitur, extorquetur, & sicca* atque *exsucca* relinquitur; de qua figura alibi commodius. Porro inter rariora etiam reputari debet *stringere jure forum*, quod apud *Claudianum* non infelici conjectura reponit Nob. *Heinsius Stil.* 3. vs. 200. ubi etiam *stringere volatu terras, stringere venatu saltus, stringere visu, stringere nutu*, adducuntur, singularis sane exempli phrases, quas Latii genium tulisse facile concedo, quamvis *Heinsianis* istis lectionibus non ubique accedam. Singulare etiam est quod *Senec. in Troad.* vs. 169. posuit

*—— —— —— Summa jam Titan juga*
*Stringebat ortu —— —— —— ——*

Hæc laudem merentur; & vim linguæ venuste ac potenter exerunt. Sed non eadem laus *Floro* debetur, quum L. 3: 21. solito sibi cothurno dixit, *Hoc deerat unum populi Romani malis. jam ut ipse intra se parricidale bellum stringeret* &c. &c. Insolentia locutionis offensi Viri Docti *ferrum*, vel *telum* emendant. Sed si *Val. M.* L. 2: 7. 3. *distringere censorium supercilium*, si ibid. 15. *Iram distringere* metaph. a *telo stricto* formare potuit, utique tumor Hispanus *Flori* se extulisse quivit ad *stringere bellum*, quod cur ab eo profectum dubitemus, qui multo adhuc cothurnatior sæpe incedit, nihil equidem causæ video.

CXLVII. *Stringere bellum* est etiam Arabica locutio, sed diversum præbens adspectum, a *stricto* & *mulso ubere* videlicet. Poëta Vetus in *Diw. Hud.*

حرب يكون حلابها علقا ويمريها الغوي ۞

*Bellum, cujus emulsio crassus cruor est, quod stringit proinde vesanus.*

Adducendam putavi formulam, quod Lexicographi Arabum eam prætermiserint. مري

مري الحرب *Strinxit bellum* sive *stringendo bellum mulsit*, est *aleam ejus subivit*, vel *præliorum discrimina tentavit*. Fervori poëtico se permittens alius, *Bello* dedit *ubera*, quæ *sanguinem radiatim emittant*, & *mulgentem præsentaneo veneno augeant pro fructu laboris*. Cui imagini insistens *Tzachrus Hudeilita* cum زبون *camelo mulgentem calcibus impetente* comparat *indolem bellicosam*, additque

اذا امتريت ابت الا بالعصب
ودر حلابها مهج الرجال

*Quum stringitur, renuit, nisi pressius urente vinculo:*
*Tum vero fluxus emulsionis ejus sanguis vitalis virorum est.*

Habes ibi radices מרה & עצב unam in sedem sic admotas, ut מרה *strictionem* signet, עצב *urentem vinculi pressionem*; unde dictio *Esajæ* מרו ועצבו superius illustrata, majus adhuc lumen recipit.

CXLVIII. Colligam nunc tandem in fasciculum omnes hasce glossas, atque ad scopum meum eas dirigam; qui est, non uno fructu Critico Linguarum studiosos impertiri. Arabum مري *stringere* decem circiter significationibus auctum comparet. *Mulgere. Inflicta scutica in cursum agere. Flagello perstringere. Motitare pedes & præstringere. Inficiari debitum. Contendere disputando. Obstrigillare contumaciter* & *resistere* in omni re. *In pluviam dissolvere nubem. In lacrimas oculum.* Denique *bella tractare* & *prælia.* Latinorum series adhuc longior est, ubi *stringere* est *percutere. nudare*, vel *exerere. rarefacere* vel *exscindere. decerpere. radere. vulnerare. distrahere*, vel *occupare. Congelare. compendi facere. comprimere. exprimere. dilapidare* vel *decoquere. celeriter prætetire.* Adde jam *fulgor præstringit visum*, pro quo & *stringit* ponere licet. *Vinclis secantibus præstricta manus* ex *Troad. Sen.* quod & *stricta.* Item *terram aratro perstringere*; utique & *stringere*: atque inde *perstringit me dolor*, nec minus sane *stringit*. Commode etiam sub manu est ex *Tac. An.* 16: 16. *Quæ fatigant animum, mæstitiaque restringunt.* Æque dixeris *adstringunt*, *stringunt*. Idem *Ann.* 15: 48. *In tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum nec perseverum volunt.* Quidni & *strictum*? unde *strictæ leges*, & illud *stringere jure forum*, pro *ad severitatem adstringere.* Apud *Cic.* pro *Planc.* 22. sunt *Restricti & tenaces*, quod *Tacitus* vocat *adstricti moris esse* L. 2. *Ann.* c. 53. Agnoscis *strictum* pro *parco.* Sunt & in de *Morib. Germ. stricti artus*, pro *compactis.* Denique *strictim tondere* est phrasis *Plautina*, quæ מורה *Novaculam stringentem* percommode illustrare potest.

CXLIX. Primum omnium hinc observari velim, imperfecta esse admodum præstantissima quæque *Dictionaria* & *Glossaria.* Inspice *Fabri Thesaurum* sub *stringo*, & quam restricta ibi ac tenuis sit copia, miraberis. Quam angustis quoque finibus nos constringat *Nonius Marcellus*, jam abunde liquet. Infero inde, nec *Zjaubarium*, nec adeo *Phiruzabadium* in suo *Oceano*, habendos esse

pro iis, qui completam nobis suisque numeris absolutam linguæ faciem exhibeant, nec dubitari debere, quin plures adhuc usus مري possideat, in Poëtarum & Oratorum Scriniis delitescentes; cujus rei fidem jam adstructam phrasi مري الحرب *stringere bellum*, nullo in Lexico obvia, firmabit quoque hoc *Hariræi Cons.* 9. كنت امتري نشبا بالادب واجتلب *Stringebam mihi mea eruditione opes & emulgebam.* Ubi *stringere*, ut *mulgere*, valet *facultates & divitias acquirere.* Sic in Annal *Eutych. p.* 9. امتري لاحسانه *strinxit beneficentiam ejus*, est *elicuit & provocavit.* Aliud adhuc, a Lexicographis neglectum, occurrit in *Hamasa* هش اليدين بمري قدح او شجير *Agilis manibus in stringenda*, id est, *tractanda*, *sagitta aleatoria*, *aut sortilega.* Unde de aliis bene multis judicium ferri potest.

CL. Altera hinc subnascitur observatio summi momenti, non comprehendi videlicet universum alicujus linguæ ambitum, neque interiorem vim atque indolem phrasium cognosci, nisi ex librorum diffusa copia atque lectione. Integrum *Ciceronem* posset aliquis lectitasse, *Cæsare*, *Livio*, compluribus aliis adjunctis, absque ut vel dimidiam partem teneret earum formularum, quas stilus Romanus sub *stringere* admisit, quotidianusve sermo usurpavit: quanto minus strictissimis illis reliquiis Bibliorum, amplitudinem radicum Hebraicarum metiri quis posset; aut ad interiorem originem cujusve phraseos penetrare, sine dialectorum divitum adjutorio?

CLI. Tertia adhuc observatione demenda est linguæ Arabicæ nota, qua adspergi solet, quasi suamet mole praegravetur, & inextricabili laboret significationum cum multitudine, tum diversitate. Non linguæ culpa illa, sed Lexicographorum; qui confuse & permiste glossas suas multiplicant, quas distincte debuissent digerere, & ex uno fonte ac capite ductas derivare. Sed quis hoc unquam in lingua patria praestitit? Vide modo *Nonium Marcellum* ubique per Quartum illum Librum de *Varia significatione verborum.* Opus est Latinæ linguæ cultoribus admirabiliter prælucens, sed tum demum prælucens, quum aliunde vim & proprietatem cujusque verbi longa lectione imbiberunt, & Chaos illud primo conjectu oculorum perrumpere valent. An jam *Nonii* in arte Critica imperitiam, indeque natam confusionem, Linguæ Latinæ imputare fas erit? Similis est ratio Lexicorum, vel dicam verius Glossariorum Arabicorum. Quicquid ibi turbatum, defectu artis criticæ turbatum est; qua facem præferente omnia, quæ nunc indigestæ molis instar confusa jacent, nativo ordine explicari, atque in illustri luce collocari poterunt.

CLII. Annectenda hic est quarta adhuc observatio, eos qui vernaculam tantum callent & colunt linguam, diversas quidem thematum potestates longo studio collectas tradere posse, sed neutiquam vel pro se perspicere, vel pro exteris promtum habere, quo pacto significationes aliæ cum aliis sub una radice consistant, aliæque ex aliis sine confusione propagentur. Multarum cognitio & contentio linguarum hoc judicium Criticum format atque elimat. Nec

Bel-

Belga, nec Germanus, nec Gallus, quantumvis patrii ſermonis callentiſſimus, & conquirendarum undique phraſium ſub quoque verbo ſtudioſiſſimus, hanc provinciam rite ſuſtinere atque ornare aptus natus fuerit, ſi deſtituatur lumine, quod ex ſubtiliore cultura complurium linguarum redundat. Sic nec priſcus quidem Hebræus, etiam vivente cum maxime, & vigente Lingua, iſtam Spartam impleviſſet, ſi nil niſi Hebræa unquam tractare didiciſſet; multo minus id muneris a Rabbinorum natione potuit impleri. Nil mirum proinde, ſi & Arabum Lexica hac in parte laborent, & quam longiſſime etiamnum abſint ab illo ordine & ſplendore, quem Critica accuratior variarum luce linguarum ſuccenſa, infundere & admovere ſola poteſt.

CLIII. Quæ hactenus diſputavi ad מרח, conſimilem curam impertire monent affinis venæ ac originis themati עצב, cui ſubjici ſolent notiones *triſtitiæ*, *doloris*, *mæroris*, *pænitudinis*. Has eſſe ſecundarias, quamvis Lexica ſileant fere, dubitari nequit. *Forſterus* & *Avenarius* id agnoverunt; natalesque, per ſolennem ſuam alliterationem, arceſſiverunt ex בצע *ſauciavit*, *vulneravit*, quod qui *contriſtet* & *dolore afficiat aliquem*, ejus *animum ſauciet*. Acute enimvero, ſed parum ſolide. Tutius multo, quod Arabes ſubminiſtrant ſub iisdem plane radicalibus عصب עצב, *firmiter vinxit*, *arctiusve ſtrinxit*. Excerpam ex *Giggejo*, id eſt, ex *Camuſo*, quantum huic Origini firmandæ conducet. العصب אלעצב *Nervus*, *vincula juncturarum*, *tiara*, *cidaris*. عصب القوم עצב אלקום *præſtantiſſimi in populo*, quaſi vel *Cidares* dicas *gentis* & *ornamenta*, vel *Nervos*, & *firmamenta*. عصب اللحم *Multum nervoſa fuit caro*. العصب *cum quid plicatur*, & *adſtringitur*; ſpeciatim *cum adſtringuntur teſticuli hædi aut arietis*, *ita ut inutiles reddantur*, *abſque ut recidantur*. Item alio uſu ſpeciali العصب من فخذي الناقة *cum adſtringuntur femora cameli*, *ut lac abunde præbeat*. العصابة *id quo aliquid adſtringitur*. العصاب idem. عصّب راسه *caput adſtrinxit tænia*. تعصّب *Ligatus*, *adſtrictus fuit*. اعتصب الناقة *cameli femora adſtrinxit*, *ut copioſum lac reddat*. ناقة عصوب *camelus non niſi hac ratione lac reddens*.

CLIV. Hæc primariam vim in *ſtringendo* ſitam evincunt. Inde ſylva quædam metaphorarum excrevit, quas nullo ordine, nullo lumine Critico tum *Phiruzabadius*, tum *Zjaubarius* effuderunt. Poſterior ille ad hunc modum procedit.

العصبة واحدة العصب والاعاصب اطناب المفاصل تقول عصب اللحم
اي كبر عصبه وانعصب اشتد والمعصوب الشديد اكتناز اللحم
والعصب الطي الشديد ورجل معصوب الخلق وجارية معصوبة حسنة
العصب اي مجدولة الخلق والمعصوب في لغة هذيل الجايع
والمعصب الذي يعصب وسطه من الجوع قال ابو عبيد هو الذي

عصبته السنون اي اكلت ماله وتقول ايضا عصب راسه بالعصابة
تعصيبا وعصابة الرجل بنوه وقرابته لابيه لانهم عصبوا به اي
احاطوا به وعصبت الابل بالما اذا دارت وعصب القوم بفلان اي
استكفوا حوله وعصب الريق بفيه اذا يبس عليه وقال ابن احمر

يصلي على من مات منا عريفنا
ويقرا حتى يعصب الريق بالفم ۞

ويقال عصب الريق فاه وقال

يعصب فاه الريق اي عصب
عصب الجناب بشفاه الوطب ۞

Id est. עצבה *sing.* & עצב & אעאצב *tendines articulorum. Dicis caro* עצב, *quum magnis tendinibus & nervis prædita est. in conj.* אנעצב *vehemens fuit. Et* מעצוב, *cui caro vehementius est compacta.* עצב *porro est complicatio & convolutio vehementior. dicitur etiam vir* מעצוב *circumcæsura corporis, & puella* מעצובה, *idem quod* מגדולה *quum eleganti sunt statura.* מעצוב *autem Dialecto Hudeilitica est famelicus, &* معصب, *cujus ilia fame adstringuntur. Abu Obaid adfert* עצבתה שנין *strinxerunt illam anni, calamitates, pro opes ejus consumserunt. Aliter dicis* עצב ראשה בעצבה *in 2. conj. cum infin.* תעציב, *strinxit & circumvinxit caput suum Cidari. Alicujus* עצבה *etiam vocantur Filii, & propinqui paterni, quod eum veluti circumvinciant & circumdent. Cameli quoque dicuntur aquam circumvincire, quum eam cingunt; & circumvincire multitudo aliquem, quem avide spectat & imminet; & circumvinciri saliva circum os, quum ibi arescit & concrescit. Sic usus est Ibn Ahmar.*

*Precantur pro mortuis nostris necessarii,*
*Et sacra lectione funguntur donec saliva ori circumvinciatur.*

*Nec non, circumvinxit saliva os: ut in illo.*

*Circumvincit os ejus saliva quam vehementissime,*
*Prout spuma lactis camelini labra utris circumvincit.*

CLV. Posterior illa figura *circumvinxit*, strinxitque, *saliva os*, deducta est a *cidari*, seu *fascia alba*, *qua frons redimitur*; cum qua comparatur a poëtis *spuma circum os concrescens*, *idque* veluti *redimiens*. In *Diw. Hud.* de *Dromadibus* in cursum effusis

صوادتها

صوادقها اعتجرن اللجين

*Strenuissimæ earum adinstar cidaris redimitæ erant spumæ.*

Iterum alibi de iisdem

عمم الحبيها اللجين

*Maxillas earum veluti cidari stringit spuma oris.*

Habe & illud, nova figura auctum

تعمن اللجين كانه
علي مستدار الهام عطب مندف

*Pro cidari adstringunt spumam, haud secus ac si*
*Super ambitu capitis esset Gossipium excussum.*

Sine quibus exemplis diu quæreretur, quo pacto in una sede convenirent *circumsedit* os labiave *siccescens saliva*, & *vitta fasciave revinxit* caput suum; quæ notiones apud *Golium* sub عصب proponuntur.

CLVI. In *Diw. Hud.* reperio etiam aliquid quod diligentiam *Zjauharii & Phiruzabadii* fugit, ubi annus *sterilis* vocatur עוצב عاصب *stringens*, *constringens*; id est, explicante *Scholio*, شديد لا مطر فيه تقول عصب الزمان يعصب عصوبا *durus*, *sine pluvia*; *dicis enim* עצב הזמן *tempus stringit*, *quum durum est & calamitosum*; *cum fut. kesrato, & infin.* עצוב. Excusari tamen possunt, quod compendia sectantes, formam conj. 7. انعصب *strictus*, *constrictus fuit*, per اشتد declaraverint, quod amplissimæ est ditionis, & *vim*, *vehementiam*, *robur*, *duritiem*, *sterilitatem*, *calamitatem*, *miseriam*, *tristitiam* & *anxietatem omnem* amplectitur; ut quousque شدّ *valde ligavit*, sese per diversas suas translationes extendat, eo usque etiam عصب *constrinxit* sese extendere posse intelligatur.

CLVII. Sic non male consultum spero themati עצב, cum suis sibi derivatis, ad id, quod hactenus enucleari satis non potuit, Origine delitescente, eruendum. Et primo quidem a *constringendo* & *arctius religando* emanasse liquet significationem *tristitiæ ac doloris* animum *arctantis* & *constringentis*; prout e contrario *laxandi*, *relaxandi*, *solvendique* vocabula *lætitiam* consignant. Pulchre ergo *Esaj.* 63: 10. מרו ועצבו *Strinxerunt*, *quin intimo dolore constrinxerunt Spiritum ejus sanctum.* Similiter *Ps.* 78: 40. ימרו ויעציבו Eleganter etiam *Esaj.* 54: 6. *Mulier* עצובת רוח *constricta spiritu.* Nec minus venuste Gen. 6: 6.

عصبته السنون اي اكلت ماله وتقول ايضا عصب راسه بالعصابة تعصيبا وعصابة الرجل بنوه وقرابته لابيه لابية لانهم عصبوا به اي احاطوا به وعصبت الابل بالما اذا دارت وعصب القوم بفلان اي استكفوا حوله وعصب الريق بفيه اذا يبس عليه وقال ابن احمر

يصلي علي من مات منا عريفنا
ويقرا حتي يعصب الريق بالفم ۞

ويقال عصب الريق فاه وقال

يعصب فاه الريق اي عصب
يعصب الجناب بشغاه الوطب ۞

Id est. עצבה *sing.* 3 עצב & אעאצב *tendines articulorum. Dicis caro* עצב, *quum magnis tendinibus & nervis prædita est. in conj.* אנעצב *vehemens fuit. Et* מעצוב, *cui caro vehementius est compacta.* עצב *porro est complicatio & convolutio vehementior. dicitur etiam vir* מעצוב *circumcæsura corporis, & puella* מעצובה, *idem quod* מגדולה *quum eleganti sunt statura.* מעצוב *autem Dialecto Hudeilitica est famelicus, &* معصب, *cujus ilia fame adstringuntur. Abu Obaid adfert* עצבתה שנין *strinxerunt illam anni, calamitates, pro opes ejus consumserunt. Aliter dicis* עצב ראשה בעצבה *in 2. conj. cum infin.* תעציב, *strinxit & circumvinxit caput suum Cidari. Alicujus* עצבה *etiam vocantur Filii, & propinqui paterni, quod eum veluti circumvinciant & circumdent. Cameli quoque dicuntur aquam circumvincire, quum eam cingunt; & circumvincire multitudo aliquem, quem avide spectat & imminet; & circumvinciri saliva circum os, quum ibi arescit & concrescit. Sic usus est Ibn Ahmar.*

*Precantur pro mortuis nostris necessarii,*
*Et sacra lectione funguntur donec saliva ori circumvinciatur.*

*Nec non, circumvinxit saliva os: ut in illo.*

*Circumvincit os ejus saliva quam vehementissime,*
*Prout spuma lactis camelini labra utris circumvincit.*

CLV. Posterior illa figura *circumvinxit*, strinxitque, *saliva os*, deducta est a *cidari*, seu *fascia alba, qua frons redimitur*; cum qua comparatur a poëtis *spuma circum os concrescens*, idque veluti *redimiens*. In *Diw. Hud.* de *Dromadibus* in cursum effusis

صوادقها

صوادقها اعتجرن الاجين

*Strenuissima earum adinstar cidaris redimitæ erant spumæ.*

Iterum alibi de iisdem

عصم الحبها الاجيبي

*Maxillas earum veluti cidari stringit spuma oris.*

Habe & illud, nova figura auctum

تعممن الاجين كانه
علي مستدار الهام عطب مندف

*Pro cidari adstringunt spumam, haud secus ac si*
*Super ambitu capitis esset Gossipium excussum.*

Sine quibus exemplis diu quæreretur, quo pacto in una sede convenirent *circumsedit* os labiave *siccescens saliva*, & *vitta fasciave revinxit* caput suum; quæ notiones apud *Golium* sub عصب proponuntur.

CLVI. In *Diw. Hud.* reperio etiam aliquid quod diligentiam *Zjaubarii* & *Phiruzabadii* fugit, ubi annus *sterilis* vocatur عاصب עוצב *stringens*, *constringens*; id est, explicante *Scholio*, شديد لا مطر فيه تقول عصب الزمان يعصب عصوبا *durus*, *sine pluvia; dicis enim* עצב הזמן *tempus stringit*, *quum durum est & calamitosum; cum fut. kesrato, & infin.* עצוב. Excusari tamen possunt, quod compendia sectantes, formam conj. 7. انعصب *strictus*, *constrictus fuit*, per اشتد declaraverint, quod amplissimæ est ditionis, & *vim*, *vehementiam*, *robur*, *duritiem*, *sterilitatem*, *calamitatem*, *miseriam*, *tristitiam* & *anxietatem omnem* amplectitur; ut quousque شدّ *valde ligavit*, sese per diversas suas translationes extendat, eo usque etiam عصب *constrinxit* sese extendere posse intelligatur.

CLVII. Sic non male consultum spero themati עצב, cum suis sibi derivatis, ad id, quod hactenus enucleari satis non potuit, Origine delitescente, eruendum. Et primo quidem a *constringendo* & *arctius religando* emanasse liquet significationem *tristitiæ ac doloris* animum *arctantis* & *constringentis*; prout e contrario *laxandi*, *relaxandi*, *solvendique* vocabula *lætitiam* consignant. Pulchre ergo *Esaj.* 63: 10. מרו ועצבו *Strinxerunt*, *quin* intimo dolore *constrinxerunt Spiritum ejus sanctum*. Similiter *Ps.* 78: 40. ימרו ויעציבו Eleganter etiam *Esaj.* 54: 6. *Mulier* עצובת רוח *constricta spiritu*. Nec minus venuste Gen. 6: 6.

 ויתעצב

عصبته السنون اي اكلت ماله وتقول ايضا عصب راسه بالعصابة تعصيبا وعصابة الرجل بنوه وقرابته لابيه لابية لانهم عصبوا به اي احاطوا به وعصبت الابل بالما اذا دارت وعصب القوم بفلان اي استكفوا حوله وعصب الريق بفيه اذا يبس عليه وقال ابن احمر

يصلي على من مات منا عريفنا
ويقرا حتى يعصب الريق بالفم ✿

ويقال عصب الريق فاه وقال

يعصب فاه الريق اي عصب
يعصب الجناب بشفاه الوطب ✿

Id est. עצבה *sing.* ? עצב & אעאצב *tendines articulorum. Dicis caro* עצב, *quum magnis tendinibus & nervis prædita est. in conj.* אנעצב *vehemens fuit. Et* מעצוב, *cui caro vehementius est compacta.* עצב *porro est complicatio & convolutio vehementior. dicitur etiam vir* מעצוב *circumcæsura corporis, & puella* מעצובה, *idem quod* מגדולה *quum eleganti sunt statura.* מעצוב *autem Dialecto Hudeilitica est famelicus, &* معصب, *cujus ilia fame adstringuntur. Abu Obaid adfert* עצבתה שנין *strinxerunt illam anni, calamitates, pro opes ejus consumserunt. Aliter dicis* עצב ראשה בעצבה *in 2. conj. cum infin.* תעציב, *strinxit & circumvinxit caput suum Cidari. Alicujus* עצבה *etiam vocantur Filii, & propinqui paterni, quod eum veluti circumvinciant & circumdent. Cameli quoque dicuntur aquam circumvincire, quum eam cingunt; & circumvincire multitudo aliquem, quem avide spectat & imminet; & circumvinciri saliva circum os, quum ibi arescit & concrescit. Sic usus est Ibn Ahmar.*

*Precantur pro mortuis nostris necessarii,*
*Et sacra lectione funguntur donec saliva ori circumvinciatur.*

*Nec non, circumvinxit saliva os: ut in illo.*

*Circumvincit os ejus saliva quam vehementissime,*
*Prout spuma lactis camelini labra utris circumvincit.*

CLV. Posterior illa figura *circumvinxit*, strinxitque, *saliva os*, deducta est a *cidari*, seu *fascia alba*, *qua frons redimitur*; cum qua comparatur a poëtis *spuma circum os concrescens*, idque veluti *redimiens*. In *Diw. Hud.* de *Dromadibus* in cursum effusis

صوادقها اعتجرن اللجين

*Strenuissimæ earum adinstar cidaris redimitæ erant spumæ.*

Iterum alibi de iisdem

عصم الحبها اللجين

*Maxillas earum veluti cidari stringit spuma oris.*

Habe & illud, nova figura auctum

تعممن اللجين كانه
علي مستدار الهام عطب مندف

*Pro cidari adstringunt spumam, haud secus ac si*
*Super ambitu capitis esset Gossipium excussum.*

Sine quibus exemplis diu quæreretur, quo pacto in una sede convenirent *circumsedit* os labiave *siccescens saliva*, & *vitta fasciave revinxit* caput suum; quæ notiones apud *Golium* sub عصب proponuntur.

CLVI. In *Diw. Hud.* reperio etiam aliquid quod diligentiam *Zjaubarii* & *Phiruzabadii* fugit, ubi annus *sterilis* vocatur עוצב عاصب *stringens*, *constringens*; id est, explicante *Scholio*, شديد لا مطر فيه تقول عصب الزمان يعصب عصوبا, *durus*, *sine pluvia*; *dicis enim* עצב הזמן *tempus stringit*, *quum durum est & calamitosum*; *cum fut. kesrato*, *& infin.* עצוב. Excusari tamen possunt, quod compendia sectantes, formam conj. 7. انعصب *strictus*, *constrictus fuit*, per اشتد declaraverint, quod amplissimæ est ditionis, & *vim*, *vehementiam*, *robur*, *duritiem*, *sterilitatem*, *calamitatem*, *miseriam*, *tristitiam* & *anxietatem omnem* amplectitur; ut quousque شدّ *valde ligavit*, sese per diversas suas translationes extendat, eo usque etiam عصب *constrinxit* sese extendere posse intelligatur.

CLVII. Sic non male consultum spero themati עצב, cum suis sibi derivatis, ad id, quod hactenus enucleari satis non potuit, Origine delitescente, eruendum. Et primo quidem a *constringendo* & *arctius religando* emanasse liquet significationem *tristitiæ ac doloris* animum *arctantis* & *constringentis*; prout e contrario *laxandi*, *relaxandi*, *solvendique* vocabula *lætitiam* consignant. Pulchre ergo *Esaj.* 63: 10. מרו ועצבו *Strinxerunt*, *quin* intimo dolore *constrinxerunt Spiritum ejus sanctum*. Similiter *Ps.* 78: 40. ימרו ויעציבו Eleganter etiam *Esaj.* 54: 6. *Mulier* עצובת רוח *constricta spiritu*. Nec minus venuste Gen. 6: 6.

 ויתעצב

ויתעצב אל לבו *& dolore constrictus fuit ad cor suum.* Ex quibus speciminibus reliqua facile expedientur, quæ ad *doloris constringentis*, & *intime arctantis* vim sese referunt, in עצב / עצבון / עצבת / מעצבה / ex *Kal*, *Pihel*, & *Hiphil* propagatis formis substantivis, quoque conspicuam.

CLVIII. Peculiarem porro potestatem exerit verbum nostrum in *Pihel* *Ps.* 56: 6. דברי יעצבו LXX. τὺς λόγυς μυ ἐβδελύσσοντο. *Vulgat.* item, *verba mea execrabantur.* Non intellexerunt locutionem grandi figura insignitam; ad quam nec Recentiorum acies penetrare potuit. Utique nihil est *Pagnini* illud, *propter verba mea me dolore afficiunt.* Nihil illud *Junii*, *Rebus meis dolorem afferunt.* Aliquid est, & quidem concinnum satis, quod *Belgæ* exhibent, *verba mea detorquent;* nisi quod minus concinne in notis remittant ad *Job.* 10: 8. ubi *fingere* & *formare* exponi solet. Secutus tamen est in Lex. *Coccejus*. *Job.* 10: 8. ידיך עצבוני vertens, *Manus tuæ elaborarunt me*, & inde *Ps.* 56: 6. *verba mea laboriose fingunt & torquent in sensum alienum.* Sed alia est metaphora *Jobi*, alia *Psaltis*. Posterior hæc ducta est a עצב عصاب, *nervus*, speciatim, *funis quo constringitur femur cameli, ut lac copiosius reddat.* Inde verbum عصب singulari usu valet, *Religavit & constrinxit camelum in femore, ut copiosius lac reddat;* ut est apud *Golium*. In *Hamasa* poëta vetus.

لا ندرّ لعاصب

*Lac non emittimus femora nervo constringenti.*

Id *Tebrizius* declarat لا نعط علي القسر من قولهم عصبت الناقة اذا شددت فخذيها عند الحلب لتدر وناقة عصوب التي لا تدر الا علي العصب *Munera non largimur coacti; ex eo quod dicunt* עצבת *constrinxi camelum, quum ligas ambo ejus femora inter mulgendum, ut ubertim lac mittat; estque camelus* עצוב, *lac non reddens nisi sub tali constrictione.* Similia habet *Zamachsjari* ad *Florilegium* acute dictorum, quod *Nawabig* inscribitur, ubi extat

الحر لا يدر علي العصاب
ولا يذل وان مني بالصعاب

*Ingenuus lac non mittit nervo constrictus:*
*Neque obnoxium se gerit, etiamsi dura conflictetur fortuna.*

Ubi ait العصاب اسم حبل تعصب به الناقة للحلب وناقة عصوب التي لا تدر حتي تعصب Vocabulum עצב *designat funem quo constringitur camelus inter mulgendum, & talis camelus* עצוב *audit, lac reddere negans, nisi constringatur.* Inde in *Diw. Hudeil.* malum poëma, unde sensus nullus vel fidiculis exprimi possit, figurate appellatur

ابية

ابيـــة العـــصـــاب زبـــون

*Nervo constringenti resistens, & recalcitrans.*

Latiore porro usu *nervo constringere* alicujus *verba* hinc dicere possunt, pro *vexare*, *torquere*, & *veluti fidiculis exprimere inde*, *quicquid lubeat*, *præter mentem loquentis*; quam imaginem *Psalti* ob oculos versatam fuisse, haud difficulter, credo, impetrabo.

CLIX. Est etiam inter dicta acuta *Salomonis*, quod hinc novam lucem fœnerari suspicor. *Prov.* 10: 10. קרץ עין יתן עצבת Non est otium, quæ docti interpretes hic conantur, exequi. Habe modo nunc conjecturam meam, *Oculis adnictans* adulando, *apponit funem ad ubera difficiliora emulgenda.* Ut sensus sit, divitum *arrisores*, esse simul *arrosores*; & *munerum* callidos *emunctores*, quæ *admoto* עצבת *fune constringente exprimunt*, *atque emulgent.* Elegantissimarum imaginum, tum hujus, tum superioris illius, crebriora occurrerent vestigia, si copiosior ad nos veteris Hebrææ Linguæ supellex devenisset.

CLX. Dispiciamus porro, quid in sinu gerat illud *Jobi* 10: 8. ידיך עצבוני. Male Recentiores multi, *Manus tuæ dolore me adficiunt.* Rectius plerique, post veteres, *effinxerunt*, *formarunt me.* Assumsit *Coccejus*, *Elaborarunt me*, quasi dicas *laboriose*, & cum dolore, *finxerunt.* Fallitur. Non a *dolore* fluxit hæc notio, sed a *ligamine* & *nervo*, ut pluribus adstruxi *in specimine Observat. Arab.* post *Libellum* quo ad *Jobum* prælusi; unde vertendum esse constat *nervis & tendinibus artificiose colligarunt me.* Talis *vir* absolute معصوب מעצוב vocitatur, & *fœmina* معصوبة מעצובה, quod ex *Zjaubario* jam supra adductum est; *Golius* vim circumscribit per *Eleganti corporis structura & symmetria præditum.* Nempe Hebræis æque ac Arabibus עצב sæpe est *Nervus*, *Tendo*, a *constringendo* nomen nactus. Inde *Prov.* 14: 23. בכל עצב *In Omni Nervo* exponendum esse ostendi *disput. altera de verbis ex ambiguo significantibus* par. XXXI. Ecquid displiceret ista formula proverbialis *Esaj.* 58: 3. כל עצביכם תנגשו *Omnibus Nervis vestris exactores agitis? Rigidissime & nervis*, quod dicitur, *intentis exactiones exerceris.* Quam laborent aliorum interpretamenta, deprehendes ex *Comment. Clar. Vitringa.* Istam *Nervi contentionem* frequentant Arabes in 8. conj. quæ apud *Golium* notat *vires in incessu intenderunt* cameli *Giggejus* habet sub 12 conj. اعصوصبت الابل *In itinere celeres fuere cameli*, proprie *Nervosi fuere cameli*, vel *Nervum intenderunt*: quin imo اعصوصب الشر *vehemens fuit malum*, quasi tu dicas, *Nervosum; contento* veluti *nervo infestius opprimens*; quod ad *Esajæ* usum quam proxime accederet. *Nervos* etiam tum *proprios* corporis, tum *improprios* crumenæ, ac rei familiaris, *Prov.* 5: 10. per עצבים indicari, in eadem *disp.* par. XXXII. declaratum est. Ceterum constructionem, vimque phraseos *Esajanæ* illustrabit elegans hæc imago *Theocriti Id.* 1: 42.

Ὡς ἐν

Φαίη κέν γυίων νιν ὅσον σθένος ἐκλοπεύειν
Αἱ δέ οἱ ῳδήκαντι κατ' αὐχένα πάντοθεν ἶνες

*Diceres ipſum totum membrorum robur piſcari;*
*Nam illi tumuerunt undique per collum nervi.*

Ubi & *Scholiaſten* conſuluiſſe non pœnitebit ad illud γυίων ὅσον σθένος כל עצבים.

CLXI. Ad *Nervi* ſignificationem reduxero inſuper *Jer.* 22: 28. העצב נבזה נפוץ *Vir hicce Chonia?* vulgo *idolum*, *ſimulacrum*, notione illa, quae in derivato עצבים celebratur. A *dolore* ajunt viri docti, quem cultoribus ſuis important ſimulacra. Mallem ego ab *artificioſa ſtructura & fabrica*, quam parag. præced. quoque vidimus. Non tamen uſque adeo quadrat in iſta comparatione *ſimulacrum idololatricum;* quapropter *Coccej.* placuit inducere *vas elaboratum*, quia mox כלי ſubjungitur. Sed male tutum & firmum eſt illud *vas.* Firmiore talo ſtabit *Nervus*, figurate ad principem traductus, in quo *Robur* eſt & *firmamentum* Reipublicæ. *An nervus*, *ſpretus & excuſſus*, eliſus, ejectus, *eſt vir ille Chonia? an vas haud quaquam deſiderabile?* cui expoſitioni ſubſeruit Arabum عصب *Meliores* & *præſtantiores* exprimens, qui عصب القوم *Nervi populi* plena phraſi dicti videntur. Non tamen inſitebor; ſcrupulo me aliquo etiamnum hic attineri, atque ampliandum de hoc loco cenſere.

CLXII. Lucem inſuper aliquam debeo *Hoſeæ*, cujus Ænigmaticum, & ex ambiguo feriens, dictum ex *Cap.* 4: 17. produxi *in diſp.* 2. *de Ambig.* par. XXVII. ubi חבור עצבים valere oſtendi, partim *ſociatus idolis*, partim *notatus & inuſtus veſtigiis vinculorum quibus ſtimulata œſtro animalia ſolent conſtringi.* Hæc eſt peculiaris illa *conſtrictio*, qnam Giggejus ex *Camuſo* radici noſtræ ſubjecit, العصب declarans *Quum adſtringuntur teſticuli hædi aut arietis; ita ut inutiles reddantur absque ut recidantur.* Apud *Golium* eſt, *Arcte vinxit teſticulos* capri arietisue, *ut marcore perirent citra evulſionem.* inde jam عصاب ſpeciatim adhibere licet pro *eo vinculo*, aut *nervo*, *qui libidini domandæ inſtringitur;* quæ notio ex *ancipitis dictionis* ſchemate non tantum *Hoſeæ* obverſata, ſed & *Pſalti* in mentem fuiſſe videtur, quum *Pſ.* 16: 4. in *idololatriæ*, & *adulterii ſpiritualis libidinem* effuſos ſic perſtringit, ירבו עצבותם אחר מהרו *Multiplicabuntur dolores eorum qui alium dotant*, vel ut alii malunt, *qui verſus alium feſtinant.* Utcumque ſumatur, una cum *doloribus* עצבות commode exprimere poſſunt *urentia illa vincula*, quæ Deus injiceret *ſcortatrici nationi*, ad *furiatum* ejus *impetum refrenandum.*

CLXIII. Atque hæc quidem de עצב & מרה hactenus. Succedat nunc thema, multo tritiſſimum quoque, עלם, quod par. CXXXII. promiſi. Ex ejus *Kal* nihil ſupereſt præter formam partic. paſſ. עלומים *Pſ.* 90: 8. in *Niphal* נעלם apud *Coccejum* eſt *ignotum; occultum eſſe, ignorari.* λανθάνειν. In *Hi-*

phil.

*phil.* העלים *ignorare facere*, *abscondere*, *dissimulare*. In *Hithp.* התעלם *Abscondere se*, *negligere*. Aliter *Job.* 6: 16. *supersternere se*, ad occultandum. Apud *Buxtorfium* נעלם declaratur *latitavit*, *abditus*, *absconditus fuit*; & sic passim apud alios; nec profecto male, quum indubitata sit potestas; quæ tamen tam multis vocabulis circumscripta verius quam definita, haud dubie *secundaria* censeri debet, primaria & antiquissima stirpis indole, una cum conjugatione *Kal*, oblivioni data, neque sine lumine dialectorum unquam revocanda.

CLXIV. Sane secundarium esse illud *abscondere*, quod τῷ עלם assignatur, non tantum diversitas idearum modo allata, ut & compositio Latina ex *abs*, *cum*, & *dare*, quam nemo Hebræis obtruserit, facile evincit, sed etiam reliqua illa copia verborum, quibus item *abscondendi* significationem subjiciunt Lexica. חבא, & טמן, & כחד, & כסה, & סכך, & ספן, & סתר, & צפן. Quæ omnia ut suam habent genitivam notam, atque proprietatem, qua alia ab aliis internosci queant, ita nunc rogaverim, quid ergo proprie & primitus valuerit עלם, quove ex fonte in usum *abscondendi* cum tot aliis vocabulis conspirare cœperit? Si quis, aquam hic sibi hærere sentiens, curiosius id quam utilius esse regesserit, momenta rerum non satis perspecta sese habere ostendet, quum incredibilis sæpe fructus ex illa curiosa vestigatione originis primigeniæ redundet, ut tum alias jam evidentissime liquere potuit ex iis quæ tractamus, tum in hoc ipso themate liquida luce liquidius demonstratum dabo.

CLXV. Aliquid præter *occultandi*, aut *abscondendi* significationem generaliorem hic requiri, viderat jam *Avenarius*, quum *proprietatem* figere ac finire satagens, recurrit ad cognatum עלף, indeque nescio quibus fidiculis extorsit, *esse oculis limis & lippis*, *qui non clare vident ob marcorem in illis contractum*; Græco λημάω per aphæresin hinc quoque descendente, quin & Latino *limus*, si hujus Architectonis regulæ Criticæ nos permittimus. Potuisset vel sine aphæresi γλημάω protulisse, τὸ עלם ad amussim, scilicet, repræsentans; sed plane γλήμης oppletos habebat oculos bonus *Avenarius*, quum tam absona atque absurda producere maluit, quam ingenue, id quod res est, profiteri, ex reliquiis Biblicis abditam Originem thematis hujus non posse satis expediri, atque propterea dialectorum opem esse circumspiciendam, num forte inde fugitiva proprietas retrahi, atque restitui, possit.

CLXVI. Si *Chaldaicæ* & *Syriacæ* linguæ sinum excutiamus, non multum erit emolumenti, ob eandem scilicet paupertatem, qua cum matre Hebræa laborant. *Æthiopum* usus *Æternitatem* frequentat a עולם. Habent & *Arabes* عالم עולם *seculum*, *mundus*; unde passim رب العالمين *Dominus seculorum* רב עולמין. Apud eosdem præterea עלם *adolescens* عيلم, quod usitatius غيلم, communis generis quidem utrumque, sed priore forma *puellum*, posteriore *puellam* magis resonante, & quidem الفتاة الحسناء المغتلمة *puellam pulcram adultiorem*, ut diserte docet *Scholiastes* ad *Diw. Hud.* Vel المرأة النامة *feminam jam perfecta ætate nubilem*. Sic ex indole linguæ *Arabicæ*

*bicæ* intelligendum eſt illud interpretamentum *Golii*, غيلم *puella libidinoſa.* Nempe quæ jam *matura* & *nubilis*, *naturæ primos ſtimulos ſentit*, *intacta* interim, *Venerisque expers.* Id niſi probe teneatur, ingentem pareret confuſionem. Similiter verbum غلم cum *Gain*, ut eo melius diſtingueretur nempe a علم cum *Ain*, apud *Golium* eſt, *Coëundi cupidum & libidinoſum eſſe*; & غلم *libido*, غلم *libidinoſus.* Vehementer errabis ſi indefinite id ſumſeris. Intenditur *maturitas* ad venerem, & *ſignum illud pubertatis*, *quo juvenis aut juvencula ſeſe intelligit plenis jam annis nubilem.* Maſculina appellatio *talis juvenis* eſt غلام, pluralia fracta exhibens غلمة, & غلمان, & اغلمة, quæ latius quidem complectitur *quicquid a nativitate ad pubertatem eſt ætatis*; ſtrictius vero, *plena ætate* jam *puberem & adultum*, *atque adeo nubilem.* Iſtum ſtatum pluraliter Hebræi per עלומים efferunt; Arabes ſingulariter غلومة & غلومية *Adoleſcentia*, ſive *latior* illa, quæ *inde ab ortu* numeratur, ſive *ſtrictior*, *quæ cum pubertate*, & *primis naturæ* adhuc *integræ* & *ſignatæ ſtimulis* demum exiſtit. Quæ quantas adferant opportunitates ad vexatum illud עלמה in ſua integritate, & flore, ut ſic dicam, virgineo, adverſus temeratorum conatus, tutandum, & jam pellucere incipit, & ſole adhuc clarius relucebit, quum unde עלם & עלמה nomen invenerint, declarata totius radicis natura, ſua ſponte omnium oculis occurret.

CLXVII. Sed hic nos deſtituere videntur *Arabes*, quin imo turbare potius, quam adjutare. Quid enim cum *abſcondendi* certiſſima notione, commune habet hæc ſignificationum ſeries apud *Giggejum* e *Camuſo* proſtans? *Conj.* 1. علم *Rem ſcivit*, *novit*, *expertus eſt.* 2. علمه العلم *illum docuit ſcientiam.* 4. اعلمه اياه *illum rei conſcium fecit.* 5. تعلم *edoctus fuit* &c. &c. Item تعلمه *Rem firmam reddidit.* Iterumque in 4. *Conj.* اعلم القصاب الثوب *fullo veſti ſigna appoſuit* ثوب معلم *Veſtis cui nota appoſita* العلمة עלמה *ſciſſio in labro ſuperiori*, علم الرجل *Labio ſuperiori fiſſo fuit vir* هو اعلم & هي علماء vir, mulier, *ſciſſo ſuperiori labro.* العلامة *Nota. nota inuſta. ſignum. argumentum. character. judicium. aſteriſcus. vexillum.* علامة الطريق *aliquid in via erectum, ut iter indicet.* العلم من الجبل *Mons excelſus* علم القوم *Dominus gentis* &c. &c. &c. poſtremo, ut ſupervacua amputem, *Conj.* 10. اعتلمت الماء *fluxit aqua.*

CLXVIII. Hæc profecto cuncta ne minimam quidem communitatem habere videntur cum Hebræorum חתעלם, העלים, נעלם; totoque cœlo, quod dicitur, tam diverſa abire, ut e fulgore fumum dare tandem, atque commotas ſpes ſubito deſtituiſſe cenſeri debeam. Sed expectetur paululum. En tibi lucem ex hoc fumo. En *proprietatem* thematis علم עלם, tanquam in abdito quodam cubili perveſtigatam, certiſque notis ac veſtigiis deprehenſam.

ſam. *Signo impreſſo notavit*, ſecundum vim illam quæ in علامة tam luculenter ſeſe prodit, *nota. nota inuſta. ſignum. character. judicium.* &c. &c. Ex *Zjaubario* ſimpliciter apud *Golium* habes principe loco, *ſignavit;* dein *fidit in ſuperiore labio;* tanquam *notavit*, aut *nota ſignavit* videlicet. Item intranſitive *ſuperiore labio fiſſus fuit*, nempe *notatus*, vel *ſignatus fuit* proprie. Iterum *ſcivit*, *ſcientia polluit*, quaſi dicas *notis* & *ſignis* rerum *alte impreſſus* & *imbutus fuit*. Peropportunus in rem locus *Cicer. Acad. Qu.* 4: 22. *Nihil ita ſignari in animis noſtris a vero poſſe, quod non eodem modo poſſit a falſo.* Et *cap.* 24. *Tum Zenonem ita definiviſſe viſum, ex eo quod eſſet, ſicut eſſet, impreſſum & ſignatum & effectum.* Pro *effectum* tamen melius cum *Lambino* repones *effictum*, certiſſimo fundo ipſo *Zenone* cum ſuis, apud *Diogen. Laërt.* L. 7. ſegm. 46. καταληπτικὴν μὲν φαντασίαν, τὴν γινομένην ἀπὸ ὑπάρχοντος, κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον, ἐναπεσφραγισμένην καὶ ἐναπομεμαγμένην. *Inſignitam atque impreſſam altius*, dat interpres. Rectius *imprimendo ſignatam atque effictam* dabis. Paulo ſupra eadem hæc ſchola *viſum* definiebat τύπωσιν ἐν ψυχῇ: τῷ ὀνόματος οἰκείως μετενηνεγμένου ἀπὸ τῶν τύπων ἐν τῷ κηρῷ ὑπὸ τοῦ δακτυλίου γινομένων. *Impreſſionem in animo; tranſlato proprie nomine a typis ac figuris quæ per annulum in cera fiunt.* Id Arabes dicerent معلوم מעלום *ſignatum*, id eſt, *probe notum*, *perceptum*, *comprehenſum*, *ſcientiaque infixum.* Huc ſpectat quoque illud in *Tuſc. Qu.* 1: 25. *An imprimi quaſi ceram animum putamus, & memoriam eſſe ſignatarum rerum in mente veſtigia?* Itemque de *Fato Cap.* 19. *Sic viſum objectum imprimet & quaſi ſignabit in animo ſuam ſpeciem.* Ex quibus jam evidentiſſime liquet, Arabum علم proprie & primario *ſignandi* vim continuiſſe, indeque per varias tranſlationes uſum ſuum explicuiſſe, quas apud *Golium* quivis nunc per ſe intelligere poterit.

CLXIX. Haud pœnitendum hinc lumen ſeſe diffundit per univerſam, qua patet, radicem עלם, veſtigiaque illa, quæ in ſacro Codice ſparſim impreſſa reliquit: veſtigia inquam, quia multo pluribus figuris & tranſlationibus lingua vivens ſeſe omnem in partem debuit explicare.

CLXX. Uſitatiſſima eſt metaphora illa, in *abſcondendo* ſita, quæ enim *condimus* ea fere *ſignamus*, vel *ſigillo impreſſo claudimus.* Hinc *ſignatum ſcrinium* apud *Val. Max.* L. 6: 5, 6. *Signare lagenas* apud *Mart.* 9: 89. luſu admodum faceto ex ancipiti notione vocis.

*Adfert neſcio quas mihi tabellas*
*Et dicis* — — — — —
*Signa. Cras melius, Luperce, fiet.*
*Nunc ſignat meus annulus lagenam.*

Apud *Plautum* in *Perſa* extat, *allium ſervo obſignare cum ſale*, & *Cic.* L. 6. ep. *matrem* ait *lagenas etiam inanes obſignaſſe.* Adde & illum ex Ambiguo jocum lepidiſſimum *Neronis* in ſervo furace, *ſolum eſſe, cui domi nihil ſit nec obſigna-*

 *tum*

*tum nec occlusum.* Laudat acute dictum *Cic.* de *Orat.* 2: 61. Istoc sensu & *Resignare* pro *claudere, condere* positum putat *Servius* in illo poëtæ *Æn.* 4: 244.

*Dat somnos adimitque & lumina morte resignat.*

quamvis alias ἀποσφραγίζειν potius valeat, & *resignator* sit ἀποσφραγιστής in *Gloss. Cyril.* Subscriptor & signator *Servio* accessit Magnus *Turneb.* neque durius id censeri debet quam *recludere in carcerem* apud *Justin.* 26: 1. quum alias *aperire* designat. Istam formulam *oculos signavit, resignavit, obsignavit* pro *condidit, arctiusque clausit* restituere nunc possum Hebræis cum aliqua, credo, gratia Lectoris. *Prov.* 28: 27. *Qui dat pauperi, nullus egebit:* ומעלים עיניו *maledictionibus opplebitur.* Vulgo *Abscondens oculos suos.* Aptius visum *Coccejo, qui amovet oculos suos.* Quanto venustius? *Obsignans oculos suos. qui sic oculos* a paupere *abscondit, quasi eos sub sigillo condidisset atque occlusisset sic ut ne rimula quidem commiserationi pateat.* Eadem imago reddenda est *Esajæ Cap.* 1: 15. *Et quum manus vos vestras expanditis* אעלים עיני מכם *Obsigno oculos meos a vobis.* Sermo communis induceret *clausos*, sed *cum πάθει & indignatione vehementiore elatus* inducit *obsignatos.* Ea observatio & reliquis locis pro clavi subserviet. Dicit *Samuel* 1 *Lib. cap.* 12: 3. *Et cujus e manu sumsi pretium* ואעלים עיני בו *ut clausos obsignarem ei oculos.* Id est, *ut non animadverterem in ipsum connivens ad delictum;* pro quo nunc *penitus occludens* intulit, ad majorem emphasin. Aliter etiam locus a quibusdam exponitur, quasi esset, *Cujus e manu sumsi pretium? quin abscondi oculos ab illo.* Suppone & hic, *Clausos obsignavi.* Sed prius magis arridet, *Conniventiam* quoque præferente usu *Lev.* 20: 4. אם העלם יעלימו את עיניהם *si obsignando obsignaverint oculos suos ab homine illo*, qui de semine suo immolarit Molocho, *quo minus illum capitis damnent.* Nonnunquam & *negligentiæ* notionem induit, ut *Esech.* 22: 26. *Sacerdotes violant legem meam* &c. &c. &c. ומשבתותי העלימו עיניהם *Coccejus* id enucleaturus ait esse *oculos suos fecerunt ignorare Sabbata, atque ita ab iis observandis averterunt.* Minus feliciter. Est omnino, *oculos suos a Sabbatis meis* respiciendis & honorandis *occluserunt*, contumaciusque adeo *obsignarunt.* Quæ periphrasis declarat, quanto cum judicio, quantoque cum nervo, id verbi adhibere voluerit *Esechiel* in profligatissima Sacerdotum irreligione describenda.

CLXXI. Non minori venustate ad *aures* quoque *occlusas* applicatur illud *obsignare*, ut *Thren.* 3: 56. אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי *Ne obsignes aurem tuam suspirio meo, clamorique.* LXX. Μὴ κρύψῃς τὰ ὦτά σου εἰς τὴν δέησίν μου. Vulg. *Ne avertas aurem tuam.* Nec tam figurate, si quid sentio, nec tam commode. *Coccejus*, vi sententiæ ductus, expressit, sane quam commodissime, *Ne obtures aurem tuam.* Elliptice etiam תעלים *obsignare* dicitur, qui sive *oculos* sive *aures claudit* atque *obturat*, quo minus ullo sensu misericordiæ tangatur. *Ps.* 10: 1. *Quare stas procul?* תעלים לעתות בצרה *Obsignas*, atque ita subducis *temet temporibus arctissimis.* Confer *Thren.* 3: 43, 44. Iterum

rum in *Hitpah. Pf.* 55: 2. האזינה תפלתי ואל תתעלם מתחנתי *Auribus percipe deprecationem meam, neque temet obsignes a stridulo tinnitu meo audiendo.* Id jam ad *aures* palam fese refert ferie duce. Ad *oculos* reflectitur *Deut.* 22: 4. לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם *Non videbis bovem aut ovem fratris tui palantes, atque temet obsignabis ab iis.* Id eft, *eris ac si claufis fignatisque oculis non confpexiffes.* Quæ amplitudo ac vis figuræ fefe exerit etiam *Efaj.* 58: 7. כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם *Quum videris nudum, utique conveſties illum, neque a tua ipfius carne temet obſignabis.* Si quis duriusculum autumet, *femet obfignare*, conjicias quæfo oculum in hanc imaginem *Taciti, Ann.* 3: 15. *Nullo magis exterritus eft, quam quod Tiberium fine miſeratione obſtinatum clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.* Talem *obſtinatum clauſumque* una voce מתעלם appellare poffunt Hebræi *femet figno veluti impreffo claudentem*, quo nec gravius quicquam, nec elegantius ulla lingua extulerit. Habent quidem Latini *obferatas aures, obſtructasve*, habent item *oculos, affectus, obſtructos* ad quos nec aditus, nec rima pateat ulla; fed *obfignatio* tum fubtilius, tum efficacius quoque, in hanc figuram, atque exaggerationem, fefe porrigit, illuftrique documento commonftrat, multo majorem tum gratiam, tum efficaciam, in Veteri Hebræorum lingua refidere, quam unquam cuiquam in mentem venire poffet, quam diu *Origines* verborum *claufæ* atque *obfignatæ* jacent.

CLXXII. Reddamus fuum etiam fplendorem jucundiffimæ imagini quæ *Job.* 6: 16. fefe offert. Defcribitur *torrens convallium*, ποταμὸς χειμάῤῥους *multa nive auctus tempore hyberno*, & perennem aquarum copiam cum vere novo præferens,

*— — — Gelidus canis cum montibus humor*
*Liquitur — — —*

*Qui* tamen mox, vere jam adulto, & *fole invalefcente, exarefcat*, atque *fpem fitimque viatorum deludat.* De hifce jam *aquis* hyberna nive *concretis* fimul, fimul *increfcentibus*, poëtice & magno cothurno profertur, הקדרים מני קרח עלימו יתעלם שלג *Quæ atratæ funt a gelu, fuper eas obfignat fefe nix.* Id eft *conſtricta & quafi fignaculo firmiter compacta jacet.* Habes hoc pacto *Cocceji* illud, *fuperfternit fe eis nix*, & quidem nobiliffima, nec minus audaci fane, figura illuminatum. In aliorum conatibus nihil eft folidi, fi a *Chaldæo* difcefferis; de quo ftatim. Haud injucundum fuerit contuliffe phrafes poëticas, quæ *Claufum cœlum, annum, diem, claufam* item *humum*, in *frigore nivali* concelebrant, æftiva luce *reclufam* eandem, & *referatam* exhibentes, collectas a Clar. *Burman.* ad *Val. Fl.* 1: 655. & ad *Ovidium* non uno in loco.

CLXXIII. Quamvis autem *Obfignationis* adblandiatur imago, in fcena ubi χιὼν & κρύσταλλος πεπηγὼς introducuntur, ut LXX dedere; aliquid tamen incommodi fubeffe omnia rite expendenti patebit, quia non tam *compacta & fignacula* veluti *claufa nix* hic requiritur, quam quidem *referata*, & *verno tempore*

*pore resoluta* ut inde *torrenti* ingens accedat *incrementum.* Hoc forte voluit *Chaldæus*, quum exhibet עלידהון יתחיל תלגא *super eas invalescit nix.* Quicquid intenderit, id ambigi nequit, abiisse ipsum ab usitatiore notione radicis עלם, & ex sua dialecto assumsisse *invalescendi* potestatem, qua עלם, in *Targumim* auctum comparet. Id pro הלם, vel & אלם tunc positum autumant. Sed rectius a nomine עלם *adolescens* cum *Sebast. Schmidio* derivabis, nam & *adulta* Latinis sunt *robusta*, *valida*, *vehementia.* Hinc *Tacit.* H. 1. 31. *Seditio nondum adulta.* & H. 5. 8. *Parthis nondum adultis*, i. e. *invalescentibus.* Item *Ann.* 3: 53. *praevalida & adulta vitia.* Egregie *Cic.* 5. de *Fin. Cupiditas adolescit una cum ætatibus.* Apud *Tacit.* iterum *Ann.* 2: 33. *Auctu imperii adolevisse etiam privatas opes.* Satis speciose etiam *Amm. Marcell.* 18: 7. & 22: 8, dixit *Advenis aquis fluvium adolescere*, quamvis militaris hominis stilus in *adolescendi* verbo sæpiuscule modum excedat. Tale quid & Arabes התעלם recepisse, a עלם *adolescens* nova formata significatione, liquet utique ex illo *Glossemate Phiruzabadii* اغتلمت الماء *fluxit aqua.* Proprie *adolevit & excrevit*, si bene calculos pono, nisi quod suspicer majorem adhuc vim inesse, ut si proprie *cum impetu juvenili ac vegeto exuberavit.* 'ΗϐᾷΝ. Huc tendit altera *Glossa* in *Camus* الاغتلام infin. conj. 8. *cum modum excedis in re aliqua*, quasi tu dicas *juvenari*; itemque tertia hæc اغتلم البحر *Mare concitatum excrevit*, *& fines excessit.* *Sæviit juveniliter.* Hoc jam fundamento verba עלימו יתעלם שלג sic convertere liceret, *super eas concitata fluxu & impetu desævit nix*, nempe *verno tepore jam Colliquescens*, &, *magno æstu* veluti, *e montibus ad Convalles sese præcipitans*, atque ita ποταμὸν χειμάῤῥουν profundum, *turbidumque torrentem efficiens*, cujus *aquæ nunquam interarescere* posse videantur, quum tamen cum prima æstate penitus evanescant.

CLXXIV. Supersunt loca complufcula quæ *signationem* haud dubie continent, in quibus vim ac pulcritudinem linguæ Biblicæ cursim declarabo. 2 *Reg.* 10: 3. 2 *Chron* 9: 2. *Exposuit Regina Sabæorum Salomon quicquid verborum protulerat:* לא היה דבר נעלם מן המלך *nullum omnino verbum regi fuit absconditum, quod non exposuerit ei.* Ecquid hunc in sensum jam displicebit *Obsignatum nihil?* Id utique tum fortius, tum venustius. Consimiliter *Eccles.* 12: 14. *Omne opus adducet Deus in judicium*, על כל נעלם *quantumvis omne sit signatum, qua bonum, qua malum.* Sic illud על, quod turbat interpretes, sumendum autumo. Huc pertinent תעלמות לב *signationes cordis. Psalm.* 44: 22. Et *Ps.* 90: 8. עלמנו *signata nostra.* pro *occultissimis & in profundo cordis occlusis* atque *obsignatis* veluti *meditationibus.* Iterum 2 *Reg.* 4: 27. יהוה העלים ממני ולא הגיד לי *Jehova obsignavit hoc mihi, neque notum fecit.* Et *Lev.* 4: 13. ונעלם הדבר מעיני הקהל *Et si obsignata fuerit res illa ab oculis coetus.* Adde *Num.* 5: 13. Pari ratione *Job.* 28: 11. ותעלמה יוציא אור *Signationem educit in lucem*, & *Job.* 11: 6. ויגד לך תעלמות חכמה

חכמה & *exponet tibi signationes sapientiæ.* id est *abstrusissima* quæque, & tanquam *obsignatissima.* Nec aliter *Job.* 42: 3. מי זה מעלים עצה בלי דעת. *Quis est ille qui signat consilium impenetrabile*, ac *nulla cognitione pervium!* Longe aliter interpretes, nec sane feliciter, quum *Jobum* volunt esse illum מעלים עצה, qui *insipienter consilium absconderit*, vel ut *Coccejo* visum, *qui non in rem suam consuluerit.* Imo vero *Deus* est מעלים עצה, ut tota series dictat, profitente nunc tandem *Jobo* se de Deo locutum quæ non intelligeret, & mirabilia ejus a se ignorari, quippe qui *Consilii* sit *Obsignator*, ad cujus profunditates rimandas omnis acies hebescat.

CLXXV. In alia omnia discesserunt hic interpretes ob Cap. 38: 2. ubi *Jobus* ita perstringitur, מי זה מחשיך עצה במלין בלי דעת *Quis est ille obtenebrator consilii, idque verbis scientia vacuis?* Intellige sis *Consilium* divinum, ejusque *sapientissimam providentiam*, quam *Jobus* disputationibus suis *obscuraverat.* Hoc quum cap. 42. repeti viderent, pauculis immutatis, idem esse collegerunt. Id si foret, nihil quicquam mihi decederet; nam מעלים *obsignator*, pro מחשיך *obtenebrator* utique stationem suam facile tueretur. Sed, nisi me omnia fallunt, longe aliud nunc intenditur, & *Jobus* Cap. 42. suas loquendi vices habens, appositissime respondet. *Quis est ille Obsignator Consilii, absque ut sciri illud possit!* Tu enimvero Deus, qui me *obtenebratorem tui* vocas *consilii*, Tu ipse es *Consilii tui Obsignator*, ut proinde *in mera* nos homunculi *caligine* versemur, quum de Te Tuisque viis ratiocinamur; idque במלין בלי דעת *verbis scientia vacuis*, quandoquidem tu sic *thesauros consiliorum* tuorum *claudis*, *condis*, *signas*, ut sint בלי דעת, nulla *humana cognitione penetrari* queant.

CLXXVI. Omnes illi usus, quos hactenus persecutus sum, non parum illustrantur per similem translationem sub alio verbo *signandi*, quod est חתם, regnante ח. Inde habemus *Deut.* 32: 34. חתום באצרתי *signatum in scriniis* sive *thesauris meis.* Alia ejusdem indolis dabunt Lexicographi, observavitque jam *Coccejus* de hoc חתם *signavit*, aliquando esse *recondere*, *non publicare*, quod *obseratis* imprimi soleant *sigilla.* Hinc etiam *Job.* 9: 7. בעד כוכבים יחתם *Obsignat stellas* pro *abscondit.* Et *Job.* 37: 7. ביד כל אדם יחתם *manum omnis hominis obsignat*, pro *includit*, *& ab opere arcet.* Quæ referas velim ad *cœlum*, *diem*, *terram*, omnia, *clausa* atque *obserata*, quum vel *nocte*, vel *hyeme conduntur*; de quibus locutionibus *Par.* CLXXII. remisi ad Doctissimum *Valerii Flacci* Editorem. Huc quoque pertinere posset *Job.* 24. 16. יומם חתמו למו *interdiu sese obsignant*, nam statim sequitur, *lucem non noverunt*, quod de *Lucifugis*, & *nocturnis grassatoribus* non invenuste dictum foret. Hic vero jam roget aliquis, quid ergo differant ختم חתם, & علم עלם? Id, quod *sigillum*, & *signum* eo *impressum.* חתם nempe *actionem signandi*, עלם *notam signando expressam* continet; ita ut admoto خاتم חותם, aliquid efficiatur נעלם *Charactere impresso notatum*; quamvis subtilior illa distinctio non semper observetur.

CLXXVII.

CLXXVII. Hicce porro adſpectus radicis עלם, quo cum חתם conſpirare deprehenditur in *recondendis*, & *obſignandis rebus*, quas nulla acies humana queat attingere, aperit nobis interiorem vim derivati עולם *Æternitas*. Nomen ab *ignorantia* deductum, ait *Coccejus*, quia *tempora* hominibus ſunt *incognita*. Aliis ab *abſcondendo* manaſſe placet. Nec male, nec tamen per omnia bene, & plene; nam a *ſignando* fluxit, quaſi dicas *ſignatam durationem*, *conditionem*, in qua

*Prudens futuri temporis exitum*
*Caliginoſa nocte premit Deus.*

In iſtum uſum nota ſunt *ſigilla*, σφραγῖδες, quæ ſolus Deus valet *reſignare*. Sed in re liquida verbis parcendum.

CLXXVIII. Non fruſtra tamen operæ aliquantillum tribuemus *Eccleſ.* 3:11. *Omnia Deus fecit pulcra ſuo tempore:* גם את העלם נתן בלבם *ne homo aſſequatur opus*, *quod Deus fecit*, *a capite ad calcem usque*. Multi fluctus ſententiarum circa dictum abſtruſiſſimum. Aliis enim *ſeculum indidit in cor eorum*, eſt, Deum hominibus *opinionem* quandam *inſeviſſe*, quaſi *ſemper hic forent victuri*. Alii hinc eliciunt *deſiderium æternitatis hominibus innatum*. Aliis *ſeculum cordi inditum*, eſt *curioſior inveſtigatio temporum*. Aliis denique *cupiditas mundi* & *rerum ſecularium*. Nihil horum tangit ſcopum; quem feries, ſi mecum convertas, *etiam ſignatam conditionem cordi*, id eſt *meditullio*, *omnium rerum*, *indidit & impreſſit Deus*. Sentis rationem cur *inveniri* nequeant Divina opera, in ſua illa pulchritudine, quam cuncta ſimul & ſingula, ſuis quæque temporibus, poſſident, *Meditullium* videlicet rerum omnium, in quo latet pulcritudo, & Deo digna ſapientia, nobis homunculis eſt *obſignatum;* qui circa corticem minus ſpecioſum laboramus, in eoque ſæpius offendimur. Si Deus עולם *ſignatam conditionem æternitatis*, & *interiorem* illam *relationem*, qua ſumma mediis, media imis reſpondent, æternique Conditoris finibus ſubſerviunt, introſpiciendam nobis præberet, ut a Capite ad calcem omnia apta undique & coagmentata cerneremus, ita nihil non multo pulcherrimum, & ſapiente Artifice digniſſimum, exclamare cogeremur.

CLXXIX. Vindicemus nunc etiam τῷ עלם *adoleſcens*, & עלמה *adoleſcentula*, *virgo*, nativum ſuum florem atque honorem. *Nonius Marcell.* Cap. 2. *de honeſte dictis veterum* annotavit, *ſignatam virginem vetuſtas dicere voluit integram;* atque ex *Lucilio* ſubjungit, *Chryſidem negat ſignatam reddere*, hoc eſt *intactam*, *inviolatam* viro. Reperio etiam *obſignatam naturam* apud *Cic. de Divin.* 2: 70, 71. ſed paululum diverſo adſpectu. Figuram hanc placuiſſe Hebræis in *virginitate illibata*, liquet ex *Cant. Salom. cap.* 4: 12. ubi *ſponſa* appellatur מעין חתום *Fons ſignatus*, ad quem locum *virgo ſignata Lucilii* adducta eſt ab *Ill. Grotio*. Hanc *intactæ virginitatis* obſignatam hactenus conditionem, qua עלם عيلم, & uſitatius غلام, *adoleſcentis*, qua עלמה غيلم, & fre-

frequentius adhuc غلامة *adolescentulæ*, consignantissimo vocabulo Hebræi pluraliter expressere עלומים, quasi dicas *obsignationes*, vel *obsignata* naturæ; ut proprie sit *participium passivum*. Arabes id in *substantivum* converterunt, singulariter efferentes עלומיה غلومية, id est *status* τῶν עלומים quo complectuntur *omnem* illam *ætatem*, quæ *a nativitate* fluit *ad maturitatem:* strictius tamen *nubili* jam ἀκμῇ nonnunquam assumta, quod *Scholiastes* ad *Diw. Hudeil.* intendebat, quum עלמת declarabat الفتاة الحسناء التامة *puellam pulcram perfectam*, hoc est *nubilem*, hactenus tamen *signatam*. Qua occasione non possum quin observem grande incommodum, quod sæpe premit Arabica in Latinum traducta, nam verbum غلم a עלם *adolescens* formatum, in *Golio* & *Giggejo* valet *Coëundi cupidum & libidinosum esse*, quum idea Arabica adferat in origine sua *plenis annis esse nubilem*, indeque *primos* naturæ *stimulos experiri.* Ἀκμάζειν. *Adolescentiari. Pubescere.* Ἡβᾶν.

CLXXX. Non spero, displicebit Viris Doctis, hoc pacto omni cavillationi exemtum nunc videre *Jesajanum* illud הנה העלמה הרה וילדת בן *Ecce virgo signata concipit & parit Filium.* Quum Lingua Hebræa florebat, ista *Signatæ* proprietas ultro se omnibus ingerebat; unde rei inauditae magnitudo, & Oraculi emphasis, haud pœnitendum sumit pondus. Consimilis emphasis sese exerit in vexatissimo altero dicto *Prov.* 30: 19. דרך גבר בעלמה *Via viri in virgine signata*, cui *signationi* vis ac gravitas sententiæ innititur. Uberius quoque intelligi nunc poterit, quam gratiose & venuste dicatur in *Cant.* 1: 3. עלמות אהבוך *Virgines signatæ*, plenisque annis nubiles; *te diligunt;* ex quibus de reliquis judicium cuilibet relinquo.

CLXXXI. Necdum tamen e longo cursu portum capere licet. Novum mihi metaphoræ iter capessendum, quod ignorata Radicis Origo interpretibus præclusit. *Deut.* 28: 61. rebellibus denuntiatur, *Etiam omnem flagellationem atterentem omnemque plagam, quæ non scripta est in libro Legis hujus* יעלם יהוה עליך עד השמדך Forma est *fut. Hiph.* a עלם: quod tamen *abscondere* nullum commodum pareret sensum itum fuit ad עלה, indeque exsculptum, *adscendere faciet eas Deus super te, donec extermineris.* Id voluisse videntur LXX. ἐπάξει ἐπὶ σὲ; & *Vulg. inducet super te*, ut & *Onkelos* יתנון עלך *venire faciet eas super te*: quo proclivius secuti Recentiores. Arabs, pedarius alias, hic suus esse voluit, يسلط عليكم *faciet dominari super vos.* Cui עלה quoque obversatum, *superavit*, in *dominandi* potestate. Tentabat *Coccejus* citra anomaliam a עלם *negliget super te*, hoc est *te negligendo super te venire sinet*, ex notione *dissimulandi*, *quam* τῷ העלים aliquando subesse statuit. Id quam dilutum, in tanta acerbitate comminationis, nihil dicere attinet. Laudo interim conatum, nam haud dubie radix עלם ibi retinenda; unde genuinum loci conspectum sic pando, *Omnem flagellationem, omnem plagam* — *signabit Dominus super te, donec extermineris.* id est *notis signatissimis* & *exstantissimis*

*mis inuret.* Similiter *ſignandi* vocabulum applicuit *Hieronymus* in *Ezech.* 16: 8. *Cham æterna maledictione ſignatur.* Id eſt *notatur*, altius *impreſſa nota inuritur.* Hanc *ſignandi* vim attendit quoque *Silius* L. 8: 298.

*Signataque mente cicatrix*

Id eſt *dolor altius impreſſus atque inuſtus, per notam ignominiæ.* Videlicet *ſignare* & *notare* ut ſynonyma ſunt, vel verius cognata, ita unam facile ſedem intrant. *Cic. Tuſc.* 1: 28. *Ut cum videmus omnium moderatorem & ducem ſolem, lunamque, accretione & deminutione luminis quaſi faſtorum notantem & ſignantem dies.* Sic egregie *Daviſius* e *MSto*, pro vulgari *ſignificantem*; adductis tum aliis, tum hoc *Manilii* exemplo L. 1: 594.

*Et per quinque notat ſignantes tempora fines.*

Ejusdem notæ ſunt *ſignare humum longo limite* apud *Ovid. Met.* 1: 136. *ſignare ſulco mœnia* apud *Sil. Ital.* 13: 117. & apud *Val. Fl.* 6: 710. *ſignare comas liquido auro:* cum quo conferri poterit *Luciani* illud in *Tragopod.*

Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις.

Iterum apud *Petron. cap.* 131. *Frontemque repugnantis ſignat.* Hinc anſa præbita ad *notam ignominiæ*, in fronte, alibi *veluti ſignatam*, & *impreſſam.* Elegans eſt, & rarum, hoc *Livii* L. 24: 16. *Hanc mulctam ita æquo animo feretis, ſi reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos deſignari potuiſſe.* Ad eandem rationem bene Latine dixeris *notis ignominiæ ſignari*, vel & *ignominiis omnibus notari ſignarique*, quas *notas* qui *imprimit* atque *inurit ſuper* alicujus *fronte, dorſo, corpore*, Hebraice dicetur הֶעֱלִים עַל: atque ita *notatus, ſignatus, inuſtus*, ſenſu illuc vocante, etiam abſolute נֶעְלָם appellari poterit; haud ſecus ac Latinis *notatus* eſt *publica ignominia inuſtus* quando ſeries illuc invitat.

CLXXXII. Non abs re fuerit graviores quosdam uſus τοῦ *Notare* hic ex *Cicerone* inſeruiſſe. In 5. *Verrin.* c. 68. *Sic in hac urbe notati ambulant, ut non aera, ſed cœno obliti eſſe videantur.* Pro *Fl.* c. 15. *Damnatus turpiſſimis judiciis domi, notatus literis publicis de probris, adulteriis, ſtupris &c.* &c. Pro *Dom.* c. 9. *Omnium ſcelerum libidinumque maculis notatiſſimus.* Et *cap.* 27. *Hunc tu portentoſa peſtis, exſulem appellare auſus es, cum tantis ſceleribus eſſes notatus &c.?* Iterum *Cap.* 38. *In Vacci pratis domus fuit M. Vacci quæ publicata eſt, & everſa, ut illius facinus memoria & nomine loci notaretur.* Habet aliquid interioris literaturæ hoc pro *Font.* 1. *Modo ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monumentis notati, modo agris urbibusque multati ſunt.* Item & illud pro *Sext.* 61. *Qui tripertitas orbis terrarum oras, atque regiones, tribus triumphis adjunctas huic imperio notavit.* Præconem agit *Pompeji*, & *notavit* adhibet pro *nota ſervitutis publica inuſſit.* Eandem vim captavit in *de Prov. Conſ.* 2. *ut*

nia

*via illa nostra militaris non solum excursionibus Barbarorum sit infesta, sed etiam castris Threiciis distincta ac notata.* Non video id ab interpretibus enucleatum. Silet utique *Manut.* silent reliqui, quod quidem sciam. Figura tamen digna erat, quæ verbulo saltem illustraretur. Est illud *Ciceroni* adamatum *Ambiguum*, latenti feriens aculeo. Simplex adspectus dat provinciam Castris hostilibus occupatam atque obsessam. Interior sensus spectat *notas servitutis*, quibus *provincia* sic a Barbaris occupata, quasi *inusta & compuncta* censeri debebat. Apud *Val. Max.* 9, 13: 13. ext. habemus, *Barbarum Threiciis notis compunctum.* Proinde κατάστικτον inducit provinciam, simulque *stigmate notat* ejus præsidem ignavum atque dissolutum, sub quo nomini Romano ista *macula* erat *imposita.*

CLXXXIII. Sic jam plenius adhuc illud יעלם עליך *Deuteronomii* intelligetur, *super te notabit, signabit, notis altius imprimet, omnem flagellationem & plagam, scriptam, non scriptam, in Lege.* Quilibet statim sentit *servilia stigmata*, Reip. Judaicæ gentique *inurenda*, quale *stigma* etiamnum Arabes appellant עלמה علامة ut patet ex notionibus supra adductis e *Giggejo* ubi & *nota inusta* comparebat. Sentit etiam quilibet alias adhuc *notas ignominiæ publicæ*, & *pœnarum atrocissimarum*, quibus *sub manu* Dei *compunctus signatusque* ille populus, ad omnem posteritatis memoriam traducendus foret.

CLXXXIV. Ad hanc figuram revocandum quoque putem *Nah.* 3: 11. *Etiam Tu inebriaberis,* תהי נעלמה A *Rabbinis* manavit duplex fere ratio vertendi; *eris abscondita* primo, id est *latebras quæres;* eo sensu quo mox subditur, *etiam Tu effugium tibi quæres ab hoste:* secundo, *eris deleta, extincta, abolita, tam profunde mersa & abscondita ac si nunquam extitisses.* Id postremum intendebat *Coccejus* convertens *eris ignorata.* Utrique sensui aptare possem *Signatæ* imaginem; *signat* enim *semet* quasi, qui *altissimas in latebras sese abstrudit*, ut *Job.* 26: 16. *interdiu sese obsignant.* Itemque *signari, obsignari* certo quodam usu & adspectu esse posset *ignorari*, & *oblivione condi ac sepeliri.* Sed quid colores quæro pro versionibus quas delendas autumo? *Signata* enim omnino in hac serie esse debet *notis ignominiæ publicæ inusta*, atque ita *pro exemplo traducenda ad seram posteritatem.* Conferatur vs. 10. & vix umbra dubitationis superesse poterit. In istum sensum Veteres quoque conspirant versiones, quamvis figuram non valuerint exprimere. LXX. ὑπερεωραμένη. *Vulg. despecta;* quod & *Arabs* ac *Syrus* tenuere. *Chald.* מסלעמא *pessumdata, perdita.*

CLXXXV. Agmen jam tandem claudat *Ps.* 26: 4. *Non sedeo cum sociennibus vanitatis; neque ad* נעלמים *intro familiariter.* Multi fluctus. LXX. μετὰ παρανομούντων. *cum superbis* versio *Vulg.* in *Targum. cum occultantibus se ad malefaciendum.* A עלם *puer* alii, *ludentes* vel *illusores* extuderunt, invita sane lingua. Hæc & alia vide apud *Mercerum* in *Diction.* Sunt etiam qui *absconditos in insidiis* exhibent. *Calvinus* dedit *tectos & implicitos*, quod & *Belgæ;* nec aliud *Coccejus* qui *ignoratos* i. e. *dissimulatores.* Hoc posterius sic satis placeret, *signatos* pro *tectis* substituenti, quos *Galli* vocitant *Cachez;* nisi *signati*

*gnati notatique* in hac ſerie, ubi præceſſerunt מתי שוא *ſodales vanitatis*, commodius eſſent *notis publicis affecti*, *notatiſſimi* homines, ut *Cicero* loquitur, *maculoſi*, *infames*.

CLXXXVI. Ecce adhuc aliud, incertius tamen an a עלם. Utique & Codices & verſiones recentiores in *Pſ.* 48: 15. exhibent fere, *deducet nos* על מות *ſupra mortem*. Ex veteribus etiam *Syrus* לעל מן מותא. Sed LXX. una voce legerunt עלמות εἰς τοὺς αἰῶνας. *Vulgat.* item *in ſecula*. *Arabs* & *Æthiops* pariliter. Hæc non multum me moverent, nam palam vitioſa ſunt, ſed movet *Chaldæus* עלמות efferens ביומי טליותנא *in diebus adoleſcentiæ noſtræ*; qui *conjunctim* & *ſingulariter* legiſſe debuit עלמות. Iſta veſtigia prementes alii maluerunt *ducet nos infantiliter; ut infantes tenelli ſolent deduci*. Id melius, quam quod aliis adhuc adlubeſcebat, *ducet nos abſcondite*, *modo quodam inperveſtigabili*. Si *Pſaltes* עלמות junctim dedit, figura exibit *deducet nos ſignate*, *ſignatura paſtoritia notatos & diſtinctos*. Inter peculiares notiones vocis علم eſt *nota fronti*, vel *femori*, vel alteri *membro* addita, qua pecudes dignoſcuntur. *Oves* Chriſti habent σφραγῖδα crucis, *Fronti*, immo *Cordi* impreſſam. σφραγίζεσθαι eſt *Cruce notari; ſignari*, *inſigniri* apud Patres. Et *Spiritu* Chriſti σφραγίζεσθαι eſt notum e Sacris. *Abraham* & *Abramidæ*, externe, interne, σημεῖον & σφραγῖδα gerere debuerunt *carnis*, *cordis*, *circumciſionem*. Quibus, aliiſque adhuc, σφραγῖσι myſticis, aliquid forte gratiæ conciliabitur lectioni vetuſtae עלמות; a qua tamen diſcedere cuilibet liberum eſto.

CLXXXVII. Illuſtrandum nunc porro ſuſcipio thema קלס par. CXXXII. propoſitum, ut ex eo quoque eluceat, aliud eſſe, exteriorem uſum & adſpectum alicujus verbi locorum collatione collegiſſe, aliud, interiorem vim ac indolem enucleaſſe. Exhibent Dictionaria paſſim, *irridere*, *ludificari*, *ſubſannare*; alii maluerunt *ſpernere*, *deſpicatui habere*, *vilipendere extenuando*. LXX. prævivere, quibus valet ἐμπαίζειν. χλευάζειν. ἐντρυφᾶν. Alia interpretamenta nunc mitto, & verbo tantum dicam exempla Bibliorum tendere ad *ludificationem contumelioſam*; quod ut ſole clarius cernitur, ita obſcurum eſt, & manet hactenus, unde iſtam ideam derivarint Hebræi, id eſt, ex qua *propria* & *primaria* notione hunc uſum *ſecundarium* conformarint: fueritne illa in *vilipendendo*, *extenuandove*, an in *deſpiciendo*, an in *ſannis* & *geſtibus contumelioſis*, an in alio aliquo ſignificatu, qui commodam *ludificationi* anſam præbere aptus natus erat.

CLXXXVIII. Hanc principem notionem, ſi *Forſtero* credimus, miniſtrat cognatum literis קלט *contrahi*, *tenuari*, ut קלס inde *proprie* valuerit *extenuare*, *vilipendere*. Eandem vim ex alia affinitate cum קלל *levis fuit* nobis exſculpſit *Avenarius*. Quæ ut leviſſima ſunt; ita nullius gravis interpretis aſſenſum meruerunt. Longe diverſam viam ingreſſus fuit *Coccejus*. Obſervarat ille a Rabbinis quibusdam duplicem ſignificationem tribui huic radici, ut in

aliis

aliis locis sit פירושו בזיון *interpretatio contemnendi*, in aliis פירושו שבח *interpretatio laudandi*, *celebrandi*, in quem sensum traxerunt *Esech.* 16: 31. & *Hab.* 1: 10. Hoc fundamento jam tradit princeps ille Lexicographus קלם in *Pihel* esse *ironice celebrare* & *magnifacere*, hoc est, *irridere*; adeoque *Coccejo* arbitro proprietas thematis antiquitus posita fuit in *celebratione* & *magnificatione*, indeque *ludificatio* per ironiam sese propagavit.

CLXXXIX. In his nihil est, quod magnopere placere queat: & turbarant Rabbini, quum ex *Chaldaismo* advocarunt significationem *celebrandi* ad *Esech.* 16: 31. & *Hab.* 1: 10. commodius explicandum. Manet ergo in obscuro, unde *contumeliosissima ludificatio* sub קלם emerserit, neque id video solidius promtiusque expediri posse, quam ex Arabum قلس *vomuit*, *convomuit*, ejusdem fere notionis cum قاء קיא, nisi quod posterius hoc & *natura*, & *usu* sit gravius. Glossaria Arabum audienda. *Camus* strictim, القلس ما خرج من الحلق ملو الفم او دونه فان عاد فهي قي والرقص في الغناء والغنا الجيد والشرب الكثير من النبيذ وغشيان النفس وقذف الكاس والبحر امتلا وبحر قلاس زخار אלקלם *est quod ejicitur e gutture pleno ore, aut etiam minus pleno, neque est* קיא *vomitus proprie dictus; quod si repetatur, tunc est* קיא *verus vomitus.* קלם *etiam est saltatio cum cantu: & cantillatio suavis: & potatio multa vini: & deliquium animæ; poculi item* קלם, *est exuberantia vomens quasi, ut & maris, quum plenum est: diciturque mare vomens, quod pleno æstu intumescit & excrescit.*

CXC. Expromam etiam quæ *Zjauharius* dederat, ut ita de *Glossatoribus* illis Arabum, ex utriusque collatione, judicium ferri queat. Sic ergo ille القلس القذف وقد قلس يقلس وهو قالس وقال الخليل القلس ما خرج من الحلق ملاء الفم او دونه وليس بقي فان عاد فهو القي وقلست الكاس اذا القت بالشراب لشدة الامتلاء قال ابو الجراح في ابي الحسن

ابا حسن ما زرتكم منذ
سنبة من الدهر الا والزجاجة تقلس ❀
كريم الى جنب الخوان وزوره
يحيا باهلا مرحبا ثم يجلس ❀

وبحر قلاس اي يقذف بالزبد Id est. אלקלם *est vomitus*, & *verbum* קלם, *cum* fut. יקלם & part. קולם. *Auctor est Elchaliil* אלקלם *proprie esse quod ejicitur e gutture, pleno ore, vel etiam minus pleno, neque esse* קיא *vomitum,*

 *sed*

*sed si redierit; tunc esse* קיא *vomitum. Hinc* קלסת אלכום *vomuit calix, quum vinum nimis plenus facit exuberare. Ita Abu'l' jarrah de Abi'l' Hasen*

*Abul Hasen nunquam visitavi vos, inde*
*A longo temporis spatio, quin poculum vomeret.*
*Generosus ad latus mensæ: qui visitantes se*
*Salutans officiosissimis formulis statim discumbit.*

*Dicitur etiam mare vomens, id est, spumam ejectans.*

CXCI. Conferenti floridior apparet *Zjaubarius*, copiosior & densior *Phiruzabadius;* uterque summa tantum Linguæ fastigia stringens; quorum collectio illa magnis accessionibus posset locupletari si veterum Poëtarum, aliorumque in Eloquentiæ palæstra nobilium ingeniorum monumenta executerentur. Id iterumque mihi inculcandum, quod vasta satis volumina *Golii* & *Giggeji* promittere videantur omnibus ferme numeris absolutam significationum recensionem, quum tamen innumeræ ex istis *Glossariis* metaphoræ absint, eaque in universum sit conditio Lexicorum, quæ ad divitem aliquam, & a præclaris scriptoribus excultam Linguam, concinnantur, ut in iis non nisi præcipua enotari possint, re alias sua semet mole prægravatura, & vix decem, viginti, triginta forte maximæ formæ voluminibus comprehendenda; præsertim si universus contextus, id quod ad judicium de diversis usibus ferendum omnino requiritur, in tali aliquo *Thesauro* vel *Oceano* consignaretur.

CXCII. Sane plures figuras sub قلس *vomere* contineri, quam Duumviri illi prodiderunt, declarabit phrasis قلس البحر *vomitio maris*, jam non pro *æstuante & spumante impetu;* sed pro *exhalatione* in *Diwan Hudeilitarum* ubi Poëta

سوام كقلس البحر جون وابقع

*Grex pecudum sicut vomitio maris*
*Niger partim partim nigro & albo distinctus.*

Ubi *Schol.* قلس البحر السحاب *vomitio maris est nubes.* Nempe *vomere* etiam nonnunquam Latinis est *exsudare.* Sic *Colum.* 2: 8. *solet terra salsam & amaram uliginem vomere.* Porro *exsudare* est *exhalare*, unde Sil. 12: 123. *vomens letale virus Avernus:* indeque *evomitio*, *exsudatio maris* pro *nube*. Aliud in eodem Systemate *Hudeilitico*

رجل بصفحته دبوب تقلس

*Vir cujus in latere sanguine fluens vulnus vomebat.*

Itemque

تنوح وتسبر قلاسة وقد خابت الكف والمعصم

Pho-

*Plorat, & explorat illa vomens vulnus, abdita in illud manu simul & carpo.*

Ubi *Schol.* قلاسة طعنة تقلس بالدم واصل القلس القي اليسير *Kallasa est confessio quæ vomit sanguinem in Radice autem* קלס *inest* קיא *vomitio, sed exigua.* Mitto alia ejusdem naturæ. Similiter *Apulejus* dixit *vomere rivos sanguinis:* & *vomere cruores, Sil. Ital.*; adde *Sen. Oedip.* 979.

*—— —— Et lacerum caput*
*Largum revulsis sanguinem venis vomit.*

Metaphora est a *fonte* qui dicitur *vomere aquam*: ut *undas argenteas evomere* apud *Apulejum*, & *Tot fontes, tot capita fluminum, subitos omnes vomentia* apud *Sen. H. N.* 2. 6: 7. Hinc & *vomitoria* dicta fuere in Amphitheatris *ostia unde homines undatim exeunt*: ad quod allusum a Poëta *Georg.* 2.

*—— —— Ingentem foribus domus alta superbis*
*Mane salutantum totis vomit ædibus undam.*

Honeste etiam & speciose *Claudian.* in *Cons. Olybr.* vs. 48.

*Præceps illa manus fluvios superabat Iberos*
*Aurea dona vomens —— —— ——*

Nec non in *Laud. Seren.* 77.

*—— —— Oblatum sacris natalibus aurum*
*Vulgo vena vomit —— —— ——*

Apud *Ovid. m.* 2: 120. *Ignem Vomere* dicuntur equi solis; & apud *Sil.* 1: 462. *fax vomit radios*, itemque apud *Arnob.* L. 6. *sidereos fulgores evomere:* & apud *Sil.* 12: 720. iterum *vomere flammas & nimbos* dicitur *Ægis Jovis;* apud *Val. Fl.* 1: 688. Navis *spumas vomit ære tridenti.* Dixit etiam *Lucr.* L. 6. *vitam vomere;* qui est ipsissimus usus nostri קלס قلس pro غشيان *deliquio animi.* Denique apud *Cic.* in *Pis.* 37. est, *Acceptam & devoratam pecuniam evomere:* quod *Plautinum* est ex *Curcul. Sta sis illico atque argentum propere propera vomere:* cui præiverat *Aristophan.* in *Equit.* 1145. κλέπτοντας πάλιν ἀναγκάζω ἐξεμεῖν ἅττ' ἂν κεκλόφωσι μου: ne sacro quidem stilo id refugiente, *Job.* 20: 15. חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל.

CXCIII. Adstruxi, quod dixeram, de penuria Lexicorum, si divitias interiores Linguarum congerere quis vellet, simulque instruxi explicationem loci male habiti hactenus *Esech.* 16: 31. unde nunc redordior enucleare paucula sane loca Biblica, in quibus thema קלס remansit. Perstringitur ibi

*Mere-*

*Meretricia Ecclesia*, quod quum reliquæ *meretrices mercedem capiant*, *ipsa* contra *amatores larga mercede invitet*, in eumque sensum ponitur לא היית כזונה לקלס אתנן *Non extitisti ut meretrix faciendo vomere mercedem.* Nil pote gravius aptiusque. Meretrices, insatiabiles emunctrices, cogunt amatores identidem *vomere argentum*, quæ videtur fuisse formula solennis hoc in negotio, in qua partim spectatur vis radicis in *fluctu* & *unda*, sive *copia largius effusa*, dum *præceps* in largitiones *manus*, *aurea dona vomit*, quomodo *Claudianum* vidimus loquentem; partim illud *extortum* & *expressum*, quod idea *vomendi* etiam subministrat; dum non sine aliqua *concussione stomachi* usque & usque *datare* coguntur voluptatis mancipia. Latitante *Vomendi* Origine, nil mirum si tam reconditam figuram assequi non valuerint docti interpretes; variasque in formas se converterint, ad aliquid commodi sensus exsculpendum. Quidam enim, *ad laudandum munus:* quatenus *laudando* munera, munera nova *provocantur.* Per ironiam *Coccej. ad magnificandum*, id est *pro vili irridendam.* Plerique *ad spernendum munus*, id est, *illud callide elevandum;* quæ; & alia adhuc, æqui bonique consulere par est, dum nihil melius occurrebat, in quo pes figeretur.

CXCIV. Ab origine *vomendi* porro sponte etiam dimanat *contumeliosissima illusio*, quam reliqua exempla Biblica suggerunt; quasi dicas *conspuere*, atque *convomere* & *vomitu fœdare* aliquem. In *Hitpahel* ista sese vis exerit *Hab.* 1: 10. והוא במלכים יתקלם *in reges ipse devomit.* Isto colore dicitur, *Habere aliquem pro λεκάνῃ.* Itemque *constituere aliquem ἀμίδα, σκωραμίδα* כלי אין חפץ בו Adde *Esech.* 22: 5. 2 *Reg.* 2: 23. Et cum derivato קלסה ex *pihel*, *Esech.* 22: 4. Segolatoque קלס *Ps.* 44: 14. *Jer.* 20: 8. *Evomere convitia* si quis malit, per me licebit, quum res eodem revolvatur: id modo rite teneatur, esse in קלס, sub hoc adspectu, *proluviem*, quæ ποταμὸς ὡς ἐπικλύζει illis, qui *omni contumelia obruuntur.* quod cognato קיא, indeque conflato קיקלון *convomitio ignominiosissima*, expressit *Habak.* 2: 16. קיקלון על כבודך.

CXCV. Quid autem discriminis sit in קוא & קלס, præter id quod jam produxi ex libris Arabum, thematis natalia declarabunt. Utrumque est ὀνοματοπεποιημένον, & accuratissime repræsentat rem, cui significandæ destinatur. Nam קוא Arabice قاء, imitatur *sonum vomitus difficilis ac vehementioris*, qui *cum concussione* totius *corporis* identidem *iteratur;* קלס exprimit *suo sono* κλύσιν, κλύσμα, *undantis stomachi simul*, *simul oris proluviem*, *facilius fluentem.* Non dubito quin Græcum κλύζω, quod *undantis* est *aquæ*, ejusque *sonum* proprie designat, similiter per ὀνοματοποιΐαν sit effictum: neque necesse est κλύζειν illud ex Hebræo fonte derivare, nam in iis quæ sic nascuntur, amica est consensio sæpe, ac conspiratio, linguarum nihil alias commune inter se habentium.

CXCVI. Quinta classe defectuum decursa, Sextam ingredior, longius adhuc diffusam, seque extendentem ad radices etiam Vulgatissimas, & sexcentis in locis contritas; quarum tamen Origo, & antiqua illa ac genuina indoles

doles, ex reliquiis Biblicis nec elici hactenus potuit, quicquid fategerit præstantium ingeniorum industria, nec sane unquam elicietur, atque in liquida luce collocabitur, nisi ad dialectos divites accensa facula præluceat.

CXCVII. Specimina nobis, in hoc cursu perstringendo, præbeant tres radices, late per sermonem Biblicum regnantes, in quibus inesse videtur notio tam evidens, tam justisque finibus circumscripta, ut nihil amplius queat desiderari. גדל *Magnus fuit.* חכם *sapiens fuit.* צדק *Justus fuit.* Tria themata circa quæ jam nulla diversitas sententiarum, nulla etiam ambiguitas idearum, ut proinde majus lumen requirere vix in mentem cuiquam venire possit.

CXCVIII. Qui tamen paulo altius in Naturas, & primævas Origines vocabulorum inquirere didicerunt, & hic notabilem statim defectum deprehendent. Etenim disputatur unde *Sapiens* Latinorum, unde *Justus*, unde *Magnus* ortum duxerint, aliis alios fontes ostendentibus, quos Etymologicon *Vossii* indicabit. Sed detur nihil esse controversi aut obscuri, & *Sapiens* a *sapore*, *Justus*, & *jus*, a *jubendo*, *Magnus* a *μέγας*, profluxerint; an inde continuo inferetur, radices חכם / צדק / גדל / eandem plane proprietatem, eundemque nativum colorem ac saporem possedisse. Invitis profecto Musis omnibus id adfirmaretur, quæ dictant, cuilibet Linguæ suum subesse characterem, suas Origines; & præsertim Orientalium ideas, ab ideis Occidentalium sæpe mirum quantum discrepare.

CXCIX. Ad hoc in ipsis illis verbis, quæ præ manibus sunt, pervincendum, ordior a גדל, Arabice جدل, quod declaratur per قوي *incrementum roburque cepit* adolescens, granum in spica: ut est apud *Golium.* Sic habes *grandescere*, *magnum fieri*, *adolescere*, *succrescere*, *roborari*, *invalescere*, aliasque ideas *magnitudinis*, quas Dictionaria nostra גדל tribuunt recte & rite attribuunt. Istud autem *incrementum roburque cepit*, satis apparet esse *secundarium* ac derivatum. Ex quo fonte? Ex *firmiter torquendo & plectendo funiculo* quod tanquam *princeps* atque *primigenium* radicis enotatur a Criticis Arabum. *Zjauhari* جدلت الحبل فتلته فتلا محكما ومنه جارية مجدولة الخلق حسنة الجدل والجدول القضيف لا من هزال وغلام جادل مشتد وجدل الحب اي قوي *Dicitur* גדלת חבל *torsi funem, quum* פתלתה פתל מחכם *densiore & firmiore compage intorques. Inde* מגדולה *puella quæ elegantiore est statura, &* מגדול *tenui gracilitate præditus vir, non ex macie. Item* עלם גודל *juvenis robustior factus, & granum* גדל, *quum fit grandius & firmius.* Similiter fere *Phiruzabadi.* جدله احكم فتله ورجل مجدول لطيف القصب محكم الفتل وساعد اجدل وساق مجدوله وجدلاء حسنة الطي ومن الدروع المحكمة وجدل ولد الظبية وغيرها قوي *Dicitur* גדל *hoc vel illud, qui firmiter intorquet: & vir* מגדול *vocatur, cui ilia subtiliore filo deducta, simulque validius compacta membra sunt. Brachium* אגדל *est*

*est robustius, compactius.* *Crus* מגדולה *item compactius firmiusque.* גדלא *mulier pulcro plexu textuve corporis prædita; & e loricis, firmius contexta.* *Et* גדל ולד הצביה *intortus intextusque fuit fœtus capreæ, aliorumve fœtus, pro adoleverunt & robusti evaserunt.*

CC. Hanc antiquissimam potestatem radicis גדל exerit derivatum גדילים *Deut.* 22: 12. & 1 *Reg.* 7: 17. *fila intorta.* In *magnitudinis* notione insistunt *Forsterus*, *Avenarius*, alii; at res ipsa jam loquitur, non a secundaria, sed a primaria *torquendi* potestate istos *funiculos* descendisse. Sic planissime Arabibus جديل גדיל *e loris plexum quid pilisve*, idem quod فتيل פתיל, nisi quod גדיל *firmius densiusque* ferme sit.

CCI. Hinc proclivis fuit metaphora ad *corpus*, quod *nervis*, *venis*, *tendinibus*, *toris intexitur* quasi, & *firmum* sibi *ac compactum robur acquirit*: *Lucretius* L. 1. *contextum corporis*, & *texturam*, sub hac figura adhibuit: & *Cicer.* 2. *de Nat. Deor.* Pulcre, *venæ & arteriæ crebræ multæque, toto corpore intextæ, vim quandam incredibilem artificiosi operis testantur.* Ibidem mox subjungit *nervorum implicationem toto corpore pertinentem.* Id in *Alcorano* sæpiuscule est شددنا اسرهم *firmiter ligavimus ligamen eorum*, id est, *corpus ipsis pulcre contextum dedimus.* Quæ idea tam familiaris est Arabibus, ut omnia verba *ligandi*, *vinciendi*, *plectendi*, *intorquendi*, ad *Corpus* ejusque *contexturam* applicentur. Ipsum illud قوي, quo جدل declaratur. *Valuit viribus, robore, potentia* &c. &c. a قوة קוה *funiculus*, ejusque *partibus* inter se *compactis ac contortis*, originem sumsit. Ut proinde ne umbra quidem dubitationis circa hanc indolem thematis גדל relinquatur illis, qui quid Linguæ sint, & quibus fere stirpibus nascantur, dijudicare queunt.

CCII. Ex hac jam origine thematis גדל vel gratia, vel lux etiam nova, sese insinuabit in loca bene multa. Liquet nunc, verbi causa, quantus sit nervus in formula גדל זרוע *Exod.* 15: 16. Proprie *lacerti compacti & torosi firmitudo intorta & robustior*; quem usum signatiorem quoque frequentari ab Arabibus, indicat illa Glossa ex *Camuso* adducta ساعد اجدل *Lacertus, brachium firmius intortum, & compactum*, qualis est *Athletæ* videlicet, & *fortissimi Bellatoris.* Eadem est vis & emphasis in יד גדולה, quæ alias יד חזקה cujus thema حرق חזק itidem situm fuit in *compactione firmius revincta.* Ad *firmitatem compactam* etiam respicitur *Esaj.* 1: 2. בנים גדלתי ורוממתי Vulgo, *Filios educavi & extuli.* Subest nervosius quid, & venustius. In *Corpore humano*, cum quo comparatur populus Judaicus, duo requiruntur, quæ illud perficiant, suisque numeris absolvant. Prima dos est, nervis, torisque validis esse instructum, unde vires subministrantur. Altera, ut bene compactum & firmum corpus, non humile maneat, sed in altum consurgat & excrescat. Utrumque eleganter complexus est Propheta in בנים גדלתי ורוממתי. Hæc propria est facies orationis. Impropria, in isto *Corpore Reip. Judaicæ*, illud בנים

בנים גדלתי *Filios nervis compegi & corroboravi*, eſt *opibus & divitiis*, qui ſunt *nervi* rerum, *feci invaleſcere*: רוממתי *in proceram extuli ſtaturam*, eſt *ad Majeſtatis culmen evexi*.

CCIII. Suſpicor ſubtilius hoc diſcrimen, quod natura Linguæ adfert, etiam de induſtria captatum eſſe *Eſaj.* 23: 4, לא גדלתי בחורים רוממתי בתולות *non firmos eduxi juvenes, non proceras educavi virgines.* Nempe laus *juvenum* in *compacto robore membrorum*; quum Virginum potius decus conſiſtat in *erecta* & *proceriore ſtatura*. Cadit tamen & גדל in *Virginem*, unde جارية مجدولة *Puella pulcriori filo & textura corporis*; ut proinde ſubtilitati huic nimium inſiſtere nolim. Ecce tamen iterum גדל ורומם diſtincte poſita *Eſech.* 31: 4. מים גדלוהו תהום רוממתהו *Aquæ cedrum iſtam adoleſcere fecerunt: abyſſus eam in altum eduxit*. Prius exprimit *trunci creſcentis compactam firmitudinem*, poſterius *proceritatem* longe lateque *conſpicuam*.

CCIV. Quomodo hinc porro גדול uſum ſuum largiter diffuderit per omnem *magnitudinem*, *adultis* ut ſic dicam *viribus firmam* ac *validam*, enucleatius exequi neceſſe non eſt, quum id cuilibet nunc promtum & paratum eſſe queat. Accedo potius ad locum perinſignem *Jobi Cap.* 7: 17. cujus tenebras ad hanc faculam, ſpero, diſſipabo; quippe cujus intelligentia unice pendet ab Origine thematis, & vetuſta Linguæ indole. Tenendum autem, iſtud *valide intorquere*, quod τῷ جدل ſubeſt, alias quoque metaphoras admittere, interque eas *Dageſſatam conj.* جدّل eſſe *humi ſtravit* adverſarium: *tertiam* جادل *diſceptavit, altercatus, digladiatus eſt* cum alio. *Sextam* تجادل item *inter ſe digladiari*. Iterumque *Septimam* انجدل *Stratus fuit humi*. Ipſa etiam *prima conj.* apud *Golium* exponitur *Cauſam prætexuit*. Planius & plenius *Giggejus*, جدل cum *Keſra* ad mediam, *Digladiatus valide eſt, diſceptavit in judicio.* الجدل *Vis in dimicatione. Vehemens dimicatio. Lis. Altercatio.* Exempla paſſim obvia in *Alcorano*. Ut *Sur.* 40: 4. ما يجادل في ايات الله الا الذين كفروا *Non digladiantur adverſus ſigna Dei, niſi illi qui infideles ſunt.* ibid. vſ. 5. جادلوا بالباطل ليدحضوا به الحق *Mendacio armati dimicarunt vehementius, ut ſternerent humi veritatem.* Vide etiam vſ. 37, 58. ejuſdem *Suratæ.* & *Surat.* 31: 19. Significatio iſta orta videtur ab *intorquendo*, ad *Colluctationem* traducto, plane ut פתל *torſit, intorſit*, in *Niphal* dat *Colluctationem* נפתולי אלהים נפתלתי. Eſtque hic pulchre notandum τὸ גדל جدل p. r. فتل ſupra ab Arabibus declaratum fuiſſe, cum eo diſcrimine, quod גדל adhuc vehementius quid ſonet, quam פתל. Συμπλέκεσθαι ſæpe ſpecialem hanc vim induit. *Lucian. Dial. Mort. p. m.* 287. ϛρατιώταις τοῖς μαχιμωτάτοις συμπλεκόμενος. Et in *Zeux.* p. 582. συμπλέκεσθαι καὶ εἰς χεῖρας ἰέναι. Conſimiliter *implicari, in complexum venire*, ſunt aliquando *bellica & hoſtilia* vocabula. *Vell. Paterc.* 2: 51. dixit *obſidione complecti*. Sed id paulo diverſius. Ad rem facit

cit illud, *Cæsar Ariovisto in complexum venire cupiebat*. L. 1. de B. G. id est *gestiebat manus cum eo conserere*. In transitu etiam attendatur illud *conserere*, quod proprie est *connectere*, unde *conserta* etiam dici queunt *contexta*, & *densius firmiusque compacta*, quæ *Lucretius* cum veteri participio appellat. L. 2.

*Complexa conque globata.*

Hinc jam passim *consertæ manus*. *Consertæ acies* apud *Silium* L. 6: 316. Pro eo etiam, *implicare acies*. Poëta Æn. 11: 641.

*Tertia sed postquam congressi in prælia, totasque*
*Implicuere inter se acies, legitque virum vir.*

Paulo aliter istud *implicare* adhibet *Silius* L. 7: 612.

*Impacto prosternit equo, trepideque levantem*
*Membra adflicta solo, pressa violentius hasta,*
*Implicuit terræ, telumque in cæde reliquit.*

Sic quoque Arabes جدل in 2. *Conj.*, secundum hanc Glossam *Camusi* طعنه وجدله *illum transfodit & projecit in terram*. Ita *Giggejus*. Rectius dabis, *illum transfodit & implicuit terræ*, phrasi illa *Siliana*. Scholiastes *Haririi* ad *Cons.* 10. ubi est جدله خاسيا *vertigine correptum implicuit humi*, aliam videtur indicare notationem, quæ tamen rite inspecta, eodem revolvetur. גִּדְּלָהּ جدله اي صرعه والقاه علي الجدالة *significat stravit ipsum, & conjecit in* גְּדָלָה *arenam*. Innuit a voce جدالة *arena*, *terra subtili constans arena*, formatum esse hunc usum. Sic non directe esset ab *implicando*, sed per *arenam gladiatoriam* illuc pervenisset. At unde جدالة גְּדָלָה *Arena*. Πάλη? quia ibi *brachia brachiis implicantur*, credo, *victusque*, item *terræ implicatur*. Ergo res eodem tandem redibit.

CCV. Hisce præmunitis, non alienum, nec audax nimis videbitur, quod *Jobi* 7: 17. verba מה אנוש כי תגדלנו convertere sustineam, *Quid est Mortalis*, O Deus fortis, *quod Tu Te implices cum eo? adversus eum descendas in arenam, tanquam luctator, & gravis adversarius, cum eo manus conferens, digladiansque?* Hunc sensum Universa series postulat. Nam acerbissime conqueritur *Jobus* per totum hocce caput, se nimis graviter vexari a Deo, & dies noctesque perterreri, impatientia eo usque etiam provectus, ut vs. 15. in hanc vocem erumpat תבחר מחנק נפשי. Ἀγχόνην malim, quam sub tantis plagis & cruciatibus miserum trahere spiritum. Addit vs. 16. מאסתי *Diffluo, contabesco, instar vermiculi terræ* sponte *consumor*, etiam sine verbere conterente. לא לעלם אחיה *Non vivam in æternum. Sum* πρόσκαιρος. *Temporarius*.

*rius. Momentaneus.* per figuram *Μειώσεως.* חדל ממני כי הבל ימי *Desiste ergo a me*, remove istos tuos terrores, qui me dies noctesque exagitant, & respirare non sinunt, *nam dies mei sunt vapor:* sponte *evanescent tenuis* instar *halitus* aut *nebulæ.* Sequitur jam מה אנוש כי תגדלנו. Vulgo, *Quid est homo, quod eum magni facias?* Id cum plane abhorreat a filo suscepto, multis fluctibus involvit interpretes, ut videri poterit apud *Mercerum*, *Pinedam*, *Schmidium* aliosque. Qui aliquid scopo respondens protulere. *Jobum* velle ajunt, *indignum esse hominem quem Deus curet, multoque abjectiorem, quam ut vel manum ferientem & conterentem adversus eum extendere tanta Majestas debeat.* ita *Mercerus.* Paulo aliter *Deodatus*, qui hanc mentem *Jobo* tribuit, *quum tam arcta custodia a Deo includatur, tam rigideque tractetur, se a Deo considerari tanquam Magnum & formidabilem Adversarium, quem tantis plagis contundere sit necesse: quum revera sit miser tantum vermiculus.* Generaliore adspectu sumsit *Coccejus*, de *humani generis indignitate*, quod tamen Deus *educat* atque *evehat* supra alias creaturas, eo usque, ut *observet*, *annotet*, *ad animum revocet*, *quæcunque facit.* Non definit, in *bonumne*, an in *malum observatio* ista, *annotatio*, & *revocatio ad animum* nunc tendat. Crediderim in *malum* voluisse, & *in tentationem*, quia vs. 19. in specie *Jobo* applicat, quod vs. 17. in genere positum fuisse autumabat. *Semper mihi instas. Nullum momentum tibi sumis a mei exagitatione vacuum. Ne tantillum quidem temporis est, quo non tenter a te.* Judæi multi, qui *Humani generis indignitatem* quoque hic inveniebant, nimis honoratam, si eam *vel plagis suis visitet Deus*, *singulisque momentis tentet*, abnegatæ providentiæ dicam *Jobo* scripserunt. Stolide. Fluctuationem hanc, aliamque aliorum, quorum conatus amputo; componere poterit metaphora illa radicis גדל جدل, quæ *Colluctationem athleticam* adfert; in vs. 19. etiam satis clare expressam, dum ne *salivam* quidem *deglutiendi spatium sibi concedi* queritur; quia videlicet *faucibus* eum *prehensum* quasi tenebat Deus, & *tanquam Luctator* validissimus *opprimebat.* Hoc adspectu non de *indignitate* hominis, quæ parum ad scopum, sed de ejusdem *imbecillitate*, quæ scopum unice ferit, sententia erit declaranda, & תגדלנו poëtice pro תגדל עמו positum esse poterit. *Colluctaris eum*, pro *Colluctaris cum eo*, ut *Psalm.* 5: 5. *Non* יגרך *commorabitur te*, pro *tecum.* Et cum ipso nostro verbo *Job* 31: 18. גדלני כאב *Intortus fuit viribus*, id est *adolevit & crevit me*, pro גדל עמי *adolevit mecum.* Similiter hic, *Te intorques & implicas mecum*, tanquam *Luctator.* Si quis tamen malit vim accusativam in *affixo* retinere, תגדלנו prægnanti usu vertere licebit, *colluctando sternis & implicas eum*, nempe *humi*; quam vim induere Arabum جدل in *conjug. Dagessata* supra visum fuit.

CCVI. Alterum nostrum exemplum erat חכם *sapiens fuit.* Non est abhorrens, Latinos *sapientiæ* secundariam notionem duxisse ab eo quod *sapit*, id est *gratum præbet saporem*; nam *sapientia* habet *salem*, & *sapidissima* est omnibus; ut *stultitia* tanquam *insulsum* quid & *insipidum* respuitur. Istam imaginem sub radice טעם adamarunt quoque Hebræi; unde טעם *sapor*, pro

*salsum* & *sapidum istud* quod esse debet in homine, ad ipsum commendandum; sive *principium sanæ rationis*, *consilii*, *prudentiæ*, *sapientiæ*. Arabice اطعم *sapida fuit* caro, *sapidus evasit maturescens* fructus. طعم *sapor*, peculiariter *suavior & expetitus in cibo.* Hinc in *Proverbiis* אשה סרת טעם, *Mulier cujus sapor discessit*, id est, *sapientia carens*, *stolida*. Item *Psalm.* 34: 1. בשנותו את טעמו *quum saporem suum mutaret coram Abimelecho.* Id est, *se insipidum stolidumque fingeret.* An inde jam colligemus חכם eandem quoque *vim* & *originem* exeruisse? precaria foret illa collectio, nullius exempli Biblici, nullius auctoritate Dialecti firmata. Ne verisimilis quidem; quod quum טעם ex *sapore* pepererit *sapientiam*, חכם ex alio fonte *sapientiam* quoque, & quidem *perfectissimam* illam, *suisque numeris absolutam* peperisse veri esset similius, etiamsi omni reliqua luce, ac probatione, heic destitueremur.

CCVII. Genuinum Orientis ideam servarunt nobis Arabes; qui cum *sapientia*, *prudentia*, *scientia*, *arte omni*, sub suo حكم חכם frequentant *firmitatem* πυκινῶς ἀρηρυῖαν, *aptissime nexam*, *compactam*, *solidam*, *durabilem*. Hinc apud *Golium* in *conj.* 1. habes حكم *firmiter solideque fecit aliquid.* In 4. احكم *firmavit munivitque* rem. In 10. استحكم *Firmas*, *bene firmatus fuit.* Apud *Giggejum* ex *Camuso* plenius adhuc & distinctius احكمه אחכמה *Firmum reddidit illud. Valide adstrinxit nexuitque.* Et الاستحكام *Firmitas. Cum aliquid valide nexum est, & adstrictum. Cum quid durat & firmum est.* Operæ pretium fuerit vim & amplitudinem hujus usus exemplis quibusdam declarasse. supra *Par.* CXCIX. reperies فتلا محكما *densiorem firmioremque compagem* funis torti. *Intorsionem* πυκινῶς ἀραρυῖαν. Et جدل expositum per احكم فتله *firmissime & compactissime intorsit.* Hæc sedes vel maxime propria censeri debet. *Scholiastes* ad septem *Moallekât* السحيل الذي لا يحكم فتله والمبرم الذي احكم فتله *Appellatur Sahiil, plexum cujus intorsio non est densius firmiusque compacta: quod vero firmissime compingitur & intorquetur Mubram vocitatur.* Idem محكم محصد *Mohsad vocatur quod est* מחכם חפתל *firmiter & densius intortum.* Obiter observa apud *Golium* istud محصد *firmus plexu tortuve* funis, *mente* vir. Cui πρατίδεσ πυκινῶς ἀραρυῖαι scilicet Habuimus etiam supra par. CXCIX. محكمة من الدروع *firmissime densissimeque compactas loricarum.* Πυκινῶς ἀραρυῖας. Inde poëta Vetus in *Hamasa.*

شدوا دوامس بيضهم في كل محكمة القتير

*Adstringunt extremitates galearum ad firmius compactas capitibus clavorum loricas.*

Dicunt

Dicunt etiam ربطه ربطا محكما *Religavit illud ligamine firmius adstricto atque connexo.* Hinc in *Hist. Tamerl.* p. 56. ثم ربط في ذنبها قدرا من النحاس ملفوفة في قطعة لباس وشدها شدة احكم وثاقها *Tum religavit ad caudam illius equi, lebetem æneum, involutum segmento panniculi, eumque nodo firmissime connexo adstrinxit.* Ibidem p. 71. in metaphora *firmius compacti ædificii* adhibetur: راي ان لا يثبت له في بنيان ممالكه اساس يحكم *Vidit sibi in Regnis suis exædificandis, nullum stabile, & solidius compactum, fore fundamentum.* Hebraice diceres אשיש יחכם. Similiter *Hariri Cons.* 9. فلما احكم ما شاده *quumque firmius solidiusque compegisset, id quod exædificaverat.* Apud *Homerum* πυκινὸν δῶμα, & πόλις πύργοις ἀραρυῖα: & ἀρηρότα τείχεα. Confer præterea *Abilpharag.* pag. 367. & 506. Jam vero ut Græcus sermo adfert fabricam τεύχεος πύκα ποιητοῖο, & armaturam πύκα θωρηκτάων *Iliad.* 15: 689. aliaque ejusdem indolis, sic eleganter & graviter πύκα φρονεῖν extulit, secundum illud *Iliad.* 14: 217.

Πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.

Unde νοῦς πυκνὸς, ἀνὴρ πυκνὸς τὰς φρένας, multo magnoque usu porro invaluere: & πυκινὴ βουλὴ, πυκινὴ ἐφετμή: itemque πραπίδες πυκινῶς ἀραρυῖαι. Apud *Pindarum Olymp.* 13. reperio Σίσυφον πυκνότατον παλάμαις. *Aristop.* in *Avib.* 427.

Ἄφατον ὡς φρόνιμος.
Ἔνι σοφόν τι καὶ φρενί;
Πυκνότατον κίναδος.
Σόφισμα —— παιπάλημ' ὅλον

Et in *Equit.* 1129. εἰ σοι πυκνότης ἔνεστ' ἐν τῷ τρόπῳ *Si solidum quid, sapiens, inest tuis moribus.* proprie *solida compactio*, prout πυκνότης alibi ab eodem etiam Comico adhibetur, in *compactione* densa nubium.

CCVIII. Nemo nunc, credo, dubitabit, quin חכמה planissime sit πυκνότης, & לב חכם φρὴν πυκνή. & חכמי לב πυκνοὶ τὰς φρένας, absoluteque porro חכמים πυκνοί. Ut autem non sine gravi incommodo ignoraretur proprietas illius Græci vocabuli in *densa & firma compactione*; quia sine ista primigenia notione loca infinita, vel plane non intelligerentur, vel in pravum sensum deflecterentur; sic nonnihil quoque, hic illic, obstitit interpretibus, principis hujus potestatis ignoratio, sub nostro חכם: ae proinde jucunditatem inventæ originis, utilitas, & opportunitas ejusdem, cumulabit; nova luce perfusis quibusdam contextibus, quorum interior intelligentia dependet ab interiore stirpis cognitione.

CCIX. Perinsignis, sed abstrusior est sententia *Jobi* 4: 21. qua humani generis *vanitate* ipsa *levior vanitas* expingitur. הלא נסע יתרם בם ימותו ולא בחכמה: Valgo. *An non proficiscitur, migrat, excellentia ipsorum in ipsis: moriuntur, &*

*non*

*non in sapientia?* Hoc est, secundum *Cocc. citra assecutionem sapientiæ.* Alii malunt, *moriuntur nulla sapientia* fatum avertere valentes: quorsum & *Junius* dedit, *nec ulla arte vivunt.* Aliis alia adhuc adriserunt. Nil mirum in postremo membro hæsisse, quibus primum haud satis expedite processerat. לא נסע figura Dithyrambica est *Nihil Revulsum* vel *Convulsum*, ab antiquissima potestate rad. נסע *vellere*, *convellere*, ut palum, funem, tentorii: inde secundario, *migrare*, *proficisci.* Sed hic primaria vis tenenda. *Nihil convulsum*, est τὸ μηδὲν in summo gradu, undique *labans*, *ruens*, *convulsis* velut *fundamentis ad interitum tendens.* Series tota sic habet. *profecto Nihil, & quidem Convulsum*, est *Nervus eorum in ipsis: dissolvuntur neque sunt in ulla solida compactione.* Cernis filum decenter continuatum. Praesertim attendi debet, voces יתר *Nervus*, *funis firmior*, & חכמה *solida compactio*, secundum linguæ genium priscum se invicem pulcre adjuvare, ut ex usibus supra præstructis elucescit. Verbum מות *mori*, in Origine valuit *macerando dissolvi.* Nervosissimi dicti amplitudo, & late patens conspectus, se jam ultro ingerit, neque ulla commentatoris ope indiget.

CCX. *Solidam* quoque *compactionem* & *firmitatem* exerere videtur verbum חכם, *Proverb.* 13: 20. הלך את חכמים יחכם ורעה כסילים ירוע Vulgo. *Qui cum sapientibus versatur sapiens fiet: at socius stultorum conteretur.* Non est justa oppositio. Non adest etiam acumen, quod in talibus dictis debet τὸ κέντρον ἐγκαταλείπειν, in posteriori parte cum pulcra alliteratione hanc deprehendo emphasin, *pascens*, familiariter versans, *cum elumbibus*, stolidis & lumbo infracto enervibus, *conteretur*, eliso velut nervo ac lumbo *male disperibit.* In priori non minus lumen & acumen quilibet animadvertet, expressa modo nativa potestate verborum, *Ambulans cum solide compactis*, *compingetur solidissime.* Prius חכמים *solide compacti*, sunt *sapientes* πύκα φρονέοντες. Posterius יחכם *solidissime compingetur*, non utique ad *solam sapientiam* nunc restringendum, sed *ad omnem firmam*, *stabilem*, *solidamque fortunam*, ac *felicitatem*, extendendum: ut ירוע *conteretur*, *male peribit*, & יחכם *solide compingetur*, directe sibi invicem respondeant. Habebimus hoc pacto unum ex דברי חכמים *dictis* τῶν συνετῶν, quæ sint *tanquam stimuli aut clavi*, בעלי אספות *Domini compactionum*, id est *Compactores*, *& coagmentatores*, quibus figuris sententias suas circumscripsit Rex sapiens *Eccles.* 12. Exemplum talis usus in phrasi اساش يحكم אשיש יחכם *fundamentum solide & firmiter compactum*, supra jam ex *Hist. Tamerl.* præmunivi.

CCXI. Ad *compactionem solidissimam*, sed variante metaphora, pertinet præterea *Psalm.* 58: 6. חובר חברים מחכם *incantans incantationibus sapientissime.* Sic vulgo. Thema חבר *compaginare*, *coagmentare* proprie sonat: inde speciatim transfertur ad *compaginationem*, & *coagmentationem carminis Magici.* Isti ergo formulæ חובר חברים *coagmentans coagmentationes* magicas, subsertum illud מחכם, sic *sapientiam*, *solertiam*, & *peritiam* incantatoris exprimit, ut simul ob oculos ponat, *compactum* illud, & *firmissime* suis *nodis magicis illigatum & contortum*, quod in ista arte continetur. *Intorquendi &*

*soli-*

*solidissime compingendi* vim, sub hoc adspectu, parag. CCVII. exhibuit.

CCXII. Tentemus porro, an commodius quid, ex fonte hoc, expromere queamus pro *Psalm.* 105: 22. ubi de *Josepho Ægyptiis imposito*, & totius regni frena moderante; dicitur, datum eum, a *Pharaone*, לאסר שריו בנפשו וזקניו יחכם *Ad ligandum principes ejus pro arbitratu: utque Senatores ejus sapientes redderet.* Sic verti solet יחכם. Tolerari potest, & explicari de eminentissima illa *Josephi* sapientia, qua consummatissimis etiam in senatu Regio poterat prælucere. Id tamen incommodi subest, quod deflectatur a *metaphora*, cum verbo אסר *Ligare* suscepta; nec audiendos putem, qui pro יסר *erudire* id positum autumant. Clar. *de Dieu* hoc scrupulo impulsus, יחכם cum *affixo* deduxit a חכה, *Et Seniores ejus fecit expectare.* Summi principis argumentum esse ait, ne seniores quidem statim admittere ad colloquium, sed jubere ut expectent. Frigidum. Ne nunc dicam, quod Vir Doctus ipse sensit, חכה non esse transitivum. Periculo, quod facturus sum, præstruendus usus singularis & elegans Arabum sub suo حكم, *Frenavit* equum, *annulo mentum substringente, cohibuit, repressit* insipientem. Ita *Golius sign.* 4. Derivatum حكمة *Hhacama* item, *Lupatum frenum*, seu *annulus ferreus ori equino injectus & mentum substringens.* Usurpatur in Arabica versione *Esech.* 19: 4. Apud *Giggejum* habes præterea احكم الفرس *equi habenæ validum nodum adhibuit.* Et حكّم الفرس idem. Et جعل اللجام الحكمة, quod est ad verbum, *fecit capistro nodum dictum* חכמה *Hhachama.* Id est *capistrum ita ori injecit, mentoque substrinxit*, ut modo visum ex *Golio*. Ibidem adhuc حكمت الدابة *jumentum camo coërcui.* Liquet a *firma & solidiore adstrictione* peculiarem notionem descendisse. Hanc Hebræis quoque cognitam fuisse, opulentia prisca Linguæ vigente, verisimillimum est ex *Psalmi* loco, quem tractamus: ubi mirifice quadrat illa imago. *Ad ligandum* freno moderaminis sui *principes pro lubitu: Senioresque substricto* velut *mento capistrandos.* Digna Spiritu Poëtico figura: atque ad *potentiam Josephi*, cum *sapientia* ejusdem, *pingendam* perquam accommodata.

CCXIII. Habeo adhuc aliud, unde vestigium *frenationis & capistrationis* elucet. *Prov.* 10: 23. כשחוק לכסיל עשות זמה וחכמה לאיש תבונה Sententia haud sane expedita. Plerique *veluti lusus est jocusque stulto patrare scelus, sed sapientiam viro intelligenti*, supple, patrare lusus jocusque est. *Sapientiam exercere intelligenti tam promtum est & facile*, ut id pro *ludo* habeat *jocoque*. Acumen est nimis forte subtile. *Mercerus* hunc exsculpsit sensum. *Pro lusu esse stulto designare scelus: sed sapientiam esse viro intelligenti*, per quam a scelere designando retrahatur. Secuti sunt *Gejerus*, *Coccejus*, alii. Id intendisse *Salomonem* & ego autumarim; hiulcum tamen aliquid relinquetur, si חכמה hic nude sonet *sapientiam*; assumerem proinde *frenationem* illam supra descriptam, ut sit *Refrenatio autem adest viro intelligenti.* Solidius compacti &

& revincti per sapientiam pectoris officium vel maxime est, *affectus suos injecto* velut *freno*, *coërcere & substringere*. Sic emergeret figura ex ambiguo; qua inculcatur, eum qui *Hhochma* חכמה possidet, id est *sapientiam*, possidere simul *Hhachama*, quod & *Hhochama* potest pronunciari, id est *validum & firmiter substrictum frenum*, quo a זמה *scelere* patrando sese retrahat. Ad gratiam dicti penitius percipiendam, observetur insuper, זמה *scelus*, *aggressionem audacem facinoris*, profectum esse a זמם *alligavit*, jumentum, currumve, ad cursum suscipiendum. Sic זמה & חכמה, formabunt lusum haud invenustum, quorum prius exprimit *aggredientis impetum*: posterius *retractionem*, & *refrenationem* sui.

CCXIV. Enucleandum restat sub hac classe thema צדק, *justus*, *verus fuit*. Hujus principem ac nativam vim quilibet percipiet, & lubens, credo volensque etiam recipiet, ex idea *Rigoris inflexibilis* quam Arabes una cum *justitia* ac *veracitate* sub hisce radicalibus frequentant. Significatio ista apud *Golium* sese exerit tantum in derivato صَدْقٌ *Dura*, aliis *æquabilis* hasta: nisi quod & صَدْقٌ *vehementia*, *soliditas*, huc pertineat, quasi dicas *rigorem*, & *rectum rigidumque tenorem*. Quid autem sibi velit illud interpretamentum *Golianum* ex ipsius *Zjauharii* verbis perspicietur الصدق الصلب من الرماح وغيرها ويقال المستوي ويقال ايضا رجل صدق اللقاء وصدق النظر אלצדק *in hastis*, *aliisque*, *sunt rigidæ*; *Alii dicunt*, *rectæ & æquabiles*: *dicitur quoque vir* צדק *in occurrendo*, *& in contuendo*. Ultimas illas glossas, non declaratas a *Zjauhario*, quia omnibus usu domestico & quotidiano tritæ erant scilicet, sine interpretatione etiam posuit *Golius*. Tu vertas, *Vir rigidus in occurrendo*, *& in contuendo*. Exemplum unum alterumve non poterit displicere. *Almosawir Ibn Hind* in *Hamasa*

ولنا قناة من ردينة صدقة
زوراء حاملها كذلك ازور

*Est nobis hasta Rudeinitica rigidissima*;
*Inflexa ad vulnus*, *quique portat eam item inflexus ad vulnerandum*.

Ibi *Tebrizius* hoc nos lumine impertit. الصدق الصلب ومنه قيل للصدق صدق لان له قوة يقال نظر الي نظرة صدقة اي صلبة وصدقوهم القتال صلبوا فيه ولهذا قيل صادق الحلاوة شديدها צדק *vocantur rigida quæque*: *indeque justitia & veracitas dicta est* צדק, *quia habet vires*. *Dicitur intuitus est me intuitum* צדקה, *id est rigidum*. & צדקו *ipsis cædem*, *pro rigidi fuere in ea & vehementes*. *Item dactylus* צדק *suavitate*, *pro vehementer suavis*.

CCXV.

CCXV. Hoc exemplum eo lubentius adduxi, quod inde simul liquere possit, cur Critici Arabum dissentiant in thematis صدق proprietate figenda, dum alius *rigidum* ponit, alius *rectum* & *aequabile*. Nam istius versiculi duplex a *Tebrizio* exhibetur interpretatio, quarum altera premit ideam *rigoris durissimi*, altera magis respicit vim *tenoris rectissimi*. Atqui si quid meum hic valere possit judicium, utraque potestas erat conjungenda, ut cum *rigore tenor*, vel cum *tenore recto rigor inflexibilis* exeat, & constituat קנה צדק *hastam recto-rigidam*, quam vim attendi a Poëta indicat lusus in adjecto زوراء *inflexam* tamen vocans eam *recto-rigidam* & *inflexibilem* alias; nempe *inflexam* & *inclinatam* ad ictum inferendum, etiam *hastato* semet *inclinante* & *inflectente* ad certius vehementiusque feriendum.

CCXVI. Alterum exemplum, quod ancipiti cura distinere potuit Criticos Arabum, est in *Moallakât*, ubi *Antara Ibn Sjeded* ita praeconem agit suae fortitudinis.

ومدجج كره الكماة نزاله
لا ممعن هربا ولا مستسلم
جادت يداي له بعاجل طعنة
بمثقف صدق الكعوب مقوم
فشككت بالرمح الطويل ثيابه
ليس الكريم علي القنا بمحرم

*Saepe Panoplia indutum, cujus abhorruissent vel armati occursum,*
*Nec fugere unquam, nec dedere sese suetum*
*Liberaliter donarunt manus meae perceleri confossione,*
*Per aequabilem, rigidam articulis, & rectam lanceam.*
*Et hasta illa longa transfixi armaturam ejus:*
*Non est nobilis pro hastis etiam sacrosanctus.*

Quid hic inter *aequabilem* & *rectam* lanceam adfert صدق الكعوب *Rigida articulis?* Nil promtius quam *dura*, *robusta* alii tamen maluere *aequabiliter tornatam*. sed frustra in optione instituenda laboratur, ubi utrumque ex mente Poëtae, & ingenio linguae est retinendum, quod jam fidentius dicere possum auctoritate *Nabhasi*, cujus Scholion est צדק الصدق الصلب المستقيم *hic significat, durum simul & recto tenore praeditum.*

CCXVII. Percommode autem hic cadit, Latinorum quoque *Rigor* & *Rigidus*, duplicem istum adspectum recipere, & nunc *durum*, nunc *rectum*, nunc *utrumque* simul exprimere. *Rigorem auri, ferri, lapidum, frigoris*, nemo ignorat, in *summa duritie*. Quin *Rigidam* squalore perenni *comam* dat *Sil.* 3: 541. *Rigida ubi constat crassa caligo inferum* ex Poëta veteri est *Tusc.* 1. Inde *Ri-*

*Rigidæ nationes* apud *Sidon.* 4: 1. funt *horridæ, asperæ, incultæ.* Et 5: 5. *sensu ac corpore rigidi indolatilesque.* Ecce interim *Rigidum* etiam pro *Recto*, usurpatum a *Lactant.* de *opif.* 8. *Hominem ad coeli contemplationem Rigidum erexit, bipedemque constituit.* Et alibi. *Nobis datum est rigidis ac stantibus cœlum tueri.* Vim *recti* quoque exerit Agrimensorum formula, qui *Rigores* distinguunt a *Flexibus*; & priori illa *Rigoris* appellatione adficiunt, *quicquid inter duo signa vel in medio lineæ rectum perspicitur.* Vid. *Salm. Exerc. Plin.* 480. &c. &c. Utramque autem potestatem *recti* simul, simul *duri* præfert. *Rigida cervix*, proprie apud *Suet.* in *Tib.* &c. improprie apud *Senec.* in *Epist.* LXX. *Qui omnium rerum adversarum onera, rigida cervice sustollit, qui supra fortunam exstat.* Vides *Erectum*, cum *inflexibili* conjunctum. Addendus ex eadem Epistola locus perinsignis. *Unum bonum quod Honestum. Hoc nec remitti potest, nec intendi: non magis quam regula, qua probari rectum solet; quam si flectes, quicquid ex illa mutaveris injuria recti est. Idem de virtute dicimus. Et hæc recta est: flexuram non recipit. Rigidari quidem, amplius intendi non potest.* Insolens verbum, nec tamen inelegans, *Rigidari*, illustravit *J. F. Gron.* ostendens fuisse *Artificibus* proprium, *Fabris* puta, aut *Agrimensoribus*, quorum *Regula rigidari* dicebatur, quum ad *perfectum rigorem* sive *recturam* perducebatur, omni *flexura* & *inæqualitate correcta.* Bonæ frugis observationem sic concludit Vir Magnus: *Rigidum hic non durum, sed rectum, ut mox infra. Onera rigida cervice sustollit.* Mallem scripsisset, non tam *durum*, quàm *rectum*; ita tamen ut cum *recto tenore* conjuncta eat *durities inflexibilis.* Nam duæ hæ dotes haud dubie, ut in *Regula*, sic in *virtute*, & *generoso* illo *Honesto* requiruntur.

CCXVIII. Hac amplitudine *Rigoris* feliciter usus est *Claud. Olybr.* 38.

*——— ——— ——— ——— Virtutibus ille*
*Fortunam domuit; nunquamque levantibus alte*
*Intumuit rebus: sed mens circumflua luxu*
*Noverat intactum vitio servare Rigorem.*

Dexterrime item *Rigescendi* vocabulum sic posuit 2. in *Eutrop.* 111.

*Nec dum Mollitiæ, nec dum, germana, mederi*
*Possumus Eoæ? nunquam corrupta Rigescent*
*Secula? ——— ——— ——— ——— ———*

Id est *corrigerentur ad rigidum* illud *honestum*, quod *viros fortes decet.* Similiter. *Horat.* 1. *Serm.* 1.

*Æquus virtutis cultor, Rigidusque satelles.*

Et *Lucan.* 2: 389.

*Justitiæ cultor, Rigidique servator honesti.*

Apud

Apud *Livium* quoque L. 39: 40. habemus *Rigidam innocentiam*; quæ *recto & inflexibili tenore* semper sui similis existit.

CCXIX. Hinc porro *Rigorem justitiæ*, ac *veritatis*, pro *rectissimo & inflexibili* ejus *tenore* Latini magno & multo usu susceperunt. Quod autem ista *Catonis immota secta æquabilem & inflexibilem* in omnibus servans *rigorem*, ingratior fere accidat multitudini, & alioquin facile in *nimium* degeneret, factum, ut vocabulum *rigidus* aures radere cœperit, & *odiosi vitii* nota sit adfectum *Plin. Lib.* 8: 19. *Exit hic animi Tenor aliquando in Rigorem quendam, Torvitatemque naturæ duram & inflexibilem, affectusque humanos adimit.* Commode interim *Claud.* 4. *Cons. Hon.* 402.

*Triste rigor nimius? Torquati despue mores.*

CCXX. Reducet me ab hoc excursu in viam locus insignis *Prudentii Hymn.* 1: 69.

*Tunc Mortis oppressus Rigor:*
*Tunc Lex subacta est Tartari:*
*Tunc vis diei Fortior*
*Noctem coëgit cedere.*

Nempe quum Christus ab inferis victor ac Triumphator emersit. Istud magnum opus domiti *Rigidi Tyranni*, qui Mortis potentiam gerebat, cecinerat *Esajas* Cap. 49: 24. *An capietur a potente captura? & an* שְׁבִי צַדִּיק *liberabitur?* Vertitur *Captiva turba justi*, & speciosi conquiruntur colores, cur Diabolus *justi* titulo hic insigniatur. Eos autem colores facile missos fecissent graves & solidi interpretes, si *Rigidi* Originem in voce צדיק perspectam habuissent: neque enim dubitari potest, quin ut Latini, sic Hebræi, *Rigidum* ancipiti usu donarint, & nonnunquam in *nimio* illo usurparint, quod *duritiem inflexibilem*, *inexorabilem*, ac *penitus implacabilem* adfert; quo sensu positum fuisse ab *Esaja*, tum reliqua monstrat series, tum vocabulum עריץ *Violentus*, *terribilis* pro nostro צדיק substitutum vs. sequenti. Præclare ergo Vener. *Vitringa* vi sententiæ ductus צדיק *severum & ferocem* hic interpretatus est, quamvis a *Jure* minus feliciter expediat, id quod ex *Rigore* dimanaverat.

CCXXI. Aliam adhuc ansam nodo difficili exsolvendo porrigit *Hieronymus*, צדיק *Robustum* convertens. Improbatum id & alienius judicatum a genio linguæ. Quid luminis hic Docto Patri prælucere potuerit, dicere non habeo, quum Commentarius ipsius sileat. Id tantum adfirmare possum; non invita plane Lingua *Strenui Robustique* notionem assumi. Nempe صدق צדק Arabibus quoque sonat *Robur*, & *Vehementiam invictam* in *præliis*, aliisque *laboribus*, & ذو مصدق *Dominus* מצדק, apud *Golium* exponitur. *Strenuus* vir,

 ve-

*velox*, equus. *Impetu & cursu minime fallax.* Ad verbum esset *præditus strenuitate*. Naturam locutionis ita declarat *Zjauhari*. يقال للرجل الشجاع والفرس الجواد انه لذو مصدق اي صادق الحملة وصادق الجري كانه ذو صدق بما يعدك من ذلك *Dicitur de viro Forti, & de equo Strenuo, est ille Dominus* מְצְדָק*, id est* צודק *verax in impetu, & verax in cursu, quasi dicas veracitate præditum in eo quod promittit tibi de his rebus.*

CCXXII. Secundum *Zjauharium* ergo *Strenuitatis* & *Fortitudinis* potestas sub verbum צדק recepta est per figuram, ex secundaria notione *Veracis* derivatam, quomodo apud Latinos nonnunquam *verum* quoque ac *justum* traduci possunt, ut *Justa* aut *vera pugna* sit *fortiter* ac *strenue pugnata*. Apud *Josephum Antiqu.* p. 742. est ἐξ ἀληθείας ἀγωνίζεσθαι *fideliter, strenue depugnare, vero* illo & *justo* Virorum *impetu*. Id Arabes efferrent صدقوا القتال צדקו הקתאל *Veri* i. e. *strenui fuerunt in pugna*, quam formulam supra ex *Tebrizio*, produxi; qui tamen diversum sentit a *Zjauhario*, atque ad primigeniam indolem *Rigidi* eam reducit, ut sit *Rigidi fuerunt in pugna*. Laudabat idem *Tebrizius* phrasin تمر صادق الحلاوة *Dactylus* צודק *suavitate*, pro *Vehementer suavis*; itemque نظر الي نظرة صدقة *intuitus est me intuitu vehementiore, rigidiore*. Sed quidni illa a *Vero* potius fluxisse statuamus? ut *vera suavitate dactylus*, & *vero intuitu* in aliquem *conjecta acies*, elegantissime fuerit formatum.

CCXXVIII. Undecunque autem formula صدقوا القتال *strenuam ediderunt pugnam* emanaverit, sive a *Rigido tenore*, sive a *vero & justo vigore*, dignissima ea est quæ exemplis quibusdam illustretur, ut ita dijudicari queat, an illuc forte referendus sit צדיק *strenui Bellatoris* commodissimum jam Epitheton. *Abulphar. Hist. Dyn.* 177. فصدقهم العجم القتال وثبت بعض بعرب وانهزم البعض *Et Strenue cum ipsis Conflixerunt Persæ, partim manentibus Arabibus, partim in fugam conversis.* Non debuisset Cl. *Pocok* صدف in textu retinere, quum id longo diversum resonet. *Hist. Tamerl.* p. 78. وانفذ جيشا كرارا بل بحرا زخارا فتلاقيا بصدق نية علي مدينة سلطانية فصدق كل منهما صاحبه الضراب وسدد لنحره السنة الاسنة وسهام الحراب *Misitque* Tamerlanus *exercitum impetuosum, imo vero mare tumidum undosum, & manus conseruerunt*, Tatari & Bagdadienses, *strenuissima intentione, ad urbem Sultania, atque strenuis se invicem ictibus appetiverunt, directis in jugulos linguis cuspidum & sagittis mutuæ cædis.* Bis ibi adhibetur צדק, notione illa bellica; & dicerem ferme *Arabsjadem* captavisse duplicem adspectum thematis, modo a me propositum, in *vero justoque vigore*, itemque *rigido ac inflexibili tenore*, ut prior phrasis صدق نية *veracitas intentionis* designet illum *verum viri fortis animum* quo pugna capessitur, ἐξ ἀληθείας depugnanda: posterior صدق

صدق الضراب potius exprimat *rigidam* ictuum *vehementiam* quibus se invicem conficiebant.

CCXXIV. Bis iterum dexterrime locatum hoc bellicum צדק p. 84. *Hist. Tam.* ubi *Altoun* milites suos in Tataros hisce dictis instimulat. *Perfringite mediam aciem horum ignobilium; quod si voti compotes fiatis; aut etiam si moriamini super dorso equorum, Nobiles profecto existetis:* الا ان لا ينجيكم من هذا الكرب سوي الطعن الصادق والضرب *quando nihil vos ex hac calamitate eximere potest, prater ictum lancea & gladio strenuissime illatum* צודק. Versiculo deinde interjecto in hanc sententiam

*Nobilis mortem oppete, moriturus alias ignobilis:*
*Per Deum post mortem non ultra restat mori.*

Subjungitur فتعاضدوا بهمة صادقة علي حصول الخلاص واثقة *Tum mutuum sibi Brachium præstiterunt cum veraci illa & strenua animositate, quæ salutem sibi parere præsidebat.* In postrema sede *vigorem verum*, in prima *rigorem* magis spectari arbitrer; quod in Phrasi طعن صادق *Hebr.* טען צודק *Confossio strenua* allusum videatur ad *Rigidum* illud & *inflexibile*, quod primæva vis radicis exprimit in *hastis*.

CCXXV. Apparet צדיק, Dialecto Arabum, singulari & venusto usu valere posse *strenuum & Robustum Bellatorem*; vel a *Rigore*, vel a *Vigore & vero* viri *impetu* sic appellatum. Idem Hebræis quoque placuisse magna & justa credendi ratio est. Exempla si quis petit, injuste petit, nec perpendit satis in quam tenui & angusta re Hebraica versemur. Quid quod vel centum libros Arabicos aliquis lectitasse posset, nec tamen in *Bellicum* hocce incidisse? Ecce tamen aliud adhuc vestigium Biblicum *Ps.* 45: 5. clare satis consignatum atque impressum. *Accingito gladium tuum ad femur O Heros. Accingito decus tuum, tuamque Majestatem. Et Majestate illa tua felix victorque invehitor super verbo veritatis*; ועגוה צדק *& Responde Rigorem vigoremque justissimum: atque doceat Tua Tibi Dextra res terribiles.* Admirabiliter contexta series, in ambiguo vel duplici potius verborum significatu pulcherrime ludens. Ejus partem postremam tantum ita nunc enucleo. ענה צדק. *Responde Rigorem*, hoc est *strenuitatem invictam exere*, tanquam Fortissimus Bellator, *ictus* tibi illatos *retundendo*; & *gravia* inimicis *vulnera e* contra *infligendo*. Is primus adspectus. Secundus ducit ad *Justitiæ Euangelicæ tenorem, vigorem, rigorem inexsuperabilem*. Sequitur ותורך נוראות ימינך. Duplex quoque conspectus. Alter, *Et Jaculetur Tibi Terribiliter Dextra tua.* Quænam illa *Jacula*? *Doctrinæ Calestes gladio ancipiti*, atque adeo *fulmine*, *penetraliores*. Unde alter existit sensus, *Et Doceat Tua Tibi Dextra Res Terribiles.* Verbum הורה duplici hac potestate *jaculandi & docendi* auctum, in propatulo est. Affixum *Tibi* expressi, quia per Pleonasmum, gratiæ & emphasis ergo, accessit: quum ceteroquin sine dispendio sententiæ abesse potuisset. CCXXVI.

CCXXVI. Primigenia porro vis *Rigidi* ſcrupulum omnem eximet, qui *Eccleſ.* 7: 16. vexat interpretes. אל תהי צדיק הרבה *Ne ſis juſtus multum* reddi ſolet. Id ita enunciatum habet quid duri, & peperit cavillationes. Mollis erit ſententia, nihil anſæ prurientibus ingeniis relinquens, ſi proprietate retenta exprimamus, *Ne ſis rigidus multum*. Cave in *Rigido* & *inflexibili* nimium illud, quod in odioſiſſimum vitium degenerat. Conſimilis eſt ratio in altero dicto ibidem, ואל תתחכם יותר, *& ne nimis te πυκνὸν compactum præbeas.* Habet πυκνότης חכמה ſuos fines, quos ultra ſi intendatur, *compactæ mentis firmitudo* degenerabit in *ſtuporem inſenſilem*, qui *compactum* deceat *Lapidem* magis quam Hominem. Aliud τὸ πυκνὸν, aliud τὸ πεπηγός.

CCXXVII. Suſpicor ad *recti rigoris* & *tenoris* primitivam poteſtatem quoque alluſum eſſe *Pſ.* 23: 3. ינחני במעגלי צדק *Ducit me in orbitis Recti ac Rigidi tenoris.* Id literali adſpectu exhibet *orbitas non ambagibus ſinuatas & intortas*, ſed *recta linea pergentes*, veluti ad *Rigorem* illum, quem ex Agrimenſoria arte ſupra adducebam. Spiritualis ſenſus ob oculos ponit *veritatem* & *juſtitiam* Euangelicam; cum *rigidiſſima innocentia ac virtute* conjunctam.

CCXXVIII. Sunt bene multa alia loca, quæ per proprietatem, a me reductam, acceſſionem ſentiunt lucis & gratiæ, ſive ea *juſtitiam factorum* conſignent, ſive *veritatem dictorum*, ſive utrumque junctim. Sed quum proclivis ſit eorum ad hanc *Regulam recto-rigidam* applicatio, id judicio & induſtriæ cujusque relictum atque commendatum eſto.

CCXXIX. Ad Septimam deſcendo Claſſem Defectuum, Spinoſiorem paulo illam, quippe quæ pertineat ad Grammatices Regulas atque Fundamenta. Hic quamvis incredibili diligentia tum Rabbinorum, tum Noſtrorum, admirabiles factæ ſint progreſſiones, non tamen, omni ex parte, Ars ſubtiliſſima elimari atque perpoliri potuit: quin, quod neceſſe fuit, nonnulla irrepſerunt quæ ad uberius lumen dialectorum emendari deſiderant.

CCXXX. Scilicet quum Grammatica Hebræa compoſita ſit, & conformata, ad reliquias Biblicas, tenuiſſimas illas, & profecto ne ad centeſimam quidem partem Linguæ pervenientes, nemo non ſtatim intelligit, Regulas e tam curta ſupellectile concinnatas haud quaquam pertingere poſſe, ad omnem amplitudinem priſci Sermonis Hebraici permetiendam. Analogiamque illam accuratiſſime figendam, atque finiendam, quæ tanquam Clavis reputari debet in omnibus omnino Linguis, ad adyta earum, profundioresque receſſus, referandum.

CCXXXI. Accedit huc ſermonem Biblicum, alibi plus, alibi minus Dialectorum habere admixtum, atque ſparſim veſtigia offerre Chaldaiſmi, Syriaſmi, Arabiſmi, id quod conſona voce ab omnibus Eruditis agnoſcitur. Jam vero multum quidem adfectum, atque profligatum eſt, a præſtantiſſimis ingeniis in Dialectorum collatione inſtituenda, maximosque magnorum virorum ſudores felix ſucceſſus penſavit; reſtat tamen adhuc ſylva quædam rerum, ac materia ſatis copioſa, quæ falcem expectat, & novis curis perpurgari, ad liquidioresque rationes perduci poſtulat.

CCXXXII. Hic vero non possum, quin meritis laudibus impertiam Virum Clariss. *Franciscum Tsepregi*, Professorem Claudiopolitanum, qui eximios in Linguis Orientalibus profectus; ante hos tres annos, in Academia nostra testatos ac consignatos reliquit Doctissima Disputatione, *De Authentia Selectiorum Cethibim*; in qua ope Dialecti *Arabicæ* magnam partem istorum nodorum, quos diversitas Lectionis *Masorethicæ* nectit, sagacissime & felicissime explicavit, evidentibus tum argumentis, tum exemplis evincens, angustos nimis fines *Grammaticæ* hasce angustias ac salebras peperisse, quæ sua sponte evanescant, atque complanentur, ubi prisca Linguæ amplitudo, apud Arabes præsertim conservata, sub conspectum posita fuerit.

CCXXXIII. Ut autem cognoscatur, quantum hic materiæ restet perpurgandum, & quam in partem, defectibus farciendis, cura converti debeat, strictim percurram supellectilem Grammaticam, tam quæ simplicem spectat *Analysin*, quam quæ ad *Syntaxin* pertinet, & interiorem genium structuræ.

CCXXXIV. Ad *Analyticam* ditionem quod attinet; *Primo*, amplificandus est numerus conjugationum. *Secundo*, Verborum imperfectorum commodior ratio est expedienda, cum ortu primigenio, & forma eorum perfecta conjunctior. *Tertio*, Conjugationis cujusque vis atque emphasis adhuc curatius est enucleanda. *Quarto*, penitius est intrandum in formarum derivatarum interiorem indolem, qua aliæ ab aliis, secundum genium Linguæ, distinguuntur: atque in primis enucleatius est demonstrandum, quid quælibet ex Literis האמנתי vel principio, vel fini apposita, in formationibus vocabulorum adferat, atque consignet. *Quinto*, Adjectivorum & Substantivorum discrimen limatius est exigendum, & præsertim multæ formæ participiales, quà Activæ, qua Passivæ potestatis, distinctius enotandæ. *Sexto*, *Particularum* diligentior cura est habenda, eæque paucissimis exceptis, vel ad *Substantivorum*, vel ad *Adjectivorum*, vel ad *Verborum* ordinem sunt redigendæ. *Septimo*, *Præfixorum* usui diverso multum adhuc luminis accedere potest. Idem *Octavo*, de *Adfixorum* usu asseverare possum. *Nono*, in *Epentheticis* & *Paragogicis* literis, dictionibusque, quas vocant, *Encliticis*, plus continetur significationis, quam vulgo creditur. *Decimo*, *Dagesh forti* qua *Peregrino*, qua *Euphonico* gravissima & certissima subest ratio.

CCXXXV. Hæc omnia ut subtilitate sua, & דקדוק, vel Sexcenta ingenia delassare possunt, in lingua præsertim intermortua, atque angustissimis nunc finibus inclusa: ita facile intelligent boni judices & arbitri, haud aliunde melius spinosam & intricatam materiam posse enodari, quam ex copiosiore aliqua Hebrææ Linguæ dialecto, eaque viva ac vigente, &, quod caput est, integram atque illibatam puritatem etiamnum conservante: in qua vivus usus, vividissimum sane lumen præpandere queat, ad difficultates, alias inextricabiles, superandas, & de interiore genio atque ingenio singularum formationum, aliquid certi ac fixi pronunciandum.

CCXXXVI. Idem ratiocinium valet in *Syntactica* ratione Linguæ Hebrææ. Laborat etiamnum hæc pars Grammatices, non tam diligenter exculta, solidisque præceptis illustrata, quam superius illud opus Analyticum, ad quod

perpoliendum remis velisque properatum fuit undique terrarum ac gentium, quum hic tantum appareant Rari nantes in gurgite vasto. Nil mirum. *Analysis* etiam tractari potest ab iis, qui interiorem Linguæ gustum nunquam satis perceperunt; *Syntaxis* postulat virum non tinctum, non coloratum, sed penitus penitusque imbutum, atque ut ita dicam madidum, vivo illo & vegeto succo, quo Venæ abstrusiores linguarum fluunt, atque in locutiones, & structuram omnem verborum ac sententiarum influunt.

CCXXXVII. Non defuere quidem Viri in Hebraicis pervolutati, qui Provinciam hanc ornandam susceperunt, atque etiam egregie sustinuerunt: sed nec a paucis tam arduum munus undique perfici potuit: nec qui in hac palæstra elaborarunt, omni illo lumine gavisi fuerunt, quo instructus esse debet is, qui Hebraicæ Syntaxeos arcana, ex primis principiis Linguæ, & ex genio Orientis recludere aggredietur, per infinitam illam varietatem, quam diversitas structuræ infert, in *Nominibus* inter se jungendis, *Verbis* cum verbo, nomine, particula connectendis, *Præpositionibus* vel inserendis, vel omittendis, *Ellipsibus*, *Pleonasmis*, *Idiotismis*, omnibusque adeo formis ac faciebus, quas res hæc recipere potest.

CCXXXVIII. Hujus jam copiosissimæ materiæ specimina atque documenta, descripti Operis fines non admittunt: longissime enim vel tenues stricturæ omnium harum rerum nos distinerent: per spinasque & sentes erependum foret mecum illis, quos adhuc per libera satis, nec inamœna, spatia deduxisse mihi videor.

CCXXXIX. Octavam potius Classem ingrediar, flosculis nos suis allicientem; quippe quæ complectitur *integras* loquendi *formas*, Orientali cœlo proprias, quas tum genius erectior, & sublimis, illorum populorum, tum peculiare ingenium Linguæ proseminavit: quarum proinde nativa venustas ac gratia nullo pacto queat attingi, sine apparatu Eloquentiæ Orientalis, & interiore cognitione figurarum, in quibus sibi nationes illæ semper audacius indulserunt.

CCXL. Pro specimine nobis inserviat *Arabum* انف אנף *Nasus*; lustremusque in quam diversas sese flectere possit figuras. *Zjauhari.* انف كل شي اوله *Nasus omnis rei vocatur anterior pars.* انف الناب طرفه حين يطلع *Nasus dentis prominuli, est extremitas ejus quum primum prodit.* انف الجبل نادر يشخص منه *Nasus montis, est, singularis & eminentior ejus pars.* وانف البرد اشده من يعقوب *Et Nasus frigoris, est summa ejus vehementia, auctore Jacobo.* ويقال جاء يعدوا انف الشد اي اشد العدو *Dicitur quoque, venit currens Nasum vehementiæ,* id est, *cursum vehementissimum.* In *Hamasa* reperio etiam.

يصفقه انف من ريح بارد

*Verberat illum Nasus venti frigidus.*

Ubi

Ubi *Tebrizius* الانف من الريح اولها ومن غيرها كذلك *Nasus de vento est præcipua ejus vis, & aliarum rerum consimiliter.* Infero inde, non minus late *Nasum* ista figura patere apud Poëtas, quam ἴς & μένος in Græca poësi; ἴς ἀνέμου hoc usu notissimum, μένος ἀνέμων, etiam pertritum, & μένος πυρὸς, ὕδατος, aliarumque rerum, quæ *vehementiam* exerunt.

CCXLI. Quamvis autem Critici Arabum in istis posterioribus formulis, *Nasus venti, frigoris* &c. &c. simpliciter attendant ad id quod *præcipuum* est, & *eminet;* dubitare tamen non possum, quin fortius aliquid intenderit antiquitas, *Nasum flantem* & *spirantem* sibi in hisce fingens, qui cum *vehementia* incumbat, & quandam quasi *Iram* exerat; quandoquidem *Iræ* potissimum *Nasum* dicatum esse voluerunt Orientales.

CCXLII. Hoc adspectu frequentatur حامي انفه *fervido naso præditus*, in eo qui *multum habet vehementiæ*, & *facile ad iram concitatur.* Præclare *Casaub. Cap. 1. Theocr. Lect.* ad illud *Idyll.* 1.

Καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.

Veterum, inquit; opinio fuit, ut *frontem pudoris*, *risus lienem*, sic & *Iræ sedem* esse *nares.* Præbuit occasionem huic sententiæ insimul & dicendi generi, quod in omni graviore *commotione*, maxime autem *Iræ*, *Spiritus* concitatus ac velut *æstuans*, copiosius & vehementius *ebullit; naresque* erumpendo dilatat. Adduxit ibi ex *Persio* quoque

*Disce, sed ira cadat naso, rugosaque sanna.*

Unde liquet *fastidium*, & *animum contemtorem* ac *ludificatorem* eidem *Naso* attributum fuisse: e quo fonte emanarunt phrases *Naso adunco suspendere* pro *ludificari.* Et *Nares Corrugare* pro *fastidire.* Itemque *Nasus stili* apud *Plinium*, pro *Satyrica vehementia;* quem *Nasum Atticum* vocat *Seneca* Pater; Μυκτῆρα & μυκτηρίζειν huc magno multoque usu permittentibus etiam Græcis. Id ipsum vero in formula حامي الانف *Fervidus naso* receperunt Arabes; quæ non tantum *iratum* signat; sed & *fastidiosum*, ac *superbius* partim, partim *acrius illudentem.*

CCXLIII. Habent insuper Orientales aliquid privum ac peculiare in *Naso*, quum eum usurpant pro *indole generosiore*, ac *celsos Spiritus gerente*, quæ *plena* sit *gravitatis*, ac *majestatis.* Apud *Golium* hinc حامي انفه *qui tuetur nasum suum*, id est, *dignitatem*, *gravitatem præ se ferens.* Ita in *Adagio* eleganti, vel *dicto* verius *sententioso* Poëtæ, quod extat in *Adag. Arab.* p. 132.

رب حام انفه وهو جادعه

*Sæpe qui Nasum tuetur, eundem amputat.*

*Ridicula* nempe est *affectatio gravitatis*, & *nimia dignitatis* suæ *cura*. Iterum p. 118,

الثور يحمي انفه بروقه

*Taurus tuetur Nasum cornu suo.*

In *Hamasa* gloriatur non nemo, genti suæ inesse كانف الليث כאף הליש *tanquam Nasum Leonis*, qui prædam aliam attingere non dignetur; nisi quam ipsemet straverit. *Tebrizius* ibi الاسد لحمي الحيوان انفا ويبلغ من عجبه بنفسه انه لا يتواضع لاكل صيد غيره *Leo est servantissimus Nasi sui inter animalia; estque maximum signum generosioris indolis in qua sibi placet, quod se non demittat ad edendam prædam ab alio stratam.* In Lexico *Zjaubarii* sub Radice حمي *Ferbuit* enotatum etiam est, هو لحمي انفا وامنع ذمارا من فلان *Hic magis tutari Nasum studet, & defendere jus suum, quam ille.* In *Hamasa* iterum, *celsum* & contra Fortunæ ictus *insurgentem* suæ gentis *animum* sic pingit aliquis.

في انوفنا واعناقنا من الاباء كما هيا ✡

*In Nasis cervicibusque nostris indomitum illud generosum etiamnum residet.*

Celsi quoque spiritus alterum hocce ex *Hamasa*.

وان ابيتم فانا معشر انف
لا نطعم الخسف ان السم مشروب ✡

*Et si vos estis generosi; at noster Cœtus Naso est præditus:*
*Nulli gustamus injuriam, Venenum bibere parati.*

Sensus, declarante *Tebrizio* est, *Venenum bibere & generose emori possumus, si fatum velit: injurias vero nulli devoramus ac concoquimus.* Est autem أُنُف *Unuf* derivatum ab أَنْف *Anf*; *Nasus*, proprie designans eum qui *facile nasum trahit*, aut *in naso afficitur ac commovetur*. Id Arabes transferunt ad *gravitatem*, & *majestatem* quodammodo *inaccessam*; quæque *sui Reverentiam* semper *intactam* atque *illibatam* servat. Sub hac imagine dixerunt روضة انف *Hortus intactus & illibatus*. Item كاس انف *poculum illibatum*, *quod nemo unquam degustavit*. Tales *hortos*, talia *pocula* Paradisus Muhammedis promittit. Nil mirum phrases hasce à Cl. *Golio* haud esse reductas ad originem *Nasi*, pro *illibato flore ac honore dignitatis*, quum ne *Nabbusius* quidem

ad

ad *Moallekât* istam figuram intellexerit. Ibi *Antara Ibn Sjeddad* virginem comparat cum روضة انف *Horto cui nasus est*; cujus *florem* nemo *tetigit ac delibavit*. Dilutissime *Scholiastes* ille الانف التام من كل شي وقيل هو اول كل شي *Unus est perfectum de omni re: alii dicunt, esse primum ac præcipuum*. Apparet de *Naso*, quatenus *reverentiam* & *gloriam inaccessam* adfert, eum non cogitasse. Probe tamen Originem hanc perspexerat *Tebrizius*; quum in *Hamasa* ad illud معشر انف *societas naso prædita*, utitur verbo انف *nasum adduxit*, & explicat نانف من الخسف *Nasum trahimus ab injuria*. Ejusdem indolis est انوف *Anuf* apud *Golium* rite explicitum de *muliere*, *quæ pudori & existimationi suæ consulit; ab omni re sequiore sibi cavens*. Quasi dicas nempe, *nasum trahere solita*.

CCXLIV. Hanc *Nasi* adfectionem, quæ injuriam omnem repellit, & florem honoremque dignitatis suæ illibatum tuetur, uno vocabulo appellant Arabes شمم. *Golius* sub شم id declarat, *Elatio nasi cum imbricis æquabili protensione Longitudo & acumen nasi*. In *Hamasa* hinc est.

في عرنينه شمم

*In Naso ejus Elatio est.*

Figuram illustratam dedit *Tebrizius*. اذا قرن الشمم بالانف فالقصد الي الكرم *Quum elatio & longitudo tribuitur Naso, tunc intenditur generosa indoles*. Iterum in *Hamasa*.

كل شمردل اشم جزل مواهبه

*Omnis celsus, elato naso præditus, largus donorum.*

Ubi *Tebrizius* الشمم كناية عن الكرم واصله لارتفاع الانف *Sjemem sub figura designat generosam indolem, in origine autem significat elationem Nasi*. Hinc passim شم الانوف & شم العرانين *Elatis Nasis præditi*, apud Oratores & poëtas, pro *viris principibus*, *generosis*, *spectabili gravitate*, vel & *terribili* atque *inaccessa Majestate* reverentiam incutientibus.

CCXLV. Ad hanc imaginem *Majestatis inaccessæ*, in *Naso* sese exerentis, revocandum censeo hocce dictum *Jobi* 9: 13. אלוה לא ישיב אפו *Deus non remittit Nasum suum: sub ipso subsidunt Opitulatores maxime formidabiles*. Brevis sed nervosissimæ sententiæ vim ita enucleo. עזרי רהב *Opitulatores formidabiles* habent *suum* אף *Nasum*. *Cincti* sunt *formidolosa* quadam ac *inaccessa Majestate*. Subsidere tamen iidem coguntur sub *Naso*, id est sub *terribili* & vera

*vere inaccessa Majestate summi Numinis*, quam quidem *remittere* nec vult, nec sane *submittere* cuiquam potest.

CCXLVI. Talis *Nasus* in homine facile degenerat, atque *fastum* & *arrogantiam* spirat. Illuc pertinet usus *Esaj.* 37: 28. *Quod infremueris adversus me, tuaque insolentia in aures meas adscenderit*: *Ideo ponam Hamum meum in Naso tuo; & meum Lupatum in tuis Labris.* &c. &c. Proprie simul & improprie *Nasus* & *Labra* ibi adhibentur; nam præter *literam* omnibus obviam, *Nasus figuram* gerit *flatus* & *fastus insolentis*: Labra autem *figurate* similiter *Jactantias* consignant, prout איש שפתים *vir Labrosus* pro *Jactatore* usurpatur *Job.* 11: 3.

CCXLVII. Ad *tumidum* quoque *fastum*, cum *ferocia* adversus Deum, palam sese refert *celsitudo* illa *Nasi* quæ improbis attribuitur *Ps.* 10: 4. Eodemque lubens retulerim obscuram admodum sententiam *Job.* 34: 17. האף שנא משפט יחבש *An Nasum osor justitiæ religabit?* Id est, *Visne mihi illum tuum Nasum ferocem refrenare*, quo adversus Jura justissimi judicis audacter insurgis? Ambigo tamen, & ampliandum censeo. At dubitare nequeo, quin ex hoc fonte profluxerit formula haud intellecta *Jobi* 36: 13. חנפי לב ישימו אף *Loripedes cordis*, Hypocritæ, *ponunt Nasum.* Non submittunt se sub manu castigante Dei, sed insolenter ei obmurmurant. *Ferociam* quoque *insolentem*, & *superbam*, cum *contemtu* conjunctam inesse autumo *Esaj.* 14: 10. *Percutiens populos cum effervescentia*: *Calcans cum Naso gentes.* Itemque *Ps.* 55: 4. באף ישטמוני *Cum Naso adversantur mihi.* Quæ pro specimine nunc delibasse satis habeo.

CCXLVIII. Potissimus tamen Nasi usus, in Bibliis, *Iram* & *effervescentiam* adfert, eo ex fonte, quem *Casauboni* verbis commonstravi supra. Formula est hanc in rem solennis חרה אף *Exarsit Nasus*; quod Arabes حمي انف *efferbuit Nasus*, חמה אף, malunt efferre. Vulgo gratiæ locutionis multum demitur, quum *Exarsit ira* vertitur, & in Lexicis traditur, אף primo esse *iram*, deinde *Nasum*. Hoc tantundem est, ac si *Nasum* apud Latinos primo *contemtum irrisionemque*, ac dein *halitus* nostri *canalem* illum significare quis traderet: aut *Supercilium* a *fastu* devenisse ad *oculi* illud *sepimentum*; aut *Stomachum* ab *ira* & *fastidiosa indignatione* sese extendere quoque cœpisse ad *ventriculum concoctorem.* Sic utique decus linguæ præflorareter. Ergo qui *Nasum* nobis adimunt in omnibus locutionibus per אף formatis, faciem Hebrææ linguæ minuunt, & viciant. Forma dicendi alta & nobilis teritur in Bibliis עלה אפו *adscendit nasus*, instar *fluminis* nempe *effervescentis*, aut *ollæ bullientis*. Verte cum plerisque *adscendit ira ejus*; jam figuram luculentissimam extinxeris. Ejusdem indolis est עשן אפו *Fumavit nasus ejus.* שכך אפו *Exundavit nasus ejus.* שב אפו *Remisit*, in se *Rediit Nasus ejus*, & *Resedit*; metaphora a *flumine* vel *olla residente.* Ejusdem quoque grandius hocce זעם אף *Thren.* 2: 6. & alibi. Vulgo, *Indignatio*, *furor iræ.* Imo vero *Spuma Nasi*; per quam summus iræ fervor pingitur. Alio flexu קדחתם באפי אש *Ignem ex-*

*exterebravistis in nasum meum*, *Jerem.* 17: 4. &c. &c. non, *ignem succendistis in ira mea*, quod rem quidem ipsam dat, sed *gravem* ac singularem rei *Colorem* delet.

CCXLIX. Non jam disputo quid cujusque interpretis vernacula exigat; pro diversis enim gentis, aliæ linguæ propius ad hunc Hebraismum accedunt, aliæ longius abstant, & *Nasum*, pro *ira* aliisque adfectibus plane repudiant. Id ergo libertatis nemini adimimus, sed tantum explanamus originem & nativam suavitatem Hebraismi; quam offuscarunt quoque *Rabbini*, eorumque auctoritatem secuti nostri, quibus ארך אפים *Longus irarum* & קצר אפים *Brevis irarum* exprimi solet. Si Orientali cœlo magis assueti fuissent, dedissent haud dubie, *Longum Nares*, & *Brevem Nares*, prout illas formulas jam explicui in *Originibus Part.* I. *Cap.* 3. *Par.* 10. ubi etiam ostendi אנף *irasci*, proprie sonuisse Hebræis *in naso adfici & commoveri*: vel *nasum* illum *fastiditorem*, & *adfectus indignantis plenum corrugare*; id extra omnem dubitationis aleam collocante consensu Dialecti Arabicæ, in qua Verbum انف omnem illum adfectum adsumit, qui in *Naso* sese exerit; & proprie quidem valet, *Nasum doluit*, *in Naso læsus & adfectus fuit*: improprie, *fastidivit*, *indignatus*, *dedignatus fuit*, & similia.

CCL. Sunt alia adhuc loca, ubi *Nasus* sede sua motus, turbavit & implicuit, alio sub usu atque adspectu. *Ps.* 56: 8. באף עמים הורד אלהים vulgo, *in ira populos deturba*, *O Deus*. Id foret secundum superiores figuras *Cum Naso*, cum terribili & irarum plena Majestate. Sed aliud hic subesse autumo, *In Nasum populos deturba O Deus*. Locutio est familiarissima Arabum ارغم الله انفه *Nasum ejus in arenam demersit Deus*. Pro eum *omni dedecore obrutum prostravit*. Pulcherrime *Abulph. Hist. Dyn.* p. 184. hunc, & præcedentem illum usum, in unam sententiam illigavit, ارغم الله انف من رغم انفه *Dejiciat Deus Nasum illius*, *qui Naso fastiditore utitur*. Rotundius quoque hinc prodibit dictum *Ps.* 27: 9. אל תט באף עבדך *Ne inclinare facias in Nasum*, *servum tuum*. Ne ignominia obruas, & dejecto in terram naso profligatum des.

CCLI. Manum de hac tabula tollenti, atque ad alia festinanti, succurrit insigne adhuc lumen, quo augeri posset *Psalm.* 16: 6. ex usu illo figurato *Nasi*, qui *eminentiam*, *præcipuam dignitatem*, quin & *intactum florem honoremque* alicujus *Personæ* non tantum, sed & *Rei* adfert. *Funiculi cecidere mihi in amœnis*: אף נחלת שפרה עלי vulgo. *Etiam Hæreditas speciosa est mihi*. Nihil videtur desiderari posse uberius: & tamen uberius quid efflorescet, si substituatur. *Nasus Hæreditatis lectissimæ speciosus est mihi*, vel potius *super me*. Id quidem nostris auribus insuetum, atque absonum: sed Orientali genio congruentissimum. Recogita modo illam Glossam انف كل شي اوله *Nasus omnis Rei dicitur id quod præcipuum est*. Adde speciatim انف الارض

*Nasus*

*Naſus terræ*, pro *pars terræ lectiſſima*, *aprica*, & *præ aliis ſole gaudens*. אנף הארץ. Inde forma compar. & ſuperlat. الانف אאנף præmiſſo *Aleph*, ut in אכזר אכזב איתן &c. &c, apud *Phiruzabadium*, *Lætiſſima proventu* terra. Sed formula ipſa potius teneatur, quæ eſt هي الانف بلاد الله *illa præcellentiſſima eſt Regionum Dei*, proprie; *Naſo prædita præ aliis*. Conj. 4. الانف האניף partim valet, *effecit ut naſum doleret* aliquis; partim, *ad nova & intacta paſcua deduxit* pecudes, quaſi dicas *fecit pervenire ad Naſum*, hoc eſt *præcellentem quandam & intactam partem terræ*. Prout روضة انف *Hortus Naſo præditus*, pro *intacto* & *illibato* ſupra adductus fuit. Nihil ergo alienum, nec a ſtylo Orientali, nec a carminis granditate committet, qui *Naſum Hæreditatis lectiſſimæ* in iſto contextu amplectetur, partim pro *Eminentiſſima portione*, partim pro *novo*, *illibato*, atque ab aliis *intacto* ejusdem *flore*, ac *honore*.

CCLII. Felicius interim de hujus figuræ convenientia iſtic loci judicare poſſemus, ſi perſpectam ſatis haberemus vim atque originem thematis שפר *Specioſus*, *decorus fuit*. Significatio illa haud dubie eſt ſecundaria, ſi modo ſatis recte in *Specioſo* illa collocata fuit; quod in præſentia diſcutere non licet. Nonnihil etiam ſcrupuli movet אף uſu Biblico *maſculinum* ſemper, ac proinde *fœminino* שפרה non reſpondens, niſi aſſumatur illa ratio conſtruendi, qua verbum ſeſe refert ad proxime præcedens, etiamſi ad remotius directe pertinebat, quod in קשת גברים חתים ſimilibusque obſervarunt linguæ periti. Ergo contentus conjecturam hanc in medium contuliſſe, judicium Lectori relinquo: meumque ſuſtinebo, donec liquidius aliquid de verbo שפר adfulſerit.

CCLIII. Ecce tamen ipſiſſimum hunoce floſculum ſermonis, jam non ex obſcuro lucentem, ſed diſerte ſeſe exerentem 1 *Sam*. 1: 5. *Hannæ dabat* מנה אחת אפים *portionem unam dupla facie præditam*, vertit *Cocc*. in *Lex*. hoc eſt, cujus *dupla* erat *dignitas*. Sic noſtri *ſpectabilem*. *Honorariam* dedit *Boch*. H. 1. 578. R. *Salom*. maluit *portionem dignam quæ hilari facie reciperetur*. Apud *Stockium* reperio *vultu triſti*, quod extra oleas. אפים proprie ſunt *Nares*, nec unquam aliter dualis iſta flexio reddenda, ſi vim & indolem vocis ſpectemus. *Nares* & *Naſus* in easdem figuras flectuntur: ac proinde אפים מנה אחת ſonat, *Portionem unicam naribus præditam*; id eſt, *eminentem*, & *ſuperbiorem*, ut ita dicam, reliquis omnibus portionibus, atque in qua inerat *decus aliquod intactum atque illibatum*, quale ſpirabat ſuperior illa formula كاس انف כום אנף *poculum naſo præditum*, quod non cum multitudine communicatur, ſed *intactum illibatumque* uni ſoli, honoris gratia, reſervatur.

CCLIV. Atque hæc quidem de figurata amplitudine *Naſi* plus ſatis. Alia nonnulla, aliis occaſionibus ſepono. Nunc faſtidii diluendi ergo, novæ materiæ anſam nobis præbebit idem ille אף, minus feliciter ingeſtus ab interpretibus *Gen*. 31: 34. *Dixitque Rachel patri*, אל יחר בעיני אדני Belgæ noſtri. *Ne exardeſcat* ira *in oculis Domini mei*, *quod nequeam aſſurgere* &c. &c. Iterum *Gen*.

*Gen.* 45: 5. *Ne doleatis* ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי *& ne exardescat ira in oculis vestris, quod me vendideritis.* Statuunt Viri Doctissimi יחר in istis locis elliptice positum pro יחר אף *exardescat ira;* quam phrasin, sane quam familiarem in Sacris, demonstravi valere *exarsit Nasus.* Non negaverim autem חרה *exarsit*, per ellipsin poni posse, pro חרה אף *exarsit Nasus:* sed idem adfirmaverim, nihil inconvenientius enunciari posse, quam אל יחר אף בעיניך *Ne exardescat Nasus in oculis tuis.* Verbis in re liquida nil opus. Vertendum omnino est, *Ne ardor existat in Oculis;* id est, *ne Oculi doleant, ne ægrimonia, & acrimonia doloris in oculis existat;* vel ex *indignatione*, quod priori, vel ex *tristitia*, quod posteriori loco convenit.

CCLV. Scilicet solennes sunt formulæ Orientalium *Incaluerunt, exarserunt oculi ejus,* pro *ægritudine, dolore, tristitia, molestis casibus male ustus,* atque *affectus fuit.* Contra *frigidus*, vel *frigefactus fuit oculus ejus*, pro *refrigerium, solatium, materiam lætitiæ percepit.* Posterius hoc effertur قر به عينا *Frigido oculo fuit ob illud* קר בו עין id est, *lætus lubensque adspexit, tanquam gratum atque optatum aliquid.* in *Alcor. Sur.* 32: 17. *Nulla novit anima quid recondiderim ipsis,* من قرة عين جزاء بما كانوا يعملون *de refrigerio oculi, in mercedem eorum quæ præstiterunt.* Et *Sur.* 19: 26. فكلي اشربي قري عينا *Et comedito, bibito, frigida sis oculum.* Adde Sur. 28: 8, 12. Et confer quæ *Golius* exhibet sub قر, قار, & præsertim sub forma قريري, unde قريري العين, est *lætitia, quiete, rei amatæ & expetitæ conspectu gaudens.* Exempla qui cupit, carpat illa ex pratis vernantibus *Hist. Tamerl.* p. 137. 139. 155. 361. Ex adverso حر عينا به חרר עין בה *exarsit oculum ob illam rem;* itemque سخنت عينه *incaluit oculus ejus;* quod *Golius* declarat *calore correptus fuit & lacrymavit* oculus. Addas licet, *omni ægritudine, tristitia, molesto ingratoque casu male ustus & vexatus fuit.* Inde formula imprecationis *Abulphar. H. D.* p. 206. سخنت عينك *incalescat oculus tuus!* Apud *Golium* habes quoque سخنة cont. قرة *calor* oculi, *acrimonia* lacrymarum: *quæ mœrori adscribitur:* ut *frigidæ lacrymæ gaudio excitæ.* Plenius *Scholiastes Haririi* ad *Conf.* 27. ubi dicebat elegantissimus scriptor وكان يوما اطول من الغناة واحر من دمع المقلات *Eratque dies protensior quam umbra hastæ: & ferventior quam lacryma mulieris nullam prolem in vita conservantis.* Ad quæ ita *Schol.* يقال ان دمعة الحزن حارة ودمعة السرور باردة ولهذا قيل سخين العين اي حزن وقريري العين ضده *Dicitur, lacrimas tristitiæ esse fervidas, lacrymasque lætitiæ frigidas: ac propterea Calidus oculo vocatur tristis, cujus contrarium est Frigidus oculo.* Videntur tamen hæc subtilius quam solidius dici; sufficere autumem si *oculum incalescentem* in *ægrimonia* omni, & contra *refrigeratum* in *sedatione* molestiæ, ac *recreatione* omni retineamus.

Hhh CCLVI.

CCLVI. In *Oculo* frequentant Arabes انسان *Hominem*, & diminutive انيسان *Homuncionem;* alias بنت العين *Filia oculi*, Græcis Latinisque sub eadem figura Κόρη, *Pupilla*. Arabibus etiam dicitur بوبو à verbo بابا *ultro citroque ivit*, *celerrimo* fuit *impetu* inter eundum. בבואה per conduplicationem a בוא. Soni & literarum vicinitas suspicionem quidem movere posset alicui, a *Pupa* originem esse ducendam, sed fallax est ista vicinitatis & alliterationis ratio; cui soli haud facile fidendum. Istud jam بوبو mirifice traducunt Orientales: non tantum enim dicunt هو اعز عندي من بوبو عيني *ille carior mihi pupilla oculi;* verum etiam هو بوبو دهره *ille est Pupilla sui seculi*. Id est *Delicium*, *Ornamentum*, *decus*. Invitabat hunc usum alter ille, quo اعيان *Oculi* adhibentur pro *Viris principibus*. Est ergo *Pupilla* hoc adspectu ظريف سنيد *ad unguem factus & expolitus aliquis princeps*, in ipsis *Oculis* gradum tenens excellentissimum. Altius adhuc scandit formula هو في بوبو المجد *ille est in Pupilla gloriæ*. Id est *Centrum* quasi & *summum gradum Gloriæ occupavit*. Eadem ratione *Medium præcipuumque omnis rei* vocitant بوبو *Pupillam ejus;* quo pacto jam latissimus & lætissimus *Pupillæ* illi aperitur campus, ad omne illud figurandum, quod *Centri*, aut *Meditullii* figura, prisca aut recentior Latinitas complecti potest.

CCLVII. Hinc dubium nullum relinquitur, quin *Coccejo* accedendum, quum *Prov.* 7: 9. אישון לילה *pupilla noctis* felicissime exhibuit; iterumque *Prov.* 20: 20. *Ejus lucerna extinguetur* באישון חשך *in pupilla tenebrarum.* Utrumque ob oculos ponit *Meditullium* ac veluti *Centrum tenebrarum*. Forma est diminitiva ab איש *homo*, unde אישון *Homuncio*, utrumque genus amplectitur, prout انسان apud Arabes *fœmininum* non minus, quam *Masculinum* est. Ergo non tantum formari potuit אישון עין *Homuncio oculi* انسان vel انيسان العين, *Deut.* 32: 10. & *Prov.* 7: 2. sed plenius etiam efferri אישון בת עין, Arab. انسان بنت العين *Homuncio Filia oculi*, *Psalm.* 17: 8. Contra *Oculi* voce omissa, انسان *Homo* etiam absolute Pupillam signare potest; indeque lusus ænigmaticus apud *Haririum Cons.* 44.

وكوكب يتوارى عند رؤيته الانسان
حتى يرى فيه امتنع العجب

*Sæpe stella existit, cujus ortu conditur Homo:*
*Ita ut appareat in ea impenetrabile Velum.*

Intellige sis per *stellam* in oculo existens *punctum candicans*, sive *Albedinem*,

non

non naturalem, sed vitiosam, quam *Albuginem* vocat *Plinius*, quæ *Homuncioni* sive *pupillæ oculi* inducit *caliginem* & *velum*, quo visus præpeditur.

CCLVIII. Ad aliud deflecto, intime Genium Orientis exprimens ac resipiens, semel tantum apud *Esaiam* lectum *Cap.* 22: 8. ויגל את מסך יהודה *Et Reteget*, vel, quod præplacet *Celeb. Vitr.*, intransitive, *Retegetur Velum Judæ*. Aqua hæret doctis interpretibus, in Figura illa declaranda. Plurimi retulerunt ad *propugnacula* & *munimenta* Judææ *expugnanda*. Alii de *thesauris expromendis* & *erogandis* cogitarunt, illuc etiam inclinante, quem laudabam modo, præclaro Commentatore. Non fecisset, si ampliorem habuisset conspectum *veli remoti* aut *scissi* in stylo figurato Arabum, quo signatur *miseria* & *ignominia extrema*. Sed loquantur exempla *Hist. Tamerl.* 129. ارسلنا اليكم هذا الكتاب فاسرعوا في رد الجواب قبل ان ينكشف الغطاء ولم يبق لكم باقية *Misimus ad vos hanc epistolam: vos ei quantocyus respondete ante, quam retegatur velum, & ne tenuissimæ quidem reliquiæ vobis supersint*. Agitur de Literis *Tamerlanis* ad *Sultanum Ægypti* missis, quibus se suaque omnia dedere monebatur, antequam modis omnibus *violaretur*, & *victoris exercitus* furori exponeretur. Similiter *Hulacu* Tatarus, ad *Halebi* Dominum apud Abulphar. p. 529. *Aliorum exemplo docti*, qui male perierunt resistendo, *res vestras dedite nobis*, قبل ان ينكشف الغطا ويحل عليكم الخطا فنحن لا نرحم من شكا ولا نرق لمن بكا *ante, quam Retegatur Velum, & recidat in vos peccatum vestrum: nos enim non miseremur conquerentis, nec tenero affectu commovemur erga plorantem*. Additur pro commentario illius *Veli retegendi*, quod hic neutiquam prætereundum, *jam regiones vastavimus, homines perdidimus, liberos orphanos fecimus, & desolata omnia reliquimus*.

CCLIX. Ad locutionis ortum, progressum, & amplitudinem penitius adhuc perspiciendam, facit egregie *Hist. Tamerl.* p. 214. *Sævierunt in Musulmannos & clientes eorum prout sæviunt lupi sanguinolenti in proliferos greges ovium: & patrarunt quæ nec decet facere, nec sane memoriæ prodere:* واسروا المخدرات وكشفوا غطا المستترات واستنزلوا شموس الخدور من افلاك القصور وبدور الجمال من سماء الدلال وعذبوا الكبار والاصاغر بانواع العذاب *Captivas enim duxere matronas, & Retexerunt Velum puellarum; & descendere fecerunt Soles post aulæa latentes, ex orbibus arcium, & Lunas pulcritudinis e cœlo vitæ delicatæ, magnis simul & parvis omni tormentorum genere adfectis*. Sensus est, milites *Tamerlanis matronas* & *puellas honoratissimas violasse*, nulla *Veli earum* habita reverentia, id est *Matronalis* aut *virgineæ dignitatis*. Hunc esse adspectum nostri *Veli* elucebit quoque ex *Abulphar*. p. 187. ubi *Ayesja* Muhammedis vidua, in prælium adversus Ali egressa, his conviciis excipitur. *Heus Mater fidelium, certe cædes Othmani minoris erat momenti, quam ut tu domo tua egredereris, maledicto isto camelo vecta;* انه

انه قد كان لك من الله ستر وحرمة فهتكت سترك وابحت حرمتك *erat enim tibi Divinitus datum Velum & ſacroſancta dignitas: ſed enim ſcidiſti Velum tuum, & profanaviſti Majeſtatem tuam ſacroſanctam.* Verſio *Celeb. Pococ.* aliquid impediti habet, *Erat ſiquidem tibi a Deo in operimentum & aſylum, at jam ſecreti tui* velum *dirupiſti, & aſylum tuum commune feciſti.* Præpedivit virum in Arabicis convertendis dexterrimum alias, illud ولانه, cujus affixum retulit ad بيت *domum*, cum referat ſeſe ad ſequens ستر, ſecundum perpetuam ſtructuram Arabum; unde jam multo luculentius quid & figuratius effloreſcit, quum non *domus Ayesjæ* dicatur ei fuiſſe *in Operimentum*, ſed anteqnam egrederetur in prælium, & Viris pugnantibus ſeſe miſceret, adfuiſſe ei ستر *Velum*, *Matronalem dignitatem*, & حرمة, aliquid *Sacroſancti* atque *inviolabilis;* ſed jam ſua ipſam immodeſtia *ſcidiſſe ac temeraſſe* illud *Velum*, aliisque *violandum* objeciſſe.

CCLX. Apparet hinc imaginem *veli remoti* aut *ſciſſi* deſumtam eſſe a *Virginibus* & *Matronis pudicis*, quum *vexantur*, *violantur*, & *omni ludibrio adficiuntur*, ac proinde *cumulum*, quod in principio dicebam, *miſeriæ* atque *ignominiæ* ab *Eſaja* intendi, quum *Judææ velum Retegendum eſſe* comminatur.

CCLXI. Quid grandiloquentia Orientalis ſibi in hac imagine permittat, quibusque eam coloribus variet, atque exornet, non injucundum fuerit paulo pluribus exequi. in *Hiſt. Tamerl.* pag. 29. ita narratur altera illius expeditio in *Chorasmiam* ſuſcepta واقام لجميلة بكرها خاطبا فحاصرها وصابرها وضاجرها وشدد علي اعناق مسالكها التلابيب وكاد ان ينشب باذيالها منه المخاليب *Et inſtitit Pulchræ ejus Virgini procator, obſidioneque cinctam afflixit tædioque adfecit; in colla adituum ejus injectis manibus quæ jugulo apprehenſam traherent, & jam ferme defixis in lacinias illius unguibus.* Ut poſtremum hoc plenius percipiatur, ſciendum اذيال proprie eſſe *ſyrmata*, & *Lacinias fluentes* ſtolæ muliebris: improprie *Oras* & *extremitates arcium.* Utrumque ex ancipiti dextre complexus eſt *Arabsjades.* Iterum p. 73. *Obſederunt arcem Syrsjan circiter decennium.* وهي بكر لا تفتح لطالبها بابا وعابس لا يملك خاطبها منها خطابا *Erat autem Virgo, quæ proco ſuo portam non aperiebat; & quidem auſtera, unde amator ne reſponſum quidem poterat elicere.* Legendum tamen videtur pro عابس *auſtera*, عانس *innupta, quin & nuptias omnes aſpernans puella, jam adultior;* quam vocem conſimili figura auxit *Arabsjad.* p. 223. هذه القلعة عنقاء قلتها تكبر ان تصاد وعرنين عانسها يابي ان يدخل لخاطب تحت مقود الانقياد *Hujus autem arcis faſtigium Gryphis inſtar eminens, ſuperbius erat, quam ut venatori ſe daret: & Naſus Innuptæ hujus Domiſedæ faſtidiebat ſubire proco ulli habenas ſubjectionis.* Dein *pag.* 224. deſcripta oppugna-

gnatione, subjungit, وحاشا ذيل جشمتها وعصمتها ان يسام فتنقا &c. *Et procul averruncavit a se futura Syrmatis dignitatis & pudicitiæ ejus ut ullo pacto violaretur* &c. &c. &c. Addatur & hoc *pag.* 330. de *Samarcanda* a Rebelli quodam post mortem Tamerlanis impetita, وكشرت اسوارها في وجهة انبابها وارخت عصمتها علي بابها حجابها وسدلت علي جبين منعتها نقابها *Et strinxerunt mœnia ejus contra illum dentes, laxavitque pudicitia ejus super portam velum suum: atque injecit fronti inexpugnabilis suæ firmitatis suum flammeum.* Duo ex hoc contextu menda sustuli, quæ editionem *Golianam* turbabant; nam كسرت in principio periodi, & ارخمت in medio ferri nequeunt. Atque hæc quidem *Veli Virginei* aut *Matronalis* metaphoram in *Regionibus* ac *Civitatibus* abunde declarant, haud falsosque eos interpretes ostendunt, qui in *Retecto Velo* apud *Esajam*, *præsidia*, *propugnacula*, *munimenta* omnia, tum *oppugnata*, tum *expugnata* reperiebant.

CCLXII. Hinc explicanda quoque dictio figurata *Nahumi Cap.* 3: 5. de *Ninive* evastanda; *Ecce te invasurus sum, fatur Dominus:* וגליתי שוליך על פניך והראיתי גוים מערך וממלכות קלונך *Et Retegam Lacinias Tibi tuas in faciem; & monstrabo gentibus nuditatem tuam, regnisque ignominiam tuam.* Breviter sed solide *Ill. Grotius, Tractabo Te, non ut Matronam, sed ut meretricem.* Par & consona vox aliorum: nec tamen omne illud perspectum fuit, quod in interiore recessu linguæ hic continetur. Tria habeo. Primum spectat vim qua propriam, qua impropriam vocis שולים. Alterum pertinet ad duplicem quoque usum & adspectum τȣ̃ מער vel מערה. Tertium amplectitur universam periodum.

CCLXIII. Primo ergo שולים proprie non sunt *limbi*, ac *institæ* vestium, *Zoomen*, ut vulgo vertitur, sed *Laciniæ laxius & largius fluentes*, quæ *ultra talos descendant*, & *humum verrant*. Radix שול شال, & cum *sin* سال Arabibus nota in *laxo* simul & *pendulo*. Potissimum tamen illa potestas *Laciniosi Syrmatis* in veste consedit sub ذال, med. *je*, apud *Golium*, *Laciniam*, *caudam vestis seu Syrma traxit* mulier, & *verrendo humum superbe incessit.* Derivatum item ذيل *plur. fr.* ذيول. *Lacinia. Cauda vestis. Syrma.* Belgice *sleep*. Ita diserte *Zjaubari.* ذالت المراة تذيل اي جرت ذيلها علي الارض وتبخترت *De femina adhibetur hoc verbum, quum Laciniam suam trahit super terra, & jactantius incedit.* Citat deinde ex *Moallekât.*

الذيال سحيل ممدد

*Syrmata vestis Byssinæ prolixioris.*

Illa *Laciniosa vestis* a poëta adfertur in argumentum *Nobilitatis* & *opulentiæ*, ut

ut *Schol.* monet يريد انها ليست بممتهنة فاذا مشت تبخترت وجرت اذيالها *Innuit eam neutiquam esse ignobilem, quippe quæ inter eundum jactantius vacillet, & Syrmata trahat.* Vides propriam sedem ذيل اذيال in *Matronis, & Principibus feminis*; notabili etiam hanc in rem exemplo illo *Hist. Dyn.* p. 236. امسك ذيلها كانه يريد ان يكشفها *Apprehendit Syrma ejus, ac si eam renudare vellet &c.* Et mox بسطت يدها الي اسفل وامسكت ذيلها *Illa vero manum suam extendere deorsum, & firmiter retinere suam Laciniam,* Proinde *Niniven* cum *superba & Potente Muliere* comparans propheta, appositissime ei addidit שולים *Syrmata.*

CCLXIV. Illa autem *Syrmata* jam porro improprie & figurate designant *præsidia, munimenta, arces,* ut supra obiter insinuatum; atque nunc paulo copiosius pandendum. *Hist. Tamerl.* p. 349. فلم يبق لهم قرار وتنادوا الفرار الفرار وتشتتوا في البلاد وتشبثوا باذيال القلاع وروس الاطواد *Quum ergo nullum remanendi locum haberent, Fugam capessendam esse promulgarunt; dissipatique per regiones, apprehenderunt Lacinias arcium, & vertices montium.* Similiter *pag.* 394. وتشبثوا باذيال كل كهف مصون *Et apprehenderunt Lacinias omnis Asyli muniti.* Et *pag.* 184. وبعض تشبث باذيال الحروف العاصية وتحصن اخرون بالاماكن الغامضة القاصية *Nonnulli apprehenderunt Lacinias petrarum inexpugnabilium; alii sese muniverunt in locis profundis & remotis.* Addatur illud *pag.* 29. supra jam exhibitum كاد ان ينشب باذيالها منه المخاليب *jam ferme defixi erant in Lacinias ejus* Regionis *ungues illius.* Id est in *munimenta, & arces.* Itemque illud pag. 224. حاشا درر ذيل حشمتها وعصمتها ان يسام فتقا لانها وان كانت عذرا اعجزت الفحول لكونها رتقا *Et procul averruncabat a se Sutura Laciniæ munitissimæ ejus pudicitiæ ac firmitatis, ut ullo pacto violaretur: quippe quæ & Virgo, & naturaliter Clausa omnem insilientem frangebat.* Describitur *arx* naturaliter *inaccessa*, ac proinde nulli unquam *victori* domita. Quæ jam omnia luculenter ostendunt שולים *Lacinias*, pro *præsidiis, & munimentis Regionum* sublimiore stilo Orientis frequentari; illumque adspectum etiam *Nahumo* obversari potuisse.

CCLXV. Alterum nobis linguæ arcanum retegendum sub Vocabulo מער *Nuditas*; quæ præter literam, exerit *Loca nuda, patentia, periculis bellorum maxime exposita & obnoxia.* Sic Arabes עורה عورة *Nuditatem pudendam* amant transferre. *Camus* العورة سوأة الانسان وكل ما يستحيي منه العورة كل خال يتخوف منه في ثغر او حرب وعورات الجبال شقوقها *Nuditas hominis dicitur* ערוה, *& omne quod pudendum: ita etiam vocatur omnis locus præsidio vacuus in Finibus aut Bello, de quo timetur. Item pudenda montium*

*tium sunt fissurae eorum.* Eadem figura assumta sub فرج, quod tum *maris* tum potissimum *feminae pudenda* denotat; nec non *confinia nuda* & *aperta hosti. Loca metuenda, per qua vis hostilis queat irrumpere.* Ad *Diw. Hud.* annotavit *Scholiastes.* فروج الشي عورته ومقتله *Pudenda alicujus rei sunt nuditas ejus & locus neci patens.* Sic in *Moallekât* reperio فروج السابغة pro *locis illis ubi Lorica scindi & violari potest, sive* موضع المخافة *locis infestis & metuendis*, per quæ *letalia vulnera* infliguntur. In *Diw. Hud.* فروج ال جبيش pro *lateribus apertis exercitus alicujus.* In *Hamasa* فروج الارض pro *Regionis finibus incustoditis* per quos irrumpi possit, ad ferro & cæde grassandum.

CCLXVI. Hinc jam Tertium illud, quod totam amplectitur Periodum, non amplius in obscuro est; nempe *Niniven* illam *Reginam superbam* Orientis, Violandam fore, & sub hostili impetu fœdissime prostituendam, *Laciniis* artium munimentorumque *retectis aut disscissis*; atque *nudatis* Regni omnibus *lateribus*, per quæ irrumpens victor cum ludibrio exitium imperio potentissimo accelleraret; secundum id quod *Cap.* 2: 8. etiam dixerat vates, הצב גלתה והעלתה *Hutzab Retecta est, & Conscensorem pati coacta.*

CCLXVII. Offert sese aliud adhuc in *Nahumo* Cap. 1: 10. ex interiore stilo Orientis depromtum עד סירים סבוכים *Ad Spinas usque perplexi*; id est *spineti* instar *horrentes*, & *aculeis formidabiles.* Est emblema *potentiæ Assyriacæ*, quæ *aridæ stipulæ* instar foret *consumenda*, quantumvis *ad spineti formidabilis perplexitatem* excrevisset. Ita Arabes suum, شوكة שוכה *spina, spinetum* solenniter traducunt, atque de *potentia ad summum perducta* dicunt, اشتدت الشوكة *Invaluit spina*: & de eadem *infracta* aut *imminuta* وهنت الشوكة *debilitata est spina*, quod habes in *Hist. Sar.* p. 24. Similiter *Eutych. Ann. Alex.* tom. 2. p. 210. ضعفت شوكتهم وذل ملكهم *Debilitatur spina eorum, & in contemptum veniet Regnum.* In *Hist. Tamerl.* p. 17. de increscente illa *fortuna* & *potentia* ejus dicitur, فقويت بذلك شوكته وسكنت القلوب هيبته *Et corroborata est per illud spina ejus, occupavitque corda timor ejus.* Vide etiam p. 169. & 231. & 384. لم يقدر احد على رد كلامه لحدة شوكته *Nemo poterat resistere sermoni ejus, ob vehementiam spinæ ejus.* Frequens est formula in *Hist. Sarac.*, ut *pag.* 4. 178. 189. Adde hoc *Abulphar.* p. 469. *Misit legatos ad Sultanum Rumææ aliosque* ويعلمهم كثرة عساكر التاتار وحدة شوكتهم وشدة نكايتهم *docuitque eos multitudinem exercituum Tatarorum, & vehementiam spinæ eorum, vimque lædendi qua pollebant.* In malum nempe, pro natura emblematis, potissimum inclinat, quod & observatum *pag.* 301. Non supprimendum hic quod in *Hamasa* invenio,

وذ جبيب

ونجيب داعيــة صباح بثايب
عجل الركوب لدعوة المستنجد
ونفل شوكتها ونفثا حميها
حتى تبوح وحمينا لم يبرد

*Respondemus opem imploranti adversus impressionem hostilem, exercitu*
*Celeriter invecto ad clamorem invocantis.*
*Et infringimus spinam sedamusque æstum ejus* hostis
*Donec defervescat: sed noster æstus nunquam frigescit.*

Ubi *Tebrizius* observavit جعل الشوكة كناية عن السلاح والقوة جميعا اصلها فيما تنبته الارض ومن امثالهم لا تنقش الشوكة بالشوكة فان ضلعها معها ثم نقلت الشوكة الي الحديد وكني بها عن الشدة والباس *Fecit spinam, figuram armorum & potentiæ simul: in origine* שוכה *est quod e terra nascitur spinosum; estque proverbium Arabum, Spinam spina non revelli quum inter se consentiant. Transfertur autem spina ad ferrum, & circumscribitur per eam potentia ac vis bellica.*

CCLXVIII. Hinc simul elucet Origo translationum sub themate شاك *pupugit, vulneravit* spina. Item *Fortitudinem, robur, acrem in bello virtutem ostendit.* Nec non, *Panoplia indutus fuit.* Scilicet شايك *panoplia tectus*, & *telis, sagittis, hastis* simul *instructus*, qua *vir*, qua *exercitus*, repræsentat *spinetum formidabile, erectis aculeis horrens*, quale illud apud *Esajam* Cap. 10: 17. *Erit Israëlis Lux in Ignem, ejusque Sanctus in Flammam, inflammabitque & consumet* שיתו ושמירו *Vepretum & senticetum* Assyrii exercitus *uno die.*

CCLXIX. Non possum non adjungere vicinam formulam خرط القتاد *decorticatio tragacanthæ*, arboris aculeatæ, qua proverbialiter indicari solet *maxima & insuperabilis ferme difficultas.* Bis ad *Hamasa* eam adduxit *Tebrizius;* ut دونها خرط القتاد تخاف شوكته اليد *intercedit decorticatio tragacanthæ, cujus aculeatam spinam horret manus;* Iterumque قال الشاعر دونها خرط القتاد تشتد شوكته *Ait poëta. Intercedit decorticatio tragacanthæ, cujus robustissima est spina.* Usurpatur potissimum in *potentia inaccessa.* Ut in *Hist. Tamerl.* p. 43. ومن اين الاعرج الجغتاي ان يطا العراقين وان بينه وبين هذا البلاد مخرط القتاد *Unde autem isti claudo Zjagathæo, ut conculcet duas Jrakas? nam profecto inter eum, & hasce regiones intercedit decorticatio tragacanthæ.* Loquitur Sultanus *Babyloniæ*, opes sui imperii comparans cum *arbore spinosissima & inaccessa;* ut ipse mox ibidem exponit لنا قوم لنا باس وشدة والعدة والدولة والنجدة ولنا يصلح التشامخ والتابي

*Uti-*

*Utique nos sumus populus, cui inest vis bellica & robur, apparatusque armorum, & numerus militum: felicitas quoque, & strenua animositas: ita ut nobis conveniat altum gerere Nasum, & fastidire.*

CCLXX. Quod autem postremus ille contextus دولة *Fortunæ feliciorem statum & cursum* memorat, ansam mihi porrigit ad enucleandam pervenustam sane figuram, qua Orientales *Imperia* & *Opes florentes* circumscribere solent. Thema est دال apud *Golium*, *Conversa fuit per vices & Periodos* Fortuna: *Obivit alter alterum in bello & superior evasit. Celebre ac publice notum evasit* aliquid. Inde دولة *Daulet* & *Doulet*, *Conversio temporis ac fortunæ*, pecul. *in felicitate prosperitateque qua armorum* & victoriarum, *qua opum* & divitiarum; estque proprium ferme vocabulum in *domibus regnatricibus*, *imperiisque* in orbe terrarum *emergentibus*. Sic nota دولة بني بويه *potentia Bowaidarum.* دولة بني سلجوق *potentia Selsjukidarum* apud Historicos. Quin *Abulpharagius* suam *Dynastiarum Historiam* inscriptam voluit تاريخ مختصر الدول *Chronologiam compendiosam potentiarum.* Illæ notiones omnes secundariæ sunt, propagatæ a دول *situla*, idem quod دلو דלי; unde Verbum دال est *sitularum instar nunc adscendere nunc descendere*, atque *ita per periodos converti.* Proprie ergo دول est *Fortunæ mutatio, situlis quasi reciprocatis nunc adscendentis, nunc descendentis.* Sic capitur in pulcro dicto *Hasani* imperio se abdicare, & *Muawiæ* cedere coacti, ان لهذا الامر مدة والدنيا دول *Est huic rei spatium finitum, & mundus est sitularum rotatio.* Illuc spectant quoque elegantes illi versiculi, in *Hist. Tamerl.* p. 317.

الدهر دولاب يدور فيه السرور مع الشرور
بينا الغني فوق السماء واذا به تحت الصخور

*Mundus rota aquaria est, qua læta & tristia volvuntur.*
*Aliquando quis supra Cœlum est: & ecce mox jacet imo in antro.*

Quum proinde ادال vertitur in Lexico *juvit ac superiorem reddidit*; & داول *Divitias ac felicitatem concessit* Deus, probe tenenda est imago *sitularum & rotationis*, quod extra omnem dubitationis aleam collocat illustris locus in *Hist. Tamerl.* p. 367. الحرب كما علمت سجال وكما اديل لك علينا بالامس فان غدا لنا عليك يدال *Bellum, ut nosti, situlas refert: utque tibi rotatio concessa est super nos heri, ita profecto cras nobis super te rotatio concedetur.*

CCLXXI. Hac illustri imagine usus videtur David, *Fortunæ lætioris vices*, quibus supra hostes evectus erat, ita celebrans *Ps.* 30: 2. ארוממך יהוה כי דליתני

דליתני ולא שמחת איבי לי *Extollam te* laudibus *Jehova*, *quoniam extulisti me situla* reciprocata, *atque hostes mihi haud lætos reddidisti.* Sensum viderunt interpretes: schema pulcherrimum minus in promtu fuit, quo jam victor ac triumphator concelebrat sibi concessam دولة, *Felicitatem armorum*, *imperii*, *potentiæ*, cum multa Majestate in domo Regnatrice *florentis*, & per secula perennaturæ: in quam præterea conferri velim imperatorum Orientalium titulos, صمصام الدولة *Gladius imperii* ركن الدولة *Angulus imperii*, sive *stabilimentum.* ناصر الدولة *Adjutor imperii* بهاء الدولة *Splendor imperii.* عماد الدولة *Columna imperii*, quæque alia fausta Felicitatis perpetuandæ omina in monumentis Historicis consignata sunt.

CCLXXII. Est in Emblematico usu Orientis perquam trita *Mola* رحى, vel ut *Hebræi* maluere duali forma رحيان, רחים, cujus radix رحي ultima *je*, itemque رحا ult. *vau* statuitur ab *Arabibus*, quum Lexicographi nostri רחים reducere soleant ad רחה. Sed origine missa figuras nunc tantum nonnullas producam, quibus *Mola* aucta est, inter quas *Dens molaris*, nec non *ungula* cameli & elephanti, a *Commolendo*, satis accedunt ad nostrum genium. Item *pectus* cameli, seu *Callosa* ejus *pars* cui incumbit. Alio adspectu *Campus pugnæ.* Item *populi Princeps*; nec non *Turba domesticorum*; denique *Agmen camelorum se invicem prementium.* Ad distinctiorem conceptum prælucebit nobis *Tebrizius* ad *Hamasa*, ubi poëta hanc pingit scenam.

فوارس لا يملّون المنايا
اذا دارت رحا الحرب الزبون

*Equites nullo fatorum affecti tædio;*
*Quum mola belli, calcitrosi volvitur.*

Ad quæ Scholion sic sonat, الزبون الدفوع انما شبهت الحرب بالناقة الزبون ووصفت بصفتها وهي التي تزبن حالبها برجلها ويقال ثبت في مرحى الحرب اي حيث دارت رحاها ورحا الحرب مستدارها *Zaboun dicitur camelus calcitrans, cum jumento autem calcitroso comparavit bellum, sive prælium, idque ejus proprietate insignivit, quæ est, mulgentem calcibus appetere. Dicitur præterea, Firmus est in loco ubi mola belli circumagitur: nam belli molam appellitant locum ubi volvitur & circumagitur.* Alibi adhuc رحا الحرب معظمها قال استدارت رحاهم *Mola belli, est magnitudo & moles ejus. Dixit nonnemo. Volvitur seu circumagitur mola eorum.* Lumen addet exemplum in *Hist. Tamerl.* p. 21. فتلاقت بين العسكرين سوق المحاربة ولم ينفق بينهم فيها سوى معاملات المصارعة ولا زالت رحا

رحا الحرب تدور الي ان انطحن عسكر تيمور *Inter duos exercitus Forum digladiationis excitatum ferbuit; nihilque ibi vendibilius extitit, quam mutua ictuum commercia: non destititque Mola prælii circumagi donec commolitus esset exercitus Timuri.* Luculentum & hoecce pag. 211. لنكرن عليك كر الاسد الغضبان ولنوردن منك ومن عسكرك نواهل القنا موارد الاضغان ولنحصدنكم حصد الهشيم ولندوسنكم دوس الحطيم ولناغظنكم رحي الحرب في كل طريق لما تعانون من غليظ الطعن وجليل الضرب لغظ الدقيق *Insiliemus in Te ritu Leonis irati; atque aquatum mittemus ex Te Tuoque exercitu sitientes hastarum in aquaria odiorum: & demetemus Te prout siccum gramen demetitur: proculcabimusque prout lignum aridum proculcatur: atque expellet vos Mola belli in omnem viam, vexatos densa confossione hastarum, spissoque ictu gladiorum, prout expellitur farina commolita.* Huc pertinet quoque elegans sententia in *Nawabig*.

لا تصلح الامور الا باولي الالباب ۞
والارحا لا تدور الا علي الاقطاب ۞

*Non recte eunt Negotia, nisi viri adsint cordati.*
*Et Molæ non circumaguntur nisi super ferreis axibus.*

Respicitur ad phrasin قطب رحي الحرب *Ferreus axis*, polus, cardo, *Mola belli*, pro *imperatore exercitus*.

CCLXXIII. Latiorem adhuc conspectum hujus *Molæ* aperiet nobis duplex proverbium, in *Hist. Dyn.* p. 179. 180. ubi cædes narratur *Omari Chaliphæ*, ab *Abu Lulua* obtruncati. *Causa ejus fuit*, inquit *Abulpharag.*, *quod cum ad eum accessisset Abu Lulua conquestum de gravitate tributi, Omarus reposuerit, Non est boc tibi nimis grave*, فاني سمعت عنك انك لو اردت ان تدير الرحا بالريح لقدرت عليه *Etenim audivi ego de te, te, si volueris Circumagere Molam vento, id efficere posse.* فقال لادبرن لك رحا لا تسكن الي يوم القيامة *Dixit ergo* Abu Lulua, *Sane circumagam tibi Molam, quæ cessatura non sit usque ad diem Resurrectionis.* Prioris dicti acumen sic enucleandum videtur. *Molam vento circumagere* nondum tunc vita didicerat: Proverbialiter proinde quadrabat in eum, cujus incredibilis erat industria: speciatim vero, cujus industria in lucro per fas, per nefas, comparando eminebat; ut *Molam circumagere* dicti fuerint, qui *emolumentum & lucrum* captabant, idque vel vi, vel artibus, conquirebant. Posterius dictum sese refert ad *Mortem*, & *Destructionem*, secundum vim illam verbi طحن טחן *moluit*, *commoluit*, quæ in *perdendo*, & *conterendo* usurpatur. *Zjaubari* الطحون الكتيبة تطحن

تطحن ما لقيت *Vocatur* מחון *Turma quæ molit quicquid obviam habet.* Id est *proterit & neci dat.* In *Hist. Tamerl.* p. 266. يقتل ويأسر ويطحن ويكسر *Cædebat, vinciebat, molebat, frangebat.*

CCLXXIV. Hunc ipsum usum ט׳ מחן, atque *Molam destructionis, oppressionisque* simul offert nobis insignis locus *Esajæ.* cap. 3: 15. מלכם תדכאו עמי ופני עניים תטחנו *Quid vobis, quod conteratis populum meum? & facies pauperum commolatis?* Recte ibi Celeb. *Vitringa. Quæ mola conteruntur, ita attenuantur ut plane in nihilum redigi videantur. Exsugebant illi Magnates omnem plebis substantiam & vires, nihilque iis reliquum faciebant, quo decus & speciem honestorum ac liberorum hominum in Republica tuerentur.* Id indolem Emblematis feliciter repræsentat: a qua longiuscule alii deflexerunt, qui *faciem commolitam* declarant *pugnis & colaphis contusam*, nam ut ex allatis exemplis liquet, *Moletrinam exercent, & quicquid sub manibus venerit, commolunt*, partim qui *pecunias extorquent, & corradunt*, partim, qui *destruunt* plane atque *disperdunt* miseros mortales.

CCLXXV. Perpendendum quoque trado, num *Bellicæ Molæ*, رحى الحرب, adspectus abesse possit ab illa imagine, qua *Jerem.* 51. *Babylonia* ex potentiæ suæ fastigio dejicienda, & mergenda, comparatur cum *Lapide pessum eunte.* In *Apoc.* cap. 18. *Molaris* appellatur *Lapis* ille. Observavit ibi Cl. *Vitr.* emblema *Lapidis magni* esse aptissimum, ad *imperium* vel *regnum* qualecunque figurandum. *Coll. *Zach.* 12: 3. tum *quod magna & vasta imperia difficulter loco moveri possint:* tum *quod, qui id tentare velit, facile se ipsum lædat, & præsentissimum subeat periculum:* nempe ne sub pondere elidatur, ac quasi in pulverem *commolatur*: haud secus ac si quis ad *lapidem molarem* suo *rotatum* turbine, manus admoliretur; quod ad figuræ hujus majorem cum amplitudinem, tum gravitatem, addendum esse videtur.

# F I N I S.

# ALB. SCHULTENS
## VINDICIAE
# ORIGINUM HEBRAEARUM
## ET
## OPUSCULI DE DEFECTIBUS HODIERNIS LING. HEBR.
ADVERSUS DISSERTATIONEM
## CL. DRIESSENII
De Veris Causis & auxiliis Interpretandi Ling. Hebr. Biblicam.

ACCEDUNT

*Stricturæ in Ejusdem V. Cl. Considerationes ad Novam Versionem Libri Jobi.*

# PRAEFATIO.

In lucem emissa, nuper admodum, a Cl. *Driessenio*, *Dissertatio de Veris causis, & Auxiliis, interpretandi Linguam Hebræam Biblicam.* Ea adversus me conscripta. Titulus quo eam insignivit Celeb. *Theologus* totum *Belgium* erexit. *Ad placidissimum examen vocantur Viri Cel.* A. SCHULTENSII *Origines Hebrææ, & Defectus Hodierni Linguæ Hebrææ &c. Radicibus omnibus quas V. D. ex Arabismo induit novo significatu redditur suus significatus Hebræus primigenius simplex proprius Universalis. Accedunt Considerationes ad novam Ejus Versionem* LIBRI JOBI. Præmissa est *Dissertatio* ista, cum *Considerationibus annexis*, ejusdem Viri Clarissimi *Dilucidationi Analyticæ Libri Jobi; in qua verus Controversiæ status Jobum inter & tres Amicos, & inter Jobum & Elihu, dilucide indicatur. Verus Behemoth & Leviathan, eaque occasione piscis Jonæ, qui hactenus delituerunt in Lucem protrahuntur.*

Jam tres, quatuor, hebdomadas, ante evulgationem *Libri*, uterque *Titulus* comparuerat, & mihi annunciarat id, quod a longo tempore desideraram; ut aliquis ex ordine *Theologorum*, quorum nonnullos nostræ non *novæ*, sed *veteri*, & in natura ipsa fundatissimæ, *Rationi*, & *Methodo Hebraica tractandi*, minus favere sciebam, mecum in placidum, & amicum, congressum veniret.

Huc Viros Doctissimos, a me dissentientes, invitavi plus semel, non provocans sane, sed Veritatem, cui Sacramentum diximus, sub discussionem publicam venire discupiens, ne privatis amplius vocibus premeretur, & suspectum redderetur, quod Lucem sustinere potest, Lucem sustinere gestit, ad Lucem examinari, & dijudicari, flagrantissime expetit, atque deposcit. Loquatur *periodus*, quæ *par.* VII.

*Et*

*Libelli de Defectibus Hodiernis L. H.* extat. *Quinto subnectam & exponam illa argumenta, quæ Methodum meam labefactare videri possint, quæque mihi saxum hoc volventi crebro occursarunt: atque ita expenam, ut me non* cupiditate *ferri, sed* veritatis amore *duci, appareat; quando arma adversus me acuere & porrigere non detrectabo: lubentissime pro bona causa* certamen honestum *atque* generosum *subiturus; utpote qui tum* VICISSE *existimem, quum* VERITAS *vincit & triumphat.* Hanc Amicissimam, & Sincerissimam, invitationem repetii ante Triennium *Capite Quarto* secundæ Partis *Originum Hebr.* sub finem: atque inde mox *Capite Quinto* produxi *Quindecim Classes argumentorum*, quibus sententia nostra impugnari posse videbatur; aliorum industriam simul eliciens, ad *Classes* illas fortioribus, quæ me fortasse fugissent, Classibus augendas, atque ita Honestum illud pro Veritate Certamen, ut Viros facere par est, magnanimiter decertandum.

Non poterat ergo non gratissima mihi venire Cl. *Driessenii Dissertatio de Veris Causis & Auxiliis Interpretandi Ling. Hebr.* &c. quæ aliquid meditatum, maturum, expectatione publica dignissimum, in *Titulo* promittebat.

Ne quid tamen diffitear, ipse *Titulus*, prout eum concipere placuerat Cl. *Dissertatori*, mihi nescio quid præsagiebat, ex eoque non obscure pellucere videbatur ipsa illa vis *præjudicatarum Opinionum*, quibus obsessi multi Viri Doctissimi, *Systema* nostrum ne intelligunt quidem, nedum ut debita prudentia, gravitate, justitia, illud examinare vel privatim, vel publice, possint.

Accepi, ad finem mensis *Maji*, exemplar à Cl. Auctore amica manu mihi transmissum. Continuo a capite ad calcem id quod me spectabat, perlegi. Inter legendum dici non potest quanto stupore non solum, sed & dolore, fuerim percussus, quod omnis pagina, omnis periodus, omnis versus, *perpetuam* proderet *ignorationem Elenchi*, cum *occulta aversatione* rerum nostrarum conjunctam, quæ scribentis judicium ubique offuscasset, Ejusque adfectum incitasset.

Nil minus profecto videbam, quam *placidissimum Examen*, & *Discussionem Amicam*, qua se *ad severam, Logicamque, Methodum* mea examinaturum esse pollicitus erat Cl. *Theologus*, tum in *Titulo*, tum *Introductionis* pagina secunda. Cernebam contra, unam continentem *cavillationem, criminationem, condemnationem*; plerumque quidem verbis sic satis mollibus, sed quæ suum pusculum intus foverent, atque ubi-

ubique eam ſererent opinionem, ac ſi per *Methodum* noſtram *Linguæ Biblicæ puritati*, & *Sacrarum Scripturarum certitudini*, aliquid derogaretur, atque *Eccleſiæ* non parum periculi immineret

Viſum quidem fuit Cl. *Drieſſenio*, eadem *pagina ſecunda introductionis*, ubi *Metum* illum tanquam *Juſtum* in prima acie collocavit, per *parentheſin* interſerere, „ *Omnem præter & citra intentionem Viri* „ *Sacrarum Scripturarum reverentiſſimi*, *qui non niſi lucem novam* „ *hactenus deſideratam illis infundere omni induſtria*, *vigilia*, *cura*; „ *laborat:* " Sed excuſet me Cl. *Theologus*, floſculis ſub quibus anguiculus latet parum delector. Si *juſtus* ſit hic *Metus*, tum enimvero *intentio mea bona* me nunquam defendet, nec *imprudentiæ*, ac *temeritatis*, abſolvet. Si *juſtus* ſit hic *metus*, nolo mihi parci, nolo mihi verborum honores adhiberi; ſed quantocius ad meliorem mentem, viamque, bonis rationibus reduci, poſtulo: publice declarans, me, ſi *juſtum* eſſe hunc *Metum* convincar, mox *Veritati*, ut ſæpe profeſſus ſum, *conceſſurum*, atque omnia mea, ſine ulla cavillatione, palliatione, tergiverſatione, retractaturum.

Sin vero hic *Metus injuſtus*, ut ſæpiſſime evici, & luce meridiana clarius porro evicturus ſum, tum ſane Cl. *Driſſenius* per univerſam ſuam ſcriptionem non valde in me *juſtus*, *æquusque*, quippe qui *hunc metum* ubique ſparſerit, atque *hoc ſolo metu armatus* adverſus me eduxerit, & in *Fronte aciei ſuæ*, & in *lateribus*, *ſubſidiisque*, paſſim inſinuans imperitis rerum noſtrarum, me *receptos vocum Hebræarum ſignificatus*, *præter* NECESSITATEM, & INVITIS *Veræ Hermeneutices* LEGIBUS, *migrare.* DUBIOS *facere in quam plurimis dictionum Sacrarum* VEROS SIGNIFICATUS. Item, *Temere agere*; & *efficere ut interpretandi* ADMINICULA *Divinitus comprobata* VILESCANT; *in illorumque locum reponere* ADMINICULA OBSCURIORA, *quæ expreſſos illos mirabilis Providentiæ Divinæ Characteres non habent*; & *de quibus* BENEDICTIONEM DIVINAM *ſibi promittere non poſſit Eccleſia: quin imo quæ forte a* REGIA & *piis Doctisque Majoribus calcata* VIA, *abducerent in* AVIA, & NOVAM *neſcio quam* LINGUAM SCRIPTURIS INVITIS *obtruderent* &c. Ecquid gravius dici poteſt in hominem, qui jam per viginti quinque annos *Linguam Hebræam* in florentiſſimis docuit *Academiis?* Cl. *Drieſſenio* tamen hæc ſatis mitia, quin *placidiſſima*, viſa: nimirum intus ſentienti, in-

*inclementius* mecum *jure* agi potuisse, si pio Zelo, quo se animatum credit, indulgere voluisset.

Non omnis ignis purus & sacer. Videamus ergo quid puritatis, & pietatis, hicce Zelus spiret.

Laudabilis hic Zelus effecit, *primo*, ut Cl. *Driessen. Fundamentorum meorum soliditatem tentaturus* in *Libro* de *Originibus*, a *Causæ* meæ *fundamentis*, & *firmamentis*, tum suos, tum Lectorum suorum, oculos perpetuo studiosissime averterit, & *Arcem* totius *Quæstionis* ne digitulo attigerit quidem. Id quia ipsemet forte ignorat, probatum reperiet Doctissimus *Dissertator Vindiciarum* mearum Introduct. §. 2. 3. & Orig. Sect. III. §. 1. Sect. IV. §. 1. Sect. VI. §. 1. Sect. VII. §. 1 & 2. Sect. XI. §. 1. & 2. Sect. XII. §. 1.

Laudabilis hic Zelus, *secundo*, suggessit, ut *nullos* esse *Defectus Hodiernos Ling. Hebr.* demonstraturus Cl. *Driessenius*, ne quidem *Lectorem* monuerit, quid ego per *Defectus* illos intelligerem; eorumque *Octo Classes*, & robora distincte a me exposita, cæca caligine involverit; ut ita victoriam, quam sibi, suisque, de me desponsarat, citra ullum periculum auferret, atque viridi lauru tempora cingeret. Hoc prudentissimus *Dissertator* jam non nescit: nam de industria factum esse in omnium oculos incurret, si inspexerint *Vindicias* meas Defectuum, Introd. §. 1. 2. 3. & Sect. III. §. 1. Sect. VI. §. 1. Sect. VII. §. 1. Sect. VIII. §. 1. Sect. X. §. 1. Sect. XI. §. 1. Sect. XII. §. 1.

*Tertio*, idem ille *Zelus* laudabilis adeo Cl. *Driessenium* aversionis erga me, meosque conatus, implevit, ut nec omnia mea legerit, nec intelligere voluerit; quum hactenus, quod liquido adfirmare possum, *statum Quæstionis*, & *Controversiæ* verum *cardinem*, ignoret *solertissimus Dissertator;* ac propterea omni *pagina*, *periodo*, *linea*, suæ *Dissertationis*, non aliter scribere potuerit, quam qui extra *Sphæram cognitionis*, & *studiorum suorum*, egressus, cum magna confidentia pronunciat, atque decidit, de iis, quorum ne Elementa quidem percepit.

Hæc, hæc, erant illa, quæ quum *Dissertationem* Clar. *Theologi* satis attente perlegerem, & pensitarem, vehementissimum mihi, cum stuporem, tum dolorem incuterent. Stuporis nemo rationem requiret. De dolore aliquis dubius hærere posset. Dicam. In iis circumstantiis positus sum, ut silentium tenere non possim. Siluissem alias: & Veteri meæ erga Cl. *Driessenium Hospitalitati*, & amicitiæ, hoc dedissem. Rescribendum ergo erat; atque occurrendum præjudicatis illis opinionibus,

nibus, quæ tantum detrimenti ſemper *Rei Hebraicæ* adtulerunt, atque etiamnum *Theologicæ juventutis ſtudia* hac in parte ſufflaminant. Jam vero iis occurri non poterat, obnubilatæque veritati ſuccurri, niſi ſimul Cl. *Theologi* in Urbe, & Academia, Patria, docentis, his in rebus imperitiam, & incogitantiam, enudarem. Feci enimvero, *Groningani* mei! ſed invitus feci, & coactus. Utinam licuiſſet non facere! Altera cauſa doloris hæcce, quod quo pacto *Diſſertationem* illam, cum *Conſiderationibus* ei annexis, condigne confutarem, vix reperirem. Cupiebam citra *Adfectum* reſcribere. Qui ei indulgent, inconſulto ſerviunt Domino, & *Bonæ Cauſæ* ac *Veritati* fere officiunt. Ea ſuaſit ut Liberali Joco diluerem, quæ Serio repulſa, & refutata, omni momento aliquid durius, & perſonæ utriusque Noſtrum minus decorum, traxiſſent. A ſalibus non alienum eſſe Cl. *Drieſſenium* animadverti; nam & me nonnunquam lepide tangere voluit. Eum humaniſſime rogatum velim, ut omnia mea ſcripta excutiat, & ſi quid inſulſi inſit, aut male cocti, id ſale etiam ſuo probe conſpergere, ac confricare, dignetur. Sic fiet, ſpero, ut & *Reipublicæ Literariæ* cum Dignitate, ac jucunditate, proſimus; & utriusque noſtrum meditata ad eam maturitatem, atque Sapientiam, ſolidentur, qua & noſtro ſeculo non diſpliceant, & poſteritati ſeſe commendare queant. Dabam *Lugd. Batav.* a. d. 24. *Aug. An.* 1737.

# PARS PRIMA

CONTINENS

# VINDICIAS ORIGINUM HEBRAEARUM.

I.

*Quid occasionem præbuerit huic certamini: & cur* Origines *impetitæ sint.*

Quum sub finem anni præteriti *Commentarium* meum *perpetuum*, cum *nova Versione* ad *Fontem Hebræum*, publico committerem, forte ita casus tulit, ut Cl. *Drissenii Dilucidatio Analytica* ejusdem *Libri*, jam typis descripta, in lucem emicare gestiret.

Isti Editioni ego, nihil minus cogitans, vel intendens, subita extiti Remora: sive jam *Echenëidi*, navim medio in cursu sistenti, me comparare quis velit, hoc nomine, sive potius *Avi Infelici*, qui liquidissima auspicia Cl. *Driessenii* e transverso turbarim.

Observaverat quidem solidissimus Commentator *Jobi*, *suam*, & *meam*, *curam non per omnia idem intendisse*, ut p. 1. *Dissert.* extat, *quod ego magis circa* LITERALEM, *ipse* autem *magis* REALEM, *breviter dilucidata Litera*, SENSUM, *præsertim circa* perpetuam *hujus Libri* Analysin *occupatus fuisset*. *Videbat tamen simul*, *meam* Hypothesin, & Versionem, *sicque* Literalem & Realem expositionem, *ut ab Aliorum*, *sic & ab Ipsius*, *in bene multis abire*.

Faciendum ergo existimavit, *ne opus*, quod immeritis laudibus cumulat Vir Clariss. *negligere videretur*, *ut si* in his illis *deprensurus esset meam* Hypothesin, Versionem, & expositionem, *sua meliorem*, *suam cum mea illa commutaret*, *deque eo Lectorem moneret*. *Si vero* in his illis *mea* Hypothesis, versio, & expositio, *non recte videretur procedere*, *ipsiusque potius tenenda esset*, *dissensum*, *dissensusque rationes*, *placide breviterque ut significaret*, *ea libertate* qua

*qua merito usus fuerim in dissentiendo a mortuis non solum, sed & adhucdum viventibus, vigentibusque.*

Laudabam, hæc legens, nobilitatem animi, non se, sed veritatem, quærentis. Sed mirabar simul, quid ita operam hanc propere properasset Cl. *Theologus*, quæ mihi *festinationis* nihil egere videbatur. Non reperiebam *periculum in mora.* Habuisset *Orbis Literatus* utrumque *Commentarium* uno fere, eodemque, tempore: Alterum Viri Cl. *Realem*, & *perpetua Analysi* pertextum, *qui meliorum interpretum Versiones, & commentationes, sedulo expenderet, quamvis non ubique omnes allegentur:* ut præfatiuncula nos docet: *quin imo, quo parermenias ubi operæ pretium detegit, & refellit.* V. C. *ubi autem sponte labuntur, illo labore supersedet in gratiam Lectoris:* Alterum meum, *Literalem*, qui *Lectori nullam* faciens *gratiam*, eum molestissima mole onerat Veterum, atque Recentium, interpretationum, quæ longa secula in huncce *Librum* constiparunt: quique sine *perpetua Analysi*, quamvis *perpetuam* teneat *commentationem*, scopas referat solutas, atque ordinis luce, ac gratia, destituatur. Tam notabile discrimen inter nostros Labores, palmam Cl. *Driessenio*, vel quiescenti, facile vindicasset: nisi forte veritus fuerit, bonos judices, ipso tacente, illud haud satis animadversuros.

Ita quidem *festinationis* ferme *præcipitis* stimulum deprendo sic satis acrem, ab hac parte; qua occurrendum putavit Vir Doctissimus, sibi utique proximus, prærogativæ favoris, quo alias in *Orbe Erudito* opus aliqua cum cura elaboratum, forte, excipi potuisset: sed ab altera parte jam non video, quomodo semet absolvere queat Vir Clarissimus ab ea *neglectione mei operis*, quam supra a se removendam ducebat. An ergo non *negligit*, qui *nec legit*? Jam vero *Commentarium* meum *nec lectum*, a Cl. *Driessen.* nec *intellectum*, ipsæ illæ *Considerationes in novam versionem Jobi* clamant. Sunt stricturæ leviculæ, ac velut subitariæ scintillulæ, quæ dum rapidus oculus, & ignea Viri mens, *Versionem*, & *Commentationem* formidabiliter magnam, transvolant, inter celerandum emicuere; ipsæ quid sibi velint, quid petant, & quo cadant, nescientes. Hoc quivis *considerationes* hasce inspiciens, mecum agnoscet. Non negabit etiam, sat scio, V. C. seque nec *legisse* omnia, nec *legere potuisse*, præ temporis brevitate, nec adeo *legere voluisse*, propter occultam quandam rationem, quæ mox patescet, haud diffitebitur. Ni id foret, & si Eum vel *legere potuisse* omnia, vel *legere voluisse*, supponerem, simul colligere deberem, longe, longeque, maximam partem meæ *Versionis*, & *Commentationis*, album calculum abstulisse, & quicquid in *considerationibus* non taxatur, eo ipso silentii quasi sigillo comprobari, & confirmari. Id nullus, credo, concederet gravissimus causæ meæ Examinator; & si illuc arrogantiæ eveherer, summo jure eam compescere, ac confutare, posset ex eo, quod necdum reliqua *legere* vel *voluisset*, vel *potuisset*, quum hæc specimina ederentur.

Non est ergo, quod mihi placeam, aut de reliquo meo opere aliquid confidam. Est potius, quod admirer incredibilem solertiam, qua Cl. *Driessen.* semet reliquo *legendi* tædio absolvit, atque uno ictu universum nostrum *Com-*

*mentarium*, cum ſua ſibi *Hypotheſi*, *Verſione*, *expoſitione*, deſtruendum ſumſit.

Iſtud conſilium, quod conſummatiſſimum arguit palæſtritam, indicat *pag.* 2. *Sed quia politiſſ.* SCHULTENSIUS *eandem hic inſiſtit viam, quam in ſuis* Ling. Hebr. Defectibus, *iisque reſarciendis*, & Ling. Hebr. Originibus, *inflexerat, quod & in præfatione declarat, intelligo horum* Fundamentorum ſoliditatem *eſſe tentandam, ſicque dictas illas* Tractationes *amicæ Diſcuſſioni permittendas eſſe.* Atqui *Hypotheſes* meæ circa *ſtatum Controverſiæ* inter *Jobum*, & *Amicos*, nihil commune habent cum *Originibus*, *opuſculoque de Defectibus*; & jam vereri incipio, ne Cl. *Drieſſen.* ipſam quoque *præfationem* meam *legere* dedignatus ſit, nam diſerte ibi commonui, me *gravitate*, & *mole*, *rerum*, *ſenſuum*, *adfectuum inter ſe colliſorum*, velut magno quodam mari deprenſum, *Originum amœna litora*, quæ legere *Commentatione* mea deſtinaram, tenere non potuiſſe: atque *Verborum* curam enodatiorem amputare coactum fuiſſe; ut totus nodo implicatiſſimo horum certaminum evolvendo vacarem. Qui vel primis labris *Linguæ Jobeæ* guſtum capere potuere, non parcum tantum, ſed ferme ſiccum, me, in ejus enucleatione, non immerito criminarentur. Aliquid hic, illic, fateor, interſperſum, ſed ſerie rerum non invitante ſolum, verum etiam cogente.

Non video proinde, quid Cl. *Drieſſen.* qui *Hypotheſin* meam in *Libro Jobi* explanando trutinare, eique accommodatam *Verſionem*, ac *Commentationem* perpetuam, juſtis lancibus committere debuiſſet, tam ſubitario flexu transvorſum egerit, atque ad *Originum*, *Defectuumque*, examen abripuerit: niſi forte, quod quum ſciret, *novas* iſtas *curas* non omnibus æque gratas veniſſe, in eas invadendo certam ſibi deſponſaverit victoriam, qua *Commentarium Jobeum* ſimul triumphare, atque citra ulteriorem Lectionem confutatiſſimum dare poſſet.

Tale quid, ni fallor, elucet ex periodo ibidem p. 2. ſubnexa. *Si ex* Arabiſmo *ea qua vir* πολυμαθέστατος *inſtituit methodo lux magna S. codici affundi poſſit, vincat V. C. Hypotheſis, atque per meam hanc oppoſitionem nitidior effulgeat.* Nobile: ut & illud; *Grata mihi lux, qua data cumque manu* &c. Sed non idem character ſequentis *pericopæ*, in quam omnia librato ictu deſtinabantur. *Si vero* JUSTUS *poſſit eſſe* METUS, *ſi tot receptæ Vocum Hebræarum ſignificationes, præter neceſſitatem, & invitis veræ Hermeneutices legibus, migremus, vocesque incognito hactenus, longe diverſo, ſignificatu, ex* Arabia *advecto, induamus, ne* SOLLICITUDO *quem inceſſere poſſit*, dubios *eſſe hactenus, in quam plurimis, S. dictionum* veros ſignificatus; *identidem poſſe figi, & refigi, variante Hypotheſi, & methodo:* &c. *haud quaquam prohiberet V. D. ſua exigi ad ſeveram, logicamque, methodum.* Magnanimiter, graviter, Erudite, ut nihil ſupra. Inſiſtamus paululum pulcherrimo Exordio, quod totius Libri conſpectum, ſinumque ſimul Scriptoris, enudat. *Si juſtus poſſit eſſe metus ne quem ſollicitudo inceſſere poſſit.* Enim vero ſcio, non ſolum *Drieſſenium* noſtrum huic *metui ſollicitudinis* adfinem eſſe, ſed & alios ſimilis ſapientiæ, ac gravitatis, complures; qui *lucem* ferre nequeunt. Et quid eſt tandem quod *metuitur?*

*tur? Dubios esse, hactenus, veros significatus S. Dictionum in quam plurimis.* Nesciebam, *Veritatem* tam *meticulosam* esse. Nesciebam, quod *verum esse* ex certis principiis sciretur, idem quoque *dubium esse* posse. Si *veri significatus*, non habent sane quod *metuant*. Stant in arce invicta. Qui eos oppugnat, ludibrium æternum *orbi Erudito* debebit. Sed *recepti* sunt, inquit Cl. *Driessen*. An quicquid *receptum*, continuo *verum?* Sensit ipse V. D. absurditatem. Addidit ergo *si tot receptos significatus* præter necessitatem *migremus*. Optime vero. Adjecit item, *& invitis veræ Hermeneutices legibus*. Nil pote solidius. Demonstretur ergo *Schultensium* tum *præter necessitatem*, tum *invita Hermeneutica*, in suis propalandis processisse; & deponatur ille Viris indignus metus; quo vereor ne nimis constrictus Cl. meus *Adversarius*, conciderit ante, quam pedem mecum conferre valuerit: per universam enim scriptionem hancce nuspiam stat, sed jacet, atque ita jacet, ut justa *Collusionis*, meam in gratiam susceptæ, suspicio quem incessere posset; nisi aliunde de V. C. genio, ingenio, sententiis, sensibus, satis constaret.

*Dexteritas Cl. Dissertatoris in statu controversiæ ne attingendo quidem.*

II. Quando interim Cl. *Driessenio* ita visum, ut ab *Hypothesi* mea in *Jobum*, transsiliret ad *Hypothesin* in *Originibus*, & *Defectibus*, jactam, ut ita omnia uno nisu convelleret; videamus quomodo *parag.* II. manum operi admoliatur. *Ut ergo in rem præsentem veniamus, sedulo circumspiciendum est, quæ* media, *vel* adminicula, *Divina providentia destinarit ad publicum, & magnum in Ecclesia usum, comprobatum eventu irrefragabili* &c. &c. Reliqua exhibui jam *Disputat. præmissæ Parag.* XX. Enumerantur quatuor *adminicula* 1. *Versio Græca*, cui *primatus* defertur. 2. *Versiones* aliæ *vetustæ*. 3. *Judæorum opera* 4. *Lexicographi his adminiculis adjuti.* Hæc solidissimus Dissertator ait *omni tempore destinata a providentia Divina ad publicum, & magnum, in Ecclesia usum; ea præcipuum quiddam habere: & insignem cum illis connexam esse benedictionem.* Non satis capio illud omni *tempore:* sed transeat cum ceteris; neque enim ad verba cavillanda in arenam descendo. Rogo tantum, *An hoc jam sit in Rem præsentem venire?* Meo quidem judicio est *rem præsentem, in quam veniendum sit, penitus ignorare:* vel, si hoc malit V. C. *deserere*, & ad pulverem spargendum in alium longe campum divertere. Ego, quum de *Originibus* conscribere cœpi, arduo molimini ea præstruxi, quæ magno silentio nunc transmitti video. Hoc silentium non sine gravi causa actum, in omnium oculos incurret, si eorum brevem conspectum denuo aperuero.

Introductionis loco paucis attigi, ad quantum nitorem *Græca*, & *Latina*, *Literatura* effloruisset: quum *Hebraica* adhuc cum magnis difficultatibus, & tenebris, colluctetur. Hanc *fundi* nostri *Hebraici calamitatem* variis e Causis deduxi, atque palpandam praebui. *Primam* posui *jejunam* illam *Linguæ* hujus *colendæ rationem*, quæ a longe maxima parte Studiosorum non ultra *Grammatices Elementa* extenditur. *Alteram* addidi, *penuriam Cultorum* ejus, *talium* nempe, qui ex aliorum auctoritate pendere non coguntur; sed suismet oculis videre, suismet stare valent pedibus. Adjecta & *tertia*, nec *Rabbinos*, nec *Lexicographos*, iis præsidiis fuisse instructos, quæ ad *Origines*, & *abdita* Linguæ *penetralia*, facem prælucerent. Denique *quartam* hancce subserui omnium

omnium graviſſimam, unde omnis illa diverſitas, & ſententiarum fluctuatio, quæ in *Verſionibus*, in *Rabbinorum Commentariis*, in *Lexicographis*, regnans, emanarit: quod videlicet lateant ferme, quin & ſpecioſo prætextu velentur. *Defectus* bene multi, non *Linguæ* ipſius utique, ſed *fundamentalis* ejusdem *Cognitionis*, per quam quicquid tot per ſecula obſcurum, atque infinitis disſenſionibus obnoxium, tandem dirimi, atque decidi, queat.

Hos *Defectus opuſculum* ab iis inſcriptum ad *Octo Claſſes* reduxit, atque quibusdam ſpeciminibus in Oculis omnium defixit. In *prima Claſſe* ſtant, *Radices* quæ *Linguæ Hebrææ* reſtitui debent, ſi *Lectio Biblica*, & *Analogia*, conſtabunt. *Secunda* comprehendit multa *Themata*, vel & *Derivata*, de quibus *Verſiones*, *Rabbini*, *Lexica*, toto cœlo inter ſe diſſident. *Tertia* complectitur verba bene multa, quibus *ſignificatio* addita non *ſua*, ſed *aliena*, ex fonte minus limpido, vel & manifeſto errore, inducta. *Quarta* late ſe diffundit per eas *Radices*, quibus *Lexica* diverſiſſimos, & diſcordiſſimos, ſæpe addunt ſignificatus, quinque, ſex, ſeptem, plures etiam, quorum *Formam*, ſive *Originem*, Cl. *Bohlius*, *Guſſetius*, aliique, in ingenii ſui Officina cudere conati. *Quinta* ſe extendit ad ea *verba*, quorum *uſus exterior* ex Orationis ſerie ſic ſatis percipitur, ſed quorum *interior proprietas* nulla acie humana penetrari queat, niſi major lux accedat. *Sexta*, huic proxime juncta, amplectitur etiam vulgatiſſimas *Radices*, de quarum item *Origine* nec liqueat, nec liquere poſſit, niſi *Dialectorum* fax alluceat. *Septima* verſatur circa infinitam illam *Anomaliarum* molem, qua *Grammaticam Hebraicam* etiamnum laborare nemo ignorat. *Octava* pertinet ad integras loquendi formulas, cœlo *Orientis* proprias, & non niſi ad lumen *Orientalis Literaturæ* intelligendas.

In hiſce exponendis nihil aliud ſecuti ſumus, quam quod res ipſa, & ratio, cuivis ſuggerunt. Qui de iis dubitant, hos nunquam materiem hancce ſatis conſideraſſe, atque expendiſſe, certiſſimum. Nemo unquam contradixiſſet, ſi non ambiguitas quædam vocabuli *Defectus* neſcio quid male fauſti erroris offudiſſet. Exiſtimatum fuit a multis, qui noſtra non legerunt, me ipſi *Linguæ Hebrææ magnos* adfricare *Defectus*, atque ita *Dignitatem*, ac *perfectionem*, *Sacri Codicis* non parum minuere. Atquin, diſertiſſimis verbis conſignatum *Par.* X. *Opuſc. de Defect.* me *octo graviores imperfectiones* partim *agnitas* ab omnibus, partim *minus intellectas*, indicaturum, *quæ Linguæ Biblicæ cognitionem penitiſſimam, & limpidiſſimam, etiamnum præpedirent, omnemque ejus Majeſtatem exhaurire non paterentur.* Num qui ita loquitur *Linguam Biblicam minuit*, an contra evehit, & Cœlo locat? Si quis mihi veri ſenſus, minuunt eam, ejusque *Majeſtati* debitam non exhibent venerationem, qui ſe eam *perfecte*, *complete*, & *omnibus numeris abſolute*, intelligere dictitant, atque *nullos* in *cognitione* ejus *hodierna defectus* agnoſcere volunt; quibus majore luce occurrendum ſit. Sed hæc alias forte, ex profeſſo, ad *Linguæ Hebrææ veterem amplitudinem*, *opulentiam*, *gravitatem*, atque *Excellentiam*, ex *Naturæ* fontibus adſtruendam. Nunc verbulo hæc attigiſſe contentus, colligo, idque omnes ſolidos Arbitros mecum collecturos perſuaſiſſimus ſum, *tantas* illas *Dotes Linguæ Hebrææ* non poſſe reſtitui, neque, ut par eſt, vindicari, niſi

in

in pristinum veluti Regnum reponatur; atque ex *unius Libri cancellis* educta, immittatur in *amplissima* illa *latifundia*, quæ *copiosissimæ* ejus *Dialecti* nobis adspicienda, & perlustranda, præbent.

III. Huic jam *Majestati*, & *Eminentiæ*, *Sermonis Biblici*, quam graviter, & sapienter, consulat Cl. *Dissert.* & quam profunde meditatus sit ad *statum controversiæ* nostræ, de *Originibus*, & *Defectibus Hodiernis*, ex *Parag.* III. elucescat. *Quare*, pergit, *nil temere agendum*, *vel* directe, *vel* indirecte; *per quod illa* Adminicula i. e. *Versiones*, *Rabbini*, *Lexicographi*, *in quibus suppeditandis mirabilis & benigna fulsit Dei Providentia* &c. magis, *vel* minus, vilescant; *& ne in illorum locum reponantur ejusmodi* adminicula obscuriora, *quæ expressos illos mirabilis Providentiæ Characteres non habent* &c. Integrum locum, aliis adhuc flosculis ornatum, jam excerpsi *præced. Disput. Par.* XX. ibique quantum in iis prudentiæ, quantum pii Zeli, nudavi. Nunc addo, omnia tamen hæcce plane extra oleas ferri, & *Quæstionem* nostram ne attingere quidem, nedum ferire. Pro *magnis* habeo *adminiculis* & Ego, *Versiones Veteres*, *Rabbinos*, *Lexicographos Principes*, qui cum dignitate, & judicio *Hebraica* tractarunt, *Providentiam Divinam* in his *adminiculis* nobis subministrandis, adoro atque deveneror & Ego. Sed hæc apta esse ad *Origines Linguæ Hebrææ* nobis pandendas, nemo adhuc in *Orbe Erudito* asseveravit, præter Cl. *Driessen.* Alios omnes Viros Doctissimos, qui in Palæstra hacce ætatem contrivere, alia præsidia, & adminicula, circumspexisse ad hanc *Linguæ* abstrusissimam partem referandam, nuper palam factum. Inde non fine stupore quodam, credo, perceptum ab iis, qui *Sacra* nostra procul venerantur, quid *Forsterus* & *Avenarius* designarint, in *Vitreo Systemate* conflando, quod inter manus ludentis semet confringit. Quid *Boblius*, quid item *Gussetius*, ausi fuerint, *Versionibus*, *Rabbinis*, *Lexicographis* omnibus, quos Cl. *Driessen.* consecratos voluit, res sibi suas habere jussis; ut & *significationes*, & *Origines Verborum* simul, ex *sagacis ingenii Officina* constituerentur. Mitto *Hieroglyphicum* illud *Systema* Cl. *Neum.* & *Læsch.* quod magnam sui admirationem commovere debuit Cl. *Driessenio.* Non capio cur omnium horum nullam mentionem moverit. Minus adhuc percipio, cur in superiori *Catalogo adminiculorum*, *in quibus benigna Dei Providentia fulsit*, *& quorum usus longo tempore Divina Benedictione uberrima comprobatus fuit*, non compareant *Dialecti*, *Chaldaica*, *Syriaca*, *Arabica*, unde tot Magni in *Literatura Hebraica* Viri, tantum luminis, in præcipuas *Linguæ* partes certatim infuderunt. Dicamne Cl. *Driessen.* eorum *nomina*, *merita*, *scripta*, ignorare? Non licet. Non fas est. Cur ergo non laudantur? Cur debitus iis honor non habetur? Cur *Dialectorum fontes*, unde ipsi LXX. *Hieron. Rabbini*, *Lexicographi* etiam, quotquot vel minimum dignationis possident, hausere, in ista *recensione* plane supprimuntur? Non percipio, ut dixi: nisi forte quædam dexteritas id suaserit, quæ non permittebat, ut *Dialectorum Cognitio* inter *Adminicula Clara*, & *recepta*, collocaretur: quia sic *jocularium* esse totam hancce *aggressionem* omnibus, etiam materiæ hujus minus intelligentibus, in oculos incurrere debuisset.

*Eodemque obscurando, & involvendo.*

Non fuisset certe tunc locus *fortissimæ* huic *instantiæ*, qua se animosius paulo infert noster oppugnator, sic pergens, *imo quæ forte a* Regia *& calcata piis, Doctisque, Majoribus nostris* via, *a Vero S. Literarum significatu*, *& purissimo Idiotismo Biblico*, *in* avia, *& significatus alienos, inficetos*, *&c. abducerent*, *& novam nescio quam Linguam Scripturis invitis obtruderent*. Vides arma *Decretoria*: quæ tamen *Lusoria* plane extitissent, si Superiori *Catalogo* jam insertæ fuissent *Dialecti Orientales*. Quos autem *Majores* suos numeret Cl. *Driessen*. ad *Periodum* hanc *stemmate Sacro* ornandam, nescio. Ego quidem in Vestigia insisto *principum Theologorum*, & *Philologorum*, qui ubique *Regionum*, inde a tribus jam seculis, *Rem Hebraicam* ex ditissimo penu *Linguarum Orientalium* illustrarunt, & novo splendore perfuderunt. Hanc solam agnosco *Viam Regiam*, ad *Defectus Versionum*, *Rabbinorum*, & *Lexicorum*, explendos: quum qui hinc resiluerunt, ipsi in *avia* præcipites abierint, & nobis *incerta*, & *periculosa*, illa *Hebraizandi fundamenta* reliquerint, quæ Disputatione præmissa lustravimus. His *Majoribus* superbire Cl. *Driessenium* facile patimur: nos nostris contenti, ad eorum exemplum *Linguam Biblicam* a sordibus ignorantiæ magis magisque repurgare conabimur; ut sic non *Nova*, sed *Renovata*, atque ad pristinum Decus restituta, enitescat, *Scripturis* non sane *invitis*, sed hoc ipsum officii deposcentibus ab iis, qui *Sacratissimorum Oraculorum interpretationi* manum admovere volent.

Hic vero mirari subit Clementiam Viri, qui postquam tam gravibus armis me stravisset, mox in gratiam cum *Dialectis*, ipsa quoque *Arabica*, redit, uno halitu addens: „ *Lætus*, *lubensque*, *agnosco*, *si quæ* Dialectus Orientalis, „ *præsertim* Arabica, *Illustrandæ matri Hebrææ officium filiale præstet.*" Nomine *Dialectorum* grates quam gratissimas persolvo Cl. *Driessenio*, quod eas non exclusissimas, ut facere prima fronte minabatur, esse jusserit: *Arabica* præsertim solidum gaudet gaudium; quod quum postponi à multis solita sit, quin & pro peregrina contemni, nunc ceteris præpositam se cernat. Dolet tamen iterum, quod verso mox stilo configatur denuo: *sed nullus admiserim hactenus, ex Lexicographis & Scriptoribus Arabicis lucem, ea ac volunt Viri D. D, aliqui methodo in Hebræam matrem infundi: hujus adminiculi usum tam esse prædicandum*, & receptis adminiculis *tam esse anteferendum, ut de his abjecte sentias* &c. *Contraria mihi prorsus sedet sententia.* Si auderet obloqui *Dialectus Arabica*, diceret, hoc pacto simul frigidum, simul calidum, uno ore proflari: sed ne limites verecundiæ excedat, contenta est responsione quam pro ipsa dedimus *Par.* XX. *disput. præced.* atque ad reliquam etiam Orationem adversus se consumtam à Cl. *Dissertatore Parag.* III. nihil aliud reponet, quam quum *Amphora institui* cœpisset, *urceum*, currente rota, *exiisse*: atque ex fulgore tandem datum esse fumum, qui totum CONTROVERSIÆ STATUM penitus obscurarit; atque oculis Legentium ita subduxerit, ut quo de agatur, cum ignarissimis juxta ignorent.

*Methodus* Hebraizandi

IV. Ingredimur cum Cl. *Dissertatore* in *Parag.* IV. ubi cornua commovet disputationis suæ, atque in aciem adversus me ita educit. „ *Versiones*, *& ex* „ *iis Lexicographi*, *faciente Divina providentia*, *reddiderunt nobis vel significatus* „ pri-

„ primarios, simplices; *vel* secundarios: *significatus* universales, *vel* determinatos: *quando mediante significatu secundario, vel universali his, illis, particularibus applicito ad significatum* primigenium *pulcbre adscendimus. Conservarunt, inquam, si non Interpretes & Lexicographi omnes ubivis, certe* plerique, *saltem* aliqui, *significatus vel* primarios, *vel* secundarios: *quando ex locorum attenta consideratione, adbibito* judicio critico, *solide* dijudicamus, *qui interpretes, & quibus in locis*, &c. *verum significatum tenuerint, & an ab ipsis expressus significatus sit primigenius, an secundarius*, &c. *Driessoniana.*

Quanta vis *Eruditionis*, & *Solidioris Critices*, ad *Medullam veritatis* recta pergentis, in hac *periodo*, admirabiliter tornata, reluceat, *Parag.* XXI. *praeced. disput.* strictim inspectandum dedimus. Nunc profundiuscule in eam, si pote, penetrandum, quod paucissimae hae lineae nobis aperiant, emuniantque, *Regiam* illam *Hebraizandi viam*, quam Cl. *Dissertator* ipse, haud dubie, semper tenuit, atque omnibus, qui ad *Hebraeae Linguae adyta* admitti cupiunt, observandam commendat.

Ne quid, quod ad rem facit, invidus premam, aut *juvenes*, quibus haec *Methodus* arrisura, celem; narrabo, quid, ante annos quinque admodum, sermonis mihi caedere contigerit, cum Studioso erectioris ingenii, qui quum longo satis tempore fortem *Philosophiae*, & *Theologiae*, operam navasset in *Academia Groningana*, sese ad nos transtulerat. Apparebat quidem, eum *Linguis* excolendis natum non esse; & tamen *Linguae Hebraeae* grande statuebat pretium, ejusque penitius discendae cupidissimus videbatur. Post aliquot septimanas, mensesve, sub disciplina nostra transactos, ad me accessit. Rogat, num necesse foret ad *Cognitionem interiorem Linguae Biblicae* tam longum ire iter, atque etiam *Dialectos* tam late fusas perrimari? Respondi, aliam viam, nec naturam rei dare, nec mihi cognitam esse. Ibi ille: an non *optimae* dantur *Versiones*; & *Lexica*, à magnis in hac palaestra viris confecta? Sane vero, inquam. Ergo, inquit, non est cur tam longum, & molestum, iter suscipiatur. Quid ita? inquam. Nempe, inquit, ex illis *Versionibus*, & *Lexicis*, optimum quidque non ita difficulter seligere potero, bona *Logica*, & *Metaphysica*, armatus. Tum ego; nil fallacius isto judicio, quod non assidua Lectione ipsorum Fontium alitur, & vegetatur. Ingens praeterea *Lexicorum* inter se dissensio; & pugna. Denique in nullis *Versionibus*, *Lexicisve*, reperire est, pro magna saltem parte, illud *primigenium*, quod nativam pulchritudinem *Linguae* adspiciendam praebet. Ibi tum ille, non despero, inquit, me omnes illas dissensiones, & obscuritates, ad lumen *Philosophiae* perrupturum, quin ipsum illud *primigenium*, quod delitescit, vel ex farragine dissonantium notionum, exsculpturum. Hic finis factus, nisi quod subridens adjicerem, mihi non tam beatam esse ingenii venam, ut ad tantum in Arte mea fastigium unquam possem eniti.

Redeo ad Cl. *Driessenii* profundissimam illam praeceptionem, quam supra vidimus. Nescio quid primum in ea admirer, quid ultimum, adeo omnia eminentem quandam lucem spargunt. Nil meditatius, in primis, illa pericope, *Conservarunt inquam, Interpretes, & Lexicographi, si non* omnes *ubivis*,

 *certe*

*certe* plerique, *saltem* aliqui, *significatus vel* primarios, *vel* secundarios, &c. Esto: sed *quinam illi aliqui?* ut sciam quos sequi debeam. Inter *Lexicographos* quidem non plus concordiae reperio quam inter *Structores turris Babylonicæ.* Rogo nunc, quinam veram *Linguam Canaänis* loquantur? Eadem res cum *Rabbinis;* cum *Versionibus*, qua *Veterum*, qua *Recentiorum.* Sed *ex attenta consideratione*, inquit, *locorum adhibito judicio Critico*, solide dijudicamus, *qui interpretes, & quibus in locis S. Scripturæ (si iidem interpretes non omnibus locis eandem dant versionem) verum significatum tenuerint.* Habes ultimum conatum ingenii humani, quo nihil vel sublimius, vel solidius, quicquam productum in *Orbe Erudito*, ad *Rem Hebraicam* magnifice constabiliendam, atque ad supremum culmen uno momento provehendam.

Ut magnitudo *inventi*, & *Inventoris* incredibile in hisce acumen, in illustri locentur, *quinque*, *sex*, *Canones* dabo, ad quos omnia redeant. *Primus est*, *providam Dei*, *Ecclesiæ suæ invigilantis*, *curam jam curasse*, *ut in* Versionibus, Rabbinis, & Lexicis, *omne illud lumen contineatur*, *quod ad* Linguam Hebræam *in omnibus suis partibus*, *maximis*, *minimis*, *rite constituendam*, ac præsertim ad *primævas Origines* enucleandas, & claro in die collocandas, requiritur. *Secundus*, illud *lumen si jam non* omnibus Versionibus, Rabbinis, Lexicis *insit*, *certe* plerisque, *saltem* aliquibus *inesse*, *non solum pro* secundariis, *sed etiam pro* primariis *Radicum significationibus;* quia alias Divina providentia non satis providam *Ecclesiæ* curam gessisset. *Tertius*, quum infinitum quantum inter se diffideant *Veteres Versiones;* toto etiam cœlo a se invicem abeant sæpe *Rabbini:* denique *Lexicographis* fere quot Capita, tot sensus sint: *ex attenta consideratione loci*, vel *locorum*, *ubi vox aliqua occurrit*, *adhibito* judicio Critico *mox* solide dijudicari posse, quinam *verum Vocabuli Hebraici significatum* expresserint, simulque an *significatus* ille *primigenius* sit, an *secundarius.* En *quartum;* ad *Linguam Hebræam* pulchre *restituendam*, ad splendoris fastigium educendam, nil opus esse *lumine* ex *Orientalibus Linguis* hausto, sed bonam *Logicam*, ac *Metaphysicam*, illi provinciæ præficiendam. Ita diserte gravissimus Scriptor, *Dissert.* p. 61. *Sanior Philosophia*, *ancillata locorum S. Script. meditationi*, *collationi*, *& longo usu probata auxilia*, i. e. Versiones, Lexica, *assumens*, *plus præstat quam omnis Arabia.* Item p. 64. *Mirum*, *quod heic nihil opis attulerit ex Arabia. Sed opus non est*, *nihil laboramus adjuti receptis* auxiliis, & Sano ratiocinio, *quod utinam magis atque magis in Lexicis regnet*, *per omnem paginam lucem sparsurum præ omni Arabia!* Dignum magno *Philosopho*, & *Theologo*, votum! En aliud adhuc *pag.* 79. prostans. *Denique Arabes illi non dicunt & simul probant illos suos significatus figuratos esse primigenios*, *sed indicant usus receptos: &* *quis ab ejusmodi* Philosophis *expectet eruditas primas & simplices rerum notiones*, *in quibus vel ipse Vir Doct. alibi agnoscit ordinem nullum*, *nullum Lumen Criticum? Addat nullum Metaphysicum.*

Cave tamen credas, *Dialectum Arabicam* iterum e gratia Viri Cl. excidisse: pergit enim uno halitu *Ibid. Sed an igitur nullus* Arabismi *usus in Lingua Biblica? Certe idem qui Syriasmi*, *Chaldaismi* &c. Non expectaras: ut nec hoc credo: *Si quaris qua Dialectorum in hoc usu principatum teneat*, *non est* opis

meæ

meæ *iſtam Litem componere.* Quid audio? An Cl. *Drieſſenius* has *Dialectos* ergo non didicit? non intelligit? Id ne ſuſpicari quidem forte fas fuiſſet: & ecce nunc rotundis verbis id credere nos cogit modeſtiſſimus Virorum, qui nihil ſibi arrogatum vult in incognitis hiſce materiis, quamvis integram de iis *diſſertationem* adverſus meam *Hypotheſin* deproperarit. Atqui *nulla* hic *Lis* inter principes noſtros, qui ad *Dialectorum Fontes* penitius admiſſi. Hi communi calculo *Arabicæ Dialecto*, ut *Opulentiſſimæ*, *principatum* detulere. Contradictum ab iis quibus ad hæc *Sacra* accedere vel non lubuit, vel non vacavit. Hanc *Litem* ipſi, qui eam movent, ſtatim component, atque *periment*, ſi *Arabica* diſcere non dedignabuntur. Alias nunquam eam ſopiendam fore prævideo.

Agmen claudant *Quintus*, & *Sextus*, *Canon*, omnium mirificentiſſimi, & qui *Methodo Drieſſenianæ palmam* vindicant, præ omnibus quotquot ſunt, fuerunt, erunt. *Confido*, inquit, *pag.* 78. τῶν ἅπαξ λεγομένων *ſignificatum*, *ſi non ubique propriiſſimum*, *eum ſaltem*, *qui loci ſenſum non turbet*, realiter figi *poſſe ex nexu*, *ſcopo*, &c. *mediantibus illis quæ Deus ſupereſſe voluit adminiculis*; i. e. Verſionibus & Lexicis. *Et quod ad* derivata *quorum* Radix *jam deſideretur*, *ſi vere deſideretur*, Radix *qualis fuerit*, & quid ſignificarit, Judicio Logico *adſequimur*. Jam, ignoſcite Sancti Manes! ſubiraſcor ferme venerandis meis præceptoribus, quorum ab ore in *Academia Patria* pependi, quod Divinam hancce *Logices* potentiam mihi *Orientalium Linguarum* amore flagranti non indicarint; ſed contra Auctores fuerint alacriter curriculum hocce decurrendi. O quam celerem, quam ſublimen, tunc volatum capere potuiſſem, qui nunc lentis illis niſibus, greſſibusque, quibus *Dialectorum Orientalium* ardua ſuperare conatus ſum, necdum tamen finem video, ſed ſemper ulterius quid dari deprehendo. O quam ſolide tunc *Origines Hebræas* pandere valuiſſem, etiamſi forte leviculam tantum, ut fieri ſolet, harum *Literarum*, tincturam percepiſſem. *O mihi præteritos referat ſi* &c! Sed mea quidem jam tempora abiere: & nunquam, ut video, ad tantum hocce faſtigium potero aſcendere. Vos læta ſtudioſorum cohors, quibus *Lingua Hebræa* nihil moleſtius, *Dialectis* ejus nihil triſtius, terribiliusque; fortunas nunc Veſtras laudate, & tantis ſub auſpiciis, ad *Canonum* horum acumen ſimul, & lumen, *Literaturæ Orientalis* culmen, ſine ullo labore, conſcendite, atque de rebus, quas nunquam didiciſtis, Judices quoque, Veſtro tempore, Viri inter Viros facti, ſedete.

Ne interim quem fugiat, a quibus principiis profectus *Origines* non in *Verſionibus*, & *Lexicis*, indagandas, ſed ex *Dialectorum Orientalium* fontibus hauriendas cenſuerim; exponam & ego *Canones*, quod mihi uſus *Linguarum* ſuggeſſit, tam alteque infixit, ut ne latum quidem unguem inde deflectere ſuſtineam. I. *Omnes Linguæ* habent aliquid *ſingulare*, *domeſticum*, *ſuum*, præſertim circa *Origines*, quod in alias *Linguas* non eadem *virtute*, *dignitate*, *venuſtate*, & *amplitudine*, transfundi poteſt. II. Hic *Character* præ omnibus aliis, ob ſummam antiquitatem, eminet in *Lingua Hebræa*, ejusque *Dialectis Chaldaica*, *Syriaca*, & *Arabica*. III. Omnes *Linguæ* ſub *uno* vocabulo *unam tantum ſignificationem propriam*, & *primariam* poſſident. IV. Eædem tamen

omnes fœcundæ sunt in *significationes*, quas vocamus, *secundarias*, per *Metaphoram*, *Metonymiam*, *Synecdochen*, *Ironiam*, aliosve *tropos* Rhetoricos. V. Tanta hæc fœcunditas, ut *una princeps*, & *propria*, *potestas*, sese aliquando ad *triginta*, *sexaginta*, atque adeo *centum*, & ultra, *secundarias*, atque *translatas*, explicet, & diffundat, haud secus ac *stirps* ramos, majores, minores, quaquaversum dimittit. VI. Inter has *secundarias notiones* nulla sæpe convenientia, nulla concordia; sed contra dissimilitudo, contrarietas, pugna. VII. Harum *dissonantium significationum concordia* inveniri nequit nisi præ manibus sit *primaria*; unde *secundariæ* illæ profluxere. VIII. Hæc *primaria*, *princeps*, *propria*, *una*, in omnibus *Linguis* est rarissimi usus: quum ex adverso *Metaphoricæ*, & *secundariæ*, multo creberrimæ sint, & regnum obtineant. IX. Id adeo verum, certumque, ut aliquando *primigenia potestas* in magno *Libro*, & *Auctore* copioso, ne semel quidem occurrat, ubi *secundariæ potestates* omnem paginam implent, & sexcenties recursant. X. Quo minor copia *Librorum* in aliqua *Lingua*, eo impeditior investigatio harum *Originum*. XI. Si *unus* tantum *Codex* ex aliqua *Lingua* supersit, per rei Naturam fieri nequit, ut in eo *plerarumque Vocum Origines* contineantur; sed, ut insinuatum, vel *nullæ* ibi comparebunt, vel multo rarissimæ; ut sane vix *ducentæ* dantur *Radices*, quarum *princeps* illa *potestas* in *Bibliis* conservata, quia nulla sese offerebat occasio eam adhibendi. XII. Jam vero quæ *proprietas Linguæ* in ipso, quo gaudemus *Libro*, vel *Auctore*, non continetur, ea ex illo certe *Fundo* effodi, & erui, nequit, etiamsi totam vitam in acerrima collatione, & contentione, locorum, consumeremus. XIII. Nempe *secundariæ* illæ *notiones*, quæ per *Metaphoras*, *Metonymias*, *Synecdoches*, aliasque *figurationes* efflorescunt, adeo liberæ sunt, & solutæ, ut *a priori* nullo ingenio humano, nullo judicio Critico, nulla *Logica*, aut *Metaphysica*, vel sublimissima, attingi queant: sed a posteriori demum reperiuntur, id est per *Originem* patescunt, atque se sua luce, & gratia, omnibus insinuant. XIV. Ut *Origines Hebrææ* in *Versionem Vernaculam* quamcumque transfundi nec debent, nec possunt, ita a sensu communi abhorret, eas ex *Versionibus* sive Veterum, sive Recentiorum, indagare velle. XV. Quæ *Origines* ne in *Codice* quidem *Hebræo* conservatæ, multo minus adhuc in *Versionibus* exprimi potuere. XVI. *Primariæ* istæ *potestates Linguæ Hebrææ*, quæ in *Bibliis* non occurrunt, secundum naturam, & conditionem, rei, nuspiam alibi nec residere possunt, nec vestigari debent, quam in *Dialectis* ejus, totoque *corpore Linguarum Orientalium*. XVII. Nulla *Dialectus* sibi sufficit, ad *Origines* sibi *suas* præstandas; sed omnes mutuam opem, lucemque, desiderant. Nulla satis docte, solide, profunde, tenetur, nisi omnes sub *conspectu* habeantur. XVIII. Is *conspectus* non in *Lexicis* panditur, sed in *Libris*; quos qui non assidue versat, nunquam ad vivum, & vegetum, harum *Linguarum* sensum perveniet.

Omnes hæ Regulæ, alibi exemplis, & rationibus, latius instruendæ, eam constituent Aciem, quæ omnem contradictionem facile sit dissipatura. Adjicientur & aliæ, quæ *Originum vestigandarum* viam ulterius emuniant. Nunc ex omnibus hisce dijudicandum cuivis relinquo, quid tandem de Cl. *Driessen*.

uni-

universa *scriptione* ad *Origines* sit statuendum: quum ne quidem quid *Origines* sint, meditatum, perspectumque, Ei fuisse, appareat. Ergo id passus V. D. quod omnis, qui *Sphæram activitatis* suæ egredi sustinet: atque nihil omnino, quod non semet destruat, ac confutet, adversus me in medium produxit.

V. Expendendum restat, in *Exordio*, grave illud monitum, quod paragr. V. consignatum. „ *Id vero probe attendendum, an Versiones, & Lexicographi, exhibeant sensum primigenium, an secundarium; simplicem, an tralatitium. Hæc cura præprimis commendanda, ubi ex Lexicis, & Scriptoribus, Arabicis lucem aliquam Hebræis vocibus infundendam esse existimamus* &c. &c. „ *Finge ejusmodi Lexicon ex quo primos, proprios, significatus haurias, Narrare dicitur de Cœlis, de expanso. Scaturire, de die, de nocte. Lætari, esse instar sponsi, & Herois tentorium habere, de Sole: Ps.* 19. *præliari, de stellis Jud.* V. *Novacula, de Rege. Duo titiones, de duobus Regibus, Jes.* VII. 4. 20. *Hoc tibi primigenios dabit significatus?* " Sapientissimum hocce præceptum ideo mihi speciatim insinuatum, quod alicubi dixerim, *non semper Arabibus ipsis Fontem primævum esse introspectum.* Veretur ergo Vir Cl. ne *Logices*, & *Metaphysices*, lumine destituti, quippe quod in pistrino *Linguarum* non luceat, discernere haud valeamus inter *primarium* & *secundarium*, sed *Novaculam*, vel *Titionem*, *proprie*, *simpliciter*, *extra figuram*, capiamus pro *Rege bellatore*: atque ponamus voces תער, & אור, *primario Regem* sonare, *secundario Novaculam*, vel *Titionem*. Id fiet quum σκιᾶς ὄναρ *umbræ somnium* principe loco, & sine figura, *Hominem* significare judicabimus, & quidem *Doctissimum*; quia omnes quotquot vivimus ἐπάμεροι, judice *Pindaro*, nil nisi σκιᾶς ὄναρ sumus. Grata tamen submonitio: & curabimus, ne vigilantes somniasse reperiamur. *Sapiens monitum Cl. Dissertatoris.*

# SECTIO I.

## *Qua* Origo Radicis ישע *confirmatur.*

### I.

Quum à longo tempore deprehenderim, eos qui *Origines* nostras cavillantur, ne *Fundamenta* quidem *demonstrationum* nostrarum intelligere, res paulo altius repetenda; dandumque retro relapsis in *Belgio* studiis humanioribus, ut quæ nemini non notissima olim existimabam, nunc docere aggrediar, non sine pudore. *Acceditur ad Rad.* ישע

Qui *Origines*, & *opusculum* de *Defectibus*, percurrere dignabitur; animum facile advertet, me debitum seculo meo exhibuisse honorem, & ubique sup-

supposuisse *Lectores* ab *Humanitate*, & *Literatura*, tum *Græca*, non imparatos: saltem *communi* quodam *Literarum*, & *Linguarum*, *sensu*, eatenus prædictos, ut *exteriorem usum* vocabulorum ab *interiore* eorum *Forma*, & *Origine*, discriminare valerent. Universa *Oratio Inauguralis*, qua *Professionem* L. L. *Orientalium* juvenis auspicatus sum in *Ill. Academia Fris.* quæ *Franekeræ* est, inscripta, *de Fontibus ex quibus omnis Linguæ Hebr. notitia manavit*, *horumque vitiis*, *& Defectibus*, istam suppositionem omnis pagina præfert. Non potui aliter; non debui: nisi vanus videri voluissem, & arrogans, qui Doctorem agerem rerum notissimarum, & quæ inter *principia Elegantioris Literaturæ* censentur.

*Quid* primarium *sit*, *quid* secundarium, *in Linguis?*

Documento fuerit vel ipsum illud palmarium *specimen* nostrarum *Originum*, in *Themate* ישע, quod Cl. *Driess.* fatetur *speciosissimum*, *quo usus Arabismi admodum commendari queat*, *si is sit verus*, *& primigenius*, *significatus*, quem in medium tuli. Nempe *principem* ejus *potestatem* posueram, *laxum*, *spatiosum*, *amplum esse*; unde הושיע proprie sonet, *laxum facere*, *elaxare in spatium*, *cum libertate*, *amplitudine felicitate omni*, *eum*, *qui miseriis & angustiis arctabatur*. Istam *notionem*, diserta *Dialecti* auctoritate subnixam, tam lucidam opinabar, tamque uberem simul, ut nullus ambigerem, quin velut radio solis scripta, sese omnibus insinuaret, præ reliquis aliis ideis, quibus *Versiones*, & *Lexicographi*, ante hac usi; *servare*, *salvare*, *tutum*, *sospitem*, *incolumem præstare*: *auxilium*, *opemve*, *ferre*. Adjiciebam, ex copia *Latini* sermonis, *eripuit*, *liberavit*, *in integrum restituit*. Potuissem quoque, *vindicavit*, *asseruit*, *extraxit*. & alia, quæ aliis ex fontibus in eundem usum exteriorem concinunt, atque conspirant.

Omnes hosce *significatus* esse *secundarios*, ne nunc quidem a me impetro, ut quemquam fugere, aut fallere, posse credam, qui vel tincturam habet literarum. Et tamen eo jam deventum, o tempora! o studia humaniora! ut hæc notissima esse omnibus, qui inter Eruditos nomen suum profitentur, supponere non liceat. Coactus itaque nunc moneo, *servo-avi*, fluxisse a *Græco* ἐρύω *traho*. *Salvare* a *salvus* productum, hoc autem a σάος, inserta liquida, derivatum traditur. *Tutari* est a *Tutus*; & is a *Tuor*, quod est *video*, dein *servo*, sic dictus. *Incolumis*, cujus primigenium est *Columis*, si *Isidoro* id accredimus, est proprie, *Columnæ instar firmus & erectus*. *Eripere* palam *a rapiendo*, ut *extrahere* a *trahendo* ductum. *Vindicare* est *vim*, *injuriamve*, *defendere* ac *propulsare*: unde *Vindici* nomen factum. *Assertor* est *qui liberali causa asserit* aliquem *manu*, eumque *penes se statuit*, imposita in caput manu, cum solenni formula, *Hunc ego hominem ajo jure Quiritium liberum esse oportere*. Est propagatum a *serere* quod est *pangere*, *statuere*, unde & *deserere stipitem*, pro *destituere in agro*. Denique *Restituere in integrum* nihil habet obscuri pro priori verbo, sed non omnibus æque promtum, quid *integer* in sinu gerat. Discant ergo hinc, qui sacris hisce non initiati, quid, & quantum intersit inter *primariam*, & *secundariam*, *potestatem*. Qui vel primis labris gustavit *Latina*, in promtu habet, quis sit, *integer vitæ*. *Integritas* præsertim *morum*. Est & *integritas corporis*, quæ alias *incolumitas*. Hinc *in integrum restitui* pro con-

*convalescere.* Latius tamen patet formula, & per *secundarios usus* sese diversimode explicat, atque diffundit. Roga jam temet, quid in *Origine Latina* sit *Integer*, atque hoc ipso discerne, quidnam sit illud quod *Originem* vocitare solemus. Si ea Tibi præsto sit, simul perspectum habes, *primariam* istam *vim* perraram esse: quum *secundaria* millenis in locis compareat, si eam ignoras, tanto magis sentias *secundarium* alicui in familiari usu esse posse, absque ut unquam de *primario* cogitarit. Quid ergo tandem *integer?* Idem planissume quod *intactus.* Nempe *tango* Veteribus erat *Tago.* Inde *adteger*, est, qui *attingitur;* vel *cujus aliquid adtactum:* contra *integer*, est, *non tactus; quem nemo tetigit, læsit, violavit, imminuit, delibavit, præfloravit.* Allusit *Lucret.*

*Avia Pieridum peragro loca, nullius ante*
*Trita solo; juvat integros accedere fontes.*

Sic *vas integrum* pro *intacto*, *virgines integræ.* *Integerrimæ pacatissimæque gentes* apud *Cic.* Item 4. *Verr.* c. 28. *ut pulchritudo hujus donarii recens atque integra ad oculos hominum perveniret.* Consimili venustate, *Integerrimi diutina pace populi* apud *Liv.* 6. 7. & 7: 16. *Integer longinqua pace ager:* & 7: 13. *Res & gloria est integra.* Hæc omnia tamen palam *secundaria*, quatenus *tangere* per *Synecdochen* valet *lædere*, & *intactus*, pro *illæso* frequentatur. Magis adhuc *secundaria* illa, *servare se integrum*, pro *neutrarum partium:* & *res integra.* *Integrum judicium.* *Integer, innocens, & religiosus Judex.* Item, *restituere in integrum damnatos:* &, *res adflictas restituere in integrum;* quæ apud *Ciceron.* passim prostant.

In hisce omnibus jam, *usu secundario* consignantibus, plus, minusve, id ipsum, quod *Hebræis* fuit הושיע, hactenus nihil habemus, quod *Originem Thematis* ישע declarare, vel definire, queat. Si dixeris esse *servavit*, pro *secundario adspectu* concedo; pro *primario* qui est *traxit*, ne Tu quidem ipse jam contenderis, credo. Par ratio reliquorum. Omnium minime conveniret, *in integrum restituere*, quatenus notio negativa *integri*, sive *intacti*, non potest constituere *Originem* τῦ ישע, quod *positivum* quid signare debet. Ajo præterea operam ludi, quum *Origines*, sive *primigeniæ potestates*, ex Copia *Latini Sermonis* in *Hebræum* inferuntur; & *Lingua Orientis* sub peregrinum mittitur jugum.

Dices, Te *Verbis* istis *Latinis* uti ad *vim*, & *Emphasin*, *Thematis Hebraici* tanto clariore in die locandam. Id facile patior: & ea conditione jam lubens amplector, quod Cl. *Cocc.* in *Lexico* posuit, יֶשַׁע notare *statum tutum, & incolumen, post miseriam.* Atqui hoc apertissime *secundarium:* nostra autem indago *primarium* quid persequitur, atque investigat. Id disertissime inculcavi *Origin.* Part. I. *pag.* 8. eoque fundamento dixi *Originem hujus Radicis tanto majoribus tenebris implicari, quanto amplior lux, ex verborum ubertate, præfertur: non enim agi nunc*, quem usum *nostra Radix in consuetudine loquendi suscipiat, sed id quæri, id laborari, quid ex* primo *sui* ortu הושיע *denotarit.*

Adjeci, ut par erat, *nihil inde laudi Doctissimorum Virorum decedere; si verbi tam usitati* Naturam, *id est* Originem, *&* primariam notionem, *expedire non potuerint, quia ea ne unica quidem in loco S. Codicis conservata: quum alter ille* transsumtus, *& a prima stirpe* deflexus, usus, *loca trecenta & quadraginta admodum occupet.* Ecquid moneri potuit expressius? Et tamen non intellectus fui. Quid causae? Quia *secundarium*, & *primarium*, perpetuo fere confundere solent, qui ad interiora *Linguarum* non satis attendunt.

Apposui *ibid.* quod saltem doctos Lectores advertere debuisset, *hinc effici, a Nemine unquam* Veram *hujus verbi* Indolem *vel indagari, vel saltem finiri, & certa ratione constabiliri, posse, nisi uberiori abundet ope, & luce, atque ea est, quam una sola Sacri Textus lectio, & meditatio, suppeditare valet.* Iterum non intellectus fui: & tamen *Axioma* me posuisse censebam: ut sane omnibus qui *Linguas* callent nil notius, nil certius, nil dubitationi magis exemtum. Quando tamen haec jam *paradoxa* nonnullis videntur, ex iis quae supra perlustravimus, rem illustremus. *Asserere* pro *Vindicare*, *liberare*, sexcentis in locis occurrit. Potestas haud dubie *secundaria* est. Pone nunc, nuspiam locorum apud *Latinos Auctores* obvium τὸ *serere*, pro *pangere*, *statuere*, sed *ideam* istam penitus ex *Libris* exulare; ecquid in tali casu fieri poterit, ut ad *Originem asserendi* ulla humana acie, aut industria, cum certa demonstratione, perveniatur? Eadem plane ratio in *servando*. Infinitis in locis *secundarium* exerit *usum*. Ne unicus quidem superest in tot *Auctoribus*, qui *Originem* redoleat: nemo enim *Veterum*, quod quidem nunc succurrat, *servare* pro *trahere* usurpavit; quum apud Graecos [ἐρύω] & [εἰρύω] passim utramque vim exerat, *trahendi primigeniam* aeque, ac *servandi* & *custodiendi* translatam, atque *secundariam*. Sexcenta talia produci possunt.

Jam vero quis ille qui sine *ope*, & *luce*, *Graecia*, hanc *Originem* indagare, & vel suspicione attingere potuisset? An non vanissimus mortalis in *Orbe Erudito* audiret, qui simile quid sibi arrogaret? Et tamen eo usque tum sui, tum materiae suae, obliviscuntur nonnulli, qui *Hebraica* tractant, ut quod in *Linguis profanis* nefas judicarent, id in *Lingua Sancta*, videlicet, sanctum & religiosum, censeri velint. Mitissimum, quod de iis pronunciare possum, est, doctos illos viros discrimen *primariae*, & *secundariae*, *significationis* nunquam satis percepisse: atque propterea omni momento cadere, & ruinas dare, ubi pulchre stare se autumant, imperitorum plausibus excepti.

Quum ergo haec esset conditio *Thematis* ישע, ut *Origo* ejus ex *Sacro Codice* exulans, inde nulla ingenii acie elici posset, *Dialecti* evidentissimam auctoritatem advocare non dubitavi, ad *primigeniam notionem* firmissima ancora fundandam. Nempe *Arabes* tum *secundariam* illam *potestatem*, quae in *salute*, & *fortunarum* omnium *copia*, consistit, magno, & multo, usu amplectuntur: tum *primariam* quoque retinuerunt, in *laxitate*, & *spatiosa amplitudine*, sitam: unde superior illa prono, & limpidissimo sane, alveo defluxit. Existimabam tum temporis, atque etiamnum existimo, nihil in hoc genere evidentius dari posse. Hinc continuo subsumebam; *haec vera* Hebraeae Radicis *vis est*, *haec dignitas*, *haec Majestas*, *ad quam commendandam*, *si vel verbum addam*, *putidus*

*tidus sim* &c. Adtexebam, nec pœnitet; idemque nunc multo fidentius adhuc resumo: *Eant nunc viri docti, & Sacrum Textum solis instar suo se splendore aperire, pugnacius contendant: Eant, & ad omne foris illatum lumen oculos claudant.* Nempe ne umbra quidem dubitationis, ad hoc specimen, superesse posse censebam apud omnes, qui non dicam judicio pollent, sed vel sensu communi utuntur. Hinc ultima instantia concludebam, *Neminem fore, qui ultra dubitare possit, nisi qui, quum solis splendore perfrui possit, tenebras tamen, & noctem, sequi præoptet.* Dubitavit interim Cl. *Driessen.* quin & rationes adversus originem hanc sat conferta acie instruxit. Dispiciendum itaque, Vanusne ego, *qui tam fidenter, tam gravique oratione perorarim;* an Cl. *Driessen.* is sit, quem Character a me positus, nihil minus quam ipsum intendens, designabat.

II. In antecessum non diffitetur generosæ indolis *dissertator*, qui *sancta ἀδιαφορίᾳ*, ut ipse testatur, *hæc ad pedes Domini deponit*, non parum commendari *Arabismum, si hic sit verus significatus Thematis* ישע, *quod post Nomina Dei hocce principatum teneat inter omnes voces Biblicas.* Jam ambigere nefas, quin qui ita incipit, Tribunal teneat veritatis, atque inde mera Oracula edat. Ea ut tanto magis ferire queant, distincte exponam. *Primum* sic sonat. „ *Esto: Verbum illud apud* Arabes *eo sit in usu, testibus Lexicographis.* „ *An Lexicographi illi Arabes in Lexicis suis* curate Philosophantur, *simplices* „ *rerum notiones evolvunt, sicque* significatus primigenios *figunt: an vero* significatus *maxime* usitatos, *plerosque* secundarios, & tralatitios, *promunt?* " *Prima Cl. Driessenii instantia refutatur.* Decisa Lis est. Frustra omnis contentio. Causa mea uno ictu ita jugulata, ut jam exequias ei vivus, vidensque, ire possim. *Arabum Lexicographi* non possunt *curate philosophari.* Ne *simplices quidem rerum notiones evolvere* possunt; atque sic *significatus primigenios figere:* Sed *promunt significatus maxime usitatos, secundarios, & tralatitios.* Nimis ergo ineptus ego mortalis, qui ex *Arabum Lexicis* aliquid *primigenium* hauriri, atque *Hebrææ Linguæ* restitui posse, opinatus fuerim. Ne tamen dicam dolo, parum credulus sum talibus *Oraculis*, nisi bonis documentis fulciantur. Vereor etiam, ne qui ita decidunt, & pronunciant, de *Lexicographis, & Lingua*, cujus ne *Elementa* quidem attigerunt, dignitati suæ parum consulant in *Orbe Erudito;* atque in universa hac quæstione nec nomen, nec momentum, facere posse censeantur. Verum quidem est *Lexicographos Arabum* non semper ea accuratione usos, qua debuissent, ad *primigenium* a *secundario* dirimendum: Verum quoque, esse *Radices*, quarum *principem potestatem* ne ipsi quidem *promere* valuerint. Sed an inde jam consequitur, ubique eorundem operam hac in parte cessare? Ego, qui eos quotidie versavi, atque etiamnum versor, cum reverentia publico debita, confirmare possum, utique eos in longe maxima parte *Linguæ, simplices rerum notiones evolvere;* atque ita *primigenios significatus vel* per se *figere*, vel aliis *figendos* porrigere. Cum *Lexicographis* tamen semper conjungi volumus *Lectionem præstantissimorum Auctorum*, ut sic ex ipsis *Fontibus* sapiamus; atque vivum sensum *Linguæ* imbibamus. Hoc me non neglexisse, scire utique vel potuisset, vel debuisset saltem, Cl. *Driessen.* qui, si ita ei vi-

videatur, sic interrogationem istam, a dextro latere claudicantem, suffulciet, *sed an Arabes in Lexicis suis, vel etiam in Libris, simplices rerum notiones evolvunt, atque significatus primigenios unquam usurpant?* Nos verecunde adfirmamus: Cl. *Driessenius* negat: non quia id verum esse convictus est, sed quia alias vincere nequit. O Sanctam ἀδιαφορίαν!

*Item secunda.* Audienda & altera decisio, qua secundo pedatu *Origo* nostra confoditur. „ *Sed fidem faciet recte constituta ab Arabibus* significatui primigenio *ex locis* „ *Scripturæ S. manifestis*, *Ps.* 34: 7. & 45: 8. & *Jer.* 14: 8. ubi est מכל „ צרותיו הושיעו *ex omnibus angustiis ejus in spatium, laxitatem, copiam amplissimam omnis salutis, eduxit eum* &c. &c. *sed quæ hæc argumentandi methodus? Verbi alicujus* significatus primigenius *rationem* boni *complexus, si* „ *sit* universalis, *quod de verbo nostro mox demonstratum dabimus, opponi potest* „ *non uni* malo particulari, *unde nunquam ex illa oppositione huic illi* malo singu„ lari *significatum simplicem universalem determinas*" Est obscuriusculum. Videre tamen mihi videor, quid intendatur. *Vindicare ex angustia*, recte dicitur. Minus recte tamen inde colligeretur, *vindicare*, cujus potestas ex *Origine* latissima, quatenus valet *vim* omnem *defendere ab aliquo*, proprie esse, *relaxare*: Si pro הושיע nihil aliud præsidii attulissem, calculum male subductum ultro faterer. Atquin attuli disertissimam auctoritatem *Dialecti Arabicæ*, quæ a *primaria significatione laxitatis*, & *amplissimi spatii*, adscivit *secundariam* omnis *salutis*, *commoditatis*, *felicitatis*: & *amplissimæ beatitudinis*, *quam nihil angusti coarctet*. Hanc Originem tam dilucidam duxi, ut me putidum fore dixerim, si *vel unum facerem verbum, ad eam amplificandam; aut ad divinam gravitatem nominis* Jesu *ex hoc fonte supra astra evehendam*. Cernis me non aliud *fundamentum* jecisse, quam quod cavillationi exemtum, suo se pondere sustinet. Adjeci tamen satis caute, *illud tantum monuisse*, *fortasse non plane de nihilo fuerit*, *frequentari* a *Sp. S.* oppositionem *inter* צרה *angustiam*, & ישע, sive ישועה; *quod proinde* laxitatem *proprie*, *dein omnis* felicitatis abundantiam *sonare*, *nemo est qui* ultra *dubitare possit*, *nisi qui tenebras*, & *noctem præ splendore solis præoptet*: Hocce *ultra*, quod manifesto recurrit ad *Demonstrationem veritatis ex Dialecto* præmissam, dexterrime iterum a Cl. *Driessen*. suppressum, ut oculos præstringeret imperitorum, quasi *prava argumentandi methodo* usus fuissem. Atqui semel evicto, הושיע in *Origine* esse *in laxitatem vindicavit*, plane fieri nequit, ut non Sp. S. in locis laudatis eo respexerit, quemadmodum *Latinus Scriptor* phrasin adhibens *relaxandi* aliquem *ex Angustiis*, utique elegantiam ex *oppositione* oriundam intendisse censebitur ab omnibus peritis; quamvis imperitissimi esset isti soli *oppositioni* proprietatem *laxitatis*, quæ aliunde constare debet, superstruxisse: quum & *Levare*, *eripere*, *eruere*, *liberare*, *servare*, aliaque verba, ad eandem hancce locutionem sese adhiberi patiantur.

*Et tertia.* Vide tamen *tertio*, quam me premat strenuissimus pugnator, & velut nimbo telorum obruat. „ *Ea qua utitur V. D. methodo probabo*, *quod etiam* פדה „ *significet* dilatare, *quia opponitur Ps.* 25: 22. *omni angustiæ*: פדה ישראל „ מכל

„ מכל צרותיו: *Redime Israëlem ex omnibus angustiis ejus. Pariter Verbum* נצל
„ & הציל *Videat V. D. Ps.* 34: 18. *etiam Ps.* 54: 9. *Sic* חיה *proprie non*
„ *significabit* vivificare, *sed* dilatare. *Vid. Ps.* 138: 8. *Idem sic statues de Verbo*
„ חלץ *Vide Prov.* 11: 8. ".

Formidolosam enimvero dextram. Sed assume illud *ultra*, quo Ego usus, in conclusione mea pro ישע adstringenda, & senties omnia hæcce *tela* in *stipulas*, *plumasve*, converti: neque enim ad *Themata* חלץ, חיה, נצל, פרה, quarum diversissima *Origo*, id vocabuli sese vel fidiculis distorqueri patitur.

Cernis quam nobili ratione ad victoriam contendat Cl. *Driessen*. Interim tanta copia *Hebraici sermonis* me instructum gaudeo. Dabitur occasio, eam eum fœnusculo reddendi.

En adhuc *quartam* instantiam, quæ salis aliquid vulneri illato inspergit: „ *Per ejusmodi* Logicam Etymologicam *etiam conficies primigenium τῦ* ישע & „ הושיע *esse* benefacere, *quia opponitur omni* malo. *Vide Prov.* 28: 16. " Valde potentem esse *Logicum* oportet, qui hanc *Ægida* toties oculis nostris incutit. Inspexi locum citatum, & in vicinia, *Vs.* 18. reperi, הולך תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת *Ambulans integer laxitate omni augebitur: at intortus viarum cadet in unum*, nempe *malorum*. Si hunc contextum respexerit V. C. vereor ne tum in *Logica*, tum in *Etymologica* sua, se solum habeat admiratorem. *Quarta jocularis.*

Sed jam ipse ferme addubito, an non Amicissimus noster *Driessenius* nobiscum colludat, & subtilissime orbi Erudito illudat: nam locus hicce inter illos, quibus per *Originem* nostram in *laxo*, *spatioso*, *amplo*, decus simul & pondus, accrescit. Est alius adhuc contextus *Prov.* 20: 22. *Ne dicas, rependam* malum; *expecta Jehovam*, וישע לך *& in laxitatem te educet. Vindicem aget oppressionis tuæ.* Nova suspicio *collusionis*: nam *Benefacere* nec meus ibi communis sensus admittit, nec vel *Driesseniana* illa potentissima *Logica* extundere valeret. Plures mihi non succurrunt. Bona tamen phrasis, הושיעני מכל רע *Vindicavit me in laxitatem ab omni malo:* ubi si *Benefecit mihi* supponerem, illam *Logicam* sequerer, qua lubenter per omnem meam vitam carebo.

En tandem *quinto* aliquid non omnino joculare. „ *Si cupis significatum singularem τῷ singulari significatui* צר, *&* צרה *oppositum, illum habes* non *in* „ *verbo* ישע *sed in* רחב *Ps.* 4: 2, בצר הרחבת לי *in angustia dilatasti, amplum* „ *spatium fecisti, mihi* ". Optime vero. Sed unde scitur הרחבת ibi *oppositionem* directam efficere? An ex illo contextu? Non dicet V. D. nisi in sua sese tela induere velit, quæ tam dextre in me intorsit ex נצל, חיה, פרה, חלץ, etiam *angustiæ* oppositis. Unde ergo? Ex clarissimis locis, quæ רחב pro *lato*, proprie nobis offerunt in reliquiis *Biblicis*; veluti quum *longitudo*, *latitudo*, & *profunditas arcæ*, *templi*, *aliarumque rerum*, signatur. Accedit firmissimus *Dialectorum* consensus, quæ hanc *proprietatem* dubitationi eximunt. *Quinta paulo speciosior.*

Sic ergo Vir. Cl. ipsemet *Methodo*, quam in me damnabat, utitur; & *oppositionem* istam non negligendam duxit. Lando: atque ex *Job.* 36: 16. adjungo completissimam imaginem, *Instigavit te ex ore Angustiæ* מפי צר, *in latitudinem* רחב, *sub qua nihil coarctati: & ubi missus mensæ tuæ plenus opimitate.* Monui ibi מרחב *Latitudinem*, *locum late spatiosum*, in Sacris usurpari pro *læta*, *lauta*, *beata*, *conditione vitæ*, *quam omnis felicitas cumulet.* Id *Arabibus* quoque solemne sub رحب, & مرحب, indeque مرحبا وسهلا *Latitudinem & Mollitiem*, pro *felicitate omni fruaris.* Jam omnis quæstio huc redibit, an si רחב *latus fuit*, apud *Hebræos* æque ac *Arabes*, transierit ad *felicitatem*, & *salutem*, *nulla angustia coarctatam*, ullo pacto verisimile sit, eandem *tralationem* sub ישע *laxus*, *amplus fuit*, adscitam; atque ita etiam *Radicem* hanc *Angustiæ* rite opponi. Cl. *Driessen.* negat, quia *sancta ἀδιαφορίᾳ* adversus me disputat. Qui eo usque puræ virtutis necdum progressi, mihi forte consciscent, nec ambigent, quin ישע, & רחב sint *Synonyma*, tam *Originis*, quam *secundarii*, & *translati usus*, intuitu. Quid autem רחב *latum esse*, & ישע *laxum*, vel *amplum*, *esse*, differant, si necdum forte ex sua *Logica*, & *Metaphysica*, perceperit acutissimus *Dissertator*, ex *Etymologico* saltem *Vossiano* nunc tandem aliquando discere incipiat, ne denuo nos impugnans, nobiscum collusisse videri queat: ni semet elusisse videri mavelit.

*Sexta palmaria.* Necdum finis. Nempe *sexto*, post tam fortem pugnam, victoria canitur. „ *Discimus ex dictis hactenus*, significatum *illum*, *quem V. D. ex Arabia adduxit*, *non esse verbi nostri* significatum primigenium, *simplicem*, *universalem*, „ *sed* secundarium, *& metaphoricum. Et certe dilutus nimis est ille significatus* „ dilatandi, *qui non exprimit ipsum* opus, *quod verbum nostrum significat*, *sed* „ *metaphorice saltem aliquod ejus consequens.*" Jam tanta vis *Logices* in me incumbit, ut ubi sim, nesciam. Argumenta Cl. *Driessenii* evicerunt, notionem *spatiosi*, *ampli*, *laxi*, quam *Arabes* sub ישע وسع, frequentant in *rebus corporeis*, non esse *primigeniam*, & *simplicem*, sed *secundariam*, & *metaphoricam.* Vel nihil plane intelligo, vel hic debet esse sensus, quod *Arabes* a notione *felicitatis*, & *salutis* pervenerint ad *significationem laxi*, *ampli*, *& spatiosi*, & verbi gratia, primitus dixerint *fortunæ latiores*, *lautiores*, *beatiores*, indeque *secundario* subsumserint *laxitatem omnium rerum*; ut *locus beatus* ex eorum *Dialecto* sit *locus spatiosus*, & *equus beatus*, vel *salute præditus* واسع, sit *equus amplo gressu pollens*: Item *brachium beatum*, sit *laxum*, *liberum*, *solutum*, *spatiosum*: quin *vas beatum* sit *vas amplum*, *capax*, *laxissimum.* Atqui disertissime monebant *Lexicographi* illi, quos Cl. *Driessen.* negabat *curate Philosophari* ישע الوسع in *Origine* designare خلاف الضيق *Contrarium angustiæ*; i. e. *laxitatem*, & *amplitudinem.* Hoc Natura ipsa dictat esse *primigenium*, & *simplex*, & vel sine *Logica* quivis id persentiscit. Cl. *Driessen.* cum *Logica* sua id non sentit; sed *laxitatem* istam *metaphoricam* esse, & *secundariam*, pugnat. Dicat ergo, etiam *Angustiam* primario esse *miseriam*, *ærumnam*, *calamitatem*, *omne malum*; indeque significationem *arcti*, & *angusti*, *locis*

*locis rebusque* accrevisse; ut *locus miser*, & *ærumnabilis*, pro *angustiore* cœperit frequentari. Egregia profecto specimina, quæ *Orbi Erudito* promittunt *Lexicon Etymologicum*, quo a *materia*, & *corporeis rebus*, mentes avocare, atque ex purissimo fonte *Metaphysices* veras ideas haurire, condiscat.

„ Sed, inquit, Vir. Cl. *nimis dilutus est ille significatus* dilatandi, *qui non* „ *exprimit ipsum* opus, *quod nostrum verbum significat*, *sed* metaphorice *saltem* „ *aliquod ejus consequens.* " Quomodo *dilatatio*, proprie sumta, sit *consequens salutis*, & *metaphorice* inde derivari queat, captum meum transscendere fateor. Non capio etiam, quo jure *dilatandi* notionem in *salute præstanda* respuere possit Cl. *Dissertat.* qui eandem modo ex *Ps.* 4: 2. sub formula הרחבת לי *Dilatasti*, *amplum spatium fecisti*, *mihi in angustia*, produxit. Fortius adhuc, & plenius, הושיע *in laxitatem eduxit*; pro *Vindicavit ab omni miseria.* Quid in eo diluti, nisi quod sibimet aliquis diluit? An dilutus quoque Titulus *Laxatoris*, Verlosser, quem *miseriarum Depulsori*, & *Vindici*, *nostro*, vernacula nostra dicavit? Et tamen *laxare Latinorum* non exhaurit *Hebræum* הושיע, quum & *laxari* dici possint *vincula*, quæ nonnihil tantum remittuntur: & *laxari e carcere*, *e vinculis*, pro *emitti*, non continuo adferat *cumulatam* illam *felicitatem*, quam הושיע plerumque secum fert. Plerumque dico, nam qui id perpetuum contenderet, haud dubie limites iterum transiliret. Hoc alibi pressius, & enucleatius, demonstratum dabo. Nunc *certamini* invigilandum, cujus major adhuc moles cum sequente paragrapho ingruet.

*Septima ejusmodi ponderis.*

III. Nempe profligata mea *Origine*, ad suam expromendam sic firmo pede progreditur Cl. *Dissertat.* „ *Loca S. Script. quibus occurrit*, & *ipsam rei natu-* „ *ram si recte inspicis*, *primigenius* & *Universalis* (*habet universalem vide Ps.* „ 36: 7. *servas hominem* & *pecus*) *significatus est* rem servare integram, *in* „ *discrimine si versatur*, præstare salvam, *collapsa si est*, restituere in inte- „ grum, *rem vel in statu suo conservare*, *vel in illum restituere.* *Et sic opponi-* „ *tur* τῷ אבד *perdere*". Ad hæc paucis defungar. Dissertare se credit Cl. *Driessen.* de *significatu primigenio*, & omnes, qui quid *Linguæ* sint, vel tenuissimo gustulo percepere, statim animadvertunt, cuncta hæcce esse *secundaria*, ac proinde in tota hacce *dissertatione* nihil aliud quam *aëra cædi*, atque *pulverem concitari*, qui non tam Legentium, quamtumvis imperitorum, quam ipsius Cl. *Auctoris* oculos impleat; ut ipse ubi sit, & quo de mecum disputet, planissume ignorat.

*Cl. Driessen. conatus infeliciores.*

Vel *Belgica* nostra *Lingua* aurem vellere potuisset Cl. *Dissertatori*, ad *vim secundariam*, a *primaria*, his in usibus, discernendam. In *Psalmo* 36: 7. Vernacula nostra recte, & rite, exhibet, Gy behoudt Menschen / en Beesten. Illud Behouden / haud dubie, in quotidiano nostro sermone, valet, *rem servare integram*; in discrimine si versatur *præstare salvam*. collapsa si est, *restituere in integrum*: sed quis jam adeo domi suæ hospes, ut *significatus* hosce *primigenios* autumet? ac non continuo persentiscat, eos a *tenendo*, *retinendo*, quod est Houden / Behouden / profluxisse?

*Nequidem Origines quid sint dignoscit Vir. Doct.*

Mutemus scenam: & quæramus quid *servare* apud *Latinos* in *Origine* resonet? Cl. *Driessen.* graviter respondebit, *ipsam rei Naturam*, & *loca Auctorum*, osten-

ostendere, *primigenium* & *universalem significatum* esse, *rem custodire*, *retinere*, *integram*: in discrimine si versatur *præstare salvam*; collapsa si est, *restituere in integrum* &c. & sic opponi τῷ *perdere*. Quæramus denuo, quid sit *perdere* in *Origine Latina*? Ex eadem, credo, *Logica*, & *Metaphysica*, simili gravitate respondebitur, *primigenium*, *simplicem*, *proprium*, & *universalem*, illius verbi *significatum* esse, *rem non servare integram*; *neque*, *si collapsa sit*, *in statum suum restituere*, *sed sinere*, *vel facere*, *ut pereat*.

Atqui omnia hæcce palam *secundarii* sunt *usus*, propagata a compositione illa, qua *perdere* valet *per-dare*: & *non tenere*, *retinere*, *reservare*, *custodire*. Ad eandem rationem & *prodere*, alio flexu, *notiones* suas *secundarias* adscivit. Item *perire*, nil aliud in *Origine* quam *per-ire*; **doorgaen**: **vergaen**: ut *interire*, est **ondergaen**. Sic *Hor. Truditur dies die*, *Novæque pergunt interire lunæ*. Item, *verborum vetus interit ætas*. Eleganter *Plin.* H. N. 8: 43. *Pullos asinorum epulari instituit Mæcenas*: *post eum interiit auctoritas sapori*. Pulcherrime, & ad genium Linguæ, *Cic.* L. 3. *de Fin. Ut obscuratur*, *& offunditur*, *luce solis lumen lucernæ*, *& ut* Interit *magnitudine maris Ægæi* stilla muriæ, *& ut in Divitiis Crœsi* teruncii accessio, *&* gradus unus *in ea via*, *quæ est hinc in Indiam*: *sic omnis ista rerum in corpore sitarum æstimatio*, *splendore virtutis*, *& magnitudine*, *obscuretur*, *& obruatur*, *atque* intereat, *necesse est*. Hinc in latiorem campum cursus verbi permissus.

Eandem *pereundi*, vel *intereundi*, *proprietatem* possedisse *Radicem* אבד, *Origines* nostræ, procedente opere, evincent. Quod si jam aliquis exsisteret, qui vernaculum nostrum **Ondergang**, ut *Literator* videlicet, expositurus, ejusque *primigeniam indolem* sub conspectum daturus, diceret magno conatu, esse contrarium vocis, **Behoudenisse**: atque denotare *fortunæ*, *famæ*, *salutis*, *amissionem*, ac *ruinam* tum *temporalem*, tum *æternam*: idque vocaret, *Vocabula* e *saniore Philosophia enucleare*; nonne omnes illum *nucleum* interioris sapientiæ Homini lubentissime remitterent, & *putamina* mallent, quæ vera *Origo* in manus tradit?

Transmitto reliqua, quæ *Parag.* III. ad *significationem primariam* illustrandam attexuit, de *Christo* מושיע servatore, „ *qui e Diametro oppositus* τῷ *Abaddon*, *& Apollyon*, perditori; *quippe qui veniret* servare τὸ ἀπολωλὸς *quod* „ perditum *erat*: deque gemino usu verbi הושיע, partim in *Natura*, ubi significet *Actum illum Providentiæ Divinæ benevolentissimum*, *quo omnia* conservat, *fovet*, *refocillat*, *vivificat Ps.* 36: 7. partim in *Gratia*, ubi *exhauriat opus salutis omne*. *Gratiosum Dei Triunius Consilium æternum*. *Filii Dei vadimonium*: *obedientiam ejus Activam*, *& Passivam*: *statum Humiliationis*, *& Exaltationis*: *Electi peccatoris regenerationem*, *sanctificationem*, *Glorificationem*, *per quæ omnia Jesus est* Σωτὴρ *Salvator*." Ad ea simpliciter tantum rogabo, an omnia hæc etiam in *primigenium significatum Radicis*, quem se constituturum promisit copiosissimus, & solidissimus, *Theologus*, intrent? Rogare non sustinuissem nisi *argumentandi* ratio Cl. *Dissertatorem* id inculcatum ire voluisse juberet. Quin, ni fallor, disertissime hoc insinuatur nova adversus me instantia, quæ simul mirificam hanc *Originem* ad *Mathematicam demonstra-*

*ſtrationem* evehat. „ *Nunquam occurrit in Kal; non venit intranſitive, quia nemo* ſalvus *eſt niſi* ſalvatus: *cui derogat ſignificatus ille Arabicus, qui etiam venit intranſitive.* Primigenius *Radicis noſtræ* ſignificatus *eſt qui* intranſitive *venire nequit.*" Præpotentem in *Linguis* experior Virum: & aperiuntur *myſteria* hactenus nemini audita, ישע nunquam occurrit in *Kal*; nec vivente *Lingua Hebræa* ullus illius *conjugationis primæ*, unde in *Hiph.* הושיע conformatum, extare potuit uſus, quia nemo *ſalvus* eſt niſi *ſalvatus*. Atqui crediderunt omnes, quotquot *Hebraica* tractarunt, etiam *Rabbini*, & *Lexicographi*, ישע *ſalus*, ſat crebrum in Sacris, ex *Kal* deſcendere, ejuſque *vim intranſitivam* liquide repræſentare. Idem judicium tulerant de ישועה item *ſalus*, *incolumitas*. Nunc docemur has *formas* ex *Niphal* deducendas, vel reluctante *Analogia*, ut נושע *ſalvus factus eſt*, *ſalvatus eſt*, utramque hanc propaginem fuderit, quia nemo *ſalvus* eſt, niſi qui *ſalvatus*: & nulla *ſalus*, niſi *ſalvatio*. *Aliquid ſuave.*

Tanquam Corruptores *Linguæ*, itaque, res ſibi ſuas habeant *Arabes*, qui *intranſitivam poteſtatem* in *Kal* adoptare, ipſumque *Deum*, per excellentiam, ſalutare auſi, אלושע الواسع *Ampliſſimum omnis laxitatis*, *felicitatis*, & *ſalutis*, *poſſeſſorem*: nam *Clariſſ. Drieſſenio* liquidiſſime conſtat, *Hebræos* vigente, & florente, cum maxime, *Lingua*, ita nec locutos, nec pro genio ejuſdem loqui potuiſſe.

Cave putes Cl. *Diſſertat.* non expendiſſe, quid chartis mandaret. Adeo profunde ad hæc meditatus eſt, ut Sibi ipſi *objectionem* moveat, quam ego quidem ei facere nunquam potuiſſem. „ *Eſt equidem*, inquit, *cognatio alia inter* ישע, *& inuſitatum* ישה, *unde* יש *quod nominaliter & verbaliter venit: &* תושיה ſubſtantia, ſoliditas. *bonum ſolidum. Sed ſignificantius eſt* ישע, *vel* הושיע, *quod in ſtatu gratiæ dat habere verum eſſe, ſoliditatem, bonum ſolidum.*" Vix intelligis, credo. En Viri acutiſſimi mentem, ni falſus ſum: ישה *intranſitive* notavit olim *eſſe*, *ſolidam ſubſtantiam habere.* Cum ea *Radice* cognationem habet ישע, nec tamen propterea concludas licet, eam ergo ſimiliter in *Kal intranſitive* venire potuiſſe; eo quod ישע *tranſitive* tantum valere queat *dedit habere verum eſſe, & bonum ſolidum.* Habes *Originem* cui ipſa תושיה *ſoliditas* præſediſſe videri poſſet multis, niſi ſuperior illa *integrum ſervandi*, & *ſalvum præſtandi*, officeret, & tam deſultorio more ad aliud tranſire prohiberet. Cl. tamen *Diſſert.* cujus *ſimplices*, & *primigeniæ*, *ſignificationes* ſunt *univerſales*, omnia hæc, & plura adhuc, facile in unam ſedem *primariam* compinget, atque confuſionem inde omnem per lumen *Metaphyſicum* arcebit. *A ſe ipſo deſciſcit Cl. Diſſertator.*

Sequitur poſt Capitalem hanc obſervationem, altera in me jam iterum reflexa, in cujus connexionem ut penetrare non potui; ita eam ex abrupto hic a me poni nemo mirari debebit; „ *ſenſus ille metaphoricus apud Arabes innuit equidem liberationem a noxiis peccati ſequelis*, anguſtiis, anxietate: *ſed primarius debet eſſe ſalvare ab ipſo peccato. Ecquid ſonat* dilatabit a peccatis? *Et, quod non tantum quod ad hanc Radicem noſtram, ſed & quod ad* *Aliquid ex abrupto interſertum.*

„ *omnes ſecuturas obſervatum velim, ſi nativa Radicis noſtræ indoles ſit ſignifi-*
„ *catus ille Arabicus* dilatandi, *quidni Sp. S. cui nativus genius ſui ſermonis per-*
„ *ſpectiſſimus eſt, hic & alibi in ſcriptis N. T. Hebræa exprimit verbis Græcis,*
„ *quæ ultimam illam ſignificationum Arabicarum Radicem exactiſſime referant?*
„ *Cur* הושיע *in N. T. non eſt* πλατύνειν, εὐρύνειν, *vel ſimile quid, quod* dilatare
„ *dicat. Sed quam dilutum hoc eſſet? Sed, ais, Scriptores N. T. utuntur dictio-*
„ *nibus, quibus verſio Græca. Recte: ſed eo ipſo condocent nos, in* Fundamen-
„ talibus *his* Dogmatibus *Græcos nativam Dictionum Hebræarum indolem, ge-*
„ *nuinam notionem recte dediſſe. Hinc* הושיע *non eſt* πλατύνειν *ſed* σώζειν, *&*
„ ישע, ישועה *eſt* σωτηρία, מושיע σωτὴρ *ſalvator* &c. *Quare in nativa vocum*
„ indole *veſtiganda eamus primum, non in* Arabiam *ſed in* Ægyptum &c. &c."
Splendida circumplexio, tanta luce oculos præſtringens, ut quid velit V. Cl. nemo facile cernat. Mihi certe σκοτοδινίαν quandam offuſam ſentio.

*Prima inſtantia.* Non diſcerno *primo*, cur *primarius ſenſus* debeat eſſe *ſalvari a peccato*; unde *metaphoricus* ille *Arabum* qui in *dilatando*, ego dixeram *laxando*, *in laxitatem educendo*, emanarit. Apud me quidem *laxari* fuit, & manebit, *primarium*; ut *ſalvari a peccato* eſt, eritque *ſecundarium* ſemper.

*Secunda.* Nullus etiam exputo, *ſecundo*, cur *dilatare a peccato*, nihil ſonet Cl. *Drieſſenio*: præſertim ſi mihi meum fideliter reddatur, quod erat *in laxitatem educere ex peccatorum anguſtia, vinculiſque*. Van de Zonde Verloſſen. Niſi falſis ideis per totam vitam ſim deluſus, alioſque etiam & publice, & privatim, eluſerim, hæc eſt una omnium nobiliſſima, & in ſcripturis noſtris tritiſſima, imago, atque *Metaphora*; quæ apud me nunquam *proprium*, & *primarium*, *ſenſum*, efficere poterit.

*Tertia.* Minus adhuc capio, quid ſibi velit *tertia inſtantia*, quæ ad omnes ſecuturas *Radices* ſimul fulmineo ictu potentius pervadat. Non potuit, non debuit, *Spiritus S.* in N. T. adhibere vocabula πλατύνειν, & εὐρύνειν, pro הושיע, quia cujusque *Linguæ* genius ſervandus. Verba illa apud *Græcos* iſtam *Metaphoram* non adſciverunt. Si vel adſciviſſent, ne ſic quidem argumentum ſtringeret; quia magna in his libertas viget, & quia *Origines* in *Verſionibus* communi uſui deſtinatis captare, indecorum, putidum, importunum, veſanum ſæpe. Quis ferret, ut *integer* redderetur *Belgice*, ongeracht: ut *ſervare*, ἐρύειν, trekken/ pro behouden: ut *callere artem*, Berecit syn: ut *mactare hoſtiam*, Vermeerderen; ut *putare*, ſnoeden/ ſnoeijen/ pro meenen; nam *Origo* certiſſima illius *verbi* ſita eſt in *reſectione*; unde *putare vitim*, *amputare*, *circumputare* &c. Res nemini Humaniori ignota ex *Gellio* L. 6. C. 5. *Putare Veteres dixerunt, vacantia ex quaque re, ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia, & aliena, auferre, & excidere: & quod eſſe utile, ac ſine vitio, videretur, relinquere. Sic namque Arbores, & Vites, & ſic etiam Rationes*, putari *dictæ*. Si hunc locum attendere dignetur Cl. *Drieſſen.* & quotquot cum ipſo ſtant, uno momento noſtri fient, & boni evadent *Putatores*; atque *Rationes* ſuos non amplius conturbabunt; ſed liquidiſſimam nobiſcum *computabunt* ſummam; quæ hæc eſt; *ſecundarios uſus*, a *primigenio* miris flexibus deſcendere, ſecundum cujus-

cujusque *Linguæ* indolem, quæ in aliam transfundi versionem nec possit, nec debeat, nisi omnia susque deque commiscere velimus.

Sed finio; & *quarto*, jam, ex *occupatione*, qua V. D. sub finem utitur, mecum omnes, qui vel a limine *Literas* salutarunt, concludere debebunt, Cl. *Driessen.* in alio *aëre* versari, quam nostro hocce *Humaniore;* & pro *nativo* habere, id est *primario*, quod nobis *secundarium;* & contra: ait enim, LXX. *nativam dictionum Hebræarum indolem, genuinam notionem, recte dedisse; ac proinde* הושיע non esse πλατύνειν, sed σώζειν. Hac lege etiam inferam הושיע esse *primario*, Ἀμύνειν *defendere;* esse βοηθεῖν *opitulari;* esse ἐξαιρεῖν *eximere;* nam & his verbis suo jure nonnunquam usi sunt *Alexandrini:* quod, ut dixi, in *Versionibus* magna regnare debeat libertas, quippe quæ *primigeniam vim* parum curent, si modo *secundarium usum* clare, & nervose, expresserint. Videat nunc, ut concludam, V. D. atque apud suum ipsius Tribunal examinet, judiciumne dictaverit, an Adfectus, & ignoratio simul *Elenchi*, *Scriptores N. T. quum utuntur dictionibus Versionis Græcæ eo ipso nos condocere, in Fundamentalibus his Dogmatibus Græcos nativam dictionum Hebræarum indolem recte dedisse: ad eamque vestigandam non eundum in Arabiam, sed in Ægyptum.* Hoc demum est, ubi strenue quem impugnare te putas, nudum ad omnes ictus præbere latus. Ceterum *Rhetoricationi* huic, ut & reliquæ isti, multo pulcherrimæ, qua prima hæc coïtio, quæ acerrima fere esse solet, clauditur, ac coronatur, abunde occursum, Part. II. *Orig. Cap.* VII. *par.* II. Non committet, spero, in posterum, Cl. *Driessen.* ut in *Criticorum* hominum castra transfugium fecisse, cum *Meibomianisque* arma sociasse, videatur. *Quarto.*

IV. Verbulum subnectendum ad novum generosi animi specimen, quo Cl. *Driessen.* me erigere, & consolari, quodam modo, dignatur; iterum insinuans, se *opem Dialectorum* tamen non repudiare. Dixeram, *eant nunc viri docti, & Sacrum textum suo se splendore aperire, pugnacius contendant: eant, & ad omne foris illatum lumen oculos claudant. Ad* hæc Cl. *Dissert. Respondeo*, inquit, *quamvis attentam Script. S. locorum in suo argumento, & cohærentia, considerationem, & variorum inter se collationem, in* genuino significatu *eruendo, in primis causis, & adminiculis, censeamus, neutiquam tamen respuere* foris illatum lumen; *sed illud arguo, ex sola S. Scripturæ Locorum meditatione, & collatione, sæpe numero certius adfulgere Lumen quam ex omni Arabia.* *Solatiolum mibi benigne admotum.*

Jam tandem video quid erretur, non a *Driessenio* nostro solum, sed ab aliis etiam Viris Doctis, qui nescio quem metum metuunt, ne *Arabes* constituantur *Explanatores Veritatum Cœlestium.* Ni stomachus, jam per viginti quinque annos, ad tales ineptiolas occalluisset, biliculæ quoque meæ nunc, data occasione, splendide possem indulgere. Sed ut semper, ita & nunc tempero, atque dignitati eorum, qui mea carpunt, parcere perseverabo. Tantum dicam, audiente *Universo Orbe Erudito*, *Hypothesin* nostram vel non intelligi, vel de industria obscurari. Ad prius potius, quam posterius, credendum, mens mea semper inclinavit. In Cl. *Driessenio* id nunc liquido experior. Non respuit Ille *foris illatum Lumen*, hoc est *Dialectorum*, & præsertim *Arabicæ*, influentiam in *Linguam Hebræam*, ejusve ulteriorem illustrationem. Contendit

dit tantum, *ex sola Locorum Sacræ Scripturæ collatione & meditatione* sæpe numero *certius adfulgere Lumen*, *quam ex tota Arabia*. Concedo totum argumentum: quin illud *sæpe numero* erado, atque expungo; si de *genuina mente Spiritus Sancti in doctrina salutis*, sive de ipsis *Veritatibus Cœlestibus* agatur. In eos nihil omnino Juris *Arabiæ*. Hæ *Veritates suo splendore lucent*, & *domesticis radiis contentæ*, *semet ex collatione*, *& meditatione Locorum*, *inter se illustrant*. Hanc provinciam sane *Theologis* nec demimus, nec minuimus. Sed si sustinere ausint, se lumine suo *Theologico* etiam *Linguæ Hebrææ* abditissimas *Origines*, & *primarias potestates*, reserare, atque constituere posse, sola Locorum collatione, & meditatione; jam pronunciare non verebimur absona, & veritati pugnantia, sustineri: atque operam dabimus, pro provincia nobis demandata, ne quid *Res Hebræa* detrimenti capiat; neve deserta *Dialectorum fidissima* luce, ad *infida*, & *lubrica*, aliarum *Hypothesium*, quas *Cap.* VII. inspiciendas præbui, deflectatur.

Animus fuerat, ad triumphum veritatis, subtexere explanationem aliquot insignium Locorum, in quibus *primigenia* illa *potestas Radicis* nostræ admirabiliter relucet: quin imo quæ sine *Origine* a nobis producta Venustatem, & Majestatem, pristinam, nunquam obtinebunt. Sed ut ex hac discussione prævideo, inter manus satis excretura hæcce opella, accessiones minus necessarias recusat. Liberiori ergo occasioni, id est Tertio *Originum* Libro, volente Numine, ista cura deputatur.

## SECTIO II.

### *Quæ* Radici בלג *pristinum* nitorem *vindicat*.

I.

*Fluctuationes Interp. ad hoc* Thema.

Inter *Themata*, quorum parcus, & *secundarius* tantum, *usus* in Sacris, est בלג, non nisi *quinque* in locis inveniendum. In ejus *significatione* constituenda tanta est Veterum, & Recentiorum, inconstantia, atque fluctuatio, ut plerosque, ipsam quoque *secundariam vim* fugisse appareat. LXX. certe nunc στενάζειν, nunc ἀναψύχειν & ἀναπαύεσθαι, nunc διαιρεῖν, nunc denique ἀνίατα reddentes, nihil certi, fixique, habuisse, comperiuntur. *Vulgat.* item, alibi *dolore torqueri*, alibi *refrigerari*, alibi iterum *subridere*, convertens; sibimet non credidit, nedum ut a nobis credi possit. *Chaldæus* nunc *Corroborari* edidit, nunc *quiescere*; nunc *abire*, nunc *irridere*. Eadem hæsitatio *Recentiorum*, quorum plurimi in *Lexicis*, & *Versionibus*, dant, *confortari*, *corroborari*, *recreare se*. Id nimis vagum visum Cl. *Coccejo*, cui placuit ex *conjectura*, potestas τῦ εὐμαρίζειν *facilitare*, *facile efficere*. At *Forst.*: ex *Vulg.* satis speciose arri-

arripuerat *refrigerari tanquam e Rivulo*, ex alliteratione cum פלג *Rivus*, eamque *proprietatem* omnibus locis aptare conatus erat.

Nullus dubitabam, quum hanc fluxam in *Versionibus*, & *Lexicis*, hujus *Radicis* rationem sub conspectu posui, quin omnes aliquid certius, solidiusque, tum pro *secundario*, tum præsertim pro *primario*, *significatu* desiderari mecum agnoscerent, quod non *Conjecturæ*, non *Alliterationi*, sed firmo inniteretur fundamento *Dialecti*: quia *Natura*, & *Conditio*, *Linguæ*, non aliam *decisionem* in rebus dubiis admittit. Alia tamen mens sedet Cl. *Driessenio*, qui ut *Hypothesin* suam, de *Versionibus*, & *Lexicis*, tanquam *sufficientissimis adminiculis* ad interiorem *Linguæ* vim rite declarandam, adstrueret, ita *Sectionem* hancce exorditur. „ *Animadvertamus an non ex* Versionibus, & Lexicographis, *ab* „ *ipso addactis*, *si non* omnibus & *in* omni *Scripturæ loco*; *saltem* aliquibus, „ & quibusdam *in locis*, *faciente Divina providentia conservatus sit verus* si„gnificatus, *vel* primarius, *vel* secundarius, *quo mediante* primarium *recte figi*„*mus: quas tamen* Versiones & Lexicographos *Vir Cl. heic*, & *passim*, *tam* „ *mascule rejicit*; & *an tandem vera*, & *nova*, *lux*, *heic*, & *passim*, *ex* Ara„ bia *adfulgeat*."

*Ejus primaria visum non extat in S. Codice.*

Habes iterum luculentissimum conspectum *Methodi*, qua *Theologus* noster se usum, & perpetuo usurum, in S. *Scriptura* commentanda, & explicanda, cordatissime profitetur. Vide an mentem Viri satis perceperim. Fieri inquit, *faciente Divina providentia*, ut non saltem *unus eorum*, qui *Versiones* vel olim, vel recentiore memoria, concinnarunt; *verum significatum* expresserit, si non *ubique locorum*, saltem in *aliquo*: nam alias actum foret de *Ecclesia*, actum foret de *Fide*, & *Doctrina Salutis*. *Hic significatus* si vel *secundarius* sit, me ad *primarium* & *antiquissimum* facile deducet. *Judicium* mihi adest *Criticum*, cujus face discernam quis ille *unus*, qui *uno*, *alterove*, *in loco*, *verum significatum* consignarit. Hic si tantum *secundarius* forte fuerit, ejusdem *Judicii Critici* radiis omnes illas tenebras ex facili perrumpam, atque evincam, quibus *Schultensius* circumseptas esse *Origines Hebræas* persuasum ire voluit *Orbi Erudito*.

Nihil me posuisse putem, quod non examussim conveniat vel *Hypothesi* universæ Clariss. *Theologi*, vel *periodo* tantum quod excerptæ.

Quid ad hæc Ego? Quid aliud, quam ut profitear, atque declarem, me infeliciore genio, & ingenio, esse, quam ut tantum *Theologicæ Sapientiæ* culmen suspicere possim, nedum ut eo me escensurum, sperare ausim.

II. Non mirum, si tanto lumine circumfluens Cl. *Dissertator* sic subsumat Par. II. „ *Mihi liquidissimum est ex collatione*, & *attenta consideratione*, *locorum*, *adminiculo Versionum*, *colligi*, *significatum primigenium esse*", Rectius se habere; convalescere; Vires recolligere; *sicque se* recreare & refocillare. *Has notiones si non* omnes, *saltem* aliqui, & alibi *nobis subjiciunt*. Jam non est, quod ultra quis ambigat. Cl. *Driessenio* in medio fluctu Veterum, ac Recentiorum, liquet, & ita liquet, cum *secundario usu*, qui solus in *Bibliis* superest, Divina quadam *Judicii Critici* virtute simul liquissimam nobis aperiat

*Hanc tamen Cl. Driessen. sagacissime indicat.*

*Originem*, in *Rectius se habere*, *convalescere*, *vires recolligere*, sicque se *recreare*, ac *refocillare*.

*Confundit secundaria cum primariis videlicet.*

Nos *Grammatici*, & minuti *Literatores*, omnes hasce *ideas* vocamus *secundarias*; ut *Rectius se habere* veniat a *recto*: *Convalescere* sit a *valeo*, & *validus* pro *firmo*, ac *robusto*. *Vires recolligere* sit à *Colligo*, quod a *Lego*: ut *recreo* a *creo*; & *Refocillo*, a *focillo*, quod a *foveo*, & *focus* propagatum; judice Magno *Vossio* in *Etymol.* quamvis Summ. *Casaub.* a *faucibus* maluerit, ut sit *fauces molli lana fovere*. Sed jam, ut video, præ Maximis Viris hisce sapuit *Avenar.* qui sagacissime detexit, *focillare* ex *Oriente* derivandum, atque esse ipsissimum nostrum בלג, quod per *metathesin* in בגל conversum, *primigeniam* istam *vim* sub hoc *Themate* possederit, atque sic *Latium* ditarit. An Cl. *Driessen.* ab ipso hauserit, an sibi debeat, pulcherrimum acumen, dicere non habeo. Idem tamen *Avenar.* se vitreis ludere fulgoribus ostendit, quando in *Lexico* suo hoc *focillare* in בלג iterum deducit ab affini פלג *divisit*, *quod is refocilletur*, *a quo molestia dividitur*, *id est*, *dispellitur*. Totus in talibus vir ille, cujus ingenio nihil luxuriosius ad *proprias*, & *certas*, quas *Lexici Titulus* promittit, *significationes Omnium Radicum Hebræarum* ex *alliterationibus*, & *Syllabarum aucupiis*, *constituendas*: dum interim ne quidem quid *proprium*, & *primigenium*, in *Linguis*, comprensum haberet. Ei æmulus Cl. *Driessen.* in *Titulo Dissertationis* suæ pollicetur *primigenios*, *simplices*, *proprios*, & *universales*, *significatus Hebræos*; quum ex *speciminibus* hisce in oculos omnium incurrat, *secundariis usibus* Viri mentem operamque, obhærere, nec discernere, aliam esse *Originem Convalescendi*, aliam *reficiendi & recreandi sese*, aliam *sese refocillandi*; quamvis cum aliis bene multis verbis in unum *sensum secundarium* congruere, & conspirare, queant.

*Nec Cardinem quæstionis percepit.*

Hactenus ergo a Cl. *Driessenio* pro *Origine* quidem, in qua *Cardo Quæstionis* nostræ versatur, nihil omnino effectum: & repetere nunc cogor veras illas, quas olim misi, voces, *dolendam* mihi videri *sortem Ling. Hebr. quod sedibus suis extorris*, quoad *Origines* videlicet, *emendicatis* quibusdam, & *male consutis*, *pannis obsita jaceat*, *quæ excuti nequeant*, *quin lapsa defluant*, *nisi forte in auctoritate Magni alicujus Numinis tenacius hæreant*. Nempe qui Cl. *Coccejo* addictiores, non dubitabunt quin ejus εὐμαρίζειν *facilem efficere* sit genuinum. Si *secundario gradu* id locetur, idem juris habet, quod reliqua, nam & *facilius se habere* dicitur, qui *convalescit*, vel *refocillatur*. Sed si hoc jam *primarium* esse tendatur, simpliciter reponam, ignorari ergo, quid sit *primarium* in *Linguis*, & ne ipsum quidem illud *facile* satis attendi, cujus notio ista quæ *difficili*, & *duro* opponitur, palam *secundaria*, a *faciendo* ducta. Iterum alii, qui aucupia amant literularum, non ambigent, quin בלג sit *refrigerari tanquam e rivulo*, ut *Forst.* sat ingeniose; eamque *proprietatem* ex *Vulgato*, & LXX. omni aleæ eximent, quippe qui *Ps.* 39: 33. dederint *refrigerari*, & ἀναψύχειν. Demiror, cur Cl. *Driessen.* qui *Origines Ling. Hebr.* non ex *Arabia*, sed ex *Ægypto*, e sinuque *Alexandrinorum*, repetendas pronunciat, tam *liquidam*, *pulcramque*, *imaginem* non ambabus ulnis fuerit amplexus: præsertim quum

quum tam dextre *Græcos* illos ab omni specie erroris absolvere queat, ubi alii mecum eos longe aberrasse autumabant. Audi modo. „ *Ponamus jam τὲς* „ LXX. *Job.* 9: 27. *Jer.* 8: 18. *& alibi a vera notione aberrasse, si locorum* „ *Scripturæ argumentum recte introspicis, recte dijudicas verissimas notiones quas* „ *in his illis locis suggesserunt. Et quid si Job.* 9: 27. *&* 10: 20. & *Ps.* 39: 13. „ *sibi ipsis contrarii non sint? Suspiria ducendo respiramus, dolori ubi licet indul-* „ *gere doloris lenimen est. Forte Jer.* 8: 18. *sensum reddunt*, plaga insanabilis „ cum dolore est, *ubi in ipso dolore quærenda est refectio, refocillatio.*" Miraculum hominis! Si *Vossius* ille *Isaacus*, qui LXX. consecratos voluit, reviviſceret, *Driessenium* nostrum una cum iis consecrari, & cœlo locari, juberet, quod *Dolorem insanabilem*, & *Refocillationem*, in unam, *simplicem*, *propriam*, *primigeniam*, & *universalem*, *significationem*, potuerit conciliare.

Ego interim, qui in omnibus illis, quæ præmissa, nihil reperiebam, ubi pedem tuto figerem, certius quid ope *Dialectorum* promere conatus fui, exhibuique significationem *nitendi*, & *renidendi*, quam *Arabes* frequentant sub suo بلج בלג, in *sole*, *cœlo*, *vultu*, *ore*, sive *proprie*, velut quum *lux nitet*, *nitet dens albus*; *nitet etiam frons glabra*: vel *improprie*, quum *mœrore discusso eadem frons hilaritate enitescit*, ut *Quintil.* loquitur. Quum hæc in *Originibus* proferrem, & locis *S. Scripturæ* hujus *splendidissimæ figuræ* decus inferrem, ingenue dicam, consensum omnium etiam imperitorum, mihi spondebam. Vanus fui. Seculi mei homines *Originem*, quam luce meridiana clariorem opinabar, quia ex *Arabia* veniebat, admittere ausi non sunt. Atqui meum illud *enitescere*, si usum *secundarium*, qui solus in *Bibliis* superest, consideres, sub se complectitur omnia quæ ab aliis allata, *rectius*, vel *facilius*, *habere*; *convalescere*; *vires recolligere*; *refocillari*; *corroborari*; ut eatenus nullus inter nos sit dissensus: iisdemque insuper, ex *primigenia indole*, singularem adfundit *lucem*, & *gratiam*, ad quam nulla præcedentium *significationum* potest adspirare. Nil speciosius sane, nil dignius, *Metaphora* illa *frontis serenæ*, & *nitidæ*, quam *Jobi Cap.* 9: 27. ex hoc fonte restitui. Ea ipsi *Driessenio* nostro ante annum adhuc ita placuit, ut pro sua eam *Dilucidationi Analyticæ* in *Jobum* dignatus sit inserere: sic enim ibi conversum reperio, *Deponam vultum meum*, *& respirabo*, vel *faciem meam nubilam mittam*, *eamque serenabo*: *Renidentem dabo*. Eodem honore *Origo* nostra mactata a *Dilucidatore Jobi*, *Cap.* 10: 20. ubi hæc apposuit: *Recedas a me*, *ut respirem paululum*, vel, *ut paulisper renidescam*, *vultum nubilum disserenem*. Verum O! omnium rerum vicissitudo est. Quod hodie adblanditur, cras fastidio est. Sed & δεύτεραι φροντίδες, σοφώτεραι. Potuit ergo Cl. *Dissertator* uno eodemque *volumine*, a semet, suo jure, diffidere, & quod adoptaverat velut suum, denuo repudiare, *Sancta illa ἀδιαφορία*, quæ ex universa hac scriptione omni periodo relucet. Perpende modo hanc instantiam, qua contra *Originem nitescendi* insurgitur p. 15. „ *Sed quem Lexicon indicat significa-* „ *tus non est primigenius*, *universalis*, *sed particularis vel significatus alicujus* „ *universalis ad solem applicatio. Sic primigenius significatus non esset particu-* „ *la-*

*Origo nostra adfirmatur ulterius.*

*Approbatur primum a Cl. Driess.*

*Nunc improbata.*

,, *laris ille* solis & auroræ instar fulgere, *sed generalis ille* fulgere, *qui & dein-*
,, *ceps quasi* secundarius *a Lexicographo indicatur* ". Hebet oculus præ nitore periodi; nec satis video, quid legam. An hoc vult sublimis *Dissertator*, *fulgere* in *sole*, in *aurora*, non posse esse *primigenium*, quia & alia *fulgent*, ac *nitent*? ac proinde *primariam vim* esse *nituit*, *generatim*; unde *speciatim* ad *auroram* applicetur? Nil pugno sane. Ipse id ut notissimum supposui; non enim libenter inculco, quæ sensus communis nemini non dictat. Sed fateor communem meum sensum mihi nunquam dictaturum fuisse quod probationis loco adjectum: ,, *Loca scripturæ ubi radix occurrit si inspicis omnia*, *significa-*
,, *tur* primario *aliquid relate ad* animum. *Illum prius oportet fieri* sereniorem,
,, *æquum*, *quam* frons niteat. *Ubi* animus *reficitur*, *in vultu*, *mentis speculo*,
,, *illud relucet.* " Hoc vult acutissimus *Philosophus*, & *Literaturæ Hebraicæ* stator; *nitere* in *sole*, in *aurora*, quod *Arabs Lexicographus* exhibebat, non *primarium* reputari posse, quia *Scripturæ S.* loca *significant* aliquid, quod *ad Animum primario referatur:* ac proinde *primarium* statuendum fuisse ab illo *Arabe*, si *curate philosophari* voluisset. *Nituit animus*; dein *secundario* usu, *nituit frons*, *sol*, *aurora* &c. quoniam *frons nitescere* nequit, nisi *animus* prius *nituerit*, & *serenitatem induerit.*

*Metaphysica V. Cl. Originatio.* Habes e meditullio *Philosophiæ* haustas *Origines*, ad quas nemo qui in *Linguis* addiscendis aciem ingenii sui consumit, unquam adspirare queat. Persuaseram, fateor heu! mihi hactenus *nitorem*, & *serenitatem*, ad *animum* transferri per *similitudinem* quandam, qua *Animus nulla tristitia obnubilatus* comparatur cum *facie serena*, & *nitente*, *cœli*; sed nunc demum audio, & disco, *nitorem* esse *incorporeum* quid, quod *principem sedem* teneat in *animo*, indeque *frontem nitidam* emanasse; & reliqua porro quæ *nitere* dicuntur, ut *solem*, *auroram*, *aurum* &c. &c. &c.

Nempe & *serenitas* primario est *animi*, secundario *frontis*, unde ad *Cœlum* porro transitus factus. Contra *nubila mens*, *nubilam* faciens *frontem*, ex se propagavit *nubilum Cœlum*; ex *Philologia Driessseniana*, quæ ad lumen *Metaphysicum*, & *Logicam*, veras nobis pandit *Origines*. Jam dubitare nequeo, quin *aptum* ad omnes artes, & scientias, *ingenium*, prius sit quam *apta manus*, qualem in *Dissertatione* hac *exaranda Orbi Erudito* præstitit scriptor solertissimus, atque, ut video, omnes *Linguæ* brevi, tantis hisce auspiciis, splendidiorem faciem induent, quam hactenus habuerunt, e *crassæ* videlicet, & *obscuræ*, *materiæ vinculis*, ad *liberum spiritum*, *aëremque Philosophicum*, traductæ; ut ibi demum nativo, & *purissimo*, suo *nitore* perfruantur.

Non alienus interim Cl. *Driessenius* ab idea *enitescendi*, si modo *primariam sedem* in *animo* ei assignemus: quin, hac sub conditione, jam Noster plane factus videtur, ita pergens. ,, *Et si vel simplex*, *& primigenius*, *significatus*
,, *esset τὸ* nitere, enitescere, *significatus ille universalis distincte erit consideran-*
,, *dus*, *qua refertur ad* animum, *& qua refertur ad* corpus, *& tunc in locis*
,, *omnibus non hic erit prior*, Nitere instar auroræ; sereno esse vultu: *sed hic:*
,, esse animo paulo confirmatiore, æquiore, sereniore. *Essetque de eo dispi-*
,, *ciendum an loca illa omnia Scripturæ requirant*, *vel patiantur illum* fulgorem
,, *fa-*

„ *faciei.*" Sentisne? *primarium* esse debet *animus paulo confirmatior*, *æquior*, *serenior*, ut ad *serenitatem vultus* dein *secundario gradu* perveniatur. Hinc crassior mea methodus ita castigatur. „ *Deinde locis omnibus vir Cl. subintel-* „ *lectam vult* faciem, *quod durum videtur*, *dum radix universaliter* & primario „ *debet aliquid significare per se*, *sine* subintellecto *vel adjecto aliquo:* & *quidem* „ *significare universale quid*, *quod tum distinctis subjectis aptatur*, *neque enim sola* „ facies *nitet*, *splendet.*" Atqui *facies* diserte expressa, *Jobi* 9: 27. Aliis in locis eam suppleo jure *Ellipseos*, quam omni momento omnes usurpant *Linguæ*. Sed & illam *Logica*, ac *Metaphysica*, *Driesseniana*, eliminabit forte, *Linguasque* mala hac cruce liberatum ibit. Ad reliqua satis responsum. Restat *Crisis*, quæ *Coronidem* omnibus imponit. „ *Quod ad locum Amosi*, *cui aptat* „ *ex Lexico haustum significatum*, aberrat *a figura.* *In illo loco* & *consimilibus*, „ *non alluditur ad lætum auroræ candorem*, *sed ad ejus τὸ* subito, & *ad ex-* „ *pansionem.*" Hæc jam non *collusio*, sed vel *illusio mei*, vel manifesta *sui elusio.* Monueram ego, verba illa *Amosi*, *Cap.* 5: 9. המבליג שד על עז a *Vatablo*, *Drusio*, aliisque verti, *Qui confirmat vastatorem contra fortem.* Adjeci, magis se commendare illud Cl. *Cocc.* *Qui facile infert vastationem in robustum.* Pro eo, in eandem mentem, ex *Origine* certissima, subjeci, *Qui effulgere facit*, & de subito, *auroræ instar oriri vastationem super potentem.* Quomodo ergo *aberro a figura*, qui id ipsum expressi, quod Cl. *Driess.* proponit? Adjunxi & *expansionem* quam disertissime, ex *Joël.* 2: 2. &c. atque figuram illustravi ex *Homerico* illo

—— —— ὅσον τ' ἐπικίδναται Ἠώς.

*Qualiter expanditur Aurora.*

Statim subnectens, *Nodum ibi in scirpo quærere qui aliud quam* nec opinatum adventum, *cum incredibili* celeritate *conjunctum volunt.* Nimis infelix mortalis sum, qui etiam tunc *aberro* in oculis Cl. *Driessenii*, quum idem mecum sciscit.

Ceterum sciri velim, me locum, *Jer.* 8: 18. מבליגיתי עלי יגון majori luce perfudisse, in *Disputatione secunda* de *Significatione verborum ex Ancipiti*. Ostendi ibi הבליג speciatim valuisse, *risit ore nitenti*, *albisve dentibus*, quod *Latinis* est *renidere*, *renidescere:* atque inde elicui illustrem hanc *Figuram*, gravi aculeo ferientem. *O Tu quæ renides mihi super dolore*, *in me cor meum elanguescit.* Duplicem obtuli *risum*, alterum *illusorium*, alterum *Sardonium;* cum *Mimesi* in ultimo colo. Ad *illusorium* quoque *risum* referas licet *Amosi* contextum, si sensus, quem Doct. *Belgæ* secuti, adblandiatur, **Die zig verguilt (voor) Verwoestinge over eenen Sterken.** Substitue, ex *Origine* verbi, *Qui renidet* ad *Vastitatem super potente:* & Confer *Prov.* 1: 26. Apud *Latinos renidere* item in *risu Sarcastico* tritum. Illud *se recreare*, quod *primarium* nemo Eruditus, si a Cl. *Driessenio* discesseris, unquam dixit, si ad *nitorem*

**Major lux addita loco Jer. 8: 18.**

 *vultus*

*vultus* reducatur, jucundam fatis imaginem prohibet: Sed si adsciscas insuper *albis dentibus ridere*: *renidere*, habebis aliquid gravius adhuc, & illustrius, quod Locum istum admirabiliter impleat.

Amplexus fuissem jam olim; & nunc magis adhuc illuc propenderem; nisi duriuscula videretur constructio, quæ sine fulcro stare non possit. Liceat interim de eo ampliare, donec uberior lux adfulgeat.

# SECTIO III.

## *Radici* קרח simplicitas *sua vere* Hebraica *asseritur.*

### I.

*Primariæ & secundariæ notiones rite distinguendæ.*

Quam generoso, & valido, *Marte*, *Origines* nostras oppugnandas susceperit Cl. *Driessen.* Sectiuncula hæcce in omnium oculis defigit. Exorsus fueram *Caput* II. quod *Themati* huic illustrando totum impendi, a *receptissima* illa *Methodo* significationes *Hebræas* eruendi, & constituendi, quam *Forsterus*, *Avenarius*, *Bohlius*, *Gussetius*, aliique, majorem in modum commendarunt, quin tanquam munitissimam *viam* verum inveniendi urserunt; *Collationem* nempe *locorum* ubi *Radix* aliqua occurrit, cum *consideratione* ipsius *contextus*, in *scopo*, *serie*, *circumstantiis* omnibus: unde viri illi Doctiss. velut ex *collectis* undique *scintillulis liquidissimam veritatis lucem* elici posse contendunt; non solum pro *secundariis usibus*, sed etiam pro *Origine*, & *primaria Virtute*, atque *potestate*.

Hoc posterius omnem superat absurditatem; ad eamque castigandam, refrenandamque, præter alia, hæc posui par. 3. illius *Capitis*. *Quid enim? Tamne dextra Natura in lucem mortales extulit, ut ubi nox tenet, tenebræque diem extinxerunt, ab errore tuti esse queant, atque haud secus, quam medio sole, explorato pedem ferre?* Hoc certe sibi arrogant, qui tandem cumque illi, qui *Origines*, sive *Formales*, quas vocant, *significationes ex solis Visceribus Textus*, sine ulla ope, & luce, *Dialectorum*, sese vestigare, ac finire, posse dictitant.

Adjeci; *Tamne lætis Orientis Musis editi sunt, qui cœlum hauriunt Europæum, ut quod in Lingua domestica, ac patria, nemo homo præstiterit, id in* Lingua Orientali, *toto Cælo a sensibus nostris sejuncta, tanquam virgula quadam Divina ducti, efficere possint?* Ecquid evidentius ad revictionem? subsumsi itaque: *Hoc qui sibi persuaderi patitur, næ Hospes ille in ratione Linguarum versatur, earumque profunda ne perfunctorie quidem introspexit: quippe in quibus omnibus innumera sese objiciunt, densis circumfusa tenebris, quas nulla acies humani ingenii perrumpere possit, nisi lumen veterum monumenta præpandant.*

Hæc ut dubitationi, ita contradictioni, exemta. Ausimque hanc *Methodi* nostræ

nostræ *Demonstrationem Apodicticam* appellare, gemino confirmatam sigillo, *Rationis*, & *Experientiæ*. Cl. *Driessen*. qui *Fundamentorum nostrorum soliditatem se tentaturum* professus est, ad omnia hæc profundissime silet; atque forti gradu hocce Causæ meæ invictum præsidium transsiliens, a *Paragr*. VI. *Cap*. II. mea *excerpere* dicam, an *concerpere*, inceptat sapientissime. Ne quid diffitear, satis tædiosum fuisset Cl. *Dissertatori* longius excurrens illud *Caput* perlegere, est enim inter ea, in quibus vereor ne mihi indulserim, atque patientiam publicam onerarim, quod ad illius *verbi* usus illustrandos majore quadam copia me instructum sentirem; quodque existimarem me non scribere pro iis, qui compendiose docti esse cupiunt, sed pro hominibus Eruditis, quibus liberiores hi excursus non ingrati venirent.

Mea proinde culpa, quod Cl. *Driessen*. nec sequi, nec percipere forte, dignatus sit vim *demonstrationis*, qua adstructum dedi קדח in *secundario usu*, qui solus in *Bibliis* quinque locis superstes, non esse *accendit*, ut prima inspectio, & collatio, suadere videbatur, sed *elicuit*, *laciendo extudit*, *extrivit*, *exterebravit*, אש *ignem*. Bis *transitive*. *Jer*. 17: 4. אש קדחתם באפי *ignem terebrastis*, *terebrando*, *irritando*, *elicuistis in Naso meo*. *Esai*. 50: 11. *Væ vobis*, *qui terebrando extunditis ignem* &c. Ter *intransitive*: *Deut*. 32: 22. אש קדחה באפי ותוקד *Ignis terebrando elicitus est in Naso meo*, & *ardebit* &c. Similiter *Jer*. 14: 14. Denique *Jes*. 64: 1. כקדח אש המסים *sicut terebrando elicitur ignis fomitum aridorum*, &c. *Discrimen hoc non observatur a Cl.* Driessen.

Hanc *secundariam potestatem* constantissimo usu *Arabum* non solum, sed & reliquarum *Dialectorum*, subnixam, ostendi emanasse a *principe*, & *antiquissima*, notione *forandi*, *terebrandi*, quam iidem *Arabes* ex ditissimo Veteris *Linguæ* penu nobis refundunt.

Est *Origo*, qua nihil lucidius, nihil quoque locorum illorum dignitati, & granditati, convenientius, excogitari posse, omnes qui Jove judicant æquo, mihi consciverunt, atque omne per ævum consciscent. Ne arrogans videatur, effecit *Clariss. Vitr*. in *Comment*. ad *Esajam*, gemino in loco *Originem* nostram calculo suo confirmans; nec non *Celeb. Melchioris* in *Disput*. de *Muliere Sota*: a quibus me vicissim haud exiguam lucem istis ipsis in locis lucratum esse, profiteor, atque agnosco.

II. A se impetrare tamen potuit Cl. *Driessen*. ut *Demonstrationi* tam *Liquidæ*, quam ulla unquam hoc in genere *Literarum* data fuit, vel dabitur, contradiceret. „ *Loca si confers*, inquit, *omnia*, & *versiones*, *certissimum est* „ primam notionem *esse vel eam* incendendi, *vel*, *si vis*, *generalius*, ignem „ excitandi; *sive illum* eliciendo, vel *materiæ combustibili subjiciendo*. *Quam-* „ *vis mihi verior videtur significatus heic primarius*, incendere, ignem subji- „ ciendo materiæ combustibili: *quem nobis dant Versiones*, & *Lexicographi*." Habes judicium Viri, qui coquit, quæ scribit, & non apponit, nisi quæ *demorsos ungues* sapiant. *Primaria notio* ei est *ignem excitare*. Hoc omnes alii *secundarium* vocitarent; dicerentque anceps. Certe *excitat ignem*, & qui eum *evocat tritu*, *allisuve*, & qui *elicitum nutrit*, *atque in flammam producit*. *Qui Evidentissimis etiam propterea contradicit.*

A priore idea non resilit V. D. subjiciens ipse, *sive eliciendo illum*: quæ planissume mea est sententia. Addit quidem, *vel materiæ combustibili subjiciendo*: sed hoc jam *disputationi* datum; non rationi: ne me impugnans, mecum stetisse deprenderetur. Sciatur tamen *Arabes* hanc ipsam *latitudinem* sub nostro *Themate* nonnunquam adsciscere, prout in omnibus *Linguis* per *Synecdochen* limites Verborum extenduntur; ac proinde קדח etiam valet *materiæ combustili ignem subjecit*, *terebrando elicitum*. Quis interim tam hebes, ut hoc non agnoscat *secundarium*, & a *primigenio fonte deflexum*? Is ergo fons vel ignotus, claususque, per omne ævum, maneat necesse est, vel admittenda *Origo* illa *terendi cum foratu*, aut *forandi cum tritu*, quam non ex *Conjectura*, non ex *fornace* calida *imaginationis*, non ex *ludicro alliterationis*, elicio, atque extundo, sed in solida fundo auctoritate omnium *Dialectorum*, quæ cum *Hebræa* unam primævam tenent stirpem. In *aucupio literarum* præsidium posuit *Forster*. nostro קדח tribuens vim *accendendi*. Idem placitum *Avenario*, qui cognationem insuper habere dicit cum יקד *canduit*, *incanduit*. Addidit vir ille in *Etymis Latinis* procudendis artifex plane admirabilis: *Hinc Latini interponendo* n, *dicunt* cendo, *quod in compositis* accendo, incendo, *tantum usurpatur*. Nil pellacius istis lusibus, quibus etiam magna nonnunquam ingenia indulsere. *Cendo* tamen illud nihil est, quum Veteres dixerint *Cando*; unde & *Candeo*, quod est *albesco cum splendore*. Inde *color Candidus*; *Candida lux*: *Caput Candidum*, pro *Canis albicante*: item tralate, *Candidum pectus*, *Animæ Candidiores*. Consimiliter *Candor animi*, *pectoris*, improprie; proprie *Candor nivis*, *coloris* &c. nisi quod jam videam, ex *Philologia Driessseniana*, *Candorem* ab *animo* ad *corpus* potius transisse, & nos *Philologastros* nimis obtusa gerere pectora, qui a *corpore* ad *animum* talia translata fuisse imaginemur. Ajunt olim *ferro Candente* veritatem explorari solitam. Quid si & nostram litem finiat? Arripiat illud Cl. *Driessen*. & experiatur num manus *integra* sit mansura. Ab illo ergo *Candere*, *Candefieri*, propagatum haud dubie *accendo*, *incendo*, *succendo*, quod est, *secundario* usu, *igne subjecto candens effici aliquid*, i. e. *ignitum*, *inflammatum*, *ardens*. Rogare ergo nunc liceat Cl. *Driessenium*, velitne *primigenium significatum* τϋ קדח fuisse *Cando*, *Candeo*, *Candesco*, in notione *albescendi cum splendore*; unde mox, citra *Metaphoram* tamen *primario* quoque, extiterit *incendo*? Vix crediderim; & jam vel inverecundiuscule suspicari malim, istud *incendo* Cl. *Dissertatori* obversatum ut *primigenium*, quod cum *Candore* nihil commune haberet: quia alias *primarius*, quem promittit, *significatus*, ad *secundarium gradum* sponte delaberetur.

Candendi *Origo*: *unde* incendere *ductum*.

*Cavillatiuncula*.

Eo magis id mihi persuaserim, quod suo se gladio petere voluisse Virum prudentissimum, haud vero simile sit: sic enim in me pugnare pergit „*Quem* „ *ipse ex Arabismo adfert*, *non est solus primigenius significatus* ". Dixi satis distincte, esse *secundarium* a *primario terebrandi* subsumtum. Vel ego non intelligo Cl. *Driessenium*, vel Cl. *Driessenius* me non intellexit. Additur. „ *Neque locis omnibus S. Scripturæ recte applicatur* ". Est jaculum sine acie probationis intortum.

Sed,

Sed „ vulnera feret valida dextra. „ *Deinde non semper hæc concurrunt*, τὸ *lacere, extundere ignem, eumque ad magnum excitandum incendium materiæ combustibili subjicere;* & τὸ *ignem elicere,* & *mox magnum incendium (tale statuendum est in Scripturæ locis omnibus) excitare: potest quis sic incendere aliquid igne jamdiu ante elicito ".* Cum *Philosopho* mihi rem esse sentio. Nos *Grammatici*, crassiore nostra *Minerva* ducti, ad tam subtiles calculos nec possumus, nec audemus, sedere. Sufficit nobis, si natura patiatur, ut *scintillas ex fomitibus terebrando elicitas, aggesta materia combustili, sequatur ingens incendium.* Qui noster stupor est, credidimus quoque, elegantius esse, & decentius, ut *ignis in Naso Numinis exterebrari* dicatur, ad *continuas irritationes pingendas*, quæ tandem in *flammam* erumpant, quam ut uno momento statuatur *accensus* a *Judæis*, & quidem *magno incendio*, quod restingui nequeat. Sed en, quod *Quæstionem* de plano decidat. „ *Notio* exiliendi, & emicandi, „ *dicit aliquid quod consequens est* τῦ *incendere* ". O me infrunitum, qui Caudam Capiti præfixi. Putabam tamen, me non *emicationem ignis* jam *ardentis*, & *extra tectum exilientis*, in קדח exhibuisse, sed ejusdem *exterebrationem*, & *emicationem*, ex *silice*, quum *Lapis circum lapidem flammeum fœtum parturit;* vel quum *Lignum teritur ligno, ignemque concipit attritu.* Vide Part. I. p. 30. *Origin.* Num, & hæc *emicatio scintillarum* est *consequens* τῦ *incendere?* Reliqua hujus *Sectiunculæ* nihil habent, quod non sponte defluat, similia videlicet scintillulis ex *Pyrite* excussis, quas nulla materia excipit, nullus fomes sustinet, atque in vigore conservat.

*Villdiei intortatela.*

# SECTIO IV.

## *Qua* Radicis נצץ proprietas, *a nobis e* Dialectis *producta*, *constabilitur.*

### I.

Quanta circumspectione, atque adeo religione, *Origines* scribere aggressus sim, tres priores *paragraphi Cap.* III. cui hæc *Sectio* opposita, indicant. Professus ibi jam tum fui, gratissimum mihi fore, Si Viri Eruditi, & Graves, de me, meisque hisce conatibus, fortiter, & severe, in judicium irent. Monui quoque expressissime, *Par.* V. me in consiliis hisce meis *Linguam Hebræam* ulterius *illustrandi, nihil dignitati Veterum detractum velle; quum multo uberrimus ex iis fructus redundare possit,* pro *secundariis usibus* videlicet. *Ast in genuinam, principemque, Radicum indolem, vix, ac ne vix quidem, eorum ope intrari posse. Contra, magnam frustrationem injici necesse esse illis, qui in hisce ducibus omnes spes, opesque, suas reponunt: quod nihil admodum præsidii ab iis expectari possit in potestate alicujus radicis figenda.* Addidi,

*Artes Ct. Dissertatoris, in causa undique debili.*

*vel sexcentis a me exemplis vinci posse; in iisque esse nostrum hocce* ידע; quippe quod *vage* admodum; & *confuse*, in *Versionibus*, & *Lexicis*, exponatur.

Cl. *Driessen.* ultima hæcce excerpens p. 20. suæ *Dissertationis*, ad illa, *nihil admodum præsidii expectari posse a Veteribus in potestate Radicis figenda*, magnum N. B. in medio apposuit: quasi Reverentiam iis debitam minuissem videlicet: vel posuissem aliquid; quod a *Ratione*, & *Religione*, abhorreret. An jam non ipsa res, & ratio, flagitabat, ut Cl. *Driessen. fundamenta mea tentaturus*, in *Cardinem* universæ *Quæstionis* insisteret? atque demonstratum daret, ita Comparatam esse *Naturam Linguæ Hebrææ*, ut non tantum *secundarii* ejus *usus* in *Linguam Græcam*, *Latinam*, aliasque *Vernaculas*, transfundi, verum etiam omnes *proprietates*, *virtutes*, *Emphases*, *antiquissimæ Origines*, in iisdem accuratissime, exprimi, & repræsentari, potuerint.

*Ejus absurditas nudatur.* Ridiculam dices propositionem: quæ manifestissimam involvat absurditatem. Recte vero. Hac tamen absurditate semet implicant qui ex *Versionibus*, & *Lexicis* inde confectis, se *genuinas*, *proprias*, *simplices*, & *primigenias*, *significationes Radicum Hebræarum* enucleare, & definire, posse glorientur.

Crescit absurditas, & immensum quantum cumulatur, ex eo, quod ne in ipso quidem contextu *Hebræo* illa *antiquissima Origo*; quam quærimus, sub plerisque *Radicibus* compareat: ob rationes supra insinuatas *pag.* 454. Repugnantia ergo loquitur, & quid dicat, parum curat, qui ex *Versionibus* id elici posse contendit, quod ex ipso *contextu Originali* nulla acies humana eruere, ac pro indubitato stabilire, queat.

In hæc, suo jure, insurget Cl. *Driessen.* & nullam isti *gloriationi* subesse *absurditatem*, evictum dabit, ex *Fundamentis Methodi a se jactis pag.* 4. *Dissertationis de Veris Causis* &c. Legebamus ibi hocce *Axioma* simul & *Oraculum*; „ *Versiones & ex iis Lexicographi*, *faciente Divina providentia*, *reddiderunt nobis* significatus *vel* primarios, *vel* secundarios, &c. *quando mediante* significatu secundario *ad* significatum primigenium *pulchre adscendimus* ". Retractanda ergo mihi video, quæ nimis imperite, & jejune, declamitabam olim: & jam video *in rerum Natura* Utique *dari Mortales tam lætis Orientis Musis in lucem editos*, *ut quod in Vernacula sibi sua nemo arrogat*, *nedum præstet*, *id in Lingua Hebræa*, *sine ullo periculo erroris*, *efficere valeant*: nempe ut a *secundariis usibus* ad *primigenium*, & *antiquissimum*, *Fontem sola vi ingenii*, citra opem, *lucemve*, *Veteris Linguæ*, ac *Dialectorum* ejus, *pulchre adscendant*: si modo *Versiones & Lexica* evolverint; & perlustrarint, quid quisque *Veterum*, & *Recentiorum*, vel aliquo, vel nullo, fundamento, in medium contulerit.

Inter hosce eminere, & signiferum sese inferre, video Cl. *Driessenium*. Tantum isti Viro luminis, tantum *Judicii Critici*, in pectore viget, ut diem sibi facere possit ibi quoque, ubi Natura diem negavit; utque Confusionem ipsam in merum, & verum, Ordinem revocare queat. Hoc ut superius Oraculum pro universa *Lingua Biblica* promittit; ita *Sectio* hæcce illustri *specimine*

*mine* confirmat. Dubitatum hactenus, quænam *genuina* esset *significatio Thematis* נפץ, quod aliis *spargi*, *dispergi*: aliis *teri*, *conteri*: aliis *allidi*; aliis *contundi*; aliis *excuti*; aliis aliud adhuc ex copia *Græci*, vel *Latini*, *Sermonis* consignat. Nempe *Veteres* magnopere in *Radice* hac reddenda variarunt. LXX. habent διασπείρειν. συνθλᾶν. ἐδαφίζειν. συγκόπτειν. διασκορπίζειν. ἐκτινάσσειν.

Ad hæc Par. V. Cap. III. Orig. inferebam, *neminem tam* *ἄμουσον extiturum, *qui omnes hosce significatus tanquam* primitivos *unam sub Radicem conglomerare sustineret*: ac proinde *litem* hanc *terminari* non posse, nisi aliunde certior, & liquidior, lux, accedat. *Firmitas nostræ causæ, & Originis.*

Eam non ex *Arabia* solum, sed ex *Chaldæa*, & *Syria*, id est, ex *Dialectorum* omnium consensione, & conspiratione, firmissima, *Orbi Erudito* me præstitisse, opinabar, proprietate in *Quatiendo*, *excutiendo*, fixa. Hanc vim omnia loca implere, iisque gratiam, & decus, addere, inductio eorundem cuivis ingerit.

Triplex ergo firmamentum mihi hic aderat, *Veterum* qui ἐκτινάσσειν inter alia adhibuere; *Dialectorum* omnium; & *Collationis locorum*, huic *Origini* manifeste faventium: & tamen ne sic quidem assensum impetro: sed calculos infeliciter judicor subduxisse.

II. Ad hoc evincendum, & Fundamenta mea convellenda, ita *Parag.* II. exorditur Cl. *Dissertator*. „ *Locis omnibus ubi occurrit Radix* נפץ *perpensis*, „ & *collatis*, *adhibito* Versionum & Lexicographorum *adminiculo*, significa„tus primigenius & universalis *se sponte dat*, *qui est*, dissolvere, facere ut „quid non cohæreat, *sive relate ad* corpus *aliquod*, *ubi partes separantur*, *si„ve relate ad* animum, *ubi consilia*, *molitiones*, & *similia*, *dissolvuntur*". Vide, & stupe, quam *pulchre* per *secundarias* notiones *adscendere* possit Cl. *Driessen* ad *primariam*, & quidem citra moram, hæsitationemve, ullam, quum res *sponte se det*, & vel cæco pateat, *primigenium significatum* non alium esse posse, quam *facere ut quid non cohæreat*, sive, uno verbo, *dissolvere*. Cerne etiam quam facile careant ingenia sublimiora, *Logices*, & *Metaphysices*, aëri sueta, cognitione *Dialectorum*, ad *Origines Linguæ Hebrææ* præstandas. Jam *vera luce* auctus es. Jam habes, quod *Sacri Codicis* dignitati, & Majestati, respondeat. Experire modo; & locis omnibus novum pondus, ac decus, accrescere senties. Ipse Vir Clarissimus, quæ ipsius modestia, hoc illatione *locorum* facere noluit. Unum, alterumve, tantum attigit. Merentur omnia sub conspectu poni, sed & nos, ut ex ungue Leo cognoscatur, unum, alterumve, modo apponemus *Jud.* 7: 19. *Venitque Gideon*, & *Centum Viri qui cum ipso in extrema castra media nocte*, & *clanxerunt buccinis*, ונפוץ הכדים אשר בידם & *dissolvere urceos qui in manibus eorum*, vel *facere ut non cohærerent*. Quis adeo *Musis* iratis natus, ut non continuo sentiat, id longe gravius, digniusque, quam meum illud *Quatere*, *excutere*, *excutiendo diffringere*? Meum profecto merus languor, ad *dissolutionem* istam *Driessenianam*, quæ ne unicam quidem particulam alteri forte sinit cohærere; sed in ato-

*Quibus machinis eam quatiat Cl. Dissertator.*

*atomos* omnia *resolvit*. Eadem granditas, *Pf.* 2: 9. תנפצם כבלי יוצר *Quaties eos sicut vas Figuli*. Ita ego, ex meis *Dialectis*. Sed apage nunc mihi dilutum illud. Substitue quantocyus, *Dissolves eos, facies ut non cohæreant*. Ejusdem gravitatis complura persequi nil attinet. Perpende modo longiorem illum contextum, *Jer.* 51: 20. 21. 22. 23. & decerne, an non longe ibi *potentius*, ac *sonantius*, sit *dissolvere*, quam *quatere*, vel *excutere*. *Malleus tu mihi, vas belli*: ונפצתי *& Quatiam per te populos* &c. *& quatiam per te equum, ac sessorem ejus* &c. Hæc jacent, & torpent, præ illis, *Dissolvam, faciam ut non cohæreant*: jamque ambigere nefas, quin ingenium *Driessenianum* omnibus *Dialectis* utilius sit, & fœcundius, ad *Origines Fugitivas Linguæ Hebrææ* restituendas.

*Vehemens instantia.* Merito ergo imprudentiam meam ita castigare, & confutare, pergit Cl. *Dissertator*. „ *Non unus autem est* dissolvendi *modus, qui omnes pulchre exprimun-*
„ *tur in* Versionibus *ab ipso allegatis, nempe* conterere, confringere, allidere,
„ collidere, excutere &c. *Quare frustra est ipsius interrogatio, quæ harum* notio-
„ num *obtinere debeat? obtinent omnes, contenta sub* universali *illa, & habent*
„ significatum secundarium *pro distincto* dissolvendi *modo; qui in locis illis di-*
„ *stinctis pro ipsa rei natura intenditur*". Pace Cl. *Driessenii*, non interrogavi, quænam illarum *notionum obtinere* deberet, pro *secundaria*, sed pro *principe*, & *primigenia*? Gradu *secundario* omnes stare posse, satis diserte agnovi, simulque quid vellem declaravi, quum dicerem *Par.* V. *Edat mihi, qui Veteribus omnia defert, quid in* stirpe *sua dicat* נפץ *Estne* συντρίβειν; *Ego vero negabo, &* ἐμφάσεων prima in Origine *contineri contendam* &c. Adjecique illud supra positum, *neminem tam* ἄμουσον, *qui omnes hos* significatus *tanquam* primitivos *unam sub Radicem velit conglomerare*. Vel ergo Cl. *Driessen.* est ille ἄμουσος, quem extare posse negabam, qui omnes hos *significatus*, ut *primitivos* sub unam *Radicem* agglomeret: vel, quia id credere nefas, sibimet pulverem ob oculos objicit, ne meam mentem percipiat. Non obscure certe indicat, se omnes illas superiores *notiones* pro *secundariis* habere; ad quas sub unam *formam* reducendas, e *fornacula ingenii* nobis desubito conflavit illud *facere ut non cohæreat, dissolvere*. An ergo *artificium conjectandi*, & aliquid e suo *fingendi*, & *fabricandi*, cerebro, auctoritati *Dialectorum* præponderabit: & *Fundamentum* constituet *Originum Hebræarum*? Id vero averruncet Deus; atque *Theologis* nostris saniorem inspiret mentem; ne *Scripturæ Dignitatem*, & *Veritatem*, ipsimet prodidisse reperiantur.

*Nervosior alia.* Prosequitur gravissimus disputator. „ *Et si forte Interpretes singularem* dis-
„ solvendi *modum in his illis locis non satis feliciter assecuti essent, significatus*
„ *particularis refigendus esset pro loci cujusque ingenio ex significatu primigenio*
„ *& universali qui est* dissolvere *quique ipsissimus occurrit*, 1 *Reg.* 5: 9.
„ *Coacta est ipsius interpretatio. Quid simplicius est quam* Cedros ratibus junc-
„ tas dissolvi *suo loco?*" Scio & alios esse *Interpretes*, qui ibi נפץ ceperint pro *dissolvere*, non *primaria*, sed *secundaria potestate*, quæ a *dispergendo* fluxerit, quatenus *Rates ante colligatæ disperguntur* a se invicem, quum *dissolvuntur*. Si hic sensus foret, jam multo aptius nostrum *excutere*. Ast interpre-

pretatione ista nil dilutius, sentiet, qui seriem inspexerit, & perpenderit, attentiuscule. Non agitur, non potest agi, de *solutione* illa *ratium*, quam Cl. *Driess.* innuit. Minutior res, minutior cura, quam ut *Historiæ* insereretur. Agitur de *Traditione ratium Cedrinarum e manu Hirami, in manum Salomonis, certo aliquo loco: ut periculum maris, & reliqua earum cura, non amplius Hirami foret, sed Salomonis.* Elucet ex ipso filo. *Servi mei comportabunt* Cedros *e Libano ad mare; ponamque eas Rates in mari, ad locum quem significabis mihi: ibique eas excutiam* i. e. emittam e manu mea, *& tu tolles*; i. e. *earum ulteriorem curam suscipies.* Ad talia adhærescere non possunt, qui aliquam Veterum Lectionem habent.

Ejusdem acuminis est *Crisis* in explicationem *Gen.* 9: 19. destricta. Dederam ibi, *Tres hi filii Noachi; atque ex his universa terra* נפצה *excussit sese.* Ostendi, elegantiore usu dici, *Mulier uterum suum excussit*, pro *multam prolem enixa est.* Absolute quoque *excussit* نفضت נפצת, figuram præbet *fœcundæ Matris*; نفوض נפוץ inde per se *proliferam* signat, quasi dicas, *quæ multum excutit.* Hinc obtuli olim, *Ex his terra prolem suam profudit*: subjecique *Metaphoram hanc haud difficulter sese hominibus Eruditis approbaturam, quod nihil familiarius sit, quam Terram* Matrem *appellitari.* Ad hæc noster *Driessen.* „ *Interpretatio illa magis faceret illustrandis terrigenis, si qui darentur, quam* „ *simplici narrationi Mosaicæ.*" *Vindicatur explicatio Gen. 9: 19.*

Ad *Terrigenos satu dentium editos* expositio mea, perquam facete, ablegatur; & aculeum habet illud *illustrandis terrigenis.* Præsertim ferit, *si qui darentur.* Videamus, quid gravissimus *Theologus* in medium ferat. „ *Sic accipe.* Ex his diffusa est tota terra. *Terra qua habitata a paucissimis, quasi* „ *est coarctata: sed pluribus instructa incolis, se qua habitatam quasi diffundit,* „ *dilatat.*"

Habes *lumina* mera. Nempe *Terra*, quasi *saccus* est, qui *circa tria corpora arctior*, *quo plura inseruntur*, tanto magis *dilatatur*, *diffunditurque* non sine periculo *crepationis*, & *dissolutionis*, si nimis farciatur. En aliud adhuc. „ *Vel* „ *omnis terra heic est omnis incola terræ, vel omnis colonia terræ.*". Expendamus. *Ex his tribus* נפצה כל הארץ *dissoluta est tota terra*, vel, *facta est non cohærere*: hoc est *propagatum* est *genus*, *atque per colonias quaquaversum diffusum.* Hoc volebant, credo, illi, qui *dispersa est terra*, dederunt; quod pro *disseminatum* est *genus humanum*, non omnino absonum; si *spargi*, vel *dispergi*, simpliciter accipiatur. Cl. *Driessen.* grandi figura substituit, *dissoluta est tota terra.* Nos hac humiliore contenti esse possumus: *Ex his excussa est universa terra. Ex his tribus universum genus humanum proseminatum.* Nempe non *Mater* tantum *excutit*; sed & *proles excutitur.* Præferri sic posset adspectus; quum נפץ alibi quoque *intransitivum* sit. Ita venit *Esaj.* 33: 3. *A voce fremitus aufugerunt gentes; a celsitudine Tua* נפצו גוים *excussæ sunt nationes.* Diversa est *metaphora*, quæ tendit ad *consternationem*, qua *nationes e sedibus* velut *suis excussæ.* Item 1 *Sam.* 13: 11. נפץ העם מעלי *excussus est a me populus*: pro *Excutere, varie translatum.*

Ppp *fuga*,

*fuga*, & *consternatione*, *dilapsus*. Redi ad *Origin*. p. 51. ubi exempla *Latina* posui. Nempe illud *excuti* latissimæ ditionis. *Avita sede excuti*, dixit *Sil. Ital. Quid pacem excusserit orbi?* est apud *Lucan*. L. 1. 69. *Excutit equus sessorem*; & *Vincula*, *Jugum*, *excutit*, qui *servitutem* a cervicibus *depellit*. Elegantissime *Cicero*, *Explica*, *atque excute*, *intelligentiam tuam*: eo sensu quo *Libri* dicuntur *excuti*, quum *diligentissime perleguntur*. Sed & *excutitur e manibus Liber*; quem nec ipsi legimus, & aliis, ne legant, auctores sumus. Hinc *Cic. studia de manibus excutere*. Apud *Quintil.* reperio, *partum visceribus excutere*. Notius, *dentes excussit mihi*: qua ansa *Cic. Excutiam tibi istam verborum jactationem*. Item. *Noli aculeos orationis meæ*, *qui reconditi sunt*, *excussos arbitrari*. Apud *Sen. Agam.* habes, *pavor membra excutit*. Id gravius quam *quatit*: quatenus *aries mœnia quatit* ut *discutiantur*, vel *excutiantur*, atque *dissiliant*. Ea ratione *excutere vas*, plus est quam *quatere*: & tamen *quassum vas* invaluit etiam pro *fracto*. Usus *Sen. ad Marc. Quid est Homo? quodlibet quassum vas*. Et *de Brev. Vit. Per quassos*, *foratosque*, *animas transmittitur*. Idem *quassum hominem* vocat *senio fessum fractumque*. Usitatius *quassatum vas*, *quassatum corpus*, *quassatæ rates*, *quassata*, *conquassata*, *Respub.* In his, aliisque infinitis, minima circumstantia variat rem. Nempe *excutit vas*, qui *evacuat cum concussione*, ne vel minimum intus hæreat. *Excutit* item *vas*, qui manibus abjicit. Denique *excutit vas*, qui *baculo incusso illud diffringit*. Inspice nunc denuo Jer. 48: 12. & quanta sit *Figuræ* gravitas, atque ubertas, facile animadvertes, & Cl. *Driessenio* suum *dissolvent* lubens remittes.

*Locus* Dan. 12: 7. *ad incudem revocatur.*

Ecce nova lumina, & acumina. „ *Quod ad locum*; *Dan.* 12: 7. *si vel di-*
„ *ctio illa Arabica eo sensu elegantiam haberet aliquam de qua non omnes idem*
„ *sapient*, *dum omnibus in his non est idem gustus*, *non sectanda ubivis est illa*
„ *humani & divini sermonis convenientia ut sic major nitor fulgeat in dictione di-*
„ *vina*, *certe alii sunt* ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοι, *alii*, διδακτοὶ πνεύματος ἁγίυ λόγοι:
„ *neque si veras caput illud explicandi Hypotheses sequimur* (*de quo dicam in meo*
„ *ad Danielem commentario*) *hactenus concipi debet jam ante Judæo populo missum*
„ *fuisse libellum repudii.*" Nempe dixeram, נפץ יד ibi esse *excutere manum*, eaque phrasi venuste designari *repudium gentis Judaicæ*, ex formula solenni نفضت يده נפצת ידה *excussi manum ejus*, pro *repudiavi amicitiam & Societatem ejus*. Sic in *Hist. Tamerl.* p. 441. نفضت يدي من الرفيق *excussi manum meam a socio*.

Ad hæc Cl. *Driessen.* sapienter *de gustibus* incipit *disputare*. Quum tamen ei *palatum eruditum* adsit, non quidem ipse *Elegantiam dictioni* isti *Arabicæ* detrahit, sed negat *sectandam* esse *ubivis illam humani & divini sermonis convenientiam*. Jam non miror, si Cl. *Driessen.* religiosissime abstinuerit ab *Arabicis*, & reliquis illis *fontibus*, unde *Doctarum Linguarum* cognitionem nobis comparamus. *Theologus* noster altius sapit; altius haurit: & totus madet non ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, sed διδακτοῖς πνεύματος ἁγίυ, non in *Theologia* solum, verum etiam in *Philologia* & *studio Linguarum*. Si sic pergatur, brevi *Orbis Eruditus* in *Linguas*, earumque *Origines*, infusum videbit, quod nominare nolo:

nolo: & *ſtudia Humaniora nocere Theologiæ cultoribus* judicabuntur.

Triumphat veritas haud agnita, neque ſeverius contemtum ſui ulciſci poſſet *Literatura Orientalis*, quam ubi tales nebulæ excitantur ab iis, qui easdem omni niſu mecum ab oculis ſtudioſæ Juventutis noſtræ diſcutere, duplici ex obligatione, *Eccleſiaſtica*, & *Academica*, deberent.

III. Peculiarem *Paragraphum* merentur doctiſſima, & coctiſſima, meditata, quibus inſurgitur adverſus explicationem ἅπαξ λεγομένυ *Gen.* 30: 20. זבדני זבד טוב; de quo ipſe *Kimchius* dixerat, *Radicis vis ex loci ſenſu haurienda eſt: dedit mihi donum bonum.* Adjecerat idem, אמר ר" יונה שדומה הוא ללשון ערב *teſtis eſt R. Jona, ſimilem eſſe uſum Linguæ Arabicæ.* Hac auctoritate admiſſa eſt ſignificatio *donandi* in *Lexica* & *Verſiones* cum *ſexcentis* aliis, quæ ſimiliter ex *Arabum fontibus* hauſtæ; nam, ut alibi demonſtratum, *Rabbinis Veteribus*, qui primi *Linguam Hebræam* ab interitu, & oblivione, vindicare aggreſſi ſunt; ſeculis X. XI. XII. in *Babylonia*, *Ægypto*, *Africa*, & *Hiſpania*, vernacula erat *Arabica*. Ad ejus ergo lucem, nec non *Chaldaicæ Dialecti*, multa recte, & præclare, conſtituerunt: & graviſſime errat *Iſaac. Voſſius*, quum eos omnia e cerebro confinxiſſe dictitat. Si ſubducatur *Lexicis*, & *Rabbinis*, auctoritas *Dialectorum*, nominatim *Arabicæ*, ingentes mox ruinæ ſequentur; & ſyſtema *Voſſianum*, ac *Meibomianum*, vel & *Pontificium* de *Vulgato*, triumphabit. Ad hoc parum attendunt, qui ſe noſtræ *Methodo* opponunt. Ignorant nempe, unde emanarint illæ ſignificationes, quæ nunc *Lexica* noſtra, & *Verſiones*, inſederunt. Non ex veritate hic Zelus, ſed veritati planiſſume adverſus; quo res *Hebræa* non exſtruitur, ſed ambabus manibus deſtruitur. Infeliciter pugnat, qui crura ſibi ſua, omni ictu, debilitat, atque ſuffringit. Hæc alibi latius; ad convictionem vel pertinaciſſimorum. Tenendum interim *Rabbinis* non ſemper illud vel *luminis*, vel *acuminis*, adfuiſſe, quod ad gratiam *Linguæ* eruendam requirebatur. Gen. 30: 20. *denuo examinatur.*

Id nemo negabit; ne *Drieſſenius* quidem noſter; neque enim bonæ menti nuncium remittere decrevit. Hoc fundamento ſubſumſeram, *At veſtram fidem Interpretes, quid leporis, quid venuſtatis, dignitatisque, huic ineſt ſententiæ, dedit mihi Deus donum bonum*, &c. δεδώρηταί μοι ὁ Θεὸς δῶρον καλόν. Paulo erectius quidem *Vulgat. Dotavit me Deus dote bona.* Sed & hoc tum precarium, tum alienius, a ſerie, quæ in *partu felici* hanc *figuram* excellentiſſimam omnibus bonis Arbitris facile approbabit, *Agitavit mihi Deus utrem meum agitatione bona.* Ut per te rem diſcernas, en tibi copiam *Linguæ Arabicæ*, unde R. *Jona donandi* vim mutuatus fuit, prout Cl. *Golius* eam in *Lexico* promſit. زبد *parum de opibus ſuis dedit* alteri. *Comedendum dedit butyrum.* Item, *Butyri eliciendi ergo* utrem *cum lacte agitavit.* Omnia hæc *ſecundaria*, à *ſpumando*, & *flore ſpumeo* qui eſt in زبد, adſcita; quaſi dicas ἀφρίζειν *ſpumam ciere.* Jam ἀφρίζει *ſpumam ciet*, qui *utrem butyri eliciendi ergo agitat.* Inde accrevit, *comedendum alicui dedit butyrum:* quin & hinc arreptum aliud vilius, & cum contemtu conjunctum, *parum de opibus ſuis dedit* alteri, quaſi dicas, *ſpumam*

*ei fecit.* Nempe زبد זבד quatenus *donum*, *munusculum* designat, proprie sonat *spumam:* unde & alia *metaphora* pro *vano sermone* id vocabuli venit apud *Haririum*. Nempe αφρȣ *spumae plenum os*, rectissime dicitur, quod *futilia verba sine fine fundit*. Iterum *spumam ciens*, *largiensve*, *manus*, est, *vile quid donans*. Hinc inferebam, *frigidissimum fore sensum*, si *donandi* vim cum R. *Jona* retinere vellemus. Jejunum utique; *Vili me Deus donavit dono bono:* & tamen pro incredibili sua in hisce peritia, pronunciare sustinet Cl. *Driessen*. „ *Locum Gen.* 30: 20. *rectissime vertunt* LXX. *& quem etiam allegat ipse*, *R.* „ *Jona.*" Instat quin imo, & me meis urguet armis. „ *Et si jam diu R.* „ *Jona notionem* τȣ donare *verbo dederit ex Arabismo* quidni acquiescit ?" Hoc tantundem est ac si quis me rogitaret, *quidni jejunus esse velim?* En aliam adhuc instantiam, priori illa acriorem adhuc. „ *Quae ipse excipit se non* „ *probabunt* significatus primigenios *ex veris fontibus haurienti; Verbum si no*„ *tionem* dandi *habet*, *quis credat verbum per se magis dicere* magnum *vel par*„ vum *donum dedit*, *quam vox Latina* dare. *Verborum significatus primigenius* „ *plerumque universalis est. Et quia Verbum per se neque* magnum *neque par*„ vum *dicit*, *addit ipsa*, *dedit mihi donum bonum.*" Ecquid vides? ex *Veris fontibus* haurit Cl. *Driessen.* & jam R. *Jonam* strenue adversus ineptissimas meas cavillatiunculas defendit; quia si verbum hoc *dandi* habet *notionem*, ut ipse concessi, ea *universalis* sit oportet, quae nec *magnum*, nec *parvum*, per se inferat. Hoc demum est *Arcem Judicii Critici* conscendisse: & de *Arabicae Linguae*, quantumvis incognitae, profundis, profundissime judicare posse.

Ex eadem incredibili capacitate & hocce: „ *Sed si vel* זבד *significaret etiam* „ excutere, *certe prior*, *& simplex significatus non est* utrem, *vel* uterum, ex„ cutere; *verbum hoc per se non significat: multa sunt quae* excutiuntur, *hinc* „ *igitur addendum fuisset aliquid*, *quod* utrem, *vel* uterum, *significet.*" Bona cum venia Cl. *Dissertatoris*, non *excutere* diximus, sed *agitare utrem lactis*, *butyri cogendi ergo.* Sed transeat. Hoc honestissime transferri monuimus ad *parturitionem & uteri foecundi felicem solutionem*; exemplo verbi نفض נפץ *excussit*, quod similiter hac figura ditarunt. Est & tertium مخض מחץ *Concussit*, *urnam* in puteo, & figurate *ensem in vulneribus*. Item, *agitavit utrem*, butyri cogendi ergo: & figurate *parturivit*; *dolores partus subiit*: vel & variato nonnihil adspectu, *in dolores partus conjecit*, *parturire fecit.* In his omnibus, ex *Genio Linguae*, addi quidem potest *uter*; venustius tamen ille omittitur, praesertim in sublimiore, & figurato, usu, qui ad *parturitionem* tendit. Verissimum itaque, *significatum simplicem & primum*, verbi זבד, non esse *agitavit utrem lactis*; nam *Arabs* meus diserte adjecit زبدت سقاها *agitavit utrem suum mulier.* Quum tamen ille *uter* eleganter subaudiatur, praecipue sensu floridiore, quem indicavi, nullam esse instantiam hancce, statim persentiscent, qui Literis Humanioribus vel paululum tincti. Iidem mihi facile consciscent, nihil hac *Figura* in nostro contextu decentius, & verecundius, excogitari posse. Et tamen Cl. *Driessen:* „ *Quis credat*, inquit, „ *piam*

„ *piam mulierem sic locuturam fuisse paulo obscœnius?*" Quid? *obscœnumne*, vel ad mitiusculum illud *paulo obscœnius*, reputabitur, si *uter* signat *uterum?* & *agitatio utris*, *resolutionem uteri in partum?* Quid tum de iis locis fiet, ubi *vulva*, & *uterus*, sine ullo velamento exprimuntur? *Alliteratio* inter זבד, & זבל, in qua non sine sale, & venere, delicias fecisse *Jacobi* matronam, submonui; non displicuit interim Cl. *Driessenio*, eam *manere posse* subdenti. Atqui Virtus omnis illius *Paronomasiæ* consistit in *verecundiæ velo honestissimo*, quo utrumque verbum integitur. Si זבד simpliciter valeat *dedit*, jacet tota sententia, jacet *Alliteratio*; & omnia merum frigus spirabunt.

# SECTIO V.

## *Qua verbis* קצץ, *&* קמץ, *nativus significatus vindicatur.*

### I.

Dignitatem *Linguæ Hebrææ*, ejusque *Analogiam*, qua *Grammaticam*, qua *Rhetoricam*, non leviter imminuit, quod *Lexicographi* multi numerum *Radicum*, quem ampliare debuissent ex collatione *Dialectorum*, contractum ire maluerint; atque ita sæpe, ad affinitatem quandam, *Literarum* duo *Themata Origine*, & *significatione*, diversa, in unum confuderint.

*Pomaria Linguæ Hebr. amplianda.*

Consilium hocce, quod nemo prudens laudabit, vehementer tamen comprobatum ab illis, quibus compendiaria via, optima semper videtur: quibusque nihil optabilius, quam ut e carceribus vix egressi, metam prospicere, atque ferme manibus attingere, queant.

Hos inter nomen suum profitetur Cl. noster *Dissertator*, qui *pag.* 77. hæc suismet manibus in publico consignata voluit. „ *Hactenus igitur Linguæ Hebrææ* Defectus hodiernos *offendimus nullos*: *unde opus non est in suas illos classes digeramus. Fateor*, non omnes voces, *quas Hebræa Lingua olim habuit, in S. Script. comparent; sed continentur illæ voces, & dictiones, quæ sufficiunt ad Divinissimum ejus argumentum Dogmaticum, Morale, Historicum, Typicum, Propheticum, Allegoricum, notitiæ nostræ insinuandum planissime, distinctissime, copiosissime, vividissime. Quo igitur* pauciores *sunt* voces & dictiones, *quæ tamen abundantissime sufficiunt, eo* facilius sibi *illas* familiaris *reddit Linguæ Biblicæ studiosus; in quo agnoscimus non Linguæ paupertatem, sed Dei benignitatem & sapientiam.*" Magnifica periodus, qua nihil hoc in genere illustrius vidit, aut videbit, *Orbis Eruditus*. Ejus profundissimæ Sapientiæ, & Eruditioni, succinit altera hæcce pericope, admirabilior adhuc. „ *Neque video, si jam superessent* Radices & derivata, *quas & quæ Lingua Hebræa olim habuit* omnes & omnia, *quid Lucis adferrent uberio-*

*Compendiariæ viæ Amator, idemque Adorator Cl. Driessen.*

„ *ris Linguæ Biblicæ; quæ Lingua per se est plena; in eoque singularis, quod* „ *omnis ejus constructio sit Divina, eundem habens Auctorem Spiritum S.*" Quantum ex hisce, aliisque *Enthymematis*, reluceat Sapientiæ, gravitatis, & Doctrinæ altioris, necdum pando. Suo loco commodius id, decentiusque, fiet. Nunc tantum hæc attingo, ut mecum sciat Lector, cur Cl. *Driessen.* nullam hac *Sectione* mentionem fecerit *Thematis* פצץ, quo *Cap.* IV. *Origin.* pomœria *Linguæ Hebrææ* amplificavi.

*Verbum* פצץ *Hebræis reddendum.*

Id tribus locis restitui, & vindicavi. *Jer.* 23: 29. *Hab.* 3: 6. & *Jobi* 6: 12. Requiritur ibi *contritio;* vel *diffractio violenta.* Quum forma non omnino repugnaret, a *Lexicographis* loca hæc reducta ad *Radicem* פוץ, non sine quadam confusione. Exponitur nempe illud פוץ *dispergi*, *conteri*, *confringi cum dispersione:* item, *dissipari*, *dissilire:* nec non *diffundi*, *diffluere*, *exundare*, *redundare.* Videsis *Lexica Pagnin. Buxtorf. Schindleri*, *Cocceji*, *Robertsoni*, *Stockii*, &c. &c. Ut congeries hæcce & miscela, notionum, justo filo deduci posset, ex auctoritate *Dialecti* adsciscendam mihi videbam *Radicem* פצץ, فضّ, cui *Arabes* attribuunt significationem *frangendi cum divulsione.* At פוץ, & פיץ, فاض, iisdem sonat *diffluere*, *diffundi*, in aqua *primario:* indeque assumta *metaphora* in omnibus quæ *dissipantur*, & *disperguntur.* En copiam *Linguæ*, quæ apud *Golium* prostat فاض 1. *Copiosa fuit* aqua, lacryma. *Redundavit adeo ut effluxerit.* *Exundavit* fluvius. 2. *Multi*, *magno numero fuere*, improbi. 3. *Dimanavit*, *divulgatus fuit*, nuncius. *Palam evasit* arcanum. *Effluxit*, perfluxit, *eo* pectus. 4. *Mortuus fuit*, & *profusa fuit e corpore* anima.

*Est inter ὀνοματοπεποιημένα.*

Ad פצץ, ejusque *violentam diffractionem*, reduxi *Jer.* 23: 29. *sicut malleus* יפצץ סלע *diffringit*, (*dissilire facit*, maluit *Cocc.*) *petram.* Item, *Hab.* 3: 6. *Salire fecit gentes*, & ויתפצצו *violenter diffracti sunt montes æternitatis.* Denique *Job.* 16: 12. *Prehendit cervicem meam*, ויפצפצני & *violentissime diffregit me.* Hanc vim ibi requiri, omnes mecum agnoscunt: atque inde illud *conterere*, *confringere cum dispersione;* quod a *Pagnino*, aliisque, positum. Dubitatum modo a nonnullis, *primariumne* foret, an *secundarium*, a *spargendo* ductum: prout sane *spargere petram* dici potest *Malleus*, quam *discutit*, & *diffringit*, *particulis* quaquaversum *dissilientibus.* Si cui id rideat, per nos sane licet, modo *Linguæ Hebrææ* non invideatur *Radix* פצץ, quæ liquidiora habet jura, quam ut obscurari queant. Dubitationem omnem dirimere videtur, quod פצץ sit inter verba ὀνοματοπεποιημένα, quæ *diffractionem* cum *dissultu partium* conjunctam ipso sono exprimat. Ab his natalibus unam sedem pulchre intrat cum נתר *saliit*, *dissiliit*, item ὀνοματοπεποιημένον, proprie signans *vibramen tinnulum*, & *tremulum*, *nervi salientis.* Hoc *vibramen* sequitur *ruptura*, & *dissultus partium*, sub verbo פצץ, quod accuratissime ab *Arabibus* enucleatum, quum *fractionem cum dissipatione* ei subesse tradidere.

Quod

Quod porro attinet ad alterum illud פוץ, dubium videri posset rem justis lancibus exigenti, *primariumne* sit *spargi*, an *fundi*, *diffundi*: nam in *Linguis* omnibus a *spargendo* ad *diffusionem*, & vicissim a *diffusione* ad *sparsionem*, translatio obtinet. *Sparguntur fontes*, quorum *aquæ* huc illuc *diffunduntur*: & vicibus inversis *fundi*, *diffundi*, pro *dispergi*, in *rebus aridis*, aliisque, elegantissime frequentatur. Talem litem, si forte incidat, duplici tantum ratione decernere est. Prima per examen locorum, inter quæ si sint, ubi *fundendi* vis unice quadrare possit, eam esse *primariam* potestatem, legitime colligitur. Altera, per auctoritatem *Dialecti*, quam qui in talibus negligit, non *judicium* sequitur, sed *adfectum*. *Verbi* פוץ *natura illustratur.*

Ad hæc principia *Critica*, *Radici* פוץ *primario* addere sustinui vim *diffusionis*, unde ad *dispersionem* fit descensum. Loca quibus innitor, fat multa sunt, *Zach.* 1: 17. עוד תפוצנה ערי מטוב *Adhuc diffluent civitates meæ præ bonis.* In vicinia *Cocc. Adhuc diffundentur civitates ob bonum.* Apud *Schindler.* reperies *redundabunt.* Iterum *Prov.* 5: 16. יפוצו מעינותיך *diffluent*, *diffundentur*, *fontes tui foras.* Et *Gen.* 10: 18. *Familiæ Canaanis* נפצו *diffusæ sunt:* ut denuo *Cocc.* Est *metaph.* a *fonte*, vel *fluvio*; qui extra ripas exundat. Hinc pulcherrime figuratum *Jobi* 40: 6. הפץ עברות אפך *exundare fac effervescentias nasi tui.* Vulgarium illud, *sparge excandescentias iræ tuæ*, rem dat non *Linguam:* & *figuram* delet. Hinc eadem granditate ductum *Ps.* 18: 15. & 144: 6. *Misit tela sua*, & יפיצם *exundare fecit eos*, Cœlos; ut *Cap.* V. *Par.* I. II. III. IV. V. *Origin.* verisimile saltem factum. Adde 2 *Sam.* 18: 8. & *prælium diffusum erat per universam terram:* prout iterum nobiscum *Cocc.* in *Lex.* In omnibus hisce si *spargi*, *dispergi*, assumatur, aliquid scabri existet, quod unguem, exploratorem veri, offendat. Qui id non sentit, sibi imputet. *Eam in fusione sitam, evincitur.*

His ergo locis, aliisque, adductus, accedente auctoritate Dialecti *Arabicæ*, notionem principem constitui, in *fusione*, *diffusione*; unde *secundario gradu* sit perventum ad *dispersionem*, & *dilapsionem*, vel *currentium sponte*, vel *dissipatorum in fugam.* Quibus *Latinæ Linguæ* copia, & elegantia, sub *fundi*, *diffundi*, *dilabi*, ad manus, eodem modo *secundarios usus* illorum verborum e *primitivo fonte* emanasse, statim intelligent. Vel solemnis illa formula *fundere hostes*, pro me militare debuisset, quo minus assensum negaret Cl. *Dissertator;* si *diffundi* pro *dispergi*, minus forte promptum haberet.

II. Expendamus jam paucis, quæ Cl. *Driessenio* & hic nobis objicere visum. „ *Loca si recte consideres in quibus occurrit adjutus jam sæpius memoratis* „ *adminiculis*, Versionibus, & Lexicis, *significatum primum recte figes* spargi, „ dispergi, *sive dispersione noxia*, *sive utili.* 2 *Sam.* 18: 8. & 20: 22. *Zach.* „ 1: 17. *Quare quem nobis premit ex Arabia non est primus* universalis significatus, *sed tantum usus verbi appliciti huic illi rei singulari. Igitur loca omnia* „ *ad hanc figuram coacte trahuntur.*" Cur ergo loca ista non vindicantur? Cur altum siletur ad *Zach.* 1: 17. *Job.* 40: 6. *Ps.* 18: 15. &c.? Instat tamen V. D. suamque incudem denuo sic tundit. „ *Teneatur* significatus universa- *Cl. Driessenii melior lux.*

„ lis,

„ lis, *applicitus cuique rei pro ejus natura, in allegatis locis. Neque particularis iste significatus locis omnibus convenit. Vide* 1 *Sam.* 13: 8. & 14: 34. & 1 *Reg.* 22: 17. *ubi alia additur comparatio.*" Addubito an omnes sint intellecturi. En mentem Viri. *Diffundi*, est tantum *particularis significatus*, qui *universali*, *spargi*, *dispergi*, concedat necesse est. Nempe *fundi* tantum venit in *aqua*, at *spargi* se ad *omnia* extendit. Credo multos ratiocinationem hanc non minus dissipatam, quam dilutam, judicaturos. Et cur non conveniret 1 *Sam.* 13: 8. ויפץ העם מעליו *populus ab illo sese diffudit*, pro *dilapsus est?* præsertim quum ostenderim apud *Arabes* فاض הפיץ esse *Citato cursu se effundere.* Iterum 1 *Sam.* 14: 34. quid impedit, quo minus פצו בעם reddatur, *diffundimini in populo*, pro *celeriter percurrite exercitum*, &c.? Mihi quidem id lectius, aptiusque huic sedi, quam *dispergimini.* Sed decidet tertius locus 1 *Reg.* 22: 17. *ubi alia additur comparatio.* Nempe verba sunt: *Vidi universum Israëlem* נפצים אל ההרים כצאן אשר אין להם רועה *diffusos ad montes, sicut grex, cui nullus pastor.* Non video, quænam illa *alia comparatio.* An hoc vult Vir Literatissimus, *gregem* non esse *aquam*: ac proinde non *fundi*, *diffundi* hic quadrare, sed *spargi*, *dispergi?* Nunc demum sentio, quid sit *acumine Critico* præpollere. Inde & hoc. „ *Res ipsa loquitur comparationem cum aqua ex verbi natura ad illud restrictam non esse: Hoc si esset, certe sic opus non fuisset Prov.* 5: 16. *addere* fontes, *sic enim verbum per se sine additis* fontibus *hoc significaret.*" Proh *Criseos* subtilitatem elimatissimam! Sensus hicce, ni fallor. פוץ non est *fundi*, *diffundi*, quia *Prov.* 5: 16. construitur cum *fontibus*, qui non *diffunduntur*, sed *disperguntur.* Ratio hæc; *Verbi natura si restricta sit ad aquæ diffusionem*, fontes, (*qui utique nulli sine aqua*) *cum eo inepte construerentur. Tautologum foret, fontes diffunduntur.* Equidem nihil hinc diffingere, si vellem, possem. E limpidissimis *Metaphysices* fontibus *ratiocinia* hæc non *fusa*, sed *dispersa.*

'*Melius loca implens: scilicet.*

# SECTIO VI.

## *Radicis* המם *genuina* indoles *confirmatur.*

### I.

**Pleraque Radices in** *sacris* **secundario** *tantum* **usu** *prostant.*

Qui paulo altius in studium *Linguæ Hebrææ* se penetrarunt, atque de ejus *hodierna conditione* judicium ferre valent, exploratum habent, *Radicum* longe maximam partem *secundarios* tantum *usus* in *Sacro Codice* exerere; hoc est *Metaphora*, vel *Tropo* quodam, convestitas occurrere.

Iis accensendum quoque verbum המם, *Tredecim* solummodo locis sese offerens;

ferens; quorum *duodecim* apertissime *Tropum* habent: unus *Esai.* 28: 28. anceps videri posset, *propriumne* adferat, an *improprium significatum*, LXX, ut solent, fluctu abunde, *συνταράσσειν. Ἐξαναλίσκειν· ἀφανίζειν, Ἐξιστάναι. μερίζεσθαι. συγχέεσθαι. περιάγειν*, in ultimo illo *Esaiæ* contextu. *Vulgatus* ibi dedit *vexare:* alibi *exterrere*, *perterrere*, *conturbare*, *occidere*, *interficere*, *devorare.* Sensui utcumque satisfieri, sic convertendo, nemo negat. At *primitivam* verbi *indolem*, & *Originem*, hinc erui, ac stabiliri, posse, nemo adfirmet, qui non eodem momento omnem sibi auctoritatem, ut imperitissimo horum sacrorum, detractum eat.

Ex Recentiorum *Versionibus*, & *Lexicis*, produxi, *profligare*, *quassare*, *conterere*, apud *Buxtorf.* Apud *Avenar. Tumultuando deturbare*, *impetu quodam consternare* &c. Adde nunc ex *Schindlero*, *Tumultum facere*, *turbare*, *conturbare*, *concurrere*, *debachari.* Ex *Stockio*, *Agitare*, *quassare*, *conterere*, *exturbare*, *in talem confusionem adigere quæ perditionem comitem habeat: Exterminare*, *delere.* De his iterum submoneo, si *sensum* generatim spectes, omnia sic satis convenire, atque fortius, levius, utcumque *secundariam vim Radicis* nostræ adumbrare. Sed & denuo oculis, manibusque, palpare est, per omnia hæc *Originem*, & *primævam* illam, quam quærimus, *potestatem* adeo non finiri, in solidoque locari, ut arena omni mobilior, fluxiorque, reddatur. *Hinc magna semper varietas* Versionum & Lexicorum.

Quum hanc inconstantiam *Versionum*, & *Lexicorum*, in medium tulissem, atque palpabilem huncce *defectum* Originis nudassem, *Origin.* L. I. *cap.* 5. *Par.* V. VII. VIII. IX. X. XI. ibidem protinus subnexui: *Neque tamen id vehementer vitio verto Interpretibus*, *in* Radice, *cujus* propria *& ab ortu* insita vis *plane extincta est*, *& vetustate sepulta: atque ad cujus primam* Originem *nulla* mortalis acies *explorato penetrare queat*, *nisi luce gaudeat Veterum*, id est *Dialectorum.* Hæc Demonstrationum mearum principia, & fundamenta, tentanda sunt illis, qui nostra oppugnare volunt: iisque evincendum & *Rationibus*, atque *Documentis*, utique in *Linguis* ad *primam Originem* penetrari, & ut Cl. *Driessen.* loquitur, *pulchre adscendi*, posse, per solos *usus secundarios*, vi bonæ *Logices.* In *Græca*, & *Latina*, *Literatura*, eo vanitatis necdum quemquam reperio progressum: in *Hebraica* satis multos: quamvis nihil absurdius dici, nihil periculosius in explicationem *Sacræ Scripturæ* induci posse, omnes boni judices facile persentiscant. Adjeci ibidem, *me tamen requirere hac in parte posse vel judicium sagacitatemque*, *vel voluntatem simplicitatemque eorum*, *qui* Lexica *condiderunt*, *quod aut non perspexerint*, *aut monere neglexerint*, *in Radicis bujus* primæva indole *extrahenda nihil liquidi*, *dilucidique*, *ipsum Sacrum Fontem suppeditare*, *eo quod in omnibus exemplis Metaphorica*, sive *secundaria*, *ratio dominetur.* *Quibus nihil inde deteritur existimationis.*

Cur talia profundissimo silentio transmittuntur? Cur validissima hæcce meæ Causæ firmamenta ne attinguntur quidem? Ab his utique principiis profectus, adfirmare olim sustinui, idemque nunc denuo confirmo, vel *Originem* istius verbi pro *conclamata* habendam, vel ad *Dialectos* eundum, ut inde prudenter eruatur.

Id qua ratione fecerim, paucis sub conspectu ponendum. Ostendi המם *Quid proprie valeat* המם

ꝑ in *Dialecto Arabum* eosdem *usus secundarios* servare, quos *Sacer Codex*: atque insuper exhibere *Liquefaciendi*, vel *Tabefaciendi*, vim *primariam*; unde *translatae* illae *notiones* summa cum dignitate, & gravitate, sese propagarint.

In *Linguis* nostris nemo sanus unquam quicquam desiderabit, quod hosce non *probabilitatis*, sed *demonstrationis*, fines excedat. Qui hic non acquiescit, vel nescit quid velit; vel *Enthusiasmum* aliquem inducit in genus *Literarum*, quod toto cœlo inde abhorret. Lustremus loca omnia, & Cl. *Driessenio* ob oculos statuamus exempla evidentissima, quæ cur in *Excerptis* non comparerent, exputare nequeo. Primus locus est *Exod.* 14: 24. ויהם את מחנה מצרים *Et exercitum Ægypti* LIQUEFECIT; sive *pavore*, & *consternatione*, *fecit tabescere*. Sic ego. Tu vide jam an malis, *terruit*, *agitavit*, *quassavit*, *conturbavit*, *contrivit*, & alia, quæ supra recensita. Non loquor de *secundario aspectu*, sed, ut sæpius inculcatum, de *primario*. In eo *meam Versionem* longissime vincere, quis tandem adeo inverecundus, ut negare ausit? Sed non est *mea*. Est *Veteris Linguæ proprietas*, quæ per me sua sibi jura vindicat. Secundus locus, *Exod.* 23: 27. *Terrorem meum præmittam tibi* והמתי את כל העם & LIQUEFACIAM *Universum populum*, *ad quem venies*, *eumque tibi fugatum dabo*. Ne verbum quidem addo, ad pondus, & decus, figuræ commendandum. Tertius, *Deut.* 2: 15. *Manus Domini super eos erat* להמם מקרב המחנה *ad* LIQUEFACIENDUM *eos e medio Castrorum?* Ecquid gravius, digniusque, concipi potest? Quartus, *Jos.* 10: 10. ויהמם & LIQUEFECIT *eos Jehova ante faciem Israëlis*. Quintus, ויהם & LIQUEFECIT *Jehova Siseram*, & *omnem exercitum ejus* Jud. 4: 15. &c. Sextus, 1 Sam. 7: 10. *Et intonuit Jehova voce magna super Philistæos*, ויהמם & LIQUEFECIT *eos*; & *cæsi sunt ante faciem Israëlis*. Septimus, 2 *Chron.* 15: 6. *Nam Deus* הממם LIQUEFECIT *eos omni anxietate*. Octavus, *Esth.* 9: 24. להמם ולאבדם *ad* LIQUEFACIENDUM, & *ad disperdendum eos*. Quis tantæ luci veritatis resistere valet? Oculos ergo & suos, & Lectorum suorum, sapientissime hinc avertit Cl. *Driessen*. horumque nihil *excerpere* tutius, & fidelius, judicavit.

*Locorum inductio pressior.* Omnes hosce contextus *Metaphoricum usum* præ se ferre quivis sentit. Translate quoque positum illud *Jer.* 51: 14. *Devoravit nos Nebucadnezar*, הממני LIQUEFECIT *nos*. Est *figura* ex *ancipiti* multo cumulatissima; quam alibi pluribus illustrabo. Nunc tantum submoneo, nil opportunius, vehementiusque simul, in hac serie poni potuisse. Redi ad pag. 68. Hic *Nonus* est locus. *Decimus*, & *Undecimus*, prostant *Ps.* 18: 15. cum 2 *Sam.* 22: 15. *Emisit tela sua* ויפיצם, *fulmina sua jaculatus est* ויהמם. Si ad *hostes Divinitus fusos*, *consternatosque*, id referre placeat, nil aptius, utique, nil plenius, LIQUEFACTIONE, & *contabefactione*. Nobis tamen aliud hic sedet; & denuo expendendum damus, an non potius *adfixa* illorum Verborum redeant ad *Cœlos*; *qui exundantes*, & *colliquefacti*, inducantur, secundum *Poeticum* illud *Schema*, quod *Orig.* p. 59. proposui; atque ex interiore usu Verborum

borum פרץ, & המם, confirmavi. Idem dictum esto ad locum *Duodecimum*, *Pſ.* 144: 6.

Restat *Decimus tertius*, *Eſai.* 28: 28. *Panis comminuatur*, *ſed non in perpetuum triturando triturabit illum* והמם גלגל עגלתו. In duas partes abeunt interpretamenta. Nonnullis per *Ellipſin* placet, *ut vexet* illum *rotâ plauſtri ſui:* vel *quaſſet; terat* &c. Sic nemo non cumulatius adhuc agnoſcat, *ut Liquefaciat* illum *rotâ plauſtri ſui*. Cl. *Cocc.* maluit, *nec agitat rotam plauſtri ſui:* Id nimis languidum, a Cl. *Vitr.* erigitur, adſcito, *nec violenter agitat*. Valde arridet. Sic iterum nihil illuſtrius *figura* noſtra, qua *Liquefacere rotam plauſtri* pro *violentiſſime concitare* capi poſſe indicavi, ex uſu illo ſubli-miore *Arabum*, quo *Liquefecit jumentum*, eſt, *ad vehementiſſimum curſum incitavit*.

II. Quid jam ad hæcce Cl. *Diſſertator?* primo, prudenter cavit, ne firmiſſima illa mea acies, quam inſpectio, & luſtratio, locorum, efficit, nimium in oculos incurreret. Deinde *Veteres* ſimul & *Recentiores* ſub Umbonem recipiens, ita copias meas difflat. „ *Significatio* & Univerſalis & particularis *ex* „ *probe inſpectis & collatis locis*, *ope* Verſionum & Lexicorum, *hunc eruimus*, „ *quod primario dicat*, *ut recte* STOCKIUS, violentam commotionem, *eamque ego refero vel ad* corpus *vel ad* animum. *Fit autem* violenta *illa* motio „ *multis modis*, *variosque habet effectus*, *unde recte* agitavit, quaſſavit, contrivit, turbavit, exturbavit. *Unde ſicut primogenium ſignificatum* פרץ *perperam* aquæ, ſic τῷ המם *Arabes perperam affigunt* igni; *atque iterum peccant quod* primum ſignificatum *ad ſolam aliquam* in corpore *adfectionem reſtringant*." Habes *Methodum* Hebraizandi *ſcientificam;* quæ veram, liquidam, certam, omni exceptione majorem lucem tibi adferat, & omnes Veterum ac Recentiorum diſcordias in amiciſſimam revocet concordiam. Cl. *Drieſſen*. ex *probe inſpectis*, & *collatis*, *locis*, eruit, & tamen *Stockius* invenit, *violentam commotionem*, quæ ſit & *Univerſalis* & *Particularis* ſimul ſignificatus noſtri המם: unde *agitare*, *quaſſare*, *terere*, *terrere*, *vexare*, *turbare*, & quicquid ſupra ex LXX. & *Vulgato* aggeſtum, limpidiſſimo alveo ſponte dimanarit. Si nihil aliud, quod promeret, habebat Cl. *Diſſert.* quid ni potius tenuit *Cocceji agitare*, vel aliorum *quaſſare*, a *quatiendo* ductum? An non in hiſce *violentior commotio* multo ſimplicius ſeſe exerebat? An non *Liquefactio* & *contabefactio*, præſertim per *ignem*, eſt *violentior* quoque *commotio?* Cur ergo *Tabefactio* iſta, quam diſerta auctoritas *Dialecti* fundat, quam granditas figuræ commendat, ſeponitur; & tanta cum confidentia *Orbi Erudito* offertur vaga quædam, & abſtracta notio, quam ex Cerebro ſolo, ſine ulla ope, ac luce *Dialectorum*, exſculpſiſſe, glorioſum ſibi ducunt ejusdem inventores? Erubeſco, talia confutans, quin totus confundor, eo usque, fuga laboris, & operæ *Dialectorum* ſtudio impendendæ, abripi Viros Scripturarum utique reverentes, ut quod aliis in *Linguis* plus quam ridiculum eſſe, communis ſenſus, communis ſancit calculus, id in *Lingua Hebræa* ſibi arrogare auſint. Quid dicam de cenſura in *Arabes* deſtricta, quod *perperam* hunc *ſignificatum*

*Cl. Drieſſenii conatus parum ſubidi.*

 igni

*igni adfixerint, atque restrinxerint ad solam aliquam in corpore adfectionem?* An ergo *Liquefactio corporis per ignem*, non prior est, quam *Liquefactio animi per curas, sollicitudines, anxietates, & mœrores?* Si Cl. *Driessen.* sibi *Linguæ Arabicæ* scientiam non invidisset, ejusdem constantiam, dignitatem, gravitatem, & *Hebraicæ* parem Majestatem, admiraretur. Nunc; cum novo hocce genere scriptionis, nihil aliud ei relictum, quam ut pedes suos ferat per ignes suppositos cineri doloso; atque omni momento semet in laqueos induat, unde emergi non possit. Irretitus certe, & constrictus, tenetur Noster, ita concludens. „ *Quare necessum non est loca omnia Scripturæ ad hanc figuram* „ *trahere; neque particularis ille significatus locis omnibus recte aptatur. Certe* „ *coacta est illa interpretatio Jes.* 28: 28. *Sic quicquid comminuitur*, liquefiet, „ *& confundentur distinctæ notiones, si vel dedero, non intelligi debere ipsius* rotæ „ agitationem, *quæ adhuc minus quid cum* liquefactione *commune habet.*" Languidule sane, *necessum non est.* Atquin evictum, *proprietatem Linguæ* id postulare. Debilius adhuc; *loca omnia.* An quædam ergo *Liquefactionis imagine* ornari concedit? Videtur. At quænam illa? *Omnia*, dicerem ferme, *uno* tantum excepto, cujus *interpretatio* ut *coacta* respuitur. Videamus. Ostendi bifariam strui illud המם, ab aliisque ad *panem* referri, ab aliis ad *rotam.* Utrobique *Liquefacere*, grande quid adfert, sive placeat *Terere panem, frumentum;* sive *violentius agitare rotam.* Certe apud *Latinos* etiam *Colliquescere* dicuntur ea quæ *penitus conteruntur:* nec tamen *distinctæ* sic *notiones confunduntur;* sed *Linguæ gratia, & virtus*, additur. Eadem res in altera *figura;* quam præferendam duxi. Adeone *meta fervidis evitata rotis* necdum ad Cl. *Driessenii* notitiam pervenerat? Ad eam rationem grandior Spiritus fert, ut *fervidæ rotæ Candescere*, quin & *Liquescere*, dicantur, *quum rapidissimo impetu feruntur.* Pulchre *Ovid. Metam.* L. 2. 727.

*Non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum*
*Funda jacit, volat illud, & incandescit eundo:*
*Et quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.*

Item L. 14. 824.

*Corpus mortale per auras*
*Dilapsum tenues: ceu lata plumbea funda*
*Missa solet medio glans intabescere cœlo.*

Adde *Lucan.* L. 7. 513. & *Virg.* L. 9. 588. & *Servium.* Gravissime ergo *Esajas; nec* TABEFACIT *rotam plaustri sui:* vel, *ut tabefaciat rotam plaustri sui.* Nec suæ, nec Scripturarum, dignationi satis consuluit, qui talia *Orationis ornamenta* aspernatur.

# SECTIO VII.

## *Radicis* עלל Origo, & trahationes *figuratissimæ*, *clara in luce locantur.*

I.

Consilium meum in *Opere* de *Originibus*, tam honestum, tam necessarium, tam evidentibus, rationibus, ac demonstrationibus, quas *Humanioris Literaturæ principia* cuivis suggerunt, subnixum, ut emirari satis nequeam, unquam a quoquam, qui inter *Eruditos* nomen gerit, ei contradictum.

*Consilium nostrum in opere de Originibus.*

Contraria omnia, ne quid mentiar, expectaram, & blanda nimis spe mihi promiseram; non dubitans, quin cordatissimi *Theologorum* non solum conatibus faverent, verum etiam operas, humerosque, sociarent.

Quid hanc meam spem, ac cogitationem, eluserit, meum non est edisserere. *Humanum* est, quod mihi hac in parte evenisse cerno; & mei semper officii duxi, *Humaniter* id ferre. Id tamen & Causæ veritatis, quam suscepi, & mihi ipsi quodammodo, debeo, ut nunc tandem palam faciam omnibus, *Hypothesin* nostram ne examinatam quidem videri ab iis, qui eam & *privatim*, a longo jam tempore, & *publice*, improbandam sibi censuere.

De *Driessenio* nostro id omnis pagina; quid paginam dico? omnis periodus attestatur. Ea ipsa quæ ex *Originibus* meis legit, ne intelligeret, indeque contagiunculam aliquam traheret, metuisse videtur castissimus *Idiotismi pure Biblici* cultor. Certe ubique fere in *Excerptis* suis transsilit, & omittit, quæ *Cardinem* & *Quæstionis* circa *Origines*, & *Demonstrationis* nostræ, eas non nisi ex *Dialectis* restitui posse, efficiunt. Hac dexteritate omissa hæc mea introductio in *Caput* VI. *Origin.* quod hac *sectione* refutabitur, scilicet! *Luculentum specimen exhibui* frustrationis & erroris, *quem omnibus in Linguis ignoratio offundit* primigeniæ Originis. *Idem hoc in omnium oculis defiget* Radix עלל, *multa & læta propagine florens. Hujus* antiquissimum ingenium, *quod nullus omnino locus pure, & extra* Metaphoram *sistat, eam peperit notionum varietatem, & inconstantiam, unde emergi nequeat. Eam fluctuationem hoc caput componet, sermonisque Hebræi* constantiam, gravitatem, verecundiam, inexhaustamque ubertatem, *hoc in verbo ex primis fontibus derivabit.*

*Non intellectum a plerisque: ne examinatum quidem.*

Quo consilio talia oculis Legentium subducantur, nec exputo, nec disputo. Rogo tantum, cui qui *Fundamentorum meorum soliditatem tentare* aggreditur, ea ne digito quidem tangat, sed magnanimo silentio contemnat quasi.

An semet satis destruunt illa, ex *meris Paralogismis*, & *perpetua ignoratione Elenchi*, contexta? Imo vero hausta sunt ex *Linguarum omnium primordiis*,

omni exceptione majoribus, quæ ne ab iis quidem in dubium revocantur; qui *Hypothesin* nostram omnibus modis infringere, & debilitare, conantur.

*Status controversiæ.* Omnis ergo *Quæstio* huc redit, *Originesne Hebrææ*, quas in plurimis *Radicibus* abesse omnes uno ore confitentur, & ne *Driessenius* quidem noster negare sustinuit; *Originesne*, inquam, illæ ex *conjectura*, ex *ingenio*, ex *Cerebro Docti*, aliquid ad *Versiones*, & *Lexica*, *imaginantis*, an ex *Dialectis Veteribus Linguæ Hebrææ* restitui debeant? Ego cum *Principibus Literaturæ Orientalis*, & *flore delibatissimo Interpretum*, pro *Dialectis* pugno, Veritate mihi ad dextram stante, animosque faciente: Cl. *Driessenius Logica*, & *Metaphysica*, subnixus, pro *sagacitate ingenii*, *cerebrique*, *sui*, animosissime propugnat, actumque credit de re *Hebraica*, nisi illa *Methodus*, eliminata nostra, introducatur.

Illustri etiam specimine demonstratum voluit quantum inter *Ipsius Methodum*, & *meam* illam intersit. Quando tamen Viri Docti *Excerpta* mihi ipsi *Chaos* quoddam offerunt, in quo memet invenire non possim, nedum ut Lectores meam inde mentem assequantur, justitiæ, credo, & veritatis, fuerit, mihi ipsi non defuisse; atque *demonstrationis* meæ conspectum præbuisse.

*Exemplo evidenti illustratus.* Ostendi, quod etiam attigit Cl. *Excerptor*, *Thema* עלל a Cl. *Buxtorf.* exponi *Fecit. operatus est. Adfecit*, *Confecit* malo. *Racemavit. Machinatus est. Illusit.* Adjectum a R. *Salom. Inquinavit.* Ex *Avenario* adduxi: *Infantiliter locutus est. Ausus & conatus est aliquid infantium & balbutientium more. Corrupit*, *abrupit racemando*: *vel depilavit. Illusit aliis racemando*, *& inferendo aliquid mali.* Ex *Cocc.* in medium tuli, *vexare*, *vim facere*, νεανικῶς ποιεῖν, *violenter & pro libidine tractare.* Item ex *Chaldæo* עלל *intravit*, *Racemare*, *Racemando interius penetrare.* Ex *Stockio* denique hunc ordinem notionum exhibui. 1. *Facere operari.* 2. *Facere quod in admirationem rapiat homines.* 3. *Facere quod in damnum & ruinam alterius cedat.* 4. *Scelerate & nefande aliquem tractare.* 5. *Facere quod in contemtum alterius cedat. Ludificare.* 6. *Racemare. Carpere*; *tum proprie*, *tum metaphorice.* Amputavi, ne moles in immensum excresceret, congeriem non minus molestam *significationum*, qua *Veterum versiones* nos implicant, & distrahunt. Soli LXX. dant, ἐμπαίζειν. καταμωκᾶσθαι. καλαμᾶσθαι. ἐπιφυλλίζειν. ἐπανατρυγᾶν. προφασίζειν. φθέγγεσθαι. σθεννύναι. Omnia hæc suis quæque locis sic satis congrua, si *secundariam* vim quæras: si *primariam*, fateare necesse est, ni vanus, & ridiculus, esse cupias, istam indagationem excedere ingenii humani fines, nisi aliunde facula ei accendatur.

Eadem ratio est *significationum* ex *Buxtorfio*, *Avenario*, *Coccejo*, *Stockio*, productarum. In iis omnibus, si *secundario usu* contentus esse velis, aliquid inest veri: sed nemo, nisi *Linguarum* rudis, dixerit, *proprietatem & primigeniam indolem Radicis* hinc satis elucere.

*Thematis* עלל *Origo* Ut sentias me scire, quid in publico dicam, en tibi placita *Forsteriana*. *Congruit*, inquit ille, עלל *significatione cum verbis* געל, מעל, יעל, עול, nisi

*quod ut forma ita modo ſignificandi inter ſe varient.* *Maxime vero affine eſt verbo* עלה, adſcendit, *in corde animique affectibus: ſignificat enim meditari, cogitare, conari, moliri, admoliri, agere, facere, deſignare, animi vim, & potentiam, declarare.* Quid horum primigenium? Quid non tale; quod *Originem* in puteo delitescere clamet, niſi in עלה *adſcendit*, ob affinitatem literarum, pedem figere placeat. *hactenus incognita.*

Vide nunc, quanta religione caverim, ne quicquam honori eorum, qui ante me fuerunt, per me decederet. Negavi *Par.* VII. *Cap.* VI. *famam, & præclara merita* Interpretum *inde minui, quod tam varios ſignificatus cumularint, quod aliter fieri non paterentur tenebræ illæ, &* anguſtiæ, ad quas *Lingua Hebræa* redacta eſt. Addidi, quod omnem utique invidiam, criminationem, cavillationem, ſuſpicionem, prohibere debuiſſet: *Veritatem quoque conſiſtere poſſe confirmo in iſta fluctuatione, & jactatione, ſi mentem Spiritus S. generalius ſpectemus &c.* Ex copia deinde *Latina* ſub verbis *Carpere*, *Libare*, & *Haurire*, in gratiam minus peritorum, oſtendi, quam longe ſæpe uſus ſecundarii deflectant, atque deſciſcant a *primigenia* poteſtate. Inſiſtam tantum in poſtremum *Haurire.* Ejus *ſecundariæ notiones* ſunt *implere*, *defatigare*, *confodere accipere*, *audire*, *videre*, *mergere*, *comburere*, *dilapidare.* Item *Tolerare*, *curſu transmittere*, *abſorbere*, *occupare*, *conſumere*, *intimo ſenſu percipere.* Poſſum adhuc viginti alias ſuperaddere: ſed maneo in iis quæ olim adducta. Pone jam, *primariam notionem hauriendi* hactenus latere, ecquis *mortalis* tam audax, qui confidat, ſe turbatum hocce glomus ex facili evoluturum, & ad *Originem*, ſive *primigeniam vim*, ſola vi ingenii *pulchre adſcenſurum*? Nemo ſane, cui ſanum ſinciput. Nempe *Literatura Latina* ab *Enthuſiaſmo* intacta. *Græca* aliquatenus eo adflari cœpit. *Hebraica* eidem penitus expoſita: præſertim a quo *Boblius* vexillum ſuſtulit, ad *Formales*, quas vocitat, *ſignificationes ex officina, & fornace, ingenii ſui effabricandas.*

Cur hinc tota mente reſiliam, alibi pluribus diſſertatum, & cumulatius adhuc, ſuo tempore, ediſſertabitur. Nunc tantum hinc Æquis Arbitris inſpiciendam præbeo abſolutiſſimam neceſſitatem *Dialectorum*, ſine quibus nunquam *Lingua Hebræa* ex illo ſalo, & fluctu, diſſonantium ſignificationum, in tranquillam, & tutam, ſtationem, quam inveſtigata præſtat Origo, emerget. Hoc principio ductus, aperui divitias *Arabum* ſub eadem hac *Radice*. Eorum uſus cum uſibus *Hebraicis* concinere, maximam partem, ex *contextu Gjauharii*, quem ſolum Cl. *Drieſſen.* excerpſit, relucet. Vel doctiſſimis tamen tales *Gloſſæ* neſcio quam fruſtrationem, & vertiginem, ſæpe objiciunt, niſi exemplorum lumine ex Libris, & Fontibus ipſis, colluſtrentur. Propoſita ergo *primaria notione* in *Hauriendo*, & quidem *identidem*, ſive *repetitis hauſtibus bibendo*, deſcendi ad *uſus Metaphoricos*, & *ſecundarios*, eoſque hoc ordine percenſui. I. *Iteratis ictibus ferire*, *vulnerare*, *haurire* aliquem. II. *Iteratis vicibus rem habere* cum aliqua, *& quaſi aquatum ire ad ſitim voluptatis explendam.* III. *Iteratis vicibus mulgere*, *emulgere* ubera. IV. *Emulgere* oculum *iteratis fletibus.* V. *Emulgere*, & *exhaurire*, jumentum *repetitis currendi vici-* *Ejus notiones Arabicæ accurate digeſtæ.*

ci-

*cibus.* VI. *Identidem vindemiare & Racemare vitim.* VII. *Identidem vectigalia exigere, & quasi racemare.* VIII. *Identidem calumniis carpere, & vexare.* IX. Alio flexu in 2. *Conjug. demulcere, lactare,* quasi *identidem hauriendum quid dare in solatiolum.* Iterum X. alio canali, in 8. *Conj. Pass. Ægrotavit,* proprie *haustus, exhaustus fuit,* morbis. Denique XI. *Haurire* translatum ad *ardua moliminum* quae quasi *exhauriuntur & exantlantur.*

*Et cum Hebraicis conferuntur.* Magnam omnibus hisce *Metaphoris* dignitatem inesse, nemo inficias iverit. Justa interim suspicio est, Cl. *Driessenium* nihil horum vel legisse, vel saltem percepisse. Certe nihil horum, in quibus *demonstrationis* meae *vis* sita, in *Excerptis* Ejus visitur. Haec tamen plus lucis praebuissent *Lectoribus*, quam *Sceleton Gjaubarianum;* quod per se parum habet gratiae, ac splendoris. Ad hoc jam filum, gravissimas illas *Metaphoras*, quibus verbum עלל in *Bibliis* auctum, evolvendas porro suscepi. Et I. quidem in *vulneribus altius inflictis, vitalemque spiritum haurientibus*, nostrum עלל adhibitum produxi ex *Thren.* 1: 12. 22. & 2: 20. item *Job.* 16: 15. *Exod.* 10: 2. 1 *Sam.* 6: 6. nec non *Esaj.* 66: 4. a *pagina* 89. ad 94. Hinc II. transii ad verecundum illum usum *Hauriendi* in *explenda siti* voluptatis, a *pag.* 93. & 96. Accessi deinde ad III. & IV. classem in *mulgendo, emulgendo,* indeque gemmulam figuratissimae orationis restitui *Thren.* 3: 51. עיני עוללה לנפשי *Oculus meus haurit* i. e. *emulget animam meam: pag.* 97. ad 99. Inde Classis V. nullum specimen in Sacris occurrere monens, descendi ad *num.* VI. atque *Racemationem* tum *propriam* tum *impropriam* illustravi agmine exemplorum; *pag.* 99. & 100. subsumsi VII. *exactiones vectigalium, & concussiones,* cum *calumniis* fere conjunctas ex classe VIII. a *pag.* 100. ad 102. Ad istam classem tamen directius reduxi *Deut.* 22: 14. istud שם לה עלילות דברים reddens, *imponit ei cavillamenta verborum, calumnias* &c. Ad IX. in *lactando, oblectandove,* relata loca *Num.* 22: 29. *Jer.* 38: 19. 1 *Sam.* 31: 4. Adde *Ps.* 141: 4. *pag.* 103. & 104. Classis X. sub I. subordinarii se patitur. Postremo XI. in *arduis moliminum, facinorumve,* quae *exhauriuntur,* & *exantlantur:* tam in *bonum;* quam in *malum.*

*Nihil horum productum a Refutatore meo.* Qui utramque hanc aciem utraque in *Dialecto, Hebraica, & Arabica,* adspexerit modo, a se impetrare non poterit, ut non *Harmoniam* simul & *Gravitatem* harum *figurarum* admiretur. Praeclare ergo sibi consuluit Cl. *Driessen.* qui hasce meas *copias*, quas *invictas* appellare audeo, suo, & Lectorum suorum, conspectui subtraxerit; post contextum *Gjaubarii* apponens, *Hactenus.*

*Ejus lucidissima originatio.* II. Ab illo *Hactenus* ita porro cornua disputationis suae in me commovet. „ *Certum est* primigenium & universalem *hujus Radicis* significatum *talia involvere, quae in* singulares *multos se possint devolvere.* " Ut haec principiis se dant, aliquid exprometur, quod discussis omnibus tenebris, clarissimum nobis diem pandat. En quod expectationi cumulatissime respondere queat. „ *Loca in quibus occurrit si attente perpendo omnia*, universalis notio *haec videtur;* studiose, operose agere; omni nisu virium omnium contentione, opus „ profligare, in eo perdurare, repetitis vicibus agere, *sicque* opus conficere, „ & perficere; *sive actio sit Physice noxia vel utilis, moraliter recta vel turpis.* "

Ec-

Ecquid copiosius simul & luminosius, pro *primigenia potestate*, & *Virtute*, unquam cuiquam in mentem venire potuisset? Habes *nisum*, habes *contentionem*, habes *profligationem operis*, cum *perduratione* in eo *repetitis vicibus*, quin *confectionem*, *perfectionemque* ejusdem, *Physice*, *moraliter*, in *bonis*, in *malis*, ex *simplice*, *propria*, *primigenia Thematis indole*. Nimis modestum jam censeri debet illud *videtur*, quo Cl. *Dissertator* in hac *Origine* proponenda usus. Nunc oculis meis cerno, & intimis sensibus percipio, ex *Logica*, & *Metaphysica*, regione, *certius*, *pleniusque*, *adfulgere lumen*, *quam ex omni Arabia*. Necdum tamen *Origo* hæcce exhausta. Pergit Cl. *Dissertator*. „ *In* „ *Hithpahel cum* ב adversus aliquem agere, ejus opus sufflaminare, ludere, „ *sicque illi* illudere, *illi* ægre facere." Nunquam ideas enucleatiores, & medulla sapientiæ refertiores, vidit orbis. Omnes *Dialectorum* opes, ad tantam opulentiam, & claritatem, nil nisi caligo, & sterilitas, mera. En novos iterum radios. „ *Ubi* Racemare i. e. conficere *significat*, *quia omne* con„ ficere *non est* racemare *additur* גפן *vitis*, כרם *vinea*." Non additur tamen *Jud.* 8: 2. *An non Racemationes Ephraimi*, *melius quid*, *quam Vindemia Abiezer*? Mea mihi *Origo* ibi ministrat *repetitas carpturas*, quasi *haustiones*, *legentis uvas*: at Cl. *Driessenius* eas facessere jubet, ut *Confectiones* locum occupent. Abest etiam *Jud.* 20: 45. *Et racemarunt quinque millia virorum*, ubi jam vel sine גפן illud *conficere* melius sedebit, si pro *occidere*, *interficere*, sumatur, nascerturque alia adhuc idea *Conficiendi* quam *Origini* suæ inludat fœcundum Viri ingenium. Eidem debes pulcherrimum *Etymon* τ8 עולל, *infantis*, *pueri*, quem hinc dictum conjicit V. D. quasi *confectum*, ποίημα, *fœtum formatum*; Activum quid, *dum anima cum illo conjuncta est*. Bellissimum profecto, ποίημα, *Activum quid*. Ad posterius illud præluserat Cl. *Gusset*. cui עולל *puer* ab *agendo*, ab *activitate*, signat *fœtum tempore quo motu præditus deprenditur in utero*; & latiore usu, *infantem ea ætate*, *qua magis quam prius* Activus *est*. Talia vel invitis, credo, assensum extorquerent; præsertim iis, qui *Saniore Philosophia* in *Linguis enucleandis* uti possunt: nam nos *Grammatici* diceremus simplicius esse עולל *Lactens*, *Lac matris hauriens*.

Hinc novo impetu sumto, ita prosequitur Cl. *Dissert*. „ *Videbis nunc*, *an* „ *& quomodo sub hanc* notionem universalem *cogi possint quæ habent* Versiones „ *&* Lexicographi; *quamvis forte in* significatum primigenium *se heic minus* „ *feliciter penetraverint*. *Attamen quod ad nexum* significatuum particularium „ *cum* universali *ea dederunt*, *quorum ope* significatuum universalium & significatuum particularium *cum illo nexum feliciter attingimus*." Id dicere videtur subtilissimus *Originum Hebræarum* Inventor, quicquid LXX. *Vulgatus*, *Chaldæus*, reliqui Veteres, & Recentiores, vel in *Versionibus*, vel in *Lexicis* exhibent, id omne in *primigenium significatum*, quem, sola collatione locorum, feliciter attigit, pulcherrime conspirare, atque naturalem cum eo nexum habere. Tenta modo, & nil limpidius agnosces. **Et acerrima inde instantia.**

Merito itaque victorem sese infert, atque in fusas, fugatasque, copiolas nostras, strenuissimam edit *Racemationem*. „ Sed *an quid ex* Arabia *expectes* „ *melius*? **Palmam cum lemniscis fe-**

-rens *Victo-ri.*

„ *melius? Relege quæ ex ipſo exhibuimus.*" Poſt currum vinctis manibus incedo: nihil habeo quo ludibrium a me depellam: Cl. *Drieſſenius* quæ *digna lectu* erant *excerpſit*; eaque attente *relegi* patitur, quæ nemo niſi *Arabice* peritiſſimus intelliget. „ *Quis credat*, inquit porro, *verbi quod de Deo, homini-* „ *bus, bonis, malis, uſurpatur; de actibus utilibus, noxiis, rectis, pravis; de* „ *vel ad animum vel ad corpus vel ad utrumque ſpectantibus*; ſignificatum pri- „ migenium *eſſe quem ille ex Lexicis Arabicis repetit.*" In *Grammatica* regione hæc vocarentur *Arena ſine calce*: at in *Metaphyſica*, haud dubie, cuncta ſolidiſſime compacta. Ejuſdem compactionis hæcce. „ *Quomodo omnes* „ ſingulares ſignificatus, *vel verbum ad* ſubjecta ſingularia *applicitum, hinc ex-* „ *plicari poterunt?*" Nempe os ſubleveram mihimet, qui *explicationem* & *applicationem* ſic ſatis concinne proceſſiſſe autumabam. Compactiſſima denique concluſio. „ *Neque neceſſario Scripturæ loca ex illo fonte explicanda ſunt.* „ *Vide quæ in hanc rem habet pag.* 100—102. (*neque enim attinet omnia Typis* „ *exſcribi*) & *cogita quam coacta ſint illa.*" Et quis hoc cogitabit, *Studioſus*, an *Profeſſor*? Ni fallor, *Profeſſoris* fuerat id demonſtrare. „ *Sed & atten-* „ *de, quomodo jam hæc metaphora ducat ad magna facinora, qui eſt ſignificatus* „ *τῦ* עלילה. *Vide pag.* 102. & 103. & *videbis* Magnalia *Dei* opera *ſic* „ *proponi*, & *eleganter figurari illa dictione* aquam, intrare, haurire. *Quam* „ *hæc abludunt!*" Dixi nempe *pag.* 102. & 103. in forma התעלל, itemque derivatis עלילה, & מעלל, ex *Origine* deſignari *ardua molimina*, & *facinora quæ magna mole patrantur, exhauriuntur, exantlantur*: partim in *bonum*, partim in *malum*. Utrumque uſum triplici filo firmavi, tribus verbis adductis, ſub quibus *Arabes* a *deſcenſu in aquam*, vel a *gurgitibus intrandis*, adſcivere ſecundariam vim *aggrediendi alta negotiorum, moliminumque*; tum in *laudem*, & *decus*: tum in *dedecus*, & *flagitium*. Exiſtimabam, hanc *figuram* tam nobilem eſſe, tamque dilucidam, ut omnium conſenſum ſtatim auferre poſſet: præſertim quum & *Latinis* protrita eſſet formula *exhaurire labores, negotia, molimina*: nec non *exantlare*; ex *Græco* fonte, ubi ἀντλεῖν, & ἐξαντλεῖν, ſimiliter transferri amat: *Arabica* & *Hebraica* imagine tamen multo illuſtrius adhuc fulgente. Sed apage nunc *Metaphoram* tam inſubidam: nam Cl. *Drieſſen.* ad omnium judicium provocat, ſimpliciter apponens, *quam hæc abludunt!* Et *unde* quæſo *abludunt?* An a *Linguarum* indole, & arte *Etymologica*? Nihil cum iis conjunctius? Certe *machinatio, ſtudium, facinus*, quod *Verſiones* & *Lexica* habent, tantam dignitatem, & gravitatem, non adferunt. *Opus* νεανικὸν, *juvenile* aſſumſit Cl. *Cocc.* ex עולל *puer*. Si *Originem Drieſſenianam* reſpicio, prodit mihi *niſus, omniumque virium contentio, ad opus profligandum, in eoque perdurandum, cum actione identidem repetita, donec conficiatur*, & *perficiatur*. Sic demum exiſtit imago *Magnalibus Dei* expingendis apta nata: præ qua *Molimen* meum, quo *gurgites negotiorum ſubeuntur, intrantur, exantlantur*, ipſa aqua dilutius. Finem facio in *Metaphyſica* ſubtilitate Cl. *Guſſetii*, quæ ſuperiora illa lumina, & acumina, præ ſe delet. Obſervat ille עלילה de *Deo* uſurpari *ſplendide*, de *Hominibus* ſecus. Ejus rei rationem editurus, rogat,

gat, *An* עלל *in Origine notat motum agentis a se ipso excitatum? qui sane decet Deum, quippe qui est independens simul ac Sanctus, ita ut, quæ faciet motu proprio, non possint esse alia quam optima. Contra vero homo cum sit & dependens, & corruptus, necesse est ut omnia quæ faciet motu proprio, & recedens a dependentia, qua subest Deo, mala sint.* Sublimius scandi non posse, in *Originibus* vestigandis, & nativa potentia *Linguæ Hebrææ* ex *Philosophiæ* meditullio eruendo ultro agnosco: simulque confiteri cogor, si talia desiderentur, ad *commentationem Sacri Codicis*, & *Explicationem* ejus, rite instruendam; nihil opis, lucisve, ferre posse *Dialectos Orientales:* quin reliquis quoque *Linguis* addiscendis tutius tunc in posterum abstinebitur: ne acies *Metaphysica* per earum cognitionem hebetetur, in *primigeniis significationibus Linguarum* omnium *Matris*, & *Reginæ*, constituendis.

## SECTIO VIII.

### *Radicis* נהל *indoles antiqua adstruitur.*

I.

Cum præcedenti עלל magnam adfinitatem colit נהל. Ejus *simplex species*, sive *Conjugatio prima*, *Kal*, nuspiam in *Sacris* occurrit. Novem in totum loca offerunt speciem *Pihhel*. In *Hithpahhel* semel tantum prostat, nec quicquam ulterius de hac *Radice* reliquum; nisi quod נהללים *Esaj.* 7: 9. a quibusdam ad הלל reductum, hinc secundum plurimos derivetur, *incerta* tamen *significatione*. *Rarior in Sacris usus hujus Thematis.*

Istud *Pihhel* in *Lexicis* reddi solet *Agere*, *ducere*. Hoc quum nimis nudum videretur, nec *Emphasin* locorum satis exhauriret, additum, *ut Pastor agit oves fœtas*, *lente*, & *clementer*. Ita Cl. *Cocc.* cujus exemplo *Stock. proprie significat sensim ac lente ducere*, *prout duci solent ægri & infirmi; vel oves quas pastor pro ipsarum Viribus prudenter agit*, *perque commodas vias ad pascua ducit.* Ex his nihil minuo, nec muto: facile tamen mecum qui *Linguas* callent animadvertunt *secundariæ* hæc esse *potestatis*, quæ *Originem* verbi neutiquam recludant, atque introspiciendam præbeant. *Secundarius semper.*

Ut omnes id planius, pleniusque, percipiant, adducenda mihi copia est, qua *Veteres* in hoc verbo exprimendo usi. LXX. semel ἄγειν; ter διατρέφειν & ἐκτρέφειν *enutrire:* item παρακαλεῖν *consolari;* καταπαύειν *quietum reddere;* ἀντιλαμβάνειν *suscipere;* & διαβαστάζειν *sustentare*, vel *susceptum portare.* A *Symmacho* alicubi substitutum τημελεῖν, *studiosissime curare.* *Græca copia.*

Vides omnia esse *secundaria*, per quæ jam *Origo Thematis* plane *fluctuare* incipit, magis adhuc undatura, si reliquam *Veterum* varietatem huc congerere vellem. *Reliquæ Versiones seponuntur.*

Nempe, ut olim monui, *primævus ille fons abstrusior erat: quam ut genuina ejus vena ex reliquiis Biblicis pertentari posset.*

Existimabam, quum talia scriberem, omnes mihi, in re clara, facile assensuros: præsertim quum viderent *ubertatem*; & *dignitatem*, *Linguæ Biblicæ*, per *Origines* nostras amplificari. Aliter tamen, quam expectaram, res cecidit apud multos; quamvis etiam multorum favorabili judicio, assensuque, me honestatum, citra vanitatem adfirmare possim.

*Acceditur ad* Originem. Tollendis scrupulis, quibus minus benigne de *Originibus* nostris sentientes laborant, observare, & pro certissimo principio inculcare, mihi liceat, ubi *Conjugatio Kal* desideratur sub aliquo *Themate*, ubi plerumque *simplicem*, & *principem*, ejusdem *potestatem* simul abesse, atque desiderari. Quid mirum ergo, si ex *Dialectis* reducere coner *significationem simplicissimam* quæ sub *Kal* olim, florente *Lingua*, obtinere debuit; unde in *Pihhel* istud *leniter*, *clementer*, *agere*, vel *minare*, fuerit propagatum.

*In* haustu primo *sitam*. Hæc ex genio *Linguæ* requiritur *intransitiva*, quam nemo sanus statuet fuisse *agi*, vel *duci*: quia sic *Analogia Conjugationum* penitus conturbaretur; & aliquid admitteretur, quod ab omni specie veri abhorret. Hocce *intransitivum* conservavit *Dialectus Arabum*, ubi نهل נָהַל in I. *Conjug.* est *Bibit*, speciatim, ad subtilitatem *Linguæ*, *primo potu*, *haustuve:* Item *potu expletus fuit*, *sitim restinxit;* ut Cl. *Gol.* in *Lex.* habet. Ex hoc fonte in *Pihhel* per *vim transitivam* profluxit ποτίζειν, *facere bibere; ministrare potum.* Id mox ex se profudit, *prominare*, *propellere*, *pecus ad bibendum*, *more Pastoris: Aquatum ducere gregem.* *Græcis* ποτίζειν eadem amplitudine donatum. Hinc porro per *Metaphoram* ortum, *leniter*, *clementer*, *pastoritia cum cura*, *lactare*, *recreare*, *omni commoditate augere*, ad *lassitudinem*, & *molestiam*, *sedandam.*

Hanc *Radicis* nostræ nativam elegantiam, & dignitatem, apertissime exerit *Ps.* 23: 2. *Ad aquas recubationum* יְנַהֲלֵנִי *agit me sitis levandæ gratia.* Et *Esaj.* 49: 10. *Ad scatebras aquarum* יְנַהֲלֵם *aget eos siti sedandæ.* Ad hanc *Originem*, & *Figuram* simul suavissimam, reliqua quoque loca reduxi, insigni cum augmento lucis, & gratiæ; quam non recipere, est intranti diei fenestras occludere; & suum *Linguæ Hebrææ* decus invidere.

Cl. Driess. *iterum* secundarium *cum* primigenio *commiscet*. II. Videamus interim, quæ Cl. *Dissertator* pro Eruditionis suæ lumine, & copia, huic *Origini* obduxit. „ *Radix* נָהַל *consultis locis omnibus in quibus* „ *occurrit*, & *adhibitis quæ diximus adminiculis*, Versionibus, & Lexicis, „ *nobis dicet significatu primigenio* recte leniter ducere *relate ad animum* & *cor-* „ *pus. Secundarium quid est* in ductu illo necessaria præbere: *sed quod tum* „ *addendum quia verbum hoc per se solum non significat. Huc refer Gen.* 47: 17." Enimvero vereor, ne retractandum mihi sit, quod supra alicubi posui, Cl. *Driessen.* perpetuo *primigenium* cum *secundario* confundere, nam hic quidem accuratissime ea distinguit, & *primarium*, rite *consultis omnibus locis*, nec *omissis Lexicis*, & *Versionibus*, ait esse *Recte leniter duxit*, primo *relate ad animum*, secundo, *ad corpus.* In qua *Lingua* hoc *simplicem* & *propriam Thematis potestatem* constituere queat profunde ignoro: in *Hebræa* id obtinere, jam docemus.

cemur. Liceat tamen rogare, *primigeniusne* hic *significatus* in *Pihhel* sit statuendus, an in *Kal?* In *Pihhel* quidem hactenus nil *primigenium* nec novi, nec concipio. *Kal* nullo in loco conservatum: ut adeo excogitare nequeam, quibus *locis collatis*, & *consultis*, Cl. *Driessen.* tam *pulchre* & *feliciter* ad completissimam *Originem* hujus *Radicis* sese potuerit penetrare. De *secundario* illo, *in ductu necessaria praebere*, ad *Gen.* 47: 17. mox commodius.

Pergit summus *Theologus*, & *Philologus*: „ *Ubi vox haec de opere Divino gratioso passim adhibetur*, *quis existimet* significatum primigenium *esse illum quem postliminio ex Arabia reponit V. D.?* " Interrogatio gravissima quae omnes meas explicationes difflat. Ex *Arabia postliminio reponere significatum primigenium* vocabuli, quo Sp. S. utitur in *opere divino gratioso* exprimendo! Quid absurdius! Sed scire velim, ad quaenam loca respiciat noster *Dissertator*. Ni calculus fallit, intenditur *Ps.* 23: 2. & 21: 4. *Esaj.* 40: 11. & 49: 10. *Exod.* 15: 13. haec enim sola mihi cognita istoc sensu. Existimabam ibi *Gratiam Dei* pingi sub *imagine Curae*, *qua Pastor gregem suum propellit ad aquas*, *siti*, & *lassitudini*, *levandae*. Illuc me ipsi *Scriptores Sacri* invitabant. Sed, ut video, mecum illi aberrarunt, nec *opus Divinum gratiosum* satis condigne expresserunt. Decorum quoque non satis servavit, scilicet! *Paulus*, quum de *eadem gratia* agens, 1 *Cor.* 3: 2. dixit, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα. *O Judicium Criticum* plusquam *Divinum!* Tale & ex hisce resplendet. „ *Significatus ille particularis Scripturae locis omnibus aptari nequit. Verbum per se non significat quod ipse vult: sed per ea quae adduntur, quod docent loca omnia quae adducit ipse. Vide Ps.* 23: 2. *pariter Jes.* 49. 10. *Confer Apoc.* 7: 17." Habes iterum *Logicam*, & *Metaphysicam*, argumentationem. Eam pauci forte assequentur. En viri mentem. נהל non potest significare *aquatum duxit* pecus, sed *vis aquationis* tantum subnascitur ex iis quae adduntur, ut מי מנוחות *aquae requietum Ps.* 23. & מבועי מים *scatebrae aquarum*, *Esaj.* 49: 10. Vitiosissima nempe phrasis, judicio *Driesseniano*, *Aquatum ducere ad fontes aquarum.* Videlicet habet hic *Philosophus*, quod, ut *Tautologum*, despuat: quum *Grammatico* talia mirifice adblandiantur. *Proprietas* tamen, e *Lexicographis Arabum* a nobis adducta, erat, ποτίζειν *dare bibere*; atque inde porro, *prominare* pecus *ad bibendum.* Quid jam vitiosi, vel lutulenti, trahunt, *aquae*, & *fontes aquarum?* Sed *Apoc.* 7: 17. simplicius structum, ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ πηγὰς ὑδάτων. Ergo נהל simplicissime ὁδηγεῖν *ducere.* Acutissime sane, ut nil supra: peccasset *Joannes*, si ibi ποτίσει adhibuisset.

*Fortissima instantia.*

Huc tendit nova haecce illatio. „ *Quaeso quid attinebat* aquas fontes, &c. „ *addere*, *si verbum per se proprio & primigenio significatu dicat* Aquatum du- „ cere? *Quare ubi illud non additur Jes.* 40: 11. *Ps.* 21: 4. *Jes.* 51: 18. „ *verbum per se illud non significat*, *quod V. D. illud significare jubet. An omnis* „ *ductus*, *est ductus ad aquas?* " Non sane. Novi ego *Ductores*, qui ad *steriles perducant arenas.* Videat Cl. *Driessenius* an & illos מנהלים appellare ausit. Ego ex mea *Origine* Titulum istum illuc extendi nunquam patiar.

Necdum remittit fortissimus pugnator. ,, *Cur igitur aquæ in his locis emis-* ,, *sæ locis superioribus additæ fuerunt?* " Quia נהל *Bibendam præbere; agere gregem ut bibat;* & figurate, *Recreare sitientem, ejusve æstum, & lassitudinem, potu sedare*, sine expressa adjectione *aquarum* sæpe grandius effertur; quamvis alibi *aquæ*, & *fontes*, completius adjungantur. O Belgium! O Academia Patria! quorsum deventum? Pudet, profecto, pudet, talia nunc a me tangenda, quæ fugere non possunt eos, qui Minerval solvunt.

*Suave aliquid.* En mirificentissimam porro instantiam; ,, *Quod dicit ad Exod.* 15: 13. ,, *rem per se si spectes*, Verissimum est, *quia in aliis Scripturæ locis diserte signi-* ,, *ficatur: sed verbum illud heic non dicit per se, sic enim non tantum per se vel* ,, primigenio *suo* significatu *diceret* aquatam ducere, *vel & pro his divitiis* ,, *metaphoricis* pastum ducere, *sed &* modo prorsus miraculoso *pastum & aqua-* ,, *tum ducere.*" Nempe ferierat Cl. *Dissertatorem* adspectus pulcherrimus loci illius, quem *pag.* 107. *Origin.* exhibui. Ergo *Verissimum* agnoscit, quod ibi dedi; sed negat inde legitime concludi, *primigeniam vim* esse *aquatam ducere* gregem, quia tunc ex illo loco colligi quoque posset, *primigeniam notionem* esse, *modo prorsus miraculoso aquatum ducere.* Vigilone, an somnio? nam inter vigilantes tale genus ratiocinandi necdum audivi. *Simplex* & *primigenia, potestas τῦ* נָהַל mihi est, *primo haustu bibere*, sive *potare libando.* Inde in *Pihhel* extitit, *dare bibere.* Hinc *secundario usu* succrevit, *aquatum ducere* gregem; & latius permissa potestate verbi, *omnibus bonis rebus recreatum, expletumque, aliquem, ritu Pastoris, fovere, curare, complecti.* Ita explicui quoque 2 *Chron.* 32: 22. וינהלם מסביב *& eos tanquam gregem suum bonarum rerum affluentia beavit, ac veluti ad fontes deduxit aquarum, quarum pleniore haustu, in summa pace, ac tranquillitate, priorem illam sitim, lassitudinem, miseriam, eluerent.*

Hic denuo Cl. *Driessen.* negat, *vocem id per se dicere.* Nempe ita adversus me disputat Vir materiæ suæ intelligentissimus, ac si omnia hæcce in *primigenium significatum* inclusa esse tetendissem. Qui possem? quum universa mea ratio, & methodus, hinc resiliat; atque tam fartas *Originationes* in aliis damnet? Qui possem iterum? qui diserte monui, esse *Metaphoram a pastoribus transsumtam, quæ æstus relevationem, sitisque in beata aquarum copia depulsionem*, contineat. An & me *Metaphoram* a *primigenia potestate* non distinguere autumat?

*Aliud ejusdem suavitatis.* Fortius adhuc urgeor. Negat iterum Cl. *Dissert.* ,, *Significatum illam ap-* ,, *plicari posse* 2 *Chron.* 28: 15. *quod ibi* cibare, *&* potare, *probe distinguatur* ,, *ab eo quod significatur per* נהל. " Ipse hanc *objectiunculam* mihi moveram, sed & mox dissolveram, ostendens singulari *gratia*, & *Emphasi*, וינהלם isti contextui insertum, quatenus latiore usu etiam valet, *pastum potumque pecus prominare*, &c. Præstruxeram *pag.* 108. *Arabes* suum אנהל etiam extendere ad *pastorem*, quum *agit gregem jam pulchre potum, refotumque.* Non expectaram itaque illud: ,, *An homines bene pastos, & potos, ad primos haustus ducis?*

Sed

„ *Sed attende novum significatum, quem necessitas V. D. imposuit hoc in loco „ Radici suæ dare, itane hæc sunt eadem?*" Non *novum* dedi, sed *Veterem* reddidi. Ostendat Cl. *Differt. fictitium* esse, & natura *Linguæ* alienum. Æque diluta hæc ultima. „ *Neque felicius se expedit in loco Gen.* 33: 14. *Nibil hic* „ *intenditur nisi propulsionem fieri non debere majore impetu, sive continuo se-* „ cus aquas, *sive non.*" Concedo totum. En meam paraphrasin. *Viam arripiat Dominus ante me, ego interim pro incessu, ac tenello illo pede mei agminis, pecus meum, meosque parvulos;* אתנהלה לאטי *latos, potosque, prominabo, eorum æstu; siti, defatigatione, idoneis aquationibus refota, ac depulsa.* Istam *amplitudinem a Mose* significantissimo verbo captatam tota series arguit: nam *Vs.* 13. præcesserat, *puelli mei teneri sunt, & oves, bovesque, lactantes* &c. Locum *Gen.* 47: 17. וינהלם בלחם ubi Cl. *Drieff.* adscifcit *necessaria præbere in ductu*, eadem ornat *Figura*; estque ibi Phrasis prægnans; qualis & *Apostolus* usus 1 *Cor.* 3: 2. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα. Magnifice dignitatem *Sacri Sermonis* adaugent, qui sua ei lumina, & ornamenta, invident.

III. Peculiarem curam postulat ἅπαξ λεγόμενον נהללים *Esaj.* 7: 19. Vehementer fluctuant Interpretes. Ab הלל *Laudatas arbores* alii, alii, per *Antiphrasin, viles, & illaudatos*, arripuere. Mitto alia. Plerique a nostro נהל maluere *ductus, tractus, viarum.* Ego obtuli ex *Origine, Loca rigua, læta;* opposita *senticetis*, נעצוצים sub eadem specie *Piblel.* Utrumque *Emblematice* sumi posse dixi; sic ut נהללים signet *fortunas lautiores, lætioresque*, qua *privatas domuum*, qua *publicas urbium;* נעצוצים *bumiliores, squalidioresque, easdem.* Hæc est florido *Orientis* stylo illustrata, non exiguum isti contextui decus addere opinabar. Ad ea Cl. *Drieffen.* graviter, & condigne; „ *perpe-* „ *tuum supponit V. D. quod Radix sua indole* loca aquis irrigua *subjiciat. Ne-* „ *que* rigua *neque* irrigua loca *subjicit significatus primigenius; qui simpliciter est* „ ducere. *Unde simplicissima est interpretatio, quæ reddit* ductus; *& hic, quia* „ *de locis agitur*, ductus viarum: *& sensus est omnia ab hostibus obsessum iri* „ *loca & locorum aditus, etiam* viæ ductus *latentiores.*" Habes *insigne lumen Orationis*; & jam sentio, verum esse, quod Cl. *Differtator* dicebat, *recepta adminicula Arabismum omnem, ejusque caligantem, & malefidam, lucem, multis parasangis post se relinquere.* Si Magnus *Esajæ* Commentator, qui, ex *Kimchio, laudatas arbores* amplectitur, ad *Magnatum palatia, & prætoria*, applicandas, fassus se nihil melius habere quod tradat, hæc scivisset, istos *ductus viarum* tam fastidioso silentio non præteriisset, præsertim accedente illo, *latentiores:* neque pronunciasset נהללים & נעצוצים haud dubie esse opposita.

*Mirum V. Cl. acumen.*

Eodem sublimiore *Judicio Critico* explosum video frigidum meum Commentum ad *Jobi Cap.* 21: 24. עטיניו מלאו חלב, ubi magno conatu magnas nugas, jam tum, agens, verti malebam, *Loca rigua ejus, ubi poti Cameli procumbunt, plena sunt lacte.* Hanc vim a R. *Jona*, & *Ab. Esra*, ex *Lingua Arabica* olim commendatam, uberrimum ibi sensum præstare censebam. Ad-

*Nobilius adhuc specimen.*

didcram

dideram imperite, עטינים *rigua* illa *procubitoria* camelorum, *ovium que*, *figuram* sustinere *Amplissimarum opum*, *Fortunarumque*; prout *omnium bonarum rerum ubertas*, *affluentia*, *& perennis copia*, colore *Lactis* depingitur. Ad hæc Cl. *Dissertator*. „ *Non video*, *quod heic omnino desideratur*, *Virum Doct. adferre* „ *Elegantiam Arabicam*, *quæ loca in quibus cameli* procumbunt ad aquas, *&* „ lac, *conjungat*." Valde imaginosum me hominem credere debet Vir gravis, & nihil sibi indulgens, qui induxerim *Camelos ad aquas*, & *lac* simul, *procumbentes*. Merito ergo me hisce increpitat: „ *Profecto mirabilis esset Al-* „ *legorica connexio rerum non bene Junctarum*, *si vel fingis* Lactis flumina. „ *Quid illis cum locis ubi cameli procumbunt?*." Nempe in me nunc quadrat.

*Humano Capiti cervicem pictor Equinam*
*Jungere si velit* —— —— —— ——
*Spectatum admissi risum teneatis Amici?*

Atqui putabam me pinxisse *Camelos*, *aliosque greges circa aquatoria procumbentes*, *qui Dominis suis Lactis copiam distentis jugiter uberibus funderent*. Hunc conspectum *Commentarius* noster majore luce perfudit. Erunt qui læti recipient. Erunt & qui oculos claudent. Clausis certe luminibus mecum congressus videtur Cl. *Dissertator*, quum sic me premere pergit: „ *Et si vel ille* „ *Radicis nostræ usus sit apud Arabes*, *ut significet* loca *ubi* poti cameli pro- „ cumbunt, *non credo hunc significatum esse* primigenium: *dum non constat si-* „ *gnificare aliquid quod ad* naturam Cameli *spectat*, *cur* primo, *&* proprio, „ *significatu suo potius dicat* loca *in quibus* Cameli *poti procumbunt*; *quam in ge-* „ *nere* loca, *ubi* pecus quæcumque *pota procumbit*, *& requiescit*." Si *Commentarium* meum inspexit Clar. *Dissertator*, vidisset *primigeniam notionem Radicis* עטן عطن esse *fovere*, Broeien: & עטינים ex *Origine* signare *incubatoria*, sive *Loca fotionis*, ubi *Cameli*, *Oves*, *pecudes* omnes, *molliter procumbunt*, quæque *fovent* quasi; præsertim *circa aquas*. Non potui itaque non subridere, quum tam fortem in me pugnam edi cernerem, ab eo qui nescit quid ferire debeat. Ne Amicissima manus semet in similibus lædat, teneat, & quum *Lexicon Golii* evolvet, nunquam dimittat, *Arabes* quando *Camelos* inducunt, ad *naturam* alicujus verbi declarandam, non excludere reliqua *animalia*, in quæ *eadem actio*, vel *passio*, cadat; sed eos pro *specimine* tantum adhibere, ob familiarem, & quotidianum, eorundem usum. Idem de aliis *subjectis*, ad quæ a *Lexicographis* verba solent applicari, dictum, atque intellectum, esto. Erratum hic, & graviter nonnunquam offensum, etiam ab iis, qui *Arabica* gustarant. Sic sapiunt, scilicet, qui e *Lexicis* tantum sapiunt.

Tam strenuas instantias merita tandem palma ornat, quam sic sibi circumdat Victor. „ *Dum intelligi debet aliquid quod* Lacte repletum est, *& liquet* „ *heic non intelligi* ubera, *atque constat* עטן *apud Chaldæos esse* intulit, deposuit, imposuit, *quid*, *amo te*, *ad naturam rei simplicius*, *& propius*, *accedit*

„ *quam*

„ *quam Mulctrale?* Mulctralia *ejus plena sunt lacte.* &c. &c. Multa regerere possem. Remittere tamen lectorem nunc liceat ad *Comment. Jobi*, ubi omnia quæ *Interpretibus* in mentem venere, discussa, vertendumque esse adstruxi, *Ejus pecorosa Latifundia plena sunt lacte, & medulla ossa sua irrigatur.* Concipimus ibi *Camelos*, *Boves*, *Oves*, *greges numerosos*, non circa *Flumina lactis* recubantes, sed *irriguis* gaudentes *latifundiis*, quæ *foveant*, & *incubent*. Horum *Lacte copiosissimo*, & *medulla perenni*, *saginatum* Dominum divitem, & improbum, iste locus sic depingit, ut nihil grandius, uberiusque, unquam concipi, atque efferri, queat. Cl. *Driessen.* ad *Dialectum Chaldaicam* provocans, in qua עטן valeat *intulit*, *imposuit*, eam cum *Arabica* juxta intelligere se ostendit. Nihil in *Chaldaicis*, nihil in *Syriacis*, reliquum de nostro עטן. In *Lexico Chald. Thalmud. Rabbin.* invenire potuit Cl. *Dissertator* מעטן *vas oleare. Cupa olivarum. Vas in quo reponuntur olivæ minus maturæ, ut mollescant ad emittendum oleum.* Hunc usum adscivere *Doctores* ex *Arabico* עטן عطن *fovit, confovit*, item *fovendo maceravit* pellem *ut mollesceret.* Cave credas *pellem* tantum *foveri*, & *mollescere*. Est *specimen* omnia amplectens, quæ *fovendo ad mollitudinem perducuntur*. Hinc in *Misna Menach:* עוטנו בתוך הבית *Confovet illam* olivam *in medio domus.* Cl. *Buxtof.* dedit quidem *infert*, *imponit*, *deponit;* sed apparet eum *exteriorem sensum* sequi, non *interiorem vim*, & *formam*, verbi. Jocularis ergo notio illa *Chaldaica*. Jocularis *Etymologia Mulctralium*. Repeto, quod supra insinuatum: *sic sapiant* necesse est, qui ex *Versionibus* & *Lexicis sapere* se posse gloriantur.

# SECTIO IX.

## *Qua Vocabulum* איתן *incudi redditur.*

### I.

Brevis erit, & levis, hæc concertatiuncula. Non pugnat jam Cl. *Dissertator*, non *Originem*, quam promsi, eliminat, atque in *Arabiam* infaustum pedem referre jubet; sed eam singulari prudentia, atque circumspectione, in unam cum reliquis omnibus sedem convenire patitur. Ostenderam *Cap.* VIII. *Origin.* Nostrum איתן *vulgo* referri vel ad *Radicem* אית, vel ad *Radicem* אתן, *nulla earum vi ac potestate edita.* Id satis esse arbitrabar, ad evincendum nil de *Origine* constare *Lexicographis*, quum ne de *Radice* quidem constaret. Subsumsi mox, quod talia in oculos incurrere arbitrarer, *Radicem* esse יתן, وتن apud *Arabes;* atque notionem *primariam* non esse, *asper*, *durus*, *horridus*, ut quædam *Lexica*; non *fortis; validus*, *robustus*, *potens*, ut alia; *Restituendum Thema* יתן

alia; non *gravis*, *severus*, *vehemens*, *intractabilis*, ut alia iterum exhibent: sed Cl. *Coccejum* proxime ad veritatem accessisse, *rumorem & fluxum aquarum* assumendo: יתן enim apud *Arabes* proprium locum tenere in *aquis perenni vena præditis*: indeque איתן forma *superlativa* esse *jugi fluxu præditum*.

*Ejus usus* proprius, *&* improprius. Hac nativa indole vocabuli e *Lexicis*, *Librisque* simul, *Arabum* adfirmata, recensui loca *Biblica*, quæ istam vim vel *proprie*, vel *improprie*, præ se ferunt; iisque ex hoc fonte lumen & decus adjunxi. *Amos*. 5: 24. *Ps*. 74: 15. *Exod*. 14: 27. *Deut*. 21: 4. *Job*. 33: 19. & 12: 19. & *Mich*. 6: 2. Item *Gen*. 49: 24. in *figura* multo excellentissima: nec non *Num*. 24: 21. *Jer*. 5: 15. cum *Prov*. 13: 18. ubi aliquid peculiare, & abstrusius, in sinu *Linguæ* delitescere submonui.

Cl. Differtatoris *conatus parum felices*. II. Ne ad hæc nihil reponeret Cl. *Dissertator*, vereor ne dederit quæ minus nihilo, pro *Origine* constituenda, judicari debeant a rerum peritis. „ *Si loca* „ *recte inspicis omnia*, significatus primigenius *recte figitur in eo quod ipse ex* „ Lexicographis *adducit*, *& ex Auctore Camusi*."

Mira potentia *Methodi Driessenianæ*, quæ tam dissona in unam *primigeniam potestatem* conflare valet. Ego hactenus mordicus tenebam aliud esse in *re*, in *Origine*, in *idea* ipsa, *asperum*, aliud *durum*, aliud *horridum*; aliud iterum *robustum* &c. aliud denique *grave*, &c. Sed nunc disco hæc omnia in *Metaphysica regione* unam *ideam*, unam intrare *sedem*; & quidem *simplicem*, *propriam*, *primigeniam*, *universalem*; quæ tam laxa sit, & *hospitalis* quasi, ut etiam *jugem fluxum* ultro invitet, atque cum omnibus illis in *jura Originis*, *nativæque indolis* coalescere patiatur. Addit Cl. *Dissertator*. „ *Recte generaliter significat omne* id quod perdurat. *Sed significatus primigenius non restringitur ad* aquas, *sed extendit se ad quidvis* quod perdurat: *usurpatur equidem & de* aquis *Amos* 5: 24. &c. *Sed & ad alia se extendit. Gen*. 49: 24. „ *ad* arcum. *Ubi certe recepta Interpretatio simplex est. Etiam ad* montes, „ mansionem, &c. *Hinc non necessario admittenda ejus interpretatio Deut*. „ 21: 4. *Dicit* vallem horridam, *in statu inculto* perdurantem, *quod sequentia declarant*." Finita sectio. Decisa lis est. Vindicatus, & restitutus, est *Linguæ Hebrææ* flos, honosque, quo sub vocabulo איתן olim gavisa fuit. Cl. *Driessen*. pronunciat *primariam vim generalem*, esse, *omne quod perdurat*. Pace tua, inquiet, Literator aliquis, Cl. *Driesseni*, illud *perdurare* mihi *secundarium* fuit, semper, a *duro* ductum, prout *perseverare*, a *severo*; item *permanere* a *manendo*, & *perstare* a *stando*, unde & *stabilis*. Sic *stabilis*, & *durans*, jure *secundario* unam sedem occupare possunt: sed an propterea & *primigenio*? Placetne ergo, ut איתן *primario* sit *durus*, & *secundario* deinde *durans*, *perdurans*? Crediderim, ne dolo dicam, id voluisse Cl. *Dissertatorem*; eumque in finem videtur citasse. *Gen*. 49: 24. ותשב באיתן קשתו receptam ibi *Versionem* vocans *simplicissimam*. Nempe plurimi reddunt, *& permansit in duritie arcus ejus*. Species est; sed tantum species. Ea duci se non passus *Cocc*. tentavit; *& sedit in aspero*, *arduo*, *abrupto*, *arcus ejus*. Ego opinabar, me illustri *figura* textum ditasse, reddendo, *& permansit in perenni arcus ejus*.

Vide

Vide *pag.* 118. *Origin.* Sed, ut video, *duricies* ibi unice quadrat, & meum *perenne* nimis tortum, ac quæsitum. Crederem ergo, inquam, Cl. *Driessen.* hoc circumcirca voluisse, איתן *durus*, mox *durans*, *perdurans*, eoque nexu adductum, *Deut.* 21: 4. נחל איתן quæ mihi est *Vallis perennis*, & *aquis semper tecta*, exposuisse, *vallem Horridam*, *in statu inculto perdurantem.* Bellissima processio! *Durus*; *perdurans.* Inde נחל איתן *vallis perdurans*, pro *Horrida*, *quæ in statu inculto perduret.* Ecquid placet? Mihi quidem usque eo, ut *Vulcano* tradendos esse videam omnes meos *Arabes*, cum reliqua suppellectile Orientali, quæ tam limpidas Originationes mihi nunquam ministratura sit.

III. Non semel in privato, & publico, arma suppeditavi iis, qui a me dissentiunt, ut *Hypothesin* meam fortius saltem, quam ipsi facere solent, oppugnare possent. Eadem liberalitate & nunc utar. Significationem *duri*, ut *primariam*, adoptatam reperio a Cl. *Forstero*, cui nec אית, nec אתן, placuit pro *Themate*, sed אתה *venit.* Sub eo nostrum איתן ita ordinatur, ut per *Antiphrasin* sonare dicatur *perennitatem*, *durabilitatem*, *pertinaciam*, id quod non initur, *imprimitur.* Non intelliges forte. En quid velit. אתה *venit*, *inivit.* Inde איתן per *contrariam significationem*, id quod *non initur*; *non imprimitur: non penetratur. Durum.* Itemque *secundario usu*, *durabile*, *perenne* &c. Habes saltem quod *Origo* vocari queat; quamvis eam *precariam* esse, & *contortissimam*, ultro sentias. Hujus æmulator *Avenar.* sic ad abacum sedit, „ אתן *Durus*, *vehemens*, *potens*, & substantive, *Duricies*, *vehementia.* „ *Cognationem habet cum* תנין *Draco*, *piscis magnus*, & *potens in mari. Item* „ *cum* אתן *Basis firma*, & *dura*; ארון *Dominus*, *potens. Hinc* δυνὶς *potens*, „ *vehemens. Item* δύναμαι. δυνατὸς *potens* &c." Ecquid beo Cl. *Driessenium?* Habet nunc saltem aliquid in quod pedem demittat; qui antea pependisse debuit, *Radicemne* faceret ex *Priscis* suis *Adminiculis* אית, אתה, אתן; an ex *Arabibus* meis יתן, cum *Aleph servili*, gradum *superlativum* signante: dextre interim hanc ipsam incertitudinem dissimulans; & dummodo de significatione constaret, *Thematis constituendi* cura supersederi posse judicans. Non magnopere tamen Auctor fuerim Cl. *Dissertatori*, ut vel *Forsterianas*, vel *Avenarianas*, illas *tricas* suas facere velit, ni magis adhuc *sese intricare* gestiat. Si quid *Philologo*, & *Critico*, dignum proferre, Ei prolubium sit, ostendat unde *perennis* descendat apud *Latinos*: ostendat unde *Synonymum* ejus, *Jugis*, in *aqua jugiter manante:* ostendat denique unde ἀείναος, & ἀέναος, apud *Græcos*, emanarit; atque hinc *Originem* nostram impetat, ut saltem semel habeamus objectionem, non joco diluendam; sed rationibus resolvendam.

Forsteri & Avenarii *lusus.*

# SECTIO X.

## *De* Radice חלה, *quæ &* חלא, teri, τείρεσθαι.

I.

*Secundaria notiones non prælucent ad* Originem.

Magno, multoque, usu contritum *Thema* חלה, cujus ultimam quoque *Aleph* fuisse evidentissima derivata arguunt. Ejus *significationes secundariæ* tantum in Sacris occurrunt; *ægrotare; infirmum esse; viribus privari; debilitari; cruciari; dolere; condolere*, unde חלי *morbus, ægritudo; plaga; vulnus.* In *Pihhel* חלה *ægrotare fecit;* unde formula solenni, חלה פנים *Deprecatus, obtestatus, est, obnixe rogavit.*

*Sed si incerta sit, incertiorem adhuc reddunt.*

His omnibus, quæ nihil certi pro *Origine* ministrant, hanc *Epicrisin* apposui olim: *Non amo istam copiam, quæ me, dum ditat, pauperat.* Nempe, ut notum, in *fonte primigenio* aliud *ægrotare*, aliud *debilitari*, aliud *dolere*, & *cruciari.* Subjeci, *viribus privari, seu infirmari, in quo potissimum pedem fixit Lexicographorum princeps*, Coccejus, *notio est laxior, & vaga, quæ viginti, & ultra, tralatis verbis exprimi potest. Attenuari, atteri, enervari, contundi &c. aliaque bene multa, sua quæque proprietate distincta, concurrunt tamen ad* infirmitatem, *&* virium privationem *indicandam* &c. Quum hæc scriberem, arbitrabar neminem tam rudem in *Linguis* vivere, quin ipso sono persentisceret, *infirmari* illud ex *compositione*, & *negatione*, oriundum, non posse constituere *Originem*. E *Latino* penu itaque promsi *attenuari, enervari, atteri, contundi* &c. ad *virium privationem* translata, quum tamen *proprietas* cujusque verbi diversissima sit: ostendique ne horum quidem quicquam, citra disertam auctoritatem *Dialecti*, pro *primigenio* posse adscisci. Id ita intelligas velim. *Contundi, obtundi*, aptissimum omnibus locis, ubi חלה in textu *Hebræo* extat. Ineptus tamen esset, & temerarius, qui *proprietatem* Radicis in *tundendo* positam fuisse asseveraret. Consimiliter *teri, atteri*, ubique locorum mirifice quadrat: & tamen neutiquam ferendus esset, qui sola ista convenientia ductus, concludere vellet, *Originem Thematis* hujus in *terendo* sitam fuisse. Nempe non *convenientia* quædam *Veras* nobis *Origines Hebræas* constituit; sed *convenientiæ* isti adjuncta *Auctoritas Veteris Linguæ*, quæ si absit, nil nisi *speciosa* relinquitur *conjectura*, cui nemo prudens interpretationes suas superstruere sustinebit.

Cl. *Driessenii in hisce hallucinatio perpetua.*

II. In hæc Cl. *Driessen.* sic insurgit *Sectionis* suæ *Par.* II. „ *Certe immerito* „ *vapulat Cel.* Coccejus, *aliique interpretes*, Infirmari *dicit esse* notionem la- „ xiorem *&* vagam. *Dicere debuerat* universalem simplicem primigeniam, „ *sub qua notione* universali *continentur* singulares *illæ, a V. D. memoratæ* at- „ tenuari, atteri, contundi &c. *ceu totidem modi*, quibus quid *infirmatur*.

„ *Quem*

„ *Quem perperam defectum carpit in* Coccejo, *& Lexicographis*, *vere* Defectus „ *est regnans in omni V. D. Hypothesi, & Methodo.*" Jam video quid erraverim. *Infirmari*, *viribus privari*, nihil habet *laxi*, vel *vagi*. Est idea *simplex*, est *primigenia*, sub cujus *universalitate* contineantur omnia, quæ ab *Interpretibus* in medium collata; ne exclusis quidem illis, quæ & ipse contuli, *attenuari*, *atteri contundi*, *enervari*, &c. Frustra fui, & crassis meis principiis nimis adhæsi, quod *virium privationem*, & *infirmationem*, in *abstracto* tenere nequiverim. *Regnat Defectus* hicce *per universam* meam *Hypothesin*, quæ nuspiam *abstractas*, vel *Metaphysicas*, significationes, in *primigeniam sedem* admittit. Hoc est illud, quod alibi quoque confessus sum, *Latinas*, & *Græcas*, *Literulas* judicium mihi meum corrupisse. In illis certe nil tale reperio. Ne in ulla quidem *Lingua* humana. Scilicet *Divina* est *Hebræorum Lingua*, *Divinius* propterea enucleanda, non per incerta illa subsidia *cognatarum Dialectorum*; sed per certissima principia *Metaphysica*, quæ confusissima quæque in ordinem redigere, & velut corpori mortuo animam infundere valeant.

III. Conspectus utriusque *Methodi* rem, ad maximam meam confusionem, in omnium oculis defigat. Quum in illo *infirmari* pedem ponere non auderem, atque aliunde exploratum haberem, *ægrotare* esse *secundarium significatum*, assumsi ex *Auctoritate Dialecti Arabicæ primigeniam* vim, *terendi*, ut חלה, vel חלא, حلا, in *Origine* fuerit τρίβεσθαι *teri*, atque ita *infirmari*, *viribus privari*; *ægrotare*, *debilitari*, *cruciari*, *dolere*, *condolere*. Hinc חֳלִי mihi erat *plaga atterens*, & *excorians*: eaque *Emphasi* tam *Radicem* quam *propagines* lætius enitescere censebam. Non ambigebam in re manifestissima, quippe qui scirem apud *Græcos* τρίβεσθαι ad omnia illa prono alveo se diffundere, & *Latinorum* quoque *teri*, *atteri*, eosdem in usus divergere. Exponebam inde pulchram illam formulam חלה פנים in qua sudare videbam præstantissimos interpretum, per, *Trivit faciem alicujus*, pro *enixius institit*, & *frequenti prece fatigavit eum*: atque ita videbar mihi *Analogiam*, & *decus Linguæ Biblicæ*, hac in parte restituisse. Ostenderam quoque חלאה *Ezech.* 24: 6. quæ aliis *spuma*, aliis, & rectius, *Ærugo*, non esse *morbum æris*, sed *trituram*, sive *id quod terendo*, *fricandoque*, *ex ære elicitur*. Denique חֲלִי *monile*, a *Terendo* deductum, meo more monstrabam, quatenus *Terere* pro *Polire* se præbet. Inde חלי & חליה mihi *ornamentum multa politura insigne*: prout *polimenta*, vel *polimina*, pro *bullis aureis*, *monilibusque*, usurpantur. His omnibus, nimium sane credulus mihimet, opinabar id naturalis lucis, & gratiæ, inesse, ut omnium Eruditorum assensionem mihi polliceri possem; præsertim si conferre dignarentur, quæ *Lexicographi* vel circa *Originem*, vel circa *concordiam derivatorum* cum *Themate*, tentassent. *Nostrum filum quomodo decurrat.*

IV. Hæc ego, multis annis in studio *Linguarum Orientalium* consumtis, vix ac ne vix quidem emoliri potui; quod *Metaphysices clavicula*m in manus sumere neglexissem. Ejus ope Cl. *Driessen*. hæc prodigia *Eruditionis Hebraicæ*. *Implicatum Cl. Driessenii glomus.*

*cæ*, & *Artis Criticæ*, uno momento edere valuit. „ *Quia a* חלה, *vel* חלא,
„ *non tantum est* חלי, מחלה, *morbus*, תחלאים *morbi; sed &* חלי *ornamen-*
„ *tum*, *monile; &* חליה *ornatus.* חליא *spuma* (חלאה scribit *Ezechiel*) *ego*
„ *existimem*, *universalem*, & primigenium *verbi* significatum *esse*, vehemen-
„ ter adfici, *sive hoc ad* animum, *sive ad* corpus tuum *aliudve* corpus *referas*:
„ Violenter agitari, valide tractari, *quod plerumque noceat; inde* infirmari,
„ viribus debilitari, atteri, ægrotare: *sed & sæpe quod noxium*, *superfluum*, *sor-*
„ *didum est* auferat, deterat, abstergat, ejiciat *sicque rem in melius restituat*,
„ *unde detritis separatis scoriis*, *sordibus*, *fæcibus*, *significare potest* חלי & חליה
„ *detritum politum quid*; & חליא (חלאה) *agitatione forti ebulliens & eje-*
„ *ctum quid sicque* spumam. *Quod ad locum Ezech.* 24 : 6. *quem V. C. ex*
„ *sua Hypothesi dilucidat*, *commode ex fixo a me significatu generaliore erit vel*
„ spuma *vel* ærugo, *quam olla despumet*. *Significatus ipsius Arabicos non esse*
„ primigenios *res ipsa loquitur.*". Nunquam vidi *Origines* tersiores, politio-res, detritiores, despumatiores. Aliquid tamen malæ æruginis iis adfricare videtur *primigenium* illud jam non *laxum* & *vagum*, sed plane *errabundum*, quod adscivit Cl. *Dissertator*, ut ad *Cocceji*, & *Stockii*, *infirmari* perveniret; nempe *vehementer adfici*, *violenter agitari*, *valide tractari*. Atqui supra *Par.* II. inveniebam *infirmari* esse *Thematis* nostri *universalem simplicem primigeniam notionem*. An hoc idem est, *primario*, & secundum *Originem*, cum *vehementer adfici*; idque iterum cum *violenter agitari*, aut *valide tractari*? Sic docet ad lumen *Metaphysices*, & *Logices*, suæ ὁ πάνυ *Driessenius*; omnes illas *primigenias potestates*, quas vel *Arabes* in sua nobis *Lingua* finxere, vel *Græcæ*, *Latinæque Literaturæ* Cultores in his, aliisque, vocabulis, fabricati sunt, ad *secundarium* ordinem descendere jubens; ut ita Regina *Philosophia* sceptrum gerat *Linguarum*, atque sola vi ratiocinandi omnes *Origines* aperire, atque illustri in die collocare, valeat.

# SECTIO XI.

## *Radici* רגע *notionem* vibrandi, coruscandi, *unice convenire evincitur.*

### I.

*Dexteritas Cl. Dissertatoris.*

Qui in posterum *Librum* aliquem confutare, atque *Hypothesin* in eo operosissime adstructam uno ictu convellere volent, habent nunc quem sequantur Ducem, atque Auspicem, felicissimum. Ingens ego Caput contexueram ad Verbi רגע fluctuantem in *Versionibus* & *Lexicis* tam *secundariam*, quam *primariam* potestatem, ancora in solido jacta stabiliendam. Il-

lud

lud XXVIII. *Paragraphos*, & *Paginas* plus quam *quindecim* occupans, a Cl. *Drieſſenio* in *ſemi pagellæ* mittitur compendium, unde ne ipſe quidem meam ſententiam dignoſcere potui, nedum ut alii eam aſſequantur. Ut ergo aliqua ſaltem *cognitione cauſæ* Lectores noſtros impertiam, ipſe ſumma rerum faſtigia pauciſſimis ſtringam.

Oſtendi pleroſque *Lexicographos* cum *Rabbinis Radici* רגע ſubjicere 1. notionem *rumpendi*, *findendi* in *Kal* cum *derivato* רגע *momentum*, quaſi *temporis fragmentum*. In *Niphh.* 2. *quieſcendi* ut & in *Hiphh. tranquillandi*. Addita 3. ab aliis vis *movendi*, *commovendi*, in qua pedem fixit Cl. *Cocc.* deducta inde in *Niphh.* & *Hiphh.* notione *quietis*, quod *minimum motus* ſit *quies*. Cl. *Guſſetius* ſolam *quieſcendi*, & *tranquillandi*, poteſtatem tenendam eſſe contendit.

Ut ex fluctibus hiſce, aliiſque non minoribus, quos *Lexica* volvunt, emergerem, auctoritate *Dialecti Arabicæ*, ſub رجّ adoptavi ſignificationem *vibrandi*, quæ proxime cum *Cocceji* illa convenit, pro ſimplici *motu* ſubſtituens *motum tremulum*, & *coruſcum*; atque omnibus locis inde lumen, & decus, ſplendidiſſimum adſtituens, cum ſumma *Linguæ* conſtantia.

*Mirificentiſſima ejuſdem originatio.*

II. Hæc ſufficiunt ad *Criſin Drieſſenianam* circa *Originem* hujus verbi cognoſcendam. Ea ſic habet. „ *Quia verbo* רגע *in Niphh. & Hiphh*, *manifeſtiſſime ſubeſt notio τῦ* quieſcere, & quietum reddere, *uti & derivatis ab illis*, *neceſſario ſtatuenda heic eſſet ſignificationis* ἐναντιότης, *ſi τὸ* רגע *ullo in loco* „ *ſimpliciter ſignificaret* movit, commovit: *ſed hunc ſignificatum non invenio.* ". Expungit, quod Cl. *Cocc.* ut multo *commodius* quam *Rabbinicum* illud *rumpere*, *findere*, induxerat, quodque Cl. *Vitr.* ut *commodiſſimum*, ſi modo validius aſſeri poſſet, commendarat: negatque ſimpliciter *ſe ſignificatum* hunc *invenire*. Sic, quum *Dialectorum* auctoritati lis non defertur, quod unus figit, alter mox refigit; & nullus diffidendi modus, ac finis. Pergit acutiſſimus *Originum* veſtigator. „ *Exiſtimo* primigenium *eſſe* ſubito abrumpere aliquid; *ſic* רגע momentum *abruptum quid: unde & ſignificat* motum perturbantem illico ſiſtere „ *ſicque* coërcere & ſedare. *Verte Jeſ.* 51: 15. *Jer.* 31: 35. Qui ſedat „ *compeſcit* mare, *motum ejus ſiſtit*, *ſi fluctus ejus fremant.* " Ego ibi, contrario plane adſpectu, dederam, *Qui vibrat mare, ut fluctus ejus infremant*, atque monueram verbum hoc ut in *terra tremoribus concuſſa*, ſic in *mari fluctibus inhorreſcente* granditer poni. Cl. *Cocc.* exhibuerat, *Qui movet mare.* At *Rabbinis* placuerat *qui ſcindit*, *rumpit*, *mare:* cum alluſione ad *maris rubri ſciſſionem*. Cl. *Guſſet.* notione *rumpendi* valere juſſit, ſimpliciter maluerat, *quieſcere faciens mare.* Eam male pulſam reducit nunc Cl. *Drieſſen.* atque *abrumpere mare* explicat *motum ejus ſubito ſiſtere*, *ſicque coërcere*, & *ſedare.* Dignus Viro conatus. Merito itaque in *Rabbinicam* interpretationem a Doctiſſ. *Belgis* comprobatam ſic porro inſurgit. „ *Et ſi reſpicitur ad mare Rubrum miraculoſe* ſciſſum, *ea ſciſſione non commovebatur mare*, *ſed* muri ad inſtar „ *conſiſtebat. Vide & Job.* 26: 12. ". Ecquid oculis, manibusque, palpas illud *ſubito abrumpere aliquid*, pro *illico ſiſtere inſtar muri*, *ſedare*, *compeſcere*, etiamſi ad *ſciſſionem maris Rubri* his in locis alludatur? Miraculoſa enimvero in-

*Sibi dissimilis Noster.* interpretamenta, ad quæ nemo nisi Cl. *Driessen.* unquam potuisset eniti. Sed male me habet, quod in *Dilucidatione Analytica Jobi Cap.* 26: 12. quam paulo ante hanc *Dissertationem*, meditatissime utique, concinnavit Cl. *Driessen.* nulla tam sublimis inventionis mentio exstet. Duas ibi reperio expositiones, alteram Cl. *Cocc.* alteram meam. *Vi sua movet mare*, vel, *Robore suo convibrat*, *inhorrescere facit*, *mare.* Sic ego, *Originum* p. 145. In eadem *Dilucidatione Cap.* 7: 5. עורי רגע וימאס ex *Origin.* p. 146. mecum vertere non dedignatus est, *Cutis mea inhorruit*, & *vulneribus hiat.* Dicamne tum nondum in mentem fuisse Cl. *Dissertatori*; quod nunc in publicum profert? Non licet: neque enim credibile, gravissimum *Theologum* Materiam tam gravem, qualis illa quæ promittit *Veras Causas & Auxilia interpretandi Linguam Hebræam Biblicam*, levi, & subitaria, opera aggressum.

*Semet mecum juxta nunc impugnans acerrime.* Instat porro, non mihi solum, sed & sibimet, jam gravis V. Cl. „ *Veram* „ *verbi notionem esse, quam dedimus manifestum quoque est ex Jer.* 47: 6. *Arabi*„ *cum vero illud* circumtremere, vibrare, coruscare, *quod Vir Cel. locis Scripturæ* „ *S. applicat perquam quæsitum est & nihil coruscat in locis illis.*" Nempe pro iis, qui oculos claudunt, vel avertunt, ad radios undique se ingerentes. Certe *Jer.* 47: 6. nil aptius *fulminatione corusca*, quam induxi, nisi pro oratione erecta, & vibranti, malis torpidam, & jacentem. Vide *pag.* 136. *Orig.* Compellatur *Dei Gladius sæva acie omnes territans*, &c. &c. &c. Ex mente Cl. *Driessen.* pro *diffulmina & quiesce*; habebis *subito abrumpitor & quiesce.* Egregie! Consimiliter non splendet, sed plane *vibrat*, *coruscat*, & *fulgore vere Orientali circumtremit*, (illud *circumtremere* in *circumstrepere* mutatum nollem) Figura, qua *Esaj.* 34: 14. induxi pro *quiete*, *affluentiam*, & *opulentiam pleno alveo undantem*, quam *circumtremere*, *vibrare*, *coruscare*, dicunt *Arabes.* Vide *pag.* 137. usque ad 141. Eadem orationis Majestas *Jer.* 31: 2. & 6: 16. *Esaj.* 28: 12. *Deut.* 28: 65. ubi *Abundare* & *Abundantiam* assumas licet, si *tremulum adfluentiæ fulgorem*, quem sublimior *Orientis* genius captat, minus ferre, vel capere, queas. Applica ibi Dissertatoris nostri *subito abrumpere motum* atque ita *quiescere* vel *tranquillare*, & stupebis granditatem, cum limpidissima claritate conjunctam.

*Specimen completissimum artis Criticæ.* En specimen, quo ipse Vir Cl. adversus me conspici voluit. *Jes.* 51: 4. *Lex a me prodibit, & Judicium meum* לאור עמים ארגיע *in lucem gentium faciam vibrare, corusci instar jubaris emicare.* Ad hæc ille: „ *Judicium facere* „ *vibrare, & coruscare, alienum est admodum; sic opus non fuisset addere* in lu„ cem, *certe illud* facere vibrare *nihil dicit quod* in lucem *non dicat multo sim*„ *plicius & clarius: sic quæsite idem bis dicitur, & non* coruscat *promissio quæ* „ *stabilem judicii sedem promittit per τὸ* quiescere faciam judicium, *cui versioni* „ *cur non acquiescamus nulla est ratio. Notio autem fulminis ab hac promissione* „ *abludit.*" Non crediderim, a renatis literis, unquam quemquam extitisse, qui tantum *Judicii Critici* capaci pectore concluserit, quantum ex brevibus hisce stricturis relucet. *Primo* admodum *alienum* est, ut quum *Propheta* describat *Auroram Evangelii*; formulæ תורה מאתי תצא *Lex a me exibit*, instar *Solis Orientis* scilicet, subnectat uno halitu, *& Judicium meum* in Lucem

*Prima acies.*

cem gentium *faciam vibrare, coruſcare, reſplendere*. Quis non ſentit, membra hæc parum cohærere? *Secundo*, ſit aliquid cohærentiæ, quis ferat, orationem tam φορτικὴν *faciam vibrare in lucem gentium?* Nonne illud *in lucem* plane ſupervacuum, otioſum, odioſum? An non quicquid *vibrat*, & *coruſcat*, per ſe intelligitur *lucere*? Quid opus ergo illo לאור *in lucem?* An non ſic *quæſite idem bis dicetur?* Sic decernit Cl. *Drieſſenius*. Ego autumaram *Doctrinam Euangelii* absque ulla ſpecie, vel umbra, *Tautologiæ*, condigne dici *Coruſci inſtar jubaris vibrare*, ut eſſet in *Lucem gentium*. Atqui *tertio*, non *vibrat*, non *coruſcat promiſſio*, quæ *ſtabilem judicii ſedem promittit, per* τὸ ארגיע *quieſcere faciam judicium*. Non intelligo. Videtur, intendi, *Coruſcare* eſſe aliquid *tremulum*, *irrequietum*, *inconſtans*, *inſtabile;* quum *judicium* hic promiſſum ſit *conſtans*, *ſtabile*, *perenne*, *quietam ſedem* ſemper *obtenturum*. *Secunda acies.* *Tertia acies.*

Scio Magnos interpretes ſic illud ארגיע *quieſcere faciam* explicuiſſe: ſed quid facient, quum ad *Lexica*, & *Verſiones*, iis commentandum, non ad verum *Linguæ* genium? *Coccejus* tamen contrario, & noſtro plane ſenſu, auſus, *in lucem gentium movebo*, & quidem *celerrime*. Similiter *de Dieu; Rumpere, erumpere faciam:* nempe *inſtar Lucis quæ infinitis radiis erumpit, & cælum quaſi findit*. Quanto Illuſtrior imago *Driſſeniana! Et judicium meum in Lucem gentium abrumpere* faciam *ſubito ut quieſcat*. Quam ſublimis hæc, & *Hyperphyſica*, loquendi ratio, omnem humanam facundiam exſuperans! Falſiſſimus ergo fui, *quarto*, quum ſubderem *imagini* a me productæ, *Vides Euangelii radios & auroram. Sed fortius adhuc aliquid reſidet, & imaginem* Fulminis *ingerit* ארגיע, *cum cujus* coruſco lumine, potentia, incredibili rapiditate, *exortus procurſusque novæ Legis comparatur*. Ad hæc Cl. *Diſſert.* „ *Notio ful-* „ *minis ab hac promiſſione abludit.* " Nil præciſius. Intelligo nunc modum mecum exceſſiſſe Sacros Scriptores, quando *Doctrinam Euangelicam* augent *fulminea vi*, atque *virtute:* & vitioſos eſſe *Declamatores*, qui non *lumina* tantum, ſed & *fulmina Orationis* potentiſſimæ ſectantur. *Quarta fulminea.*

Tangenda reſtat ultima inſtantia. „ *Neque V. D. Radicem apud Arabes in-* „ *venit niſi per literarum metathesin, quæ ſi obtineat Methodus, viam in* Arabiam „ *nimis latam latiorem pandet.* " Bona objectio. Tardo pede ad *Metatheſin* accedendum. Eam tamen in totum excludere, imperitiæ, & imprudentiæ, eſſet; quum exempla dentur omni exceptione majora. Talia ſunt יחף & حفي *diſcalceatus fuit*. צוה & وصي *præcepit, mandavit;* proprie *injunxit*. De his, ſimilibusque, ne *Carneades* quidem dubitarit. Accedit, quod *Thema* رجع *rediit, remeavit, iteravit*, etiam a *vibratione*, & *reciprocatione motus*, uſus illos *ſecundarios* adſciviſſe videatur. Deductio iſta limites præſentis curæ egreditur.

# SECTIO XII.

## *De verbo* הביט, *cujus* Radix נבט, *vel* יבט.

### I.

*Dexteritas & peritia Cl.* Dissertatoris.

Solita Dexteritate, & solertia, iterum utitur Cl. *Driessen.* quum Causæ meæ Arcem intactam relinquens, quæque *Paragr.* I. præmunivi forti silentio transmittens, leviter nonnulla excerpit, quæ ad Consilii mei rationem, & demonstrationem, neminem perducere queant. A me ergo habeantur, quibus carere nequeunt, qui judices inter nos sedere volent. Præstruxi *Paragr.* I. non nisi in *Niphh.* & *Hiphh.* hocce *Thema*, *Speciebus* נבט & הביט extare, significatione *videndi*, quam tamen *Lexica*, & *Versiones* varie exprimant, *adspicere*, *circumspicere*, *intueri*, *considerare*, *contemplari*, *cernere.* His diversam esse *Originem* ne cirrata quidem turba ignorat. Adduxi etiam copiam *Hebræam* in verbis, השגיח / ראה / חזה / השקיף / &c. quæ ad *intuitionem* denotandam ita conveniunt, ut tamen quoad *Originem* multum differant. Hæc neminem fugiunt, nisi Cl. *Dissertatorem*, qui *de Veris Caussis & Auxiliis interpretandi Ling: Hebrææ*, ejusque *primigenias*, *simplices*, *proprias*, *Origines eruendi*, conscripsit. Nempe bonus *Philosophus*, & *Theologus*, non curat *verba*, sed *rem* tantum spectat; eique sufficit si universalem teneat notionem *adspiciendi*, & *intuendi*; unde tandem ea emanarit. Utinam tamen V. Cl. qui *Alexandrinis* Interpretibus Clavim detulit *Originum Hebræarum*, eos nunc consulere voluisset, atque in magna copia verborum βλέπειν, καταυγεῖν, ἰδεῖν, σκοπεῖν, ἐφορᾶν, ἐπιστρέφειν, indicasset, quodnam eorum tanquam *primigenium* amplecti debeamus; nisi forte omnium in unum κυκεῶνα & cinnum conflari jussurus sit.

Rogabam insuper, quum in *Kal* nuspiam prostet nostrum *Thema*, quid ergo ibi resonuerit; neque enim verisimile esse, in *Niphh.* & *Hiphh.* plane eundem usum obtinere, quem *prima & simplex conjugatio* tenuerit.

Denique produxi nugatorium conatum *Avenarii*, a בטן *ventre* nostrum הביט ita detorquentis, ut signet *inclinationem corporis ad ventrem usque prospiciendi, & intuendi, causa.*

*Origo mea.*

Ut pro incertis, vel & contortis hisce, aliisque, aliquid certi, pulchrique, recuperaret tandem *Lingua Hebræa*, ex sororia ejus *Dialecto* produxi نبض נבץ *tremulum micuit* chorda, arcus, vena, fulmen, oculus: nec non وبص ובץ; in *oculo*, & *fulminante* ejus *acie*, protritum: atque inde הביט secundum *Originem* sonare ostendi idem ferme quod ἀτενίζειν *intenta & vibranti acie intueri.*

II. Non

II. Non est quod verear quemquam tam Ἄμυσον fore, qui sic propositam lucem aspernari vel velit, vel possit. Ne ipse quidem *Driessenius* noster assensum nunc negare sustinebit, postquam rem propius oculis ejus admovi, atque ingessi. Est in hisce quod vel reluctantem in jura sua cogere queat. Ita quoque hic pugnat Cl. *Dissertator*, ut solent qui receptui canunt; & speciosum meditantur recessum. Verba omnia simul apponam. „ *Iterum* V. „ D. *significatum suum* Arabicum *in* Hebræum *solum infert per* Metathesin. „ *Oportet verbi significatum* primigenium *esse generaliorem, qui plures diversosque* adspiciendi *modos possit involvere. Ubi verbum de Deo usurpatur est vel* „ *adspectus gratiæ ac bonitatis Ps.* 84: 10. *Jes.* 64: 8. & 66. 2. *vel gratiosi* „ *auxilii, benevolæque curæ ac defensionis. Ps.* 13: 4. & 80: 15. *indignationis Ps.* 104: 32. *approbationis Hab.* 1: 13. *Quare in genere dicit* adspicere. *Vide Stockii Lexicon.*"

*A Cl. Driessenio confutata.*

Ad hæc teneatur, frustra *Metathesin* mihi objectari, quæ hic nulla; quum *Radicales* eodem ordine retinuerint *Arabes*, sive נבץ placeat, sive יבץ. Sed videtur V. Cl. *metathesin* nunc appellasse *mutationem elementi* ט in ץ. Si hæc Ei hactenus ignota, adeat, rogo, *Clavim Dialectorum*, atque ea nihil familiarius deprehendet. Reliquis quid reponam, non reperio. Admiror completissimam illam recensionem locorum, & stringentissimam conclusionem, auctoritate Cl. *Stockii* confirmatam. Atqui ille inter alia quoque posuit, *attentius & fixis oculis aliquid intueri*: item *constanter & attente aliquid intueri*. Inde ad *mentem hominis* transferri ostendit, pro *cognoscere*, *considerare*, *contemplari*: ad *Deum*, *exactissime omnia cognoscentem* & *perspicientem*, partim *notitia simplice*, partim *gratia* & *bonitate*; partim *benevola cura* & *defensione*; partim *indignatione*; partim *approbatione*; iisdem locis, quæ supra vidisti, laudatis. Poterat ergo vel ex illo magno suo Fonte percipere Cl. *Dissert. attentis & fixis oculis intueri*, quod ego ex *Origine* mea in medium contuli, non excludere *plures*, *diversosque admodum*, *adspiciendi modos*.

*Ejus defensio.*

Ut summus *Philologus* orbem demereatur Eruditum, quum *Vindicias* hasce confutare aggredietur, adjungat velim quid verba ראה, חזה, השקיף, השגיח, שזף &c. valuerint in *Origine*, & quisnam *simplex*, *proprius*, *primigenius*, & *universalis*, *significatus*, diversis hisce *Thematibus* sit attribuendus. Non est quod operam hanc refugiat; quum tam diserte adfirmarit ex *Lexicis* & *Versionibus* luminis affatim hauriri. Habet præterea *Sanioris Philosophiæ facem*, quæ plus possit, polleatque, quam omnis *Arabia*. Adjiciat insuper, precor, *Origines Græcas* & *Latinas* omnium illorum verborum, quibus *actio videndi*, pro copia, & ubertate, utriusque *Linguæ*, designatur. Sic fiet forte, ut socias tandem dextras in *Originibus* pandendis, jungere discamus, & vel ego *Metaphysicus* reddar *Speculator*, vel Cl. *Driessen.* ex sublimitate sua ad humilitatem nostram descendens, aliquid solidi sub pedibus habuisse, mecum sit gavisurus.

*Opera quam a Cl. Driessen. Orbis Eruditus expectat.*

# SECTIO XIII.

## *De Radice* נקף.

### I.

*Fluctuatio Lexicographorum in hac Radice.*

Inter palpabiles *Defectus*, tum *Versionum*, tum *Lexicorum*, inde confectorum, est, quod circa plurimas *Radices* ea tantum exhibeant, quae sua cuique conjectura, & sagacitas, ex consideratione locorum suggessit. Hinc factum, ut in quibusdam *Lexicis* נקף sit *exscindere*, in aliis *confringere*: in aliis iterum *excutere*, *decutere* ramos. A Cl. *Coccejo* mollior adhuc potestas *destringendi* adscita. Cl. *Gusset.* maluit *perfodere*, *perforare*. Adjecere alii, ob unum alterumve locum, *definire*, *determinare praecise*; quod tamen a *caedendo* tanquam *secundarium* profluxerit. Omnis ergo quaestio huc redibit, num נקף *proprie* & *primario* valuerit apud *Hebraeos fodit*, *foravit*, ut novissime *Guss.* contendit, an *strinxit*, *destrinxit*; ut *Cocc.* an *diffregit*, & *frangendo decussit*, *concidit*, *excidit* quod a *Rabbinis* traditum, plurimos calculos abstulit.

*Nunquam finienda nisi auctoritate Dialectorum.*

Hanc litem sine *Dialectorum* auctoritate secari, atque decidi, non posse, vel rudiores in hisce nostris sacris facile intelligunt; ut proinde mirum sit nonnullos eorum, qui Eruditi audiunt, hoc vel non posse, vel non velle, agnoscere, quod communis sensus omni dubitationi, & contradictioni, exemit.

Produxi itaque ex *Dialecto Arabum*, usus constantes, & perpetuos, nostri נקף نقف in *tundendo*, *contundendo*, *pertundendo*, & *gravissimo ictu perfringendo* caput, aliudve, *cum dispersione medullae & cerebri.* Posteriora haec cave, ex mente nostra, *Origini* inseras: sunt enim *secundarii usus*, qui ex *pertusione* sponte succrevit. Nempe quod *tunditur*, & *tundendo perfringitur*, solet in *superiori parte* potissimum *feriri*; unde *Caput* non *hominis* tantum sed & *cujuscunque rei*, rectissime appositum a *Lexicographis Arabum*: quemadmodum & *dispersio cerebri* per *Metonymiam* adjecta, quod tales *tusiones*, & *ictus superne illatos dispersio* fere consequatur *medullae*, & *partium internarum*.

*Crisis Driesseniana multo acutissima.*

II. Videamus nunc, quid Cl. *Dissert.* in contrarium attulerit. En Capitalissimam Crisin. „ *Iterum significatus particularis*, *qui applicatio quaedam est significatus universalis*, *qui indagandus est ex collatis & inspectis locis Scripturae* „ *ubi occurrit*: *per se magis dicere* caput diffringere, *quam aliud quodvis*, *tam* „ *est alienum quam* caput vini diffringere ". Ut quid postremis hisce subsit salis, teneatur, sciendum me duas *Glossas* ex *Camuso* laudasse, *pertudit ovum*, &, *diluit vinum*, addens, *quasi dicas caput vini infregit*, *contuditque*. Suaviter ridet Cl. *Dissertator* istam meam ineptiam, quod *Vinum Capite* careat, videlicet. Sentis virum in *Linguis* potentem. Non patitur *vino caput* tribui,

bui, quod *aqua contundatur*. Ni tamen sic *vires* ejus *infringantur*, periculum est, ne nimis *ferox* ejus *Caput* potantium *Capita contundat*, secundum illud dictum *Arabum* اليوم قحاف وغدا نقاف *Hodie pocula*, *cras capitis contusiones.*

Sed נקף *per se* dicere *diffregit caput*, specie vacat, inquit V. Cl. Id nec ego docui; saltem non intendi. Potuissem clarius forte loqui, nam integra phrasis poscit نقف رأسه *pertudit*, *tundendo discussit caput ejus*, נקף ראשה: ita tamen *usus* ille *Metonymicus* invaluit, ut absolute النقف *pertusio*, designet كسر الهامة *diffractionem capitis*, ob rationes *Paragr.* I. præstructas. Usus *Biblici* amicissime concinunt. Plena formula occurrit *Thren.* 3: 5. ויקף ראש *& contudit caput;* at *Esai.* 3: 34. נקפה absolute infert *Capitis contusionem.* Est etiam ubi latius sese, liberaliusque præbeat verbum hoc: prout *Tundere, pertundere*, patentissimæ est ditionis. Hæc satis copiose deducta in *Opere de Origin.* ac proinde verbum non addo. Miror tantum, tam subito hic exaruisse venam Cl. *Driessenii*, ut *significatum universalem Thematis* nostri aliis adhuc *indagandam* remittat.

# SECTIO XIV.

## *De Radice* ספה.

### I.

*Lexicorum discordia.*

Quando Cl. *Driessen.* nos sæpissime ad *Lexicon Stockianum* vocat, compendii causa illuc & ipse gravissimum meum *Adversarium* relegabo. In eo ספה declaratur bifariam. I. *Consumsit*, *perdidit*, *abstulit*; *consumtus est*, *defecit*, *periit*. II. *Addidit*, *adjecit*, *conjunxit*. In priori classe, convenire dicitur cum סוף *deficere*, *finiri*. In posteriore, cum יסף *addidit*. Ex *Cocc.* & *Avenar.* hæc hausta esse recognosces, si contuleris quæ in *Origin. Cap.* XIII. *Par.* III. olim strinxi.

*In concordiam revocata ad lucem Originis evidentissima.*

Ut hæc indecora notionum pugna tolleretur, & *Linguæ* nativa pulchritudo refloresceret, produxi ope *Dialecti Arabicæ primigeniam* potestatem *radendi*, quam *Themati* سفى ספה *Origo* insevit. Eam apud *Hebræos* quoque obtinuisse, firmavi exemplo evidentissimo *Esaj.* 7: 20. ubi habemus *Emblema Novaculæ*, qua *Caput*, *pubes*, *barba* תספה *radatur*. Nova luce, & gratia, inde adfeci *Esaj. Cap.* 13: 15. ubi נספה mihi *derasus*, & *novacula hostili deglabratus*. Hinc processi ad *geminam metaphoram*, quarum prior in *perditionem*; posterior in *additionem* se diffundit. Nempe *radit*, *eradit*, qui *disperdit*: & *radit*, *corradit*, qui *addit*, *adjungit*, *cumulat*. En brevem conspectum. In *prima* classe habes

habes *Gen.* 18: 23. *Etiamne justum cum improbo* RADES? Et *Gen.* 19: 15. 17. *Ne* RADARIS *in urbis hujus iniquitate.* Et *Num.* 16: 26. *Ne* RADAMINI *in omnibus eorum peccatis.* Et 1 *Sam.* 12: 25. *simul vos, simul Rex vester* RADEMINI. Et 1 *Sam.* 26: 10. *in prælium descendet, &* RADETUR. Plura vide *pag.* 163. *Orig.* In *secunda* classe veniunt *Jer.* 7: 20. ספו RADITE *holocausta vestra supra sacrificia vestra.* i. e. *corradite;* ut *constructio* ipsa cogit. Iterum *Esaj.* 30: 1. *Ad* RADENDUM *peccatum super peccato*, pro *Corradendum, & cumulandum.* Adde *Num.* 32: 14. Omni gustu careat necesse est, qui in hisce *addere, adjicere,* malit, quam *corradere, radendo acervare.* Mitto alia interioris, & profundioris, meditationis; quæ longiuscule nos abducerent, & detinerent; atque ad *Opus Originum* remitto.

*Nebulæ soli meridiano offusæ à Cl.* Dissertat.

II. Audiamus jam Cl. *Dissertatorem.* „ *Iterum modus aliquis pro universali significatu. Certe verbum per se non significat* novacula radere. *Hinc in loco* „ *ab ipso allegato* novacula *additur. Igitur loca ubi* novacula *non additur, non* „ *recte sic vertuntur. Verbi causa Gen.* 19. *Ne* RADARIS *in urbis hujus iniquitate* „ &c. *significatus universalis est* auferre, *quod quia fit multis modis plures significatus secundarios & particulares admittit, pro rei quæ aufertur cujusque natura* ". Diffido mihimet, hæc exscribens, jamque serio, at nimis sero, timere incipio, ne *Collusorem* egerit Cl. *Driessen.* non *Confutatorem.* Non plumbea hæc, sed plane plumea. Nihil est quod vel ansam relinquat ad refellendum. Nullum non Colon semet dissipat. *Radere* Cl. *Driessenio* est *modus*, qui sub *universali auferre* contineatur. *Radere* non est *Radere* nisi adsit *Novacula.* Item, *Radi in urbis alicujus iniquitate*, vel *pœna*, non præstat rectam, plenamve, sententiam. Denique *Universalis significatus* nostræ *Radicis* est *Auferre*, atque inde etiam *addere, adjicere*, emanavit &c. Iterum dico, ne ansa quidem ad refellendum mihi relicta. An ultimo hoc certamine γυμνῇ τῇ κεφαλῇ insinuatum ire voluit Cl. *Dissertator*, se lusoriis tantum armis mecum in arenam descendisse, ut occasio mihi præberetur pulverem adversus me a longo concitatum dissipandi, eundemque ex oculis multorum diluendi? Id si est, melius tamen paullo existimationi suæ consuluisset vellem Amicus noster. Si non est, melius in posterum sibi consulat velim; nunquam falcem in messem non suam immittendo; multo minus extra sphæram activitatis tam longe evolando.

*Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam*
*Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,*
*Quid valeant humeri: cui lecta potenter erit res,*
*Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.*

# SECTIO XV.

## *De Radice* כנע *Corollarium.*

I.

Confutatio *Libri de Originibus* felicissime explicit. Corollarii loco subnectitur judicium de *Themate* כנע, quod in *Vestibulo operis* tetigeram, tantum, ut *Defectus Versionum*, & *Lexicorum*, palpandos darem: quod enim in *hoc*, id in *trecentis*, atque adeo *ter trecentis* aliis, obtinere scias; ut nempe de *secundaria* quidem *notione* abunde constet; sed *primaria indoles*, & *virtus*, profunde ignoretur.

*Hæc Radix nuspiam in proprietate sua occurrit.*

Id in hoc *Themate* cuivis in oculos incurrit, qui modo *Lexicorum inopem* pro *Origine* constituenda *copiam* adspexerit: nam apud *Avenar.* כנע valet *Humilis*, *supplex*, *submissus fuit*. Tria hæc *secundaria*, & sua quæque *Origine* distincta. Additur propterea: „ *proprie significat se submittere in poplites &* „ *genua, ut solent supplices ingeniculari. Cognationem habet cum* כרע *incurva-* „ *tus est*, & צנע *humiliter sensit. Hinc* γονυκλινέω. γόνυ *Genu.* γνύς. *Inde item* „ κυνέω. προσκυνέω.” Apud *Stockium* similiter reperio, „ *Humilis*, *demissus*, *sup-* „ *plex fuit. In Kal non occurrit. Sed in Niphh. est, Humiliavit se, demisit se, abje-* „ *cit se; Humiliatus, depressus, abjectus fuit, &c.*” Quid in *proprietate Latina* sit *abjicere*, quid *demittere*, quid *deprimere*, quid *Humiliare*, scimus omnes. Nescimus interim hactenus quid *Hebræis* non *secundario*, sed *primario*, sonuerit כנע Cl. *Buxt.* sub *Hiphh.* dat, *depressit*, *prostravit*, *abjectum*, *humilem reddidit*. Vides, pro *Origine* quidem, nihil promoveri. Cl. *Coac.* aliquid pressius, & enucleatius, quærens, ex ingenio nobis depromsit *flecti*, *cadere*. Sic *Forstero* ferme succinit, *Curvari*, *incurvari*, ex cognato כרע exsculpenti. Est hoc aliquid saltem, quamvis male firmum. Idem infirmius adhuc fecit, adjecto alio fulcro ex צנע *submissus*, *humilis*, *modestus fuit*. Ex his omnibus intuli, omnes qui de Materia hacce judicare valent, facile sensuros, nunquam *Originem* finiri posse, nisi aliunde lumen infundatur, & *Dialecti* diserta auctoritas succurrat.

*Inde magna apud Interpretes Varietas.*

II. Eam lucem, opemque, quam *Arabes* nobis subministrant, in aliud tunc tempus remisi, prout operis mei descriptio, & partitio, exigebat. Hanc meam curam prævertens Cl. *Driessen.* lucis haud indigus, nobilem sibi palmam manu victrice circumdat. „ *Difficultatem adfert*, *sed non tollit*, *quod* „ *hactenus in eo non sit. Sed video quod in Comm. in Job. p.* 1144. כנע *ex* „ *Arabismo ipsi sit contractis ex* ariditate *digitis*, *manibusve*, torpuit: *inde in* „ *Hiph.* facere *contusis &* contractis manibus *esse*: *sicque* deprimere, incur- „ vare, humiliare. *Sed quis credat particulare illud* contractis esse manibus „ *esse verbi* primigenium *ad corpus animumque spectans? Universalis notio est ea*

*Cl. Driess. præmatura festinatio.*

de-

„ depressionis, *secundariæ*, *quos ipse ex Interpretibus adduxit sunt ejus modi singulares*. Expectare potuisset Cl. *Dissertat.* donec quæ de usibus *Arabicis* verbi כנע كنع communicanda haberem, in dias luminis oras extulissem. Vidisset ibi *primigeniam vim* adferre *contractionem ex ariditate*; atque in *speciali* usu assumtum, *contractis*, *contusisque*, *digitis torpere*: mox *prosterni*, *deprimi*, *humiliari*, *fractum*, *impotemque*, *jacere*. Deprendisset quoque, ex inductione locorum, magnificum inde decus, & pondus, sermoni sacro accrescere.

Sed jam cognitionem causæ præcurrit judicium; & ex *Linguæ Hebraicæ* intima peritia pronunciat Cl. *Driessen*. *Thematis* nostri *primigenium* esse *deprimere*, quum tamen nullus in universis *Bibliis* locus exstet, ubi *primigenia potestas* illa *premendi*, *deprimendi*, sese exerat; quia extra *Metaphoram* non comparet. Videt ergo aquilina viri acies, & distincte cernit, quod nusquam est: atque *depressionis* non *secundariam* solum, sed & *primariam vim*, *Radici* nostræ ita vindicat, ut ne umbra quidem dubitationis cuiquam relinquatur.

*Quid inter nos disceptetur.* En jam, Erudite Lector, *universum statum Quæstionis*, in *Compendio*, *brevique Tabella*, ab omnibus quam facillime percipiendam, etiam ab iis qui vel voluntate, vel necessitate, aut alio studiorum genere, plane Hospites in sacris hisce nostris versantur. Dantur in reliquiis *Linguæ Hebraicæ*, ut dixi, plus quam *tot Trecentæ Radices*, quarum *primigenia significatio* ne in ipso quidem *Codice Biblico* occurrit: *secundaria* tantum *potestate* ibidem residua. Illa *secundaria* in *Versionibus*, & *Lexicis*, bene quidem expressa, sed ad *primariam* perveniri nequit nisi vel *conjectura*, & *Metaphysica ratiocinatione*, citra aliud subsidium, adminiculumve; vel *Veteris Dialecti* (sive illa *Chaldaica* sit, sive *Syriaca*, sive *Arabica*, sive & *Æthiopica*, *Samaritana*, *Thalmudica*) vestigio, ductu, auctoritate, quam *Locorum Biblicorum* series, Emphasis, & pulchritudo naturalis simul invitet, commendet, inculcet.

Cl. *Driessenius*, & *Driesseniani*, habet enim suos Tribules Vir. Clariss. plures forte quam vel scio, vel suspicor; *Driesseniani* igitur omnes, quia *Dialectorum* discendarum longiorem viam refugiunt; atque reformidant, Earundem auctoritatem omnibus modis minuere, & suspectam reddere conantur; atque *primigeniam potestatem Radicum Hebræarum* sola *vi sagacioris ingenii* constitui, atque certo definiri posse contendunt. Nos contra, cum omnibus qui in *Literatura Orientali* excelluerunt, solidius quid, certiusque, deposcimus, atque *Origines Hebræas*, non nisi ope *Dialectorum* investigari posse pugnamus; easque non ante admittimus, quam omnibus *Sanioris Critices Regulis* examussim respondisse reperiantur.

PARS

# PARS ALTERA,

CONTINENS

# VINDICIAS OPUSCULI

*de Defectibus Hodiernis Ling. Hebr. eorumque sarciendorum tutissima via ac ratione.*

I.

Quam forti, & nobili, Marte Cl. *Driessen. Fundamentorum nostrorum soliditatem quatere* aggressus sit, iterum declarat, omniumque in oculis defigit, hæc periodus, quæ Alteri *parti Dissertationis* præmissa. „ *Defectuum Classes adsignat* V. *Cl. p.* 319. *Sect.* „ *XI. Vide & Sect.* XIV. XVI. XIX. *De Linguæ Hebrææ Defectibus, sintne* ideales, *an mere reales, sicque de eorum* classibus *si quas habent, rectius pronunciabimus post lustratos & a Viro Cl. resarcitos illos defectus.*" Non e re vel sua, vel Tua, Lector, existimavit Cl. *Dissertat.* ut *Status controversiæ* cognosceretur. Confutationem leges, & tamen nescies penitus quid confutetur; aut quorsum tela illa, valido brachio intorta, dirigantur. Sed *sub finem*, forte in *Conspectum Quæstionis* admitteris. En Coronidem, qua se Victorem, & *Defectuum* meorum Depulsorem, infert Cl. *Driessen.* „ *Hactenus igitur Linguæ Hebrææ Biblicæ Defectus hodiernos of*„ *fendimus nullos, unde opus non est in suas illos Classes digeramus* ". Jam luce auctus es. Jam intime perspexisti, quo de agatur, & quid inter nos disceptetur. Audis de *Defectibus Linguæ Hebrææ Biblicæ* serram contentionis reciprocari. Parata suspicio me *dignitatem Sacri Codicis* minuere, quum *magnos esse Defectus hodiernos Linguæ Biblicæ* contendi, de iisdemque *Libellum* edidi: & jam laudas Virum *Theologum*, qui tantam istam labem a sacris Literis depulsum iverit; eique vel ad solum *Dissertationis Titulum* victoriam assignas, adversus causam ipso quodammodo *Titulo* jugulatam.

*Fortissima, & generosissima, Cl.* Dissertatoris *impugnatio.*



II. Scias

*Necessaria admonitiuncula.* II. Scias tamen, hac invidiola, in me commota, nihil vel injustius, vel commiseratione dignius, excogitari posse. Injustius, si qui talia de me, meaque *Methodo* spargunt, atque disseminant, legitimam causæ cognitionem sumserunt. Commiseratione dignius, si non sumserunt; vel & dum legerent, non tamen intellexerunt, adeo *Dignitatem Sacri Codicis*, & *Linguæ Hebrææ Majestatem*, per me non minui, ut contra omnibus modis eandem amplificare, atque ad culmen splendoris provehere, pro virili parte, coner. Loquatur *Titulus*, prout is a me conceptus, & expositus, p. 319. *Caput primum exhibens incommoda, & defectus, quibus Hodierna Linguæ Hebrææ cognitio adhuc laborat.* Vides nullos *Defectus* ipsi *Linguæ Biblicæ* a me impingi, sed *cognitionis nostræ Hodiernæ* indicari *incommoda*, & *Defectus*, quæ in bene multis adhuc manca atque imperfecta, omnem *dignitatem*, *gravitatem*, & *Majestatem Linguæ Biblicæ*, necdum ubique locorum sit consecuta: sed insigni accessione Lucis, & Gratiæ, per Adminicula Divinitus nobis subministrata, ulteriusque subministranda, augeri, atque cumulari, possit.

Rogo jam, quando huc descendere cogor, quis *Verbi Divini* reverentior sit, isne qui gloriatur se nulla amplius *Luce* indigere, atque *omnem* ejus *amplitudinem*, quoad *Linguam* quoque ipsam, exhausisse: an is qui per Legitimas vias majorem adhuc *Lucem* circumspicit, ut ad illam *Facem* quicquid est tenebrarum in *Versionibus*, & *Lexicis*, discutiatur, atque *Linguæ Biblicæ* splendidius adhuc decus adstituatur.

*Cui paululum insistitur.* III. Atque hæc quidem hactenus. Ea non soli nostro *Driessenio* dicta. Ne præcipue quidem. Ulterius nunc non procedo. Tacitus mihi sufficit triumphus. Honestius sæpe de jure quid remittitur; & magnis meritis, magnæ venerationi, donatur. Nonnulli me intelligent. Ut omnes intelligant, necesse non est. Redeo ad Cl. *Driessen.* quem Humanissime rogatum velim, cur *Arcem Causæ meæ*, & *Quæstionis* nostræ, non attigerit; eandemque tam studiose oculis quoque Lectorum suorum subduxerit? Atqui nihil, plane nihil, in hac *altera parte Dissertationis* intelligi potest, si *Defectuum octo* illæ, quas enotavi, *Classes*, non sub conspectu habeantur. Eas strinxi supra pag. 448. harum *Vindiciarum*. Illuc rediri velim, si forte ipsius *Opusculi* copia non sit. Easdem uberius illustrandi, multa dabitur occasio; quando ad singulas sectiunculas submonendum veniet, ad quam *classem* quæque pertineat *Radicum*, quas a mala mea manu, & cura, vindicandas, pristinæque *valetudini* reddendas suscepit Cl. *Dissertator*.

SECTIO

# SECTIO I.

## *Radici* נבה *civitas a me reddita confirmatur.*

### I.

*Prima Classis Defectuum quibus laborant Lexica.*

Primam Classem *Defectuum*, quibus *Lexica* nostra laborant, collocavi in *Radicibus* non paucis, quibus pomœria *Linguæ Hebrææ* amplificanda. Rei necessitas tam evidens, sive *Nominum propriorum*, quæ in *Bibliis occurrunt*, densam silvam spectemus; sive consideremus multorum *Vocabulorum*, incerta sede errantium, vagam, & distractam, conditionem, ut ipsa Elementa, & principia, *Literaturæ* ejurare debeat, qui hoc in dubium revocare velit.

Doleo proinde sortem Cl. *Refutatoris*, qui pro provincia a se suscepta id perpetuo impugnare, & confutare, debuit, quod immotis nititur fundamentis, atque ex *Radicali amplitudine*, ac *Virtute*, *Linguæ Hebrææ* sese omnium oculis ultro ingerit.

Veniamus in rem præsentem 2 *Reg.* 3 : 24. *Masora* pro ויבו, quod in Textu est, forma *fut. Hiph.* a *Radice* נבה, emendat ויכו *& percusserunt*, a *Radice* נכה, quæ in *Hiphh.* magno, multoque, usu, contrita. Hanc *Crisin*, quod melius non succurreret, plerique interpretes calculo suo confirmarunt: atque ita *Textum Sacrum* gemino incommodo, implicuerunt. *Primum* est, quod ingratissima sic oriatur *Tautologia*, trina repetitione ejusdem verbi: ויכו *& percusserunt Moabum*, ויכו בה *& percusserunt in ea*, והכות *& percutiendo Moabum*. Nil inficetius. Schola *Rabbinica* talia concoquit: Christiana non potest. *Secundum* longe gravius, quod *emendatione* hac admissa, nihil causæ dici queat, cur non aliis quoque in locis compluribus consimilia vitia, ex *adfinitate literarum* oriunda, insedisse suspicemur. Capitalis *Quæstio*, in quam non excurro. Ad *Tautologiam* effugiendam adscitum ab aliis ויבאו *& intrarunt.* Huc concedit Cl. *Cler.* At *Kimchius* malebat ויבו, *& intravit*, pro ויבא, per *mutationem* Elementi. Cl. *de Dieu* per *Apocopen* pro ויבוא, eodem sensu. Idem Vir Doctiss. & aliud tentavit a יבב ejusque *vociferatione bellica.* Horum nihil vel *Analogiam*, vel *Punctaturam*, integram servat. Hinc ego *Par.* XXIV. & XXV. intuli, restituendam esse *Radicem* נבה *obtusus fuit* gladius; unde salva simul *Punctatura*, & *Analogia*, existeret sensus multo completissimus, ita e limpido fluens, ויבו את מואב *& percusserunt Moabitas*, ויבו בה והכות את מואב *& obtusos* in illa strage *reddiderunt* gladios, *idque percutiendo Moabitas.* Aliquid saltem favoris a Cl. *Driessenio* eblandiri debuisset hæc *restitutio Radicis*, quod per eam uno momento liberemur illis scrupulis; quibus Schola *Critica Theologos* vexare solet, quum de *Integritate illibata Sacri Codicis* discepta-

tatur. Sed minime *partialis* est Noster. Quid? ubi reliqui omnes tanquam ad scopulum adhæsere, Ipse in portu navigat; atque cymbula ejus aura fecunda fertur. Audi modo. „ *Sed quid opus est novo illo verbo? Quidni statui-* „ *tur Apocope* τῷ א, *sicut* 1 *Reg.* 12: 12. *Ruth.* 3: 15. & 1 *Reg.* 21: 29. „ *Mich.* 1: 15. " Itane *Quidni* ? Quomodo ergo ? An ויבו pro ויבוא exaratum in *plurali forma*? Sic tria, quatuor, vitia, *Grammaticalia* in unum verbum concurrerent. Non gravemus interim *Virum* Hebraice *Doctissimum*. Crediderim potius id electum, quod a Cl. *de Dieu* abjectum commonui, ויבוא *& venit*; illuc enim exempla adducta aurigantur. Sic duplex correctio erit admittenda. Et tamen rogitabit Cl. *Theologus*, *Quidni*? Jam denuo vereor, ne in *Scholam Criticam* transfugium meditetur Cl. *Dissertator*, ut tanto fortius sese novis meis moliminibus opponat, quibus omnem *Crisin* adversus *integritatem Codicis Sacri* destrictam, compescere, atque confutare, meditor, ostendendo, *Ignorantiam Veteris Linguæ in causa fuisse*, quod ad *sanissimas Lectiones* passim adhæsum, atque offensum, fuerit.

Non possum quin huc transferam insignem *pericopam* in *Considerationibus ad novam Versionem Jobi*, *Cap.* 34: 36. ubi quum אבי pro אביא *adduco*, cum Doctiss. *Tigurinis* accepi, citatis quibusdam exemplis quæ hanc *Apocopen* satis familiarem fuisse arguant, hanc laudem reporto. „ *Recte quod nunc illam* „ *Aphæresin agnoscat, nec opus esse judicet hinc arguere hodiernum Linguæ Hebrææ* „ *defectum, quod fecerat in defectibus suis L. H. & quidem primo loco novum verbum* „ *ex* Arabia *in* solum Hebræum *introducens* ". Proh *piaculum!* ex *Arabia novum verbum introducere* in *solum Hebræum!* Proh imperitiam! *Defectuum hodiernorum Linguæ Hebrææ* tale *primo loco Exemplum* ponere, quod per *Quidni?* confutatum dari queat. Si talem me sibi, suisque studiosis, pingat Cl. *Driessenius* intra privatos parietes, semper Victor manebit; sed si in publicum sic adversus me educat, nuda nimis latera patere incipient. An ego *Restitutionem Radicis novæ* tentavi ob ignoratam, vel negatam, *Apocopen*, quam tenent, qui rudimenta necdum deposuere? In *Integritate Codicis Sacri*, & *Antiquissima Lectione*, illa *Restitutio* fundata. Hanc *auctoritatem* mihi primo adimat Cl. *Dissertator*, & deinde videat an suam *Apocopen* hic aptare possit. Cl. *Danzius* certe *Grammat.* p. 399. *inepte hic Apocopen statui* pronunciat; ipse tamen nihil molle tradens: ut post extremum huncce conatum Viri in arte *Grammatica* exercitatissimi tanto minus de *Civitate Hebræa* hujus *Radicis* dubitari posse videatur.

*Gravissima instantia. Prima.* II. En tamen *Trigam instantiarum*. Prima: „ *Cur quia verbum per se id non* „ *significat, fingenda est illa Ellipsis* Gladii, *& ad hanc illius* Celeusmatis? " Dixeram nempe p. 325. *Offendere neminem debet quod* חרב Gladius *hinc absit, nam & res ipsa id satis dictabat*, & formula bellica *hic exhibita illam nunc vocem, ut supervacuam respuebat. Scilicet dixisse videntur Hebræi, non sine alliterationis pulchro lusu,* הכה והכה *percussit & obtusum reddidit, nempe* gladium, *ad gravissimam cædem pingendam.* Non digerit Cl. *Driessen.* tam duram insertionem. Atqui הכה *percussit*, per *Ellipsin* effertur; pro הכה לפי חרב *percussit*

*cussit ore gladii*, quidni & חכה? Gratiam ferunt tales omissiones, præsertim in *Formulis*. Altera instantia: „ *Et quidni illud* כה *simpliciter refertur ad ipsam Moabitida?* " Ego כה retuleram ad *pugnam tergis fugientium incumbentem*. Si ad *Moabitidem* quis malit, idem manet sensus, ut nempe *terga cædendo*, & *gladios obtundendo*, *in terram hostilem sese penetrarint*. En tertiam multo acutissimam; „ *Etiam parum conveniunt* gladii retusi *ejusmodi Divinæ* „ *vindictæ, quæ animos* gladiosque *acuit*, *ictusque retusos aversatur.*". Non e solido lucet acumen. Si hoc procedat, non Divinitus animati fuere *Jonathan*, & *Israëlitæ*, quum *Philistæos cædendo ad vertiginem* usque *delassati* dicuntur 1 *Sam.* 14: 29. 30. Habes ibi ותראנה עיניו *& oculi ejus micuerunt gustato mellis favo*. Sic verto a deperdita *Radice* רוא, quæ *Arabibus* per *Reduplicatam speciem* dedit رأرأ *splenduit acies* oculorum; *micuit*. Hanc gemmulam nobis invidit *Crisis Masorethica*, substituens תארנה. Ansam dabat *Vs.* 30. ארו עיני *lucidi facti oculi mei*. Si priscam *Linguæ* ditionem, & amplitudinem, in promtu habuissent, temperassent, credo, atque a Sacro Scriptore de industria variatum agnovissent. Sed & hic periculum, ne de *integritate Codicis* aliquid decedere malint *Driessenian*i, quam ut *nova Radix* ex *Arabia* in *solum Hebræum* admittatur. Magnificos enimvero puritatis *Hebrææ* Defensores!

*Secunda.* *Tertia.*

# SECTIO II.

## *De* Radicibus משע, *&* משך.

### I.

*Prætermissum a Cl. Driess. Thema* משע.

Quam accurate legere soleat Cl. *Driessen*. scripta, quæ confutanda suscipit, deprendo ex *Radice* משע, quam in *Civitatem Hebræam* ope *Dialecti Arabum* reduxi, a *par.* 29. ad 34. *Opusc. de Defect.* Ejus e longo exilio reductionem postulabat locus *Esech.* 16: 4. ubi vocabulum למשעי exercitos habet Interpretes; aliis ad ישע, aliis ad שעה, aliis denique ad שוע, vel & שעע, recurrentibus, atque inde aliquid exsculpentibus. Mea versio sic habet, *Et aquis non es abluta ad* TERSIONEM MIHI, ostensumque משע مشع *tersit*, speciali usu venire in *Religiosa mundatione*, & *extersione sordium*.

Quæ *Radici* ulterius constabiliendæ adferri possent, non expromam. Sub conspectum solummodo Cl. *Dissertatoris* eam ferre volui, ne altera forte vice eandem prætervideret. Brevi quoque adjungemus ei sodalitium aliarum *Radicum*, quæ consimiliter jura *Civitatis Hebrææ* sibi reddi postulant. Operæ tunc fuerit, integrum agmen & junctis umbonibus phalangem, profligasse.

*Alterum* משק *ab aliis admiſſum fuerat.*

II. Quod porro attinet ad *Thema* משק, cur inde reſiliat Cl. *Diſſertat.* non exputo, quum jam a longo tempore *Lexica* occuparit, atque ibi ſatis honeſtam ſedem tenuerit. An ſuamet vineta cædere, atque *Adminiculis* quoque *ſuis* dilectiſſimis ſecurim injicere non dubitat, ſi modo meas reculas ſimul concidere, & concerpere, poſſit? Suis ſaltem parcere debuiſſet copiis, *Lexicorum* ſtrenuiſſimus defenſor, ne *Cadmæam* de me *victoriam* reportet. An ergo, de *Avenario*, aliisque, ne loquar, oblitus erat vir Cl. *Manualis Buxtorfiani*? ubi משק proſtat tanquam *Radix fugitiva*, cujus propago ממשק *derelictio*, *locus derelictus*. Inſpexiſſet *Stockium* ſuum, qui jam ante me ex *Arabia* lucem inferre conatus fuit, „ משק *voravit meliores pabuli partes & ſic locum derelictum fecit: apud Arabes.* ממשק *derelictio, locus derelictus. Zeph.* 2: 9. *Locus derelictus urticæ. Juxta Coccejum, diſcurſatio urticæ: quia urtica ſolet diſcurſare.*" Nempe a שקק *Analogia* plane invita hocce ממשק derivaverat ἐ ξαίνω: id eodem jure fieri cenſens, quo alii, מֶשֶׁק & מַשַּׁק item *diſcurſionis*, *diſcurſationis*, notione mactarunt ab eadem *Radice* שקק. *Forſterus* ממשק ordinaverat ſub שקה per *contrariam ſignificationem*, quaſi dicas. *Locum qui caret irrigatione, ideoque idoneum urticis.* Quid miramur *Linguam Hebræam* ludibrio multorum exponi, ubi qui Cultores ejus cluent, tam male comtam, pexamque, eam nobis tradunt. Tenenda haud dubie Radix משק cum ſignificatione ejus *Arabica*, quæ neutiquam eſt *dereliquit*; ſed *pexuit*, *carminavit* proprie: item improprie *diſcerpſit*, *laceravit*, &c. &c. Inde illuſtri *Figura* enunciatum *Zeph.* 2. 9. *Carminatio urticæ* i. e. *Locus ſenticetis horridus, ubi ſentes carminant, lancinant, lacerant veſtes, manus, pedes accedentium.* Sic *Græcis* ξαίνειν *Carminare* ſplendida *Metaphora* valet *lacerare. lancinare, laniare*, tam *veſtem*, quam *cutim*, & *corpus*: & καταξαίνεσθαι dicuntur, qui *urticis diſcerpuntur.* Qui talia capere nequeunt, iis Auctor eſſe auſim, ne unquam *Literali Explicationi Sacræ Scripturæ* manum admoveant, ſed in *Reali* potius omnem curam contineant, atque conſumant.

*Splendida Metaphora.*

*Diſcutitur cavilla emota.*

Ad hanc porro *Radicem*, cujus jura tam liquida, reducere non dubitavi formulam inſignitam בן משק ביתי *Gen.* 15: 2. Quibus משק erat *dereliquit*, hinc tentarunt, *Filius derelictionis domus meæ.* Frigide, & inepte. Hoc ad שקק recurrere coëgit, indeque jam obtinet in *Verſionibus*, & *Lexicis*, *Filius diſcurſitationis domus meæ.* Ego offerre ſuſtinui, tanquam elegantius, & cum *Analogia* ſimul *Linguæ* congruentius, *Filius pectinationis domus meæ*, i. e. *procurator meus, qui univerſam meam Domum adminiſtrat.* Floſculus orationis debita luce perfuſus *pag.* 332. Cl. *Drieſſen.* nihil aliud hiſce reponit, quam ſuum illud ſolemne. „ *Quidni ſimplicius cum bene multis Lexicographis a* שקק *reddere liceat* Filius diſcurſationis domus meæ, *Oeconomus meus, omnium rerum mearum domeſticarum procurator, qui in curis & rebus domeſticis ſtrenue occupatus omnes domus angulos quaſi perreptat.*" Ego ex *Fullero* & hoc dederam, & aliud adhuc commodius, atque cum *Procuratoris* dignitate conjunctius. Fruſtra ergo illud *Quidni?* quod per aliud *Quidni?* refellere eſt. Quisque in ſuo ſenſu

ſu abundet. Non agitur de loco iſto: ſed de *Juribus Radicis* משק. Eam ego *Hebræis* vindico cum poteſtate *pectinandi*: Cl. *Drieſſen* furcillis expellit: atque adverſus *poteſtatem primigeniam pectendi* ſic argumentatur. „ *Certe ſignificatus* „ *aliquis generalior requiritur, qui Scripturæ locis omnibus aptari poſſit. Et ſi* „ *ſecundum Arabes tam multis ſubjectis applicetur, Crinibus, lanæ, uberibus,* „ *corpori, nullus illorum ſignificatuum ſingularium eſt primigenius.*" Velim ſcire, quænam ſint illa *ſcripturæ loca omnia*: nam ſi משק *Gen.* 15: 2. & משק *Eſaj.* 33: 4. ad שקק revocentur, unicus tantum ſupererit *Zeph.* 2: 9. *Carminatio urticæ.* Adeone non curat Cel. *Theologus*, quid calamo exeat, ſi modo mihi aliquid objeciſſe videri poſſit? Deſino; atque *Arabica* nobis *pectinare* ne pergat, etiam atque etiam rogatum velim Virum Clariſſ. ne forte incidat in pectinem meo hocce molliculo inclementiorem.

Repetó, quo olim *primam Claſſem defectuum* clauſi, atque iterum inculco, *me perpaucos tam anguſtæ mentis credere, ut hærere malint in ſalebris Anomaliarum, atque in dumeta correpere; quam in liberiora ſpatia Linguam Hebræam mecum educere.*

# SECTIO III.

## *De Radice* גלע.

### I.

Itur ad *ſecundam Claſſem.* Sic incipit *Sectionem* hancce Cl. *Diſſertator* & tamen ne verbulo quidem, in quo conſiſtat illa *Claſſis ſecunda*, indicat. Ut ſciatur ergo, quid & quale ſit illud, de quo controvertimus, verba *Par.* XLIV. ipſemet nunc excerpam. *Gradum promoveo ad ſecundam Claſſem defectuum. Ea complectitur* Themata *quam plurima, quorum fluctuat adhuc, in* Lexicis *ac* Verſionibus nempe, *ſignificatio, nunquam tranquillam ſtationem inventura auctoritatibus Lexicographorum, velut undis, ſemet deſtruentibus, & nunc huc nunc illuc nos impellentibus; niſi firmior quædam Ancora acceſſerit: tale inquam firmamentum ac pondus, quo ſolidius hoc in genere Literarum nec poſtulari debet; nec expectari poteſt.* Si dignitatem, gravitatemque, perſonæ ſuæ ſuſtinere voluiſſet Cl. *Diſſertator*, hæc ei *pericopa* convellenda, ac confutanda, erat. Oſtendendum, temerarium eſſe, & veritati contrarium, quod de iſta fluctuatione *Lexicorum*, ac *Verſionum*, confirmavi. Hic *cardo Quæſtionis.* Si id verum non eſt, quod de *Hodiernis defectibus Linguæ Hebrææ*, hac in parte, ſcripſi, publice retractabo. Atqui nihil certius, nihil evidentius. Hinc illa colliſio *Verſionum.* Hinc *Commentationum* pugna. Hinc infinita varietas, & diſtractio, quam *Criti-*

*Secunda claſſis Defectuum &c.*

*Criticorum Synopsis Polana*, ad omnem *Versiculum* ferme, concionatoribus sacris offert. Ædificationi, credo publicæ conducit, ut illa fertilissima ad dicendum materies maneat; atque nunquam ad liquidiores rationes perducatur. Certe Cl. *Driessen.* quum *hanc Classem Defectuum* non agnoscit, quid aliud tandem agit, quam ut molem illam molestissimam *Variantium significationum*, quæ per *Versiones*, *Commentationes*, & *Lexica*, in immensum excrevit, quodammodo *Sacram* reddat, ne unquam vel ex tempore Concionandi, & Commentandi, vena quemquam deficere queat.

*Tria Salomonis dicta.*

II. Pro *Specimine* hujus jactationis, qua *Veteres*, & *Recentiores*, *Interpretes* circumaguntur, adduxeram גלע, tribus tantum locis *Proverbiorum* in *Hitpahh:* obvium. Lege quæ in *Opusculo de Defect.* a *par.* 47 ad 52. latius executus sum, & si ulla tibi reverentia publici, mecum aperte confitebere, sine meliore luce, & auctoritate certiore, litem istam nunquam posse terminari. Eam tamen suo more decernit, & dirimit, Cl. *Driessen.* meliori illa luce, & auctoritate, quam ex *Arabum* certissimo usu introtuleram, repudiata: hoc est mordicus retinet id, quod suum ei *Lexicon* sine auctoritate idonea suggerit, atque inde se divelli non patitur. Fruatur suo genio: & sinat me finire tribus dictis *Salomonis*, in quibus hanc ipsam *Radicem* pulcherrime applicuit. Primum est, *Prov.* 17: 14. לפני התגלע הריב נטוש *Antequam ad restrictos dentes veniatur, litem omitte.* Alterum *cap.* 18: 1. *pro libidine disputat, separatus & sibi soli sapiens; atque in omnem soliditatem dentes stringit.* Tertium, *cap.* 20: 3. *Gloria est viro manere sine rixa: omnis autem stolidus dentes nudat, acer in contentiones.*

*Indecora fluitatio.*

Hac appositissima imagine tria illa loca auxi. Dixeram in lustrandis *Veterum Versionibus*, LXX in duobus nil sani dantes, *tertio tandem pedatu aliquid tolerabile edidisse*, πᾶς δὲ ἄφρων τοιούτοις συμπλέκεται. Adhæc Cl. *Dissert.* meo me gladio jugulaturus: „ *Certe LXX uno saltem in loco, vel tertio illo pedatu*, verum „ significatum *conservant*". Primigenium vult V. D. συμπλέκεσθαι *implicari in litem.* Mox tamen *permiscere*, sive *immiscere se*, adsciscit. Nempe *plicare* & *miscere*, πλέκειν & μίσγειν, in *Metaphysica* regione sunt unum idemque, & quod *implicatur*, idem quoque *commiscetur*; non *secundaria* tantum, sed & *primaria* potestate, secundum utriusque verbi *proprietatem*, & *simplicem veram salem* significationem. In posterum ergo *plicare Vinum* dici poterit, pro *Miscere*. At quid jam fiet de Cl. *Gussetio*, qui התגלע ex *Metaphysica sua arte* donavit notione *cæco impetu ruendi?* Ni magna nomina suspicerem, dicerem, cæco sic impetu rui, & omnia susque deque misceri.

SECTIO

# SECTIO IV.

## *De Themate* מחץ.

I.

In *secunda Classe secundum specimen Thematis fluctuantis*, & firmiorem ancoram desiderantis, posui מחץ. Hoc in *Vulgata Versione* redditur *percutere*, *transforare*, *vulnerare*, *confringere*, *intingere*, *conculcare*. Recte omnia, si sensum *secundarium* spectes: si *Originem*, & *Proprietatem Radicis*, non sane recte, nisi apud eos quibus prava, & torta, judicia. Idem dictum velim de LXX viralicopia, Στρωννύειν. θλίβειν. Παίειν. θλᾶν. Συνθλᾶν. Πατάσσειν. Κατατοξεύειν. Βάλλειν. Βάπτειν. Apposui. *Hæc omnia ut se improprie utenda præbent in unum eundemque sensum*, *atque* Archetypum *suum utcumque adumbrant*, *ita neutiquam sat luminis inde redundat*, *ad* Naturam, *&* primigeniam vim, *verbi* מחץ *justis finibus terminandam*. Hoc qui negat, *Materiæ nostræ* prima Elementa a se non intelligi clamat; atque *præconem* agit suæmet imperitiæ. Cl. *Driessen*. certe nihil omnino in his sese videre, satis indicat, quum ita bellam hancce *sectiunculam* exorditur: „ *Iterum vapulant interpretes quod non recte reddiderunt* „ *Radicem* מחץ. " An *vapulant*, quos omnibus modis relevo, *secundariam vim* non male expressam agnoscens? An *vapulant*, quibus id tantum detraho, quod ipsimet a se nec intentum, nec expressum, ultro confiterentur. *Vapulant* a semet ipsis, qui tam incondita in *Orbem Eruditum* efferunt, & qui quum disputant, quo de disputetur, nesciunt. Oculos saltem aperuisset, quod *pag*. 341. subjunxi de *Forsteri*, & *Avenarii*, conatu ad חמץ *fermentescere*, recurrentibus, ut *proprie Radix* nostra valuerit, *sanguine fermentavit*, & *infecit*. *Cruentavit*. Vocavi hoc *fulgorem e pelvi*, qualem dant omnes illæ *vitreæ alliterationes*, quibus *Forst*. & *Avenar*. perpetuo ludunt.

*Alterum specimen magnæ varietatis in una Radice.*

Contrario fere nisu, ex diligenti Collatione, & inspectione, locorum, vim *frangendi* adstruere conatus est Cl. *Gusset*. subtiliter ita differens in Comm. *Ling. Hebr*. sub מחץ „ *Quamquam pleræque fracturæ, ac vulnera, in homine effusionem sanguinis comitem habeant*, *attamen in* מחץ *magis attenditur* vulnus ipsum, *quam* fusus sanguis: *ut Deut*. 33: 11. *in* lumbifragio: *& in antithesi cum sanatione*, *non cum detersione sanguinis*, *Job*. 5: 18. *Deut*. 32: 39. &c. &c. Eadem vis obversata Cl. *Coccejo*, cui מחץ est *defligere*. Hoc iterum, pro *Origine* quidem, dissonat, quamvis *secundario* sensu consonet. Nempe aliud in *proprietate Linguæ* est *Fligere*; aliud *Frangere*. Qui istas ideas commiscet, & confundit, eum *Musæ* Humaniores furcillabunt, atque a Sacris suis manum abstinere jubebunt; etiamsi *Logices*, & *Metaphysices*, principatum sibi vindicet.

*Suave quid.* cet. Vide mihi jam exactissimam, & speculo nitidiorem, *Originem* Cl. *Driessenii* „ מחץ *certe in genere significat ut recte* STOCKIUS, *percutere ita ut integri-* „ *tas rei, quæ percutitur, lædatur; sive frangendo, sive vulnerando, sive pene-* „ *trando, & transfodiendo id contingat, sive alia quadam ratione id fiat* ". Ecquid cernis, & liquida luce liquidius dilucescere sentis, illud *primigenium, simplex, proprium, universale*, quod Cl. *Dissertator de Veris Causis* &c. in Titulo Operis promittit. Merito itaque hanc censuram in me destringit. „ *Ergo* „ *interpretes recte expresserunt totidem percutiendi sicque lædendi modos: at V. Cl.* „ *non acquiescens, quod debuerat, alio se confert. p.* 342. ". Vides *Metaphysicum* iterum *Artificium*, quo omnes omnium interpretum significationes in unam massam universalem conflantur, atque ad summam simplicitatem eliquantur. Sed quidnam nunc est aliud illud, quo me contuli pag. 342? En verba a Cl. *Dissert.* excerpta. *Ne longum faciam, & quicquid Lectori tædium creare posset amputem, paucis conclusisse satis habebo, excussis omnibus textibus, ubi* מחץ *comparet, elucere graviorem quandam* vim feriendi, *cum* cruentatione percussi *conjunctam*. Hactenus Cl. *Excerptor*, qui hic planissime *Concerptor*, non meæ tamen, sed suamet *Originationis*. Sic nempe incredibili lumine, & acumi-

*Cl. Driessen. cum umbra pugnat.* ne, *Critico* censuram institutam concludit. „ *Sed hoc per se non significat ver-* „ *bum, sed hoc saltem aliquando comitatur* τὸ percutere, *qui significatus est pri-* „ *migenius: designat quandoque quasvis* Castigationes *Dei sive in* bonis, *sive in* „ corpore, *quæ piis etiam a Deo infliguntur Job.* 5: 18. *Quare quærendus* signi-

*Cl. Driessen. semet impugnat.* „ ficatus universalior *qui omnibus Scripturæ locis conveniat.* " Existimat acerrimus *Criticus* se meam *Originem* rescindere; quum suam ipsius concerpat atque conscindat. Si dixissem, post ea quæ adversus præstantissimos *Lexicographos* disputaveram, מחץ *proprie & primario* adferre *vim graviorem feriendi, cum cruentatione percussi* conjunctam, nimius profecto Nugator extitissem, & ludibrium deberem *Orbi Erudito*; quippe qui magno hiatu, & molimine, idem illud reposuissem, quod tanquam *secundarium*, & *vagum* nimis, seposueram. Quid differt quæso, *gravius ferire cum cruentatione percussi*, quod Cl. *Driessen.* mihi nunc affingit, & tanquam mancum repudiat, ab illo quod Ipsemet promserat, Confirmatore *Stockio*, *percutere ita ut integritas rei lædatur & vulneretur*? Ludimurne, an semet illusit Cl. *Dissertator*? Ego quidem in *Opusculo de Defect.* pag. 342. sic uno halitu perrexi; *Hic est extremus terminus quo ex acerrima collatione ac contentione locorum inter sese aliquis eniti queat. Ulterius procedere, & ex suo acumine, conjectandive artificio, consignare velle fontem, unde ista* gravis percussio & cruentatio *profluxerit, & qua ex* proprietate primigenia *Radicis Veteres Hebræi hanc* prægnantem metaphoram *derivaverint, est, ut libere dicam, nec materiam suam satis intellexisse, nec lubricum conjectationis, in hoc præsertim genere, rite perpendisse.* Quid dici potuit distinctius? Si non eadem pagina, eademque periodo, hæc subjecissem, excusari forte posset Viri occupatissimi distractio. En aliam adhuc periochum ibidem attextam, qua illud *gravius ferire cum cruentatione percussi* ipsemet ut minus accuratum premo. *Ergo, ut consequentia nodum adstringam, reverentia Sacro Codici debita,*

Lin-

Linguarum *omnium* indoles, *res*, *ac ratio*, *omnis*, *jubent*, *vel* uberius aliquid *circumspicere*, *unde* defectus *sarciri possit*, *vel intra suos sese fines continere*, *neque unquam quicquam definitius de* primitiva potestate *nostri Thematis pronunciare* &c. &c. Ecquid iterum clarius, distinctiusque, moneri potuit? Edat nunc velim *Dissertator* noster, cur mihi tribuat, quod disertim repudio: aut cur tanquam meum impugnet, quod ipse suum esse voluit, verbis paululum modo immutatis. Edat quoque, cur sub fine subnectat, „ *Quare quærendus significatus Universalior*, *qui omnibus Scripturæ locis conveniat*.

„ An *quæri* vult, quod ipse modo in medium dederat, atque ex *Stockio* præsentissimum stiterat? Non intelligo. Ego post longam *quæsitionem*, & *indaginem*, id jam olim in lucem protraxi, quod simplici veritatis sigillo ita impressum, ut vel invitis assensionem exprimere queat. Id non *pag.* 342. sed ordine *Operis* sic postulante, *pag.* 347. a me propositum ex usibus *Radicis* מחץ مخض apud *Arabes*, quæ in *gravissimis* item *ictibus*, *vulneribusque altius inflictis*, cum *fœda cruentatione*, frequentata, istam *secundariam vim* adscivit *a jactatione urnæ*, *situlæ*, in puteo, *ad aquam hauriendam*. Ita dicunt, מחץ مخض الدلو הדלי *concussit situlam* in aqua, *hausturus*. Hinc sublimiore *Metaphora* מחץ valet *gladio in viscera adacto cruorem hausit*, secundum illud veteris poëtæ in *Moallekât* : **Mea Originatio.**

فجبهناهم بطعن كما تنهز
في جمة الطوي الدلاء

*Frontem iis hausimus confossione, prout concutiuntur,*
*Profunda in aqua putei, situlæ.*

Plura reperies in *Comment. Jobi*, *cap.* 5: 18. ubi etiam ex *Homero* adduxi:

Οὖτα κατὰ λαπάρην, διὰ δ' ἔντερα χαλκὸς ἄφυσσε

*Vulneravit ad ilia; hausit autem ferrum penitissima viscera.*

Nec non ex *Euripide* in *Rhes.* 430.

Ἔνθ' αἱματηρὸς πέλανος ἐς γαῖαν Σκύθης
Ἠντλεῖτο λόγχῃ, Θρῇξ τε συμμιγὴς φόνῳ.

*Ibi cruor condensatus in terram Scythicus*
*Antlabatur hasta, Thraciusque, mixtus cæde.*

An ne hæc quidem, quum *considerationes suas ad novam Versionem Jobi* commeditaretur Cl. *Dissertator*, ei sub oculum venerunt? Nempe *Arabica non leguntur*. Sed an ne *Græca quidem*? O Belgium! O Academia patria! quorsum devenimus

# SECTIO V.

## *De Radice* נגר

### I.

*Tertium specimen.* **T***ertium* mihi *Specimen*, in *Classe secunda* fluctuantium notionum, præbuit נגר, cujus *species Niphh.* & *Hiphh.* tantum in *Sacris* residua. Apud LXX. habes καταφέρεσθαι, καταπίνεσθαι. κατασπᾷν. Ἀθροίζειν. κλίνειν. & alia adhuc dilutiora. Apud *Vulgatum decurrere*, *dilabi*; *extendi*; *affligi*; *congregari*; *detrahi*; item *propinare*, *concludere*, *deducere*. Apud *Rabbinos* reperies, *effundi*, & *detrahi ex alto*. Posterius ex cognatione cum גרר placuit *Forstero*, cui נגר in *Kal* est *traxit*. Ejus æmulator *Avenar*. similiter dat *extraxit*; item *extractus defluxit*, *decurrit*; inde imbre proclivius derivans *Græcum* ὑγρὰς; nec non χυτός; quin & *Latinum*, *Curro*. Non multum hinc diversus Cl. *Coccejus*, exhibens *manare*, *diffluere*, *effundere*; flexu *secundario* orta a *trahendo*. Pulchra sunt, & admirabiliter ad gustum Cl. *Driessenii*, quæ hinc arripuit *Stockius*, apud

*Docta ineptia.* quem habes: „ נגר *in kal* manavit, *sed non extat*. *In Niphh.* fluxit, defluxit „ &c. ידי נגרה *Manus mea diffundit se*; i. e. *plene & unice ad te expanditur*, „ *dirigitur* &c. *Metaphorice infert* 1. dispersionem & trucidationem, ut *Ps.* „ 63: 11. &c. 2. expansionem & extensionem: ut *Ps.* 77: 3. *Uti enim res* „ *liquidæ recta petunt locum decliviorem, & diffundendo se dividunt in certos al-* „ *veos: ita manus orantis recta petit terminum quietis desideratum, nempe Deum*, „ *ad quem digiti singuli velut quidam manus rivuli se extendunt* ".

Ad tantam hancce, non jam *hæsitationem*, sed *dissipationem*, subjeci; *Linguam Hebræam ita habitam a suis Cultoribus temerariæ Criticorum calumniæ subjacere cœpisse*, *tanquam quæ vix certum quicquam & constans in plerisque suis Thematibus exerat*.

*Genuina Thematis potestas.* Produxi deinde, ut maculam hanc quantocius depellerem, atque *Criticorum* audaciam refellerem, *Arabicum* نغر *Bullivit* olla; *bulliendo exæstuavit*, & *efferbuit*, *cum sonitu*, & *singultu*. Subdidi, nostro seculo debitum exhibens honorem; *Hanc imaginem si demonstravero illuminare & exornare paucula illa loca, quæ vestigia hujus Radicis sistunt in structura ac serie aliquid* grandisonum *exigente*, *perpaucos exstituros crediderim*, *qui fruges inventas spernere velint*; *eo minus*, *quod reclusus hic fons novas nobis venas sit subministraturus*, *ad longe aliter de quibusdam textibus cogitandum*, *quam unquam cuiquam alias in mentem venire potuisset*. Accessi dein ad contextus sacros, iisque illustrem *Figuram*, ex *Origine* nostra efflorescentem, restitui. Ac primo quidem *Ps.* 63: 11. *Jer.* 18: 21. *Esech.* 35: 5. in formula הגיר על ידי חרב inesse ostendi *Metaphoram*

*Pulcherrima figura.* sublimiorem *vulneris bullientis*, & *cum æstu*, *ac singultu*, *sanguinem eructantis*.

Qui

Qui *Latinos* & *Græcos Auctores* non legunt, talia magno suo damno non intelligunt. Putabam tamen *truncum sanguine singultantem*, apud *Virgil.* satis lucis vel imperitis præbiturum; ut & *τραῦμα ζέον vulnus bulliens*, apud *Hesych.*

Ad hanc splendidam *Metaphoram* reduxi, secundo, *Ps.* 77: 3. ידי נגרה ולא תפוג *Manus mea* i. e. *Plaga mihi inflicta*, *bulliebat*, *nulla intercapedine singultandi.* Confer quæ ad *Job.* 20: 28. commentatus sum. Adfine, ejusdemque granditatis *Thren.* 3: 49. *Oculus meus bullit* &c. Nempe *oculus* pulcherrime dicitur Ἀναζεῖν *ebullire*, quum *calidissimas exæstuat lacrymas.* Mitto alia adhuc loca, quibus idem decus refudi. Qui quid *Stylus* sit, quid *Eloquentiæ virtus*, non ignorant, statim persentiscunt, quantum hinc Majestatis Orationi accrescat: atque nil illustrius ullo cothurno efferri posse, mecum agnoscent.

II. Est cur credam, Cl. *Driessen.* ad hæc exempla vix oculum adjecisse. Certe nihil horum in *Excerptis* producit. Nempe hæc nihil ad Rhombum; vel talia quæ revinci non mereantur. Vide, quam securus mecum congrediatur noster *Dissertator*, sic sectiunculam hancce aperiens. „ *Sollicitus est* „ *V. Cl. de Vera notione Radicis* נגר *nobis reddenda ex Arabia. Non ipsi satis-* „ *faciunt* Versiones *neque* Lexicographi. *Etiam non* Coccejus *in Lexico, qui* „ *dat, manare, diffluere, effundere. Sed ego non video quid hic sit difficultatis.* „ *Inspectis, & probe perpensis, locis omnibus, mox liquido fluit* significatus pri- „ migenius universalis, *ex eoque* secundario, *Recte* Stockius. *In genere* fluen- „ di *vel* manandi *significationem habet, quacumque ratione fluxus rei fiat. Hinc* „ *metaphorice* dispersionem *&* extensionem *rei dicit. ita de* manu *Ps.* 77: 3."

*Non miror talium Cl. Driessen.*

Quanta cum dignitate pronunciatum illud, *Non ipsi satisfaciunt Versiones, non Lexicographi!* Qui potuissent, tam dissona tradentes, atque nihil explorati se habere manifestissime indicantes? Dignius adhuc, *Sed ego non video, quid hic sit difficultatis.* Non mea hæc culpa. Sed, inquit, Vir perspicacissimus, *inspectis locis mox liquido fluit significatus primigenius* manandi; *ex eoque secundarii*: Itane tam *liquido*? Unde ergo illud divergium sententiarum in *Versionibus* ac *Lexicis*? Cur in re liquida recursum ad נהר *traxit*? Cur jam quod reliquis *secundarium*, nostro *Dissertatori primarium*? Sed edat mihi velim *Originum Hebræarum* peritissimus noster *Driessenius*, quid *Latinis* in *Origine* fuerit *manare*, quid item *fluere*; & qua *proprietate* duo hæc distinguantur. Hoc ubi fecerit, cum *Bullitu* meo in gratiam sponte redibit; etiamsi nunc non sine quadam indignatiuncula eam repellat, sic pergens. „ *Sed quid no-* „ *bis V. D. hic promit ex Arabia? Bulliendo efferbuit olla, ira, vulnus, uber* „ ovium cum lacte sanguinem mittens; *ovum* putridum. *Si de tam multis præ-* „ *dicetur, ergo non de olla primario. Cur heic, uti & alibi, illud præcise* primi- „ genium? *Cur non* sanguis, ovis, ovum, *primas tenent? Hanc tamen novam* „ *lucem, quæ nulla est, fœneratur scripturæ locis.*" Illustre specimen *Logices Driessenianæ*, quæ omnem *Rhetoricam* præ se delet. Hæc me docuerat *Bullitum proprie* tribui *ollæ*, improprie *vulneri æstuanti*; usu etiam latius producto ad *res quæ materiam putridam ebulliunt.* Nunc disco, *prius*, quin *primigenium*, esse posse *Ovis bullivit*, quum *sanguinem cum lacte simul ex uberibus exæstuat*; & *ovum bullivit*, quum *putridam reddit materiam*: atque hinc ansam datam *ollæ*

*Ejus conatus admirabiles.*

*bullienti figurandæ.* Gaudeo, & *Clavim Originum*, quæ cum *vero Behemoth* & *Leviathan* uno in gradu consistant, mihi in manum venisse tandem, triumpho.

# SECTIO VI.

## *De Radice* מסר.

### I.

*Tertia Classis.* Itur ad *tertiam Classem Defectuum Hodiernorum.* Sic ego nunc incipio, nam Cl. *Drieß.* ordinem meum nec tangit, nec curat, amplius. Sub hac *Classe* ordino *Radices*, quæ *precaria*, *aliena*, *subdititia*, *significatione*, ex fonte minus limpido, vel & manifesto errore, hausta, donatæ sunt a *Lexicographis.* Quod *Originum pars prior* in talibus fere tota occuparetur, unum modo *specimen* me adducturum dixi, *ex quo de pluribus ejusmodi conjectura capi posset, simulque perspici, id genus quam latissime fundi debuisse.* Scilicet *Thema* מסר *duobus* tantum in *locis* prostat; *Num.* 31 : 5. 16. Quum nihil melius succurreret, adscita ibi a *Rabbinis* potestas *tradendi* ipsis perfamiliaris, atque in nomine *Masoreth* domestica. In *Chaldaica Paraphrasi* etiam מסר substitui solet pro נתן *dedit*, & הסגיר *tradidit*.

*Unde orta sit notio in Lexicis obviamens.*

Dilutus tamen, quin & parum concinnus, inde sensus existit. Perpende quæso gravitatem hujus seriei, *Vs.* 16. *Ecce illæ fuerunt filiis Israëlis consilio Bileami,* למסר מעל ביהוה *in negotio Peboris* &c. Ad atrocitatem illius foeleris languet plane, *ut traderent defectionem.* Consimiliter *vehementiæ*, & *animositati bellicæ*, non respondet, quod *Vs.* 5. dari solet: *Accingi jubete e vobis viros ad expeditionem militarem, qui sint adversus Midianitas ad vindictam Jehovæ* &c. וימסרו *& traditi* sunt *duodecim mille strenuissimorum* &c. Qui *Veteres Interpretes* consulere volet, aquam iis hæsisse deprendet. *Recentiores* item ad aliena, & frigida, delapsi, aucupio literarum adfinium in *Radicibus* יסר, & אסר. Ut ergo *Linguæ Hebrææ* nativum redderem decus, ivi ad *Arabum* مشر *Tursit*, atque inde *Num.* 31: 16. converti; *ad Turgendum defectionem* illam *libidinosam*; secundum formulam مشر للنكاح *Tursit in Venerem*, & fortius adhuc, figuratiusque, مشر النكاح *Tursit Venerem.* Hanc *scelestam turpitudinem* severissime vindicatam in *Midianitas* quum enarrare vellet *Moses*, magnifice transtulit idem illud verbum, atque *Vs.* 5. ex Eloquentiæ suæ nobili vena figuravit, *& turgidi facti sunt duodecim mille viri, strenui in bellum; missique sunt ad expeditionem in Midianitas*, &c. &c.

*Ea dilutior, quam par est.*

*Turgere. Ὀργᾶν.*

Si hæc nude ponerentur, non mirarer quorundam minus promtum ad talia ca-

capienda ingenium: sed quod *Exemplis Græcis*, & *Latinis*, instructa eadem, ne sic quidem adficiant, nescio quid sinistri portendit, quod ab *Ecclesia*, & *Belgio*, averruncet Deus. Ostenderam videlicet apud *Græcos* easdem *Metaphoras* regnare sub ὀργᾷν, cujus *primaria* potestas item *Turgere*, & *succo tendi*, ac *tumere*: ut apud *Herod.* L. 4. 199. Ὀργᾷ ἀμᾶσθαι καὶ τρυγᾶσθαι, *Turgent meti*, & *vindemiari*. Hinc inter alias *Metaphoras* succrevisse ὀργᾷν πρὸς ὁμιλίαν, & *absolute* ὀργᾷν *Turgere in venerem*; nec non ὀργᾷν πρὸς πόλεμον; & præcisim, ὀργᾷν *Turgere in bellum*, *Tumere in arma*. Eo præter locum ex *Thucyd.* jam adductum, referri debet & alter hicce, διὰ τὸ ὀργῶντες κρίνειν τὰ πράγματα, *quia tumentes in arma de rebus judicabant*.

II. Ad hæc, suo more, graviter Cl. *Dissert.* „ *Sed quæ ratio cur hic sit significatus* primigenius? *Ex eo tamen Scripturæ loca Interpretatur. Verum* „ *enim vero quis credat S. Scripturam ita loqui*, & *uno eodemque in Capite idem* „ *verbum tam dispare significatu induere?* ". Habes geminam interrogationem *peremtoriam*, qua nihil doctius. Priorem tamen non satis intelligo forte. Nec *Bellicum*, nec *Venereum Turgescere*, mihi ullo pacto *primigenium*. Quid ergo ferire voluerit V. Cl. non invenio. An fundamentum meum convellere voluit, & negare, ﻣﺮﺝ apud *Arabes primario* esse *Tursit*? Gravius adhuc illud, *Quis credat S. Scripturam ita loqui*? Ne hoc quidem quid ferat, feriatve, satis percipio. An dignitati *S. Scripturæ* non conveniunt hæ Phrases, quibus nihil honestius, grandiusque? Sed *uno eodemque in Capite idem verbum tam* dispare significatu *indui*, non concoquit Cl. *Driessen.* Experior *Styli* omnis, præsertim *Orientalis*, unicum Arbitrum: qui pati nequeat, ut *uno in Capite* idem verbum *duplici*, & *dispare*, *metaphora vestiatur*. Ut video, *falx* hæc *Critica* multam *Versionibus* ipsis *racemationem* minatur: curabitque Cl. *Driessen.* ut non nisi *una significatio unius* verbi *uno* in capite obtineat. Cur non & uno in Libro, ut ad simplicitatem simplicissimam cuncta revocentur, atque *Metaphoris* omnibus, & reliqua illa *farragine Rhetorica*, quæ tantum nobis negotii facessit, uno ictu absolvamur?

*Cavillatiuncula.*

# SECTIO VII.

## *De Radice* רוה.

I.

Sapienter iterum Cl. *Dissertator* ad *facetiunculam* hanc pergens, *Ordinis* mei nullam tenet rationem, atque satis habet copias meas fortiter profligasse, etiamsi quo titulo, ignoretur. Scias ergo, deventum esse ad *Quartam Classem Defectuum*, quibus *Versiones*, & *Lexica*, premuntur. Ea consistit in *significatio-*

*Quarta Classis.*

*tionum diversitate*, *inconstantia*, *dissonantia*, *pugna* nonnunquam, quam *ignoratio primævæ scaturiginis* peperit. Hoc incommodi etiam eas *Linguas* gravat, quarum in magna copia versamur, ne iis quidem exceptis, quæ cum maxime vivunt, florentque: ac proinde *Linguam* mortuam, & ad tantum inopiæ nunc redactam, multo magis adhuc *Defectui* huic obnoxiam esse debere, ut dubio vacuum assumsi.

*Quid ansam dederit* Ling. Hebrææ *Cavillatoribus*. Inconcussum hocce Causæ meæ firmamentum quatiendum erat; arguendumque talem *significationum dissonantiam* vel non extare in *Lexicis*, vel nihil *incommodi*, *Defectusque*, inde ad *Linguam Hebræam* redundare. Atqui hinc potissimum a *Criticis* ansa arrepta, ad *Linguam Mosis* & *Prophetarum* pro *obscura*, *ancipiti*, *confusa*; *Homonymiis*, quin & *contrariis significationibus*, perpetuo *distracta*, & *distrahente*, traducendum.

An non hoc nomine ipse *Boblius*, sub cujus vexillo militat noster, pronunciavit, *Dissert. prim. pro Formali significationis eruendo*; tantam in *Lexicis* regnare confusionem, *ut ne unum quidem Caput Scripturæ recte explicari queat*; atque *Opinionistas* vocavit, qui talibus adhærerent?

*Genuina notio* Radicis *stabilitur*. Hujus *defectus* latissime fusi primum *Exemplum* proposui צדה, quod Cl. *Buxtorfio* in *Kal* est, *Studio quæsivit*; *venatus*, *insidiatus est*, ex cognatione cum צוד In *Niphh.* autem *Vastatus*, *desolatus fuit*, ex *Dialecto Chald.* Fœcundum *Avenarii* ingenium a צדד, & צד *latus* fabricavit *primariam* vim *Laterandi*, *a* latere *insidiandi*, indeque *Latinum insidiari*, ob convenientiam duarum *literarum* jlocaliter derivat. Apud *Cocc.* reperies *intentionem habuit*, *quæsivit* ad noxam, in *kal*: affine τῷ צוד, & ζητεῖν. In *Nipph.* נצדדו *Vastari*, e fonte *Chaldæo*, ubi צדא valeat שמם *vastus fuit*. Ad hunc calculum *primigenia notio* fuisset *tendere*, *intendere*, *intentione uti*, tum bona, tum mala, ad noxam. Incerta, & precaria, ut vides, omnia. Genuinam faciem *Radicis* hujus conservasse *Arabes* sub suo صدي צדי *Rubiginosus fuit*; nemini dubium esse poterit, qui perceperit illud *Vastari* quod ad נצדו *Zephan*, 3: 6. explicandum a Viris Doctiss. merito assumtum, istam *secundariam vim* induisse a *Rubigine*; unde optime in *Lexico Castelliano Syriacæ* notiones sic digestæ. 1. *rubigo*, *ærugo*. 2. *vastitas*, *desolatio*. Grandissima inde *Figura* enunciatum a *Zephanja*, *ad rubiginem redactæ sunt urbes eorum*, *nemine inhabitante*. Id fortius adhuc, quam נשמו, quod ex *Origine* sonat, *noxio halitu adflatæ*, vel *fideratæ sunt*. Jam vero *siderationem* sequitur *Rubigo*, & *arborum*, *agrorumque squales*, *scabres*, *illuvies*, & *fœdissima vastitudo*.

Rubigivari *pro* penitus enastari.

Rubigo *pro* malignitate. In hanc jam potestatem *Dialectorum* omnium suavissima *Harmonia* concinente, illiterati plane esset, ambigere, an & in *kal* צדה eandem vim obtinuerit; quum ea nihil aptius, digniusque, excogitari queat, ad loca omnia rite implenda; ut *Num.* 35: 20. ubi צדיה sequitur שנאה *odium*. Si *intentionem*, *industriam*, *studium* ingeras, fateare necesse est, omnia illa *Rubiginem*, & *Æruginem*, a me restitutam non æquare pro *Orationis figuratæ* colore, quamvis in eundem sensum exeant; quando *Ærugo pectoris*, in omnibus *Linguis* fere, ad *malignitatem inveteratam* transferri amat. Iterum *vs.* 22. *sine inimicitia ulla*,

ia, & צריה *Ærugine; Æruginoſi animi malitia.* Mitto reliqua, copioſe adſtructa, & illuſtrata in *Opuſc.* de *Defect.* p. 356—358. Quem talia non feriunt, neſcio quid ſenſus, guſtusque, habeat. *Latinis* exemplis *Græca* ſuccenturiatum veniant. *Æſchyl. Agam.* 843.

> Δύσφρων γὰρ ἰὸς καρδίαν προσήμενος
> Ἄχθος διπλοΐζει τῷ πεπαμμένῳ νόσον.

> *Malevola quippe rubigo cordi inſidens*
> *Onus duplicat ei qui morbo hocce imbutus.*

Iterum *Eumen.* 481.

> —— ἰὸς ἐκ φρονημάτων
> Πέδοι πεσὼν ἄφερτος αἰανὴς νόσος.

> *Ærugo ex animis*
> *Terrâ cadens, intolerabiliter luctuoſus morbus eſt.*

Item apud *Diog. Laërt.* p. 319. *ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ σίδηρον, οὕτως ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἤθους κατεσθίεσθαι τοὺς φθονεροὺς ſicut a ferrugine ferrum, ſic a propriis moribus exedi invidos.*

II. Ad hanc figuram, tam nobilem, tamque ſingulare decus ferentem, omnia loca, in quibus noſtrum צדה ſupereſt, faventibus *Orientis* & *Occidentis Muſis*, reduxi. Non patitur tamen Cl. *Drieſſen.* ita mihi aurem vellens: „ *Certe ex locis illis diſcere debuerat V. D. notionem* Rubiginis *non eſſe primigeniam, niſi linguam fingamus, cujus ſignificatus omnes primi ſint Emblematici; ſimplices & proprii ſecundarii*". Jam video tandem, quorſum ſpectaret gravis illa commonitio, quam tetigi *pag.* 455. *Paragr.* V. Exiſtimat Cl. *Drieſſen.* me *Rubiginem* vel *odii*, & *invidiæ*, vel *vaſtitatis*, quam ſacris textibus intuli, *primigeniam* facere, unde *ſecundario* ſubnata ſit *rubigo* vel *ferri*, & *æris*, vel *ſatorum.* Atqui ipſa V. D *excerpta* hoc confutant; e quibus apparet principe loco *rubiginem*, vel *agri*, ad *vaſtitatem*, vel *animi*, ad *malignitatem* pingendam, tranſitum factum. Agamus *Belgice*, ſi forte *Latine* non intelligor. **Roeſt** eſt *vitium ferri*, *æris* &c. Id transfertur ad *corruptionem rubiginoſam*, tum *ſegetum*, *arborum*, *agrorum*; *ſideratione vaſtatorum:* tum *animi*, *odio*, *invidia*, *avaritia*, *infecti.* An ergo, ut ultimo tantum uſui inſiſtam, qui *Belgicam* phraſin, **een gemoedt met roeſt beſet**/ exponens, *animum invidia*, vel *avaritia*, *obſitum*, moneret proprie eam valere *animum rubigine obſitum*, *Emblematicam* fingeret noſtram *Linguam?* Iterum, qui **roeſtige tanden** *Rubiginoſos dentes*, a proprio uſu traductos ad improprium, explicaret *dentes veneno invidiæ tinctos*, eo quod *Rubigo* ad *invidiam* transferri amet, *Emblematicamne* fingeret noſtram vernaculam; in qua a *Rubigine impropria* ad *propriam* progreſſio ſit facta? Joculare. Et tamen ſerio hoc mihi adfingit Vir Clar.; ipſe huic vitio, ſi quiſquam,

*Cl. Drieſſen. a ſemet ipſo luditur.*

 quam,

quam, affinis; quippe qui *serenam* in animo statuat *primigenium*, unde *serenus vultus*, jure *secundario* fuerit derivatus. Redi ad *pag.* 472. supra.

*Ejus pulchra Originatio.* Pergit *Originum* indagator felicissimus. ,, *Loca si inspicis omnia* צדה *est* studio quæsivit, & *quia in malam partem sumitur*, studio quæsivit ad noxam; ,, *ut recte Coccejus. Sic est* insidiari, venari, & *pessimo proposito, ac studio*, ,, quæsitæ urbes ad noxam, *sunt*, Urbes vastatæ צדיה *est* studium pravum, ,, industria subdola, data opera nocendi. *Si vel hujus Emblema sit* ærugo, *illa* ,, *detergenda est significatui primigenio* ". Nil elegantius, limpidiusve, hisce fontibus: e quibus *nativa pulchritudo Linguæ* in *Radice* צדיה ita resplendet, ut oculi præ fulgore hebescant. צדיה *studium pravum, industria subdola, data opera nocendi*, in *primaria sede*, non minus aciem præstinguit. Radiat in primis clausula; *si vel hujus Emblema sit* Ærugo, *illa detergenda est significatui primigenio.*

Hoc quid sibi velit, solus explicare poterit, qui implicuit. Omnes scimus aliam esse *æruginem* propriam, aliam *impropriam*, & *Emblematicam*. Quid jam *detergeri* postulat Cl. *Dissertator*? propriamne, an impropriam *æruginem*? Nescio. Hoc scio: si impropria a multorum animis absterfa esset, plus nitoris, & dignitatis, doctrinis Sanctioribus accessurum.

*Pulchra præcepta.* III. Necdum *Sectiunculam* finire licet. Aliquot speciminibus *pugnantium significationum*, quibus *Lexica* unam sæpe *Radicem* implicant, adductis; intuleram *pag.* 355. 356. *Nodos hosce, atque has salebras, nunquam expediendas esse, nisi assumatur præsentissimum, quod Arabia fert, auxilium, in qua proprietas, & indoles, antiquissima complurimarum Radicum felicissime conservata sit* &c. Huic illationi ita se opponit Noster. ,, *Hæc omnia id saltem inferunt, requiri* significatum *aliquem* generaliorem, *sub quem* particulares *illi, quamvis tam distincti, cogi possint.* " Rectissime; & jam plane *Nostrum*, atque adeo *Meum*, voco Cl. *Driessenium*. At mox *suus* iterum fit, sic pergens: ,, *Sed an ille erit* ,, *Metaphoricus? Neutiquam: sed simplex: & si vel illum detegere non liceret*, ,, *satis est ex claris locis* particulares *illos* significatus *teneri* ". Egone *Metaphoricum usum* unquam feci *primigenium*? Nemo inde me alienior. Nemo isti vitio affinior Cl. *Driessenio*. Sed jam perpende mihi dignissimam *Theologo* vo-

*Oraculum.* cem: ,, & *si vel illum detegere non liceret, satis est peculiares illos significatus recte* ,, *teneri* ". Hoc tantundem est, ac si disertis, rotundisque, verbis dixisset, *Nil opus Lumine ad tenebras discutiendas: neque est, quod de Hebræa Lingua ad ulteriorem splendorem provehenda solliciti simus.* Personam suam magnifice implet Cl. *Driessen.* atque juventuti *Academicæ* generosum calcar subdit, quum talia præcepta, & Oracula edit. Jure etiam suo hæc superaddit. ,, *Quare* ,, *multum fallitur Vir Optimus, hos nodos, atque has salebras* (*nullos Ego nodos vel salebras video, neque vidisset V. D. absque illa luce Arabiæ si fuisset:*) ,, *expediri non posse sine auxilio quod ex Arabia veniat* ". Cl. *Driessenio*, de se testanti, *nullos Ego nodas video*, non est cur fidem negemus. Quod adjecerit, *neque vidisset V. D.* &c. tum verum, si me *Hebraicam Linguam* vel superficie tenus delibare, vel sine ullo judicio per totam vitam tractare potuisse, statuat. Certe nullum adhuc reperi studiosum paulo erectioris ingenii, qui non post *bien-*

*nium*

nium in his *Literis* positum, conqueri cœperit de illa perplexissima *diversitate*, & *multitudine*, *significationum*, quibus pleræque *Radices* in *Lexicis* distractæ sunt, vicissimque discentem distrahunt, atque *nodis*, *salebrisque*, *inoluctabilibus* implicant. Illustris pericope *splendidissima Coronide* decoratur. „ *Senior* „ *Philosophia ancillata locorum Scripturæ meditationi collationi*, & *longo usu probata auxilia*, Versiones & Lexica, *assumens*, *plus præstat quam omnis Arabia*. Si dubitas, Lector, inspice modo *Dissertationem de veris Causis &c.* atque omni pagina, omnique adeo periodo, divinam hujus *Philosophiæ sanioris* vim persentisces. Confer, ni grave, Historiolam quam *pag.* 451. tetigi: atque *Literaturæ Hebraicæ* lætiorem hancce *Auroram Philosophicam* mecum gratulator. *Aliud Oraculum.*

# SECTIO VIII.

## *De Radice* שבח.

### I.

In *Classe Quarta notionum dissidentium* sub uno *Themate*, productum a me *pag.* 355. שבח, quod partim *laudare*, *celebrare*; partim *sedare*, *compescere*, reddi solet. Ad *concordiam* inveniendam quid tentarint Doctissimi *interpretum*, strinxi p. 358. Ex *Forstero* attuli *Antiphrasin*, qua *provehere verbis*, *promovere laudatione*, in *contrarium* flecti cœperit, pro *reprimere*, *compescere*, *cohibere*. Creber in talibus argutiis Vir ille, qui inter *Fontes inventionis* suæ *contrarias significationes* celebrat, *album* cum *nigro*, *lucem* cum *tenebris*, *bonum* cum *malo*, *Ens* cum *Nihilo* unam in sedem cogens, concilians que. Ex *Gejero* in *Psalmos* adjeceram alium adhuc conatum *Antiphrasticum*, quasi *laudare*, pro *deprimere*, *silentem reddere*, poneretur. Ex *Coccejo* aliquid plausibilius apposueram: ut *primarium* sit *laudare*; *secundarium*, *laudibus sedare*. Melius dare voluit *Gusset.* ex eoque *Stockius*, quibus *Compescere* illud assumtum ab *effectu*, quod *laudabiles reddantur*, quorum *furor sedatur*. Applica ad *Ps.* 89: 10. *Fluctus maris Tu compescis*: proprie *laudabiles reddis*. Splendidum enim vero *Schema!* Ne placebit quidem, si quis *Linguarum* tibi usus, sensusque, *Laudas fluctus ejus*, pro *laudando compescis*: sed omnino aliud quid requiri, ad decus *Linguæ* tutandum, mecum recognosces. *Fluctus sententiarum.*

Ostendi deinde *pag.* 359. *Originem & primævam potestatem* hujus *Radicis*, unde *conciliatio* pendeat, abesse; idque nemini mirum accidere debere; quum longe maxima *Radicum Biblicarum* pars, secundum naturam omnium *Linguarum*, sub ea jaceat conditione: atque ibidem hanc consequentiam adstrinxi ad *Defectum* tam *palpabilem*, qui longe lateque regnet in *Lexicis* nostris, *vel* *Origo Radicis hujus abest.*

 *spem*

*spem esse deponendam, Linguæ Hebrææ ulterius restaurandæ, & perficiendæ, vel Dialectorum opera, lucemque, copiosiorem inferendam.*

*Cl.* Driess. *non amat scopulos.* Hæc omnia, tanquam Syrtes, scopulosque, evitans Cl. *Dissert.* tandem mecum in *Arabiam* navigat, atque ea *excerpere* incipit, quæ unde *profecta* sint, quo *tendant*, quibusque *firmamentis* nitantur, nemo inde percipiet. Vel sic tamen Veritatem sese insinuasse multis, crediderim: qui enim ad hæc non plane hebetes, *ex excerptis* hisce dicam, an *scopis solutis*, non sine voluptate percipere potuere, nihil ad *Concordiam*, quam quærimus, sanciendam, & naturali copula firmandam, accommodatius inveniri posse, quam *Mulsit, permulsit*, quod ex *Arabum* constantissimo usu produxi. Nempe etiam *Latinis* illud *mulcere* est *laudantis*, *celebrantis*, & *læto plausu prosequentis*; itemque *sedantis*, & *manu miti* simul, simul *imperiosa*, *compescentis*. Hæc a *pag.* 359. ad 366. *Opusc.* de *Defect.* materia eliciente, & blandius provehente, ita adstructa, ut neminem, nisi *Musis* nostris iratis natum, a me dissensurum esse confidam.

*Cl.* Driess. *admirator* Antiphraseos. II. Videamus interim, quomodo gradum hic tueatur fortissimus virorum, qui quum *lætus lubensque agnoscat, si quam Dialectum Orientalem, præsertim* Arabicam, *Officium filiale Matri Hebr. præstare*; hactenus tamen *nullus admiserit lucem illa, qua ego, meique in orbe Literato Majores, utimur, Methodo in Matrem Hebræam infundi debere.* Redeatur ad *pag.* 450. supra. Ut ergo *Methodo* nostræ ne latus quidem unguis concederetur, ad *Antiphrasin* recurrit Vir *Doctissimus*, eamque temere a J. C. *Scaligero*, G. J. *Vossio*, aliisque imperitis hac in palæstra Viris pro *nugacissimo commento Grammaticorum* explosam, *Ejusdemque Restitutor.* in pristinam restituit possessionem, atque longo exemplorum agmine instruit. „ *Significatus quos in Scripturis habet*, inquit, *contrarii videntur, & sic sub* „ *unam* notionem communem *non cogendi. Hinc quemadmodum τὸ* ברך *signifi-* „ *cat &* Benedicere, *&* maledicere, *non secus ac apud Latinos* sacrare, *&* „ imprecari, *sic τὸ* שבח *dicit &* laudare, celebrare, *&* Ἐπιτιμᾶν *increpare. Con-* „ *fer in N. T.* increpare *ventos, febrim, mare &c. Certe frustra laborant, qui* „ *significationum* Ἐναντιότητας *amoliuntur. Sunt illæ nimis manifestæ. Sic* חטא „ *peccandi & expiandi,* קדשה *scorti & sanctæ,* תאב *desiderandi & abominandi,* „ *in Piel. Ita forte & τὸ* ברא *creandi, in Piel succidendi exscindendi,* שרש „ *radicandi & eradicandi,* סקל *lapidandi & lapides auferendi,* שור *devastatio-* „ *nis & mammæ notionem habent. Quidni hanc classem augeamus Verbo* שבר*?* „ *Quæ ipse habet abludunt.*" Aciem cernis formidabilem. Arcem, unde

Antiphraseos *specimina.* detrusa erat, recuperat, Ductore Cl. *Driessenio*, potentissima illa, & decantatissima, *Antiphrasis*, quæ tot *spatiludia* nobis peperit: ut *Bellum*, quia *minime bellum* sive *pulchrum*. Item *Eumenides & Parcæ*, quia *benevolæ & nemini Parcere* solitæ. *Otium*, quia *non ocius*, sed *segnius*, & *tardum*. *Officium*, quod *nil minus quam officiat*. Denique, ne omnes hasce delicias simul effundam, *Miles*, eo quod *nihil molle*, sed potius *asperum quid gerat*. De his, aliisque, jam in *Orbe Erudito* judicatum, & decisum. Adeatur G. J. *Voss.* L. 4. *Inst. Orat.* p. 219. & *Sanct. Minerv.* L. IV. *cap.* 14. *Sacrum* pro *Scelesto* quomodo ortum sit, docebit ibi Cl. *Perizon.* Ad eam rationem קדש

*sa-*

*sacratus*, pro *scelestissimo scorto*, obtinuit. ברך non est *maledicere*, sed per *Euphemismum*, *Benedicere*, & *Valedicere*, enunciatum, ut illud *Valeant qui inter nos dissidium volunt*. Dixi ad *Jobi Cap*. 1. abunde. חטא *expiavit*, ortum ex חטאת quatenus signat *sacrificium pro peccato*. ברא *creavit*, & *succidit*, *exscidit*, per *Originem* suavissime conciliantur. Ea alibi prometur. Similis ratio verbi תאב: שוד *vastitas*, a שדד, nihil commune habet cum שד *mamma*, a שדה. In שרש pro *eradicare*, habes proprie, *Radicem percussit*; nisi malis *Radicare*, ut *pilare*, pro *pilos auferre*. Ad hanc legem סקל *lapides auferre*, *elapidare*, per Virtutem constructionis, sine illo *mostello Antiphraseos*; quod nisi omnia conturbare volumus, in solas terras exportandum. *Mostellum furcillatur.*

In ἐπιτιμᾶν, quod tum *celebrare*, tum *increpare*, *objurgare*, designat, nulla ἐναντιότης; sed amicissima concordia, quam *Origo* præstat. Vel hinc discere potuisset Cl. *Dissertator*, quid distent æra lupinis. Si *taxandi* primigeniam virtutem acu tetigerit, & alteram illam assequetur. Sexcenta talia in omnibus *Linguis*. Materiam necdum satis enucleatam, quantum ad *Orientalem* ditionem, unum, alterumve, Caput *Originum* nostrarum majori luce perfundet; ut a sermone *Hebræo* has quoque maculas, quas *Lexicographi* ei alleverunt, abstergeamus; eique unam ubique pulcherrimam faciem reddamus.

Objectiuncula diluenda restat, quam Cl. *Dissert*. sub finem Sect. seq. demum movit; hic dixisse contentus, *quæ ipse habet abludunt*. Ibi scilicet adjectum: „ τὸ שבח *compescere*, *non dicit* LENEM *mitigationem*, *sed validam*; *neque* VIRGILIANUM illud MULCERE *dedit fluctus his locis recte applicatur*: *ne jam dicam illam Styli S. & profani comparationem sæpe numero perperam institui*." Sentisne? Castissimus *Theologus* contaminari non patitur Sacros *Fontes* aspergine illa e *Lacunis* profanis repetita. Facessat in posterum odiosissimus ille apparatus *Græcæ*, *Latinæ*, *Arabicæ*, reliquæque *Literaturæ*; quo *Scripturarum* Interpretes felicius carebunt: quid enim *virtutis*, aut *pulchritudinis*, in phrasibus *Mulcere fluctus*, *Mulcere pectora*, *stimulata corda remulcere*, pro *sedare molli velut manu*: itemque in formulis πραΰνειν κύματα *Mitigare fluctus*, & βαρυκτυπέων δουπήματα βροντῶν *graviter sonantium strepitus tonitruorum mitigare*, pro *compescere*? Non *mulcens*, sed *valide frangens* potius *Manus* ad talia quadraret, judicio Cl. *Driessenii*. Proh aciem *Criticam*! Alii mecum judicarent, *validius*, & *imperiosius*, esse, *Mulcere fluctus*, quam *frangere*; vel *vi compescere*. Interim suum cuique pulcrum. In eo de palma cum Cl. *Driessenio* non discepto. *Gravis objectio adversus Originem nostram.*

# SECTIO IX.

## De Radicibus חלף, ערב, חלל.

I.

*Alia specimina* Quartæ Classis Defectuum.

Quartam *Classem Defectuum Hodiern.* instruens, præter צרח, & שבח, proposui שמם *desolari, vastari*; item *admirari, stupere.* שאה iterum *vastari; obstupescere; conteri.* חלף 1. *transivit, permeavit.* 2. *mutavit.* 3. *instauravit.* 4. *succidit.* ערב *Miscere, dulcescere; spondere; oppignerare, negotiari; advesperascere*: cum derivatis ערב *corvus.* ערבה *solitudo.* ערבים *salices.* ערוב *canina musca*, secundum *Boch.* Denique חלל *tripudiare; confodi ac perforari, profanari; incipere.*

*Operi de Originibus reservata.*

Quum tunc temporis uno *alterove specimine* perfungi cuperem, illustratis *Radicibus* צרח, & שבח, reliquas *Originibus* meis reservandas duxi. Id mihi nunc nescio quid taxatiunculæ adfert: efficitque ut in hac *Sectione* solus Campum teneat Cl. *Driessen.* excerpendi & *refutandi* cura solutus.

*Cl. Driessen nullos cognitionis suæ Defectus agnoscit.*

II. Sic ergo incipit. „ *Vidimus superius, quas moverit difficultates circa* „ *radices* חלף / ערב / חלל. *Mirum quod heic nihil opis attulerit ex* Arabia. „ *Sed opus non est: nihil laboramus adjuti receptis auxiliis*, Versionibus *nempe* „ & Lexicis, & *sano ratiocinio, quod utinam magis atque magis in Lexicis re-* „ *gnet, per omnem paginam lucem sparsurum præ omni Arabia. Plures etiam* „ *sunt significatus diversi, quam V. D. enumeravit, sed omnes cogendi sub suum* „ γενικόν."

*Abundans luce, pro universa Ling. Hebr.*

Defricor pro meritis, qui *difficultates moverim*, nec continuo *opem tulerim* ex *Arabia*. Ea tamen *ope* sibi *opus* haud esse declarat Noster: *nihil laborans*, scilicet, *Versionibus* & *Lexicis* pulchre suffultus. Sed quid audio? an *sanum ratiocinium* hactenus *omni pagina* a *Lexicis* exulavit? Id credere jam cogit ipse *Dissertator* noster, egregie locatum illud *utinam!* interferens; & *sani* sui *Ratiocinii, Metaphysici* nempe, *facem* ad *omnem Lexicorum paginam* in posterum admoveri discupiens. Quantum inde veri luminis in *universam Linguam Biblicam* sit infundendum, *Originationes*, quas lustravimus, in *Orbis Eruditi* oculis defixere. Hæc *sectiuncula* tria superaddidit *specimina*, in quibus mea opella jam non ulterius desiderabitur: nam ex *Stockio* promit Vir sagacissimus, quid in *Origine* valuerint *Themata* חלף / ערב / & חלל; aliquid de suo etiam interspergens; atque denuo me in transitu stringens, *quod nullas ex Arabia attulerim suppetias.* Scilicet deficiunt hic nostri *Fontes*; & Cl. *Driessen.* in liquida natat luce. Non committam, quum nostra nos series, in *Opere de Originibus*,

ad

ad *Radices* illas perduxerit, ut ad tantum splendoris oculos clausisse, debitaque laude frustrasse Cl. *Dissertatorem*, reperiar.

# SECTIO X.

## *De Radicibus* קלם, עלם, עצב, מרח.

I.

*Conspectus quintæ Classis.*

Deventum est ad *Quintam Classem Defectuum*. Cl. *Driessen.* bene cavit ne de *Ordine* meo quicquam constaret. Non conducibile quoque Ei visum, *Classis* hujus munimenta sub conspectum dare, incipiens *Sectionem* hanc a *pag.* 368. quum a *pag.* 366. debuisset. Monetur ibi, magnam copiam extare *Radicum*, quarum *exterior* quidem *adspectus*, *usus que secundarius*, *ex serie Orationis*, *&* locorum Collatione, *potuit attingi*, *sed ad quarum* definitam proprietatem, *&* genuinam vim, *nulla acie penetrari potuerit*, *neque unquam penetrabitur*, *nisi* Dialectorum lumen *inferatur*. Hanc assertionem meam sic adstruxi, & adstrinxi: *ut hoc quale*, *quam lateque se extendat*, *intelligatur*, *attendi velim ad id*, *quod nemo sensu communi modo præditus*, *leviterque literis tinctus*, *negaverit*: *in omnibus Linguis* primævum Fontem *distingui debere* a rivulis, *id est* primariam notionem a secundariis usibus; *nihilque difficilius*, *etiam in Opulentis & Copia* Librorum *florentibus Linguis*, *quam* primigeniæ Originis *indagationem*.

*Defectus hujus geminacausa.*

Adjeci, quod minime omnium prætermitti fas erat, *hanc difficultatem duabus de causis maxime premere Linguam Hebræam*: quarum *prima*, quod *angustissimis cancellis unius Libri* nunc inclusi simus: *altera*, quod *Criticorum & Grammaticorum Veterum*, qui vivente, & spirante, adhuc *Lingua* fuerint, *annotationibus* in totum destituamur.

*Simili illustrata.*

Proposui deinde casum in *Thucydide*, & *Euripide*; qui si soli ad nostras manus pervenissent; omni reliqua *Lingua Græca* extincta, negavi quemquam per attentissimam *inspectionem*, & *collationem Locorum*, unquam *Auctores* illos in omnibus satis intellecturum; multo minus ad omnem profunditatem, gravitatemque, Orationis eorum, quin & *primigeniam vim* verborum, quibus utuntur, penetraturum esse.

*Cl. Driessen. nihil horum attingit.*

Quid Causæ dicam, quod nihil horum *excerpere* dignatus sit Cl. *Dissertator*? An hæc non constituunt proram & puppim hujus *Classis quintæ*, per universam *Linguam Hebræorum* diffusæ? Quid? an non hæc ipsa directe *Fundamenta Driessenianae* impetunt, atque convellunt? Cur me ergo impugnatum venit, qui oppugnationem hancce meam graviore armatura depellere, & confutare, debuisset. Nimirum *Castris* exutus, cladem dissimulat, & dum

ab-

abjecta non bene parmula in pedibus salutem quærit, pugnantis speciem præbere pulchrum duxit.

*Ejus generositas & perspicacia.* II. Discerpere ergo mea incœptat strenuissimus pugnator inde a *pag.* 368. 369. Initium facit a *Radice* מרה, quæ in *Lexicis* rectissime exponitur *immorigerum, refractarium, contumacem, pervicacem esse: rebellare.* Ostendi omnia esse *secundaria.* Et hoc supprimitur a *Dissertatore* nostro. Indicavi deinde p. 369. 370. 372. primariam vim *stringendi*, unde *obstrigillare* pro *rebellare*, *contentiose* & *contumaciter resistere* fit deductum. Nihil evidentius pro iis qui oculos habent, nihil convenientius pro iis qui non surdo, vel absurdo, sunt palato. Aliquid sensisse videtur Cl. *Driessen.* nam semi—noster est, & levicula hacce strictura ad omnia mea defungitur. „ *Patet significatum simplicem esse* „ obsistere, *quod fit variis modis*, *unde* primogenius *non est*, *quem vult V. Cl.* „ *Quia tamen & significatus* secundarius *est* stringere &c. *hinc* מורה novacula „ *uti V. Cl. habet*". Ecquid cernis *semi—nostrum* factum Cl. *Driessen.* Admittit jam ex *Arabia* in *solum Hebræum* illud nostrum *stringere*, & *Subscriptorem* sese mihi præbet ad מורה *Novaculam*, a *stringendo* sic dictam. Contendit tantum *prius* esse, & *primigenium*, τὸ *obsistere;* atque inde *stringere* notione *secundaria* profluxisse. Totus *noster* fuisset Vir Doctiss. si ad Vernaculum Wederspannig zyn reflexisset. Qui *obstrigillant* talibus, *luci* ipsi *rebellant.*

*Alia strenuitatis indicia.* III. Ante, quam a מרה ad עצב pergerem, *quatuor Observationes* alicujus, forte, momenti, interserueram, quibus *Systema* meum supra omnem dubitationis aleam collocatur. Eæ a *pag.* 377. ad 379. inculcatæ.

Has parum *ad rem*, utique non *e re sua*, facere judicans Cl. *Driessen.* saltum dat in *Radicem* עצב, cui addidi *primitivam* vim *arctius ligandi*, sive *constringendi*, ut inde usus *secundarios*, qui soli in *Sacris* residui, illustrarem, atque ad nativam *Emphasin* revocarem. Hi duo sunt potissimum, *dolore adficere*, & *nervis adstringere*, *colligare.* Hæc a *pag.* 379. ad 384. distincte enucleata, & comprobata. Conferri etiam velim, quæ nuper in *Comment. Job.* 10: 8. discussa. Ad hæc Cl. *Driessen.* acutissime: „ *Quia verbum etiam* efficere *notat*, *notio universalis infert* operationem difficili cum cura, molestia, laboriose cum dolore quid fingere. *Hinc de Deo* ἀνθρωποπαθῶς *usurpatur. Vel in* „ *genere* laboriose quid facere; *quod apud homines sæpe numero cum* molestia „ & dolore *conjunctum est.*". Si non penetres, forte, in acumina hæcce sublimiora, en ordinem ex *Logicæ* & *Metaphysicæ* meditullio depromtum. *Primaria* notio, *efficere difficili cum cura.* Hinc, si de *homine* agatur, *dolor*, & *molestia.* Inde porro, *dolore* & *molestia adfecit.* Sentis ad unguem expolita; unde *Linguæ Hebrææ* magnificum & vere Divinium decus adstituatur. Illam universalem significationem *efficiendi* fundat V. D. in *Job.* 10: 8. ubi ego, *Manus tuæ me nervis colligarunt*, & *fecerunt me.* Nervosius ipse, *Manus tuæ effecerunt me*, & *fecerunt me:* vel &, *laboriose cum dolore effecerunt me; ἀνθρωποπαθῶς.* Ne dubita; „ *nam vox generaliorem habet significatum; non dicit hoc* „ *per se*, (nempe quod ego obtrudo) *hinc illud addi debuisset. Verbum nostrum* „ *saltem dicit* cum studio & cura formare, & elaborare. *Singulare illud si* „ *diceret quod vult V. Cl. cur hoc repetitum fuisset. Vs.* 11. ". Hoc vult subtilissimus

mus Criticus; עצבני *Job.* 10: 8. non valet, *nervis artificiose colligarunt*, quia tunc *nervi Vs.* 11. frustra repeterentur, sed generalius significat, *cum dolore*, i. e. *studio & cura formavit*. Nunquam sensi aciem secantiorem. Sed sciatur meam *Originem* contentam esse *Corporis ligatura*, & *artificiosa contextura*, prout معصوب *Colligatus*, speciali usu signat *Eleganti corporis structura* & *Symmetria præditum*. Hanc *colligationem* non concipiet, *sine nervis*, nisi cui nervus ratiocinandi incisus.

IV. Acceditur ad *Radicem* עלם, cujus *secundariam notionem*, quam *Lexica* exhibent in *abscondendo*, *occultando*, derivari a *primaria signandi*, *consignandi*, *obsignandi*, σφραγίζειν: indeque עלמה *virginem signatam* ex *Origine* sonare, ad confutationem & confusionem *Judæorum* adstruxi. Alia multa interioris elegantiæ ad illustrationem ulteriorem hujus *Thematis* expromsi. A *pag.* 384. ad 396. nimis, vereor, multus, in hisce, tædiosusque fui multis: certe Cl. *Driessenio*; qui se omnia legisse nunquam fatebitur: nisi simul confiteri gloriosum autumet, se *præcipua demonstrationis* meæ *lumina* excerpendo intercepisse. En capitalem Viri Crisin ad paucula, quæ oculo fugitivo strinxit: ,, *Sed ubi* ,, τὸ *simplex* occultare *in* obsignare *convertit*, *etiam in simplice narratione. Histo-* ,, *rica*, *estne in eo major elegantia? Omne in* obsignare *est etiam* occultare *quid*; ,, *sed non vice versa omne* occultare *est etiam* obsignare. *Sed primo*, *nulla ratio* ,, *cur* τὸ *simplex* occultare *commutetur cum* obsignare. *Simplicissimus significatus* ,, *in Kal legitur Ps.* 90: 18. *nempe* latere, peccata *dicuntur* latentia. *In Pi-* ,, *hel* &c. Occultare. *Sub hanc notionem* universalem *loca omnia in quibus le-* ,, *gitur amice concurrunt*. *Significatus igitur* primigenius *est generalior*. Ob- ,, signatio *saltem est* occultandi modus *aliquis*." Ne verbulum quidem mutare, vel mittere, ausus fui, ne *sanum* istud *ratiocinium* suppernasse viderer. Illud totum in Caput Ratiocinatoris recidit, ejusque causam jugulat. נעלם & העלים nuspiam *in narratione Historica* occurrunt *simpliciter*, sed semper *figurate*. Sic 2 *Reg.* 10: 3. לא היה דבר נעלם *nullum omnino verbum* OBSIGNATUM *fuit Regi*, *quod non exposuerit*. Adhuc *figuratius* exit 1 *Sam.* 12: 3. *E cujus manu sumsi pretium*, *ut oculos ei meos* OBSIGNAREM. Cl. *Dissertatori* suum *absconderem*, *occultarem*, lubenter relinquimus: nec de *Elegantiarum gustu* cum ipso digladiabimur. Sequens membrum item pro me militat, arguitque, longe fortius quid ferre *obsignationem* quam *occultationem*. Ergo, tertio, *Ps.* 90: 18. non simpliciter *latentia peccata*; sed *signata*; & *sigillo* velut *clausa*, atque *abscondita*. Plura talia reperies p. 390. Quarto denique *occultandi modus* ille, quem in *obsignatione* agnoscit Noster, est ipse ille, quem *Origo Radicis* adfert, quemque Loca S. *Scripturæ* manifestissime exigunt. Pergit potens *Argumentator*: ,, *Quomodo* Adolescentem *ab hac voce deducat vide* ,, *p.* 390. &c." Nimis properabat Viri Doctiss. oculus, in pagella ista percurrenda, non enim *Adolescentis* Etymon *Hebraicum* ibi pandimus; sed usum cothurnatum verbi התעלם *Job.* 6: 16. a עלם *adolescente* novati, indagamus: *adolescentiari*; pro *juvenili impetu ferri*, in *Aquis torrentibus*. Sic Ἡβᾶν apud Tra-

*Nova lumina & acumina, ejusdem.*

*Fasciculus elegantiarum.*

*Valida instantia.*

*Tragicos* dicitur *seditio*, *malum* &c. In *Comment.* ad *Job.* plura. Id tamen non nimis fidenter tenuerim; meliorique luci facile donarim. Putabat ergo properabundus noster *Dissertator*, me *Adolescentem* עלם dictum voluisse ab *Adolescentiari*, *juvenili impetu ferri*. Infert propterea: „ *Sed quidni longe simplicius*, *cujus vivendi tempus adhuc* obscurum *ἄδηλον est*, *qui in publico nondum versatur?* " Scio *Stockio*, quin & *Coccejo* nostro, tale quid placuisse. Si *Veriverbium* sat solidum videatur, nihil inde mihi decedet, qui נעלם *signatum*, pro *occulto ἀδήλῳ* non sane repudio, sed fortius intendo. Malim tamen *Adolescentem* a *signata aetate* dictum, ut proprie designet *eum cui illibatus adhuc honos virginitatis*. Iste *status* עלומים *adolescentia obsignata* honestissime dictus. Inde & עלמה *Virgo*, *puella signata*. Nihil verecundius opinabar. Aliter judicat Cl. *Driessen*. „ עלמה *Virgo recte dicitur ab* occultando, *neque opus est* „ *quaesita alia metaphora*, *quam prudens ex V. D. non repeto.* " Suspicareris nescio quid turpe a me productum, quod prudentia velare jubeat. Quod prudens, & verecundus, ergo tegit V. Cl. ego denuo sub conspectum dare non verecundabor; ad Oraculi controversi, Fideique nostrae, splendidissimum decus: *Ecce* VIRGO SIGNATA *concipit*, *& parit Filium*. Cui hoc minus castum, is solem ipsum ne vituperet, metus est. Ceterum ut ad *Origines* pandendas *Dissertatorem* nostrum paululum acuamus, proxima occasione mihi dicat velim unde *Latinum* illud *Latere* fluxerit: unde item *occultare*: *tegere*, *abscondere*, &c. ut videat *Orbis Eruditus* quid expectandum habeat, quum ad *Radices*, חבא / טמן / כחד / כסה / סכך / ספן / סתר / & צפן manum Noster admovebit.

*Censura pulchre locata.*

*Suavis Originatio.*

V. Paucis expediendum restat קלס. De hoc *Themate* nunc dabo tantum, quae Cl. *Stockius*, ad quem toties nos remittit Cl. *Dissertator*, in lucem edidit. „ קלס *Laudavit*, *celebravit apud Chaldaeos & Syros. Sed quia ironice laudare &* „ *celebrare speciem* illusionis & subsannationis *habet*, *inde apud Hebraeos significat* illusit, irrisit, subsannavit, *contemsit*, *vilipendit extenuando* " Vide mihi *Origines* pulchras. Apud *Hebraeos* קלס indubitatam tenet potestatem *ludificandi*, & quidem *contumeliosissime*, pro evidenti serie, & *Emphasi* locorum *Ps.* 44: 14. *Jer.* 20: 8. *Ezech.* 22: 4, 6. 2 *Reg.* 2: 24. *Hab.* 1: 10. Haec significatio inveniri nequit, nisi eatur ad *Dialectum Chaldaicam* & *Syriacam*, ubi potestas *celebrandi* obtinet: quam *Hebraei* perpetua *ironia* in *ludificationem* & *subsannationem* converterint. Si ex *Arabia* tales *Originationes* adferrem, riderer sane, & quidem magno meo merito. Nihil *Ironicum* in textibus allegatis. Inspice modo *Ps.* 44: 14. *ponis nos opprobrium* חרפה *vicinis nostris*, לעג וקלס *subsannationem & ludibrium circumsitis nostris*. Redde *subsannationem*, *& celebrationem*; & vide an *ironiam* tuam inficetam non risuri sint, quibus acetum in pectore. Par ratio reliquorum. Non potui ergo non a tam precaria, coacta, frigida, *Origine* resilire, atque ad dignitatem *Linguae Biblicae* tuendam proferre quod *Arabia* offerebat sub قلس κλύζειν ex genere [illegible],

*קלס inter nomina a sono fabricata.*

ad

*ad undantis aquæ sonum* exprimendum. Hoc honestissime translatum ad *vomitionem*: unde iterum graviter & digne gradus factus ad *contumeliosissimam ludificationem*, quam exempla *Biblica* oculis ingerunt: quatenus *conspuere* & *convomere aliquem* in omnibus *Linguis* sic traducuntur: nisi quis formulam *evomere convitia* magis respiciendam arbitraretur. Rem paucis tetigisse contentus, finivi in קיקלון *Hab.* 2. 16. quod vi compositionis infert *convomitionem ignominiæ*.

Ex hac jam *Origine Thematis* nostri expedire conatus fui locum *Esech.* 16: 31. ubi impeditos hærere Doctissimos Interpretes animadvertebam; aliis dantibus, *non fuisti ut meretrix laudando munus*; aliis, *vilipendendo*, *subsannando* &c. Posterius hocce ad meam mentem esset, *convomendo*. Vocabulum aptissimum *personæ*, *vitæ*, *indoli*, *meretriciæ*. Aliquid exquisitius tamen nos habituros judicavi, si daretur *vomere faciendo munus*: quod *insatiabiles* illæ *Harpyiæ* identidem *amatores argentum vomere* cogant. Adjeci, *formulam* videri in hoc negotio solennem, in qua partim spectetur *copia effusa*, dum *præceps in largitiones manus aurea dona vomit*, ut *Poëta* loquitur; partim *extortum* illud, quo non sine aliqua *concussione stomachi datare* coguntur miseri amatorculi. *Expenditur locus Ezechiel. 16: 31*

Vereor ne quum hæc legeret Cl. *Driessen.* concussiunculam passus sit ad Stomachum, & clamaverit, δότε μοι λεκάνην: sic enim mihi caput lavat: „ *jam videt V. D. quam quæsitas merces ex Arabia advehat. Mirificus est ille* vomitus „ argenteus. *Iterum a notione primigenia aberrat.* Conspuere convomere *saltem modus aliquis illudendi subsannandi contemnendi: etiam* spuere *&* vomere, „ *&* conspuere *distinguenda sunt*, *non omne* spuere *est* vomere. *Maneat igitur* „ *ejus significatus apud Chaldæos & Syros* laudavit *&* celebravit: *& significatus* „ *oppositus* illusit, *vel* ironice laudavit ". Ad *Antiphrasin* suam recurrit Elegantiarum unicus Arbiter; mercesque nostras ex *Arabia* ita respuit, tanquam quæ non aliis solum, sed & mihimet fastidium movere debeant. Et quid tandem fastidiosi habet, aut mirifici, ille *vomitus argenteus*, per verbum honestissimum κλύζειν enunciatus? An non ostendi *Eloquentiæ Sacræ* & *profanæ* principes ita locutos? Plane quid sibi velit hæc *Crisis* delicatula, non invenio. Reliquas delicias, quas in discrimine inter *spuere* & *vomere* tradendo facit Doctissimus *Originator*, lubens ei relinquo; ne & nos vicissim concussiunculam stomachi patiamur. *Delicata Cl. Driess. Crisis.*

# SECTIO XI.

## *De Radicibus* צדק, חכם, גדל.

### I.

In arenam mirabundus prosilit Cl. *Dissertator*, ita *Sectiunculam* hanc aperiens: „ *secundum V. Erud.* Arabismus *non tantum lucem infundit dubiis & perplexis*, „ *sed quod mireris illis etiam quæ majus lumen requirere vix cuiquam in mentem* *Amica Cl. Driessen. cura.*

„ *venire possit: Sic ut & hic notabilem Defectum deprendat. Hoc evincent tria* „ *Themata* &c. ". Amicissime curat V. Cl. ut mortalis temerarius, atque ineptus, videar iis, qui ad scripta mea propter divergium vel studiorum, vel animorum, ac sententiarum, non accedunt.

Liceat ergo alium mei conspectum candidis Lectoribus præbere; *ordinemque* simul *Classium* indicare: ex *pag.* 400. 401. *Quinta classe Defectuum decursa*, Sextam *ingredior*, *longius adhuc diffusam*, *seque extendentem ad* Radices *etiam* vulgatissimas, *& sexcentis in locis contritas*, *quarum tamen* Origo, & *antiqua illa ac* genuina indoles, *ex reliquiis Biblicis nec elici hactenus potuit*, *quicquid satëgerit præstantium ingeniorum industria*, *nec sane unquam elicietur*, *atque in liquida luce collocabitur*; *nisi ad* Dialectos *divites accensa facula præluceat. Specimina nobis in hoc cursu perstringendo exhibeant tres Radices late per Sermonem Biblicum regnantes* &c. &c. Detersa, ut spero, ineptia, & invidia, est, qua me abruptius illud exordiolum adspergebat. Nihil in illis meis est, *quod quis miretur*, ac non potius continuo approbet, nisi qui *Literis Humanioribus* vix labra proluit; vel postea ita gravioribus Doctrinis fuit occupatus, ut ad minutiores hasce curas nostras nunquam serio attenderit. Potuisset Cl. *Driessenius* in posteriore ordine, cui nihil detractum volo, censeri, nisi Scriptionis hocce genus aggrediendo, se hac in palæstra veterem quoque, & consummatum, probare voluisset. Quid? *Miraturne* noster *Dissertator*, quod *Originem Vulgatissimarum* etiam *Radicum* sæpe minus compertam, & introspectam, dixerim? Edat ergo mihi ex tempore, quid in *Origine Latina* sit *Examen peremtorium*. Quid *Exemplum*. Quid ipsum *Cogitare*, *Considerationes scribere*; *Disputare*, *Dissertare*; *Magnum*, *Justum*, & *Sapientem virum gerere*. Non loquor de *Rebus* ipsis, quas hæc *Vocabula* designant, sed de *nativa* cujusque vocabuli *indole* & *potentia*, quam sua ei *Origo Latina* inseminavit. Si hanc in omnibus hisce ignorat forte Cl. *Theologus*, si in *sexies sexcentis* aliis, quæ quotidiano usu conteruntur, idque cum profluentissima illa copia, & promtitudine, sermonis *Latini*, qua vir disertus, & facundus, præpollet; quid tandem *miratur*, si *tritissimis* quoque *Radicibus Hebræis*, quarum *significatus* in *Lexicis* certus, firmus, fixus, aliquid tamen lucis & *gratiæ*, adfundi posse contendam, per *Originis* hactenus *latentis investigationem*, ad quam nobis *veteres Dialecti*, eandem cum *Hebræa* stirpem tenentes, prælucent?

*Ejusdem docta admiratio.*

*Origines vocum notissimarum multis ignotæ.*

*Agmen talium in* Hebræo *inveniri nil mirum.*

II. Expendamus porro *Specimina* a me adducta, quæ quum *Tria* contemtiuscule vocitet Cl. *Dissertator*, sciat, velim, triplex illud filum, firmius quam ut rumpi possit, trecenta alia tum in *Opere* suscepto, tum in *Lexico*, si Fata sinant, in lucem protracturum esse: atque *Providentiam* nunquam non in hoc ipsum excubituram, seculis volventibus, ut cum *Originibus* tam prætervisis, & neglectis, *Universæ Linguæ Biblicæ pulchritudo*, & *Majestas*, magis magisque enitescat, atque pleno tandem die refulgeat.

Primum nostrum exemplum erat גדל *magnus fuit*. Variatur in *Etymo Latino*; quemadmodum & *Synonymum* ejus *grandis*, nec non *ingens* varie derivatur. Qui hæc *primigenia* putant cum Cl. *Driessenio*, ne limina quidem horum Sacrorum attigerunt. Con-

Confundunt nempe perpetuo *ideam philosophicam*, quæ *abstracta*; cum *idea Grammatica*, quæ *concreta*. In omnibus *Linguis magnitudo*, sive *granditas*, *abstracte* considerata, una eademque est: sed *concrete* multam *differentiam*, & *varietatem Originis*, recipit, secundum cujusque *Linguæ* genium, & proprietatem. Aliter nempe *Hebræus* in *concreto* aliquid *magnum*, aut *grande* designat, *Vocabulo* ad id per usum publicum dicato; aliter *Græcus*; aliter *Latinus*; nisi directe e fonte *Græco* aliquid in *Latium* defluxerit. Par ratio reliquarum nationum; quæ quidem non *Dialecto* tantum, sed *Universa Lingua*, discrepent. Vides nil minus *Philosophum*, quam ubi de *Originibus Hebræis* anquiritur, obhærere & oberrare in *Idea* ista *Philosophica*, quæ *abstracte* concipitur: quum agatur de *Idea Grammatica*, quæ in *concreto* concipienda; secundum cujusque *Linguæ Nativam indolem*, & *virtutem Radicalem*. Infelicissimum proinde *Originatorem* ageret, qui rogatus quid *Hebræis* in *primæva stirpe* fuerit גדל, responderet *Magnum esse*: hæc enim est *idea philosophica* & *abstracta*; quum interrogatio tendat ad *ideam Grammaticam* & *concretam*, quæ cuique *Linguæ* propria, priva, domestica, & plane sua. *Defectum* huncce sentiens *Avenarius*, eum solito suo acumine sarcire conatus est, collato דלג *exiluit*, q. d. *exilire in sublime*, vel *magnitudinem*; itemque גלד *cutis* seu *pellis*, pro *magnitudine corporis*. Vides ingeniosas ineptias. Unice verum, certumque, quod *Arabum Dialectus* refundit: quippe quæ cum *Philosophica* simul *Grammaticam ideam* nobis conservarit. *Secundario* scilicet جدل est *magnum fieri*, *grandescere*, *crescere*, *adolescere*, *corroborari*: a *primario*, *torqueri*, *intorqueri*. Eadem notio apud *Chald.* & *Syros*. *Metaphora* est desumta a *filis tortis*; quæ & ipsa גדילים. Hac ansa adscitum *crescere*, *adolescere*, *grandescere*, *Validum*, *robustum*, *magnum fieri*, quæ summa virtute, & elegantia, hinc succreverunt. Ab *Origine* hacce, cujus antiquissima semper jura, si illuc series invitet, explicare ausus fui *Job.* 7: 17. מה אנוש כי תגדלנו *Quid est mortalis quod Luctatorem cum eo agas, te intorquens & implicans cum eo?* nam & *Arabes* hanc *Metaphoram* itidem asservarunt: & *Synonymum* נפתל *intorqueri*, pro *Colluctari*, eodem plane modo translatum omnes agnoscunt. Si quis ad *Jobi* contextum aliud decernat; atque juxta Versionem receptiorem malit, *Quid est homo quod eum magnifacias?* id nihil ad *Originem*. Ea vel sic dubio exemta, apud omnes qui aliquid in his judicare valent.

*Fons erroris, quem Cl. Driessen. cum suis perpetuo errat.*

*Avenarimae deliciae.*

*Vera Origo τῷ* גדל. *Notio etiam Chaldæis & Syris trita.*

Videamus, quid ad hæc sagacissimus noster *Dissertator*: „ *Oportet* notionem „ primigeniam, *quæ & de entibus spiritualibus*, *Deo præsertim*, *& de Corporeis*, „ *& illorum*, *& horum*, *affectionibus adhibetur esse generaliorem*: *estque hæc recepta illa* Magnum esse. *Certe* primarius significatus *non est ille quem V. Cl.* „ *ex Arabia advexit*; *qui illum subjectis tam disparatis adaptes? Locus* Jobi *simpliciter dicit quod ipsum reputet pro* magno *velut* adversario. *Ipsius significatus* „ *non satisfacit locis omnibus*, *neque derivatis*, *verbi causa* מגדל *turris* &c. "

*Confutatur a Cl. Driessen.*

Medullam ipsam, credo, *Logices*, & *Metaphysices*, suæ nunc propinat Vir Cl. nam nihil in hisce intelligo; nec quid ferant, assequor. De *entibus spiritua-*

*Logice simul & Ph-*

*tualibus*, de *Corporeis*, de *horum* & *illorum affectionibus*, notio *primigenia* debet esse *generalior*, & hæc est recepta illa *magnum esse*: iterum dico, nihil assequor, nec ἔπαρ, nec ἦπαρ. An forte voluit *Originator Philosophus*, a primigenia vi *torquendi* non posse duci *magnitudinem* quæ non solum cadat in *entia corporea*, sed etiam in *entia spiritualia*, ac præsertim *Deum* O. M. Nescio. Hoc scio, totum *Systema* Cl. *Driessen*. in *abstractis* versari, ejusque *Linguam* esse *Idealem*, *quinta* quadam *Philosophica essentia* imbutam; quam nemo capere queat, nisi iisdem deliciis innutritus. De loco *Jobi* in *Commentario* id discussum, quod bonis Arbitris satis spero facturum. Cur מגדל *Turris*, *Arx firmior*, ܡܓܕܠܐ, hinc derivari nequeat, sive *magnitudinem* spectes, sive *compactionem structuræ*, alia scriptione latius nobis, ni grave fuerit, exequetur, & paulo pressius demonstratum dabit Cl. *Dissertator*; simulque cur *significatus noster*, tot locis pondus, & decus addens, tamen *iis non satisfacere* pronuntietur.

*mul Metaphysice.*

*Verbulum ad* מגדל.

III. Alterum *specimen* hac *Sexta* in *Classe* ministrabat חכם *sapiens fuit*. Eadem omnia, quæ modo de gemina *idea*, *Philosophica* in *abstracto*; & *Grammatica* in *concreto*, disputavi, hic recurrunt. *Latinis sapiens*, & *sapientia*, a *sapere* nomen invenit: sive quatenus *gratum præbet saporem*, unde illud *Comici* ex ambiguo, in stolidum, *Sat edepol certo scio, occisam sæpe sapere plus multo suem, quum manducatur*: sive quatenus *judicio sapit*, bona a malis discernens. Huc vocat *Cic.* L. 2. de *Fin.* c. 8. *Lælius eo dictus est* sapiens, *quod non intelligeret quid suavissimum* (*nec enim sequitur ut cui* cor sapiat, *ei non* sapiat palatus) *sed quia parvi id duceret*. Hanc *Latinam Originem*, citra ullum Veteris *Linguæ* indicium, vestigiumve, *Hebræo Themati* assignare non nimis *sapiens* foret. *Græcis* σοφὸς ἀπὸ τοῦ σέβειν *venerari* dictus traditur in *Etym.* M. Certior *Origo Synonymi* συνετὸς, & συνιεὶς a *compacto*, & *firmiter apto*. Et hoc *Hebræis* citra aliam probationem obtrudere ineptum foret: sed *Originem* tam *aptam*, & concinnam, non admittere, etiamsi per Auctoritatem disertissimam *Dialecti* confirmetur, illius esse videtur, qui negat, quia vult negare, quique a me dissentiendum sibi decrevit, etiam in liquidissimis, & luce meridiana clarioribus.

*Sapiens unde nomen invenerit apud Latinos?*

*Apud Græcos unde?*

Talis hic iterum comparet noster *Dissertator*, sic in mea insurgens: „ *Sed* „ *cur* significatus simplex *corporeum quid dicet*, *dum* κατ' ἐξοχὴν *de* Deo *prædica*-„ *tur*: & *cur non habeat significatum qui* mere *restringatur ad* Entia spiritualia rationalia, & *analogice ad animata aloga?* " Vides *Nectare* & *Ambrosia* nos pascere Cl. *Driessen*. atque *Linguam Hebræam* in *Cœlo Metaphysico* locare, ubi *mere entia spiritualia rationalia* versantur, *spirituali Lingua*, conceptus *spirituales* reddere, ac resonare, apta. Merito hinc subsumit. „ *Non moramur* „ *Latinum* sapiens *a* sapiendo, *quamvis hoc adhuc differat a* Compactione; & „ sapere *non saltem* corporeum *quid dicit*. " Rogare liceat, mene impugnet Cl. *Dissertator*, an semet? Ego quidem diserte negavi τῷ חכם subjiciendam esse *Originem sapientiæ*, a *sapore*; atque *Compactionem*, sive *compactam firmitatem cordis*, unice tenendam esse evici. En tamen, quod me feriat. „ *Cur* „ *verbum nullibi occurrit illo significatu proprio in Scripturis*, & *ullibi saltem de* „ Cor-

*Sublimis Cl. Driessenii volatus.*

*Alius adhuc conatus.*

*Validissimis ictibus.*

„ Corpore bene compacto *prædicatur τὸ* חכם? " Homines qui nunquam *Literas* viderunt, talia vix objectarent. Si *Cogitare* nuspiam forte occurreret in sensu corporeo, an tamen falleret *Origo* a *Coagitando?* Si *Spiritus*, si *anima*, nuspiam pro *vento*, & *flatu*, apud Scriptores prostarent, an tamen *Veriverbium* mentiretur? Talia *millena* in omnibus *Linguis*: in quibus *secundaria potestas* præ *primaria* dominari solet, usque eo sæpe, ut *primariam* funditus aboleat, atque extinguat. Ubi tamen Copia *Librorum*, & præsertim *vetustissimorum*, in aliqua *Lingua* abundatur, ad illud *primitivum*, & *proprium*, promtior aditus. Si ad *unum Librum* res redierit, plurimarum *Radicum proprius* ille *significatus* plerumque exulabit; non nisi in *Fontibus Dialectorum* unquam inveniundus. Quid? an non *hæc* ipsa *Classis* a me dicata istis *Radicibus* de quarum *usu secundario* abunde constet: sed quarum *proprius* & *primigenius significatus* in Sacris nuspiam obvius, non nisi ex *Dialectis* repeti, atque restitui, queat. Festivum ergo Saperdam, ut cum *Varrone* loquar, agit Cl. *Driessen*. quum post tam longam *excerptionem* & *confutationem* mei *Systematis*, adhuc *statum Controversiæ* nostræ ignorat, & quid impugnaverit, sibique cum hacce sua scriptione voluerit, profundissime nescit. Festivum quoque, & perbellum, *Epinicium*, in quod Capitalis hæcce pugna desinit: „ *Vix dubito quin admiratio quem* „ *incesserit, si ejusmodi locum offenderit. Maneat igitur recepta* & sapiens *notio.*" Beant talia; & promulsidem nobis præbent *Sapientiæ Metaphysicæ*, quam omni pagina ex *sanioris* suæ *Philosophiæ* fontibus in *Lexica* infundere parat Cl. *Dissertator*.

*Aliquid Sapiens.*

III. *Tertium* in *Sexta* hac *Classe* documentum dederam צדק, cujus *secundariæ notiones*, omni dubitationi exemtæ, sunt *Justum, verum esse*; צדק & צדקה *Justitia*, צדיק *justus*. Quid honoris, & debitæ reverentiæ, seculo meo detulerim, in *Origine* hujus *Radicis* indicanda, hic conspici, atque animadverti, velim. Quum nemini ignotum autumarem *justitiam* esse *notionem secundariam*, & lucem suis se radiis satis insinuare, atque commendare, crederem, simpliciter tantum dixi, *Hujus verbi* principem *ac* nativam vim *quilibet percipiet*, & *lubens*, *credo*, *volensque recipiet*, *ex idea* rigoris inflexibilis, *quam Arabes una cum* justitia & veritate *sub hac Radice frequentant*. Consimiliter in *Clavi Dialectorum* p. 277. צדק صدق *verum*, *justum esse*, a proprietate *recti* simul *rigidique*. Ne verbum quidem, ut in re liquida, addidi. In *Defect.* tantum *proprium* & *primigenium* illum significatum *Recti Rigidique tenoris* ex fontibus meis adfirmatum dedi; adductis etiam usibus *Rigoris*, & *Rigidi*, apud *Latinos*, tum *proprie*, in *duritia* & *rectitudine inflexibili*, tum improprie, in *justitia flecti*, & *corrumpi*, *nescia*. Quid in *Linguis* evidentius, & potentius ad demonstrationem, dari queat, non invenio. An non Vernaculum nostrum Gerechtigheit eandem *ideam* cuivis suggerebat? Regtveerdigheit item, ex *recto* & *promto* conflatum, an non publicam mihi consensionem satis addicebat? Cave dicas aliud esse *recto–rigidum*, aliud *recto–promtum*. Id vere esset *Cavillari*: quum *Linguæ* in magna *convenientia* semper tamen pro suo quæque genio differant & *disconveniant*.

*Belgica Origo, Hebrææ consonans.*

II. Ve-

*Eam quinque Capitalibus argumentis quatit Cl.* Differtator.

II. Veniam supplex ab *Orbe Erudito* peto, quod ad talia in publico descendam. Cogit me *rigor inflexibilis*, nec tamen *æquus* valde, *justusque*, quo multi cum Cl. *Driessen*. sese adversus omnia nostra offirmasse videntur. Ejus *Crisis* sic habet. „ *Mirum igitur quod simplice & primario significatu nunquam* צדקה „ Justitia *prædicetur de* auro, ferro &c. *Hoc pacto veræ notiones simplices obscu-* „ *rantur*, *& sua latitudine privantur.* Rigor, rigiditas, *est Justitiæ qualitas* „ *quædam. Ex illis Hypothesibus* Sapientia, Justitia, *proprie dicitur de rebus* „ *corporeis*, *improprie de Deo*, *hominibus* &c. *quod absonum. Et quod ad notio-* „ *nem* צדק *&c.* צדק, *& inde &c.* הצדיק, *eam tenere* veram primam propriam *& non* „ *confundere cum secundaria & accessoria aliqua*, *magni res est momenti in gravis-* „ *simo dogmate de* Justificatione, *Jes.* XLIX. *Eccles.* VII. *meditationem requi-* „ *runt.* " Ea *meditatio* mox commodius a me exhibebitur. Nunc *quinque Capitalia* habes *argumenta*, sine *meditatione* in me congesta, quorum acie tum *Philosophica*, tum *Theologica*, confusissima & ineptissima mea *Originatio* ita confoditur, ut resurgere nequeat. Singulis debitus honor habeatur.

*Primum telum.*

*Primum* est, צדקה *justitiam nuspiam prædicari de auro*, *ferro* &c. Attuleram nempe ex *Latinis* fontibus *Rigorem auri*, *ferri*, *lapidum*, *frigoris*, pro *duritie.* Item *rigidum* pro *recto*, in illo rariore *Lactantii*, *Hominem ad contemplationem cæli* rigidum *erexit*, *bipedemque constituit.* Ex *Senec.* iterum, *Rigidari*, in *Regula rigorem rectissimum* exerente, ad omnem *inæqualitatem corrigendam.* Postulat nunc itaque æquissimus *Dissertator*, ut talia quoque exempla ex fontibus *Hebræis* pro צדק, & צדקה, proferantur. Atquin *Classem* hanc *sextam* diserte assignavi, iis *Thematibus*, quorum *Origo*, sive *simplex & primarius significatus* in *Bibliis* non occurrit: sed e *Dialectorum* copia *Linguæ Hebrææ* restitui, ac refundi, debet. An ergo *principium* mihi meum negatur; h. e. an contenditur *omnium Radicum primarias significationes* in *Bibliis* inveniri? Non putem Cl. *Dissertatorem* huc progressurum. Si fecerit, pulchrum habebimus spectaculum. Quid si *æquitas membrorum* non extaret, apud *Latinos*, an propterea *æquitas animi*, & *æquitas boni judicis*, non descenderent ab *æquo*, & *æquali*? si item *iniquitas viæ* exularet ex omnibus Libris, an tamen *iniquitas* pro *injustitia* non derivaretur ab *iniquo*, quatenus *inæqualem* in *Origine* signat? Millena talia ex *Linguis* mihi cognitis depromere possem. Depromentur etiam, si opus fuerit, sed alia occasione.

*Alterum.*

Ad *secundum* venio; *hoc pacto veras* notiones simplices *obscurari*, *& sua latitudine privari.* Ego autumabam, eas hoc pacto *illustrari*, & *in suam latitudinem immitti.* Videamus. *Iniquitas Judicis*, est *injustitia*, vel & *acerbitas* quædam, & *inclementia*, *moderationem* excedens. Sciunt, qui sub ferula plorant. Hi si postea doceantur, *iniquitatem* proprie esse *asperam inæqualitatem*, quæ a *Corpore* translata sit ad *Animum*, ejusque *Adfectiones*; dicentne *veras notiones simplices* sibi *obscurari*, & *sua latitudine privari*? Infinita talia. Adspergamus etiam aliquid e vernaculo. Si nostrum Gerechtigheit a recht/*recto* quatenus oppositum *curvo*, profluxisse insinuetur, num *vera & simplex notio Virtutis* inde offuscatur, an contra illuminatur, ut nativo suo decore splendeat? Regtsinnigheit

*Origo Belgica justitiæ.*

*Ortho-*

*Orthodoxia*, a *recto ſenſu* deſcendens, non minuitur, ſpero, ſi a *corpore* ad *Animum* tranſlationem factam dixero, etiamſi Regtſinnige Oogen pro *oculis recto ſenſu gaudentibus*, in *ſignificatu primario* nemo nunc uſurpet Regtſinnighe Gevoelens ſemper *improprie* veniunt: Regtſinnigh Gevoel/ pro *tactus ſenſu non pravo*, & *hebete*, ſed *recto*, *experrecto*, *promto*, omnes, uſu illinc reſiliente, rideremus. Eadem ratio in Diepſinnigheit; Zagtſinnigheit &c. &c. Sed ohe! ſat prata biberunt.

*Tertium* inſtat Noſter; *Rigor eſt juſtitiæ qualitas quædam.* Nempe *Juſtitiam rigidam* dicimus, & *Rigorem Juſtitiæ*: ergo *Rigor* per ſe *juſtitiam* deſignare nequit. Nunquam audivi potentiorem *Logicam*. Quum inutili mea ſupellectile, quæ ex omnibus *Linguis* contraria omnia intimis ſenſibus adfixit, memet liberaro, *ſanum* illud *ratiocinium*, & *vim demonſtrationis*, forte conſequar. Utinam eam calluiſſent Majores noſtri, homines indolati, atque ineruditi, qui *Rectitudinem*, quæ nil niſi *qualitas*, pro *Virtute* ipſa frequentare, atque ita *ideas* rerum corrumpere auſi.

Tertium Logicum.

Gravior *quarto* incumbet moles, nam ex *illis* meis *Hypotheſibus* ſapientia, juſtitia, *proprie dicetur de rebus corporeis*, *improprie de Deo*, *hominibus* &c. *quod abſonum.* Nunquam vidi hominem ſibi, ſuæque cauſæ, firmum magis, ac fidum, quam Cl. *Drieſſen.* Dicere potuiſſet, & debuiſſet, „ *ex illis Hypotheſibus* compactio חכמה, & rigor rectus צדקה *proprie de* rebus corporeis *dicerentur; improprie de* Deo, hominibus, *quod abſonum:* " ſed tunc illud *abſonum* male reſonuiſſet, atque in *Ratiocinatorem* recidiſſet. Fideliter ergo, atque providenter, *ſapientia* & *juſtitia* in locum ſubſtitutæ. Sed tamen, an *Sapientiam pernæ* ignorat Cl. *Diſſertator* ex *Ænigmatico* hocce in *Petaſonem?*

*Quartum* Metaphyſicum.

*Una mihi ſoror eſt, plures licet eſſe putentur:*
*De fumo facies, Sapientia de mare nata eſt.*

Commeminiſſet ſaltem *Terentiani* leporis, in facetiſſimis hiſce:

*Conſervis ad eundem iſtunc præcipio modum*
*Hoc ſalſum eſt; hoc aduſtum eſt; hoc lautum eſt parum.*
*Illud recte: iterum ſic memento: ſedulo*
*Moneo, quæ poſſum pro mea Sapientia.*

Ubi *Donat.* Διασυρτικῶς *dixit* Sapientia, *quia condimentum guſtu ac ſapore temperant coci.* Non minus ſalſe *Plaut. Stich.* 2. 2. 36.

*Hic, hercle, homo nimium ſapit.*

Scilicet *Paraſitus*, qui *piſces ſibi depurgari*, & *pernam* ac *glandium* de fumario *dejici*, poſtularat. Ex *Ciceron.* etiam ſupra dedi: *Neque enim ſequitur, ut cui cor ſapit, non ſapiat palatus.* Nos *Grammaticaſtri* e talibus colligimus, *palatum ſa-*

*sapiens* prius esse quam *sapiens cor*: quum *Logica* Cl. *Driessen*, exigat ut *Cor sapiat* ante *palatum*.

De *justitia* gratiam nunc facio Cl. *Dissertatori*; monens tantum, quando isti *Origini* vestigandæ se forte dare volet, ne *Jus Culinarium*, cum *Jure Naturali*, aut *Forensi*, confundat.

*Quintum* Theologicum.

Descendit *quintus* ictus, „ *quod ad notionem τῦ* צדק *eam tenere* veram pri„ mam propriam *& non confundere cum secundaria aliqua rem esse magni momen*„ *ti in Dogmate de Justificatione.* " Quid audio? *An Dogma de Justificatione* teneri nequit, nisi teneamus *primariam significationem Justitiæ*? Atqui *Literatores* qui de *Latinis Originibus* conscripsere, hic conveniunt ut Horologia. *Alciato justitia* est quasi *vistitia*, per *metathesin*, quod *vim sistat*. Hoc Cl. *Dissertatori* forte non displicebit, est enim jucundum, & fœcundum sic satis, ad Contemplationes sublimiores.

*Frigidi lusus circa Originem* Justitiæ.

Aliis *justitia* quasi *jus-stitia* dicta, quod *jus sistat*, atque *æterna* sit, sibique semper similis, quum *jus* ipsum *ambulatorium* sit, & pro loco, ac tempore, mutetur. Fallor, aut hoc *Etymon* in regione *Metaphysica* gradum sat belle tuetur. Nos *Grammaticis* principiis nimis adfixi *justitiam* a *justo* derivare cogimur; & *justum* iterum a *jur*. Huc ubi deventum, non *Jovis os* magnopere suspicimus, non *Jovem* ipsum, a quo *Jous* per contractionem exierit; non etiam a *juvando* illud *Jus*, sed a *Jubendo*, derivamus, q. d. *jussum a magistratu*. Et quid si ne hoc quidem omnino firmum, ut mille alia in *Græcis*, *Latinisque*? An propterea detrimenti aliquid capiet *Dogma gravissimum de justificatione*? Non digrediar ad *Græcum* Δίκαιος, cujus *Origo* multum diverse traditur. Manebo in *Belgico* nostro *solo*, & rogabo Cl. *Dissertatorem*, an credat *Dogmati* de *Justificatione* aliquid decedere, quod illud per Regtveerdigmakinge exprimamus: quodque הצדיק in *vernacula* nostra *Versione*, proxime ad meam *Originem*, reddatur Regtveerdigen! Si id plus quam ridiculum censeret Cl. noster *Theologus*, ut sane est, quid *Originationem* a me productam *Theologice* sugillat, & nescio qua suspiciuncula aspergit? Atqui nihil completius, nihil cumulatius, nostra hacce splendidissima, & pulcherrima, *imagine Rectitudinis rigidæ*, in vocibus צדק, & צדקה, sive *Justitiam imputatam* spectes, quæ *omnibus numeris absolutissima*, & *ad normam Legis exactissima*, in *nostras rationes transcribitur*, si per veram, & vivam, Fidem *Christo* inseramur: sive etiam *justitiam inhærentem*, quam *Spiritus gratiæ*, & *regenerationis*, in *Christi* membris magis

Ps. 23: 3. *alluditur ad* Originem.

magisque consummat. Hac amplitudine auctus illustris contextus *Ps.* 23: 3. *Ducit me* במעגלי צדק *in Orbitis Justitiæ*, in de Sporen der Gerechtigheit: proprie, *in orbitis recti & rigidi tenoris*, in de Sporen der Richtigheit; quemadmodum vetus nostra Lingua dabat Richtige sporen / pro *orbitis rectissimis*. Ecquid sentis allusionem illam venustissimam ad *Originem*, quam olim insinuatum ibam, quæ cum *literali* adspectu *orbitarum recta linea*, sine *flexura*, aut *sinuatura*, pergentium, complectitur *Spiritualiter Justitiam* nostram *imputatam* simul, simul *inhærentem*; id est, *Beneficia Justificationis & Sanctificationis* junctim?

*Alia allusio.*

En aliud adhuc specimen lusus pervenusti, quem *Origo* nostra palpandum præ-

præbet; *Esaj.* 26: 10. *Si gratia fiat improbo, non discit tamen* צדק Gerechtigheit/ *Rectitudinem rigidam, rectum rigidumque tenorem,* יעול בארץ נכחות doet onrecht in gantsch Richtigen Lande; *iniquitatem exercet in terra æquitatum rigidissimarum:* in het landt der Richtigheden; quod in *Hebræo fonte* contineri, indicatum a *Doctiss. Belg.* Plura alia Scripturarum Ruminatores, ingenio & judicio præpollentes, observare poterunt; atque, ad illustre decus Verbi in medium proferre.

Dispiciendum superest de locis *Esaj.* 49: 24. & *Eccles.* 7: 16. ad quæ aliquid *meditatione* adhibita promittit Cl. *Dissertator.* En primam *Crisin.* „ *Quia* „ *constantissima est vocis* צדיק *significatio, & Titulus ille* צדיק Justi *non convenit* „ Diabolo, *qui in hoc loco saltem illi tribuitur* (*quamvis non nesciam quam ejus* „ *dare conentur interpretationem commodam*) *per* potentem & Tyrannum *equi-* „ *dem intelligo* Diabolum: *sed per* Justum צדיק Legem τὸν νόμον *maledicentem* „ *condemnantemque peccatorem justissime, dum ipsa est* Justa *Rom.* VII. *Huic* „ Diabolus *pro Lictore & executore est. Sunt autem irregeniti sub* κατάρᾳ. *Est-* „ *que gradatio.* Quis eripiet potenti spolium, *idque dum* captivi *sunt in pote-* „ *state* Legis justissime condemnantis, *& Diabolo prædam illam addicentis?* " Nisi ipse Cl. *Dissertator* monuisset, *meditationem* adfuisse haud sentiremus. Voces גבור & עריץ *potens* & *Tyrannus* in *Versu* 25. respondentes Vocibus גבור & צדיק, Cl. *Driessenio* junctim designant *Diabolum;* & tamen in *vs.* 24. *Potens & Justus* (Ego substitui *Rigidus*) divisim accipere jubet, ut *potens* ad *Diabolum*, & צדיק *justus* ad *Legem justissime condemnantem* feratur. Vides *cum Veræ Hermeneutices regulis* conjunctissimam explanationem, qualem Vir *Doctissimus* in *Vero Behemoth* & *Leviathan*, cum *pisce Jonæ*, ex latebris tenebricosissimis in lucem eruendo, *Orbi Erudito* prodigialiter conspiciendam præbuit: neque erit jam in posterum, quod ad Oraculum hocce a quoquam, liquidæ lucis capaci, hæsitetur.

*Cl. Driessenii meditatio ad Esaj. 49:*

*Ea non meditatissima.*

Mihi tamen, ne imbecillitatem judicii mei celem, צדיק *vs.* 24. hactenus idem qui עריץ *Tyrannus, Violentus,* sive *Literalem sensum* a *Bellatoribus formidolosissimis* desumtum spectem, sive *Spiritualem, & sublimiorem,* qui ad *fortiter Armatum illum* tendit, quem *Dominus* in *Euangelio* designabat. Uterque *adspectus* tum *Literalis*, tum *Figuratus*, non tam *Justum*, quam *Rigidum*, & *Vehementem in armis*, exigere videtur. Si *Libris Hebraicis*, ut *Græcis*, *Latinisque*, abundaremus, atque ampliore prospectu *Veteris Linguæ* gauderemus, nulla foret difficultas, prout *Rigidus* nemini perito negotium facessit, *justumne* intelligere debeat, & *rectum*, ex serie, an eadem cogente, *vehementem* & *præduram*. Nulla non *Lingua* talibus scatet, quæ nonnisi vi orationis, & constructionis, discernuntur. Minutus foret interpres qui *improbum* semper uno eodemque significatu mactare vellet. Ei optandum foret, ne unquam in *Lapidem improbum* incideret; quemadmodum ipse nunquam *Laborem improbum* impendere voluit, ad *Linguarum ardua*, quin & *præcipitia*, superanda.

*Conspectus loci Literalis, & sublimior.*

Hæc Cl. *Dissertatori*, constantissimum vocis usum urguenti, eundemque in

*Angustiæ*

*Judicat, qui anguste habitat.* *Considerationibus ad Job.* 3: 17. pro רשע *improbus* denuo inculcanti, nunc verbulo tantum reposita velim. Anguste judicat, qui anguste habitat. Id *Considerationes* illæ Capitalissimæ omni pagina arguent prout in *universa Dissertatione de veris Causis & Auxiliis interpretandi Linguam Hebræam Biblicam* easdem *angustias* omni periodo nudavimus.

*Altera meditatio Cl.* Driessen. *ad* Eccles. 7. Restat *Viri Clariss. meditatio* ad *Eccl.* 7: 16. אל תהי צדיק הרבה *Ne sis justus multum.* Ego commodius autumaram, *Ne sis Rigidus*, vel Barbare, *Rigorosus multum.* Id acuminis mihi & res commendabat, & membrum adjectum ואל תתחכם יותר *& ne compactum geras nimis.* i. e. Cave τυκινὸς degeneret in πικηγός. Habes, ni fallor, *lumina* non injucunda *Linguæ* simul & *sensus.* Ad hæc *Dissertator* noster, „ *Verba in Ecclesiaste non sunt ipsius Salomonis* resipiscentis; *sed Salomonis ante* carnaliter *aberrantis*, *quæ ipse jam refutat. Vide meum* „ *Commentarium subnexum* sapientiæ hujus mundi &c. &c. " Id quam verum sit alio in opere Commentario forte deprehendetur; nunc ne longissimæ discussionis æstu absorbear, terram non linquo: & suo in sensu abundare sinens Cl. *Driessenium*, verbulo tantum monebo, ne minimum quidem propterea *Origini* Verborum צדק & חכם decedere, etiamsi explicationi hujus, aliorumque, textuum, quam proposui, a Viris gravibus non accedatur, non enim *Origines* meæ in istis *explicationibus* fundantur, sed firmissimis principiis, & fundamentis, aliunde adstructæ, sic *applicantur*, ad quorundam locorum illustrationem. Illa *applicatio* si minus vel *necessaria*, vel *legitima*, videatur, non intercedo: atque melioribus semper lubentissime concedam.

## SECTIO XII.

### I.

*Generosissima Cl.* Driessenii *oppugnatio.* Si *Dissertatio* Cl. *Driessenii* in pulpito Tibi ante oculos, mirabere, Lector, quid sibi velit mea *intersectio*; nam ipse *Dissertator* continuata *Sectione* XI. sic modo pergit. *Tandem V. D. p.* 423. *Manum de hac tabula tollenti, atque ad alia festinanti, succurrit insigne adhuc lumen, quo augeri posset Ps.* 16: 6. *ex usu illo figurato* nasi אף נחלת שפרה עלי *Etiam Hæreditas speciosa est mihi. Nihil videtur desiderari posse uberius; & tamen uberius quid efflorescet si substituatur*, Nasus hæreditatis lectissimæ speciosus est super me. *Id quidem nostris auribus insuetum, sed Orientali genio congruentissimum* &c. &c. *Contentus interim conjecturam hanc in medium contulisse, judicium Lectori relinquo; meumque sustinebo, donec liquidius aliquid de Verbo* שפר *adfulserit. Conf.* 1 *Sam.* 1: 7. &c. &c.

*Finis coronat opus.* Habes particulam Verborum meorum, ex *Excerptis* Cl. *Dissertatoris* iterum a me excerptam, ut pulchram *Coronidem* pulchro certamini impositam admirarere. Sic ergo Finis coronat opus: „ *Judicet Lector. Quam quæsita est illa*

„ ex-

„ *expositio ad Ps.* XVI. *Quidni retinetur recepta Versio* Etiam? *Ubi in loco Samuelis portionem* spectabilem *dicit* אפים, *non significat* Nasum *sed* vultum, faciem. *Hactenus igitur Linguæ Hebrææ Biblicæ Defectus Hodiernos offendimus nullos, unde opus non est in suas illos Classes digeramus* ". Non poterat decentius, & gloriosius, simul finiri. Non e vano jacit Cl. *Dissertator*, *Hactenus Defectus hodiernos offendimus nullos*; nam studiosissime id egit, ut nec ipse *Defectuum* a me indicatorum *Classes* cerneret; nec a *Lectoribus* suis eos discerni pateretur.

Scias ergo, candide Lector *duas postremas Classes Defectuum* uno longo saltu a Cl. *Dissertatore* transmitti; atque in *ultima*, Exemplorum firmo agmine instructa, id carpi, quod ipse Ego levissimæ conjecturæ loco posui; scrupulisque oneratum non in medio tantum reliqui; verum etiam ad quod judicium me meum sustinere disertis verbis commonui. Fortissimam enim vero Viri dextram! quæ etiam quod non tangere ausa, destruxit, atque subvertit. Ne interim nescias, qui forte hæc leges, quid Cl. *Driessen.* plane intactum liquerit, *Præstremus Cl. Driessenii saltus.*

> *Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem*
> *Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit.*

inspicias velim, non *pag.* 423. 424. sed quæ a *pag.* 416. ad 423. late disserui. Ibi a *paragr.* CCXXIX. ad CCXXXIX. reperies *septimam Classem Defectuum* qui adhuc hæreant in *Grammatica Hebræa*, ejusdemque tum *Analytica*, tum *Syntactica* regione. Quam vellem *Nullos* hic *Defectus* dari, evicisset Cl. *Dissertator*, ante, quam ego Spinosissimam illam Scriptionem susciperem, qua nuper *viam pandere conatus fui*, ad *Analogiam Linguæ Hebrææ* ab infinita illa mole *Anomaliarum*, sub qua longa gemuit secula, vindicandam. *Octavæ Classis* conspectum aperit *Parag.* CCXXXIX. usque ad finem *Opusculi*, complectens *integras Phrases*, *formulasque*, cœlo *Orientis* proprias, quas tum genius nationis erectior, & sublimis, tum peculiare ingenium *Linguæ*, proseminarit: ad quarum nativam venustatem, ac gratiam, nullo pacto penetrari queat, nisi *Literaturæ Orientalis* facula præluceat. Non stulte sapuit Cl. *Dissertator*, quod utriusque *Classis aciem* non tantum, sed & *conspectum*, fugiens, victorem sese tulerit, omnesque meas copias profligatas, & dissipatas, Ipse prommulgarit. *Classis septima Defectuum.* *Classis octava.*

# SECTIO XIII.

## I.

Iterum nova *intersectio*. Nempe cuique suum tribuendum. Copiis meis fusis, fugatisque, victrices catervas, ut fieri assolet, vacuo in Campo explicare, & spolia legere incipit Cl. *Dissertator*. Sic ergo magnifice porro, ut vi- *Cl. Driesenius opima spolia legit.*

*victorem* decebat, sese infert. „*Fateor non omnes voces, quas Hebræa Ling. olim* „ *habuit, in Scriptura comparent; sed continentur illæ Voces & dictiones quæ suf-* „ *ficiunt ad Divinissimum ejus argumentum Dogmaticum, Morale, Historicum,* „ *Typicum, Propheticum, Allegoricum notitiæ nostræ insinuandum planissime, di-* „ *stinctissime, copiosissime, vividissime.*" Habes flumen. An lumen quoque adsit, videamus. Aliquid tandem *Fatetur* Vir Doctiss. sed quod una manu dat, mox altera ut adimat, dextre curat: *contineri* nempe *in Scriptura* ait illas *voces* & *Dictiones quæ sufficiant ad Divinissimum ejus argumentum* &c. *insinuandum.* Hoc tantundem est, ac si diceres, in *Pindari Odis* contineri omnes illas voces, quibus *Pindarus Odas* suas, profundosque sensus sub iis comprensos, efferre voluit. Certe in *Psalmis*, in *Jobo*, in *Proverbiis*, in *Mose* & *Prophetis continentur omnes illæ voces, quæ sufficiunt ad Divinissimum eorum argumentum Dogmaticum, Morale* &c. &c. *notitiæ nostræ insinuandum planissime, distinctissime, copiosissime, vividissime.* Quis negat? Quæstio est, an omnia, maxima, minima, *sensus sublimissimos, Ornamenta splendida, Figuras excellentissimas, Divitias inexhaustas*, ita *plane distincte, copiose, vivide*, assecuti simus, ut nec hocce seculo, nec sequentibus, quicquam *Lucis* superaddi queat. Adfirmat Cl. *Driessen.* Negat, & cum debita erga Magnos, qui nobis præluxere, Interpretes, veneratione, pernegat *Schultensius*: negant, & pernegant, mecum omnes, qui quantum adhuc sit quod nesciamus, quam divitesque thesauros sapientiæ Verbum Dei recondat, religiose agnoscunt.

*Magnificum quid pro S. S. Theol. studiosis.* A tam luminoso Exordio profectum Dissertatorem, nil nisi *Meteora* loqui, haud mirabere. „ Quo *igitur pauciores*, ita pergit, *sunt voces, & dictiones,* „ *quæ tamen abundantissime sufficiunt, eo facilius illas sibi familiares reddit Lin-* „ *guæ Biblicæ studiosus, in quo agnoscimus non Linguæ pauperiem, sed Dei benignitatem, & Sapientiam.* A renatis *Literis* nihil Sapientius auditum in *Republica Literaria.* Curabunt S. S. *Theologiæ Studiosi*, ut aureo Charactere descriptum Oraculum in *Museo* suspendant. En aliud adhuc Cedro linendum. „ *Neque video, si jam superessent* Radices & derivata *quas & quæ Lingua Hebræa* „ *olim babuit* omnes & omnia, *quid* Lucis *adferrent* uberioris *Linguæ Biblicæ,* „ *quæ Lingua per se est plena; in eoque singularis quod omnis ejus constructio sit* „ *Divina eundem habens Auctorem Spiritum S.*" Sentisne? Cl. *Driessenius* tam potens est in *Hebraicis*, atque tam profunde Medullam *omnium Radicum* & *Derivatorum* introspexit ad lumen *Logicum*, & *Metaphysicum*, ut non videat *quid Uberioris Lucis* ipsi *accedere* posset, etiamsi *tota Lingua Hebræa*, in omni suo ambitu, *revivisceret*, Ejusque *Radices ac Derivata omnes, & omnia*, in *Museum* ejus intrarent. Nempe *Lingua Biblica* est *Lingua per se plena; omnisque ejus constructio Divina, Auctorem habens Sp. S.* Aquilinus enimvero volatus! quo supra nubes scandens Cl. *Dissertator*, sese terris, oculisque simul nostris, eripit. *Spriritum S. Auctorem* esse *Verbi*, & nos tenemus. *Omnem ejus constructionem esse Divinam*, concedo, si per *constructionem* intelligatur *conscriptio*, qua *Sacri Scriptores* sive *bona*, sive *mala*, narraturi, & sive *bonorum*, sive *malorum hominum* dicta reddituri, nihil consignarunt, nisi *Spiritu S. Auctore*; ita tamen ut idem ille *Spiritus* cuique *Scriptori Sacro suum* relinqueret *genium*, *suum* di-

*Aliud Meteoron luminosissimum.*

dicendi *Characterem*, *suumque* adeo *stilum Humanum*, in *Lingua* non utique *per se Divina*, sed *Humana*, & *Hominibus Hebræis* vernacula. Qui hoc negaret, Fundamenta ipsa Revelationis, & Veritatis, in periculum adduceret; atque aperto sese *Fanaticismo* implicaret. Cl. *Driessenium* huc progressum, quum ait, *quæ Lingua per se plena est*, non crediderim, sed existimarem, eum nihil aliud voluisse, quam quod ante vidimus, *Voces quæ in Bibliis usurpantur sufficere Divinissimum argumentum eorundem nobis insinuandum.* Atqui eodem jure *Lingua Græca Novi Testamenti*, *eundem* quoque *habens Auctorem* utique *Spiritum Sanctum*, *per se plena* dici potest, & debet. An tamen inde jam consequetur, ad *Novi Testamenti intelligentiam* non desiderari ampliorem *Linguæ Græcæ* copiam, quam quæ Sacratissimi illius Codicis cancellis continetur? Ecquid de *Lingua Biblica N. T.* etiam dicere sustinebit Cl. *Dissertator*, *Non video quid Lucis uberioris adferre possent omnes Græciæ Veteris Auctores*, atque adeo, *universa Lingua Græca*, *ejusque Radices ac derivata omnes & omnia.* Ne quid in responsione reddenda erret Cl. *Theologus*, sciat velim, me hac in *Quæstione* per retorsionem ponenda, non rogare de *Doctrina Veritatis*, sed de *Lingua*, qua *Cœlestis* illa *Doctrina Hominibus Græca Lingua utentibus* tradita fuit. Expecto quid responsi sim laturus, ut quo pacto mihi in posterum *utroque* in *Testamento* explanando sit versandum, quibusque ex Fontibus *cognitionem Linguæ Hebraicæ* & *Græcæ* haurire debeam, distincte, & diserte, intelligere incipiam, reliquumque meum cursum ad istam Directionem intendam.

Sed *Liberalis* esse cœptat Cl. *Dissertator*, ita pergens; „ *Illud largior*, *si* „ vox & constructio *quæ saltem legitur* semel, *legeretur* sæpius, & *si quarum* „ derivata *supersunt*, *superessent* & radices, *in illis locis significatum propriissi-* „ *mum facilius posse constitui.*" Aliquantulum adhuc loci *uberiori Luci* videtur relinqui, & paululum saltem lucramur. Ne tamen altiores forte spiritus sumeremus, *Liberalitatem* ita mox temperat, & castigat, prudentissimus *Disputator*, „ *Sed confido* τῶν ἅπαξ λεγομένων *significatum*, *si non ubique* propriissimum, „ *eum saltem qui loci sensum non turbet* realiter *figi posse ex nexu*, *scopo* &c. *me-* „ *diantibus illis quæ Deus superesse voluit Adminiculis*". Vides *Realis expositionis* fontes nunquam arescere apud eum qui *Versionibus* & *Lexicis* probe munitus; etiamsi *Litera* & *proprietas Linguæ* ipsum deficiat. Tantum potest, pollετque, videlicet, *Logica*. En potentius adhuc ejusdem numen. „ *Et quod* „ *ad* derivata *quorum* Radix *desideretur*, *si vere desideratur*, *Radix qualis fuerit*, „ *quidque significarit*, Judicio Logico *adsequimur.*" Cernis isti *Logicæ* nihil inaccessum, impervium nihil. Clausula hæc est. „ *Credo etiam voces plures* „ Biliteras & Triliteras, *quæ perperam habentur pro* Derivatis, *esse* primigenias, & *perperam illarum* Radices, *quæ ipsas in luce*, *vel majore luce*, *po-* „ *nant*, *desiderari.* Fortiter, & providenter. Ne tantulum quidem, vel tantillum, *desideratur* ad *Linguam Biblicam* ulterius illustrandam; omnia in pleno meridie lucent: atque *Mathematice* demonstratum est, *defectus Hodiernos Linguæ Hebrææ* esse *nullos*, ac proinde non esse quod vel seculum nostrum, vel universa posteritas, uberiorem Lucem, quam Cl. *Driessen.* possidet, expectet.

*Liberalitas Viri.*

*Quam tamen prudentia temperat.*

*Logicæ virtus in Radicibus deperditis enucleandis.*

*Nihil uberioris lucis expectandum.*

SECTIO

# SECTIO XIV.

## I.

*Admirabilis Colophon.* Iterum *Sectionem* peculiarem debeo Magnanimitati Cl. *Dissertatoris*, qua *Colophonem* admirabilem universo certamini imposuit; ostenditque, se rerum pondera, atque momenta, de quibus mecum in congressum venit, intime explorasse, atque introspexisse.

*In semet insurgit Cl.* Dissertator. Orditur a generosa quadam objectione, qua semet aggreditur. „ *Sed ais „ tandem, si vocum significatus* primigenius universalis *ea qua volo methodo sit „ vestigandus & figendus, neque ex* Arabismo *qua V. D. voluit via repetendus; „ unde igitur eædem illæ voces Hebrææ* significatus *magnam partem* figuratos *ad- „ eptæ sunt apud Arabes?* " Ingenue, ut sentis, & nobiliter. Agnoscit Doctiss. *Dissertator* summam *adfinitatem Dialecti Arabicæ* cum *Hebræa;* quam & alibi concessam liberalius, ac *Systema* Viri forte patitur, innuimus *pag.* 450. 451. supra. Hæc *Adfinitas*, tanta, ut qui *Limina* modo *Arabica* salutarit, eam confestim persentiscat. Hoc *Systematis* nostri *Fundamentum*, & *Firmamentum*, directe tangere non sustinens Cl. *Driessen.* argumentum inde oriundum *Methodum* nostram supra omnem dubitationis aleam evehendum, oblique eludere conatur, insinuans *Voces Hebræas apud Arabes significatus magnam partem figuratos esse adeptas:* ac proinde *proprietatem Linguæ* ab iis repeti non posse. Valde subactum in *Hebraicis* simul, & *Arabicis*, esse oportet Cl. *Driessenium*, qui tam solide discernat utriusque *Dialecti* characterem; atque apud *Hebræos* fere omnia *propria* & *primigenia* deprendat, apud *Arabes* omnia *figurata* & *secundaria*. Mihi contraria omnia liquent. In latissimum Campum, qui longius nos abduceret, me nunc non immitto. Reverenter tantum ponam responsionem, *Sibique satisfacit.* qua suæmet objectioni cumulatissime satisfactum a Cl. *Dissertatore:* „ *Quis dicat modum & rationem omnem?* " Credo equidem: nam nec *modum*, nec *rationem*, habet tota ista argumentatio. Condigne ergo sic pertexitur ratiocinium:

*Docta observatio.* „ *Possunt labente tempore voces aliquæ ita restringi ad subjecta quædam particula- „ ria, ut singularis ille & secundarius earum significatus jam videatur esse ipsarum „ primigenius, qui tamen alius est, & universalior.* " Non est quod dubitemus. Cl. *Driessenius* ipse id suo Exemplo demonstratum, atque in Orbis Eruditi oculis defixum, voluit. Quos omnes *Latine* docti *secundarios* esse sciunt, pro *primigeniis* ipse habet, *Convalescere*, *Rectius se habere*, *recreare*, *refocillare se. Incendere. Facere ut quid non cohæreat, sive dissolvendo, sive conterendo, sive excutiendo* &c. &c. atque ita porro, per universam illam seriem *verborum*, quibus *significatum primigenium simplicem proprium universalem*, verbis a me mala veste indutis, se redditurum esse promittebat. Ambigere nequeo, quin ad hunc modum *primigeniam significationem* tenere statuat, *Cogitare*, *Putare*, *Disputare*, *Dissertare*, *Considerare*, *Examinare*, *Controversiæ statum tenere*, *Judica-*

ca-

*care*, *Decernere*, *Decidere*; & *Rebus certiſſimis Caliginem*, *Tenebras*, *Noctem*, *offundere*. Geſtio videre, quam mox *Lumen Logicum*, & *Metaphyſicum*, his, aliisque infinitis vocabulis *Latinis* accendatur; ut quos *ſecundarios* eſſe *uſus* autumabant omnes noſtri Eruditi, *primarios* eſſe condiſcant.

II. Nempe etiam ad *Græcas*, & *Latinas*, *Origines* attendiſſe Cl. *Drieſſen.* æque ac ad *Hebraicas*, ſequentia nobis inſinuant. „ *Notus eſt ſpecialiſſimus* „ tü גאל & גאל *ſignificatus ſub Lege Moſaica*, & *tamen vox ejusque ſignificatus primigenius univerſalior jam extitit ante latam de Legali Goële Legem*, „ *Job.* 19: 25. *Græcorum illæ dictiones quæ adhibentur de Ludis Circis Certaminibus*, *illis uſu ſic evaſerunt* propriæ, *ut ille ſignificatus quem tunc acceperunt* „ *videatur* primus & proprius, *cum ſit* ſingularis & ſecundarius: *etenim voces* „ *omnes a* Carceribus *ad* Metas *jam diu exſtiterunt ante inſtitutos Ludos* &c. „ *ſuumque primigenium & univerſaliorem ſignificatum habuerunt.*" Ni monuiſſet Cl. *Diſſertator*, periculum erat, ne *Carceres* & *Metam* mactaſſem *ſignificatu primo* & *proprio*, una cum *Ludo*, *circo*, *certamine*. Nempe ne *Novaculam*, vel *Titionem*, *Logices* expers, caperem *proprie* pro *Rege*, veritus quoque fuit Vir prudentiſſimus, ut ſupra viſum. Subſumit itaque: „ *Rebus autem noviter inventis ſignificandis adhibuerunt voces quæ appoſitiſſimæ videbantur*, *quarumque ſic* ſignificatus primigenius & univerſalis *degeneravit uſu in* ſecundarium *illum*. *Idem accidere potuit* Arabiſmo, *præſertim ſi accedit genius in* figurata *dictione luxurians*, *per quem ex Vocibus a* primigenio ſignificatu *deflexis*, *ad* Metaphoricum *naſcitur tandem Lingua maximam partem* Metaphorica, „ *ejusque promtuaria Lexica.*" Si roges, quorſum telum hocce; ſcias *Diſſertatorem* noſtrum vincere velle, *malefidam* eſſe *opem*, *lucemque*, *Arabicæ Dialecti*, quod tota, quanta quanta, in *Metaphoricam* degenerarit, atque *proprietatem Hebraicam* penitus exuerit. Quis Cl. *Drieſſenio*, pulchre haud dubie *Linguam Arabicam* callenti, fidenterque hæc aſſeveranti, fidem denegare audeat? Decretorium ergo hocce abeſſe non poterat. „ *Denique Lexicographi* „ *illi Arabes non dicunt & ſimul probant illos ſuos ſignificatus eſſe* primigenios, *ſed* „ *indicant uſus receptos*: & *quis ab ejusmodi* Philoſophis *expectet erutas primas* & „ *ſimplices rerum notiones*, *in quibus vel ipſe* V. D. *alibi agnoſcit* ordinem nullum, nullum lumen *Criticum*; *addat* nullum *Metaphyſicum.*" Meis me telis dexterime configit Cl. *Diſſert.* ut teneas illud *alibi*, legendæ erunt quatuor illæ *Obſervationes Criticæ*, quas *pag.* 377. ad 379. de *Defect.* propoſui. *Prima* erat, *imperfecta* eſſe, omnibus in *Linguis*, præſtantiſſima quæque *Gloſſaria*, & *Lexica*: ac proinde nec in *Græcis*, nec in *Latinis*, nec in *Arabicis*, quicquam Viro dignum præſtari ab iis poſſe, qui e *Lexicis* tantum ſapiunt. *Secunda*, ad ambitum *Linguæ* alicujus, interioremque genium, non poſſe penetrari, niſi ex *copia*, & *Lectione* multorum *Auctorum*. Inde *tertio* inſinuavi, in *Lexicis Arabum* nec illum *Ordinem* lucere, nec illud radiare lumen *Criticum*, quod *Originibus Linguæ Arabicæ* ubique dextre aſſequendis ſufficiat. Adjeci, *quarto*, rationem, quod qui *Vernaculam* tantum *Linguam*, callent, & tractant, neutiquam vel pro ſe ſatis perſpiciant, vel pro exteris exponant, quo pacto

*Alia non minus docta, & ſolida.*

*Iterum alia.*

*Omnium doctiſſima, & completiſſima.*

*Quatuor obſervationes de* Arabum Lexicis, *a me propoſitæ.*

significationes aliæ cum aliis cohæreant, aliæque ex aliis sine confusione propagentur. His *Observationibus* occurrendum mihi erat quorundam inscitiæ, & temeritati; qui quum *Lexicon Arabicum* utcumque evolvere didicere, se satis copiose subornatos autumant, ad *Linguæ Hebrææ* interiores sinus, ac recessus, perrimandos. Dexterrime ergo, ut sentis, meo me gladio nunc jugulat Cl. *Dissertator*, atque *Lexicographos Arabum* premit, sapienter rogitans, *quis ab ejusmodi Philosophis expectet erutas primas, & simplices, rerum notiones?* simulque negans *ullum* iis *Metaphysicum Lumen* ad *Origines Linguæ suæ* rite constituendas unquam adfulsisse.

*Hinc dextre jugulor a Cl. Driessen.*

*Extremi conatus* Cl. Dissertatoris.

Finivissem, nisi Cl. *Driessen.* paululum adhuc seque, meque, detinuisset, una alterave reflexiuncula, quas omittere nefas. „ *Sed an igitur*, resumit, „ *nullus est Arabismi usus in Lingua Biblica? Certe idem, qui Syriasmi, Chal*„ *daismi* &c." Jam supra tactum p. 452. ut & alterum illud, multo modestissimum: „ *Si quæris quæ Dialectorum in hoc usu principatum teneat; non est opis* „ *meæ istam Litem componere*". Nil pote completius, aptiusque, ad universæ *Dissertationis* argumentum. Eidem cumulatissime quoque respondet tertium hocce: „ *Hoc teneo, ea, quam V. D. inflexit, via frustra* primigenios „ *vocum Hebræarum* significatus *quæri apud Arabes. Attamen non diffiteor ex* „ *secundariis & figuratis, quos illi promunt, in his illis justo ratiocinio ad pri*„ *migenios & simplices significatus quem posse adscendere: aliter vero si instituis ex* „ *tralatis Arabum significationibus nativæ vocum notioni tenebras offundis.*" Scilicet Cl. *Dissertatori* si credimus, in *Lingua Arabica* nil invenire est, nisi *secundarios*, & *figuratos*, *significatus*. Inde per *justum ratiocinium* ad *primarios* & *simplices Hebræorum in his illis adscendi posse*, largitur. Quid si Ego jam, hac concessione, quam seriam suppono, utens, Cl. *Driessenium* planissime *Meum* salutare possim; etiamsi totum suum *Systema* retineat? Hoc quum non possit; nimisque apertum sit, & evidens omnibus, qui oculos habent, maximam partem *significationum* in *Lingua Biblica* esse *secundariam* & *figuratam*: *primigenia* in totum *deficiente*; apud *Arabes* autem, una cum iisdem *secundariis* & *figuratis*, etiam *primariam* plerumque occurrere, atque secundum certissima principia sanioris *Critices* constitui posse; jam *dupliciter Meus* evadat necesse est Cl. *Driessen.* si levicula modo *Linguæ Arabicæ* notitia sese imbui patiatur: atque *Linguas* non ut *Theologus*, & *Philosophus*, in *abstracto* contempletur, per regionem *Metaphysicam* altius evolans, sed ut *Philologus*, ac *Literator*, terram sub pedibus retineat, in *concreto*, atque intra *ditionem Grammaticam*, ac *Rhetoricam*, sese continere velit, ad *primigenios fontes* Vocabulorum, juxta cujusque *Linguæ* genium, sagaciter detegendos, indeque *secundarias potestates* per omne genus *Troporum* dextre & feliciter deducendas.

*Metaphysicam Linguam, quæ nihil imperfecti involvat, commedita-*

Longiuscule tamen ab hac nostra *terra firma* adhuc abesse Cl. *Driessen.* percipio ex Clausula mirificentissima, in qua ut Ipse finit, ita & nos tandem desinemus. „ *Cæterum quanti res sit momenti a* secundariis *significationibus ad*„ *scendere ad* significatum abstractum universalem, *qui significatus universalis* „ purus *est*, *nihil imperfecti involvens*, *quod secundarius aliquando implicat*, *Ego* „ *ostendi relate ad Augustissima Religionis nostræ Mysteria* Tractat. *Vindiciæ lo-*

„ *corum in Euangel. secundum Joh.* " Reliqua non exscribo: & Curiosum, si forte, Lectorem ad duas ultimas paginas *Dissertationis* remitto. Deprendet inde, quod & ex tota hac *Pericope* relucet, Cl. *Driessenium* in *Abstractis* habitare, atque *abstractam* meditari *Linguam*, cujus *primariæ significationes* sint *puræ*, *universales*, a materia secretæ, quæ *nihil imperfecti involvant*. Ergo tantum inter *Origines Driessenianas*, & *Schultensianas*, divortii, quantum inter *aëreas*, & *terrenas*, domos. Ego, cum curta mea supellectile, humi gradior; nubes sublimi volatu tranare necdum didici, neque unquam, quæ mea est tarditas, condiscam. tur Cl. Driessen.

# PARS TERTIA VINDICIARUM

EXHIBENS

# BREVES STRICTURAS

IN

# CONSIDERATIONES CL. DRIESSENII

AD

# NOVAM VERSIONEM JOBI.

*Consilium Cl. Consideratoris.* Quid occasionem dederit Cl. *Driessenio* ad *Considerationes* suas in lucem edendas, vidimus *pag*. 444—446. Illuc, ne ulteriores nectam moras, remitto. *Septem plagulas*, quibus quicquid hactenus ad *novam Versionem* commonendum habebat Cl. *Dissertator*, breviter, & nervose, comprensum, ita percurram, ut & mihi brevitatis curam sedisse appareat.

## CAPUT PRIMUM ET SECUNDUM.

*Apodictica Origo Nominis* אלהים, *a Cl. Theol. producta.* Ad *Caput primum*, & *secundum* ergo, nihil *Considerationis* incidit: nisi quod *Vs*. 1. *Cap*. 1. reperiam *Originem* אלהים, *Apodictice demonstratam*: quatenus *Nomen* hocce *singularissimum ad Creationem rerum e nihilo respectum habere* non dubitat gravissimus *Theologus*, אלוה *primitivum Vocabulum* esse statuens pro jure suo, quod per se designet *Deum Creatorem*, & *vi Creationis universi Dominum*

ac

*ad Rectorem, sicque Judicem, atque Creaturæ rationalis summum Bonum.* Id in Natura. In Gratia, *illum qui quum per peccatum certo respectu factus esset Non-Deus creaturæ, Non—summum Bonum, per Redemptionem rursus factus sit Deus, Dominus, Rector, Judex, summum Bonum ejusdem.* Hæc *Theologis* discutienda trado. Ego mea me *Grammatica* involvo, & remitto ad ejusdem *pag.* 389. 390.

## Caput Tertium.

*Vs.* 7. ostendi גלמוד, ex certissima *Origine*, sonare *durum silicem*. Ad deductionem meam satis longam Cl. *Considerator* præcise: „ *Non placet: primigenius significatus est* solitarium esse. *Jes.* 49: 21. *convertitur cum* לבדי. *Aberrat V. D. a figura; non concipitur* effœta, *sed* non maritata, *vel cui vir non cohabitat, solitaria: & in h. l. dicit quid oppositum Cantico.*" Consideratissime omnia; ut nil supra. Apud *Esajam* habes *Vs.* 20. *Adhuc dicent Filii orbitatum tuarum* i. e. *quas* orba, *& omni* spe prolis destituta *in lucem edes, Angustus mihi locus* &c. Hinc *Vs.* 21. subsumitur. *Et dixisti in Corde tuo, quis mihi genuit hosce, & Ego* שכולה וגלמודה *orba, atque dura silex*, גולה וסורה *in captivitatem abducta, & segrex facta? illos ergo quis educavit? Ecce ego relicta eram* לבדי *solitaria: isti undenam loci illi?* Si ibi גלמודה *non maritatam*, vel *cui maritus non cohabitat*, interpretatus essem, ex *nobili semine Dei* effecissem *genus spurium.* לבדי æque ad שכולה *orbam*, גולה *captivam*, & סורה *segregem* redit, quam ad גלמודה. Infeliciter ergo hinc collectum גלמוד proprie notare *solitarium.* Infelicius idem contra veritatis lucem defensum. לבדי *ad solitudinem mei*, vi *compositionis* suæ, & *Originis*, sonans, nihil commune habet cum גלמוד, si *Originem* spectes; quamvis *ad duram silicem* etiam redactum dicant *Orientales*, qui *solitarius sedet.* Si quis hoc jam malit, sibi habeat: me meæ *sterilis, & silicis instar congelatæ*, non pœnitet, etiamsi Cl. *Driessen.* illud *non placet* apposuerit. Vis *sterilitatis* etiam heic loci evidentissima. Quid sit *Nox solitaria* opposita *Cantico*, tum intelligam, quando *Logicam* didicero. Hactenus quidem nec *Nocti*, nec *solitudini* meæ, *Canticum* afuit. Ex eadem quoque demum percipere potero, quid sibi velit hæc Clausula; „ *Subjecta si attendis, de quibus prædicatur non uno in loco, oportet omnino significatum primum esse universalem.*" Contendat Cl. *Driessen.* suum *solitarium* cum meo *ex duritie congelato*, & *Metaphysice* metiatur quid *universalius* sit.

*Capitalissima Crisis ad vocem* גלמוד.

Ad *Vs.* 8. breviter Noster. „ *Quam ego adoptavi versio longe simplicior est. Eam vide; & quæ commentatus Cap.* XL. XLI. *de Leviathane.*" In *dilucidatione Analytica* scilicet habemus, „ *Qui excitaturi sunt Balænam;* vel, *qui parati sunt excitare Leviathan:* i. e. *tentare rem impossibilem periculique plenissimam; adeoque hic emergit sensus: Execrentur eum qui maledicunt diei* natali, *adeo ut ex desperatione parati sint excitare Leviathan*, i. e. *præsentissimo periculo se exponere spe finiendæ vitæ miserrimæ.*" Simplicissimam enimvero simplicitatem! Ea tamen quomodo cum *Cap.* XL. consistat, non exputo, nam

*Curiosum quid Leviathane.*

nam ibi docemur, „ *Behemoth & Leviathan esse ejusmodi Belluam, qualis in na-* „ *tura hactenus non dabatur, neque nunc superest; quam Deus Jobo apparens eo* „ *ipso tempore creaverit; sive hoc factum fuerit* in visione, *sive revera.* " O porta Eburnea, quæ non mostella nobis somniantibus non tantum, sed & vigilantibus, sæpe immittis.

*De voce* רשע.

Ad *Vs.* 17. ubi רשע *irrequietum*, *irrequieto motu jactatum*, notare ostendi, atque tum ex serie, tum ex proprietate *Linguæ*, adstruxi, solidissimus *Considerator* hæc paucula strinxit: „ *Sed* רשעים *nullibi habent illum significatum, sed* „ *semper significatum oppositum* τῷ צדיק, *hoc vero* rigidum *nullo dicit in loco de* „ *quo dictum ad ipsius* Defectus &c. *pariter de loco Jes.* 49: 24. "

Quum ad *Versionem* meam *Considerationes* suas deproperare voluerit Cl. *Driessen.* a *Commentatione*, in qua *ratio Versionis* redditur, perlegenda, & expendenda, sese legitime potuit absolvere; alias enim infinita fuisset Lectio, & cura. Si interim responsi quid cupis ad Capitalissimam difficultatem redi ad *Sect.* XI. supra. p. 556. Repeto tantum inde, *Anguste judicat*, *qui anguste habitat.*

*Eliquatissima Originatio Cl.* Driessen. *ad* שאנן.

*Vs.* 18. Verbum שאנן, ex שלאנן contractum, reddidi, *Eliquata tranquillitate abundare.* Id *quæsitum* pronunciat Noster, addens. „ *Primigenia* „ *notio* τῷ שאנן *est* id quod timori malo oppositum *est: Prov.* 1: 13. Eliquatissimam habes *Originem*, & *limpiditatem* ipsam. Tu vide *Caput* III. *Part. Sec. Originum*, quod totum *Radici* שלה illustrandæ datum. De שאנן, & שלאנן, ex שלה & אנן conflatis, agere volueram *Cap.* IV. sed adversi aliquid venti, nescio unde reflantis, discussiunculas illas depoposcit, quibus hoc, & reliqua *Capita*, impendi. Non mirabere ergo, si *Debitor* adhuc sim *nominis*, quod me in *Originibus Hebraicis* dissolvisse, ad h. l. scripsi. Nempe haud præv ideram, Cl. *Driessenium* plusquam dimidiam partem hujus voluminis ablaturum.

*Meditatissima Crisis.*

Ad *Vs.* 26. meis ita excerptis, vel carptis, prout æquum visum fuit *Viro* Cl. hanc Ejusdem *Epicrisin* aufero: „ *Mea versio simplicior quia non intelligi-* „ *tur hic* irrequies præsens, sed irrequietudo *illa* præsaga. *Errat*, *dum* signi- „ ficatum primigenium τῷ שלו *existimat inferre* defæcatam eliquationem re- „ rum pinguium, *sicque esse Metaphoricum. Hoc modo nomen Servatoris* שלה „ *Schilo ad* eliquationem, *velut nomen Jesu ad* ampliationem *per Arabismum* „ *suum trahet nativo decore detracto. Verbi notio primigenia est ea* tranquillitatis „ *sive* veræ *sive* falsæ. *Hinc forte in Niph.* erravit, & errare fecit *in Hiphh.*" Quare V. D. *suam* vocet *Versionem*, quæ passim in *Vernaculis* occurit, scire averem; si tanti esset. *Irrequietudinem præsagam*, quam & alii hic tenent, non intendi; non alia, quæ obiter tantum attigi; sed *præsentem irrequietem*, evidentissimum ex eo, quod *Jobus* nunquam tantam *molem molestiarum*, & *tentationum*, vel *præsagiit*, vel *præsagire potuit*. Verbum non addo. Sensus communis talia dictat; monstrata saltem sancit. Ad שלו nunc leget, ni grave, Cl. *Originator Cap* III. *Part. Secundæ Originum*; relegetque etiam quæ de רשע discussa *Sect.* I. *Vindic. Orig.*

CAPUT

## CAPUT QUARTUM.

Caput IV. graviſſimis nodis tam *Linguæ*, quam *ſenſuum*, implicatum, me occupatiſſimum habuit. In eo *Fundamenta Hypotheſeos* circa *ſtatum Controverſiæ* qua *Jobus* & *Amici* deinceps colliduntur, indicare cœpi. Et *Linguam*, & *Hypotheſin*, intactam nunc linquens *Conſiderator*, hac annotatiuncula me dimittit. „ *Ad Caput* IV. *V. D. alibi obſervabimus.*" Expectandum ergo mihi; donec *Alibi* illud venerit. Viciſſim quoque expectare poterit V. Cl. quæ & Ego ad *verum* Ejus *ſtatum Controverſiæ Jobum inter & Amicos*, quem in ruinoſiſſima verſione *Vſ.* 6. hujus *Capitis* fundare ſuſtinuit, obſervitanda habeo. Unum tamen quiddam non tempero, quin anticipem, quod quum in *Dilucidatione Analytica Vſ.* 17. hujus *Capitis* cum reliquis Interpretibus dediſſet V. D. *Numquid homo juſtificabitur præ Deo? an præ Factore ſuo purus erit vir?* atque ita *Oraculum* de quo gloriatur *Eliphazus*, pro *Divino* accepiſſet: in *Dedicatione* tamen totus a ſemet deſciſcat, atque evincere ſatagat, *Oraculum* hocce *a Spiritu mendacii* eſſe profectum, qui *Doctrinam de Juſtificatione per Fidem* impugnans, hanc vocem ediderit, *An homo juſtus erit ex*, vel, *a Deo? & an vir purus erit ex Factore ſuo?* i. e. *a Deo tanquam judice Juſtus eſſe*, & *Jus aliquod habere apud Deum, declarabitur.* Conceſſit ſcilicet Vir Doctiſſ. in *noſtram* nunc *Verſionem*, eamque noſtris etiam argumentis adſtructum ivit, ita tamen ut quam ego inde elicueram *ſententiam*, *ex ore* ipſius *Dei profectam*, & *Cœleſtis Sapientiæ*, *juſtitiæ*, ac *Sanctitatis ſigillo impreſſam*, non verecundetur *abſurdam* pronunciare, atque nil reliquum eſſe ſubitario impetu contendat, quam ut hæc verba *a ſpiritu tenebrarum Eliphazo* inſpirata, producantur *adverſus Jobi Doctrinam*, *& religionem*, *quæ in hanc exeat impietatem & ſtultitiam*, Hominem habere aliquod jus apud Deum, ſive, *per Fidem poſſe & debere Juſtificari.* Doleo fortunas Veteris Amici, qui ne mecum navigaret, in ſcopulos ſemet impingere maluit, ad quos omnis ejus elaboratiſſima & Realiſſima in *Jobum* commentatio ita adhæreſcit, ut non poſſit non in ſe conteri, atque confringi. In *Diſſertationibus Jobeis* id ita demonſtratum dabo, ut ne Clariſſ. quidem *Drieſſen* ipſe ea de re dubitaturus ſit.

*Procraſtinatio prudens.*

## CAPUT QUINTUM.

Ad *Vſ.* 5. cui, ut intricatiſſimo, a me graviter inſudatum, leviter hic a Cl. *Drieſſ.* notatum; *Quia* צמה „ *ſignificat comam*, *crinem*, *Cant.* 4: 1. &c. „ *facile ſine ope* Arabismi *intelligimus Hebræam aliquam Radicem extitiſſe* צמם „ Hirſutum comatum eſſe. *Hinc* צמים *piloſi horridi.*" Quæ hæc tandem factio, quod luci ipſi rebelletur; atque demonſtrationi evidentiſſimæ nebulas offudiſſe, amor putetur veritatis, & Zelus religioſus?

*Luci evidentiſſimæ reſiſtitur.*

Ad *Vſ.* 6. 7. Satis liberaliter primo. „ *Non equidem abludit a nexu V. D. interpretatio.*" Mox tamen additur: „ *Sed neque noſtra*, *quæ mali Originem* „ *non niſi in ipſo ponit Hypocrita: quod admodum facit ad ſcopum Eliphazi.*"

*Infelix criſis.*

An

An ergo id in *controversia?* aut id probandum ceperat *Eliphazus?* Unicus viri *Scopus*, evincere, *Hypocrisin in terris non diu florere*, sed *Dei plagis inde quantocyus extirpari*. Suaviter adjectum a Cl. *Driessen*. „ *Nostra versio magis cum* „ Linguæ genio *convenit*, *imo quidni unice? ubi jungitur* מן *cum* יצא *naturali-* „ *ter significare debet*, *&* *in Sacris significat*, Ortum *rei*." An ego ergo *Occasum* infero quum verto? *Non exibit e pulvere vanitas*: pro non *emicabit*, non *exorietur altius*, non *efflorescet*. An negat Vir Doctiss. cum *genio Linguæ* conjunctum hunc usum verbi *exire*? Scire aveo, quid peccaverim forte in *Hebraismum*. Satis me tuetur credo sequens יצמח *Germinabit*. Confer *Job*. 14: 2. כציץ יצא *ut flos exit* i. e. *emicat*. Quæ hic de *Theologia Eliphazi* circa *peccatum Originis* attigit Cl. *Theol.* non sunt præsentis curæ; sed *Dissert. Jobeis* deputanda. Desino in hocce, „ *Certe nihil obstat cur* בני רשף *non sint* „ *scintillæ*." Atqui obstat *Scopus*, *nexus*, *vis Orationis*, & *Linguæ*: ut in *Commentario* demonstratum. Hæc *nibil* apud Cl. *Driessen*. videlicet.

*Infelicior alia.* Ad *Vs.* 26. hæc notare placuit Cl. *Consideratori*. „ *Quid cogit statuere* τȣ̃ „ כלח *significatum primigenium esse* dentes destringere? *Credo hunc significa-* „ *tum admodum secundarium esse*. *Vel ipsa* vox *est* primigenia, *vel* primigenia „ *est* radix *aliqua nunc inusitata* esse vultu corrugato. *Sed simplicius est vice* „ *versa a* senio *dici* corrugationem, *quia senes sunt* vultu corrugato. *Quid* „ *illud* dentes destringere, *singulare habet quod seni sit proprium?*" Pro tam pulchra, & solida, observatione, opto Amico nostro, ut & ipse perveniat ad כלח *caperationem* illam *vultus senilis*, quæ *dentes nudare* cogit, atque tum experientia condiscat, dari in *Senio* gradus; cujus *Culmen supremum* nostrum hocce כלח, quod paucissimi attingunt. Ceterum *radix* illa nunc *inusitata*, quam Cl. *Driess.* sagaciter restituit, atque ex ingenio mactat potestate *Corrugationis* & *Corrugati vultus*, est eadem quam ex *Arabia* reduxi, eademque notione mactavi. Gratulor mihi hancce concursionem.

## Caput Sextum.

*Festinatio.* Caput VI. tres tantum notulas, & miniatulas ceras, recepit. *Prima* ad *Vs.* 3. allita. Dixeram ibi לוע in *Lexicis* plerisque verti *absorbsit*, ob *adfinitatem* cum בלע &c. at *genuinam* ejus *vim* esse, *uri* & quidem *æstu interiore* &c. &c. Ad hæc Noster. „ *Non tantum propter adfinitatem cum* בלע, *sed* „ *quia simplicem hunc significatum liquido colligimus ex locis ab ipso V. D. allega-* „ *tis in quibus certe primigenius significatus est* deglutire, absorbere. *Quæ V.* „ *D. de* æstuante siti *habet*, *sunt antecedentia* τȣ̃ לוע; *potest quis esse* æstuante „ aviditate *edendi & bibendi*, *& tamen* non deglutire. *Quæ habet ad Obad.* „ *Vs.* 16. *jam abeunt a fixo ab ipso significatu*. *Aliud est* aduri æstu Calicis „ venenati *jam hausti*; *aliud* æstuare aviditate *edendi & bibendi*." Invenustus enimvero mortalis sum. Nec quum longus sum in *Originibus*, intelligor: nec quum brevis, ut nunc, qui tamen *summam rei* distincte satis a me positam

tam autumabam. Licetne ergo provocare a Cl. *Driessenio* nec-legente, ad legentem? Id commodius, credo, quam ut ostendam Virum Doctiss. mentem meam subvertisse.

Altera cerula *Critica versui* 6. addita. Agitur de vocibus תפל *sputans, jejunum:* ex meo sensu; & ריר חלמות *saliva somnolentiæ;* quam pro *Rabbinico, albumine vitelli* vi *Linguæ*, & *sententiæ*, substitui. Ad hæc Cl. *Driess.* „ *Fateor locum esse difficilem, quia vox non amplius occurrit. Sed quid opus est* „ *ire in Arabiam? Contineamus nos intra Hebraismum Biblicum. Literam si in* „ *priore membro premimus, intelligitur certe* aliquid quod comeditur, *sed non* „ absque sale. *At vero* sputans *quodvis, &* salivam somnolentiæ, *nunquam* „ *comedimus vel* cum *vel* sine sale. " Aciem judicii penetrantissimam! Reponantur quantocyus vetera illa, *insulsum*, cum *Albumine vitelli*. Expectemus tamen; nam necdum omnia lustrata. „ *Ex Jer.* 23: 13. *apertum est*, „ *significari* insulsitatem, *ἀτοπίαν*. *Vel si mavelis* absurditatem. *Quare omnino* „ *videtur olim fuisse verbum* תפל absurdum esse: *vel si mavelis* contortum di- „ stortum perversum esse. " Ergo ad *Logicam* Cl. *Driessen.* concludendum *Absurdum* esse *aliquid quod comeditur* non *absque sale* tamen. Jam sentio, unde multis hominibus *palatum absurdum* veniat. Esitant nempe quotidie *absurda.* Esitant *contorta, distorta, perversa*, nam תפל hæc signans, *vi literæ* consignat *aliquid quod editur.* *(Suave quid.)*

Pergit V. Cl. „ *Et quid si illud verbum legatur* 2 *Sam.* 22: 27. תתפל. *Le-* „ *gitur equidem Ps.* 18: 27. תתפתל; *sed* ת *Characteristico extruso, & per Da-* „ *gesh compensato, opus non est dicere factam insuper transpositionem radicalium* „ פ & ת, *siquidem est verbum ejusdem significatus* תפל *sic ut utroque loco idem* „ *dicatur, sed verbo non uno, una litera variante. Et ne per verbum* תפל 2 *Sam.* „ 22: 27. *Deo* quid absurdi *tribuamus, significet* תפל, *quemadmodum* פתל, *in* „ *Niph. non tantum* contortus distortus fuit, *sed & luctatus fuit, & in Hitpah.* „ *non tantum* contortum *sed &* luctatorem se præbuit. " Inferatur, post tam Capitalem Crisin, quantocius in *Lexica:* תפל *absurdum esse:* item *contortum:* inde תתפל 2 *Sam.* 22: 27. sonat *Luctatorem agis*, atque cum תתפתל *Ps.* 18: 27. intime consonat, & conspirat. Quid *Coccejo*, quid *Altingio*, quid aliis principibus viris, de isto תתפל visum fuerit, reperies in *Institut. Grammat.* p. 482. 483. nostrumque ibidem conatum. *(Conatus Criticus.)*

A digressiuncula *Critica* in viam redit Noster, sic resumens: „ ריר *in genere* „ *significat* FLUERE. *Vid. Lev.* 15: 3. *inde* ריר saliva, 2 *Sam.* 21: 13. *Quid* „ *si jam totam dictionem Metaphorice accipiamus;* An inconditum absurdum ser- „ monem sine sale est qui comedat? *Vide consimilem phrasin.* verba comedere „ *Jer.* 15: 16. Et an sapor in effluvio somnolentiæ? *In sermone qui fluit ex* „ *ore somnolenti, vel* in sermone somniantis; *sic convenit cum τοῖς* LXX. *& cum* „ *nexu.* Lubentius quidem חלמות *verto* somnium *quam* somnolentiam; ריר *est* „ *proprie quid quod* fluit ex ore; saliva; sputum. *Sed hic est* sermo *non pluris fa-* „ *ciendus nec plus sapidus quam sputum:* " Totum jam *meum* cernis Cl. *Driessen.* *(Cl. Driessen. sermo noster factus.)*

nam qui in ריר חלמות *salivam somnolentiæ*, vel si mavelit, *somnii*, non addicentibus licet *Versionibus*, & *Lexicis*, (quin contra suam ipsius auctoritatem; nam in *Dilucidatione Analytica* habes *Albumen vitelli:*) qui, inquam, meum hocce admisit, quo tandem ore, quo colore, תפל in hac ipsa serie pro *saliunte*, & *jejuno*, recusabit? nisi ipse in ריר חלמות incidere pulchrum judicet. LXX. dederant ἐν ῥήμασι κενοῖς, κενὸν videlicet, non *figuram* exprimentes. An omne κενὸν Cl. *Driessenio* est *somnium*? Iisdem תפל infelicius adhuc ἄρτος *panis*. Egregium vero fontem, ad *proprietatem* alicujus vocabuli figendam.

*Liberalitas.*

*Vs.* 26. Ibidem רוח pro *respirio* sumsi. *Consideratio* V. Cl. sic sonat. „ *Eum* „ *esse significatum* τῦ רוח *non constat* &c. *Ceteroquin si per se eam species in*„ *terpretatio non abludit. Cum nexu tamen magis convenit mea aliorumque inter*„ *pretatio.* " Conferet ergo illam, & quidem non unam, qui volet; quin, si cum fundamento possit, præferet.

## CAPUT SEPTIMUM.

*Illiberalius quid.*

In *Caput* VII. multis salebris interscisum, una tantum notula incubuit ad *vs.* 6. *Dies mei levissime mihi de tela fugiunt; & consumuntur expirante trama expectationis.* Habes pulcherrimam *Allegoriam*, & præiverant mihi, ut monui, magni Interpretes; qui ultima באפס תקוה dederant, *defectu fili.* Horum in numero etiam *Merc.* & *Cocc.* Cl. *Schmid.* malebat cum aliis, *sine spe*, addita ratiuncula, quod תקוה extra *constructionem* inprimis sit *spes.* Nempe in *Lexico* suo observaverat *Jos.* 2: 18. תקות חוט השני *funiculum fili dibaphi*, in *constructionis* forma positum: unde an תקוה absoluta forma eandem significationem obtinere queat, addubitat Cl. *Theologus.* Addidit aliam rationem, adhuc leviorem, & quæ, ut dicam quod res est, ne in mentem quidem cuiquam venire deberet. *Non memini*, inquit, *uspiam in Scriptura Comparationem cum tela aut textura institui ratione terminationis ex defectu: potius vero* finis velox *indicatur per* abruptionem fili *facilem, & subitaneam Jes.* 38: 12. Ex mente ergo *Theologi, Argentoratensis* locus *Jes.* 38: 12. nihil commune habet cum nostro hocce. Appellavi *miram Crisin*; tanquam si *filum* non æque dici posset

*Inadvertentia.*

*expirare* heic loci, quam *abrumpi*, apud *Esaiam*. Ad hæc Cl. *Driessen.* „ *Recta mibi videtur* Schmidii *observatio quia non respicitur ad vitam* desituram, „ *sed tam* velociter desituram. " Nimis celerabat Noster. Perpendat primo, quid Cl. *Schmid.* voluerit, & dein, si possit, defendat. *Consumuntur sine spe*, per se nec *tardum*, nec *velox*. Ex membro *priore* jam de *Velocitate* constitit. Infelix ergo & altera instantia. „ *Posterius ex interpretatione V. D. nihil amplius diceret* ". An ergo *Schmidius* vertens *consumuntur sine spe*, amplius quid dicit, quam ego dans, *consumuntur expirante trama expectationis*? An non meum figuratius, pleniusque, in eundem plane sensum? Noster erat Cl. *Driessen.* in *dilucidatione sua*, ubi ipse satis expressim: *Ita ut non sit quod expe-*

*Noster est Cl. Driessen.*

*ctem.* Nunc, ut a me dissideret, secum, ut video, dissidium fecit. *Tertia* sequitur instantia. „ *Dein* תקוה, *quod solum uno in loco Jos.* 2: 18. 21. *eo significatu*

„ *ficatu venit*, *non dicit* filum *qualecunque*, *sed vi Originationis* (*uti recte* Stockius).
„ *primigenie dicit* motum & translationem ad certum terminum; *specialius autem* congregare se ad certum locum, funiculum, *qui motu & congregatione*
„ *filorum fieri solet*, *estque sic non* filum *sed* funiculus ". Illam *Originationem Stockianam* cassa nuce non emerim. Ex *uno*, *alterove*, loco, quanta sit amplitudo vocabuli תקוה quatenus *funiculum*, *filumve*, notat, dijudicari nequit. Sufficit si *Dialecti* ad *filum* aeque ac *funiculum* praeeant.

In subtiliorem discussionem, quae *Origini* constituendae debetur, me non immitto: & finio in *quarta instantia*, qua meque seque ita jugulat Cl. *Driessen*, ut ambo tamen intacti maneamus: „ *Deinde obscurat haec Versio veram Jobi*
„ *mentem*, *quae est in hac vita Spiritualem & corporalem statuts sui restitutionem*,
„ *talem qualem nos saepius indicavimus*, *sperandam non esse* ". Jam visum, meum *expirante trama expectationis* nihil differre a Cl. *Driessenii* illo, *ita ut non sit quod expectem*, nisi quod hoc simplex, illud figuratum. Quaestio superest, agatne *Jobus* de *mortalitatis conditione acerbissima* in *genere*; an de *miseria extraordinaria* qua nunc oppressus jacebat, & unde se emersurum desperabat. Ego prius praetuli, ob rationes in *Comment.* exhibitas; si Cl. *Driessen.* posterius non posuerit, ut nunc, sed ex *serie* evicerit, ei lubentes accedemus, atque istam *tramam expectationis* quam facillime isti tunc sensui adaptabimus. Qui notam meam legerit; tam illiberaliter mecum agi mirabitur: nam diserte dixi bonum esse sensum, sive reddas, *deficiente trama*, sive *deficiente expectatione*; sed utrumque eleganter posse conjungi, ad *Allegoriam* complendam. Est genus Veteribus adamatum, & in stilo sublimiore *Orientis* praesertim regnans. Si cujus palatum talibus non adficiatur, suo in gustu, sensuque, eum abundare sinemus. Caveat tamen ne carpat, ad quod adspirare forte suamet culpa nequit.

## CAPUT OCTAVUM.

Ad *Caput* VIII. vix operae pretium faciemus. *Vs.* 6. hanc cerulam reperio. *Cavillatiuncula.*
„ *Non est nova instantia ad Jobum Hypocriseos arguendum*, *sed promissum responsi*
„ *scentiae quam suaserat vs.* 5. *annexum &c.*" Suave, supra quam dici potest, & consideratissimae specimen Considerationis! Ego *notam* meam in tria membra divisi. Ad prius *conditionate* elatum, *si purus rectusque tu*, cum altero *promissionem ferente* per *conditionem* istam connexum, annotaveram, *Jobum Hypocriseos taxari quia Deus super eum non evigilabat*, vel *aemulabatur*, ad eum ex tanta hac Calamitate vindicandum. Hoc qui negat, quid neget, & cur neget, plane mihi ne attendere quidem videtur.

*Vs.* 13. Exhibui *Originem* vocabuli חנף *Hypocrita*, in *Loripede*, sive *eo qui ex intortione pedis claudicat*. Est, ut quivis sentit, *imago Hypocriseos vitio* pingendo unice apta. Dissentit tamen Cl. *Driessen*. „ *Claudicare non exprimit* *Hypocrita* חנף *quasi* Loripes.
„ *id quod verum* Hypocritae formale *est*; *sed quod ipsi cum aliis commune est.*" Cum quibus? an cum *probis*? Id vero prohibeat Deus, ut *Claudicatores* appellentur. Non uniatur anima mea illi societati. Cum *improbis* ergo. At

hi si *aperte nequam*, nemo eos *claudicare* dixit. *Claudicat* vel potius *non recto talo incedit*, non Ὀρθοποδεῖ, qui virtutem *simulat*, & *Hypocrisin exercet*. Adeone exciderat nostro *Theologo* illud, Ὀρθοποδεῖν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, *Gal.* 2: 13. 14.?

An & *Apostolum* dicet *Verum formale Hypocriseos* minus recte signasse? Sed video quid Virum Clariss. impulerit ad notulam non consideratissimam. Ipse jam *Tract. Homo Vet. & Nov.* hujus verbi *veram Originationem* & *notionem Hebræam* tradiderat in *pollutum esse*, *& quidem vitio aliquo interiore*, *velato*, *vel obnupto*. Hoc in officina *Metaphysica* conflatum. Dicat nobis primo Cl. *Driessen*. unde venerit *Latinum* illud *polluere*; & quid differat a *Contaminare*; itemque ab *inquinare*; & tum videat.

*Mater pro* materno solo. *Vs.* 18. Particula אם seriem impedit. Ut expeditior ea esset, aliquid in medium tuli, quod *non ultra Conjecturam valere* volui: atque sub hac cautione אם *Matrem*, pro *Materno solo* sumi posse indicavi. Qui *conjecturas* prudenter propositas ex *Literis* excludit, viam vestigandæ veritati occludit.

*Jocus Cl.* Driessenii. Taxor tamen, quin & salsiuscule tangor, „ *Sed quid opus illis quæsitis illa* „ *generis Enallage*, & Matria *facienda ex* Patria? *Quæso quid hic ad rem fa-* „ *cit sive arbor hic descripta*, *impii fortunati Emblema*, *sit consita in* solo pa- „ trio, *vel secundum V. D.* materno, *an vero in alio quovis*, *Attenditur modo* „ *quid* in solo, fundo, suo *luxuriose germinans*." Facete *Matria* mihi objectatur; quasi ad *Latinæ Linguæ* legem loqui deberent *Orientales*: aut quasi *Mater* pro *Materno solo* esset *ridicularium* quid. Utinam semper sic tantum *Ridiculus* reperiar. *Alter.* Rogat, *secundo*, Vir Doctiss. necdum joco dimisso, *quid differat*, *in solo paterno*, *vel secundum me materno*, *consita sit arbor hæc*, *improbum pingens*, *an in quovis alio*. Pro *consita sit* ponere debuisset *Aristarchus* meus, *absorbeatur*, *exscindatur*. Si differentia forte necdum sentiatur, monebo, tantum interesse, quantum inter *Ignominiam publicam*, *ad posterosque transmittendam pro Exemplo*: & inter *ignominiam occultam*, *oblivioneque sepultam*. Qui in *materno solo exscinditur* improbus fortunatissimus, qualem *Bildadus* censebat *Jobum*, inter *notos* non tantum, & *suos*, *infamis* redditur, sed ad omnem posteritatis memoriam infamatur, atque seculis cunctis

—— *Triste jacet evitandumque Bidental.*

Qui contra alio, & alieno, in solo male periret; periisset tantum; reliqua diritate *ignominiæ*, & *infamiæ* non degravatus. Hæc ita defensa sunto, ut אם pro *Matre*, sive *Materno solo*, ultra *Conjecturam* propterea non evalescat.

## CAPUT NONUM.

Si Capiti huic nihil omnino adjecisset Cl. V. personæ suæ dignitati melius, credo, consuluisset.

Ad *Vs.* 7. *precarium* dixi, & *frigidum*, quin *temporibus contrarium*, quod non-

nonnulli cogitarint de *Triduanis Ægyptiorum tenebris.* Nempe ante *Exitum Israelitarum ex Ægypto* vixisse *Jobum*, indubitanter tenemus. Eadem sententia sedet Cl *Consideratori*: & tamen hic apponit: „ *Sed cur? vide quæ nos ha* „ *bemus p.* 170. *quæ cum triduanis illis tenebris pulchre conspirant.* " Nempe ibi *Job.* 26: 12. 13. allusum statuit Noster ad *Miracula Ægypti* postea demum extitura: ad quam rationem & nunc *triduanas illas tenebras* anticipet *Jobus*. Talibus refutandis me imparem profiteor. Qui *rationem* non curant, nulla *ratione* convinci possunt. *Prolepsis Cl. Driess. soli placitura.*

Ad *Vs.* 9. pulchram hanc miniatulam aufero. „ *Quæ porro habet ad hunc* „ *Vs. legi possunt; omnia hactenus relinquuntur incerta.* " Sic ratio & religio facere jubent; quum nihil certi habemus. Semet ludunt, qui incertissima, quin ludicra, pro certis, & *Apodictice* demonstratis, venditant. An tamen omnia *hactenus incerta* a me *relicta sint*, æquiores Arbitri dijudicabunt. *Mira liberalitas Cl. Driess.*

*Vs.* 30. Sub finem submonui, *Jobo unice*, in hac acerrima sui defensione, *ante oculos versari Causæ suæ bonitatem, vitæque totius innocentiam* &c. *eamque virtutem limpidissimam, ac speculo clariorem, designari nunc Emblemate* aquarum nivalium &c. &c. &c. Ad hæc *Theologus* noster: „ *Sed an non intelligit omnis* „ *virtutis, sinceritatis, principium unicum*, justitiam imputatam? *an hæc non* „ *semper ut indivulse connexa intelligit?* " Nihil in hac gemina interrogatiuncula *æruginis*. Candidissimi sinceritas pectoris speculo nitidius inde relucet. Ne nives quidem candidiores. Egone ut *Fidem Jobi in Messiam* ejusque *Justitiam* labefactem, qui toties totiesque eam confirmatissimam dedi? Egone ut hanc *Fidem spiritualis vitæ unicum principium*, *Radicemque* omnis *virtutis*, esse addubitem? Atqui paulo ante periodum a Cl. *Driessenio* excerptam, Cl. *Schmidii* criminationem a *Cocc.* nostro depellens, disertis verbis dixeram, *Jobum* in *Sponsore* utique *censendum*: atque etiam *serium Sanctimoniæ studium sine fide Justificante non posse concipi.* Quadrat ergo in Carptorem meum Amicissimum: *Singularis in me candor.* *Non videns ipsissimis verbis a me consignata.*

——— *Fragili quærens illidere dentem*
*Offendit solido* ——— ——— ———

## CAPUT DECIMUM.

*Vs.* 1. Infinita vis doloris *Jobei*, aliquid laxamenti quærens in querelis, sic erumpit, *Dirupta crepat anima mea* &c. Hanc certissimam potestatem, una cum *Radice* נקט, ex *Dial. Arabum* restitui, atque adstructam dedi; monuique etiam *Rad.* קוט, ad quam 'Ανωμαλῶς nostrum נקטה referri solet, eandem habere *Originem*, atque a *dissiliendo cum fragore* emanasse *secundariam* vim *gravioris tædii*. Hæc non concoquens meus Censor, „ *Quæsita est*, in„ quit, *illa ex Arabismo notio. Cur respuit* Hebræam notionem *receptam* τῷ „ קוט *fastidire, fastidio, tædio adfici? An notionem illam Arabicam subjectis* „ *omnibus applices, ipsi etiam Deo, Ps.* 95: 10. *Apage: quam recte dicitur* eum „ tædio adfectus tuli, *tam illud incongrue.* " Ut video paululum exarsit Cl. *Consideratissima crisis Cl. Driess.*

*Theologus*; atque nescio quid indignationis Ei commovi, quod inclementius illud *Apage!* extorsit. Et cur quæso? Quia *Ps.* 95: 10. ex mea *Origine* jam vertendum erit, *quadraginta annos diruptus fui propter generationem hancce.* Quanta incongruitas! Veretur, credo, Viri Zelus ne quid blasphemum ferme, certe תפל *salivans*, & *jejunum*, ex calamo meo exciderit. Atqui *dirumpi* illud meum quid aliud quam *tædio adfici*, *distædere*; *præ tædio dissilire*? Sed indecens est formula, & Deo injuriosa. Itane vero? Quid tunc *Eschiele* fiet, qui *Cap.* 6: 9. de *Deo* ausus נשברתי את לבם הזונה *fractus sum cum corde ipsorum fornicante.* Quid *Esaja*, qui *Cap.* 1: 14. *Deum* inducit sub *onere* velut *fatiscentem.* Quid *Sacris Scriptoribus* in universum, quum quid ἀνθρωποπαθῶς enunciant, θεοπρεπῶς intelligendum? Omnibusne illis suum *Apage!* intorquebit Cl. *Considerator?* Sustineo me: neque Cl. *Theologo* fundamenta *Linguarum* non solum, sed & *Scripturæ* ipsius, hoc pacto sollicitanti gravis incumbo. Quid? an non in *Lexicis* ipsis occurrebat קוט *scindi*, *dissecari molestia*, vel *contentione*, quam *tædium*, *languor*, *dolor*, *comitetur.* Cui hoc in *Linguis* incongruum, ei quid congruat, nescio, nisi hoc, ut a *Linguis* religiosissime judicium abstineat, ne incongrue judicando religionem ipsam minuisse reperiatur.

*Altera item coctissima.*

*Vs.* 6. Crisis Cl. *Driessenii* sic habet. „ *Quid opus est Jobo tam cruda tribue-* „ *re? sunt hæc a mente Jobi aliena. Non in eo situm est verum formale excessus* „ *Jobæi. De quo nos in Prolegom.*" Atquin, nisi tam *cruda* ex ore emisisset *Jobus*, ubi esset *excessus?* Hæc per universum *Commentarium* fusa, non ad unum versiculum debent carpi, sed per Examen totius *Hypotheseos* revinci. Si per *mentem* intelligas, ut par est, *id quod Jobus* tunc ex *Adfectu* ipsum abripiente sensit, & verbis istis significavit, hæc adeo a *mente Jobi non sunt aliena*, ut quicquid est aliarum interpretationum inde plus minusve videatur deflectere. Sin *Mentem Jobi* vocet Cl. *Driessen.* principium illud *sanctificatæ rationis*, & *Fidei*, quod nunc per *Adfectum æstuantem* opprimebatur, captio erit, non sane decora.

*Tertia multo providentissima.*

*Vs.* 15. Ultima verba sic ad *seriem*, & *mentem conturbatam Jobi*, converto: *Satur ignominiæ & Spectator adflictionis meæ.* Id *Tragice* conceptum, atque enunciatum, explicui, *Infami supplicio meo supervivens non solum, sed eidem velut adstans, idque inspectans.* In ea *Figura* pedem fixi. Dixi tamen, ראה pro רוה forte accipi posse, *Ebrius adflictionis meæ*, atque ita cum *præced.* שבע *satur ignominiæ* cohærere. Huc incumbit *Crisis*, sic satis mollis. „ *Fateor sensus non est incommodus. Sed sic literæ mutatio fit sine ne-* „ *cessitate. Quidni* שבע *est infinitivus Prov.* 20: 13.? *Et certe Cocceji, alio-* „ *rumque, versio est magis Emphatica.*" Adeone Cl. *Considerator* ne *Versionem* quidem *meam* a se propositam consideravit.

*Quarta omnem superans subtilitatem.*

*Vs.* 16. Nodum intricatissimum ita expedire conatus fui, ut *Jobus* se comparet *Leoni* qui *celsus quum iret*, *circumdatus fuerit subita indagine Dei.* Ad hæc Cl. *Driessen.* „ *Nihil certe habet incommodi mea aliorumque versio. Nexus* „ *illud* tanquam Leo *rectius ad Deum refert*, *qui heic repræsentatur ut tremendus*

„ *ad-*

„ *adversarius.*" Quid tum postea? An non *tremendus adversarius* manet Deus, qui *Leonem animose incedentem*, *Jobum*, *cassibus suis circumcinxerit?* Dilucius adhuc: „ *Justum esse* animosum *instar Leonis notissimum est*, *at* celsum „ ire *ut Leonem*, *peregrinum prorsus.*" Stupeo, quum talia satis animose in me destringi video, sub Oculis *Belgii*, *Orbisque Literati*. An ergo *Celsus* & *Animosus* non unum idemque signant? An non ipsum nostrum גאה *erectus*, *excelsus fuit*, tribuitur *Leonibus*? En aliud adhuc telum. „ *An etiam non sit coacta* „ *illa constructio Hebraea*, & accentus distinctivus *vetet illud* sicut Leo *connecti* „ *cum verbo* תצודני *judicant alii.*" Hoc vere est *omnem Lapidem movere*, etiamsi in Caput proprium recidere debeat. Qui aliquid in *Accentibus* intelligunt, meum multo nervosius sentient. Quod suum esse voluit V. Cl. dans, in *Dilucid. Analyt.* *An erigeretur?* nempe *Caput meum*; melius aliis reliquisset; est enim omnium infelicissimum, ob tres *quatuorve* rationes, quas promere nec lubet nunc, nec necesse est.

## CAPUT UNDECIMUM

*Vs.* 4. Tango usum elegantem verbi לקח *cepit*, *accepit*, in *conceptu*, & quidem speciatim *palmae*, quum *flore seminis adspergitur*. Nota res ex *Historia Naturali*. Quantus in ea Cl. *Driessen*. hinc cognoscas: „ *si illa opinio*, inquit, *sit fabulosa fallem inserta ergo ex illa Hypothesi Lingua Hebraea ficta* „ *formataque est ad exprimendam nugacem & fabulosam Arabum opinionem.*" Satin' *Nugatores* videmur, qui ex *nugacibus*, & *fabulosis*, commentis, non *Jobum* tantum illustremus, sed & *Linguam Hebraeam* inde *fingamus*, ac *formemus*? Quid dicam? Si tacuisset Vir Doctiss. *Philosophus* manere potuisset. *Suaviculum quid.*

*Vs.* 11. Ob usum illum signatiorem quo לא *Nihilum*, τὸ μηδὲν converto, sic stringor. „ *Supponit V. D.* τὸ לא *substantive sumi*, *sed si vel adjectivum* „ *sit: an etiam substantivum quod potius* אל & אפס, & *si vel substantive ve-* „ *nit*, *an unquam venit ut* subjectum, *an vero semper ut* praedicatum? *Ad haec* „ *V. D. non attendit. Ego hactenus locum offendi nullum ubi veniat substantive*, „ *certe ubi veniat subjective.*" Satin' haec perplexabilia? Quod nondum offendit Cl. *Driessen*. a me productum, & adstructum reperiet, *Job.* 4: 6. Tota Ejus *Hypothesis* ne in לא τὸ μηδὲν dissiliret, periculum erat; alias ibi locus fuisset usum huncce refellendi: ut & *Cap.* 4: 21. ubi exhibui לא נמצא *Nihil convulsum* i. e. *dissipatissimum* & ut sic dicam *Nihilissimum*. Multo plura adhuc *Index* sistet curiosis. Ea excutere non valde tutum Cl. *Consideratori*. *Argutum*

*Vs.* 18. Correxi quod Adolescens dederam ex *Arabismo* חפרת, *protegeris*; insinuans nunc istam vim propagatam a *fodiendo*, & *fossa ducta circummuniendo*: eamque *fodiendi* notionem hic commodissimum praestare sensum. Cl. *Driessen*. in *Dilucidatione Analytica* non dedignatus immaturius meum judicium sequi, & ipse vertens ibi, *Protegeris*, etiam maturius hocce *suum* facere voluit: „ *Recte & ego cum ipso meum* protegere *missum facio*, & *quemad-* „ *modum ipse accipio.*" Gratia cumulatior fuisset, ni addidisset V. D. „ *Sed* *Facilitatis in me Exemplum singulare.*

„ *non*

„ *non opus est hoc ex Arabismo discere: docet hoc verbi Hebræi significatus, &*
„ *rei natura.* חפר *est* fodere, *sicut* fossæ *circa urbium mœnia, vel* fossæ du-
„ cuntur *ad cohibendos greges.*" Non discitur hoc ex *Dialecto Arab.* sed ex ea illustratur, atque confirmatur. Mira res. Anno præterito *Protegi*, per conjecturam ex *Arabia* a me productam, meruerat inseri in *Dilucidationem Analyticam* Cl. *Driessenii*, ibique tanquam dubio vacuum comparere. Unde ergo tam subito in odium adducta *Arabia*; & quidem tantum, ut pulvis ejus de pedibus excutiatur? Dicamne, post *novam Versionem Jobi*, & *Hebræo-Arabicum* illud, quod isto in Monumento relucere dixi, ne nomen quidem *Arabicæ Dialecti* amplius sufferri? Quid sit, nescio: neque in secretiora illa curiosus irrumpo.

## Caput Duodecimum.

*Considera-tum quid.* Ad *Vs.* 4. annotare placuit Cl. *Consideratori.* „ *Merentur equidem hæc ex-*
„ *pendi; sed tamen simplicius est verba* קרא *&* ענה *sueto significatu accipere*
„ &c." Sentio *universum Commentarium meum* tali *virgulæ* patere: & nil facilius esse, quam ut totus, quantus quantus ille, fortiter iisdem notulis compungatur.

*Aliud.* *Vs.* 5. Iterum annotatum. „ *Simplex videtur V. D. Versio, & meretur ex-*
„ *pendi.*" Contentus sum: nec aliud quicquam requiro.

*Item aliud.* *Vs.* 6. Converso stilo. „ *Mea Versio est simplicior, & magis facit ad sco-*
„ *pum sequentis. Vide me ad h. l.*" Et ego eam *Vertendi rationem* a *Diodato*, & *Clerico*, allatam, attigi, atque ut *sat rotundam* laudavi. Habet ergo iterum Cl. *Driessen.* materiam *considerationum*, quas *Universo Commentario* nostro apponat.

## Caput Decimum Tertium.

*Benignum.* Ad *Vs.* 10. Notatur denuo satis benigne: „ *Certe merentur hæc expendi.*
„ *Vide tamen Cap.* 31: 27. *Ps.* 101: 5. *Ps.* 51: 8. *An forte* in re occulta,
„ in mysterio, בסתר, *viis Dei cum suis mysteriosis in quibus vos ex nulla certa*
„ *scientia, sed ex præjudicio vestro pronunciatis.*" Venient forte, qui apponent, *non meretur expendi.* Certe alienissimum est, & *δὶς διὰ πασῶν* dissonans ab eo, quod hic requiritur.

*Dorsum luti.* *Vs.* 12. In *Dorso luti* hæc strictura incidit. „ *Dorsa luti tamen ex Arabibus*
„ *non citat. Quæ quæso elegantia in* Dorso luti *in hoc negotio? Quid cogit heic*
„ *alium dare significatum quam Cap.* 15: 26." Nil provulgatius, quam ut *Dorsum* apud *Arabes* veniat pro *Robore* sive *hominis*, sive *argumenti*, inter pugnandum. Id hic unice quadrat.

Quid ergo sibi velit *Consideratio* hæc, non satis percipio. *Dorsa* sic sumi, citatis *Arabibus* adstruxi. Desideranturne jam ex *Arabibus* insuper *Dorsa luti*, pro *subsidiis infirmis*, *ineptisque*? An *lutum* non ubique *lutum*? Enim vero *pugionem plumbeum*, atque *ficulneum argumentum*, ne jam dicam *Dorsum luteum.*

*Vs.* 14.

*Vs.* 14. hæc reperio. „ *Adfurgerem*: V. D. *sed dictio*, carnem suam suis „ tollere dentibus, *illud significare nequit*, *vel aliud dicere*, *quam* in suummet „ corpus sævire, *se ipsum dilaniare & hoc convenit cum nexu* &c. " Nempe Cl. *Driessen*. anno præterito dederat, „ *propter quid auferam carnem meam den*„ *tibus meis?* i. e. *cur in proprium corpus injurius ero*, *& sæviam?* " Durum. Id nunc ita emollit, ac si sensus esset: „ *silere*, & *expirare ac mortem mihi con*„ *citare præsentissimam*, *unum idemque est.* " Durius. Durissimum, quod subditur: „ *Occidi equidem nunc debeo*, *sed non ego*, *sed Deus me occidat*; &c. " Quod a Cl. *Schmidio* prolatum, ut crudum plane rejeci, non satis decore, ut coctum, recens, ac dubio vacuum, nunc denuo mihi apponitur, recoctumque datur. Recoctum quid.

*Vs.* 22. Valde mihi hic placere possem, si gloriola ducerer: nam Cl. *Driessenio* ita me dilaudare visum: „ *satis recte in hoc loco hæc sese habent secus ac in* „ *Capite antecedente Vs.* 4. *& pariter cum meis legi velim.* Generosum.

## Caput Decimum Quartum.

*Vs.* 6. Satis molli manu. „ *Nihil repugnarem. Sed ille significatus* τῦ חדל „ cessare a molestia *non probatur. Notat tale cessare quod* defectum *involvit*; *est*„ *que ipsissimum verbum quod* vitam cessantem exprimit *Ps.* 39: 5. *Quare meæ alio*„ *rumque Versioni inhæreo.* ". Diceres me sola in arena aliquid cornicatum de חדל. Atqui hic est sensus, quem *Doct. Belgæ* adoptarunt; quum חדל *laxum esse*, *laxari*, ultro huc invitet. Probationem si desideret Cl. *Driessen*. inspiciat *Cap.* 3: 17. חדלו רגז *laxantur a concussione.* Alterum illud, quod Cl. *Driessen*. calculo suo firmatum voluit, sine *Parenthesi* non potest expediri; atque ὕστερον πρότερον inducit, Ὁμηρικῶς. Lectissimum, & Lectione plurima subactissimum, prodit judicium, quod subditur. „ *Mox vers. seq. eundem habet significatum.* „ *Quis credat unum idemque Verbum fere uno halitu prolatum tam disparata di*„ *cere.* " Nempe *cessare a molestia*, & *cessare a vita.* Anguste judicat, qui anguste habitat. Legat Cl. *Driessen*. *Veteres Tragicos* tantum; ne nimis eum onerem; & scrupulis suis semet ipse levabit. Sed ne est quidem *significatus idem*; nam לא תחדל ibi valet *non flaccescit*, per λιτότητα, pro *vegetus est*. Remissum.

In *Vs.* 12. 13. 14. 15. una spongia *Versionem*, & *commentationem*, delet. „ *Quæ ad hos versus commentatur*, *abeunt a vera Hypothesi*; *si placet illum meque* „ *ad illos versus lege.* " Sua magis quam mea Cl. *Driessenio* placere, nec ego, nec quisquam mortalis, mirabitur. Iterum materia pro *Considerationibus perpetuis*, ad *perpetuum* meum *Commentarium.* Magna spongia.

*Vs.* 16. Hisce pauculis expedior. „ *Nimis duriter loquentem facit Jobum*, „ *& perperam heic rursus* τὸ לא substantive *&* subjective *accipit*: *ita nunquam* „ *venit*, *neque Jes.* 55: 1. " An metuebat Cl. *Driessen*. ne locum istum *Jesajæ* pro *usu substantivo* laudarem? Est quod gratias ei referam, quod ita imbecillitati judicii mei occurrere e longinquo dignetur. Reliquis satis factum *Cap.* 11: 11. supra. Benignissimum.

## CAPUT DECIMUM QUINTUM.

*Sui semper similis Cl. Driess.*

*Vs.* 18. 19. Sic dimittor: „ *Quos ego per* Sapientes illos *intelligam jam dixi* „ *in Dedicatione. Id saltem moneo verba Vs.* 18. *pro genio Linguæ verti debere* „ *Impersonaliter, quod Patres ipsorum* celatum non est, *vel, quod Patres ipso-* „ *rum* celati non sunt. *Crepat igitur Esavitarum Sapientiam, quam Deus E-* „ *savum, ab eoque proxime prognatos, celatos noluerit.*" Saniora erant, quæ V. D. dederat in *Dilucidatione Analytica.* Iterum ut a me divortium faceret, a semet ipso divertit; eaque miscuit in *Dedicatione*, quæ Cl. *Driessenium* cum Cl. *Driessenio* pugnantem, atque collisum, uno in Libro nobis sistunt.

*A me dissidens idem mecum dicit.*

*Vs.* 22. Dixi Cl. *Cocc.* verbum צפוי *notione activa* sumsisse pro *præstolatur gladium;* sed præstare *ex alto Captatus ad gladium*, quod & in *Belgica* nostra expressum. &c. Ad hæc Cl. *Considerator.* „ *Si non placet Cocceji illud* præ- „ stolatur gladium i. e. *eum expectans & suspicans semper est, qualem vim τῦ* „ paul *in verbis intransitivis* Activam *vide Jud.* 8: 11. *Jes.* 26: 3. & *Ps.* „ 103: 4. *verte simplicius cum Syro* exploratus est." Edat mihi velim Cl. *Driessen.* quid jam ultimum illud *exploratus est* a meo *captatus est*, & quidem *ex alto, e specula* quasi, differat, Ego id ita geminum germanum video, ut si velit Cl. *Considerator*, pro *Captatus & cui imminetur*, substituere possit, *Exploratus;* ut sic nihil sit, quod concordiam nostram dirimat.

*Liberale quid.*

*Vs.* 24. Illustravi vocabulum כידור; atque ita in tuto collocavi; ut nullos amplius fluctus, quibus multum diuque jactatum fuit, metuat. Cl. *Driessen.* directe nil audens, ex obliquo ictum fert. „ *Vide*, inquit, *an hæc cum ac-* „ *centuatione conveniant: & quidni* כידור *confers cum Jes.* 22: 18. & 29: 13." Non multum adhuc, ut video, in *accentuationis mysteriis* sibi arrogatum voluit Noster, sed aliorum judicio hæcce delegata. Quid nobis de *Accentibus* sedeat, dictum in *Institut. Grammat. pag.* 86—89. Alterum illud *Quidni*? non potest proficisci, nisi ab iis qui luci repugnant: nam כַּדּוּר in duobus illis *Esajæ* locis certissime est *compositum e tribus*, pro כְּהַדּוּר; ut in *Commentario* tactum; atque alibi luculenter post magnos Viros comprobatum. Hoc cum כידור a *Rad. deperdita* כדר, nihil habet commune.

*Aliud.*

*Vs.* 31. Alius ex obliquo ictus. „ *Vide an hæc iterum sint contra accentua-* „ *tionem. Certe si* שו & שוא *idem priori loco dicat* impietatem, *posteriori* „ *ejus* pœnam *quæ bona facit evanescere, sic erit Aleph per Apocopen resectum* „ *quod fit sæpius.*" Confer sis *Dilucidationem Analyticam*, ubi vertitur; *Ne confidat Nihilo qui deceptus erat: nam Nihilum erit ejus pensatio.* Quid esset, divinandum reliquit *Jobi* Explanator. Si prius *Nihilum* sit *inanitas vitii*, posterius *inanitas* i. e. *privatio fortunarum*, habebis, quod blandiri queat. Cumulatius tamen, *ne confidat Culmini fortunarum, qui deceptus est*, & inebriatus quasi, prosperitate; *nam inanitas erit ejus vicissitudo* vel *pensatio ejus.* Cumulatissimum, quod in *Versione* expressi.

*Mirificus nexus.*

Ad *Vs.* 35. Aliquid mirificum reperio. „ *Vide an connecti possit cum ante-* „ *cedenti*

„ *cedenti versu; Ignis edit* τὸ concipere, parere, *& venter eorum qui parat* „ *fraudem, ut quod conceperant* parere, i. e. *effectum dare possint.*" Non intelliges connexionis suavitatem, nisi textum inspexeris; quin ne sic quidem, vereor, intelliges. Meus saltem stupor nihil hic discernit. Voluitne V. D. *Ignis edet tentoria muneris*, edet, inquam, *Concipere molestiam & parere vanitatem, & ventrem eorum fraudis paratorem?* Sic viderem aliquid saltem sententiæ; nec tamen inventori ejus inviderem. Iterum confer *Dilucidationem Analyticam.*

## Caput Decimum Sextum.

Ad *Vs.* 5. Hæc destricta: „ *Mihi adbuc placet interrogative priora accipere* „ *& si* נוד *non* agitationem *sed* condolentiam *vertere velis, etiam redde*, & „ an cohiberetur condolentia labiorum meorum." Atqui in *Dilucidatione Analytica* datum fuit cum adfirmatione; *Roborarem vos ore meo, & comploratio labiorum meorum parceret.* Ergo Cl. *Driessenium* Cl. *Driessenio* permitto, & committo, ad litem istam transigendam: ut saltem sciam quicum pugnem. *Cl. Driessen. secum commissus.*

*Vs.* 8. Multa se offerunt *consideratissima*, quæ *Critica* ipsa dictasse videtur. *Splendida lumina, & acumina.* „ *Non intercederem quo minus ipsius versio meæ aliorumque præferatur. Sed non* „ *video* mendacium *ita passive capi posse. Simile quod adfert dissimile est. Sit* „ violentia mea, *violentia mihi illata, hinc* mendacium meum *non est mendacium adversus me effutitum; aliter quod ad ejusmodi conversionem se res habet* „ *in iis quæ* moraliter mala, *& in iis quæ saltem* Physice mala *sunt*; *in his quid* „ active *&* passive *accipi potest; non pariter in illis. Obtineat igitur hactenus* „ *notio* τῦ corrugandi *&* macie, *quæ certe hactenus simplicissima est, ex Ps.* „ 109: 12. *Miror autem cur heic saltem* prima vice *non laudet* τῦς LXX. *qui* „ *tam pulchram Versionem ipsi præiverunt, de quo tamen nihil monet* V. D." In omnibus membris hujus periodi Limam agnoscas, cui nihil par, aut secundum. Primo etiamsi *violentia mea* חמסי, *passive* venire queat, pro *mibi illata*; hinc tamen כחשי *mendacium meum* non continuo est *mendacium adversus me effutitum.* Et quare non? Quia, *secundo*, posterius hoc est *malum morale*, quum prius sit *Physicum*; ubi isti *conversioni* locus non est. Atquin, Doctissime *Considerator*, חמסי *violentia mea* in locis a me allegatis *Gen.* 16: 5. *Jer.* 51: 34. &c. etiam *malum morale* est, designans *injuriam graviorem.* Hic usus *adfixi possessivi* & in *Codice Sacro*, & in *Græcis Latinisque Auctoribus*, tam creber, ut qui eum ignoret, hoc in genere non multum didicisse censendus sit. Et tamen diserte monueram, me *Jod Paragogicum* præferre; atque inde in *Versione* expresseram *Aperta mihi falsitas.* Nimis secure ergo, *tertio*, *macies* ex *Morbonia*, una cum *rugis* in קמטני, revocatur; ac si nihil actum esset; quum, ipse V. D. *quarto* vocet *pulchram versionem*, eam simul a me *non nimis pulcre* τοῖς LXX. sublectam insinuans. Eorum *Versio* sic habet: Εἰς μαρτύριον ἐγενήθη, καὶ ἀνέστη ἐν ἐμοὶ τὸ ψεῦδός μου, κατὰ πρόσωπον μου ἀνταπεκρίθη. Hic *prima* saltem *vice* τῦς LXX. *a me laudari debuisse* inferens Cl. *Considerator*, & nescio qua furti suspiciuncula me feriens, bene facit quod pro *Alexandrinis*, scilicet, *Primum.* *Secundum.* *Tertium.* *Quartum.*

 æmu-

æmuletur. Expecto, ut quem non *deformem*, sed *informem*, & *abortivum* plane, *partum* appellare ausus fui in *Præfatione*, *Græcum Jobum*, non a LXX. utique, sed ab ignoto *turbatore* potius, quam *Interprete*, editum, brevi a calumniis hisce meis vindicet Cl. *Driessenius*, atque ita *Semi-Vossianismum* suum coronet.

## Caput Decimum Septimum.

*Nihil*

*Delio natatore* opus esse dixi, ad hujus *Capitis* profundissimi, & scopulosissimi, sensum expiscandum. Ad illud in præsenti: Nihil annotatum. *In Dedicatione* tantum verbulum reperio ad *Vs.* 3. & 4. de quo in *examine novæ Hypotheseos Driessenianæ*, cui suum in *Dissertationibus Jobeis* locum destinamus, accuratius dispicietur.

## Caput Decimum Octavum.

*Captiunculæ.*

*Vs.* 2. Ad Versionem, *Quousque ponetis captiosos laqueos sermonibus*; hanc deprendo captiunculam: „*Sed sic alius emerget sensus*, *nempe non per* captiosos „ sermones *aliis ponere laqueos*, *sed* ipsis sermonibus *ponere laqueos*, *venari* „ *ipsos sermones non suos sed aliorum. Tenemus ergo receptam Versionem. Si* τὸ „ קץ *non occurrit alibi*; *occurrit hic. Et quidni Dagesh in Nun resolvatur ut in* „ אנבה מנרה תנטין." Hæc non plebeja pulpa; sed pulpamentum palatis eruditis tergendis. Dixeram tamen diserte, *Laqueos venatorios sermonibus* egregie poni, pro *sermonum*; ut sit *quasi sermonibus intertextos* & *internexos*. Nempe *Jobeos sermones*, ut *versutos*, *captiosos*, *laqueis internexos*, ad Deum, & Amicos calumnia circumveniendum, increpitat *Bildadus*. Cl. *Driessen.* vereri videtur ne ipsum *Jobum Venatorem* faciam, & *Captatorem suorummet Verborum*. Posset alicui non displicere, *Quousque ponetis captiosos laqueos sermonibus*, nempe *nostris* &c.? Mihi id minus placere, ipso silentio indicavi. Ad reliqua responsum suum inveniet Cl. *Driessen.* in *Instit. Grammat. pag.* 471.

*Styli peritia.*

*Vs.* 8. Qui *Cothurnum Tragicum* a *Socco* distinguere valent, statim sentiunt, cur dederim; *Nam jactus factus est reti ad pedes ejus.* Hoc a sublimi ad humile detrahit Cl. *Considerator*, quum hanc cerulam apponit: *Simplicius certe est*, *immissus est ipse in rete pedibus suis.* Gaudeat ergo sua simplicitate. De talibus non discepto.

*Metaphysicum.*

*Vs.* 9. Evici ex h. l. צמים esse inter nomina *Retium*, eoque in genere aliquid *nodosissimum* & *nexibus implicatissimum* signari, a *Radice* צמם *nexuit*; *instrinxit*. Longe aliud sedet Cl. *Driessen.* consideratissime hæc ponenti: „ *Vide* „ *de his ad Cap.* 5: 5. *Si* τὸ צמם *significatus primigenius sit* esse pilosum hir„ sutum, *potius primario dicet esse* crinibus dissolutis, *quam* constrictis." Habes iterum pulpamentum *Metaphysicum.* צמם *Crinibus dissolutis fuit.* Ubi? in cerebro Inventoris. Laudabile enimvero studium veritatis!

*Capitale.*

*Vs.* 13. Capitalissima consideratio. „ *Quod ex* Coccejo *adducit*, *mihi magis*

„ *pla-*

„ placet. *Alia in his notio est τῶ filii & filiæ; & τῶ primigeniti.*" Conferendus *Commentarius* meus, ut quid sibi ultima velint, percipiatur. Ego suum *magis placet* cuique placidissime reliqui semper, & relinquam.

*Vs.* 14. Ex *Constructione*, & *Linguæ* genio, liquido constare potuit de Versione, *Gradientur in eum, instar Regis*, versus למלך *ad Regem*, pro *ad modum Regis*, in stylo sublimiore peritis satis se insinuat, & commendat, vel sine exemplis. Adduxi tamen geminum germanum ex *Exod.* 32. פרע לשמצה *disturbavit ad Sphærulam*, pro *ad modum Sphærulæ*. Cl. *Nold. Concord. Partic.* alia congessit. Plurimi in ללא לה *Cap.* 39: 16. eundem usum tenent. Vide jam *Crisin* æquissimam. „ *Sed ille τῶ* ל *significatus non constat. Adferenda essent loca idonea quæ hunc non alium admitterent. Multis in locis significat* „ secundum, juxta, *significatque aliquid quod cum rei natura convenit; ubi* „ *comparationem dicat, & vertendum sit* instar, *locum hactenus comperi nullum.* „ *Quem ex* Jobo *adducit, rem non conficit.* כ *similitudinis omissum est, quod fit* „ *millies. Incumbit V. D. loca adducere quæ novos quos cudit significatus, non* „ *alios, possint promere: hoc propterea moneo, quia non demonstratum illum signi-* „ *ficatum locis plurimis perperam aptat, unde non potest non obscurari vera illo-* „ *rum mens.*" Sapientissime Cl. *Driessen.* prætervidit Arcem causæ, & firmamenta hujus *Versionis*, ex visceribus contextus repetita; ut fortissimam suam dextram exerceret in *particulam* ל, ac si in ea omne meum præsidium collocassem. In *Stratagematis* hisce consummatum Nostrum, sæpissime deprendere licuit. Quid *Job.* 39: 16. teneri debeat, *ibidem* a me indicatum. Pulvis quem sparsit Cl. *Considerator*, oculatos oculis suis recte uti non impedret.

**Considerantissimum.**

## CAPUT DECIMUM NONUM.

Ad *Vs.* 6. hanc sustineo notulam. „ *Durior versio. Melius τὸ* incurvare „ *respondet cum sequentibus.*" Nempe disputant Interpretes, vertendumne sit verbum עותני *pervertit me, curvavit jus meum:* an *incurvavit me gravissimis calamitatibus.* Ego prius evici ex *serie universa*, & *Adfectu* incitatissimo, quo *Jobus* fertur. *Vs.* 7. pro me etiam pronunciat. Aliter decidit Cl. *Driessen.* Sequantur Eum, quibus auctoritas sine ratione sufficit.

**Meditatissimum.**

*Vs.* 18. Ex serie, filo, re ipsa, ostendo עוילים *clientes egentissimos*, commodius quam *parvulos lactentes* reddi posse; utramque tamen vim ex *Arabum* عال עול adfirmans, atque illustrans. Ad hoc Cl. *Driessen:* „ *Quid quæso* „ *cogit? Certe* עוילים *Cap.* 21: 11. *simpliciter notat* parvulos." Liberalem objectionem! Inspice *Commentarium*, & videbis me *vilissimam in familia turbam parvulorum* intelligere, *Altori*, & *Hero*, *suo probra petulantissime occinentem.*

**Aliud.**

*Vs.* 28. Ad Formulam, *Radix causæ inventa in me*, longam institui discussionem. Quid mihi commodissimum visum fuerit, non repeto. Cl. *Driessen.* præcise: „ *Simplicior est mea versio & expositio quam vide.* Facerem, si sci-

**Aliud.**



rem

rem quid videndum, & examinandum, esset, an quod *anno praecedente* in *Dilucidatione Analytica* voluit meus *Considerator*; an quod hoc *anno* in *Dedicatione* Ei allubuit, *Jobi Amicos Osores* nobis hinc fingenti *Radicalis Doctrinae* de *Goële*.

## CAPUT VICESIMUM.

*Luminosum.* *Vs.* 20. Sic incipio. *Nihil toto hoc capite obscurius.* Decem diversae Interpretationes, quas produxi, id in oculis defigunt imperitorum. Periti sentiunt ex *Cothurno* ipso, qui hic *Dithyrambicus*. Noster tamen sui ubique similis: „ *Cur quaeso nihil hoc capite obscurius quod dicit? Seponatur modo significatus ille τῦ* מלט, *qui certe primigenius non est: Vide meam aliorumque Versionem. Quae necessitas τὸ* בחמוד *vertere* quod concupiscit?" Quo nomine hanc *Considerationem* adficiam, non invenio. Remitto Cl. *Driessenium*, qui mea non legit, ad Cl. *Driessenium* Lectione saltem aliqua praeparatum, ut quid dicat in publico, non nesciat.

*Aliud.* Ad *Vs.* 22. Leniuscule: „ *Examinetur: certe τὸ* שפק *significat* esse sufficientem, abundavit. *Videtur significatus* sufficientiae *magis cohaerere.*" Ipse *Considerator* videlicet necdum *Examinavit:* alias enim vidisset *sufficientiam* a *Complosione* ortam. Liceat ergo & nobis illo *Examinetur* defungi.

*Liberale.* *Vs.* 23. Liberalissime. „ *Examinetur, quia* מטר *construi solet cum* על *ad notandum subjectum in quod.*" Votorum meorum summa illud *Examinetur:* nam a multis sine *Examine* per viginti annos, & ultra, judicor. *Anno praeterito* adoptaverat Vir Cl. ad לחום *concoctum Chylum* Cl. *Schmidii.* Eumne an nunc dimittat, nil monet. An haec, & alia, etiam a me *examinari* desiderat?

## CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

*Semet impugnat Cl. Driess.* *Vs.* 4. לאדם *ad hominem*, reddo *ad instar hominis, more humano*: &c. En notam: „ *Significatum illum τῦ* ל *non probavit. Non memini* אם *&* מדוע *conjunctum alibi me legisse. Utrumque vim habet interrogandi; & sic interrogatio intenditur. Accentus utrumque conjungit. Hinc interpretationem meam in textu expressam cum hac mea commuto*, Numquid secundum hominem, *more humano, ex infirmitate humana*, querelas fundo? *neutiquam.* Cur ergo non esset impatiens Spiritus meus? *Cum Deus me tractet equidem juste si absolutam ejus potestatem spectes, sed non pro ea relatione quam ego ad Illum habeo vi justitiae imputatae.*" In *Dilucidatione Analytica.* Viri Cl. aliter versum reperio: „ *Me* quod *attinet, estne ad hominem questus meus? si autem* sic, *quod* non ad hominem, *sed ad* ipsum Deum *querelas effundo, quare non abbreviaretur Spiritus meus?* " Committo jam Cl. *Driessenium* iterum cum Cl. *Driessenio*; nam quae ad אם & מדוע stringit, in ipsum quoque recidunt. Ceterum, quod me probasse negat *Vir Doct.* de usu *particulae* ל, ita tamen ipse probat, ut planissume *suum* faciat, & vocet simul, me audiente.

Ad

Ad reliqua alias respondebo, atque Virum Clariss. contra semet ipsum mecum una defendam.

Ad *Vs.* 17. 18. 19. 22. me excerptum longiuscule video. *Epicrisis* haecce. „ *Quod ad Vs.* 17. & *seq. affirmative accipi a nexu alienum non est. Attende an* „ τὸ כמה *hoc significare possit* interrogative, *sicque* negative? *Hinc coacta sunt* „ *quae habet Vs.* 19. & 20. & 22." In *Dilucidatione Analytica* ferme *meus* erat Cl. *Driessen.* nunc ne *meus* esset, a *semet* iterum descivit. Secum in gratiam redeat, velim. *A se descivit.*

## Caput Vicesimum Secundum.

Ad *Vs.* 17. 18. Exceptio non valde limpida. Dixi *Vs.* 17. למו *ipsis* referri ad *improbos;* per flexum vividissimum, pro לנו *Nobis* &c. &c. atque inde subsumi *Vs.* 18. & *ille implevit domos eorum bono* &c. Ad haec Cl. Censor: „ *Incommodius omnino. Dicendum sic omnino* nobis, nostras." In semet censuram exercet; nam in *Dilucidatione Analytica* idem mecum scisci. Neuter nostrum Defensore eget: nam liquidam posuimus veritatem. *Alia pugna.*

Ad *Vs.* 20. לא נכחר verto, *Nihil excisum;* per vim illam *substantivam*, qua לא τὸ μηδὲν signare, crebro commonui, & comprobavi. Cl. *Driessen.* meque seque ludens, „ *Illum significatum* τῷ לא *non probavit.*" Indicem saltem inspexisset; si jam exciderat *Cap.* 4: 6. & 22. Adde *Cap.* 27: 20. *Meditatum.*

*Vs.* 24. 25. Inter alia attigi Cl. *Schmidii* hallucinatiunculam, qua verba *ponere pro pulvere aurum*, i. e. *pulveris instar vilipendere*, convertere maluit, *ponere super pulvere aurum* i. e. *pavire domos* simul & *plateas auro.* Argutiam sic diluebam; *Diceres Jobum in* Germania *habitasse.* Nesciebam Cl. *Driessenium* simul tactum iri. Is nunc replicat. „ *Ego illud* Schmidii, *quod & Ipse* „ *secutus sum, simplicius esse judico; quod certe eo modo non refutabit* V. D. *Cum* „ *scopo* Eliphazi *convenit nostra Interpretatio, dissuaderi* Jobo *avaritiam qui potius* „ *Deum ponat aurum suum. Ubi praecessit monitum de resipiscentia, semper* „ *sequitur in Amicorum sermonibus promissum de externa felicitate, amplissima* „ *fortuna. Unde & heic. Neque necessum est, ut sequentia verba opposite accipiantur,* „ *distincta potest esse promissio de auro duplici*, proprio & mystico. „ *Vel & sic accipe: Ipse Deus tibi futurus est autor illius auri.*" Si ergo *aurea* ista *pavimentatio platearum*, & *vestibulorum*, joco non satis diluta; serio agam, dicamque שית על עפר *ponere super pulvere aurum*, pro *aedes pavire auro*, in hac serie ferri non posse, quia nihil praecedit vel sequitur quod istam *imaginem magnificentissimi Palatii* sustineat. Non licet bono *Interpreti* omnia arripere, quae imaginationi se offerunt. *Plateas* adjicere *auro pavitas*, meo quidem judicio *aureum* est *somnium.* Sibi habeant istam *Hyperbolen*, qui ea delectantur: ut & *Mysticum* illud *aurum*, quod cum *proprio* hic conjunxit Cl. *Considerator.* Quod ad *Deum* etiam referre conetur V. D. τὸ שית *ponere*, ut coactum, ita tamen nihil expedit, manent enim eadem omnia. Sed jam *Scopus* jacentem causam eriget. Nempe *monita resipiscentiae sequitur promissum* *Meditatissimum.*

de

*de externa felicitate* &c. Recte vero; sed eam *felicitatem externam* reperio *Vſ.* 27. 28. 29. 30. convenientissimis coloribus descriptam; quum hæcce *pavimentatio aurea* non quadret in *Censura*, quæ contra *Jobum* tanquam *Divitiarum nimis avidum Corrasorem* destricta. Mitto *oppositionem Vſ.* 25. pulchre captatam. Scio quid responderi queat; & jam *Mystico auro* hinc præsidium arrepturos nonnullos prævideo. Id *igni* par futurum, non crediderim.

*Rarum.* Ad *Vſ.* 29. Hæc notata. „ *Conferatur hoc cum meo: utrumque nihil habet* „ *incommodi neque cum nexu & scopo pugnat. Si tamen τὸ* גוה *aliis in locis* „ *tantum in malam partem accipiatur, vertatur potius cum ipso* fastus, *quam* „ exaltatio." Si hac tantum conditione subscribat Cl. *Driessen*. suum servet necesse est, nam גאוה *elatio*, *celsitas*, sæpe quidem in *malam*; nonnunquam tamen & in *bonam partem* vergit. Nescio quid sibi velint Viri Docti cum talibus argumentis, quibus quasi ad calculos ante *bonam Concordantiam* sedetur.

## Caput Vicesimum Tertium.

*Singulare.* *Vſ.* 13. Ad meum, *at ille unus &c.* verbulo Noster: „ *Melius ego cum* „ *aliis verto.*" Gratulor. Habet Cl. *Considerator*, quod omni *versiculo* apponat.

*Subtile.* *Vſ.* 14. Versio, *nam tradit jus meum* &c. ita perstringitur: „ *Sed illum* „ *τῶ* שלם *significatum ignorat Sermo Biblicus. Satis non est hunc illum locum* „ *ad ejusmodi significatum non alterove modo cogere; sed ad significatum aliquem* „ *figendum adferenda sunt loca ubi accipi aliter nequit. Certe recepta versio in* „ Psalmo *est simplex & Emphatica.*" Anguste judicat, qui anguste habitat. שלם in *Dialectis* haud dubie est *tradere*, *prodere*. Id omni cordato sufficere debet; ubi in textu *Biblico* eundem significatum requiri, ad sententiam rite constituendam, evincitur. Id heic loci a me factum. Sic utique *sermo* ille *Biblicus*. Id qui negat, *Sermonem Biblicum* minuit. השלים pro *dedere*, Overgeben/ extat in *Bibliis*. A *dedendo* subnatum *prodere*, *tradere*, etiam in *Vernacula* nostra. Commiseratione dignus esset Interpres, qui *vernaculam nostram* non nisi ex solis *Bibliis nostris* callens, de sensu tamen *versionis nostræ* differere deberet; deque *potestate*, & *Origine verborum Belgicorum*, judicium ferre. Omne simile claudicat. Forte tamen alias ostendetur, comparationem hanc non nimis mancam esse. In *Psalm.* 7: 5. ubi verti solet, *si retribui pacifico meo malum*, illud *simplex*, & *Emphaticum*, mihi demonstrari pervelim. *Pacificis malum rependere*, sceleratorum est. *Deditoribus*, & *inimicis*, *malum non rependere*, sed *bonis* eos *cumulare*, id demum pectus ad omnem virtutem exaggeratum mihi sistit.

## Caput Vicesimum Quartum.

*Laconicum.* *Vſ.* 11. Laconice notatum. „ *Expendi possunt.*" Expendantur ergo.

*Exquisitum.* *Vſ.* 12. Pro *ex urbe* מעיר, dedi, *eo quod vindicta non sit*: ultima autem converto,

verto, *at Deus non curat sputationem querulam* oppressorum. תפלה. Ad hæc Cl. *Driess.* „ *Cur alium quærit significatum, cum receptior ex urbe est simplex,* „ *& facilis?* Sputationem *illam jam supra significatui primigenio* τῶ תפלה. „ *detersimus ad Cap.* 6: 6. 7." Atqui illud *ex urbe* nec *simplex*, nec *facile*, Commentatio mea arguit. *Sputationem* a תפלה quam strenue deterserit Vir Doctiss. reperies supra ad *Cap.* 6: 6.

Ad *Vs.* 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. excerptio parum lucis datura illi, qui *Commentarium* meum non leget. Nihil in universo Libro abstrusius. Nihil in *Commentatione* mea prolixius simul, simul tædiosius. Ea forte Lecturis, veri inveniundi curam nobis non defuisse, & omnibus interpretibus debitum honorem habitum, abunde constabit. Sub fine, scopum totius *Capitis* indicans, *immanissima scelera impune hoc in seculo patrari*, his verbis usus sum. *Ad istam Cynosuram navigandum inter has Syrtes, si quis* portum *contingere velit. Me quidem eum tenuisse haud certus sum: quin nimis vereor ne* navim confregisse *judicer, undis decumanis oppressus, & abreptus. Iis resistere quitus non sum; quantumvis memet ab hoc cursu scopulosissimo reflecterem. Si quem felicior aura in stationem tutiorem deduxerit, erit, quod vel in* naufragio *mihi gratuler, hac alioquin tabula contento, quod eruendæ veritatis studio huc me provectum, omnes boni æquique judicabunt.* In *Præfatione* denuo quantopere conatibus meis diffiderem, inculcavi, ita loquens: *quam magis hæc volvo & revolvo, tam magis caliginem, atque adeo vertiginem, oculis offundi persentisco.* Vide jam æquitatem Cl. *Considieratoris.* „ *Ad hæc operose annotare quicquam, nihil attinet; dum ipse V. D.* „ *in* Præfatione *monet se cupere ad omnes hos versiculos suis meliora. Sed suis* „ *his Allegoriis Arabicis longe meliora quæ jam extabant, quæque Ego ex aliis* „ *compendiose excerpsi, & mea feci, apud me legi quæ possunt, cur non prætulit?*" Confundor, hæc legens, & totus rubore tingor; nomine Veteris Amici. Adeone quemquam dignitatis suæ, & personæ, quam uterque sustinemus, oblivisci! Et quid tandem ex *Dilucidatione Analytica* haurietur, hac super materia, quod non apud me ex ipsis *Fontibus* Commentantium copiose fluit? Pergit moderatissimus, & in me, meaque, æquissimus Censor. „ *Figurata* „ *illa* levitas super aquis *est levis.* Vinea *quæ sit uxor quam est quæsita? Uxor* „ *alibi si comparatur cum* vite, *an propterea* vinea *absolute posita erit uxor?* τὸ „ oblivisci alicujus *ubi ponitur in vitio, est vitium ejus qui obliviscitur, non ejus* „ *qui vel quod oblivioni datur. Ergo ex Hypothesi V. D. dici debuerat non* uterus „ obliviscitur ejus, *sed* ipse obliviscitur uteri." Silentium hæc refellat, volo, ob rationes quas *Commentarius* meus *Lectori* insinuabit: repeto tantum, quod inde paulo supra excerpsi.

*Exsuperantissimum.*

## CAPUT VICESIMUM QUINTUM.

Ad *Vs.* 3. & 5. Crisis hæc destricta. „ *Ego comparationem illam quam vult V. D.* „ *non video; neque an illud quod de* Luna *dicitur dici possit* Tabernaculum non „ tenere. *Tentorium certe semper tenet, si vel præsente sole non splendeat: sim-*

*Acutissimum.*

„ *plicior est mea aliorumque interpretatio quam vide. Deinde recte si contulisset* „ *V. D. Cap.* 15: 15. *vidisset utique omnia huc redire, ne quidem ipsos Cœlos* „ *esse* mundos *in oculis Dei.*" Vidi sane, & huc *Commentationem* meam direxi. *Tentorium tenere in Cœlo*, quum *Solem*, aut *Lunam*, dicunt *Orientales*, non intelligunt cum Cl. *Driess*. *locum*, aut *sedem*, in genere, etiamsi non conspiciantur a nobis, sed intendunt *stationem lucidam*, *oculisque nostris oblatam cum splendore magnifico Campum Ætheris implente.* Satis clare dixi, sed Cl. *Censorem* longitudo forte notæ ab ea legenda deterruit.

## Caput Vicesimum Sextum.

*Defæcatum quid.* Palma ferme hic donor. *Consideratio* ad universum Caput sic habet. „ *Quæ* „ *commentatus est legi atque expendi possunt, præsertim ad Vs.* 5. *seq.* & *conferri* „ *cum meis, non tantum quæ in Commentario ad illud Caput leguntur, sed &* „ Cogitationes defæcatiores *ad* Behemotum & Leviathanem *ubi ex hoc Capite* „ *quædam repeto: Vide pag.* 169. *seqq.*" Nihil hinc diffingere possum. *Defæcatiores* vocans *Cogitationes* suas Cl. *Driessen*. ad *Behemotum*, & *Leviathanem*, paucos credo reperiet subscriptores.

## Caput Vicesimum Septimum.

Nihil ad illud *Considerationum*. Quid ominis ferat, nescio.

## Caput Vicesimum Octavum.

*Modestissimum.* Ad *Vs.* 1. ubi decem diversas sententias enumero circa *nexum*, & *scopum* totius Capitis, *undecimo loco* meum quoque calculum periclitans; hac *virgula* tangor: „ *Frigida sunt hæc si veram Jobi religionem quam descripsimus tenes.* „ *Vide nostra.*" Hui! quam modeste! quam decenter etiam in hominem, qui cum vasto suo Commentario necdum *Theologiam Jobi* tenere potuit! Vides *Capitulum Dissertationibus Jobeis* dicandum.

*Liberale.* *Vs.* 2. אבן יצוק נחושה per *appositionem* capio, *Lapis fusilis, æs;* ut non sit *fut.* in *Kal* a צוק; sed *part. Pahul* a יצק; ut vel e *Lexicis* cognoscere est. Et tamen Cl. *Considerator.* „ *Videbimus an illum significatum probabit. Simplicius est quia verbum præcedit, ut & sequens hic sit verbum.*" Iterum sentio V. Cl. notam meam non legisse. Mecum sentiet, qui eam leget.

*Aliud.* Ad *Vs.* 4. Hanc laureolam fero: „ *Sunt hæc quidem satis ingeniosa; sed iste* „ גר *&* גרל *significatus, qui veram torrentem facit prorsus est ignotus.* „ *Vide me & lege adhuc commodius quid apud Cl. Michaelis.*" Non intercedo. Ei qui meliora attulerit lætus quoque lubensque assurgam.

## CAPUT VICESIMUM NONUM.

Ad *Vs.* 4. ubi evici חרף esse *Autumnum*, & *Autumnitatem*, a חרף *strinxit*: unde & secundario in *Kal*; itemque in *Pihh. opprobrio adfecit*, *perstrinxit*, *conviciatus est* &c. ita amandor cum mea suppellectili: „ *Sed iste significatus* „ strinxit *in Lingua Biblica est ignotus: pariter derivati significatus* Autumnus. „ Hiemem *certe an significet non constat; nec video qui vi* Originationis *significare possit. Dum verbum dicit* exprobravit probris adfecit *recte* hiems *sic* „ *dicitur quasi* terræ probrum *quia eam quasi dehonestat* & probro afficit, *dum* „ *quicquid tempore æstivo in ea germinarat* & *floruerat*, *vitiatur* & *corrumpitur*. „ *Vide* STOCKIUM." Illa *Lingua Biblica*, quam toties ingerit Cl. *Driessen.* est *Lingua Hebræa in Lexicis.* Notionem *stringendi* competere *Linguæ Biblicæ* & in *Commentario* satis adstructum; & in *Opere* de *Originibus* pervincetur. De *Autumno* res tam evidens, ut contradici nequeat, nisi ab iis qui etiam citra rationem contradicere decreverunt. *Originationem* multo commodissimam a *stringendo*, *destringendo*, *decerpendo*, in *Commentario* reperisset Cl. *Driessen.* si ad *Arabica* oculum adjicere dignaretur. *Hiemem* in illa periodo *Typotheta* dedit; qui *Autumnum* ni fallor debuisset. Illam ab *opprobrio* dictam, tam parum STOCKIO accredo, quam Cl. DRIESSENIO. Sed missa jam *Hieme*; missa etiam *juventute*, quam in *Dilucid. Analyt.* amplexus fuerat, ita pergit V. Cl. „ *Assurgo nunc* GUSSETIO, *qui significatum illum* juventutis, „ *qui uno hoc in loco comparet*, *jubet exulare*, & *interpretatur*, sicut fui in diebus opprobrii mei. *h. e. quando quodam tempore*, *cujus singulari modo memini*, *tenebræ* & *dies* opprobrii *advenerant mihi*, *quibusdam hominibus rebusve* „ *ad me obscurandum ac deturpandum paratis. Certe versus seq. omnino favet* „ *huic sententiæ:* & *sic comparat* tempus opprobrii, *ex quo*, *causam Jobi publice agente Deo*, *splendidior enituit*, *cum præsenti opprobrio cui in hac vita* „ *succubiturus sibi omnino videtur.*" Ipse quoque hanc conjecturam Cl. *Gussetii* attigi, *num.* IX. adjecique, *Argute*, *sed citra speciem.* Hoc sufficere opinabar; quod talia sine fundamento assumta, sponte defluant. Quia tamen Cl. *Driessenius Defensorem* sese fert sententiæ *nulla specie* commendabilis; hæc breviter stringam. 1. Nutare *interpretationem*; quæ *precaria* plane *suppositione* nititur. 2. Eam esse absurdam; quum istud *opprobrium quo Jobus obscuratus* & *deturpatus* tunc temporis fuisset, nihil habeat *optabile;* nisi forte a majori ad minus. 3. Jam optare, *utinam ex hoc majore opprobrio quo nunc opprimor*, *mihi redire liceret ad minus opprobrium illud*, *quo antea deturpatus* & *obscuratus jacebam*, nihil habet *Viro* dignum, nedum *Jobo* nostro. Addere 4. *unde splendidior enitui causam meam agente Deo;* est emplastrum male hærens. Sunt adhuc plura. Quidni mansit potius Noster in eo, quod *Dilucidatio Analytica* exhibuerat? Nempe ut longius a me abiret, a semet iterum descivit.

*Palpamentum Criticum.*

*Cl. Gussetii conjectura.*

## Caput Tricesimum.

*Suave.* *Vs.* 2. Ultimum membrum converti; *super ipsis periit decrepitus oris rictus;* עלימו אבד כלח. Cothurnus ake incedens. Cl. *Driessen.* in *Dilucidat. Analyt.* dedit: *super ipsis periit senectus.* Idem dicimus: nisi quod *Decrepitus* & *senex* gradu differant. Non consideratissima ergo *Crisis:* „ *Quia clarum est ex h. l.* „ *& Cap.* 6. כלח *significare* senium, *quidni sit* כלח *vox primigenia, non de-* „ *rivata: vel fuerit olim verbum quod significarit* senem esse." Eodem jure dicas, quidni *Decrepitus* in *Origine* sit idem ac *Senex?* Remitto virum Cl. ad *Caput* 6. neque quicquam de voto, ibi candide edito, demuto.

*Aliud.* *Vs.* 3. הערקים ציה reddidi, *Rodentes siccitatem.* Addidi, esse *Cothurnum* vere *Arabicum.* Qui quid stilus *Tragicus* sit, callent, statim persentiscunt, nil aptius, digniusve, *ad extremam egestatem pingendam*, concipi posse. At Cl. *Driessen.* „ *Longe simplicior*, inquit, *significatus* fugere: *& quæso quid il-lud* rodere siccitatem?" Magna patientia opus est ad talia exscribenda.

*Albus calculus.* *Vs.* 4. Sub auspiciis Summ. *Boerhavii*, *Burmannique*, nostri, *Genistam* contra *Juniperum* defendi. Etiamsi autem *Arabiam* iterum advocarim assertricem notionis a *Junipero* oppressæ, Veritati tamen concedens Cl. *Driessenius:* „ *Et ego*, inquit, *gratus hæc accepto*, *& cum mea aliorumque Junipero com-* „ *muto.*" Nil pote nobilius. Non despero, plures mihi albos lapillos venturos.

*Niger.* *Vs.* 17. verto. *Rodentia mea non cubant.* Id *ibidem* prolixius deductum. Cl. *Driessen.* ad *Vs.* 3. mavult *Arteriæ meæ non quiescunt*, ut in *Dilucid. Analyt.* extat. Eas ערקים dictas censet a *fugiendo.* Examinatum, & revictum in *Commentario.*

*Alius.* *Vs.* 24. In *Commentario* hunc *versiculum* voco *scopulum*, qui ingentes undas excitet interpretationum. Eas ad *Octodecim* recenseo. In *Præfatione* similiter monui, esse *nodum* vere *Gordium*, *quem qui non secuerit*, *sed solverit*, laudem meriturum. Apparebat ergo, mihi meos conatus non nimis placere. Ita tamen taxor ab æquissimo, & Amicissimo, Æstimatore. „ *Obscurissima* „ *hæc est Versio ex Arabismo. Obscuriora etiam quæ ad hæc commentatur. Re-* „ *pugnat etiam nexus sequentis versus.*" Miram vim Eruditionis & Lucis! qua *Orbem Eruditum* impertit Noster, ad ea quæ *obscurissima* reliqui illuminanda.

*Item alius.* *Vs.* 25. Multa huic *versui* in *excerptis* subdita, quæ ad *præced.* pertinent. Sed hæc mitto, & appono tantum Cl. *Censoris* judicium, de eo quod satis verisimile a me factum autumo, vertens, *an non fleo sicut durus diei?* &c. ל pro *ad modum* ut *cap.* 18: 14. Cur *durus ille diei*, *& pauper*, ad ipsum *Jobum* reflecti debere videatur, in *Commentario* deductum. Hæc ne examine quidem digna forte censens Noster, præcise pronunciat: „ *Durus ille diei & pau-* „ *per non est ipse* Jobus, *sed alius. Iterum perperam vertit* ad modum. ל *non* „ *habet illum significatum.*" Ecquid decentius levissimi mei conatus comprimi, & castigari, potuissent?

CAPUT

## CAPUT TRICESIMUM PRIMUM.

Ad *Vs.* 31. *Tredecim* produco sententias Doctissimorum interpretum. XII. est Magni *Theologi* & *Philologi*, Cl. *Ikenii*, qui hunc loci difficillimi conspectum mecum Literis Humanissimis communicavit, *Quis dabit de carne ejus non satiatum?* Adjeceram & meam XIII. Symbolam, atque *conjecturam*, *utinam de carne ejus non saturemur!* Utrumque signat *Characterem summæ hospitalitatis*. Ad hæc Cl. *Driessen.* „ *Haud equidem repugnarem*, *si legeretur* לחמו, „ *sed durius est illud*, de ejus carne. *Dissimilis est locus* 1 *Sam.* 25: 11. *Non* „ *legitur in eo* caro mea, *sed* mactatio mea, *vel mactatum meum. Cur sola* „ caro *heic memoratur?* לחם pro *omni cibo* ponitur, non בשר *caro. An* „ sola carne *saturati sunt Jobi hospites? Fateor* saginatum mactare, adferre, „ *Prov.* 9: 2. *Luc.* 15: 23. *aliquando sumitur pro* toto epulo instructo; *sed* „ carne *alicujus* satiari, *pro* cibis *ab aliquo* paratis, & appositis, *est insolens.* „ *Et quæso cur verba* Jobi *eadem prorsus quæ Cap.* 19: 22. *heic alium omnino* „ *fundent sensum quam illic? Quem locum si attendissent V. Cll. non* Jobi pecu- „ dum, *sed ipsam* Jobi carnem, *qua non satientur Amici, intellexissent.*" Est in his objectiunculis quod speciem habeat: est quod nihil. Videamus quid quodque valeat. Durius *primo* censet Vir *Clariss.* in hunc sensum illud מבשרו *de carne ejus*; & מלחמו *de pane ejus* dicendum fuisse urget. Est sane usitatius *Hebræis*, *Edere panem*, ad *refectionem*, *epulationemque* significandam, quam *edere carnem:* sed non propterea alterum illud continuo rejiculum. Si טבחתי *mactatio mea* tam diversum videatur 1 *Sam.* 25: 11. quid videtur de *Prov.* 23: 20. *Ne sis inter vini potores, qui prodigunt Carnem sibi.* Similiter *Esaj.* 22: 13. *Edere carnem, bibere vinum.* Mentio *panis* plane omissa. Non est ergo *secundo*, quod roget Vir Cl. *Cur sola bic caro memoratur?* Nimis etiam liberaliter, *tertio*, assertum apparet illud; לחם *panis pro omni cibo ponitur, non caro.* Non valde gravis *quarta* instantia. *An sola carne saturati sunt hospites Jobi?* Non sane: sed *Caro* duplici de causa tantum nominata. *Prima* est, quod *Carnium imago* luculentior ad *dapes opiparas*; quas Doctiss. *Belgæ* hic bono judicio respexere. *Altera*, quod *Arabes* magis *Carne* victitent quam *pane*. Ergo in *Hospitalissimæ Domus* descriptione nunquam *panem* commemorant, sed *Capacem opimamque Carnium Ollam* foco adstituunt. Solentissimum proinde nationi isti, *quinto*, *de carne alicujus saturari*, ad *lautiores epulas* signandas. Non felicissime, *sexto*, instatur in usum *Phraseos Job.* 19: 22. Eum locum non attendisse Cl. *Ikenium*, irreverenter satis in magnum Nomen asseveratur! Haud dubie eum attendit, sed dissimillimum judicavit. Idem & ego feci, ut Cl. *Driessenius* videre poterit sub *num.* I. II. III. IV. VI. Numero I. id tactum, quod Vir Cl. in *dilucid. Analyt.* proposuit. Hic aliud calamo exiit, quod non intelligo: *Quem locum si Viri Cll. attendissent, non Jobi pecudum, sed ipsam Jobi carnem, qua non satientur amici, intellexissent.* Ubi hoc intellexissemus? An *Job.* 19. 22.? Factum. An hic ergo? Inepti fuisse-

*Elimatum quid.*

fuissemus. Non ipse Cl. *Driess.* hunc sensum, spero, nunc vellet. Inconsideratissima ergo hæc certe pars *Considerationis.*

## CAPUT TRICESIMUM SECUNDUM.

Et hoc *Caput* intactum dimittitur. Quid causæ, dicere non habeo.

## CAPUT TRICESIMUM TERTIUM.

*Elimatissimum.* *Vs.* 9. Versio nostra sic sese habet. *Limpidus ego sine prævaricatione*, NITIDUS *ego*, *nec ulla mihi pravitas.* In *Dilucidatione Analytica* idem a Cl. *Driess.* repræsentatum; *Purus ego*, TERSUS *ego.* Hunc significatum *tersi*, *nitidi*, *politi*, quem multi jam interpretes adsciverant, aleæ exemtum dedi ex constantissimo usu *Chald. Syr.* & *Arab.* quo חפף valet *fricando polire*, *tergere*, *mundare*, *comere*, *ornare.* Subjiciebam, ut in re clara, *Ecquid* חפה THALAMUS *hinc satis ridet?* Addidi, חוף *Litus*, *stationem litoris*, a *frictu*, *attrituve*, nomen invenisse. Nil itaque evidentius, quam חף esse hic, TERSUM, *nitidum*, *comtum ad nitorem merum*, qualis *sponsi*, vel *sponsæ*, *e* חפה *Thalamo prodeuntis.* Eandem *figuram* reddidi *Deut.* 33: 12. vertens, *Thalamum nuptialem expandens super eo;* atque hanc vocavi *vim secundariam*, quæ a voce חפה *Thalamus Themati accreverit*, *ut infinita talia in Linguis subnascuntur.* Jam intelliges quid Cl. *Driessen.* feriat, hac *Crisi* apposita. „ *Mihi* „ *non persuadet V. D. Quia non video qui alius significatus quam τȣ̃* obtegere „ *vel* protegere *adaptari possit loco Deut.* 33: 12. *& quia τὸ* חפה *manifestissi-* „ *mam habet significatum τȣ̃* tegere & obtegere, *verbo necessario reddendus est* „ *suus significatus Hebræus. Quid sit* vis *illa* secundaria *Thalami*, *quam heic* „ *exserat*, *V. D. non exprimit. Forte non magis illa concinna erit*, *quam* pars „ fricans *pro* portu. *Quam simplex & facilis τȣ̃* thalami & portus *pro rei na-* „ *tura est a* חפף obtegere, protegere, *derivatio*, *tam coacta est a τȣ̃* fricando „ polire. *Hinc teneo versionem illam*, *cum eaque meam commuto quæ confert* „ *cum Ps.* 32: 1. Tectus sum quod ad peccatum meum: *quod optime conve-* „ *nit cum Jobi doctrina quam non negat Elihu utpote qui Angelum Mediatorem* „ *agnoscit*, *sed*, *quod sequentia docent*, *negat* gratiam justificantem Jobo *esse* „ *collatam.*" Laudarem enimvero Cl. *Driessenium*, quod quum *anno præcedente* tenuerit TERSUM, nunc TECTUM adoptet, si *Veritas* ei præluceret; sed quod indecoro adfectu contra *veritatem*, contra *rationem*, contra *se ipsum*, agat, & omnia susque deque vertat, id vero jam tale, quod non joco diluendum, sed cum indignatione castigandum arbitror. Ajo ergo in tota hac periodo non *Philologice* tantum, sed *Theologice*, ita ruere Cl. *Consideratorem*, ut nihil *Inconsideratius* ex calamo ejus excidisse videatur. Absurdissimum sane 1. ut חף *tectus* absolute valeat idem cum כסוי חטאה *tectus peccati.* Absurdissimum, 2. ut hoc *optime convenire dicatur cum doctrina Jobi*, *quam non neget Eliphazus*, de *gratia justificante.* Et ego *Doctrinam de gratia Justificante* ita *Jobo*

*Inconstantia Viri Cl. parum decora.*

*Absurditas prima.*

*Secunda.*

*Jobo* tribuo, & vindico, ut nemini hac in parte concedam. Sed an propterea חף *tectus* absolute hic valet, *gratia justificante tectus?* An *Jobi* excessus ergo, quem castigatum it *Elibu*, in eo consistebat, quod sibi *gratiam justificantem* arrogaverit? Id omnem superat absurditatem. Excessus Viri sanctissimi in eo situs, quod nimis provocaverit ad *Virtutis puritatem limpidissimam*, & *speculo nitidiorem*; non sane *sejunctim* a *gratia justificante*, sed *conjunctim* cum ea. Absurdissimum 3. quod Cl. *Theologus* tendat, *Elibu negare gratiam justificantem Jobo collatam esse*. In præcipiti stamus: pedes firmos, sensus exercitatos, hic requiro. *Elibu* graviter *increpat Jobum* ob *dura*, & *intoleranda*, dicta, quæ fervore disputandi ex ore emiserit. Si jam חף nihil aliud signet, quam, *tectus sum*, *gratiæ justificantis particeps sum*; idque *Jobo* objiciatur tanquam crimen, & *dictum* ferme *blasphemum*, tunc omnium mortalium ineptissimus & importunissimus simul fuerit *Elibuus* necesse est. Reliqua absurda, quæ explicatio hæcce *Theologice* habet, alia occasione Cl. *Theologo* ante oculos proponentur, quando *universa ejus Hypothesis ad placidissimum Examen vocabitur*; eamque *infelicissime jactam* esse evincetur. *Tertia.*

Videamus porro quid *Philologice* hic turbatum sit. Diluta 1. argumentatio, *Non video quis alius significatus aptari queat Deut.* 33: 12. quam τῦ *obtegere.* An ergo minus quid dicit, quod in medium tuleram, *Thalamum nuptialem expandere*; vel si mavelit V. D. *Thalamo obtegere & obumbrare?* 2. Dilutius adhuc, quia verbum חפה est *obtexit*, ergo & חפף. 3. Imperitum, quod *quænam sit vis illa secundaria Thalami, quam verbum* חפף *hic exerat*, a me expressum neget. Atquin expressi, & in oculis defixi, *Expandere Thalamum*; quod ratione *secundaria* a חֻפָּה *Thalamus* adscitum. Sic θάλαμος propagavit verbum θαλαμεύομαι, quamvis paululum diverso significatu. Sic Νύμφη dedit Νυμφεύομαι. Infinitum genus. Qui hoc in *Hebraicis* distinguere nequit, ubique obhærebit. Frigida ergo 4. illatio, *forte non magis illa concinna erit in hoc loco, quam* pars fricans *pro portu*. Suaviter jocari scias Cl. *Driessenium* in meum חופפה *fricans* i. e. *margo, ora, extremitas, litus maris*, quasi dicas *partem fricantem quæque* perpetuo *fricatur*. Posterius scitule omissum, ne jocus fieret jocularis. Certissimum est *Etymon*, quod non derisisset Cl. *Driessen.*, si unde *Latinis* dictum sit *Litus* in promptu modo habuisset. Utique jam *Cocc.* insinuarat חוף latius patere quam *portum*, & *Litus* complecti; ab *attritu*, *frictuve*, quem חפף consignet. Sic سحل alterum *Litoris* nomen apud *Arabes*, a ساحل *trivit*, *lævigavit*, *confricuit*. Item ספר Syriace; *Litus*, *portus*; a *Radice* ספר *rasit*, *detrivit*. Imperitiam proinde suam in hisce Literulis prodit Cl. *Driess.* 5. quum concludit, *tam facilem* esse *thalami* & *portus* derivationem a *tegere*, quam coactam a *fricando polire*. Sic ratiocinantur, qui *Linguas* eminus, & e sublimi æthere colunt, non cominus, & in Libris, verisque Fontibus. Θάλαμος unde quæso? ἀπὸ τῦ θάλλειν, quod est *virere*, *nitere*. Quidni & חֻפָּה a *nitore polito?* Vocatur & παστὸς, ἀπὸ τῦ πάσσειν pro ποικίλλειν *variegare* &c.

*Hebes.* *Dilutum.* *Cæcum.* *Frigidum.* *Imperitum.*

De

De *Portu*, vel potius *Litore*, jam visum. Prudentius itaque *sententiam suam non commutasset* Cl. *Driessen.*, eique Auctor sim, ut citra moram *Tersum* pro *Tecto* iterum amplexetur.

*Percocta ratiocinia.* *VS.* 10. Vocabulum תנואות, huc illud distractum ab *Interpretibus*, una cum *Radice* נוא potestate *Cruditatis*, auxi, atque inde multis locis non ingratam lucem infudisse me autumo. Aliter pronunciat Cl. *Driessen.* „ Ego „ *contra existimo notionem* vacillationum, *vel* nutationum, *hic esse appositissimam.* *Et* cruditatem *illam prorsus esse* crudam *in scripturæ locis omnibus ubi* „ *occurrit vel Verbum*, *vel hoc derivatum* תנואה, *quod semel adhuc occurrit Num.* „ 14: 34. *An sibi Deus tribuit* cruditatem? *vel hæc eadem est cum* alienatione „ *&* exulceratione affectus? *sic Num.* 30: 6. *non tantum pater qui irritum fa-* „ *cit votum filiæ* facit illud crudum, *sed Deus* Ps. 33: 10. crudas facit cogita- „ tiones populorum. *Cum Stockio teneo*, *τῶ* נוא *notionem primigeniam esse* „ immutandi, dimovendi, *hinc* frangendi irritum faciendi, *quæ ratio optime* „ *convenit & verbo in locis omnibus & derivato*, *cui inest notio dimotionis.* " Hæc pulchre cocta haud dubie visa Cl. *Consideratori*, *crudam* istam *cruditatem* meam appellanti. Videamus & nos. *Primum* hocce coctissimum ad

*Primum.* *Num* 14: 34. „ *An Deus sibi tribuit cruditatem?* „ Et quare non, *si cruditas* signet *alienationem adfectus* cum *exulceratione* & *aversione* conjunctam? An hoc tam absurdum, ut talis interrogatiuncula sufficiat ad *cruditatem* istam explodendam? Secundum, non minus coctum: „ *vel an* cruditas *eadem est cum* a- „ lienatione *&* exulceratione *adfectus?* " Est sane. Si attendisset modo Cl. *Driessenius*, haud dubie continuo usum illum invenisset. Nempe *Crudescere* dicuntur animi, quum *irritantur:* & *incrudescit*, *recrudescit*, ira, quæ *sævius*

*Secundum.* *sæviusque exasperatur.* Item, *crudescit*, *incrudescit*, *recrudescit*, *simultas*, *inimicitia*, *odium:* nec non *seditio*, *pugna*, *bellum.* Instar omnium nunc sit *illud Poëtæ Æneid.* 7.

—— *Effuso crudescunt sanguine pugnæ.*

Multum diversa hinc *Metaphora* quæ *Num.* 30: 6. & *Psal.* 33: 10. occurrit. Nempe *cruda consilia* in omnibus *Linguis* sunt *immatura*, *male cocta*, *ad irritum* sponte *cadentia.* Ex *Arabia* adduxi *Coctum consilii*, pro *Viro prudentissimo;* & *Crudum consilii*, pro *imprudente*, *temerario;* sub hac ipsa nostra *Radi-*

*Tertium.* *ce.* Quid jam *cocti*, vel *crudi*, in medium, tertio, tulerit Cl. *Driessen.* quam explicationem meam ad duo illa loca eludere conatur, ipse judicet. Mirum, quod etiam non luserit in *caput crudum*, *Ps.* 141: 5. *Justus me tundat*, *erit benignitas: arguat me*, erit שמן ראש *oleum Capitis*, capitale, quod neutiquam יני ראשי *crudum reddet caput meum.* An nec *alienationem* & *subulcerationem affectus* in *crudo capite* contineri agnoscit V. D.? Quare iste locus non excerptus? Quare non alter *Num.* 32: 7. 9. ubi הניא לב dedi, *crudum fa-*

*Quartum.* *cere cor*, idque *suspicionibus* & *tædiis subulcerare?* Non maturrima ergo, *quarto*, conclusio V. D. quantumvis fidenter illata „ *Cum Stockio teneo notionem* „ *pri-*

„ *primigeniam* immutandi, dimovendi, *hinc* frangendi, irritum faciendi, „ *quæ notio optime convenit* &c." Potuisset item apposuisse *νύω nuo*, *renuo*, *nutu cassum & irritum facio*, quæ *Avenarii* docta spathula nobis commiscuit, ex affinitate *literarum Radicalium* in נוא & *nuo*. Habuisset sic נא *Exod.* 12:9. *crudum*, *non bene coctum* haud dubie designans, in *Agno paschali*, eo quod *coctionem renuat*. Sic admirabiliter Auceps ille syllabarum, & Artifex *Originum Hebræarum* incomparabilis. Video tamen, *quinto* Cl. *Driessen.* hic nutare, „ *Quare locus unicus*, *Exod.* 12: 9. *qui alium significatum admittere pot-* „ *est*, (*imo forte debet de quo vide* Gussetium *in Comm.* L. H.) *novum hunc si-* „ *gnificatum non evincit.*" Nempe Cl. *Gusset.* ut in *Commentario* ipsemet indicavi, vim certissimam *crudi Exod.* 12: 9. sollicitat, atque *læsum fractura* aliqua, vel *contusione*, substituit. Huc acclivis Noster, sed tamen vacillabundus. Rogo nunc quis *novationes* inducat, is ne, qui *Veterem Linguam Hebræorum*, ex *veteribus Dialectis* vel restituit, vel confirmat; & nihil, nihil omnino, sine liquida auctoritate promere sustinet: an qui conjecturis perpetuo indulgent, atque ex *officina ingenii sui*, citra *Dialectorum* opem, lucemve, *Hebraicam Linguam* enucleare se posse gloriantur? Sed finis esto. En ultima quibus nihil doctius simul coctiusque. „ *Et si vel obtineret insolitus ille* „ *significatus*, crudi scil. *in loco illo Exod.* 12. *Certe non obtinet in hoc nostro.*" Ut dijudicare queas, Lector, en Cl. *Driessenii* mentem in *Dilucid. Analyt.* expressam; *Ecce Vacillationes in me reperit:* i. e. *ob leviores Vacillationes*, *non ob malitiosam pravitatem*, *quam in me non agnosco*, *ita me tractat.* En & meam, in *Comment.* propositam. *Ecce cruditates contra me adinvenit.* i. e. *Non læsus*, *offensusve*, *a me*, *me tamen ut hostem tractat*, & *contra me crudum*, *alienatum*, *subulceratum*, *hostilem*, *animum immerito ostendit.* Adjeci: *Uno vocabulo nervose complexus Elihu quæ Jobus stomachosius conquestus fuerat Cap.* 13: 24. 25. 26. & *Cap.* 14: 15. 16. 17. *Ea huc transferri velim.* Qui aliquid in *Jobi Libro* cernit, facile discernit, Cl. *Driessenii* sensum ab *adfectu* & *Jobi*, & *Censoris Elihui*, magnopere discrepare. Sed ne est quidem Ejus. Est Cl. *Schmidii*; est & Cl. *Cocceji.* Illis hoc necessarium fuit ex *Hypothesi.* Cl. *Driessenio* ex sua ne licuit quidem. Tantum pollet in *Explicatione* hujus *Carminis Tragici Hypothesis.*

*Quintum.*

*Sextum.*

## Caput Tricesimum Quartum.

Ad *Vs.* 17. in magno fluctu dissonantium sententiarum tentavi, *An nasum Osor judicii frenabit?* חבש pro *Ligare*, *alligare* jumentum, *frenare*; nulla non *Lexica* offerunt. Contuli phrasin adfinem חטם אף *refrenavit nasum*, ut خطم. Consideratio Cl. *Driess.* hæcce. „ *Illum τοῦ* חבש *significatum non* „ *probat*, & *mira est illa* nasi frenatio. *An τοῦ* חטם differre protrahere, & „ *τοῦ* חבש ligare obligare *significatus erit unum idemque?*" Consideratissime profecto. Probari postulat Cl. *Driessen.* quod omnia *Lexica* habent, quin imo ipse ponit, *Ligare*, *alligare*, *obligare*. An ergo *Ligare nasum* non est *frænare?*

*Splendens lima.*

*nare?* Ejusdem naturæ est altera illa objectiuncula. In *Stockio* suo forte viderat Vir Cl. חטם *distulit*, *protraxit*, *prolongavit*. *Legitur saltem in fut. Jes.* 48: 9. Idem tamen adjecit: *alii cohibebo*. Ex eo ergo rescifcere potuisset Noster, incertam esse illam vim *differendi*, *protrahendi*, quæ orta ex *Glossa Rabbinica*, per quam אחטם אפי *frenabo*, *cohibebo nasum meum*, exposuerant אאריך *prolongabo*, *protraham*. Inde imprudenter a quibusdam *Lexicographis* collectum חטם valere *prolongavit*, *protraxit*. Error a viris Doctissimis dudum revictus, ex *Dialectis*, ubi חטם est *Capistrare*, *refrenare*. Hinc pulchra formula *Capistrare nasum* est *iram refrenare*. An Cl. *Driessen*. adversus me calamum stringens, talia legitime satis ignorare potuerit, ipsum Judicem, & Arbitrum, fero.

*Liberalissimum.* Ad *Vs.* 23. Quindecim expositis sententiis, ipse etiam loco abstrusissimo aliquid lucis adfundere conatus fui. Eum me elucidasse non dixerim. Quod Versioni insertum, seriei sic satis congruum videbatur. Nil interim contendo, sed clariora danti me dabo. Cl. *Driessen*. id promittit: „ *Vide mea rectius cum nexu cohærentia.*" Dicto audiens fui, & inspexi *Dilucidationem Analyticam*. Reperi ibi, quod ex Cl. *Gussetio* cum honesta laudatione ipse jam apposueram *num.* VI. sed & scrupulis quibusdam gravaram. Perspexi inde, Cl. *Driessenium* ne eas quidem partes *Commentarii* mei legisse, in quas *Considerationes* ceciderunt.

*Benignum.* *Vs.* 33. Iterum præruptissimus locus. Ad eum sedecim exhibui conatus Interpretum, omnemque quercum concussi. Meam *jaculationem* feriisse nec dico, nec sane credo. Ut in contextu densissimis tenebris circumfuso aliquid tolerabile tentatum confido. Cl. *Driessen*. ne id quidem solatioli mihi pro longo labore relinquit; apponens „ *Quam longe sint hæc quæsita & nihil cum nexu* „ *convenientia judicet Lector; & mea conferat quæ planiora puto.*" Contuli, & mirabundus recessi.

*Prudens.* *Vs.* 36. Singularis perspicaciæ & prudentiæ *Consideratio* est, qua hic laudor simul, simul castigor. Eam supra jam exhibui, p. 524. Definitur in ordinarium illud: *Sed vide me ad h. Vs.* Vidi, & notavi Cl. *Driessen*. circa voculam אבי subscribere Cl. *Schmidio*; cujus ego *duriorem explicationem*, ut sane coactissima est, appellare veritus non fueram *num.* IV.

## Caput Tricesimum Quintum.

Nihil.

## Caput Tricesimum Sextum.

*Eximium.* Ad *Vs.* 2. Ostendi verbum כתר a variis varie tentatum. Ipse geminam promsi conjecturam, *Coronam dare mihi audientiæ paululum*: vel, *Coronare mihi pauca*. Quam parum his fiderem, patet ex verbis quibus notam finivi: *quid hic figuratum sit cum tempore eruetur*. Vide jam æquitatem mei Censoris. „ *Sed ad quid ista? si non placet verbi usus Chaldaicus & Syriacus expectare, ac-* „ *cipe*

„ *ripe illum* cingere, circumdare; *& heic audiendi causa &c.*" Habes idem, quod ego in medium tuli primo loco.

*Vs.* 21. Per *quindecim* & ultra variantes explicationes, magnamque fluctuationem, portum tandem commodum cepisse mihi videor in sensu completissimo: *super hoc Electus fueris ex Adflictione.* Cl. *Driessen.* præcise, „ *Simplicior* „ *est mea versio quoad nexum.*" Deinde versionem in *Dilucidatione Analytica* à se propositam corrigit; *mortem* ex *Vers.* præced. assumi posse insinuans. Ego illius sententiæ mentionem feci *num.* VII. Non est, cur eam denuo refellam. *Depuratum.*

In *Vs.* 22. Vocabulum מורה diversimode exponitur. *Doctorem* non adeo quadrare, jam ante me judicarunt Eximii Interpretes: itaque a *Radice* מרה obtuli aliquid quod convenientius seriei visum. Si non est, rationibus agendum erat. At Cl. *Driessen.* ita me dimittit: „ *Sed quidni tenetur notio Doctoris receptissima?*" Solide! *Solidum.*

## Caput Tricesimum Septimum.

Nihil.

## Caput Tricesimum Octavum.

*Vs.* 36. Quum præcessisset, *Fulmina*, & *Tonitrua*, Dei *jussa audire* quasi, & *exequi* quam promtissime, hunc versum ita ad seriem convertere ausus fui: *Quis posuit in jactibus vagis sapientiam? aut quis dedit Phænomeno intelligentiam?* Ad hæc Cl. *Driess.* „ *Fateor nexum si spectes, versio non abludit. Quæ sit quodad* „ *nexum difficultas, me vide, & quem nexum assignem retento recepto significa-* „ *tu, quem utrumque beic tantopere migrare ac fecit V. D. prorsus est Paradoxum* „ &c. &c." Sufficit mihi testimonium de *nexu*; & jam serio appono, *Cordate!* Paradoxum illud quod in טחות *jactus vagi*, & שכוי *Phænomeno* nunc offendit Virum Doctiss. minuetur, & mollietur, si notam integram denuo legere dignabitur. Sciat tamen, me hæc inter *Verisimillima* locare, non inter dubio vacua, nedum *Apodictica.* Sub fine additum, quod melius afuisset, „ *An ipse Deus fulminum jactus a se sapientissime directos vocat* vagos?" Sane vero, Vir clarissime, & ni טחות sonaret *jactus vagos*, tota sententia illa, *Quis posuit in jactibus vagis Sapientiam?* periret: quæ nunc admirabiliter ferit. Ni talia sentiat interpres, nullus est. *Acutum.*

## Caput Tricesimum Nonum.

*Vs.* 16. Leviter taxor, quod *Ciconiæ* dederim *pennam piam*; atque אברה חסידה mihi, non sine jucundo lusu, sit *penna pietaticultrix*, ad *Ciconiam* vi vocabuli חסידה recurrens. En notulam. „ *Argutiusculum illud facit mater-* „ *nam Ciconiæ pietatem residere in pennis.*" Lepidum caput me facit Cl. *Driessen.* qui *pietatem matris* tribuam *pennæ*. Nempe *piam dextram* qui dicit, *pietatem in ipsa dextra facit residere.* Ingenue dicam: non credo Cl. *Driesse-* *Acutissimum.*

*nium* usque eo expertem Lectionis, expertem stili: sed id scio, *Affectum* quo mea consideravit, *judicium* Viri in multis fuscasse, & nescio qua nebula offudisse.

Subtile. *Vs.* 27. De *Equo Bellatore*, qui *ardet in prælium*, magnifice enunciatum, *non credit, quod vox Tubæ sit:* vel, *non securus est, quod vox Tubæ sit.* Id ita explicui: *Audit tubam, sed metuit, ne falsa ludatur imagine vocis: vadit ergo & cominus fidem sibi facere gestit prælii eminus denunciati. Ad prælium, haud secus atque ad Epulas, irrequieta & sui vix secura exultatione pergit.* Ad hæc vide mihi Capitalissimam *considerationem* „ *Verbum per se hoc non dicit.* „ *Verba per se non significant id quod rei per verbum significatæ nonnunquam est* „ *consequens.*" An ego dixi verbum יאמין *Credit* vel *securus est*, hoc *per se dicere*? Ubi hoc in *Commentario* meo legere est? Res ipsa dictat, esse *Tropum*, quo *non credere* venuste usurpamus *in rebus tam lætis ut fidem superent:* Quis mortalium inde exsculpat, *Credere per se notat res modicas habere*, & *non credere*, *res supra fidem lætas habere*. Ecquid tali homini *sanum* esse *sinciput* crederetur? Hoc tamen mihi adfingit Amicissimus meus *Driessenius*, quem purissimus in me amor, & Adfectus, in hanc faustam scriptionem egit. Quod de *Tropo consequentis*, quem *Synecdochen Quintilianus*, *Metalepsin* vocitant alii, *Magn.* noster *Vossius Metonymiam* maluit appellare, a V. Cl. mihi insinuatum, vellem equidem sibimet, inde ab initio certaminis in me suscepti, insinuasset; eaque occasione *Rhetoricam* suam, quæ rubiginis aliquid nunc contraxisse videtur, denuo effricuisset, atque ad pristinum nitorem extersisset. Si adhuc facere dignetur Vir Clariss. brevi in nostrum *Systema* lætus lubensque transibit, atque dextram nunc veritati adversam infeliciter, ad defensionem optimæ causæ felicissime convertet.

Non plane nihil. *Vs.* 35. Castigatiuncula levis incumbit hic in prius colon *Versionis* meæ, vel potius *Doctiss. Tigurinorum*, quos me sequi professus sum. *An sat multum apud Omnipotentem castigationis?* i. e. *An satis te convicisse videor imbecillitatis, imprudentiæ, erroris* &c.? Ad hæc Cl. *Driessen.* „ Sic הרב & יסור *videntur* „ *debuisse conjungi, quod non fit. Vide me.*" Scilicet pro הרב עם שדי יסור sic ponendum fuisset הרב יסור עם שדי. Placet objectio. Merito scrupulus ortus occasione *Versionis;* quæ sic concipienda fuisset, *Satin' apud Omnipotentem castigare?* Dedi tamen, quod clarius, promtiusque, omnibus fore autumabam. Enucleatius adhuc agam. *Hebræa* ad verbum sonant, *An multum cum Omnipotente castigare* vel *castigatio?* Ergo non est *status constructus*, qui postulasset potius רב יסור, ut satis speciose institum a Cl. *Driess.* sed *absolutus*. Sciant tamen Viri Docti *statum constructum* in stilo sublimiore etiam disjunctionem, insitionemque alterius vocis, pati. Sic *Ps.* 5: 10. אין בפיהו נכונה *Vacuitas in ore ejus recti.* Sed hæc alio in campo latius. Videt Cl. *Driessen.* me *objectionem*, cui *species* inerat, ut par erat, suscepisse. Hæc ergo in posterum inter nos lex esto, & regula, *bona*, vel saltem *speciem habentia*, serio refellere: quæ *omni specie vacant*, atque adeo *semet ludunt*, albo sale conspergere, & jocundo joco, citra acerbitatem, diluere.

—— *Hanc veniam petimusque damusque vicissim.*

CAPUT

# Caput Quadragesimum.

## Et

## Quadragesimum Primum.

Graviorem securim mihi admovet Cl. *Driessen.* ita duo hæcce *Capita* simul feriens. „ *Quod spectat V. D. Commentationem de* Behemotho & Leviathane: „ *si vel in Versione & expositione ab aliis Interpretibus* rectiora quædam *habeat;* „ *Difficultates præcipuæ quæ premunt omnem Belluam qualemcunque de genere A-* „ *nimalium, die Sexto Creationis productorum, premunt & illas quas V. D. nobis* „ *sistit. Illud recte habet, quod intellexerit liquidam orationem inferre non tan-* „ *tum difficultatem sed prorsus impossibilitatem pugnæ cum Behemotho & Levia-* „ *thane, cum victoria de illis vel illo conjunctæ. Sed nodum inde nexum, quem* „ *sat scio insolubilem esse per omnem aliam Hypothesin Vir Eruditiss. solvit per* „ *Monomachiam* &c. &c. " Sex *Argumentis* deinde *Hypothesin* hancce meam impetit V. Doctiss. Ea non indigna reputo, quæ expendantur, atque *Dissertatione* integra, *Jobeis* inferenda, discutiantur. Moneo tamen, me adversus *imaginarium* illum *Behemothum* & *Leviathanem*, quem sibimet prodigialiter, ne quid gravius dicam, fabricavit, non esse pugnaturum. Nempe persuasissimus sum, neminem mea manu indigere ad monstrum illud debellandum. Quod autem ad Cl. *Driessenium* attinet; ni is semet hac in parte, per melioris lucis radium, vincat, nunquam convincetur. Plura non addo; & parco. Utinam sibi ipsi pepercisset!

*Monstra sua Cl. Driessenius solus profligabit.*

# Corollarium

## Ad

## Cap. Trigesim. Octavum et Nonum.

Placuit Cl. *Drissenio* sub finem ad duo hæcce *Capita* simul aliquid *Considerationis* subnectere. „ *Quod ad Philosophiam illam Divinam Cap.* 38. *&* 39. *ve-* „ *ram Hypothesin non satis attigit.* " Expectas jam examen in Fundamenta mea altiuscule descensurum. Falleris. Ne superficies quidem tangitur. Citatur tantum ex *pag.* 1086. *Commentarii* hæc particula longioris notæ ad *Cap.* 38: 17. fine: *nam in omnibus hisce interrogationibus non agitur de* cognitione Fidei, *ne* naturali *quidem, quæ causas secundas indagat, sed illam quæ ad* causas primas *adscendit, &* Arbitrum *efficit* Dominumque *universi.* Quid hic desideret Vir Cl. plane exputare nequeo; nisi forte illud, *non agi de cognitione Fidei.* At scias, Lector, id ad Eruditissimi *Crinsozii* opinionem reflecti. Eam eadem *periodo* laudaveram, hisce verbis: *Bona observatio Eleg. Crins. Eum qui Deo litem movet circa providentiam, claras de statu mortuorum ideas ante sibi comparare debere.* Hinc colligebat idem ille Vir Doct. *Oeconomiam mundi invisibilis ignotam fuisse penitus Jobo.* Negabam modeste, id *hinc legitime*

*Dignum Considerationum complementum.*

*concludi*, inferens; *nam in omnibus hisce interrogationibus non agitur de* Cognitione fidei &c. Hoc est, quum *Jobus* rogatur, *Num revelatæ tibi portæ mortis?* non tollitur *cognitio fidei*, quam habere potuit Vir Sanctus, & habuit procul dubio, de *statu mortuorum felici altero, altero infelici*; sed negatur, Eum *Mortis* esse *Dominum* & *Arbitrum*, &c. &c. Quid, quæso, in hisce, unde inferre potuerit Cl. *Driessenius* tanta cum confidentia, *me Veram* horum Capitum *Hypothesin*, *quoad Divinam Philosophiam*, *non satis attigisse*. Pergitur eadem decentia; & æquitate, „ *Quamvis non satis sibi constet.*" Jam tandem captus sum: teneor. Non consto mihi. Citatur iterum p. 1094. *col. b.* sive *Cap.* 38: 28. sub finem, ubi verba mea sic habent: *Sensus hinc talis enitescit. Considera mihi vel protrita illa, & quæ omnibus exploratissima habentur, pluviam, rorem, glaciem, pruinam, quem illis patrem, quam matrem, assignas? percurre omnes* causas secundas, *unde hæc Meteora gigni ajunt Philosophi; & senties te* proximam Originem *unius guttulæ non posse indicare. Res certa & evidens, quam enucleabunt qui sinum naturæ rimando sentiunt se quo longius in* Causarum secundarum *Vestigationem procedunt, eo clarius convinci de Infinitate Operum Dei, quæ vel in guttula admirabiliter relucet.* Vel ipse mea verba non intelligo, vel hæc exactissime consonant cum iis, quæ in priore loco posui. Utrobique nego, *Philosophiam* hancce *Divinam*, & *Interrogationes profundas* ipsius *Creatoris*, versari circa *cognitionem Causarum secundarum*; sed ad *proximam originem*, atque adeo *causas primas* ferri, quas solus *Arbiter* & *Dominus Naturæ* in manu habeat. Ne vel rimula pateat cavillationi, en Verba, quibus *Cap.* 39: 1. *Scopum, nexumque*, indicavi *num.* III. *Nempe ut in præcedentibus* primarius Scopus *fuerat, Jobi elatos illos Spiritus compescere, quibus se cum Deo congredi, & concertare, velle ostenderat; ita eadem nunc incus tunditur, atque lenitis quæstionibus e Regno Animali desumtis pungitur, in seque reducitur, Noster; ne quidem unius animalis* interiorem vim, indolem, *atque agendi* virtutem *ab ipso* dependere, *aut ei perspectam, exploratamve, esse: nedum ut tanquam alter* naturæ Dominus, *&* Arbiter, *tam animose sese inferret, Deumque ad rationes vocaret.* Audi jam Cl. *Driessenium*, errabundos meos gressus sic tandem dirigentem: „ *Vera Clavis in his interrogationibus, converti* τὸ in-
„ telligere ista, *&* τὸ posse facere ista, æternum esse &c. *Vide me ad illam*
„ *Philosophiam.*" Idem dicit Vir *Doctiss.* quod ego: & tamen ego *Divinam* istam *Philosophiam* non satis attingere valui; ipse in ejus medullam sese penetravit. Ad *æternum esse* inspiciat Cl. *Theologus* meam *Versionem Cap.* 38: 21. & simul sciat, de *palma Commentationis Theologicæ* me neutiquam contendere, sed tantum *Literalem* meam *explanationem* a cavillationibus non valde *Theologicis* vindicare.

A. SCHUL-

# A. SCHULTENS
# ORATIO
# INAUGURALIS
DE
## FONTIBUS EX QUIBUS OMNIS LINGUAE HEBRAEAE NOTITIA MANAVIT HORUMQUE VITIIS ET DEFECTIBUS.

DICTA PUBLICE

IN

TEMPLO ACADEMICO

*Quint. Id. Nov.* cIↄ Iↄ ccxiii.

Quum Ordinariam Linguæ Hebrææ & Antiquitatum Sacrarum Professionem in Illustri Frisiorum Academia solenni ritu auspicaretur.

# ORATIO INAUGURALIS.

Est gravis quædam atque vehemens opinio, quæ cum maximo literarum Hebraicarum atque veritatis Divinæ dispendio, animos multorum, qui hæcce colunt studia, pervasit, densaque obduxit caligine, nihil esse magnopere, quod post tot tantosque Excellentium hominum labores, qui in hisce sacris illustrandis, operam suam collocarunt, ad eorum ulteriorem cognitionem conferri ac in lucem produci queat; tutoque iis, quæ de Verborum significationibus, vi, natura, usu, & ingenio, nobis tradidere, tam Judæi, quam Christiani, acquiesci posse atque adhæreri.

Et hæ aliquando tenebræ, & hæ inscientiæ & erroris tenebræ, noctem quasi quandam offuderant menti, lucisque eripuerant usum; ac diu mihi multumque cum earum pervicacia confligandum fuit, antequam eas fugare, atque ab animo rejicere & dissipare valui.

Ast discussa tandem est ista caligo, diluxit, patet, propriis cernimus oculis; depulsum est a cervicibus nostris jugum illud servile opinionum atque placitorum alienorum, quod mentem nostram, veritatemque premebat Hebræam, quam tantum abest, ut planam nobis, perspicuam, atque omni dubio vacuam, reliquerit Rabbinorum non contemnenda diligentia, ut multis undique obscuritatibus laboret; quamque adeo non ad summum splendoris & perfectionis fastigium perduxit nostrorum hominum prædicanda industria, ut ipsi contra de insuperabilibus ubivis difficultatibus ac tenebris fateri ac deplorare cogantur;

Sane quam imperfecta ad hunc usque diem Hebraicæ linguæ cognitio sit, quam non omnibus numeris absoluta, quam nævis suis defor-

mata ac maculis, quam non ea in luce posita, quæ viam nobis tutam ad difficillima Sacri Codicis loca emuniat; quam hiulca in multis, quam incerta, quam imbecilla, quam infirmis subnixa tibicinibus; tum demum deprehendere cœpi atque animo sese ingessit meo, postquam quatuordecim annorum in hocce eruditionis genere, assiduus atque improbus labor, hunc mihi studiorum curarumque reddidit fructum, ut nulla amplius sine ratione valeret auctoritas, ut nulla diutius adstrictus necessitate, libero judicio, in ea inquirere fundamenta potuerim, quibus Doctissimi quique, atque summæ apud omnes auctoritatis, Hebræam rem nobis explicatam tradidere.

Hæc si Vobis aperuero, hæc si Vestris subjecero oculis, mentibus, judicio; magna me spes tenet, infaustam illam ac præjudicatam opinionem, quæ tantopere Literarum Sacrarum feliciorem progressum moratur atque retardat, quantumvis vetusta sit quantumvis penitus insita, altissimisque radicibus defixa, labefactatum mea Oratione, & rationum pondere iri, locoque dimovendam, atque ex animis Vestris evellendam fore.

Adhibete mentes auresque vestras, Florentissima Juventus, queis Sacra Dei mysteria cordi sunt. Adestote animis, omnes qui adestis corporibus, quorum ego frequentia maximo opere delector atque incredibilem lætitiæ capio voluptatem. Propitius etiam nobis adesto Deus: Vosque Auditores favete.

Omnis Divinæ ac Sacratissimæ linguæ notitia, postquam ea intermortua est, atque sub Hierosolymorum cinere & ruderibus consepulta fuit, e quinque potissimum fontibus revixit, atque ad posteritatem & nostra permanavit tempora: quinque habet initia & fundamenta, quibus renovata quasi, atque ab excidio & vastitate revocata est: de quibus asseverare sustineo, a quo tempore Lingua Hebræa vernacula esse desiit, ultimaque sensit fata, nullum unquam exstitisse mortalium, qui in Sacro Codice explicando, verborumque significatione ponenda, aliud præter unum ex hisce argumentum, suæ sententiæ firmandæ aut commendandæ, eruere, atque in medium afferre potuerit.

Quicquid ipsi unquam Judæi, & Rabbini tam veteres, quam recentioris ævi, quicquid nostrorum hominum principes in hocce studio atque excellentissimi, de ingenio ac natura Hebraismi; quicquid de verborum ac radicum usu, vi, veris notionibus, ac proprietate, scriptis suis prodidere, aut vel in Lexicis, vel in Commentariis, vel aliis quibusvis eruditionis atque industriæ suæ monumentis ad nos transmisere, hoc omne ab his petitum est principiis, hoc omne hisce nititur initiis atque fundamentis.

Hæc

Hæc ut absque temeritatis & arrogantiæ invidia sub examen revocare, atque in quam plurimis erroris convincere mihi liceat, meo quodam jure postulare posse mihi videor, quippe qui non mediocrem a primo tempore ætatis in hocce studio operam consumsimus, atque in eo omnes nostras curas, omnes defiximus cogitationes, ut quid in hisce veri sit, quid falsi, quid certi, quid incerti, exploratum atque perspectum haberemus.

Sed me repente in ipso Orationis aditu, ac vix ingressum in sermonem, Vester in me oculorum conjectus reprimit, atque extremus hicce perorandi locus, in tam vasto mari difficilem parit cursum, tamque exiguum dicendi concedit spatium, ut vix capita rerum attingere, nedum explanare atque justa disputatione exponere possim.

Non tamen committam, ut qui Vobis ut placeam, officiaque mea profitear, jussu Generosissimorum Academiæ Quatuor-Virum præsto hic adsum, Omnium Vestrum justissimam in me provocem indignationem, fastidiumque mei ac nauseam excitem.

Non pigebit partem potius laboris abjicere atque præcidere, quam Vos Oratione intempestiva ac in longius protracta occidere; longeque mihi satius existimo, mutilum quodammodo, neque omnibus suis numeris absolutum, proferre sermonem, quam in tantum hocce, solenni hoc die, crimen incurrere.

Quæ ergo uberius aliquando atque luculentius statutum est persequi, ea nunc leviter perstricta & prælibata, Æqui cognoscite & Lubentes.

Omnes qui ab ipso limine Hebraicas literas salutavere, & primoribus quod dicitur labris eas gustarunt, in comperto habent atque explorato, quantum iis lucis affulserit ex illarum cognitione linguarum, quas tanquam genuinas filias matris Hebrææ, proximasque ejus propagines, unanimi consensu omnes venerantur Eruditi; earumque collationem usitatissimum simul & firmissimum præbere fundamentum, ex quo verborum, ac radicum Hebraicarum ignotior usus, ingenium, & significatio eruatur.

Hoc palam faciunt omnia in universum, tam Judæorum quam Christianorum scripta & commentaria; qui millenis in locis vel ad Arabicæ, vel ad Syriacæ, vel, quod eam præ cæteris maxime cognitam, atque in promtu haberent, ad Chaldaicæ linguæ refugerunt auctoritatem, atque ex earum fontibus verborum Hebraicorum hauserunt significationes, earumque fide lexica sua formare atque extruere non dubitarunt.

Et sane absque his si fuisset, æternis damnata tenebris maxima Sacri Codicis pars esset, densisque obvoluta integumentis Hebræa veritas delituisset; conspectumque nostrum refugisset.

Ast cognoscite quæso, & mente præjudicatis opinionibus vacua accipite, quanta sint Celeberrimæ hujus & omnibus comprobatissimæ Hebraismum illustrandi methodi incommoda, vitia quanta, quanti defectus, & duram in hunc usque diem sacrarum literarum sortem mecum dolete.

Qua ex lingua huncce capere vis fructum, ut ex ejus ingenio, ingenium perspicias atque expiscere Hebrææ matris, hujusque dispellas tenebras, ejus tibi linguæ natura intima cognita sit necesse est, ejus tibi thesauri ut pateant, ejus copiæ omnes, omnes divitiæ ut in promtu sint, omnemque ejus dicendi vim ac facultatem ut teneas, res ipsa & ratio postulant.

Nunc vero quis adeo hospes est in hisce nostris Orientalium sacris, cujus adeo circa res nostras peregrinantur aures, ut ei inauditum sit atque incognitum, quanto defectu, quanta omnium rerum inopia ac paupertate laborent *Chaldæorum* ac *Syrorum*, adde etiam *Æthiopum* & *Samaritanorum* monumenta, vel potius naufragia, tristesque reliquiæ, quam angustissimis inclusa & circumscripta cancellis hæ linguæ ad nos pervenerint? atque ita cum iis esse constitutum, ut infinitis in locis luce egeant aliena, nedum ut illustrandis Hebraicæ linguæ obscuritatibus multum inservire, atque lumen præferre clarissimum possint.

Hisce tamen Hebrææ linguæ intermortuis propaginibus, hisce miserrimis ejus atque afflictissimis reliquiis, quas eadem cum matre perculit tempestas, temporumque vastavit atrocitas, inhærere coacti fuere quotquot multis inde a seculis, sacris litteris restaurandis manum admoverunt; & *Chaldaicæ* præsertim dialecti auctoritate & fide, maximam partem, fundata atque exstructa hodierna Linguæ Sanctæ cognitio est.

Ea autem Hebrææ matris splendidissima propago, ea ejus ornatissima, ut ita dicam, atque amplissima filia, quæ nullam unquam temporum sensit vim atque acerbitatem, quæ infinitis nobilum ingeniorum monumentis, exculta est, atque immortalitati consecrata, quæ incredibili verborum copia, & inexhausta dicendi facultate, tanquam vastum aliquod & immensum mare ad nos redundavit; quæ omnes omnium Orientalium thesauros, divitias, & elegantias, gremio com-

plexa

plexa fuit est, atque antiquum Hebraicæ opulentiæ splendorem viva exprimit imagine; Ea, Ea, inquam, lingua a per quam paucis in hunc usque diem cognita, a paucioribus in hoc negotio adhibita, atque in subsidium vocata fuit.

Etenim a quo tempore, Divino plane atque immortali Summi Numinis beneficio, Arabum nimis diu reconditi atque abditi thesauri in Europam nostram importati sunt, atque expositi, incredibile dictu est, duo tantum, aut ad summum tres quatuorve extitere, qui aliquid alicujus momenti, ad demortuæ matris difficultates superandas, ex iis contulere; vel si verum dicere liceat, Unus, Unus exstitit Bochartus, Vir plane incomparabilis ac supra omnem laudem positus, qui aliquid opulentæ hujus literaturæ nomine & gloria dignum, in hoc genere, præstitit.

Cæteri vel non eam in Arabicis scientiam adepti sunt, qua aliquid præstare possent, in quorum numero *Rabbinos* repono, atque aliquos ex nostris: vel non ea cum cura & diligentia in magnum opus incubuere, qua potuissent; inter quos, ita tamen ut debita ei, quæ maxima est, constet laus, *Hottingerum* nomino; vel plerumque, nescio quo fato, a cultu Linguæ Sanctæ, ad Historias, Ritus & Antiquitates Orientalium persequendas, dulci quadam vi abrepti sunt, atque delapsi; ut *Golius*, *Pocockius*, *Relandus*, aliique Arabizantium principes.

Nullus interim dubito, quin si hujus præclarissimæ linguæ claustra Rabbinis reserata fuissent, primisque Linguæ Hebrææ instauratoribus aditus ad eam facilis fuisset concessus, pleniorem longe, atque omnibus numeris absolutiorem ejus cognitionem nobis reliquissent.

Atque ita mihi persuasum est, cum Magno Bocharto, animoque infixum hæret, hujusce tandem linguæ subsidio & luce fulgidissima, Hebræam Linguam omnibus illis obscuritatibus, cæcisque tenebris, quibuscum interpretibus colluctandum est, liberandam, atque ad summum claritatis fastigium evehendam fore; Quod in antiquissimo simul & obscurissimo Sacri Codicis monumento, quod summis ad hoc usque tempus ingeniis præclusum fuit atque impervium, in Jobi inquam libro difficillimo, me palam propediem esse facturum, modo ut vita suppetat, spero confidoque.

Aliud initium ac fundamentum, quo collapsas Hebræorum ruinas excitare aggressi sunt Linguæ Sanctæ cultores, atque ab interitu vindicare, in veteribus jactum est Versionibus, quæ antiquitate ultima

venerationem omnibus ac sui reverentiam commovent: quarum Auctores quo propius afuerunt ab Hebraismi florentis ætate, atque ea attigerunt secula, quibus Res Judæorum nondum penitus oppressæ erant & exstinctæ, eo uberiori Linguæ Sanctæ notitia abundasse, jure optimo credi potest.

Ad has ergo frequentes se conferunt interpretes, atque ab iis rebus suis dubiis præsidium petunt, verborumque exquirunt significationes.

Amplissimus hic se aperit differendi campus, uberrima dicendi materies, per quam longe lateque exspatiari mens & lingua, atque divagari possent: promissorum tamen haud immemor iis standum existimo; itaque quæ mihi de secundo hoc loco sententia sedeat, quibus hanc methodum vitiis affectam esse intellexerim, brevibus expromam.

Atque hic non possum, primo, non moleste ferre, ac quodammodo indignari, quod non dubito, quin ut incongruum valde, atque a vera ratione abhorrens, animis etiam Vestris & auribus accidat, inscitia factum esse Judæorum, partim ingenerata genti superstitione, cœcoque impetu, quo sua amplexari solent, osculari, gestare in oculis, ut ad illos maxima hoc in negotio delata fuerit auctoritas, ad quos quam minime eam deferri conveniebat.

Chaldæos dico interpretes, vel paraphrastas verius, quos omnium minime ea tenuit cura, ea sollicitos habuit cogitatio, ut ne alia gravissima rationum momenta attingam, ut verba verbis exprimerent, vocumque religiose retinerent significationes, inque suam reponerent paraphrasin: sed totum orationis complexum, eumque, quem ipsi imbiberant, sensum, solutissima quadam ac nullis legibus adstricta ratione, infinita libertate, in suam transfuderunt dialectum; ac commentarii magis, suo in labore, quam versionis usum secuti sunt.

Hosce autem tales, quorum ea fuit ratio, id institutum; quis idoneos agnoscat Auctores? quis testes locupletes? ad radicum Hebraicarum, domesticam & nativam vim, de qua anquirimus, non dico subodorandum, quod forte præstare possent, sed investigandum, sed ex latibulo & tenebris protrahendum, sed luce clarissima perfundendum, atque indubitata quadam ratione consequendum.

Hac tamen præpostera institêre via Judæorum Magistri omnes, qui in Sacro Textu offendentes, aut difficultate pressi, ad hæc sua Oracula quasi, se consultum retulerunt, atque ex harum paraphrasium (cæteras versiones Antiquas, magis ad rem suam accommodatas, vel ignorantia præcludebat, vel supercilium Judaicum despicatui habere jube-

jubebat, & abnuere) ex horum igitur *Targumim*, luce crepera & subobscura, verborum ignotorum aliquem saltem arripuerunt sensum & significationem; atque in Lexica sua vel Commentarios conjecerunt, quæ justo absque examine, quod laborem in talibus haud illibenter subterfugimus & declinamus, & quod meliora dare aut certiora non haberent, per Nostrorum etiam Lexica & Commentarios omnes pervaserunt, atque tantum sibi vetustate roboris, tantum firmamenti assumserunt, ut sedibus suis moveri & exturbari posse non est quod magno opere confidamus.

Interim haud levi conjectura ductus, neque præcipiti abreptus judicio, clara voce, omnibus exaudientibus, confirmo atque assevero, quam plurimas, nemini non receptissimas notiones, de quibus cuiquam ne suboluit quidem unquam, injustas tenere possessiones, ac in aliena domicilia immigrasse; quæ res pertenui primum indicio ac argumento patefacta & illustrata, post, aperto suspicionis introitu, in intima causæ admissis, luce clarius meridiana comperta atque deprehensa est: ad quod vincendum tam ab exemplis paratus & instructus sum, ut id in oculis omnium (Auribus enim Vestris, quibus secundis ac patientissimis utor, eam ad rem abuti non debeo) in oculis inquam omnium, atque in animis aliquando defixurum me esse, sperare ausim.

Intelligo, Aud. Hum. me plurem, quam opinio tulerat, orationem absumsisse, ut in Rabbinici hujus instituti arcem invaderem quasi, eamque expugnarem, longiusque me esse provectum hac in causa, quam curriculi nostri spatia ferre posse videntur.

Sed hoc compensabo brevitate illius Orationis, quæ pertinet ad reliquum hunc locum, eaque quæ nobis de ceterarum versionum, Græcæ cum primis momento ac pondere, in hoc negotio, disceptanda forent, aliud in tempus rejiciemus, atque volente cum Bono Deo, data opera cum Eruditis Viris communicabimus.

Ad Tertium itaque, ab hoc cursu memet inhibens, rei Hebraicæ principium, quod jam dudum ad se vocat, & quasi absorbet orationem meam, contento studio veniamus; de tertio inquiramus fonte & origine, unde Linguæ Sanctæ notitia profluxit, atque ad nos dimanavit; & quid hic requiram, quid desiderem, quam vehementer hac ex parte res nostræ laborent, paucis habetote.

Hæc ea est ratio, qua Hebraismi indagatores, intra Sacri Textus parietes ac fines sese coërcentes, ex ipso ejus sinu quasi & visceribus, abditam ejus ac latitantem indolem eruere, atque in lucem retrahere posse

posse contendunt, ubi non aliena jam, & externa circumspicientes subsidia, sed domesticis & insitis Textui argumentis & indiciis adhærentes atque innixi, ex ipsa Oratione, ejusque scopo, vi serie & nexu, totoque adeo complexu & sensu, similium denique contentione locorum, quæ cujusque verbi natura sit, quod ingenium, quæ significatio colligere atque efficere satagunt.

Hunc Hebræa indagandi, atque in suis quasi vestigiis persequendi modum, Alii ita cum ceteris illis conjunctum voluere, ut huic principem tamen concederent locum, atque ad alia, summa absque necessitate recurri debere negarent: Alii eo sese abripi passi sunt, ut omnes alias rationes, omnes alienas opes, exterminatas ex hoc studio voluerint, atque huic unice viæ insistendum esse, summa cum contentione pugnarint.

Ast hoc profecto fuit, eo se demittere, unde exitus haud in facili sit, hoc fuit, ut ait Ille, in dumeta correpere, atque miserrimis sese implicare angustiis, quod simili quodam illustri demonstratum demus.

Tune mihi, si Livii tantum Historia, aut Divinæ illæ M. Tullii Orationes, ex Latinorum nobis monumentis superarent, atque ex divitissima & gravissima lingua, hæ tantum reliquiæ, commune, quo litteræ conflagrarunt, incendium evolassent; Tune mihi, inquam, aut cuiquam sano persuaderes? Ea Te repagula, quæ aditum ad earum intellectum obsepirent, ullo absque subsidio, repudiata omni aliena ope, perfracturum, atque ad omnem orationis, non sensum solum & sententiam, sed vim, sed lumen & elegantiam esse enisurum. Vel si hoc, & summi illi Scriptores, incredibili sua ac plane singulari felicitate dicendi, in proclivi fecissent, & Tu Tua industria & sagacitate, esses usque quaque assecutus; Tune Te nativam sermonis Latini indolem, verborum notationes, vocumque profundas ac penitus retrusas origines, penitus vestigasse aut pervestigare posse, gloriari & præ Te ferre auderes?

Et tamen, quod in Europæa nobisque cognata lingua, quod in finitima, sensibusque nostris conjuncta oratione, nemo, nisi a sanitate alienus, sibi assumere auderet; id in lingua Orientali, in Lingua inquam Orientali, quæ toto a nostris sensibus disjuncta est cœlo, quæ a nostra dicendi consuetudine immensum quantum abhorret, quæque ne minima quidem cum ea societate contingitur, Viri Docti sibi arrogabunt?

Quorsum hæc? Eo Aud. Hum. non tantum ut ostendam, quam vehementer eorum requiri possit Judicium, qui ex una sola Sacri Textus lectio-

lectione & meditatione, omne illud lumen hauriri ac percipi posse dimicant, quod interpreti præpandi necesse est, ne præceps ac devius feratur: verum etiam ut ex simili hoc, tanquam e speculo, eluceat, ad quem usque finem Virorum Doctorum, qui in hac palæstra desudarunt, laudabilis impetus conniti ac pervenire potuerit, ubi gradum sistere ipsa Eos rei natura coëgerit; præcidam brevi; ut clareat, qua ex parte, Linguæ Hebrææ, ex tertio hoc fonte, lux affundi potuerit, atque etiam reapse affusa sit, quid contra, tenebris adhuc densaque caligine mersum, atque depressum jaceat, æternumque jacere necesse sit, nisi externum, ac foris apportatum lumen, accendat, atque collustret.

Ea nempe hujus linguæ non minima, neque minimi etiam momenti pars, quæ in verborum versatur originibus, quæ vocum spectat notationes & etyma, quæque veram & nativam, tam vocabulorum, quam locutionum, vim, ortum, ac progressum, ab incunabulis inde usque, primisque natalibus, repetit, atque in lucem vindicat.

Quod ne intemperantia quadam; aut libidine, nostra venditandi, ac protrudendi, impulsi, asserere videamur, sed ut ad Vestram aequitatem, gravissimis rationum ponderibus hanc in mentem pertractos nos esse constet; rem altius repetendum, atque ex intima linguarum indole disputandum esse video.

Omnes, qui, quid humanitas sit, quid litteræ, norunt, quique vel minimam tenuissimamque in iis operam posuerunt, aut extremis tantum digitis eas attigerunt, ignorare non possunt, omnes linguas, eas præsertim, quæ per longos seculorum decursus, per longinqua annorum spatia, obtinent, atque per ora hominum volvuntur, ingentes subire immutationes; non eas dico, quas victor invehit superbus, qui cum Jugo in cervicibus collocato, linguæ etiam frena moderari postulat, atque sermonem ipsum sub suam quasi subjungere vult ditionem; neque de iis etiam loquor, quas ex nimio cum exteris commercio, societate, & consuetudine, tanquam maculas aliquas fœdasque sordes, sensim sine sensu, omnes sibi contrahunt linguæ; sed de iis mihi sermo est mutationibus, variationibus, alterationibus, inclinationibus, transformationibus, revolutionibusque, quas ipse continuus parit usus, quas longa procudit & propagat dies, quæque ex ipsa, ut ita dicam, scaturigine cujuscunque linguæ ebulliunt; quarum omnium aquæ, & manantes rivuli, id est, verba singula, dictionesque integræ, non secus atque in fluminibus animadvertere licet, multos per mæandros, sinus, flexionesque, pe-

detentim a prima deflectunt origine, ac tam longe sæpe vetustate dilabuntur & devolvuntur, ut fontis sui memoriam deperdidisse, ac eluisse videantur. Quod quidem tantum abest ut depravatio aut corruptio linguæ debeat censeri, ut contra, ea demum perfectissima, atque elegantissima, jure audiat merito, quæ per maximas, hoc in genere, pertransierit conversiones inflexionesque, dum modo puræ sint, atque naturam originis referant; hinc enim flumen exsistit & lumen Orationis, hinc summa enitet facundia, dicendique resplendet vis, gravitas, & majestas.

Quæ quum ita se habeant, fieri profecto non potest, quin seculis labentibus, infinita omnibus in linguis verba, aliud nunc ostendant, aliud ante significarint; aliud in fronte quasi & in usu promtum habeant, ac præ se ferant, aliud in sinu clausum & reconditum tegant; præsertim quum ita linguarum fere ratio comparata sit, ut significationes derivatæ & transsumtæ primitivam significationem, creberrimo sui usu, obruant atque oblitterent, ac sæpe ne vestigia quidem originis suæ reliqua esse patiantur: quod si exemplis, ex Græcorum aut Romanorum lingua depromtis, adstructum dare vellem, vererer, ne apud Viros, tam in luce Fori & Reipublicæ, quam in Literarum otio & umbra, eruditionis gloria & laude summe conspicuos, gravissime offenderem, ac nimis quam de Vestro judicio A. H. diffidere viderer.

Quum itaque hoc linguarum omnium natura ipsa & ingenium ferat, cum hæc ex earum indole sponte fluant sua; quis neget, idem in Hebræa accidere debuisse? atque eo quidem magis, quod lingua hæc, ut antiquitate, sic longinquitate etiam, & duratione, ceteras omnes facile prævertat, longoque post se relinquat intervallo, quippe quæ cum ipsis mundi primordiis nata, ejque coæva, antediluvianisque celebrata temporibus, per immensa deinceps seculorum spatia, ad seram prodita & propagata est posteritatem, donec in captivitate Babylonica, ipsa cum urbe ac domicilio imperii, suis quasi sedibus est revulsa, atque in exilium deportata.

Quæ cum alta perpensiverimus mente, fieri non posse facile judicabimus, ut hæ nobis reliquiæ, tam exiles, tam tenues, tam angustæ, serissimis, ut plurimum, temporibus literis consignatæ, antiquam ac primævam radicum Hebraicarum sistant atque offerant vim, & ingenium; neque ullus dubitationi relictus erit locus, quin in ingenti verborum, in sacris occurrentium, copia, transsumtum, atque a prima stirpe deflexum, usum dominari necesse sit, ad quorum originem, atque

atque initia ultima, adscendi non possit, nisi aliunde lux oboriatur. Sit ergo Tibi ut aliquando ad id, quod propositum erat, deveniamus, sit Tibi, inquam, tanta acies ingenii, ut per obscurissima quæque penetres, tantæ tibi suppetant vires, ut locorum omnium difficultates eluctere, cuncta facillime fluant, atque animi ex sententia, nusquam hæreas, nusquam offendas, nusquam prolabare, ubique recta collinees, & scopum tangas; quo quis est qui se pertendisse, prædicare audeat? sed sint ista; nondum tamen veteris Hebraismi insitam, aut innatam potius, indolem tenere Te, nondum veram & genuinam verborum naturam ac proprietatem esse complexum, nequaquam omne ejus ingenium exhausisse, ea quæ a nobis disputata sunt, luculentissime declarant, quæ tum vera esse desinent, cum judicatum fuerit meridie non lucere.

Nullus dubito A. H. quin omnes æqui rerum arbitri, quique non, tanquam saxis, sic opinionibus adhærescunt suis, pulcre intelligent, aliena atque foris allata, in Vetusto Linguæ ingenio vestigando ac indagando, ope careri non posse, facemque aliunde præferri necesse esse, nisi sempiternis obscurari malimus tenebris, quæ patefacta, illustrata, atque oculis subjecta, tutissimum nobis aditum ad intima Scripturarum penetralia explicarent.

Hanc facem, literarum Arabicarum lumen accendere posse, constantissima Doctorum hominum tulit sententia, at vero, in quo ingemuisse me meministis, atque Sacrarum Litterarum vicem doluisse, perpaucorum ita tulit ratio & vitæ cursus, ut in hisce conjunctim excolendis ac perdiscendis, aliquam operam, curam, diligentiam, laborem, tempus denique ponerent; longe pauciorum, ut in hanc partem, totam mentem, omnesque adeo vires, transferrent & converterent.

Me vero quod attinet, quoad longissime respicere præterita possum, atque juventutis memoriam revocare ultimam, inde usque repetens, hæc mihi ratio exstitit, hæc institutio studiorum, ut cum fonte atque origine omnis Divinæ Sapientiæ, Lingua nempe Hebræa, quam plenissimam Arabicæ, præ ceteris, linguæ notitiam mihi compararem, spei & cogitationis plenus, fore ut tandem aliquando haud pœnitendos laborum perciperem fructus, inque communem Ecclesiæ conferrem utilitatem.

Nec me fefellit, postquam enim immortali Generosissimorum atque Illustrium Academiæ Lugduno-Batavæ Curatorum in me merito, (quibus me immensum quiddam ac infinitum hoc nomine debere, gratus a-

gnosco & prædico;) quatuor abhinc annis illa Orientis opima spolia, inæstimabiles illæ atque opulentissimæ Gazæ; quibus Musæ superbiunt Batavæ, patere mihi jussæ sunt; totumque me in hisce meis, a teneris, deliciis, per biennium, abdere atque involvere; totum in uberrimos ac abundantissimos Arabum fontes ingurgitare, potestas facta est; atque ex Veteribus hisce & illibatis divitiis pleno ore haurire: tanta repente lux affulsit, tantum obortum est lumen, ut veram antiqui, ac primævi Hebræorum genii investigandi atque e suis quasi latebris eruendi rationem invenisse mihi videar; idque non tantum in iis vocibus, quas uno ore omnes difficultatum nodis adstrictas esse fatentur; ut *Animalium nominibus;* in quibus Bocharti, felicissime versata est opera, quam grata memoria omnes colent posteri; neque etiam in radicibus tantum obsoletis & deperditis; aut vocibus rariori se usu offerentibus, in quibus Hottingeri hæsit mens & cura: sed in iis etiam verbis & radicibus, quarum longe tritissimus est usus, notissima & constantissima significatio, ad quarum stirpem ipsam atque ultimam originem, (nam deflexas a primo fonte notiones in Sacris fere obtinere, demonstratum est) subsidio præclarissimæ hujus linguæ perveniri posse, luculentissima, uti credo, exempla, quæ edere paro, declarabunt, ac pervincent.

Magno animo in extremam ingredior causam A. H. emersit enim e vadis jam, scopulosque prætervecta oratio est; atque haud difficilis mihi reliquus cursus ostenditur. Etenim ad ea ventis, spero, secundis & ferentibus, delati sumus principia & fundamenta, quæ fundamenta non essent, nisi urgens ad ea compulisset necessitas, aut ut, quod res est, dicam, nisi quidvis potius arripere maluissent interpretes, quam ingenuam ignorationis dare confessionem.

Itaque verbo rem expediemus, atque sic ex fluctibus hisce, & sententiarum jactatione, in tranquillum pervehemur portum.

Duplex præter ea, quæ percensuimus, ad vocum ignotiorum & quærendas & ponendas significationes, usitata est ratio, quarum altera, in quo pedem figat, habere videtur, altera incertis & vagis nititur conjectationibus, atque sabulo est fluidior.

Obtinent hæ fere in ἅπαξ λεγομένοις, iisque vocibus, quibus, ut loquuntur Rabbini, frater non est in sacris, id est, quibus parem non invenias, ex quibus quum se ope Chaldaismi explicare non possunt, attendunt, quam radicem, ex iis radicibus quæ illustriores sunt, & usu frequenti claræ, obscurior hæc sono & litteris proxime attingat; quæ

quum

quum aliqua similitudinis specie se obtulit, hujus naturam ex illius metiuntur, eandemque huic, quam illa possidet, assignant notionem. Ita Coccejus, רחם quod apud Jeremiam unico in loco est, ad רמם retulit. ישח apud Michæam semel lectum, non alia ratione *depressionem* dicere, constanter creditum est, quam quod a שחה sono & literis non longe recederet; verbo denique לחם, binis in locis Proverbiorum sedem tenenti, *contundendi* notio, invito Salomone, obtrusa est, quod cum הלם sub easdem caderet radicales, & quæ ejus generis quam plurima alia suppeditant exempla.

Quod ubi hoc etiam subsidium desit, neque quo se vertant habent, ad conjectandi recurritur & ariolandi infinitum campum, ubi alius alia, pro ingenio, ut fit, profert, atque ex intimo augurandi artificio sua expromit; unde factum est ut plerisque harum vocum, quatuor, quinque, sex, plures allitæ fuerint significationes, omnes veri speciem præ se ferentes, quam sortem vocabula עטין semel, & צמים bis in Jobo, כרכרים in Jesaja, aliaque, quas heic dinumerare non est necesse, experta sunt. Cum quibus omnibus præclarius forte actum fuisset, si tot interpretamentis fatigata, atque huc illuc distracta non essent, sed, ut erant, pro haud intellectis in medio essent relicta, verendum enim est, ne tandem veritas inventa exulare debeat, atque inveteratis opinionibus opprimatur.

Dixissem, nisi me Vestræ fulgor præsentiæ feriisset, Illustrissimi Proceres, atque de officio commonuisset.

Ad Vos igitur assurgit, & summa cum reverentia Nominis Vestri sese mea convertit oratio, Nobilissimi ac Præpotentes Domini, qui hujus imperii clavem tenetis, qui gubernacula Reipublicæ tractatis & Academiæ.

Munificentissima Vestra manus me ex tenebris extrahit, atque in hac honorum Vestrorum luce, in hoc Celeberrimorum Virorum Collegio, in hoc clarissimo Provinciæ Vestræ ocello collocat.

Non ego lubenter, pro immortali illo Vestro in me merito beneficioque, vili defungerer munere orationis, non possum tamen, quin coram splendidissima hac corona, quantas capere mens mea maximas potest, gratias Vobis agam, habeamque: atque ita, quod reliquum est, de me habetote; numen mihi Vestrum, grave in omni vita ac sanctum esse futurum. Faxit Deus ter Opt. Max., cujus vim ac numen hisce in terris Vos tenetis, ut Vestra dignitas, amplitudo, majestas, longa perennent secula, ut imperii Vestri splendor omnibus gentibus luceat,

 at-

atque iisdem quibus cœlum, cœlum hoc immensum & infinitum, finibus terminetur.

Et Vos mihi compellandi estis, clarissima Orbis Litterati lumina, Celeberrimi Professores, quibuscum Collegii necessitudine sanctiore conjungi, summæ meæ deputo felicitati. Vos ad augenda studia, ac propaganda, magnos natura finxit homines, atque excelsos: Vestra mihi vestigia dies noctesque ante oculos obversabuntur, vestigia non pressa leviter, aut quæ ulla unquam delere & oblitterare possit oblivio, sed fixa ad splendorem & memoriam nominis Vestri sempiternam. Hæc, longinquo licet intervallo, sequentem, ad hæc anhelantem, omnesque tam animi, quam corporis vires intendentem, benevolentia complectimini Vestra; a meque vicissim omnia officii munera expectate.

Et vestri me cura caritasque tenet, Florentissima Juventus, Vestri præsertim, Carissima pectora, qui ad spem præcipitantis Ecclesiæ, in Divinæ Sapientiæ cultum incubuistis; Vos igitur mea etiam appellat oratio. Discite quæso, me duce & auctore, ipsis e fontibus bibere; subvenite, quos generosior agit Spiritus, Divinæ huic linguæ, cujus studium jacere non potest, quin cuncta concidant necesse est. Ex hujus sordidissimo neglectu, gravi & diuturna ordo noster flagrat infamia; quæ non ex malevolorum exarsit voculis, sed gravissimo severioris & boni cujusque judicio commota est; hanc extinguere, hanc magnifice frangere, atque a vobis vestrisque studiis repellere & refutare, omni cura & cogitatione contendite. Hic quid ego, Vestras ad utilitates, efficere possim, malo in Vestra expectatione relinquere, quam in mea Oratione ponere.

# D I X I.

A L-

# ALBERTI SCHULTENS

# O R A T I O

## P R I M A

D E

# LINGUAE ARABICAE

ANTIQUISSIMA ORIGINE, INTIMA AC SORORIA CUM LINGUA HEBRAEA AFFINITATE, NULLISQUE SECULIS PRAEFLORATA PURITATE.

## HABITA FRANEQUERAE.

Quum Fasces Academicos iterum deponeret.

*Kal. Juniis* MDCCXXIX.

# ALBERTI SCHULTENS

# ORATIO

## PRIMA

### DE

# LINGUAE ARABICAE

## ORIGINE, ANTIQUITATE, AC CONSERVATIONE.

Est in recessu orbis terrarum seductissimo, Naturæque ipsius nutricio sinu, Peninsula, quam dives atque indulgens Mater, e Cornu Copiæ, excellentissimis suis muneribus cumulavit. Palmetis illa late viret; Balsametis distincta relucet; opacissimis inumbratur saltibus, quorum arbores bis quotannis odoriferas illas guttas exstillant, illas pretiosissimas lacrymas thuris ac myrrhæ, quæ auream messem cultoribus suis præstare solent. Cinnamomum quoque, casiam, ladanum, calamum aromaticum, aliasque nobilissimas species odorum, huic Patriæ assignavit Vetustas; quam Elysii alicujus Horti ad instar nobis depinxere *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, aliique præclari scriptores, cujus exhalationes, & vividissimi spiritus, inenarrabili suavitate imbuti, non tantum Beatae illius regionis colonos perpetua voluptate mulceant, sed etiam

 præ-

præternavigantes adflent, incredibilisque cum jucunditatis, tum admirationis, sensu persundant.

Agnoscitis omnes, ad lineamenta hæc, *Arabiæ Felicis* titulo decoratam Terram, quæ ad similitudinem magnitudinemque simul *Italiæ*, *Europæ* ocelli, maribus inclusa ac circumfusa, inter Rubrum Persicumque sinum procurrit, atque ad Oceanum Indicum adhuc *Edenis* speciosissimo nomine præfulget, ubi Emporium toto orbe celeberrimum, *Aden*, pulchro omine terrestris alicujus Paradisi ingressum promittit, atque auspicatur.

Non improbabitis ergo, A. H. si hanc thuris, myrrhæque, genitricem terram, hanc aromatum sedem fragrantissimam, ἀποσπασμάτιον appellitem Viridarii veteris, quod nascens vidit mundus, in quam Homericum illud quadret.

Ἀλλὰ τόδ' Ἀμβροσίης καὶ Νέκταρός ἐστιν ἀπορρώξ.

Omnia tamen hæc decora præumbrat, obscurat, delet, celsa quædam ac pervetusta Arbor, in meditullium Beatæ hujus Regionis cum ipsa gente Arabum translata, atque inserta, quæ Stirpis Paradisiacæ jam non fugientem speciem, sed genuinam quodammodo faciem referat atque repræsentet.

Hujus admirandæ Arboris Historiam Naturalem, *Theophrastis*, *Pliniisque*, omnibus intactam, atque adeo præclusam; quin in hac luce Literarum, omnisque curiosæ indagationis, necdum satis reclusam, si Vobis aperuero, sub conspectumque dare potuero, ecquid erit pretii?

*Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?*

Pandere mihi decretum est, A. H. ut quod parturio jam pariam, Vosque expectatione erectos, ac suspensos uno verbo absolvam, pandere, inquam, mihi sedet, *Linguæ Arabicæ*, præcelsæ illius Arboris, *Originem antiquissimam*, *intimam* ac *sororiam cum Hebræa Lingua consanguinitatem*, *nullaque temporum injuria præfloratam puritatem*, qua idem illud generosum, vegetum, antiquum, adhucdum spirat, quod ortus primigenius, ac quodammodo Paradisiacus, ei inspiravit, penitissimisque ejus radicibus inseminavit.

Vos A. H. de materia haud injucunda forte dicturo adspirate, magnum-

gnumque, ac incognitum ferme, mare cursuro, favoris vestri aura succurrite, ut navicula mea, per fluctus, per scopulos, tranquillum in portum invecta tandem respiret.

Ad *Linguæ Arabicæ* natales ex densissima temporum caligine, ultimæque memoriæ vetustate eruendos, paucula mihi prælibanda esse sentio de *Lingua Primæva*, sive Antiquissima illa, quæ cum genere humano condita atque instituta fuit.

Hanc fuisse eandem, quam *Hebrææ* postea appellatio quasi consecravit, id nominis indeptam ab *Hebero*, *Abrahami*, *Abrahamidarumque*, per *Phalegum* proseminatore, gravissimis rationibus jam evictum autumo, quicquid in contrarium tendatur, atque adhuc novis quibusdam argumentis pervinci posse videtur.

Ea lingua princeps, qua primos nostros parentes, qua orbem antediluvianum, qua novi quoque orbis instauratores, usos fuisse supponimus, tum, quum unum Labium, una vigerent verba, haud dubie grandia ceperat incrementa, atque in diebus *Heberi* pleno alveo undabat.

Ita credere jubet longa illa seculorum series, qua ante Diluvium, cum invalescente genere humano, invalescere, novasque identidem vires sumere, ea debuit, priscorum mortalium vegeto illo vivendi robore haud parum conferente, ad Linguæ nativam ubertatem, & in recenti fere memoria conservandam, & magnis accessionibus locupletandam.

Profundæ materia disquisitionis, cum aliqua fortasse voluptate, tum mea, tum Vestra, nos detinere posset: sed in spississima dicendorum sylva, quicquid remoram objiceret, amputandum.

Ajo ergo, cum re, ac ratione, conjunctissimum esse, ut Veteris Orbis Linguam, quæ cum *Noachidis* denuo emersit, ac caput extulit, statuamus, magni ritu fluminis, ingentes aquas, ingentes radicalium, & derivatarum, vocum copias vexisse ante, quam ad Turrim Babylonicam in rivos, & canales, dissiparetur.

Id profecto non negare poterunt illi, qui e *Lingua primæva*, tanquam e communi Fonte, profluxisse arbitrantur, quicquid postea linguarum orbem terrarum mundavit, minore vel majore sub varietate, prout summo rerum humanarum Arbitro id visum temperare.

Non illi quoque in dubium id revocarint, qui post dispersionem *Noachidarum* satis diu veterem unitatem, ac communitatem, sermonis re-

tentam disputant, unde sensim ac pedetentim demum, longius longiusque divergentibus quaquaversum familiis, illa tandem divergia linguarum existere cœperint, quæ cum diversis & distinctis regionum finibus, diversum & distinctum habitum induerunt, in aliasque & alias continuo facies defluxerunt.

Hæc jam, sive *confusio Babylonica*, & unius *Linguæ primigeniæ* dissipatio in varios fluxus, atque meatus, per miraculum, ut vulgatissima fert sententia, sive discordantium ædificatorum *dispersio* tantum, quæ ansam præbuerit novarum origini dialectorum longo demum tempore post succrescentium, secundum calculos accuratissimos Chronologorum, figenda est in anno natali *Phalegi*, quum alterum a Diluvio seculum inchoaretur; quippe quem pater *Heberus* isto *Divisionis*, id sonat *Phaleg*, vocabulo adfectum voluerit, quod *in diebus ipsius divisa esset terra. In diebus ipsius*, id est, *sub ipsius nativitate*, quia alias nihil præcipui, nihil distincti, esset in illa denominatione, quam spiritu prophetico inditam, ob casum longe postea exstiturum, ab omni specie vere abhorret.

Hicce *Heberus* Antediluvianæ Linguæ legitimus hæres, ac possessor, ejusdemque sub novo *Hebrææ* titulo propagator, per *Phalegum* filium, *Abrahami* atavum, in familiam ac gentem *Hebræorum*, alterum habuit filium natu minorem *Joctanum*, sive, *Jectanum*, in lucem editum post *dispersionem Babylonicam*, anno natali fratris majoris immissam, sive in dias luminis oras prodierit ille *Jectanus* insequente statim anno *Centesimo secundo*, sive etiam plures intercesserint, quod tacente sacra Historia in medio relinquendum: quem *Jectanum*, in domo paterna, illibatum illum succum ac sanguinem *Primævæ Linguæ*, quam *Hebræam* nunc porro appellitare fas erit, combibisse, vernaculisque e fontibus hausisse, stante superiore ordine rerum, controversiæ exemtum esse debet apud omnes illos, qui non limpidissima quæque conturbare gestiunt.

Sic defluximus tandem ad id, quod *Cardinem* constituet Orationis nostræ. Hic enim est ille *Jectanus*, sive *Kehtanus*, quem & *Gentis*, & *Linguæ* suæ, antiquissimum conditorem concelebrant Arabes, quemque tradunt in interiora *Peninsulæ*, quæ Rubro, Persico, Oceanoque, maribus, tanquam fidissimis Naturæ claustris, circumcingitur, perpetuum possessorem immigrasse, atque illam *Felicis Arabiæ* titulo nobilissimam Orbis partem, ita sibi suisque vindicasse, ut quicquid ibi di-

vitum

vitum Regionem, numerosissima Viri posteritas complerit, atque sub *Jectanidarum* sceptro, ab omni externo jugo intactum per tria millia annorum conservarit; *Lingua* quoque *Jectanis* intacta, & nec exterorum contagionibus, nec exiliorum, ut ita dicam, convulsionibus, nec peregrinorum exercituum inundationibus, nec Dominorum, & Domitorum, superborum novis legibus, ullam in partem adulterata atque corrupta.

Hanc Arabum traditionem, de *Jectano* Felicis Arabiæ patre ac prosatore, admirabiliter confirmat Coloniarum Catalogus, quem *Moses* contexuit Cap. 10. *Genes.* ubi huic fratri *Phalegi* attribuit tredecim Filiorum fœcundissimam sobolum, omnes celebrium gentium conditores, & quidem talium gentium, quæ in longo tractu terrarum junctis habitarint sedibus, a *Mesa* ad *Sepharam* usque, id est, explanatore summo *Bocharto*, a *Musa* sinus *Arabici* emporio nobili, usque ad *Arabiæ Felicis* caput *Dsaphar*, *Saphar* etiam *Ptolemæo*, ubi sedem regiam tenuere *Himjaritæ*, vel *Homeritæ*, ab *Himjar*, vel *Homeir*, filio *Sabæ*, ex prosaphia *Jectani*, ita vocitati, & tum hac, tum *Sabæorum* appellatione, percelebris in monumentis.

Non equidem diffiteor dissensionis aliquid reperiri circa illa nomina *Mesæ*, ac *Sapharæ*, *Jectanidarumque* adeo sedes, quæ Rabbinorum nonnullis *Meccam* atque *Medinam* consignare videntur, *Josepho* aliisque in *Indiam* usque hos fines extendentibus. Sed profecto, si unquam quicquam certe ex tanta temporum, & memoriæ, antiquitate elici potest, pro explorato est habendum, tredecim *Jectani* filios in *Arabia Felice* consedisse.

Etenim *Primo*, nulla Regio *vicinior*, in quam immigrare hæc *Heberica* stirpis numerosa soboles potuerit. *Secundo*, nulla *opportunior* ad tot Fratres, *Fratrum populum* dicere liceat, unis sedibus excipiendos, quos eodem in tractu, junctimque, habitasse innuit *Moses*. Nulla, *tertio*, Terra quaquaversum oculos circumferenti occurret, quæ vel situ munitissimo, & maribus opportunissime cincto, vel sinu feracissimo, tam potentor, cum allicere, tum retinere potuerit Colonos. *Quarto*, ipsi illi qui *Joctanum* aliovorsum ablegant, Filios tamen ejus *Hatzarmaveth*, & *Scheba*, pro *Arabiæ Felicis* sessoribus agnoscere coguntur: quo quidem solo argumento omnes *Jectanidas* in *Arabicam peninsulam* commigrasse, supra omnem dubitationes aleam collocari videtur,

detur, quum *Moses* tredecim illis Fratribus unas terras, unas, arctaque vicinitate connexas, mansiones assignet.

Cumulum, *quinta*, imponant evidentissima vestigia, vel potius perpetua monumenta, *Jectanidarum*, quæ per totam hanc *Peninsulam Arabiæ* sparsa sunt, atque disseminata. *Hadramauth* حضرموت, sic *Arabes* sonant חצרמות *Hatzarmaveth Hebræorum*, celeberrima etiamnum Regio thurifera, quam Ἀδραμύτλαι *Chatramotin* Veteres appellitarunt. *Saba* hodiedum splendida provincia in *Jemen*, a *Saba*, filio *Jeshab*, nepote *Jectani*, sic dicta, secundum *Arabes*, quum *Moses Sabam* filium faciat *Jectani*: qui quidem dissensus fidem *Arabum* in origine sua ad *Jectanum* referenda magis adstruere videtur, quam infirmare, quum sic liquere possit eos non e sacris nostris Fontibus hasce suas traditiones esse suffuratos, sed quod domestica fama, ac memoria, acceperant, nobis reliquisse.

Non prætermittendum præterea nomen antiquissimum *Sanaæ*, quæ Metropolis *Arabiæ Felicis*, fuisse *Uzal* اوزال, referente Cl. *Golio* ad *Alfraganum* Geographum: atqui אוזל *Ouzal* in catalogo *Jectanidarum* sextus nobis comparet apud *Mosen*; cujus filius *Sanaa* alteram illam appellationem peperisse proditur.

Nihil disertius etiam, nihil expressius, quam *Baisath Joctan* in provincia *Hisjaza*, ad territorium *Meccanum* pertinens, parvulum quidem illud, sed tamen populosum oppidulum, quod *Nubiensis* Geographus camporum, & fontium, amœnitate inclytum commemorat, septem stationibus *Mecca* australius, una autem statione a mari Rubro distans.

Circumcido alia bene multa, quæ ex nominibus omnium *Jectanidarum* felici acumine elicuit *Bochartus*, & pro eruditionis suæ copia, ac luce, illustravit: quæ cuncta ne umbram quidem dubitationis relinquere videntur, quin *Jectani* posteritas *Arabiam Felicem* occuparint, atque cum *Heberi* lingua illuc sese insinuarint, ubi nec libertas illorum, nec patrii sermonis puritas, unquam potuerit delibari.

Hoc ipso autem, ut fit, non parum sibi placentes hi *Peninsulani*, titulum عرب عاربة *Arabum vere Arabum*, sive *genuinorum*, sibi circumdare non dubitarunt, ut semet distinguerent a mixtis illis gentibus, quæ vel *Arabiam Petræam*, vel *Desertam*, late repleverunt, ac pererrarunt; quin ab illis etiam novis Familiis, quæ per connubia in antiquam ipsorum stirpem inserti fuerunt: nam ut posteriores appellant

pellant متعربة *Arabizatos*, ſive *adſcititios*, *inſititios*; ita priorem illam colluviem مستعربة vocitant, quaſi dicas *ſubditicios*, & *nomen* tantum *Arabum præferentes*; quo in numero cenſendos præſertim putem *Chuſæos*, *Chamo* oriundos, qui *Deſertæ* & *Petrææ Arabiæ* magnas aliquando lacinias tenuere; quamvis *Moſtarabum* nota deinceps potius adfectæ fuerint nationes *Africanæ*, quæ a *Saracenis* ſubjugatæ, cum religione linguam quoque *Arabum* induerunt.

Ecquid nunc cernitis, A. H. ecquid tenetis, tanquam ea, quæ oculis cerni, manibus teneri, ac palpari poſſunt, *Arabicam Linguam* ad hunc modum ex *Heberi* domo ortam, ſub frequentiſſimaque Colonia in *Arabiæ Felicis* reconditiſſimas ſedes deductam, atque immiſſam, eandem, jure natalium, portionem hæreditatis cernere potuiſſe, atque adeo debuiſſe, e *Lingua Primæva*, quam *Hebræorum* Natio crevit? & quicquid e copioſis Antediluviani ſermonis fontibus *Hebero*, per *Phalegum*, ad *Abramidas* defluxit, id per *Jectanum* ab eodem *Hebero* ad *Arabes* quoque defluxiſſe, atque transfuſum fuiſſe.

Vos ergo Judices ego atque Arbitros nunc velim, A. H. quo nomine *Linguam Arabicam*, ad originem, maternamve ejus ſtirpem, repræſentandam, adfici debere decernatis. Fertur vulgo *Filia Hebrææ*, & dives ejus propago: quo titulo & me ſæpiſſime uſum fuiſſe commemini. Accurationem tamen ſi amemus, *Soror* potius, & quidem *Gemella Soror*, nominanda eſſe videtur; ejusdem, atque *Hebræa*, antiquitatis, quæ ex *Primæva* illa, & jam fluminis inſtar plena, *Lingua* Antediluviana, in venas ſuas receperit eundem ſuccum Radicalem, quo *Hebræa Soror* viguit, viruitque: ipſa viciſſim comparanda cum vetuſta, ac ramoſa, Arbore, quæ priſcis Radicibus nixa etiamnum, felicius adhuc vigeat, vireatque, & illam primigeniam ſuam indolem, illum nativum vigorem, illum florem quoque, ac honorem, opulentiſſimi in toto terrarum orbe ſermonis, ad noſtra usque tempora perferre ac conſervare valuerit.

Hac obſervatione, quam deducta hactenus ſeries ſponte miniſtrabat, occurrendum, in tranſitu, putavi, præjudicatæ iſti opinioni, qua *Lingua Arabica* adſpicitur ut longe recentior *Lingua*, & Gente, *Hebræorum*, quæ quidem ſit Dialectus & propago Matris Hebraicæ, ſed quæ de Materna puritate degenerarit, eodem fere modo, quo *Itala*, *Hiſpana*, *Gallica*, dialecti, e ſtirpe *Latina* ſuccreverunt, ſed & degenerarunt. Nihil alienius, nihil diſſimilius. Excuſabit tamen facile hunc

hunc publicum fere errorem, tum cæca illa nox temporum, quæ tenebras hac in parte oculis offundit: tum Linguæ Arabicæ primævus conspectus, ac penetralia, tantis tenebris circumvallata, ut Maximi etiam in hoc studio Virorum eas perrumpere non valuerint, nec magnam illam consensionem, conspirationemque, quæ inter *Gemellas Sorores* intercedit, vel ipsi deprehendere, vel aliis demonstratam dare. Quod quidem profecto nunquam ex ore emittere sustinuissem, nisi cum iisdem adhuc tenebris mihi quoque, ultra viginti jam annos, colluctandum fuisset, necdum per omnia iisdem superatis atque discussis; cujus rei rationes evidentissimas in *Opere de Defectibus hodiernis Ling. Hebr.* & jam aperire cœpi, & planius adhuc pleniusque expromam.

Si interim, ut susceptum cursum persequar, *Linguæ Hebrææ* nomine *Antediluvianam* illam Veterem intelligere placeat, utique illius *Filia* & *Hæres* censenda erit Arabica: sin strictius quis *Hebræam* appellitet, quæ in *Hebræorum* fundata jam, & formata, gente obtinuit, *Sororium* ei gradum, *Sororiam* auctoritatem, ac dignitatem, tribuere nullus ambigo.

Hæc ipsa porro Consanguinitas, qua a primis inde Natalibus hæ duæ Linguæ connexæ reperiuntur, postea renovata, & firmiore sanctioreque adhuc nodo adstricta fuit, per *Abrahamum*, vel potius Filium *Ismaëlem*, cujus nomen non tantum mirifice semper coluere Arabes, sed cujus etiam religione gloriati usque fuere, atque etiamnum gloriantur.

Hunc alterum Gentis suæ Conditorem, ac Parentem, Linguam quoque perpolivisse referunt, ad summumque nitorem elimasse, postquam per adfinitatem contractam cum *Jectanidis*, qui etiam *Hisjazam* ditione tenebant, sub stirpe *Sjorhamidarum*, in Arabicum nomen adscitus atque insertus fuisset. Ubi singulari & plane mirabili fato iterum deprehendimus Hebræi patris geminam sobolem, *Isaacum*, qui *Israëlitarum* duodecim Tribubus patrii sermonis hæreditatem transmisit; *Ismaëlemque*, qui cum duodecim item tribubus, ex se prognatis, eandem hæreditatem paternam in Arabiam immisit, atque sub titulo *Linguæ Ismaëliticæ* non tantum nobilitavit, sed etiam quodammodo dedicavit in provincia *Hisjaza*, quæ *Meccæ*, *Medinæque*, Civitatibus antiquissimis superbit; sic ut ab ea desciscere religio, vel & religione potentior, in talibus, superstitio, prohiberet.

Uti-

Utique princeps illa *Koreischitarum* Tribus, indubitata *Ismaëlis* posteritas, fida *Ismaëlitici* sermonis conservatione censeri semper voluit, quemadmodum & *Caabæ*, sive *Meccanæ Ædis*, hæreditariam sibi *Custodiam* arrogabat.

Istam *Caabam*, & Gentilismi olim in Arabia, & nunc Muhammedanismi per totum Orbem, Commune Sacrarium, ab *Ismaële*, ipsoque adeo *Abrahamo* dedicatam referunt. Fabulosum. Id tamen dubitari non potest, Memoriam simul & Linguam *Ismaëlis* religioso honore consecratam, in ipso Arabiæ totius centro, altissimas ibi, & nunquam intermorituras, radices agere debuisse, sic ut speciose satis jactare potuerit Muhammedes, *Koreischita* & ipse, atque per *Adnanum* ab *Ismaële* stemma deducens, sese *Ismaëlitica Dialecto* Alcoranum exarasse: quem *Librum* ut pro Miraculo Eloquentiæ in cœlum laudibus vehunt Arabes, ita pro perfectissima Norma suæ Linguæ eundem observant.

Ex hoc ipso autem majus nunc opus surgit, gravique in me mole recumbit, quod nisi solidis firmamentiis emuniverim, parum hactenus effecisse videri possim.

Evincendum videlicet, ut purum ac genuinum illum *Linguæ primævæ*, *Linguæ* etiam *Hebrææ*, genium, in principiis, & Originibus rerum suarum hausit Arabia, sic in longo seculorum decursu, volubilique Linguarum inconstantia, constantissime retinere; & ad *Muhammedis* usque tempora propagare potuisse: tunc enim id cepit firmitatis ac stabilimenti, quod nulla secula concutere deinceps quiverunt.

Id primo adspectu fidem omnem supergreditur. Quæ enim Lingua non fluminis in morem longius longiusque a fonte descendens, sensim sine sensu puritatem suam amittit? Quæ lingua non exterorum commerciis simul, simul contagiis sic adficitur, ut a se ipsa diffideat & desciscat? Quæ lingua non aliquando sub jugum missa, novas a Victore accipit leges, vel novorum colonorum immigrationibus vitiatur? Quæ denique Lingua non nativis tandem sedibus revulsa, in exiliumque expulsa, perit? aliis & gentibus & sonis vacuum solum occupantibus.

Sic utique Samaritana stribiligo in Regnum Israëliticum invecta fuit. Sic Babylonica captivitas Hebrææ Linguæ fundamenta labefactavit, donec penitus conciderit, altero per Romanos ictu admoto. Sic Roma

ma ipsa rerum Domina, sic Græcia, cum Linguis florentissimis, ultima fata sensere.

Enimvero Syrtes agnosco, & scopulos, unde cymbulæ nostræ in medio cursu naufragium imminere videtur. Clavum tamen e manibus non dimitto; sed medias cautes enavigans portum illæsus capere conabor.

Demonstrabo *Linguam* tam felicibus auspiciis in Arabiæ penetralia, abditosque secessus, introductam, primo per *Jectanum Heberidam*, deinde per *Ismaëlem Abramidam*, parum admodum a primigenia sua stirpe deflectere potuisse, atque ad similitudinem arboris generosæ, generosum comprehendisse agrum, in quo nativum semper vigorem ac colorem obtinere, seculaque omnia edurare, valuerit.

Hoc, grande forsan Paradoxum, ut adstruam, præmittam id, quod in *Lingua Hebræa* usu evenisse, communis agnoscit sententia.

Floruit illa, eodemque ferme in habitu perseveravit, ultra tria millia annorum, antediluviana quoque secula computando, quo longissimo temporum tractu tam parum sensit mutationis, ut eandem sub *Ezechiele* & *Jeremia* faciem præferat, quam sub *Mose* gerebat, quamque adeo inde a primordiis suis possidebat.

Quid causæ? Haud dubie quod rara cum exteris commercia coluerint Hebræi, & a ceteris fere populis seclusi vixerint. Accedebat Religio, & summa illa, qua gentis suæ Conditores, Patriarchas, prosequebantur, veneratio.

In Ægypti gravi, & longinqua, illa servitute, jam tum debuisset *Lingua* Israëlitarum degenerare, nisi separata veluti, in Gosenis arvis, Respublica, Patriique nominis, & sermonis, amor, eam conservasset.

In terra Sancta deinceps externa sæpe arma, externa subiit juga, nec tamen diuturna.

Ergo semper sese e cladibus relevare, atque a contagione vindicare valuit, donec per calamitatem Babylonicam a fundamentis labare cœpit, ac tandem ultimam traxit ruinam.

Fingamus interim Terram Sanctam nunquam externis armis jugisque tentatam, nunquam peregrinis exercitibus inundatam, nunquam sedibus convulsam atque emotam; Ecquis paradoxa sonaret, qui causis magnarum mutationum remotis, *Hebræam Linguam* ad nostra usque tempora ibi perdurare potuisse adseveraret, in eadem ferme integritate,

eo-

eodemque in vigore nativo, quem primigenia stirps atque origo ei inseverat.

Planissime hac in conditione versatur Lingua *Jectanidarum*, *Abramidarumque*, in *Arabiæ* sinus interiores semel feliciter intromissa.

Sensit illa quidem suas quasdam vices, atque novationes, circa corticem hærentes, nec quicquam de medulla delibantes.

Satis magna etiam detrimenta persensit, in vocabulis deperditis, Radicumque simul ac Ramorum haud exiguam fecit jacturam, quum *Alchalilo* Lexicographorum Patri si id accredimus, Vastissimo ambitu olim continuerit duodecies millies mille, trecenties quinquies mille, quadraginta duodecim voces.

Quod tamen de Veteri Opulentia superest, & superest *Oceanus*, superest *immensa* quædam *sylva* atque *materia*; id a primæva scaturigine non multum diffluxisse, neque ab indole illa ingenua degenerasse, magnis rationum ponderibus atque momentis vinci posse videtur.

Ac primo quidem oculos conjici velim in admirabilem illum situm *Peninsulæ Arabicæ*, a reliquo orbe terrarum firmissimis claustris dissociatæ, Naturæque ipsius manu, hinc maribus infidis, illinc omni fluctu mobilioribus arenis, sic disseptæ, ut illa thuris myrrhæque beata mater, illa aromatum terra nutricia, tanquam secretissimus aliquis Hortus Edenis, sese exteris omnibus inaccessam, atque inviolabilem, merito glorietur: cujus profecto meditullium nec Veteribus unquam satis exploratum fuit, nec nostris adeo seculis, quibus novi quoque orbes patuere, perlustratum est, atque introspectum.

Quicquid ibi Commerciorum & olim exercitum, & etiamnum exercetur, extimas tantum oras circumlambit, nec ad interiora unquam sese penetrare potuit.

Ergo quæ semel ibi fidas, altasque, radices egit Lingua primæva, Lingua antediluviana, amplissimosque ramos fœcundo in solo explicuit, nulla ne aura quidem externæ contagionis adflari, nedum adulterari atque corrumpi potuit.

Hoc ipsum, secundo, evidentius adhuc omnium in oculis defiget mos constans *Arabum* illorum *Eudæmonum*, inde ab ultima memoria ipsis commendatus, ut quicquid peregrinorum, Indorum verbi gratia, aliorumve, sedem inter ipsos figit, interiusve permeat, commerciorum causa, iis omnibus omni feminarum usu, connubioque, interdicant, ut ita nihil peregrinitatis inter eos inolescat, generosumque illum tum san-

guinem, tum sermonem, quo caput supra nubes tollunt, inficiat.

Tertio palmarium præbet argumentum perpetua illa, & nunquam interrupta *Tabbaorum*, sive *Regum Jectanidarum*, successio, quam Arabiæ Felicis monumenta, inde a primis Originibus, deducunt ad tempora fere *Muhammedis*, in cujus annum natalem incidit celebris illa expeditio *Abrahæ Al-Ashram* sive *Cicatricosi*, aut *fisso naso præditi*, qui & صاحب الفيل *Dominus elephanti*, quod vægrandi vectus Elephanto, magno comitante exercitu, *Caabam Meccanam* susceperat destruendam.

Hic *Abraha* tum tempestatis nomine *Alnasjoschi*, sive *Negusi*, id est *Æthiopum imperatoris*, Arabiam felicem procurabat, *Regno Homeritarum* paulo ante ab Habessinis extincto, quod ذو جدن *Dsu Sjadan*, ultimus stirpis *Jectanidarum* Christianum sub sua ditione nomen ferro, flammaque, evastaret.

Hi sunt illi *Homeritæ*, ab *Homeir*, filio *Saba*, sic appellati, qui & *Sabæi* alias dicti, quorum sub posteriore illo titulo frequens est mentio in Sacris, tanquam *auro & aromatibus opulentorum*, quin imo quorum *Reginam*, *Belkis* vocant Arabes, *Salomonis fama excitarit*, ad sapientiam ejus *Arabicis* suis *ænigmatibus* explorandam: unde mihi, ut id in transitu submoneam, haud leve nascitur documentum, ad *Hebræi Arabicique sermonis summam Convenientiam* demonstrandam.

Eorundem & sub *Sabæorum*, & sub *Homeritarum*, nomine Historia meminit profana, tanquam gentis opulentæ simul & præpotentis: cui nullus unquam Victor Victricia late circumferens arma, servitutis jugum imprimere potuerit: invictis illis naturæ propugnaculis videlicet, quibus circumcincta est Jemanensis Regio omnem peregrinam vim eludentibus.

Utique nec *Assyrii*, nec *Babylonii*, nec *Persæ*, nec *Macedones*, nec ipsi adeo *Romani*, unquam huc penetrarunt, quantumvis ambitiosus ille *Magni Pompeji* animus arderet, Syria omni perdomita, Felices hasce sedes subjugare, Romanumque imperium Oceano Indico terminare.

Luculentum hanc in rem est testimonium *Plinii* H. N. L. 6. *cap.* 28, ubi perlustrata Arabiæ peninsula, addit, „Romana arma solus in eam „ terram adhuc intulit *Ælius Gallus* ex equestri ordine. Nam C. „ *Cæsar*, *Augusti* Filius, prospexit tantum *Arabiam*. *Gallus*, oppi„ da diruit, non nominata ab auctoribus, qui ante scripserunt. Re-

censet

censet deinde sex, septemve, ignobilia nomina, excepta *Mariaba*, urbe regia; itemque *Caripeta*, quo longissime processerit. Cetera, interiorem situm spectantia, ait Gallum explorata retulisse. „ Numerosissi-„ mos esse *Homeritas*, *Minæis* fertiles agros palmetis, arbustisque. „ *Chatramotitas* armis præstare. *Sabæos* ditissimos sylvarum fertilitate „ odorifera &c. &c. &c.

Subnectit deinde, quod silentio præterire non possum, „ apud hasce „ gentes subsidere maxime opes *Romanorum*, *Parthorumque*, venden-„ tes quidem quæ e maribus, sylvisque, suis capiant, sed nihil invicem „ redimentes.

Inæqualem cernitis conditionem commerciorum, *Arabiæque Felicis* Dominos nec *Romanæ* potentiæ hinc, nec *Parthicæ* illinc, fasces submittere coactos, sed utriusque potius imperii Spolia ad se convehentes.

Aliud adhuc documentum illustre præbet idem Naturalis Historiæ promus condus. L. XII. C. XIV. ubi Thuriferam Regionem ita describit, ut nihil in toto orbe seclusius cogitari queat. „ Thura, in-„ quit præter *Arabiam*, nullis; ac ne *Arabiæ* quidem universæ. In „ medio ejus fere sunt *Atramitæ*, pagus *Sabæorum*. Caput regni „ *Sabota*, in monte excelso, a quo octo mansionibus distat regio eo-„ rum thurifera, *Saba* appellata, quod significare *Græci* mysterium „ dicunt, undique *rupibus invia*, & a dextra *maris scopulis inacces-„ sa*. Attingunt *Minæi*, pagus alius, per quos thus evehitur uno „ tramite angusto. Nec præterea Arabum alii thuris arborem vident; „ ac ne horum quidem omnes. Nec arboris ipsius quæ sit facies con-„ stat. Res in *Arabia* gessimus, & *Romana* arma in magnam ejus „ partem penetravere: C. etiam *Cæsar Augusti* Filius, inde gloriam „ petiit, nec tamen ab ullo, quod equidem sciam, *Latino*, arborum „ etiam tradita est facies: *Græcorum* exempla variant.

Apparet profecto, ne oculos quidem Romanos, nedum vim ac arma, illuc penetrare potuisse, quum nullus *Latinorum* thuriferam arborem unquam adspexerit.

Plenum quoque & grave testimonium *Diodori Siculi* L. 2. *Biblioth.* p. m. 64. „ Gens *Arabum* libertatis perpetuo amans est, nec ullo „ pacto extraneum principem tolerat. Ideo nec *Persarum*, nec *Ma-„ cedonum* postea, Reges, quamvis potentissimi, nationem hanc subi-„ gere valuerunt. *Arabia* enim, quod partim deserta sit, partim a-

„ quis defecta, occultisque puteis, quos indigenæ tantum norunt, in„ tercepta, ab externis militum copiis non potest expugnari.

Rationem auditis sane quam solidissimam, quæ ut semper invictam, semper intactam, illam Regionem præstitit, ita etiamnum omnem externam potentiam cervicibus *Jemanensium* depellit.

Aliud adhuc documentum ejusdem *Diodori* proferendum mihi est, luceque aliqua ex Historia Arabica adficiendum, ut ad eam inde vicissim haud pœnitendus fructus redibit. Is L. 3. *Bibl.* p. 126. *Sabæorum* viridaria circumlustrans, & graphice pingens, subnectit, Βασιλέας δ' ἐκ γένους ἔχουσι τοὺς διαδεχομένους. Vertitur, *Reges successione gentili imperant.* Non male, nec tamen per omnia bene, major enim vis & emphasis residet penes τοὺς διαδεχομένους, qui repræsentant & exprimunt titulum *Tobbaorum*, circumdari solitum Regibus *Sabæorum* e gente *Jectanidea* oriundis. *Tobbao* enim, تُبَّعٌ, διάδοχος, διαδεχόμενον, *successorem* designat Arabice, a themate تبع *secutus est, successit.* Jam vero disertim testantur Philologi Arabum, *Tobbaorum* appellatione insignitos tantum fuisse antiquos illos, & præpotentes, Reges, qui *Hadramaut*, *Saba*, & *Himjar* perpetua serie possederunt; id est *Jectanidas.* Instar omnium nobis nunc erit *Abulpharagius* in *Historia Dynastiarum.* „ Regnum *Arabum*, inquit, ante „ *Muhammedem* fuit penes Tribus *Kehtan*, sive *Jectan*, præcipuaque „ Regum Familia apud *Himjarenses*, Homeritas, *e quibus fuere* الملوك السادة الجبابرة المتتابعة id Cl. *Pocockius* reddidit, *Reges, Domini, Tyranni, & Tobbai;* in quatuor membra dissecto eo, quod uno continenti filo fuerat enunciandum, *E quibus fuere Reges late Domini, late potentes, sibi invicem longa serie succedentes titulo Tobbaorum.*

Hi haud dubie sunt Διαδεχόμενοι *Diodori*, & quidem ἐκ γένους, quia videlicet illa Regnatrix domus *Jectanidarum* habebatur sacrosancta, haud secus ac *Muhammedis successores* deinde titulo *Chalipharum* consecrati fuere.

Illuc pertinet, quod ibidem attexitur in *Biblioth. Historica*, „ Esse „ quidem eos absolutissimos Dominos, qui nemini gestorum rationem „ reddere cogantur, sed tamen captivos quodammodo attineri, quip„ pe quibus Regia, deliciis circumfluente, nunquam pedem efferre „ liceat, veteri Oraculo lapidibus obruendum decernente, qui id face„ re sustinuisset.

Se-

Sequuntur ibidem, quæ me ab hoc excursu in viam reducent, *Sabæos* illos, quum per omnium seculorum memoriam propter distantiam locorum, τὸ ἐκτοπισμὸν, *terris exemtum situm* diceret *Plinius*, in nullius unquam Victoris potestatem devenerint, auro argentoque ἐπικλύζεσθαι, *inundari*, ac præsertim ἐν Σαγώαις, ubi Regia ipsis sedes. Nodum nectit illud ἐν Σαγώαις, malletque Cl. *Rhodomannus* ἐν Σαβαίοις sed Σαγώαι vel Σαγχύαι exhibere videntur صنعاء اليمن *Sangao Jemanensium* celebratissimam Metropolin, *Damasco* magnitudine & magnificentia parem, *Uzal* veteri nomine dictam, a primo conditore *Jectani* filio, cujus filius traditur *Sangao*, qui alteri isti appellationi ansam dederit.

Pergit porro *Diodorus*, „ Omnia ibi supra fidem sumtuosa: porti„ cus domuum & templorum partim deauratas, partim argenteas, in „ capitellis effigies sustinere. Laquearia, valvas, preciosis lapillis di„ stingui. Incredibilem esse reliquam magnificentiam gentis, per lon„ gas ætates illibatam & illabefactam felicitatem obtinentis, & pro„ cul dissitæ atque disclusæ ab omnibus, qui alienas opes avare in„ hiant."

Si ergo, id quod nunc fidem superare amplius non videbitur, sub sceptro *Jectanidarum*, antiquam semper libertatem & gloriam conservavit seclusissimus hic terrarum angulus, per tria fere millia annorum; si saltem nullis peregrinis armis exercitibusque fuit peragratus; si nulli gentium domitori edomitus, sub jugumque missus; multo minus sedibus suis emotus, excussus, evolutus: quid quæso aliud relinquitur ad concludendum, quam cessante omni causa degenerantis a sua stirpe sermonis, *Linguam Arabicam* integram intaminatamque perseverare potuisse, quin imo debuisse.

Quod enim attinet ad invasionem illam *Habessinorum*, qua seculo sexto, paulo ante *Muhammedis* exortum, *Homeritarum* sive *Sabæorum* imperium eversum fuit, ea ne minimum quidem hic momentum facere potest; tum quod *Æthiopes*, & ipsi *Jectanidarum* propago, *Arabice*, vel dicam *Hebraice*, loquerentur tunc tempestatis; tum quod per præsides ex Arabum natione creandos provinciam istam rexerint ad breve tempus: tum denique quod jugo mox excusso *Muhammedes* ipse novæ potentiæ jecerit fundamenta, cum qua ad summum Majestatis fastigium, ut gens, sic lingua *Arabica* sese extulit, atque potentiore adhuc vinculo Religionis florentissima Orbis imperia ita sibi obstrinxit, ut Arabice calle-

lere cultus Divini proram fere constituerit & puppim, ejus Linguæ religiosissima reverentia omnibus *Muhammedanis* cum lacte matris instillata, sic ut magna consensione ac conspiratione acerrimorum studiorum, undique terrarum ac gentium, concursum sit, ad *Linguæ Arabicæ* adyta ex vetustissimis monumentis reseranda, omnesque ejus priscas dotes, proprietates, divitias, clarissima in luce collocandas.

Longo equidem sermone detenti, & delassati, A. H. suspiratis ad finem, ex oreque meo solenne illud *Dixi* anhelatis. Nec tamen *Dixi*. Eloquar an sileam! Longe, longeque, spatiosior campus mihi restat emetiendus: Tres *externas* tantum *Causas* semet tuentis semper, nativoque in honore sustinentis, Linguæ Arabicæ Vobis explicui; quum *interiores* mihi *Causæ* ac *Venæ*, indelibatæ illius integritatis, multo plures & uberiores adhuc scaturiant. Iis autem reclusis ac deductis, tum enimvero superest, quod vel omnibus illis Copiis quas promsi, & promam, mihi ademtis, elusisve, solum, atque in solidum, omnem dubitationem possit profligare, mihique, vel potius *Veritati*, & *Luci* illi, quam Hebræa Lingua in bene multis desiderat, victoriam desponsare.

Contremuistis, credo, A. H. & gelidus manat per membra sudor, quippe quibus longa adhuc tædia erunt devoranda, si quod comminor, exequar.

Sed aquulam vobis obsipabo; Vestram mihi gratiam, ex qua totus excidi hisce minaciis, quantocyus iterum redimam, communique voluptatis, quam Finis vobis adferet, sensu, reconciliabo. Ergo igitur, etiamsi nondum *Dixi*, ac forte ne ad dimidium quidem *Dixi*, tamen bona fide nunc dicam

DIXI.

AL-

# ALBERTI SCHULTENS
# ORATIO
## ALTERA
## DE
# LINGUAE ARABICAE
## ANTIQUISSIMA ORIGINE, INTIMA AC SORORIA CUM LINGUA HEBRAEA COGNATIONE, NULLISQUE SECULIS PRAEFLORATA PURITATE.
## HABITA

*A. D.* 20. *Junii* A. MDCCXXXII.

Quum Ordinariam L. L. Orientalium professionem in Illustri Batavorum Academia quæ Lugduni est, Auspicaretur.

# ORATIO SECUNDA DE LINGUAE ARABICAE ANTIQUISSIMA ORIGINE,

## INTIMA CUM HEBRAEA LINGUA CONSANGUINITATE, NULLISQUE SECULIS PRAEFLORATA PURITATE.

I. *Academiæ hujus Rector Magnifice.*
II. *Perillustres ac Generosi Academiæ Curatores, Patriæ Vestræ Patres, & Sapientissima Columina.*
III. *Quique Illustrissimo Collegio ab Actis et & Secretis Vir Nobilissime, Gravissime.*
IV. *Celeberrima omnium Doctrinarum, Scientiarum, Artiumque ac Literarum Humaniorum Professores, Orbis Literati magna Decora & Ornamenta.*
V. *Qui Tribunalis Academici Acta ac Secreta consignas Vir Nobilissime, Spectatissime.*
VI. *Oraculorum Cœlestium Interpretes facundissimi, plurimum Venerandi.*
VII. *Doctores quacunque Eruditionis Laurea Conspicui, Commendabiles.*
VIII. *Musis sacrata Pectora, flos bonosque ad præclara quæque succrescentis juventutis.*
IX. *Cives, Hospites, suo quisque Ordine graduque spectabiles.*

INTER munera, quibus orbis Eous, a divite Natura auctus, superbit, caput magnifice effert Nobilis illa, ac vere Princeps inter Arbores, *Palma Dactylifera:* sive pulchritudinem, & speciosissimum stirpis, comæque, decus; sive vivacissimam seculorumque contemtricem longævitatem; sive lætissimum lautissimumque florum, fructuumque, pro-

 ven-

ventum, atque ut sic dicam annonam; sive denique incredibilem ad omne vitæ instrumentum, commodumque, opportunitatem lubeat contemplari.

Sexus præterea mirificum illud discrimen, quod omnibus, quæ terræ gremium fundit, fovetque, stirpibus ingeneratum esse, Tam dulcis, tam limpida, hesterni carminis Musa deducebat, nulla in arbore cum manifestius, tum admirabilius, elucet.

Etenim ut alia stupenda generis masculi, fæmineique, conjugalisque adeo nexus, quo hæ arbores inter se consociatæ sunt, indicia atque documenta mittam, admirationem commoveat necesse est grande illud ac potens Naturæ Genitricis arcanum, quod nisi *Masculæ Palmæ* floribus adflentur, pollineque eorum seminali conspergantur, *Palmæ Femellæ*, omnis earum fœcunditas sterilescat, atque Dactylorum mellifgeni illi fœtus, quinta Nectaris parte imbuti, maturitatis exsortes, abortivo defluxu Matribus excidant, hiantemque colonum ludant.

Cum his Orientalis Soli Cœlique Alumnis; dulcissimo inter se connubio devinctis, subit animum contendere, atque comparare, geminas, germanasque, Orientis Linguas, quæ Muneris, quod in hac splendidissima panegyri capesso, proram constituunt atque puppim: *Hebræam* dico atque *Arabicam*.

Hæ multis magnisque nominibus principatum sibi quendam inter Linguas vindicant, atque Palmarum ad instar caput exsertant.

*Hebrææ*, quæ salutaris Doctrinæ dulcissimos copiosissimosque fructus nobis profundit, *Palmæ Femellæ* similitudinem circumdo.

*Arabicæ* vero imaginem adapto *Palmæ Masculæ*, quippe cujus *flore* vegeto, ac *polline* fœcundo, adflata, atque adspersa, *Hebræa* Mater, in spathisque suis gravidata veluti, multo prægnantiores uberioresque sensus, e sacratissimo Verbo, Cultoribus suis reddet, fructusque maturioris mellea dulcedine eosdem commulcebit.

Scilicet tanta est harum Linguarum non vicinitas, non affinitas, sed consanguinitas, sed Connubialis communitas, unitasque, ut brachia sibi mutuo tendant, opemque præsentissimam ferre gestiant, quippe quæ iisdem nixæ radicibus, ejusdem Genii, ingeniique, participes, unius sermonis geminam tantum constituunt Dialectum, inter quas haud plus discriminis, ac divergii, intercedit, quam quod in corpore sermonis *Græci* Dialectum *Atticam Jonicamque* discriminat.

Hoc certissimo principio ducti *Rabbini*, qui in Lingua patria ab oblivione revocanda desudarunt, quam plurimis vocabulis intermortuis,

tuis, beneficio Linguæ *Arabicæ*, Vitam reddiderunt, hoc est significationes ipsis suas restituerunt.

E nostris deinceps Viri principes, *Arabicæ* Literaturæ instrumento copiosius subornati, succinctique, multo quoque efficaciorem curam, ac culturam, languenti in multis *Hebraicæ* Arbori admoverunt, atque novum quoddam robur, novum vigorem, honoremque, *stirpi*, *ramis*, *frondibus*, *fructibus*, universæque adeo *Materiæ*, qua se late explicat, atque diffundit, indiderunt.

Hæc methodus, quum reliqua fere adminicula exhausta sint, ac consumta, quicquid adhuc ad Linguæ *Hebrææ* scientiam percolendam, perpoliendamque, desideratur, & desideratur profecto multum, largiter sufficere, atque subministrare, valet.

Ea ut omnibus quam commendatissima sit, atque præsertim Literarum sacrarum Studiosis sese insinuet, ad magna Magnorum Virorum vestigia mecum persequenda, præjudicatæ cuidam opinioni occurrendum esse video, quæ ut facillime obrepere potuit, ita vehementer irroborasse, nunc quidem, apud quam plurimos, videtur, *Dialectum Arabicam* & multo recentiorem esse *Hebræa*, & multum a pristina puritate descivisse: ac proinde tantam cum auctoritatem, tum utilitatem, atque *influentiam*, per stirpis *Hebraicæ* venas medullasque dimanantem, immerito ei arrogari.

Hanc sinistram suspicionem, qua *Palma* nostra *Arabica* prægravatur, nisi discutiat, indeque Victrix sese emergat, frustra *Sorori* simul *Conjugique* suæ *spadices* porriget *Masculo flore* turgentes, ditioremque ei messem pollicentes, si se vegetabili ista aura *tangi*, *animari*, *uberari*, patiatur.

Eum in finem ante triennium in *Frisiorum* Illustri Academia adhuc versans, *Oratiunculam* habui *de Linguæ Arabicæ Antiquissima Origine, intima ac sororia cum Hebræorum Dialecto cognatione, nullisque seculis præflorata puritate.*

In ea ostensum, *Hebero*, unde *Hebræis* & nomen ductum & genus, duos fuisse filios, majorem natu *Phalegum*, tempore scissarum ad *Babelem* Linguarum in lucem editum; & minore natu *Joktanum*, post confusionem demum istam procreatum: qui ambo in parentis *Heberi* sinu, domoque, *Unam* haud dubie *Linguam* imbiberint, deinceps in *duas Dialectos* abituram, *Hebraicam alteram*, a *Phalego* transmissam ad *Abrahamum*, ejusque posteritatem: *alteram Arabicam*, cum *Joktani* numerosissima familia in *Arabiæ Felicis* sedes seclusis-

simas immissam: ubi postquam semel radices egisset generosissima hæcce *Palma*, nunquam degenerarit, sed ad Tempora usque *Muhammedis* in integritate sua perseverare non potuerit solum, sed & debuerit, *novisque mox Religionis* ac *potentiæ Muhammedicæ firmamentis suffulta* constanter *perseveret*.

Illius illibatæ integritatis, ad *Muhammedis* usque exortum, tres attuli *Causas*, quas vocavi *Externas*.

Prima erat, exteris *inaccessus* ille *situs peninsulæ Arabicæ*, ad cujus meditullium nec *commercia*, nec *connubia*, alienigenarum, unquam penetrarint, quibus Linguæ sensim sine sensu contagionem trahunt.

Secunda, quod seductissimo in recessu suo mei *Arabes Eudæmones* nullius præpotentis imperii Victricia senserint arma, nec sub jugum missi unquam a gentium domitoribus, multo minus sedibus suis expulsi fuerint: quibus satis ferme fundamenta quoque Linguarum labefactari, ac convelli, solent.

Tertia, quod a *Joctanidis* fundatum in *Arabiæ* centro Regnum, ejusdem Regnatricis Domus auspiciis felicissimis ter millenos, circiter, annos eduraŕit, atque seculo demum sexto Æræ Christianæ, invasione *Habessinorum* fuerit subversum: quæ stabilissimæ opes conditorum gentis *Arabicæ*, ingens simul stabilimentum Linguæ eorum gentilitiæ præstiterint.

Submonui tunc, *stabilitatis ejusdem, integritatisque intemeratæ*, omnem adulterationem a se aspernantis, *interiores* quoque *Causas*, ac *Rationes*, complusculas mihi præsto esse, quas commodiori occasioni reservandas censerem.

Ea nunc occasio auspicatissime mihi adfulsit, quum tale videatur hocce argumentum, ut ex media Literarum Orientalium professione, quam solennitas hæcce mihi imponit, veluti efflorescat, neque omnino abhorreat ab auribus hujus Literatæ Coronæ: quas hac conditione vacivas, facilesque, mihi commodari velim A. H. si quæ dicenda habeo, brevissimis spatiis decucurrero, potiusque aliquid ex meditatis amputaro, quam patientiæ Vestræ gravis incubuero.

*Inter Causas interiores mirabilis* illius *Constantiæ*, qua *Dialectus Arabica*, sui semper similis, tempus cuncta vincens evicit, atque a primigenia sua indole nunquam degeneravit, Principem locum occupat opinio, altissimis radicibus in *Arabum* mentibus defixa, *Linguam* ipsorum esse omnium *Antiquissimam*, ipsis Mundi natalibus æqualem, atque Humani generis progenitori divinitus infusam. Eandem fuisse gentis *Hebrææ* gloriationem quis ignorat? Sunt

Sunt Capitalia in Orbe Literato ingenia, quibus Ridiculariam esse & imaginationem, & Litem, hancce visum, quum secundum ipsorum sententiam Lingua primæva toto, quod ajunt, Cœlo ab omnibus in universum Linguis discreparit, neque cum Dialecto vel *Hebræa*, vel *Arabica*, quicquam magis commune habuerit, quam vel *Græcus*, vel *Latius*, vel *Belgicus*, vel alius quicumque cognitus nobis, sermo.

Id etiam si liberalis concederem, nihil argumento, quod ex opinione tantum *Arabibus* insita, primoque cum lacte indita, nectam, derogaretur.

Securius tamen, fidentiusque, id asseverari video, quam solidis fundamentis constabiliri: quamque magis ad hanc quæstionem commeditor, tam magis adducor ad credendum, istam Linguam *Autediluvianam*, a *Postdiluvianis* omnibus tanto opere, & *facie*, & *forma*, dissidentem, atque ex toto deperditam, merum esse suaviludium, atque ingeniosis e cerebris, ut Jovis e capite Minervam, prosiluisse.

Calculum proinde receptissimæ adjiciens sententiæ, statuo, eandem ferme Linguam ante Diluvium tenuisse, quæ deinceps *Hebraicæ* nomen ab *Hebero*, ejus ad *Abrahamidas* propagatore, invenit.

Neque tamen *Hebræis*, in hac contentione de principatu Linguarum, Palmam ita in solidum adjudico, ut nulla Laureæ istius particula *Arabibus* relinquatur: nam quemadmodum supra jam insinuatum, alioque sermone copiosius declaratum est, *Dialectus Arabum* ex *Heberi* quoque domo profecta, atque per *Joctanum Arabiæ Felicis* conditorem propagata, ut *Hebraica* per *Phalegum*, eandem, jure Natalium, hæreditatis portionem cernere, atque adire, debuit e Lingua primæva, quam *Hebræi* adierunt: ita ut quicquid ex *Antediluviani Sermonis* fontibus defluxerit ab *Hebero* per *Phalegum* ad gentem *Hebraicam*, id ab eodem *Hebero* per *Joctanum* ad gentem *Arabicam* derivatum, atque transfusum, fuerit.

Si itaque *Peninsulani* mei, *Arabiæ Felicis* sessores, haud ex vano sibi possessionem Linguæ primigeniæ obvenisse gloriati fuere: quin imo si vel ex vano ista opinatione semper fuere imbuti, quod mihi jam, argumenti hujus vim adstricturo, perinde habetur: quilibet facile persentiscit, ingentia inde studia exardescere debuisse genti, se suaque magnifice circumspicienti, ad venerandum illud ac sacrosanctum ipsis depositum, a *proseminatoribus* pro flore delibatissimo humani eloquii commendatum, omni industria, diligentia, cura, religione custodiendum, atque in Arce, tanquam lapsum Cœlo munus, Palladiumque, dedicandum.

Ex

Ex hac Prima causa, Altera mihi subnascitur, haud minus gravis, ac valida, summa nempe ejusdem Linguæ admiratio, qua eam *Arabes* ut Cœlo demissam, in Cœlum vicissim evehunt, atque immensum quantum ceteras Linguas antecellere prædicant: *sive* copia spectetur & ubertas; *sive* vis, nervus, robur; *sive* flos honosque translatæ. ac luminibus distinctæ, Orationis, *sive* grandiloquentia, pompa, majestas; *sive* denique sublime illud, & vibrans, quod fulminis ictu potentius ferit.

His dotibus, virtutibusque, Linguam suam, instar Solis, refulgere dictitant, ad cujus jubar præradians reliquæ omnes, velut sidera minora, caput subducere cogantur.

Enimvero lubentissime patior, has glorias, jactantiasque, deflari, atque Philautiæ isti imputari, qua infatuatæ ferme gentes, etiam sapientissimæ, alias nationes, ut Barbaras, præ se abjiciunt.

Non etiam is sum, qui Eloquentiæ Palmam *Græcis*, *Latinisque*, dereptam, *Arabum* Capiti imponere moliar.

Sed asseverare nullus reformido, quod si affluentissima illa, & inexhausta, materia *Linguæ Arabicæ* contigisset *Græcis*, contigisset *Latinis*, benignius adhuc excellentibus illis Cultoribus fuisset responsura, atque illustriorem Eloquentiæ coronam iisdem circumdatura.

Scilicet, ut rivulos missos faciam, duo magni sunt fontes, ex quibus summum decus, atque Regnum veluti, Eloquentiæ, ad aliquam Linguam gentemque, potest redundare.

Alter situs est in Vena exteriore verborum aptissimorum, quæ sensus animi sui exprimere volenti copiosissime adfluant, & tanquam ex scaturigine exuberantissima subministrentur.

Alter interiore manat Vena ingeniorum, quæ si & Naturæ, & Doctrina, & Artis, amicissima temperatura, potentissimaque consensione, fuerint fœcundata, atque animata, ad conceptas magna mente cogitationes verbis in omnem formam sequacibus, sententiisque ubertim scaturientibus, expromendas, tum enimvero efflorescit illud decus, illud pondus, Orationis, cui sceptrum, & Regale fastigium, deferendum.

Jam vero usu evenire deprehendimus, ut Lingua copiosissima ab ingeniis haud satis copiosis quandoque destituatur; atque ex adverso ingenia uberrima a Lingua minus uberi frustrentur: de quo ipso, quamquam invitissime id faciat, confitentem, deque patrii sermonis angustiis, præ *Græcorum* amplissima copia, conquerentem Romanæ Eloquentiæ principem meminisse potestis A. H. Su-

Superantur ergo *Arabes* a *Græcis*, *Latinisque*, illis omnia facundiæ Heroibus, & longo superantur intervallo: non tamen a Lingua sua destituti, sed a semet ipsis; quin ne a semet ipsis quidem, nec *Naturalis* defectu *Venæ;* quum indoles genti insit vivida, erecta, ardens, ad summa quæque adspirans; sed destituti a *Doctrinis*, *Artibusque*, quarum lumen serius *Arabiam* collustravit: quæ *Doctrinæ*, *Artesque*, excellentiores si citius ipsis illuxissent, atque influxu suo felicem illam Linguæ copiosissimæ materiem vegetassent simul, simul castigassent, atque a nimia luxuria revocassent, profecto non ventosas laudes suæ Linguæ arrogasse reperirentur, quum eam dotibus, virtutibusque, quas supra attigi, omnibus aliis præfulgere gloriantur.

Sane, ut uni nunc tantum opulentiæ, affluentiæque, insistam pro specimine, quamvis ultra dimidiam partem Radicalium Verborum, cum suis sibi derivatis, ac propaginibus, deperditam esse, Critici subactissimi tradant, tamen id quod superest, *Oceani* cujusdam, ingentes ac profundas aquas vehentis, prospectum præbet: cujus ambitu negant a quoquam mortalium, vasto pectore, citra Spiritus Prophetici adflatum, unquam comprehendi potuisse: qua inveterata gentis opinione callidissime rebus suis velificatus *Muhammedes*, Prophetæ sibi titulum inde potissimum circumdedit, *Coranoque* suo fidem adstruxit, quod Linguæ *Arabicæ* abditissimos thesauros sibi reseratos, ac Divinitus concreditos fuisse, ex flumine & lumine præpollentis sui eloquii appareret.

Largior equidem, *conclusas sufflatis follibus auras* imitari tales voculas jactabundas: eæ tamen ipsæ id, quod nunc unice intendo, mirum in modum illustrant, firmantque; Nullam scilicet vivere, Nullam vixisse gentem, cui Lingua patria tantum incusserit admirationis, sacrique veluti horroris: quam pro causa efficacissima sese sustinentis, & usque ac usque nativum decus obtinentis Dialecti *Arabicæ*, peritos rerum Arbitros mecum scio agnituros.

Hinc ansam mihi porrigi sentio, ad Tertium, semper vigescentis, priscumque habitum constantissime servantis Linguæ hujus, fontem recludendum. Nostri videlicet *Eudæmones*, pacatissimo, ac florentissimo, in Regno *Joctanidarum*, generosissima sua Palma superbientes, in eo gloriæ suæ fastigium collocarunt, ut eam inviolatam, atque a corruptelis, injuriisque temporum, intactam, sibi suæque posteritati præstarent.

Ut hujus rationis pondus ac momentum percipiatur, vetustissima mihi replicanda memoria est, & prisca gentis studia promenda, unde patescet, nullam, vel Eruditissimam, Linguam tanta cura excultam,

tam seduloque ab adulteratione defensam fuisse.

*Non gloriabantur*, inquit *Alsaphadius*, *antiquissimi Arabes, nisi Gladio, Hospite, Eloquentia.* Bellicosissimi nempe, iidemque Hospitalissimi, tum demum Laudes suas censebant cumulatas, quum Sermonis patrii se Callentissimos probassent.

*Abulpharagius* in *Hist. Dynast. Arabum* mores ante *Muhammedanismum* brevi tabella pingens, ita nobis studia eorum antiquissima delineavit. *Eruditio*, inquit, *Arabum, in qua sese gloriose jactabant, sita erat in Linguæ patriæ peritia, & accuratissima investigatione proprietatum Sermonis, cum Carminum Orationumque elaboratissima textura. Noti etiam illis erant siderum ortus occasusque, & quam in pluviis, tempestatibusque, movendis, vim habeant, quantum quidem longa experientia assequi valuere: non autem methodo, per quam subtilior illa & vera scientia comparatur. Quod vero ad philosophiæ doctrinam attinet, nihil admodum inde concesserat ipsis Deus; neque eos ad id genus studiorum fecerat idoneos.*

Adjungatur hisce, ex *Alsbarestanio*, *Genealogiarum* gentis, *Historiarumque, fidelis custodia*: itemque *Oneirocritice*, in somniorum satagens interpretatione.

Cernitis Eruditionis pomœria non sane nimis spatiosa, neque, ullam in partem, cum amplissimo illo *Græciæ*, *Latiique*, omnium scientiarum Regno, comparanda.

Sed quanto minus altioribus disciplinis, artibusque, avocabatur natio, Eruditæ Laudis appetentissima, tanto liberius, acriusque, incumbere, seque totam impendere, potuit in *Linguæ Patriæ* cultum, ad ejus delicias, divitiasque, ab oblivione vindicandas, splendidisque auctibus promovendas.

Patentissimus sese Campus hic mihi aperiret, ad immortalia *Arabum* merita hac in parte persequenda, demonstrandumque, nullum in orbe terrarum ostendi posse populum, sive veterem, sive recentiorem, in quo domestici sermonis cultura, inde a primordiis, ultimaque rerum memoria, tanto ardore, tamque publico omnium concursu, suscepta, propagata, & ad serissimos Nepotes, tamquam pulcherrimum patrimonium, transdita fuerit: sed cursum, in quem me diffusissima hæc materia abriperet, refrænandum sentio, contentus judiciis Vestris sagacibus hocce causæ meæ grande præsidium, ac firmamentum, procul prospiciendum præbuisse A. H.

Deproperabo & reliqua, Quartumque non desciscentis a semet ipsa Dia-

*Dialecti Arabicæ* fundamentum expediam: in eo positum, quod quum aliæ gentes, *sive* levitate, & inconstantia, impulsæ, *sive* gratia novitatis, varietatisque, illectæ, Vetera ferme ut rudia, scabra, rancida, abhorruerint, recentiorisque Limæ polituram ambitiose captarint, *Peninsulani* nostri *Jemanenses*, a natura ad omnem gravitatem conformati, priscorumque morum retinentissimi, Vetustum, antiquitate horridum, atque a *Romulis* sibi suis, *Evandrisque* adeo, id est remotissimis tritavis, proſatoribusque, relictum dictionis genus adamarint, & quam fidelissime recentare, ac repræsentare, allaborarint: pro adulterina moneta reprobantes quicquid non primævo illo charactere esset signatum.

Agnoscetis iterum, A. H. locum sane quam spatiosissimum, in quo exultare, ac triumphare, mea posset Oratio: sed & hic memet ab impetu, quem dare paratus eram, revocare malim, vel cum aliquo actionis meæ intertrimento, quam malam Vos fatigando inire gratiam. Illud tantum verbulo superaddam, ex hoc fonte esse derivandum, quod Lingua *Arabum*, incredibili ubertate aliarum victrix, vicissim vincatur ab aliis, compositione ad unguem lævigata, atque expolita, atque, post tot secula, asperi multum, indolatique, præferat, instar Roboris alicujus annosissimi; vel dicam *Palmæ Vivacissimæ* potius, quæ quamvis tereti stirpis proceritate verticem attolat, superbissimumque comæ honorem explicet, atque ostentet, cortice tamen, vel caudice verius, impolito, vestigiisque ac notis incrementorum, annorumque suorum, exasperato, nonnihil dehonestatur: ea ipsa interim horrida scabritie in maximum commodum redundante, quod per eminulos illos ramorum veterum trunculos, tanquam per scansiles gradus, facultas suppeditetur in arborem celsissimam enitendi, jucundissimosque ejus fœtus decerpendi.

Hac comparatione defluere commodissime licet ad Quintum adminiculum, subsidiumque, Linguæ *Arabicæ*, in novationibus, corruptionibusque, quæ plerasque linguas impurare solent, respuendis, limpidaque primævæ suæ Venæ puritate retentanda.

Hoc situm est in accuratissima illa perv estigatione, observationeque, proprietatum sermonis, quam supra *Abulpharagius* Eruditionis in *Arabia* olim vigentis præcipuam, unicamque ferme, materiam effecisse adfirmabat.

Scilicet nostri *Jemanenses*, longo seculorum decursu, severiorum doctrinarum, curarumque, expertes, summum Literatæ gloriæ culmen collocabant in Originibus Verborum indagandis, Radicumque primigenia indole, ac potestate, ex tenebris eruenda, ut ad illam lu-

 cem

cem nativus Linguæ Genius: semet intaminatum tueretur, atque splendoris, dignitatisque, caperet incrementa.

Hunc scopum sibi præfixum habebant Poëtæ, habebant Oratores, quorum ut Divinus honos, ita maximus semper proventus in *Arabia* extitisse traditur; qui ad Gentis solenniores Panegyres, celebrioresque mercatus, confluere solebant, atque Orationibus, Carminibusque, de principatu ingenii, Literarumque, inter se decertare: in quibus gloriæ theatris illi admirationem, applausumque, præcipuum auferebant, qui cum affluentia, potentiaque, Linguæ patriæ, antiquissimam ejus indolem quam felicissime expressissent, atque fugientes Verborum proprietates, cum accessione lucis ac gratiæ, recenti iterum memoriæ tradere, ac commendare, valuissent.

In *Græcia* Veteri, quum Ludorum solennium Celebritates florerent, prope majus, ac gloriosius, habitum fuit, *Olympiis* vicisse, quam *Romæ* triumphali curru Capitolium scandisse, ut a *Cicerone* alicubi notatum: quo gloriæ stimulo, velut œstro quodam, percussa universa Natio, in corporis, ingeniique etiam, certamina, acerrimis studiis consurrexit.

Sed nullus unquam *Olympionica* tantis laudibus in Cœlum vectus fuit, per oraque hominum volitavit, quantis *Oratores*, ac *Poëtæ*, in *Arabia* concelebrati dicam, an consecrati fuere.

Hos *Gazophylacia* appellitabant, & *Æraria*, qui omnes thesauros Linguæ divitissimæ capaci pectore clausos custodirent.

Hos *Cornua Copiæ*, quæ largo fluxu quicquid ad usum, ornatumque, patrii sermonis faceret, e beata, ac perenni, Vena profunderent.

Hos *Oracula* divinitus animata, atque instincta, ad florem, honoremque, excellentissimi Eloquii quam integerrimum præstandum: atque præclaris accessionibus locupletandum.

Ubi itaque in aliqua Tribu nobilitari cœpisset Orator, aut Poëta, in famamque ire, gratulatum concurrere vicinæ Tribus, epulas celebrare, tympana pulsare, nuptiali pompa omnia adornare, ac Felicitatem Tribus illius, lætas inter Choreas puerorum, mulierumque, decantare: Celsioribus adhuc Gloriæ Quadrigis imposito illo Literatæ Laudis Heroë, quam quibus *Olympiorum* Victores mœnia patriarum suarum invehebantur.

Hæc omnia autem, quantam habeant vim, ad id, de quo dissero, pervincendum, in omnium oculos, sensusque, me tacente, incurrit; ut vel sola hæcce causa intemeratam, per secula, puritatem *Arabicæ Linguæ* potuerit vindicare, ejusque *Indolem nativam*, & *antiquissimam*, in recentissimo semper vigore conservare.

Quod

Quod si jam cunctis hisce fidele ministerium simul, simul firmamentum, scribendi non defuisse ostendero; profecto complementum, ac cumulum haud pœnitendum, causæ hactenus deductæ, Sexto, & ultimo, loco, imposuisse mihi videbor.

Divinum enim vero inventum,

*Mansuram rudibus vocem signare figuris.*

Hoc enim Orationi per se fluxæ, evanidæ, cumque aëre, quem verberat, dilabenti, stabilem perennitatem, atque, ut sic dixerim, immortalitatem dedit. Hoc arctissimis cancellis a natura inclusam eandem eduxit in amplissima, nullisque finibus circumscripta, spatia; ut ad remotissimam quoque posteritatem sese extendere valeret.

Orienti pulcherrimum illud munus, beneficiumque, deberi, uno ore, una agnoscitur mente: unde *Cadmum* & *nomine*, & *origine*, *Orientalem*, eas in *Græciam* invexisse, etiam cirratam nostram turbam, sub ferula trepidantem, haud fallit.

Hic quum *Phœnicius* esset, *Phœnices* in magna gloria esse inventionis literarum annotatum *Plinio:* qui tamen arbitratur *Assyrios* potius istum honorem suo sibi jure vindicare posse; vel & *Babylonios*: quippe qui *Epigene*, gravi inprimis auctore, necnon *Beroso*, & *Critodemo*, testantibus, habuerint *Observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas* per longissimam annorum seriem, unde æternum literarum usum apparere infert.

Per arduam quæstionem, eandemque sane quam curiosam, vela dare, esset a terra, & portu, quem jamjam tango, in vastissimum mare revehi.

Ad *Plinii* verba id tantum observare liceat, illos *Assyrios*, *Babyloniosve*, antiquissimos Literarum non inventores, sed possessores, haud alios videri, quam *Noachidas*, qui post Diluvium *e montibus Ararat* in vicinas Regiones descenderunt, ac præsertim in Campestri *Babyloniæ* tractu observationibus Cœlestibus sese dediderunt. Cui etiam siderum Cœlique contemplationi adjutandæ Turrim quoque *Babylonicam* ex parte fuisse destinatam, a vero haud abhorret. Hinc porro grande hocce rerum humanarum adminiculum cum *Noachidis* diffusum, propagatumque, esse per *Syriam*, *Phœniciam*, *Palæstinam*, *Arabiam*, *Ægyptum*, non video qua ratione, aut specie, in dubium posset revocari.

Eundem autem Literarum usum, quidni & easdem notas, atque figuras? quas ab *Hebero* per *Phalegum* & *Abrahamum*, tanquam legitimum patrimonium, tenuit natio *Hebraica*; *Joctanidarum* quoque ab

eodem *Hebero* descendentem progeniem secum in *Arabiæ Felicis* penetrales illas sedes intulisse, utique cum re ac ratione conjunctissimum est.

Saltem scribendi artificium, inde a Vetustissimis temporibus, ad *Arabes* quoque pervenisse, testatur illud Venerandæ, canæque, Antiquitatis monumentum, Liber *Jobi*, quem longe ante *Mosem* vixisse, gravissimis rationum momentis & evictum est a Viris Doctis, & ulterius adhuc ita pervinci potest, ut extra omnem aleam collocetur.

Hic *Arabs* cum *Arabibus* sermones illos cædens, *Arabiæ* genium, mores, Linguam, ad vivum exprimentes, luculentissimum Literarum, jam tum inter *Arabes* vigentium, perhibet testimonium Cap. XIX. quum Verba sua in Libro scripta, vel & in Saxo sculpta, optat in omnium seculorum notitiam mitti, atque posterorum in oculis, mentibusque, defigi.

Enimvero defixa extant illa, atque ad Innocentiæ, Virtutis, Fidei, immortalem gloriam consignata, omnibus seculis admirationi sunt, fuerunt, erunt.

Et cujus scriptoris, cujus tandem sculptoris, docta artificeque manu?

Haud alia profecto quam invicti illius Athletæ, quem ex ingenti certamine triumphatorem, ut unus omnium optime potuit, ita etiam, impulsore Spiritu, hocce monumentum ære perennius exegisse, atque suomet stilo exarasse, nunquam, meo quidem judicio, dubitatum fuisset, si ad grandem illum Cothurnum, quo totus hicce Liber a Cap. III. ad finem XLI. est contextus, satis fuisset penetratum.

Est enim *Eloquentiæ Arabicæ*, per nubes, per astra, scandentis; ut specimen eminentissimum, ita speculum lucidissimum, quod non nisi ab homine *Arabe*, audacissimis Linguæ istius figuris innutrito, conscribi potuisse. Hoc Commentarius, quem emittere meditor, ad singulos Versiculos commonstrabit: qua occasione & id adstruere conabor, non aliam tunc tempestatis fuisse Linguam *Jobi*, & *Amicorum*, quam ipsam illam, quæ nobis disputationum inter ipsos reciprocatarum seriem, tanta tum opulentia, tum potentia, grandisoni eloquii etiamnum in sacro Codice exhibet legendam: discrepantem quidem illam paululum a facie *Linguæ Arabicæ*, sed ita discrepantem, ut gemellæ Sororis lineamenta quam simillima recognoscas, pendulusque hæreas, diversamne eam, an planissime eandem, debeas pronunciare.

Cernitis A. H. primas tantum lineas ardui moliminis, quod Coronidem imponere debet superioribus, quas pertexui, rationibus: unde quam longissimus sane rerum ordo Vobis mecum exsudandus exoriretur, si ex Carceribus hisce me laxatis effunderem habenis, atque in novum curriculum promicarem, quod se per omnia Literarum vel Vestigia

ſtigia ac rudera deleta, vel monumenta viva & hodiedum exſtantia, quæ *Arabia* mihi ſuppeditare poſſet, longe lateque diffundit.

*Sed Nos immenſum ſpatiis confecimus æquor:*

*Et jam tempus equûm fumantia ſolvere colla.*

Quod tamen Officii Veſtræ fulgor præſentiæ mihi injungit, Perilluſtres Generoſique Viri, qui Rem Publicam, qui Rem Academicam ſplendidiſſime Curatis, id ſumma cum Reverentia Vobis a me exhiberi, ſub oculis Coronæ hujus frequentiſſimæ, haud, ſpero, dedignabimini.

Quam validis, quam arctis, quam potentibus, dicam vinculis me Vobis obſtrinxeritis, ut Vos optime noſtis, ſic ego intime perſentiſco.

Magnis cum curis conjuncta præmia, beneficia, ornamenta, ſummos, quos Vobis Honoratiſſimum Veſtrum Munus diſpenſandos credit, Honores, & Manu munifica, & prolixa Voluntate, & Judicio de me meisque ſtudiis favorabili, in me congeſſiſtis.

Scilicet cumulare voluiſtis, & tanquam Coronare, Veſtrum opus, hominemque qui non niſi per Vos, illuſtriſſimosque deceſſores Veſtros, ad *Literaturæ Orientalis* aliquam forte exiſtimationem inde a prima adoleſcentia ſenſim ac pedetentim ſuccrevit, donatum videlicet liberaliſſime libero ad Orientales Veſtros theſauros aditu, in ejusdem incomparabilis Gazæ quandam quaſi poſſeſſionem immittendum autumaſtis, illarumque Literarum Profeſſioni admovendum, quarum ſingulari ac pœne incredibili ſemper amore flagravit.

Hæc ut ſtringentiſſima mihi vincula injiciunt, ita ſtimulos incutiunt acerrimos, ad graviſſimam illam expectationis de me Veſtræ adverſariam dies noctesque ob oculos mihi ponendam, atque gemina in provincia laborioſa, quam humeris meis impoſuiſtis, ita allaborandum, ut ſi non fortiſſimam, quam tenuitas mea non recipit, utique fideliſſimam operam, Vobis approbem.

Id ut a Vobis, Illuſtriſſimi Domini, pro vere grati, Vobisque devincti, pectoris pignore præſenti, ſolido, unico, reputatur; ita mihi immortalitatis inſtar cenſebitur, honores, favores, benignitiſſime impertitos, laboribus indefeſſis, ſeque fatigatione ipſa recreantibus, ut ita dicam, & animantibus, quodammodo repenſaſſe.

Et Vos principes in Orbe Literato Viri, omnis ſapientiæ Divinæ Humanæque Lumina, omnis Eruditionis & Literaturæ Columina, Profeſſo-

ſores Celeberrimi: Ita de me habeatis, tum admirationi mihi fuiſſe ſemper immortalia Veſtra merita, magnasque, quibus utrumque polum impleſtis, laudes, tum æmulationi honeſtisſimæ easdem perpetuo fore, ut per ſplendida Veſtra veſtigia ad aliquam gloriæ Veſtræ particulam mihi liceat adſpirare: atque Veſtrum ad exemplum Spartam qua cohoneſtatus ſum ornare.

Hoc publicum ſacroſanctæ & inviolabilis ſocietatis Vinculum, ut mihi per neceſſitudinem honorificam Collegii Veſtri conſtat, atque ad præluſtris Academiæ decus pro virili amplificandum religioſiſſime conſtabit.

Sic privatum quoque officium, honorem, amorem, candorem meum a nemine Veſtrum unquam deſiderari patiar: atque tum demum me Votorum meorum ſummam adeptum arbitrabor, ſi omnium Veſtrum voluntates, omni genere obſervantiæ, mihi devinxero, Eisdemque ad ſuaviſſimam, integerrimamque, familiaritatem me inſinuaro.

Vos denique, florentiſſimi juvenes, in quos ſpes patriæ, ſpes Eccleſiæ recumbit: Macti eſtote virtute Veſtra quotquot a Magnorum Virorum ore mellifluo pendentes, omnium artium, ſcientiarum, doctrinarumque, uberrimum ſuccum avidis hauſtibus quotidie combibitis. Macti præſertim Vos, qui vivis ac perennibus e fontibus *Zionis*, ad Cœleſtium veritatum ubertatem, a ſummis Theologorum, rigari fœcundarique amatis.

Vos ut etiam aliqua ex parte propior mea cura contingit: ita non poſſum non magnopere Vos cohortari, ut in excellentiſſimorum Verbi Divini interpretum Exemplum, tanquam in Speculum, mecum intuentes, pectora Veſtra tum *Latinis*, tum *Græcis*, tum *Orientalibus* quoque Literis, non per prima tantum elementa imbui, non leviter colorari, ſed penitus penitusque tingi, & ſaturari, geſtiatis.

Eſt interim quod læter, & non mihi, ſed Eccleſiæ, ſed Religioni, ſed Eruditioni, gratuler, Muſam *Hebraicam*, cum ſuis ſibi Sororibus, & Dialectis, Vobis arridere cœpiſſe, & ita ſeſe interiore quadam dulcedine commendaſſe, ut quam plurimi Veſtrum ad præclaram hoc in genere expectationem eniteant, excreſcant. Macti iterum Virtute Veſtra Præſtantiſſ. Juvenes; *Palmam* ego Vobis in medium depoſui, & quidem *Geminam*, unde geminata ad Vos laus, ſi fidelem iis culturam impertieritis, haud dubie redundabit.

D I X I.

I N-

# INDEX
# LOCORUM SCRIPTURAE

*Quæ ex nova nostra versione in lucem proferuntur.*

## GENESIS.



## EXODUS.

Cap.

## JOSUA.



## JUDICUM.

## RUTH.



## I. SAMUELIS.

## II. SAMUELIS.



## I. REGUM.

## II. REGUM.



## I. CHRONICORUM.



## II. CHRONICORUM.



ESRA.

## ESRA.



## NEHEMIA.



## ESTHER.



## JOBUS.



CAP.

## P R O V E R B I A.



Cap.

# I N D E X



CAP.

## JEREMIAS.



Cap.

## THRENI.



Cap.

## E Z E C H I E L.



## D A N I E L.

## H O S E A S.



## A M O S.



## O B A D J A.



## M I C H A S.



CAP.

## NAHUM.



## HABACUC.



## ZEPHANJAS.



## ZACHARIAS.



## FINIS.

INDI.

# INDICULUS
## RADICUM HEBRAICARUM,

Quarum deperdita & obliterata significatio ex Arabum fontibus reponitur.



משע

קרץ

# F I N I S.

INDEX

# INDEX

## VOCUM ET LOCUTIONUM

## HEBRAICARUM,

*Quibus lucis nonnihil opera noſtra acceſſit.*

### א.



### ב.

זב

## ח.



## ט.

## מ.



## נ.

## ס.



## ע.



## פ.

## צ.



## ק.



## ר.

# INDEX VOCUM HEBRAICARUM.

## ש.



## ת.



F I N I S.

# INDEX RADICUM,

*Vocum, & Phrasium Arabicarum, quæ explicantur & illustrantur.*

ا

ث



ج



ح



حايت

زبدية

زبدت سقاها *Utrem suum concussit ad butyrum eliciendum* mulier. 49. 484. figurate *parturivit*, *enixa est*.
زبد القطن In 2. Conj. *Spumare fecit Gossypium*, id est, *carminavit*. 49
زبد الشدق *Spumavit rictus*. proprie, & improprie de *ira* ac *rabie*. ibid.
تزبد شدق فلان *Despumavit rictus* illius. ibid.
تزبد اليمين *Despumavit jusjurandum*, id est, *temerarius & praeceps fuit* ad illud suscipiendum. Minus rite Golius *properanter petivit*. ibid.
زبدت الرجل *Levi dono aliquem donavi*, a *spuma* tenui & evanida tractum. ibid.
زفت *Pice illivit*. 263
زند *Igniarium* Arabum. *Lignum quod attritu & rotatu suo cum* altero *ligno*, *cujus in cavitatem inseritur*, *ignem gignit*. 29
زندة *Inferius* illud *lignum*, quod a *superiori* terebratur. ibid.
زنادي ورت *Fomites qui ignem conceperunt*. Figura est multis sensibus fœta, apud *Golium* exponitur, *Res meae feliciter successerunt*. Confer formulam, *Quum Marcb ignem non concipit sub Afar*, in summis rerum angustiis, & calamitatibus. ibid.
زند واري *Fomes ignem edens*. Est *ingenium benignum*, & *ad scintillas* judicii *spargendas* facile. 39
Cetera vide sub قدح
يعتلث الزناد *Non discernit* Seligitve *fomites*: *Confusus est in fomitibus legendis*, nesciens igni emittendo idonei sint, nec ne. Figurate pro لم ينتخب منكحه *Promiscuo & vulgivago usus est congressu*, apud *Golium* in rad. علث
زنده كبا *Fomes ejus fefellit*. Id est, *non micuit scintilla* ingenii, liberalitatis, munificentiae, &c. *inficetior*, aut *illiberalior deprehensus est*. 39
زنده كبل *Fomes*, igniarium, *ejus torpuit*. Emblema *Triparci*, & *avari*. Hebraeis כילי ab eadem radice, eademque forte origine. Golius sub كال.

## س

سبح In Origine convenit cum سبخ. 364
سبخ Proprie *Permulsit*, & *leni manu tactuve contrectavit*. 359
تسبخ الحر *Deferbuit aestus*, *calor remisit*, prop. *remulsus*, *permulsus est*. 363

علل

## ق



قارصة

نبض

# FINIS.

INDEX

# INDEX
## EXHIBENS VOCES
# LATINAS ET GRAECAS,
### *Quarum Origini lux affunditur.*

## A.



## B.



## C.



*Carpere*

D.



E.



F.

Har-

M.



N.



*Nicta-*

*Ta-*

Tur-

# ERRATA.

p. 16. l. 12. pro העלינ lege הלעינ
p. 23. l. 2. pro תפתה l. תפתח
p. 46. l. 20. pro *manus popali* l. *manus ſancti populi.*
p. 64. l. 34. pro نس l. نص
p. 78. l. 28. pro النمرة l. الثمرة
l. 34. pro وتولهم l. وقولهم
pro علاتة l. علاقة
p. 79. l. 4. pro نغبة l. بغبة
p. 80. l. 24. pro نغبض l. لتغبض
p. 92. l. 26. pro كلاع l. كلاء
pro مثوخم l. منوخم
p. 100. l. 41. pro לוללים l. עוללים
p. 122. l. 33. pro باخذ l. حتي ياخذ
p. 132. l. 10, pro *monumentum* l. *momentum*
p. 148. l. 26. pro במן l. בטן
p. 149. l. 15. pro و l. ووابص
p. 151. l. 25. pro اومض l. اومض البرق
p. 219. l. 8. pro شرب l. اشرب
pro سليث l. سلينت